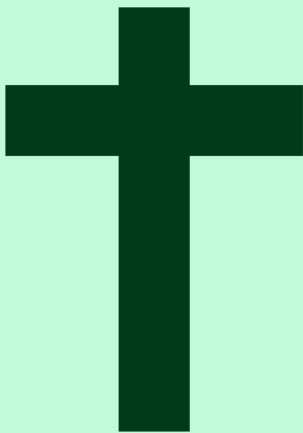

Nauəuə Asim Rəha
Uhgɪn Nəmtətɪən Vi

The New Testament in the Whitesands language of Tanna
Island, Vanuatu

Nauəuə Asim Rəha Uhgɪn Nəmtətɪən Vi
The New Testament in the Whitesands language of Tanna
Island, Vanuatu
Niutesteman long Nərak, lanwis blong Whitesands Tanna,
Vanuatu

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Whitesands

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
913a182a-255f-5344-b6b0-0294ba221e87

Contents

FRT	1
MATIU	6
MAK	78
LUK	121
JON	192
UƏK MƏN	252
ROM	315
1 KORƏN	346
2 KORƏN	374
KƏLESİƏ	392
EFƏSİS	405
FİLİPAI	415
KOLOSI	422
1 TƏSALONAİKƏ	430
2 TƏSALONAİKƏ	436
1 TIMOTI	440
2 TIMOTI	450
TAITƏS	456
FİLIMON	461
HİPRUS	463
JEMİS	491
1 Pitə	499
2 PITƏ	509
1 JON	514
2 JON	523
3 JON	525
JUT	527
NƏHAN-ƏHANIƏN	530
OTH	565
TIKSİNƏRI	566
Nəukətın mın	575

**Nauəuə Asim Rəha Uhgìn
Nəmtətian Vi
(Niutestimin)**

Niutesteman long Nərak,
lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

The New Testament in Nərak,
the language of Whitesands Tanna, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Nərak,
langue du Whitesands de l'île de Tanna au Vanuatu

Illustrations on pages ... by Horace Knowles revised by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... by Horace Knowles
© The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages ... by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... used by permission of the
© 1978 David C. Cook Publishing Co.

Illustrations on pages ... used by permission of Gordon Thompson.

Illustration on page ... used by permission of Melody Carlson.

Color photographs used by permission of Mark Evans.

First Edition
2014 2M

© 2014 Bible League International

Pej min iətəm natimnati kəutatig lan

Nərgi nauəuə ... Nərgìn əkuəkir ... Pej

**Nərgi nauəuə min rəha Nəmtətian Əuas
mine nərgilah əkuəkir**

Nərgi nauəuə	Nərgin əkuəkir
Jenesis	Jen
Eksodas	Eks
Levitikas	Lev
Namba	Nam
Dutronome	Dut
Josua	Jos
Jajes	Jaj
Rut	Rut
Fas Samuel	1Saml
Seken Samuel	2Saml
Fas King	1King
Seken King	2King
Fas Kronikel	1Kron
Seken Kronikel	2Kron
Esra	Esra
Nehemaea	Neh
Esta	Esta
Job	Job
Ol Sam	Sam
Ol Proveb	Prov
Eklesiastis – Prija	Pri
Sing Blong Solomon	Sing
Aesea	Aes
Jeremaea	Jer
Ol Krae	Krae
Esikel	Esik
Daniel	Dan
Hosea	Hos
Joel	Joel
Amos	Amos
Obadaea	Obad
Jona	Jona
Maeka	Maeka
Neham	Neham
Habakuk	Hab
Sefanaea	Sef
Hagae	Hag
Sekaraea	Sek
Malakae	Mal

Mak rəha nauəuə min rəha Nəmtətən Vi

Matiu ... Mat
 Mak ... Mak
 Luk ... Luk
 Jon ... Jon
 Uək Mın ... Uək
 Rom ... Rom
 1 Korən ... 1Kor
 2 Korən ... 2Kor

Kalesiə ... Kəl
 Efəsis ... Efəs
 Filipai ... Fil
 Kolosi ... Kol
 1 Təsalonaikə ... 1Təs
 2 Təsalonaikə ... 2Təs
 1 Timoti ... 1Tim
 2 Timoti ... 2Tim
 Taitəs, Filimon ... Tait, Flm
 Hiprus ... Hip
 Jemis ... Jem
 1 Pitə, 2 Pitə ... 1Pitə, 2Pitə
 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, Jut ... 1Jon, 2Jon, 3Jon, Jut
 Nəhan-əhanian ... Nəh

Nəghatiən tətəupən

Fastok

From wanem nao yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong Whitesands? Taem ol man oli raetem Baebol, oli raetem long ol lanwis blong olgeta we oli kolek Hipru mo Grik mo Aramaik. Bihaen, sam man oli tanem i kam long sam defdefren lanwis. Baebol i no kam long Inglis lanwis bitim 1300 yia i pas. Be i had wok tumas blong ridim tok blong God long wan narafala lanwis. Mo nating we wan man i save rid long wan defren lanwis, be lanwis ya i no rili tajem hat blong hem. Be taem tok blong God i stap long stret lanwis blong wan man, mo hem i ridim o hem i harem, be tok blong God i tajem hat blong hem.

Fasin blong tanem tok i kam long lanwis

Mifala i wok long wan rod we i blong folem mining blong toktok. Mifala i no traem blong tanem wan wan wod, be mifala i lukluk gud ful mining blong stampa toktok, afta nao mifala i lukaotem wan rod blong talem sem mining long lanwis blong Whitesands.

Oltaem mifala i stap lukluk gud long Grik lanwis we oli raetem Niutestimin long hem fastaem, blong mekem sua se mifala i karem stret mining we i gat i stap.

Fasin blong joenem ol fes

Long wan wan ples long buk ya, bae yumi faenem sam fes we oli joenem, olsem Rom 1:3-4. Fasin blong raetem Grik lanwis mo Inglis lanwis mo Bislama lanwis hem i defren long fasin blong raetem lanwis blong Whitesands. Ale, wan wan taem ol transleta oli mas muvum sam laen we oli stap bihaen, mo oli mas pulum i kam antap smol. Mining blong Grik lanwis mo Whitesands lanwis i semak nomo, be sam laen oli muv-muv lelebet.

Ol defren mak long buk ya

Taem yu ridim sam wod we oli luk olsem: KIG RƏHA KIG MİN, hemia i min se hemi wan spesel nem blong wan man. O maet hemi tokbaot samting we oli raetem abaot wan man olsem: INU IESU, KIG RƏHA NƏTƏM ISREL, we oli putum antap long kros blong Jisas.

Taem yu luk stael *olsem*, hemi min se, bae yu ridim strong, olsem fes ya blong Rom 2:13 we i talem se, “Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmini nətəm *kautətəu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhg̃in, mətəu nətəmini nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhg̃in otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin.”

O maet yu ridim sam wod we oli wan defren lanwis olsem, “*Talitə kum.*” Man we i raetem i putum stret long lanwis blong Aramaik o Hipru.

Olkwestin, yumi makem olsem Bislama, we i gat mak ia “?” long stat mo long en blong laen, olsem hemia, “?Pəh təmətəi nauəuə u?”

Mak ya “!” i min se yu ridim strong. Mak ia i kam long stat mo long en blong laen olsem, “!Amərəkis muvən isəu, Setən!”

Tufala mak ya tugeta “!?” o “!!” i min se man i sapraes o hemi kros o hemi no save olgeta. Taem yu ridim, yu ridim strong, olsem, “!?Onəhgin nəpanotəhrun!?”

Mak ya “:” i min se i gat sam samting i stap kam yet, olsem wan list olsem, “Ol man blong Jisas nem blong olgeta ya: Pita, mo Jemes, mo Jon, mo...” “Ol frut blong Tabu Speret oli olsem: lav; mo gladhat; mo pis...”

Mak ya “;” i min se tingting we i kam afta i defren be klosap nomo long hemia we i go fastaem.

Stret lanwis blong Gris

Wan wan taem, i had we i had blong tanem lanwis blong Gris from sam wod long lanwis Gris, i no gat long sam narafala lanwis olsem Inglis o lanwis blong Whitesands. Mo fasin blong toktok blong ol man Gris i no semak wetem fasin blong yumi. Ale mifala i mas jusum wan defren rod blong tanem toktok. Wan wan taem mifala i jusum blong raetem wan samting we yumi savegud long lanwis, be oli gat wan defren samting long taem blong Jisas. Olsem long Bislama Baebol, oli no raetem “sid blong mastat,” be oli raetem “sid blong nambangga.” Sipos i olsem, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se: “stret lanwis blong Gris i talem olsem se...”

Ol futnot mo ol refrens

Wan wan taem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Mining blong leta i olsem se, i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan samting blong wod ya o laen ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan futnot we i gat wan leta we i olsem hemia long en blong laen wan. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan samting, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod o laen, o bae i talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting or tok. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o tok olsem ves we refrens i stap tokbaot. Traem luk daon long en blong pej ya blong faenem wan eksampol blong wan refrens blong Rom 7:23.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem rod blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon təmol bəptais e Iesu əpəha e nəhu Jotən
(*Mat 3:13-17; Luk 3:21-22*)

* **O:** Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 long wan buk. **O:** Kal 5:17; 1 Pita 2:11 (Eksampol ya i kamaot long Rom 7:23. Ale tufala refrens ya, oli gat sem tok, o sem tingting olsem Rom 7:23.)

Ale, stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9, hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol buk we oli raetem Baebol long hem fastaem

Ol man we oli raetem Niutestimin, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu tausin yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Oli raetem nomo wetem pen mo pepa from we oli no gat masin blong printim. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hemia nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan long ol kopi i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutestimin we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, fes ya i talem olsem se, ...”

Tiksonari

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long tiksonari bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol Stampa Tok Long Baebol

Bihaen long tiksonari, i gat wan Baebol stadi we i soem ol ples long Niutestiman we oli tokbaot ol defren stampa tok long Baebol, olsem “God i olsem wanem,” “Hao nao bae yumi kam ol man blong Jisas Kraes,” “Famli,” “Tabu Speret i mekem wanem kaen wok.” Yumi lukluk gud ol ves we oli stap ananit long stampa tok ya.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Whitesands Baebol Translesen Projek i mekem ol wok blong tanem Niutestiman i kam long lanwis blong Whitesands. Projek ya i satp ananit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan Komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu.

I gat plante man mo woman oli bin givhan long wok blong tanem Niutestimin i kam long lanwis blong Whitesands. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nanusian Təuvir Rəha Iesu Kristo İətəm Matiu Təmətəi Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Matiu

?Pəh təmətei nauəuə u? Matiu təmətei nauəuə u. In İətəmi tuəlaf kəti rəha İesu. Nərgin kəti mın u Lifai. Matiu in İətəm İsrəl İətəm tatos məni rəha takis rəha kəpmən rəha Rom. Mətəu İesu təmauin lan məmə in otuva rəhan kəti İətəmimi.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tatuvən o nətəm İsrəl, mətəu təmətei e nəghatian Kris İətəm təhmen e Bislama rəha nətəmimi mın rəfin İkin əha. (Afin-to “Nəghatian Kris” e tiksınəri.)

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nauəuə u tatilpın Oltestimin mine Niutestimin mətəu-inu in tətəghati tətəp e nəghatian rəha İəni mın rəha Uhgın aupən İətəm kəmətəi e Oltestimin. Kəməutəhtahnin İətəmi kəti İətəm otuva mosmiəgəh ilah. Kətauin e İətəmi u məmə Kristo, u Məsaiə. E nian rəha İesu, nətəm İsrəl kəmautatis əhgəl kəpmən rəha Rom.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Matiu təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm vivi məmə İesu in Kristo (Məsaiə), İətəmi İətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəpanahli=pa məmə otuva mosmiəgəh İsrəl. Matiu təməghati e nəghatian tətəp rəha Uhgın e Oltestimin İətəm İəni mın kəmotəghati lan e İesu, kəni mətəgətun məmə nəghatian mın u kohiet=pa e nəmiəgəhian rəha İesu. Kəni Matiu tolkeikei məmə nətəmimi okotəhrun məmə İesu in Kig İətəm in ilis e kig mın rəfin.

*Tipi İesu Kristo tərəh mın
(Luk 3:23-38)*

¹ İlah mın u nərgi tipi İesu Kristo tərəh mın nəuvein. Kig Təfit in tipin tərəh asoli kəti. Kəni tipin tərəh asoli mın kəti u tətəupən in Epraham.

² Epraham in tatə rəha Aisək,

kəni Aisək in tatə rəha Jekəp,
kəni Jekəp in tatə rəha Juta mine pian mın,

³ kəni Juta in tatə rəha Peres mine Serə, rəhalau məmə u Temar,
kəni Peres in tatə rəha Hesron,

kəni Hesron in tatə rəha Ram,
⁴ kəni Ram in tatə rəha Aminatap,

kəni Aminatap in tatə rəha Nason,
kəni Nason in tatə rəha Salmon,

⁵ kəni Salmon in tatə rəha Poas u rəhan məmə Rehap,
kəni Poas in tatə rəha Opet u rəhan u məmə Rut,

kəni Opet in tatə rəha Jese,

⁶ kəni Jese in tatə rəha Kig Təfit.

Kəni Kig Təfit in tatə rəha Solomən u rəhan məmə in pətan rəha Uraiə aupən,

⁷ kəni Solomən in tatə rəha Rehəpom,

kəni Rehəpom in tatə rəha Apia

kəni Apia in tatə rəha Asa,

⁸ kəni Asa in tatə rəha Jehosəfat,

kəni Jehosəfat in tatə rəha Jehorəm,

kəni Jehorəm in kəha tərəh rəha Usaia,

⁹ kəni Usaia in tatə rəha Jotəm,
kəni Jotəm in tatə rəha Ahas,
kəni Ahas in tatə rəha Hesikaiə,

¹⁰ kəni Hesikaiə in tatə Mənase,
kəni Mənase in tatə rəha Amon,
kəni Amon in tatə rəha Josaiə,

¹¹ kəni Josaiə in tatə rəha Jekonaia mine pian mīn, kəni uərisig lan, tikimir
mīn rəha nəuaniləuis mīn rəha Isrel kəmotəmki ilah məhuvən Papilon
məmə ilah okəhuva slef mīn rəhalah.

¹² Kəni inu nərgi kəha mīn iətəm təmətuəuin e nian nəuaniləuis mīn rəha Isrel
kəməhuvən Papilon.

Jekonaia in tatə rəha Sealtiel,
kəni Sealtiel in kəha rəha Serupapel,

¹³ kəni Serupapel in tatə rəha Apiut,
kəni Apiut in tatə rəha Eliakim,
kəni Eliakim in tatə rəha Asor,

¹⁴ kəni Asor in tatə rəha Satok,
kəni Satok in tatə rəha Akim,
kəni Akim in tatə rəha Eliut,

¹⁵ kəni Eliut, in tatə rəha Eleasar,
kəni Eleasar in tatə rəha Matən,
kəni Matən in tatə rəha Jekəp,

¹⁶ kəni Jekəp in tatə rəha Josip u iərman rəha Meri.

Kəni Meri təməlas Iesu, kəni kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgīn təməni
məmə otahli=pa.

¹⁷ Təmətuəuin e Epraham mətəuarus=pən Kig Tefit, kəha tərəh mīn əmə
u nəuvein kəmatei rəkis nərgilah, ilah fotin. Kəni təmətuəuin mīn e Kig
Tefit mətəuarus=pən nəuaniləuis mīn rəha Isrel kəməhuvən Papilon, kəha
tərəh mīn ilah rəfin fotin. Kəni təmətuəuin mīn e nəuaniləuis mīn rəha
Isrel kəməhuvən Papilon mətəuarus=pən Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə
otahli=pa, kəha tərəh mīn ilah rəfin fotin.

Nairiən rəha Iesu Kristo

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Inu nanusiən təvīr rəha nairiən rəha Iesu Kristo.

Məmə rəha Iesu, nərgin u Meri, kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim
kan məmə otitəu=pən suah kəti, nərgin u Josip. Mətəu e nian kəsiauva
əhanəhiən muatig pəti kətiəh, kəni Josip təsuvən əhanəhiən meruh, mətəu
Narmīn Rəha Uhgīn tinol məmə Meri, iəpəou tinatig rəkis lan. ¹⁹ Kəni rəhan
iauəhli Josip in iətəmi əhruahru, kəni tətəlig lan məmə otəpəh Meri, mətəu in
təsəlkeikeiən məmə otol Meri taulis, kəni nikin təhti məmə otəsəni pətigəmiən
kəm nətəmimi.

²⁰ Mətəu nian nikin təmətəhti məmə in otol nətəligiən əha, kəni agelo kəti
rəha Iərmənig tuva ohni e nəməhlairiən məni=pən kəm in məmə, “Josip, mīpī
Tefit tərəh. Onəsəginian məmə onəkīt Meri məmə in rəham pətan, mətəu-
inu suakəku əha tətətig lan, in təmsipən əmə e Narmīn Rəha Uhgīn. ²¹ Kəni
in otələs nətīn kəti iərman, kəni onəkəuin e nərgin məmə Iesu* mətəu-inu in
otosmiəgəh rəhan mīn nətəmimi e nolīən tərəh mīn rəhalah.” ²² Natimnati
mīn rəfin əha kəməhuva motol əmə nīpəhrīəniən e nəghatiən rəha Iərmənig
iətəm rəhan kəti iəni təməni aupən ikīn məmə, ²³ “Pətan mītə kəti iətəm iərman

1:11 2King 22–24; 2Kron 36:10; Jer 27:20   **1:12** Esra 3:2   **1:18** Luk 1:27,35   * **1:21** Nərgin u
Iesu, nīpətīn tətəni məmə, “Iərmənig tatosmiəgəh”   **1:21** Luk 1:31; 2:21

təsuvən əhanəhiən ohni, otəpəh məuig, kəni məpanələs nətin kəti iərman, kəni okauin e nərgin məmə İmanuel,” inu nıpətin təni məmə, “Uhgın tətətig kitah min.”

²⁴ Kəni nian Josip təmair, kəni təmitəu=pən əmə nəghatiən rəha agelo rəha İərməniğ. Kəni təmuvən mit Meri muva e rəhan lahuənu məmə rəhan pətan, ²⁵ mətəu in təməsuvən əhanəhiən meh matuvən mətəuarus=pən Meri tələs nətin iərman. Kəni Josip təmauin e nərgin məmə İesu.

2

Nətəmi asoli kəmotəsal e İesu

¹ İesu təmair əpəha nıtəni Jutiə e taun Petlehem e nian Kig Herot Asoli in təmətərməniğ lan. Kəni uərisig lan, nətəmi asoli min nəuvein kəmotəsipari isəu məhuva Jerusiləm. Koteinatig vivi e nəniən nıpəti məhau min. Kəni məhuva motətapuəh məmə, ² “?Suakəku u in iə, iətəm təmair məmə in kig rəha nətəm İsel? İəmotəh rəhan məhau təməri əpəha pari, kəni iəkəhuva məmə iəkotəfən nisaiəh kəm in.”

³ Nian Kig Herot Asoli təmətəu nəghatiən əha, ilah nətəm Jerusiləm nikilah rəfin təmərah.* ⁴ Kəni tuhapumın pris asoli min mine nəğətun min rəha Lou rəha nəfakiən rəha nətəm İsel, kəni mətapuəh o lah məmə, “?Krišto iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otahlı=pa, in otair iə?” ⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “In otair əpəha taun Petlehem e nıtəni rəha Jutiə. Mətəu-inu iəni kəti rəha Uhgın aupən, təmətei tol lanu lan məmə, ⁶ ‘Ik Petlehem əpəha e nıtəni Juta, † ko kəsəniən məmə ik nati əpnarın e nətəmi asoli min əpəha ikin Juta, mətəu-inu iətəmi asoli kəti otsipən lam, kəni in otateh vivi rəhak min nətəm İsel təhmen=pən e iətəmi tətəsal vivi o rəhan min sipsip min.’ ”

⁷ Kəni Kig Herot Asoli təmauin e nətəmi min u koteinatig vivi e nəniən nıpəti məhau min kəhuva tuhapumın oneuən ilah, mətapuəh o lah məmə məhau əha təməri əhruahru e nıan nak, kəni kəmotəni=pən nian rəha məhau kəm in. ⁸ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuven Petlehem motəsal vivi e suakəku. Nian onəkoteruh, kəni nəkotos nəghatiən lan məhuva məmə iəu min iəkuvən məfən min nisaiəh kəm in.”

⁹⁻¹⁰ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, kəmohtətə məhuvən, kəni motəh məhau əpələ iətəm kəmotəh əpəha pari, kəni nikilah təmagiən təmagiən ohni. Kəni məhau u təmaupən e lah muvən məhtul əhruahru əha suakəku əpələ tətapili ikin. ¹¹ Kəni kəməhuvən əha imə, motəh suakəku ilau rəhan məmə Meri. Kəni kəmotəsiəulin mautəfən nisaiəh kəm suakəku əha. Kəni kəmotəlgı nautə e rəhalah kətim min iətəm nəhmtiləh tiəkis, motəfən kəm in. Kəmotəfən aiən u kol toraip-oraip, mine nati kəti min iətəm nəmiəvin təuvir nian kuan e nigəm, nərgin u frankinsens, mine fomat iətəm nəmiəvin təuvir, nərgin u mir.

¹² Kəni Uhgın təməniəhu ilah e nəməhlairiən məmə okəsohtəlig-pəniən o Kig Herot Asoli. Kəni inəha ilah kəmotəuəvlək e Kig Herot məhuvən=pən e suaru pisin mautəhuvən imalah ikin.

1:23 Aes 7:14   **1:25** Luk 2:21   **2:2** Nam 24:17   * **2:3** Herot nikin təmauit məgin mətəu təmətəu məmə kig kəti min tinair. Kəhrun nəniən məmə “niki Jerusiləm rəfin təmauit,” nıpətin u məmə nətəmi asoli min rəha Herot kəmotəgin. Uə məta nətəmi min rəfin nəuvein kəmotəhrun məmə nəmə kig kəti min təri, kəni okəkeiki kol nəluaginiən kəti kəm nətəm Rom, mətəu-inu Rom in təmətərməniğ e İsel e nian əha.   † **2:6** Aupən ikin, nətəmi rəha İsel kəmotətig e profens tətəp, kəni nıtəni Juta in təhmen e profens kəti rəha İsel. Mətəu kəməhuva slef min rəha Asiria minəhuvən ikin əha, kəni uərisig lan, kəməhuva slef min rəha Pabilon məhuvən məutətig ikin. Nian nətəm İsel kəmohtəlig=pa İsel, mətəu kəməhuvən ikin kətəh əmə, iuəkir o Jerusiləm. Kətauin ikin əha məmə Jutiə.   **2:6** Maeka 5:2; Jon 7:42   **2:11** Sam 72:10-15; Aes 60:6

Josip mine Meri kəmuos Iesu mihlagim mihluvən Ijip

¹³ Nian nətəm koteinatig vivi min u kəməhiet rəkis minautəhuvən, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva miet pətigəm o Josip e nəməhlairiən mətəni=pən kəm in məmə, “Əhtul uəhai, mələs suakəku ilau rəhan məmə, onəklagim mihluvən əpəha Ijip. Kəni onəklatig əha ikin milətəuarus=pən iəu əmə iəkəni=pinə min kəm ik məmə onəklitəlig=pa min, mətəu-inu otəsuvəhiən, Kig Herot Asoli otəsəl e suakəku u məmə otəhamu.”

¹⁴ Kəni əmeiko e nian əmə əha lapin, Josip təməhtul mələs suakəku ilau rəhan məmə mihlagim mihluvən əpəha Ijip. ¹⁵ Kəni kəməhlatig e nitəni əha milətəuarus Kig Herot Asoli timis. Nati u tinuva məmə otol niphəriənən e nəghatien iətəm İərməniğ təməni rəkis aupən e nəghatien rəha iəni kəti tətəni lanu lan məmə, “İəmauin e nətik iərman məmə otiet rəkis Ijip.”

Soldia min rəha Kig Herot Asoli kəmotəhamu nəpəou min nəman

¹⁶ Kəni e nian Kig Herot Asoli təməhrun məmə nətəm koteinatig vivi e məhau min kəməsotolien nəuiən motəuvlək e suaru pisin motəgim, kəni nikin təmāhmə pik agin. Kəni in təmāhli=pən rəhan min soldia min məmə okəhuvən Petlehəm mine ikin min rəfin titəlau lan, məmə okotəsəl e nəpəou min nəman rəhalah nu təsapirəkisien nu keiu, kəni okotəhamu rəfin ilah. In təmītəpin nu keiu lanəha mətəu-inu nikin təməhti məmə nian əhruahru əha iətəm nətəm koteinatig kəmotəh məhau lan.

¹⁷ Natimnati min u təmöl nəghatien u tuva mol niphəriənən lan iətəm iəni Jeriməiə təməni rəkis aupən ikin məmə, ¹⁸ “Nətəm Ramə kəmotətəu pətan kəti tətəsək mətəsək mətəu-inu tətətəu tərāh agin. Pətan əha in Reijel, in tətəsək o nenətin min. Kəni məsolkeikeien məmə iətəmi kəti otuva məghati məfəri min rəhan nətəligien mətəu-inu nenətin min kinohmis rəfin.”[‡]

Josip mine Meri mine suakəku kəmhliet Ijip mihlitəligpən Nasərit

¹⁹ Uərisig e nian Kig Herot Asoli təmimis, mətəu Josip mine Meri mine suakəku kəhlatig əhanəh əpəha Ijip, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva o Josip e nəməhlairien kəti mətəni=pən kəm in məmə, ²⁰ “Josip. Əhtul mələs suakəku mine rəhan məmə kəni mihlitəlig=pən e nitəni İsrəl, mətəu-inu nətəmi min u kəmotolkeikei məmə okotəhamu suakəku, ilah kinohmis rəkis.” ²¹ Kəni Josip təməhtul mələs suakəku əha mine rəhan məmə, kəni mihlitəlig=pən min e nitəni əha İsrəl.

²² Mətəu nian Josip təmətəu məmə Akeleas təmos nimei rəhan tatə Kig Herot Asoli mətərməniğ e Jutiə, kəni in təməgin e nitəlig-pənien Jutiə. Kəni Uhgın təməghati kəm Josip e nəməhlairien kəti min məmə in otəsuvəniən Jutiə, kəni təmiet muvən ikin pisin e nitəni asoli Kaləli. ²³ Kəni kəmhluvən məhlatig e nitəni əha Kaləli e faun u Nasərit. Nati u tinuva məmə otol nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın aupən otuva mol niphəriənən. İlah kəmotəni=pən məmə, “Okotəni məmə in iətəm Nasərit.”

3

*Jon Bəptais təmanus pətigəm nəghatien rəha Uhgın
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28)*

¹ Nu min nəuvein tinuva minuvən rəkis, kəni Jon Bəptais təmiet pətigəm, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın əpəha Jutiə ikin təpiə-məpiə ikin, ² mətəni məmə, “Otəuhlin itəmāh e rəhatəmāh nolien tərāh min, kəni məhuvən o Uhgın, mətəu-inu, nian iətəm Uhgın otərməniğ e nətəmimi rəfin

2:15 Hos 11:1   **2:18** Jer 31:15   ‡ **2:18** E fes u, nərgin u Reijel, tətəhtul o məmə min rəfin rəha İsrəl.   **2:23** Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

tinuva iuäkir.”³ Jon Bəptais u, iətəm Aiseə, iəni rəha Uhgín aupən, təmətəghati lan məmə, “Suah kəti tətəuin əpəha təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘Itəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha Iərməniġ, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’”^{*}

⁴Jon tatuvən e napən iətəm kəmol e nimeime i nati miəgəh kəti kətəni məmə kəmə, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni niġin nauəniən, tatun pitu mine nəhu sukəpak.[†] ⁵Kəni nətəmimi tətət kəmotəpən Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ikin min iuäkir o nəhu əha Jotən, kəməhuva məmə okoteruh Jon. ⁶Kəni kəmotəni pətigəm rəhalah nolien tərəh min, kəni in təmol bəptais e lah e nəhu əha Jotən.

⁷Mətəu nian Jon təmafə məmə Farəsi min mine Satusi min tətət kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “! Itəmah nəkotəhmen e təġəluə min! Rəhatəmāh nolien təkəu-ekəu. Niki təmāh tətəhtien məmə, nəmə nautol əmə bəptais u, kəni onəkotəgim rəkis e nalpinian mine niəməha rəha Uhgín iətəm otuva. ! Kəpə! ⁸Otol natimnati iətəm kautəġətun məmə nəmotəlali e nətəliġian rəhatəmāh, motəpəh pəhriən nolien tərəh min, kəni məhuvən o Uhgín.

⁹“Kəni sotəni aruiən kəm təmāh e nəfəriən məmə itəmāh nəkotəhruahru əmə mətəu-inu itəmāh nəuaniləuis min rəha Epraham. ! Kəpə! Inu nati əpnəpin əmə. Iətəni kəm təmāh məmə nati əpnəpin kəpiəl min əmə, mətəu Uhgín təhrun nəuhliniən ilah kəhuva nəuaniləuis min rəha Epraham.”[‡]

¹⁰Mətəu-inu rəueiu mine, Uhgín tinəhtul maru rəkis məmə otəuahli niġi iətəm tətəuəiən e nəuan iətəm təuvir. Kəni in otəuahli=pən niġi əpəha e nəukətən mərəki=pən lan e niġəm.

¹¹“Rəueiu, iatol bəptais e təmāh e nəhu mətəu-inu, itəmāh nəmotəuhlin rəhatəmāh nətəliġian e nolien tərəh min rəhatəmāh. Mətəu iətəmimi kəti otuva iətəm rəhan nəsanəniən mine nepətien tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni aġin, iəsəhmen-pəniən məmə iəkəos rəhan put təhmen e iol əhruin. Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmāh e Nərmīn Rəha Uhgín mine niġəm. ¹²In tətəhtul maru o nəkiliən nolien rəha nətəmimi məmə otəuəri nətəmimi, təhmen=pən e iətəmi tətəsum mətəuəri rəkis nəua wit təuvir mine nilosi wit tərəh. Tatos nəua wit təuvir matuvən lahuənu. Mətəu tətərəkī=pən e nilosi wit tərəh e niġəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”[§]

Jon təmol bəptais e Iesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Kəni Iesu təmiet e nitəni Kaləli muva e nəhu Jotən məmə Jon otol bəptais lan. ¹⁴Mətəu Jon tətəniəhu əskəsik in məni=pən məmə, “Təhruahru əmə məmə ik onəkəol bəptais lak. ?Təhro natuva məmə iəkəol bəptais lam?” ¹⁵Mətəu Iesu

3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3** Nipətīn rəha nəghatīan u məmə, “Nian iətəmi asoli kəti tuva, itəmāh nəkotələhu əhruahru suaru mine motol vivi. Mine itəmāh motol əpenə-penə natimnati rəfin. Kəni təhmen əmə, itəmāh nəkotəkeikēi motələhu əhruahru nətəliġian rəhatəmāh kəni motol əpenə-penə niki təmāh məmə nian Iərməniġ otuva, mətəu itəmāh ninotol əpenə-penə rəkis o nətəuiən in mine nuərisiġian lan.” **3:3** Aes 40:3 † **3:4** Jon tatuvən e napən iətəm təhmen e rəha iəni Elaiġə təmatuvən lan aupən. (2King 1:8, Sek 13:4). Nətəm Isrel, nikilah tətətəhti məmə Elaiġə otitəliġ=pə min e nəhue niftəni nian kəti min məmə otol əpenə-penə nətəmimi o nuvaiən rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uərisiġ, Iesu təməni əpu vivi məmə Jon in iəni kəti təhmen e Elaiġə iətəm niki nətəmimi tətəhti məmə otuva min. (Mat 11:14; 17:10-13) **3:4** 2King 1:8 **3:7** Mat 12:34; 23:33 ‡ **3:9** Nətəm Isrel, nikilah təhti məmə in nati asoli məmə ilah nəuaniləuis pəhriən rəha Isrel, mətəu nati asoli e nəhmti Uhgín məmə nətəmimi okotəkeikēi motəuhlin motəlali e rəhalah nətəliġian kəni motol nəuiən. **3:9** Jon 8:33,39; Rom 4:12

3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11** Jon 1:26-27,33; Uək 1:5 § **3:12** Nipətīn nəghatīan u məmə Uhgín otəuəri nətəmimi. Nətəmimi u kəutəhatə e Iesu okəhuvən e negəu e neai, mətəu nətəmimi u kəsətəhatətəiən, otərəkī=pən e niġəm asoli, inəha “hell.”

təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə. Pəh otol lan u rəueiu. E noliən əha, kilau okuol nati kəti iətəm Uhgın tolkeikei.” Kəni Jon təmegəhan lan.

¹⁶ Kəni Jon təmol bəptais e Iesu, kəni rəueiu agin Iesu təməri e nəhu, kəni əmeiko nəgəu e neai təməuag, kəni təmeruh Narmin Rəha Uhgın təmeiuaiu=pa təhmen e mak, kəni məharəg-pəri lan. ¹⁷ Kəni nəuia Uhgın təmsipəri e neai mətəni məmə, “Inu nətik keikei iətəm iəkolkeikei pik, kəni niki tagiən pik ohni.”

4

Setən təməfən-əfən kəm Iesu (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin məmə Setən otəfən-əfən kəm in. Kəni Iesu təmuvən ikin.

² Kəni Iesu təməpəh nauaniən o nian fote, e nərauiə mine lapin, kəni uərisig lan nəumis təmus pik. ³ Kəni Setən təmuva minatəfən-əfən kəm Iesu məni=pən kəm in məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, əni=pən kəm kəpiel min pəh kotəuhlin ilah məhuva motol pıret lan.”

⁴ Mətəu Iesu təmuhalpın nəghatiən rəha Setən məmə, “Kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Nətəmimi ko kəsotəməgəhiən e nauaniən əmə, mətəu okotətig e nəghatiən min rəfin iətəm tatsipən o Uhgın.’”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha Jerusiləm, e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgın, ⁶ kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, iuvig pətigəm, mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Uhgın otəni=pən kəm rəhan nagelo min məmə okotasal vivi lam, kəni motələs ik əpə ilis e nəhlmlah məmə nəsoriniən nəhlkəm nəuətən e kəpiel.’”

⁷ Kəni Iesu təmuhalpın nəghatiən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, ‘Ko nəəfən-əfəniən kəm rəhatəmāh İərməniğ Uhgın matol məmə in tətətig itəmāh min, uə kəpə.’”

⁸ Kəni Setən təmit min Iesu mian əpəha ilis e nitəuət asoli, kəni məgətun in e nitənimtəni min rəfin, mine nəpətiən rəhalah, mine natimnati təuvir agin min rəfin iətəm kəutətig lan, ⁹ kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Natimnati min rəfin min əha, iəkəfinə kəm ik məmə onətərməniğ e lah, nəmə nəkasiuəlin=pa kəni məfəki=pa kəm iəu.”

¹⁰ Kəni Iesu təmuhalpın rəhan nəghatiən məmə, “!Amərəkis muvən isəu, Setən! Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Onəkotəfəki əmə kəm rəhatəmāh İərməniğ Uhgın, kəni in əmə, onəuətol əmə rəhan nətəligiən.’”

¹¹ Kəni Setən təmagim məpəh Iesu, kəni nagelo min kəməhuva motəsiru lan.

Iesu təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın e nitəni Kaləli (Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Kəni e nian əha, kəmāskəlīm Jon Bəptais kləfən e kaləpus. Kəni nian Iesu təmətəu nəghatiən lan, kəni in təmiet muvən e taun Nasərit e nitəni Kaləli.

¹³ Kəni ko uərisig, təməpəh natigiən Nasərit, kəni miet muvən əpəha ləuəhtəni e taun kəti, nərgin u Kəpəniəm, iuəkir o nəhu Lek Kaləli, kəni mətətig ikin əha e nitəni asoli rəha nəuaniləuis min rəha Sepulun mine Nəptali əupən.

¹⁴ Təmuvən ikin əha məmə nəghatiən rəha iəni Aiseə otuva mol nıpəhriniən lan iətəm təməni əupən məmə, ¹⁵ “Niftəni rəha nəuaniləuis rəha Sepulun,

mīne niftāni rāha nāuanilāuis rāha Naptali tētāmāhli e suaru tatuvān e nāhu Lek Kalāli, nāven=pān e nāhu Jotān. Inu nitāni asoli Kalāli, ima Nanihluā min. ¹⁶ Nētāmi ikin kāmōtatig e nāpināpuian, mātāu kāmōteruh nāhagāhagian asoli kēti. Kēni tinatian, kēni nāhagāhagian asoli tāmāsiāgāpin ilah nētām kāmōtatig e nāpināpuian rāha nīmisiān u tētāhterain ilah nian rāfin.”

¹⁷ Kēni mātūāuin e nian āha, Iesu tāmātāni pētīgām nāghatian rāha Uhgīn mātāni māmā, “Otāuhlin itāmāh e rāhatāmāh nolian tārāh min, kēni mohtālig=pān o Uhgīn, mātāu-inu Narmānīgīān Rāha Uhgīn tinātuva iuākīr.”

Iesu tāmāuin e nētāmimi kuvāt māmā okotohtāupān in
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Iesu tāmātaliuāk e nikali nāhu Lek Kalāli, kēni meruh suah mil keiu ilau pian, Antīru mīne Saimon, u nārgīn kēti min u Pitā. Ilau kētūatu e net e nāhu Lek Kalāli mātāu-inu ilau iētāmimi mil rāha niuviān nāmu min. ¹⁹ Kēni tāmāni=pān kām lau māmā, “Iāuva, muītāu=pa iāu, miāuva rāhak iētāmimi mil, kēni iāu iākol itālau nākiāuva iētāmimi mil rāha niuviān nētāmimi māmā okāhuva rāhak min nētāmimi.” ²⁰ Kēni rāueiu āgin, ilau kāmūāpāh rāhalau net, kēni muītāu=pān.

²¹ Kēni Iesu tāmāliuāk muvān nāuan nāvetin min, kēni meruh suah mil keiu min ilau pian, nārgīlau u Jemis mīne Jon, nētī Sēpātī mil. Kētūāharāg e nīpāgnāua bot ilāhal rāhalau tatā mātūāhli vivi rāhalau min net. Kēni Iesu tāmāuin e lau māmā okiāuva miāuārisig lan. ²² Kēni rāueiu āgin, ilau kāmūāhtul muāpāh bot mīne tatā rāhalau, kēni miātāu=pān Iesu.

Iesu tāmāgātun nētāmimi kēni matol vivi nētāmimi
e nīmisiān
(Luk 6:17-19)

²³ Kēni Iesu tāmāliuāk ikin min rāfin e nitāni Kalāli, mātāgātun nētāmimi āpāha e nīmā min rāha nuhāpuminiān, kēni mātāni pētīgām nanusiān tāvūir rāha Uhgīn kām nētāmimi, kēni matol vivi nētāmimi nētām kautōhmis e nīmisiān rāfin, mīne nētāmimi nētām nīpētīlah tārāh o nīmisiān rāfin. ²⁴ Kēni nanusiān e Iesu tāmītālu rāfin e profens ikin Sirīā, kēni nētāmimi kāmōtos nētāmimi rāfin nētām kautōhmis māhuva o Iesu, rāhalah nīmisiān tol min lanu: nāuvein kautōhmis, nāuvein nīpētīlah tātāhmā, nāuvein narmīn tārāh tātātig e lah, nāuvein kautōs nīmisiān rāha mānīg mātūāuit, kēni nāuvein nīpētīlah nāvetin tāmimīs. Mātāu Iesu tāmōl vivi ilah. ²⁵ Kēni nīmānin nētāmimi kāmōhiet e ikin min rāfin. Mōhiet e nitāni Kalāli, mīne ikin Tekāpolis, mīne Jerusilām āpāha Jutiā, mīne ikin pisin min nāuvein āpāha Jutiā, mīne ikin min nāven=pān e nāhu Jotān kēni ilah rāfin kāmāhuārisig e Iesu.

5

Āpāha ilis e nitāuāt, Iesu tāmāgātun rāhan nētāmimi nētām kautāhuārisig lan

¹ Nian Iesu tāmēruh nīmānin nētāmimi nētām kautōhtāu=pān in, kēni in tāmuvān āpāha ilis e nitāuāt, kēni mātāharāg, kēni rāhan nētāmimi nētām kautāhuārisig lan, ilah kāmāhuva. ² Kēni minātuāuin mātāgātun ilah.

Nētāmimi nētām kautātig e nāuviriān pāhriān
Iesu tāmāni māmā,

- 3 “Nækəutatig e nəuviriən pəhriən nian nautosiahu itəmah, məutəni e nikitəmah məmə nəufəhtul=pan əmə e Uhgın. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərməniḡ e təmah.
- 4 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nəutasək kəni nikitəmah tətəhmə.* In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otosiahu nikitəmah.
- 5 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nəsofəri aruiən itəmah. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, o nian kəti Uhgın otəfinə nəhue niftəni kəm təmah u rəhan min.
- 6 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nəkotołkeikei pik e nikitəmah rəfin aḡin məmə nəmiəḡəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otol itəmah nəkotəhruahru.
- 7 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nəkotasəkəhruin nətəmimi. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otasəkəhruin itəmah.
- 8 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nikitəmah təhruahru məuvir. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, onəkoteruh Uhgın.
- 9 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian itəmah nətəmimi rəha nələhuian nəməlinuian. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, okauin e təmah məmə nenəti Uhgın.
- 10 Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nautol natimnati iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nətəmimi kəutol tərəh kəm təmah ohni. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərməniḡ e təmah.
- 11 “Nəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nətəmimi kəutol natimnati min tərəh kəm təmah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak, inəha kəutəni rah itəmah, kəni məutərakin itəmah, kəni məuteiuə e təmah məutəni nəḡhatian tərəh min məutərakin itəmah lan. 12 Nipəhriənian, nətəmimi kəmautol noliən əhmen min əmə kəm iəni min aupən ikin iətəm ilah kəutol kəm təmah. Kəni otəḡian pik, mətəu-inu nətəouian əsoli rəhatəmah tətətiḡ əpəh e nəḡəu e neai.

Sol mine nəhəḡəḡian
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “Itəmah nəkotəhmen e sol o nətəmimi rəfin e nəhue niftəni.† Mətəu nəmə rəhan nətəhiən tinikə, otəhro muva mətəhiən min? !Təsəuvir minian o nati kəti min! Okəraki lan, kəni nətəmimi okotaliuek lan.‡

14 “Itəmah nəhəḡəḡian rəha nətəmimi e nəhue niftəni. Taun iətəm kəmol əpəha ilis e nətəuət, ko təsəhluaiḡian. 15 Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otasiəpən e lait, kəni masuəpəpim lan e bəkit. Kəpə, nian tasiəpən e lait, kəni in otəkeikei maharu-pəri ilis, ikin lait tətəharəḡ ikin məmə lait otasiəḡəpən rəfin nipəḡnəua nimə o nətəmimi rəfin. 16 Kəni e noliən əhmen min əmə, otol rəhatəmah lait e nəmiəḡəhiən rəhatəmah tasiə məmə nətəmimi okoteruh uək təuvir min iətəm itəmah nautol, kəni ilah okotəfəri nəḡḡi tatə Uhgın iətəm tətətiḡ e nəḡəu e neai.”

5:3 Aes 57:15 * **5:4** Iesu təsənian əhruahru u ikinu məmə iətəmi kəti təməhro nikin təhmə. Nəmə təhro nikin tətəhmə o noliən tərəh rəhan, uə kəmə təhro nikin tətəhmə mətəu-inu iətəmi kəti təmimis, uə nəmə təhro in nati kəti min. **5:4** Aes 61:2-3; Nəh 7:17 **5:5** Sam 37:11 **5:6** Aes 55:1-2 **5:10** 1Pitə 3:14 **5:11** 1Pitə 4:14 **5:12** 2Kron 36:16; Uək 7:52 † **5:13** Sol tatol nauənian tətəhiən vivi, kəni məsərəhiən. Təuvir məmə noliən rəhatəh otətasiru e nətəmimi məmə ilah kəhuva nətəmimi nətəm kotəhruahru. Mətəu tərəh okəmə noliən rəhatəh tatiuvi=pan nətəmimi e noliən tərəh. ‡ **5:13** Kitəh kotəhmen e nipəti nien nian kəkiə kəni kauərin nati lan, nətəmimi kotun mətəu təuvir. Mətəu nəmə noliən rəhatəh tatiuvi=pan nətəmimi e noliən tərəh, kəni kitəh kotəhmen əmə nipat e nien ko kəsolian nati kəti min lan. Təuvir əmə məmə kəraki lan. **5:14** Jon 8:12; 9:5 **5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 **5:16** Efəs 5:8-9; 1Pitə 2:12

Lou rəha Mosis

¹⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Məta nikitəmah təhti məmə iamuva məmə iəkərəkın Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis mine iəni min aupən. !Kəpə! Iəməşvuiən məmə iəkərəkın ilah, mətəu iamuva məmə iəkol nipəti nəghatıən pəhriən min əha okəhuva motol nipəhriənian. ¹⁸ Pəhriən, iətəni kəm təmah məmə nian niftəni mine neai kətuatig, kəni Lou, in min otətətig. Kəni ko nati kəti otəsikəiən lan, nati əpnapin in letə əkəku agin, kəni Lou otəhtul matol uək mətəuarus=pa nəghatıən min rəfin rəha Lou kəhuva motol nipəhriənian lan. ¹⁹ Kəni, o nati əha inəha, iətəmi kəti iətəm təpəh Lou mətəgətun nətəmimi min məmə ilah min okotəpəh, nati əpnapin in Lou kəti ləhtəni agin, kəni okotauin e iətəmi əha məmə in ləhtəni agin e Narməniğian Rəha Uhgın. Mətəu iətəmi kəti iətəm tatol Lou min əha, mətəgətun nətəmimi lan, kəni okotauin e iətəmi əha məmə in ilis agin e Narməniğian Rəha Uhgın. ²⁰ Iətəni lanəha kəm təmah mətəu-inu, rəhatəmah noliən otəkeikei məhruahru vivi agin e nəhmti Uhgın, tapirəkis noliən min rəha Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou nətəm nikilah əmə təhti məmə kotəhruahru vivi. Nəmə rəham noliən təşhruahru vivian lanəha lan, kəni ko nəşvəniən matig ahgəl Narməniğian Rəha Uhgın.”

Nəniən rəha Iesu o noliən niəməha (Luk 12:57-59)

²¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatıən iətəm nəgətun min kəmotəni kəm kəha min rəhatəmah aupən. Ilah kəmotəni məmə, ‘Sotohamuiən iətəmi,’ kəni ‘Iətəmimi iətəm təmohamu iətəmi, otəkeikei məhtul e nəhmti kot mos nalpiniən.’ ²² Mətəu iəu iətəni kəm təmah məmə, § nəmə iətəmi kəti niəməha tatol əmə o nati kəti pian təmol, kəni təhruahru məmə iətəmi əha iətəm niəməha təmol, otəhtul e nəhmti kot. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni rah pian, kəni təhruahru məmə in otəhtul e nəhmti kaunsil asoli. Kəni nəmə iətəmi kəti təuiakən e iətəmi kəti, * kəni təhruahru məmə iətəmi təməni nəghatıən əha otuvən e niğəm asoli.

²³ “Kəni o nati əha inəha, nəmə nian natuvən e olte e Nimə Rəha Uhgın məmə onəkəfən nati kəm Uhgın, mətəu ikın əha, nikim tinəhti pian iətəm tatol niəməha kəm ik o nati kəti nəmol lan təşəhmenian, ²⁴ əpəh pipim rəham nati əha, kəni muvən meruh pian muələhu əhruahru nətəliğian rəhatəlau, muəpəh noliən tikimir, miəuva matuol kətiəh, kəni uərisig nəpanitəliğ muvən məfən nati kəti rəham kəm Uhgın e olte əpəha e Nimə Rəha Uhgın.

²⁵ “Kəni nəmə nəmol nati kəti təşəhmenian e iətəmimi kəti, kəni iətəmi u tolkeikei məmə otələs ik nəkian e kot, təuvir məmə nəkuvən uəhai əmə, nian nəşian əhanəhian e kot, kəni muələhu əhruahru pipim nipəgnəmtin rəhatəlau. Nəmə nəkəpəh, iətəmimi u otləfən ik e nəhlmi iətəm tətakil nəghatıən, kəni iətəm tətakil nəghatıən otləfən ik e nəhlmi polis, kəni polis otləfən ik e kaləpus.

²⁶ Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə, nəmə tol lanəha, ko nəşietian e kaləpus mətəuarus nəkəkeikei mətəou e məni rəfin agin o nalpiniən rəham.”

Iətəmimi iətəm tətəkləh e pətan

5:17 Rom 3:31   **5:18** Luk 16:17; 21:33   **5:19** Jem 2:10   **5:21** Eks 20:13; Dut 5:17   **§ 5:22** Iesu təməşənian məmə Lou tərəh. Mətəu in tətəni pətiğam lou iətəm təuvir pik, kəni matek niki nətəmimi.

* **5:22** Nəghatıən u “təuiakən e iətəmi kəti,” tətəghati e nəghatıən min təhmen e “Ik iərmis,” uə “Ik ialməli,” uə “Rəhm-kəpə tikə,” uə “Ik nati iərmis.”   **5:22** 1Jon 3:15   **5:23** Mak 11:25; 1Jon 4:20-21; Hos 6:6; Aes 1:10-17; 1Saml 15:22

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatien u məmə, ‘Itəmah nətəm nəmotol rəkis marit, nəsotakləhien e nipətan pisin min.’ ²⁸ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə nian suah kəti iətəm tinol rəkis marit tateruh pətan pisin kəti matolkeikei məmə otakləh lan, kəni in tinol rəkis təfagə tərəh e nikin, təhmen əmə məmə in tinakləh pəhriən lan. ²⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkələs rəkis məraki lan. Təməuvir məmə nipətim nəuветin tikə, tapirəkis agin nəmə nipətim rəfin okaraki=pən e nigəm asoli u naunun tikə. ³⁰ Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan. Təməuvir məmə nipətim nəuветin tikə, tapirəkis agin məmə nipətim rəfin okaraki=pən lan e nigəm asoli u naunun tikə.”†

*Iətəmini iətəm tətəpəh
rəhan pətan*

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatien u məmə, ‘Iətəmini iətəm otəpəh rəhan pətan, in otəkeikei məfən nauəuə kəti kəm in iətəm tətəgətun məmə in tinəpəh.’ ³² Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə iərman kəti iətəm təmol marit tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, mətəu pətan u təsapilien ilau suah pisin kəti, kəni rəhan iərman tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan əha tatitəu=pən suah pisin, kəni pətan əha tatol təfagə, mətəu nəmkarəpənien rəha iərman rəhan aupən. Kəni suah u iətəm tatit pətan əha, in min tatol təfagə.”

Nonauvil min

³³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatien kəti min iətəm nəgətun min kəmotəni kəm rəhatah kəha min aupən məmə, ‘Nəsotatgəhlien nonauvil min rəhatəmah iətəm nəmotos, mətəu nəkotəkeikei motol nati nak nəmotos nonauvil lan kəm Ughin məmə nəkotol.’ ³⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, sotos əməian nonauvil e nati kəti məmə otol rəhatəmah nəghatien taskasik. Sotosian nonauvil e negəu e neai mətəu inu ikin əha Ughin tətərmənig lan, kəni nolien əha təhmen məmə nautos nonauvil e Ughin. ³⁵ Kəni sotosian nonauvil e nəhue niftəni mətəu-inu ikin əha Ughin tətərmənig lan, kəni nolien əha təhmen məmə nautos nonauvil e Ughin. Kəni sotosian nonauvil e Jerusiləm mətəu-inu ikin əha in taun rəha Ughin, u in Kig asoli ikin, kəni nolien əha təhmen məmə nautos nonauvil e Ughin. ³⁶ Kəni sotosian nonauvil e rəhn-kəpə təmah, mətəu-inu rəhatəmah nəsanənien tikə lan. Nəkotəruu nəuhlinien nəuanutəmah kətiah əmə tuva maruən uə mapin. Ughin əmə tətərmənig e natimnati e nəmiəgəhien rəhatəmah. Kəni nolien əha təhmen məmə nautos nonauvil e Ughin. ³⁷ Mətəu nian rəfin onəkotəni əmə nipəhriənien, nati kəti min tikə. Kəni nəmə rəhatəmah nətəligien e nati kəti in ‘əuəh,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘əuəh.’ Kəni nəmə rəhatəmah nətəligien e nati kəti in ‘kəpə,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘kəpə.’ Nəghatien min iətəm kotəpirəkis ‘əuəh’ uə ‘kəpə,’ kautsipən e Setən.”

*Nəlpinien
(Luk 6:29-30)*

5:27 Eks 20:14; Dut 5:18   **5:29** Mat 18:9; Mak 9:47   † **5:30** Inu nəghatien əuhlin iətəm tətəgətun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhien rəhatah nolien tərəh min. Təhmen əmə məmə kəutətahtuv rəkis nolien tərəh min. Mətəu Iesu təsolkeikeian məmə okotərakin nipətəitah, mətəu tolkeikei məmə kəutəliuək e nolien əhruəhru, kəni molkeikei məmə nikitah kəutəhruəhru.   **5:30** Mat 18:8; Mak 9:43   **5:31** Dut 24:1-4; Mak 10:4   **5:33** 1Kor 7:10-11   **5:33** Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21   **5:34** Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12   **5:35** Sam 48:2; Aes 66:1

³⁸ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatian kəti məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tərəkīn nəhmtəm kəti, kəni nətəmimi okotərəkīn mīn nəhmtīn kəti. Kəni nəmə iətəmi kəti tərəkīn nəhluvīm kəti, kəni nətəmimi okotərəkīn mīn nəhluvīm kəti.’ ³⁹ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəsalpīnīən nərahīən iətəm iətəmimi kəti təmōl kəm ik. Nəmə iətəmi kəti tahi ik mēm nīkapīm maru, kəni nəkəkeikei malelīn=pən mīn nīkapīm məuīl pəh tem mīn. ⁴⁰ Kəni nəmə iətəmi kəti tələs ik nəkīan e kot, kəni mətəkeikei ohnik məmə nəkəfən rəham sot əkəku kəm in məmə otol vivi rəhatəlau nərahīən, kəni nəkəkeikei məfən mīn rəham sot asoli. ⁴¹ Kəni nəmə soldiə kəti rəha nətəm Rom tətəkeikei ohnik məmə nəkələs rəhan kətīm mūvən kilomitə kətīəh, mətəu ik nəkəkeikei mələs mīn mūvən kilomitə kəti mīn tol keiu. ⁴² Nəmə iətəmi kəti tətəsiə ohnik, kəni ik nəkəkeikei məfən kəm in. Kəni nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə in otos rəham nati kəti mūvən konu mos mītəlig mīn muva, kəni nəsənīən məmə nəkəpəh. Nəkəkeikei məfən.”

*Noliən rəha nolkeikeiən tikimīr mīn
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ Kəni Iesu təməni mīn məmə, “Nəmotətəu rəkis məmə, ‘Onəkotolkeikei nətəmi mīn u iuəkīr o təmah, kəni mətəməkī e tikimīr mīn rəhatəmāh.’ ⁴⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə onəkotolkeikei rəhatəmāh tikimīr mīn, kəni mətəfakī o nətəmimi mīn u nətəm kautol nərahīən kəm təmah, ⁴⁵ kəni noliən əha otəgətun məmə itəmāh nenətī Uhgīn rəhatəmāh iətəm tətətig ilis e negəu e neai. Kəni otol lanəha mətəu-inu rəhatəmāh Uhgīn tatol mītīgār tətəsiəgəpīn nətəmimi nətəm kotəuvīr mīne nətəmimi nətəm kotərah, kəni in mətahli=pə nuhuən kəm nətəmimi mīn u nətəm rəhalah nəmiəgəhīən təhruahru, mīne nətəmimi mīn u nətəm rəhalah nəmiəgəhīən təsəhruahruīən. ⁴⁶ “?Nəmə nəkotolkeikei əmə nətəmimi mīn u nətəm kotolkeikei itəmāh, kəni nīkitəmāh təhti məmə Uhgīn otətəou itəmāh o noliən kəti iətəm təuvīr? !Kəpə! !Nətəmimi mīn u nətəm kautos mənī rəha takis, iətəm kətəni məmə nətəmimi ilah kotərah, ilah mīn kotolkeikei ilah mīn!

⁴⁷ “?Kəni nəmə nəkotəs əmə itəmāh mīn nəuvein məutəghati kəm lah mīn, mətəu təhro? ?Nīkitəmāh təhti məmə nautol nati kəti iətəm təuvīr tapirəkis nətəmimi əpnarīn? Kəpə. Nətəmimi mīn nətəm kəsotəhrunīən Uhgīn, ilah mīn kautol lanəha. ⁴⁸ Tol lanəha, itəmāh nenətī Uhgīn nəkotəkeikei mōtol noliən iətəm in təuvīr məhruahru nīan rəfīn, təhmen=pən əmə məmə rəhatəmāh Tətə Uhgīn in tatol.”

6

Noliən mīn iətəm təuvīr kəm Uhgīn

¹ Kəni Iesu təməni mīn məmə, “Sotoliən məmə nəkotol noliən təuvīr mīn məmə nətəmimi okoteruh itəmāh ohni. Nəmə nəkotol məmə nətəmimi okoteh, kəni Uhgīn əpəha e negəu e neai otəsətəouīən itəmāh ohni.

*Noliən iətəm təuvīr
o nəfənīən kəm nanrah mīn*

² “Tol lanəha, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah mīn məmə nəkotasīru e lah, nəsotahlīən təui lan məmə nətəmimi okotəhrun. Inu təhmen e noliən rəha nəfakī eiūə mīn. Nīan ilah kotasīru e nanrah mīn, rəhalah noluk mīn kəutəni pətīgəm e nīmə rəha nuhapumīnīən mīne ihluə e suaru asoli. Kautol lanəha məmə nətəmimi okotīsīai ilah. Nīpəhrīənīən iətəni kəm təmah məmə, ilah kīnotos rəkis nətəouīən rəhalah, inəha nīsīaiən rəha nətəmimi. ³ Mətəu

itəmäh, nəmә näkotəfəñ nati kəti kəm nanrah min mämә näkotasiru e lah, näkotəkeikei motol mämә nətəmimi okəsoteruhian, nati əpnəpən rəhatəmäh min nətəmimi. ⁴ Otol lanaha mämә nətəmimi okotaruru rəhatəmäh noliən təuvir min, kəni rəhatəmäh Tatə iətəm tateruh rəhatəmäh noliən təuvir min nati əpnəpən nətəmimi kəsoteruhian, in otətəu itəmäh o noliən min əha.”

Noliən rəha nəfakiən
(Luk 11:2-4)

⁵ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni mämә, “Nian näkotəghati kəm Uhgın e nəfakiən, kəni sotoliən e noliən rəha nəfaki eiüə min. Nətəmimi min əha, ilah kotolkeikei mämә okotəhtul əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, mine ihluə e suaru asoli, kəni motəfaki mämә nətəmimi okotafu motətəu ilah. Nipəhriniən iətəni kəm təmah mämә ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmimi. ⁶ Mətəu nian näkotəghati kəm Uhgın e nəfakiən, näkəhuvən əpəha e nipəgnəua nimə rəhatəmäh, kəni motəhtipəsığ, kəni motəfaki kəm Uhgın iətəm tətətig ikin əha iətəm nətəmimi kəsoteruhian itəmäh. Kəni rəhatəmäh Tatə iətəm tateh rəhatəmäh noliən oneuən min, in otətəu itəmäh o rəhatəmäh noliən təuvir min.

⁷ “Kəni nian näkotəghati kəm Uhgın e nəfakiən, sotoriaruniən nəghatiən min tepət pik u nipətin tikə, təhmen e nətəm kotəruru Uhgın. Nikiilah təhti mämә rəhalah uhgın min okotətəu ilah o nəghatiən min tepət iətəm kəutəfaki məutəni. ⁸ Sotoliən mämә ilah mine, mətəu-inu uərisığ näkotətapuəh ohni, mətəu rəhatəmäh Tatə Uhgın tinəhrun rəkis nati nak iətəm näkotolkeikei.

⁹ “Kəni tol min lanəha, nian näkotəghati kəm Uhgın e nəfakiən, kəni näkotəfaki lanu lan:

“Tatə rəhatimäh iətəm nətətig e negəu e neai, pəh nətəmimi kotisiai ik.

¹⁰ Pəh narmənigiən rəham tuva, kəni pəh nati iətəm ik näkolkeikei in otuva mol nipəhriniən lan u ikinu e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə mə inko ilis e negəu e neai.

¹¹ Əfa-to nauəniən kəm timah təhmen o nian rəueiu.

¹² Kəni alu məsalpinian, noliən tərəh min rəhatimäh, təhmen=pən əmə mämә itimäh iəsotalpinian motalu lan kəni məsotaskəlim əskasikiən e nikitimäh noliən tərəh min rəha nətəmimi nətəm kautol nərahian kəm timah.

¹³ Kəni segəhaniən e timah iəkəhuvən ima nəfeifeian, mətə oiəkotəkeikei motol noliən tərəh. Mətəu os rəkis itəmäh e nəhlmi Setən.”

¹⁴ “Nəmә itəmäh näkotəlu e noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah məsotaskəlim iəkisian e nikitəmäh məsotalpinian, kəni rəhatəmäh Tatə Uhgın e negəu e neai, in otalu məsalpinian rəhatəmäh noliən tərəh min.

¹⁵ Mətəu nəmә itəmäh nəsotaluiən, motaskəlim iəkis e nikitəmäh noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah, motəlpin, kəni ko rəhatəmäh Tatə Uhgın otəsəluian kəni malpin noliən tərəh min rəhatəmäh.”

Noliən rəha nətuakəmiən

¹⁶ Kəni Iesu təmətəni min mämә, “Nian näkotətuakəm motəpəh nauəniən motəfaki kəm Uhgın, sotoliən nəhmtitəmäh təpəu təhmen=pən e nəfaki eiüə min. Ilah kautol nəhmtilah tol pisin, mämә nətəmimi okoteruh ilah mämә nəumis tinus ilah, kəni nətəmimi okotisiai ilah. Nipəhriniən iətəni kəm təmah mämә ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmimi. ¹⁷ Mətəu nian näkotətuakəm motəpəh nauəniən məutəfaki

kəm Uhgín, onəkoteikuas e nəhmtitəmah, kəni motol məmə okeruh məmə nəkotəuvir. ¹⁸ Nautol lanəha məmə nətəmimi okəsoteruhian məmə nəutətuakəm məutəpəh nauəniən maufəfaki kəm Uhgín. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tateruh rəhatəmah nolien oneuən min, in otətəou itəmah o rəhatəmah nolien təuvir min.”

*Nati təuvir əpəha
e negəu e neai*

(Luk 11:34-36)

¹⁹ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Təsəuvirian məmə nəkotəuarun rəhatəmah natimnati təuvir min e nəhue niftəni u məmə rəhatəmah nautə otepət, mətəu-inu e nəhue niftəni u, uvni min kotəhrun noarehreian, kəni namrəian təhrun nərəkinian natimnati min əha, kəni nakləh min kotəhrun nəhapuiən nimə məhuvən imə motakləh e rəhatəmah natimnati. ²⁰ Mətəu təuvir məmə nəkotəuarun rəhatəmah natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai. Ikin əha uvni min kəsotoarehreian, kəni namrəian ko təsərəkinian natimnati min əha, kəni nakləh min ko kəsotakləhian lan. ²¹ Nəukəti nətəligian u məmə onəsotaluiən lan məmə, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəmähli ikin, mətəu nian rəfin nikitəmah otəkeikei mətəhti natimnati min əha ikin əha.

²² “Nəhmtəm in təhmen e lait iətəm tətəfinə nəhagəhagian kəm nipətim. Nəmə nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nipətim təriaueh e nəhagəhagian. ²³ Mətəu nəmə nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nipətim in təriaueh e napinəpuian. !Kəni nəmə nəhagəhagian e nipətim in napinəpuian əmə, təhmen əmə məmə ik nətatig e napinəpuian asoli agin!”

²⁴ “Iətəmimi tikə iətəm təhrun nuvian in slef rəha iətəmi asoli keiu. Nəmə in tətəlkut məmə otol lanəha, kəni otolkeikei kəti mol nəuiən, kəni məməki e kəti məsolian nəuiən. Ko nəsolian slef rəha Uhgín mine məni e nian kətiah əmə.”

*Təsəuvirian məmə
nəkotətəlig pik*

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Kəni o natimnati min əha, iəu iətəni kəm təmah məmə, təsəuvirian məmə nəkotətəlig pik e rəhatəmah nəmiəgəhian məmə onəkotun nak, kəni motəmnim nak. Kəni təsəuvirian məmə nəkotətəlig pik e nipətitəmah məmə onəkotos iə rəhatəmah napən. ?Nəukəti nəmiəgəhian rəhatəmah tətəmiəgəh əmə e nauəniən, uə kəpə? Kəpə. ?Kəni nati nak in nati asoli o nipətitəmah? ?Napən, uə kəpə? Kəpə. ²⁶ Oteruh-to mənig min iətəm kauiuvig məutan. Ilah kəsotasumian, kəni məsotəuləkiən, kəni ilah kəsotaləhu vivian nauəniən e nipəgnəua nimə, mətəu Tatə rəhatəmah e negəu e neai, in tətəfən nauəniən kəm lah. ?Kəni e nəhmtin, nikitəmah təhti məmə in tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min? !Ouah! ²⁷ ?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikian təhrun nolien rəhatəmah nəmiəgəhian tətəməh? ! Kəpə! Nolien rəha nətəlig pikian təsəfinəian əuə kətiah min e rəhatəmah nəmiəgəhian.

²⁸ “?Kəni təhro nikitəmah tətəhti pik napən onəkəhuvən lan? Nikitəmah təhti-to nəugi nig min iətəm kauteviə əpnəpin əmə. Ilah kəsotol pikian uək o nəhlian rəhalah napən. ²⁹ Mətəu iəkəni kəm təmah məmə əupən Kig Solomən, in iətəmimi rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tətuvən lan, ilah

6:19 Jem 5:1-3   **6:20** Mat 19:21; Luk 18:22   * **6:23** Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tən məmə, ik iətəmi kəti iətəm nikim tagian o nasiruiən e nətəmimi e rəham məni. Kəni nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuərah” tən məmə, ik iavərəs kəti.   **6:25** Fil 4:6; 1Tim 6:6-8; 1Pitə 5:7   **6:26** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

kotəuvir motapirəkis. Mətəu nəugi niği əpnapin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ³⁰ Uhgin təmol nimanuvehli əpnapin əmə təuvir pik e nəugi niği min əha. Mətəu nimanuvehli əha in rəha nian kətiəh əmə, kəni olauig kuvan e niğəm. ?Kəni nəmə Uhgin tatol vivi nimanuvehli əha, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgin otəfinə napən iətəm nəkotəkeikei məhuvən lan? !Əuəh! In otol lanəha. !Ei, rəhatəmah nəhatətəiən in təkəku agin!

³¹ “Tol lanəha, təsəuviriən məmə itəmah nəkotətəlig pik məmə, ?İəkotun nak? uə ?İəkotəmmim nak? uə ?İəkotos iə napən məhuvən lan?” ³² Sotətəlig pikian. Nətəmimi nətəm kotəruru Uhgın, ilah kautətəlig pik e natimnati iətəm tol lanəha. Mətəu itəmah nenəti Uhgın min, kəni rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təhrun məmə nəkotəkeikei motos natimnati min əha. ³³ Mətəu pəh onəkotol Narmənigiən Rəha Uhgın, mine nəmiəgəhiən əhruahru iətəm Uhgın tolkeikei, ilau okuəhtul aıpən e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın otəfinə min natimnati min əha kəm təmah o natigiən. ³⁴ Tol lanəha, təsəuviriən məmə nəkotətəlig pik e natimnati iətəm onəkotəkeikei motos olauig, mətəu-inu natimnati min rəha olauig, ilah rəha olauig. Nərahian rəha nian kətiəh, in tinəhmen rəkis rəha nian kətiəh.

7

Sotakilian noliən rəha iətəmi kəti min (Luk 6:37-38,41-42)

¹ Nəmə nəutakil rah nətəmimi, kəni Uhgın otələhu nəghatiən rəha nalpiniən rəhatəmah. ² Tol lanəha mətəu-inu, nəghatiən əskasik iətəm nəutəni məmə iətəmi kəti in iətəmi tərəh, kəni Uhgın otitəu=pən əmə o nəniən rəhatəmah noliən tərəh min. Nəmə nəkotakil iətəmimi e noliən iətəm təhruahru, kəni Uhgın otakil itəmah e noliən iətəm təhruahru. Mətəu nəmə nəkotakil rah nətəmimi e noliən əskasik, kəni Uhgın otakil itəmah e noliən əhmen min əmə. ³ ?Təhro nəutəni niğisipi niği iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min, mətəu itəmah nəsoteruhiən niği asoli iətəm tətətig e nəhmtitəmah? ⁴ ?Kəni təhro nəutəni məmə, ‘Ei piak, pəh iəkos rəkis niğisipi niği e nəhmtəm,’ mətəu nəsoteruhiən niği asoli e nəhmtitəmah? ⁵ !İtəmah nəfaki eiuə min! Otaıpən, motos rəkis niği asoli e nəhmtitəmah, kəni nəkotəhrun neruh viviən noh rəkisiən niğisipi niği iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min.

⁶ “Sotəfəniən natimnati rəha Uhgın kəm kuri min, kəni sotəraki-pəniən natimnati təuvir min kəm pikəh min. * Okəmə nəkotol lanəha, kəni pikəh min okotaliüək lan kəni motəlali motus itəmah.”

Noliən əhruahru *o nətapuəhiən e nati kəti* *o Uhgın* (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “İəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgın o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ⁸ İəkəni lanu mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmimi min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

6:29 1King 10:4-7; 2Kron 9:3-6   **6:32** Mat 6:8   **6:33** 1King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

7:1 Rom 2:1; 1Kor 4:5; Jem 4:11-12   **7:2** Mak 4:24   * **7:6** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “sotəraki-pəniən rəhatəmah pərl kəm pikəh min.” Pərl u, in kəpiəl kəti iətəm nəhmtin tiəkis. Təmsipən e niki kəuvin kəti. Kəmə təhro, “kuri” mine “pikəh” kətuapsen=pən nətəm kotarah.   **7:7** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   **7:8** Jon 15:7; Jem 4:3; 1Jon 3:22

⁹ “? Itamah pəh, nian nətin tətapuəh o piret, mətəu in tətəfən kəpiel? ! Kəpə! ¹⁰ ?Uə, nian in tətapuəh e nəmu, mətəu in tətəfən sineik? ! Kəpə! ¹¹ Nati əpnapin itamah nətəmiimi nəkotərah, mətəu nəutəfən natimnati təuvir min kəm nenətitaməh min. !Mətəu Tatə Uhgın e negəu e neai, noliən rəhan in təuvir pik mapirəkis agin noliən rəhatəmah, kəni niphəriənən, in otəfən natimnati təuvir min kəm nətəmiimi min u ilah kəutətapuəh ohni!

¹² “Kəni tol lanəha, otol təuvir kəm nətəmiimi rəfin e noliən min rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə nətəmiimi okotol kəm təmah. Inu nipəti Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, mine nəukəti nəghatiən iətəm təməfən kəm iəni min aupən.”

Suaru keiu (Luk 13:24)

¹³ Iesu təməni min məmə, “Itamah onəkotəkeikei məhuvən=pən e ket iətəm təkəku, mətəu-inu ket iətəm iahgin mine suaru iətəm timətig əmə tatuvən o nərakiniən, kəni nətəmiimi tepət kəutəhuvən=pən e ket əha. ¹⁴ Mətəu ket iətəm təkəku, mine suaru iətəm tiəkis tatuvən o nəmiəghəniən, kəni nətəmiimi nəuan nəuvein əmə okoteruh kəni motohtəu=pən.”

Nigi ilau nəuan (Luk 6:43-44)

¹⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Autətəu vivi itamah o iəni eiüə min. Ilah kəutəhuva məutəghati mətig e noliən əpəu təhmen e sipsip, mətəu əpəha imə e nikilah, ilah kotəhmen e kuri arpin. ¹⁶ Kəni e nəmiəghəniən rəhalah, nəkotəhruən nəuan, kəni nəkotəhruən nak tətətig e nikilah. Nətəmiimi ko kəsəhuvəniən motəhli nəua krep e niləuis arfu, uə nəua fik e təliiləu. ¹⁷ Tol min lanu, nigi iətəm təuvir tətəuə e nəuan iətəm təuvir; mətəu nigi iətəm tərəh tətəuə e nəuan iətəm tərəh. ¹⁸ Kəni nigi iətəm təuvir ko təsəuəiən e nəuan iətəm tərəh, kəni nigi iətəm tərəh, ko təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir. ¹⁹ Nigi min rəfin iətəm kəsətəuəiən e nəualəh iətəm təuvir; okətei rəkis ilah, kəraki=pən e lah e nigəm. ²⁰ Tol lanəha, e nəmiəghəniən rəha iəni eiüə min əha, onəkoteruh nəua lah, kəni nəkotəhruən nak tətətig e nikilah.

²¹ “Səniəmə nətəmiimi rəfin nətəm kəutəuən lak məutəni məmə, ‘Iərməniğ, Iərməniğ,’ nətəm ilah kotəhruən nuvəniən motətig əhğəl Nərməniğniən Rəha Uhgın, mətəu ilah min əmə u, nətəm kəutol nəuia rəhak Tatə iətəm tətətig e negəu e neai. ²² E nian Uhgın otakil nətəmiimi rəfin, nətəmiimi tepət okotəni=pən kəm in məmə, ‘!Iərməniğ, Iərməniğ! ?Təhro? ?Nəkəhruən uə kəpə məmə, itamah iəməutəni pətiğəm nəghatiən rəham iətəm nəməfa kəm timah, kəni motəhgi pətiğəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni məutol natimnati apispis min e nərgəm?’ ²³ Kəni oiəkəni=pən əhrəuəru kəm lah məmə, ‘Aupən iəkəruu, kəni rəueiu min iəkəruu itəmah. Itəmah səniəmə rəhak min nətəmiimi. !əhuvən isəu ohniəu, itəmah nətəm nəutol noliən tərəh!’ ”

Iətəmiimi keiu kəmuol nimə (Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kəni Iesu təmol naunun e rəhan nəghatiən məmə, “Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak məutol, kəni onəkotəhmen e iətəmiimi iətəm teinətig, təmuvləkin rəhan nimə təskasik, mel pos min kəuteiuiəu məhuvən

isəu məğərain tiəkis.† 25 Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Mətəu nimə təsəmeiən mətəu-inu təmuvləkin rəhan nimə təskasik. 26 Nəmə itəmah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak kəni məsotoliən, kəni onəkotəhmen e iətəmini iətəm təsətəlig vivian e noliən nətimnati, kəni in ialməli, təməseliən rəhan pos min kəhuvən əpəha isəu, maharu rəkis əmə əpə ilis, kəni rəhan nimə təsəskasikiən.‡ 27 Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Kəni nimə təməmei. E nian təməmei, kəni mərah agin.”

Nəghatiən rəha İesu, nəsanəniən tətatig lan

28 Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən rəhan, kəni nətəmini narmilah təmiuvig pik ohni, 29 mətəu-inu nian tətəgətun, səniəmə təhmen e rəhalah nəgətun min rəha Lou, mətəu rəhan nəghatiən təfigəm, nəpətiən əha ikin.

8

İesu təmol vivi iətəmi kəti təmos nimisiən u leprosi (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Nian İesu təmeiuiəu=pə e niteuət, nətəmini tepət kəmohtəu=pən. 2 Kəni suah kəti nimisiən u leprosi* təmol təmuva ohni, məsiəulən=pən o İesu, kəni məni məmə, “İərməniğ, nəmə nəkolkeiki, kəni nəkəhrun nol vivian iəu kəni mafəl rəkis namikmikəiən lak.”

3 Kəni İesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeiki. ! Əuvir-tə!” Kəni rəueiəu agin min, nimisiən u leprosi təmikə lan. 4 Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Səni pətiğəmiən nətimnati min u kəm nətəmini, mətəu uvən əmə məruh pris kəti pəh in teruh məmə nipiətəm tinəuvir lankonu lan, kəni əfən kəm in nati u iətəm Lou rəha Mosis təməni o iətəmi kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmini okotəhrun məmə nipiəhrəniən ninəuvir, kəni rəham namikmikəiən tinikə.”

Nəhatətiən rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia min (Luk 7:1-10)

5 Kəni İesu təmuvən miet pətiğəm əpəha e taun Kəpeniəm, kəni iətəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom təmuva məruh İesu, kəni mətasək=pən ohni mətəni məmə, 6 “İərməniğ, rəhak ioluək tatimis, kəni mətapili əpəha e nimə rəhak, nipiətən rəfin təmimis, kəni tətəu tərəh pik.” 7 Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Oiekuvnə mol in təuvir min.”

8 Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təməni=pən kəm in məmə, “İərməniğ, iəu iətəmi kəti iətəm iəsəhrəuəhruiən, kəni iəsəhrəniən məmə ik onəkuva e rəhak nipiəgnəua nimə. Əni əmə nəghatiən kəti, kəni iəkəhrun məmə in otətəu təuvir min. 9 İəkəhrun məmə ik natos narməniğiən məmə nimisiən otəkeiki mol nəuiəm. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutərməniğ lak, kəni iətol nəuiəlah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iətarməniğ e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Və,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

† 7:24 Nəghatiən əhrəuəru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e kəpiəl.” E nian əha ilah kəmautol rəhalah nimə min e kəpiəl, mine nəukəti nimə okəkeiki kol təskasik e kəpiəl. Nəmə məsotoliən lanəha, nimə təsəskasikiən kəni təhrun nəmeiən. ‡ 7:26 Nəghatiən əhrəuəru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e nipiəl əmə.” 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * 8:2 E Nauəua Rəha Uğin, nəghatiən u “leprosi” tətəghati e nimisiən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimisiən min u tətərxin nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nimisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uğin. Afın Lev 13-14. § 8:4 Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

¹⁰ Nian Iesu tæmætæu næghatien æha, kæni narmîn tæmiuvig pik ohni, mætæu-inu nati ærnapin sæniæmæ in iætæm Isrel, mætæu ræhan næhatætæian tæskasik e Uhgîn. Kæni tæmæni=pæn kæm nætæmimi nætæm kautæhuærisig lan mæmæ, “Nipæhræniæn iætæni kæm tæmah mæmæ, iætæmi u sæniæmæ iætæm Isrel, mætæu in ræhan næhatætæian e Uhgîn in tæskasik. Kæni nati ærnapin næuanilæuis min ræha Isrel, mætæu iæsehian ilah kæti iætæm ræhan næhatætæian tæskasik tæhmen=pæn lan. ¹¹ Iætæni kæm tæmah mæmæ nætæmimi tepæt okotsipæn e nikalin min rafin ræha næhue niftæni, mæhuva motauæn kætish e tepil ilah Epraham, mine Aisæk, mine Jekæp æpæha e narmænigian æpæha e negæu e neai. ¹² Mætæu itæmah næuanilæuis ræha Isrel tepæt nætæm Uhgîn tæmaupæn mitæpin itæmah mæmæ in otarmænig e tæmah, in otæraki=pæn e tæmah ihluæ e napinæpuiæn, kæni ikin æha, nætæmimi okotasæk kæni motætæu tærah, kæni mautigæt-ærain næhluvlah min.”

¹³ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm iætæmi asoli ræha soldia min mæmæ, “Atuvæn. Ræham ioluæk otæuvir fol æmæ mæmæ inu mine næmæhatætæ mæmæ Uhgîn otol lanko.” Kæni e nian æhruahru æha, nipæti ioluæk ræha iætæmi asoli ræha soldia min tæmuva mæuvir min.

Iesu tæmol nimisian tepæt kotæuvir min

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Kæni tæmuvæn e nimæ ræha Pitæ, kæni muvæn imæ meruh uhu Pitæ tættæpæu ætæpu mætæpili. ¹⁵ Kæni tæmuahru e næhlmin mek næhlmi pætauæhli u, kæni nætæpu ætæpuiæn tikæ rækis lan magim, kæni tæhtul. Kæni minatol næuanian nig Iesu.

¹⁶ Tinapinæpu mitigar tinatiuvig, nætæmimi kæmotos nætæmimi tepæt nætæm narmîn tærah tættatig e lah mæhuva o Iesu, kæni Iesu tæmæhgi pætigæm narmîn tærah min e næghatien æmæ ræhan, kæni mol vivi nætæmimi ræfin nætæm kautohmis. ¹⁷ Natimnati min æha tæmol lanæha mæmæ otol næghatien ræha iæni Aisæa tuva mol nipæhræniæn lan, iætæm tæmæni aupæn ikin mæmæ, “In tæmos rækis nimisian min ræhatah, kæni mol nipætatah min u kæutahmæ, kotæuvir.”

Iætæmimi keiu kæmuækeikei mæmæ okiauarisig e Iesu

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kæni nian Iesu tæmæsal=pæn meruh nimænin nætæmimi kautæhuærisig mæhuva mohtælu lan, kæni tæmæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ okæhuvæn e nikali lek e nitæni=pæn. ¹⁹ Kæni iægætun kæti ræha Lou tæmuva mæni=pæn kæm in mæmæ, “Iægætun. Onækuvæn=pæn iæ ikin, iækitæu=pæn ik.”

²⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Kuri rarpin min, ræhalah nipæg tatig mæmæ okotapili ikin. Kæni mænig min, nimaalah tatig mæmæ okotapili ikin. Mætæu iæu Næti Iætæmimi, † nimæ ræhak tikæ o napilian.”

²¹ Kæni iætæmimi kæti min ræha Iesu tæmuva mæni=pæn kæm in mæmæ, “Tærmænig. Oiækitæu=pæn ik mætæu, pæh iækuvæn pipim mitænim ræhak tata.”

²² Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Itæu=pa iæu. Nætæmimi nætæm kæsotolien næuia Uhgîn, tæhmen æmæ mæmæ ilah kinohmis rækis e nikilah. Pæh ilah okæhuvæn mohtænim ræhalah nætæmimi nætæm kæmohmis.”

Iesu tæmæniæhu nimætagi asoli

e næhu Lek Kalæli

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

8:11 Luk 13:29   **8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28   **8:17** Aes 53:4   † **8:20** Nian Iesu tæmæni nærgin u “Næti Iætæmimi,” tætgæhati aru lan. Nærgin u tæmiet e Nauæuæ ræha Daniel mine nauæuæ pisin pisin min e Oltestimin. Kæni nipætæn tæni mæmæ iætæmi kæti iætæm tæmsipæn e Uhgîn kæni matos næpætæn ræha Uhgîn.   **8:20** 2Kor 8:9

²³ Kəni Iesu təmuvən e bot, kəni rəhan mīn nətəmimi kəhuvən ilah mīn.
²⁴ Kəni təsuvəhiən, nīmətəgi asoli kəti təhtul kəni mīnol peau-peau asoli mīn e lek, kəni nəhu tətəri=pən e bot, iuəkīr əmə bot tətəmnīm, mətəu Iesu tətəpīli. ²⁵ Kəni kəməhuvən motəhgi-pəri Iesu motəni=pən məmə, “!İərmənig! !Osmiəgəh itah! !Otəsuvəhiən kotəmnīm!”

²⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəgin pīk? Rəhatəmah nəhatətəiən təkəku əgin.” Kəni təməhtul mənīəhu nīmətəgi mīne peau-peau asoli mīn. Kəni nīmətəgi təmeiuiəu, kəni mol nəməlinuīən asoli. ²⁷ Kəni nətəmimi rəha Iesu narmīləh təmiuvig pīk məutəni məmə, “!Ei! ?İətəmimi nək u? Nati əpnəpīn nīmətəgi mīne nəhu, mətəu ilau kəmuol nəuīən.”

*Iesu təməhgi pətīgəm narmin
 tərəh e iətəmimi keiu*

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kəni nīən Iesu təmuva mīet=pa e nītəni=pən e lek, ikin Katara, kəni iətəmimi keiu narmin tərəh mīn kəutatig e lau kəmiəiet pətīgəm=pa məmə okueruh Iesu. Ilau kəmiəsipən e nīpəg kəpīel mīn, ikin katitənim nətəmimi ikin. Ilau kuəsənən matuoh nətəmimi, kəni nətəmimi kəutəgin e nuvən-pənīən ikin. ²⁹ Kəni əmeiko narmin tərəh mīn u kəutatig e lau kəmotəgat əfəməh motəni məmə, “!Ik Nəti Uhgīn! ?Nəmuva məmə nəkəhro itimah? ? Nəmuva məmə nəkol uəhai əmə nalpīnīən kəm timah iətəm təsol əhanəhiən nīən əhruəhru rəhan?”

³⁰ Iuəkīr əmə o lah, pīkəh mīn tēpət əha ikin kəutəuən, ³¹ kəni narmin tərəh mīn kotasək=pən o Iesu motəni məmə, “Nəmə nəkəhgi pətīgəm itimah, əhli=pən itimah iəkəhuvən e pīkəh mīn əha.”

³² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən.” Kəni narmin tərəh mīn kəməhiet e lau, motəiu məhuvən e pīkəh mīn. Kəni pīkəh mīn ilah rəfīn kəmotəiu məuteiuiəu e nīpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmnīm.

³³ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pīkəh mīn, kəmotəgin məhuvən e taun motəni pətīgəm natimnati rəfīn, mīne natimnati iətəm Iesu təmol e suah mīl u narmin tərəh mīn kəutatig e lau. ³⁴ Kəni əmeiko nətəmimi rəfīn rəha taun kəməhuvə məmə okotafu Iesu. Kəni nīən kəmoteruh in, kəni kəməutəkeikei əskasik kəm in məmə otəkeikei mīet əha ikin əha.

9

*Iesu təmol vivi
 iətəm nīpətīn təmīmīs*

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kəni Iesu təmuvən e bot muvən e nītəni=pən e lek, kəni mīet pətīgəm iman ikin, e taun Kapeniəm. ² Kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs iətəmimi kəti məhuva ohni. Nīpətīn nəuveitīn təmīmīs, kəni tətəpīli e rəhan nīmahan. Kəni nīən Iesu təmeruh rəhalah nəhatətəiən, kəni təməni=pən kəm iətəmimi əha məmə, “Nətīk, səginīən. Rəham nolīən tərəh mīn iəmos rəkīs rəkīs.”

³ Kəni nīən kəmotətəu nəghatīən əha, nəgətun mīn nəuvein rəha Lou kotəni=pən kəm lah mīn məmə, “Nəghatīən əha tərəh. Suah kəha tətəghati təhmen məmə in Uhgīn.”

⁴ Mətəu Iesu təhrun nətəlīgīən rəhalah kəni təməni=pən kəm lah məmə, “? Təhro itəmah nəutos nətəlīgīən iətəm tərəh mīn lanu lan? ⁵ ?In pəhruvən timətīg məmə oīəkəni, məmə, ‘İəmafəl rəkīs rəham nolīən tərəh mīn,’ uə ‘Əhtul maliuək’? ⁶ Kəni rəueiu iəkol nati kəti məmə nəkotəhrun məmə Nəti İətəmimi

tatos nepətian ikinu e nəhue niftəni məmə otafəl rəkis təfagə tərəh min.” Kəni in təməni=pən kəm suah kəha tatimis məmə, “Əhtul mōs rəham nımahan maliuək matuvən lahuənu.”⁷ Kəni suah u tatimis təməhtul maliuək matuvən lahuənu.⁸ Kəni nian nımənin nətəmimi kəmotafu nati əha, kəni kəmotəgin, kəni motəni-vivi nərgi Uhgın iətəm təməfən nepətian kəm iətəmimi məmə otol lanəha.

Iesu təmauin e Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kəni Iesu təmaliuək muvən nəvetin min, mafu suah kəti, nərgin u Matiu. In iətəmimi iətəm tatos məni rəha takis, kəni tətəharəg ikin kətətəu=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uərisig lak, muva iətəmimi rəhak.” Kəni in təməhtul muərisig e Iesu.

¹⁰ Kəni Iesu təmuvən mətəuən e nımə rəha Matiu, kəni nətəmimi tēpət rəha nosian məni rəha takis kəməhuva, kəni nətəmimi tēpət nətəm kəutol təfagə tərəh* kəməhuva, kəni ilah kəməhuva motəharəg motəuən ilah Iesu mine rəhan min nətəmimi.¹¹ Kəni nian Farəsi min kəmotafu nati əha, kəni kəmotəni=pən kəm nətəmimi rəha Iesu məmə, “Təhro rəhatəmah iəgətun təauən pəti ilah nətəm kəutos məni rəha takis mine nətəm kəutol təfagə?”

¹² Mətəu Iesu təmətəu rəhalah nəghatian kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmimi iətəm təsimisian təsuvənian o toktə. Mətəu iətəmi u iətəm tatimis, in otəkəkəi muvən o toktə.¹³ Əhuven moteruh-to kəni motətəlig əhruahru lan məmə nıpəti nəghatian u iətəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nıkkik tətəgin, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min iətəm nautol mətəfa kəm iəu iətəm tatol nıkkik tətəgin.’†
İətəni tol lanu lan mətəu iəu iəməsuvaiən məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəni məmə kinotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol nolien tərəh min.”

Nolien rəha nəpəhiən nauəniən o Uhgın
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kəni nətəmimi rəha Jon Bəptais kəməhuva moteruh Iesu motəni=pən kəm in məmə, “Eruh-to. İtimah iəutətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfəki kəm Uhgın, kəni Farəsi min, ilah min kəutol lanəha. ?Mətəu təhro rəham nətəmimi kəsotolian lanəha?”

¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian nətəmimi kəutol marit rəha suah kəti, kəni in tətən e nauəniən rəhan ilah in min nəuvein, nıkkitəmah təhti məmə in min nəuvein okotasək? !Kəpə! Mətəu nian əha ikin iətəm tətəva məmə nətəmimi okotələs rəkis iətəmimi iətəmi katol nauəniən rəhan. Kəni e nian əha, in min nəuvein kotəhrun nəpəhiən nauəniən.

¹⁶ “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos nəveti napən vi kəti, kəni məhli-ərain=pən e napən əmnəmit rəhan iətəm təməhapu, mətəu-inu nəmə tol lanəha, kəni nəveti napən vi təhrun nauvinian məhapuiən napən əmnəmit, kəni ikin təməhapu ikin əupən təhrun nuvaiən mol iahgin pik əgin.

^{9:6} Jon 17:2 * ^{9:10} Farəsi min, ilah kəmautohtəu=pən vivi əgin Lou rəfin iətəm Uhgın təməfən kəm Mōsis məmə Mōsis otəfən kəm nətəm İsrəl. Kəni ilah kəautohtəu=pən vivi min nəghatian min iətəm kəmotəsin e Lou rəha Mōsis, mətəu nətəmimi əmə kəmotol, səniəmə Lou əhruahru min rəha Uhgın. Kəni Farəsi min, kəutəni məmə nətəmimi rəfin nətəm kəsotəhtəu-pəniən lou əkkələh min əha, ilah nol təfagə. ^{9:11} Luk 15:2 ^{9:13} Hip 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1Sami 15:22 † ^{9:13} Nian Uhgın təməni lanəha, nıpətin u məmə in otəpəh sakrifais min mətəu-inu nərahien tətətig e nıkkiləh. Uhgın təməni məmə ilah kotəkəkəi motəsəkəhruin nətəmimi. ^{9:14} Luk 18:12

17 “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos wain iətəm kəm ol vi, kəni miuvi=pən e pətəl əuas u təskasik iətəm kəm ol e nilosi nəni. Nəmə tol lanu lan, kəni nahgi wain otahlifu, kəni pətəl otəhapu, kəni wain otəuvəregin, kəni pətəl otarah.‡ Mətəu wain kəm ol vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl iətəm kəm ol tımətətig, kəni wain mine pətəl kətuəməhli vivi.”§

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti iətəm təmimis

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Nian Iesu tətəni=pən natimnati min əha kəm lah, iətəmi asoli kəti tuva masiəulin=pən nəulin o Iesu məmə, “Nətik pətəkəku təmimis rəueiu əmə. Mətəu va, mələhu=pən nəhlməm lan, kəni otəmiəgəh min.” 19 Kəni Iesu təməhtul mine rəhan min nətəmimi, məhuərisig e suah u məhuvən.

20 Kəni əmeiko pətən kəti əha ikin iətəm tatos nimisiən rəhalah nıpətən nian rəfin əmə, minos nu tuələf.* Kəni pətən əha təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəhan, 21 təm ol lanəha mətəu-inu tətəni aru əmə kəm in məmə, “Nəmə iəkek əmə nififi napən rəhan, kəni rəhak nimisiən otol nanun.”

22 Kəni Iesu təmeirair meruh pətən əha, kəni mənə=pən kəm in məmə, “Nətik pətən, səginəən. E rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir.” Kəni e nian əha, rəhan nimisiən təmikə.

23 Kəni nian Iesu təmuva miet pətigəm=pa e nimə rəha iətəmi asoli əha, kəni təmuvən imə meruh nətəmimi kautahli nau məutani nəpuən lan rəha nimisiən, kəni nətəmimi kəməutasək pik. 24 Kəni Iesu təmənə=pən məmə, “Ohiet məhuvən isəu, mətəu-inu pətəkəku u təsimisiən, mətəu in tətəpili əmə.” Kəni ilah kəmotaləh əuvsan lan. 25 Mətəu nian nətəmimi kəmohiet məhuvən ihluə, kəni tuvən imə, maskəlim nəhlmə pətəkəku, kəni pətəkəku u təməhtul.

26 Kəni nanusiən rəha nati u təmaiu mətəlu rəfin e nitəni əha.

Iesu təm ol vivi iəmnəu tərəh mil keiu

27 Kəni nian Iesu təmiet ikin əha, mətəu iəmnəu mil tərəh keiu kəmuitəu=pən in, kəni mətuəgət əfəməh məmə, “!Mipi Kig Tefit, asəkəhruin itimlau!”

28 Nian Iesu tinuvən əpəha imə, kəni iəmnəu tərəh mil kiəuva ohni. Kəni Iesu təmənə=pən kəm lau məmə, “? Itəlu nətəuəhatətə məmə iəkəhrun nol viviən nəhmtitimlau, uə kəpə?”

Kəni ilau kuəni=pən məmə, “Əuəh, Iərmənig.”

29 Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmən e nəhmtiləu mənə=pən məmə, “Uhgən otol vivi nəhmtitəlu mətəu-inu nəmuəhatətə lan.” 30 Kəni nəhmtiləu təuvir kəni kinatueruh nati. Kəni Iesu təmənə=pən əskasik kəm lau məmə, “Onəsəuəni pətigəmisiən natimnati min u kəm nətəmimi.” 31 Mətəu ilau kəmiaiet mian, kəni muəni pətigəm nanusiən rəha Iesu tuvən mətəlu ikin min rəfin e nitəni u.

Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh e iətəm təruru nəghatiən

32 Nian suah mil u kəmiaiet, nətəmimi kotələs iətəmi kəti təruru nəghatiən məhuva o Iesu. Suah kəha in təruru nəghatiən mətəu-inu narmin tərəh

‡ 9:17 Afın futnot e Luk 5:37. § 9:17 Iesu təmənə lanəha məmə in otəgətun ilah e nəgətuəniən vi kəti tol pisin e nəgətuəniən rəha Farəsi min mine nəgətuəni min rəha Lou. * 9:20 Lou təmənə məmə nimisiən u təm ol pətən əha tamikmik, kəni nəmə tatek iətəmi kəti, kəni in min otamikmik. 9:21 Mat

tətətig lan. ³³ Kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh e suah kəha, kəni tinətəghati. Kəni nimanin nətəmimi narmilah tamiuvig pik ohni, kəni motəni məmə, “Suah kəti təsehian nati kəti tol lanu u ikinu Isrel nian kəti mine.”

³⁴ Mətəu Fərəsi min kəmotəni məmə, “Tatos nəsanəniən o iətəmi asoli rəha narmin tərəh min məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lan.”

Iesu nikin təmāhmə pik o nətəmimi

³⁵ Kəni Iesu təmaliuək matuvən e taun mine lahuənu min rəfin, kəni mətəgətun əpəha e nīpəgnəua nimə min rəha nuhapuminian, mətəni pətigəm nanusian təvīr rəha Narmənigian Rəha Uhgīn, kəni matol vivi nətəmimi rəfin nətəm kautohmis, mine nətəmimi rəfin nətəm nīpətīlah tərəh kautəvīr.

³⁶ Nian tameruh nimanin nətəmimi tinepət pik, kəni nikin təpətət pik o lah mətəu-inu kinotos pik nahməiən, kəni motəruru nasiru aruiən e rəhalah nəmiəgəhiən, kinotəhmen e sipsip min rəhalah iətəmimi tikə o neruh vivian ilah.

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “!Oteruh-to! Nauəniən tēpət əpəha e nasumian tiniməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kətəulək lan. ³⁸ Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumian məmə otəhli=pə noluək min tēpət məmə okəhuvən motəulək e nasumian rəhan.”

10

Nətəmi tueləfrəha Iesu (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kəni Iesu təmauin e nətəmi tueləf rəhan kəhuva kətiəh, kəni məfən nəsanəniən kəm lah məmə ilah kəhuvən motəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni motəhrun nol vivian nimisian min rəfin, mine nətəmimi min u nīpətīlah təmarah.

² Kəni inu nərği nətəmi tueləf rəha Iesu: in aupən Saimon, u nərğin kəti min u Pitə; mine notəhan Antīru; mine Jemis mine pian Jon, nətī Səpəti mil;

³ mine Filip mine Patolomiu; mine Toməs mine Matiu, iətəmimi rəha nosian məni rəha takis; mine Jemis nətī Alfias; mine Tateas; ⁴ mine Saimon u kətauin lan məmə Selot; [†] mine Jutəs Iskariot u təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan min tikimīr. [‡]

Iesu təmāhli pətigəm rəhan nətəmimi tueləf

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kəni nian Iesu təmāhli pətigəm rəhan nətəmimi tueləf məmə okəhuvən motol rəhan uək, təmaupən məghati kəm lah məmə, “Itəmah onəsəhuvəniən o nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel, kəni məsəhuvəniən e taun kəti rəha nətəm Səmeriə, ⁶ mətəu onəkəhuvən o nəuaniləuis min rəha Isrel nətəm kotəhmen e sipsip min kətəuləui. ⁷ Kəni nian nəkəhuvən, nəkotəkeikei motəni pətigəm məmə, ‘Nian iətəm Uhgīn otarmənig e nətəmimi rəfin lan, tinuva iuəkīr.’

9:33 Mak 2:12 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 9:36 Nam 27:17; 1King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 9:37 Luk 10:2 10:1 Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:3 E nauəu mil rəha Mak mine Luk, kətauin pisin e nərği Tateas məmə Jutəs nətī Jemis. Mətəu in iətəmi kətiəh əmə. † 10:4 Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Eruh e tiksinari. ‡ 10:4 Iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nətī Səpəti mine Jemis nətī Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nətī Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəu u rəha Matiu. 10:6 Jer 50:6 10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

⁸ “Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəutohmis kotəuvir min. Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəmohtmis kotəmiəgəh min. Kəni nətəmimi nətəm leprosi tatol ilah, nəkotəkeikei motol nīpətīlah tuva məuvir min. Kəni nətəmimi nətəm narmin tərəh tətətig e lah, itəmah nəkotəkeikei motəhgi pətīgəh narmin tərəh min kəhuvən isəu o lah. Kəni nəsanəniən iətəm nəmotos, nəməsotosiən nəhmtin. Kəni onəkotəkeikei motol əmə uək, nətəmimi okəsotətəouien itəmah lan. ⁹ Nian nəkəhuvən, nəsotosiən məni e rəhatəmah pauis. ¹⁰ Kəni məsotəmkien rəhatəmah kətīm min. Kəni napən iətəm nəutəhuvən lan, in əmə ko, məsotosiən inəuau kəti min. Kəni məsotosiən put, mine kasikin rəhatəmah min. Iətəni lanu lan mətəu-inu təhruahru əmə məmə kətəfən kəm noluk min natimnati iətəm təhruahru o natigien rəhalah.

¹¹ “Nian nəkəhuvən e taun kəti uə lahuənu kəti, nəkotəkeikei motəh iətəmimi kəti iətəm nīkin tagiən məmə nəkəhuvən motətig itəmah min, kəni nəutətig ikin əha mətəuarus=pən nian nəkohiet min. ¹² Nian nəkəhuvən motətig e nimə kəti, nəkotəkeikei motəghati vivi kəm lah məmə, ‘Nəməlinuian tətətig o təmah.’ ¹³ Kəni nəmə nətəmimi e nīpəgnəua nimə u, nīkilah tagiən məmə okotos itəmah, kəni pəh rəhatəmah nəghatiən rəha nəməlinuian tətətig o lah. Mətəu nəmə nīkilah təsəgiəniən o təmah, nəkotəkeikei motos nəghatiən rəha nəməlinuian məutəhuvən.

¹⁴ “Kəni nəmə nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeiən məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nīpəgnəua nimə, uə kəsotətəligiən e rəhatəmah nəghatiən, kəni nian nəutohiet e nimə rəhalah, uə rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motəhrəpispis rəkis nīməulul e nəhłkītəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh əgin ilah. ¹⁵ Nīpəhriəniən iətəni kəm təmah, e nian iətəm Uhgīn otakīl nətəmimi, nalpinian rəha nətəmi min əha in otəkəsik pik məpirəkis nalpinian rəha nətəm kotərəh aupən e taun mil əha, Sotəm mine Kəmorə.”[§]

Nətəmimi okotol tərəh kəm nətəmimi rəha Iesu

¹⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to. Iətəhli=pən itəmah nəutəhuvən təhmen e sipsip min iətəm kəməhuvən e nəlugi kuri rəpīn min. Onəkotəkeikei moteinatig vivi təhmen e məlikim, kəni itəmah motən mətig təhmen e mənig mak. ¹⁷ Onəutətəu vivi itəmah o nətəmimi. Ilah okotələs itəmah məhuvən məmə nəkotəhtul e nəhmti kaunsil rəhalah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak. Kəni okotalis itəmah əpəha e nimə rəha nuha-puminiən.

¹⁸ “Kəni okoteikəpan itəmah nəkəhuvən motəhtul e nəhmti nətəmi əsoli min rəha kəpən min, mine kig min məmə onəkotəni pətīgəh nəghatiən təuvir rəhak e nəhmtīlah, kəni mine e nəhmti Nanihluə min. ¹⁹ Nian ilah okəhuva motələs itəmah, kəni nīkitəmah təsəhti pīkiən məmə onəkəhuvən motəni məmə nak, uə nəkotəhro lanu lan motəghati. Nəsotəginian mətəu-inu Narmin Rəha Uhgīn, in otəfinə nəghatiən iətəm onəkotəni e nian əhruahru əha. ²⁰ Nəsotəginian mətəu-inu səniamə itəmah onəkotəghati, mətəu Narmin Rəha rəhatəmah Tatə Uhgīn, otəfinə nəghatiən kəm təmah məmə nəkotəni pətīgəh.

²¹ “Nətəmimi okotəgəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimīr min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətīlah

10:9 Luk 10:4   **10:10** Luk 10:7; 1Kor 9:14   **10:12** Luk 10:5-6   **10:14** Luk 10:10-12; Uək 13:51
[§] **10:15** Sotəm mine Kəmorə, ilau taun mil aupən ikin iətəm təfəgə tərəh tətət tətət əha ikin. Kəni Uhgīn təmol nalpinian kəm lau mahli=pən nīgəh məmə otus ilau.   **10:15** Mat 11:24; Jaj 7   **10:16** Luk 10:3; Rom 16:19   **10:20** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15   **10:20** Jon 14:26

əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolian əhmen min əmə kəm rəhalah tatə min mine mamə min məmə okotohamu ilah. ²² Nətəmiimi rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min u okotol naunun, kəni Uhgın otosmiəgəh. ²³ Nian okotol tərəh kəm təmah e taun kəti, kəni nəkohiet motəgim məhuvən e taun pisin kəti min. İətəni pəhrion kəm təmah məmə ko nəşəhuvən rəfinion e taun min rəha Isrel mətəuarus=pən Nəti İətəmiimi in otuva min.

²⁴ “Nətəmiimi nətəm kətəgətun ilah, ko kəsotapirəkisən rəhalah iəgətun. Kəni noluək min, ko kəsotapirəkisən rəhalah iətəmi asoli. ²⁵ Nətəm kətəgətun ilah, kotəkeikei motəgion məmə okəhuva motəhmen e iəgətun rəhalah, kəni noluək min kotəkeikei motəgion məmə okəhuva motəhmen e iətəmi asoli rəhalah. İəu, iəu iətəmi asoli rəha nimə. Nəmə nətəmiimi nəuvein kotəni rah iəu məmə iəu Pielsepul, u nərgin kəti rəha Setən, kəni ko təhmen min əmə e noluək min rəha nimə rəhak. İnəha, nətəmiimi okotəni rah ilah min tapirəkis.”

İətəmiimi rəha İesu

təsəginian e nətəmiimi
(Luk 12:2-7)

²⁶ Kəni İesu təməni məmə, “Tol lanəha, sotəginian e nətəmiimi. Natimnati iətəm nətəmiimi kautəht-ərain, Uhgın otəfətigəm ikin təhəgəhag ikin, kəni natimnati iətəm nətəmiimi kəutəhluəig lan, Uhgın otəfətigəm, nətəmiimi rəfin okotafu. ²⁷ Natimnati iətəm iətəni kəm təmah əmə əha rəueiu, itəmah onəkotəkeikei motəni pətəgəm min təhəgəhag kəm nətəmiimi rəfin. Kəni təhmen əmə, natimnati iətəm iətəni oneuən, itəmah onəkotəkeikei motəni pətəgəm e nəhmti nətəmiimi.

²⁸ “Sotəginian e nətəmiimi nətəm kotəhrun nohamuiən nıpətətamah, mətəu ko kotəruu nohamuiən narmitəmah. Mətəu nəkotəgin e Uhgın iətəm təhrun nərəkiniən nıpətətamah mine narmitəmah e nigəm asoli. ²⁹ Oteruh-to. Nıməniğ əlkələh min, nətəmiimi kautos nəhmtilah e məni əkəku əmə. Mətəu nəmə rəhatəmah Tatə Uhgın təsəgəhanian e lah, ko kəti təsimisən. ³⁰ Kəni Uhgın təhrun vivi əgin itəmah mine. Kəni nati əpnəpən nəuanutəmah ko e rəhn-kapə təmah in səniəmə nati əgin kəti, mətəu Uhgın in tətəfin rəfin ilah. ³¹ !Tol lanəha, sotəginian! Uhgın tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig əlkələh min əha.

³² “Tol lanəha, nəmə iətəmiimi otəni pətəgəm nərgək e nəhmti nətəmiimi, kəni iəu min, iəkəni pətəgəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai. ³³ Mətəu nəmə iətəmiimi otəni pətəgəm e nəhmti nətəmiimi məmə in səniəmə rəhak, kəni iəkəni pətəgəm e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai məmə in səniəmə rəhak.

³⁴ “Nikitəmah təsəhtian məmə iəmuva məmə iəkləhu nəməlinuian e nəhue niftəni. İəməsuvaian məmə iəkləhu nəməlinuian, mətəu iəmuva məmə iəkol nətəmiimi kotərgəhu. ³⁵ İətəni lanəha mətəu-inu iəmuva məmə iəkol iərman mine rəhan tatə okətuərah o lau min, kəni pətan mine uhun okətuərah o lau min, ³⁶ kəni iətəmiimi otol tikimər ilah aru rəhan min.*

³⁷ “Kəni iətəmiimi iətəm tolkeikei pik rəhan tatə mine məmə tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmiimi. Kəni iətəmiimi iətəm tolkeikei pik nətən iərman uə pətan tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmiimi. ³⁸ Kəni iətəmiimi iətəm təsələsən rəhan nigə kaməluəu muərisig

10:21 Maeka 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16   **10:24** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20   **10:25** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17   **10:28** Rom 8:31; Jem 4:12   **10:31** Mat 6:26   **10:33** Luk 12:8-9   **10:36** Maeka 7:6; Luk 12:51-53   * **10:36** Fəmlə nəuvein okotəhapu ilah min mətəu-inu nəuvein e fəmlə min okəhuərisig e İesu, kəni nəuvein e fəmlə əmə əha okotəməki e İesu.   **10:37** Luk 14:26-27

lak,[†] in tēsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmimi. ³⁹ Kəni iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəvür; otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhriən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin.

⁴⁰ “Kəni iətəmimi iətəm tatos itəmah e nikin agian kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nikin agian. Kəni iətəmimi iətəm tatos iəu e nikin agian, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pə iəu. ⁴¹ Kəni iətəmimi iətəm təhrun məmə suah kəti in iəni kəti rəha Uhgın, kəni tatos e nikin agian, in otos nətəouiən lan, təhmen əmə e iətəm iəni min kautos. Kəni iətəmimi iətəm tatos e nikin agian iətəmi əhruahru, in otos nətəouiən lan, təhmen e iətəmi əhruahru. ⁴² Kəni nəmə iətəmimi kəti tətəfən nati kəti kəm suah kəti mətəu-inu təhrun məmə in rəhak iətəmimi, nipəhriənian Uhgın otətəou in o rəhan nolian təvür u, nati əpnəpin rəhan nəfəniən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu ətəpu nəuan nəuətəin əmə, uə rəhak iətəmimi in ləhtəni agin.”

11

Iesu mine Jon Bəptais (Luk 7:18-35)

¹ Nian Iesu tinol naunun nəgətunian rəhan nətəmimi tuələf, təmiet ikin əha muvən e taun min e nitəni Kaləli, mətəgətun nətəmimi kəni mətəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın kəm lah.

² E nian əha, Jon Bəptais tətətig e kaləpus, kəni in təmətəu nanusian e uək iətəm Iesu tatol. Kəni təmahli=pən rəhan nəuvein nətəmimi kəhuvən motətapuəh ohni məmə, ³ “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itəmah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?”

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən moteruh Jon motəni=pən nati nak iətəm nəməhuva motətəu kəni moteruh: ⁵ nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlkilah tərəh kinotətəu təvür kəni minəutaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nimisian leprosi, nilosilah tinəuvür. Kəni nətəmimi min u nipəgtəlgiləh təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəməhmis, kinotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəm nanusian təvür kəm nanrah min. ⁶ Iətəmimi otətig e nəuvürən pəhriən nəmə in tēsəhlmanian e nəhatətəian lak o natimnati min iətəm iəu iatol uə iəsolian.”

Iesu təməghati e Jon Bəptais

⁷ Nian nətəmimi rəha Jon kautohtəlig, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmimi min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “? Aupən, nəməutəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkotəh nak? ? Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpin əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nimətəgi tətəlifə alifə əpnəpin əmə? Kəpə. ⁸ ?Kəni təhro itəmah nəməhiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tatuvən e napən təvür nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təvür tol lanəha, nian rəfin kəutatig e nimə rəha kig. ⁹ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə?

[†] **10:38** Nipətəi nəghatian rəha Iesu səniəmə rəhan nətəmimi okotəkeikei mohmis e nigi kəməluau təhmen əmə lan. Nipətəi nəghatian u məmə kitəh rəfin kətiah kətiah kotəkeikei motegəhan lan məmə Uhgın otol nəuiən e nəmiəgəhian rəhatah nati əpnəpin məmə rəhan nətaligian məmə kəutatig e nian iəkis min. Nəmə təhro nətəmimi okotol nərahian kəm tah, nəmə təhro kitəh okohmis o nərgin, uə nəmə təhro nərahian min əha otəsuvaiən e nəmiəgəhian rəhatah. Kitəh kotərru, mətəu kotəhtul maru əmə o natigian e nəmiəgəhian iətəm Uhgın tolkeikei. **10:39** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 **11:5** Aes 35:5-6; 61:1

Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ¹⁰ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgın təmətəghati lan. Uhgın təməni məmə, 'Otafu-to. İstahli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatiən. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.'

¹¹ Nipəhriən iətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkis iən suah kəha Jon Bəptais. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni aɡin e Narmənigian Rəha Uhgın, in ilis tapirəkis Jon.* ¹² E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəuarus=pa rəueiu, Narmənigian Rəha Uhgın in təskasik məmə otol uək matuvən. Kəni nətəmi nətəm kotəskasik kotalkut pik məmə okəhuvən motatig ahgəl.† ¹³ İətəni lanəha mətəu-inu, aupən aɡin mətəuarus=pa nian rəha Jon, nəghatiən min rəha Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, mine nəghatiən min rəha iəni min rəha Uhgın, kəutəni pətigəm Narmənigian Rəha Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə nikitəmah tagiən məmə nəkotos nətəligian u, iəkəni məmə Jon in Elaijə iətəm in iəni kəti aupən kəmətəni məmə otuva mol əpenə-penə e suaru rəha Məsaia. ¹⁵ İtaməh rəfin mələgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni mətəhruən nəghatiən min u.

¹⁶ "Nətəmi min u nətəm kəutatig rəueiu, ilah kotəhro lanu lan? İlah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəhəg ikin katol makit ikin məutəhku mətəu in e lah min nəuvein məmə, ¹⁷ İtaməh iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgianiən lan, mətəu itəmah nəsotəliən danis. Kəni itəmah iəmətəsak eiuə rəha nımisiən, mətəu nəsotəskian kitah min itəmah.'

¹⁸ "Kəni təhmen əhmen əmə, itəmah nəsotəkeikeiən Jon, kəni məsotəkeikeiən iəu. İətəni lanəha lan mətəu-inu Jon təmuva, kəni mətəuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgın, kəni məsəmnimian wain. Kəni nəmətəpəh in motəni məmə, 'Suah kəha narmin tərəh kəti tətətig lan.'

¹⁹ "Mətəu nian iəu, Nəti İətəmi, iəmuva kəni mətəuən kəni mətəmnim wain, mətəu nəmətəpəh min iəu motəni məmə, 'Otafu-to, suah kəha in iətəmi rəha nauən pikien mine iətəmi rəha napsiən, kəni mətən pəti ilah nətəmi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmi nətəm nol təfəg tərəh.' Mətəu nətəmi min u kəutətəlig e nolian rəhak mine rəha Jon, kotəhruən nəhian məmə nati iətəm iəmuol təhmen vivi pəhriən."

Nəhməiən asoli otuva

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kəni İesu təməghati əskasik e natigian rəha nətəmi e taun min əha iətəm in təmol nati apispis tətət ikin e nəhmtilah. Təməghati lanəha mətəu-inu ilah kəməsotəhliniən nətəligian rəhalah o rəhalah nolian tərəh min.

²¹ Təməni məmə, "İtaməh nətəm Korasin, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah! İtaməh nətəm Pətsaitə, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tətət e taun mil rəhatəmah mətəu itəmah nəsotəhliniən nətəligian rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Təa mine Saedon aupən, ko nətəmi əha ikin əha kəmətəhlin rəhalah nətəligian e

^{11:10} Mal 3:1; Luk 1:76 * ^{11:11} Fes u tətəni məmə uək rəha Jon, in uək iətəm tatos nisiaiən. In tətöl əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Uhgın otahli=pa, kəni in tətəni pətigəm məmə Kristo tınatuvə. Uək u in uək asoli. Kəni Jon in iətəmi asoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvir tapirəkis uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəuə iətəmi rəha Uhgın nian in tətəhatə e İesu Kristo. † ^{11:12} Suaru kəti min o nəuhliniən fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəuarus=pa rəueiu, mətəu nətəmi kəutəluəgin ilah nətəmi nətəm kəutatig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgın. Kəni nətəmi rəha nəluəgin kəutalkut məmə okotiuvir kəsik nətəmi rəha Uhgın məmə kəhəva nətəmi rəhalah. ^{11:13} Luk 16:16 ^{11:14} Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8 ^{11:19} Mat 9:14

noliän təräh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtahu e nigəm məutəgətun məmə kautətəu təräh agin o noliän təräh min rəhalah.

²² “Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpinian kəm nətəmimi, nalpinian rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpinian rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ²³ ?Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisialian əpəha e negau e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuiəu ləhtəni agin, ima naulisian, mətəu-inu iəmol nati apispis tepət e taun rəhatəmah. Kəni nəmə iəmol natimnati min u əpəha Sotəm, iətəm taun əha təfagə təräh min tepət ikin, kəni nətəm ikin kəmotəuhlin rəhalah nətəligian, kəni nəmə Uhgın təməsərəkinian Sotəm, kəni təmətatig əmə mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁴ Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpinian kəm nətəmimi, nalpinian rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpinian rəha nətəm Sotəm aupən ikin.”

*Itəmah nətəm ninotəpəou
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kəni e nian əha, Iesu təmətəfaki mətəni məmə, “Tatə Uhgın, ik İərməniğ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. Iətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluəig e nipətəi natimnati min u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. ²⁶ Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeiki.”

²⁷ Kəni Iesu təmətəkeiki mətəni kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgın kəm lah.

²⁸ “Əhuva ohniəu, itəmah nətəm nahgitəmah nikə kəni ninotəpəou e natipəian e katipə figəm min, kəni iəkəfinə nəmeigian.† ²⁹ Itəmah otos uək iətəm iəkəfinə kəm təmah, kəni pəh iəkaupən məgətun itəmah lan. Iətəni lanəha mətəu-inu iəu iətəmi mətig, kəni rəhak nətəligian in ləhtəni. Kəni onəkotos nəmeigian e nikitəmah. ³⁰ Tol lanəha mətəu-inu rəhak uək iəkəfinə kəm təmah in timətig, kəni rəhak katipə in təhvevig.”§

12

*İərməniğ rəha Sapət
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)*

11:22 Aes 23; Esik 26–28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 **11:23** Jen 19:24-28; Aes 14:13-15

11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25** 1Kor 1:26-29 **11:27** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

† **11:28** Nəghatian u “natipəian e katipə figəm min” tətəghati e Lou rəha nətəm Isrel iətəm kotəhmen e nati figəm mətəu-inu Lou min u, ilah kotəskasik pik, kəni tiəkis o noliän. **11:28** Jer 31:25 **11:30**

1Jon 5:3 § **11:30** Nian Iesu təməni “rəhak katipə in təhvevig,” nəghatian əhruahru rəha katipə, in “iok.” In nati kəti kəmol e nigə iətəm kəmələhu=pən e nentəui nati miəgəh əsanən kəti, kətəni məmə “okis,” nati miəgəh u təhmen e kau. Nətəm Isrel kəutələhu=pən iok e nentəui okis, kəni motəlis=pən nati kəti lan məmə okis otiuvi, təhmen e “kat” uə “plau,” nati iətəm tətəhlu e niftəni. Nətəm Isrel kəmotəni məmə nitəu-pəniən Lou rəha Mosis in təhmen e iok kəti mətəu-inu in uək əskasik. Mətəu iok iətəm Iesu təfəfa kəm tah in təhvevig mətəu-inu, nian təmimis e nigə kəmələhu mos nalpinian o təfagə təräh min rəhatah, kəni in tinol rəkis uək rəhatah. In təni məmə kitah kotəkeiki məutəhatətə əmə lan. Kəni in otasiru e tah məmə okotaliəuk e suaru əhruahru rəha Uhgın.

¹ Kəni e nian əha e Sapət kəti, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumin e nasumiən rəha wit, * kəni rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah, kəni kəməutəhli nəua wit kəni mautun. ² Mətəu nian Farəsi min kəmotafu ilah, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! Rəham nətəmimi kautol nati kəti iətəm kəutatgəhli Lou rəha Sapət.”†

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin uə kəpə, nati nak iətəm Kig Tefit təmol aupən, nian in mine rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah?

⁴ In təmuvən imə e Nima Tapolin Rəha Uhgın, kəni mos piret mun iətəm pris min kınotəfən rəkis kəm Uhgın. Kəni nolien əha tətətgəhli Lou, mətəu-inu piret əha, Lou tətəni məmə pris min əmə kotəhrun nunian. ⁵ ?Kəni nəmotafin e Lou uə kəpə, məmə nian rəfin e Sapət, pris min əpəha e Nimə Rəha Uhgın, ilah kautol uək rəhalah iətəm tətətgəhli Lou rəha Sapət? Mətəu Uhgın tateruh məmə nati əha in təhruahru əmə. ⁶ Mətəu iətəni kəm təmah məmə iətəmi kəti u ikinu in ilis tapirəkis Nimə Rəha Uhgın. ⁷ E Nauəuə Rəha Uhgın, in tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nıkik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min iətəm nautol məutəfa kəm iəu iətəm tatol nıkik tətəgiən.’

Nəmə nəkotəhrun nıpəti nəghatien u, kəni nətəmimi min u nətəm kotəhruahru, ko nəsofakiliən ilah mətəni məmə ilah kautol nolien tərəh. ⁸ Iətəni lanu lan mətəu-inu iəu, Nəti iətəmimi, iəu iətarmanig e nian rəha Sapət.”

⁹ Kəni Iesu təmiet ikin əha, maliuək matuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən rəhalah. ¹⁰ Kəni əmeiko ikin əha, iətəmi kəti əha ikin nəhlmin təmimis, təsuahruian lan. Kəni kəmotətapuəh o Iesu məmə, “? Təhro? ? In təhruahru e Lou məmə e Sapət, iətəmi təhrun nol vivien iətəmimi iətəm tətəmis?” İlah kəmotətapuəh ohni mətəu-inu kəutəsəl e nətəligien tərəh kəti rəha Iesu uə nolien kəti rəhan təhmen e nol vivien iətəmi e Sapət, iətəm ilah okotləfən in e kot ohni.

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Okəmə itəmah kəti rəhan kəti sipsip, kəni sipsip u tiuvig=pən e nimil e Sapət, nikitəmah təhti məmə iətəmi əha otuvən miuvi-pəri=pa min? !Əuəh! Otəkeikei muvən miuvi-pəri. ¹² !Mətəu iətəmimi, in nati keikei tapirəkis sipsip! Konu, in təhruahru əmə e Lou məmə natol nati təuvir min əmə kəm nətəmimi e Sapət.”

¹³ Kəni təməni=pən kəm iətəmi nəhlmin təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni təmuaahru e nəhlmin, kəni nəhlmin tuva minəuvir agin min, məhmen e nəhlmin u kəti min. ¹⁴ Mətəu Farəsi min kəməhiet məhuvən ihluə minəutətəi nəuə ohni məmə okotohamu Iesu.

Ioluək iətəm Uhgın təmitəpin

¹⁵ Kəni Iesu təməhrun nətəligien rəhalah, kəni təmiet ikin əha. Kəni nətəmimi tepət kəməhuərisig lan. Kəni in təmol vivi nımisiən rəfin rəhalah kəutəhuva məutəuvir min. ¹⁶ Kəni təməniəhu ilah məmə okəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmimi min. ¹⁷ Natimnati min əha kəməhiet məmə nəghatien rəha

* **12:1** Wit in nati kəti təhmen e rais. Afın-to e tiksınəri. **12:1** Dut 23:25 † **12:2** Lou rəha nətəm İsrəl tategəhan məmə iətəmimi təhrun nosien nəua wit e nasumiən rəha nətəmimi nian tətəliuək mətohapumin e lah (Dut 23:25). Farəsi min nıkilah təmərah mətəu inko nətəmimi min rəha Iesu kəməutol uək rəha nəuləkian, u in kəti rəha tate-nain nolien min kəməniəhu agin məmə okəsolian e nian rəha Sapət. (Eks 20:8-11; 34:21; Dut 5:12-15) **12:4** 1Saml 21:1-6 **12:4** Lev 24:5-9 **12:5** Nam 28:9-10 **12:6** Mat 12:41-42 **12:7** Hos 6:6; Mat 9:13 **12:10** Luk 14:3 **12:12** Luk 14:5 **12:14** Jon 5:16 **12:16** Mat 8:4; Mak 3:12

Nauəuə Rəha Uhgın otuva mol nıpəhriənıən lan. Uhgın təməfən kəm iəni Aiseə u aupən o nəni pətigəmıən məmə,

¹⁸ “Inu ioluək rəhak iətəm iəu inıtəpın rəkis, iəkolkeikei pik in, kəni nıkik tagiən pik ohni.

Kəni iəu iəkol məmə Narmin Rəhak otuva məriəuəh lan.

Kəni in otəni pətigəm nolıən əhruahru rəhak mine nosmiəgəhıən rəhak e nəhmti nətəmimi e nıtəni pisin pisin min.

¹⁹ Ko in təsorgəhuıən kəni məsəgət əfəməhıən, məsəghati pikıən ikın nətəmimi kəutuhapumın ilah min ikın.

²⁰ In iətəmi mətig,

kəni in otol təuvır kəm nətəmimi nətəm kəutəpəou kəni rəhalah nəsanənıən tikə.‡

In otol lanəha mətəuərus=pa nolıən iətəm in təhruahru otol win e nolıən iətəm tərəh.

²¹ Kəni nətəmimi min u səniəmə nəuanıləuis min rəha Isrel, ilah okotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən tətətig lan, məmə in otosmiəgəh ilah.”

Iesu mine Pielsepul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kəni nətəmimi kəmotos iətəmi kəti məhuva kəm Iesu iətəm nəhmtin təpis kəni təsəghatiən mətəu-inu narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni Iesu təmol vıvi min, kəni iətəmi kəha tınateruh nati kəni minətəghati. ²³ Kəni nətəmimi rəfin narmlıah təmiuvıg motəni məmə, “?Nəmə təhro suah u in Mipi Kig Tefit iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa?”

²⁴ Kəni nıan Fərəsi min kəmotətəu nati əha mine nəghatiən lan, kəni kəmotəni məmə, “Suah kəha tətəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənıən əmə rəha Pielsepul u iətəmi asoli rəha narmin tərəh min.”

²⁵ Mətəu Iesu təhrun nətəligiən rəhalah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri. Kəni təhmen=pən əmə e taun kəti uə lahuənu kəti, nəmə nətəmimi kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin taun u uə lahuənu u.

²⁶ “Kəni nəmə Setən tətəghi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narminəgiən otəhtul? ²⁷ ?Kəni nəmə iəu iətəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənıən rəha Pielsepul, kəni təhro e rəhatəmah min nətəmimi? İlah kəutəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənıən rəha pəh? ?Rəha Setən? Kəpə. Kəni tərəh məmə nautəni məmə iəu iatol lanəha. Tol lanəha, rəhatəmah nətəmimi okotakil nəghatiən min rəhatəmah, motəni məmə in neıuəiən. ²⁸ Mətəu nəmə iətəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanənıən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni Narminəgiən Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

²⁹ “Kəni iəkəni e suaru kəti min tol lanəha məmə, iətəmimi kəti tikə məmə təhrun nuvənıən e nımə rəha iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət təhmen e Setən məmə otəmki rəhan natimnati. Mətəu iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət agin otəupən məlis-ərain iətəmimi u iətəm nahgin tepət, uərisig təpanuvən imə məmki rəkis rəhan natimnati.

³⁰ “İətəmi u in təsuərisigiən lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriarunıən sipsip min, in tatol ilah kəutəgim atiti. ³¹ Tol lanəha iətəni

12:18 Mat 3:17 ‡ **12:20** Nəghatiən Kris əhruahru rəha fes 20 tətəni məmə, “Ko təsatəghliən niug kəti iətəm təməgəu, kəni ko təsəmkəpis aginıən wik rəha lait iətəm tətənah əmə.” **12:21** Aes 42:1-4

12:24 Mat 9:34; 10:25 **12:28** Uək 10:38; 1Jon 3:8 **12:30** Mak 9:40; Luk 9:50

kəm təmah məmə, Uhgın otafəl rəkis nolian tərəh pisin pisin min rəfin, ^S mine nəghatian tərəh pisin pisin min rəfin iətəm nətəmimi kəutəni lan, mətəu otol nalpinian, kəni məsaluiən e nəghatian tərəh min iətəm nətəmimi kəutəni e Narmin Rəhan. ³² Kəni nəmə iətəmimi tətəni rah iəu, Nəti Iətəmimi, kəni Uhgın otalu kəni məsalpinian. Mətəu iətəmimi iətəm tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, Uhgın ko təsaluiən lan e nian kəti, e nəhue niftəni u, mine e nian iətəm tətəva.*

³³ “Nəmə nigī in təuvir, kəni nəuan in otəuvir; nəmə nigī in tərəh, kəni nəuan in otərəh. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəruh əmə e nəua nigī məmə nigī in təuvir uə nigī in tərəh.† ³⁴ !Itəmah nəkotəhmen e sineik! Itəmah nautol nolian ekəu-ekəu, kəni itəmah nətəm nəkotərəh. Ko nəsotəniən nati təuvir kəti, mətəu-inu nian iətəmimi tətəghati, tətəni əmə nati nak iətəm təriauah e nikin. ³⁵ Iətəmimi iətəm nətəligian təuvir təriauah e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm in təuvir. Kəni iətəmimi iətəm nətəligian tərəh təriauah e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm tərəh. ³⁶ Iətəni kəm təmah məmə e nian Uhgın otakil nətəmimi lan, nətəmimi okotəkeikei motəni pətīgəm kəm in məmə təhro ilah kəmutəni nəghatian tərəh əpnəpin min rəfin agin rəhalah. ³⁷ Tol lanəha, in otakil rəfin nəghatian pisin min rəhatəmah, məmə itəmah nətəm nəkotəruahru uə nətəm nəkotərəh.”

Nəmtətian rəha Jonə

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kəni nəgətun min nəuvein rəha Lou mine Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iəgətun. Iəkotolkeikei məmə iəkoteruh nəmtətian kəti iətəm tapispis ik onəkol.”

³⁹ Mətəu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərəh, nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəian e Uhgın, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətətəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeikei məmə iəkol nəmtətian kəti iətəm otəgətun məmə iəmsipən e Uhgın. Mətəu Uhgın otəfinə əmə nəmtətian kətiah əmə, kəni inəha nəmtətian rəha iəni əha Jonə. ⁴⁰ Təhmen əmə məmə Jonə təməməhli o nian kisil lapin mine lənian e nərfi nəmu asoli təfla, kəni Nəti Iətəmimi, in otəməhli o nian kisil lapin mine lənian əpəha e niki niftəni.

⁴¹ “E nian əha iətəm Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni nətəm Ninivə aupən, ilah okotəhtul motəni pətīgəm məmə itəmah nəuaniləuis rəha Isrel nəkotərəh. Okotəhrun nəniən lanəha mətəu-inu nian ilah kəmotətəu nəghatian rəha iəni əha Jonə, ilah kəmotəuhlin rəhalah nətəligian e rəhalah nolian tərəh min. Kəni otəruh-to, iətəmi kəti iətəm ilis tapirəkis Jonə tinuva, mətəu itəmah nəsotəuhlinian rəhatəmah nətəligian e rəhatəmah nolian tərəh min. ⁴² Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwın rəha nitəni pesi ikin, otəhtul mənī pətīgəm məmə itəmah nətəm nəkotərəh. Otəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatian rəha Kig Solomən u iətəm teinatig pik. Kəni otəruh-to, suah kəti iətəm in ilis agin məpirəkis Kig Solomən tinuva, mətəu itəmah nəsotətəligian.

S 12:31 Uhgın tətəfəl rəkis nolian tərəh min nian nətəmimi kotəuhlin rəhalah nətəligian kəni məutəpəuah ohni məmə in otalu məsalpinian rəhalah nolian tərəh min. **12:31** Hip 6:4-6 * **12:32** Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəghatian u tətəghati e nətəmi min u nətəm kəmutəni məmə Iəsu tətəl vivi nətəmimi e nəsanəniən rəha Setən. Təhmen əmə məmə ilah kotəuin lan məmə Narmin Rəha Uhgın in Setən. Nətəmimi nəuvein min kotəni məmə nəghatian u tətəghati e nətəmimi nətəm kəsotəhatətə əhanəhian e Iəsu, kəni motəpəh usk rəha Narmin Rəha Uhgın. † **12:33** Nipəti nəghatian rəha Iəsu məmə in iətəmi təuvir mətəu-inu tətəl əmə natimnati təuvir min. **12:33** Mat 7:16-20 **12:34** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40** Jona 1:17 **12:41** Jona 3:5 **12:42** 1King 10:1; 2Kron 9:1

⁴³ “Nian narmin təräh tiet e iätəmimi, kəni in otuvən maliuək mətən əpəha ikin nigı mine nian mitə tikə ikin, kəni nəhu tikə ikin, mətəsal ikin otatig məmeig ikin, mətəu təsehian. ⁴⁴ Kəni təni aru əmə kəm in məmə, ‘ləkitəlig=pən e rəhak nimə[‡] iätəm iəmsipən ikin.’ Kəni nian tuva meruh nimə, iätəmimi tikə ikin, kəni kəmafəl, kəni kəməlin vivi natimnati. ⁴⁵ Kəni tuvən mit narmin təräh səpin min u kotəräh pik motapirəkis in, kəni məhuvən imə motatig. Kəni natigian rəha iätəmi əha rəueiu təräh pik tapirəkis rəhan natigian iätəm əupən. Kəni kotəhmen əmə e təmah nətəm nəkotəräh nətəm nəutatig rəueiu.”

Mamə rəha Iesu

mine pian min

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nian Iesu tətəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni rəhan mamə mine pian min kautəhtul əpəha ihluə məutətapuəh lan məmə okotəghati kəm in. ⁴⁷ Kəni iätəmimi kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “Rəham mamə mine pian min əpəha ihluə kautəhtul. İlah kotolkeikei məmə okotəghati kəm ik.”[§]

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm iätəmi təməni pətigəm məmə, “?Pəh u rəhak mamə, kəni pəh u piak min?” ⁴⁹ Kəni muəhru=pən e nəhlmin məgətu=pən rəhan nətəmimi, kəni məni məmə, “!İnu rəhak mamə mine piak min! ⁵⁰ İatəni lanəha lan mətəu-inu pəh u tatol nəuia rəhak Tatə əpəha ilis e negəu e neai, in piak, mine nəuvinik, mine rəhak mamə.”

13

Nəghatian əuhlin e niftəni

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ E nian əmə kəha, Iesu təmiet e nimə muvən mətəharəg əpəha iuəkir e nikali nəhu Lek Kaləli. ² Mətəu-inu nətəmimi tərət kəməhuva motəhtul titəlau lan, kəni in təmuvən e bot kəti u tətəhtul iuəkir əmə o nipəkil, kəni mətəharəg. Kəni nətəmimi kəmautəhtul ipari. ³ Kəni in təməni=pən natimnati min tərət kəm lah e nəghatian əuhlin min.

Təməni məmə, “İtəmimi kəti təmuvən məmə otearəgrəg nikiti wit rəhan əpəha e rəhan nasumian.* ⁴ Kəni nian təmətearəgrəg nikiti wit rəhan, nəuvein kəmotəmei=pən e suaru, kəni mənig min kəməhuva motun rəfin ilah. ⁵ Kəni nikiti wit nəuvein kəmoħmərəgrəg=pən e niftəni iätəm kəpiəl iuəkir əmə. Kəmotevia uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuvein əmə. ⁶ Nian mitigar təri, kəni məhgi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikian. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min kotevia mətəu niləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Kəni nikiti wit nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni iätəm təuvir, kəni kəmotəuə e nəualah. Nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan-hanrit. ⁹ İtməh rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motətapuəh ohni məmə, “?Təhro nətəghati kəm nətəmimi e nəghatian əuhlin min?”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəni lanəha mətəu-inu itəmah u, Uħgin təmerəh e suaru o təmah məmə itəmah onəkotəhrun nəghatian oneuən min rəha Narmanigian Rəha Uħgin. Mətəu ilah, Uħgin təməserəhian e suaru lanu o lah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iätəmi u iätəm rəhan əha ikin nəhrunian,

[‡] **12:44** Nəghatian u “nimə” tətəghati e iätəmi u iätəm narmin təräh təmiet rəkis lan. **12:45** Luk 11:24-26; 2Pitə 2:20 **§** **12:47** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iätəm kəməte e nəghatian Kris əupən, fes 47 tikə. **12:50** Rom 8:29 **13:2** Luk 5:1-3 * **13:3** Afin-to “wit” e tiksınari.

Uhgin otəfən mīn nəhrunian kəm in, kəni rəhan nəhrunian in otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhrunian tikə, Uhgin otos rəkis rəfin rəhan nəhrunian iətəm nikin təhti məmə in tatos. ¹³ Iətəghati e nəghatian əuhlin kəm lah mətəu-inu ilah kautafu pau mətəu kəsotəhrunian, kəni ilah kautətəu pau mətəu kəsotəhrun vivian. ¹⁴ Nəmiəgəhian rəhalah tatol nəghatian rəha iəni Aisəa tətəva matol nīpəhrīnian lan. In təməni məmə, ‘Okautətəu, mautətəu, mautətəu, mətəu ko kəsotəhrunian.

Kəni okauteruh, mauteruh, mauteruh, mətəu ko kəsotəhrunian nian kəti.

¹⁵ In tol lanəha mətəu-inu nikilah tīniəkis rəkis.

Kəmotasisig e matəlgilah mīne nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə,

okəsoteruhian e nəhmtilah,

kəni okəsotətəuiən e matəlgilah,

kəni nikilah təruru nəhrunian.

Kəni məsəhuvaian ohniəu məmə iəkosmiəgəh ilah.’

¹⁶ Mətəu itəmah u, Uhgin təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmāh, kəni nian nəkotəruh, motəhrun, kəni nian nəkotətəu motəhrun. ¹⁷ Nīpəhrīnian iətəni kəm təmāh məmə, iəni mīn tepət mīne nətəm kotəhruahru mīn tepət kəmotolkeikei pik məmə okoteruh nati nak iətəm nauteruh, mətəu kəməsoteruhian. Kəni motolkeikei pik məmə okotətəu nati nak iətəm nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

¹⁸ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Itəmah otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun nīpəti nəghatian əuhlin rəha iətəmi u iətəm təmeəgrəg nikiti wit. ¹⁹ Nikiti wit iətəm təməmei e suaru, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatian rəha Narməniəgīən Rəha Uhgin, mətəu in təsəhrunian. Kəni Setən tuva mos rəkis uəhai əmə nəghatian əha iətəm təmuven e nikin.

²⁰ “Kəni nikiti wit iətəm təməmei=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətətəu nəghatian rəha Uhgin, kəni mos e nikin agiən, ²¹ mətəu nokin taseiuaui pikian, kəni tətəhtul o nian əkuəkir əmə. Nian nəəsəuiən, uə nərahīən tuva e nəmiəgəhian rəhan o nəghatian əha, kəni təmei uəhai əmə e rəhan nəhatətəian.

²² “Kəni nikiti wit iətəm təməmei=pən e niki nīləuis tol nihlin, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatian rəha Uhgin, mətəu rəhan nətəligian tətuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni in tolkeikei məmə rəhan nautə otepət; kəni nətəligian mīn əha kotatu-atu nəghatian rəha Uhgin, kəni nəghatian əha təsəuiən e nəuan.

²³ “Mətəu nikiti wit iətəm təməmei=pən e niftəni təuvir, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatian rəha Uhgin kəni məhrun nīpətin. Kəni e nəmiəgəhian rəhan, in otəuə e nəuan, nian nəuvein nəuan tate, nian nəuvein nəuan sikiste, kəni nian nəuvein nəuan uan-hanrit.”

Nəghatian əuhlin

e manuvehli iətəm tərāh

²⁴ Kəni Iesu təməni nəghatian əuhlin kəti mīn kəm lah mətəni məmə, “Nəghatian əuhlin u tətəgətun=pən Narməniəgīən Rəha Uhgin. Iətəmimi kəti təmeəgrəg e nikiti wit təuvir e rəhan nasumian. ²⁵ Mətəu nian in mīne rəhan mīn nətəmimi kəmautapili, rəhan kəti tikimīr təmuven məraki e nikiti nimanuvehli tərāh mīn e rəhan nasumian, kəni magim. ²⁶ Kəni nikiti wit təuvir mīne nikiti manuvehli tərāh koteviə kəni kotəhmen əhmen əmə. Mətəu

wit tæmaupæn mol næuan, kæni e nian æha, noluæk min kotæhrun neruhian mæmæ manuvehli tærah, ilah min æha ikin.

²⁷ “Kæni noluæk min ræha iætæmimi æha, kæmæhuva moteruh in, motæni mæmæ, ‘Iætæmi asoli. ?Nikiti wit min iætæm næmearægræg e ræham nasumian, ilah nikiti wit tæuvir min æmæ, uæ kæpæ? ?Mætæu tæhro nikiti manuvehli tærah min kinotæri?’” ²⁸ Kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, ‘Tikimær kæti tæmol nati æha.’

“Kæni ræhan min noluæk min kotæni=pæn kæm in mæmæ, ‘?Mætæu tæhro? ?Nækolkeikei mæmæ itimah iækæhuvæn moteuvi rækis manuvehli tærah min æha?’”

²⁹ “Mætæu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, ‘Kæpæ. Otæpæh. Næmæ itimah nækæhuvæn moteuvi rækis manuvehli tærah min, kæni mæta nækoteuvi rækis min wit tæuvir min. ³⁰ Pæh kotæri pæti æmæ mætæuarus=pæn wit timæhtæ. Kæni iækæni=pæn kæm natæmimi nætæm okotæulæk e wit mæmæ ilah okotaupæn moteuvi rækis manuvehli iætæm tærah motælis o næraki-pænian e nigæm. Uærisig okotæulæk e wit tæuvir min motæmki mæhuvæn e nimæ ræhak iætæm kætælin næuanian ikin.’”

Næghatian æuhlin

e nikiti mastæt

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Kæni Iesu tæmæni næghatian æuhlin min kæti kæm lah mæmæ, “Narmænigian Ræha Uhgîn in otækeikei mepæt tæhmin, tæhmen e nikiti mastæt” iætæm iætæmimi tæmos muvæn mærfæi e ræhan nasumian. ³² Nikiti mastæt æha in natiækæku agin, mætæu nian in otevia, in otuva iahgin tæhmen e nigî kæti, kæni manig min iætæm kautiuvig ilis okæhuva motol nimaalah e næhlmin min.”[‡]

Næghatian æuhlin e is

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Kæni Iesu tæmæni næghatian æuhlin kæti min mæmæ, “Narmænigian Ræha Uhgîn in otækeikei mepæt tæhmin, tæhmen=pæn e is næuan næuvetin iætæm pætan kæti tætalkin e flauæ tepæt iætæm kæmol=pæn e pesin asoli, kæni tæhgi flauæ ræfin tætasisi matol iahgin.”

³⁴ Natimnati min ræfin æha, Iesu tæmæghati æuhlin lan kæm nætæmimi. In tæmatægætun æmæ nætæmimi e næghatian æuhlin. ³⁵ Nolian æha tæmol næghatian ræha iæni aupæn tætuva matol nipæhrænian lan. Tæmæni mæmæ, “Iækæni pætigæm ræhak næghatian e næghatian æuhlin min. Iækæni pætigæm natimnati iætæm iæmæhluag e lah e nian iæmætuæuin matol niftæni mætæuarus=pa u ræueiu.”

Iesu tæmæni nipæti

næghatian æuhlin e manuvehli

³⁶ Kæni Iesu tæmiet rækis e nætæmimi, kæni muvæn min e nipægnæua nimæ kæti. Kæni ræhan min nætæmimi kæmæhuva ohni motætapuæh mæmæ, “Æni-to kæm timah nipæti næghatian æuhlin e manuvehli iætæm tæmæri e nasumian.”

[‡] **13:31** Mastæt in nigî iætæm katol=pæn nikitin e nauænian mæmæ tæpien vivi. Nikitin in natiækæku agin, mætæu tætevia matol nigî asoli lan. [‡] **13:32** Næghatian æuhlin e mastæt mine pîret u is tikæ lan tætgætun=pæn Narmænigian Ræha Uhgîn tætuæuin mægî æmæ, kæsæni pikian nepætian ræhan mæmæ nætæm Isrel min kotalkeikei mine. Næghatian æuhlin min u kæutægætun itah e: (1) mæmæ tæhro lanu Narmænigian Ræha Uhgîn tætarmægî vivi agin e næmiægæhian ræha nætæmimi kætiæh kætiæh u ilah ræhan min, (2) mæmæ tæhro lanu Narmænigian Ræha Uhgîn e næhue niftæni, mætæfa nætæmimi tepæt kæutæhuva e næhatætan lan. Suaru ræha Narmænigian Ræha Uhgîn tætarmægî e nætæmimi e næmiægæhian mine nimisænian ræha Iesu, keruh mæmæ tækæku, mæpæou mææhmenian o nati kæti (mæmæ in æha nætæm Isrel nikilah tætsæti mine), mætæu nian kæti nætæmimi ræfin okoteruh nepætian mine næhægægæhian asoli ræhan. **13:35** Sam 78:2

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Iətəmimi iətəm təmeərəgrəg nikitı wit təuvır mın e nasumiən, tətəgətun=pən iəu, Nəti Iətəmimi. ³⁸ Kəni nasumiən, tətəgətun=pən nəhue niftəni. Kəni nikitı wit təuvır mın, ilah u kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Uhgın nətəm tətərməniğ e lah. Kəni manuvehli tərəh mın, ilah kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Setən. ³⁹ Kəni tikimir iətəm təmuvən meərəgrəg manuvehli tərəh, tətəgətun=pən Setən. Kəni nian okəulək e nasumiən, tətəgətun=pən naunun nian, kəni nətəmimi nətəm kəutəulək e nasumiən, kəutəgətun=pən nagelo mın. ⁴⁰ Okotəmki manuvehli tərəh motuvan əhtuv e niğəm, nolian əha təhmen e naunun nian.

⁴¹ “Iəu Nəti Iətəmimi, iəkahli=pən nagelo mın rəhak okəhuvən ikin iətərməniğ ikin, motos rəkis natimnati rəfin mine nətəmimi rəfin nətəm kəutiuvı=pən nətəmimi o nolian təfəgə tərəh mın mine nətəmimi rəfin nətəm kəutol nolian tərəh mın. ⁴² Ilah okotəraki=pən e lah e niğəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək kəni mautigət-ərain nəhluvlah mın ikin. ⁴³ Kəni nətəm kotəhruahru okotasia təhmen e mitigar e narməniğiən rəha rəhalah Tatə Uhgın. Itəmah rəfin matəlgiətəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən mın u.”

Nəghatiən əuhlin e bokis məni iətəm tətəhluaiğ

⁴⁴ Kəni Iesu tətətəkəikəi mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın. Bokis məni kəti tətəhluaiğ e niftəni kəti. Kəni iətəmimi kəti tətətən mafu bokis məni əha, kəni tatig mitənim mın. Nikin təmagiən pik, kəni təmuvən mol səlim e natimnati rəfin rəhan, kəni mos nəhmti niftəni əha.”

Nəghatiən əuhlin e kəpiel perəl

⁴⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın. Iətəmimi kəti tətəsəl e natimnati, kəni matol səlim mın lan. Kəni in tətəsəl e kəpiel təuvır mın nəhmtilah tiəkis, kətəni məmə perəl. ⁴⁶ Nian təmeruh perəl kəti iətəm təuvır pik ağin, kəni in təmuvən mol səlim e rəhan natimnati mın rəfin, kəni muvən mos nəhmti perəl əha, kəni mələs rəhan.”[§]

Nəghatiən əuhlin e net rəha niuviən nəmu

⁴⁷ Kəni Iesu tətətəkəikəi mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın. Nətəmimi kəutəraki=pən e net əpəha itəhi mautos nəmu pisin pisin mın lan. ⁴⁸ Nian net tinəriəuəh e nəmu, kəni kotiuvı-pari net, kəni motəuəri nəmu mın motəipei=pən nəmu təuvır mın e kətim asoli mın rəhalah, mətəu okotəraki e nəmu mın iətəm kotərəh. ⁴⁹ Kəni e naunun nian, nagelo mın okəhuva motos rəkis nətəmimi nətəm kotərəh e nətəmimi nətəm kotəhruahru, ⁵⁰ kəni motəraki=pən e nətəmimi kotərəh e niğəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək mautigət-ərain nəhluvlah ikin.

⁵¹ “?Itəmah nəkotəhrun natimnati mın u, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “Əuəh.” ⁵² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, nəgətun mın rəfin rəha Lou iətəm kəməgətun vivi ilah e Narməniğiən Rəha Uhgın,

---

13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27   **13:42** Mat 8:12   **13:43** Dan 12:3   **§ 13:46** Nipəti nəghatiən əuhlin mil u məmə, Narməniğiən Rəha Uhgın in təuvır pik ağin. In təhruahru məmə kitah kotəfən rəfin natimnati mın rəhatah məmə kotəhrun nosiən.   **13:50** Mat 13:42; Luk 13:28

kotəhmen e iətəmi asoli rəha nimə iətəm rəhan nautə tərət. Kəni nian kəti in tatos rəkis nati vi e rəhan nautə, kəni nian kəti min tatos rəkis nati əuas.”*

Iəni iətəm kəsisiaian

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol naunon nəghatian e nəghatian əuhlin min əha, kəni təmiet ikin əha, ⁵⁴ muvən iman ikin. Kəni təmətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminian, kəni narmilah təmiuvig, kəni kotəni məmə, “Suah u tamos iə neinatigian əha mine nəsanəniən əha o nolian nati apispis min?” ⁵⁵ Suah kəha, kitah kotəhrun vivi in. ?In nəti iətəmimi iətəm tatol nimə, uə kəpə? ?Kəni rəhan məmə, in Meri, kəni pian min ilah Jemis, mine Josip, mine Saimon, mine Jutas, uə kəpə? ⁵⁶ ?Kəni rəhan kakə min kitah min ilah, uə kəpə? ?Təmos iə nəhruniən o nolian natimnati min əha?” ⁵⁷ Kəni nikilah təsəgiəniən ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti in iəni, nətəmimi rəfin kautisiai. Mətəu rəhan min nətəmimi əpəha lahuənu mine rəhan min nətəmimi e nipəgnəua nimə rəhan, ilah əmə kəsotisiaian.”

⁵⁸ Kəni təməsoliən nati apispis tərət ikin əha, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəian lan.

14

Kig Herot Antipas

təməghati o Iesu

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ E nian əha, Kig Herot Antipas* u tətərməniğ e nitəni Kaləli, təmətəu nanusian rəha Iesu. ² Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi asoli məmə, “Suah u in Jon Bəptais iətəm təməmiəgəh min e nimisiaən. Tol lanəha tatos nəsanəniən əha o nolian nati apispis min.”

Nimisiaən rəha Jon Bəptais

³⁻⁴ Herot Antipas təməghati lanəha mətəu-inu in təmoəhamu rəkis Jon Bəptais. Inu nanusian e nimisiaən rəha Jon Bəptais, tol lanu lan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas təkəkləh e Herotias u pətauəhli rəha pia Herot u, Filip Kətiəh. Kəni Jon təməni=pən kəm in məmə, “Təsəhruahruian məmə nəkos pətan u, mətəu-inu nətatgəhli Lou.” Kəni Herot Antipas təkəkləh Jon o Herotias, məlis-ərain, mifəhən e kaləpus. ⁵ Herot Antipas tolkeikei məmə in otoəhamu Jon, mətəu təməsoliən mətəu-inu tətəgin e nətəmimi. Ilah kautisiai Jon məutəni məmə in iəni kəti.

⁶ Mətəu nian kəti, Herot Antipas təmöl lafet kəti rəha nian təmair lan, kəni pətan mītə, nəti Herotias, təmöl danis aupən e nəhmti nətəmimi rəfin. Kəni rəhan nolian danis təmöl Herot Antipas nikin təmuvən pik lan, ⁷ kəni tol lanəha, in təməni əskasik mos nonauvil məmə in otəfən nati nak iətəm pətan mītə əha tolkeikei. ⁸ Kəni Herotias təməghati kəm nətin, kəni nətin təməni=pən nəghatian rəha Herotias kəm Herot Antipas məmə, “Os rəhn-kəpə Jon Bəptais e pilet kəti muva u ikinu məfa kəm iəu rəueiu.” ⁹ Kəni kig, nikin tərəpəu. Mətəu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okotol nəuia nəti Herotias, mətəu-inu o rəhan nonauvil mine nəniəskasikian iətəm təmöl e nəhmti nətəmimi. ¹⁰ Kəni təmahlipən nətəmimi nəuvein kəhuvən e kaləpus,

* **13:52** Kəmə təhro nəghatian u “nati əuas” tətəghati e nəghatian rəha Uəgin iətəm kəmətəi e Nauəuə Rəha Uəgin əpəha Oltestimin, kəni nəghatian u “nati vi e rəhan nautə” tətəghati e nəgətunian vi rəha Iesu. **13:54** Jon 7:15 **13:55** Jon 6:42 **13:57** Jon 4:44 * **14:1** Afin-to “Herot” e tiksinarı meruh famli rəha Herot. **14:3-4** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5** Mat 21:26

kəni ilah kəmotəuəhtuv rəkis rəhn-kapə Jon ikin əha, ¹¹ motələhu=pən e pilet kəti, motos məhuva, motəfən kəm nəti Herotias, kəni in təməfən kəm rəhan māmā.[†] ¹² Kəni nətəmimi rəha Jon kəməhuvən motos nīpətīn məhuvən mohtənim, kəni məhuvən motəni=pən kəm Iesu.

*Iesu təmaugin
nətəmimi faif-tausin*

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nian Iesu təmətəu nanusiən əha, kəni təmuvən e bot kəti muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin. Mətəu nian nīmənīn nətəmimi kəmotəhrun ikin təmuvən ikin, kəni ilah kəmoħiet e rəhalah lahuənu mīn motəliuək ipari məhuərisig e Iesu. ¹⁴ Nian Iesu təmuvari, mafu məmə nīmənīn nətəmimi tēpət, kəni nīkin təmēpət o lah, molkeikei ilah, kəni mol vivi nīmisiən mīn rəhalah.

¹⁵ Kəni ləhnaiuv iuəkīr o napinəpuiən, rəhan mīn nətəmimi kəməhuva ohni mautəni məmə, “İkinu, ikin nətəmimi kohkə ikin, kəni otəsuvəħiən tapinəpu. Ahli=pən nīmənīn nətəmimi məmə okəhuvən lahuənu mīn motos nəħmti niglah nəuvein nauəniən.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Kəpə. Otəpəh əmə ilah kautol u ikinu, kəni itəmah əmə otaugin ilah.”

¹⁷ Mətəu kotəni=pən kəm in məmə, “İtəmah iautos əmə pīret faif mīne nəmu keiu.”

¹⁸ Kəni təni məmə, “Otos məhuva kəm iəu.” ¹⁹ Kəni məni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg lahtəni e nīmanuvehli. Kəni təmos pīret faif mīne nəmu keiu əha, məsal-pəri əpəha e neai, məfaki=pən lan, kəni məhapu pīret. Kəni məfən kəm rəhan mīn nətəmimi, kəni kotəfən kəm nīmənīn nətəmimi. ²⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəuən, nərfiləh tasisi. Kəni nīpispisi nauəniən iətəm kəmotəpəh, nətəmimi rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi. ²¹ Kəni nətəmimi nətəm kəmotəuən, nəman əmə təħmen e faif-tausin, mətəu kəsəfiniən nīpatan mīne kəlkələh mīn.

Iesu təmalieuək e nəhue nəhu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Kəni Iesu təməni kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okəhuvən e bot məhuvən e nəven=pən əpəha e lek, mətəu in otəhli=pən nətəmimi kohtəlig=pən imalah mīn ikin. ²³ Nian tīnahli=pən rəkis nətəmimi, kəni muvən əpəha ilis e nītəuət kəti in pisin əmə, məmə otəfaki. Nian tīnapinəpu, Iesu pisin əmə əha ikin, ²⁴ mətəu bot tīnuvən rəkis e nəlugi lek, kəni mīnətələs pikin nīmətəgi, kəni peau-peau mīn kīnəutoh bot.

²⁵ Kəni lapin iuəkīr o nīaniən, Iesu təmalieuək e nəhue nəhu mətuva o lah.

²⁶ Mətəu nian nətəmimi rəha Iesu kəmotəfu in tətəliuək e nəhue nəhu, kəni kəmotəgin pik mautəni məmə, “!Ei, narmi iətəmimi kəti!” Kəni kəmotəsək əfəməh mətəu-inu kəutəgin.

²⁷ Mətəu uəhai əmə, Iesu təməghati kəm lah məmə, “!Ei, nīkītəmah təhtul məha-məha. Mə iəu əpə. Sotəginīən!”

²⁸ Kəni Pītə təni məmə, “İərmənig, nəmə ik pəħriən, kəni auin lak iəkəliuək e nəhue nəhu muvnə.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va.”

[†] **14:11** Herotias təmolkeikei məmə kəmafən rəhn-kapə Jon e pilet məmə təgətun məmə Jon in təmimis pəħriən. In təgətun mīn məmə Herotias in iərmis e patan. **14:19** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 **14:23** Luk 6:12; 9:28 **14:26** Luk 24:37

Kəni Pitə təmeiuaiu e nəhue bot, kəni maliuək e nəhue nəhu matuvən o Iesu. ³⁰ Mətəu nian nikin təməhti nımətəgi asoli, kəni nikin təmagin pik, kəni minətəmmim mətəsək=pən o Iesu mətəni məmə, “İərməniğ, asiru lak!”

³¹ Kəni rəueiu aɡin Iesu təmeapən maskəlīm Pitə, kəni mənı=pən kəm in məmə, “İk rəham nəhatətəian təkəku aɡin. ?Təhro rəham nəhatətəian təkəku ohniəu?”

³² Kəni nian kəmuəri=pən e bot, kəni nımətəgi təmeiuaiu. ³³ Kəni ilah əha e nəhue bot kəmotəfən nisiaian asoli kəm in mautəni məmə, “Pəhriən, ik Nəti Uhgın.”

³⁴ Nian kinəhuvən e nəve nıtəni=pən, kəməhuvəri=pən e nıtəni Kenesəret.

³⁵ Kəni nian nətəmimi əha ikin əha kinotəhrun Iesu, motahli=pən nəghatiən tuvən mıtəlau o nətəmimi e lahuənu mın rəfin əha ikin. Kəni kəmotəs rəhalah mın nətəmimi nətəm kəutohmis məhuva o Iesu, ³⁶ kəni kəmotəkeikei o Iesu məmə ilah nətəm kəutohmis okotek əmə nıfifi napən rəhan. Kəni ilah rəfin nətəm kəmotek nıfifi napən rəhan, rəhalah nimisiən təmikə, kəni kəmotəuvir.

15

Nati iətəm tatol iətəmimi tətəmikmik (Mak 7:1-23)

¹ Kəni Farəsi mın nəuvein mine nəgətun mın nəuvein rəha Lou kəmotəspən Jerusiləm məhuva o Iesu. Kəni motətapuəh ohni məmə, ² “?Təhro rəham mın nətəmimi kəutatgəhli kastim rəhatah iətəm rəhatah kəha mın aupən kəmotəgətun itah lan? İlah kəutəuən mətəu kəsotaupəniən moteikuas e nəhlmilah.”

³ Kəni Iesu təmənı=pən kəm lah məmə, “? Mətəu təhro itəmah mın nəutatgəhli Lou rəha Uhgın o naskəlīm əskəsikiən kastim pişin pişin mın rəhatəmah? ⁴ İətəni lanəha mətəu-inu, Uhgın təmənı məmə, ‘Nəkotisiyai rəhatəmah tatə mine məmə,’ kəni təmənı mın məmə, ‘İətəmimi iətəm otəghati rah e rəhan tatə uə məmə, okəkeikei kohamu.’ ⁵ Mətəu itəmah nəkotəni məmə, nəmə iətəni kəti rəhan kəti mənı əha ikin iətəm in təhrun nasiruiən e rəhan tatə mine məmə, in təhrun nəniən kəm lau məmə, ‘Kəsi, iəmələhu pişin mənı u məmə rəha Uhgın,’ ⁶ kəni təsəfəniən mənı u kəm rəhan tatə, kəni nolıən əha tətəgətun məmə ko in təsisiəian in. E nolıən əha, itəmah nautol nəghatiən rəha Uhgın tatol nati əpnapın lan, mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotaskəlīm kastim mın əmə rəhatəmah. ⁷ !İtəmah nəfaki eiə mın. Nəkotəhmen e kəhvitei. İnu ihluə nəkotəuvir, mətəu nəkəutamikmik e nikitəmah. İəni Aiseə təməghati əhruahru e təmah nian təmənı pətəgəm nəghatiən rəha Uhgın iətəm tətəni məmə,

⁸ ‘Nətəmimi mın u kəutisiyai iəu e nohlilah əmə, mətəu nikilah isəu ohniəu,

⁹ Rəhalah nolıən rəha nəfakiən kəm iəu in nati əpnapın əmə, kəni nian kəutəgətun, kəutəni məmə nəghatiən mın rəhak, mətəu in nəghatiən mın rəha nətəmimi əmə.”

¹⁰ Kəni Iesu təmauın e nətəmimi məmə okəhuva ohni, kəni mənı=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to, kəni motəhrun nati u. ¹¹ Nati nak iətəm nətəfən e nohlım matun, təsolıən ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın, mətəu nati nak iətəm tatiet e nohlım, in tatol ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın.”

¹² Kəni rəhan mın nətəmimi kəməhuva ohni məutətapuəh məmə, “? Nəkəhrun məmə Farəsi mın, nikilah tərəh nian kəmotətəu nəghatiən əha?”

13 Kəni təməni=pən məmə, “Nigi min rəfin iətəm rəhak Tatə əpəha e negəu e neai təməsərfeian, okeuvi-pəri ilah nokin. 14 Əpəh ilah. Ilah kautit nətəmimi, mətəu nəhmtiləh təpis. Nəmə iətəmimi, iətəm nəhmtin təpis tit iətəmimi kəti iətəm nəhmtin təpis, kəni ilau pəti okiauvig=pən e nimil.”

15 Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə “Əni-to nipəti nəghatian əuhlin u kəm timah.”

16 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Itəmah rəhak min nətəmimi, mətəu itəmah min nəsotəhrun əhanəhian? 17 ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nati nak iətəm tatuvən e nohli iətəmimi meiuaiu e nərfin, kəni miet min e nipəti iətəmimi? 18 Mətəu natimnati min iətəm kautohiet e nohli iətəmimi, ilah kautsipən e niki iətəmimi. Kəni natimnati min tərəh əpəha e niki iətəmimi kautol iətəmimi u tətəmiqmik e nəhmti Uhgın. 19 Tol lanəha mətəu-inu, natimnati iətəm kautsipən e niki iətəmimi kotoll lanu lan: nətəligian tərəh min; nohamuiən iətəmimi; nakləhian e pətan; nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; nakləhian; nəghati eiueian e nətəmimi; nəni rahian nərgi iətəmimi. 20 Inu natimnati iətəm tol iətəmimi tətəmiqmik e nəhmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti taseikuasiən e nəhlmin kəni mauən, inu tətəliən in tamikmik e nəhmti Uhgın.”

*Nəhatətəian
rəha pətan Ianihluə
(Mak 7:24-30)*

21 Kəni Iesu təmiet ikin əha, kəni muvən ikin iətəm taun keiu əha, Təa mine Saedon kətuəməhli ikin. 22 Kəni pətan kəti əha ikin, Ianihluə pətan Kenan, təmuva ohni mətasək əfəməh məmə, “İərmənig, Mipri Tefit, asiru lak. Narmin tərəh kəti təskasik tətətig e nətik pətan mətəəkəkin in.”

23 Mətəu Iesu təsəni=pən əginian nəghatian kəti kəm in. Kəni rəhan nətəmimi kəməhuva məutəkeikei ohni, motəni məmə, “Ahli=pən in isəu, mətəu-inu tətəsək əfəməh matuərisig e təh.”

24 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəməhli=pa əmə iəu o sipsip min rəha nəuaniləuis rəha Isrel nətəm kəmotəluəi.” 25 Mətəu pətan əha təmuva misin nəulin aupən e Iesu mətəni məmə, “İərmənig, asiru lak.” 26 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Təsəhruahruian məmə iəkəs nauənian nig kəlkələh min, kəni məraki=pən kəm kuri min.”* 27 Kəni pətan u təməni=pən məmə, “Əuəh, İərmənig. Mətəu kuri min kautun nipispisi nauənian iətəm tətəmei e tepil rəha narmənig min rəhalah.” 28 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Ei, pətan. !Rəham nəhatətəian in iahgin! Nati nak iətəm nəkolkeikei, otuva mol nipəhriənian.” Kəni rəueiu əgin, nətin pətan təuvir min.

Iesu təmol vivi nimisiən tepət

29 Kəni Iesu təmiet ikin əha maliuək e nikali nəhu Lek Kaləli. Kəni məri muvən əpəha ilis e nitəuət kəti kəni mətəharəg. 30 Nimənin nətəmimi kəməhuva ohni, məutos nətəmi min u nətəm nəhilkiləh təməpaiu-əpaiu, mine nətəmi min u nəhmtiləh təpis, mine nətəmi min u nipətəiləh nəvetin təmimis, mine nətəmi min u kotəruu nəghatian, mine nimisiən pisin pisin min. Kəni motəlin=pən ilah iuəkir o Iesu, kəni tol vivi ilah. 31 Kəni nimənin nətəmimi narmiləh təmiuvig nian kəmotafu nətəmimi kotəruu nəghatian kəmotəghati, mine nətəm nipətəiləh nəvetin təmimis kotəuvir, mine nətəm

15:14 Luk 6:39; Rom 2:19   15:24 Mat 10:6   * 15:26 Nəghatian u “kəlkələh” tətəghati e nətəm Isrel, kəni nəghatian u “kuri” tətəghati e Nanihluə min. Nəghatian u səniəmə nəghatian təuvir əgin. Iesu in tətəni əmə nəghatian rəha nətəm Isrel mine rəhan min nətəmimi kəutəni. Kəni rəueiu in tolkeikei məmə otəgətun ilah e nati kəti məmə nəhatətəian rəha pətan u tətəgətun məmə səniəmə in nati əpnəpin əmə e nəhmti Uhgın.

nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kotaliuək, mine nətəm nəhmtilah təpis koteruh nati. Kəni maütəni-vivi Uhgın rəha Isrel.

*Iesu təmaugin
nətəmimi fo-tausin
(Mak 8:1-10)*

³² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva ohni, təməni=pən kəm lah məmə, “Nikik nahmə pik o nətəmimi min u. Kitah min ilah o nian kisił əha rəueiu, kəni nati tikə məmə okotun. İəsölkeikeiən məmə iəkahli=pən ilah kəutəhuvən, nəumis tus ilah, məta nəuvein kohmiseah e suaru.”

³³ Kəni rəhan nətəmimi kotəni=pən kəm in məmə, “?Okotos iə pıret u ikinu, ikin təpiə-məpiə ikin iətəm təhmen məmə okotaugin nimənin nətəmimi lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pıret ko kuvəh u nautos?”

Kəni kotəni=pən məmə, “İautos pıret səpin mine nəmu əkəku nəuan nəuvein əmə.”

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm nimənin nətəmimi məmə okotəharəg e niftəni. ³⁶ Kəni təmos pıret ilah səpin, mine nəmu əlkələh, kəni məfaki məni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu ilah, məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni kotəfən kəm nətəmimi. ³⁷ Kəni ilah rəfin kəmotun nərfiləh tasisi. Kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotəpei=pən nıpişpisi nauəniən iətəm kəmotun motəpəh e kətim asoli ilah səpin, kəmotəri vivi. ³⁸ Nətəmimi nətəm kəmotun, nəman ilah fo-tausin, mətəu kəsafiniən nıpətan mine kəlkələh min. ³⁹ Kəni Iesu təhli=pən nimənin nətəmimi kəutəhuvən, kəni in təmuvən e bot muvən ikin Makatən.

16

*Farəsi min mine Satusi min kəutətapuəh o nəmtətən kəti.
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kəni Farəsi min mine Satusi min kəməhuva o Iesu, kəni kəmotəghati əuhlin kəm in məmə otol kəm lah nəmtətən kəti rəha nəgəu e neai, inu nati apışpisi asoli iətəm otəgətun məmə Uhgın təmahli=pa in. ² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nian tinəhniuv, nəkotəni məmə, ‘olauig tərauie, mətəu-inu nəpuə tətərauvarəuv.’” ³ Kəni ləplapın nəkotəni məmə, ‘Nuhuən otəfuv, mətəu-inu nəpuə tinərauvarəuv mitaləu.* Nəkotəhrun nəniən məmə nıpəti nəmtətən min e nimali nəpuə iətəm tatiet, mətəu nəkotəruru nəniən nıpəti nəmtətən iətəm nəuteruh əha rəueiu, inəha nati agin min iətəm kəutəhuva e nəmiəgəhiən rəhatəmah rəueiu.

⁴ “İtəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərah, itəmah nətəm Isrel nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəlan e Uhgın, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətitəu=pən suah pişin. Kəni rəueiu nəkotölkeikei məmə iəköl nəmtətən kəti iətəm otəgətun məmə iəmsipən e Uhgın. Mətəu Uhgın otəfiə əmə nəmtətən kətiəh əmə, kəni inəha nəmtətən rəha iəni Jonə.”† Kəni in təməpəh ilah matuvən.

15:31 Mak 7:37   **15:32** Mat 14:14   **16:1** Mat 12:38; Luk 11:16   * **16:3** Inu e Nitəni kotəni məmə, “Nəmə nəpuə apin tinəri, kəni otəsuvəhiən təfuv.” † **16:4** Nian təfla təmargei Jonə, in təhmen məmə təmimis, kəni nərfi təfla u təhmen e suvət rəhan. Təmatig e nərfi təfla o nian kisił. Nian təfla təmeu e Jonə, təhmen məmə təmamiəgəh min e rəhan nimisiən. Iesu təni məmə in otimis, kəni nətəmimi okohtənim e suvət kəti. In otatig e suvat o nian kisił, kəni otəmiəgəh min. Tol lanəha, nəmtətən rəha Jonə məmə Iesu otimis matig e suvat o nian kisił məmiəgəh min e nimisiən. Afin-to Mat 12:40 mine Jonə 1:17.

*Is ræha Faræsi min
mine Satusi min
(Mak 8:14-21)*

⁵ Nian Iesu mine ræhan min nætämimi kəmutəhuvən e nəve nəhu=pən e nəhu Lek Kalalı, ræhan nætämimi kəmotalu mämə okotos pıret nəuvein. Kəni nian kınəhuvən e nəve nəhu=pən, ⁶ kəni təməni=pən kəm ræhan nætämimi mämə, “Onəutətəu itəmäh o is ræha Faræsi min mine Satusi min.”

⁷ Kəni nəruruian tinos ilah, kəni kəmotəni=pən kəm lah min mämə, “Tətəghati lanəha mətəu-inu kəmotalu e nəmkiən pıret nəuvein.”

⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligian, kəni təməni=pən kəm lah mämə. “Ei, rəhatəmäh nəhatətəiən təkəku agin. ?Təhro nəutəni=pən kəm təmäh min mämə pıret tikə o təmäh? Mətəu təhro nəutətəlig pik mämə pıret tikə? ⁹ ? Nəsotəhrun əhanəhiən, uə kəpə? ? Nınotalu e pıret faif u iətəm iəmaugin nətämimi faif-tausin lan, kəni uərisig, nauəniən tepət əha ikin kəməpəh, kəni nəməhuveipei=pən nıpıspısi nauəniən e kətim asoli tepət? ¹⁰ ? Kəni nınotalu e pıret səpin u iətəm iəmaugin nətämimi fo-tausin? Kəni kəpəh nıpıspısi nauəniən tepət əha ikin, kəni nəmotaıpei=pən e kətim asoli tepət. ¹¹ ? Təhro itəmäh nəsotəhrunian mämə iəu iəsəghatıən e pıret? Autətəu itəmäh o is ræha Faræsi min mine Satusi min.” ¹² Təməni lan əha, kəni e nian əha, ilah kəmotəhrun mämə in təsəghatıən e is ræha noliən pıret mämə okautətəu ilah ohni, mətəu okotətəu ilah o nəghatıən min iətəm Faræsi min mine Satusi min kautəgətun nətämimi lan.

*Pitə təməni mämə
Iesu in Kristo*

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Nian Iesu təmuva ikin Sisəriə Filipai, məni=pən kəm ræhan min nətämimi mämə, “?Nətämimi kautəni iəu mämə iəu pəh, Nəti İətəmimi?”

¹⁴ Kəni kotəni=pən mämə, “Nəuvein kautəni mämə ik Jon Bəptais, nəuvein kautəni mämə ik iəni Elaija, kəni nəuvein kautəni mämə ik iəni Jerımaia, uə iəni kəti aupən ikin.”

¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah mämə, “?Mətəu təhro e təmäh? ?Nəkotəni mämə pəh u iəu?”

¹⁶ Kəni Saimon Pitə təməni=pən mämə, “Ik Kristo iətəm Uhgın təməni mämə otahli=pa. Ik Nəti Uhgın iətəm tətətig mətəmiəgəh.”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən mämə, “Uhgın təməfinə ræhan nəuviriən kəm ik, Saimon nəti Jonə, mətəu-inu səniəmə iətəmimi əmə təmol pətigəm nati u kəm ik, mətəu rəhak Tatə əpəha e negəu e neai iətəm təmol əpu nati u kəm ik.

¹⁸ Kəni iəkəni=pınə kəm ik Pitə, u nıpətın təni mämə kəpiel. Kəni iəkuvləkin rəhak nıməfaki e kəpiel u, kəni ko nəsanəniən ræha nımisiən otəsapirəkisiən.

¹⁹ İəkəfinə kəm ik nəpətıən iətəm tatsıpən o Uhgın əpəha e negəu e neai. Kəni əpəha e negəu e neai, Uhgın tinəgəhan rəkis e nəuiam iətəm onəkəni e nəhue nıftəni. Nian onəkəhtıpəsıg e nati kəti, uə nəkegəhan e nati kəti, kəni otol.”

²⁰ Kəni məni=pən əskasik kəm ræhan nətämimi mämə okəsotəni-pəniən kəm iətəmi kəti mämə in Kristo iətəm Uhgın təməni mämə otahli=pa.

*Iesu təməni pətigəm
rəhan nımisiən
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ E nian əha, Iesu təmətəuəuin mətəni pətīgəm kəm rəhan nətəmimi məmə in otəkeikei muvən Jerusiləm, kəni pris asoli mīn, mīne nəgətu n mīn rəha Lou, mīne nətəmi asoli mīn rəfin rəha nətəm Isrel okotol in tətəu nahməiən e nərahən tərət, kəni okotohamu in. Kəni uərisig e nian kisil lan, in otəmiəgəh mīn e nīmisiən.

²² Kəni Pitə tos pisin Iesu, kəni mətəuəuin mətəniəhu mətəni məmə, “İərmənig, Uhgīn otəkeikei mahtipəsīg e nati əha. !Nati əha ko təsuvaian mol nīpəhrīənīən lan!”

²³ Kəni Iesu təlali mənī=pən kəm Pitə məmə, “!Setən! !Uvən isəu ohniəu! Ik nətəhtul-pəsīg lak. Rəham nətəlīgīən səniəmə nətəlīgīən rəha Uhgīn, mətəu in nətəlīgīən rəha nətəmimi əmə.”

²⁴ Kəni Iesu təmənī=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otuərisīg lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigī kəməluəu mītəu=pa iəu. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhiən pəhrīən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhiən itulīn. ²⁶ ?Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimməti e nəhue niftəni, mətəu təsosīən nəmiəgəhiən itulīn, in təmol win e nati təuvir, uə kəpə? Kəpə. Ko iətəmi əha təsəfənīən nati kəti rəha nəhue niftəni kəm Uhgīn məmə Uhgīn otəfən nəmiəgəhiən itulīn kəm in. ²⁷ Tol lanəha mətəu-inu, iəu Nəti İətəmimi iəpanuva itimah nagelo mīn e nəsanənīən mīne nəpətən əhagəhag asoli rəha Tatə rəhak, kəni iəkəfən nətəouīən kəm nətəmimi rəfin e uək əhruahru iətəm kəmotol. ²⁸ İətəni=pinə nīpəhrīənīən məmə nətəmimi nəuvein kautəhtul u ikinu nətəm kəsəhmisiən mətəmiəgəh əmə moteruh Nəti İətəmimi u in kīg, nian tətəuva e narmənīgīən rəhan.”

17

Nipəti Iesu təmuva mol pisin (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nian sikis tinuva mīnuvən rəkis, Iesu tit Pitə, mīne Jemis, mīne Jon u pia Jemis, mīt ilahal məhuvən əpəha ilis e nītəuət əfəməh, ilah pisin əmə.

² Kəni ikin əha, nīpəti Iesu təməuhlin muva mol pisin. Rəhn-kapə təmasiə məhagəhag təhmen e mītigar, kəni rəhan napən tinuva məruən məhagəhag.

³ Rəuei u agin, Mosis mīne Elaijə kəmiəietīgəm=pa məhləghati ilahal Iesu.

⁴ Kəni Pitə təmənī=pən kəm Iesu məmə, “!İərmənig! Təuvir məmə itimahal u iəmluva u ikinu. Nəmə nəkolkeikei, iəkol nīmauvlulv kəti u ikinu, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.”

⁵ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, nəpuə əhagəhag kəti təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmiət e nəpuə mətəni məmə, “Inu nətik iətəm iəkolkeikei pik. Nīkik tagiən pik ohni. !Nəklətəlig lan!”

⁶ Nian suah milahal əha kəmhlətəu nəghatiən əha, mīhləmei=pən mīhlitənīm=pən rəhn-kapə lahal e niftəni məhləgin pik. ⁷ Mətəu Iesu təmuva mekilahal mətəni məmə, “Ləhtul. Sləginīən.” ⁸ Nian kəmhləsəl-pəri, məsleruh mīniən iətəmi kəti, mətəu Iesu pisin əmə.

⁹ Nian kəmotəiuaıu=pa e nītəuət, Iesu tənī kəm lahal məmə, “Nəsələnīən kəm iətəmimi kəti nati nak iətəm nəmhleruh mətəuarus=pən Nəti İətəmimi otəmiəgəh mīn e nīmisiən.”

10 Kəni kihləni=pən məmə, “?Mətəu təhro nəgətun min rəha Lou kəutəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min?”*

11 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nipəhrriənən məmə Elaijə otəkeikei maupən muva məmə otol vivi min natimnati rəfin. 12 Mətəu iəkəni=pinə kəm təmahəl məmə, Elaijə tinuva rəkis, mətəu nətəmimi kəsotəhrunian in, kəni motol tərəh lan. E nolian əhmen min əmə, Nəti İətəmimi otətəu nəhməian e nəhlmiləh.” 13 Kəni rəhan nətəmimi kənötəhrun məmə tətəghati e Jon Bəptais kəm lah nian tətəghati e iəni Elaijə.

Iesu təməhgi pətigəm

narmın tərəh e suakəku kəti

(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

14 Nian kinohiet=pə o nimənin nətəmimi, suah kəti tuva məsin nəulin aupən e Iesu, 15 kəni məni məmə, “İərmənig, asiru e nətik. Tətəuit, kəni mətətəu pik nəhməian lan. Nian tēpət tətəmei=pən e nigəm, mətəmei=pən e nəhu. 16 İəmələs muvən o rəham min nətəmimi, mətəu kotəruru nol vivian.”

17 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “!Ei! İtəmah nətəmi rəueiu nəsotəhatətəian, kəni ninəhuvən isəu o suaru rəha Uhgın. !?Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak!? !?Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmah!? !Otit suakəku ko məhuva kəm iəu!” 18 Kəni Iesu təməghati əskasik kəm narmın tərəh, kəni tiet e suakəku, kəni rəueiu agin suakəku təməuvir.

19 Kəni rəhan nətəmimi kəməhuva motəhtul pisin ilah Iesu, kəni motətəpuəh ohni məmə, “?Təhro itəmah iəkotəruru nəhgi pətigəmiən narmın tərəh?”

20 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Mətəu-inu rəhatəmah nəhatətəian təkəku əmə, təsəhmenian. Mətəu iətəni pəhrriən kəm təmah məmə, nəmə rəhatəmah nəhatətəian əha ikin, nati əpnəpin təhmen e nikiti mastət u təkəku agin, kəni nəkotəhrun nəni-pəniən kəm nitəuət u məmə, ‘İet u e nimeim, muvən ikin əha,’ kəni nitəuət otiet, kəni nati kəti tikə iətəm itəmah nəkotəruru nolian.”†

22 Nian kəməhuva kətiah əpəha Kaləli, Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu Nəti İətəmimi, suah kəti oteghəhan=pən lak e nəhlmı tikimır min. 23 Nətəmimi okotohamu iəu, kəni uərisig e nian kisil, Uhgın otosmiəgəh min iəu e nimisian.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmötəu tərəh pik agin o nəghatian əha.

Takis rəha Nimə Rəha Uhgın

24 Nian Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuva Kapeniəm, nətəmimi rəha nosian məni rəha takis rəha Nimə Rəha Uhgın, kəməhuva o Pitə motəni məmə, “?Təhro? ?Rəham iəgətun tatətəou takis u, uə kəpə?”

25 Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Əuəh, tatətəou.”

* **17:10** Nian Uhgın təməghati kəm ləhal əpəha e nitəuət, ilahal kiləhrun məmə Iesu in Kristo iətəm otuva. Kəni kiləhrun məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min, mətəu kəmsleruhian məmə Elaijə təmuva mol əpənə-pənə natimnati rəfin. Tol lanəha, rəhalah nətəligian tinol nəruruian, mətəu-inu Iesu iətəm in Kristo tinuva rəkis, mətəu Elaijə təməsuvaian. **17:10** Mal 4:5 **17:11** Mal 4:5-6 **17:12** Mat 11:14 **17:13** Luk 1:17 **17:19** Mat 10:1 † **17:20** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “21 Mətəu suah kəti iətəm tolkeikei məmə otəhgi pətigəm narmın tərəh min lanəha, in otəkeikei mətəfaki kəni mətəuakəm.” **17:20** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Kor 13:2 **17:22** Mat 16:21 **17:24** Eks 30:13; 38:26

Nian Pitā tāmuvən e nipəgnəua nimə, kəni Iesu təmaupən məghati mətəni kəm in məmə “?Saimon, nīkim təhti məmə nak? ?Kig mīn rəha nəhue niftəni kautos takis o pəh, kautos o rəhalah mīn nətəmimi, uə nətəmimi pisin mīn?”

²⁶ Pitā təmāni=pən məmə, “Kautos o nətəmimi pisin mīn.”

Kəni Iesu təmāni=pən məmə, “Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha kig kəsotətəouiən.[‡] ²⁷ Mətəu kitah kəsotolkeikeian məmə kotol ilah kotətəu tərāh o tah. Kəni tol lanəha, təuvir məmə ik onəkuvən əpəha ləuəhtəni e lek, məraki rəham nīpien o niuviən nəmu. Nəmu iətəm nəkaupən miuvi, məhapu nipəgnəuan, kəni meruh məni silfə kəti təhmen o nətəouiən takis. Mos muvən məfən kəm lah o nətəouiən rəhalau takis.”

18

Iətəmi asoli e Narmənigiən Rəha Uhgīn (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva ohni motətapuəh ohni məmə, “? Pəh u in iətəmi asoli e Narmənigiən Rəha Uhgīn?”

² Kəni Iesu tauin e suakəku kəti tuva məhtul e nəlugin e lah, ³ kəni məni məmə, “Pəhriən iətəni kəm təmah məmə nəmə nəsotəuhlīniən itəmah məhuva motəhmen e kəlkələh mīn, ko nəshəvəniən motatig əhgəl Narmənigiən Rəha Uhgīn. ⁴ Tol lanəha, pəh u otosiahu in təhmen e suakəku u, in iətəmi asoli e Narmənigiən Rəha Uhgīn.

⁵ “Nəmə iətəmi kəti in ləhtəni təhmen e suakəku u, kəni iətəmimi kəti nīkin tagiən o nosiən iətəmimi u muvən e nipəgnəuan nimə rəhan, kəni nəmə tatol e nərgək, kəni in təhmen məmə tatos iəu mīn e nīkin agiən.

⁶ “Rəhak iətəmimi u tətəhatətə lak təhmen e suakəku əha. Kəni nəmə iətəmimi kəti tatiuvi=pən suakəku kəti əha məmə tatol təfagə tərāh, kəni iətəmimi əha, Uhgīn otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən lan əpəha ləuantəhi lokamnīm təmnīm.

⁷ “Kəsi, nəhməiən asoli otuva o nətəmimi rəha nəhue niftəni, nətəm kəutəfən-əfən kəm nətəmimi məmə okotəl təfagə tərāh. Nəfən-əfəniən mīn əha okotəkeikei məhuva. Mətəu kəsi, nəhməiən asoli otuva o iətəmimi u iətəm in suaru rəha nərahīən əha. ⁸ Nəmə nəhlməm uə nəhlkəm tol ik natol təfagə, kəni nəkətəi rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhlkəm kəti uə nəhlməm kəti tikə, tapirəkis agin məmə ik nətaskəlīm nəhlməm pəti mil mīne nəhlkəm pəti mil əha ikin, kəni kəraki=pən lam e nigəm iətəm tatuəu naunun tikə. ⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni isul rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhmtəm kəti tikə, tapirəkis agin inu məmə ik nətaskəlīm nəhmtəm pəti mil, kəni kəraki=pən lam e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”*

Nəghatiən əuhlin e sipsip iətəm təməluēi (Luk 15:3-7)

[‡] **17:26** Inu tol lanu məmə nətəm Rom ilah kəutarməng e nitəni u Isrel. Kəni nətəm Isrel ilah kəutətəu takis tatuvən o Rom. Mətəu nətəm Rom, ilah kəsotətəouiən takis. Mətəu e fes u, in tətəghati e takis pisin kəti o Nimə Rəha Uhgīn u nətəm Isrel ilah kəutətəu. Mətəu Iesu tətəni məmə, in Nəti Uhgīn pəhriən. Kəni Nimə Rəha Uhgīn in rəhan mīn. Ko ilah kəsotətapuəhian o Iesu məmə in otətəu takis u. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8** Mat 5:29-30 * **18:9** Inu nəghatiən əuhlin iətəm tətəgətun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhīən rəhatah nolīən tərāh mīn. Təhmen məmə kəutəhtuv rəkis nolīən tərāh. Mətəu in təsolkeikeian məmə okotərəkin nipətītah. **18:9** Mak 9:43-48

10 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəkətəkeiki motəhrun vivi məmə nəsotəhəuiən nətəmimi rəhak mın nətəm kotəhmen e kalkaləh mın, mətəu-inu iətəni kəm təmah məmə nagelo mın nətəm kauteh ilah, nian rəfin ilah kautəhtul e nəhmti rəhak Tatə u tətətig əpəha e negəu e neai məmə okotəni pətəgəm ilah kəm in.†

12 “?Nikitəmah təhti məmə nak? ?Nəmə iətəmimi kəti rəhan sipsip uanhanrit, kəni kətiah təluei mətən, kəni iətəmi əha otol nak? In otəpəh naintinain əpəha nıtəuət, kəni muvən məsal e inu iətəm təməluei. 13 Kəni nəmə təmeruh, iətəni pəhrriən kəm təmah məmə, nikin otəgriən o sipsip u kətiah əmə, tapirəkis mın ilah u nainti-nain u kəməsotəlueiən. 14 E nolian əhmen mın əmə, rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təsolkeikeiən məmə nətən kəti otuvən məluei.”

*Piam iətəm tatol nərahian kəm ik
(Luk 17:3)*

15 Kəni Iesu təməni məmə, “Nəmə piam kəti tol nolian tərəh kəti kəm ik, uvən meruh itəlau pisin əmə, kəni nəkəni=pən nati nak iətəm təmol təsəhrəuəhruiən. Nəmə tətətəlig lam, rəham nəghatien otol in itəlig=pə mın muəuvir o təlau mın. 16 Mətəu nəmə təsətəligiən lam, os iətəmimi kətiah uə keiu mihlūvən mın mihleruh məmə nəghatien mın rəfin onəkotəni, okotəhrun məmə ilah rəfin niphəriənian əmə. 17 Mətəu nəmə təsətəlig miniən e təmah, nəkəni=pən kəm niməfaki kəni pəh iətəmi kəti rəha niməfaki otəghati kəm in. Mətəu nəmə təsətəligiən e niməfaki, kəni niməfaki otol in məmə İanihluə uə iətəmimi rəha nosiən mən rəha takis.

18 “İətəni pəhrriən kəm təmah məmə, əpəha e negəu e neai, Uhgın tənəgəhan rəkis məmə nəuiətəmah iətəm nəkotəni e nəhue niftəni. Nian nəkəutahtipəsəg e nati kəti uə nəkəutegəhan e nati kəti, kəni otol məmə inu mine.

19 “Kəni iətəni pəhrriən mın kəm təmah məmə, nəmə itəlau keiu nəkuəni əskasik nəghatien kəti o nati kəti kəni muətapuəh ohni e nəfakien kəm Uhgın, kəni rəhak Tatə əpəha e negəu e neai otol nati nak iətəm nəkotətapuəh ohni.

20 Tol lanəha mətəu-inu, ikin pəhrvən iətəmimi keiu uə kisil kihluva kətiah e nərgək, iəu əha ikin e nəlugin.”

*Nəghatien əuhlin
e iətəmimi iətəm təsaluiən e kauin rəha iətəmi kəti.*

21 Kəni Pitə təmuva o Iesu kəni mətəpuəh ohni məmə, “İərmənig. ?Nəmə piak kəti tatol tərəh kəm iəu, kəni oiəkalu məsalpiniən e nolian tərəh rəhan mau kuvəh? ?Mau səpin?”

22 Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İəkəni=pinə kəm ik məmə, səniəmə mau səpin əmə, mətəu mau səpinte-səpin.”‡

23 “Nəkəkeiki mol lanəha mətəu-inu Nərmənigiən Rəha Uhgın təhmen e nəghatien əuhlin u. Kig kəti tolkeikei məmə oteruh-to kauin mın iətəm rəhan nətəmimi kəmotol kəm in məmə ilah okotətəu. 24 Nian tənətuəuin uək əha, kotələs rəhan kəti ioluək məhuva ohni iətəm təmol rəhan kauin iahgin əgin, təhmen e fifti-təusin-miliən vatu (50,000,000 vatu). 25 Mətəu suah kəha tənəruu nətəouian, kəni tol lanəha, kig təməni məmə okotol səlim lan, mine

† 18:10 E kopi əuas mın nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatien Kris əupən, nəghatien pisin kəti mın əha ikin iətəm tatilpin nəghatien u mətəni məmə, “11 Kəni iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva məmə iəkəsmiəgəh ilah u kəmotəluei.” 18:10 Hip 1:14 18:15 Luk 17:3; Kəl 6:1 18:16 Dut 19:15; Jon 8:17 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22 Nipəti “mau səpinte-səpin” məmə kitah kotəkeikei motalu e nərahian rəha iətəmi kəti nian rəfin, naunun tikə. 18:22 Luk 17:4

rəhan pətan, mine rəhan min kəlkələh min, mine rəhan natimnati min rəfin məmə otətəou rəhan kauin.[§]

²⁶ “Kəni rəhan ioluək təmeiuaiu misin nəulin aupən lan. Kəni mətəkeikei ohni mətəni=pən kəm in məmə, ‘Pale. ? Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuветin kəm iəu məmə iəkətəou rəfin rəhak kauin?’ ²⁷ Kəni rəhan iətəmi asoli təmasəkəhrui in, kəni məpəh rəfin rəhan kauin məmə otəsətəouiən nian kəti mine, kəni megəhan lan məmə tuvən.

²⁸ “Mətəu nian ioluək u təmuvən, kəni meruh iətəmi kəti u təmol kauin kəm in, təhmen e uan-hanrit tausin vatu (100,000 vatu). Ilau pəti ioluək mil katuol uək kətiəh əmə rəha iətəmi asoli u. Kəni ioluək iətəm iətəmi asoli təmalu e rəhan kauin, in təmaskəlīm iətəmi kəti kəmatuol pəti uək, kəni mətəmkəhtuv nentəui, mətəni məmə, ‘! Ətəou=pa rəham kauin iətəm nəmol kəm iəu!’

²⁹ “Kəni ioluək əha iətəm təmol kauin kəm in, teiuaiu misin nəulin mətəkeikei ohni mətəni məmə, ‘Pale. ? Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuветin kəm iəu məmə iəkətəou rəhak kauin?’

³⁰ “Mətəu in təni məmə, kəpə. Kəni təmuvən məni məmə okələs suah u kan kləfən e kaləpus mətəuərus otətəou rəfin rəhan kauin iətəm təmol. ³¹ Mətəu noluək min nəuvein min kəmoteruh nati əha, nīkilah təmahmə pik ohni, kəni məhuvan motəni=pən kəm iətəmi asoli natimnati rəfin iətəm kəmoteruh.

³² “Kəni iətəmi asoli təmauin e ioluək əha tuva təni=pən kəm in məmə, ‘Ik ioluək tərəh agin. Iəməpəh rəfin rəham kauin mətəu-inu nəmatəkeikei ohniəu. ³³ ? Təhro nəsasəkəhruiən iətəmi u natuol pəti uək itəlau min, təhmen=pən əmə e iətəm iəmol kəm ik?’ ³⁴ ?Kəni niəməha təmol iətəmi asoli, kəni təni məmə okələs kan kləfən e kaləpus məmə iətəm tətəhtul o kaləpus otəskəlīm in mətəuərus=pən otətəou rəfin rəhan kauin iətəm təmol.”

³⁵ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni e suaru kətiəh əmə, rəhak Tatə əpəha e negəu e neai, otol kəm təmah rəfin, nəmə nəutalpīn məsotalu pəhrīənən e nərahīən iətəm piatəmah min kautol kəm təmah.”

19

Iərman mine pətan

kətuəpəh ilau min

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Nian Iesu təmol naunun e nəniən natimnati min u, kəni miet Kaləli muvən e nitəni jutə e nitəni=pən e nīkali nəhu Jotən. ² Kəni nīmənīn nətəmiimi kəməutəhuərisig lan məhuvən əha ikin əha, kəni təmol vivi ilah e nīmisiən min.

³ Kəni Fərəsi min nəuvein kəmotol nəniən ekəu-ekəu məmə otiuvi=pən Iesu e nəghatiən kəti iətəm təsəhruahruīən. Kəməhuva o Iesu motəni məmə, “?Lou tətəni məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan o nati əpnəpīn əmə kəti uə kəpə?”

⁴ Kəni təmol aulis ilah məni=pən məmə, “? Nəmotəfin uə kəpə məmə, e nətuəuiniən nian muva mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgīn u iətəm təmol nətəmiimi rəfin, təmol iərman mine pətan? ⁵ Kəni Uhgīn u inu, u təməni məmə, ‘O nati əha in əha, iərman otəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuətig ilau rəhan pətan. Kəni ilau okiəuva nīpətīlau kətiəh.’ ⁶ Kəni rəueiu, ilau səniəmə

§ **18:25** Inu nolīən əskasik rəhalah e nian min əha. **18:34** Mat 5:25-26 **18:35** Mat 6:15; Mak 11:25; Efəs 4:32; Kol 3:13 **19:4** Jen 1:27; 5:2 **19:5** Jen 2:24; Efəs 5:31

keiu, mətəu kətiah əmə. Uhgın tınılpin ilau kınıuova minuoł kətiah, kəni o nati əha, pəh iətəmimi əpnəpin əmə kəti ko təsətahtuvian rəhalau natigian.”

⁷ Kəni Farəsi min kotəni=pən məmə, “?Mətəu təhro Mosis təməni məmə iətəmimi təhrun nəfəniən nauəuə kəti kəm rəhan pətan o nəpəhiən mol difos lan, kəni mahli=pən tatuvən?”

⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Mosis təmegəhan e təmah nətəm Isrel məmə onəkotəpəh rəhatəmah nıpətan min motol difos e lah mətəu-inu rəhn-kapə təmah təskasik pik. Mətəu aupən, e nətuəuiniən nian muva mətəuarus=pa u rəueiu təməsolian lanu. ⁹ Mətəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə suah kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan mətəu pətan u təsapilian ilau suah pisin kəti, kəni suah u in mit pətan pisin, təhmen əmə məmə in tatol təfagə mətəkləh e pətan əha.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kotəni məmə, “Nəmə natigian rəha iərman mine pətan təskasik pik lanu, təuvir məmə iərman mine pətan okəsuołien marit.”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Səniəmə nətəmimi rəfin okotəhrun nosian nəghatien u, mətəu nətəmimi əmə min konu nətəm kəməfən nəghatien u kəm lah, məmə rəhalah əmə. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi nəuvein okəsotolian marit o nati pisin pisin min. Kəti ko təsolian marit mətəu-inu nıpətin nəuəvetin tərəh nian təmair. Kəti ko təsolian marit mətəu-inu nətəmimi kəmotərəkin nıpətin nəuəvetin. Kəni kəti tətəni aru məmə in otəsolian marit məmə otol uək rəha Narmənigian Rəha Uhgın. Iətəmimi iətəm təhrun nosian nəghatien u, in təkeikei mos.”

*Iesu təməfaki o kəlkələh min
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kəni nətəmimi kəmotos kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah, kəni məfaki o lah. Mətəu nətəmimi rəha Iesu kəmotəniəhu ilah.

¹⁴ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəlkələh min kəhuva ohniə, sotəniəhuian ilah, mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotol lanu.” ¹⁵ Kəni təmələhu=pən nəhlmin e lah məfaki o lah, kəni miet ikin əha.

*Iətəm aluə iətəm
rəhan nautə tepət*

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kəni suah kəti təmuva o Iesu məni=pən məmə, “Iəgətun. ?Iəu oiəkəkeikei mol uək nak iətəm in təuvir məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro nətətapuəh ohniəu o nati nak iətəm təuvir? Iətəmi kətiah əmə iətəm in təuvir. Nəmə nəkolkeikei məmə nəkos nəmiəgəhiən itulin, itəu=pən nəghatien min rəha Lou.”

¹⁸ Kəni suah u təməni=pən məmə, “?Lou min pəhruvən?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Sohamuian iətəmimi, kəni məsəkləhiən e pətan, kəni məsəkləhiən, kəni məseiuəiən e kot, ¹⁹ kəni misiaı rəham tatə mine məmə, kəni molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.”

²⁰ Kəni iətəm aluə u təməni=pən məmə, “Natimnati rəfin ko iatol. ?Nati nak min əha ikin iətəm iəsolian?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəmə nəkolkeikei məmə rəham nolian otəhruahru agin, uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuvirian tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Nian iatəm aluə təmətəu nəghatiən əha, kəni təmagim matuvən. Nikin təpəu mətəu-inu rəhan nautə tēpət.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Iətəni pəhriən məmə, tiəkis o iətəmimi iətəm rəhan nautə tēpət məmə otuvən matig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgin. ²⁴ Kəni iətəni min kəm təmah məmə, tiəkis məmə kaməl* otuvən=pən e nīpəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmimi rəhan nautə tēpət otuvən matig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgin.”

²⁵ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuvig pik, mətəu nikilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tēpət, konu Uhgin tolkeikei pik agin ilah, mətəu in tətəsiru e lah. Kəni motəni=pən məmə, “?Kəni pəh təhrun nosiən nəmīəgəhiən itulin?”

²⁶ Kəni Iesu təməsəl=pən əhruahru meruh ilah kəni məni məmə, “Nati u, ko iətəmimi təsoliən. Mətəu Uhgin, in təhrun nolīən natimnati rəfin.”

²⁷ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Iəmotəpəh natimnati rəfin məmə iəkotəhtəu=pinə ik. ?Nati nak u, o nian kəti in rəhatəmah?”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian iətəm natimnati rəfin okotəuhlin məhuva motiuvī, kəni Nəti Iətəmimi otəharəg e rəhan jəə rəha kig iətəm in təhagəhag məuvir agin, kəni itəmah ko nətəm nəmotəhtəu=pa iəu, onəkotəharəg min e jəə rəha kig ilah tuələf, kəni məutakil məutarməniɡ e nəuaniləuis min ilah tuələf rəha Isrel. ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin u nətəm kəmotəpəh rəhalah nīmə min, uə pialah min, uə nəuvinilah min, uə rəhalah tatə uə məmə, uə nenətīlah min, uə rəhalah nīpətan min o nərgək, Uhgin otəfən natimnati min əha tēpət pik agin kəm lah, kəni məfən nəmīəgəhiən itulin kəm lah. ³⁰ Mətəu nətəmimi tēpət nətəm kautəhtul aypən e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul uərisig e nəmiəgəhiən iətəm otuva. Kəni nətəmimi tēpət kautəhtul uərisig e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul aypən e nəmiəgəhiən iətəm otuva.”

20

Nəghatiən əuhlin e noluək min əpəha e nasumiən

¹ “Tol lanəha mətəu-inu Narmənigiən Rəha Uhgin təhmen e nəghatiən əuhlin u. Iətəni asoli kəti rəha nasumiən təmīet ləplapin agin məmə otasal e nətəmimi məmə okəhuva motol uək e rəhan nasumiən. ² Kəni in təməni məmə otətəou ilah kətiəh kətiəh uan tənariəs* e nian kətiəh, kəni mahli=pən ilah kəhuvən e rəhan nasumiən.

³ “Iuəkīr o nain klok ləplapin, təmīet muvən e makit meruh nətəmimi nəuvein kəutəhtul məsotoliən nati kəti. ⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah min, əhuvən motol uək əpəha e rəhak nasumiən, kəni iəkətəou itəmah e məni iətəm təhruahru.’ ⁵ Kəni kəmahuvən.

“Kəni iuəkīr o tinə, təmīet muvən mol nati kətiəh əmə, kəni mol min e tri klok ləhnaiuv. ⁶ Kəni iuəkīr e faif klok ləhnaiuv, təmīet muvən meruh nətəmimi nəuvein min kautəhtul əpnapin əmə. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘?Təhro nəutəhtul u ikinu nian apīəpiə kəti, məsotoliən nati kəti?’ ⁷ Kəni kotəni=pən məmə, ‘Mətəu-inu iətəmi kəti təsəsalīən e tīmah məmə iəkotol uək rəhan.’ Kəni

* **19:24** Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afīn-to e tiksīnəri. **19:26** Job 42:2 **19:28** Mat 25:31; Luk 22:30; Nəh 3:21 **19:30** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Tənariəs kətiəh in təhmen e nətəouiən rəha uək o nian kətiəh. Rəueiu, 1 tənariəs təhmen e 1,000 vatu.

təməni=pən kəm lah məmə, 'Itəmah min əhuvən motol uək e rəhak nasumiən.' Kəni ilah kəməhuvən.

⁸ "Nian tənəhnaiuv, iətəmi asoli rəha nasumiən təməni=pən kəm rəhan iətəmi iətəm tətəsəl o noluək min məmə, 'Auin e noluək min kəhuva, nəkəfən rəhalah məni. Nəkətuəuvin mətəu nətəmimi nətəm kəməhuva uərisig muvən mətəuərus nətəmimi kəmotaupən motol uək.'

⁹ "Kəni noluək min nətəm kəməhuva motol uək e faif klok, kəməhuva kəni tətətəu ilah uan tənariəs kətiah kətiah. ¹⁰ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotaupən motol uək, nikilah təhti məmə okotos məni tapirəkis nətəmi min u kəmotol uək uərisig. Mətəu ilah kətiah kətiah kəmotos min əmə uan tənariəs.

¹¹ Nian kəmotos məni, kəni nikilah tənərah minəutəni nikali iətəmi asoli rəha nasumiən, kəni motəni=pən kəm in məmə, ¹² 'Nətəmimi min u nətəm kəmotol uək uərisig, kəmotol uək əmə e əuə kətiah əmə, mətəu ik nəmətəu itimah təhmen-əhmen əmə. Mətəu itimah iəmotol uək asoli e nərəuiə əskasik e nian apiəpiə.'

¹³ "Mətəu iətəmi asoli təməni=pən kəm lah məmə, 'Iəu kəti. Iəsakləhiən kəm ik. ?Nəməni məmə nəkol uək o uan tənariəs, uə kəpə? ¹⁴ Os rəham məni matuvən. Iəkolkeikei məmə iəkətəu iətəmimi u iətəm təmol uək uərisig təhmen əmə lam. ¹⁵ Rəhak u məni. ?Iəkəhru noliən lanəha nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? ?Nətəməki lak mətəu-inu iətol təuvir? "

¹⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatien əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, "Tol lanəha, iətəmi tətəuərisig otaupən, kəni iətəmi tətəuərisig."

Iesu təməni pətigəm

rəhan nīmisiən

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kəni nian Iesu tətəmatuvən Jerusiləm, təmos rəhan nətəmimi tuələf motəhtul pişin, kəni təməni=pən kəm lah məmə, ¹⁸ "Kəutəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni iəu Nəti Iətəmimi, okegəhan=pən lak kəm pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni okotiuvu pətigəm iəu məmə iəkimis, ¹⁹ kəni motəfən iəu kəm Nanihluə min məmə okotəuvsan lak, kəni motalis motoh, kəni motətu-pəri iəu e nigə kəməluəu məmə iəkimis. Kəni uərisig e nian kisil, kəni Uhgən otosmiəgh min iəu e nīmisiən."

Nətapuəhiən rəha məmə kəti o Iesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kəni pətan rəha Səpəti, tos nətiləu mil muva misin=pən nəulin o Iesu, mətətapuəh e nati kəti ohni. (Iləu iətəmimi mil rəha Iesu.) ²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, "?Nəkolkeikei nak?"

Kəni pətan təməni=pən məmə, "Pəh nəkegəhan lan məmə nətik mil u, iləu pəti kəti otəharəg e nikalim maru, kəni kəti təharəg e nikalim məuil, ikin ima nəsanəniən mine nisialən, nian onəkərməniğ lan."

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, "Nəkuəru nati iətəm nətuətapuəh ohniəu. ?Təhro? ?Itəlu, nikitəlu təhti məmə nəkuəhru məmə ko nəkuos nahməiən u oləkos məmə oləkətəu tərəh?"† Kəni kuəni=pən kəm Iesu məmə, "Əuəh, iəkuəhru."

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, "Pəhriən, onəkəumnim=pən e rəhak kap rəha nətəuiən nahməiən. Mətəu o nəharəgiən e nikalik maru mine məuil,

20:8 Lev 19:13; Dut 24:15   **20:16** Mat 19:30; Mak 10:31   **20:18** Mat 16:21; 17:22-23   **20:21** Mat 19:28; Luk 22:30   † **20:22** Nəghatien Kris əhruəhru tətəni məmə, "?Itəlu, nikitəlu təhti məmə nəkuəhmen məmə kitəhal okihlənmim pəti e kap rəha nətəuiən nahməiən iətəm iəu iəkəkeikei mənmim lan?"   **20:22** Mat 26:39; Jon 18:11

səniəmə rəhak məmə iəkəni. Ikin mil əha, ilau rəha nətəmimi min u iətəm Uhgın təmol əpenə-penə o lah.”

²⁴ Nian nətəmimi ten min rəha İesu kəmotətəu nəghatıən əha, kəni niəməha təmol pik ilah o suah mil ilau pian mətəu ilah min kətolkeikei məmə kəhuva motepət. ²⁵ Mətəu İesu təmauin e lah kəhuva kətiah, kəni mənı=pən kəm lah məmə, “Nəkotəhrun rəkis nolıən rəha nətəmi asoli rəha Nanihlua min. İlah kautol təkəsik pik kəm rəhalah min nətəmimi. Kəni rəhalah kəpmən min kautol ilah kəutəməhli ləhtəni e narmənıgıən rəhalah. ²⁶ Mətəu itəmah, kə nəsotolıən lanəha. Mətəu nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva in iətəmi asoli kəti rəhatəmah, in otəkeikei muva məhmen e ioluək kəti rəhatəmah, ²⁷ kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otəhtul aıpən e təmah, in otəkeikei muva slef rəhatəmah. ²⁸ Nolıən əha təhmen əmə lak, Nəti İətəmimi. İəməsuvaiən məmə nətəmimi okotol uək rəhak, mətəu iəmuva məmə iəköl uək rəhalah, kəni iəkəfən rəhak nəmiəghıən məmə iəkıtis ilah e rəhalah nolıən tərəh min.”

İəmnəu mil kəmuəruh nati

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Nian İesu mine rəhan min nətəmimi kəmohtəu=pən. ³⁰ Kəni iəmnəu mil keiu kətuəharəg e nıkalı suaru, kəni nian kəmuətəu məmə İesu tətaliuək e suaru mətuva, kəni kəmuəgət əfəməh muəni məmə, “!İərmənıg, Mıpi Kig Tefıt, asəkəhruin itımlau!”

³¹ Kəni mətəu, nımənin nətəmimi kəutəniəhu ilau, motəni=pən məmə kəsuəgət pikıən, mətəu ilau kuəgət pik aɡin min məmə, “!İərmənıg, Mıpi Tefıt, asəkəhruin masıru itımlau!”

³² Kəni İesu təhtul mauın e lau, mənı=pən məmə, “?Nəkuolkeikei məmə iəköl nak kəm təlau?”

³³ Kəni kuəni=pən məmə, “İərmənıg, iəkuolkeikei məmə iəkuəruh nati.”

³⁴ Kəni İesu təmasəkəhruin ilau, kəni mek nəhmtııau. Kəni rəueiu aɡin, kınatueruh nati, kəni matuıtəu=pən İesu.

21

İesu təmuvən əpəha Jerusiləm mol əpu məmə

in Kig

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Nian kınəhuva iuəkır o Jerusiləm, minəhuva Petfas e Nıtəuət Rəha Nıgı U Olıf, kəni İesu təməhlırəkis rəhan mil iətəmimi keiu, ² kəni mənı=pən kəm lau məmə, “İan əpəha e lahuənu aıpən e tah, kəni ikin əha nəkuəruh uəhai əmə togki kəti kəmoħrain ilau nətin. Kəni nəkiatis ilau muasıg mıəuva kəm iəu. ³ Nəmə iətəmi kəti tənı nati kəti kəm təlau, nəkuəni=pən kəm in məmə İərmənıg tolkeikei ilau, kəni otəpanəhli=pa uəhai əmə ilau.”

⁴ Nati u təmuva məmə otol nəghatıən nak iətəm iəni təməni otuva mol nıpəhrıənıən. İəni təməni məmə,

⁵ “Otəni=pən kəm nətəmimi əha Jerusiləm* məmə, ‘Oteruh-to, rəhatəmah kig tətuvə o təmah, rəhan nətəlıgıən in ləhtəni, kəni mətasuə e togki, mine togki u in nətin əmə.’ ”

20:25 Luk 22:25-26   **20:26** Mat 23:11; Mak 9:35   **20:28** Luk 22:27; Fil 2:7   * **21:5** Nəghatıən əhruahru rəha Kris tənı məmə, “Nətin Pətan Saion” kəni nıpəti nəghatıən u məmə “nətəmimi rəha Jerusiləm.” Saion in nərgın kəti min rəha Jerusiləm.   **21:5** Sek 9:9

⁶ Kəni iətəmimi mil rəha Iesu kəmian muol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okuol. ⁷ Kəmuasig togki mine nətın, kəni muələhu-pəri rəhalau kot mın e togki mil, kəni Iesu təməharəg-pəri lan. ⁸ Nımənin nətəmimi tepət kautepin rəhalah mın kot əpəha e suaru, kəni nəuvein kotətəi nimali nigı mın, kəni motepin ilah e suaru e nisaiän. ⁹ Kəni nımənin nətəmimi nətəm kəutaupən e Iesu, mine nımənin nətəmimi nətəm kəutəhuərisig e Iesu, kəutağət əfəmäh maütəni məmə,

“!Hosanə† o Mipi Tefit!

!Ərmənig Uhgın tətətig ilau iətəmimi u iətəm tətüva e nərgin!

!Hosanə o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai!”

¹⁰ Nian Iesu təmiet=pən Jerusiləm, nətəmimi rəfin əha ikin nıkilah təmauit, kəni maütəni nəghatıən tepət məütətapuəh məmə, “?Pəh u?”

¹¹ Kəni nımənin nətəmimi kotəni məmə, “Inu iəni Iesu, rəha Nəsərit, əpəha e nitəni Kaləli.”

Iesu əpəha

e Nımə Rəha Uhgın

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kəni Iesu təmuvən əpəha imə e Nımə Rəha Uhgın, kəni məhgi pətigəm nətəmimi nətəm kəutol səlim mine maütos nəhmtin natimnati əha ikin məmə okotol sakrifais lan. Kəni mahuvihin tepil mın iətəm kətəuhlin məni ikin, kəni mahuvihin jeə mın rəha nətəmimi mın u kəutol səlim e iəuein mın.‡ ¹³ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nımə, okəuin lan məmə nımə rəha nəfakıən kəm Uhgın,’ mətəu itəmah nəmotol məmın in ‘nımə rəha iakləh mın.’”

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm nəhmtilah tərəh mine nətəmimi nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kəməhuva ohni əpəha e Nımə Rəha Uhgın, kəni tol vivi ilah. ¹⁵ Kəni pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou kəmoteruh nati təuvır mın iətəm in təmol, kəni moteruh mın kəlkələh mın kəutağət əfəmäh əpəha e Nımə Rəha Uhgın, maütəni məmə, “!Hosanə o Mipi Tefit!”

Mətəu nətəmi asoli əha, niəməha təmol ilah. ¹⁶ Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Nətətəu nati nak kəlkələh mın kəutəni, uə kəpə?”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh. Nəmotafin, uə kəpə, nəghatıən iətəmi kəti təməni kəm Uhgın iətəm tətəni lanu lan məmə, ‘E nohli kəlkələh agin mın mine nəpəou mın agin, nəmol məmə ilah okotəni-vivi ik’.”

¹⁷ Kəni təməpəh ilah miet Jerusiləm muvən e taun Petəni, mapili ikin.

Nigi kəti fik təmaukei-aukei

(Mak 11:12-14,20-26)

¹⁸ Ləplapın agin, Iesu təmıtəlig=pən mın Jerusiləm, kəni nəumis tinus. ¹⁹ Kəni təmafı nigı u fik e nıkalı suaru, kəni təmuvən ohni mətəu təsehian nəuan kəti, mafı əmə nimalin. Kəni təni=pən kəm nigı u məmə, “!Ko nəsəuə minian!” Kəni rəueiu agin, nigı təmaukei-aukei.

† 21:9 Nipəti nəghatıən u “Hosanə” təni məmə, “əni-vivi.” Nətəmimi kəməutəni pətigəm məmə Iesu in Masaia, iətəmimi u Uhgın təməni məmə in otahlı=pa məmə otosmiəgəh ilah. 21:9 Sam 118:26

‡ 21:12 Afin-to e tiksınəri “Nımə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nımə Rəha Uhgın. 21:13 Aes 56:7 21:13 Jer 7:11 21:16 Sam 8:2

²⁰ Nian rəhan nətəmimi kəmoteruh nati əha, kəni narmilah təmiuvig, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nigı əha fik təmaukei-aukei uəhai əmə lanəha?”[§]

²¹ Mətəu Iesu təməni=pən məmə, “İətəni=pinə nıpəhrıənıən məmə nəmə nau-tos nəhatətəıən, kəni rəhatəmāh nətəlıgıən təsolıən keıu, nəkotəhrun nolıən nati nak iətəm iəmol e nigı u fik. Mətəu səniəmə in əmə əha, nəkotəhrun nəni-pənıən kəm nıtəuət əha məmə ‘Uvən miuvıg mamnim əpəha ləuantəhi,’ kəni otol nəuiatəmāh. ²² Nəmə nəkotəhatətə, kəni onəkotos nati nak iətəm nəutətapuəh lan e nəfakıən.”

Nətapuəhiən o nepətıən rəha Iesu

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Iesu təmuvən e Nımə Rəha Uhgın, kəni nian təmətəgətun, pris asoli mın mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, kəhuva ohni motəni=pən məmə, “?Natol natımnati mın u e nepətıən rəha pəh? ?Kəni pəh təməfınə nepətıən ko?”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Təkətapuəh=pinə mın e nəghatıən kəti kəm təmāh. Nəmə nəkotəfa nəghatıən kəti, kəni iəkəni=pinə kəm təmāh məmə nepətıən nak iətəm iatol natımnati mın u lan. ²⁵ ?Nepətıən rəha Jon təmsıpən iə o nolıən bəptais? ?Təmsıpən e negəu e neai, uə rəha nətəmimi əmə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm lah mın məmə, “Nəmə kotəni məmə, ‘Nepətıən rəha Jon təmsıpən e negəu e neai,’ kəni otəni məmə, “?Mətəu təhro nəsotəniən nıpəhrıənıən lan?” ²⁶ Mətəu nəmə kotəni məmə, ‘Rəha nətəmimi əmə,’ kitah kəutəgın e nımənın nətəmimi ikınu rəueıu mətəu-inu nikilah təhti məmə Jon in iəni kəti rəha Uhgın.”

²⁷ Tol lanəha, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtımāh iəkotəruru.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu mın, ko iəsəniən kəm təmāh məmə e nepətıən nak iatol natımnati mın u lan.”

Nəghatıən əhlin e suah mil keıu.

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ?Nıkitəmāh tətəhti məmə nak? Suah kəti, nətın iərman keıu. Kəni təmuvən məni=pən kəm iətəm iahgın lan məmə, ‘Nətık, uvən mol uək rəueıu əpəha e nasumıən.’ ²⁹ Mətəu nətın təməni=pən məmə, ‘Təkəpəh.’ Kəni matıg məuhlin mın rəhan nətəlıgıən, kəni muvən e nasumıən.

³⁰ “Kəni tata təmuvən o nətın iətəm təkəku, məni=pən mın kəm in nati kətıəh əmə. Kəni nətın təməni=pən məmə, ‘Əuəh, tatə, iəkuvən,’ mətəu təməpəh=pən e nasumıən.

³¹ “?Otəni-to məmə suakəku mil u in pəhrıvən, təmol nəuia rəhan tatə?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Suakəku iətəm iahgın lan.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh, in əhrıuahru. Kəni iətəni=pinə nıpəhrıənıən məmə, nətəmi kəutos məni rəha takıs, mine nıpətan rəha suaru kəutəhıvən e Narmənıgıən Rəha Uhgın əupən e təmāh, ³² mətəu-inu Jon təmuva o təmāh məmə otəgətun suaru rəha nolıən əhrıuahru, kəni mətəu itəmāh nəsotəniən nıpəhrıənıən lan. Nəti suah u iətəm təkəku tətəgətun=pən

§ 21:20 E Oltestimin, nigı u fik tatol nəmtətıən e nətəm İsrəl. Iesu in təmol nigı u fik taukei-aukei məmə otəgətun nətəmi asoli rəha İsrəl, okol nalpınıən kəm lah. Uə təhmen əmə lanu məmə Uhgın otol nalpınıən kəm nətəmimi mın u kəsotolıən nəuan uə məsotəfakıən kəm in (Aiseə 5:1-7 mine Jereməə 8:4-13 rəhalau nəghatıən təhmen əhmen; eruh mın Matıu 24:2 mine futnot). Mine Iesu təməgətun mın lanu məmə otəgətun rəhan mın nətəmimi o rəhalah nəhatətəıən, u inu, rəhalah nəhtıulıən e Uhgın.

21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Kor 13:2   21:22 Mat 7:7-11; 18:19   21:26 Mat 14:5

itamah. Mätəu nətəm kautos məni rəha takis, mine nipətan rəha suaru kəmotəni nipəhriənən lan. Nəti suah iətəm tēpət lan tətəgətun=pən ilah. Kəni nəmoteruh pau nati əha, mätəu nəməsətəuhlinən itamah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni məsotəniən nipəhriənən lan.”*

Nəghatiən əuhlin e nətəmimi tərəh nətəm kautasum e nasumian

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to e nəghatiən əuhlin kəti min. Iətəmi asoli kəti rəha nasumian, təmol nasumian kəti e niləuis kəti kətəni məmə krep, u katol wain lan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel muvən mitələu lan. Kəni mol ikin kəti o nolien nimei nevig-evigian e nəua krep məmə nəhu krep otəiu kəni mol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsəl vivi o nasumian o nati miəgəh min mine nətəmimi.†

“Kəni təmegəhan=pən e nasumian kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuvein rəhan, nəuvein rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkian ikin pisin pisin kəti.

³⁴ “Nian krep tinarəg, kəni tahlī=pən rəhan ioluək min məmə okəhuvən e nasumian rəha krep, mətətapuəh o nətəmimi nətəm kautol uək e nasumian məmə okotəfən rəhan krep nəuветin kəm lah.

³⁵ “Mätəu nətəm kautol uək e nasumian kəmotaskəlim rəhan ioluək min, kəni motoh kəti, motohamu kəti, motəhti e kəpiel iətəm tatol kisił lan. ³⁶ Kəni tahlī=pən min ioluək min nəuvein kəhuvən o lah, ilah tēpət tapirəkis in min aupən. Kəni nətəmimi nətəm kautol uək e nasumian kotol tərəh e lah e nolien əhmen min əmə məmə kəmotol e in min aupən. ³⁷ Naunun aɡin, tahlī=pən nətin iərman tuvən o lah, kəni məni məmə, ‘İlah okətəkeikei mətisai nətik.’

³⁸ “Mätəu nian nətəmimi min kautol uək e nasumian kəmotafu nətin, kəni kotəni=pən kəm lah min məmə, ‘İnu nəti iətəmi asoli iətəm otarməniɡ e nasumian nian rəhan tatə otimis. Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motos nasumian məmə rəhatəmah motarməniɡ lan.’ ³⁹ Kəni kəmotaskəlim motatu pətəgəm lan e nasumian, kəni motohamu.”

⁴⁰ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, kəni məni məmə, “?Tol lanu lan, nian iətəmi asoli rəha nasumian otuva, kəni otol nak e nətəmimi nətəm təmegəhan=pən e nasumian kəm lah?”

⁴¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otərəkən aɡin nətəm kotərəh min əha, mohamu ilah. Kəni uərisiɡ, təpanegəhan e rəhan nasumian əha tuvən e nəhłmi nətəmimi pisin nəuvein, kəni e nian əhruahru iətəm krep tatimarəg, ilah okotəfən nəuветin rəhan.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Pos u iətəm nətəmimi rəha nuvləkiniən nimə kəsotolkeikeiən motəpəh, in tinuva pos iətəm tol nəhɡin o nolien nimə.‡ İərməniɡ təmol nati u,

* **21:32** Nətəmimi rəha nosiən takis mine nipətan rəha suaru, ilah kautol təfəgə tərəh, kəni ilah kotəhmen e suəkəku u iətəm tēpət lan. Aupən kəmotəhti nauia Uhgın, mätəu uərisiɡ ko kotol nati nak təməni. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl mine nətəm u kəsotəhatəsiən e Iesu kotəhmen e suəkəku u iətəm takəku. Kəutani əmə e nohlılah məmə kotolkeikei Uhgın kəni motol nauian, mätəu nikilah isəu o Uhgın.

21:32 Luk 3:12; 7:29-30 † **21:33** Natimnati iətəm Iesu tətəghati lan e fes 33 tətəghati e nolien rəha nolien wain **21:33** Aes 5:1-2 **21:38** Mat 27:18 **21:39** Hip 13:12 ‡ **21:42** “pos” — Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “kəpiel.” E nian əha, nətəmimi kəmotol nimə e kəpiel. Kəni kəpiel keikei in kəpiel ləhtəni aɡin u tətəskəlim nimə mətuvləkiniən nimə lan. Rəueiu u Tanna, nətəmimi tēpət kautol nimə e pos mine napət. Kəni pos iətəm in nati keikei in pos u iətəm tol nəhɡin maskəlim nəhɡi nimə. Iesu tətəghati aru lan məmə in pos iətəm tol nəhɡin.

kəni in nati təuvir aɡin e nəhmtitah.’

⁴³ Tol lan əha, iətəni kəm təmah məmə Narmənigiən Rəha Uhgın okos rəkis o təmah, kəni kəfən kəm nətəmimi min u nətəm okotol nəuialah. ⁴⁴ Nəmə iətəmi kəti otaiu mələs pikin pos u, nikilkilin titəgit əgit. Uə nəmə pos u otəmei məməhli-ərain in, otəuvtəuvtə mərah aɡin.”⁵

⁴⁵ Nian pris asoli min mine Fərəsi min kəmotətəu nəghatiən əuhlin iətəm İesu təməni, kəni kəmotəhrun məmə tətəghati e lah. ⁴⁶ Kəni kinəutəsəl e suaru kəti məmə okotaskəlim İesu motləfən e kaləpus, mətəu kəutəgin e nımənin nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi kəutəni məmə in iəni kəti.

22

Nəghatiən əuhlin

e nauəniən asoli rəha marit

¹ Kəni İesu təməni min nəghatiən əuhlin kəti min məmə, ² “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Kig kəti iətəm təmol əpenə-penə e nauəniən asoli o marit rəha nətin. ³ Kəni mahli=pən rəhan noluək min məmə okəhuvən o nətəmimi min u nətəm təmahli=pən rəkis nəghatiən o lah məmə okəhuva o nauəniən rəha marit. Mətəu kotəni məmə ko kəsəhuvaiaən.

⁴ “Kəni tahli=pən rəhan noluək nəuvein min, məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuvən motəni=pən kəm nətəmimi min u nətəm iəmahli=pən rəkis nəghatiən o lah məmə, inol əpenə-penə rəkis e rəhak nauəniən. Rəhak kau min mine nəti kau min u kotasisi vivi, iəmoħ rəkis ilah, kəni natimnati rəfin tinəhmen. Əhuva e nauəniən rəha marit.’

⁵ “Mətəu kəsətətəligiən e noluək min, kəni motaiu atiti, kəti tatuvən e rəhan nəsumiən, kəti tatuvən e rəhan bisnis. ⁶ Kəni nəuvein kotaskəlim noluək min rəhan, motol tərəh e lah, kəni motohamu ilah. ⁷ Kəni kig, niəməha təmol pik. Kəni tahli=pən rəhan soldia min kəhuvən, kəni motohamu nətəmimi min u nətəm kəmotohamu rəhan noluək min, kəni motasiəpən e rəhalah taun asoli.

⁸ “Kəni məni=pən kəm rəhan noluək min məmə, ‘Kinol əpenə-penə rəkis e nauəniən rəha marit, mətəu nətəmimi min u iəmahli=pən rəkis nəghatiən o lah, nolien rəhalah təsəhmenien məmə okəhuva. ⁹ Tol lanəha, əhuvən əpəha e suaru asoli min kəni motəni=pən kəm nətəmimi ənpənin rəfin nətəm nəkotəruh məmə okəhuva e nauəniən rəha marit.’ ¹⁰ Kəni noluək min kəməhuvən əpəha e suaru asoli min, kəmotuhapumin nətəmimi rəfin u kəmotəruh ilah, nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi min u nətəm kotərəh, kəni ikin kətauən ikin təməriauah e nətəmimi.

¹¹ “Mətəu nian kig təmuva meruh nətəmimi, təmeruh min iətəmimi kəti əha ikin iətəm təsuvəniən e napən rəha marit. ¹² Kəni kig təməni=pən məmə, ‘İəu kəti, nəməħro? ?Nəmuva imə mətəu nəməsuvəniən e napən rəha marit?’ Kəni suah u tinəruru nuhalpiniən nəghatiən rəhan. *

¹³ “Kəni kig təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘Otəlis-ərain nəhlmin mine nəhlkin, kəni motərəki pətigəm əpəha e napinəpuian ikin kətasək ikin, kəni katigət-ərain nəhlvətəmi ikin.’”

21:42 Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1Pitə 2:6-8   § **21:44** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin təuvir aɡin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris əupən, nəghatiən rəha fes 44 u tikə.   **22:6** Mat 21:35

* **22:12** Nətəmimi nəuvein rəha nolien stadi e Baebol ilah nikilah təhti məmə kig təməfən napən rəha marit kəm nətəmimi rəfin məmə okəhuvən lan, mətəu inkonu kəmos ənpənin əmə nətəmimi nətəm kəməfu ilah e suaru min. Mətəu iətəmimi u nikin təməhti məmə otəsuvəniən e rəhan napən əha kəməfan məmə otuvən lan, inu nolien u tətəgətun məmə in təsisiəniən kig mine nətin.   **22:13** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

¹⁴ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Tol lanəha mətəu-inu nətəmimi tēpət, kətəhli=pən nəghatīən o lah, mətəu nəuan nəuvein əmə nətəm katitəpīn ilah.”

Takis rəha Kig Sisə

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kəni Farəsi min kəməhiet məhuvən motol nəghatīən ekəu-ekəu min məmə otiuvi=pən Iesu o nəniən nəghatīən kəti iətəm təsəhruahruian. ¹⁶ Kəni kotəhli=pən rəhalah nətəmimi kəhuvən o Iesu ilah nətəmimi rəha pati rəha Herot. Kəni motəni=pən məmə, “Iəgətun. İəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru, kəni mətəgətun pəhrīən suaru əhruahru rəha Ughin. Nəsoliən məmə nətəligiən rəha nətəmimi okotiuvi rəkis rəham nətəligiən, mətəu-inu natol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin, nəmə in iətəmi asoli uə iətəmi əpnəpīn əmə. ¹⁷ Kəni əni-to kəm timah rəham nətəligiən e nati u. ?Təhruahru məmə okətəu=pən takis kəm Kig Sisə, uə kəpə?”

¹⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən tərəh min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!İtəmah kəuit kəsua min! ?Təhro nəutalkut məmə nəkotol kekəu-ekəu ohni iəu? ¹⁹ Otəgətun-to məni iətəm katətəu takis lan.” Kəni kotos məni † məhuvə kəm in, ²⁰ kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Narmī pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?”

²¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Kig Sisə.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Narmīn tətəgətun məmə inu in nati kəti rəhan pəhrīən. Kəni tol lanko, nak u rəha Kig Sisə, otəfən kəm Kig Sisə. Kəni nak u rəha Ughin, otəfən kəm Ughin.”

²² Nian kəmotətəu nəghatīən əha, narmilah təmiuvig. Kəni kəmotəpəh Iesu motəgim.‡

Nian Ughin otosmiəgəh nətəmimi e nīmisiən.

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ E nian əha inəha, Satusi min kəməhuvə o Iesu. İlah kəutəni məmə nətəmimi okəsotəmiəgəh minian e nīmisiən. Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, ²⁴ “Iəgətun. Mosis təməni kəm tah məmə, nəmə iərman kəti otimīs, kəni məpəh rəhan pətən, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimīs əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nīmēi rəhan tatə asoli əpəha tinimīs rəkis.

²⁵ “Kəni ikin əha imatimah ikin, nəman ilah səpīn, u rəhalah tatə kətīəh. Kəni iətəm tēpət e lah təmaupən mit pətən kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mīmīs. Kəni pian iətəm tatol keiu lan tit pətəlimīs. ²⁶ Kəni in min tēmimīs məsələsiən nətin kəti, kəni iətəm tatol kisil lan mine ilah rəfin məhuvən mətəuarus=pən iətəm tatol səpīn, kəmotol nati kətīəh əmə. ²⁷ Kəni əmeiko, pətəlimīs timīs. ²⁸ ?Tol lanəha, əni-to kəm timah məmə, e nian iətəm Ughin otosmiəgəh nətəmimi lan e nīmisiən, pətən əha in rəha pəh, mətəu-inu ilah rəfin əha səpīn kəmotol marit e pətən əha?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəmotəni arəpən rəhatəmah nəghatīən mətəu-inu nəsotəhrunian Nauəuə Rəha Ughin mine nəsanəniən rəhan. ³⁰ Nian Ughin otosmiəgəh nətəmimi e nīmisiən, kəni

22:15 Mak 3:6 † **22:19** Məni iətəm kəmotos məhuvə in koin kəti, nərgin u “tənarīəs,” iətəm təhmen e 1,000 vatu. **22:21** Rom 13:7 ‡ **22:22** Nəmə Iesu tuhalpīn kəni məni məmə okəsotətəuian takis, in otol nati kəti nətəm Rom nikilah otəsəgiənian ohni, kəni ko kotəhrun nələsiən in. Nəmə in tuhalpīn məni məmə okətəkeikei motətəu takis, kəni in otol nati kəti nətəm İsrəl nikilah otəsəgiənian ohni, kəni okotələs in. Mətəu rəhan nuhalpīniən in tol pisin, rəhan nəghatīən təməu nikilah e nati əha: u niki iətəmimi. Kəni ilah kəməsotələsiən in mine ilah kəmotəuit pəhrīən e nəghatīən əha. **22:23** Uək 23:8 **22:24** Dut 25:5

nätämimi okəsotoliän marit, okotähmen e nagelo min əpəha e negəu e neai.
³¹ ?Nəmotafin uə kəpə, Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəghati e nian Uhgın otosmiəgəh nätämimi e nimisiän? Tətəni məmə, ³² 'İəu Uhgın rəha Epraham, iəu Uhgın rəha Aisək, kəni iəu Uhgın rəha Jekəp.' In səniəmə Uhgın rəha nätəm kəməhmis, mətəu in Uhgın rəha nätämimi nätəm kəutəmiəgəh, təhmen=pən min e suah milahal, u nati əpnəpın nıpətıləhal təmimis nuvəh rəkis, mətəu narmiləhal tətətiğ əhanəh u rəueü.”

³³ Nian nımənin nätämimi kəmotətəu nəghatiən əha, narmiləh təmiuvig o nəgətuniən rəhan.

Lou iətəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farəsi min kəmotətəu məmə İesu təmasısig e nohli Satusi min e rəhan nəghatiən, kəni Farəsi min kəməhuva kətiəh. ³⁵ Kəni kəti iətəm təhrun pik Lou, təməni=pən nəghatiən kəti kəm İesu məmə İesu otəni nəghatiən kəti təəşruəruəniən, məmə ³⁶ "İəgətun. ?Lou pəhruvən rəha Uhgın u in ilis pik?"

³⁷ Kəni İesu təməni=pən məmə, "Nəkəkeiki molkeiki İərmənig Uhgın rəham e niki m rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham. ³⁸ Inu in Lou iətəm tətəupən kəni in ilis pik. ³⁹ Kəni Lou iətəm tatol keiu lan, in iuəkır təhmen əmə, məmə, 'Nəkəkeiki molkeiki ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeiki aru ik.' ⁴⁰ Kəni Lou mil u keiu, ilau nəukəti Lou rəfin, mine nauəuə rəha iəni min rəfin əupən.”

Kristo in nəti pəh

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kəni e nian Farəsi min kəutuhəpumin ilah min, İesu təməni=pən məmə, ⁴² "Nikitəmah təhti məmə nak, e Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa? ?In tatsipən e nəuaniləuis rəha pəh?"

Kəni ilah kotəni=pən məmə, "In mipi Kig Tefit.”

⁴³ Kəni İesu təməni=pən məmə, "Mətəu təhro e Tefit, iətəm tətəghati e Narmın Rəha Uhgın, tətəuin e Kristo məmə 'İərmənig.' Mətəu-inu tətəni məmə,

⁴⁴ 'İərmənig Uhgın təməni=pən kəm rəhak İərmənig məmə, "Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiiəniən, mətəuarus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimır min məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərmənig e lah.” ’

⁴⁵ ?Kəni nəmə Tefit tətəuin e Kristo məmə 'rəhak İərmənig,' kəni otəhro məmə Kristo in mipi Tefit tarah?"

⁴⁶ Kəni iətəmimi kəti təruru nuhalpiniən nəghatiən rəha İesu. Kəni e nian əha matuvən, kəmotəgin e nətapuəhiən e nəghatiən kəti min.

23

*İesu təmagət əskasik
e nəgətun min rəha Lou*

mine Farəsi min

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kəni İesu təməni=pən kəm nımənin nätämimi, mine rəhan min nätämimi məmə, ² "Nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min kəutos nəpətiən məmə okotəni pətiğəm Lou rəha Mosis kəm təmah. ³ Tol lanəha, nəkotəkeiki motohtəu=pən kəni motol natimnati min rəfin iətəm kəutəni kəm təmah.

Mətəu nətotolian kəmə ilah u kəutəni əmə nati, mətəu ilah kəsotolian nati iətəm kəutəni pətəgəm. ⁴ Kautəkeikei o nətəmimi məmə okotohtəu=pən lou əskasik min iətəm kotəhmen e katipə figəm, mətəu ko ilah kəsotəfanian nəuanəhmlah məmə okotasiru e lah.

⁵ “Natimnati rəfin iətəm ilah kautol, kautol əmə məmə nətəmimi okoteruh. Nəkotəhrun pəuis kəti kətəni məmə failaktri iətəm nətəmimi kəmotəipei=pən nəghatian rəha Nauəuə Rəha Uhgın ikin, konu motəlis rəhn-kapə lah mine nəhmlah lan.* Mətəu rəha nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah pəuis in iaħgin tapirəkis. Kəni nəkotəhrun niləuis əlkələh min iətəm kəutəhkul=pən e nipəgnəmti kot min, iətəm tətəgətun məmə iətəmimi in tətəhtul əskasik o nitəu-pənian Lou. Mətəu rəha nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah niləuis tətəməh pik. ⁶ Kəni e lafet min, ilah kətolkeikei ima nisialən, kəni e nimə rəha nuhapuminiən, ilah kətolkeikei məmə okotəharəg e jeə apən. ⁷ Kəni e ikin katol makit ikin, ilah kətolkeikei məmə nətəmimi kotəni təuvir kəm lah, kəni məutauin e lah məmə ‘Rapai’ u nipətin təni məmə ‘iəgətun kətsial.’†

⁸ “Mətəu sotolian məmə nətəmimi okotauin e təməh məmə ‘Rapai,’ mətəu-inu rəhatəməh iəgətun kətsial kətiəh əmə, kəni itəməh piatəməh min. ⁹ Kəni sotəuiniən e iətəmi kəti u e nəhue niftəni məmə, ‘Tətə, iətəm kətsial,’ mətəu-inu Tətə rəhatəməh kətiəh əmə əpəha ilis e negu e neai. ¹⁰ Kəni sotolian məmə nətəmimi okotauin e təməh məmə, ‘iəgətun,’ mətəu-inu rəhatəməh iəgətun kətiəh əmə, Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa. ¹¹ Iətəmimi u in tətət e təməh, in təkəikei muva ioluək rəhatəməh. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmimi iətəm otəfəri aru in, Uhgın otosiahu, kəni iətəmimi iətəm otosiahu aru in, Uhgın otəfəri.

¹³ “!Kəsi, itəməh min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian əsoli otuva o təməh! !Itəməh nəfəki eiəuə min! Nəutəsisig e suaru o nətəmimi o nuvəniən matig əħgəl Nərməniğian Rəha Uhgın. Mətəu itəməh nəsəhuvəniən, kəni nəotəgəhanian məmə nətəmimi kəhuvən ikin, nati əpnəpin ilah kətolkeikei məmə okəhuvən.‡

¹⁵ “!Kəsi, itəməh min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian əsoli otuva o təməh! !Itəməh nəfəki eiəuə min! Nəkitəməh tagiən əmə məmə nəkəhuvən isəu e negəu, uə e naliuəkian əmə o nuvəniən e niftəni pişin pişin min məmə nəkətiuvi=pa iətəmimi kətiəh əmə e nəfəkiən rəhatəməh. Mətəu nian iətəmimi kəti tətə noliən min əha rəhatəməh, kəni tətəuva iətəmi tərəh

* **23:5** “pəuis” – inu bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəmətei rəkis=pən nəghatian rəha Nauəuə Rəha Uhgın e letə əkəku əgin motəipei=pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmimi kəmotol lanəha mətəu-inu kəmotolkeikei məmə otol nəghatian iətəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nəmən min u nətəm İsrəl min rəfin nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotəfən pəuis min əha nian tətət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfəkiən. Kətəlis e nipənəgin mine nəhlmən məuil e niləuis kəmol e nilosi kau. E nəghatian İnglis, kətəni pəuis min əha məmə, “Phylacteries.” **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1 † **23:7** Nəmə iəgətun rəha Lou təmalieuək mətəvən iuəkir ohnik, nəkəhtul e nisialən, kəni nəkəni təuvir kəm in, məuin lan məmə, “iətəmi əsoli,” uə “Rapai.” Kəni nətəm İsrəl kəutaun e rəhalah nəgətun əsoli min nətəm ilah ilis pik məmə, “Rapai,” u nipətin təni məmə “iətəmimi in ilis” uə “iətəmimi tətəmki nətəmimi” uə “iəgətun kətsial.” **23:11** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 ‡ **23:13** E kəpi əuas min nəuvein rəha Niutəstimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris apən, nəghatian pişin kəti min əha ikin iətəm tətəlpin nəghatian u mətəni məmə, “!4 Kəsi, nəhəniən əsoli otuva o təməh nəgətun min rəha Lou, mine Farəsi min. !Itəməh nəfəki eiəuə min! Nəutəkləh e natimnati rəha pətəlimis min, mətəu nian kətiəh əmə, nautol nəfəkiən əfəməh min məmə nətəmimi okotətsial itəməh. E noliən əha, rəhatəməh nəlpiniən otəskasik təhmin min.”

tapirækis itamah, kəni nəmotol məmə in otəkeikei mos nalpiniən e nigəm asoli tapirækis itamah.

¹⁶ “! Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! Itamah nəutəni məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgın məmə otol rəhan nəghatian tətəhtul əskasik, nəmə təsolian, mətəu in nati əpnəpın əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e aiən u kol tətəraip-oraip rəha Nimə Rəha Uhgın, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəm təmos nonauvil ohni.’ ¹⁷ !Itamah nətəm nəkotalməli, nəhmtitəmah təpis! ? Naku u in ilis, aiən u kol tətəraip-oraip, uə Nimə Rəha Uhgın iətəm tatol aiən u tətasim? ¹⁸ Kəni nəkotəni min məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e olte, in nati əpnəpın əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e sakrifais iətəm tətəharəg lan, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəm təmos nonauvil ohni.’ ¹⁹ !Itamah nətəm nəkotalməli, nəhmtitəmah təpis! ? Nak u in ilis, sakrifais uə olte iətəm tatol sakrifais tətasim? ²⁰ Tol lanəha, iətəm tatos nonauvil e olte, pəhriən, tatos nonauvil e olte mine natimnati rəfin iətəm tətəharəg lan. ²¹ Kəni iətəm tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgın, pəhriən tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgın mine Suah u tətətig ikin. ²² Kəni iətəmi tatos nonauvil e nəgəu e neai, pəhriən tatos nonauvil e jeə rəha kig u in rəha Uhgın, kəni tatos nonauvil e Suah u tətəharəg-pəri lan.

²³ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itamah nəfaki eiua min! Nautafən tait rəhatəmah e natimnati rəfin muvən mətəuarus=pən e nimali nigə əlkələh min agin nəmiəvilah tətəpən u kətəfən e nauanien, kətəni məmə minit, mine til, mine kumın. Mətəu nəutəpəh nati asoli e Lou, inu iətəmimi tatol təhruahru kəni məhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi, kəni mətasəkəhruin nətəmimi, kəni tatol nian rəfin nati iətəm təkəikei matol. Təuvir nautol lou əlkələh min, mətəu nəkotəkeikei mautol lou asoli min, mətəu kəpə, nəsolian. ²⁴ !Itamah nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmah təpis! !Itamah nətəmimi nəutəsəl e mənman e rəhatəmah kap məmə o nəsotərgeiən, mətəu nautərgei nati miəgəh asoli u kau!

²⁵ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itamah nəfaki eiua min! Nautol nolian min nəuvein məmə nətəmimi nikilah otəhti məmə itəmah nəkotəhruahru kəni rəhatəmah nolian min kotəuvir. Mətəu əpəha imə e nikitəmah, itəmah nəumis min, kəni nian rəfin nautol əmə natimnati tərəh min iətəm tətətig e rəhatəmah nətəligiən. Itəmah nəkotəhmen e kap mine pilet min. Nəutafəl vivi ihluə e kap mine pilet, mətəu əpəha imə tamikmik məriaueh e nəpienien rəha nəmnəmitiən. ²⁶ !Itəmah Farəsi min, nəhmtitəmah təpis! Otaupən motafəl əpəha imə e kap mine pilet, kəni ihluə min e kap mine pilet, in təuvir təsamikmikiən, u nipətın tol lanu lan. Otaupən motol nikitəmah təhruahru, kəni uərisig, rəhatəmah nolian min otəhruahru min.

²⁷ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəkotəhmen e suvət rəha nətəm kəmoħmis iətəm kəmuħ e pen ruən. Ihluə nətəmimi koteruħ məmə təuvir, mətəu əpəha imə təriaueh e nikikili nətəm kəmoħmis, mine natimnati rəfin iətəm tamikmik. ²⁸ E nolian əhmen min əmə, ihluə, e nolian

23:16 Mat 15:14   **23:22** Aes 66:1; Mat 5:34   **23:23** Lev 27:30; Maeka 6:8   **23:25** Mak

7:4   **§ 23:27** Lou rəha nətəmi Isrel təni məmə, nian iətəmimi kəti tatek nipəti iətəmi kəti tinimis, kəni tamikmik e nəhmti Uhgın o nian səpın. Kəni təkəikei mitəu=pən nolian rəha neikuasian məmə rəhan namikmikiən otikə. Nəmə təsolian nolian əha, kəni nətəm Isrel kotəkeikei motəpəh in. In səniamə iətəmi Isrel u rəueiu. Afın e nauuə u Namba jəptə 19.   **23:27** Uək 23:3

rəhatəmah, nətəmimi, nīkilah tətəhti məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu imə, e nīkītəmah, nəkotəriauəh e nəghatīən nəkotəni məsotolīən, mīne nolīən tərəh agīn mīn.

²⁹ “!Kəsi, itəmah mīn u nəgətun mīn rəha Louh mīne Farəsi mīn, nərahīən asolī otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eīuə mīn! Nəutuvləkīn nīmə e kəpiel rəha suvət rəha iəni aupən mīne nətəm kotəhruahru, kəni mautil nahlu e kəpiel, kəni mautil malə-malə lan. ³⁰ Kəni nəkotəni=pən məmə, ‘Nəmə itimah iəmotatīg e nīan mīn rəha tīpītah mīn, ko itimah iəməsotasīruīən e lah motohamu iəni mīn.’ ³¹ E nəghatīən əha, nautəni pətīgəm məmə itəmah nəuanīləuis əhruahru rəha tīpītəmah mīn aupən nətəm kəmotohamu iəni mīn əha, kəni nəkotəhmen əhmen əmə e lah. ³² Kəni təuvīr əmə, itəmah nəkotəkeīkeī motol naunun e uək iətəm tīpītəmah mīn kəmotətəuūīn.

³³ “!Itəmah sīneīk mīn, mīne nətī sīneīk mīn! ?Nīkītəmah tətī məmə ko nəkotagīm e nalpīnīən e nīgəm asolī? !Kəpə! ³⁴ Tol lanəha, iəkahlī=pīnə iəni mīn, mīne nətəm kotēinatīg, mīne nəgətun mīn. Nəuveīn, itəmah onəkotohamu ilah motətu-pəri ilah e nīgī kəməluau, nəuveīn onəkotalīs motoh ilah əpəha e nīmə rəha nuhapumīnīən rəhatəmah, kəni nəuveīn nəkotəgəu rəkīs ilah kohīet e taun kəti mohīet məhuvən e kəti. ³⁵ Kəni tol lanəha, itəmah onəkotos nalpīnīən rəha nətəmimi nətəm kəmotohamu nətəmimi rəfīn nətəm kotəhruahru, iətəm tətəuūīn e Epīl iətəm təhruahru, mūvən mətəuarus=pən Səkarəea, nətī Perekəea, iətəm tīpītəmah mīn kəmotohamu e Nīmə Rəha Uhgīn nəlugīn e oltə mīne nīmə.* ³⁶ Iətəni pəhrīən kəm təmah məmə, nalpīnīən rəfīn u otuva o nətəm Isrəl nətəm kəutatīg u rəueīu.

³⁷ “!Əuī, kəsi, nətəm Jerusīləm! Itəmah nəutohamu iəni mīn rəha Uhgīn, kəni nətəmimi nətəm Uhgīn təmahli=pa kəm təmah, nəutahtīmū ilah e kəpiel apīn, inəha nətəmimi u rəha Uhgīn nətəm kautos nəghatīən rəhan. Nīan tēpət iətīgaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkōs vīvī itəmah, təhmen=pən e mənīg iətəm tatuu nenətīm mīn e nīkəuvkəuvīn, mətəu nīkītəmah təsagīənīən, kəni məutəpəh iəu. ³⁸ Otəfu-to. Uhgīn tīnəpəh itəmah, rəhatəmah nīmə nərahīən otələs, kəni nati tīkə iкін. ³⁹ Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nīpəhrīənīən mətəu-inu onəsoteruh mīnīən iəu mətəuarus nəkotəni məmə, ‘!Iərmənīg Uhgīn tatīg ilau suah u iətəm tətəva e nərgīn.’ ”†

24

Nəmtətiən mīn rəha naunun nīan

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Iesu təmīet e Nīmə Rəha Uhgīn maliuək matuvən, kəni rəhan mīn nətəmimi kəhuva motəni=pən kəm in məmə oteruh-to nīmə mīn u kəmōl e kəpiel mīn

23:28 Luk 16:15   **23:31** Uək 7:52   **23:33** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7   **23:35** Jen 4:8; Hip 11:4

23:35 Sek 1:1   * **23:35** E nauəuə rəha nətəm Isrəl, Epīl in iətəmimi əhruahru iətəm kəmaupən agīn kohamu, kəni Səkarəea in naunun.   **23:35** 2Kron 24:21   **23:38** 1King 9:7-8; Jer 22:5

23:39 Sam 118:26; Luk 13:34-35   † **23:39** 1. Nīpīlga nətəmimi u kəmotol stadi vīvī e Baebol, kotāni məmə nəghatīən u, u təmīetīgəm e Oltestīmīn in tətəni lanu: Nətəmimi nəuveīn ko kəsotəuhlīnīən ilah məmə kəhuva o Uhgīn mīne ko kəsotəhatətəiən e Iesu məmə in otosmīgəh ilah. Nati əpnəpīn nəmə ilah kəmotol nolīən mīn tol lanəha, kəni e nīan Uhgīn o takīl nətəmimi, ilah mīn okotəkeīkeī motəni məmə, nīpəhrīənīən, Iesu in Iərmənīg, kəni okotəfəri nərgīn, Kol 2:9-11. 2. Mətəu nətəmimi mīn nəuveīn u kəmotol vīvī stadi e Baebol ilah kotəni məmə Iesu in tətəghatī e nīan kəti u in otepanuva e nəhue nīftəni. Kəni e nīan əha, nətəm Isrəl ilah okəhuva nəkələsi mīn e lah kəni okotəhatətə e Iesu məmə in Iosmīgəh rəhalah.

əpəha e Nimə Rəha Uhgín. ² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuəh, oteruh-to nımə mın əha. Nıpəhrıanıən iətəni kəm təmah məmə nımə mın əha nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel mın e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nımeın.”

³ Kəni uərisig lan, Iesu təmalıuək ilah rəhan mın nətəmimi məhuvən əpəha e Nıtəuət Rəha Nıgı U Olıf kəni mətəharəg. Kəni rəhan mın nətəmimi kotəgım rəkis e nətəmimi məhuva pısın əmə ohni motəni=pən məmə, “?Əni-to məmə nətımnati mın u okəhuva e nıan nak, kəni nəmfətıən nak otol əpu məmə rəham nuvaıən mıne naunun nıan tınuva iuəkır?”

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oteh vıvi itəmah məmə iətəmimi kəti otəseıuəıən e təmah, ⁵ mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motos nərgək motəni məmə, ‘İəu Krısto iətəm Uhgín təməni məmə otahlı=pa,’ kəni okoteıuə e nətəmimi tepət. ⁶ Onəkotətəu nanusıən mın rəha nəluəgıniən mın, kəni onəkotətəu nəghatıən əpnapın mın məmə nətəmimi kəutəluəgın. Mətəu onəuteh vıvi itəmah məmə nəsotəgıniən. Nətımnati mın əha okotəkəıkeı məhuva motol nıpəhrıanıən lan, mətəu naunun nıan otəpanuva. ⁷ Nəgəu mın okotoh nəgəu mın, kəni nıtəni mın okotoh nıtəni mın. Nəumis otan, kəni nəmıg otələuəl e ikın mın tepət. ⁸ Nətımnati mın əha, ilah nətuəuıniən əmə rəha nərahıən, təhmen e pətan iətəm tınətuəuın mətətəu nəhməıən o nəməkıən.

⁹ “E nıan mın əha, nətəmimi okotəgəhan=pən e təmah məmə okol nərahıən kəm təmah, kəni kohamu itəmah, kəni nətəmimi rəha nıtəni mın rəfın okotəməkı e təmah mətəu-inu o nərgək. ¹⁰ Kəni e nıan mın əha, nətəmimi tepət okotəpəh rəhalah nəhatətəıən, kəni okotəgəhan=pən e lah mın e nəhlmi tikımır mın rəhalah, kəni motəməkı e lah mın, ¹¹ kəni iəni eıuə mın tepət okəhuva moteıuə e nətəmimi tepət. ¹² Mətəu-inu nərahıən tınepət, iuəkır nətəmimi rəfın rəhalah nolkeıkeıən o Uhgín otıkə, ¹³ mətəu iətəmimi iətəm tətəhtul əskasık mətəuarus naunun nıan, Uhgín otosmıəgəh in. ¹⁴ Kəni nanusıən təuvır əha rəha Nərmənıgıən Rəha Uhgín, okəni pətıgəm ikın mın rəfın e nəhue nıftəni, məmə suaru əha ikın rəha nıtəni mın rəfın o nətəlıgıən, kəni naunun nıan otuva.

¹⁵ “İəni u Danıəl təməghatı e nati kəti kətəni məmə, ‘nati iətəm Uhgín təsolkeıkeıən, kəni matol Nımə Rəha Uhgín təsasımıən’ (nıan iətəmi kəti tafın nati u, pəh otətəlıg e nıpətın). Tol lanəha, nıan nati tərəh əha tətəhtul e Nımə Rəha Uhgín, ¹⁶ kəni itəmah nətəm nəutatıg Jutıə, nəkotayı motəgım məhuvən mətəhluəıg e nıtəuət mın. ¹⁷ Nəmə iətəmimi tətəmeıg ihluə e rəhan nımə, ko təsuvənıən imə mos mın rəhan nətımnati. ¹⁸ Nəmə iətəmimi əpəha e nəsumıən rəhan, ko təsıtəlıg-pənıən lahuənu mos rəhan kot. ¹⁹ !Kəsı! Nəhməıən əsolı o nıpətan nətəm kəmotol nərfılah mıne nıpətan kəutəfən nah kəm nəpəou mın. E nıan əha okotos pık nəhməıən. ²⁰ Təuvır nəkotəfakı məmə onəsotəgımıən e nərahıən əha e nıan rəha nətəpuıən, uə e nıan rəha Sapət, ²¹ mətəu-inu e nıan əha, nərahıən əsolı otuva iətəm iətəmimi təsafuıən tol lanəha əupən mətəuarus=pa u rəueıu, kəni ko nərahıən əsolı kəti mın tol lanəha otəsuyə mınıən nıan kəti təhmen e inəha. ²² Kəni nəmə Uhgín təsətəı əkuəkırıən nıan rəha nərahıən əha, ko iətəmimi kəti təsəmıəgəhıən. Mətəu Uhgín təmətəı əkuəkır rəkis nıan əha o rəhan mın nətəmimi nətəm tınıtəpın rəkis ilah.

²³ “E nıan əha, nəmə iətəmi kəti otəni=pınə kəm təmah məmə, ‘!Otafu-to, inu Krısto iətəm Uhgín təməni məmə otəpanahlı=pa!’ uə ‘!In əpəha!’ sotəniən

24:2 Luk 19:44   **24:5** Mat 24:23-24; 1Jon 2:18   **24:9** Mat 10:22   **24:11** Mat 24:5,24; 1Jon 4:1

24:13 Mat 10:22   **24:14** Mat 28:19   **24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11   **24:17** Luk 17:31   **24:21**

Dan 12:1

nipähränian lan, ²⁴ mätəu-inu nətəmimi nəuvein okəhuva motəni məmə ilah Kristo, mine iəni eiua min okəhuva, kəni ilah okotol nəmtətian asoli min, mine nati apispis min məmə okoteiua e nətəmimi nətəm Uhgın təmitəpin rəkis ilah, nəmə ilah kotəhrun nolian. ²⁵ Nikitəmah otəkeikei mətəhti vivi nəghatian min u iətəm iəməni rəkis kəm təmah, uərisig natimnati min u okəhuva motol nipähränian lan.

²⁶ “Tol lanaha, nəmə iətəmi kəti təni kəm təmah məmə, ‘In əpəha, ikin təpiə-məpiə ikin,’ səhuvəniən. Uə iətəmi kəti təni məmə, ‘In əpə imə,’ nəsotəniən nipähränian lan, ²⁷ mätəu-inu nian Nəti Iətəmimi otitəlig=pa min, otuva uəhai əmə, kəni nətəmimi rəfin okoteruh in, təhmen e noraipian iətəm təmoraip masiə misipesi muva məsəu-pahav rəfin əpə ilis e niməgəuəgu. ²⁸ Nian tiapin min tətət kinotəri, kəni nəkotafu mənig min ləuantəhi kəhuva.* E nolian əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətian min əha, nəkotəhrun məmə otəsuvəhian iəkuva min.

²⁹ “Nian əhruahru nərahian əha otol naunun, kəni

‘mitigar otəpis agin,

kəni məuig otəsasiə minian,

kəni məhau min okotəmei e neai,

kəni Uhgın otələual e nəsanəniən e nati iəkis min əpəha e neai.’†‡

³⁰ “E nian əha, nəmtətian rəha Nəti Iətəmimi okeruh pətigəm əmə e neai, nətəmimi e nəgəu min rəfin e nəhue niftəni okotasək e nəginian. Kəni okoteruh iəu, Nəti Iətəmimi iəkuva e nəpuə e neai e nəsanəniən mine nepətian əhagəhag asoli rəha Uhgın iətəm otəsə mitalau lak. ³¹ Kəni iəkahlī=pən rəhak nagelo min kohiet nian okotətəu təui otəsək əfəməh, kəni ilah okəhuvən ikin min rəfin e nəhue niftəni, motos rəkis rəhak min nətəmimi nətəm Uhgın təmitəpin rəkis ilah, kəni motuhapumin ilah kətiəh.

³² “Nikitəmah otəkeikei mətəhti nigī u fik.[§] Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutəpīl, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasam lan rəhatəmah. ³³ Kəni e nolian əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətian min əha, onəkotəhrun məmə otəsuvəh aginian iəkuva min. ³⁴ Iatəni pəhrian kəm təmah məmə nətəmimi nətəm kəutətig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfinian mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nipähränian lan.* ³⁵ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatian min rəhak ko kəsəhkəian.” †

24:23 Mat 24:5   **24:24** Dut 13:1-3; 2Təs 2:8-9; Nəh 13:13-14   **24:26** Luk 17:23-24   **24:27**

Mat 24:37-39   * **24:28** Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti təmimis, nəkotafu kuəriə min kəhuva məmə okoton.”   **24:28** Luk 17:37   **24:29** Aes 13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13   † **24:29** Məta “nəsanəniən min əpəha e neai” tətəgətun=pən narmin min, uə nəmə təhro natimnati təhmen=pən e mitigar mine məuig əpəha e neai.   ‡ **24:29** Aupən aupən agin, nian Uhgın təmol natimnati min rəfin, e nian təm tatol kuvət lan, in təmələhu=pən mitigar mine məuig mine məhau e neai (Jen 1:14-19). Mətəu e fes 29, kotəruh məmə təmos rəkis min ilah. Nəghatian əhmen min u tətətig min e ikin min tətət e Oltestimin, nian Uhgın tətəghati e nian in otakil nətəmimi lan. Afin-to fes min u: Aes 13:9-13; 24:21-23; 34:4; Esik 32:7-8; Joel 2:10,31; 3:15; Amos 8:9; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13.   **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Nəh 1:7   **24:31** 1Kor 15:52; 1Təs 4:16   § **24:32**

Nigī u fik təhmen e niməh.   * **24:34** Suaru kəti min rəha nəuhlinian fes 34 tətəni məmə, “Iatəni pəhrian kəm təmah məmə nuəmiləuis u rəha Isrel otəsikəian mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nipähränian lan.”   **24:34** Mat 16:28   **24:35** Mat 5:18   † **24:35** Nəghatian u e jəptə u təmuva rəkis nu 40 uərisig e nian Iesu təmimis kəni mair min lan. Nati u təmuva nian nətəm Isrel kəmotəməu ilah nətəm Rom, kəni soldia min rəha Rom kəməhuva motoh motərəkin kəntri rəha Isrel. Mətəu nəghatian rəha Iesu tətəghati əhanəh min e nuvaian min e Nian Uərisig məmə otəpanuva.

Iätəmimi tikä iätəm tährun nuvaiän rəha Iesu Kristo

³⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Iätəmimi kəti təsəhrunian nian uə auə əhruahru rəha natimnati mīn əha. Nagelo mīn əpəha e neai kotərunu, kəni iəu mīn Nəti Iätəmimi iəkərunu. Mətəu Tatə Uhgīn əmə in tährun nian əhruahru əha. ³⁷ E nian iəu, Nəti Iätəmimi, iəkuvə lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iätəm nətəmimi kəmotol natimnati mīn məsotəhrunian məmə Uhgīn otol nati kəti lan, məsotol əpenə-penəian. ³⁸ E nian əha, iätəm naruah təsaiu əhanəhian, nətəmimi kəutauən, məutəmnim, mautil marit, inəha natimnati mīn rəfin kəmautil e nəmiəgəhian rəhalah, mətəuarus=pən nian Noa təmuvən imə e nīpəgnəua negəu asoli rəhan, ³⁹ kəni ilah məsotəhrunian nati nak otuva mətəuarus=pa naruah təmaiū məmki ilah rəfin. In əha otol təhmen əmə e nian Nəti Iätəmimi otuva lan. ⁴⁰ Iätəmimi keiu e nasumiən, kəni okos kətiəh, kəpəh kətiəh. ⁴¹ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.

⁴² “Tol lanəha, nəkotəkeikei motair, mətəu-inu nəkotərunu nian nak rəhatəmah Iərmənig otuva lan. ⁴³ Mətəu nəkotəkeikei motəhrun nati u. Nəmə iətəmi asoli rəha nimə tährun nian əhruahru lapin iätəm iakləh otuva lan, kəni in otəkeikei mətair match vivi rəhan nimə məmə iakləh otəsəhapuian muvən imə. ⁴⁴ Kəni itəmah mīn onəkotəkeikei mautəhtul maru, mətəu-inu Nəti Iätəmimi otuva e auə əmə iätəm nikitəmah təsəhtian.

⁴⁵ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti vivi nolian rəha ioluək iätəm in teinatig kəni tətəskəlīm vivi uək rəhan kəni məsəpəhian. Iətəmi asoli təmələhu məmə ioluək əha otərmənig e rəhan mīn rəfin noluək mīn məmə in otəfən nauəniən kəm lah e nian əhruahru. ⁴⁶ Kəni nəmə iətəmi asoli otuva meruh iätəm tətərmənig e noluək mīn rəhan, kəni matol vivi rəhan uək, kəni otəfən nətəouian kəti kəm iətəmi əha. ⁴⁷ Nīpəhrīənian iəkəni kəm təmah məmə, iərmənig in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərmənig e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁸ Mətəu nəmə ioluək əha, in iətəmi tərəh, kəni nīkin otəhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuvaiən nuvəh,’ ⁴⁹ kəni mətuəuin matoh noluək mīn nəuvein, kəni muvən mətauən mətəmnim ilah nətəm kəutapis. ⁵⁰ Kəni iətəmi asoli rəha noluək mīn əha otuva e nian mīne auə iätəm ioluək nīkin təsəhtian məmə rəhan iətəmi asoli otuva lan. ⁵¹ Iətəmi asoli əha otol nalpinian asoli kəm ioluək əha kəni mərəki=pən lan ima nəfaki eiūə mīn. Ikin əha, nətəmimi okotasək mautilgət-ərain nəhluvlah ikin.”

25*Nəghatian əuhlin**e nīpətan əlkələh ten*

¹ Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Nəghatian əuhlin u tətəgətun=pən Nərmənigian Rəha Uhgīn e nian iätəm rəhatəmah Iərmənig otuva mīn lan.

Nīpətan mītə* ilah ten kəmohtiet lapin məmə okəhuvən e marit kəti, kəni məutəhtahnin iətəmi otol marit otuva mos rəhan pətan muvən e rəhan nimə, əpəha ikin katol lafet ikin. Ilah ten kəmotos rəhalah lait. ² Faif kotəlməli, kəni faif koteinatig. ³ Nīpətan mīn u ilah faif nətəm kotəlməli kəmotos rəhalah lait mīn, mətəu kəsotosiən kərəsin nəuvein mīn o niuvi-pənian e lait. ⁴ Mətəu nīpətan mīn u ilah faif nətəm koteinatig kəmotos rəhalah lait mīn, kəni motos mīn kərəsin nəuvein mīn o niuvi-pənian e rəhalah lait. ⁵ Kəni iətəmi otol marit təsuvə uəhaiən, kəni napilian tinos ilah, kəni mīnəutapis.

24:36 Uək 1:7; 1Təs 5:1-2   **24:37** Jen 6:5-8   **24:39** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   **24:42** Mat 25:13

24:43 Luk 12:39-40; Nəh 16:15   **24:47** Mat 25:21,23   * **25:1** Nīpətan əha, kəsotol əhanəhian

marit. Rəhalah nu tuenti mine.   **25:1** Luk 12:35; Nəh 19:7

6 “Kəni lapin aɡin, iətəmi təmagət əfəməh məmə, ‘!İətəmi iətəm tatol marit tinatuvə əha rəueiu! !Əhuva moteruh!’

7 “Kəni nıpətan mitə min u ilah ten kəmotair motuerin asoli rəhalah min lait. 8 Kəni nıpətan nətəm kotalməli kotəni=pən kəm nıpətan nətəm koteinatig məmə, ‘!Əui! Otəfa rəhatimah nəuветin kərəsin mətəu-inu rəhatimah kərəsin e rəhatimah lait kinotamir, okotəpis rəueiu.’

9 “Mətəu nıpətan nətəm koteinatig kotəni=pən kəm lah məmə, ‘! Kəpə! Kərəsin min u kəsotəhmenian e tah rəfin. Mətəu ohtəlig məhuvən motos nəhmti rəhatəmah kəti kərəsin əpəha e stəuə.’

10 “Mətəu nian nıpətan nətəm kotalməli kəmohtəlig məhuvən o kərəsin, kəni iətəmi iətəm otol marit təmuva. Kəni nıpətan mitə nətəm kəuətətul maru, kəməhuvən ilah min e nauənian rəha marit, kəni məhuvən imə. Kəni kəsisig e doə.

11 “Uərisig, nıpətan mitə nətəm kotalməli kəmohtəlig=pa motəuin motəni məmə, ‘!İətəmi asoli, iətəmi asoli! !Eɡəhan e timah iəkəhuvnə imə!’

12 “Mətəu iətəmi otol marit təməni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhrion məmə, iəu iəkəruru itəmah.’ ”

13 Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatian əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanu lan, itəmah nəkotəkeikei məutair, mətəu-inu nəkotəruru nian mine əuə rəha rəhatəmah lərməniɡ otuva lan.”

Nəghatian əuhlin e noluək min kisi

14 Kəni İesu təməni nəghatian əuhlin kəti min məmə, “İəkəni min nəghatian əuhlin u tətəɡətun=pən Nərməniɡian Rəha Uɡin e nian iətəm rəhatəmah lərməniɡ otuva min lan. İətəmi asoli kəti təmol əpenə-penə məmə otaliuək muvən isə e nitəni pisin kəti. Kəni məuin e rəhan noluək min kəhuva, kəni tələhu=pən e nəhlmilah rəhan məni məmə okotol nati kəti lan. 15 Təməfən titəu=pən rəhalah nəhrunian məmə okotol uək lan. İətəmi kətiəh təfən faif-miliən vatu. Kəni kəti min təməfən tu-miliən vatu. Kəni naunun lanko təməfən uan-miliən vatu.† Kəni iətəmi asoli təmiet muvən e rəhan naliuəkiən.

16 “Kəni ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu təmuvən uəhai əmə mol bisnis təpət lan, kəni mos min faif-miliən vatu. 17 Kəni təhmen əmə e iətəm təmos tu-miliən vatu, təmuvən mol bisnis təpət min lan, kəni mos min tu-miliən vatu. 18 Mətəu ioluək iətəm təmos uan-miliən vatu, in təmuvən mil nimil məhluəiɡ=pən e məni rəha rəhan iətəmi asoli ikin.

19 “Kəni nu təpət tinuva minuvən, kəni iətəmi asoli rəha noluək min u təmitəlig=pa, kəni məuin e rəhan noluək min məmə oteruh-to məmə ilah kəmotol nak e məni min iətəm təməfən kəm lah. 20 Ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu, təmos min faif-miliən vatu muva məhtul e nəhmti iətəmi asoli kəni məni məmə, ‘İətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa faif-miliən e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau faif-miliən u.’

21 “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətəskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhian. Nəmol təuvir lanu e natimnati min əha nəuan nəuветin, kəni iəkələhu ik nəkərməniɡ e natimnati təpət. !Va imə matig əhɡəl nəɡianion rəha iətəmi asoli rəham!’

22 “Ioluək iətəm təməfən tu-miliən vatu kəm in, təmuva məni=pən məmə, ‘İətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa-tu miliən vatu e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau tu-miliən u.’

25:11 Luk 13:25-27   25:12 Mat 7:23   25:13 Mat 24:42   † 25:15 E Nəghatian Kris əruəru tətəni məmə, təməfən “talən” pisin pisin min kəm lah, faif talən, mine tu talən, mine uan talən.   25:15 Rom 12:6   25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²³ “Kæni iætæmi asoli tæmæni=pæn kæm in mæmæ, ‘Næmol tæuvir, kæni ik ioluæk tæuvir iætæm nætæskælim vivi uæk ræham kæni mæsæpæhian. Næmol tæuvir lanu lan e natimnati min æha næuan næuvein, kæni iækælæhu ik nækærmænig e natimnati tæpæt. !Va imæ matig ahgæl nagianian ræha iætæmi asoli ræham!

²⁴ “Ioluæk iætæm kæmæfan uan-milian vatu kæm in, tæmuva mæni=pæn mæmæ, ‘Iætæmi asoli. Ik iætæmi nætækeikei pik kæm nætæmimi. Kæni ik natos nauænian e nasumian iætæm næmæsasumian lan, kæni mætæhli næua nigî e nigî iætæm næmæsærfæian. ²⁵ Kæni iæmægîn lam, mæmæ næmæ iæmærakîn ræham mæni, kæni onækol nalpinian asoli kæm iæu, kæni iæmos ræham mæni muvæn mæhluæg e niftæni. Ah, inu ræham mæni.’

²⁶ “Kæni ræhan iætæmi asoli tæmæni=pæn mæmæ, ‘!Ik ioluæk tærah, ik iælpah! Ik ninæhrun rækis mæmæ iatos nauænian e nasumian iætæm iæsasumian lan, kæni mætæhli næua nigî e nigî iætæm iæsærfæian. ²⁷ ?Tæhro næsuvnian æmæ mælæhu=pæn ræhak mæni e bank? Næmæ næmol lanæha, nian iæmitælig=pa, iækuvæn mos ræhak mæni, kæni iækos mæni næuvetin min iætæm bank otæfa.’

²⁸ Kæni iætæmi asoli tæmæni=pæn kæm ræhan ioluæk pisin mæmæ, ‘Os rækis mæni ohni mæfan kæm ioluæk u iætæm tæmos faif-milian, ²⁹ mætæu-inu iætæmimi u iætæm tinos rækis nati kæti mol uæk lan tuva mæpæt, kæni okæfan min næuvein min, ræhan natimnati tæpæt. Mætæu iætæmimi iætæm tæsolian uæk e ræhan natimnati tuva mæpæt, okos rækis ræfin natimnati ohni. ³⁰ Kæni ioluæk u iælpah iætæm tæruuru nolian nati tæuvir kæti, æraki=pæn lan ihluæ e napinæpuian, ikin æha kætæk ikin katigæt-ærain næhluvtaimi ikin.’ ”

Sipsip min mine næni min

³¹ Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, “Næti Iætæmimi otuva e næpætian æhagæhag mine næsanænian ræhan, ilah nagelo min ræfin. In Kig, kæni in otæharæg e ræhan jæ ræha Kig mætærmænig e næsanænian mine næpætian æhagæhag ræhan.

³² Nætæmimi ræfin e næuanilæuis min ræfin e næhue niftæni, okotuhapumin ilah min e næhmtin, kæni in otæuari nætæmimi tæhmen e iætæmimi iætæm tæh tæh sipsip min tætuæri sipsip min mine næni min. ³³ In otæuari sipsip min kæhuva e næhlmin maru, kæni næni min okæhuvæn e næhlmin mæuil.‡

³⁴ “Kæni Kig otæni=pæn kæm nætæmimi min æha e næhlmin maru mæmæ, ‘Æhuva-tæ, itæmah u nætæm ræhak Tatæ Uhgîn tæmæfinæ rækis næuvirian ræhan kæm tæmah. Æhuva-tæ motos nati nak u iætæm Uhgîn tæmælæhu pisin ræhatæmah. Æhuva motatig ahgæl nærmænigian ræhan iætæm tæmol æpenæ-penæ lan uærisig tæmanol nitæni. ³⁵ Æhuva motos, mætæu-inu nian næumis tæmatus iæu, nækotæfa nauænian iækun; kæni iæmætæuauæ, nækotæfa næhu iækæmmin; kæni iæu iæpispis, næmotit iæu kæhuvæn e ræhatæmah lahuænu; ³⁶ kæni ræhak napæn tikæ, kæni nækotæfa napæn kæm iæu; kæni matimis, nækoteh vivi iæu; kæni iæmotatig e kalæpus, nækæhuva motæsal=pa lak.’

³⁷ “Kæni nætæmimi nætæm kotæhruahru okotæni=pæn kæm in mæmæ, ‘? Iærmænig, nian nak iæmoteruh ik næumis tæmus ik, kæni iækotaugin ik; uæ næmæuauæ, kæni iækotæfinæ næhu mæmæ nækæmmim? ³⁸ ?Nian nak iæmoteruh ik iæpispis, kæni iækotit ik mæhuvæn lahuænu; uæ ræham napæn tikæ, kæni iækotæfinæ napæn kæm ik? ³⁹ ?Nian nak iæmoteruh ik natimis, uæ nætatig e kalæpus, kæni iækæhuvnæ motæsal=pinæ lam?’

25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18   **25:30** Mat 8:12; Luk 13:28   **25:31** Mat 16:27; 19:28   **25:32** Esik 34:17; Næh 20:11-13   ‡ **25:33** Nætæmimi ræha Iesu kotæhrun mæmæ lapin, nætæmimi ræha næsalian e sipsip min, okotækeikei motæuari sipsip min mine næni min mætæu inko næni min kotækeikei motapilin pisin u næpuian tæpæt pikian ikin. Tæuvir min mæmæ kæhrun mæmæ nætæm Isrel ilah kotolkeikei sipsip min tapirækis næni min.   **25:35** Aes 58:7

⁴⁰ “Kəni Kig otəni=pinə məmə, ‘Iətəni=pinə nīpəhrīənīən məmə nati nak iətəm nəmotol kəm piak mīn u kəti, nati əpnəpīn in ianrah, mətəu nəmotol kəm iəu.’

⁴¹ “Kəni in otəni=pən kəm nətəmimi mīn u e nəhlmin məuil məmə, ‘Əhuvən isəu ohniəu. Uhgīn tīnələhu rəkis rəhatəmah nalpīnīən. Əhuvən e nīgəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə u Uhgīn təmol rəha Setən mīn nagelo mīn rəhan.

⁴² Əhuvən isəu mətəu-inu nian nəumis təmus iəu, nəsotəfaiən nəuənīən kəti məmə iəkun; kəni iəmətəuəu, nəsotəfaiən nəhu məmə iəkəmmīn; ⁴³ kəni iəu iəpispis, nəsotəuīnīən lak məmə iəkuvə lahuənu; kəni rəhak nəpən tikə, nəsotəfaiən nəpən kəti rəhak; kəni iəmatīmīs, mətətig e kaləpus, nəsotuvaiən motəsal=pə lak.’

⁴⁴ “Kəni ilah mīn okotəni=pən məmə, ‘! Iərməniğ! ? Nian nak iətəm iəmoteruh ik nəumis təmus ik, uə mətəuəu, uə ik iəpispis, uə rəham nəpən tikə, uə nəmatīmīs, uə nəmətətig e kaləpus kəni iəsəhuvnəiən motəsal=pinə lam?

⁴⁵ “Kəni in otəni=pən kəm lah məmə, ‘Iətəni=pinə pəhrīən kəm təmah məmə, nəmə nəməsotəsiriūən e piak mīn u kəti, nati əpnəpīn in ianrah, mətəu nəməsolīən kəm iəu.’

⁴⁶ “Kəni ilah okəhuvən motos nalpīnīən iətəm naunun tikə. Mətəu nətəmimi nətəm kotəhruahru okotos nəmiəğhīən itulīn.”

26

Nəlpəkəuiən

o nohamuīən Iesu

(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian Iesu təmol naunun e nəğhatīən mīn əha kəm rəhan nətəmimi, kəni məni=pən kəm lah məmə, ² “Nəkotəhrun məmə lafet rəha Pasova otuva, nian keiu əmə əha ikin. Kəni iəu, Nəti Iətəmimi, okeğəhan=pən lak məmə okətu-pəri iəu e niği kəməluəu.”

³ Kəni pris asoli mīn mīne nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel kəmotuhapumīn ilah mīn e nimə rəha pris asoli aɡin u nərgin u Kaiəfəs. ⁴ Kəni motəlpəkəu məmə okotaskəlīm Iesu e noliən ekəu-ekəu, məmə okotohamu in.

⁵ Mətəu kəmotəni məmə, “Səniəmə e nian rəha lafet rəha Pasova, okotol mətə nətəmimi kotoh ilah mīn motoh mīn itah.”

Pətan kəti təməueiu Iesu

e nati pien-pien mīn

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Nian Iesu əpəha Pətəni e nimə rəha iətəmi əha, nərgin u Saimon u əupən leprosi təmol, ⁷ kəni pətan kəti təmuva ohni mōs səntə kəti u nəhmtin tiəkis, kəmiuvi=pən e pətəl kəmol e kəpiəl iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə əlapastə. Nian Iesu tətəharəg e tepil mətauən, kəni pətan u təməueiu rəhn-kapə e səntə əha.

⁸ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotafu nati əha, niəməha təmol ilah, kotəni məmə, “?Təhro katərəkīn nati u? ⁹ Səntə u, kəhrun noliən səlīm lan, kəni kos məni asoli lan, kəfən kəm nanrah mīn.”

¹⁰ Mətəu Iesu tīnəhrun nəğhatīən iətəm kəutəni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəni rah pətan u? In təmol nati təuvir aɡin kəm iəu.

¹¹ Nanrah mīn nian rəfin kəutatig itəmah mīn ilah. Mətəu iəu, iəsətiɡiən kitah mīn itəmah nian rəfin. ¹² Nian təməueiu nīpətik, təmol məmə otol əpenə-pənə

o nitənimian iəu. ¹³ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin e nəhue niŋtəni iətəm okəni pətigəm nanusiən təuvir u, kəni okəkeikei kəni pətigəm min nati nak iətəm pətan u təmol, kəni nikilah otətəhti min in.”

Pris asoli min kəmotətəu Jutəs

məmə otegəhanpən e Iesu

e nəhlmi rəhan tikimir min

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kəni iətəmimi tuələf u kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, təmuvən meruh pris asoli min, ¹⁵ kəni məni=pən məmə, “? Onəkotəfa nak kəm iəu nəmə iəkegəhan=pinə e Iesu kəm təmah?” Kəni kəmotəfin məni ilah rəfin tate iətəm kəmol e silfə. ¹⁶ Kəni tətuəuin e nian əha, Jutəs təmətəsəl e suaru məmə otegəhan=pən Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir min.

Nauun nauəniən

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

¹⁷ E nian əha e nətuəuinian nian iətəm lafet rəha Piret u Is Tikə Lan, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, “? Nəkolkeikei məmə itimah iəkotol əpenə-penə iə rəham nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə nəkauən ikin?”*

¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əhuvən əpəha e taun. Iətəmi kəti əha ikin initəpin rəkis, kəni onəkoteruh in. Kəni nəkətəni=pən kəm in məmə, ‘Iəgətan tətəni məmə: Nian iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə rəhak, tinuva iuəkir. Kəni iəkol lafet rəha Pasova kitah min itimah rəhak min nətəmimi e rəham nima.’” ¹⁹ Tol lanəha rəhan nətəmimi kəmotol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okotol o nol əpenə-penəniən o nauəniən rəha lafet rəha Pasova.

²⁰ Nian tinəpinəpu, Iesu tətəharəg ilah rəham nətəmimi tuələf əpəha e tēpil.

²¹ Kəni nian kəmətauən, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə itimah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.”

²² Kəni nikilah tinəpəou, kəni ilah rəfin kətiəh kətiəh kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Əh, Iərməniğ, pəh u? ?Iəu?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Iətəmimi iətəm otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak, in rəhak kəti iətəm tatos niğin piret məfən məuveri e pilet pəti əmə itimlau min.† ²⁴ Kəni iəu Nəti Iətəmimi oikəkeikei mimis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine. !Mətəu kəsi, nərahian asoli o iətəmi u iətəm otegəhan=pən e Nəti Iətəmimi e nəhlmi rəhan tikimir min! Təuvir pik əgin nəmə təməsair əməiən.”

²⁵ Kəni Jutəs u iətəmi otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min təməni=pən məmə, “Iəgətan. ?Pəh kəha? ?Iəu?”

Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Əuəh, ik. Ik aru nəməni.”

²⁶ Nian kəmətauən, Iesu təmos piret, məfəki məni tagkiu ohni, məharu, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otos motun, inu niəpətik.”

²⁷ Kəni mos kap wain, məfəki məni tagkiu ohni, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otəmmim, itimah rəfin. ²⁸ Inu niərak iətəm tatol məmə nəniəskasikiən rəha nasiriən in tətəhtul mətəmiəgəh. Niərak u otəiu o niəmənin nətəmimi tēpət məmə otəfəl rəkis rəhalah nolien tərəh min. ²⁹ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə iəmənnim minian wain u mətuəarus=pən nian iətəm iəkəmmim wain vi kitah min itimah əpəha e nəgəu rəha Tatə rəhak.”

26:15 Sek 11:12; Jon 11:57 * **26:17** Lafet rəha Pasova katol pəti ilau lafet rəha Piret u Is Tikə Lan.

26:17 Eks 12:14-20 † **26:23** E nian rəha Iesu, nian nətəmimi kotəuən pəti, in nəmtətiən məmə rəhalah niəli in təuvir. **26:23** Sam 4:1-9 **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16

³⁰ Kəni kəmotani nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəpəh in
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “O lapin əmə u, nəkotəhlman e rəhatəmāh nəhatətəian lak o nati iətəm okol lak. Nauəuə Rəha Uhgın iətəm təkeikei mol nıpəhrıənıən, təməni məmə, ‘İəu iəkohamu iətəmimi iətəm tətəsal o sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiah kətiah.’

³² Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nımisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmāh nəmanəhuərisig.”

³³ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Mətə, ilah rəfin okotəpəh rəhalah nəhatətəian lam, mətəu iəu, kəpə, iəsəpəhiən rəhak nəhatətəian lam nian kəti mine.”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm Pitə məmə, “İətəni=pinə pəhrıən kəm ik məmə, lapin əmə u, mənig otəsəkəkə əhanəhiən, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³⁵ Mətəu Pitə təməni məmə, “!Nati əpnarın iəkəkeikei mımis kilau min ik, ko iəsənıən məmə iəkəruru ik!” Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kəmotəni min təhmen e Pitə.

Iesu təməfaki
əpəha Ketsəmāni

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən ikin kəti kətəni kəmə Ketsəmāni, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Əutəharəg u ikin u, pəh iəu iəkuvən ikin əha məfaki=pən kəm Uhgın.” ³⁷ Kəni təmit Pitə mine nəti Səpəti mıl ilah min, nıkin tinahmə pik, kəni tinətəu tərəh. ³⁸ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “İəkətəu nıkik tinahmə pik, iuəkır iəkımis lan. İtəmāhal ələharəg u ikin u, məhlair kitah min iəu.”

³⁹ Kəni muvən nəuan nəuvetın əmə, meıuıu mısın=pən rəhan kəpə e nıftəni mətəfaki, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə suaru kəti min əha ikin o rəham nəpəkəuıən, pəh nəkoh rəkis ohnıəu nərahıən iətəm tətəuva.” Mətəkeikei məmə, “Mətəu səniəmə nəkol nəuiak, mətəu nəkol nəuiam.”

⁴⁰ Kəni təmitəlig=pa meruh ilahal kəhlapılı. Kəni təməni=pən kəm Pitə məmə, “!Təhro nəslairıən kitah min iəu o əuə kətiah əmə mine!? ⁴¹ Hılair kəni mıhləfaki məmə nəhləhtul əskasik nian nəfən-əfənıən tuva o təməhal. Nıkitəmāhal tolkeikei, mətəu nıpətıtəmāhal təpəou.”[‡]

⁴² Kəni mıtəlig=pən min mətəfaki mau keıu, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə iəkəkeikei mos nərahıən iətəm tətəuva, kəni pəh nəkol nəuiam.”

⁴³ Kəni nian təmitəlig=pa, təmeruh ilahal kınlapılı mətəu nəpılıən təmos ilahal. ⁴⁴ Kəni təpəh ilahal mıtəlig=pən min mətəfaki mau kisil, mətəni əmə nəghatıən kətiah əmə.

⁴⁵ Kəni mıtəlig=pa mənı=pən kəm lahal məmə, “? Nəhlapılı əhanəh məhləmeig? Lahfu-to, nian tınuva iuəkır əha rəueıu, kəni iəu Nəti İətəmimi, okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴⁶ Hıhləhtul-tə, kəutəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikımır min, əpəha tətəuva.”

26:30 Luk 22:39; Jon 18:1   26:31 Sek 13:7; Jon 16:32   26:32 Mat 28:7,16   26:34 Mat 26:69-75
26:38 Jon 12:27   ‡ 26:41 Iesu tolkeikei məmə ilahal okəhləhtul əskasik məsləhlmanıən e rəhalahal nəhatətəian lan. Afın min fes 31-35.   26:46 Jon 14:31

*Tikimär min
kəmotaskəlīm Iesu*

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, Jutəs, in iətəmi tueləf kəti rəha Iesu, təmietigəm=pa ilah nīmənin nətəmimi nətəm kautəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim. Pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁸ Jutəs təməni=pən rəkis nəghatian kəm lah məmə, “Pəh u iətəm iəkol nəmtətian kəti rəha nolkeikeian lan, kəni nəkotaskəlīm.” ⁴⁹ Kəni rəueiu agin, Jutəs təmaliuək muvən o Iesu məni=pən kəm in məmə, “!Təuvir, İgətun!” Kəni təmol nəmtətian rəha nolkeikeian kəm in.

⁵⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İəu kəti, ol nati nak iətəm nəmuva ohni.”

Kəni nətəmimi kəməhuva motaskəlīm Iesu məmə okotləfən e kaləpus. ⁵¹ Kəni iətəmimi kəti rəha Iesu təmeapən meuvi rəkis nau rəha nəluaginian, kəni mauəh lan mohatuv rəkis matəlgı ioluək rəha pris asoli agin.

⁵² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Əfən rəham nau e nimein, mətəu nətəmi min kəutaueh e nau, okohmis e nau. ⁵³ ?Nəkəhrun uə kəpə məmə iəkəhrun nauinian e rəhak Tatə, kəni rəueiu agin min otahli=pa nagelo min tausin tepət tepət* məmə okotasiru lak? ⁵⁴ Mətəu nəmə iəkol lanəha, ko Nauəuə Rəha Uhgın otəsuvaiən mol nıpəhrıənıən lan, iətəm tətəni məmə otuva tol lanu lan.”

⁵⁵ E nian əha, Iesu təməni=pən kəm nımənin nətəmimi məmə, “?Təhro nəməhuva motəmki nau asoli min mine neim min? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iahuian kəpmən, uə? ! Kəpə! Nian rəfin iətəharəg əpəha e Nımə Rəha Uhgın mətəgətun nətəmimi, kəni nəşəhuvaiən motaskəlīm iəu. ⁵⁶ Mətəu natimnati rəfin min u tinuva minol nıpəhrıənıən lan məmə Nauəuə Rəha Uhgın iətəm iəni min aupən kəmotətəi otuva mol nıpəhrıənıən lan.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpəh in motəgım.

Iesu təməhtul e nəhmti kaunsil

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵⁷ Nətəmimi min u kəmotaskəlīm Iesu, kəmotələs məhuvən o Kaiəfəs u in pris asoli agin. İkin əha, iəgətun min rəha Lou mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel, kəutəhuva motəhapumın ikin. ⁵⁸ Mətəu Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e Iesu, muvən əpəha lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min məmə oteruh-to məmə okol nak e Iesu.

⁵⁹ Pris asoli min mine nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəutəsəl e nəghatian eiua min e Iesu məmə okohamu o nəghatian min əha. ⁶⁰ Mətəu kəsoteruhian nolian tərəh kəti rəhan e nəghatian eiua min rəha nətəmimi, nati əpnarın nəghatian eiua min tepət kəmohtiet.

Kəni əmeiko, iətəmimi keiu kiəuva aupən, ⁶¹ kəni muəni pətigəm məmə, “Suah u təmətəni məmə təhrun nərəkiniən Nımə Rəha Uhgın, kəni muvləkin min e nian kisil əmə.”

§ **26:48** E nəghatian Kris əhruahru, Jutəs təməni məmə “İətəmi u iətəm iəkəpah nıkapın, kəni nəkotaskəlīm.” E nolian rəha nətəm İrel aupən, nəpahıən in nəmtətian rəha nolkeikeian. **26:51**

Jon 18:26 **26:52** Jen 9:6; Nəh 13:10 * **26:53** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəpməni rəha nagelo tueləf,” iətəm təhmen e nagelo səpinte-tu-tausin. **26:55** Luk 19:47; 21:37 **26:61** Jon 2:19-21

⁶² Kəni pris asoli agin təhtul məni=pən kəm Iesu məmə, “? Təhro nəşəghatən? ?Təhro e nəghatən min əha iətəm kətəni pətigəm tətələs pikin ik?” ⁶³ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məşəghatən.

Kəni pris asoli agin təməni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeiki mos nonauvil kəti e Uhgın iətəm tətəmiəğəh, kəni məni pətigəm niyəhriənən kəm timah məmə ik Nəti Uhgın mine Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, uə kəpə.”

⁶⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine. Mətəu iəkəni=pinə kəm təmah rəfin məmə, e nian iətəm otuva, onəkoteruh iəu Nəti İətəmimi iəkəharəg e nikalın maru e Uhgın u iətəm rəhan nəsanənən iahgın, kəni məteiuaiu=pa e neai e nəpuə.”

⁶⁵ Kəni pris asoli agin tearis rəhan nəpən mətəu-inu niyəməhə təmol o nəghatən rəha Iesu, † kəni məni məmə, “!Tətəghati rah e Uhgın! ‡ ?Təhro məmə suah kəti min təkəkeiki məğhati min lan? Otətəlig-to, nəmotətəu nəghatən tarah kəha. ⁶⁶ ?Nikitəmah təhti məmə nak?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otəkəkeiki mīmīs.”

⁶⁷ Kəni kəmotəgəh əpnəpin əmə nəhmtin, kəni motəhti e nəhlmilah. Nəuvein kotem e nəhlmilah, ⁶⁸ kəni motəni=pən məmə, “Ei, Kristo. ?Əni pətigəm e nəsanənən rəha Uhgın məmə pəh təmoh ik?”

Pitə təməni məmə təruru Iesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ E nian əha, Pitə tətəharəg ihluə e iat rəha nīmə, kəni pətan mītə kəti u in ioluək tuva ohni məni=pən kəm in məmə, “Ik min u, nəmatuərisig e Iesu, iətəm Kaləli.”

⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua e lah rəfin məmə, “İəkəruru nati ko iətəm nətəni.”

⁷¹ Kəni maliuək müvən e ket rəha iat, kəni ikin əha pətan mītə kəti min təmeruh in, kəni təməni=pən kəm nətəmimi ikin əha məmə, “suah u kəti u təmatuərisig e Iesu İətəm Nəsərit.”

⁷² Mətəu Pitə təmeiua əskasik min mos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

⁷³ Təsuvehən, nətəmimi min u kautəhtul ikin əha kəməhuvən o Pitə motəni=pən məmə, “Pəhriən məmə ik kəti əha, mətəu-inu nolən rəha nəghatən rəham təhmen əmə e lah.” §

⁷⁴ Kəni təni məmə nəmə təteiua pəh nərahən rəha Uhgın otuva ohni. Kəni təmos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

Kəni rəueiu agin, məniğ təkəkə. ⁷⁵ Kəni Pitə nikin təhti nəghatən iətəm Iesu təməni kəm in məmə, “Uərisig məniğ təkəkə, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” Kəni Pitə təmiet müvən ihluə, nikin titəğit kəni təməsək pik.

27

Jutəs təmarin aru in

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

26:63 Aes 53:7; Mat 27:12   **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30   † **26:65** Nətəmimi rəha kaunsil, kəsotənən niyəhriənən məmə Iesu in Məsaiə, nəti Uhgın. İətəmi asoli rəha pris min təməhapu rəhan nəpən mətəu-inu niyəməhə təmol o nəghatən rəha Iesu. Lou rəha Mosis e Lev 10:6 mine 21:10 tətəni məmə iətəmi asoli rəha pris min otasəhapuian nəpən rəhan.   ‡ **26:65** İətəmi asoli rəha pris min təməni məmə Iesu təməni rah Uhgın mətəu-inu Iesu tətəni məmə in təhmen əmə e Uhgın.   **26:65** Mat 9:3; Jon 10:33   **26:66** Lev 24:16; Jon 19:7   **26:67** Aes 50:6; 53:5   § **26:73** Pitə in iətəm Kaləli, kəni nəghatən rəhan tol pisin nəuan nəuvein e nətəm Jerusiləm.   **26:75** Mat 26:34

¹ Læplapin agin, pris asoli min ræfin mine nætæmi asoli min ræha nætæmimi kæmotuhapumin min motætei næuæ mæmæ okotohtæu=pæn suaru nak o nohamuian Iesu. ² Kæmotælis in, kæni motælæs mæhuvæn motæhlman=pæn lan e næhlmi Pailæt, kæpmæn ræha Rom.

³ Nian Jutæs u iætæm tæmegæhan=pæn e Iesu e næhlmi ræhan min tikimîr, tæmafu mæmæ kæmotiuvi pætigæm Iesu mæmæ otimis, nîkin tinahmæ pik o nati iætæm tæmol, kæni tæmki mæni æha kæmol e silfæ ilah tate, mæmæ otæfæn kæm pris asoli min mine nætæmimi asoli min ræha nætæm Isrel. ⁴ Kæni mæni=pæn mæmæ, "Inol tæfagæ tarah mætæu-inu iæmegæhan=pæn e næhlmi tikimîr min iætæmi kæti iætæm tæsoliæn nati kæti tærah."

Kæni kotæni=pæn mæmæ, "Inu nati ærnapin æmæ o timah. !In nati kæti ræham æmæ!"

⁵ Tol lanæha, Jutæs tæmæmki mæni morin=pæn æræha e Nimæ Ræha Uhgîn, kæni in miet magîm muvæn marin aru in.

⁶ Kæni pris asoli min kæmæhuvæn motæuæri-æuæri mæni, kæni motæni mæmæ, "Tæsæhruahru-pæniæn e ræhatah Lou mæmæ okotælæhu=pæn mæni u ilah mæni ræha Nimæ Ræha Uhgîn, mætæu-inu kæmotos næhmti nîra iætæmimi lan." ⁷ Kæni kautæni mæmæ okotos mæni kæha mæhuvæn motos næhmti niftæni kæti u aupæn ketæni mæmæ, "niftæni ræha iætæmi kæti iætæm tatol sospæn e niftæni," kæni kautæni mæmæ okatitænîm napispis min ikin. ⁸ Tol lanæha, muva mætæuærus=pa u ræueiu, nætæmimi kætauin e niftæni æha mæmæ, "Niftæni E Niræ." ⁹ Kæni næghatîæn nak iætæm iæni Jerîmaia tæmæni aupæn, tæmuva mol nîpæhrîæniæn lan. Tæmæni mæmæ, "Kæmotos mæni tate æha iætæm kæmol e silfæ, inu næhmtin iætæm nætæm Isrel kæmotæni o iætæmi u, ¹⁰ kæni kautos mæni æha mæmæ okotos næhmtin 'niftæni o noliæn sospæn,' tæhmen æmæ mæmæ lærmænîg tæmæni kæm iæu."

Iesu tæmæhtul e næhmti Pailæt

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kæni Iesu tæmuvæn mæhtul e næhmti Pailæt, kæni Pailæt tæmætæpuæh ohni mæmæ, "Ik kîg ræha nætæm Isrel?"

Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, "Æuæh, tol æmæ mæmæ inu næmæni mine."

¹² Nian pris asoli min mine nætæmi asoli min ræha Isrel kautæni pætigæm næghatîæn min e Iesu, mætæu Iesu tæsuhalpinîæn ræhalah næghatîæn. ¹³ Kæni Pailæt tæmæni=pæn kæm in mæmæ, "?Natætæu næghatîæn min iætæm kæutæni tætlæs pikin ik, uæ kæpæ?" ¹⁴ Mætæu Iesu tæpnapin æmæ mæsæghatîæn, kæni mæsuhalpin minîæn næghatîæn kæti ilah kæutæni, kæni Pailæt, narmîn tæmiuuvîg pik.

¹⁵ Kæni e nian ræha lafet ræha Pasova, in noliæn ræha kæpmæn mæmæ otæhli pætigæm iætæmimi kæti e kalæpus iætæm nîmænîn nætæmimi kæmotæni. ¹⁶ E nian æha, iætæmi kæti tætmæhli e kalæpus, nærgîn u Paræpæs. Kæni nætæmimi ræfin kotæhrun mæmæ in tæmol tærah pik agîn. ¹⁷ Kæni nian nîmænîn nætæmimi kînæhuva, kæni Pailæt tæmætæpuæh o lah mæmæ, "?Nækotolkeikei mæmæ iækahli pætigæm pæh e kalæpus tiet matuvæn, Paræpæs, uæ Iesu, kætauin lan mæmæ Krîsto?" ¹⁸ Tæmæni lanæha mætæu-inu in tæhrun mæmæ kæmotegæhan=pæn e Iesu e næhlmin mætæu-inu kautetet Iesu.

¹⁹ Nian Pailæt tætæharæg e jææ ræha nakiliæn næghatîæn, ræhan pætan tæhli=pæn næghatîæn kæm in mæmæ, "Suah konu tæsoliæn nati tærah kæti. Soliæn nati kæti lan, mætæu iæmæmæhlair lan, kæni ræueiu iætætæu tærah agîn ohni."

²⁰ Mätəu pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotəghati kəm nīmənin nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligian rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, kəni kotohamu Iesu.

²¹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Suah mil u, in pəhruvən lan iəkahli pətigəm?”

Mätəu nīmənin nətəmimi kəmotəni=pən məmə, “Parəpəs.”

²² Kəni Pailət təməni=pən məmə, “? Kəni oiəkəhro Iesu u kətəni məmə Kristo?”

Kəni nīmənin nətəmimi rəfin kəmotəni=pən məmə, “! Okətu-pəri e nigī kəməluau otimis!” ²³ Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “?O nak? ?Təmol nati tərāh nak?”

Mätəu nīmənin nətəmimi kəmotagət əfəmāh, motəni məmə, “!Okətu-pəri in e nigī kəməluau otimis!”

²⁴ Kəni nian Pailət təmeruh məmə ko təsələhuian nəghatian rəhalah, kəni ilah kinətəhtul maru o norgəhuian, kəni tos nəhu meikuas e nəhlmin e nəhmti nīmənin nətəmimi, kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Nəghatian kəti rəhak tikə o suah u, məmə niran otəməhli=pa lak. !Nimisian rəhan tətəməhli=pinə e nəhlmitəmah!”

²⁵ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəni məmə, “!Pəh niran təməhli=pa o timah mine kəlkələh min rəhatimah min!”

²⁶ Kəni Pailət təmāhli pətigəm megəhan=pən e Parəpəs kəm lah. Mätəu təmənī məmə okalis Iesu, kəni təmegəhan=pən lan məmə okətu-pəri e nigī kəməluau məmə otimis.

Soldiə min kəməutəuvsan e Iesu

²⁷ Kəni soldiə min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəuvin rəfin e soldiə min kəhuva mohtəlau lan. ²⁸ Kəni motəmkirəkis rəhan natimnati, məhuvən=pən e kot ərarəuv kəti kəm in, təhmen e kot rəha kig kəti. ²⁹ Kəni motol niləuis iətəm nihlin əha ikin motol kəfəfau lan, motəfəfau=pən e rəhn-kapə Iesu motələh əuvsan lan məmə in hat rəha kig kəti. Kəni motələhu=pən nəuanigi kəti e nəhlmin maru məmə in nigī rəha kig, kəni motisin nəuliləh aupən lan, motələh əuvsan, motəni=pən kəm in məmə, “!Iəkotisiai ik, kig rəha nətəm Isrel!” ³⁰ Kəni motagəh lan, kəni motələs nəuanigi motoh rəhn-kapə lan motəu tərət. ³¹ Nian kinotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpəg rəkis kot ərarəuv, məhuvən=pən min e rəhan natimnati. Kəni motələs məhuvən məmə okotətu-pəri e nigī kəməluau məmə otimis.

Kəmətu-pəri Iesu

e nigī kəməluau

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nian kəməutəhuvən, motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon, kəni kəmotəni=pən əskasik ohni məmə otələs nigī kəməluau.* ³³ Kəməhuva ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nipətin tətəni məmə Louipil-uipil. ³⁴ Ikin əha kəmotəfən wain kəm Iesu iətəm kəmalkin ilau nati tarfu. Mätəu nian Iesu təmənīm askəuvin, kəni məpəh nəmnimian.† ³⁵ Nian kəmətu-pəri e nigī kəməluau, kəni moturin tais o rəhan napən. ³⁶ Kəni məutəharəg māuteruh

27:24 Dut 21:6-9   **27:25** Uək 5:28   **27:28** Luk 23:11   **27:30** Aes 50:6   * **27:32**

Iesu tinəpəou rəkis mətəu kəmotəlis pik kəni motoh pik. † **27:34** Məta nati tarfu u in nati kəti təhmen e mərsin məmə otol tasətu pikian nəhməian, məmə otol iətəmimi tasətəlig vivian. Mätəu Iesu in təsolkeikeian məmə otəsətəuian nəhməian, kəni molkeikei məmə rəhan nətəligian otətəuiv əmə. Tol lanəha in təməsəmnimian mərsin u.   **27:34** Sam 69:21   **27:35** Sam 22:18

Iesu ikin əha məmə otimis agin. ³⁷ Ilis e rəhn-kapə, kəmətəi=pən nıpəgnəmti nəniən tətəni məmə,

INU IESU,

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL.

³⁸ Kəni iətəmi keiu iətəm katuoh nətəmi mətəkləh e rəhalah natimnati, kəmətə-pəri ilau e nigı kəməluau, kəti e nıkalın maru, kəti e nıkalın məuil. ³⁹ Kəni nətəmi min u kəməutaliuək məutəhuva məutəhuvən, məutəni=pən nəghatıən tərəh kəm Iesu, məuturin-urin rəhn-kapə lah, ⁴⁰ məutəni məmə, “Nəmətəni məmə onəkərəkın Nımə Rəha Uhgın kəni ik pişin əmə muvləkın o nian kisi. !Osmiəgəh aru ik! !Kəni eiuaıu e nigı kəməluau nəmə ik Nəti Uhgın pəhrıən!”

⁴¹ E nolıən əhmen min əmə, pris asoli min, mine iəgətun asoli min rəha Lou, mine nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kotol əuvsan, ⁴² motəni məmə, “Təmosmiəgəh nətəmi, mətəu ko təruru nosmiəgəh aruiən in. In kig rəha Isrel. Nəmə teıuaıu aru e nigı kəməluau, kəni okotəni nıpəhrıənıən lan. ⁴³ Tətəhatətə e Uhgın. Təməni məmə in Nəti Uhgın, kəni pəh Uhgın tos rəkis in əha rəueıu nəmə in tolkeıkeı.” ⁴⁴ E nolıən əhmen min əmə, iakləh mil iətəm kəmətə-pəri ilau ilahal min e nigı kəməluau, kətəni=pən nəghatıən tərəh tətəp kəm in.

Iesu tinimis

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Kəni e tueləf klok mətəuarus=pən tri klok, napınəpuıən təmeıuaıu mırəueı rəfin natimnati. ⁴⁶ Kəni iuəkır e tri klok ləhnaiıu, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatıən məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?” Nıpətı rəhan nəghatıən təni məmə, “!Uhgın rəhak, Uhgın rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”[‡]

⁴⁷ Nian nətəmi nəuvein nətəm kəməutəhtul əha ikin kəmotətəu təmasək əfəməh lanəha, kəni kotəni məmə, “In tətəuın e Elaijə.”

⁴⁸ Kəni rəueıu agin min, kəti təmaıu muvən mələs nati kəti təhmen e kotın, § kəni məueıu wain u tarfu, məu e nigı, kəni məfən məmə Iesu otəmnim. ⁴⁹ Kəni ilah min nəuvein kotəni=pən məmə, “Əpəh əmə. Pəh kauteh-to nəmə Elaijə otuva mosmiəgəh in, uə kəpə.”

⁵⁰ Kəni Iesu təmasək əfəməh min, megəhan aru lan məmə otimis, kəni rəhan nehagiən tiət.

⁵¹ E nian əhruahru əha, napən iətəm tətəhkul e Nımə Rəha Uhgın təməhapu mol nəuvein keıu, təmətəuıın əpəha ilis muva mol naunın əpəha ləhtəni. Nəmig təməlauəl, kəni kəpiel min kəmotəhapu. ⁵² Kəni suvət min u kəmol e nıpəg kəpiel kəmotəuag, kəni nətəmi nətəm kotəhruahru tətəp nətəm kəmoħmis rəkis, kəmotəmiəgəh min. ⁵³ Kəmoħiet e suvət min, kəni uərisig Iesu təmanəmiəgəh min e nımisiən, kəni ilah kəməhuvən əpəha Jerusiləm moħiet=pən o nətəmi tətəp.

⁵⁴ Kəni iətəmi asoli rəha soldiə min rəha nətəm Rom ilah rəhan soldiə min nətəm kəmoteruh Iesu, kəmotafu nəmig mine natimnati min əha. Kəni kəmotəgın pik, kəni motəni əfəməh məmə, “!Nıpəhrıənıən, inu Nəti Uhgın pəhrıən!”

27:38 Aes 53:12   **27:39** Sam 22:7; 109:25   **27:40** Mat 26:61; Jon 2:19   **27:43** Sam 22:8
27:46 Sam 22:1   ‡ **27:46** “Eli, Eli” in nəghatıən Hipru, kəni “lema sapaktəni” in nəghatıən Aramaik (nəghatıən u in iuəkır əmə o nəghatıən Hipru). Iesu mine rəhan min nətəmi kəutəghati pik e nəghatıən mil u mine nəghatıən Kris.   § **27:48** Nati u təhmen nıpişipi matris.   **27:48** Sam 69:21   **27:51** Eks 26:31-33; Hip 10:19-20

⁵⁵ Nipətan tepət kəmautəhtul isəu məutarfu. Ilah kəmotəsipən ikin Kaləli maotohtəu=pən Iesu məutasiru lan e nati pisin pisin min.* ⁵⁶ Ilah min nəuvein u Meri Maktələ, kəni Meri u mamə rəha Jemis mine Josis, kəni mamə rəha nəti Səpəti mil.

Kəmitənim Iesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ İətəm Aramatia u rəhan nautə tepət, nərgin u Josip, in iətəmimi kəti rəha Iesu. Nian tınətuva iuəkir o napinəpuian, ⁵⁸ təmuvən meruh Pailət, kəni mətapuəh o nipəti Iesu, kəni Pailət təmegəhan e nipəti Iesu kəm in. ⁵⁹ Kəni Josip təmos nipəti Iesu muvən məuveg e napən ruən vi kəti, nərgin u linən, ⁶⁰ kəni mələs muvən mələhu=pən e suvət vi kəmol e nipəg kəpiel. Suvət u rəha Josip. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsig e nipəg kəpiel lan, kəni matuvən.† ⁶¹ Meri Maktələ, mine Meri kəti min kətuəharəg əha iuəkir o suvət.

Soldia min nətəm kəmotəh nipəg kəpiel

⁶² Nian əha, in nian katol əpenə-pənə o Sapət lan, kəni kəməni lauig lan e Sapət, pris asoli min mine Farəsi min kəməhuvən moteruh Pailət. ⁶³ Motəni=pən məmə, “İətəmi asoli. Nikitimah tınəhti məmə, nian suah kəha, iətəmi rəha neiuəian, təmətəmiəgəh əhanəh, mətəni məmə, ‘Nian kisil otuva muvən, kəni Uhgın otosmiəgəh min iəu e nimisiən.’” ⁶⁴ Tol lanəha, ahli=pən rəham nəuvein soldia okəhuvən məuteh nipəg kəpiel suvət motətəuarus=pən nian kisil tuva muvən. Məta rəhan min okəhuva motakləh e nipətın, kəni motəni=pən kəm nətəmimi məmə təməmiəgəh min e nimisiən. Kəni neiuəian u, in otərəh tapirəkis iətəm aupən.”

⁶⁵ Kəni Pailət təməni=pən məmə “Otos soldia min, kəni məhuvən motol natimnati rəfin iətəm nəkotlkeikei məmə okotol e neh vivian suvət e nipəg kəpiel.” ⁶⁶ Kəni soldia min kəməhuvən mauteh vivi nipəg kəpiel, motələhu=pən nəmtətian kəti e kəpiel.‡ Kəni kəmotələhu soldia min məmə okauteh ikin əha.

28

Iesu təməmiəgəh min

e nimisiən

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ E Sante* ləplapın agin, təmətian məsian vivian, Meri Maktələ mine Meri kəti min kəmian məmə okuəsal=pən e suvət e nipəg kəpiel.

² Kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməlauəl mətəu-inu agelo kəti rəha İərmənig təmsipəri e nəgəu e neai muvən e nipəg kəpiel, kəni misuə rəkis e kəpiel, kəni mətəharəg-pəri lan. ³ In tətasiə təhmen e noraipian, kəni rəhan napən min kotəruən təhmen e nəuauı nitəhi. ⁴ Soldia min kəmotəgin pik, kəni motərəmmün, narmiləh təmikə təhmen e nətəm kəmoħmis.

* **27:55** Nipətan min əha kəmotasiru e Iesu e nati pisin təhmen e nauəian, mine nəhu, mine ikin rəha napilian. **27:55** Luk 8:2-3 **27:58** Dut 21:22-23 † **27:60** Kəpiel u kətahtipəsig=pən lan e nipəg suvət lan, kəməti təharəg əharəg təhmen e whil rəha lotə asoli kəti, təhmen e uan mıtə mine e nəharəg əharəgian rəhan. **27:60** Aes 53:9 **27:63** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 ‡ **27:66** Rəueiu, kitah kəsotəhrun əhruahruian məmə kəmol nəmtətian əha e nolian nak. Kəmə təhro kəməlis niləuis kəti iətəm təmol mak lan, uə kəmə təhro, kəmol plastə. Mətəu nətəmimi rəfin kotəhrun məmə iətəmi kəti otəsekian nati əha məsələs rəkisiən. Kəni nəmə kəuteruh nəmtətian kəti məmə təməhapu=pən, uə təmiet rəkis, kəni soldia min okotəhrun məmə iətəmi kəti təmahuvihin rəkis kəpiel. * **28:1** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian Sapət tinol naunun, e nian iətəm tətəpən e wik”

⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm pəta mil məmə, “Suəginian, mətəu-inu iəkəhrun məmə nətəusal e Iesu iətəm kəmətu-pəri e niği kəməluau. ⁶ Tikə u ikin inu. In təməmiəgəh min e nimisiən təhmen əmə e inu təməni mine aupən. İəuva mueruh ikin təmətəməhli ikin. ⁷ Kəni ian uəhai, kəni muəni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘In təməmiəgəh min e nimisiən, kəni in tətəupən e təmah matuvən əpəha Kaləli. Kəni ikin əha, onəkoteruh in ikin.’ İntələh, rəhak u nəghatian inəni kəm təlau.”

⁸ Kəni pəta mil kəmuagim uəhai əmə e suvət e niyəg kəpiel, mətəuəgin, mətəu nīkilau tagiən, mətian məmə okuəni=pən kəm nətəmimi min rəha Iesu. ⁹ Kəni əmeiko, Iesu tiet pətigəm o lau, məni=pən kəm lau məmə, “Təuvir.” Kəni kəmiəuva o Iesu, muaskəlim nəhlikin, kəni muəfaki kəm in. ¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suəginian. İan muəni=pən kəm piak min məmə okəhuvən Kaləli. İkin əha okoteruh iəu ikin.”

Nəghatian rəha soldia min

¹¹ Nian pəta mil kəmuəliuək mətian, kəni soldia min əha nəuvein kəməhuvən e taun, kəni motəni=pən kəm pris asoli min natimnati rəfin iətəm kəmoteruh. ¹² Nian pris asoli min kəməhuvən moteruh nətəmimi asoli rəha nətəm İsrəl, kəni motol nəuə kəti motəlis nəghatian lan. Kəni motəfən məni asoli kəm soldia min, ¹³ motəni=pən kəm lah məmə, “Nəkotəni=pən kəm nətəmimi məmə, ‘Rəhan min nətəmimi kəməhuva lapin nian itimah iəmotapili, motakləh e niyətin motələs motagim.’ ¹⁴ Nəmə kəpmən otətəu nanusiən u, kəni itimah iəkəhuvən motəni nəghatian kəti kəm in. Kəni itimah onəsotosiən nərahian kəti lan.” ¹⁵ Tol lanəha, soldia min kəmotos məni, kəni motol təhmen=pən əmə məmə kəməni mine kəm lah. Kəni nəghatian eiəu u təmuvən mitaləu e nətəm İsrəl muva mətəuarus=pa rəueiū.

Iesu təmiet pətigəm

o rəhan min nətəmimi

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kəni nətəmi lepin rəha Iesu kəməhuvən Kaləli, məhuvən e nitəuət iətəm Iesu təməni kəm lah məmə okəhuvən ikin. ¹⁷ Nian kəmoteruh in, kəni kəmotəfaki kəm in, mətəu nəuvein rəhalah nətəligiən tatol keiū. ¹⁸ Kəni Iesu tuva o lah, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nepətiən rəfin rəha nəgəu e neai mine nəhue niftəni o narməniğin, Uhgın təməfa kəm iəu. ¹⁹ Tol lanu, onəkəhuvən motiuvı nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin məmə okəhuva rəhak nətəmimi, kəni motol bəptais e lah e nərgi Tətə Uhgın, mine Nətin, mine Narmın, ²⁰ kəni motəgətun ilah məmə okotohtəu=pən rəfin nəghatian min iətəm iəməni kəm təmah. Kəni niyəhriəniən, iətətig kətah min itəmah nian min rəfin mətəuarus naunun nian.”

Mak Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İtəm Mak Təmətəi Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Mak

?Pəh təmətəi nauəuə u? Jon Mak təmətəi nauəuə u. In səniəmə iətəmi tueləf kəti rəha İesu. Mətəu kətəni məmə in niəli təuvir kəti rəha Pitə İtəm ilau kətian ikin mın tərət. Nauəuə rəha Uək Mın tətəni məmə in təmuvən ilau Pol e rəhan naliuəkien iətəm təmaupən mol, kəni uərisig lan, təmuvən ilau Panəpəs.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Kəmotəni məmə Mak təmətətig Rom nian in təmətəi nauəuə u, kəni nəmə təhro ilau Pitə, uərisig kohamu Pitə. Mak təmətəi nauəuə u tatuvən o nəfaki mın əpəha Rom u ilah Nanihluə mın. Kitah kotəhrun lanəha mətəu-inu in tətəni pətigəm niyəti noliən mın rəha nətəm İsrel iətəm kəutol. Kəni e nauəuə u, təmətəi nəghatien nəuvein e nəghatien Aramaik iətəm nətəm İsrel kınotəhrun rəkis. Mətəu in təməhlin nəghatien mın u tuva e nəghatien Kris iətəm Nanihluə mın əpəha Rom kəutəghati lan.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? E nian Mak təmətəi nauəuə u, kəni nətəm Rom kəutərmənig e nitəni asoli iətəm titəlau e Nitəhi Metitəreniən. Rəhalah nəghatien kətiah əmə, kəni rəhalah suaru kotəuvir, kəni rəhalah noliən o nahli-pəniən nəghatien mın in təuvir. Nian əha, in nian təuvir o nəni pətigəmian Nanusian Təuvir rəha İesu Kristo. E nian əha, Nanusian Təuvir təmai uəhai əmə e nitəni pisin pisin mın e suaru mın rəha Rom.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Mak tolkeikei məmə otəni pətigəm əhruahru nanusian rəfin rəha İesu, məmə in pəh, kəni in təmol nak, kəni mətəgətun nak. Nəmə təhro in tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki mın əpəha Rom, mətəu-inu nətəmimi tərət kəmol nərahien kəm lah. Mak təmətəi nətəligian tərət o nian iəkis mın iətəm otəpanuva e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi rəha İesu. Kəni in təməni pətigəm noliən rəha İesu məmə in mın təmətətig e nian iəkis mın.

*Jon Bəptais təmol əpenə-pənə e suaru
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ Inu nətuəuiniən rəha Nanusian Təuvir rəha İesu Kristo, Nəti Uəgin. ² İəni rəha Uəgin, nərgin u Aiseə təmətəi lanu e nauəuə aupən. Uəgin təməni məmə, “Otəfu-to. İtəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatien. In otəupən lam məmə otol əpenə-pənə e rəham suaru.”

³ “İtəmimi u tətəuin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘İtəmah, otol əpenə-pənə e suaru rəha İərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’”

⁴ Kəni iəhləpis u in Jon Bəptais. Tol lanəha, təmiet=pa ikin təpiə-məpiə ikin matol bəptais e nətəmimi, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Uəgin kəm lah məmə okotəkeikei motəuhlin nəmtəhlah o noliən tərəh mın rəhalah, kəni məhuvən o Uəgin, məmə in otəfəl noliən tərəh mın rəhalah. Kəni nəmtətien kəti o nati u, okol bəptais e lah. ⁵ Nətəmimi tərət pik e nitəni Jutiə mine taun əha İerusaləm, kəməhuva motətəlig e rəhan nəghatien, kəni mətəni pətigəm rəhalah noliən tərəh mın, kəni Jon təmol bəptais e lah əpəha e nəhu Jotən.

⁶ Jon təməsuvəniən e napən təuvir. Rəhan napən təhmen əmə e rəha iəni u Elaiyə aupən. Rəhan napən kəmol e nimeime kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol

e nilosi kau, kəni matun əmə pitu mine nəhu sukəpak e nikinati. ⁷ Kəni təməni pətigəm kəm nətəmimi məmə, “Iətəmi kəti u tatuərisig lak, rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen minian məmə iəkəiuaiu mitis rəkis niləuis e rəhan put. ⁸ Iatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu in otəpanol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgın.”

Jon təmol bəptais e Iesu əpəha e nəhu Jotən

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ E nian əha, Iesu təmiet əpəha Nasərit, lahuənu kəti əpəha Kaləli muva. Kəni Jon təmol bəptais lan əpəha e nəhu Jotən. ¹⁰ Nian Iesu təməri əpəha e nəhu, kəni məsal-pəri mafu negəu e neai təməuag, kəni Narmin Rəha Uhgın təmeiuaiu=pa ohni təhmen=pən e mak. ¹¹ Kəni nəuia Uhgın təmsipəri əpəha e negəu e neai mətəni lanu lan məmə, “Ik nətik keikei, iəkolkeikei pik ik, kəni niki tagiən pik agin ohnik.”

Setən təməfən-əfən kəm Iesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Kəni rəueiu agin min, Narmin Rəha Uhgın təmiti=pən Iesu əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, ¹³ ima nati rarpin min. Təmatig ikin mos nian fote. E nian min əha Setən tətəfən-əfən kəm in. Kəni nagelo min kəmotasiru lan.

Iesu tinətuəuin mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Nian kinləfən rəkis Jon e kaləpus, Iesu təmuvən əpəha Kaləli mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir rəha Uhgın kəm nətəmimi. ¹⁵ Təməni məmə, “!Nian tinuva əhruahru əha rəueiu! !Rəhan nian tinuva! !Nian rəha Narməniğiən Rəha Uhgın tinatuva iəkir! !Otəuhlin nətəligiən rəhatəmah, mətəpəh pəhriən nolian tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın, kəni mətəhatətə e Nanusiən Təuvir!”

Iesu təmauin e nətəmimi kuvət rəha niuviən nəmu

(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Nian Iesu təmətəliuək e nikali nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu, rəha niuviən nəmu min, nərgilau u Saimon mine pian Antiru. Kətuatu e net. ¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Iəuva, muiəu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmimi mil, kəni iəu iəkol itəlau nəkiəuva iətəmimi mil rəha niuviən nətəmimi məmə okəhuva rəhak min nətəmimi.” ¹⁸ Kəni əmeiko kuəpəh rəhalau net, kəni muiəu=pən.

¹⁹ Kəni Iesu təmalieuək muvən təhmin min nəuəvetin, kəni meruh nəti Səpəti mil Jemis mine pian Jon kətuəharəg e rəhalau bot mətuəhli vivi rəhalau net. ²⁰ Kəni e nian əmə kəha inəha, Iesu təmauin e lau lan, kəni kuəhtul muəpəh rəhalau tatə Səpəti mine rəhan noluək min kətuəharəg e nipəg nəua bot, kəni muiəu=pən Iesu.

Iesu təməhgi pətigəm

narmin tərəh min e iətəmi kəti əpəha Kapeniəm.

(Luk 4:31-37)

²¹ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən əpəha lahuənu Kapeniəm. Kəni e nian rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha e nimə rəha nuha-puminiən mətəgətun nətəmimi. ²² Kəni nətəmimi kəmotətəu rəhan nəghatiən, narmilah təmiuvig pik ohni mətu-inu rəhan nəghatiən təfigəm, nepətiən əha ikin, kəni mapirəkis rəha nəgətun min rəha Lou.

²³ Kəni e nian əha, iətəmi kəti narmin tərəh tətətig lan təmuva imə mətagət əfəməh məmə, ²⁴ “!Ik Iesu iətəm Nasərit! ?Nəmuva məmə onəkəhro e timah? !Nəmə təhro nəmuva məmə onəkərəkən itimah! İəu inəhrun rəkis ik, ik İətəmi Asim rəha Uhgın!”

²⁵ Kəni mətəu Iesu təməni=pən əskasik kəm narmin tərəh kəha məmə, “! Ah! Səghatiən, miet e suah u.” ²⁶ Kəni narmin tərəh təmol nıpəti suah kəha tərəmrumın, magət əfəməh miet lan.

²⁷ Kəni nətəmimi kəmotauit motəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei, nak u! Nəgətuniən vi kəti u. !Suah u tatos nəsanənənən o nəghatiən kəm narmin tərəh min, kəni kautətəlig lan mautil nəuian!” ²⁸ Kəni kəmanus ueiuehai əmə Iesu, tuvən mapəköl əpəha e nitəni Kaləli.

Iesu təmol vivi

nətəmimi tepət

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Nian Iesu mine Jemis, Jon, Saimon, mine Antiru kəməhiet e nimə rəha nuhapuminiən, kəni motəiu əhruahru məhuvən əpəha lahuənu ima Saimon mine Antiru ikin. ³⁰ Nian kəməhuvən, mətəu uhu Saimon tətətpu-ətpu, kəni mətapili pəri e rəhan pet, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə pətan əha tatimis. ³¹ Kəni Iesu təmuvən meapən o nəhlmin kəni masiru lan təhtul. Kəni nətpu-ətpuiən tagim lan. Kəni tuvən matol niglah nauəniən.

³² Tinapınəpu mitigar tinatiuvig, nian rəha Sapət tinol naunun, kəni nətəmimi min u kautohmis, mine nətəmimi narmin tərəh tətətig e lah, pialah min kəmos ilah məhuva o Iesu. ³³ Nətəmimi rəfin e lahuənu əha kəməhuva motuhapumın əmə ilah min əpəha e namtiuluə e nimə əha rəha Saimon mine Antiru. ³⁴ Kəni Iesu təmol vivi nətəmimi tepət u kautos nimisiən pisin pisin min kotəuvir; kəni məhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nətəmimi, mətəu təməniəhu narmin tərəh min məmə okəsotəghatiən, mətəu-inu kinotəhrun rəkis məmə pəh u Iesu.

Iesu təmətanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha Kaləli

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni ləplapın agin, fətukai təsəri əhanəhiən, Iesu təmiet muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin mətəfaki. ³⁶ Kəni Saimon mine in min nəuvein kəməhuvən məutəsal lan. ³⁷ Nian kəmoteruh, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Nətəmimi rəfin kəutəsal lam.”

³⁸ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə. Pəh kəhuvən əpəha e lahuənu pisin min nəuvein, İəkanus pətigəm rəhak nəghatiən kəm nətəmimi mapəköl mətəu-inu, nati u inu iəmuva ohni məmə İəkol.”

³⁹ Kəni muvən mapəköl rəfin e nitəni əpəha Kaləli, mətanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.

Iesu təmol vivi suah kəti leprosi təmol

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Suah kəti leprosi təmol, təmuva misin=pən nəulin o Iesu mətasək=pən e nəuviriən ohni məmə, “Nəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivin iəu kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

⁴¹ Kəni Iesu nikin təmahmə pik ohni, kəni təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. !Əuvir-tə!” ⁴² Kəni rəueiu agin min, nimisiən leprosi təmagim mikə lan, kəni nıpətin təuvir, namikmikiən tikə. ⁴³⁻⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm suah kəha məmə, “Nəsəni pətigəmiən

natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu uvən əmə meh pris kəti pəh in teh məmə nīpətīm tinol lanu lan, kəni əfən kəm in nati u iətəm Lou rəha Mosis təməni o suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nīpəhrīənīən nīnəuvir, kəni rəham namīkmīkiən tinikə.” Kəni mahli=pən tatuvən.

⁴⁵ Mətəu suah u təmuvən kəni məni pətīgəm nati u kəm nətəmimi min rəfin mol məmə Iesu təsuvəniən e lahuənu min maghati mətəu-inu nīmənīn nətəmimi tepət pik kautəhtul pəsīg lan. Kəni o nati əha inəha, təmətan ikin nətəmimi kohkə ikin. Kəni nətəmimi kotsipən ikin min rəfin mətəhuva ohni.

2

Iesu təmol vivi suah kəti nīpətīn nəuvetīn təmimīs (Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nian nəuvein kinəhuva rəkīs minəhuvən, Iesu tətītəlīg=pən min əpəha Kəpeniəm, kəni nəghatiən tətəiūi muvən kəm nətəmimi min məmə Iesu əpəha e rəhan nīmə. ² Kəni nətəmimi tepət kəməhuva motəriəuəh vivi əpəha imə, mine ihluə mine, kəni nəua nīmahan kəti tikə o iətəmimi kəti min. Kəni Iesu tətəni pətīgəm rəhan nəghatiən kəm lah.

³ Kəni nətəmimi kuvət kəmotəlīs pialah kəti məhuva o Iesu iətəm nīpətīn nəuvetīn təmimīs mətəpili-pəri əmə e rəhan nīmahan. ⁴ Nian kəməhuva, mətəu nətəmimi nəri əpəha imə, kəni ko kəsəhuvəniən imə moteruh Iesu. Kəni kotələs məhuvən əpəha ilīs e nəhue nīmə motos rəkīs nəhgi nīmə nəuvetīn əhruahru əmə əha Iesu tətəhtul ikin imə,* kəni motəhlman-əhlman e iətəmi u teiūai e nīmahan rəhan muvən iuəkīr əmə o Iesu. ⁵ Nian Iesu təmeruh nəhatətəiən rəhalah, kəni tənī=pən kəm iətəm tatimīs əha məmə, “Nətīk, iəu inos rəkīs rəkīs nolīən tərəh rəham.”

⁶ Mətəu nəgətun min nəuvein rəha Lou kəutəharəg əpəha imə, kəni nīkilah təməhti məmə,⁷ “Təhro suah u tətəni rah Uhgīn? Nəghatiən əha tərəh. Uhgīn əmə təhrun nos rəkīsīən nolīən tərəh rəha iətəmimi. !Pəh min təhrun nos rəkīsīən!”

⁸ Kəni rəueiū agīn min, Iesu təhrun rəhalah nətəlīgīən, kəni məni məmə, “?Təhro nīkitəmah tətəhti pik natimnati min lanu lan? ⁹ ?In pəhruvən timətīg, iətəm inu məmə iəkəni=pən kəm suah u məmə, ‘Inos rəkīs rəkīs rəham nolīən tərəh,’ uə inu timətīg məmə, ‘Əhtul, mələs rəham nīmahan matuvən?’ ¹⁰ Mətəu iəkol nati kəti məmə onəkotəhrun məmə iəu Nəti Iətəmimi, iatos nəpətīən u ikinu e nəhue nīftəni o nos rəkīsīən nolīən tərəh rəha nətəmimi.” Kəni mənī=pən kəm suah kəha məmə, ¹¹ “Iətəni=pīnə kəm ik məmə, əhtul, mələs rəham nīmahan matuvən imam ikin.” ¹² Kəni əmeiko suah u təməhtul, mələs rəhan nīmahan, maliuək matuvən, kəni ilah rəfin kəmoteruh, motəuit, narmīlah təmīuvgī ohni, kəni motəni-vivi Uhgīn motəni məmə, “Iəsotəh əhanəhiən nati kəti tol lanu lan nian kəti mine.”

Iesu təmauiən e Lifai məmə otuva muərisīg lan. (Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu təmuvən min mətəliuək əpəha e nīkali nəhu Lek Kaləli, kəni nīmənīn nətəmimi kəməhuva ohni, kəni tətəgətun ilah. ¹⁴ Kəni təmāliuək matuvən kəni meruh Lifai nəti Alfias, in iətəmimi rəha nosiən mənī rəha takīs, tətəharəg imə matol uək. Kəni Iesu təmənī=pən kəm in məmə, “Itəu=pa iəu, muva rəhak iətəmimi.” Kəni əmeiko təhtul muərisīg lan.

1:43-44 Lev 14:1-32 * **2:4** E nian əha, kəmol nəhgi nīmə e tael. Kəni nətəmimi min u kəmotos rəkīs tael min nəuvein məmə kotol nīpəg təhmen e iətəmi u iətəm tatimīs.

¹⁵ Kəni nian kəti, Iesu təmuvən mətauən əpəha ima Lifai ikin ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmi kətəni məmə nol təfagə tərəh nəuvein.† Mətauən pəti ilah Iesu mine rəhan min nətəmimi mətau-inu nətəmimi tēpət kotol təfagə tərəh lanəha məutəhuərisig e Iesu. ¹⁶ İəgətun min nəuvein rəha Lou, ilah Farasi min. Kəni nəuvein kəmotəh məmə Iesu tətauən pəti əmə ilah nol təfagə min əha, mine nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, kəni kotətapuah o nətəmimi rəhan min məmə, “?Təhro Iesu tətauən pəti əmə ilah nətəm kəutol lanəha?”

¹⁷ Kəni Iesu təmətəu rəhalah nəghatiən kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi min u kəsəhmis-ohmisiən kəsəhuvəniən o toktə, mətəu nətəmimi min u kəutohmis-ohmis, toktə təkeikei muvən meruh ilah. İəu iəməsuvaian məmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəni məmə kənotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol noləni tərəh min.”‡

Kotəpəh nauəniən o nəfakiən

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kəni e nian əha, nətəmimi min rəha Jon Bəptais mine Farasi min kəmotəpəh nauəniən məutətuakəm o nəfakiən kəm Uhgın. Kəni nətəmimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə, “Afu-to, nətəmimi rəha Jon Bəptais minə Farasi min kəutətuakəm o nəfakiən. ?Mətəu təhro rəham min kəsotoləni lanəha?”

¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian katol lafet lan rəha iətəm tatol marit, kəni iərman u otol marit tətətig əhanəh ilah in min nəuvein məutol lafet, nikitəmah təhti məmə otətuakəm məpəh nauəniən? !Kəpə! Nian tətətig əhanəhiən ilah min, kəni nikilah tətəgiən, mətauən əmə. ²⁰ Mətəu nian əpəha ikin məmə okəpanələs rəkis suah kəha lan, kəni e nian əha in əha, in min nəuvein nikilah otəhmə ohni, kəni kəpanotətuakəm motəpəh nauəniən lan.”

²¹ Kəni təmətig məni məmə, “Suah kəti min ko təsəhli-pəniən nəuveitə napən vi kəti e napən əmnəmit iətəm təməhapu. Nəmə otəhli=pən, kəni napən vi u təhrun nəhapu asoləni napən əmnəmit u.

²² “İətəmi kəti min ko təsiuvi-pəniən wain vi kəti e nilosi nati əuas kəti, mətau-inu nəmə otuvi=pən wain vi e nilosi nəni əuas iətəm təskasik, kəni wain otəhlifə kəni nilosi nəni əuas u otasisi kəni məhapu, kəni wain mine nilosi nəni u okuərəh. Mətəu wain vi okiuvi=pən əmə e nilosi nəni vi iətəm timətmətig.”§

Nətəmimi min rəha Iesu kəmotəhli wit e Sapət

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ E nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutəliuək mətohapumın e niki nasumiən rəha wit, kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotəhli wit məmə okotun.

²⁴ Kəni Farasi min u kəutəskəlīm əskasik Lou rəha Mosis kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! E Sapət, kəsəuləkiən e nasumiən mine kəsoliən

† **2:15** Farasi min, kəutəni e nətəmimi tēpət məmə ilah nol təfagə tərəh. Nəmə təhro ilah kəsotəfaki vivian, uə nəmə təhro ilah nanihlə min, uə nəmə təhro nətəmimi kəsotolkeikeiən ilah, uə nəmə təhro ilah nipətan rəha suaru uə nətəmi rəha nosiən takis, uə nəmə təhro ilah kəsotohtəu=pən vivian nipilga lou əlkəlah min e Lou asolə rəha Mosis. **2:16** Mat 11:19 ‡ **2:17** Farasi min mine nətəmi asolə rəha nətəm İsrəl, nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru e nəhmti Uhgın mətau-inu kəutohtəu=pən Lou Rəha Mosis. Uhgın təhrun nikilah məhrun məmə ilah nol təfagə pəhriən. Mətəu Iesu təruru nasiruən e lah mətau-inu ilah kəsotəghaniən məmə ilah nol təfagə. Mətəu nətəmimi tēpət kəmotəhrun məmə ilah nol təfagə motolkeikei məmə kotəpəh noləni tərəh min rəhalah motolkeikei məmə Uhgın otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhalah. Iesu tənə məmə in təmuva məmə otəsiru e lah. § **2:22** Afın futnot e Luk 5:37

natimnati min lanəha kotərəkin Lou. ?Təhro rəham min nətəmimi kautol lanəha?"

²⁵⁻²⁶ Iesu təmuhalpın rəhalah nəghatiən məmə, "Nəmə təhro itəmah nəsofatin əhanəhiən nati u Tefit təmol aupən nian Apiətə in pris asoli agin rəha Uhgın. Itəmah ninotafin rəkis məmə Tefit nəumis təmus, kəni tuvən əpəha e Nima Tapolin rəha Uhgın, kəni mələs pıret asim u pris min əmə kautun, kəni in mələs muva mun ilah in min nəuvein."

²⁷ Kəni təmatig məni=pən min kəm lah məmə, "İKəməsolian Sapət məmə in nati figəm kəm nətəmimi, mətəu kəmol Sapət məmə otasiru e lah kotəmeig!*

²⁸ Tol lanəha, iəu Nəti İətəmimi iətərməniğ rəfin e natimnati min, kəni mətərməniğ min e Sapət."

3

Iesu təmol vivi nəhlmi suah kəti təməpaiu

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ E Sapət kəti min, Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nimə rəha nuhapuminiən kəni meruh suah kəti nəhlmin təmimis, təsuahruian lan. ² Nian Iesu təmuvən imə, kəni nətəmimi nəuvein kəmauteruh vivi məmə otol vivi iətəmi u e Sapət, uə kəpə. Nəmə in tatol, kəni okotəni məmə in tətərəkin Lou rəha Sapət. ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm suah u məmə, "Əhtul muva u aupən," kəni təhtul muvən əpəha aupən.

⁴ Kəni Iesu təməhi ilah məmə, "İəkolkeikei məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, nolian nak in təhruahru e Lou məmə okol, kəhrun nolian nati təuvir uə kəhrun nolian nati tərəh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?" Mətəu kotəpnəpın əmə.

⁵ Kəni Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni niəməha tol, kəni nikin təhmə o lah mətəu-inu rəhn-kəpə lah tiəkis pik. Kəni məni=pən kəm suah u məmə, "Uahru-to e nəhlmə." Kəni suah u təmuahru e nəhlmin, əmeiko nəhlmin təuvir. ⁶ Kəni Fərəsi min əha kəməhiet motaiu əhruahru əmə məhuvən moteruh rəhalah tikimır min e pati rəha Herot, motol məhuvə əmə kətiəh motəsal e suaru məmə okotələs Iesu motohamu.

Nimənin nətəmimi kəmautəhuərisig e Iesu

⁷ Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhiet moteiuaiu məhuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. Nimənin nətəmimi kəmautəhuərisig e lah. Nətəmimi min u nəuvein kəmətsipən e lahuənu rəhalah e nitəni Kaləli, ⁸ nəuvein kətsipən əpəha e lahuənu əlkələh min e nitəni əpəha Jutiə; nəuvein kətsipən Jerusiləm. Nəuvein min kəmətsipən e nəuətəin min əpəha nitəni İtumiə mine nəve nəhu Jotən e nitəni=pən matuvən. Nəuvein min kəmətsipən pahav əpəha ikın min e taun mil u Taea mine Saedon. Nətəmimi min u kınotətəu rəkis natimnati min u Iesu tatol ilah, kəni kəməhuvə məmə okoteruh.

⁹ Kəni nimənin nətəmimi kəməhuvə pik, kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotol əpenə-penə e bot kəti məmə otuvən məharəg lan, məmə nimənin nətəmimi okəsoətəhgi-əhgi pikian in. ¹⁰ Mətəu-inu tinol vivi rəkis nətəmimi tətət, kəni nətəmimi min u kautohmis əhanəh kəutəhgi-əhgi ilah min məmə okəhuvə iuəkır motek Iesu. ¹¹ Kəni nian nətəmimi nətəm narmin tərəh min kəutatig e lah kəmotafu Iesu, kəmotaiu aupən lan

2:24 Dut 23:25   **2:25-26** 1Saml 21:1-6   **2:25-26** Lev 24:5-9   **2:27** Dut 5:14   * **2:27** Fərəsi min kəmotol lou əlkələh min tətət tətət rəha Sapət, kəni tiəkis məmə nətəmimi okotol rəfin ilah. Inu tatol məmə Sapət in nati figəm. Mətəu nətəligiən rəha Uhgın məmə Sapət in nian kəti iətəm nətəmimi okotəmeig magiən lan.   **3:4** Luk 14:3   **3:6** Mat 22:15-16   **3:10** Mat 14:36

motəmei=pən ohni motagət əfəməh məmə, "Ik Nəti Uhgın!" ¹² Mətəu Iesu təməniəhu əskasik narmin tərəh min u məmə kəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmimi.

Iesu təmauin e rəhan nətəmimi ilah tuələf məmə okəhuərisig lan.
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kəni Iesu mine kəməhuvən əpəha e nəhue nitəuət, kəni tətauin e nətəmimi nəuvein əmə okəhuva ohni. ¹⁴ Nian kəməhuvən, kəni təmitəpin rəkis ilah tuələf kəni məfəri ilah məmə aposil min. In təməni min məmə nətəmimi min əha, ilah əha okotaliuek ilah min, kəni in otahli rəkis ilah kəhuvən motəni pətigəm nanusian təuvir kəm nətəmimi əpəha ikin min, ¹⁵ kəni okotos nepətiən mine nəsanəniən o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmimi.

¹⁶ Nətəmi min u ilah u təmitəpin ilah, ilah u, Saimon u Iesu təmauin=pən min nərgin kəti min məmə Pitə, ¹⁷ mine Jemis mine pian Jon nəti Səpəti mil u Iesu təməfən min nərgilau notəhan məmə, "Poanejes," nıpəti nəghatiən əha tənı məmə nəti kaluəluə mil, mətəu-inu niəməha tatol uəhai ilau. ¹⁸⁻¹⁹ Kəni mine Antiru, Filip, Patolomiu, Matiu, Tomas, Jemis u nəti Alfəs, Taitəs, Saimon u kətauin lan məmə, Selot, * mine Jutəs Iskarıot u oteğəhan=pən e Iesu e nəhlmi tikimır min. Nətəmi min əha ilah kəha tuələf, Iesu təməfəri ilah.†

Iesu mine Pielsepul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Uərisig, təmitəlig=pən min lahuənu, kəni nimənin nətəmimi kəməhuva min ohni, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruru nəmeigian mine nauəniən mine. ²¹ Nian rəhan məmə mine kəmotətəu nəghatiən u kətəni e Iesu, kəni məhuva məmə okotit rəkis o nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Iesu in nətəlməli.

²² Nəğətin min nəuvein rəha Lou kəmotəpən əpəha Jerusiləm məhuva kəni motəni məmə Pielsepul (nərgin kəti min rəha Setən), u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in tətətig e Iesu, kəni motəni məmə in tətəfən nəsanəniən kəm Iesu məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.

²³ Kəni Iesu təmauin e lah kəhuva iuəkır ohni kəni məni nəghatiən əuhlin kəti kəm lah, məmə, "? Nikitəmah təəhti məmə ko Setən təhgi pətigəm aru Setən? ! Kəpə! ²⁴ Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmanigian rəhan otəmei mikə. ²⁵ Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin əgin lahuənu u. ²⁶ Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimır kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmanigian otəhtul? Uək rəhan otəmei mikə.

²⁷ "Kəni ko iakləh kəti təsuvən əpnəpinian e nimə rəha iətəmi kətəgin lan kəti, mə takləh e natimnati rəhan, mətəu otəkeikei məlis e niləuis, mələhu, kəni ko məpanuvən makləh e rəhan natimnati.

²⁸ "Iətəni pəhriən kəm təmah məmə təfəğə tərəh rəfin rəha nətəmimi, mine nəghatiən tərəh min iətəm ilah kəutəni, Uhgın təhrun nos rəkisian. ²⁹ Mətəu iətəmi tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsos rəkisian rəhan təfəğə

3:11 Luk 4:41   **3:12** Mak 1:34   **3:16** Jon 1:42   **3:17** Luk 9:54   * **3:18-19** Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Afın-to e tiksınəri. † **3:18-19** Iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfəs. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskarıot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateəs e nauəu rəha Matiu.   **3:22** Mat 9:34; 10:25

tərah. Təfagə tərah əha otətətig kətiah lan mətətig, ko təsikəian.”[‡] ³⁰ İesu təməni lanəha mətəu-inu kəmotəupən motəni məmə narmın tərah kəti tətətig lan.

*Mamə rəha İesu
mine pian min*

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kəni e nian əha, məmə rəha İesu mine pian min kəməhuva, kəni məutəhtul əmə əpəha ihluə kəni motəhli=pən nəghatian o İesu məmə tuva-to meh ilah. ³² Kəni nımənin nətəmimi kəmotəharəg kan kekəu e İesu, kəni motəni=pən kəm İesu məmə, “Ei, məmə rəham mine pian min əpəha ihluə, kətolkeiki məmə okoteh-to ik.”

³³ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh u rəhak məmə mine piak min?” ³⁴ Kəni məsal=pən meruh rəfin ilah kəni məni məmə, “Oteruh-to. İtamah u piak min mine rəhak məmə əhruahru min. ³⁵ Nətəmimi min u kətol nəuia Uhgın, ilah u piak min, mine rəhak kakə min, mine rəhak məmə.”

4

*İətəm tətərfei
nikiti natimnati*

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kəni İesu təməlig=pən min əpəha e nəhu Lek Kaləli mətəgətun nətəmimi, mətəu nımənin nətəmimi kəməhuva ohni, motol məmə İesu tuvən e bot. Kəni bot u tətəmähli=pən e lek, ipari əmə o nıpəkil, kəni İesu tətəharəg=pən lan. Kəni nımənin nətəmimi kəmotəharəg əpəha ipari e nikali lek. ² Kəni İesu təməghati e nəghatian əuhlin kəm lah mətəgətun ilah e natimnati tərət.

³ Təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Suah kəti təmuvən məmə otearəgrəg rəhan nikiti natimnati əpəha e rəhan nasumiən. ⁴ Nian təmətearəgrəg rəhan nikiti natimnati, kəni nəuvein kotəmei=pən ikin kətaliuək ikin, kəni məniğ min kəhuva motun rəkis.

⁵ “Kəni nikiti wit nəuvein kəmohtməəgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmoteviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuətəin əmə. ⁶ Nian mütigar təri, kəni məhgi ilah kotəukei-əukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikian.

⁷ “Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis məsotəuəian.

⁸ “Kəni nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni təuvir, kəni moteviə vivi motol iahgin, kəni motəuə e nəualah, nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan hanrit.”

⁹ Kəni İesu təmətig məni=pən min kəm lah məmə, “İtamah rəfin mətəlgitəmah tətig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u.”

*Nətəmimi min rəha İesu kotəni məmə otəni
nıpəti nəghatian əuhlin u*

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

[‡] **3:29** “Təfagə tərah əha otətətig iəkis lan, ko təsikəian.” Təfagə tərah u təsəghatian o nolian rəha nətəmimi nəuvein o nənian nərgi İesu nian niəməha tatol ilah. Uhgın təhrun nəfəl rəkisian təfagə tərah u nəmə ilah kəutəni nolian tərah rəhalah məutəpəuəh o Uhgın məmə in otəfəl rəkis. Təfagə tərah u təəghati e suah kəti iətəm tətəuhlin nəmətəhn e İesu Kristo məsolkeikiəin məmə nımision rəhan e nigı kəməluəu otəfəl rəkis təfagə tərah min rəhan. İnəha, suah u təsəhatətəian e İesu Kristo. **3:31** Mak 6:3; Jon 2:12; Uək 1:14 **4:1** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2** Mat 13:34; Mak 4:33-34

¹⁰ Nian Iesu pisin əmə mine rəhan nətəmimi tueləf mine nətəmimi nətəm kautəhuərisig lan, kəmotətapuah ohni o nəghatiən əuhlin mīn. ¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, Uhgīn tətəni=pinə nəghatiən oneuan rəhan kəm təmah məmə in tətuvə məmə otərməniḡ e rəhan mīn nətəmimi. Mətəu nətəmi mīn u nanihluə mīn, kəutətəu əmə nəghatiən rəha Uhgīn e nəghatiən əuhlin. ¹² Noliən u tol lanu lan məmə, ‘Kəutafu pau mətəu kəsotehiən, mautətəu pau, mətəu kəsotəhrunīən, rəhn-kapə lah tiəkis, mətəu-inu ko kəsotolkeikei aḡiniən məmə okotəuhlin ilah e rəhalah nətəliḡiən motəpəh noliən təfəḡə tərəh mīn rəhalah, məmə Uhgīn otos rəkis rəhalah təfəḡə tərəh.’ ”

Iesu təməni pətəḡəm nīpətī nəghatiən əuhlin
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə təhro itəmah nəkotəruru əhanəh nəghatiən u? ?Nəkotəhra motəhrun mīn nīpətī nəghatiən pisin pisin mīn rəfin? Otətəliḡ vivi-to məmə nəkotəhrun.

¹⁴ “Nīpətī nəghatiən əuhlin u məmə, nīkīti natimnati əha tətəḡətun=pən nəghatiən rəha Uhgīn iətəm kətəni pətəḡəm kəm nətəmimi. Kəni niftəni tətəḡətun=pən nīkī nətəmimi.

¹⁵ “Nīkīti natimnati u təməmei=pən e suaru tətəḡətun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn. Nian kəutətəu, mətəu Setən tuva mos rəkis uəhai əmə o lah.

¹⁶⁻¹⁷ “Nīkīti natimnati u tətəmei=pən e nīkī kəpiəl nokilah təseiuaui pikīən tətəḡətun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, mautos uəhai əmə e nəḡiənīən, mətəu təsatḡiḡiən tuvəh e nīkilah. Nian kotatḡ rah, uə nətəmimi kautol tərəh e lah o nəghatiən rəha Uhgīn, kəni kəutəmei uəhai əmə e rəhalah nəmiəḡhiən.

¹⁸ “Kəni nīkīti natimnati u təməmei=pən e nīkī nīləuis tətəḡətun=pən nətəmimi nəuvein mīn nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, mətəu nian kautətəu, ¹⁹ rəhalah nətəliḡiən tatuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni nautə mine natimnati təuvir mīn rəha nəhue niftəni kotiuvi rəkis rəhalah nətəliḡiən, motatu-atu e nīkilah, mol kotəpəou e noliən nəghatiən rəha Uhgīn, kəni məsotəuəiən e nəualah təuvir e nəmiəḡhiən rəhalah.

²⁰ “Kəni nīkīti natimnati u təməmei=pən e niftəni təuvir tətəḡətun=pən nətəmimi nəuvein mīn nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, kəni mautos e nīkilah pəhriən, kəni motəuə e nəualah təuvir e nəmiəḡhiən rəhalah, nəuvein tate, nəuvein sikiste, kəni nəuvein uan-hanrit.”

Otələhu-pəri lait e tepil
(Luk 8:16-18)

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “? Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə tətəfən e nīpəḡ pet? !Kəpə! Kəsoliən lan əha. Nian nəkotasiəpən e lait, kəni motələhu-pəri e tepil məmə nətəmimi okoteh nati lan. ²² Nati kətəhtərāin okəkeikei kauvis, kəni nati tətəhluaiḡ otəkeikei miət=pa ikin təhəḡəḡ ikin. ²³ Itəmah rəfin matəḡitəmah tatḡ, otətəliḡ vivi, kəni motəhrun nəghatiən mīn u.”

²⁴ Kəni matḡ məni=pən mīn kəm lah məmə, “Otətəliḡ vivi-to. Iətəmimi iətəm tətəlkut məmə otəhrun rəhak nəghatiən, Uhgīn oteḡəhan məmə otəhrun. Kəni

otegəhan məmə in otəhrun pik.* ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhrunian, kəni in tatitəu=pən molkeikei min məmə otəhrun pik, kəni Uhgın otəfən min nəhrunian kəm in, kəni rəhan nəhrunian otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhrunian tikə məsolkeikeian məmə otəhrun, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhrunian iətəm nikin təhti məmə in tatos.”

Nəghatian əuhlin

e nisuvian nikiti natimnati

²⁶ Kəni İesu təməni min məmə, “Nəghatian əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmi kəti təmisuv nikiti natimnati əpəha e rəhan nasumian. ²⁷⁻²⁸ Lapin min tuvən mətapili, kəni e nərəuiə min tuvən maliuək mətan, kəni məsol minian nati kəti lan mine, mətəu-inu niftəni əmə tətəfən neamtəian kəm in məmə otəuə e nəuan. Mətəu nikiti nati u tineviə minuva minol iahgin, mətəu suah u təruru məmə təməhro lanu lan meviə. Kəni təməgeiat mol iahgin, kəni mol=pən nimalin, kəni məuə mətuvən matuvən, kəni miniməhtə. ²⁹ Kəni nian tiniməhtə, e nian əmə kəha inəha, iətəmi əha tuvən mələs rəhan nisə muvən matətəi rəkis mətəulək lan, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva.”

Nəghatian əuhlin

e nikiti mastət

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kəni İesu təməni min məmə, “Pəh iəkəni nəghatian əuhlin kəti məmə otəgətun itəmah e Narmənigiən Rəha Uhgın. ³¹ Nikiti mastət tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Mastət u in nigı kəti nikitin təkəku agin uəha. In təkəku e nikiti nigı min rəfin. ³² Mətəu nian kəmərfeı, kəni teviə mol iahgin mapirəkis nigı min iətəm katarfeı e nasumian, mol nəhlmin iahgin min, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nikəmkəmin.”

İesu təmatəgətun nətəmimi

e nəghatian əuhlin

(Mat 13:34-35)

³³ İesu təmatəgətun lanəha nətəmimi e nəghatian əuhlin tepət, mətəu təmatəni əmə təhmen o nəhrunian. ³⁴ In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatian əuhlin tepət. Mətəu nian kotan pisin əmə ilah rəhan min nətəmimi, kəni tətəni pətəgam nıpətı nəghatian əuhlin kəm lah.

İesu təməniəhu nimətəgi asoli mine nəhu mine

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Tinəhəniuv, kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh-to kəhuvən-to e nikali lek e nitəni=pən.” ³⁶ Kəni kəmotəpəh nətəmimi, kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot mətəu İesu tinuvən rəkis mətəharəg. Kəni kəmotələs İesu e bot məhuvən ilah bot nəuvein min kəutəhuərisig e lah. ³⁷ Kəmautəhuvən əmeiko nimətəgi asoli kəti nahgin təhmen e nəliu təmuva. Kəni peau-peau asoli min kinəutorasilig=pən e nıpəgnəua bot, kəni nəhu tinətəri=pən e bot, kəni bot tinatol o namnəimian. ³⁸ Mətəu İesu əpəha uərisig təmapili alu mətəsauə. Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəiü məhuva motəhgipəri, motəni məmə, “!Ei, İəgətun! !Təhro nikim təsəhtian itimah mine, iuəkır əmə iəkəhmis!”

4:24 Mat 7:2 * **4:24** Suaru kəti min o nəuhlinian fes u: Nəkotəhrun nosian nıpətı nəghatian rəhak təhmen əmə e nalkutian iətəm nəkotalkut motəhrun lan. Nəmə nəkos kətim əkəku əmə molkeikei məmə Uhgın otəri e nəhrunian, in otəfina nəhrunian əkəku əmə lanəha. Kəni nəmə nəkos kətim asoli agin kəti molkeikei məmə Uhgın otəri lan e nəhrunian tepət, in otəfina nəhrunian tepət lanəha, kəni otəfina nəhrunian tapirəkis kəm ik. **4:25** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

³⁹ Kəni Iesu təməir məhtul mətəniəhu nımətəgi mīne nəhu məmə, “! Nəhmen! !Uəmeig-tə!” Kəni nımətəgi təməhrahli nəhlmin, kəni peau-peau asoli min əha kəməhkə, kəni təməməlinu asoli.

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “?Təhro nəutəgin pik lanəha? Nəmə təhro rəhatəmah nəhatətələn tikə əhanəh lak.”

⁴¹ Mətəu rəhan min nətəmimi kınətəgin pik, kəni motəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei nəman! ?İətəmimi nak u? Nati əpnəpin nımətəgi mīne nəhu, mətəu ilau katuol nəuian.”

5

Iesu təməhgi pətəgəm

narmın tərəh e suah kəti

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Iesu mīne rəhan min nətəmimi kəməhuvən məhuvəri əpəha e nıtəni=pən e nəhu Lek Kalalı, əpəha ima nətəm Kerasa. ² Nian Iesu təmeiuiəu e bot, kəni meruh suah kəti təmsipən əpəha e nıpəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmimi ikin. Suah u narmın tərəh tətətig lan. ³ Suah u tətətig əmə əpəha e suvət. Ko kəsaskəlīmən, kəni kəruru min nəlisən e nıləuis uə sen. ⁴ Nian tepət kotəlis nəhlmin mīne nəhlkin mīne e sen. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen, kəni matəhratuv-ohratuv sen e nəhlmin mīne nəhlkin mīne, kəni məsanən pik məsəhmenən e iətəmi kəti məmə otaskəlīm. ⁵ Kəni lapın mīne nərauiə min mīne nian rəfin, in tətən əpəha e suvət, mīne əpəha e nıtəuət min, in pisin əmə, mətagət əfəməh, kəni matətəi aru in e kəpiel asilə min.

⁶ Nian suah u təmafə Iesu əpəha isəu tətəuva əhanəh, kəni təmaiə muvən meiuaiə misin=pən nəulin ohni. ⁷⁻⁸ Iesu təni məmə, “!Ik narmın tərəh, iet e suah u!” Mətəu narmın tərəh kəha təmagət əfəməh məmə, “!Iesu, ik Nətəi Uhgın İlis! ?Nəmuva məmə onəkəhro lak? !Upəh əmə iəu! !İatisiəi ik e nərgi Uhgın məmə onəsoliən nəlpiniən kəm iəu!”

⁹ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “?Ik nərgəm pəh?” Mətəu təni məmə, “Nərgək u, Nımənin Tepət, mətəu-inu itimah tepət.” ¹⁰ Kəni kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu motisimaru motisimaru məmə otəsahli pətəgəmiən ilah əha ikin əha.

¹¹ İkin əha, pikəh min tepət pik kəutahlu əpəha e nıkalı nıtəuət u. ¹² Kəni narmın tərəh min əha kəməutasək=pən o Iesu məmə, “Kəsi, əhli=pən-to itimah iəkəhuvən o pikəh min əpəha, megəhan e timah iəkəhuvən motatig əpəha e lah.” ¹³ Kəni Iesu təmegəhan e lah məmə okəhuvən, kəni narmın tərəh min əpəha kəmohiet e suah kəha məhuvən əpəha e pikəh min. Pikəh min əha kotəhmen e tu-tausin. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotəiəu məuteiuiəu e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmmın.

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min u, kəmotəiəu məhuvən motəni pətəgəm nati u kəm nətəmimi min əpəha e taun rəhalah, kəni motəni tuvən məpəköl əpəha lahuənu min. Kəni nətəmimi tepət kəməhuvə məmə okotafu-to nati u məmə kəməhro lanu. ¹⁵ Nian kəməhuvə o Iesu, kəni motafu suah u narmın tərəh min kəmautətig lan əupən, tınəpəh nəlmələn kəni minuvən e nəpən mətəharag, kəni narmiləh təmiuvig ohni kəni motəgin. ¹⁶ Kəni nətəmimi min u kəmotəh nati əhruəhru e nəhmtiləh, kəmotənuə kəm ilah min nəuvein nati u kəmotəh Iesu təmol e suah u mīne pikəh min. ¹⁷ Mətəu nətəmimi min u e nıtəni u kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu məmə otatuvən məsatigən əha imalah ikin.

¹⁸ Kəni nian Iesu tinitəlig=pən min məmə otuvən e bot, mətəu suah u narmin tərəh min kəməutatig lan, təmolkeikei pik məmə otuvən ilah Iesu mine, kəni mətəni=pən kəm Iesu məmə, “Egəhan lak, pəh iəkuvnə kitah min itəmah.”

¹⁹ Mətəu Iesu təməsegəhanian, mətəu təməni=pən kəm in məmə, “İtəlig=pən imam ikin, kəni manus kəm nətəmi imam ikin nati nak iətəm Uhgın ilis agin təmol kəm ik, kəni məmə in təmasəkəhruiin ik.”

²⁰ Kəni təmuvən əpəha ikin Tekapolis mətəni pətigəm natimnati iətəm Iesu təmol kəm in. Kəni nian nətəmimi kəmotətəu, kəni kəmotauit pik ohni.

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti iətəm təmimis

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kəni Iesu mine kəməhuvən min e bot mohtəlig=pən e nəve nitəni=pa e lek, mətəu nımənin nətəmimi kəməhuvə ohni mohtəlau lan e nikalkali lek. ²² Kəni iətəmi kəti, nərgin u Jaerəs, in iətəmi asoli kəti rəha nımə rəha nuhapuminian, təmeruh Iesu kəni tuva misin=pən nəulın ohni. ²³ Kəni mətapuəh o Iesu mətəkeikei kəm in o nasiruiən məmə, “Nətik pətəkəku tatimis pik otəsuvəhian timis. !Pale, va-to kian nəkələhu=pən nəhlməm lan pəh təsanən” ²⁴ Kəni Iesu təmitəu=pən suah u mian, kəni nımənin nətəmimi tepət kəmoəuərisig mohtəlau lan məutəhgi ilah min.

²⁵ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə, minos nu tuələf. ²⁶ Kəni təmuvən o toktə tepət, kəni mərəkin rəfin rəhan məni e lah, mətəu uək rəhalah kəmotol tətəu pik nahməiən. Mətəu rəhan nımisiən təməseiuaiuiən, nımisiən təməri nəuветin min. ²⁷⁻²⁸ In təmos nəghatian e Iesu, kəni nıkin təməhti məmə, “Nəmə iəkek əmə rəhan nıfifi napən, kəni rəhak nımisiən otol naunun.” Kəni tol lanəha, təmuva maliuək muərisig e lah, misipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek rəhan nıfifi napən.

²⁹ Nian təmek nıfifi napən rəha Iesu lanəha, kəni rəueiu agin min rəhan nımisiən təməhtul, kəni təmətəu əmə e nıpətin məmə in tinəuvir.

³⁰ Kəni rəueiu agin min əmə, Iesu təmətəu məmə nəsanəniən nəuветin təmiet lan, kəni təmeirair mətapuəh məmə, “?Pəh təmek rəhak napən?”

³¹ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni məmə, “Ei, afu-to. Nətəmimi kəutəhgi-əhgi rəkis pikin ik. ?Təhro nətəni lanko məmə ‘pəh təmek iəu?’”

³² Mətəu Iesu təmətəsəl məmə oteh-to məmə pəh təmek. ³³ Kəni əmeiko pətan u tinəhrun məmə nian in təmek napən rəha Iesu, rəhan nımisiən tinikə. Kəni tinəhrun məmə Iesu tətəsəl lan. Tol lanəha, tinatəgin mətəəmrumin muva meiuaiu misin=pən nəulın o Iesu mətəni=pən natimnati rəfin kəm in.

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, nınuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuiən rəha Uhgın tətətig ohnik. Rəham nımisiən tinikə!”

³⁵ Nian Iesu təmətəghati əhanəh kəm pətan u, kəni nətəmimi nəuvein kəmotəsipən əpəha ima Jaerəs ikin məhuvə motəni=pən kəm Jaerəs məmə, “Nətım pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgətuən təsuvaian, məsolian namulian kəm in.”

³⁶ Mətəu Iesu təməsətəligian e rəhalah nəghatian, kəni məni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginian, məsolian nıkim tərəh. Əhatətə əmə lak.”

³⁷ Kəni Iesu təməniəhu nətəmimi məmə okəsəhuərisigian e lau, kəni mit əmə Pitə mine Jemis mine pian Jon məhuvən. ³⁸ Kəni kəməhuvən əpəha ima Jaerəs ikin motafu nətəmimi tepət kəməhuvə məutasək əuiləuil. ³⁹ Kəni Iesu təmuvən əpəha imə məni=pən kəm lah məmə, “?Nəutəgət pik lanu o nak?”

? Kəni məutasək pik o nak? Pətəkəku u təsimisiən, tətəpili əmə.”⁴⁰ Kəni nətəmimi kəmotələh əvvsan lan. Mətəu İesu tətəhli pətigəm ilah məmə okohiet məhuvən əpəha ihluə. Kəni mit əmə rəhan iətəmimi milahal mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u məhuvən əha tətəpili ikin.⁴¹ Kəni İesu təmos nəhlmin, məni e rəhalah nəghatiən məmə, “*Talitə kum.*” Nipəti nəghatiən u təni məmə, “!Pətəkəku, iətəni=pinə kəm ik məmə onəkəhtul!”⁴² Kəni rəueiu min əmə, pətəkəku əha təməhtul minətaliuək. (Pətəkəku u tinos nu tuələf.) Nian kəmotəfu nati u İesu təmol, kəni narmilah təmiuvig pik ohni.⁴³ Kəni İesu təməni=pən əskasik kəm nətəmi min u məmə, “Onəsotəni pətigəmiən nati u kəm iətəmi kəti.” Kəni matig məni=pən min kəm lah məmə okotəfən nauəniən kəti kəm pətəkəku u tun.

6

Nətəm Nasərit

kəməsotisiəiən İesu

(*Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*)

¹ İesu təmiet ikin əha kəni rəhan min nətəmimi kəməhuərisig lan məhuvən əpəha iman ikin.² Kəni e nian rəha Sapət, İesu təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən mətəgətun nətəmimi. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəmotəuit pik ohni motəni məmə, “? Ei nəman, kəruru məmə suah əpəha təmos iə nətəmnati min əpəha? ?Kəruru məmə təmos iə neinatigian tol lanəha? ?Uə kəruru məmə təməhrə lanəha matol nati apispis min əpəha? ? Kitah kotəhrun əmə məmə suah kəha iol əmə nimə. In nəti Meri, pia Jemis, Josis, Jutəs mine Saimon. Kəni kitah rəhan min kakə min kəutan.” Kəni nikilah təsəgiəniən ohni kəni motəuhlin nəmtahlan ohni.

⁴ Mətəu İesu təni məmə, “İəni rəha Uhgın kətsisiəi pik in ikin min rəfin. Mətəu rəhan min əmə, mine nətəmi iman ikin kəsotisiəiən.”

⁵ Kəni ikin əha, ko təsoliən nati apispis kəti ikin, mətəu təmələhu=pən əmə nəhlmin e nətəm kəutohmis nəuvein, kəni kotəmiəgəh min.⁶ Kəni İesu narmın təmiuvig pik o nətəm iman ikin mətəu-inu kəsotolkeikeiən məmə okotəni nipəhriəniən lan. Kəni təmaliuək muvən lahuənu min rəfin, mətəgətun nətəmimi.

İesu təmahlipən

rəhan nətəmimi tuələf

məmə okəhuvən e nitəni min

(*Mat 10:5-15; Luk 9:1-6*)

⁷ Kəni matig mauin min e rəhan tuələf nətəmimi kəhuva ohni, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu. Təməfən nəsanəniən kəm lah o nəhgi pətigəmiən narmın tərəh min e nətəmimi.⁸ Kəni məni=pən nəghatiən u kəm lah məmə, “Onəsotisiən nati kəti e rəhatəmah naliuəkian, mətəu onəkotos əmə kasikin rəhatəmah. Onəsotisiən məni kəti e pauis rəhatəmah, kəni məsotisiən piret, uə kətim, uə nati kəti.⁹ Onəkəhuvən e put, mətəu onəsotisiən sot keiu.¹⁰ Nəmə onəkəhuvən əpəha ima iətəmi kəti ikin, kəni otəpili əmə e rəhan nimə motatig motətəuarus məhiet lahuənu əha.¹¹ Kəni nəmə onəkəhuvən e lahuənu kəti, mətəu nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeiən məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nipəgnəua nimə, uə okəsotətəligiən e rəhatəmah nəghatiən, kəni nian nautohiet e rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motəhrəpispis rəkis niməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah.”

¹² Kəni kəməhiet məhuvən motəni=pən kəm nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah, motəpəh pəhriən noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın.

¹³ Kəni motəhgi pətigəm narmin tərəh min tēpət e nətəmimi, kəni motol=pən oiəl e nətəmimi min u kautohmis, kəni motol vivi ilah.

Kig Herot Antipas

təməni məmə Jon Bəptais

tinəmiəgəh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kəni Kig Herot Antipas tətətəu nəghatiən rəha Iesu tinuvən minapəkol e nitəni min rəfin. Kəni nətəmimi nəuvein kotəni məmə in Jon Bəptais əpə tinair=pa min mol tatos nəsanəniən o noliən nati apispis min.

¹⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein min kotəni məmə in Elaijə, nəuvein min kotəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın mətəu təhmen e iəni min rəha Uhgın auppən.

¹⁶ Mətəu Kig Herot Antipas tətətəu, kəni məni məmə, “!Jon Bəptais əpəha! İəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə, mətəu tinəmiəgəh min.”

Noliən iətəm Kig Herot Antipas

təməhamu Jon Bəptais lan.

(Mat 14:3-12; Luk 3:19-20)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas tətəni lanəha mətəu-inu in təmol nati kəti təsəhmeniən. Pian Filip tətətit pətan kəti nərgin u Herotias muol marit, kəni Kig Herot Antipas titirəkis pətan u ohni muol min marit. Kəni Jon tətətəni=pən kəm in məmə, “Nətətgəhli Lou. Təsəhmeniən məmə onəkət pətan rəha piam.” Kəni Herotias tətətəu nəghatiən u kəni mətəməki e Jon ohni, kəni molkeikei məmə okəhamu, mətəu kəpə, Kig Herot təsegəhaniən.

Mətəu təmolkeikei məmə otol rəhan pətauəhli nikin tagiən, kəni mahli=pən rəhan min nətəmimi kəhuvən motəskəlim Jon motəlis-ərain, kəni motələs məhuvən motləfən e kaləpus. ²⁰ Mətəu Kig Herot Antipas tətisiəi Jon məhrun məmə in iətəmi asim, kəni in iətəmi əhruahru kəti mol tateh vivi kəni məsohamuiən. Nian tēpət tətəu nəghatiən rəha Jon, kəni tinəruru əfəməh, mətəu tolkeikei məmə otətəlg lan.

²¹ Matuvən matuvən Herotias tinos rəhn maru Jon e nian kəmatol lafet lan rəha Kig Herot Antipas e nian təməir lan. Kig təməuin ərəfin e nətəmi asoli rəhan min, mine nətəmi asoli rəha rəhan soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Kaləli, məmə okəhuva mətəh motəuən.

²² Kəni e nian əha, pətan mītə u nəti Herotias təmuva imə matol danis e nəhmtiləh. Kəmoteruh təmol danis kəni nikiəh təmagiən pik ohni. Kəni kig əha təməni=pən kəm pətan mītə əha məmə, “Nəmə nəkolkeikei nak, nəkətapuəh lan ohniəu, kəni iəkəfinə kəm ik.” ²³ In təməni əskasik kəni mos nonəuvil ohni məmə, “Nati nak nəkolkeikei kəni nəkeasiə lan ohniəu, iəkəfinə. Nati əpnəpən nəmə iəhgın təhmen e nipiəga rəhak natimnati, mətəu iəkəkeikei məfinə.”

²⁴ Kəni pətan mītə əha təmuvən əpəha ihluə mətəpuəh o rəhan məmə məmə, “?Məmə, oiəkəasiə o nak e kig?” Mətəu rəhan məmə təni məmə, “Uvən measiə o rəhn-kapə Jon Bəptais.”

²⁵ Kəni pətan mītə əha təməiu ueiuehai əmə muvən əpəha imə o kig kəni məni məmə, “İəkolkeikei rəhn-kapə Jon Bəptais u rəueiü əmə, kələhu=pən e pilet kəti.”*

6:13 Jem 5:14   **6:14** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20   **6:17-19** Lev 18:16   * **6:25** ?Pətan u təmətapuəh o rəhn-kapə Jon e pilet o nak? Məmə okəhrun əhruahru məmə tinimis, mine o nol əvəsanian in.

²⁶ Kəni nati u təmol kig nikin təpəou pik, mətəu ko təsəpəhiən, mətəu-inu təmos rəkis nonauvil e nəhmti nətəmimi u kəməhuva o lafet. ²⁷ Kəni məhli=pən rəhan kəti soldia məmə otaiu əmə muvən mələs rəhn-kapə Jon Bəptais muva. Kəni soldia əha təmuvən əpəha e kaləpus, kəni mohatuv rəhn-kapə Jon Bəptais, ²⁸ kəni mələhu=pən e pilet kəti mələs muva, kəni məfən kəm pətan mitə kəha, kəni tələs muvən kəm rəhan məmə. ²⁹ Nian nətəmimi min rəha Jon Bəptais kəmotətəu nətəmimi kəmotanus nati u kəmol e Jon, kəni kəməhuvən motələs nipətin məhuvən mohtənim e nipəg kəpiel kəti.

Nətəmi tueləfrəha Iesu kəmohtəligpa min ohni
(Luk 9:10)

³⁰ Kəni aposil min rəha Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən natimnati rəfin iətəm kəmotol, mine nəghatiən min iətəm kəmotəgətun nətəmimi lan. ³¹ Mətəu nətəmimi tēpət kəutəhuva mautəhuvən, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruu nauəniən mine nəmeigian mine. Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Pəh-to kəhuvən-to əpəha ikin kəti nətəmimi kohkə ikin, kəni nəkotəmeig nəuветin.” ³² Kəni ilah əmə məhuvən e bot kəti minautəhuvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin.

Iesu təmaugin
nəman faif tausin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mətəu nətəmimi tēpət kəmotafu ilah nian kəmohtə, kəni motəhrun ilah. Kəni kəmohtə e lahuənu min motaiu motaupən e lah, məhuvən əpəha kəutəhuvən ikin. ³⁴ Nian Iesu təmuvari e bot mafu nimənin nətəmimi tēpət kəməhuva rəkis, kəni nikin təməpət pik o lah, mətəu-inu kotəhmen əmə e sipsip min nətəm iətəmimi tikə o neruh vivian ilah. Kəni təməhtul mətəgətun ilah e natimnati tēpət.

³⁵ Kəni mətəuarus tinəhnaiuv, kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, “Nəpinəpu, kəni ikinu ikin nətəmimi kohkə ikin. ³⁶ Təuvir məmə onəkahlī=pən-tə nətəmimi kəutəhuvən e lahuənu min, mine əpəha ikin min, məmə okotos nəhmti niglah nauəniən.”

³⁷ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Nəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu kotəni məmə, “!Nak! ?Nəkəmə oiəkəhuvən motəraki e məni asoli agin u tu-hanrit tənariəs o nosiən piret lan u o nauginian nimənin nətəmimi u?”†

³⁸ Mətəu Iesu təni məmə, “?Nautos piret kuvəh? Əhuvən-to motəh-to.” Kəməhuvən motəh məmə, “Piret faif, kəni nəmu keiu.”

³⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotol nətəmimi kotəharəg e nimanuvehli fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit, ⁴⁰ kəni kəmotəharəg lanəha fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit. ⁴¹ Kəni Iesu təmos piret faif mine nəmu mil u keiu, kəni məsal-pəri əpəha e neai məfaki=pən lan, kəni məhapu piret u məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəuəri e nətəmimi. Kəni matig mos min nəmu mil u keiu məhapu məuəri kəm nətəmimi. ⁴² Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən nərfiləh tasisi, ⁴³ kəni motəpəh nipispisi piret u mine nəmu mil u, kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli tueləf kotəri vivi. ⁴⁴ Kəni nətəmimi min u kəmotəuən, nəman e lah kotəhmen e faif-tausin.

6:30 Luk 10:17   6:34 Nam 27:17; Mat 9:36   † 6:37 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu).   6:44 Mak 8:1-9

Iesu tǎmaliuæk e nǎhue nǎhu
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Kǎni rǎueiu agin min, Iesu tǎmǎni=pǎn kǎm rǎhan min nǎtǎmimi mǎmǎ okotǎlǎs bot kǎti motaupǎn mǎhuvǎn e nǎve nitǎni=pǎn ǎpǎha ikin kǎti nǎrgin u Pǎtsaitǎ, mǎtǎu in otatig mǎhli=pǎn pipim nǎtǎmimi kautǎhuvǎn imalah min ikin. ⁴⁶ Nian tinauǎhruin rǎkis nǎtǎmimi, mǎhli=pǎn ilah kautǎhuvǎn, kǎni muvǎn ǎpǎha e nitǎuǎt mǎmǎ otǎfaki.

⁴⁷ Kǎni tinapinǎpu, bot tinuvǎn ǎpǎha e nǎlugin ǎhruahru ǎpǎha e lek, mǎtǎu Iesu tǎtan pisin ǎmǎ ǎpǎha ipari. ⁴⁸ Kǎni mafu ilah kǎutasuǎ mǎutasuǎ mǎtǎu kinotǎpǎu mǎtǎu-inu nimǎtagi tatoh ilah. Kǎni lapin iuǎkir o nianǎn, kǎni taliuǎk e nǎhue nǎhu mǎtuva. Tǎmaliuæk muva, mǎmǎ otapirǎkis ilah.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kǎni nian nǎtǎmimi min rǎha Iesu kǎmotafu tǎtaliuæk e nǎhue nǎhu mǎtuva, kǎni nikilah tǎhti mǎmǎ narmi iǎtǎmi kǎti. Kǎni ilah rǎfin kǎmoteruh, kǎni motǎgin mǎutearǎg ǎfǎmǎh. Mǎtǎu rǎueiu agin ǎmǎ, Iesu tǎmǎni=pǎn kǎm lah mǎmǎ, “!Ei, nikitǎmah tǎhtul mǎha-mǎha. Iǎu ǎmǎ u. Sotǎginǎn!” ⁵¹ Kǎni mǎri e bot ilah min ilah, kǎni nimǎtagi tǎmeiuǎiu, kǎni kǎmotauit pik ohni, ⁵² mǎtǎu-inu rǎhn-kapǎ lah tiǎkis. Kǎmotafu pǎu Iesu tǎmaugin nǎtǎmimi tepǎt e pipret nǎuan nǎuветin ǎmǎ, mǎtǎu ilah kotǎruru ǎhanǎh mǎmǎ in pǎh.

Iesu tǎmol vivi nǎtǎm kautohmis ǎpǎha Kenesǎret
(Mat 14:34-36)

⁵³ Kǎmǎhuvǎn e nǎve nitǎni=pǎn mǎhuvǎri ǎpǎha ikin kǎti nǎrgin u Kenesǎret, kǎni motiuvi-ǎrain bot ikin. ⁵⁴ Nian kǎmǎhuvǎri ikin ǎha, nǎtǎmimi min ikin kǎmotǎhruin uǎhai ǎmǎ mǎmǎ in Iesu. ⁵⁵ Kǎni kǎmotǎiu mǎhuvǎn ǎpǎha lahuǎnu min mǎutǎni=pǎn kǎm nǎtǎmimi. Kǎni nian kotǎtǎu mǎmǎ Iesu ǎha ikin ǎha, kotǎmki nǎtǎm kautohmis e rǎhalah min pet mǎhuva ohni. ⁵⁶ Kǎni ikin min rǎfin Iesu tǎtuvǎn=pǎn ikin e lahuǎnu ǎlkǎlǎh min, mine lahuǎnu asoli min, mine ikin min rǎfin titǎlau, nǎtǎmimi kotǎmki nǎtǎm kautohmis mohiet motǎlin ǎmǎ ilah ǎpǎha e makit ikin. Kǎni kǎmotǎkeikei mǎutǎni=pǎn kǎm Iesu mǎmǎ otegeǎhan e lah kotek ǎmǎ nififi napǎn rǎhan. Kǎni nǎtǎmimi rǎfin u kǎmotek rǎhan kot kǎmotǎuvir e rǎhalah nimisǎn.

7

Nǎtǎmi asoli min kǎmotǎmǎki e Iesu o kastim rǎhalah
(Mat 15:1-9)

¹ Kǎni Farǎsi nǎuvein mine nǎgǎtun nǎuvein rǎha Lou, kǎmotsipǎn ǎha Jerusilǎm, mǎutǎharǎg ilah Iesu. ² Kǎni kǎmotafu mǎmǎ nǎtǎmimi min rǎha Iesu nǎhlmilǎh tamikmik kǎni mǎsoteikuasǎn e nolǎn rǎha Farǎsi min, kǎni motǎuǎn.

³ Farǎsi min, mine nǎtǎm Isrel tepǎt, kǎmautohtǎu=pǎn ǎhruahru kastim rǎha tipilǎh nuvǎh min. Kǎutǎkeikei moteikuas e nǎhlmilǎh e nolǎn kǎti, kǎni uǎrisig lan, kotǎhruin nauǎnǎn. ⁴ Kǎni nian kotsipǎn e makit mǎhuva, mǎsotǎuǎn pipimǎn, motaupǎn moteikuas e nǎhlmilǎh, uǎrisig kǎmanotǎuǎn. Kǎni mǎutohtǎu=pǎn natimnati tepǎt min lanǎha iǎtǎm kǎmotos o tipilǎh nuvǎh min. Kǎni kastim ǎhruahru ǎha ikin rǎha neikuasǎn e sospǎn, mine kap, mine pesin u kǎmol e ǎnǎn.

⁵ Kǎni inu Farǎsi min mine nǎgǎtun min rǎha Lou kotǎtapuǎh o Iesu mǎmǎ, “!Tǎhro rǎham min nǎtǎmimi kǎsotohtǎu-pǎnǎn kastim rǎha tipitǎh nuvǎh min!? !? Tǎhro kǎsoteikuasǎn e nǎhlmilǎh ko mǎpanotǎuǎn, kǎni mǎutol lanǎha!?”

⁶ Mətəu Iesu təmāni=pən kəm lah məmā, “Aupən Aiseə təmāni pəhrīən nian təmāni pətigəm əhruahru nəghatīən rəha Uhgīn mətāni e təmāh məmā itəmāh nəfaki eiūə mīn. In təmāni məmā, ‘Uhgīn tēni məmā nətəmīmi mīn u kautisīai iəu e nəghatīən əmə rəhalah, mətəu nīkilah tatan=pən əpəha isəu.

⁷ Məutəfaki kəm iəu o nati əpnəpīn əmə, mətəu-inu ilah kəutəgətun nətəmīmi e lou iətəm iətəmīmi əmə təmōl məutəni məmā lou rəha Uhgīn, mətəu kəpə.’”

⁸ Kəni Iesu təmāni mīn kəm lah məmā, “Itəmāh nəutəpəh Lou rəha Uhgīn mautohtəu=pən əmə kastīm rəha iətəmīmi.”

⁹ Kəni mənī=pən kəm lah məmā, “Nəutəfəri pik o nolīən əpətu rəhatəmāh məmā nəkotəpəh Lou rəha Uhgīn kəni məutohtəu=pən aru əmə kastīm rəhatəmāh. ¹⁰ Mosis təmāni məmā, ‘Onəkisīai rəham tatə mīne məmā. Nəmā iətəmi kəti tətəghati rah e rəhan tatə mīne məmā, okəkeikei kohamu.’ ¹¹ Mətəu itəmāh nəkotəni məmā, iətəmi kəti nəmā təpəh nasīruən e rəhan tatə mīne rəhan məmā kəni mənī=pən kəm lau məmā, ‘Rəhak u nati u iəkəmə iəkāsīru e təlau lan, mətəu iəmələhu əmə məmā rəha Uhgīn. Kəni nati kətəfən kəm Uhgīn ko kəsōliən nati kəti lan.’

¹² “Kəni kastīm rəhatəmāh tətəgəhan məmā suah kəti təhrun nəpəhīən nasīruən e rəhan tatə mīne rəhan məmā e nolīən əha. Kəni inu tēsīsīaiən ilau. ¹³ Mətəu e nolīən əha, nəutəgətun nətəmīmi e rəhatəmāh kastīm məmā in nati agīn, kəni motōl nəghatīən rəha Uhgīn tatōl əmə nati əpnəpīn lan. Kəni natīmna ti mīn tēpət mīn lanəha itəmāh nautōl.”

*Nati tol nətəmīmi kotərah
e nəhmti Uhgīn
(Mat 15:10-20)*

¹⁴ Kəni Iesu təmauīn e nīmənīn nətəmīmi məmā okəhuva iuəkīr ohni kəni tēni=pən kəm lah məmā, “Otətəlig vivi-to lak məmā nəkotəhrun nolīən rəha nauəniən mīne neikuasiən. ¹⁵ Nati iətəmīmi tatun təsōliən iətəmīmi tamīkmīk e nəhmti Uhgīn, mətəu nati tatsīpən e nīki iətəmīmi tatōl iətəmīmi tətamīkmīk e nəhmti Uhgīn.*”

¹⁷ Nian Iesu tēmīet rəkīs e nīmənīn nətəmīmi u, kəni muvən əpəha imə, kəni rəhan mīn nətəmīmi kotətapuəh o nīpəti nəghatīən mīn u kəm in. ¹⁸ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmā, “Nəmā təhro itəmāh mīn rəhn-kəpə təmāh tikə. Onəkotəkeikei mətəhrun məmā natīmna ti iətəm iətəmīmi tatun in təhmen əmə e nati ihluə təsōliən iətəmīmi tətərah e nəhmti Uhgīn. ¹⁹ Mətəu-inu tun kəni təsuvənīən e nīkin, mətəu tatuvən e nisīgan, kəni matīet mīn.” (E nəghatīən əha Iesu təmāni pətigəm məmā nauəniən rəfīn katun təuvīr e nəhmti Uhgīn.)

²⁰ Kəni tēni məmā, “Mətəu nati iətəm tatiēt e nīki iətəmīmi, in tol iətəmīmi tətamīkmīk e nəhmti Uhgīn. ²¹ Mətəu-inu nīki iətəmīmi tətəhti natīmna ti tərāh tēpət, kəni nətəmīmi kautōl nolīən tərāh mīn u: nīpətan mīne nəman mīne, kautit oneuən ilah mīn; kəutakləh; kəutohamu iətəmi; ²² kəutakləh e pətan rəha iətəmi pīsīn; kəutaumis pik o natīmna ti; kautōl təfagə tərāh mīn; kəuteiūə; kautit əpnəpīn əmə nīpətan mīne nəman; kautetēt; kəutəni nīkali iətəmi; kəutəfəri ilah; kəutalməli. ²³ Nolīən tərāh mīn əha, ilah kəha kəutsīpən e nīki nətəmīmi kəni mautil ilah kotamīkmīk e nəhmti Uhgīn.”

7:7 Aes 29:13   **7:10** Eks 20:12; 21:17; Dut 5:16   * **7:15** E kopi əuas mīn nəuvein rəha Niutestīmīn iətəm kəməte i e nəghatīən Kīs aupən, nəghatīən pīsīn kəti mīn əha ikin iətəm tatīlpīn nəghatīən u mətāni məmā, “16 Itəmāh rəfīn mətalgītəmāh tatīg, otətəlig vivi, kəni mətəhrun nəghatīən mīn u.”   **7:15** Uək 10:14-15

*Iesu tēmāhgi pētīgām
narmin tērah e nēti pētan kēti
(Mat 15:21-28)*

²⁴⁻²⁶ Kēni Iesu tēmiet u ikinu kēni mēsəu-pahav muvən əpəha Fonisiə, ima Nanihlua min e nitēni rəha Siriə, mətətig e nimə kəti iuəkir o taun u Taea, mətəhluəig məsəlkeikeiən məmə nətəmimi okotəhrun məmə in tətətig əha ikin əha, mətəu ko təsəhluəigian.

Mətəu pētan kēti əha ikin, narmin tērah tətətig e rəhan pətəkəku. Pētan u tāmair ikin əha, kēni in təsəfakian, in Ianihlua. (Nətəm Isrel kotəni məmə Nanihlua min kotəhmen e kuri.) Nian tēmətəu natimnati təuvir min iətəm Iesu tatol ilah, kēni tasək muva misin=pən nəulin ohni məmə otəhgi pētīgām narmin tērah e rəhan pətəkəku. ²⁷ Mətəu Iesu tēni məmə, “Kəpə. Pəh kotəupən mōtaugin kəlkələh min. Təsəuviriən məmə okəraki=pən e nauəniən nig kəlkələh min kəm ‘kuri min.’”[†]

²⁸ Mətəu pētan u tēni məmə, “Nipəhriənian iətəmi asoli, mətəu nati əpnəpin kuri min, mətəu kegəhan məmə ilah kəutun nipispisi nauəniən nig kəlkələh min iətəm tatimərəgrəg=pən e nipəg tepil.”

²⁹ Kēni Iesu təmāni=pən kəm in məmə, “Mətəu-inu nəmuhəlpin vivi rəhak nəghatian, uvən-to əpəha imam ikin mafu narmin tērah tiniet rəkis e rəham pətəkəku.” ³⁰ Pētan u tēmaiu muvən iman lahuənu mafu rəhan pətəkəku tətəpili-pəri vivi əmə e rəhan pet, kēni narmin tērah tiniet rəkis lan.

*Iesu təmōl vivi
iətəmimi kēti matəlgin talu məruru nəghatian*

³¹ Kēni Iesu tēmiet ikin əha ima nətəm Taea kēni muvən=pən əpəha Saedon muvən=pən əpəha Tekapolis ikin matuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli.

³² Kēni nətəmimi kəmotit iətəmimi kēti nimatəlgin talu kēni məruru nəghatian məhuva məmə Iesu otələhu=pən nəhlmin lan pəh tətəu təuvir min e nimisiən.

³³ Kēni Iesu tēmit suah u mian əpəha isəu nəvetin o nətəmimi, kēni məfən nəuanəhlmin e nimatəlgin kēni magəh nəhlmin † mələhu=pən e namin. ³⁴ Kēni məsəl pəri əpəha e neal, kēni mēəhəgəhli ohni e rəhan nəghatian məmə, “!Efata!” Nipətin tēni məmə, “!Əuvir-tə!” ³⁵ Kēni əmeiko iətəmi u tinatətu nati, kēni namin tinəuvir minatəghati vivi.

³⁶ Kēni Iesu tēmāniəhu ilah məmə okəsotəniən nati u kəm nətəmimi. Mətəu nian Iesu tēmətəkeikei kəm lah, mətəu ilah kəmotəkeikei motəni pētīgām pik min kəm nətəmimi. ³⁷ Kəmotəuit pik ohni motəni məmə, “Natimnati rəfin iətəm tatol, mətəu in təuvir pik əgin. Nətəmimi min u nimatəlgin talu kinautətəu nati, mine nətəmimi min u kotəuru nəghatian kinautəghati.”

8

*Iesu tēmaugin
nətəmimi fo-tausin*

(Mat 15:32-39; Mak 6:35-44)

¹ E nian kēti min, nətəmimi tēpət kəməhuva min ohni, kēni mətəu niglah nauəniən tinikə. Kēni Iesu tēmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva kēni tēni=pən kəm lah məmə, ² “Nikik tinahmə pik o nətəmimi min əpəha mətəu-inu, kəməhuərisig lak minotəs rəkis nian kisil, kēni rəueiu əha, niglah

[†] 7:27 “Kəlkələh min” tətəgətun nətəm Isrel, kēni “kuri min” tətəgətun Nanihlua min. Nian koteruh nəghatian u “kuri” mak u tətətig lan, tətəgətun məmə Iesu in tətəni nəghatian rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəutəni e Nanihlua min məmə “kuri min.” ‡ 7:33 E nian min əha, nətəmimi nikilah təhti məmə nəunəhuatəmi in təhmen e mərsin kēni tətəsiuru e nimisiən.

7:36 Mak 1:43-45 7:37 Aes 35:5

nauəniən tinikə. ³ Nəmə iəkahli=pən ilah kautəhuvən əha rəueiu, kəni sueiuei otoh ilah, kəni nəhmtiləh otəpən e suaru, mətəu-inu kəməsotəuəniən nuvəh, kəni nəuvein kəmotəpən əpəha isəu.”

⁴ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpəuəh ohni məmə, “? Okos iə pīret təhmen o nauğiniən ilah? In u ikinu nati tikə ikin, nətəmimi kəsotətiğien ikin.”

⁵ Kəni Iesu təmətəpəuəh o lah məmə, “? Nautos pīret kuvəh?” Mətəu kotəni məmə “Səpən.”

⁶ Kəni təməni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg, kəni tos pīret u məfaki məni tagkiu kəm Uhgən ohni, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəuəri e nətəmimi, kəni ilah kəmotol lanəha. ⁷ Kəni kəmotos min nəm u əlkələh nəuvein motəfən kəm Iesu, kəni Iesu təfaki kəm Uhgən ohni kəni məfən min kəm lah məmə okotəuəri kəm nətəmimi. ⁸⁻⁹ Kəni nətəmimi min u Iesu təmaugin ilah kotəhmen e fo-tausin, kəmotun nauəniən nərfiləh tasisi, kəni motəpəh nīpispisi nauəniən, kəni kaipei=pən e kətim asoli səpən kotəri. ¹⁰ Kəni Iesu təhli=pən nətəmimi kautəhuvən imalah min ikin. Kəni ilah rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot məhuvən əpəha e nitəni Talmanutə.

Farəsi min kəmotəni məmə okotəh nəmtətiən kəti

(Mat 16:1-4)

¹¹ Kəni Farəsi min nəuvein kəməhuva o Iesu mautorgəhu kəm in motəni=pən kəm in məmə otol-to nəmtətiən asoli kəti pəh kotəhrun məmə in təmsipən pəhriən o Uhgən, uə kəpə. ¹² Kəni Iesu nīkin təməpəou, kəni təməhəgəhli o lah kəni məni məmə, “? Kərmə təhro nətəmimi min u rəueiu mine kotəni məmə okotəfu-to nəmtətiən kəti? Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko kasolien nəmtətiən kəti kəm təmah.”

¹³ Kəni məpəh ilah məhuvən e bot məhuvən əpəha e nīkali nəhu nəven=pən.

Is rəha Farəsi min mine

is rəha Kig Herot Antipas

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Rəhan min nətəmimi kəmotəlu e nəmkien pīret təhmen mətəu kəmotos əmə kətiəh əmə məhuvən e bot. ¹⁵ Kəni Iesu təməuvəhəg kəm lah məmə, “Onauteh vivi itəmah o is rəha Farəsi min mine is rəha Herot Antipas.”

¹⁶ Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Tətəni lanəha mətəu-inu kəməsotəmkien pīret.”

¹⁷ Kəni mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəliğien kəni məni məmə, “? Təhro nəutəni nəghatiən əha məmə nəməsotəmkien pīret? ? Təhro itəmah nəsoteruh əhanəhiən kəni məsotəhrun əhanəhiən? !Rəhn-kəpə təmah tiəkis!

¹⁸ Nəhmtitəmah u ikin. ?Təhro nəsotəhiən nati? Kəni nīpəgtəlgitəmah u ikin. ?Təhro nəsotətəuiən nati? İəkəhrun məmə nəmə təhro nīnotəlu e natimnati iətəm kīnəhuva rəkis. ¹⁹ ?Nian iəmos pīret min əha faif məfən kəm nətəmimi əha faif-tausin kotun, kəni uərisig nəmotəpei nīpispisin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “Tueləf.”

²⁰ Kəni təmətəpəuəh min o lah məmə, “? Kəni nian iəmos pīret əha səpən məmə iəkəfən kəm nətəmimi min əpəha fo-tausin kotun, kəni uərisig nəməhuveipi=pən nīpispisin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “səpən.”

²¹ Kəni təmətəpəuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəruru əhanəh iəu?”

Iesu təmol vivi

iətəni kəti nəhmtin tərah

²² Kəni kəməhuvari əpəha ikin kəti kətəni məmə Petsaitə, kəni nətəmimi ikin kəmotit suah kəti nəhmtin tərəh məhuva kəni məutəkeikei o İesu məmə otələhu=pən nəhlmin lan. ²³ Kəni İesu tamos nəhlmi suah u mian isəu nəuветin o lahuənu kəni magəh nəhmti suah u* kəni mələhu=pən nəhlmi mil lan, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Ninəhrun neruhian nati uə kəpə?”

²⁴ Mətəu suah u təməsal pəri kəni məni məmə, “İətafu nətəmimi mətəu kotəhmen əmə e nigı min mətəu in əmə u kəutaliuək.”

²⁵ Kəni İesu təmatig mələhu=pən min nəhlmin mil e nəhmti suah u, kəni nəhmtin tınəhrun neruh vivivən natimnati minəpəh nəuau-əuauən. ²⁶ Kəni İesu təmahli=pən məmə otatuvən iman ikin mətəu təməniahu məmə otəsuvən-pənian əha lahuənu əha ikin.

Pitə təmənı pətigəm məmə İesu in Məsaiə əpələ
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kəni İesu mine rəhan min nətəmimi kəməhiet motəsəu pahav məhuvən e lahuənu min u iuəkır o nati əpəha Sisəriə Filipai. Nian kəməutəhuvən e suaru kəni tətapuəh o lah məmə, “?Otəni-to məmə nətəmimi kotəni iəu məmə iəu pəh?”

²⁸ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni məmə, “Nətəmimi nəuvein kotəni məmə ik Jon Bəptais. Nəuvein kotəni məmə ik Elaiə. Nəuvein min kotəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgın aıpən.”

²⁹ Kəni tətətapuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə təni məmə, “!İK u Məsaiə† əpələ!”

³⁰ Kəni İesu təməniahu əskasik ilah məmə, okəsotəni pətigəmian in kəm iətəmi kəti.

İesu təməghati
e rəhan nimisiən

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kəni tətəmatəgətun ilah kəni mətəni məmə, “İəu Nəti İətəmimi oiapənətəu nəhməian o natimnati tətət. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou okotəməki lak, kəni motohamu iəu, mətəu oiaəkos nian kisil ko, kəni məpanəmiəgəh min.” ³² Təmənı-vivi pau kəm lah, mətəu Pitə tətəmit İesu mian əpəha e nikali suaru kəni təməniahu əskasik məmə otəsəghatian lanəha. ³³ Kəni mətəu İesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmimi, kəni məni=pən kəm Pitə məmə, “!Ik iərmis Setən asoli, əgim muvən isəu ohniəu! Rəham nətəligian səniamə rəha Uhgın, mətəu rəha iətəmimi əmə.”

Naulisiən e nənı pətigəmian İesu kəm nətəmimi

(Mat 16:24-28; Luk 9:22-27)

³⁴ Kəni İesu təmauin rəfin e nətəmimi, mine rəhan min nətəmimi, məmə okəhuva ohni, kəni məni məmə, “Nəmə iətəmi kəti təni məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigı kəməluau muərisig lak.‡

³⁵ İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u, kəni otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhian itulın. Mətəu iətəmi otimis ohniəu mine Nanusian Təuvir rəhak, in otos nəmiəgəhian itulın. ³⁶ ?Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu uərisig lan otimis kəni təsosian nəmiəgəhian itulın, in təmol win e nati təuvir kəti, uə kəpə? Kəpə. ³⁷ Kə iətəmi təsəfanian nati kəti kəm Uhgın məmə Uhgın otəfən nəmiəgəhian itulın kəm in.

* **8:23** Afin-to e futnot e Mak 7:33. **8:28** Mak 6:15 † **8:29** Afin-to e tiksınəri o nəghatian u “Məsaiə.” **8:29** Jon 6:68-69 **8:30** Mak 9:9 ‡ **8:34** Nian nəmə okətu-pəri iətəmimi kəti e nigı kəməluau, in otəkeikei mələs rəhan nigı kəməluau muvən ikin okətu-pəri ikin. **8:34** Mat 10:38-39; Luk 14:27

38 “Nəmə nətəmimi kəutaulis e nəni pətigəmian iəu mine rəhak nəghatian kəm nətəmi kəsotəfakian mautol təfagə tərəh, kəni o nian iəu Nəti İətəmimi oiaukuva lan, iəu min oiaukaulis e nəni pətigəmian məmə ilah u rəhak min nətəmimi. O nian əha iəukuva itimah nagelo asim min e noraipiən əhagəhag asoli rəha rəhak tata.”

9

1 Kəni İesu təməni məmə, “İətəni pəhriən kəm təmāh məmə, itəmāh nəuvein u nəutəhtul u ikinu rəueiu, ko kəsəhmisiən motətəuarus koteruh Narmənigiən Rəha Uhgın otuva e nəsanəniən asoli.”

Nipəti İesu təmuva mol pisin

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kəni nian sikis kinəhuva minəhuvən rəkis, kəni İesu tit Pitə, Jemis, mine Jon, kəni ilahal pisin əmə kiluərisig lan məhuvən əpəha e nitəuət əfəmāh kəti, kəni ilah pisin əmə əha ikin. Kəni kəmlafu nipəti İesu təməuhlin muva mol pisin. 3 Rəhan napən təmuva mərūən mətəraip-oraiip, ko iətəmi kəti təseikuasiən e napən kəti tərūən lanəha. 4 Kəni suah milahal əha kəmlafu Elaijə mine Mosis kəmiaiet pətigəm=pa məhləghati ilahal İesu.

5 Kəni Pitə təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun, təuvir məmə iəkluva u ikin u. Pəh mihlöl nimauvlavl kisiil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” 6 Pitə tinətəghati əpnəpən əmə mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin.

7 Kəni nəpuə təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuiia iətəmi kəti təmsipən əpəha e nəpuə məmə, “İnu nətik keikei u iəkolkeikei pik. Onəklətəlig lan.”

8 Kəni rəueiu aɡin min, kəmləirair, mətəu kəsleruhiən min suah mil, mətəu kəmleruh əmə İesu tətəhtul ilahal min.

9 Nian kəməuteiuaiu e nitəuət məhuvən əpəha ləhtəni, kəni İesu təmənihu əskasik ilahal məmə, “Natimnati min u nəmleh əpəha ilis e nitəuət, onəsləniən kəm iətəmi kəti milətəuarus=pən iəu Nəti İətəmimi oiaəkəmiəgəh min e nimisiən.”

10 Kəni ilahal kəmlisiəi nəghatian rəha İesu, mətəu kəməhləni əmə kəm lahal min məmə, “Nəghatian əha təməni məmə otəmiəgəh min e nimisiən, kəruru məmə nipətin təni məmə nak.”

11 Kəni kəmlətəpuəh o İesu məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva?”

12 Kəni İesu təməni=pən kəm lahal məmə, “Nipəhriənian, Elaijə otaupən muva məmə otol vivi natimnati rəfin. ?Mətəu təhro Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə iəu Nəti İətəmimi oiaəpanətəu nəhməiən o natimnati tərət, kəni nətəmimi okoteruh iəu motəuhlin nəmtəhlah ohniəu motəpəh iəu?”* 13 Mətəu iətəni pəhriən kəm təmāh məmə Elaijə tinuva rəkis, kəni kəmol nati tərəh lan təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə okəpanol lanəha.”

İesu təməhgi pətigəm

narmin tərəh e suəkəku kəti

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Nian kəmohtəlig=pa min, moteruh nətəmimi nəuvein min rəha İesu, mətəu nimənin nətəmimi kəmohtəlau e lah, kəni iəgətun nəuvein rəha Lou

8:38 Mat 10:33 9:1 Mak 13:30 9:7 Uək 3:22; 2Pitə 1:17-18 9:11 Mal 3:1 * 9:12 Nətəm İsrəl rəhalah nətəligiən məmə nəmə Məsaia tuva, in otepət e nətəm Rom mine marmənig e nətəmimi. Mətəu ilah kəsotəfakian lanu e Məsaia məmə otimis o lah, kəni mosmiəgəh ilah o nos rəkisiən nalpiniən o təfagə tərəh, kəni məfən nəmiəgəhiən itulin, kəni kətol win e nimisiən. 9:12 Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 9:13 Mat 11:14

mine nətəmimi min rəha Iesu kautorgəhu. ¹⁵ Nian nətəmimi kəmoteruh Iesu, narmilah təmiuvig pik ohni, kəni motaiu məhuva məmə okotəghati kəm in. ¹⁶ Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nakəha nautorgəhu ohni itəmah nətəmimi min əpəha?”

¹⁷ Mətəu nətəmimi min u kəti təni məmə, “Iəgətun, iəu iəmit nətik muva ohnik məmə onəkoli vivi, mətəu-inu narmin tərəh kəti tətətig lan kəni mol təruru nəghatiən. ¹⁸ Kəni nian narmin tərəh əpə taskəlim in, kəni moh mələs iahu morin e nīməulul, kəni nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuaui nitəhi, kəni matigət-ərain nəhluvn, nīpətīn tatikimkim. Kəni iəmətapuəh o rəham nətəmimi məmə okotəghi pətigəm narmin tərəh u lan, mətəu kotəruru nəghi pətigəmiən.”

¹⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəsi, itəmah u nətəmimi rəueiu mine nəstəhatətəiən lak. Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəghin iəpənəmeig e təmah. !Otit suakəku ko məhuva kəm iəu!”

²⁰ Kəni kəmotələs məhuvən o Iesu. Kəni narmin tərəh əpəha təmafə Iesu kəni tol suakəku u tauit nīpətīn tərəmrumin pik, kəni məmei morin əpə ləhtəni e nīməulul məsəuəsəu mətan, kəni nəunəhuan tiet təhmen e sop. ²¹ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan tatə məmə, “Təmöl lanəha minos nu kuvəh?”

Mətəu rəhan tatə təni məmə, “Təmətuəuin e nian təmatəkəku mətəuarus=pə əha rəueiu. ²² Kəni nian tēpət narmin tərəh kəha tatoh mətləfən əpəha e nīgəm mine nəhu məmə otəhamu. Nəmə nəkəhrun nolīən, pəh nəkasəkəhruin itimlau masiru e timlau.”

²³ Mətəu Iesu təni məmə, “Nak əha, nəghatiən u məmə, ‘Nəmə nəkəhrun nolīən’? Ughin təhrun nolīən natimnati rəfin kəm iətəmimi iətəm tətəhatətə lan.”

²⁴ Kəni rəueiu agin, tatə rəha suakəku u təmagət əfəməh məmə, “Iəkəhatətə lam, mətəu in əmə u rəhak nəhatətəiən təkəku əmə. !Asiru lak məmə rəhak nəhatətəiən otəri mēpət!”

²⁵ Kəni nian Iesu təmeruh məmə nətəmimi nəuvein min kinəutaiu minəutuva iuəkīr ohni məmə okotafu-to, kəni tənī=pən əskasik uəhai əmə kəm narmin tərəh əpəha məmə, “Ik narmin tərəh iətəm natol nīmatəlgitəmi tətalu, kəni mol iətəmi təruru nəghatiən. !Iəkəni=pinə əhruahru u rəueiu məmə onəkiet e suakəku u, kəni məsuva minīən muvən lan!”

²⁶ Kəni narmin tərəh əha təmagət əfəməh mol suakəku əpəha tauit mərəmrumin min u iuəkīr agin timis, kəni miet lan. Ko nakafu məmə tinimis rəkis, kəni nətəmimi tēpət kotəni məmə tinimis. ²⁷ Mətəu Iesu təmeapən məskəlin nəhlmin miuvi-pəri, kəni təhtul.

²⁸ Iesu təmuvən imə, kəni ilah pisin əmə rəhan min nətəmimi kəutəharəg, kəni kotətapuəh ohni məmə, “?Kərmə təhro iəkotəruru nəghi pətigəmiən narmin tərəh əpəha?”

²⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Nəfakīən əmə təhrun nəghi pətigəmiən narmin tərəh min əha lanəha.”

Iesu təmənī pətigəm min rəhan nīmisiən
(Mat 17:22-23; Lük 9:43-45)

³⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəmoħiet u ikinu kəni məhuvən=pən əpəha e nitəni Kaləli ikin, mətəu Iesu təsolkeikeiən məmə okəhrun məmə in əha ikin əha. ³¹ Təmöl lanəha mətəu-inu tətəgətun rəhan min nətəmimi. Təmənī məmə, “Iəu Nəti Iətəmimi, okegəhan=pən lak kəm nətəmimi kotohamu iəu iəkimis. Mətəu oiəkos nian kisil, kəni məpənəmiəgəh min.”

³² Kəni mətəu rəhan min nətəmimi kəsotəhrun vivian rəhan nəghatian, kəni nikilah tinətəgin o nətəpuəhian e nipəti nəghatian rəhan.

?Pəh in tepət e lah?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kəmoheit=pa əpəha Kəpeniam, kəni minautəhuvən imə kəti. Kəni Iesu tətətapuəh o lah məmə, “?Nak əha nəmutəni e suaru?”

³⁴ Mətəu kinotaulis o nuhalpinian motəpnəpin əmə mətəu-inu, e suaru kəmutəni məmə pəh in tepət e lah. ³⁵ Kəni Iesu təməhtiahu məharəg, kəni mauin e rəhan nətəmimi tuələf məmə okəhuva-to ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “Iətəmi tolkeikei məmə in otepət e nətəmimi, in otəkeikei meiuaiu e lah kəni muva məmə in ioluək əmə kəti rəhalah.”

³⁶ Kəni mələs suakəku kəti muva mem aupən e lah, kəni maskəlim məmə, ³⁷ “Kəni iətəmimi iətəm tatos e nikin agian suakəku təhmen e inu, kəni tatol e nərgək, kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nikin agian. Kəni iətəmimi iətəm tatos iəu e nikin agian, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəmi u iətəm təmahlī=pa iəu.”

Suah kəti təmol nati apispis e nərgi Iesu

(Luk 9:49-50)

³⁸ Kəni Jon təməni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgətun iəmotafu suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu mətəu-inu səniəmə kitah kəti.”

³⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Sotəniəhuian, mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm kautol nati apispis min e nərgək, kə kəsotəni uəhəian nəghatian tərəh lak. ⁴⁰ Iətəmimi iətəm səniəmə rəhatah tikimīr, in tolkeikei itah. ⁴¹ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəm tətəsiru e təmah, mətəu-inu rəhak u itəmah, kəni Uhgīn otətəou in o rəhan nolian təuvir u, nati əpnəpin rəhan nasiruiən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu tətəfinə kəm təmah məmə nəkotəmnim.”

Nati tol iətəmimi tətəmei e rəhan nəmiəgəhian

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Kəlkələh min u kətəhatətə lak, nəmə iətəmi kəti tol kəti tətəmei e rəhan nəmiəgəhian uə rəhan nəhatətəian, kəni iətəmi əha, Uhgīn otol nalpinian asoli kəm in. Kəni nalpinian əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəuən, kəni kahtiuvt lan əpəha ləuantəhi lokəmnim məmə otəmnim.

⁴³⁻⁴⁴ “Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfəgə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan.† Nəmə nəhlməm kətiah əmə mətəu onəkəs nəmiəgəhian itulin, inu təuvir pik məpirəkis agin məmə nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli u naunun təkə.”‡

⁴⁵⁻⁴⁶ Kəni nəmə nəhlkəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhian, nəkətahtuv rəkis. Nəmə nəhlkəm kətiah əmə mətəu onəkəs nəmiəgəhian itulin, inu təuvir pik məpirəkis agin məmə nəhlkəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli.§

9:32 Luk 9:45   **9:35** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26   **9:37** Mat 10:40   **9:40** Mat 12:30; Luk 11:23   **9:41** Mat 10:42   † **9:43-44** Inu nəghatian əhlin iətəm tətəgətun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okətəkeikei motol uək əskasik o nəpəhian rəhatah nolian tərəh min. Təhmen məmə kətətahtuv rəkis nolian tərəh. Mətəu in tətəolkeikeian məmə okotərkən nipətiah. ‡ **9:43-44** E kopi əuas min nəuvein rəhan Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, katilpin nəghatian kəti min e fes 44 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48.   **9:43-44** Mat 5:30   § **9:45-46** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, katilpin nəghatian kəti min e fes 46 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48.

⁴⁷ Kəni nəmə nəhmtəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkələs rəkis. Nəmə nəhmtəm kətiəh əmə mətəu onəkuvən ikin Uhgın tətarməniğ ikin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhmtəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli. ⁴⁸ Kəni ikin əha, uhrəl min okotətu e nipəti nətəmimi ikin məsohmisən, kəni nigəm tatus ilah kəni matuəu əmə kilpin ko kəsohapisən nian kəti.

⁴⁹ “Uhgın tətəarəgrəg=pən nigəm e nətəmimi təhmen əmə e sol kətəarəgrəg=pən e nauəniən.

⁵⁰ “?Sol təuvir, mətəu nəmə otisiu, kəni kəruru məmə okəfən min nak pəh tətəhiən? Onəkotəkeiki motos sol u təhmen e nolkeikeiən e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni motatig e nəməlinuən nian rəfin.”

10

?Təuvir məmə nipətan mine nəman okotəpəh ilah min, uə kəpə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kəni Iesu təmiet ikin əha kəni muvən miet=pən əpəha e nitəni əpəha Jutiə e nəven nitəni=pən e nəhu Jotən. Kəni nimənin nətəmimi kəmotuhapumİN=pən min ilah min ohni, kəni tətəgətun ilah məmə inu tətəgətun ilah mine nian min.

² Kəni Fərəsi nəuvein kəməhuvə moteiua əmə motətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Rəhatah Lou tətəgəhan məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan, uə kəpə?”

³ Mətəu Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Lou nak u Mosis təmələhu aupən kəm təmah?”

⁴ Kəni mətəu kotəni məmə, “Mosis təməgəhan lan məmə nəmə iərman tətəpəh rəhan pətan, kəni təkeikei mətei nauəuə kəti məfən kəm rəhan pətan məmə in tinəpəh minol difos lan, kəni ko mənahli pətigəm.”

⁵ Mətəu Iesu təni məmə, “Mosis təmətei lou ko mətəu-inu rəhn-kəpə təmah tiəkis pik. ⁶ Mətəu e nətuəuinən, Uhgın təmol natimnati, kəni mol iərman mine pətan. ⁷ O nati əha in əha, iərman otəpanəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuatig ilau rəhan pətan. ⁸ Kəni ilau okiəuva nipətīlau kətiəh. Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. ⁹ Uhgın tinilpin ilau kinieuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmimi kəti ko təsətəhtuvən rəhalau natigən.”

¹⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh ohni o nati u. ¹¹ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmi tatol tifos mətəpəh rəhan pətan kəni matit min in pisin kəti, in tatol təfəgə tərah e rəhan əhruahru pətan. ¹² Kəni təhmen min əmə, nəmə pətan kəti tətəpəh rəhan iərman kəni matitəu=pən in pisin kəti, in min tatol təfəgə tərah e rəhan əhruahru iərman.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəmki kəlkələh min məhuvə o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah məfən nəuviriən rəha Uhgın kəm lah. Mətəu rəhan min nətəmimi kəmautəniəhu ilah.

¹⁴ Mətəu nian Iesu təmeruh, kəni niəməha tol, mətəhi ilah məmə, “Pəh kəlkələh min okəhuvə ohniəu. Sotəniəhuən kəlkələh min u, mətəu-inu nətəmimi min u nikilah təhmen əmə e niki kəlkələh min, ilah u Uhgın

tətarmanig e lah. ¹⁵ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteiuaiu məhmen e kəlkələh mın u kəti mupəh Uhgın tarmənig lan, ko in təsatig ahgəliən Narmənigiən Rəha Uhgın.” ¹⁶ Kəni mos kəlkələh mın e nəhlmin, kəni mələhu=pən nəhlmin e lah məmə, “Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.”

*Suah kəti rəhan nautə tepət
(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)*

¹⁷ Nian İesu tınətaliuək matuvən, kəni suah kəti təmaiu muva misin=pən nəulın ohni məmə, “İəgətun təuvir, oikəkeikei mol nak u məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁸ Mətəu İesu təni məmə, “?Təhro nətəni məmə iəu iətəmi təuvir? Uhgın pişin əmə u in təuvir, iətəmi kəti mın tikə məmə in təuvir. ¹⁹ İk ninəhrun rəkis lou mın rəha Mosis məmə onəsohamuiən iətəmi, məsakləhiən, məseiuəiən, məsakləhiən e pətan, onəkəkeikei misiai rəham tatə mine məmə.”

²⁰ Mətəu suah u təni məmə, “İəgətun, lou mın u, iatol rəfin ilah nian iəmatəkəku mətəuarus=pa u rəueiu mine.”

²¹ Kəni İesu təməsal=pən əhruahru meh suah u molkeikei pik, kəni məni məmə, “Nati kəti mın əmə əha ikin onəköl. Uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin agin, kəni məfn məni lan kəm nanrah mın, kəni ik onəkös nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Kəni nian suah u təmətəu nəghatiən u, kəni nəhmtin təməpəou, kəni nikin təməpəou pik ohni, matuvən mətəu-inu rəhan nautə tepət.

*Tiəkis o iətəmi rəhan
nautə tepət məmə otuvən
ima Uhgın*

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kəni İesu təməsal=pən meruh nətəmi mın əha ikin, kəni məni=pən kəm rəhan mın nətəmimi məmə, “İNəman! Tiəkis pəhriən o nətəm rəhalah nautə tepət məmə okəhuvən motatig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın.”

²⁴ Kəni rəhan mın nətəmimi kəmotauit pik o nəghatiən rəhan, mətəu İesu təməni mın məmə, “Nənətik mın, tiəkis pəhriən məmə iətəmi kəti otuvən matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın. ²⁵ Tiəkis o kaməl* asoli məmə otuvən=pən e niyəg nitil, mətəu tiəkis pik agin o iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın.”

²⁶ Kəni rəhan mın nətəmimi kəmotauit pik ohni mətəni məmə, “?Ei, mətəu pəh təhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin?”†

²⁷ Kəni İesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “Nak u, ko iətəmimi təsoliən. Mətəu Uhgın, in təhrun nolıən natimnati rəfin.”

²⁸ Mətəu Pitə təni məmə, “İtimah iəmotəpəh rəfin rəhatiməh natimnati məmə oikəhuərisig lam.”

²⁹ Mətəu İesu təni məmə, “İatəni pəhriən, iətəmimi iətəm otəpəh rəhan nimə, uə pian mın, uə kakə mın, uə məmə, uə tatə, uə kəlkələh mın, uə rəhan niftəni ohniəu mine Nənuşien Təuvir, ³⁰ e nəmiəgəhiən rəha nəhue niftəni u, in otos nitailah uan-hanrit, inu nimə mın, mine pian mın, mine kakə mın, mine məmə mın, mine kəlkələh mın, mine niftəni mın — kəni in otos mın nərahien mın iətəm nətəmimi okotöl kəm in. Kəni e nəmiəgəhiən vi iətəm otəpanuva,

10:15 Mat 18:3   **10:19** Eks 20:12-17; Dut 5:16-20   * **10:25** Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iağgin tapirəkis hos mine kau. Afın-to e tiksınəri.   † **10:26** Narmiləh təmiuvig pik, mətəu-inu nikiləh təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgın tolkeikei pik agin ilah, mətəu-inu in tətasiru e lah e nautə rəhalah.

in otos nemiagəhiən itulin. ³¹ Mətəu nətəmimi tepət u kautaupən u rəueiu, okəpanəhuərisig, kəni nətəmi u kautəhuərisig u rəueiu okəpanotaupən.”

Iesu təməni min məmə otəpanimis
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kəni Iesu mine kəmotaliuək e suaru məutəri=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu təmataupən e rəhan min nətəmimi, əmeiko narmilah təmiuvig pik ohni, kəni nətəmi kəmautəhuərisig e lah kəmotəgin. Kəni Iesu tit rəkis rəhan min nətəmi tuələf məhuvən, kəni mətəni=pən nati nak iətəm okəpanol lan, ³³ məni məmə, “Otətəlig vivi-to lak. Rəueiu kinautəri minautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni okegəhan=pən lak iəu Nəti İətəmimi e nəhlmi pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni okotəni məmə oiəkimis, kəni okotəhlman=pən lak e nəhlmi Nanihluə min. ³⁴ Kəni okotəuvsan lak, kəni motəgəh iəu, motalis iəu, kəni motohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan u, iəpanəmiəgəh min.”

Jemis mine Jon kəmuətapuəh məmə Iesu otol nati kəti
kəm lau

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil, kəmiəuva o Iesu, kəni muəni=pən ohni məmə, “İəgətun, iəkuolkeikei nati kəti məmə onəköl kəm tımlau.”

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, “?Nəkuolkeikei nak məmə iəkol kəm təlau?”

³⁷ Mətəu kuəmə, “O nian nəkuva məmə onəkərmənig e nəhəgəhəgiən rəha nəsanəniən rəham, kəni iəkuolkeikei məmə onəkegəhan e tımlau kəti təharəg e nəhlməm maru kəni kəti təharəg e nəhlməm məui, ikin mil ko ima nəsanəniən mine nisiaiən ikin.”

³⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “İtəlau nəkuəruuru nati nətuəni. ? Təhro? ?İtəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhmen o nənnimian e kap rəha nəhməiən iəu oiəkəmnim lan? ?Kəni muəhmen min məmə okol bəptais e təlau e nəhməiən məmə inu okol lak?”

³⁹ Kəni kuəmə, “!Əuəh, iəkuəhmen lan!” Mətəu Iesu təni məmə, “Pəhriən, onəkuəkeikei nənnimian e kap iəu iəkəmnim lan. Kəni okol bəptais e təlau e bəptais iətəm okol bəptais lak lan. ⁴⁰ Mətəu o nəharəgiən e nəhlmək maru mine məui, səniəmə rəhak məmə iəkəni. İkin mil əha, ilau rəha nətəmimi u iətəm Uhgın təmol əpenə-penə o lah.”

İətəmi iətəm otepət
e nətəmimi

(Mat 20:24-28)

⁴¹ Uərisig lan, rəhan nətəmi ten kəmotətəu nəghatiən u, kəni niəməha təmol ilah o Jemis mine Jon. ⁴² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva, kəni təni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun məmə nətəmimi min u kotəni məmə okotepət e Nanihluə min, kautəfəri aru ilah, kəni nətəmi asoli rəhalah kəutol nalkutiən asoli kəm rəhalah min nətəmimi.

⁴³ “Mətəu itəmah onəsotolian lanəha. Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otepət e təmah, in otəkeikei muva məmə in ioluək əmə kəti rəhatəmah.

⁴⁴ Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otit itəmah, kəni in otəkeikei muva məmə in iol əhruin kəti rəhatəmah. ⁴⁵ Kəni iəu min, Nəti İətəmimi, iəməsuəiən məmə nətəmimi okotol uək kəm iəu, mətəu iəmuva məmə iəkol uək kəm nətəmimi kəni məfən rəhak nemiəgəhiən məmə iəkitis ilah e rəhalah nolian tərah min.”

Iesu təmol vivi nəhmti Patimiəs
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi, kəməhuva əpəha Jeriko. Kəni nian kinohiet mautəhuvən, kəni nətəmimi tepət kəməhuərisig e lah. Kəni suah kəti nəhmtin tərəh, tətəharəg e nikali suaru, nərgin u Patimiəs nəti Timiəs. Nian rəfin tətəsiə e məni o nətəmimi. ⁴⁷ Nian təmətəu məmə Iesu iətəm Nasərit tətaliuak e suaru mətuvə, kəni təmagət əfəməh məmə, “!Əui, Iesu Mipi Tefit, asəkəhruiñ iəu masiru lak!”

⁴⁸ Kəni nətəmimi nəuvein kotearəg lan motəni məmə, “! Ei, sagətian!” motəni pau mətəu in təməha magət əfəməh pik min məmə, “! Mipi Tefit, asəkəhruiñ iəu masiru lak!”

⁴⁹ Kəni Iesu təhtul kəni məni məmə, “Otauin-pən-to e suah u məmə tuva.” Kəni motəni=pən kəm in məmə, “Ei, agian, məhtul, mətəu-inu Iesu tətəuñ lam.”

⁵⁰ Kəni suah u təməraki e rəhan kot, miuvig-pəri məhtul muvən o Iesu. ⁵¹ Kəni Iesu tətəpuəh ohni məmə, “? Nəkolkeikei nak?” Mətəu təni məmə, “!Əgətun, iəkolkeikei məmə nəkol vivi nəhmtək pəh iəkeh nati.”

⁵² Kəni Iesu təni məmə, “Atuvən. Rəham nəhatətəian tinalo vivi ik.” Kəni rəueiu agin min nəhmtin təməuvir, tinateh nati. Kəni minatitəu=pən Iesu məutan.

11

Iesu təmasuə e togki mətəvən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kəməhuvən iuəkir o Jerusiləm, iuəkir o lahuənu mil u Petfas mine Petəni, mautəhuvən əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təmahlı=pən rəhan keiu iətəmimi mil kuaupən. ² Təməni=pən nəghatian u kəm lau məmə, “Onəkian əpəha e lahuənu əha kəutəsəl=pən ikin. O nian nəkian əha ikin, kəni ko mueruh min nəti togki kəti kəsasə əhanəhiən lan kəmoħrain. Kəni nəkiatis muəsıg miəuva. ³ Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni məmə, “?Onəkəħro e nəti togki?” kəni nəkuəmə, “!ərmənıg tolkeikei, kəni otəpanahlı=pa min tuva uəhai əmə.”

⁴ İlau kəmian kəni mueruh nəti togki u kəmoħrain e nikali suaru əpah iuəkir o namtiħluə e nimə, kəni kiatis. ⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein kəmətəhtul əha ikin kəni motəpuəh o lau məmə, “!Ei! !Nətıatis nəti togki u o nak?”

⁶ Kəni kəmuəni=pən nəghatian rəha Iesu kəm lah, kəni kəmotegəhan=pən e nəti togki kəm lau. ⁷ Kəni kəmuəsıg togki mian o Iesu, kəni muəpeg rəhalau kot muəhtərain nəhue togki u lan, kəni Iesu təmasuə lan.* ⁸ Kəni nətəmimi tepət kəmotepin rəhalah kot əpah e suaru, kəni nəuvein kəmotaiu məhuvən əpəha e nıkinati motətəi nımənati motəmki məhuva motepin əpah e suaru.†

⁹ Nətəm kəutaupən mine nətəm kəutəhuərisıg kəmotagət əfəməh məmə, “!Hosanə,‡ əni-vivi Uħgin!

!İərmənıg Uħgin tətətig ilau iətəmimi u iətəm tətuvə e nərgin!

¹⁰ ! Pəh Uħgin otəfən rəhan nəuvirian kəm suah u tətuvə məmə iərmənıg təhmen e Tefit u tipitimah aupən!

!Hosanə o Uħgin əpəha ilis e negəu e neai!”

10:52 Mak 5:34 * **11:7** Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku. İətəmi rəha nəluəginian otasua e əhos kəti, mətəu iətəmi rəhan nətaligian ləhtəni otasua e togki. Nian Iesu təmasuə e togki, tətəgətun məmə in tətuvə e nəməlinuian təhmen e Kig iətəm rəhan nətaligian ləhtəni. Sek 9:9 tətəni məmə nian Masaio otuva Jerusiləm, in otasua e nəti togki kəti. † **11:8** Kəmotol lanaha tətəgətun=pən məmə kəutəfən nisıaiən. ‡ **11:9** Aupən nıpəti nəghatian u “Hosanə” təni məmə, “osmiəgəh.” Kəni mətəu uərisıg lanko, nıpətin tinuva min, “əni-vivi.” **11:9** Sam 118:25-26

¹¹ Kəni Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm e Nimə Rəha Uhgın meruh rəfin natiṁnati mitaləu. Mətəu mitigar tinaləlin rəkis, kəni tiet ilah rəhan mın tuələf nətəmimi mautəhuvən mın Petəni.

*Niği kəti fik iatəm nəuan tikə
(Mat 21:18-19)*

¹² Kəni kəməni pa lauig lan, kohiet mın Petəni minautəhuvən Jerusiləm, kəni nəumis tinus Iesu. ¹³ Kəni təsal=pən e niği kəti fik tətəhtul əpəha isəu nəuветin nimalin tepət. Tuvən məmə otəhli nəuan kəti, mətəu nəuan tikə, nimalin əmə, mətəu-inu səniəmə nian rəha niği fik tətəu lan. ¹⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm niği fik əha məmə, “Pəh nətəmimi kəsotun minian nəuam e nu mın rəfin.” Kəni rəhan mın nətəmimi kəmotətəu rəhan nəghatiən əha təməni. §

*Iesu təmahli pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹⁵ Kəni kəməhuvən mohiet=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu tuvən əpəha imə e Nimə Rəha Uhgın məhgi pətigəm nətəmimi kətol makit, kəni mahuvihin tepil rəha nətəm kətol senis e məni, mine stul rəha nətəmi kətol səlim e mak mın.* ¹⁶ Kəni məhtul pəsığ e nətəmimi məmə okəsotəmkiən rəhalah natiṁnati məhuvən əpəha e Nimə ikin Rəha Uhgın. ¹⁷ Kəni təməgətun ilah məmə, “Kəmətəi=pən e Nauəuə Rəha Uhgın məmə Uhgın təni məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakian məmə nətəmimi e nitəni mın rəfin okotəfaki=pa ikin kəm iəu.’ Mətəu itəmah nəmotol məmə in ‘nimə rəha iəkləh mın.’”

¹⁸ Kəni pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou kəmotətəu rəhan nəghatiən. Kəni kinotəgin e Iesu mətəu-inu nian nımənin nətəmimi kəmotətəu rəhan nəgətunian, narmiləh tiuvig pik ohni. Kəni pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou kinotətəuəin məutəsəl e suaru kəti məmə okotəhamu in. ¹⁹ Kəni nian tinəhniəu, Iesu mine rəhan mın nətəmimi kohiet Jerusiləm minautəhuvən.

*Niği fik təmimis məgətun nəhatətəin rəha nətəmimi
(Mat 21:20-22)*

²⁰ Kəni kəməni lauig lan, kəməhuvə mın e suaru motafu niği fik əha tinaukei rəkis muvən mətəuarus əpəha e nəukətin. ²¹ Kəni Pitə nikin tinəhti nəghatiən rəha Iesu e niği əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “!İgətun, afu-to niği fik əpələ nəməni rah, kəni tinaukei rəkis!”

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəhatətə əmə e Uhgın. ²³ İətəni pəhriən kəm təmah məmə nəmə iətəmi kəti tətəhatətə pəhriən e Uhgın, kəni otəni=pən kəm nitəuət əpəha məmə, ‘Uvən, miuvig pətigəm əpəha ləuantəhi mamnim,’ kəni nəmə təsəniən e nikin keiu, məhatətə əmə e Uhgın, kəni nati u otol nıpəhriən. ²⁴ Kəni o nati u inu, iəkəni kəm təmah məmə, nəmə nəkotəfaki o nati kəti kəni mətəhatətə məmə onəkotos pəhriən, kəni onəpanotos rəfin nati u nəmotəfaki ohni.

²⁵ “!E nian nəkotəhtul məutəfaki, mətəu nikitəmah nəuветin əha ikin tərəh mətəu-inu iətəmi kəti təmol nati kəti təsəhmenian e təmah, kəni otalu e rəhan

---

11:13 Luk 13:6   § **11:14** E Oltestimin mine Niutestimin, niği fik tətəgətun nətəm Isrel.   * **11:15** Afın-to e tiksinəri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natiṁnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın.   **11:15** Sek 14:21; Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; Mal 3:1-5   **11:17** Aes 56:7   **11:17** Jer 7:11   **11:18** Mak 14:1   **11:23** Mat 17:20   **11:24** Mat 7:7

noliən tərəh məsotalpinian nitai təfagə tərəh rəhan. Otol lanəha pəh Uhgın əpəha e negəu e neai in otalu kəni mafəl rəhatəmah təfagə tərəh min.*†

?Pəh təmegəhan e İesu məmə otol natimnati min əha?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kəni İesu minə rəhan tuəsf nətəmimi kəmohtəlig=pə min əpah Jerusiləm. Kəni İesu taliuək mətan əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni pris asoli nəuvein, minə nəgəstun min rəha Lou, minə nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl kəməhuva ohni. ²⁸ Kəni kəutətapuəh məmə, “?Əni-to kəm timah məmə pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha? ?Kəni pəh təmegəhan e nəpətian əha, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

²⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oiakətapuəh-pinə-to nəghatian kəti kəm təmah, kəni nəmə nəkotuhalpin ko, kəni iəkəni=pinə məmə pəh təmegəhan e nəpətian u məmə iəköl natimnati min əha. ³⁰ ?Otəni-to məmə pəh təməni məmə Jon otol bəptais e nətəmimi? ?Uhgın, uə iətəmimi əmə kəti?”

³¹ Kəni əmeiko kınətəni-əni kəm lah min məmə, “?Ei, okotəni məmə nak? Nəmə okotəni məmə Uhgın əha rəueiu, kəni otəni min məmə, kəni təhro kəməsotəhatətəian e Jon. ³² Mətəu, ko kəsotənian məmə iətəmimi əmə kəti.” Kəmotəni lanəha mətəu-inu ilah kəmotəgin e nətəmimi iətəm kınətəni rəkis nıpəhrəian e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın. ³³ Kəni kəmotəni=pən kəm İesu məmə, “İtimah iəkötəruu.” Mətəu İesu təni məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəni pətigəmiən kəm təmah məmə pəh təmegəhan e nəpətian məmə iəköl natimnati min əha.”

12

Nəghatian əuhlin e nətəmimi kəutasum o nəua krep

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Kəni İesu təməni nəghatian əuhlin kəti kəm lah məmə, “Suah kəti təmasum e nəua krep, u niləuis katol wain e nəuan. Kəni mol kəlkəl e kəpiəl tuvən mıtəlau lan, kəni mol ikin kəti o noliən nımei naliuək-aliuəkian e nəua krep məmə nəhuin otəiu kəni kol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsal vivi o nasumiən o nati miəgəh min minə nətəmimi. Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuəvetin rəhan, nəuəvetin rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkian iki pisin kəti.*†

² “Matuvən, matuvən, kəni nian niləuis u krep təmol nəuan kəni minımarəg, iətəmi asoli təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meh nətəm kəutol uək e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni mətəuəri mətəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. ³ Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul mətəhti ioluək əha, kəni mətahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep nəuvein minə kəm in.

⁴ “Kəni iətəmi asoli u təhli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotoh rəhn-kapə motol aulis in. ⁵ Kəni təhli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotohamu timis. İlah təpət kəməhuvən, kəni nətəmimi min u kotohəin nəuvein, kəni mətohamu nəuvein.

⁶ “Kəni kətış əmə əha ikin ilau min kətuatig, inu nətin keikei. Naunun, təmahli=pən nətin, kəni nıkin təhti məmə, ‘İlah okotəkeikei mətisai nətik.’

† 11:25 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatian Kris əupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tətilpin nəghatian u mətəni məmə, “26 Mətəu nəmə itamah nəsotaliən, mətəskəim iakis e nıkitəmah noliən tərəh min rəha nətəmimi iətəm kəutol e təmah, mətalpin, kəni ko rəhatəmah Tətə Uhgın əpəha e negəu e neai otəsaluian kəni məlpin noliən tərəh min rəhatəmah.”

11:25 Mat 6:14-15 * 12:1 E Oltestimin, nasumiən rəha krep in tatol nəmtəian rəha İsrəl. † 12:1 Afın-to e tiksınəri “nasumiən rəha krep.” 12:1 Aes 5:1-2

⁷ Mætəu tāmuvən kəni nətəmimi mīn u kotəni məmə, ‘Inu nətī iətəmi asoli iətəm otarmənīg e nasumiən nian rəhan tatə otimis. !Pəh kəhuvən motohamu mīn, kəni motarmənīg e nasumiən rəhan!’ ⁸ Kəni kəmotaskəlīm motohamu, kəni motələs nīpətīn məhuvən motəraki=pən lan əpəha ihluə e nasumiən.”

⁹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “?Iətəmi asoli u otol nak? Otuvən mohamu ilah kəni məfən mīn nasumiən u kəm nətəpīsīn mīn nəuvein.”

¹⁰⁻¹¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgīn u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Kəpiel u iətəm nətəmimi rəha nuvləkīniən nīmə kəsotolkeikeiən motəpəh, in tinuva kəpiel keikei o nolīən nīmə. Iərmənīg təmōl nati u, kəni in nati təuvir agīn e nəhmtitah.’”

¹² Kəni nətəmimi asoli kətolkeikei məmə okotaskəlīm Iesu motləfən e kaləpus, mətəu-inu tətəghati rah e lah e nəghatiən əuhlin u. Mətəu kīnotəgīn e nīmənīn nətəmimi kəni motəpəh, motagim.[‡]

?Təhruahru o nətəuiən takis kəm Sisə, uə kəpə?

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Fərəsi mīn nəuvein mīne nətəmimi nəuvein e pati rəha Kig Herot Antipas, rəhalah mīn nətəmi asoli kəmotahli=pən ilah məmə okəhuva moteiuə e Iesu pəh təmei aru e rəhan nəghatiən. ¹⁴ Kəməhuva ohni kəni motəni=pən kəm in məmə, “Iəgətun, iəkotəhruən məmə ik iətəmi əhruahru. Nolīən rəham o nətəmimi təhmen əhmen əmə o nətəmi asoli mīne nətəmimi əpnəpīn mīn rəfin əmə. Mətəni nīpəhriənīən mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgīn. ?Əni-to məmə təhruahru məmə iəkotətəu=pən takis kəm Kig Sisə, kəpmən asoli rəha nətəm Rom, uə kəpə? ?Oīəkotəkeikei motətəu=pən, uə kəpə?”

¹⁵ Mətəu Iesu tinəhruən əmə məmə kəutəni əmə e nohlīlah mətəu nīkilah tōl pīsīn, kəni mēni məmə, “?Təhro nəkotəni məmə onəkotol məmə iəkəmei e rəhak nəghatiən? Otos-to mēni kəti məhuva-to pəh iəkəh.”

¹⁶ Kəni kəmotos kəti məhuva, kəni tətətapuəh o lah məmə, “?Narmi pəh u, kəni nərgī pəh u e mēni u?” Mətəu kotəni məmə, “Sisə, iətəmi asoli rəha Rom.”

¹⁷ Kəni Iesu tēni məmə, “Natimnati rəha Sisə, okəfən kəm Sisə. Mətəu natimnati rəha Uhgīn okəfən kəm Uhgīn.”[§] Kəni narmīlah tēmiuvīg mətəu-inu tənūhalpīn vīvi rəhalah nəghatiən.

?Təhro iətəmimi timis

kəni məmiəgəh mīn?

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kəni Satusi mīn nəuvein kəməhuva o Iesu. E rəhalah nətəlīgīən, nətəmimi kəmoħmīs məsotəmiəgəh mīniən. Kəməutalkut o nolīən məmə rəhalah nətəlīgīən in təhruahru, kəni tōl lanəha, kəmotəni kəm Iesu məmə, ¹⁹ “Iəgətun, Mosis tətətei rəkis lou kəti u tēni məmə, ‘Nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətān, kəni məsuələsīən nətīlau kəti mīne, kəni pian otəkeikei mīf pətālimīs əha, məmə okuələs nətīlau kəti ko, kəni suakəku u otos nīmēi rəhan tatə asoli əpəha tinīmīs rəkīs.’

12:8 Hip 13:12 **12:10-11** Sam 118:22 ‡ **12:12** E nəghatiən əuhlin u, iətəmi rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgīn. Kəni nətəmimi nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmi asoli rəha Isrel. Kəni nolūək mīn kəutəgətun=pən iəni mīn rəha Uhgīn. Kəni nətīn tətəgətun=pən Iesu məmə otəmānimīs. Kəni nalpīniən tətəgətun=pən nalpīniən iətəm otəpanuva o nətəmi asoli rəha Isrel. **12:13** Luk 11:53-54

§ **12:17** Nətəlīgīən rəha nətəmimi məmə mēni rəfin rəha Rom, in rəha iətəmi asoli rəha Rom. Kəni nətəlīgīən rəhatah məmə nəmiəgəhiən rəhatah mīne natimnati rəfin rəhatah, ilah rəha Uhgīn. **12:17** Rom 13:7 **12:18** Uək 23:8 **12:19** Dut 25:5

20 “Kəni nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mīmīs. 21 Kəni iətəm təmuərisig tit pətalimis u, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni timīs mīn. Kəni pialau iətəm tatuərisig e lau tol əmə nati kətiəh. 22 Mətuəvən, mətuəvən kəni nətəmi mīn u səpin ilah pialah mīn kəmotit pətan u kəni ilah rəfin mohmīs, kəni məsotələsiən nətilah kəti mine. Kəni pətan əpəha təməmis mīn. 23?Kəni o nian nətəmmimi okotəmiəgəh mīn e rəhalah nīmisiən, kəni pətan əha rəha pəh, u ilah rəfin səpin kəmotit?”

24 Mətau Iesu təni məmə, “İtamah nəmotəmkarəpən. ?Nəkotəhrun məmə onak? Mətau-inu itamah nəkotəruru Nauəuə Rəha Uhgīn, kəni məutəruru mīn nəsanəniən rəha Uhgīn. 25 Nian nətəmmimi nətəm kəmohtmīs okotəmiəgəh mīn, ilah okotəhmen e nagelo mīn əpəha e neai, kəni məsotit mīniən pətan, mīne məsotohtəu=pən mīniən iərman. 26 Kəni oiəkəgətun itamah e iətəm tətəmiəgəh mīn e rəhan nīmisiən. Kəni nəmə təhro itamah nəsotəfin əhanəhiən nəghatiən əha kəmətei=pən e nauəuə rəha Mosis, tətəni nanusiən rəha Mosis nian niği kəti niğəm təmatūs. Kəni e nian əha, Epraham, mīne Aisək, mīne Jekəp kīnohmīs rəkīs nuvəh. Kəni Uhgīn təməni=pən kəm Mosis məmə, ‘Rəueiu əha, iəu Uhgīn rəha Epraham, mīne Uhgīn rəha Aisək, mīne Uhgīn rəha Jekəp.’ 27 Tol lanəha, kəmləmiəgəh e narmiləhal, nati əppapīn kəmlīmīs e niyətiləhal. Kəni tol pəhriən lanu mətau-inu Uhgīn, in Uhgīn rəha nətəm kəutəmiəgəh, səniəmə rəha nətəm kəmohtmīs agīn. İtamah nəmotəmkarəpən pəhriən.”

?Lou nak in tepət e lou mīn?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Kəni iəgətun kəti rəha Lou təmətəharəg mətətəu ilah kəutəghati, kəni Iesu tətuhəlpīn vivi nəghatiən rəha Satusi mīn. Kəni tuva o Iesu mətətapuəh ohni məmə, “?Lou əhro pəhruvən u in ilis agīn kəni in məuvir məmə okotəhtəu=pən?”

29 Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Lou u in ilis agīn u okotohtəu=pən təni məmə, ‘!Otətəlig vivi-to itamah nətəm İsrəl! Uhgīn u in rəhatah İərmənig, in əmə in Uhgīn. 30 Onəkolkeikei Uhgīn u rəham İərmənig e nīkim rəfin, mīne nəmiəgəhiən rəfin rəham, mīne nətəligiən rəfin rəham, mīne nəsanəniən rəfin rəham.’ 31 Kəni lou iətəm tatuərisig lan təni məmə, ‘Onəkolkeikei ik mīn nəuvein təhmen=pən əmə məmə natolkeikei aru ik.’ Lou kəti tikə mīn tapirəkīs lou mil əha.”

32 Kəni iəgətun əha rəha Lou təni məmə, “İəgətun, rəham nəghatiən təhrəuhru. Nəməni pəhriən məmə İərmənig əmə in Uhgīn. Uhgīn kəti mīn tikə. 33 Kəni okotolkeikei Uhgīn e nīkitah rəfin, mīne nətəligiən rəfin rəhatah, mīne nəsanəniən rəfin rəhatah, kəni motolkeikei kitah mīn nəuvein məmə kotolkeikei aru kitah mīn. Təuvir pik məmə okotohtəu=pən lou mil əha tapirəkīs nuvan əhtuviən nati miəgəh mīne sakrifais mīn rəfin iətəm Lou tətəni.”

34 Kəni Iesu təməh məmə rəhan nəghatiən teinatig pik, kəni təni=pən ohni məmə, “Ik niuva iuəkir o Nərmənigiən Rəha Uhgīn.” Kəni uərisig lan, ilah rəfin kīnotəgīn e nətapuəh mīniən nəghatiən ohni.

Məsaiə səniəmə mipi Təfit əmə,

mətau rəhan mīn iətəmi əsoli

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Nian Iesu tæmætægætun nætəmimi æpæha e Nimæ Ræha Uhgîn, kæni mætætæpuæh o næghatïan kæti o lah mæmæ, “?Tæhro iægætun min ræha Lou kotæni mæmæ Mæsaia u in mipi Kig Tefit? ³⁶ Narmîn Ræha Uhgîn tæmæfæn neinatigïan kæm Tefit mæmæ otæni mæmæ, ‘Iærmænig Uhgîn tæmæni=pæn kæm ræhak Iærmænig mæmæ, ðharæg u e ræhak maru, ikin ima næsanænïan mine nisïaïan, mætæuarus=pæn iæu iækælæs iahu ræham tikimîr min mælin=pæn ilah æpæha læhtæni e næhlkæm, mæmæ nætarmænig e lah.’

³⁷ Tefit aru tæmæni mæmæ Mæsaia in ræhan Iærmænig. ?Kæni næmæ mipi Tefit aru æmæ, kæni tæhro matol ræhan Iærmænig?”

Kæni nætəmimi min u kæmautætæg e Iesu kæmotagïan pik e ræhan næghatïan.

Nætəmimi okotætæu vivi ilah o nægætun min ræha Lou
(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Nian Iesu tæmætægætun ilah, kæni mæni mæmæ, “Itæmah onækotækeikei mætætæu vivi itæmah kæni mæsotohtæu-pænïan nolïan min ræha nægætun min ræha Lou. Ilah kotelkeikei mæmæ okæhuvæn e næpæn æfæmæh min ræha næfæriæn mæmæ nætəmimi okoteruh=pæn ilah lan. Kæni nïkilah tætagïan nian nætəmimi kæutæfæri næhlmi lah kæm lah e nisïaïan æpæha e makit. ³⁹ Kæni æpæha imæ e nimæ ræha nuhapumïnïan, kotelkeikei mæmæ okotæharæg aupæn æpæha tæuvîr ikin. Kæni e nian ræha lafet, ilah kotelkeikei mæmæ okæhuvæn motæharæg aupæn ikin nisïaïan ikin. ⁴⁰ Kæni motaklæh e nimæ min ræha pætälimis min, kæni moteiua æmæ mæutæfaki æfæmæh mæmæ okotol pæh nætəmimi kotisïai ilah, mætæu okæmanol nalpïnïan kæm lah tapirækis.”

Mæni ræha pætälimis
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kæni Iesu tæmætæharæg æpæha e Nimæ Ræha Uhgîn iuækîr o bokis kætæfæn mæni ikin, materuh nætəmimi tepæt kæutæraki=pæn e mæni ræhalah. Kæni nætæmi ræhalah nautæ tepæt kæuteraki=pæn e mæni asoli min. ⁴² Kæni pætälimis kæti ianrah tæmæfæn mæni ækæku keiu æmæ. * ⁴³ Kæni Iesu tæmauïn e ræhan min nætəmimi kæhuva kæni mæni mæmæ, “Iætæni=pinæ kæm tæmah mæmæ pætälimis æha ianrah pæhriæn, mætæu tæmaraki=pæn e mæni asoli tapirækis ræha nætəmimi min ræfin. ⁴⁴ Ilah kæmotæraki=pæn e ræhalah mæni, mætæu tepæt min æpæha lahuænu. Mætæu pætälimis u iætæm in ianrah pæhriæn, in tæmæfæn ræfin mæni ræhan o nosïan næhmti nigïn nauænïan, kæni tikæ min æha ikin.”

13

Iesu tæni mæmæ
Nimæ Ræha Uhgîn otæmei
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Nian Iesu tæmatiet e Nimæ Ræha Uhgîn, kæni ræhan kæti nætæmi tuelæf tæmæni=pæn ohni mæmæ, “!Iægætun, afu-to kæpiel asoli min mine nimæ min kotæuvîr!”*

² Kæni mætæu Iesu tæni mæmæ, “Itæmah nautæ natimnati min æha, mætæu nian otætæva iætæm nimæ min æha, nætəmimi okotoharæg-ræg kæpiel min e lah. Ko kæpiel kæti tæsamæhliæn e nimein.”

Næhmæian asoli otæva
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

12:36 Sam 110:1 * **12:42** Mæni u tæhmen=pæn e tuenti vatu. **12:43** 2Kor 8:12 * **13:1** Inæha Nimæ Ræha Uhgîn ikin, kæmol nimæ min e kæpiel asoli min. Næuvein ræhalah næfigamïan tæhmen e fote-faif-tausin kilo. **13:2** Luk 19:44

³ Uarisig lan, Iesu tæmuvæn mætæharæg æpæha e Nitæuat Ræha Nigi U Olif ikin kæhrun neruhian Nimæ Ræha Uhgîn e nitæni=pæn. Kæni Jemis, Jon, Pitæ mine Antiru kæmæhuva ohni ilah pisin æmæ. ⁴ Kæni kæmotætæpuæh ohni mæmæ, “?Ōni-to mæmæ natimnati min æha okæhuva næhgîn? ?Kæni næmtætian æhro u otol pæh iækotæhrun mæmæ tinol nian æhruahru æha ræueiu ræha natimnati min æha?”

⁵ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Ōnæutætæu vivi itæmah o nætæmimi, mæstogæhanian mæmæ koteiuæ e tæmah. ⁶ Kæni mætæu nætæmimi tepæt okæpanæhuva e nærgæk, kæti otæni mæmæ in Mæsaia, kæti otæni mæmæ in, kæni moteiuæ e nætæmimi tepæt.

⁷ “Kæni næmæ nækotætæu mæmæ nætæmimi næuvein kæutæmæu æpæha iuækir o tæmah, kæni motætæu min næuvein min æpæha isæu kautoh ilah min, mætæu nægænnapitæmah otæsægînian. Natimnati min æha okotaupæn mæhuva pæhrîan, mætæu sæniæmæ naunun nian æha tinætuva. ⁸ Nitæni asoli min okotaluagîn, kæni kæntri min okotoh min ilah min, kæni næmig asoli otæluæl ikin min ræfin, kæni næumis asoli otus nætæmimi; mætæu natimnati min æha nætuæuinian æmæ ræha nahmæian iætæm otæmanuva, kotæhmen æmæ e pætæn iætæm tæmol nærfîn, kæni minætuæuin mætætæu nahmæian mæmæ otæsuvæhian tæmæk.

⁹ “Ōnæutætæu vi itæmah. Okælæs itæmah kan nækotæhtul e næhmti kaunsil, kæni okoh itæmah æpæha imæ e nimæ ræha nuhapumînian min, kæni onækotæhtul aupæn e kig min mætæu-inu ræhak min u nætæmimi itæmah. Kæni onækotæni pætigæm iæu kæm lah. ¹⁰ Mætæu okaupæn kæni pætigæm Nanusian Tæuvir kæm nætæmimi ikin min ræfin ko, kæni naunun nian tæmanuva.

¹¹ “Næmæ kæhuva motælæs itæmah kætæn mæmæ onækotæhtul e kaunsil, kæni nikitæmah tæsæhti pikian mæmæ onækotæni nak. E nian æhruahru æha, onækotæni pætigæm æmæ næghatian u Uhgîn otæfinæ kæm tæmah, mætæu-inu næghatian u onækotæni, sæniæmæ ræhatæmah næghatian, mætæu ræha Narmîn Ræha Uhgîn otæfinæ.

¹² “Nætæmimi okotogæhan=pæn e pialah æhruahru min kæm ræhalah tikimîr min mæmæ okotohamu ilah, kæni tatæ min okotol min lanæha kæm nenætilah æhruahru min, kæni kælkælæh min okotæhtul motol nolian æhmen min æmæ kæm ræhalah tatæ mine mæmæ min mæmæ okotohamu ilah. ¹³ Nætæmimi ræfin okotæmæki e tæmah o nærgæk. Mætæu iætæmi otæhtul æskasik mætæuarus=pæn natimnati min æha okotol naunun, kæni Uhgîn otosmiægæh.”

*Nahmæian asoli æpæha Jerusilæm
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ “Nian æha, onækoteruh ‘nati iætæm Uhgîn tætæmæki lan æpæha e Nimæ Ræha Uhgîn, kæni nati u tatol Nimæ Ræha Uhgîn tæsasimîni.’ (Iætæmi tætafin næghatian u, in otækeikei mæsal lan mæhrun nipætîn.) Kæni e nian æha, nætæm Jutia okotækeikei motaiu motagim=pæn e nitæuat min. ¹⁵ Iætæmi tætaimeig ihluæ e ræhan nimæ ko tæsuvæn minian e nipægnæua nimæ mæmki ræhan natimnati. Otaiu æmæ magim. ¹⁶ Næmæ iætæmi tætasum, kæni ko tæsuvæniæn lahuænu o ræhan napæn mos. Otaiu æmæ magim.

¹⁷ “!Kæsi! Nahmæian asoli o nipætæn nætæm kæmotol nærfilæh mine nipætæn kæutæfæn nah kæm næpæou min. E nian æha okotos pik nahmæian. ¹⁸ Otæfaki æsanæn kæm Uhgîn mæmæ natimnati min æha okæsæhuvaian e nian ræha nætæpuian, inæha nian ræha nimætægi asoli mine nuhuæn mine, ¹⁹ mætæu-inu e nian æha, nahmæian asoli kæseruh æhanæhian kæti mine tol lanæha e nian Uhgîn tæmætuæuin mol natimnati mætæuarus=pa u ræueiu mine. Kæni okæsæruh

minian nahmæian asoli kæti tol min lanæha. ²⁰ Mætæu Uhgîn tæmætei ækuækir nian æha. Næmæ tæmæsatei ækuækiræn, kæni ko iætæmi kæti tæsæmiægæhian. In tæmætei ækuækir rækis nian æha o ræhan min nætæmimi nætæm tinitæpîn rækis ilah mæmæ ræhan min.

²¹ "E nian æha, næmæ iætæmi kæti otæni mæmæ, '!Afu-to Mæsaiæ æpæha!' uæ '!Afu-to in æpæ!' mætæu onæsotæhatætæian lan. ²² Onæsotæhatætæian lan mætæu-inu, Mæsaiæ eiua næuvein, mine iæni eiua min, ilah okæhuva motol namtætæian min mine nati apispis min. Næmæ ilah kotæhrun nollian, okotalkut mæmæ okotiuvî rækis nætæmimi min u nætæm Uhgîn tæmitæpîn rækis ilah. ²³ !O natimnati min æha, onækotætæu! Mætæu iæmaupæn rækis mæni pætigæm ræfin natimnati min æha kæm tæmah."

Nian ræha

Næti Iætæmimi otuva

(*Mat 24:29-31; Luk 21:25-28*)

²⁴ "Kæni e nian nahmæian asoli æha otikæ,

'kæni mitigar otæpis,
kæni mæuig otæsasiæian,

²⁵ kæni mæhau min e neai okotæmei

kæni natimnati asoli min ikin e neai okotæluæ.'

²⁶ Kæni nætæmimi okotafu iæu Næti Iætæmimi oiækuva e næpuæ e ræhak næsanæniæn mine nepætian æhagæhag asoli ræhak iætæm otasiægæpîn ræfin iæu.†

²⁷ Kæni e nian æha, iækahli=pæn nagelo min ræhak kæhuvæn motæmki nætæmi min u Uhgîn tæmitæpîn ilah mæhuva motoriarun æmæ ilah kætæh. Nagelo min okæhuvæn e nætæni min ræfin agin e næhue niftæni mæmæ okotæmki ilah.

Kærruru nian iætæm

Næti Iætæmimi otuva lan

(*Mat 24:32-36; Luk 21:29-33*)

²⁸ "Nikitæmah otækeikei mætæhti nigî u fik. Nian æhruahru iætæm næhlmin min kinæutætuæuin mautevîæ, kæni nimalin min kinæutæpîpîl, itæmah nækotæhrun mæmæ nian æha inæha iætæm nækotasum lan ræhatæmah. ²⁹ Kæni e nollian æhmen min æmæ, nian nækoteruh mæmæ natimnati min u kinæutæhuva, kæni nækotæhrun æmæ mæmæ otæsuvæhian agin iækuva min.

³⁰ "Iatæni pæhræn kæm tæmah mæmæ nætæmimi nætæm kætutag u ræueiu, ko kæsohmis ræfinian mætæuarus natimnati min æha okæhuva motol nîpæhrænian lan.‡ ³¹ Neai mine niftæni okiakæ, mætæu næghatæn min ræhak ko kæsohkæian.

³² Iætæmi kæti tæsæhrunian nian uæ auæ æhruahru ræha natimnati min æha. Nagelo min æpæha e neai kotærruru, kæni iæu min Næti Iætæmimi iækærruru. Mætæu Tatæ Uhgîn æmæ in tæhrun nian æhruahru æha.

Itæmah onækotætæu vivi itæmah

(*Mat 24:42-44*)

³³ "Onæutætæu vivi itæmah mæutair, mætæu-inu itæmah nækotærruru nian æha ræhak oiækuva lan mæmæ otuva næhgîn. ³⁴ Otæhmen e iætæmi asoli kæti tatuvæn mæmæ otaliuæk æpæha iki pisin kæti, kæni mælin ræhan min noluæk mæmæ okætutag o ræhan min natimnati, kæni mæfæn ræhalah min uæk kætæh kætæh. Kæni mæni=pæn kæm iætæmi e namtihlua mæmæ otætair.

13:19 Dan 12:1; Næh 7:14   **13:22** Næh 13:13   **13:25** Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10   † **13:26** Afîn-tu Dan 7:13   **13:26** Næh 1:7   **13:27** Mat 13:41   ‡ **13:30** Woning u e japtæ 13 kæmæhuva pæhræn tæhmen e nu fote nian Iesu tæmimis rækis nian nætæm Isrel kæmotæmæu ilah nætæm Rom. Kæni Rom tæmos ræhan soldia min tæpæt tæpæt mæhuva motoh ræhalah kæntri. (Mætæu nætæm kætutæfaki, ilah kæmotæhrun woning ræha Iesu e fes 14-16 kæni ilah kotagim.) Mætæu næghatæn ræha Iesu tætgæhati min o Naunun Nian min u kæmanæhuva.

³⁵ “Kəni itəmah onəutatig məutair məutəsal mətəu-inu itəmah nəkotəruru nian iətəmi asoli rəha nimə u otuva lan. Kəruru məmə otuva ləhnaiuv, uə o lapin, uə o fətukai tinətəri, uə mitigar tinətəri. ³⁶ Kəruru, kəmə təhro otuva ueiuhai əmə. !Təsəuyiriən məmə nəkotapili nian in otuva! ³⁷ !Mətəu nəghatiən min u iətəm iətəni=pinə kəm təmah, iətəni min kəm nətəmimi min rəfin məmə okəutair məutəsal!”

14

*Nətəmi asoli kəməutəsal
e suaru o Iesu məmə okotoh
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Nian keiu əmə əha ikin kəmanol lafet mil lan rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou kəməutəsal e suaru o Iesu məmə okotələs oneuən motohamu. ² Kəni kotəni məmə okəsotoliən e nian rəha lafet mətəu-inu məta nimənin nətəmimi okotorgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotol nati kəti tərəh kəm Iesu.

*Pətan kəti təməueiu
rəhn-kapə Iesu e səntə
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

³ Kəni Iesu təmətatig əpəha Petəni ima Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian təmətauan, kəni pətan kəti təmos səntə kəti təmari e pətəl u kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Səntə u, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis, kəmol e noki nard, niği kəti. Kəni pətan əha təməhti rəkis, məueiu rəhn-kapə Iesu e səntə əha. ⁴ Kəni nətəmimi nəuvein kəməutəharəg əha ikin, niəməha təmol ilah, kəni məutəni=pən kəm lah min məmə, “?Təhro tətərəkən səntə? ⁵ !Nəmə təl səlim lan təhrun nosiən məni asoli təhmen e tri-hanrit tənariəs,* məhrun nəfəniən kəm nanrah min!” Kəni məutahi pətan u.

⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “! Otəpəh-tə! ? Nəutahi onak? In təmol nati təuvir kəm iəu. ⁷ Nian min rəfin itəmah nanrah min nəutatig, kəni nəmə nəkotolkeikei, nəkotəhrun nasiriūn e lah. Mətəu iəu iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmāh. ⁸ Pətan u təmol nati u in təhrun. Təməueiu niṗətik məmə otol əpenə-penə o nian okitənim iəu. ⁹ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin okətənanus pətiğəm Nanusiən Təuvir, kəni okətənanus min nati u pətan u təmol məmə okəsəluīn lan.”

*Jutəs təməni məmə oteğəhan e Iesu
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Kəni Jutəs Iskariot in e nətəmi tuələf rəha Iesu, təmuvən meruh pris asoli min məmə oteğəhan=pən e Iesu kəm lah. ¹¹ Nian kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəni kəmotəğiən ohni, motəni məmə okəmanotəfən məni kəm in. Kəni Jutəs təmətəhtəhnin əmə nian təuvir məmə otuva kəni tegəhan e Iesu lan kəm lah.

*Nol əpenə-penəniən
o lafet rəha Pasova
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)*

¹² Nian tinuva o noliən lafet rəha Piret U Is Tikə Lan, kəni kinatətuūin noliən lafet, kəni noliən rəhalah katoh sipsip o lafet rəha Pasova. E nian əha, nətəmimi min rəha Iesu kəməhuva ohni motəni məmə, “?Nəkolkeikei məmə iəkəhuvən iə motol əpenə-penə ikin məmə onəkol lafet ikin rəha Pasova?”

13:35 Luk 12:38   **14:3** Luk 7:37-38   * **14:5** “Tanariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit-tausin vatu (300,000 vatu).   **14:7** Dut 15:11
14:8 Jon 19:40   **14:12** Eks 12:6

¹³ Kəni Iesu təmahli=pən rəhan keiu iətəmimi mil məmə, “Onəkian əha taun mueruh iətəmi kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəti təmətu=pən nəhu lan, kəni nəkuıtəu=pən. ¹⁴ Əpəha e nimə iətəm tətuvən=pən ikin, kəni nəkuıtəpuəh o iətəmi asoli rəha nimə ko məmə, ‘?İgətun təni məmə nəuan u in pəhruvən məmə itimah in, mine rəhan min nətəmimi iəkotauən ikin e lafet rəha Pasova?’ ¹⁵ Kəni in otəgətun nəuan asoli u in ilis agin kinələn vivi rəkis natimnati ikin. Onəkian əmə muol nigtah ikin nauənən.”

¹⁶ Kəni kəmian e taun mueruh natimnati təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauənən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Iesu təməni pətigəm məmə Jutəs otegəhanpən lan
(Mat 26:20-25; Luk 22:14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tinəhnaıuv, Iesu mine rəhan min nətəmimi tuələf kəməhuva, ¹⁸ mətəuən e tepıl. Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəni pəhrıən kəm təmah məmə itimah kəti u ikinu rəueıu kətauən pəti kitah min, otegəhan=pən lak kəm rəhak min tikimır.”

¹⁹ Kəni rəhan min nətəmimi nıkilah təməpəou agin, kəni mətətuəh kətıəh kətıəh ohni məmə, “?Eı, İərmənıg, pəh u? !?İəu!?”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah əmə kəti u nətəmi tuələf u in tətəuveri pəti pıret e dis kətıəh matun. ²¹ Kəni İəu Nəti İətəmimi oıəkəkəkıeı mımıs məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine, mətəu kəsı o iətəmi u iətəm tətöl kəuıt kəsəu iətəm otegəhan=pən lak Nəti İətəmimi. !Təməuvır əmə məmə in təməsair=pəıən!”

Iesu mine kəmotəuən
e lafet rəha Pasova

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² E nıan kəmətauən, Iesu təmos pıret məfakı məni tagkıu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm lah məni məmə, “Otos, inu nıpətık.”†

²³ Matıg mos min kap wain məfakı məni tagkıu ohni kəm Uhgın, məfən kəm lah, kəni ilah rəfın kəmotəmnmı=pən lan. ²⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İnu nırak iətəm tətöl məmə nənıəsəkəsıkıən rəha nəsıruıən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nırak u otəıu o nətəmimi tepət məmə otafəl rəkıs rəhalah təfagə tərəh min. ²⁵ İtəni pəhrıən kəm təmah məmə oıəsəmmım mınıən wain u mətəuarus=pən oıəmanəmnmım min ikin Uhgın otərmənıg ikin.”

²⁶ Kəni kəmotanı nəpuən əfakı kəti, uərısig kohıet məhuvən əpəha e Nıtəuət Rəha Nıgı U Olıf.

Iesu təməni pətigəm məmə Pıtə otəni məmə in təruru in
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah rəfın u onəpanotagım mətəpəh İəu mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tınəni rəkıs əupən məmə Uhgın otəmanoh iətəmi rəha nəsalıən e sıpsıp mın, kəni sıpsıp mın okotəıu kətıəh kətıəh. ²⁸ Mətəu nıan İəkəmiəgəh mın e nımısıən, İəkəupən mıvən əpəha Kələlı, kəni İtəmah nəmanəhuərısig.”

²⁹ Mətəu Pıtə tənı məmə, “Nətı ənpərın İlah rəfın okotagım rəkıs lam, mətəu İəu əmə ko İəsagım rəkısıən lam.”

14:18 Sam 41:9 † **14:22** Pıret mine wain uə jus in nəmtətıən e nıpəti Iesu mine nıra Iesu, kəni mətəsıru e tah məmə kəutətalıg e nətı nək Iesu təmol kəm tah e nıgı kəməluu. Mətəu nıməfakı mın nəuveın kotəni məmə pıret u mine wain kətıəuva nıpəti Iesu mine nıra Iesu agın. **14:24** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16; Hip 9:20 **14:27** Sek 13:7 **14:28** Mat 28:16; Mak 16:7

³⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæni pæhræn kæm ik mæmæ o lapin æmæ u, nian mænig otæsækakæ æhanæhæn mau keiu, kæni ik onækæni mau kisil mæmæ nækæruu iæu.”

³¹ Mætæu Pitæ tæmæni æskasik mæmæ, “Nati ærnapin iækækeikei mimis kilau min ik, ko iæsænian mæmæ iækæruu ik.” Kæni ræhan ræfin nætæmimi kotæni min tæhmen e Pita.

Iesu tæmuvæn mætæfaki

æpæha Ketsæmæni

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kæni lapin kæmæhuvæn æpæha ikin kæti nærgin u Ketsæmæni, kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Otæharæg u ikin u, pæh iækuvæn mætæfaki.”

³³ Kæni mit Pitæ, Jemis mine Jon mæhuvæn, kæni nækin tinætahmæ pik, kæni tinætæu tærah agin. ³⁴ Kæni tæni mæmæ, “Nikik tætahmæ pik, kæni iuækir iækimis lan. Ælæharæg u ikinu kæni mæhlair æmæ.”

³⁵ Kæni muvæn min næuvetin meiuaiu mæmei e niftæni mætæfaki mæmæ, “Næmæ suaru kæti min æha ikin, pæh nian æfigæm u otæsuvaian ohniæu.” ³⁶ Kæni mætæfaki mæmæ, “Apæ,” (u nipætæn u tæni mæmæ ræhak tatæ), “ik nækæhrun nolian natimnati min ræfin. Æui, os rækis nahmæian min u iætæm okæmanæhuva. Mætæu næsolian ræhak nætæligæn, mætæu ol nati nak iætæm ik æmæ nækolkeikei.”

³⁷ Kæni mitælig=pa. Mætæu ræhan iætæmimi milahal kæhlapili. Kæni tæni=pæn kæm Pitæ mæmæ, “?Saimon, nætæpili, uæ? ?Tæhro næsairæn-to auæ kætiah æmæ?”

³⁸ Kæni mæni=pæn kæm lahal mæmæ, “Onækclair mæhlæfaki maleh vivi mæmæ onæslæmei-pænian e næfeifeian. Nikitæmahal tolkeikei, mætæu nipætætæmahal tæpæu.”

³⁹ Kæni tæmæpæh min ilahal, mitælig=pæn min mætæfaki mætæni æmæ nati kætiah. ⁴⁰ Kæni mitælig=pa min, mætæu kinlapili min, minlæruu nairæn, kæni minlæruu mæmæ okihlæni=pæn nak kæm in.

⁴¹ Tæmuvæn min kæni mitælig=pa mau kisil, mætæu kæhlapili, kæni tæmæni=pæn kæm lahal mæmæ, “?Næhlapili æhanæh mæhlæmeig? !Næhmen! Nian tinuva mæmæ iæu Næti Iætæmimi okegæhan=pæn lak e næhlmi nætæm nol tæfagæ tærah.

⁴² !Hlæhtul-tæ, kautæhuvæn! Lahfu-to, iætæmimi u tætegæhan=pæn lak e næhlmi tikimir min, æpæha tætuva.”

Tikimir min ræha Iesu kæmotaskælim in

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Iesu tæmætæghati æhanæh, kæni Jutæs in e nætæmi tuælæf ræhan min‡ tætaupæn e nimænin nætæmimi. Næuvein kotæmki nau ræha næluaginæn, mine næim mæhuva. Nætæmi min u, pris asoli min, mine nægætun min ræha Lou, mine nætæmi asoli ræha nætæm Isrel kæmotæhli=pa ilah. ⁴⁴ Iætæmi u tætegæhan e Iesu kæm lah tæmæni rækis kæm lah mæmæ, “Iætæmi æha iækol næmtætæn kæti ræha nolkeikeian lan, nækotæhrun æmæ mæmæ iætæmi æha in æha. !Nækotaskælim motos mæhuvæn motaskælim vivi!”

⁴⁵ Kæni æmeiko Jutæs tæmuva iuækir o Iesu, kæni mæni mæmæ, “Iægætun,” kæni mol næmtætæn ræha nolkeikeian lan. ⁴⁶ Kæni nætæmimi min æha kæmæhuva motaskælim tiækis. ⁴⁷ Mætæu ilah kæti ræha Iesu tæmætæhtul iuækir o lah tæmeuvi nau ræha næluaginæn e nimein maut-aut æmeiko mauæh e nau mæhatuv rækis matælgæ ioluæk kæti lan ræha pris asoli agin.

14:31 Jon 11:16   **14:32** Jon 18:1   **14:34** Jon 12:27   **14:36** Mak 10:38; Jon 6:38   ‡ **14:43** Inu Mak tæmsimaru min, mæni mæmæ Jutæs in min iætæmimi tuælæf kæti ræha Iesu. In tolkeikei mæmæ tægætun æhræhru mæmæ nolian ræha Jutæs in tærah pæhræn agin. In tatol kæuit kæsua.

⁴⁸ Kəni Iesu təni məmə, “?Təhro nəutəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim məutəhuva məmə onəkotələs iəu? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ⁴⁹ Nian min rəfin kitah min itəmah əpəha e Nimə Rəha Uhgın iətəgətun nətəmimi ikin. ? Kəni nəkotəhro məsotaskəlīmian iəu? Mətəu nati Nauəuə Rəha Uhgın təməni otəkeikei muva mol nıpəhrıənian lan.”

⁵⁰ Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kınotəpəh in, kəni motagim. ⁵¹ Kəni iətəm aluə kəti iətəm təməlkahu əmə e napən kəti matuərisig e Iesu, kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs, motəmkarəpən lan, ⁵² kəni rəhan napən titis, taiu piəpiə əmə magim. §

Iesu təməhtul e nəhmti kaunsil min

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kəni tətəpinəpu əhanəh, kəmotos Iesu məhuvən əpəha ima pris asoli agin u kətuhapumın rəfin pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel ikin. ⁵⁴ Kəni Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e lah muvən əpəha lahuənu ima pris asoli agin ikin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min rəha pris asoli agin mətətogəm e nigəm.

⁵⁵ Kəni pris asoli min mine nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəməutəsəl e nəniən min nəuvein rəha Iesu məmə okotohamu ohni. Mətəu kəsotehiən kəti mine. ⁵⁶ Kəni nətəmimi tepət kəmotəiuə e Iesu, mətəu rəhalah nəghatıən tətəiu pisin pisin.

⁵⁷ Kəni nəuvein kotəhtul moteiuə lan məmə, ⁵⁸ “İəmətəu təməni məmə otərəkin Nimə Rəha Uhgın u nətəmimi əmə kəmotol e nəhlmilah. Mətəu e nian tatol kisil lan, təmanuvləkin min nıtəin u kəsoliən e nəhlmitəmi.” ⁵⁹ Kəmotəni lanəha mətəu ilah min, rəhalah nəghatıən tətəiu pisin pisin.

⁶⁰ Kəni pris asoli agin təməhtul əpən e lah kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nəsəghatıən? ?Təhro e nəghatıən min əha iətəm kautəni pətigəm tətələs pikin ik?”

⁶¹ Mətəu Iesu təpnapin əmə məsəghatıən. Kəni pris asoli agin əpəha təməni=pən min məmə, “?Təhro? ?Ik Məsaiə u Nəti İətəmi kətəni-vivi?”

⁶² Kəni Iesu təni məmə, “!Əuəh, iəu u! Onəpanoteruh iəu Nəti İətəmimi iətəharəg e nəven maru rəha Uhgın u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin, kəni manotəh min iəu e nəpuə e neai iətuva.”

⁶³ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən min mətəu-inu in tolkeikei məgətun kəm nətəmimi məmə nikin təmərah o nəghatıən rəha Iesu, kəni məni məmə, “Okəsotəsəl minian iətəmi kəti məmə otəni min nati kəti lan. ⁶⁴ !Ninotətəu rəkis tətəghatı rah e Uhgın! ?Nəutəhrətəlig? ?Okotəhro e suah u?” Kəni ilah rəfin kəmotəni məmə otəkeikei mımis.

⁶⁵ Kəni kəmotol əvsən Iesu, kəni nəuvein kəmotəgəh lan, nəuvein kotələs nəhmtin motoh kəni motəni məmə, “!Ei, ik iəni rəha Uhgın! !Əni-to məmə pəh u təmoh ik!” Kəni soldia min rəha pris asoli agin kəmotem.

Pitə təməni məmə in təruru Iesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27)

⁶⁶ Kəni Pitə təmətan əhanəh əpəha ləhtəni e iat. Kəni pətən mıtə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin təmuva. ⁶⁷ Kəni mafu tətətogəm e nigəm,

kæni tæmeruh mætig Pitæ kæni mæni mæmæ, “Ik min itælau Iesu iætəm Nasærit næmætuan.”

⁶⁸ Mætæu Pitæ tæmeiua, kæni mæni mæmæ, “Iækæruu nati ko nætani,” kæni muvæn mætæhtul æpæha e ket ræha iat. Kæni mænig kæti tækakæ.

⁶⁹ Kæni pætæn æha tæmeruh min in ikin æha, kæni mæni=pæn kæm nætəm kæutæhtul æha ikin mæmæ, “Suah u in min in ilah kæti.” ⁷⁰ Mætæu Pitæ tæmeiua min.

Kæni tæsuvehian, nætəmimi nætəm kæutæhtul æha ikin æha kæmotæni=pæn min kæm in mæmæ, “Nipæhriæn, ik min ilah kæti mætæu-inu iækotæhrun mæmæ ik iætəm Kalæli.”

⁷¹ Mætæu Pitæ tæmæni mæmæ, “Næmæ iæteiuæ, pæh Uhgin otol nalpiniæn æskasik kæm iæu,” kæni mos min nonauvil mæmæ, “Iækæruu suah kæha næutæni!”

⁷² Kæni ræueiu agin min mænig tækakæ min, kæni nikin tæhti næghatiæn ræha Iesu mæmæ, “Mænig otæsækakæ æhanæhian mau keiu, kæni ik onækæni mau kisil mæmæ nækæruu iæu.” Kæni Pitæ tinætæu tærah æmeiko mætæsæk.

15

Iesu tæmæhtul e næhmti Pailæt

(Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kæni læplapin agin pris asoli min, mine nætæmi asoli ræha nætəm Isrel, mine nægætun min ræha Lou, mine nætəmimi min ræfin ræha kaunsil kæmotuhapum in ilah min, kæni mautælæhu næghatiæn mæmæ okotohamu Iesu. Kæmotæni=pæn kæm nætəmimi næuvein mæmæ okotælis Iesu kæni motit mæhuvæn motæhlman=pæn lan e næhlmi Pailæt, u kæpmæn asoli ræhalah.

² Kæni Pailæt tæmætæpuæh ohni mæmæ, “?Ik kig ræha nætəm Isrel?” Kæni mætæu Iesu tæni mæmæ, “Ik nætæni mæmæ tol lanko.”

³ Kæni pris asoli min kæmotæni pætigæm nolian tepæt lan. ⁴ Kæni Pailæt tæmætæpuæh ohni mæmæ, “?Tæhro næsuhalpiniæn? ?Næmætæu kæmotæni pætigæm nipægnæmtin tepæt lam?”

⁵ Mætæu Iesu tæsæghati minian, mæpnæpin æmæ, kæni Pailæt nærmin tæmiuwig ohni.

Pailæt tæmæni mæmæ

Iesu otækeikei mimis

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ E nu min ræfin, nian katol lafet lan ræha Pasova, nolian ræha kæpmæn u Pailæt mæmæ in otæhli pætigæm iætæmi kæti e kalæpus iætəm nætəm Isrel kæmotæni.

⁷ Kæni suah kæti, nærgin u Paræpæs, tætatig e kalæpus ilah in min næuvein, mætæu-inu kæmotohamu iætəmimi e nian kæmæutæluagin ilah kæpmæn. ⁸ Kæni nimænin nætəmimi kæmæhuva o Pailæt motæni=pæn kæm in mæmæ otol æmæ nati kætiæh tæhmen=pæn e iætəm tatol nian min, mæhli pætigæm iætæmi kæti e kalæpus.

⁹ Kæni Pailæt tæmætæpuæh o lah mæmæ, “?Nækotolkeikei mæmæ iækæhli pætigæm kig ræha nætəm Isrel?” ¹⁰ Tæmæni lanæha mætæu-inu in tinæhrun rækis mæmæ pris asoli min kæmotæfæn Iesu e næhlmin mætæu-inu kautetet.

¹¹ Mætæu pris asoli min kæmotækeikei kæm nimænin nætəmimi mæmæ okotæuhlin nætæligiæn ræhalah. Kæni ilah kæmotætapuæh o Pailæt mæmæ otæhli pætigæm Paræpæs, mætæu sæniæmæ Iesu. ¹² Kæni Pailæt tæmætæpuæh o lah mæmæ, “?Mætæu iækæhro e suah u itæmah næmotæni mæmæ in kig ræha nætəm Isrel?”

¹³ Kæni kæmotægat æfæmæh mæmæ, “!Okætu-pæri e nig i kæmæluu!”

14 Kəni Pailət tətətapuəh min o lah məmə, “?O nak? ?Noliən tərəh nak u suah u təmol?” Mətəu kəmotagət əfəmäh min məmə, “!Okətu-pəri e nigı kəməluau!”

15 Kəni Pailət tətəmolkeikei məmə otol nıkilah, kəni mahli pətigəm Parəpəs, kəni məhlman=pən e İesu e nəhlmi rəhan soldia min məmə okotalis kəni motətu-pəri e nigı kəməluau.

Soldia min kəmautol

mırə İesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Kəni soldia min rəha Pailət kotələs İesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpman, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotauin rəfin e soldia min kəhuva mohtəluu lan. 17 Kəni məhuvən=pən e kot ərarəuvs təhmen əmə e kot rəha kig, kəni motuerin-uerin niləuis iətəm tol nihlin nihlin motol kəfəfau lan iətəm təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəfəfau=pən lan kəm in. 18 Kəni motol mırə kəni məutəuvsan lan məutəni məmə, “İtimah iəkotəfinə nisaiəni kəm ik, kig rəha nətəm İsrəl.” 19 Kəni motoh rəhn-kapə e nəuanigi, motagəh lan, motasiəulin e nəulilah məutəfən nisaiəni eiua kəm in. 20 Nian kəmotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuvs əha, kəni məhuvən=pən əhanəh e rəhan napən, kəni motit məhuvən məmə okotətu-pəri e nigı kəməluau.

Kəməhtipən İesu

e nigı kəməluau

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Nian əha, e suaru, kəmoteruh suah kəti iətəm Sairəni, nərgin u Saimon. (In tatə rəha Aleksantə mine Rufəs.) * Tətuven Jerusiləm, kəni kotəkeikei kəm in məmə otələs nigı kəluau. 22 Kəni kəmotit İesu məhuvən əpəha ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nipətin təni məmə Louipil-uipil. 23 Kəni kəmotəfən wain u kəmol filəh-filəh ilau mərsin u mır məmə otəmnim pəh tətətəuiən nəhməni e nipətin, mətəu təpəh nəmnimən.

24 Kəni kəmotələs İesu məhuvən motətu-pəri e nigı kəməluau. Kəni motəuəri rəhan napən moturin tais ohni məmə pəh otos.

25 Kəmotətu-pəri İesu e nigı kəməluau e nain klok ləplapin, 26 kəni motətəi rəkis nipəgnəmtin u kəmotəh lan məmə,

IN KIG RƏHA NƏTƏM İSRƏL

kəni motəhti=pən nəghatian u e rəhan nigı kəməluau. 27 Kəni iətəmimi mil keiu iətəm kətuəluagin kəm kəpman matuoh nətəmimi, kəmətu-pəri ilau e nigı kəməluau, kəti e nıkalin maru, kəti e nıkalin məuil.†

29 Kəni nətəmimi nətəm kəutaliuək e suaru, məuturin-urin rəhn-kapə lah kəm in məutəuvsan lan məutəni məmə, “Ei, ik nəməni məmə onəkəəkən Nime Rəha Uhgın kəni nian tatol kisil lan, nəmanuvləkin min in pisin. 30 !Eiuaiu-to e nigı kəməluau ko, mosmiəgəh aru-to ik!”

31 Pris asoli min mine nəgətin min rəha Lou kəmotol əmə nati kətışəh motol əuvsan motəni məmə, “!Təmasiru e nətəmimi tətəp, mətəu ko təsasiru aruiən lan! 32 Təuvir pəh kitah koteruh-to Məsaiə u, kig rəha nətəm İsrəl, oteiuaiu

* 15:21 Kateruh lanu lan məmə nətəmimi min u Mak tətətəi nauəuə u tətuven kəm lah, ilah kinotəhrun rəkis Aleksantə mine Rufəs. Məta Rufəs pəhrian u Pol tətəni e Rom 16:3. 15:21 Rom 16:13 15:24 Sam 22:18 † 15:27 E kopi əuas min nəuəvin rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatian Kris aupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “28 Kəni nəghatian iətəm Aiseə tətətəi e Nauəuə Rəha Uhgın tinuva pəhrian. Tətəni məmə, ‘Kətəni məmə in iətəmi rəha nəhtian lou.’ ” (Aes 53:12) 15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

e nigi kəməluau pəh kitah koteruh motəhatətə lan.” Kəni iətəmimi mil u kətuəhkul ilahal Iesu kīnatuəni min nəghatīən tərāh lan.

Iesu tinimis

(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Kəni e tueləf klok mətəuarus=pən tri klok, napinəpuian təmeiuaiu mīrəuei nati. ³⁴ Kəni e tri klok ləhnaiu, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatīən məni məmə, “*!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?*”[†] Nipəti rəhan nəghatīən təni məmə, “*!Uhgīn rəhak, Uhgīn rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?*”

³⁵ Nətəmimi nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəməsotətəu viviən nəghatīən u, kəmotəni məmə, “*Otətəu-to. Tətəuin e Elaijə.*” ³⁶ Kəni ilah kəti təmāiu muvən miuvi=pən wain u tarfu e nati kəti timətmətig təhmen e kotīn, məu-pəri e nəuanigi tuvən o Iesu məmə otəmmim. Kəni məni məmə, “*Pəh-to koteh-to məmə Elaijə otuva mələs iahu, uə kəpə.*”

³⁷ Mətəu Iesu təmagət əfəməh min, kəni rəhan nehagiən tiet.

³⁸ Kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, napən iətəm tətəhkul pəsīg e Ikin Tasim Agīn Ikin, təməhapu nəuuetīn keiu təmətəuīn əpəha ilis mətəuarus=pa əpəha ləhtəni. ³⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min iətəm təmətəhtul e nīkali Iesu, təmeh məmə təmimis lanəha, kəni in təməni məmə, “*!Nipəhriənīən, suah u in Nəti Uhgīn pəhriən!*”

⁴⁰ Nipətan nəuvein kəməutəhtul isəu mətəsəl=pa mauteruh. Ilah nəuvein u Meri Maktələ, mine iahuni məmə rəha Jemis əkəku mine Josis, mine Səlome.

⁴¹ Ilahal kəməhlitəu=pən Iesu nian təmətətig Kaləli, məhlasiru lan. Ilah nipətan tēpət kəmotəri məhuvən əpəha Jerusiləm ilah Iesu.

Josip təməhluaiğ e Iesu

(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴² Kəni nian əha Iesu təmimis lan, in nian rəha nol əpenə-penəiən natimnati rəha Sapət, kəni olaiğ nian rəha Sapət, kəsoliən uək lan. Tinapinəpu, ⁴³ Josip in iətəm Aramatia tīnuva. In iətəmi kəti rəha kaunsil iətəm kətisiāi in. In nīkin tēməhti pik Narməniğian Rəha Uhgīn. Kəni təməsəğiniən, muvən o Pailət mətapuəh o nipəti Iesu. ⁴⁴ Nian Pailət təmətəu məmə Iesu tīmimis rəkis, kəni təmāuit māuin e iətəmi asoli rəha soldia min mətapuəh ohni məmə, “*?Kətəni pəhriən məmə Iesu tinimis rəkis uəhai əmə?*”[§]

⁴⁵ Mətəu iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “*Nipəhriənīən, tinimis rəkis.*” Pailət təmətəu nəghatīən u kəni megəhan=pən e nipəti Iesu kəm Josip.

⁴⁶ Kəni Josip təmuvən mos nəhmti napən ruən kəti, nərgin u linən, muva mələs iahu Iesu e nigi kəməluau məuveğ lan, mələs muvən mələhu=pən e nipəğ kəpiel u kəmel rəkis məmə okol suvət ikin. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti məhtipəsīg=pən e nipəğ kəpiel u lan. ⁴⁷ Kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Josis, ilau kəmueruh ikin əha kəmələhu=pən Iesu ikin.

16

Iesu tinəmiəğəh

e rəhan nīmisiən

(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Nian rəha Sapət tīnuva minuvən rəkis, kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Jemis, mine Səlome kəmlos nəhmti nati piēn-piēn min u nəmiəvilah

[†] **15:34** Afin-to e futnot e Mat 27:46   **15:34** Sam 22:1   **15:36** Sam 69:21   **15:40** Luk 8:2-3

[§] **15:44** Nian nətəm Rom kəutətəu-pəri nətəmimi e nigi kəməluau, kəutəhruən nəmiəğəhiən o nian kətiah uə keiu uə kisil mine, kautol məmə nətəmimi okotos pik nəhməiən, uarisig ko kəmanohmis.

təuvir məmə okilol=pən e nıpəti İesu. ² Ləplapin agin mitigar tinətəri e Sante, pəta milahal u kəmhluvən e suvət. ³ Nian kəmhluvən e suaru kəni məhləni kəm lahal min məmə, “?Kərmə pah otasiru e tahal misuə rəkis kəpiel asoli əpəha e nıpəg kəpiel?” ⁴ Mətəu-inu kəpiel əha kəpiel asoli.

Mətəu nian kəmhluvən iuəkir, miləsal=pən milafu kinisuə rəkis e kəpiel. ⁵ Kəmhluvən imə e nıpəg kəpiel milafu iətəm aluə kəti tətəharəg əha e nıpəg kəpiel e nikalın maru ikin rəhalahal, təmuvən e kot əfəməh ruən kəti, kəni ilahal kəmhluuit pik ohni. ⁶ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Sləgin pikian. Nələsal e İesu iətəm Nasərit, iətəm kəmətu-pəri e nigı kəməluau, mətəu in tikə u ikinu rəueiu. In tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən. Leruh-to nimein u kəmələhu=pən ikin. ⁷ Kəni rəueiu onəkluvən mihləni=pən kəm rəhan min nətəmimi mine Pitə, məmə in otaupən matuvən Kaləli, kəni onəkoħuərisig lan məhuvən motəh əha ikin məmə inu təməni rəkis mine kəm təmah.”

⁸ Kəmlaiu mihlit e suvət məhlagim, mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin. Kəni mihluvən məslənian nati kəti mine kəm nətəmimi mətəu-inu kinləgin pik.*

İesu təmiətpa o Meri Maktəla
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Nian İesu təməmiəgəh min e Sante ləplapin agin, kəni maupən miet=pa o Meri Maktəla. Aupən təmahgi pətigəm narmin tərəh səpin lan. ¹⁰ Kəni Meri təmuvən məni=pən kəm rəhan min nətəmimi nətəm kəməutan ilah min ilah aupən, mətəu nikilah tətəhmə pik kəni məutasək. ¹¹ Mətəu nian kəmotəu məmə İesu tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən, kəni miet=pa o pətan əha, mətəu ilah kəməsotəniən nıpəhrənən lan.

İesu təmiətpa o rəhan iətəmimi mil keiu
(Luk 24:13-35)

¹² Uərisig, İesu təmiətpa o iətəmimi mil keiu kəmiəsipən Jerusiləm mətian e suaru, mətəu e nian əha nıpətin təmol pisin. ¹³ Kəni ilau kəmiətəlig min mian muəni=pən kəm ilau min nəuvein, mətəu ilah kəməsotəni minian nıpəhrənən e lau.

İesu təmiətpa o rəhan nətəmimi lepın
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Uək 1:6-8)

¹⁴ Kəni uərisig, İesu təmiətpa min o rəhan nətəmimi lepın nian kəməutaun. Kəni mətəhi ilah məmə, “İtəmah nəsotəhatətəiən lak, rəhn-kəpə təmah tiəkis pik.” Təmahı ilah mətəu-inu kəsotəhatətəiən e nətəm kəmotəh məmə tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən.

¹⁵ Kəni məni=pən kəm lah məmə “Əhuvən motəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmimi min e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin. ¹⁶ İətəmi otətəu Nanusiən Təuvir tətəhatə lan kəni mol bəptais, Uhgın otosmiəgəh. Mətəu iətəmi təsəhatətəiən lan, Uhgın otol nalpiniən asoli kəm in. ¹⁷ Kəni

16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8** E kopi əuas min tēpət rəha Niutestim in iətəm kəmətəi e nəghatian Kris aupən, fes 9-20 kohkə, kəni nəghatian rəha Mak təmol naunun u ikinu. Kəni nətəmi asoli nətəm kətəhrun vivi Baebol, nikilah tətəhi məmə nətəpisin kotilpin fes 9-20. E kopi əuas min nəuvein min rəha Niutestim, nəghatian u tatos nimeı fes 9-20: Nıpatan min u kəməhuva, motəfa nəniən min u kəm Pitə mine in min nəuvein u ilah min ilah, e natimnati min u iətəmi u təməni kəm lah. Konu uərisig e natimnati min u, İesu əmə təməfən nəghatian kəm lah u tasim, tətəmiəgəh, məruuru məsikəiən nian kəti. Nəghatian u tətəni məmə Uhgın təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi, in təhrun naskəlimiən iətəmimi mətuərus naunun nian. Kəni İesu təmahli pətigəm nətəmimi min rəhan məmə okotos rəhan nəghatian məhuvən e nitəni min rəfin rəha nəhue niftəni. **16:14** 1Kor 15:5 **16:15** Uək 1:8 **16:16** Uək 2:38

nətəmi okotəhatətə lak, Uhgın otol ilah kotol nati apıspis mın. Okotəhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nərgək, kəni motəghati e nəghatiən iki pisin mın. ¹⁸ İlah kotəhrun naskəlimiən sineik u tatus itəmi, motəhrun nəmnimiən nati kətakonə lan, mətəu ko təsərəkiniən ilah. İlah motəhrun nələhu-pəniən nəhlmilah e nətəm kautohmis kotəmiəğəh.”

Iesu tinəri matuvən e neai

(Luk 24:50-53; Uək 1:9-11)

¹⁹ Kəni nian İərmənig İesu tinəghati rəkis kəm rəhan mın nətəmi, kəni Uhgın tos minatuvən e neai, kəni in tətəharəg e nikali Uhgın maru, ikin ima nəsanəniən mine nisialən.

²⁰ Kəni rəhan mın nətəmi kəməhiet məhuvən motanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha ikin mın rəfin. Kəni İərmənig tətəsiru e lah matol nəmtətian tepət. Kəni nəmtətian mın əha kautol nəfigəmiən məmə rəhalah nəghatiən in nıpəhrəniən.

LUK

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İatəm Luk Təmətəi Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk

?Pəh təmətəi nauəuə u? Luk təmətəi nauəuə u. Səniən mə in iətəmi tuələf kəti rəha İesu, mətəu in niəli kəti rəha Pol, in təman pik ilau Pol. In səniən mə in iətəm İsrəl, in İanihlua əmə kəti, mətəu in iəfaki kəti. In toktə kəti təmol pik skul. In təməhrun vivi natimnati e nəmiəgəhian rəha İesu. In təmətəi nauəuə mil u: Nanusian Təuvir İatəm Luk Təmətəi, mine Uək Min Rəha Aposil Min.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Luk təmətəi nauəuə u tatuvən kəm rəhan kəti niəli u Teofiləs. Nipətəi nərgin u məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei Ughin.” Luk təmətəi nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə Nanihlua* min tepət okotafin.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Nətəmimi tepət, nikilah təhti məmə Luk təmətətig Rom uə Sisəriə nian təmətəi nauəuə u. E nian əha, nəniən tepət o İesu təmitəlau-təlau.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Luk təmolkeikei məmə otətəi nəniən kəti təm təhruahru kəni məhagəhag e nəmiəgəhian rəha İesu. Kəni in təməghati ilah nətəmimi min kəmotəliuək ilah İesu mauteruh rəhan min noliən mine nəniən min. Nian in təmos nəghatien rəha İesu o lah kəni Luk təmətəi nauəuə u. In tolkeikei məmə otəgətun məmə İesu in iətəmi pəhriən kəti, mətəu in təməsolian nati kəti tərəh. Kəni in Ughin, mine in İosmiəgh.

¹⁻² Teofiləs, ik iətəmi asoli katisiai ik, kəni iəkətəi nauəuə u tatuvən kəm ik.

Aupən, Ughin təməni natimnati nəuvein, kəni rəueiu e nian rəhatah, in tinol ilah kinəhuva minautol nipətin. Nətəmimi tepət kəmətatig e nian əha, mauteruh natimnati min əha e nəhmtilah əhruahru, kəni məutəni. Kəni nətəmi nəuvein kəmətatəu rəhalah nəghatien, kəni məutalkut pik məmə okotətəi rəkis əhruahru natimnati min əha. ³ Kəni iəu iəmitəu vivi nəghatien min əha məmə iəkəhrun əhruahru mə təmətuəuin əhro, kəni iəu rəhak nətəligian məmə təuvir iəu min iəkətəi rəkis əhruahru natimnati ərəfin min əha məmə onəkəfin. İətətəi əhruahru natimnati min u nəukəti nəniən mine natimnati iətəm kəutəhuərisig. ⁴ İəkolkeikei məmə iəkəni natimnati min əha kəm ik məmə nəkəhrun əhruahru məmə nəniən iətəm kəməni rəkis kəm ik, in nipəhriənian.

Agelo təməghati e nairian rəha Jon Bəptais

⁵ E nian rəha suah kəti, nərgin u Herot Asoli, kig rəha Jutiə, e nian əha pris kəti nərgin u Səkarəea. In kəti min e pris min u kətəni nərgi lah məmə, Pris min rəha Apia. Aupən rəkis, suah u Apia tatsipən e pris u Eron. Rəhan pətəuəhli nərgin u İlesəpet, kəni in min tatsipən e pris u Eron. ⁶ Kəni ilau kuəhruahru e nəhmti Ughin, nian rəfin kətuətuə-pən vivi noliən rəha Lou rəhan mine nəghatien min rəhan, kəni məsuəəkiniən kəti. ⁷ Nati əpnəpin kuəhruahru, mətəu ilau nətilau tikə. İlesəpet, in təseməkian mətəuarus minəpətəuəhli kəni ilau pəti kinəuəhli.

⁸ Kəni nian tinuva əhruahru, məmə pris min rəha Apia okəhuvən e Nimə Rəha Ughin motol rəhalah natimnati min. Kəni Səkarəea, in min təmuvən mə tol pisəpis rəha Ughin.

⁹ E noliən rəha pris min, ilah kəmotatu e kəpiel əkəku min mə otəgətun pəh mə otol nati e Nimə Rəha Ughin məmə otuvan nati pien-pien tuvən kəm Ughin.

* : Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksənəri. **1:1-2** Uək 1:1

E nian ilah kəmotol lanəha in təməgətun Səkaraea. ¹⁰ Kəni e nian in təmuvən imə mətuvan nati pien-pien, nətəmimi tēpət kəmautəhtul ihluə mautəfaki.

¹¹ Kəni agelo kəti rəha Uhgın təmietigəm=pən ohni mətəhtul əha e nəven maru ikin, əha kətuvan nati pien-pien ikin. ¹² Kəni nian Səkaraea təmeruh, kəni narmin təmiuvig mətərmrumin minəruru əfəməh nati, kəni nəginian təməriauəh e nikin.

¹³ Mətəu agelo təməni=pən kəm in məmə, “Səkaraea, səginian, mətəu rəueiu Uhgın tinətəu rəham nəfakian. Kəni rəham pətəuəhli llesəpet otos nətin kəti iərman. Kəni onəkəkeiki mauin e nərgin məmə Jon. ¹⁴ Kəni onəkətəu təuvir magiən min, kəni nətəmimi tēpət okotagian o nairiən rəhan, ¹⁵ mətəu-inu in otuva iətəmi asoli e nəhmti İərməniğ. Kəni in otəsəmmim aginian wain mine nəmmimian əskasik min. Kəni Narmin Rəha Uhgın otəriauəh lan, nian otətətiğ əhanəh e nərfi rəhan məmə, matuvən əmə lanəha nian rəfin. ¹⁶ Kəni in otuvi=pa nətəm İsrəl tēpət okohtətiğ=pa o İərməniğ, Uhgın rəhalah.

¹⁷ “Uərisig İərməniğ otuva, mətəu in otəupən muva mətan e narmin mine e nəsanəniən təhmen e Elaijə məmə in otəuhlin nətətiğian rəha tatə min kohtətiğ=pən min o rəhalah kəlkələh min, kəni in otəuhlin min nətəm kəutəhti nəuia Uhgın okotos min neinatigian rəha nətəmi kotəhruahru. E nolian əha, in otol əpenə-penə o nəmiəgəhian rəha nətəmimi o nuvaiən rəha İərməniğ.”

¹⁸ Kəni Səkaraea təməni=pən kəm agelo məmə, “?Oiakəhro lanu məhrun məmə nati u otuva mol niphəriənian lan? Mətəu-inu iəu inauəhli rəkis, kəni rəhak pətan min tinəpətəuəhli.”

¹⁹ Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “İəu, nərgək u Kapriel, kəni iəu iətəhtul e nəhmti Uhgın e nian ərəfin. Kəni in təmahli=pa iəu məmə iəkuva məghati kəm ik, kəni məni=pinə nanusiən təuvir u. ²⁰ !Ətətiğ-to lak! Naməm otəkəu kəni onəsəghatian mətəuarus=pa nəkeruh niphəti nəghatian u, mətəu-inu nəməsəniən niphəriənian e rəhak nəghatian. Nati u in otuva mol niphəriənian lan e nian əhruahru rəhan.”

²¹ Kəni e nian əha, nətəmimi kəməutəhtahnin Səkaraea, nikilah təhti məmə təhro tinan tinuvəh əha e Nimə Rəha Uhgın. ²² Mətəu nian in təmuva ihluə, mətəu tinəruru nəghatian, kəni ilah kəmotəhruən məmə in təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairian əpəha imə. In təməghati əmə e nəhlmın kəm lah, məsəghatian mətəu nəmin təmekəu.

²³ Nian rəhan uək rəha pris e Nimə Rəha Uhgın təmol naunun, kəni in təmitətiğ=pən lahuənu. ²⁴ Kəni təsuvəhian, rəhan pətəuəhli təməpəh məuiğ e iəpəou. Kəni e məuiğ faif, pətəuəhli u in təmətəhluaig əmə lahuənu, ²⁵ kəni in təməni məmə, “Inu uək rəha İərməniğ. Aupən ikin, nətik tikə kəni iətəulis. Mətəu rəueiu u, Uhgın tinol təuvir kəm iəu, kəni nikin tagian məmə iəkələs nətik, kəni iəu oiasəulis minian e nəhmti nətəmimi.”

Agelo təməni pətiğəm mə İesu otair

²⁶ Nian İlesəpet iəpəou triatig lan minos məuiğ sikis, Uhgın təmahli=pən rəhan agelo, nərgin u Kapriel, məmə in otuvən e nitəni Kaləli e taun kəti nərgin u Nasərit. ²⁷ In təmos nəghatian kəti matuvən rəha pətan mətə kəti iətəm təruru əhanəh iərman, mətəu kinəni rəkis məmə okitipən mə rəha suah kəti, nərgin u Josip. In mipi Kig Təfit tərəh. Kəni pətan əha, nərgin u Meri. ²⁸ Kəni agelo təmuvən miet=pən, kəni məni=pən kəm in məmə, “Təuvir, Meri. Uhgın təmələhu rəhan nəuviriən kəm ik, kəni in mətətiğ itələu min.”

²⁹ Mətəu Meri tinəruru əfəməh nəghatian əha, kəni nikin tinəhti pik məmə niphəti nəghatian əha təhro lanu. ³⁰ Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə,

“Səginian, Meri, mətəu-inu Uhgın təməni rəkis məmə in otətuati e rəhan nəuvirian kəm ik. ³¹ Kəni inəha, ik onəkəpəh məuig e nətim kəti, kəni onəkələs iərman. Kəni onakauin e nərgin mə Iesu. ³² In otuva iətəmi asoli kəni in iətəmi keikei, kəni okauin lan məmə Nəti Uhgın Ilis Agin. Kəni Iərmənig Uhgın otol in tuva Kig təhmen=pən əmə e tipin tərəh Tefit. ³³ Kəni in otarmənig e nətəmimi min rəfin nətəm kautsipən e Jekəp, kəni rəhan narmənigian otatig itulin matuvən naunun tikə.”

³⁴ Kəni Meri təməni=pən kəm agelo məmə, “?Iəsəhrunian məmə oiəkəhro lanu mələs suakəku kəti nəmə iəsitəu-pəniən iərman kəti?” ³⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “Narmin Rəha Uhgın otuva matig lam, kəni nəsanəniən rəha Uhgın Ilis Agin otəuveg ik. Kəni in ko, suakəku asim ko onəkələs, okauin lan məmə in nəti Uhgın. ³⁶ Kəni iətəni=pinə kəm ik məmə ik kəti İlesəpet tinamki-amki rəkis e nətim kəti iərman, nati əpnəpin in tinəpətauəhli rəkis. Kəmətəni lan məmə ko təseməkian, mətəu rəueiu əha tinəpəh rəkis məuig sikis e nətim. ³⁷ Natimnati min u tatitəu=pən əmə nəghatian rəha Uhgın məmə, ‘Uhgın təhrun nolian natimnati ərəfin, kəni nati kəti təsiəkisian ohni.’” ³⁸ Kəni Meri təməni=pən məmə, “Əuəh, iəu pətan iol əhrui əmə rəha İərmənig. Pəh in otol lak nati nak iətəm ik ninəni rəkis.” Kəni agelo təpəh in, kəni mitəlig.

Meri təmuvən məmə otəsəlpən e İlesəpet

³⁹ Uərisig lan təsuvəhian, kəni Meri təmiet iman ikin kəni maliuək uəhai mətuvən e taun e nitəuət e Jutiə mə otəsəl=pən e İlesəpet, ⁴⁰ kəni in təmuvən e lahuənu rəha Səkarəə, kəni muvən imə mətəni təuvir kəm İlesəpet. ⁴¹ Kəni nian İlesəpet təmətəu nəghatian rəha Meri, suakəku u iətəm tətətig e nərfin təmauit, kəni Narmin Rəha Uhgın təməri e niki İlesəpet. ⁴² Kəni in təmagət əfəməh məmə, “!Uhgın tinol təuvir ohnik tapirəkis nıpətan ərəfin, kəni in tinol təuvir min kəm suakəku u onəkələs! ⁴³ Nikik tagian. Kəni təhro Uhgın təmol nati təuvir asoli kəm iəu, məmə məmə rəha İərmənig rəhak tuva məsəl=pa lak. ⁴⁴ İətəni lanu mətəu e nian iəmətəu rəham nəghatian, kəni suakəku u e nərfək təmagian mauit. ⁴⁵ Uhgın otol təuvir kəm ik mətəu-inu nəməni nıpəhrəniən e nəghatian u İərmənig təməni tinuva lam məmə otol nıpəhrəniən lan.”

Nəpuən rəha Meri

⁴⁶ Kəni Meri təməni məmə,
 “E nəmiəgəhian rəfin rəhak, iətləfəri nərgi İərmənig ilis,
⁴⁷ Kəni nikik tətəgian pik o Uhgın İosmiəgəh rəhak,
⁴⁸ mətəu-inu iəu pətan iol əhrui əmə u iəu nati əpnəpin əmə, mətəu nikin tətəhti iəu.
 Kəni rəueiu mine matuvən, nətəmimi rəfin okotəni məmə Uhgın təmol təuvir kəm iəu;
⁴⁹ mətəu-inu Uhgın u nəsanəniən rəhan in iahgin,
 in təmol nati apispis min təuvir pik agin kəm iəu,
 kəni in nərgin təsim.
⁵⁰ In tatolkeikei nətəmimi min u kəutisiai in, inu nətəmimi e nəuaniləuis aupən ikin mətəuarus=pa nəuaniləuis min nətəm kəutəhuva əhanəh.
⁵¹ In təmol nati apispis min e nəsanəniən e nəhlmin.
 In təməhgi-atiti nətəm kəutəfəri ilah e nətəligian rəhalah.
⁵² In tatosiahu narmənig min e rəhalah narmənigian,

kəni in tətəfəri nətəmi min u rəhalah nətəligiən teiuaiu.

⁵³ Nətəmi nəumis tatus ilah, in tətaugin ilah e nəuanian təuvir, Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət, in tahlī pətīgəm ilah, kəni nati tikə e nəhlmi lah.

⁵⁴ Uhgīn təmasiru e nəuaniləuis min rəha Isrel u rəhan iol əhrui min, kəni təməsaluian e rəhan nolkeikeian e ⁵⁵ Epraham mine rəhan min nəuaniləuis,

matuvən əmə lanko naunun tikə məmə inəha təməni kəm tipilah min nuvəh."

⁵⁶ Kəni Meri təmatig ilau Ilesəpet mətəuarus=pən məuig kisil, kəni in təmətig=pən əpəha iman ikin.

Nairian rəha Jon Bəptais

⁵⁷ Kəni nian əhruahru rəha Ilesəpet tinuva məmə otemək lan, kəni təmələs nətīn iərman. ⁵⁸ Kəni nətəmimi nətəm kəutatig iuəkīr ohni mine rəhan min nəuaniləuis, kəmotətəu nanusiən əha məmə Iərməniḡ təmol nəuviriən asoli kəm in, kəni ilah kəməhuva motol kətīah ilah min məmə okotagiən pəti.

⁵⁹ Nian suakəku əha tinos nian eit, ilah kəməhuva məmə okotəhgi=pən. Kəni iuəkīr kotauin e nərgin məmə iahuni rəhan tətə Səkaraea, ⁶⁰ mətəu rəhan məmə tənī məmə, "Kəpə. Okauin e nərgin məmə Jon."

⁶¹ Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, "?Onak? Rəham nərgin u Jon tikə."

⁶² Kəni kəmotəghati e nəhlmilah məutətapuəh o Səkaraea mə in otəkeikei māni-to mə okauin e nərgin mə pəh. ⁶³ Kəni in təmətapuəh o nati kəti mə otətēi rəkis nati kəti lan, kəni in təmətēi=pən məmə, "Nərgin u Jon." Nian kəmotēh, narmilah təmiuvig pik.

⁶⁴ Kəni e nian əmə əha, namī Səkaraea tīnimətig kəni tīnəhrun nəghatiən mətəni-vivi Uhgīn. ⁶⁵ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iuəkīr kəmotəgin. Kəni nətəmimi kəmotəni pik natimnati min u titəlau-təlau əha ilis e nitəni Jutiə.

⁶⁶ Kəni nətəmimi min ərəfin nətəm kəmotətəu nanusiən əha, kəni məutətəlig lan, məutətapuəh məmə, "?Suakəku əha, otuva iətəmi əhro?" Kəmətəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh əmə məmə nəsanəniən rəha Iərməniḡ tətətig lan.

Səkaraea təməni pətīgəm nəghatiən Uhgīn təməfən kəm in

⁶⁷ Kəni Narmin rəha Uhgīn təməri e niki Səkaraea, tətə rəha Jon, kəni in təməni pətīgəm nəghatiən iətəm Uhgīn təməfən kəm in. Kəni təməni lanu məmə,

⁶⁸ "Pəh kotəni-vivi Iərməniḡ, u in Uhgīn rəha nətəm Isrel, mətəu-inu in təmuva məmə otasiru e rəhan min nətəmimi, kəni in təmos rəkis ilah e nəhlmi tikimīr min rəhalah.

⁶⁹ Uhgīn u təməfəri iosmiəgəh əsanən iətəm otosmiəgəh kitah.

Iosmiəgəh u təmsipən e nəuaniləuis rəha iol əhrui rəhan u Tefit.

⁷⁰ Kəni in təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm Uhgīn təməni rəkis kəm tah nəghatiən rəha iəni min rəhan aupən.

⁷¹ In təməni-əskasik rəkis məmə otosmiəgəh itah o tikimīr min rəhatah mine nətəmimi rəfin nətəm kəutəmāki e tah.

⁷² In tətəfəri iosmiəgəh əha məmə otol nəuviriən u in təməni kəm kəha tərah min,

kəni təsaluian e rəhan nəghatiən iətəm in aru təməni e rəhan nəniəskasikiən rəha nasiruian,

⁷³ inu nəniəskasikiən iətəm in təməni kəm kəha Epraham.

⁷⁴ In tæmlæfæri iosmiægəh əha məmə otosmiægəh itah, kəni mələs rəkis itah e nəhlmi tikimír mìn rəhatah məmə nian mìn rəfin e nəmiægəhiən rəhatah,

kitah okotəhrun noliən rəhan uək e nəhmti Uhgín, kəni məsotəginian,

⁷⁵ kəni kitah okotasim, kəni nəmiægəhiən rəhatah otəhruahru e nian mìn rəfin.

⁷⁶ “Kəni ik, nətik, okauin lam məmə ik iəni rəha Uhgín Ilis Agín, mətəu-inu ik onəkaupən e Iərməniɡ məmə onəkól əpenə-penə rəhan suaru.

⁷⁷ Ik onəkəni pətiɡəm kəm rəhan mìn nətəmimi məmə Uhgín otosmiægəh ilah nian in otafəl rəkis rəhalah təfagə tərəh mìn.

⁷⁸ In otol mətəu-inu, in tolkeikei itah matol təuvír kəm tah.

E nolkeikeiən rəhan, Kristo otuva o tah təhmen=pən e miťiɡar tətəri e neai,

⁷⁹ mətasiegəpín itah nətəmimi kəutatig e napinəpuian mine əpəha ikin nimisian tatoh itami ikin,

kəni matit vivi nəhlkitah e suaru rəha nəməlinuian.”

⁸⁰ Kəni suakəku təməpət e niřətín, kəni narmín rəhan təsanən. Kəni nian rəfin in tətətiɡ əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəhtahnin nian rəhan otuva iətəm otətəuain uək lan kəni nətəm Isrel okoteruh.

2

Nairiən rəha Iesu (Mat 1:18-25)

¹ E nian mìn əha uərisiɡ Iesu tair, suah kəti iətəm Rom, nərgin u Sisə Okastas, in iətəmi asoli təmətarməniɡ e niťənimtəni mìn rəfin rəha Rom. In təmələhu lou kəti məmə okafin rəfin nətəmimi iətəm kəutatig rəfin əha ikin. ² Inu nafiniən nətəmimi kəmaupən kol, kəni Kuarinias in kəpmən rəha Siria. ³ E nian əha, nətəmimi rəfin okotəkeikei mohtəliɡ=pən imalah mìn ikin kəmotair ikin məmə okafin ilah, kəni kətəi rəkis nərgilah e nauəuə rəha kəpmən. ⁴ Kəni Josip mine Meri kəmiaiet e niťəni Kaləli e taun kəti, nərgin u Nasərit, mian əpəha niťəni Jutiə e taun kəti, nərgin u Petlehem, ima Kig Tefit aupən. Ilau kəmian ikin əha mətəu-inu Josip in mipi Tefit tərəh.

⁵ Ilau Meri kətian məmə okos nərgilau. Kinəni rəkis mə Meri otitəu=pən Josip, kəni Meri in namki-amki rəkis e iəpəou. ⁶ Nian ilau əpəha Petlehem, nimə tikə məmə okuapili ikin, kəni kətuapili e nimə rəha natimiægəh mìn. Kəni nian rəha Meri tinuva məmə otemək e nətin. ⁷ Kəni iəpəou iətəm in təmaupən mair, in iərman. Kəni in təuveɡ e napən, mələhu=pən e bokis kəti iətəm kətələhu=pən manvehli u natimiægəh mìn kətauəuən=pən ikin.

Nətəmimi rəha sipsip mìn mine nagelo mìn

⁸ Kəni e nikali Petlehem, nətəmimi rəha sipsip mìn kəməutəsəl o rəhalah mìn sipsip mìn lapin. ⁹ Kəni agelo kəti rəha Iərməniɡ təmiətiɡəm=pən o lah, kəni nəhəgəhagiən asoli rəha Iərməniɡ təmasiægəpín ilah, kəni kəmotəgin pik. ¹⁰ Mətəu agelo təni=pən kəm lah məmə, “Sotəginian, mətəu-inu iəu iətuva məmə iəkəfinə nəniən təuvír kəti iətəm otol niki nətəmimi kotagiən pik, kəni nəniən u in rəha nətəmimi ərəfin. ¹¹ Əpəha e taun rəha Kig Tefit, suakəku kəti təmair=pa u rəueiu. In iosmiægəh, kəni in Kristo iətəm Uhgín təməni aupən məmə otahli=pa o təmah, kəni in Iərməniɡ. ¹² Inu nəmtətiən

rəhatamah: onəkoteruh suakəku kəməuveg e napən, kəni kələhu=pən e bokis kətaugin=pən nati miəgəh min ikin.”

¹³ Kəni rəueiu agin, nagelo min tepət kəmohtigəm=pa məutəhtul ilah min, məutəni-vivi Uhgın, məutəni məmə,

¹⁴ “Kətəni-vivi Uhgın əpəha ilis ilis agin e neai.

Kəni əpəha ləhtani e nəhue nitəni u, nətəmimi iətəm niki Uhgın tətəgian o lah, ilah okotatig e nəməlinuian.”

Nətəmimi min rəha sipsip min kəməhuvən moteh Iesu

¹⁵ Nian nagelo min kinotəpəh nətəmimi rəha sipsip min minotohtəlig=pən e negəu e neai, kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmotəni kəm lah min məmə, “Pəh kahuvən Petlehem moteh-to nati u İərmənig təməni=pa kəm tah.”

¹⁶ Kəmotəhrəmlin uəhai əmə məhuvən moteh Meri mine Josip mine suakəku iətəm kəmələhu=pən e bokis iətəm kətaugin=pən nati miəgəh min ikin. ¹⁷ Nian kəməhuvən rəkis moteh suakəku u, kəni kəmotanus nəghatian e suakəku u iətəm kəmotos o agelo. ¹⁸ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu nəghatian əha rəha nətəmimi rəha sipsip min, ilah kəmotəuit, narmilah təmiuvig pik. ¹⁹ Mətəu Meri təmatos əmə e nikin natimnati rəfin min u, kəni mətətəlig lan nian min. ²⁰ Kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmohtəlig, məutəfəri nərgi Uhgın məutəni-vivi in o natimnati rəfin iətəm kəmotətəu kəni moteh, təhmen=pən əmə e nati u agelo təməni=pən kəm lah.

Kəmauin e nərgi Iesu.

²¹ Nian suakəku təmair minos nian eit, kəni kəhgi=pən titəu=pən Lou rəhalah, kəni kəuin e nərgin məmə Iesu, nərgin u iətəm agelo təməni=pən kəm Meri aupən rəkis, nian in təməpəh əhanəhian məuig lan.

Josip mine Meri kəmuos Iesu mian e Nimə Rəha Uhgın

²² Kəni tinuva əhruahru e nian rəha Josip mine Meri məmə okuələs suakəku u mian əpəha Jerusiləm məmə okuəfən kəm İərmənig. Kəni ilau kəmian. ²³ Inu tatitəu=pən əhruahru Lou rəha İərmənig u tətəni məmə, “Suakəku iərman min u kəmaupən kələs ilah, okəkeikei kətəfən ilah kəm Uhgın məmə rəhan.”

²⁴ Kəni ilau kəmian Jerusiləm o nati kəti min, məmə ilau okuos mak keiu u iəuein keiu, kəni miəhamu mətuəfən kəm Uhgın o nəfəlian namikmikian rəha Meri, tatitəu=pən əmə Lou rəha İərmənig u Mosis tətəi.*

Simion təmeruh Iesu

²⁵ Kəni inu iətəmimi kəti əha Jerusiləm nərgin u Simion. Rəhan nəmiəgəhian təhruahru, kəni nian rəfin tatitəu=pən nəghatian rəha Uhgın. Kəni in tətəhtahnin nuvaiən rəha Kristo iətəm otuva mosmiəgəh mol nəunəhmtilah nətəm İsrəl. Kəni Narmın Rəha Uhgın təmuva məriəuəh e nikin. ²⁶ Narmın Rəha Uhgın tinəni rəkis kəm in məmə otəsimisian mətuəarus in oteh Kristo iətəm İərmənig təməni mə otahli=pa. ²⁷ Narmın Rəha Uhgın təməuhlin nikin məmə in otuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni Josip mine Meri kəmuələs suakəku u Iesu mian e nimə Rəha Uhgın məmə ilau okuol natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ²⁸ Kəni Simion təmeruh Iesu, kəni in təmələs=pa e nərfın, kəni mətəni-vivi Uhgın, mətəni=pən məmə,

2:14 Luk 19:38   **2:19** Luk 2:51   **2:21** Luk 1:31   **2:22** Lev 12:1-8   **2:23** Eks 13:2,12

* **2:24** Lou təməni məmə nian suakəku kəti otair, rəhan məmə nipətin otamikmik e nəhmti Uhgın o nian fote. Rəkis ko, rəhan məmə mine tatə okuəkeikei muol sakrifais rəha naruatəhian tatitəu=pən Lou rəha Mosis.   **2:24** Lev 12:8

²⁹ “Iærmænig, næmol ræfin rəham nəghatiən o nəniəskasikiən kəm iəu, iol əhruiŋ əmə rəham.

Kəni rəueiu, inategəhan lak məmə iəkimis-tə e nəməlinuiən,

³⁰ mətəu-inu ineruh e nəhmtək suakəku u iətəm otosmiəgəh nətəmimi.

³¹ Ik næmol əpenə-penə məmə in Iosmiəgəh, kəni nətəmimi rəfin okoteruh.

³² In otuva nəhagəhagiən, kəni otəgətun rəhan suaru kəm Nanihluə[†] min, kəni nətəmimi okotləfəri rəham min nətəm Isrel o Iosmiəgəh əha.”

³³ Kəni tatə mine məmə rəha suakəku u, narmilau təmiuvig o nəghatiən min əha Simion təməni lan. ³⁴ Kəni Simion təməfaki məmə nəuuirəən rəha Uhgīn otuvən o lau. Kəni in təməni kəm Meri u məmə rəha suakəku məmə, “Onakateh, Uhgīn təməni rəkis məmə suakəku u otol məmə nətəmimi tēpət əpəha Isrel okoteiuaiu motorin, kəni tēpət min okotəri. Kəni in otuva nəmtətiən kəti nətəmimi tēpət okotəghati rah lan məmə, ³⁵ nətəmimi okoteruh nətəligiən min e niki nətəmimi tēpət.

“Kəni Meri, nikim otitəgit təhmen e suah kəti təməu nikim e nau asilə.”

Ana təmeruh Iesu

³⁶ Kəni pətəuəhli kəti əha ikin, nərgin u Ana, kəni in iəni kəti. In nəti Fanuel, iətəmi kəti in təmsipən e Aser aupən ikin. Pətəuəhli u, rəhan nu tēpət. Nian in pətan mītə əmə kəti, kəni mītəu=pən rəhan iəuəhli. Kəni ilau kəmuan o nu səpən əmə, kəni rəhan iəuəhli timis. ³⁷ Kəni pətan u təmətatig əmə lanəha mətəuarus=pa in pətəuəhli kəti. Kəni rəueiu minos nu eiti-fo. Nian rəfin in tətətig e Nimə Rəha Uhgīn mətəfaki, inəha ləplapin mine ləhnaiuv tətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgīn. ³⁸ Kəni in təmuva ikin əha e nian əhruahru Simion tətəghati e suakəku. Kəni pətəuəhli u tətəni-vivi Uhgīn ohni, kəni mətəghati e suakəku əha kəm nətəmimi rəfin u kəməutəhtahnin məmə Kristo in otitis nətəm Isrel.[‡]

Josip mine Meri kəmian Nasərit

³⁹ Nian Josip mine Meri, ilau kəmuol natimnati u lou rəha Iærmænig tətəni, kəni kəmlitəlig=pən nitəni Kaləli e taun Nasərit, imalahal ikin. ⁴⁰ Kəni suakəku təməpət muva məskasik, kəni in teinatig vivi, kəni nian rəfin nəuuirəən rəha Uhgīn tətəriəuah e rəhan nəmiəgəhiən.

Iətəm aluə Iesu əpəha e Nimə Rəha Uhgīn

⁴¹ E nu min rəfin, tatə mine məmə rəha Iesu kətiən Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁴² Nian Iesu tinos nu tuələf, in təmītəu=pən ilau mihlūvən əpəha ilis e lafet əha, təhmen=pən əmə e noləən rəha nətəm Isrel. ⁴³ Nian lafet tinol naunun, kəni nətəmimi kinotohtəlig mautəhuvən imalah min ikin, mətəu iətəm aluə Iesu in təməsītəu-pəniən rəhan tatə mine məmə, in matol əmə əpəha Jerusiləm, mətəu ilau kuəruu. ⁴⁴ Nikilau təhti mə in təmuvən ilah nətəmimi min nəuəvin motaupən, kəni ilah kəmotəliuək o nian apiəpiə kətiəh. Kəni ilau kinətəusal lan o rəhalau min nətəmimi, mine nətəmimi iətəm kuəhrun ilah. ⁴⁵ Mətəu nian ilau kəməsueruhiən in, kəni kəmiatəlig muəsəl lan mian Jerusiləm.

2:30 Aes 52:10; Luk 3:6; Tait 2:11 † **2:32** Nanihluə, Ianihluə – Afīn-to e tiksinəri. **2:32** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34** Aes 8:14; Mat 21:42; 1Pitə 2:8 ‡ **2:38** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kristo in otitis Jerusiləm,” kəni Jerusiləm tatəpsen=pən nətəm Isrel ərəfin. Kəni nəghatiən u rəhan suaru keiu. Nətəmimi nəuəvin iətəm kəutatig e nian rəha Iesu, nikiləh təhti məmə Kristo otos rəkis nətəm Isrel e nəhlim tikimir min u nətəm Rom. Mətəu nipətin asoli məmə Kristo otitis nətəm Isrel e tafagə tərəh min rəhalah. **2:39** Mat 2:23 **2:41** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dut 16:1-8

⁴⁶ Kəni e nian kisil, kəni mueruh e Nimə Rəha Uhgın, tətəharəg ilah nəgətun min matətəlig e lah, kəni mətətapuəh o lah o natimnati nəuvein. ⁴⁷ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu nati u, narmilah təmiuvig pik o rəhan nəhrunian mine rəhan nuhalpiniən nəghatiən min.

⁴⁸ Kəni nian rəhan tatə mine mamə kəmueh, kəni narmilau təmiuvig pik ohni. Kəni rəhan mamə təməni=pən kəm in məmə, “Nətik. ?Nəkəhro matol lanu lan e tımlau. Itımlau rəham tatə nikitımlau təhti pik ik, kəni iətuəsal pik lam.” ⁴⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Nətuəsal lak onak? ? Nəsuəhrunian məmə iəu iəkəkeikei mətuvə e nimə rəha rəhak Tatə?” ⁵⁰ Mətəu ilau kəsuəhrunian nipəti nəghatiən tətəni kəm lau.

⁵¹ Kəni in təmitəu=pən ilau mihleiuaiu mihlövən əpəha Nasərit. Kəni in təmsiai ilau matol nəuiəlau. Mətəu nian rəfin rəhan mamə tətətəlig e natimnati rəfin min əha e nikin. ⁵² Kəni İesu təmatepət e nipətın, kəni rəhan nəhrunian tatol iahgin, kəni e nian min rəfin, Uhgın mine nətəmimi nikilah tətəgin ohni.

3

Jon Bəptais təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kəni e nian rəha iətəm Rom, nərgin u Sisə Taipiriəs, in təmətərmənig e nitəni min rəfin rəha Rom. Kəni e nian in təmətərmənig mətəuarus=pa nu fiftin, kəni nətəmi asoli nəuvein min kəutərmənig ləhtəni e Sisə e niftəni əlkələh min rəha Rom, inu Herot tətərmənig əpəha Kaləli, mine pian Filip in tələrmənig əpəha İturiə mine Trakonaetas, mine Lisaniəs tətərmənig əpəha Apilin, mine Pontias Pailət u iətəm Rom in kəpmən rəha Jutiə. ² Inu e nian əhruəhru rəha Anəs mine Kaiəfəs ilau pris asoli agin mil rəha İsrəl.

E nian əha, Jon nətı Səkarəea, in tınəpət rəkis, in mətən əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni Uhgın təməfən nəghatiən kəti kəm in. ³ Kəni in təmuvən mətən rəfin əha iuəkır o nəhu Jotən mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın. In mətəni məmə nətəmimi okotəkeikei mohtəlig e nolian tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otafəl nolian tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətian lanko, okol bəptais e lah. ⁴ In təhmen əmə e nəghatiən rəha İanı u Aisə iətəm təməti e nauəuə rəhan məmə, “Suah kəti tətəuın əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, itəmah, nəkotol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni mautol rəhan suaru təhruəhru. ⁵ Nipəgləuəhtəni min otirəuei vivi, kəni nitəuət min mine narit min rəfin okosiahu, kəni suaru ekəu-ekəu min okəgəhruəhru, kəni suaru u tapəhri-əpəhri okol təpiə. ⁶ Kəni nətəmimi rəfin okotəh suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhian nətəmimi.’ ”

⁷ Kəni e nian əha, nətəmimi tēpət kəməhuva o Jon məmə in otol bəptais e lah, mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkohtəhmen əmə e təgəluə min! Nəkitəmah təsəhtian məmə onəkotəgim rəkis e niəməha mine nalpiniən rəha Uhgın iətəm tətəu! ⁸ Onəkotəkeikei motol nati kəti pəh kəhrun məmə nınətəpəh pəhriən nolian tərəh min rəhatəmah kəni məhuva o Uhgın. Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruəhru mətəu-inu itəmah namipi Epraham min. !Kəpə! Inu nati əpnəpin əmə. İətəni kəm təmah məmə, Uhgın təhrun nolian kəpiel min u kəhuva namipi Epraham min. ⁹ Kəni rəueiu əha, Uhgın tınəhtul maru o nətahli-pəniən nigı e nəukətin. Kəni nəmə nigı kəti təsəuəliən e nəuan iətəm təuvir, kəni in otəuahli mərakı=pən e nigəm.”

¹⁰ Kəni nımənin nətəmimi kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?”

¹¹ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Okəmə rəham napən keiu, əfən kəti kəm suah kəti u rəhan tikə. Nəmə nəgəm nauəniən tatig, əfən kəti kəm nətəmimi u niğlah tikə.”

¹² Nətəmimi nəuvein rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni motətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹³ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Sotos əuauiən məni o nətəmimi tapirəkis inu təhmen əmə mə onəkotos.”

¹⁴ Kəni soldiə min nəuvein kəmotətapuəh min, “Kəni itimah? ? Itimah o iəkotəhro?” Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotoliən nəginian kəm nətəmimi məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotol nahməiən kəm təmah.’ Kəni sotoliən nəginian kəm nətəmimi məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotəni=pən kəm nətəmi asoli məmə nəmotol nati kəti tərəh.’ Nikiəməh otəkeiə magiən o nos əhruahruəiən nətəouəiən rəhatəməh kəni in əmə ko.”

¹⁵ Kəni nətəmi u kəməutəhtahnin Kristo u Uhgın təməni məmə otahli=pa, nikiəh təhti məta Jon in Kristo. ¹⁶ Mətəu Jon təməni=pən kəm lah məmə, “İatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu iətəmi kəti tətuvə rəhan nəsanəniən mine nəpətəiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni əgin, iəsəhmeniən məmə iəkuva iəu iol əhruin kəti rəhan o noliən rəhan uək.* Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmın Rəha Uhgın mine niğəm. ¹⁷ In tətəhtul maru o neruhiən noliən rəha nətəmimi məmə otəuəri ilah, nətəm kotəuvir mine nətəm kotərəh təhmen e iətəm tətəsum. Tətəlas fok o nafəl rəkisiən nilosi wit məmə otos niyətin iətəm təuvir. Nətəm kotəuvir kotəhmen e niyəti wit, tatos ilah matuvən lahuənu. Mətəu nətəm kotərəh kotəhmen e nilosi wit, tərəki=pən e lah e niğəm asoli iətəm tətəuə nauən tikə.”

¹⁸ Kəni Jon təməni pətigəm nəniən təuvir e nəghatiən tətət məmə otiuvi=pa nətəligiən rəha nətəmimi kəhuvən o Uhgın.

Herot təmləfən Jon e kaləpus

¹⁹ E nian əha, Herot Antipas təmitirəkis Herotiəs inu pətan rəha pian, kəni in təmol natimnati tətət tərəh. Kəni noliən min əha, Jon təməni əskəsik mahi Herot Antipas o noliən tərəh min rəhan. ²⁰ Kəni Herot Antipas təmatig mol min noliən tərəh kəti min tapirəkis, in təmələs Jon muvən mahtipəsəg lan e kaləpus.

Jon təmol bəptais e İesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mətəu nian Jon təməsuvən əhanəhiən e kaləpus, kəni in təmatol bəptais e nətəmimi min, kəni İesu min təmuva, kəni Jon tol bəptais lan. Kəni nian İesu təmətəfaki, Uhgın təmerəh e neai, ²² kəni Narmın Rəha Uhgın təmsipəri meiuəu, niyətin təhmen e mak muva məharəg pəri e İesu, kəni nəuia Uhgın təmsipəri e nəgəu e neai mətəni məmə, “İk nətik keiəi, iəkölkeiəi pik ik, kəni nikiə tagiən pik əgin ohnik.”

Kəha tərəh min rəha İesu

(Mat 1:1-17)

²³ Nian İesu təmətuəuin rəhan uək, rəhan nu təhmen=pən e tate.

Nətəmimi nikiəh təhti məmə in nəti Josip.

Kəni Josip in nəti Heli,

²⁴ Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

3:12 Luk 7:29 * **3:16** Nəghatiən əhruahru rəha Jon tətəni məmə, “iəsəhmeniən məmə iəkitis rəkis niləuis e rəhan put.” Uək u, in uək rəha slef. **3:16** Uək 13:25 **3:19** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22** Jon 1:32 **3:23** Luk 4:22; Jon 6:42

Lifai in n̄ati Melki,
 Melki in n̄ati Janae,
 Janae in n̄ati Josip,
²⁵ Josip in n̄ati Matatias,
 Matatias in n̄ati Amos,
 Amos in n̄ati Neham,
 Neham in n̄ati Ešli,
 Ešli in n̄ati Nagae,
²⁶ Nagae in n̄ati Mahat,
 Mahat in n̄ati Matatias,
 Matatias in n̄ati Semein,
 Semein in n̄ati Josek,
 Josek in n̄ati Jota,
²⁷ Jota in n̄ati Joanan,
 Joanan in n̄ati Resa,
 Resa in n̄ati Serupapel,
 Serupapel in n̄ati Sealtiel,
 Sealtiel in n̄ati Neri,
²⁸ Neri in n̄ati Melki,
 Melki in n̄ati Ati,
 Ati in n̄ati Kosam,
 Kosam in n̄ati Elmatam,
 Elmatam in n̄ati Er,
²⁹ Er in n̄ati Josuə,
 Josuə in n̄ati Eliesa,
 Eliesa in n̄ati Jorim,
 Jorim in n̄ati Matat,
 Matat in n̄ati Lifai,
³⁰ Lifai in n̄ati Simion,
 Simion in n̄ati Juta,
 Juta in n̄ati Josip,
 Josip in n̄ati Jonam,
 Jonam in n̄ati Eliakim,
³¹ Eliakim in n̄ati Melea,
 Melea in n̄ati Mena,
 Mena in n̄ati Matata,
 Matata in n̄ati Natan,
 Natan in n̄ati Tefit,
³² Tefit in n̄ati Jese,
 Jese in n̄ati Opet,
 Opet in n̄ati Poas,
 Poas in n̄ati Salmon,
 Salmon in n̄ati Nason,
³³ Nason in n̄ati Aminatap,
 Aminatap in n̄ati Atmin,
 Atmin in n̄ati Ani,
 Ani in n̄ati Hesron,
 Hesron in n̄ati Peres,
 Peres in n̄ati Juta,
³⁴ Juta in n̄ati Jekəp,
 Jekəp in n̄ati Aisək,
 Aisək in n̄ati Epraham,
 Epraham in n̄ati Tera,

Tera in nēti Nahor,
³⁵ Nahor in nēti Seruk,
 Seruk in nēti Rehu,
 Rehu in nēti Pelek,
 Pelek in nēti Eper,
 Eper in nēti Sela,
³⁶ Sela in nēti Kaenan,
 Kaenan in nēti Apaksat,
 Apaksat in nēti Sem,
 Sem in nēti Noa,
 Noa in nēti Lamek,
³⁷ Lamek in nēti Metusela,
 Metusela in nēti Inok,
 Inok in nēti Jaret,
 Jaret in nēti Mahalalel,
 Mahalalel in nēti Kenan,
³⁸ Kenan in nēti Enos,
 Enos in nēti Set,
 Set in nēti Atəm,
 kəni Atəm in nēti Uhgīn.†

4

Setən tāmāfən-afən kəm Iesu *(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Narmin Rəha Uhgīn tāməriauəh e nəmiəgəhian rəha Iesu, kəni nian in təmsipən e nəhu Jotən, kəni Narmin Rəha Uhgīn tāməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha təpiə-məpiə ikin. ² Kəni e nian fote, Setən tāmāfən-afən kəm Iesu. E nian min rəfin əha, in təsauəniən, kəni e naunun nian min əha, nəumis təmus agin in. ³ Kəni Setən təni=pən kəm Iesu məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgīn, əni=pən kəm kəpiel u məmə otəuhlin mōl pīret lan.” ⁴ Kəni Iesu təmuhalpin nəghatien rəha Setən məmə, “Kəmətēi e Nauəuə Rəha Uhgīn məmə, ‘Nətəmimi ko kəsotəmiəgəhian e nauəniən əmə.’”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni məgətun uəhai əmə in e nitənimtəni min rəfin, mine e nəuviriən rəhalah, ⁶ kəni in təməni=pən kəm in məmə, “Iəu o iəkəfinə e nəhlməm narmənigian min mine nəpətiən min rəfin, mine nəmēmətəhian rəhalah, mətəu-inu nətimnati rəfin tətətig e nəhlmək, kəni iəkəhrun nəgəhan-pəniən kəm iətəmi-pəh iəkolkeikei məmə iəkəfən kəm in. ⁷ Mətəu nəmə nəkəfaki=pa kəm iəu, kəni nətimnati min rəfin u rəham.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmah Iərmənig Uhgīn, kəni in əmə, onətol əmə rəhan nətəligiən.’”

⁹ Kəni Setən təmit in mian əpəha Jerusiləm e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni məni=pən kəm in məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgīn, iuvig-to u ikinu, ¹⁰ mətəu-inu kəmətēi e Nauəuə Rəha Uhgīn məmə, ‘In otahli=pa nəgelo min rəhan kəhuva mōtəsal vivi ohnik, ¹¹ kəni ilah okotos əmə ik ilis e nəhlmiləh məmə onəsoriniən nəhlkəm e kəpiel.’”

¹² Kəni Iesu təmuhalpin nəghatıən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, ‘Onəsotolıən nəfən-əfənıən kəm rəhatəmah İərmənıg Uhgın məmə otol nati kəti, məmə nəkotəruh məmə in tətətig itəmah min, uə kəpə.’”

¹³ Nıan Setən təmol naunun e nəfən-əfənıən rəhan, in təmagım muvən isəu o Iesu mətəhtahnın mə nıan təuvır kəti min rəhan otəpanuva min.

Iesu təmətuəuın rəhan uək əpəha Kaləli

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kəni Iesu təmitələg=pən nıtəni Kaləli, kəni nəsanənıən rəha Uhgın təməriəuəh e nəmiəgəhlən rəhan. Kəni nəghatıən ohni təmitələu-tələu e lahuənu min tēpət e nıtəni əha. ¹⁵ Kəni Iesu in təmətəgətun e nımə rəha nuhapumıniən min, kəni nətəmimi min rəfin kəməutəni-vivi in.

Nətəm Nasərit

kəmotəpəh Iesu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Kəni Iesu təmuvən Nasərit, ikın əha in təmēpət ikın əupən. Kəni e nıan rəha Sapət, in təmuvən e nımə rəha nuhapumıniən təhmen əmə mə in tətöl nıan min. Kəni in təməhtul məmə otəfin Nauəuə Rəha Uhgın. ¹⁷ Kəni kəməfən nauəuə iətəm kəmıaiu-aiu rəha iəni u Aiseə. Kəni in təmuəhru=pən e iətəm Aiseə təmətei tətəni lanəha məmə, ¹⁸ “Narmın Rəha Uhgın tətətig lak mətəu-ınu təmitəpin iəu məmə iəkəni pətıgəm nəniən təuvır kəm nanrah min. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən məni=pən kəm nətəmi kəutatıg e kaləpus məmə iəkıtıs ilah, kəni məhli pətıgəm ilah, kəni məni=pən kəm nətəmimi min nəhmtıləh təpıs məmə okotəruh nati. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən mıtıs niki nətəmimi, ¹⁹ kəni məni pətıgəm məmə nıan tınuva rəkıs məmə İərmənıg otəgətun rəhan nəuvırıən kəni mosmiəgəh nətəmimi.”

²⁰ Nıan təməfin rəkıs nauəuə u, kəni məıu-aiu min məfən nauəuə u kəm iətəm tətələhu nauəuə u, kəni mətəharəg məmə otəgətun nətəmimi. Kəni nəhmtı nətəmimi rəfin əha imə təməhtul əmə lan. ²¹ Kəni in təmətəghatı kəm lah mətəni məmə, “Rəueıu u e nıan u nətətələg lan e Nauəuə Rəha Uhgın, Uhgın tınoł əpu nəghatıən min əha tınuva mətol nıpəhrıənıən lan.”

²² Nətəmimi rəfin kəmotəni-vivi in, kəni narmıləh təmiuvıg o nəghatıən təuvır min in tətəni, kəni məutəni kəm lah min məmə, “?Nəti Josıp u, uə kəpə?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun məmə ənəkotəni=pa nəghatıən əuas u kəm iəu u tətəni məmə, ‘Toktə, ol vivi aru-to nıpətım,’ u nıpətın məmə, ‘Natımnatı min əha u kətəni mə nəmol rəkıs ilah əpəha Kəpenıəm, təuvır məmə nəkuva mol min ilah u ikınu imam ikın.’ ²⁴ Pəhrıən, iəkəni kəm təmah məmə ko nətəmimi kəsotısıaiən iəni kəti iətəm tatsıpən e lah.

²⁵ E nıan rəha Elaijə, nuhuən təməsəfuvıən o nu kılıl mıne məuıg sıkıs, nəumis təman kəni nauənıən tıkə. Kəni iətəni pəhrıən kəm təmah məmə, e nıan əha, pətəlımıs min tēpət u ikınu İsrəl. ²⁶ Mətəu Uhgın təməsəhli-pənıən Elaijə məmə otuvən masıru e lah. Kəpə. In təmahli=pən məmə otasıru e pətəlımıs kəti əpəha Saedon e taun Sarefat, kəni pətan u in pətan İanıhləuə kəti. ²⁷ Kəni e nıan rəha iəni Elısa, nətəmimi tēpət kəməutatıg İsrəl u kəmautos nımısıən u leprosi e nıpətı lah, kəni Elısa təməsol vıvıən kəti mıne. Mətəu in təmol vı əmə Nəman u iətəm Sırıə, in iətəm İanıhləuə kəti.”

²⁸ Kəni e nıan nətəmimi u e nımə rəha nuhapumıniən kəmotətəu nəghatıən əha nıaməha təmol pik ilah. ²⁹ Kəni kəmotəhtul uəhəi əmə motaskəlım İesu, motələs məhıet itaun, məhuvən əpəha e kıkıs e nıkəli taun məmə kotərəkı

pätigəm lan. ³⁰ Mätəu Iesu təmalieuək rəkis e lah miet e nəlugin e lah kəni matuvən.

*Iesu təmahli pätigəm
narmın tərəh e iätəmimi kəti
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kəni Iesu təmeiuaiu muvən əpəha Kapeniəm, taun kəti min rəha Kaləli. Kəni e nian rəha Sapət in təmatəgətun nətəmimi. ³² Kəni nətəmimi iätəm kəmotətəu rəhan nəghatien, narmilah təmiuvig pik ohni mətəu-inu rəhan nəghatien təfigəm, nepətien tatig lan.

³³ Kəni in əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kəni suah kəti əha ikin iätəm narmın tərəh kəti tətatig lan. Kəni in təmagət əfəməh məmə, ³⁴ “!Ei, Iesu iätəm Nasərit! ?Təhro? ?Nəmuva məmə nəkol nərahien kəm timah? Inəhrun rəkis ik. Ik İətəmi Asim rəha Uhgın!” ³⁵ Mätəu Iesu təmagət əskasik lan məmə, “!Aaah, sagətien! !Iet magim rəkis e suah u!” Kəni narmın tərəh əha təmol suah u tişipəri morin e niftəni e nəlugilah, əmeiko magim rəkis lan, mətəu təməsərəkinian suah u.

³⁶ Kəni nətəmimi rəfin ikin əha narmilah təmiuvig kəni məutəni=pən kəm lah min məmə, “Ei! ?Nəghatien nak u? Suah u, təmagət əskasik e narmın tərəh min e nəghatien rəha nepətien mine nəsanəniən, kəni ilah kəmohtiet e nətəmimi.” ³⁷ Kəni nəniən rəha Iesu təmaiu mitəlau e nitəni əha.

*Iesu təmasiru
e nətəmimi tepət
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Iesu təməhtul kəni miet e nimə rəha nuhapuminiən muvən əpəha e nimə rəha Saimon.* E nian əha, uhu Saimon tatimis matəpəu-ətəpəu pik, kəni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu məmə oteruh. ³⁹ Kəni Iesu təməhtul=pən iuəkir ohni kəni magət əskasik e nimisiən, kəni pətan u təsanən. Əmeiko in təhtul kəni mol nauəniən niglah.

⁴⁰ Nian mitigar tiniuvig rəkis, nətəmimi kəmosos nətəmimi min rəfin u nətəm kəutohmis e nimisiən pisin pisin min məhuva o Iesu. Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e lah kətiəh kətiəh, kəni ilah rəfin kəmotəsanən.†

⁴¹ Kəni iərmis min kəmohtiet motagim e nətəmimi tepət məutagət əfəməh məmə, “!Ik Nəti Uhgın!” Mätəu Iesu təmagət əskasik e lah mahtipəsig e lah o nəghatien mətəu-inu ilah kotəhrun məmə in Kristo iätəm Uhgın təmahli=pa.

⁴² Kəni kəməni lauig lan, Iesu təmiet əha ikin əha muvən əpəha ikin kəti iätəm nətəmimi kəhkə ikin. Mätəu nətəmimi kəmotəsal lan, kəni nian kəmotəruh in, ilah kəməhuva ohni məutalkut məmə okotəniəhu məmə in təsəgimien məpəh ilah. ⁴³ Mätəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə. İəu iəkəkeikei muvən lahuənu pisin min nəuvein, məni pätigəm nəniən təuvir rəha Narmənigien Rəha Uhgın, mətəu-inu Uhgın təmahli=pa iəu məmə iəköl lanu.”

⁴⁴ Kəni in təmatuvən mətan e nitəni Jutiə mətəni pätigəm nəghatien rəha Uhgın e nimə rəha nuhapuminiən min.

4:32 Mat 7:28-29 * **4:38** Nian min nəuvein, kətauin e Saimon Pitə məmə, “Saimon,” kəni nian nəuvein, kətauin lan məmə, “Pitə.” † **4:40** Lou kəti rəha nətəm İsrəl tətəni məmə iätəmimi ko təsələsian iätəm tatimis e nian rəha Sapət. Mätəu nian mitigar tiniuvig rəkis, kəni Sapət tinol naunun, kəni nətəmimi kotəhrun nələsian nətəmimi. **4:41** Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44** Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

*Natətəlig min iətəm Iesu təmaupən mauin e lah
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Nian kəti, Iesu təmətəhtul e nīkali nəhu asoli, nərgin u Lek Kaləli.* Kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva mətəhtul motohtəlau lan məutatətə kəni məutəhgi ilah min məmə okotətəu nəghatien rəha Uhgīn. ² Kəni in təməh bot keiu rəha nətəm kautos nəmu e nīpəkīl mətəu ilah kəutafəl nopin min rəhalah. ³ Kəni Iesu təmuvən e bot rəha Saimon,† kəni mətəpuəh ohni məmə otiuvi-pah bot tuvən ihluə nəuветin. Nian Saimon təməharəg pətīgəm e bot, kəni Iesu təməharəg lan mətəgatun nətəmimi.

⁴ Nian Iesu təməghati rəkis kəm nətəmimi, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “Saimon, otasəu kotəsəu-pah lokamnīm, kəni ko mətəraki e nopin motos nəmu nəuvein.” ⁵ Kəni Saimon təni məmə, “Iətəmi asoli, iəmotalkut pik lapin mətəuarus=pa u, məsotosiən nəmu kəti mine. Mətəu ik nīnəni min mə okəhuvən, təuvir pəh kəhuvən mətəraki min e nopin.”

⁶ Kəni nian ilah kəmotol, kəmotos pik nəmu tēpət e rəhalah nopin, kəni nopin min rəhalah kəmotəri kəni motasisi e nəmu min, kəni nopin min təsuvəhiən kotəhapu. ⁷ Kəni ilah kəmotauin=pən min e nətəmimi e bot pisin mə kəhuva motasiru e lah. !Kəni ilah kəməhuva motəmki=pən nəmu e bot pəti mil kuəri muəriauəh e nəmu, kəni iuəkīr bot mil kuamnīm!

⁸ Nian Saimon Pitə təmeruh nati u, kəni təmasiəulin=pən kəm Iesu e nisīaiən mətəni məmə, “!Iərmənīg, uvən isəu ohniəu, iəu iəsəhmenīən, iəu iol təfagə tərāh!” ⁹ In təməghati lanu mətəu-inu in mine nətəmi min əha e bot mil, kəmotauit pik narmīlah təmiuvīg o nəmu min u tēpət lanəha. ¹⁰ Kəni Jemis mine Jon, nətī Səpəti mil u katiavi nəmu min ilahal Saimon, ilau min kəmuauit pik narmīlau tiuvīg o nəmu min u.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm Saimon məmə, “Səginīən. Ik iətəm rəha niuvīən nəmu, mətəu rəueiu əha matuvən, ik onəkīuvi=pa nətəmimi.” ¹¹ Kəni nian ilah kəmotiuvi-pari rəhalah bot min, kəni mətəpəh ərəfin natimnati kəni məhuərisig e Iesu, kəni məhuva rəhan min nətəmimi.

*Iesu təmol vivi iətəm tatos nīmisiən u leprosi
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

¹² Nian Iesu təmətəliuək e taun kəti, suah kəti iətəmi təmos nīmisiən u leprosi‡ təməliuək muva. Nīmisiən u leprosi təmaiu ərəfin e nīpətin. Kəni nian in təmeruh Iesu, təmeiuiəu masiəulin=pən nīpənəgin e niftəni mətəfən nisīaiən kəm in, mətasək mətəkeikei kəm in mətəni kəm in məmə, “Iərmənīg, okəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivīən iəu, kəni mafəl rəkis namīkmikiən lak.”

¹³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan məni məmə, “Əuəh. !əkolkeikei. !Əuvir-tə!” Əmeiko rəueiu agin, nīmisiən u leprosi tīkə lan.

¹⁴ Kəni Iesu təmənīəhu məmə otəsəni pətīgəmiən natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu təməni kəm in məmə, “Üvən meruh pris kəti pəh in oteh məmə nīpətīm tinol lanko, kəni ko ik mol sakrifās kəm Uhgīn iətəm Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə suah kəti iətəm rəhan leprosi tīnikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nīnəuvir pəhriən, kəni rəham namīkmikiən tīnikə.”

* **5:1** Nəghatien Kris əhruahru təni məmə, “Lek Kenesəret” u nərgin kəti min rəha Lek Kaləli. **5:1** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 † **5:3** Inu Saimon Pitə. **5:5** Jon 21:3-8 **5:11** Mat 19:27 ‡ **5:12** E Nauəu Rəha Uhgīn, nəghatien u “leprosi” tətəghati e nīmisiən pisin min e nilositəmi. Nīmisiən min u tətərkīn nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti təmos nīmisiən lanəha, in tamīkmik e nəhmti Uhgīn. Afīn Levitikas iətəm tēpət 13-14. **5:14** Lev 14:1-32

¹⁵ Mətəu nanusiən rəha Iesu təmietet muvən ikin min rəfin, kəni nətəmimi tepət kəməhuva məmə okotətəlig e rəhan nəgətuniən, kəni məmə in otol vivi nimitiən min rəhalah. ¹⁶ Mətəu nian tepət, in tatuvən təpiə-məpiə ikin, in pišin əmə, məmə otətəfaki.

Iesu təmol vi iətəmi niyətin nəuветin təmimis
(*Mat 9:1-8; Mak 2:1-12*)

¹⁷ Nian kəti, Iesu təmətəgətun əpəha ima e nimə kəti, kəni Farəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah min əpəha ikin kəutəharəg, kəmotšipən əpəha lahuənu min e nitəni Kaləli, mine nitəni Jutiə, mine taun Jerusiləm. Kəni nəsanəniən rəha İərmənig tətətig o Iesu məmə in otol vi nətəmimi min u kautohmis. ¹⁸ E nian əha, nətəmimi nəuvein kəmotələs suah kəti məhuva, in tətəpili əmə e niməhan rəhan mətəu-inu niyətin nəuветin təmimis. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotələs məhuva motələhu=pən e nəhlki Iesu. ¹⁹ Mətəu ilah kotəruru nuvəniən ima mətəu nətəmimi tepət əha ikin. Kəni kəməhuvən əpəha ilis e nəhue nimə motos rəkis nəhgi nimə nəuветin, § kəni mətəhlman-əhlman e suah u teiuəu e niməhan rəhan muvən iuəkir əmə o Iesu.

²⁰ Nian Iesu təmeruh rəhalah nəhatətəiən, kəni təni məmə, “Niəli. Rəham nolrahian min, iəu inos rəkis rəkis.”

²¹ Kəni nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min nikilah təhti məmə, “?İətəmi nak u tətəghati əuvsan məmə in Uhgın? Uhgın əmə in təhrun nos rəkisiən nolliən tərəh min rəha nətəmimi.”

²² Iesu in tinəhrun rəkis rəhalah nətəligiən, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutətəlig lanko? ²³ ?Nikitəmah təhti məmə nəghatiən u timətəg o nəniən, ‘İəkos rəkis rəham təfagə tərəh min,’ uə nəghatiən u, ‘Əhtul maliuək’? ²⁴ Kəni rəueiu onəkoteruh məmə Nəti İətəmimi in tatos nəpətiən o nos rəkisiən təfagə tərəh min u ikinu e nəhue nitəni.” Kəni in təməni=pən kəm suah u təmatimis məmə, “Əhtul, mos rəham niməhan maliuək matuvən imam ikin.” ²⁵ Kəni əmeiko təsuvehian agin, suah u təhtul mələs rəhan niməhan minətaliuək mətəni-vivi Uhgın matuvən. ²⁶ Kəni ilah rəfin kəmotəuit pik ohni narmilah təmiuvg, kəni məutəni-vivi nərgi Uhgın, kəni məutəmrumin kəni məutəgin nəuветin məutəni məmə, “Nəman, rəueiu kitah kəuteruh nati apışpis agin.”

Iesu təmauin e Lifai
(*Mat 9:9-13; Mak 2:13-17*)

²⁷ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmietet maliuək matuvən, kəni in təmeruh suah kəti iətəm tatos məni rəha takis, nərgin u Lifai, tətəharəg ikin kətətəu=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va, muərisig lak muva rəhak iətəmimi.” ²⁸ Kəni in təməpəh natimnati min rəfin rəhan, məhtul muərisig e Iesu.

²⁹ Kəni Lifai təmol nauəniən asoli kəti rəha Iesu əpəha e rəhan nimə. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəutos məni rəha takis, mine nətəmi əpnəpin min kəməhuva məutəharəg pəti ilah min ilah məmə okotəuən. ³⁰ Kəni Farəsi min mine nətəmimi nəuvein min u rəhalah nəgətun min rəha Lou, nikilah təsəgianiən kəni məutəni=pən kəm nətəmimi rəha Iesu məmə, “?Təhro itəmah nəutaən pəti əmə itəmah nətəmi kəutos məni rəha takis mine nətəm nol təfagə tərəh?”

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmimi u in təsimisiən, təsarəriəiən e toktə. Mətəu iətəm tatimis, in otarəriə e toktə. ³² İəu iəməsuvaian

§ 5:19 E nian əha, kəmol nəhgi nimə nəuvein e tael. Kəni nətəmi min u kəmosos rəkis tael min nəuvein məmə otol niyəg təhmen e suah u iətəm in tatimis. 5:20 Aes 43:25; Luk 7:48 5:24 Jon 5:8 5:30 Luk 15:1-2

məmә iəkauin e nətəmimi min u kotəni məmә kinotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmә iəkauin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmә ilah kautol nolian tərəh min, məmә okotəuhlin rəhalah nətəligian.”

Nolian rəha nəpəhian nauənian o Uhgīn

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu məmә, “Nətəmimi rəha Jon Bəptais, nian rəfin kəutəpəh nauənian mətətəuakəm o nəfakian kəm Uhgīn, kəni nətəmimi rəha Farəsi min ilah min kautol əmə nati kətiəh, mətəu rəham nətəmimi min kəutəuən əmə katilpīn. ?Təhro?” ³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmә, “?Nian itəmah nautol nauənian rəha iətəm təmol əmə marit, mətəu okotəni kəm rəhan min məmә okotəkeikei motəpəh nunian nauənian, uə kəpə? !Kəpə! ³⁵ Mətəu nian tətəva nətəmimi okotələs rəkis suah u təmol əmə marit motələs məhuvən isəu o rəhan min nətəmimi. Kəni e nian əha, ilah okotəpəh nauənian lan.”*

³⁶ Kəni Iesu təməni min nəghatian əuhlin kəti tol lanu məmә, “Ko suah kəti təsosian napən vi rəhan məhapu nəuветin, kəni məhli=pən e napən ənnəmit məmә otol pəsīg e iətəm tərəh. Mətəu təni məmә otol lanəha, kəni otəəkīn rəhan napən vi, kəni napən vi nəuветin ko təsəməhli vivian ilau napən əuas.

³⁷ “Kəni ko suah kəti təsosian wain vi miuvi=pən e pətəl əuas u təskasik, pətəl u kəmol e nilosi nəni.† Nəmə suah kəti tol lanəha, kəni wain vi otəhliфу kəni mīmāhrehreh, kəni wain taiəh rəfin, kəni pətəl min, otərah. ³⁸ Mətəu wain vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl vi ətmətīg. ³⁹ Kəni iətəmi iətəm təmənnim rəkis wain əuas, ko in təsəlkeikeian məmә otənnim min wain vi, mətəu in otəni məmә, ‘Wain əuas in təuvir.’ ”

6

Nətəmimi rəha Iesu kəməutəhli wit

e nian rəha Sapət

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Nian kəti e Sapət, Iesu minə rəhan min nətəmimi kəməutəliuək məutohapumin e nəsumian min rəha wit, nati kəti təhmen e rais, kəni rəhan min nətəmimi kəutəhli wit nəuvein məutəuīg rəkis nilosin, kəni məutun.

² Mətəu Farəsi min nəuvein kəmotəgət məmә, “!Ei! Sapət u rəueiu, kəni nolian u nautol təsəhmen-pəniən e Lou. ?Təhro itəmah nautol lanko?”

³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmә, “?Itəmah nəsofəfinian e Nauəuə Rəha Uhgīn, natimnati min əha Kig Təfit təmol əupən? Ilah rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah. ⁴ Kəni in təmuven imə e Nima Tapolin rəha Uhgīn, təmos pīret u iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgīn. Kəni Lou tətəni məmә pris min əmə kotəhrun nunian, mətəu Təfit in təmun kəni məfən nəuvein kəm rəhan min nətəmimi məmә okotun.” ⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmә, “Iəu, Nəti Iətəmimi, iəu iətərməng e nian rəha Sapət.”

Iesu təmol vi iətəmimi

e nian rəha Sapət

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kəni e nian pisin kəti min rəha Sapət, Iesu təmuven əpəha imə e nima rəha nuhapuminian, mətəgətun nətəmimi. Kəni ikin əha, suah kəti əha ikin

* 5:34 Jon 3:29   † 5:35 “Iətəmimi iətəm təmol əmə marit” tətəgətun=pən Iesu, kəni “rəhan min nətəmimi” tətəgətun=pən nətəmimi min rəha Iesu.   † 5:37 E nian əha, kəmol pətəl rəha wain e nilosi nəni. Pətəl vi in timatmətig o nahgigian. Mətəu pətəl əuas in təskasik ko təsəhigian. Nian nəhu krep tuva mol wain lan, kəni nahgin tətəliфу pətəl tətəsi.   6:1 Dut 23:25   6:2 Jon 5:10   6:3 1Saml 21:1-6   6:4 Lev 24:5-9

nəhlmin maru təmimis, ko təsegaruian lan. ⁷ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine Farəsi min, ilah kəutəsal məmə okoteruh mə Iesu otol vi suah u e nian rəha Sapət, pəh ilah kotəhrun nəniən mə Iesu təmatgəhli Lou.

⁸ Mətəu Iesu təməhrun əmə nətəligian rəhalah, kəni təməni=pən kəm suah u nəhlmin təmimis məmə, “Va, məhtul əupən.” Kəni tuvən məhtul=pən əha əupən. ⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəkolkeikei məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruahru e Lou məmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərəh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu iətəmi?” ¹⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmimi mətəlau, kəni məni=pən kəm suah u nəhlmin təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni in təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin təuvir: ¹¹ Mətəu Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou, nikilah nərah pik agin, kəni məutəghati-əghati kəm lah min məmə okotəhro e suah kəha Iesu.

*Iesu təmauin
e tuələf aposil min rəhan
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Kəni e nian min əha, Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət məmə otəfaki, kəni mətəfaki lapin mətəuarus tian. ¹³ Kəni tinian, in təmauin e rəhan min nətəmimi məmə okəhuva moteruh in. Kəni in təmitəpin rəkis tuələf, mauin e nərgin lah məmə aposil min. ¹⁴ Nərgi aposil min u tol lanu: Saimon iətəm Iesu təmauin e nərgi vi mə Pita, mine pian Antiru, mine Jemis mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Toməs, mine Jemis nəti Alfias, mine Saimon u kətauin lan məmə Selot, * ¹⁶ mine Jutəs nəti Jemis, mine Jutəs Iskariot u iətəm təmegəhan e Iesu kəm rəhan min tikimir min.†

*Iesu təməgətun nətəmimi kəni mosmiəgəh
nətəm kəutohmis
(Mat 4:23-25)*

¹⁷ Kəni Iesu mine rəhan aposil min kəmotəuiau e nitəuət məhuva ikin kəti təməhli ikin, ilah nətəmimi rəhan min tərət, mine nətəmimi əpnəpin min tərət, kəmotəsipən nitəni Jutiə, mine Jerusiləm, mine nikalkali nitəhi Təə mine Saedon. ¹⁸ İlah kəməhuva məmə okotətəu nəghatian rəha Iesu, kəni məmə otol vi nımisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi nımisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi min nətəmimi narmin tərəh min kəmotərəkin ilah. ¹⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul təlau-təlau lan, kəmotalkut məmə okotek mətəu-inu nəsanəniən tatsipan lan matol vi ilah rəfin.

*Nəgionən mine nərahian
(Mat 5:1-12)*

²⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmimi, kəni tənı=pən kəm lah məmə, “İtəmah u nanrah min, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uəgin, kəni in otarmənig e təmah. ²¹ İtəmah nətəm nəumis tatus itəmah rəueiu, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu, onəkotəni məmə, ‘Əuəh, təhmen.’ İtəmah nətəm nəutasək u rəueiu, nəutatig e nəuvirən pəhriən. In nəuvirən pəhriən mətəu-inu onəkotaləh.

* **6:15** Afin-to futnot e Mat 10:4. † **6:16** İətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pita mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Təəəs e nauəuə rəha Matiu. **6:21** Sam 126:5-6; Aes 61:3; Nəh 7:16-17

- ²² Onəkotatig e nəuviriən pəhriən nian nətəmimi kəutəməki e təmah, kəni kəsegəhaniən e təmah məmə onəkotol nati kətiəh itəmah min ilah, kəni kətəni rah itəmah, kəni kətərəkkin nərgi təmah məmə itəmah rəha iərmis min, kəni ilah kəutol nolian min əha kəm təmah mətəu-inu iəu Nəti iətəmimi, kəni itəmah rəhak min.
- ²³ E nian min əha, nəkotagiən, kəni motəmako e nagianian mətəu-inu nətəouiən asoli rəhatəmah rəha natimnati min əha tətətig e negəu e neai. Nikitəmah otagiən mətəu tipilah min kəmotol nolian kətiəh əmə kəm iəni min aupən ikin.
- ²⁴ Mətəu, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah u rəhatəmah nautə tepət rəueiu mətəu-inu, ninotos rəkis nagianian rəfin iətəm onəkotos,
- ²⁵ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nautəuən pik məutətəu təuvir lanəha rəueiu mətəu-inu, nəumis otəpanus itəmah.
- Kəsi, nəhməian asoli otuva o təmah nətəm nəutələh əha rəueiu mətəu-inu, onəpanotasək agin.
- ²⁶ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nian nətəmimi min kəutləfəri nərgi təmah mətəu-inu, tipilah min kəməutləfəri lanəha nərgi iəni eiue min aupən ikin.”

Otolkeikei rəhatəmah min tikimir min
(Mat 5:38-48; 7:12)

- ²⁷ Kəni təməni min məmə, “Mətəu iətəni kəm təmah nətəm nəutətəlig lak motəhrun məmə, onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah tikimir min, kəni məutol təuvir kəm nətəm kəutəməki e təmah, ²⁸ kəni nian nətəmimi kəutəuiəkən e təmah, mətəu itəmah onəkotəni=pən kəm Uhgin məmə otəfən rəhan nəuviriən kəm lah, kəni onəkotəfəki o nətəmimi u kəutol tərəh e təmah.
- ²⁹ “Okəmə suah kəti tem nıkapım, əfən min nəven tem. Okəmə suah kəti tos rəham kot, kəni ətəhtul maru min o nəfən minian rəham sot. ³⁰ Kəni əfən min nati nak kəm iətəmimi kəti nəmə teasiə lam, kəni iətəmimi kəti təmos rəham nəuvein natimnati, əpəh əmə, məsətapuahian lan. ³¹ Kəni otol təuvir kəm nətəmimi rəfin e nolian min rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə nətəmimi okotol kəm təmah.

³² “Nikitəmah təsəhtian məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautolkeikei əmə nətəmimi min u kotolkeikei əmə itəmah mətəu-inu, nətəmi kotərəh min, ilah min kotolkeikei ilah min. ³³ Nikitəmah təsəhtian məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautol təuvir əmə kəm nətəmi min u kəutol təuvir əmə kəm təmah. Mətəu-inu nətəm kotərəh min kəutol min nati kətiəh. ³⁴ Nikitəmah təsəhtian məmə okəni-vivi itəmah nəmə nautegəhan e natimnati kəm nətəmi nəuvein nətəm ilah kotəhrun nalpin-pinəian nitain kəm təmah. Mətəu-inu nətəmimi kotərəh, ilah min kəutegəhan e natimnati kəm lah min məmə nian kəti kəpanos=pən min nitain.

³⁵ “Mətəu onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah min tikimir min, kəni məutol təuvir kəm lah, kəni mautegehan=pən e natimnati u kəmotos məmə okəsotalpinian. Okəmə onəutol lanəha, rəhatəmah nətəouiən asoli tətətig, kəni nəkəhuva nenəti Uhgin İlis Agin, mətəu-inu in tatol təuvir kəm nətəm kəutaumis min, kəni matol təuvir min kəm nətəmi u kəsotəniən məmə nıkilah tagiən o natimnati təuvir u in tatol kəm lah. ³⁶ Mətəu onəkotolkeikei nətəmimi təhmen əmə e rəhatəmah Tatə tatolkeikei nətəmimi.”

Səniən nolian rəha iətəmimi
(Mat 7:1-5,17-27; 12:34-35)

³⁷ Kəni İesu təməni məmə, “Onəsəniən nolian rəha iətəmimi məmə tərəh, pəh kəsəniən rəham nolian məmə tərəh; onəsəniən məmə suah kəti otəkeikei

mos nalpiniän o tefagə tərəh rəhan, kəni pəh okəsəniän məmə ik onəkəkeiki mos nalpiniän o tefagə tərəh kəti rəham; salpiniän malu e nolian tərəh rəha iətəmi u tatol kəm ik, kəni pəh kəsəlpiniän kalu e nolian tərəh rəham. ³⁸ Ətuati, məfən kəm nətəmi, kəni Uhgın otəfinə natimnati tēpət tēpət kəm ik, təhmen e kətim u təməri kasin-asin kəgin təri məriaueh kəni mətauvəregin u okəfinə e nəhlməm. Okəmə nəkəfən tēpət, okəfinə tēpət kəm ik, mətəu nəmə nəkəfən təkəku əmə, okəfinə əmə təkəku kəm ik.”

³⁹ Kəni in təməni nəghatiän əuhlin kəti kəm lah məmə, “İtəmi nəhmtin tēpis ko təsitiän iətəmi kəti mın u nəhmtin tēpis mın. !Kəsi, okiauvig=pən e nıpəg asoli! ⁴⁰ İtəm kətəgətun, in təsapirəkisiän rəhan iəgətun, mətəu iətəmi u tətətəlig vivi mətitəu=pən iəgətun e nətəligiän mın rəfin, in otuva məhmen e rəhan iəgətun.

⁴¹ “?Təhro nətəni nıpispisi nigı e nəhmti piäm, mətəu nikim təsəhtiän nigı asoli agin e nəhmtəm? ⁴² ?Nəmə nəsəhruniän nigı asoli e nəhmtəm, kəni onəkəhro mos rəkis nıpispisi nigı e nəhmti piäm? !İtəmah nəfaki eiue mın! Aupən mos rəkis nigı asoli e nəhmtəm, kəni məhrun neruhiän niftəni e nəhmti piäm kəti.”

⁴³ Mətəu İesu təkəkeiki mətəni məmə, “Ko nigı katun kəti kotəsəuəiän e nigı kəsuniän, təhmen=pən əmə e nigı kəsuniän ko təsəuəiän e nigı katun, ⁴⁴ mətəu kəhrun neruhiän nigı e nəuan. Ko iətəmi təsəhliän nəua nigı katun e nigı akonə, kəni ko iətəmi təsəhliän nəua nigı ətəhiän e nəuaniləuis arfu. ⁴⁵ İtəmi təuvir; nıkin təriəueh e natimnati təuvir mın, kəni in tatol natimnati təuvir: Kəni iətəm tərəh, nıkin təriəueh əmə e nolian tərəh mın, kəni in tatol əmə nolian tərəh; mətəu-inu e nian in tətəghati, kəni natimnati mın əha e nıkin kəutohiet.”

⁴⁶ Kəni İesu təməni məmə, “?Təhro nəutauin lak məmə ‘İərməniğ, İərməniğ,’ mətəu nəsətoliän nati iətəni? ⁴⁷ Pəh iəkəgətun itəmah e nolian rəha suah kəti iətəm təmuva ohniəu, kəni mətətəu nəghatiän mın rəhak, kəni matol natimnati mın iətəm iətəni ilah.

⁴⁸ “Kəni in təhmen əmə e iətəmi u təmöl rəhan nımə. Təmaupən mel niftəni meiuəiu muvən məfəl vivi kəpiəl əpəha ləhtəni, kəni mol pən rəhan nımə ikin. Nian nuhuən təməfuv maiu məruəh muva mələs pikin, mətəu təsələuəliän lan, mətəu-inu təmöl təskasik. ⁴⁹ Mətəu iətəmi iətəm tətətəu nəghatiän rəhak kəni məsəliän, in təhmen=pən e iətəm təmöl pəri rəhan nımə əmə e niftəni. Nian nuhuən təməfuv maiu məruəh muva mələs pikin nımə, kəni əmeiko təmei morin məhapu-əhapu.”

7

Nəhatətəiän rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia mın (Mat 8:5-13)

¹ Nian İesu təməghati rəkis kəm nətəmi, kəni in təmuvən əpəha e taun Kapeniäm. ² Kəni ikin əha, iətəmi asoli kəti rəha soldia mın rəha nətəm Rom tətətiğ, kəni slef kəti əha ikin rəhan iətəmi in tolkeiki pik, mətəu slef əha tatimis pik, rəhan nəhməiän tēpət. ³ Kəni e nian iətəmi asoli əha təmətəu nəniän rəha İesu, kəni in təməhli rəkis nətəmi asoli nəuvein rəha nətəm İsrəl məmə okəhuvən mətəni=pən kəm İesu məmə otuvən mol vi rəhan slef. ⁴ Kəni nətəmi asoli mın əha kəməhuva mətəh İesu, məutətəpuəh əskasik ohni məutəni məmə, “İərməniğ, təhrəuhrə əmə məmə nəkasiru e suah kəha,

⁵ mätəu-inu in tolkeikei pik kitah nətəm Isrel, kəni in təmasiru mol nimə rəha nuhapuminiən.”

⁶ Kəni Iesu tāmätəu=pən ilah. Kəni nian kinəhuva iuəkir o nimə, iətəmi asoli rəha soldiə min tahli=pən rəhan min nətəmimi kəhuvən moteruh Iesu mautəni rəhan nəghatiən u məmə, “Iərməniġ, suvaien nahġim tāsikələn, mätəu-inu iəu iəsəhmenien məmə nəkuva imak ikin. ⁷ Kəni tol lanu, iəu iəsəhmenien mə iəkuva meh ik. Ik iətəmi asoli kəti, mätəu iəu iətəmi əkəku əmə. Mätəu əghati əmə, kəni rəhak iol əhrui, in otətəu təuvir min. ⁸ Iəkəhrun məmə ik natos narməniġian məmə nimisiən otəkeikei mol nəuiam. Iəkəhrun mätəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarməniġ lak, kəni iatol nəuialah. Kəni soldiə min nəuvein əha ikin nətəm iəu iətarməniġ e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

⁹ Nian Iesu tāmätəu nəghatiən u, narmin təmiuvig pik o nəghatiən rəha suah u. Kəni in təmeirair mənə=pən kəm nəhlin nətəmimi u kəutəhtul uərisig lan məmə, “Iəkəni kəm təmah məmə, suah u səniəmə in iətəm Isrel. Kəni nati əpnəpin nətəm Isrel, mätəu iəsəruhiən ilah kəti rəhan nətəhətəiən iahġin təhmen=pən lan.” ¹⁰ Kəni e nian iahlirəkis min rəha iətəmi asoli kəmohtəliġ=pən imə, kəni moteruh iol əhrui əha tinəsənən rəkis.

Iesu təmosmiəġəh nəti pətəlimis kəti

¹¹ Kəni təsuvəhiən e natimnati min u, Iesu təmuvən e taun kəti nərgin u Nain, ilah rəhan min nətəmimi mine nimənin nətəmimi tətət kəutəhuərisig lan. ¹² Kəmol nipi e kəpiel titəlau e taun əha, kəni nian Iesu təmuva iuəkir o namtiħluə rəha taun, meruh nətəmimi kəutsipən e taun mautəlas iətəm təmiimis kəti. In iətəm aluə iərman, nəti pətəlimis kəti in kətiəh əmə. Kəni nimənin nətəmimi tətət e taun əha kəutəliuək pəti ilah pətəlimis əha.

¹³ Mätəu nian Iərməniġ təmeħ pətəlimis əha, nikin tahmə pik ohni, kəni mənə=pən kəm in məmə, “Səsəkian.” ¹⁴ Kəni in təmuvən mek uvləuə lə u kətəlis suah u təmiimis lan, kəni kəmotəhtul. Kəni Iesu təmənə=pən məmə, “!Iətəm aluə! !Iətəni kəm ik məmə, əhtul!” ¹⁵ Kəni iətəm təmiimis təməmiəġəh kəni məhtul, kəni minətəghati. Kəni Iesu təfən iətəm aluə əha kəm rəhan məmə.

¹⁶ Nətəmimi rəfin kəmotəġin mətəuərmrumin, kəni mautəni-vivi Uħġin məmə, “!Iəni asoli kəti tinuva u rəueiu kəutatig kitah min!” Kəni mətəni min məmə, “!Uħġin təmuva məmə otasiru e rəhan min nətəmimi!” ¹⁷ Kəni nanusiən rəha Iesu təmāiu mitaləu ikin min rəfin e nitəni Jutiə kəni e niftəni min rəfin min iuəkir ohni.

Iesu mine Jon Bəptais (Mat 11:2-19)

¹⁸ Nətəmimi rəha Jon Bəptais kəmotəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm Iesu təmol ilah. Kəni Jon Bəptais təmāuin e rəhan keiu iətəmimi mil kiəuva ohni, ¹⁹ kəni tahli rəkis ilau məmə okian mueruh Iərməniġ muətapuəh ohni məmə, “?Təħro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtənnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?”

²⁰ Kəni nian suah mil kəmiəuva mueruh Iesu, kəmuəni=pən kəm in məmə, “Jon Bəptais təmahli=pə itimləu iəkəiəuva məmə iəkuətapuəh ohnik məmə, ‘?Təħro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtənnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?’ ”

²¹ Kəni e nian əmə əha ilau kəmiəuva mueruh Iesu lan, mätəu Iesu tatol nimisiən tətət kotəuvir. Nəuvein kəutos nimisiən pisin pisin min, nəuvein

narmîn təräh tətätig e lah. Kəni nətəmimi tēpət nəhmti lah təräh, mətəu İesu təmol vivi ilah. ²² Kəni İesu təməni=pən kəm lau məmə, “İatəlig mian muəni=pən natimnati min ərəfin u kəm Jon, nati iətəm nəmuətəu kəni mueruh. Nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlikilah təräh kinotətəu təuvir kəni minautaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nimisiən leprosi, nīlosilah tinəuvir. Kəni nətəmimi min u nīpəgtəlgilah təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəmoħmīs, kinotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinətəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nanrah min. ²³ İətəmimi otatig e nəuviriən pəhriən nəmə in təəhlmaniən e nəhətətəiən lak o natimnati min iətəm iəu iatol uə iəsoliən.”

²⁴ Nian iahləpis mil rəha Jon ilau kəmiatəlig min, kəni İesu tinətəuən mətəghati e Jon kəm nətəmimi min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “? Aupən, nəməutəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkotəh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpin əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nīmətəgi tətəlifu alifu əpnəpin əmə? Kəpə. ²⁵ ?Kəni təhro itəmah nəmoħiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tətuvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təuvir, məutəgiən əmə o rəhalah nautə, ilah kəutətiğ e nīmə təuvir min təhmen e rəha kig. ²⁶ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ²⁷ Suah u inu Nauəuə Rəha Uħgin təmətəghati lan. Uħgin təməni məmə, ‘Otafu-to. İatəhli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatiən. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’ ²⁸ İətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon. Kəni mətəu iətəmi in lahtəni əgin e Narməniəgin Rəha Uħgin, in ilis tapirəkis Jon.”

²⁹ Nian nətəmi əpnəpin, mine nətəmimi rəha nosiən takis kəmotətəu nəghatiən rəha İesu, ilah kəmotəni məmə suaru rəha Uħgin in suaru əhruahru. Kəutəni lanəha mətəu-inu Jon təmol bəptais rəkis e lah. ³⁰ Mətəu Fərəsi min mine nəgətun min rəha Lou, ilah kəməsotosiən bəptais rəha Jon, kəni inəha ilah kəmotəpəh suaru rəha Uħgin e nəmiəgəhiən rəhalah.

³¹ Kəni İesu təməghati min məmə, “?Oiakəni nolian rəha nətəmimi u rəueiu, məmə təhmen e nak? ?Kəni rəhalah nətəligiən təhro? ³² İlah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin mətəhkul məutəuən e lah min nəuvein məmə, ‘İtimah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgiəniən lan, mətəu itəmah nəsotoliən danis. Kəni itiməh iəməutasək eiue rəha nīmisiən, mətəu nəsotasəkiən kitah min itəmah.’

³³ “İətəni lanu mətəu-inu nian Jon Bəptais təmuva, mətətuakəm məsunian nauəniən nian tēpət o nəfakiən, məsəmmisiən wain. Kəni itəmah nəutəni məmə, ‘Suah kəha, narmîn təräh kəti tətätig lan.’ ³⁴ Mətəu iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva mətəuən mətəmmim wain, kəni itəmah nəutəni məmə, ‘!Otafu-to, suah kəha in iətəmimi rəha nauən pikian mine iətəmimi rəha napisiən, kəni mətan pəti ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmimi nətəm nol təfəgə təräh!’ ³⁵ Mətəu neinatigian rəha Uħgin mine nəlpəkəuian rəhan in təhruahru məmə itimlau Jon iatuol nati in tolkeikei. Kəni nəmiəgəhiən rəha nətəmimi u kəutəhatətə lanəha tətəgətun məmə inu nīpəhriən.”

Pətan təräh kəti təməueiu nəhliki İesu e səntə

^{7:22} Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * ^{7:23} E nian rəha İesu, nətəmimi tēpət kəutəsəl=pən o Kristo iətəm otəpanuva. Mətəu nīkilah tahti məmə in otol nolian pisin e nolian rəha İesu. Nīkilah tahti məmə Kristo otos nəsanəniən o nəluəginian o kəpmən rəha Rom. ^{7:26} Luk 1:76 ^{7:27} Mal 3:1 ^{7:29} Luk 3:12 ^{7:30} Mat 21:32 ^{7:34} Luk 15:2

³⁶ Kəni Farəsi kəti, nərgin u Saimon, in təmauin e Iesu məmə otuvən mauən e rəhan nimə. Kəni Iesu təmuvən lahuənu, kəni muvən imə e nimə rəha Farəsi u mətəharəg məmə otəuən.[†]

³⁷ Kəni pətan kəti e taun əha in iol təfagə tərəh, təmətəu məmə Iesu tətauən əpəha imə Farəsi ikin. Kəni in təmos səntə kəti muva iətəm nəhmtin tiəkis. Səntə u e pətəl kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni kəmə aləpəstə.

³⁸ Kəni in təmuva iuəkir o Iesu məhtul e nikali nəhlkin matasək, nəhu nəhmtin təhli=pən e nəhlki Iesu mol nəhlkin təpərig. Kəni təməfəl nəhu nəhmtin e nəhlki Iesu e nəuanun, kəni mətek nəhlki Iesu e nikəpən mətəfən nisaiəin kəm in,[‡] kəni mol=pən səntə e nəhlkin.

³⁹ Kəni Farəsi u təməh nati u, kəni məni aru e nikin məmə, “Nəmə suah u in iəni pəhriən, ko in təhrun əmə noliən rəha pətan əha iətəm tatek nəhlkin, məmə in iol təfagə tərəh.”

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Saimon, iəkolkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni Saimon təni məmə, “Əuəh, İəgətun, nati nak?”

⁴¹ Kəni Iesu təni məmə, “Suah keiu, rəhaləu məni təsəhmenien, kəni iərməniğ kəti təməfən məni nəuvein kəm lau, mə nian kəti kəmənəuhalpən rəhan məni. Kəti təmos faif-hanrit tənariəs, kəni kəti tos fifti tənariəs.[§] ⁴² Nian iləu kinəuruu nəlpiniən, kəni iərməniğ təməni məmə, ‘uəpəh əmə nəlpiniən məni u nəmuos.’? Kəni suah mül u in pəhrəvən lan otolkeikei pik iərməniğ?”

⁴³ Kəni Saimon in təni məmə, “Nikik təhti məmə iətəm u in təmos məni tepət, iərməniğ in nikin təməpət ohni, in otolkeikei pik iərməniğ.” Kəni Iesu təməni məmə, “Nəməni pəhriən.”

⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən meruh pətan u, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “? Saimon, nəməh pətan u, uə kəpə? Nian iəmuva imam ikin, ik nəsəfaiən nəhu kəti o nəueiuiən nəhlkək, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e nəhu nəhmtin məfəl e nəuanun. ⁴⁵ Nian iəmuva, kəni Saimon, ik nəməsoliən nəmtətien kəti məmə nəkolkeikei iəu. Mətəu pətan u, tatek əmə nəhlkək e nikəpən lanko, kəni noliən rəhan tətəgətun məmə in tolkeikei iəu. ⁴⁶ Saimon, ik nəməsəueiuiən rəh-kəpə e kaliku nəuəvetin, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e səntə iətəm nati kəti nəhmtin tiəkis. ⁴⁷ Kəni tol lanu iətəni kəm ik məmə, inafəl rəkis rəhan təfagə tərəh min u tepət pik, kəni tol lanu, noliən min əha iətəm təmol, tətəgətun məmə tolkeikei pik iəu. Mətəu nian iətos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmimi nəuan nəuəvetin əmə, kəni kəsi, rəhan nolkeikeiən in natiəkəku ohniəu.”

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Rəham təfagə tərəh min, iəu inafəl rəkis.”

⁴⁹ Kəni nətəmimi nəuvein min iətəm kəməutəuən ilah min, kətəni kəm lah min məmə, “? İətəmimi naku təni məmə tatos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmimi?”

⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Uhgən tinosmiəgəh ik mətəu-inu nəməhatətə lak. Kəni uvən, pəh nəməlinuiən rəha Uhgən tətətiğ ohnik.”

[†] **7:36** Nian min nəuvein, nətəm İsrəl kəutohtəu=pən noliən rəha nətəm Kris mine nətəm Rom nian kəutəuən. Mətəu tepil rəhaləh in lahtəni agin, kəni nətəmimi kəutəməhli e nikali lah motol nəhlmiləh tətəu pəri kəugə lah, kəni nəhlmi lah maru tatos nəuəniən məutun. Kəni məutuəhru əmə e nəhlkiləh kəteruh əmə. Inu Iesu təmol lanu nian pətan əha təmuva məueiu nəhlkin. Eruh narmin e Mat 26.

7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3   [‡] **7:38** Nəghatien Kris əhrəuəhru tətəni məmə, pətan əha təmek nəhlki Iesu e nohlin, kəni inu nəmtətien rəha nisaiəin, kəni nikin tagien o natimnati iətəm Iesu təmol kəm in.   **§ 7:41** “Tənariəs,” inu məni rəhaləh, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, faif-hanrit (500) tənariəs təhmen e faif-hanrit-tausin vatu (500,000 vatu), kəni fifti (50) tənariəs təhmen e fifti-tausin vatu (50,000 vatu).   **7:50** Luk 8:48; 18:42

8

Nipətan min u kəmautasiru e Iesu

¹ Uarisiḡ e natimnati min əha, Iesu in tətaliuək matuvən e taun min nəuvein mine lahuənu min nəuvein. In mətəni pətiḡəm nəḡhatian rəha Uḡgin kəni mətanus pətiḡəm nanusiən təuvir rəha Narməniḡian Rəha Uḡgin. Kəni e nian əha, tueləf aposil min rəhan kəmautohtəu=pən. ² Kəni nipətan nəuvein min kəmautuərisiḡ e Iesu, inu aupən ilah kəmautohmis, uə kəmautos narmin tərəh min e lah, mətəu Iesu in təməḡḡi pətiḡəm narmin tərəh min kəni mol vi rəhalah nimisiən. Nəḡḡi nipətan min u Meri u kətəni məmə Maktələ u Iesu təməḡḡi pətiḡəm narmin tərəh səpin lan; ³ mine Joana pətauəhli rəha Jusa iətəm in tepət e nətəmimi nətəm kautol uək e nimə rəha kig Herot Antipas; mine Susana; mine nipətan tepət min. Nipətan min u kəutəfən rəhalah məni o nosian nəhmti natimnati o nasiruian e Iesu mine rəhan tueləf nətəmimi min.

*Nəḡhatian əuhlin e niftəni
(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)*

⁴ Nətəmimi min tepət kəmotəsipən e taun min tepət məhuva o Iesu. Nian kəməhuva məutəhtul titələu lan, kəni təməni nəḡhatian əuhlin u kəm lah, ⁵ “Suah kəti, rəha nərfəian nikiti wit, təmuvən mətearəḡrəḡ e nikiti wit əpəha e nasumiən. Kəni nəuvein timəarəḡrəḡ e suaru, mətəu nətəmimi kəməhuva motaliuək lan, kəni mənḡ min kəməhuva motun rəkis ilah. ⁶ Kəni nikiti in nəuvein kohmərəḡrəḡ=pən e niftəni nəuan nəuvein iətəm kəpiel əha ləhtəni lan. Nian koteviə, kəni motaukei mətəu-inu nəhu tikə ləhtəni ikin. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətatu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Mətəu nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niftəni təuvir kəni moteviə kəni motəuə e nəua lah tepət pik təhmen=pən e uan-hanrit.”

Nian Iesu təməni rəkis nəḡhatian u, kəni məḡhati, məni kəm lah məmə, “Itəmah rəfin matəḡḡitəmah tatig, otətəḡḡi vivi, kəni motəhrun nəḡhatian min u.”

⁹ Kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotətapuəh ohni məmə, “Əni=pa nipəti nəḡhatian u kəm timah.” ¹⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah, Uḡgin timərəh rəkis e rəhatəmah suaru məmə itəmah onəkotəhrun nəḡhatian rəha Narməniḡian Rəha Uḡgin iətəm tətəhluaiḡ. Mətəu nətəmimi min nəuvein, ilah kautos əmə e nəḡhatian əuhlin min, məmə ilah okoteh, mətəu kotəruru, kəni ilah okəutətu, mətəu ko kəsotəhrunian.”

¹¹ Kəni Iesu in təməni məmə, “Nipəti nəḡhatian u tol lanu. Nikiti wit tətəḡətun=pən nəḡhatian rəha Uḡgin. ¹² Nikiti wit iətəm təməmei e suaru tətəḡətun=pən nətəmimi min u kəutətəu nəḡhatian rəha Uḡgin, mətəu Setən tatos rəkis nəḡhatian rəha Uḡgin e rəhalah nətəḡḡian məmə okəsotosiən nipəhrionian lan, mə Uḡgin otəsosmiəḡhian ilah.

¹³ “Nikiti wit min u kəmotəmei=pən niftəni u təkəku kəpiel əha ləhtəni, kəutəḡətun=pən nətəmimi u kəutətəu nəḡhatian rəha Uḡgin, nikilah tətəḡḡian ohni. Mətəu nokilah təseiuaiuiən isəu, ilah kəutəhatətə e nian əkuəkir əmə. Mətəu nian nəfeifeian tuva, uə nərahian tuva e nəmiəḡḡhian rəhalah, kəni ilah kətəmei e rəhalah nəhatəiən.

¹⁴ “Kəni nikiti wit min u kəmotəmei=pən e niki niləuis, kəutəḡətun=pən nətəmimi u kəmotətəu nəḡhatian rəha Uḡgin, mətəu natimnati tepət tətatu-atu=pən e nəmiəḡḡhian rəhalah, mətəu ilah kəutətəḡḡi pik e natimnati rəha nəmiəḡḡhian rəhalah, uə ilah kətolkeikei nautə tepət, uə ilah kətolkeikei

māmə okotətəu təuvir e rəhalah nəmiəgəhiən. Kəni nəmiəgəhiən rəhalah təsuəiən e nati təuvir kəti e nəghatiən rəha Uhgīn.

¹⁵ “Mətəu nikitī wīt mīn u kəmotəmei e niftəni təuvir, kəutəgətun=pən nətəmimi u kəmotətəu nəghatiən rəha Uhgīn, kəni nīkilah təhruahru kəni məuvir, kəni ilah kəmotaskəlīm nəghatiən rəha Uhgīn tiəkis e nīkilah. Kəni ilah kotəuə e nəmiəgəhiən təuvir.”

*Otaharu pəri lait e tepil
(Mak 4:21-25)*

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən māmə, “?Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkīt, uə taharu=pən e nīpəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lanəha. Nian nəkotasiə e lait, kəni motaharu pəri e tepil māmə nətəmimi okoteruh nati lan. ¹⁷ Kəni tol mīn lanəha, nəmə suah kəti tətəhluaig e nati kəti, mətəu Uhgīn in otol əpu in, kəni nəmə suah kəti tatos oneuən nəghatiən kəti, mətəu Uhgīn in otəni əpu. ¹⁸ Nəghatiən u nəutətəu, otətəlig vivi lan. Iətəmi u in tinəhrun rəkis nīpəti nəghatiən rəhak, in təhrun nosiən tepət təhmīn. Mətəu iətəmi u təsəhrunīn, in otəmkarəpən e nati iətəm nīkīn tətəhti māmə tatos.”

*Mamə rəha Iesu mine pian mīn
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Kəni e nian əha, māmə rəha Iesu mine pian mīn kəməhuva māmə okoteh, mətəu ko kəsəhuvənīn iuəkīr mətəh mətəu nətəmimi tepət kəutətəlig lan.

²⁰ Kəni nətəmimi kəmotəni=pən kəm in māmə, “Māmə rəham mine pian mīn ilah əpəha ihluə kəutəhtul, ilah kotolkeikei māmə okoteruh ik.”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “Nətəmimi rəfin u nətəm kəutətəu nəghatiən rəha Uhgīn kəni məutohtəu=pən, ilah u rəhak nətəmimi mīn, ilah rəhak mīn māmə mīn mine piak mīn.”

*Iesu təməniəhu nīmətəgi asoli e nəhu Lek Kaləli
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Nian kəti Iesu mine rəhan mīn nətəmimi kəməhuvən e bot kəti, kəni in təməni=pən kəm lah māmə, “Pəh kəhuvən e nīkali lek e nītəni=pən.” Kəni kəmotiuvī nivən mohiet. ²³ Nian bot tinətəiui, kəni Iesu təmuvən mətapīli. Kəni nīmətəgi asoli kəti təmeiuiəu=pən e nəhu əha, kəni nəhu tinatuvən e nīpəgnəua bot, kəni iuəkīr əmə bot tamnīm. ²⁴ Kəni kəmotəhgī-pəri Iesu kəni motəni, “!Ei, Iətəmi asoli! !Ei, Iətəmi asoli! Air-tə, okohmīs rəuei!”

Kəni Iesu təməniəhu magət məniəhu nīmətəgi mine peau-peau asoli mīn. Kəni nīmətəgi təmohrahli nəhlīmīn, kəni təməməlinu. ²⁵ Kəni Iesu təməni kəm lah māmə, “Təhro? ?Rəhatəmah iə nəhatətəiən?”

Mətəu ilah kīnotəgin, kəni narmīlah təmiuvig mīn, kəni mīnautəni=pən kəm lah mīn māmə, “!Ei! ?Iətəmi nak u? Nati əpnəpīn nīmətəgi mine nəhu, mətəu kəutətəlig e rəhan nəghatiən matool.”

*Iesu təməhgī pətīgəm
narmīn tərəh e suah kəti
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kəni ilah kəməhuva mohietīgəm=pa ima natəm Kerasa ikin, inəha e nītəni=pən e nəhu u, kəni məhuvari. ²⁷ Nian Iesu təmuvəri, kəni əmeiko iətəmi kəti əha ikin təmuva meh. Suah u, narmīn tərəh mīn kəutatig lan, kəni in aupən in təsuvənīn e napən, kəni in təsapīllən imə, mətəu in tətətig əmə əha e nīpəg kəpiel mīn, ikin katītənim nətəmimi ikin. ²⁸⁻²⁹ Aupən ikin, nian tepət, narmīn tərəh əha tatol in tətəlməli pīk, kəni nətəmimi kəutəlīs nəhlkīn mīne nəhlīmīn e sen māmə otaskəlīm tiəkis mauteh māmə

otəsərəkinian natimnati. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen min əha, kəni narmin tərəh tətəkeikei kəm in məmə otiet magim muvən əpəha ikin təpiə-pəpiə ikin.

Mətəu nian ialməli u təmeh İesu, təmearəg əfəməh, muva morin=pən e nəhlki İesu, kəni mətəgət məmə, “!İesu, Nəti Uhgın İlis Agin! ?Nəmə nəkəhro lak? !Əui, iətətapuəh ohnik məmə onəsoliən nalpiniən asoli kəti kəm iəu!” Narmin tərəh u təməni lanu mətəu-inu İesu təməni rəkis məmə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kəni İesu təmətapuəh ohni məmə, “?Nərgəm pəh?” Kəni in təməni məmə, “Nimənin Təpət.” Təməni lanəha mətəu-inu narmin tərəh min təpət kəməutatig lan. ³¹ Kəni narmin tərəh min kəmötətapuəh əskasik o İesu məmə, “Onəsahli-pəniən itimah e nipəg iətəm naunun fikə tapinəpu ikin, u imə nalpiniən.”

³² Kəni ikin əha e nikali nitəuət, pikəh min təpət kəutaun məutan əha ikin. Kəni narmin tərəh min kəməutasək=pən məutəni=pən kəm İesu məmə, “Əui, egəhan e timah iəkəhuvən e pikəh min əha.” Kəni İesu təmegəhan e lah kəhuvən. ³³ Kəni narmin tərəh min u kəmohiet e suah u məhuvən e pikəh min, kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaıu məuteıuıu e nıpatu, kəni motıuııg=pən e nəhu motammın.

³⁴ Nian nətəmimi nətəm kəutaugın pikəh min kəmoteh nati u, kohiet motəgım məhuvən məutəni pətigəm nanusiən rəha natimnati min u e taun rəhalah mine ikin min rəfin titəlau-təlau. ³⁵ Kəni nətəmimi kəmohiet e taun məhuvən məmə okoteruh natimnati min əha. Kəni kəməhuva moteruh İesu, kəni mətəh min suah u narmin tərəh min kəmohiet rəkis lan, in tətəharəg e nəhlki İesu kəni nəpəh nalməliən, kəni minəfən rəkis rəhan napən. Kəni nətəm e taun u kəmötəgın.

³⁶ Kəni nətəmimi u kəmoteh əhruahru nati u e nəhmtılah, ilah kəmotanus tatuvən kəm nətəmimi nəuvein min məutəni pətigəm məmə İesu təməhrol lanu mol vivi suah kəha, u əupən narmin tərəh min kəməutatig lan. ³⁷ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iəkır o Kerasa, kəmötəni=pən kəm İesu məmə otiet əha imalah ikin mətəu-inu ilah kınəutəgın pik. Kəni əmeiko in təmuvən e bot məmə okotasuə məhuvən nəve nəhu=pən.

³⁸ Mətəu suah u narmin tərəh min kəmohiet lan, in təmətapuəh o İesu məmə, “!Pələ, pəh iəkuvnə kitah!” Mətəu İesu tənı=pən kəm in məmə, ³⁹ “Hələg muvən imam ikin, muvən məni pətigəm natimnati min u Uhgın təmol kəm ik.” Kəni suah u təmuvən ikin rəfin e taun u iman ikin mətəni pətigəm natimnati min iətəm İesu təmol kəm in.

*Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətan kəti iətəm təmimis
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nian İesu təmıtəlig=pa min e nitəni=pa e nəhu u, nətəmimi nikılah təmagiən məmə koteruh min İesu, mətəu-inu ilah kəməutahtəhniin. ⁴¹ Kəni iətəmi kəti təmuva meh, nərgin u Jaerəs, suah u in iətəmi asoli kəti rəha nımə rəha nuhapuminiən. Təmuva meıuıu misin nəulin e nısiəiən, mətəkeikei e nətapuəhiən kəm İesu məmə in otuvən əpəha iman ikin, ⁴² mətəu-inu nətin pətəkəku tatimis pik rəhan nəhməiən təpət, kəni təsuvəhiən rəueıu timis. In nəuan kətiəh əmə, rəhan nu tuələf.

Kəni İesu təmalıuək matuvən o pətəkəku əha, kəni nımənin nətəmimi təpət kəmötəhtul təlau lan məutatətə əmə e lah min. ⁴³ Kəni pətan kəti təmuva o İesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə minos nu tuələf, kəni in təmuvən o nətəmimi təpət iətəm kəutol mərsin, mətəu ko kəti təsol viən. ⁴⁴ Kəni pətan əha in təmsipən e nəmtah İesu ikin, kəni meapən mek nıfifi

napən rəha Iesu, kəni əmeiko rəueiu aɡin mīn, rəhan nīmisiən təmol naunun.

⁴⁵ Kəni Iesu təni məmə, “?Ei, pəh təmek iəu?”

Mətəu nətəmimi kotəni məmə, “Kəti təsekiən ik,” kəni Pitə təni məmə, “! İətəmi asoli, nətəmimi tēpət kəutələs pikin ik.”

⁴⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. İəkəhrun məmə iətəmi kəti təmek iəu mətəu-inu iəmətəu nəsanəniən təmief lak.”

⁴⁷ Kəni nian pətan əha tinəhrun məmə ko təsəhluaigian, in təmuva mətəmrumīn pik kəni misin nəulin mətəfən nīsiəniən kəm Iesu. Kəni e nəhmti nətəmimi rəfin, təni pətigəm kəm Iesu məmə təmek in o nak, kəni mətəni pətigəm mīn məmə nian təmek in, kəni rəueiu aɡin mīn, rəhan nīmisiən təmol naunun. ⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəniən lak, nīnuva mīnəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuən rəha Uħgin tətətig ohnik.” ⁴⁹ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, kəni iətəmi kəti təmsipən ima Jaerəs ikin tiet=pa, kəni məni kəm Jaerəs məmə, “Nətīm pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgətun nəħgin təsikəniən məmə tuva.”

⁵⁰ Mətəu nian Iesu təmətəu nəghatian əha, in təməni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səɡinian. Əhatətə əmə lak, kəni pətəkəku rəham, in otəmiəgəh mīn.” ⁵¹ Nian Iesu təmuvən mietigəm=pən lahuənu ima suah kəha, kəni mit rəkis əmə Pitə mīne Jon, mīne Jemis, mīne məmə mīne tətə rəha pətəkəku u iətəm təmimis, məmə ilah əmə okəhuvən imə. ⁵² Nətəmimi rəfin kəutasək əfəməh məutəuin e pətəkəku əha, mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Sotasəkian. Pətəkəku u in təsīmisian. In tətəpili əmə.”

⁵³ Kəni ilah kəmotələh əvsan lan mətəu-inu ilah kotəhrun məmə pətəkəku əha tinimis rəkis. ⁵⁴ Mətəu Iesu təmuvən imə, kəni meapən mos nəhlmī pətəkəku u kəni mauin lan məmə, “Pətəkəku, əhtul.” ⁵⁵ Kəni əmeiko pətəkəku əha təməmiəgəh mīn məhtul. Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəfən nati kəti tun.” ⁵⁶ Kəni rəhan məmə mīne tətə, narmiləu təmiuvig pik, mətəu Iesu təni=pən kəm lau məmə, “Onəsəni pətigəmiən natimnati mīn u kəm iətəmimi kəti.”

9

Iesu təmahli pətigəm

rəhan nətəmi tuələf

məmə okotəni pətigəm

Narməniɡian Rəha Uħgin

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kəni Iesu təmoriarun rəhan mīn tuələf nətəmimi, kəni məfən nəsanəniən kəm lah kəni məteɡəhan=pən e rəhan nəpətian kəm lah məmə ilah kotəhrun nəħgi pətigəmiən narmīn tərəh mīn, kəni mə ilah okotol vivi nīmisiən mīn.

² Kəni Iesu təmahli pətigəm ilah məmə okotəni pətigəm Narməniɡian Rəha Uħgin, kəni məmə okotol vivi nətəmimi iətəm kəutohmis.

³ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkəhuvən, məsotosian natimnati nəuvein rəha nəliuəkian rəhatəmah, natimnati iətəm təhmen e kasikin, uə kətim, uə nauəniən, uə məni, kəni məsotosian napən keiu. ⁴ Kəni nian itəmah nəkəhuvən e lahuənu kəti məutatig e nīmə kəti, nīmə u inu onəkotətig əmə lan mətəuarus nian itəmah onəkohiet lan. ⁵ Kəni ikin pəhruvən onəkəhuvən ikin, nəmə nətəmimi nikilah təsəɡinian məmə nəkəhuva motətig itəmah milah, kəni onəkotohrəpispis rəkis nīməulul e nəhlik təmah kəni məhiet. Inu nəmtətian kəti tətəgətun məmə nəkotəpəh ilah, kəni niki Uħgin tərəh o lah.”

⁶ Kæni ilah kæmohiet motaliuæk mautæhuvæn lahuenu min mæutanus pætigæm nanusian tæuvir, kæni ikin min ræfin kautæhuvæn ikin, mæutæfaki kæm nætæmimi tepæt, kæni kotæmiægæh.

⁷ Kæni Kig Herot Antipas u in iærmænig e nitæni Kalæli, in tæmætæu nanusian ræha natimnati min u iætæm Iesu tatol ilah. In tæmætælig lan muvæn, mætæu tinæruuru æfæmæh mætæu-inu nætæmimi næuvein kæutæni mæmæ Jon Bæptais tinæmiægæh min, ⁸ kæni nætæmimi næuvein min kæutæni mæmæ Elaijæ tinuva min, kæni nætæmimi næuvein kæutæni mæmæ in iæni kæti ræha Uhgîn aupæn ikin iætæm tæmæmiægæh min. ⁹ Kæni Herot Antipas tæmæni mæmæ, “Jon u, iæu iæmæuæhtuv rækis ræhn-kapæ. ?Mætæu iætæmi pæh u iætætæu ræhan nanusian?” Kæni in mætæsal e Iesu mæmæ oteruh.

Iesu tæmaugin

nætæmimi faif-tausin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kæni aposil min ræha Iesu kæmohtælig=pa min ohni, kæni motæni=pæn kæm in natimnati ræfin iætæm kæmotol. Kæni in tæmit ilah mohiet rækis e nætæmimi, mæhuvæn æpæha taun pisin kæti min, nærgin u Petsaitæ. ¹¹ Mætæu nian nætæmimi kæmotætæu nanusian mæmæ Iesu tinuva, kæni kæmæhuva mautæhuærisig e lah. Kæni Iesu nikin tæmagiæn æmæ nian tæmeruh ilah, kæni in tæmægætun ilah e Nærmænigiæn Ræha Uhgîn, kæni mætøl vivi nætæmi kautohmis kæutæmiægæh min.

¹² Kæni læhnaiuv iuækir tapinæpu, nætæmi tuælæf ræha Iesu kæmæhuva ohni mæutæni mæmæ, “Iærmænig. Ahli=pæn nætæmimi ræfin kautæhuvæn æpæha lahuenu min mæmæ okotæsal ikin kæti o napiliæn kæni motæsal e nauæniæn kæti kotun mætæu-inu, ikinu nætæmimi kohkæ ikin, in læminan.”

¹³ Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Kæpæ, itæmah æmæ. Onækotaugin nætæmimi min æha.” Mætæu ilah kæmotæni mæmæ, “Itimah iæutos æmæ piret faif mine næmu keiu. ?Tæhro? ?Nækolkeikei mæmæ iækhuvæn motos næhmti nauæniæn kæti min nig nimænin nætæmimi min ræfin æha?” ¹⁴ Kæmotæghati lanæha mætæu nætæmimi tepæt pik u kæmæhuva ikin æha, næmæ kafin næman æmæ, kæni ilah ræfin faif-tausin.

Mætæu Iesu tæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ, “Æhuvæn motæuæri ilah fifti fifti motæni mæmæ okotæharæg.” ¹⁵ Kæni ræhan min nætæmimi kæmotæuæri ilah min lanæha, kæni nætæmimi ræfin kæmotæharæg.

¹⁶ Kæni Iesu tæmos piret æha faif mine næmu u keiu, mæsal-pæri æpæha e neai, kæni mæfaki=pæn lan, kæni mæmkæris mæfan kæm ræhan min nætæmimi mæmæ okotæfæn kæm nætæmimi. ¹⁷ Kæni nætæmimi ræfin kæmotæuæn mæhuvæn nærfilah tasisi. Kæni kotæpæh nipisipisi nauæniæn, kæni nætæmimi ræha Iesu kæmotæpei=pæn e kætim asoli ilah tuælæf kotæri vivi.

Pitæ tæmæni mæmæ

Iesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Kæni nian kæti, Iesu mine ræhan min æmæ nætæmimi kautatig, kæni Iesu tæfæfaki kæm Uhgîn. Kæni in tæmætapuæh e lah mæmæ, “?Nætæmimi kæutæni iæu mæmæ iæu pæh?” ¹⁹ Mætæu kotæni mæmæ, “Næuvein kæutæni mæmæ ik Jon Bæptais. Kæni næuvein kæutæni mæmæ ik iæni Elaijæ. Kæni næuvein kæutæni mæmæ ik iæni kæti ræha Uhgîn u aupæn ikin iætæm tinæmiægæh min.” ²⁰ Kæni Iesu tæmætapuæh e lah mæmæ, “?Mætæu itæmah nækotæni mæmæ iæu pæh?” Kæni Pitæ tæni mæmæ, “Ik Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæhli=pa.”

²¹ Mətəu Iesu təməniahū əskasik ilah məmə okəsotənian nəghatien min əha kəm nətəmimi. ²² Kəni in tətətig məni min kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nati kəti otəkeikei muva mol niphərianian lan, məmə iəu, Nəti lətəmimi, oiakətəu nahməiən e natimnati tətət. Kəni nətəmi asoli u nəhlin rəha Isrel, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah okotəmāki lak, kəni motuhamu iəu, kəni iəkimis. Mətəu nian tatol kisil lan, Uhgın otol iəkəmiəgəh min e nimisiən.”

²³ Kəni Iesu təmənī=ɾən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İətəmi u tolkeikei məmə otuva muərisig lak, in otəkeikei məpəh natimnati min nikin tolkeikei, kəni mələs rəhan nigı kəməluuu muərisig lak, ²⁴ mətəu-inu nəmə iətəmimi tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhiən e niftəni u, in otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhiən itulin. Mətəu iətəmimi u otimis o nərgək, kəni in otos nəmiəgəhiən itulin. ²⁵ ? Nəmə suah kəti otos rəfin natimnati rəha niftəni u, kəni mimis ohni, in otos nati təuvir nak? ²⁶ Okəmə nəkaulis o nəniən nərgək mine rəhak nəghatien, kəni Nəti iətəmimi in min otaulis min ohnik e nian in otuva e nepətien əhagəhag mine nəsanənian rəhan, mine e nepətien əhagəhag mine nəsanənian rəha Tatə rəhan mine nagelo min asim. ²⁷ Mətəu iətəni niphərianian kəm təmah məmə, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu, onəkoteruh Narmənigiən Rəha Uhgın uərisig nəpanohmis.”

Iesu mine Mosis mine Elaijə

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Nian Iesu tətəghati rəkis, iuəkir o nəfakien kətiah, kəni Iesu tətmit Pitə, mine Jon, mine Jemis kəməhuvən əpəha ilis e nitəust məmə in otəfaki. ²⁹ Kəni nian in tətətəfaki, kəni rəhn-kapə tətəuhlin muva mol pisin, kəni napən rəhan təmuva məruən matoraip-oraip. ³⁰ Kəni əmeiko Mosis mine Elaijə kəmiəiet=ɾa muəhtul məhləghati ilahal Iesu, ³¹ Kəni nəhagəhagian asoli kəti təmasiə mitələu e lau, ilahal kəməhləghati e nimisiən rəha Iesu əpəha Jerusiləm iətəm otol nəghatien rəha iəni min rəha Uhgın mə tuva mol niphərianian lan.*

³² Mətəu Pitə mine suah mil, napiliən tinos rəkis ilahal, kəni kəmhləpili nəuveitin. Mətəu nian kəmhlair, mihlafu nəhagəhagian asoli titələu e Iesu, kəni kəmhləruh Mosis mine Elaijə kətəuəhtul ilahal Iesu. ³³ Kəni nian suah mil kinətuagim rəkis e Iesu, kəni Pitə təmənī=ɾən kəm Iesu məmə, “İərmənig, təuvir məmə itimahal iəkluva məhlatig u ikinu. Pəh iəklol nimauvlul kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” Mətəu in tətətəghati əpnəpin əmə, məsəhrunian məmə nəghatien nak u in tətəni. ³⁴ Mətəu nian tətətəghati əhanəh, kəni nəpuə kəti təmuva məuveg ilahal, nian kəmhləruh nəpuə tətəuveg ilahal, kəni kəmhləgin pik. ³⁵ Kəni ilahal kəhlətəu nəuia suah kəti təmsipən e nəpuə, mətəni məmə, “İnu nətik iətəm iəu iəmitəpin. !Əhlətəlig vivi lan!”

³⁶ Nian kinotətəu rəkis nəuia Uhgın tətəghati, kəni Pitə mine Jon mine Jemis kəmhləruh pisin əmə Iesu. Kəni e nian min əha, kəsələnian natimnati min əha kəm suah kəti min, kəməsələnian natimnati min u iətəm kəmhləruh.

Iesu təmahli pətigəm

narmın tərəh e suəkəku kəti

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

9:22 Luk 9:44; 18:32-33   **9:23** Mat 10:38; Luk 14:27   **9:24** Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25   **9:26** Mat 10:33; Luk 12:9   * **9:31** Nəghatien Kris əhrəuhrə təni məmə, “kəni kəhləghati e nian in otiet magim əpəha Jerusiləm.”   **9:31** Luk 9:22   **9:32** 2Pitə 1:16-18   **9:35** Luk 3:22

³⁷ Kəni kəməni lauig lan, nian Iesu mine rəhan iətəmi milahal kəmotəsipəri ilis e nitəuət moteiuaiu=pa, kəni moteh nətəmimi tepət kəməhuva ohni. ³⁸ Kəni nətəmimi min əha kəti təmauin əfəməh e Iesu məmə, “Iəkolkeikei məmə nəkuva masiru e rəhak suakəku iərman, mətəu-inu in nəuan kətiəh əmə. ³⁹ Nian tepət, narmin tərəh kəti tətuvə lan, kəni mol in tətəgət pik, kəni mol nipətəin tətərəmrumin pik, nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuəui nitəhi. Narmin tərəh əha tatorin pik in, kəni mətəskəlim in, kəni məsəpəhiən nian kəti. ⁴⁰ Kəni iəu iəmətəpuəh o rəham min nətəmimi məmə okotəhgi pətigəm narmin tərəh u, mətəu ilah kotəuru nəhgi pətigəmiən.”

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmāh u nətəmi rəueiu mine, rəhatəmāh nəhatətəiən tikə. Kəni rəhatəmāh nətəligiən təsəhruahruian. Kərmə oikəkatig kitah min itəmāh mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmah. It nətim muva u ikinu.”

⁴² Nian suakəku u təmətuvə əhanəh o Iesu, kəni narmin tərəh tətəgəpis təmei morin=pən e niftəni, mol nipətəin tətərəmrumin pik. Mətəu Iesu təmagət əskasik e narmin tərəh u, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh tiet, kəni mol vi suakəku. Kəni məfən suakəku u kəm rəhan tata.

⁴³ Kəni ilah rəfin, narmilāh təmiuvig o nəsanəniən asoli rəha Uhgīn. Mətəu nian nətəmimi narmilāh təmiuvig o natimnati min rəfin u Iesu tətəmol ilah, kəni in təməni=pən kəm rəhan nian nətəmimi məmə, ⁴⁴ “Otos nəghatiən u teiuaiu mamnim e nikitəmāh kəni məsotaluian lan. Iəu Nəti Iətəmi, suah kəti oteghəhan=pən lak e nəhlmī tikimīr min rəhak.” ⁴⁵ Mətəu rəhan min nətəmimi kəsotəhruniən nipətī nəghatiən u mətəu-inu Uhgīn təmāhluəig e nipətī nəghatiən u məmə ilah okəsotəhruniən, kəni ilah kīnotəgin o nətəpuəhiən o nipətī nəghatiən u o Iesu.

Pəh in tepət?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kəni nətəmimi rəha Iesu kinautol nikilah min məmə pəh in otepət mapirəkis ilah rəfin. ⁴⁷ Mətəu Iesu təməhrun rəkis nati nikilah tətəhti, kəni in təmos suakəku kəti kəni mit muva kəni tətətul e nikali lah, ⁴⁸ kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti, nikin tagiən məmə otos suakəku kəti meruh vivi, kəni in tatol lanəha e nərgək, kəni in təhmen=pən məmə in tatos iəu, məteh vivi iəu. Kəni iətəmi tatos iəu e nikin agiən, in tatos Uhgīn u iətəm təmahli=pa iəu. Nəniən pəhriən u mətəu-inu iətəmi tatosiahu in ləhtəni agiən, in otuvə iətəmi asoli.”

⁴⁹ Kəni Jon təməni məmə, “Iərməniɡ. Itimāh iəmotərihu suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu məmə otəsoliən lanəha mətəu səniamə in rəhatah kəti iətəmimi.” ⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Səniəhuiən mətəu-inu, nəmə suah kəti təsoliən tikimīr itəmāh min, kəni in tolkeikei itəmāh.”

Nətəm Səmeriə nəuvein nikilah təmāsaɡiənian o Iesu

⁵¹ Kəni tinuva iuəkīr o nian Uhgīn otos Iesu lan muvən əpəha e negəu e neai, kəni Iesu tinolkeikei məmə otəkəikei muvən Jerusiləm. ⁵² Kəni in təmahli=pən nətəmimi nəuvein mə kotos rəhan nəghatiən motəupən məhuvən əpəha lahuənu kəti e nitəni Səmeriə məmə okotol əpenə-penə ohni. ⁵³ Mətəu nətəmi ikin əha, kəsotolkeikeiən məmə in otuvən matig əha imalah ikin, mətəu ilah kotəhrun vivi məmə in tatuvən Jerusiləm.† ⁵⁴ Kəni nian rəhan iətəmimi mil,

9:44 Luk 9:22 9:45 Luk 18:34 9:46 Luk 22:24 9:48 Mat 10:40 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23

† 9:53 Nətəm Səmeriə kəutəfaki e nitəuət Kerasim əpəha Səmeriə. Tol lanəha, ilah kəsotolkeikeiən nətəm İrel u kəutəhuvən=pən əha imalah ikin məutəhuvən Jerusiləm məutəfaki e Nimə Rəha Uhgīn.

Jemis mine Jon, ilau kəmueruh nati min u, kəni kəmuəni məmə, “?Iərməniḡ, nəkolkeikei məmə iakuauin e niḡəm tisipən əpəha ilis e negəu e neai meiuaiu muva mus ilah?”[†] 55 Mətəu Iesu təmeirair mahi ilau. 56 Kəni ko məhuvən min lahuənu pišin kəti min.

Nətəmi nəuvein kəmotəni mə okohuərisiḡ e Iesu

(Mat 8:19-22)

57 Kəni e nian Iesu mine rəhan min nətəmi kəmətaliuək mautəhuvən e suaru, kəni suah kəti təməni=pən kəm in məmə, “Onəkuvən=pən iə ikin, iəkitəu=pən ik.”

58 Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah niḡəḡ tagit məmə okotapili ikin. Kəni mənḡ min, nimaalah tagit məmə okotapili ikin. Mətəu iəu Nəti Iətəmi, nimə rəhak tikə o napiliən.”

59 Kəni Iesu təməni=pən kəm suah kəti min məmə, “Va, kilau min ik, nəkuva ik rəhak iətəmi.” Mətəu suah u təni=pən məmə, “Iərməniḡ, əui. Oiəkitəu=pən ik mətəu pəh iəkuvən piḡim miḡənim rəhak tata.” 60 Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə, əpəh=pən. Pəh nətəmi kinohmis rəkis e nikilah, kohtənim aru ilah min. Mətəu ik, uvən məni pətḡḡəm Narməniḡiən Rəha Uḡin.”

61 Kəni kəti min təni məmə, “Iərməniḡ, iəktəu=pinə ik muva iətəmi rəham, mətəu əui, pəh piḡim iəkitəḡ=pən imak ikin mauəhruin rəhak min nətəmi.”

62 Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nəmə suah kəti tinətuəuin matol uək rəha Uḡin, mətəu rəhan nətəḡiən tatuvən o natimnati pišin pišin min nəuvein, kəni suah u təsəhmen-pəniən məmə Uḡin otarməniḡ lan.”

10

Iesu təmahlipən

rəhan nətəmi səpinte-tu

o nəniən nənusiən təuvir

1 Uərisiḡ e natimnati min əha, Iərməniḡ təmitəpin rəkis səpinte-tu nətəmi nəuvein min rəhan, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu kotaupən lan məhuvən e taun min, mine ikin min nəuvein min iətəmi Iesu təpanuərisiḡ muvən ikin.

2 Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!Oteruh-to! Nauəniən təpət əpəha e nasumiən tiniməhta, mətəu noluek min təkəku əmə kəutəulək lan. Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumiən məmə otahli=pa noluek min təpət məmə okəhuvən motəulək e nasumiən rəhan. 3 Əhuvən, mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmə iəu iətəhli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip əlkələh min mətaliuək mautəhuvən e nəlugin kuri rarpin min. 4 Kəni onəsotosiən kətim əkəku rəha məni, mine kətim, mine put, kəni məsotəmeiḡiən e suaru məutəḡhati kəm nətəmi.

5 “Nimə nak o nəkəhuvən ikin, nəkotaupən motəni pətḡḡəm məmə, ‘!Pəh nəməlinuən otətəḡ ikin!’ 6 Nəmə iətəmi rəha nəməlinuən əha ikin, kəni rəhatəmah nəfakiən otuva mol niḡəhriəniən lan, kəni nəməlinuən otətəḡ ohni. Mətəu nəmə iətəmi kəti tol lanəha tikə, kəni nəua nəfakiən rəhatəmah otətəḡ=pa min o təmah. 7 Kəni onəkotəḡ əmə e nimə kətiəh, sotəpiliən e nimə pišin pišin min. Kəni nauəniən nak okotəfinə kəm təmah, nəkotun. Kəni

† 9:54 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəmi kəmətei e nəḡatiən Kris əupən, kətipin nəḡatiən u məmə, “təhmen e Elaiḡ.” Afintə e 2King 1:9-16 9:54 2King 1:9-16 9:61 1King 19:20 10:1 Mak 6:7 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 10:3 Mat 10:16 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

nəmnimian nak okotəfinə, nəkotəmnim. Mətəu-inu nəmə suah kəti tatol uək, kəni təhruahru məmə in otos nətəouian lan.

⁸ “Nian itəmah nəkəhuvən e taun kəti, nəmə nīkilah tagiən o təmah, kəni nəkotun nauəniən nak kotəfinə kəm təmah, ⁹ kəni itəmah onəkotəkeikei motol vi nətəmi kəutohmis məutatig ikin, kəni motəni=pən kəm lah məmə, ‘Narməniəniən Rəha Uhgīn tətuvə iuəkīr o təmah.’ ¹⁰ Mətəu nəmə nəkəhuvən e taun kəti, kəni nətəmimi nīkilah təsagiəniən o təmah, kəni əhuvən məutaliuək e suaru asoli mīn, kəni motəni məmə, ¹¹ ‘Niməsulul rəha niftəni e nəhlikitimah, iəkotohrəpispis rəkis, inu in nəmtətiən tətəgətuən məmə nəmotol təsəhmenian, kəni Uhgīn təpəh itəmah. Mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmə Narməniəniən Rəha Uhgīn tinətuvə iuəkīr rəkis.’ ¹² Kəni iətəni pəhriən kəm təmah məmə, Uhgīn otəfən nalpinian asoli kəm lah tapirəkis nalpinian rəha taun əha Sotəm aupən.

¹³ “!Itəmah nətəm Korasin, kəsi, nəhməiən asoli otuvə o təmah! !Itəmah nətəm Pətsaitə, kəsi, nəhməiən asoli otuvə o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tēpət e taun mīl rəhatəmah mətəu itəmah nəsotəuhlinian nətəliəniən rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati mīn əha əpəha Taea mīne Saedon aupən, ko nətəmimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəliəni e nolian tərāh mīn, kəni ilah məhuvən e nəpən əvas mīn məhuvən məutəharəg e nəhmtəhu e niəgəm məutəgətuən məmə kəutətəu tərāh aɡin o nolian tərāh mīn rəhalah. ¹⁴ Mətəu e nian əha iətəm Uhgīn otol nalpinian kəm nətəmimi, nalpinian rəhatəmah in otəskasik, məpirəkis nalpinian rəha nətəm Taea mīne Saedon u aupən. ¹⁵ ?Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nīkitəmah təhti məmə Uhgīn otəfəri=pən itəmah əha ima nisian əpəha e nəgəu e neai? !Kəpəl! Mətəu Uhgīn otəhlman e təmah nəkoteiuaiu ləhtəni aɡin, ima naulisian.”

¹⁶ Kəni Iəsu təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə, “Nətəmimi u kəutətəliɡ e təmah, kəutətəliɡ lak. Kəni nətəmimi mīn u kəutəuhlin=pən nəmtəhlah e təmah, kəutəuhlin=pa nəmtəhlah kəm iəu, kəni məutəuhlin=pən nəhmtəlah kəm suah u iətəm təmahli=pa iəu.”

Səpinte-tu nətəmimi rəha Iəsu kəmohtəliɡ

¹⁷ Kəni nətəmimi mīn rəha Iəsu ilah səpinte-tu kəmohtəliɡ=pa mīn, kəni nīkilah təmagiən məutəni kəm Iəsu məmə, “!Iərməniɡ, nati əpnəpin narmin tərāh mīn, mətəu nian itəmah iəkotəghati e nərgəm, kəni ilah kəutol nəuiatimah!” ¹⁸ Kəni Iəsu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəməh Setən təmsipəri ilis e neai meiuaiu təhmen=pən e noraipian. ¹⁹ Otətəliɡ-to. Iəu inəfinə rəkis nəsanəniən kəm təmah, u itəmah nəkotəhrun nəvig-ərainian sineik mīn mīne skopion* mīn. Kəni nəsanəniən u iətəfinə kəm təmah, in tapirəkis nəsanəniən rəha tikimīr rəhatah, Setən. Kəni ko nati kəti təsərəkiniən itəmah. ²⁰ Inu nipəhriənian. Mətəu onəsotəgiəniən məmə narmin tərāh mīn kəutol nəuiatəmah, mətəu onəkotəgiəniən əmə mətəu-inu Uhgīn tinətəi rəkis nərgitəmah əpəha e nəgəu e neai.”

²¹ Kəni e nian əha, Narmin Rəha Uhgīn təmol niki Iəsu tətəgiən pik, kəni in təməfaki məni məmə, “Tətə Uhgīn, ik Iərməniɡ rəha natimnati rəfin ilis e neai mīne ləhtəni e nəhue niftəni. Iətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaiɡ e nipətə natimnati mīn u e nəhmtə nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi

10:7 1Kor 9:6-14; 1Tim 5:18 **10:8** 1Kor 10:27 **10:11** Uək 13:51; 18:6 **10:12** Jen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 **10:15** Mat 11:20-24 **10:16** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18** Aes 14:12; Nəh 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Nəh 20:1-3,10 * **10:19** Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti u tətəlkəu e niftəni. Tatus itəmi, kəni tətəhma, tapirəkis nilpat uə pitimar. **10:20** Fil 4:3; Nəh 3:5

nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh mın məmə okotəhrun vivi. Əuah, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²² Kəni İesu təkeikei mətaghati kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpın məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgın kəm lah.”

²³ Kəni İesu təmeirair məghati əmə kəm rəhan mın nətəmimi məmə, “! Onəkotatig e nəuvirən pəhrən mətəu-inu itəmah nauteh e nəhmtitəmah natimnati mın u! ²⁴ İətəni kəm təmah məmə, iəni mın tepət əupən, mine kig mın tepət, kəmotolkeikei pık məmə okoteh natimnati mın u itəmah nauteruh, mətəu kəməsoteruhian. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotətəu natimnati mın u itəmah nautətəu, mətəu kəməsotətəuian.”

İesu təməghati əuhlin e iətəmi təuvir kəti rəha Səmeriə

²⁵ Kəni e nian əha, iənatig kəti rəha Lou təməhtul meiuə əmə e nətapəhian kəti kəm İesu məmə oteh-to məmə İesu in teinatig pəhrən uə kəpə. In təməni məmə, “? İəgətun, oikəhro lanu mos nəmiəgəhian itulin?” ²⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “?Lou rəha Mosis tətəni məmə nak? ?Nian ik nətafin, nıpətın tətəni nak kəm ik?”

²⁷ Kəni suah u təməni=pən məmə, “Onəkəkeikei molkeikei İərmənig rəham Uhgın e nikim rəfin, mine nəmiəgəhian rəfin rəham, mine nəsanənən rəfin rəham, mine nətəligən rəfin rəham, kəni molkeikei mın ik mın nəuvein məmə natolkeikei aru ik mine.”

²⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “In əhruahru ko. Okəmə natol lanəha, kəni ik onəkos nəmiəgəhian itulin.”

²⁹ Mətəu suah kəha, in tolkeikei əmə məmə otəgətun rəhan nolən məmə in iətəmi əhruahru, kəni in təmətapəh o İesu məmə, “?Mətəu nıpəh mın ilah iəu mın nəuvein?”

³⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Suah kəti təmsipən İerusaləm kəni maliuək meiuaiu matuvən əpəha Jeriko. Kəni e suaru, nəkləh mın nəuvein kəmotaskəlīm motəmki rəkis rəhan nəpən, kəni motoh motələhu timiseiah mətəməhli e suaru, kəni motagım motəpəh.

³¹ “Kəni əmeiko təuvir ağın, pris kəti tatitəu mın suaru əha mətəva, mətəu nian in təmeruh suah kəha, in təmalıuək mos nıkali suaru matuvən. ³² Kəni Lifait† kəti titəu mın suaru kətiəh muva, mətəu nian in təmeruh suah kəha in tətəməhli, təmol əmə nati kətiəh mın maliuək mos nıkali suaru. ³³ Mətəu iətəm Səmeriə kəti, iətəm kətul tikimır ilah nətəm İsrəl, in mın tatitəu suaru əha mətəva, kəni meruh suah kəha tətəməhli. Nian təmeruh, nıkin təmahmə ohni, ³⁴ kəni in təmalıuək muvən ohni, məfəl rəhan nıməgım e oiel mine wain, kəni məuveg vivi ilah. Kəni mıləfəri suah u maharu-pəri e rəhan togki, kəni mələs mian əpəha e hotel kəni mateh vivi. ³⁵ Kəni kəməni lauig lan, in təmos mənı‡ muvən məfən kəm iətəmi rəha hotel, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘Onateh vivi suah u, kəni nəmə nəkəraki e rəham kəti məni lan, kəni nian iəu iəkıtəlig=pa mın, kəni nəkəni=pa, kəni iəu iəpanalpın.’ ”

10:22 Jon 3:35; 10:15 **10:24** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27** Dut 6:5 **10:27** Lev 19:18 **10:28** Lev 18:5 † **10:32** Lifait, ilah nətəmimi mın u kəutasıru e pris mın e uək rəhalah, kəni kətul uək pisin pisin mın əpəha e Nımə Rəha Uhgın. ‡ **10:35** Nəghatıan Kırıs əhruahru tətəni məmə, “Tənariəs keiu.” “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Nian suah kəti tatol uək nian kətiəh, kəni kətətəu in tənariəs kətiəh.

³⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatən u, kəni mətəpuəh o ieinatig e Lou məmə, “?E rəham nətəligiən, suah milahal əha, nəkəhrun məmə ilahal pəh təmol təuvir kəm suah kəha kəmoh, təhmen məmə in in kəti?” ³⁷ Kəni ieinatig e Lou təməni=pən məmə, “Iətəmimi iətəmi in təmolkeikei pik suah kəha.” Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Intəh. Ik uvən mol mīn təhmen=pən əmə məmə inu suah kəha təmol.”

Iesu təmuvən e lahuənu rəha Matə mine Meri

³⁸ Nian Iesu mine rəhan mīn nətəmimi kəməutaliuək e suaru, kəni kəmohiet=pən lahuənu kəti. Kəni pətan kəti, nərgin u Matə, in təmos Iesu e nīkin agiən muvən əpəha e rəhan nīmə. ³⁹ Pətan əha, pian kəti əha ikin, nərgin u Meri. Kəni Meri təmuva məharəg iuəkir e nəhlki lərməniḡ mətətəlig e nəgətuniən mīn rəhan. ⁴⁰ Mətəu Matə, rəhan nətəligiən tatuvən pik o noliən nauəniən, kəni uək tinatoh in. Kəni təmuvən o Iesu məni=pən kəm in məmə, “?Iərməniḡ, təhro? ?Nīkim təhti məmə təhruahru əmə, uə kəpə, məmə pətan u piak təsasiruiən lak mine o noliən uək u, kəni iəu pisin əmə iatol? Ahli=pa məmə otuva masiru lak.” ⁴¹ Mətəu Iərməniḡ təməni=pən kəm in məmə, “Ei, Matə. Sətəlig pikien e natimnati mīn tepət lanko. ⁴² Mətəu nati kətiəh əmə in nati agin, kəni Meri in tinitəpin rəkis nati u iətəm in təuvir tapirəkis, kəni ko iəu iəsos rəkisən nati əha ohni.”

11

Iesu təmətəgətun rəhan mīn nətəmimi e suaru rəha nəfakiən kəm Uhgīn (Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəfaki kəm Uhgīn ikin kəti. Nian təmol naunun nəfakiən rəhan kəm Uhgīn, kəni rəhan kəti iətəmimi təmətəpuəh ohni məmə, “Iərməniḡ, əgətun-to itəmāh e suaru rəha nəfakiən kəm Uhgīn, təhmen=pən e Jon Bəptais in təmətəgətun rəhan mīn nətəmimi.”

² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian nəmə nəkotəfaki kəm Uhgīn, nəkotəni məmə,

‘Tətə Uhgīn, nərgəm ilis agin, pəh nətəmimi okotisiai.

Pəh rəham narməniḡiən tuva mətətig.

³ Nian rəfin, onəkəfa nauəniən niḡtəmah təhmen o nian rəueiu.

⁴ Kəni mafəl rəkis rəhatimah noliən tərəh mīn mətəu-inu itimah mīn iəstəpliniən motəpəh rəkis naskəlīm iəkisən e nikitimah noliən tərəh mīn rəha nətəmimi iətəm kautol e timah.

Kəni məseḡəhan-pəniən e timah iəkəhuvən ima nəfeifeiən, mətə iəkotəmkarəpən motol tafəḡə tərəh.’”

⁵⁻⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə suah kəti tuva imam ikin lapin, mətəu nauəniən tikə, kəni onəkəhro? Onəkuvən e nīmə rəha ik kəti, kəni məni=pən məmə, ‘Pale, suah kəti əha təmsipən isəu muva imak ikin rəueiu lapin, mətəu nauəniən təmikə mə iəkəfən kəm in. Əfa nauəniən kəti, iəkos muvən məfən kəm in.’ ⁷ Kəni nəmə, in otəni=pinə kəm ik məmə, ‘!Aaah! Atuvən, səhgi-pəriən itimah, inotapili rəkis itimah kəlkələh mīn rəhak. Ko iəsəhtul mīniən məfinə nauəniən kəm ik.’ ⁸ Iəkəni kəm təmah məmə, nati əpnəpin ik in kəti, mətəu suah u təsolkeikeiən məmə in otəfinə nauəniən kəm ik. Mətəu iətəni pəhriən, nian nətəkeikei mətəpuəh ohni, kəni in otəhtul məfinə natimnati mīn rəfin iətəm ik nəkolkeikei.

⁹ “Kəni tol lanu iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgīn o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan, kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ¹⁰ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmimi

rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmimi mīn u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmimi mīn u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

¹¹ “Itəmah tatə mīn. ?Itəmah kəti, nian nətīn tətəpuəh o nəmu, kəni in otəfən sineik? !Kəpə! ¹²?Uə nian in tətəpuəh o nonali mənīg, kəni in otəfən skopion?*” !Kəpə! ¹³Nati əpnəpin itəmah nətəmimi nəkotərəh, mətəu nəutəfən natimnati təuvir mīn kəm nənətītəmah mīn. Mətəu Tatə Uhgīn e negəu e neai, noliān rəhan in təuvir pik məpirəkis agīn noliān rəhatəmah, kəni nīpəhrīnīn, in otəfən Narmīn Rəhan kəm nətəmimi mīn u ilah kəutətapuəh ohni.”

*Nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə Iesu tatol uəh
e nəsanəniān rəha Setən*

(Mat 12:22-30,43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kəni e nian kəti, suah kəti əha ikīn iətəm narmin tərəh tətətig lan, kəni in təruru nəghatiān. Kəni Iesu təməhgi pətīgəm narmin tərəh əha, kəni suah kəha təmətəuəin məghati, kəni nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni.

¹⁵ Mətəu nətəmimi mīn əha nəuvein kəutəni məmə, “Pielsepul u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh mīn, in əmə əha təməfən nəsanəniān kəm suah u məmə in otəhgi pətīgəm narmin tərəh mīn e nətəmimi.” ¹⁶ Kəni nətəpisin mīn nəuvein kəmotətapuəh o Iesu məmə in otol-to nəmtətīn asoli kəti e nəsanəniān iətəm tatsipən e negəu e neai mətəu-inu, ilah kotolkeikei məmə okotəhrun-to məmə Iesu in iətəmi pəh.

¹⁷ Mətəu Iesu tinəhrun rəkis nətəligiān rəhalah, kəni tənī məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah mīn, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigiān otearis mikə. Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhapu ilah mīn, kəni okotərəkin agīn lahuənu u. ¹⁸? Kəni nəmə nətəmimi rəha Setən kəutəhapu ilah mīn, kəni otəhro lanu e rəhan narmənigiān otəgi? Iətəni lanu mətəu-inu nəutəni lanu məmə iətəhgi pətīgəm narmin tərəh mīn e nəsanəniān rəha Pielsepul. ¹⁹?Kəni nəmə iəu, iətəhgi pətīgəm narmin tərəh mīn e nəsanəniān rəha Pielsepul, kəni itəmah nəutəni məmə rəhatəmah mīn nətəmimi kəutəhgi pətīgəm narmin tərəh mīn e nəsanəniān rəha Pielsepul. Təmə tol lanəha, ilah okotakil rəhatəmah mīn nəghatiān məmə in neiuələn. ²⁰Mətəu nəmə iəu iətəhgi pətīgəm narmin tərəh mīn e nətəmimi e nəsanəniān rəha Uhgīn, kəni tətəgətun məmə Narmənigiān Rəha Uhgīn tinuəvə rəkis o təmah.

²¹ “Nian iətəmi rəhan nəsanəniān tətət tətəmki natimnati rəha nəluəginīn, in otətəhtul maru mətəsəl vi o rəhan nīmə, in ko rəhan natimnati kəutəməhli vi əmə. ²²Mətəu nian iətəpisin kəti mīn iətəm rəhan nəsanəniān tapirəkis in, in otuva muəluəgin mətīn-mətīn tēhpahu in, kəni mos rəkis rəfin rəhan natimnati rəha nəluəginīn iətəm təmələhu=pən rəhan nətəligiān lan, kəni in otəuəri natimnati rəfin rəha suah kəha kəm rəhan mīn nətəmimi.

²³ “Iətəmi u in təsuərisigian lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriarunīn sipsip mīn, in tatol ilah kəutəgim atiti.”

²⁴ Kəni təmənī əskasik məmə, “Nian narmin tərəh tətiet e suah kəti, kəni in tuvən mətan əpəha ikīn kikə-kikə ikīn, ikīn nəhu tikə lan mətəsəl ikīn otəmeig ikīn, mətəu təseruhiān. Kəni in otəni məmə, ‘Pəh iəkitalig=pən e rəhak nīmə u iəmsipən ikīn aupən.’ ²⁵Kəni nian in təmitəlig=pa, meh rəhan nīmə kəmafəl təpiə vivi, kəni natimnati rəfin kəutəməhl-məhli vi əmə. ²⁶Kəni in otuvən mit mīn narmin tərəh səpīn mīn məhuva u kotərəh pik motəpirəkis in. Kəni okəhuvən mīn imə motətig e nəmiəgəhiān rəha suah u. Kəni suah u, aupən rəhan nəmiəgəhiān tərəh, mətəu rəueiu tinərəh pik agīn.”

* **11:12** Skopion — afin-to futnot e Luk 10:19   **11:15** Mat 9:34; 10:25   **11:16** Mat 12:38   **11:22** Kol 2:15   **11:23** Luk 9:50

²⁷ Nian Iesu tәмәni нәghatiән аһа, пәтауәһли кәти tagәт әфәмәһ мәмә, “Uhgин тәмәтуати пәһриән е рәһан нәувирән кәм пәтан у іәтәм тәмемәк lam, кәни мәфинә nah кәм ik.”

²⁸ Кәни Iesu тәни мәмә, “Nipәһриәнiән, мәтәу Uhgин отәтуати е рәһан нәувирән кәм нәтәмими мiн у кәутәтәу рәһан нәghatiән тапирәкис агин, кәни маул.”

Nәmtәtiән rәһa Jonә

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Кәни nian нәтәмими кәмәһува мәмә okotәтәу нәghatiән рәһа Iesu, кәмәһува тәпәт нәуветiн мiн, кәни Iesu тәни мәмә, “Itamah нәтәми рәуеiu mine, itamah nol тәfagә тәрәһ агин мiн. Itamah нәkotolkeikei мәмә нәkoteh nati apispis у нәmtәtiән кәти. Мәтәу Uhgин ko тәsәfinәiән нәmtәtiән кәти кәм тәмәһ tol lanu. Мәтәу Uhgин отәfinә әмә нәmtәtiән кәtiәһ кәм тәмәһ, iнәһ нәmtәtiән рәһа iәni Jonә. ³⁰ Тәһмен әмә е Jonә мә iн нәmtәtiән кәти татувән о нәтәм Ninivә у аурән, кәни tol lanu, iәу Nәti Iәтәmimi iәу мiн нәmtәtiән рәһа нәтәmimi у рәуеiu mine.

³¹ “Кәни е nian аһа Uhgин отакil нәтәmimi рәfin, кәни kwin рәһа нiтәни pesi ikin, отәhtul мәни пәtigәм мәмә itәmah нәтәм нәkotәрәһ. Otәһrun нәniән lanәһа мәтәу-iнu, iн тәmiet е nikali нiтәни әрәһа isәу агин, кәни maliuәк мува мәмә отәтәу нәghatiән рәһа Kig Solomән у іәтәм teinatig pik. Кәни отәруһto, суаһ кәти іәтәм iн ilis агин мапирәкис Kig Solomән tinuva, мәтәу itәmah нәsotәtәligiән.

³² “Кәни нәтәм Ninivә okotәhtul е nian Uhgин отакil нәтәmimi әрәfin lan, кәни ilah okotәni мәмә itәmah нәmotol nolliән тәрәһ. Кәни ilah okotәһrun нәniән lanәһа мәтәу-iнu, nian ilah кәmotәтәу нәghatiән рәһа Jonә, ilah кәmotәһlin ilah е nolliән тәрәһ мiн рәһalah. Кәни рәуеiu у, суаһ кәти у ikinu iн ilis pik тапирәкис Jonә.”

Nәhagәhagiән rәһa lait

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Кәни Iesu тәмәни мәмә, “Ko суаһ кәти тәsәsiәрәniән е lait, кәни ko матig мәһлуаig lan у тәfan е nipәg nati кәти. Кәрә. Мәтәу nian іәтәми тәsiәрән е lait, отәkeikei маһару пәри е nigi рәһа lait мәмә нәтәmimi у кәутәһува е nipәg нәуан нимә, кәни ko мауәруһ нәhagәhagiән рәһа lait кәни kotәһrun неруһiән nati lan. ³⁴ Нәһmtәм тәһмен е lait у тәтәfan нәhagәhagiән кәм нipәtim. Nian нәһmtәм mil куәувir, тәһмен әмә мәмә нipәtim тәriәuә е нәhagәhagiән. Мәтәу nian нәһmtәм mil куәрах, тәһмен әмә мәмә нipәtim тәriәuә е napinәpuiән. ³⁵ Кәни tol lanәһа, ik onәkәkeikei mateh vivi мәмә рәһам нәhagәhagiән iн sәniән мәмә napinәpuiән. ³⁶ Кәни нәmә рәһам нәmiәgәhiән тәriәuәһ vivi е нәhagәhagiән, napinәpuiән отikә агин lam, кәни нәhagәhagiән тәsiәgәpin vivi рәfin рәһам нәmiәgәhiән, тәһмен=pән әмә е нәhagәhagiән рәһа нәуанisә tәtәsiәgәpin ik.”

Iesu тәmagәт әskasik

е Farәsi мiн mine

нәgәтun мiн рәһа lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

11:27 Luk 1:28,42,48   **11:29** Mat 16:4   **11:31** 1King 10:1-10   **11:32** Jona 3:5-10   **11:33** Mak 4:21; Luk 8:16   † **11:34** Nipәtin кәти рәһа “нәһmtәм mil куәувir” тәни мәмә, ik кәти у nikim tagiән о насiruиән е нәтәmimi е рәһам мәни. Кәни нipәtin кәти рәһа “нәһmtәм mil куәрах” тәни мәмә, ik iәumis кәти. Nipәtin кәти мiн рәһа “нәһmtәм mil куәувir” тәни мәмә, рәһам нәtәligiән кәtiәһ әмә о Uhgин.

³⁷ Kəni nian Iesu təməghati rəkis, kəni Farəsi kəti təmuva məni=pən kəm in məmə okian muauən əpəha e rəhan nimə. Kəni Iesu təmalıuək muvən əpəha imə məharəg e nikali tepil o nauəniən. ³⁸ Kəni Farəsi əpəha təmauit ohni narmın təmiuvig nian təmeruh məmə Iesu təməsəueiuiən nəhlmin e nəhu uərisig təpanauən.

³⁹ Kəni İərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “İtəmah u Farəsi min, nəkotəhmen əmə e kap mine pilet iətəm nəutafəl ilah əpəha ihluə əmə, mətəu in əpəha e nıpəgnəualah, kotapın. İtəmah nəkotəriauəh e nəvərəsian mine nərahian. ⁴⁰ İtəmah nəutalməli pik! ?Nikitəmah təhti uə kəpə məmə, Uhgın iətəm təmol nıpətətəmi, in min təmol nikitəmi? !Əuəh! ⁴¹ Mətəu onəkotəfən kəm nanrah min e nikitəmah agiən, kəni natimnati rəfin ihluə mine imə okotəhruahru motəuvır.

⁴² “! Mətəu itəmah Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah! İtəmah nəutohtəu=pən vivi nıpispisi Lou min. İtəmah nəkotəni məmə nautol tait rəhatəmah e nimali minit mine ru mine nəuvein min kotol lanəha, u iətəmiimi tətəfən e nauəniən. Inu təhruahru e Lou, mətəu itəmah nınotəpəh nıtəu-pəniən suaru əhruahru rəha nakilian iətəmiimi, mine suaru rəha nolkeikeiən Uhgın. Onəkotəkeikei motol nolian təuvır asoli əha, kəni məsotaluiən məmə nəkotol tait rəhatəmah.

⁴³ “İtəmah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkəhuvən məutəharəg əupən e nimə rəha nuhapuminiən. Kəni e makit, nəkotolkeikei məmə nətəmiimi okotəfəri=pinə nəhlmi lah kəm təmah o nısiəiən itəmah.

⁴⁴ “İtəmah u Farəsi min, nərahian asoli otuva o təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhmen e suvət u kotəmiikmik, mətəu kəsəhrun əhruahruən məmə in iə, kəni nətəmiimi kəutaliuək pikin lan motəruru, məutol rəhalah nəmiəğəhiən tətamikmik.”[‡]

⁴⁵ Kəni iəğətun kəti rəha Lou təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəğətun. Nian nətəni nəğhatian min u, kəni tətərəkın min itəmah.”

⁴⁶ Kəni Iesu təni məmə, “!Nəğətun min rəha Lou! Nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu, itəmah nəutəlin-pəri nati figəm min u tiəkis məmə nətəmiimi okotos. § Kəni məsotasiruiən nəuveitin e nəuanəhlmitəmah məmə onəkotəsiru e lah o nosiən natimnati min əha.

⁴⁷ “Nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu itəmah nəutuvləkin nimə təuvır min o suvət rəha iəni min rəha Uhgın əupən, kəni məutəni məmə nəutisiasi ilah. Mətəu nəuteiua. Tıpitəmah min əmə kəmotəhamu ilah.* ⁴⁸ Tol lanu, itəmah nəutəni pətiğəm məmə itəmah nəuteğəhan e natimnati min əha tıpitəmah min kəmotol əupən, u kəmotəhamu iəni min, kəni itəmah nikitəmah tagiən o nolian rəhalah, kəni ko nəutuvləkin suvət min rəhalah.

⁴⁹ “Kəni tol lanəha, Uhgın u iətəm teinatig pik təməni məmə, ‘İəu oiaəhli=pən rəhak iəni min mine aposil min okəhuvən motəghati kəm lah, kəni ilah okotəğəu rəkis ilah motol nərahian kəm nəuvein, kəni motuhamu nəuvein.’ ⁵⁰ Tol lanəha, Uhgın otakil itəmah təhmen məmə itəmah əmə nəmotəhamu iəni min rəfin rəhan, kəni in otol nalpiniən kəm təmah o nımişian rəhalah, ilah u kəməutatig e nətuəuinian e niftəni mətəuarus=pa u rəueiu, ⁵¹ iəni min rəfin u kəmotuhamu əpəha e Epil mətəuarus=pən Səkarəea,

[‡] **11:44** Lou rəha nətəm İsrəl tətəni məmə, nəmə suah kəti otek iətəmi təmimis, kəni in tamikmik e Lou. Tol lanəha, ilah okotəkeikei motol əpətin uə nımtətian kəti ikin kəmol suvət ikin məmə nətəmiimi okəsotaliuk pikiniən lan. § **11:46** “Nati figəm” u Iesu tətəghati lan, in lou əlkələh min tətət pik rəha nətəm İsrəl.

* **11:47** Iesu tətəhi Farəsi min mətəu-inu kəutəni məmə kəutisiasi iəni əupən min. Mətəu ilah kəsotolian natimnati min u iəni min kəməutəni.

u iætəm təmimis e Nimə rəha Uhgín e nəlugin e oltə mine nimə.[†] Kəni nípəhríanian, itəmah u rəueiu mine, Uhgín otol nalpínian kəm təmah.

⁵² “Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou, nərahian asoli otuva o təmah mətəu-inu suaru kəti əha ikin iætəm tətəgətun nak Uhgín tolkeikei. Itəmah nəkotəhrun suaru əha, mətəu nəutəhluaig lan məmə nətəmimi kotəruu. Itəmah nəsotəgətun-pəniən, kəni məutasisig e nətəmimi məmə ilah min kotəruu nitəu-pəniən.”

⁵³ Nian Iesu təmiet e nimə əha minətaliuək minatuvən, kəni nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, niəməha təmöl ilah. Təmətəuain əha ikin əha, ilah kəməhuva məmə tikimír min rəhan. Kəni ilah kəmətətarakipən e nəghatían əskasik tepət kəm in ⁵⁴ məmə okoteruh-to nəniən kəti rəhan u iætəm təshmenian.

12

Nəghatían min

rəha nem əskasikian

(Mat 10:19-20,26-33; 12:32)

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi tepət kəməhuva kətiah, ko kafín kəruru. Mətəu nətəmimi tənepət pik, kəni məutəhgi-əhgi rəkis ilah min. Kəni ko Iesu tətəuain mətəghati kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Itəmah, onətətəu itəmah o is rəha Farəsi min, is u in nolian rəhalah u rəhalah nəniən təuvir; mətəu nikilah tamikmik. ² Natimnati u iætəmimi tatol oneuən, Uhgín otəpanəfətigəm, tagəhag ikin. Kəni natimnati iætəm iætəmimi tətəhluaig lan, kəni Uhgín otəpanəfətigəm, nətəmimi okoteruh. ³ Natimnati u nautəni e napinəpuian, nətəmimi okotətəu e nərauiə asoli. Kəni natimnati u nəutəni oneuən e nípəgnəua nimə, nətəmimi kəpanotəni pətigəm əpə ihluə, nətəmimi rəfin okotətəu.

⁴ “Rəhak min nətəmimi, iəkəni kəm təmah məmə, nəsotəginian e nətəmimi u kotəhrun nuhamuiən nípətitəmah, mətəu uərisig, ko kəsotol minian nati kəti tərəh e təmah. ⁵ Mətəu iəkəni pətigəm kəm təmah iətəmi u təhruahru məmə onəkotəgin lan. Onəkotəkeikei motəgin e Uhgín, mətəu-inu nian in otəhamu suah kəti, in təhrun nərəki-pəniən in e nigəm asoli. Əuəh, nípəhríanian, iəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeikei motəgin e Uhgín. ⁶ Məniğ əlkələh uəha kotəhmen e kəuviəguvehli u kos nəhmti lah məni əkəku əmə, mətəu Uhgín təsaluian agin e kəti. ⁷ Sotəginian, mətəu-inu Uhgín tolkeikei itəmah tapirəkis məniğ min tepət. Nípəhríanian, Uhgín təmafin məhrun vivi nəuanutəmah rəfin.

⁸ “Iəkəni kəm təmah məmə, nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in rəhak kəti, kəni iəu Nəti Iətəmimi, iəu min iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min rəha Uhgín məmə in rəhak iətəmimi. ⁹ Mətəu nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə məmə iətəmimi kəti rəhak, kəni iəu iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min məmə suah u in səniəmə iətəmimi kəti rəhak. ¹⁰ Kəni iətəmimi tətəni nəghatían tərəh e Nəti Iətəmimi, Uhgín otəfəl rəkis rəhan təfagə tərəh. Mətəu iətəmimi tətəghati rah e Narmin Rəha Uhgín, ko Uhgín təsafəl rəkisian rəhan təfagə tərəh.*

¹¹ “Kəni nian kotiuvi pətigəm itəmah e nimə rəha nuhapuminiən, mine e nəhmti iərməniğ min, mine nətəmi asoli min məmə okotiuvu pətigəm itəmah məutakil rəhatəmah nəghatían, kəni nikitəmah otəsəhti pikian

[†] **11:51** E Nauəə Rəha Uhgín u e Oltestimin, Epil in iəni aupən agin, kəni Səkarəə, in naunun. Afin-to e Jen 14 mine 2Kron 24:22. **12:2** Luk 8:17 **12:7** Luk 12:24; Uək 27:34 * **12:10** Afin-to futnot min əpəha Mat 12:32 mine Mak 3:29.

məmə onəkotəhro lanu motuhalpın rəhalah nəghatıən, ¹² mətəu-inu e nian əhruahru əha, Narmın Rəha Uhgın otəgətun itəmäh e nəghatıən nak onəkotəghati lan kəni motəni kəm lah.”

Nəghatıən əuhlin

e iətəmi u rəhan nautə tepət mətəu rəhn-kapə tikə

¹³ Kəni nətəmi min əha kəti təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun. Rəhak tatə tinimis rəkis. Pale, əni=pən kəm piak məmə otəuəri natimnati rəha tatə rəhatımlau məmə təfa rəhak nəuvein, u iətəm tatə təmələhu məmə rəhak.”

¹⁴ Mətəu İesu təməni kəm in məmə, “İəu kəti, iəu iəkikə e nətəligiən u rəhatələu o nəuəriən rəhatələu natimnati.” ¹⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətəu vivi itəmäh. Onəkotəsisig vivi e təmäh məmə nəsolıliən məmə itəmäh nəvərəs min, mətəu nəukəti nəmiəgəhiən təsisipəniən e nautə tepət.”

¹⁶ Kəni təməni nəghatıən əuhlin u məmə, “Suah kəti, rəhan nautə tepət, kəni rəhan nasumiən təuvır pik. ¹⁷ Kəni məni=pən aru kəm in məmə, “?Kəsi, oiəkəhro əha rəueiu, mətəu-inu rəhak nimə min kinotəpəh nəhmeniən məmə iəkəfən nauəniən nəgək min ikin?”

¹⁸ “Kəni in təməni məmə, “Təuvır məmə iəkol lanu lan. İəkəmki rəkis nimə min u, kəni mol nimə əsoli min nəuvein iətəm iahgin min nəuvein. Kəni məlin=pən nəgək nauəniən, mine nautə min rəhak ikin. ¹⁹ Kəni iəkəhrun nəniən aru kəm iəu məmə, rəhak natimnati tepət pəhriən təhmen o nu tepət. Kəni rəueiu əha iəkəmeig, mətəuən, mətəmmim, kəni mətətəu nagıəniən təuvır əmə lanu rəha nian rəfin.”

²⁰ “Mətəu Uhgın təməni=pən kəm in məmə, “! İk ialməli! İəu iəməfina nəmiəgəhiən u kəm ik, mətəu rəueiu əmə u lapın, iəkos rəkis, nəkimis. ? Kəni okəhro e natimnati min u rəham ik nəmoriarun=pa tepət pik, kəni pəh otərməniğ e natimnati min əha?”

²¹ Kəni İesu təməni məmə, “Uhgın otol əmə lanəha kəm nətəmimi u kəutoriarun nautə min tepət məmə rəhalah, kəni nikin təsəhti pikian noliən təuvır min u Uhgın tolkeikei.”

Nəsotətəlig pikian

e natimnati rəha nıpətitəmi

(Mat 6:19-21,25-34)

²² Kəni İesu təməni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Mətəu-inu noliən əha, iətəni kəm təmäh məmə, nəsolətəlig pikian e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhatəmäh məmə onəkotun nak, kəni məsolətəlig pikian e natimnati rəha nıpətitəmäh məmə onəkəhuvən e nak. ²³ Nəsotətəlig pikian mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmäh tapirəkis nauəniən, kəni nıpətitəmäh tapirəkis napən min rəha nıvənıən lan. ²⁴ Oteruh-to məniğ min, ilah kəsotasumiən, kəni məsoləuləkian, kəni rəhalah nimə rəha nauəniən tikə, mətəu Uhgın in tətəugin ilah. !Mətəu Uhgın tolkeikei pik itəmäh tapirəkis məniğ min!

²⁵ “? Nıkitəmäh təhti məmə rəhatəmäh nətəlig pikian təhrun noliən rəhatəmäh nəmiəgəhiən tətəmäh? ! Kəpə! Noliən rəha nətəlig pikian təsəfinaən əuə kətıəh min e nəmiəgəhiən rəhatəmäh. ²⁶ ?Mətəu nəmə itəmäh nəsoləhriən noliən nati əkəku kəti tol lanəha, kəni təhro nəutətəlig pik e natimnati pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhatəmäh?”

²⁷ “Nıkitəmäh təhti-to noliən rəha nəuginiğ min u kəutəugin. İlah kəsotoliən nati kəti, məsoləhliən rəhalah napən. Mətəu iəkəni kəm təmäh məmə əupən, Kig Solomən, in iətəmimi rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatıvən lan, ilah kotəuvır motəpirəkis. Mətəu nəugi niğ əpnəpin min kotəuvır

tapirækis agin rəhan napən. ²⁸ Nəuginigi min əha kəutəhtul o nian kətiah əmə, kəni olauig, kuvan e nigəm, mətəu Uhgın in tatol ilah kotəuvir pik. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəfinə napən kəm təmah uə kəpə? !Əuəh! Rəhak nətəmimi, rəhatəmah nəhatətəian təkəku agin.

²⁹ “Təsəuvirian məmə nikitəmah təhti pik natimnati o nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni nian rəfin nəutəsəl e nauəniən nigəmah mine nəmnimian nimitəmah. ³⁰ Nikitəmah təsəhti pikian natimnati min əha, mətəu-inu nətəm kəsotəhatətəian e Uhgın, ilah kəutəsəl e natimnati min əha. Rəhatəmah Tatə in təhrun natimnati iətəm nəkotəkeikei motos o nəmiəgəhian rəhatəmah. ³¹ Mətəu onəkotətəlig pik əmə e natimnati rəha Narməniəgəhian Rəha Uhgın motol təhtul aupən e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni in otəfinə min kəm təmah natimnati min rəha nəmiəgəhian u ikinu e nəhue niftəni.

³² “Nəsotəginian, itəmah rəhak min sipsip itəmah təkəku əmə, mətəu-inu Tatə rəhatəmah nikin tətəgəhian pik o təmah məmə onəkotətig ahgəl rəhan narməniəgəhian, kəni in oteh vivi itəmah, kəni onəkotərməniəg itəmah min. ³³ Onəkotətəfiğəm rəhatəmah natimnati nətəmimi kotos nəhmtin, kəni motəfən məni kəm nanrah min. Nian nəkotol təuvir lanu, in təhmen məmə ikin nautə rəhatəmah otətəməhli ikin ko təsərəhian nian kəti, kəni itəmah onəkotəlahu pən rəhatəmah natimnati iətəm təuvir əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəian. Kəni ikin əha, ko nakləh min kəsotərəkinian, kəni ko uvni min kəsotərəkinian natimnati min əha. ³⁴ İətəni lanu mətəu-inu, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəməhli ikin, kəni nikitəmah otəkeikei məhti-əhti natimnati min əha ikin əha.”

Nətəmimi rəha İesu okotəkeikei mautil əpenə rəhan nuvaiən

³⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Nian min ərəfin, onəutəhtul maru, təhmen e iətəmi təfən napən rəha uək, meargin rəhan kətəuti, kəni masiəpən e rəhan nəuanisiə nian rəfin. ³⁶ Onəkotəkeikei motəhmen e noluək min rəha iərməniəg kəti təmsipən e lafet kəti rəha marit kəti. Kəni nian in təmuva məhti-əhti doə, kəni əmeiko, ilah koterəh e doə məmə otuvən imə. ³⁷ Noluək min u kəutair məutəhtul maru nian iərməniəg tətuva, ilah kəmotəh kəni motos nəuvirian rəha iərməniəg. Nipəhrəniən u iəkəni kəm təmah məmə, in otuvən e napən rəha uək, kəni mauin e lah məmə okəhuvə motəharəg, kəni in oteh vivi ilah kəni maugin ilah. ³⁸ Kəni nəmə iərməniəg otətuvə lapin e napinəpuian, uə e nian mənig nətəkəkə lan, mətəu noluək min kəutair mautil əpenə əmə, kəni in otol təuvir agin kəm lah. ³⁹ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun məmə, nəmə suah kəti təhrun nian əhruahru iətəm iakləh otuva e rəhan nimə məmə otakləh, kəni ko in təsapilian, in otətəhtul maru məteh vivi rəhan nimə məmə iakləh otəsuvaiən imə. ⁴⁰ Kəni itəmah, nian rəfin nəkotəkeikei məutəhtul maru mətəu-inu iəu Nəti İətəmimi iəkuva min e nian iətəm itəmah nəsotəhrunian.”

⁴¹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “İərməniəg. ?Nəghatian əuhlin u nətəni rəhatəmah əmə, uə rəha nətəmimi ərəfin?”

⁴² Kəni İərməniəg təni məmə, “?Pəh u in ioluək kəni meinətiəg min matol rəhan uək e nian min rəfin e noliən iətəm təuvir? ?Kəni iərməniəg kəti otəfəri pəh otuva iətəmi asoli rəha noluək min e nimə rəhan məmə in təuəri nauəniən nig noluək min rəfin e nian əhruahru rəhan? ⁴³ Kəni nian iərməniəg rəha suah kəha titəliəg=pa, kəni meruh məmə in tatol vivi rəhan uək, kəni in otol təuvir kəm ioluək əha. ⁴⁴ Nipəhrəniən iəkəni kəm təmah məmə, iərməniəg in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərməniəg e natimnati rəfin

rəhan. ⁴⁵ ?Mətəu nəmə ioluək u nikin təhti məmə, 'Rəhak iətəmi asoli təsuvaian nuvəh. Ko təsuva uəhaiən.' Kəni ioluək əha tinətuəuin minatoh noluək min nıpətan mine nəman, kəni muvən mətəuən mətəmnim mətəpis. ?Kəni iərmənig otol nak? ⁴⁶ Iərmənig rəha suah u otitəlig=pa ohni e nian kəti iətəm in təsəhrunian kəni məsəhtul maruəin ohni. Kəni iərmənig otəfən nalpinian asoli kəm in, kəni in otəfən in tuvən matig ilah nətəmi min u kəsotolian rəhan nəghatian.

⁴⁷ "Ioluək əha iətəm tinəhrun rəkis nəghatian rəha iərmənig rəhan, mətəu in təsəhtul maruəin məmə otol uək min əha, kəni okoh in tətəu nəhməiən. ⁴⁸ Mətəu ioluək iətəm in təsəhrunian nəghatian min rəha iərmənig, kəni in matol natimnati iətəm in təsəhruahruian iətəm in otəkeikei mos nalpinian ohni, kəni okoh mətig ioluək u. Iətəmimi u Uhgın tətəfən natimnati tēpət kəm in, in otəkeikei mol natimnati tēpət. Kəni iətəmimi u kətələhu=pən natimnati tēpət e nəhlmin, okətəpuəh e natimnati tēpət ohni."

Iesu tatol nətəmimi kətəuəri ilah min

⁴⁹ Kəni Iesu təməni məmə, "Iəmuvə məmə iəkəhlman e nigəm e nəhue niftəni, kəni nəmə rəueiu əha nigəm əha tinatəu rəkis, kəni niki tagian. ⁵⁰ Nian əskasik kəti otuva e rəhak nəmiəgəhiən, təhmen e noliən bəptais kəti, kəni niki tətəhmə lan mətəuarus otol naunun. ⁵¹ ?Nikitəmah təhti məmə iəmuvə u məmə iəkələhu nəməlinuian e nəhue niftəni? !Kəpə! Iəməsuvaian məmə iəkələhu nəməlinuian, mətəu iəmuvə məmə iəkəkol nətəmimi kotaiu atiti. ⁵² Kəni rəueiu əha, nəmə nətəmimi faif e lahuənu kəti, kəni okətəuəri ilah min, kisil oklahi keiu, kəni keiu okuahi kisil. ⁵³ Tətə mine nətin iərman okətəuərah o lau min. Kəni məmə mine nətin pətan, okətəuərah o lau min. Kəni pətan mine uhun, okətəuərah o lau min."

Nətəmimi okətəkeikei motəhrun nəmtətian min

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kəni in təməghati min kəm nimənin nətəmimi mətəni məmə, "Nian nəkotəruh nimali nəpuə min okotəri, kəni nəkotəni uəhai əmə məmə otəfuv, kəni otol pəhriən. ⁵⁵ Kəni nian nəkotəruh niug notəsuvəhiən tol naugin, † nəkotəni məmə okəpiəpi, kəni otol pəhriən. ⁵⁶ !Ei! !Itəmah nəfaki eiue min! Itəmah nəkotəni məmə nəkotəhrun pik natimnati min, kəni motəhrun nehian niftəni mine neai, kəni nəkotəhrun məmə nian otuva lanəha, kəni otol pəhriən lanəha. ?Mətəu təhro nəsotəhrunian nıpəti nəmtətian min iətəm nauteruh əha rəueiu?

⁵⁷ "?Təhro nəsotitəpəniən suaru iətəm təhruahru məmə onəkotohtəu=pən? ⁵⁸ Nian suah kəti otələs ik nəkian e kot, kəni e nian natuəliuək e suaru, kəni təvür məmə nəkaupən məghati kəm in muəni-vivi rəhatəlu nərahian. Nəmə nəsuolian, kəni otələs ik mian e kot, kəni iətəmi asoli rəha kot otegəhan=pən lam e nəhlmi polis, kəni otələs ik muvən məsisig lam e kaləpus. ⁵⁹ İətəni kəm ik məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsiətiən e kaləpus mətəuarus nəkəkeikei mətəou e məni rəfin əgin o nalpinian rəham."

13

Nətəmimi okətəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min

12:44 Mat 25:21,23

12:46 Mat 24:45-51

12:47 Jem 4:17

12:48 Mat 10:34-36

12:50 Mak 10:38-39

12:53 Maeka 4:6

† **12:55** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə,

"Nian nəkotətəu nimətəgi iətəm tatsipəsi," mətəu-inu əpəha İsrəl, nəpiəpiən tətəurisig e nimətəgi iətəm tatsipəsi. **12:59** Mat 5:25-26

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə nətəm Kaləli nəuvein kautoh natimiəgəh min məmə okotol sakrifais lan kəm Uhgın, əmeiko, soldia min rəha kəpmən u Pailat kəməhuva motohamu ilah, kəni nira natimiəgəh min mine nira nətəmimi min kəmotaiu motol əmə kətiəh.* ² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “? Təhro? ? Nikitəmah təhti məmə nərahian əskasik rəha nətəm Kaləli əha məmə inkonu ilah kotarah pik tapirəkis ərəfin nətəm Kaləli? ³ ! Kəpə! İətəni kəm təmah məmə təsolian lanəha. Mətəu okəmə itəmah min nəsotəuhlinian itəmah e nolian tərəh min rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis. ⁴ ? Kəni təhro e nətəm Sailoam eitın əpə nimə əfəməh təməmei məharag-ərain ilah kohmis? ? Nikitəmah təhti məmə nəmiəgəhian rəhalah tərəh tapirəkis nətəmimi rəfin əpəha Jerusiləm? ⁵ ! Kəpə! İətəni kəm təmah məmə təsolian lanəha. Mətəu nəmə itəmah nəsotəuhlinian itəmah e nolian tərəh rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis.”

⁶ Kəni təməni nəghatian əuhlin u məmə, “İətəmimi kəti təmərfəi nigı kəti e nasumian rəhan, nərgin u fik. Kəni nian nu min nəuvein təmuva minuvən rəkis, kəni suah u təmuvən nian tēpət mətasal e nəuan nigı u, mətəu-inu təsəuəian. ⁷ Kəni in təməni=pən kəm suah u tateh nasumian məmə, ‘Eruh-to. İəmuva mətasal e nəuan nigı minos nu kisil, mətəu iəseruhian nəuan nigı kəti mine. Əuahli rəkis. Təsəuvirian məmə təhtul pəsig e niftəni rəha nasumian.’ ⁸ Kəni suah u iətəm tateh nasumian tənı=pən kəm in məmə, ‘İətəmi asoli, upəh-to pəh tos min nu kətiəh. Kəni iəkəl niftəni mıtəlau e nəukətin, kəni masiru lan məmki=pən niftəni təuvir. ⁹ Kəni nəmə təuə e nu əha ikin, kəni ko təuvir. Mətəu nəmə kəpə, ik nəkəhrun nətəi rəkisian.’ ”

Iesu təmol vi pətan kəti e Sapət

¹⁰ Kəni e Sapət kəti, Iesu təmətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapumian. ¹¹ Kəni pətan kəti əha ikin narmın tərəh tətətig lan e nu eitın, kəni tatol məmə nəmtahn tatekəu e nian rəfin, kəni məsəhtul əhruahruian. ¹² Kəni Iesu təmeruh in, kəni in təmauin lan məmə otuva ohni, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Pətan. İəu iatitıs rəkis rəham nimisian, ko təsaskəlımian ik.” ¹³ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin lan, kəni əmeiko, təməhtul əhruahru minəuvir, kəni minətəni-vivi Uhgın.

¹⁴ Mətəu iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapumian, nıkin təmahmə məmə inko Iesu təmol vi pətan u e nian rəha Sapət. Kəni in təməni=pən kəm nətəmimi məmə, “Nian sikis rəhatəmah o nolian uək lan. Nəkotəhrun nəhuvaian e nian min əha məmə in otol vi itəmah lan, mətəu e nian rəha Sapət, onəsəhuvaian lan.”

¹⁵ Kəni İərmənig təməni=pən kəm in məmə, “!İtəmah nəfaki eiua min! ? Pəh u ikinu e nikitəmah e nian rəha Sapət, kəni təsitisian rəhan kau uə toğki u təmoɦrain, kəni masig muvən təmmın nəhu? !Kəpə! İtəmah min nautol lanəha. ¹⁶ Mətəu pətan əha, in nəuaniləuis kəti rəha Epraham, u Setən təməlis o nu eitın. Kəni təhruahru əmə iəu iəkəkeikei mıtıs kəni mosmiəgəh in e nian rəha Sapət.” ¹⁷ Kəni nəghatian rəha Iesu təmol rəhan tikimır min kəmotaulis. Kəni nətəmimi rəfin, nikilah tagian o uək təuvir aɡin min iətəm Iesu tatol ilah.

Iesu təməni nəghatian əuhlin keiu e Narmənigiən Rəha Uhgın (Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

* **13:1** Nətam İsrəl kəmotauit o nimisian rəha nətəmimi min əha mətəu-inu ilah kəutətig e Nimə Rəha Uhgın u tasim, kəni mautil nati Lou tətəni. **13:2** Jon 9:2 **13:7** Luk 3:9 **13:8** 2Pitə 3:9,15 **13:14** Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 **13:15** Luk 14:5

18 Kəni Iesu təməni məmə, “?Narmənigiən Rəha Uhgın in təhmen e nak? Pəh iəkəni nəghatiən əuhlin kəti məmə otəgətun itəmāh e Narmənigiən Rəha Uhgın. 19 Nəua nigı kəti u nikitin natiəkəku agin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın.† Kəni ilah kəti tərfei e rəhan nasumini. Kəni nikitin teviə mol iahgin, kəni mənig ilah min kəhuvə motol=pən nimaalah e nəhlmın min.”

20 Kəni təmāni min məmə, “?İtəgətun Narmənigiən Rəha Uhgın məmə in təhmen=pən e nak? 21 In təhmen=pən e is nəuan nəuветin iətəm pətan kəti tətətkin flauə e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətasisi matol iahgin.”

Təuə əkəku

(Mat 7:13-14,21-23)

22 Nian Iesu təmətaliuək matuvən Jerusiləm, kəni mətəgətun nətəmimi e nəhruənu asoli min mine lahuənu min. 23 Kəni suah kəti təmətapuəh ohni məmə, “?İərmənig, nətəmimi nəuan nəuvein əmə iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah?”

Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, 24 “İəkəni kəm təmāh məmə onəkotəkeikei motalkut pik məmə nəkəhuvən pən e namtihlua u iətəm natiəkəku tatuvən e negəu e neai, mətəu-inu nətəmimi tətət okotalkut məmə okəhuvən imə, mətəu ko kəşəhuvənən. 25 Mətəu o nian kəti, iərmənig rəha nimə əha in otəhtul masisig e rəhan doə. Kəni itəmāh u nəşəhuvəiən əha imə e nıkulu iətəm natiəkəku, onəkəutəhtul ihluə mətətəhti-əhti nıkulu mətətəni məmə, ‘Pale, İərmənig. !Erəh e doə o timah!’ Mətəu in otəni məmə, ‘İəkəruu agin itəmāh.’ 26 Kəni itəmāh onəkotəni məmə, ‘İərmənig, kitah kəmotauən pəti, kəni ik nəməgətun itəmāh əpəha imatimāh ikin.’ 27 Mətəu in otəni=pinə məmə, ‘İəu iətəni kəm təmāh məmə iəkəruu agin itəmāh. Itəmāh rəfin nətəm nəkotərəh agin. !Əhuvən əpəha isəu ohniəu!’

28 “E nian əha itəmāh onəkoteruh Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine iəni əupən min kəutatig e negəu e neai iətəm Uhgın tətərmənig lan, mətəu itəmāh onəutəhtul ihluə kəni okəraki pətigəm e təmāh, kəni onəkotasək, mautigət-ərain nəhlutəmāh, mətətəu tərāh. 29 Kəni nətəmimi okotsipən e nıkalin min rəfin rəha nəhue niftəni, məmə okəhuvən motəharəg motauən e negəu e neai iətəm Uhgın tətərmənig lan. 30 Kəni təuvir məmə nəkotəhrun məmə, nətəmimi nəuvein iətəm kəutəhuərisig okəhuvə motəhtul əupən. Kəni nətəmimi nəuvein u kəutaupən, ilah okəpanəhuərisig.”‡

Herot təmolkəikei məmə

in otuhamu Iesu

(Mat 23:37-39)

31 Kəni e nian əha, Farəsi min nəuvein kəməhuvə motəni=pən kəm Iesu məmə, “Təuvir məmə onəkiet uəhai əmə u ikinu matuvən, mətəu-inu Herot Antipas tolkeikei məmə otuhamu ik.”

32 Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “Herot Antipas in iol ekəu-ekəu, təhmen e kuri rərpın. Əhuvən motəni=pən kəm in məmə iəu iətəni məmə, ‘Ehto. Nian əkuəkir əmə əha ikin tətətig iətəm iəu iəkəhgi pətigəm narmin tərāh min e nətəmimi, kəni matol vivi nimisən rəha nətəmimi, kəni uərisig e nian kisil lan, kəni iəköl naunun e rəhak uək.’

† 13:19 Nəghatiən Kris tətəni məmə, “nikiti mastət.” Mastət in nigı kəti u nikitin in natiəkəku. Tateviə əpəha İsrəl, mətəu tikə əpəha Nitəni. 13:25 Mat 25:10-12 13:27 Sam 6:8 13:28 Mat 8:11-12 13:29 Sam 107:3 13:30 Luk 14:9; Mak 9:35; 1Kor 4:9; Mat 20:8 ‡ 13:30 Nətəm İsrəl, nıkilah təhti məmə ilah kəutəhtul əupən e nətəmimi ərəfin. Kəni nıkilah təhti məmə Nanihlua min kotərəh əmə. Mətəu Iesu təni məmə nətəmimi tətət rəha İsrəl okəşəhuvənən e negəu e neai, kəni Nanihlua min tətət, ilah okəhuvən e negəu e neai.

³³ “Nati əpnəpən Herot təməni lanəha, mətəu iəu iəkəkeikei mətitəu=pən rəhak suaru matuvən u rəueiu, mine olauig, mine oniəh muvən miət pən Jerusiləm. İkin əha əhruahru iətəm okotəkeikei kisiai iəni min ikin. Mətəu Jerusiləm əmə, kətuhamu iəni min rəha Uhgın ikin.

³⁴ “İ Əui kəsi, nətəm Jerusiləm, nətəm Jerusiləm! İtəmah nəutohamu iəni min rəha Uhgın, kəni nətəmimi nətəm Uhgın təmahli=pa kəm təmah, nəutahtımu ilah e kəpiel apın, inəha nətəmimi u rəha Uhgın nətəm kautos nəghatiən rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e məniğ iətəm tatuu nenətin min e nikəuvkəuvin, mətəu nikitəmah təsəğianən, kəni məutəpəh iəu. ³⁵ Otafu-to. Uhgın tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahian otələs, kəni nati tikə ikin. Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nıpəhrianian mətəu-inu onəsoteruh minian iəu mətəuarus nəkotəni məmə, ‘İərməniğ Uhgın tətətiğ ilau suah u iətəm tətəva e nərgin.’”

14

Iesu təmuvən əpəha imə Farəsi kəti ikin

¹ E nian e Sapət kəti, Iesu təmuvən e nimə rəha iətəmi asoli kəti rəha Farəsi min məmə otəuən, kəni nətəmimi kəmauteruh vivi in məmə otol-to nak. ² Kəni inəha Iesu təmətəharəğ ikin, suah kəti tatimis e nimisian u nıpətın tətəsisı, in tətəharəğ iuəkır əmə ohni. ³ Kəni Iesu təmətəpuəh o nəğətin min rəha Lou mine Farəsi min məmə, “?Təhro? ?Lou tətəğəhan məmə suah kəti otol vivi nətəmi kəutohmis kotəhrun nəmiəğəhian min e Sapət, uə Kəpə?” ⁴ Mətəu ilah kəsotəniən nati kəti mine. Kəni Iesu təmos suah u, mol nıpətın təuvır min, kəni mahli=pən tatuvən.

⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə itəmah kəti, rəhan suakəku, uə rəhan kau otıuvıg=pən pikin e nimil asoli e Sapət, kəni in otəhro? In otəkeikei muvən mələs rəkis uəhai əmə. ?Pəh u e təmah otəsoliən lanəha?” ⁶ Kəni rəhalah kəti nəghatiən təmikə məmə okotəni.

⁷ Kəni Iesu təməh nətəmimi nəuvein iətəm kəmauin e lah o nauəniən, kəni kəməhuva imə kəni mətitəpın ikin min rəha nisianiən məmə okotəharəğ=pən ikin. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ⁸ “Nəmə iətəmi tətəuin lam məmə onəkəku o nauəniən rəha marit, kəni nəsuvəniən məharəğ pipim ikin təuvır ikin maupən. Məta suah kəti in tepət məpirəkis ik tuva, ⁹ kəni iətəmi asoli rəha nimə otəni kəm ik məmə, ‘Ağim. Pəh suah u in otəharəğ u ikinu.’ Kəni onəkəulis mətəu-inu onəkəkeikei meiuaiu məharəğ ləhtəni ağın ikin nisianiən tikə ikin. ¹⁰ Mətəu nəmə suah kəti taun lam məmə nəkuvən mauein e nauəniən kəti, kəni təuvır məmə nəkitəpın ikin nisianiən tikə ikin. Kəni ko, nəmə iətəmi asoli rəha nimə tuva, kəni in otəni kəm ik məmə, ‘Rəhak iətəmimi, uvən məharəğ əha ilis, ikin təuvır ikin.’ Kəni inu otləfəri nərgəm e nəhmti nətəmi rəfin əha imə. ¹¹ İəkəni lanu mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in məmə otəva iətəmi asoli, Uhgın in otəsiahu in. Mətəu iətəmimi tətəsiahu aru in, Uhgın otəfəri matol iətəmi asoli lan.”

¹² Kəni Iesu təməni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə u məmə, “Nəmə natol nauəniən asoli kəti e nərauıə uə lapın, təsəuvırin məmə nəkəuin e ik min nəuvein, mine pıam min, mine nımənin min rəham, mine nətəmi rəhalah nəutə tepət u kəutatığ təlau lam. Nəmə natol lanəha, kəni məta, ilah min okotəuin lam məmə nəkuvən motəuən itəmah min ilah, kəni ilah okotalpın nati nəmol kəm lah. ¹³ Mətəu nian natol nauəniən kəti, onəkəkeikei mauin e nanrah min, mine nətəmi nıpətı lah nəuvətın tərəh, mine iəhlkın rah min,

mine nətəmi nəhmtilah tərəh, məmə okəhuva nəkaugin ilah. ¹⁴ Kəni Uhgın in otətəuati e rəhan nəuviriən kəm ik, mətəu-inu ko ilah kəsotalpın aginiən nati nəmol kəm lah. Mətəu e naunun nian, nian nətəm kotəhrəhru okotəmiəgəh min, Uhgın otətəu ik lan.”

*Nəghatiən əuhlin
e nauəniən asoli
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kəni ilah kəti əha ikin e nauəniən təmətəu nəghatiən əha, kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Təuvir pik o iətəmiimi u otuvən əpəha e negəu e neai ikin Uhgın tətərməniğ lan, kəni mauən e nauəniən asoli rəhan.”

¹⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nian kəti, suah kəti təmol nauəniən asoli kəti rəhan, kəni mauin e nətəmiimi tēpət məmə okəhuva motəuən pəti ilah min. ¹⁷ Kəni e nian rəha nauəniən, in təmahlı=pən rəhan iol əhruiin məmə otuvən məni pətiğəm kəm nətəmiimi u təmauin rəkis e lah. Kəni təmuvən məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva-tə motəuən, inol əpenə-penə rəkis e nauəniən.’ ¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotəpəh nuvəniən mətəni məmə ko kəsuvaiən. Kəti təmaupən məni kəm in məmə, ‘Pale. Əni=pən-to kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu, iəmos əmə nəhmti niftəni kəti, kəni iəkəkeiki muvən meruh.’

¹⁹ “Kəni kəti min təni məmə, ‘Pale. Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu iəmos əmə nəhmti kau ten rəha niuvniən kat, kəni iəkəkeiki muvən meh pīpim rəhalah min uək.’

²⁰ “Kəni kəti min təni məmə, ‘Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu, kəmit rəhak pətan kəhuva lahuənu u rəueiu.’

²¹ “Kəni iol əhruiin təmuva məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli. Kəni iətəmi asoli u nikin təmahlı pīk, kəni təməni=pən kəm rəhan iol əhruiin məmə, ‘Uvən uəhai e suaru mine ikin min nəuvein e taun meruh nanrah min, mine nətəmi nīpəti lah min tərəh, mine nətəmi nəhmti lah tərəh, mine nətəmi nəhmkiləh tərəh, kəni mit ilah məhuva.’

²² “Kəni in təmol nati rəhan iətəmi asoli təməni, kəni nian in təmətəliğ=pə məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli məmə, ‘Iətəmi asoli. İəu inol rəkis natimnati min iətəm ik nəməni məmə iəkol, mətəu nauəniən tēpət əhanəh əha ikin, kəni nīmə təhmen e nətəmiimi nəuvein min.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təməni kəm ioluək məmə, ‘Kəni ko uvən e suaru, mine ikin min rəfin ihluə e taun, kəni muvən muh nīkilah məmə ilah okəhuva imə, məmə nīmə u rəhak otəkeiki məri. ²⁴ Mətəu iəkəni kəm ik məmə nətəmi iəmaupən mauin e lah, ko kəsotun askəuviniən nauəniən nəuvetin rəhak.’”

Suaru o nitəu-pəniən Iesu

²⁵ Nīmənin nətəmiimi tēpət kəməutəhuərisiğ e Iesu e suaru. Kəni nian in təmeirair məni=pən kəm lah məmə, ²⁶ “Nəmə suah kəti tolkeiki məmə otuərisiğ lak, in otəkeiki mol iəu iəkəhtul əupən e rəhan nəmiəgəhiən. In otəkeiki molkeiki pik agin iəu, məpirəkis rəhan tatə mine məmə mine rəhan pətan mine nətin min mine pian min mine nəuviniin min, mine in əhrəhru min.* Kəni nəmə təsolin lanəha, ko in təsəhmenin məmə otuva rəhak iətəmiimi. ²⁷ Kəni nəmə iətəmiimi kəti təsələsiən rəhan nigī kəluəu mītəu=pə iəu, ko in təsəhmenin məmə in otuva mol rəhak iətəmiimi lan.

²⁸ “Nəmə itəmah kəti tolkeiki məmə tol nīmə asoli kəti u təfəməh, in otəupən məharəğ meruh rəhan məni rəha natimnati min məmə təhmen uə

14:14 Jon 5:29   **14:15** Luk 13:29   **14:20** 1Kor 7:33   * **14:26** Nəghatiən Kris əhrəhru tətəni məmə, iətəmi tolkeiki məmə otuərisiğ e Iesu, in otəkeiki məməki e rəhan min. Mətəu nīpəti nati u məmə, kitah okotolkeiki kitah min, mətəu okotəkeiki mautolkeiki pik agin Iesu.   **14:26** Luk 9:23

kəpə. ²⁹ In tatol lanəha mətəu nəmə in təsaupənian meruh məni ohni, kəni in otətəuain mətələhu nəukəti† nīmə əmə, nəmə təsolian naunun lan, kəni nətəmi rəfin u kəhuva moteruh kəni motaləh lan motəni məmə, ³⁰ ‘Otafu-to. Suah əpəha təmol nīmə kəni məsol rəfinian.’

³¹ ‘Kəni nəmə kig kəti, rəhan nətəm kəutəluagin ilah ten-tausin əmə, mətəu tətətəu məmə kig pisin kəti min rəhan nətəm kəutəluagin ilah tuenti-tausin tətəva məmə okuəluagin, ko təsuvən uəhaiən mə otəluagin. In otaupən məharəg mətəlig lan məmə təhrun nehpuhuiən, uə kəpə. ³² Nəmə təhrun məmə ko təsehpuhuiən, in otəkeikei mahli=pən nətəmi nəuvein kəhuvən moteh rəhan min tikimir nian in isəu əhanəh, məmə okotol nəməlinuiən. ³³ Kəni təhmen əmə, nəmə itəmah kəti in təsol əpenə-pənəian məmə otəhlman e natimnati rəhan məmə tuva muərisig lak, ko in təsuvaian mə rəhak iətəmimi.”

³⁴ Kəni Iesu təmol naunun e nəghatian rəhan kəm nətəmimi e suaru məmə, “Sol in nati təuvir kəti, mətəu nəmə narfuiən rəhan tikə, ko nati tikə mə ko tol məmə in otəuvir min.‡ ³⁵ Kəni ko kəsolian nati təuvir kəti lan, kəni nətəmimi okotəraki əmə lan. Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u.”

15

Nəghatian əhlin e sipsip iətəm təməluēi (Mat 18:10-14)

¹ E nian əha, nətəmimi tēpət nətəmi kautos məni rəha takis, mine nətəmimi min tēpət u iol təfagə tərəh min, kəməhuva məmə okotətəlig e Iesu.

² Kəni Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou kəməutəni nikali Iesu o nətəm iol təfagə tərəh min əha, məutəni məmə, “Suah əha, nikin tagiən əmə məmə nol təfagə tərəh min kəutəhuva ohni, kəni məutəuən pəti.”

³ Kəni əmeiko Iesu təməni nəghatian əhlin kəti məmə, ⁴ “Inu nipəhriənian, uə kəpə. Nəmə itəmah kəti rəhan sipsip ilah uan-hanrit, kəni kətəh təluēi, kəni tūpəh nainti-nain kəutan ikin tēpiə ikin məutəuən, kəni muvən məsal e sipsip u təməluēi mətuərus məkeikei meruh. ⁵ Nian in təməh, kəni in təməfəri mələs, kəni nikin təmagiən. ⁶ Kəni nian in təmiet=pa lahuənu, in otəkeikei mauin e in min nəuvein, mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, kəni məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva. Pəh kotagiən pəti, mətəu-inu ləmeruh min rəhak sipsip u təməluēi.’”

⁷ Nian Iesu təməni rəkis nəghatian əhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu iəkəni kəm təmah məmə, əpəha e neai otəhmen əmə lanəha. Nəmə iol təfagə tərəh kəti titəlig e rəhan nətəligiən muva o Uhgın, kəni nagəniən asoli əpəha ilis e negəu e neai o suah u otepət, mapirəkis nagəniən o nətəmimi nainti-nain u nikilah təhti məmə kotəhruahru məsotolian nati kəti tərəh iətəm okotəkeikei mohtəlig e nətəligiən rəhalah ohni.”

Nəghatian əhlin e məni təmikə

† 14:29 Nəghatian u “nəukəti,” tətəghati e kəpiel min iətəm kətaupən kətələhu o nolian nīmə. ‡ 14:34 Sol rəha nətəmimi e nian əha, in təmol filəh-filəh e nati pisin pisin u rəhalah nətəhianian tikə. Kəni nian nəuvein, nəmə nəhu tatol filəh-filəh e sol, kəni ko narfuiən tiet. Mətəu sol rəhatəh u rəueiu təsolian lanəha. In tarfu əmə lanko. 14:34 Mat 5:13; Mak 9:50 15:2 Luk 5:30 15:4 Esik 34:11,16; Luk 19:10 * 15:7 Iesu tətəghati e Farəsi min nətəmi kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis, kəni ilah kəutəni məmə kotəhruahru, nati əpnəpin nərahian tətətig e nikilah rəfin.

⁸ Kəni Iesu təmatig məghati min məmə, “?Nəmə pətan kəti rəhan məni ten kəmol e silfə, kəni məruu kətiəh, kəni in otol nak? In otasiə, kəni maiəh məsal vi əha imə mətəuarus meruh. ⁹ Kəni nian in təmeruh məni əha, in otəuin e in min əuəvin mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, məni məmə, ‘Əhuva pəh kotəgian pəti mətəu-inu iəmeruh rəkis rəhak məni əpələ təmika.’”

¹⁰ Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən əuhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, “İəu iəkollkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə, təhmen əmə min lanəha, nəgəniən asoli e nəhmti nəgəlo min əpəha ilis e neai, nian iol təfagə tərəh kəti titəlig e nətəligiən rəhan matuvən o Uhgın.”

Nəghatiən əuhlin e nəti suah kəti iətəm təməluəi

¹¹ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Suah kəti, nətin iərman keiu. ¹² İətəm təkəku lan təni=pən kəm timiləu, ‘Tatə. Əuəri nautə min rəham, kəni məfa rəhak u rəueiu.’ Kəni timiləu təuəri rəhan natimnati kəni məfən kəm lau.

¹³ “Kəni təsuvəhiən, nətin iətəm təkəku tos rəhan muvən mətuəti lan kəni mos məni lan, kəni miet imalah ikin muvən e nitəni pisin kəti min isəu. Kəni mol rəhan məni mərəkın-rəkın e nolian tərəh min əmə. ¹⁴ Kəni nian rəhan məni təmikə rəfin, nəumis asoli təman e nitəni əha, kəni nəumis tinatus suah u, nigın nauəniən tinika. ¹⁵ Kəni təmuvən matol uək kəm suah kəti əha ikin, kəni suah u təmahli=pən məmə otuvən mətaugin rəhan min nipikəh min. Nian in təmətaugin nipikəh min əha, ¹⁶ mətəu nəumis natus pik kəni əmeiko in tinatollkeikei məmə otun nauəniən nig pikəh min. Mətəu iətəmi tikə məmə otəfən nati kəm in.

¹⁷ “Kəni əmeiko nətəligiən təuvir kəti tinuva ohni, kəni tətəlig məmə, ‘Kəsi. Rəueiu əha noləuk min rəha tatə, niglah nauəniən tepət məpirəkis agın, mətəu iəu əpə iətətig u ikinu, otəsuvəhiən iəkimis e nəumis. ¹⁸ Oiəkəkeikei miet u ikinu mitalig=pən o rəhak tatə, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. ¹⁹ Rəueiu əha iəsəhmenian məmə onəkəuin lak məmə nətim. Mətəu ol iəu məmə ioluək əmə kəti rəham.’” ²⁰ Kəni təməhtul məliuək minətuven məmə oteh rəhan tatə.

“Mətəu nian təmətuva əhanəh isəu, rəhan tatə təməsal=pən mafu, kəni nikin təməpət ohni, kəni maiu muvən mos nəuegin magiən ohni.

²¹ “Kəni nətin təni=pən kəm in məmə, ‘Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. Rəueiu əha iəsəhmenian məmə onəkəuin lak məmə nətim.’

²² “Mətəu rəhan tatə taun e rəhan min noləuk min məni=pən kəm lah məmə, ‘İEi! Əhuven uəhai motos nəpən u iətəm təuvir məpirəkis məhuva məhuvən=pən lan kəm in, kəni motos ring motəfən e nəhlmin, kəni motos put kəhuva məhuvən=pən e nəhlkin, ²³ kəni motos kau iətəm tasisi-asisi məuvir kəni motoh, pəh kotol pəti nauəniən asoli rəha nətik, ²⁴ mətəu-inu nətik u, in təhmen əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəiağəh min. In təməluəi, mətəu ineruh min.’ Kəni əmeiko ilah kinautol lafet.

²⁵ “Kəni e nian əha, nətin iətəm tepət in əpəha e nasumiən. Nian təmətuva minuva iuəkır o lahuənu, kəni mətəu nətəmimi kautol nəpuən, kəni məutol danis. ²⁶ Kəni taun e ioluək kəti tuva tətəpuəh lan məmə, ‘?Ei, nati nak əha nətəmimi kautol?’ ²⁷ Kəni təməni=pən kəm in məmə, ‘Piam təmuva, kəni rəham tatə təməh pılık iətəm tasisi mətəu-inu piam tinitəlig=pa, kəni in təsanən əmə.’

²⁸ “Kəni nikin təmahmə, kəni in təməni məmə, ‘Ko iəsuvəniən imə.’ Mətəu rəhan tatə təmuva ihluə mətəkeikei kəm in məmə otuvən imə. ²⁹ Mətəu təni=pən kəm rəhan tatə məmə, ‘Afu-to. Kəmətuətig nu tepət rəkis, kəni iatol

uak u ikinu tãhmen=pãn amã mãmã rãham kãti ioluak, kãni mãsãhtian nãuiam. ?Mõtãu tãhro, tatã? Nãmãsãfãian nati akãku kãti kãm iãu tãhmen=pãn e nãni, mãmã iãkol nauãniãn lan itimah iãu min nãuvein. ³⁰ Mõtãu natim aha iãtãm tãmãrãkin rãfin rãham min natimnati o nãtãouiãn nipãtan min lan rãha suaru, mõtãu nian tinitilig=pa lahuãnu, kãni nãkauit moh pilik u tãsis-iãsis matol lafet lan rãhan.'

³¹ "Mõtãu rãhan tatã tãni=pãn mãmã, 'Nõtik. Nian rãfin kilau min ik kãtuatig, kãni natimnati rãfin rãhak in rãham. ³² Mõtãu tãhruahru amã mãmã okol lafet u motãgiãn, mõtãu-inu piam u tãhmen=pãn amã mãmã tãmimis rãkis, mõtãu rãueiu in tinãmiaãgãh min. In tãmikã, mõtãu rãueiu kinoteh min.' "

16

Nãghatian rãha iãtãmi asoli iãtãm tatol nolian ekãu-ekãu

¹ Kãni Iesu tãmãni kãm rãhan min nãtãmimi mãmã, "Suah kãti rãhan nautã tepãt, kãni in tãmos suah kãti tuva in iãtãmi asoli rãha noluak min. Kãni rãhan min nãuvein noluak min kãmãhuva motãni=pãn nãrahian rãha iãtãmi asoli aha kãm iãrmãnig, motãni mãmã, 'Ei, suah kãha tãtãrãkin rãham natimnati.'

² Kãni tãmauin e suah kãha mãmã tuva tãghati kãm in mãmã, '?Ei, nãghatian nak u iãtãtu kãtãni lam? Iãkolkeikei mãmã nãkos rãfin nãghatian min rãha uak rãham muva, mõtãu rãueiu aha iãkahli pãtigãm ik e uak.'

³ "Kãni iãtãmi asoli aha tãmuvãn nikin tãhti mãmã, 'Kãsi. Rãhak iãrmãnig tãni mãmã otãraki lak e rãhak uak aha rãueiu. ?Kãni olãkãhro aha rãueiu? Iãu iãsãhmenian mãmã o iãkuvãn mãtu niftãni o nosian mãni, kãni iãu iãkisiai neãsiãian o mãni. ⁴ !Ouah! Rãueiu aha inãhrun nati olãkol pãh nãtãmimi okotol iãu iãkuvãn imalah ikin kãni ko moteh vivi iãu nãmã rãhak iãrmãnig otãraki lak e rãhak uak.'

⁵ "Kãni ko in tãmauin rãfin e nãtãmimi nãtãmi kãmotos mãni o iãrmãnig kãhuva kãtiãh kãtiãh. Kãni in tãmãni=pãn kãm iãtãm tãmaupãn muva mãmã, '?Ik nãmos nak?' ⁶ Kãni suah kãha tãni mãmã, 'Iãmos dirãm rãha oiel rãha nauãhian ilah uan-hãnrãt.*' Kãni iãtãmimi asoli tãmãni=pãn kãm in mãmã, 'Inu mã nauãuã rãha kauin rãham. ðharãg uãhai, kãni mãtei fifti dirãm amã e rãham nauãuã.'

⁷ "Kãni ko mãni=pãn kãm suah kãti min mãmã, '?Ik nãmos nak?' Mõtãu in tãni mãmã, 'Iãmos uan tausin pak wit.' Kãni iãtãmi asoli tãni mãmã, 'Os nauãuã rãha kauin rãham, kãni mãtei=pãn amã eit-hãnrãt pak wit.'

⁸ "Kãni ko, iãrmãnig rãha iãtãmi asoli aha iãtãm in tãmol tãrah lan, tãmãni-vivi in o rãhan neiãuãn mãmã in oteh vivi aru in.

"Nati u tãtãgãtun mãmã nãtãmimi rãha niftãni, ilah kotãhrun vivi nolian min rãha niftãni nian ilah kãutãghati kãm lah min, tapirãkis nãtãmimi rãha nãhãgãhãgãn.†

⁹ "Kãni iãtãni kãm tãmãh mãmã, onãkotasiru vivi e nãtãmimi e mãni rãha niftãni mãmã ilah okãhuva rãhatãmãh niãli min. Kãni nian mãni rãha niftãni u otikã, kãni Uhgìn otos itãmãh muvãn epãha e negãu e neai iãtãm ko tãsikãian.

¹⁰ "Nãmã suah kãti in tãtãsal vivi o nati akãku kãti, kãni in otãhrun nãsalian o nati asoli. Kãni nãmã suah kãti in tatol nolian tãrah e nati akãku kãti, kãni in otol nolian tãrah e nati asoli. ¹¹ ?Kãni tol lanãha, nãmã itãmãh nãsotãsal vivian o mãni rãha niftãni u, kãni pãh otegãhan e tãmãh mãmã nãkotos nati iãtãm tãuvir pãhriãn, u natimnati rãha Uhgìn? ¹² Kãni nãmã itãmãh nãsotãsal vivian

* **16:6** Dirãm e oiel kãtiãh tãhmen e tãte o fote lita. † **16:8** Nipãti nãghatian rãha Iesu mãmã nãtãmimi rãha nãhãgãhãgãn kãsotolian natimnati iãtãm Uhgìn in tolkeikei mãmã otãhtul aupãn e rãhalah nãmiãgãhãn. Nikilah tãsãhti pikian nãteligian rãha Uhgìn. **16:10** Luk 19:17-26

e natimnati rəha suah kəti mīn, kəni niki təmah təsəhtian məmə okəfina mīn kəm təmah məmə rəhatamah əhruahru natimnati mətəu-inu, kateruh məmə ko nəsoətəsal vivian mīn natimnati mīn əha.

13 “Ko iətəmi kəti təsuvaian məmə in ioluək rəha iətəmi asoli mil keiu. Nəmə tol lanəha, in otolkeikei kəti matol nəuiian, kəni məməki e kəti kəni məsoliən nəuiian. Kəni ko nəsoliən ioluək rəha Uhgīn mīne mənī e nian kətiəh.”

14 Farəsi mīn kotolkeikei pik mənī, kəni nian kəmotətəu nəghatian mīn u, kəni kəmotələh əvsan e Iesu. 15 Mətəu in təmənī kəm lah məmə, “Itəmah nautol nolliən mīn məmə nətəmiimi kotəni məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu Uhgīn təhrun nikitəmah məmə nəkotərəh. Iətəni lanu mətəu-inu nati nak u nətəmiimi kəutos məmə in nati agin, mətəu e nəhmti Uhgīn in nati ənpərin əmə.”

16 Kəni in tətəkeikei mətəni məmə, “Kəmətəni pətigəm Lou mīne nəghatian rəha ləni mīn rəha Uhgīn mətəuarus=pa Jon Bəptais, kəni ko uərisig lan, kətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Narməniğin Rəha Uhgīn, kəni nətəmiimi rəfin kəutalkut pik məmə okəhuvən motatig lan. 17 Mətəu kəsəniən məmə uək rəha Lou mīne nəsanəniən rəhan, təmöl naunun. Nəghatian rəfin rəhan kəutatig, iətəm tətəp mīn mətəuarus=pən iətəm təkəku agin. Lou otətətig mapirəkis neai mīne niftəni.

18 “Kəni təhmen=pən əmə lanəha: nəmə iətəmi kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, kəni matit pətan pisin kəti mīn mətəuatig, in tatol təfəgə tərəh. Kəni nəmə iətəmi kəti tatit pətan kəti iətəm rəhan iərman təməpəh kəni ilau mətəuatig, in tatol təfəgə tərəh mətəu-inu in tətəkləh e pətan rəha iətəmi pisin kəti.”

Nəghatian rəha Lasiris mīne iətəmi kəti rəhan nautə tətəp

19 Kəni Iesu təmənī məmə, “Iətəmi kəti rəhan nautə tətəp, kəni in tatuvən e napən təuvir kəmoh e al u nəugi naris in nəhmtin tiəkis, kəni nian rəfin in tatun əmə nauəniən təuvir mīn. 20 Kəni ianrah kəti, nərgin u Lasiris, nīməgin təmöl rəfin nīpətīn mīn. Kəni kəmələs kan əpəha e namtihlua rəha suah u. 21 In tolkeikei pik məmə otətun nīpispisi nauəniən mīn u kəutəmei e tepil rəha iətəmi asoli əha. Kəni nati tərəh mīn kəti, kuri mīn kəutəhuva mətəpəh-əpəh nīməgin mīn rəhan.

22 “Kəni ianrah əha təmimis, kəni nagelo mīn kəmos in məhuvən əpəha e nikali Epraham, ima nəuviriən ikin. Kəni iətəmi u rəhan nautə tətəp, in mīn təmimis kəni kitənim. 23 Kəni in təmuven əpəha e niğəm asoli, kəni tətətəu naməhiən asoli, kəni nian təməsəl-pəri, mafu Epraham əpəha isəu. Kəni Lasiris əpəha e nikalin. 24 Kəni təmauin əfəməh məmə, ‘!Əui, Tatə Epraham! Asiru lak. Əni=pən kəm Lasiris məmə otəfən nəuan nəhlmin e nəhu kəni mos muva mek namik lan məmə otətəpu, mətəu iətətəu nəhməiən asoli e niğəm u ikinu rəueiu.’

25 “Mətəu Epraham tənī məmə, ‘Nətik, nikim təhti-to rəham nəmiəgəhiən əupən. Ik nəmatos natimnati təuvir mīn rəham tətəp, mətəu Lasiris tətətətəu nəhməiən tətəp e nīpətīn. Mətəu rəueiu əha, in tətətəu təuvir u ikinu, kəni ik nətətəu nəhməiən tətəp e nīpətīn. 26 Kəni nati kəti mīn. E nəlugin e tah, nīmil asoli tətəuəri itah, ik ko, kəni itimah u. Nəmə itimah kəti tolkeikei məmə otuvnə meh ik, mətəu ko təsuvəniən. Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva meh itimah mətəu ko təsuvaian.’

²⁷ “Kəni iətəm rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Tatə. Əui, kəsi. Ahli=pən Lasiris tuvən e nimə rəha tatə rəhak, ²⁸ mətəu-inu piak faif əha ikin. Təuvir məmə in otuvən məghati mem əskasik ilah məmə okotətəu ilah məmə okəsəhuvaian u ikinu iətəm iətətəu nahməian asoli agin ikin,’

²⁹ “Mətəu Epraham təni məmə, ‘Kəpə. Nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın tətətig. Pəh piam min okotətəu nəghatiən min əha.’

³⁰ “Kəni iətəmi rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Kəpə, Tatə Epraham. Təsəhmenian. Mətəu nəmə iətəmi kəti otəmiegəh min e nimisian otuvən məghati kəm lah, kəni nıpəhriənian, ilah okotəuhlin rəhalah nətəligian kəni mətəpəh təfagə tərəh min rəhalah.’

³¹ “Kəni Epraham təni məmə, ‘Nəmə kəsotətəligian e nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təmiegəh pau e nimisian kəni muvən məghati kəm lah, mətəu ko kəsotəniən nıpəhriənian lan.’”

17

Əutətəu itəmah

(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

¹ Kəni İesu təməni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəhriən, natimnati min u kəutiuvı=pən iətəmi tətəmei=pən e təfagə tərəh, okəhuva. !Mətəu nərahian asoli o iətəmi əha u tətəfən-əfən kəm nətəmimi, uə in suaru rəha nəfən-əfəniən!

² Mətəu nəmə iətəmi kəti tiuvi=pən rəhak kəti iətəmimi u təhmen e suakəku, məmə otol təfagə tərəh, kəni suah kəha, Uhgın otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən əpəha itəhi lokannim. ³ Kəni tol lanəha, əutətəu mauteruh vi rəhatəmah nəmiəgəhiən.

“Nəmə piam tatol təfagə tərəh kəm ik, kəni əni=pən rəhan nolian tərəh e nəhmtin, kəni nəmə tətəuhlin rəhan nətəligian, kəni alu e rəhan nolian tərəh məsosian tatig e nikim. ⁴ Kəni nati əpnəpin nəmə in tatol təfagə tərəh lam mau səpin e nian kətəh, kəni muva mau səpin, kəni mənı=pən kəm ik məmə, ‘Kəsi, iəmol təfagə tərəh lam. İatitəlig e nətəligian rəhak kəni mətəpəh təfagə tərəh,’ kəni ik onəkəkəikei məsalpiniən malu e rəhan nolian rah min, kəni məsosian tatig e nikim.”*

⁵ Kəni aposil min kəmotətapuəh o iərməniğ məmə, “Ol rəhatəmah nəhatətəian təkəsik təhmin.”

⁶ Kəni İərməniğ təməni məmə, “Nati əpnəpin nəmə rəhatəmah nəhatətəian natiəkəku agin pau təhmen e nıpisipi nıpəkıl, kəni nəkotəhrun nəniən kəm niği u nokin tətəməh məmə, ‘Euvi aru ik, kəni muvən miuvig=pən itəhi,’ kəni niği u otol nəuiatəmah.†

⁷ “Otəni-to. ?Nəmə iətəmi kəti rəhan ioluək tətəsum, uə in tətəh rəhan min sipsip min, nian in tuva lahuənu, nikitəmah təhti məmə, iətəmi asoli otəni=pən kəm in məmə, ‘!Ei! Va uəhai məharəğ mun nauəniən əha?’ !Kəpə!

⁸ In otəni=pən kəm rəhan ioluək məmə, ‘Uvən mol nəgək nauəniən, kəni ko muvən muvən e rəham napən təuvir, kəni məfa nəgək nauəniən mine nımək nənnimiən. Nian nəkol rəfin rəham uək, ko nəkəhrun nuniən nauəniən kəni mine nənnimiən.’ ⁹ ?Kəni nikitəmah təhti məmə iətəmi asoli, in otəni-vivi rəhan ioluək o uək asoli rəhan iətəm in otəkəikei mol? !Kəpə! ¹⁰ Kəni

17:3 Mat 18:15 * **17:4** Nıpətı nəghatiən əha təsəniən məmə kitah okotalu e təfagə tərəh rəha iətəmi kəti mau səpin əmə, matəu okotəkəikei motalu lanu naunun tika. † **17:6** E nəghatiən əhrəuhru rəha İesu, in tətəghati e nikiti mastət u in natiəkəku agin, mine niği kəti nəukətin təmeviə agin, nərgin u fik-malperi. **17:6** Mat 17:20; 21:21

itamah ko, nəkotəhmen əmə e noluək min rəha Uhgın. Nian nəmotol rəkis natimnati rəfin iətəm Uhgın təməni məmə onəkotəkeikei motol, onəkotəni məmə, 'İtimah noluək min əmə. Noliən rəhatamah təsəhmenian o nəni-vivian. İtimah iəmotol əmə uək u itimah oiəkotəkeikei mautol.' "

Iesu təmol vivi nətəmi ten iətəm leprosi təmol ilah

¹¹ Nian Iesu təmətəliuək matuvən Jerusiləm, in təmətəliuək matuvən=pən e nəlugi nitəni mil u Səmeriə mine Kaləli. ¹² Kəni nian in təmiet=pən lahuənu kəti, nətəmimi ten iətəm nimisian u leprosi təmol ilah kəməhuva motəhtul isəu nəuvetin, ¹³ kəni motauin lan məmə, "İIesu, İətəmi asoli, asiru e timah!"

¹⁴ Kəni nian in təməh ilah, təni məmə, "Onəkəhuvən o pris məmə in oteh nipiətətmah." † Kəni nian ilah kəmautəliuək əhanəh e suaru, kəni motəuvir, nimisian təmikə.

¹⁵ Kəni ilah kəti təmeruh məmə leprosi rəhan tənəkə, kəni in təməlali mətəlig=pən o Iesu, mətəni əfəməh məmə, "İIətəni-vivi Uhgın! İIətəni-vivi Uhgın!" ¹⁶ Kəni in təmeiuəu e nəhłki Iesu misin nəulin nipiəngin tatek niftəni, kəni mətəni kəm Iesu məmə nikin tətəgian məmə in təmol vivi rəhan nimisian. Kəni suah u in iətəm Səmeriə. ¹⁷ Kəni Iesu təməni məmə, "İIəmol vivi nətəmi ten kəni mos rəkis rəhalah nimisian, uə kəpə? İMətəu nain min, ilah iə? ¹⁸ İ? Suah u in iəpispis əmə, mətəu in pisin əmə təmitəlig=pa mətəni-vivi Uhgın?" ¹⁹ Kəni Iesu təməni kəm suah u məmə, "Əhtul maliuək matuvən. Rəham nəhatətəian təmol vivi ik."

Nuvaian rəha

Narməngian Rəha Uhgın

(Mat 24:23-28,36-41)

²⁰ Nian kəti, Fərəsi min kəmotətapuəh o Iesu məmə, "İOnəhgın Narməngian Rəha Uhgın otuva?" Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, "Narməngian Rəha Uhgın otəsuvaian məmə nətəmimi okoteruh e nəhmti lah. ²¹ Kəni iətəmi təkə mə otəni məmə, 'Əsal=pa meh, in uəha,' uə 'İəsal=pən meh, in əpəha!' mətəu-inu Narməngian Rəha Uhgın tinuva rəkis mətətig e nikitəmah."

²² Kəni Iesu təni kəm rəhan min nətəmimi məmə, "Nian min kəutəhuva iətəm itamah onəkotolkeikei məmə onəkoteh nian min rəha Nəti İətəmi, mətəu ko nəsotehian. ²³ Kəni nətəmimi okotəni kəm təmah məmə, 'İəsal=pa, in uəha!' uə 'İəsal=pən, in əpəha!' Mətəu onəsəhuvəniən motəhtəu=pən ilah, ²⁴ mətəu-inu e nian iəu Nəti İətəmi oiəkuva lan, in otəhmen e noraipian iətəm tətəraip kəni mətəsiəgəpin neai e nikalın kəti mətəuarus=pən nikalın kəti min, kəni nətəmimi rəfin okoteruh motəhrun. ²⁵ Mətəu əupən, iəu iəkəkeikei mətəu naməhiən tətət, kəni nətəmi kəutatig rəueiu, ilah okotəuhlin nəmtəhlah mətəpəh iəu.

²⁶ "E nian iəu, Nəti İətəmi, iəkuva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa əupən, iətəm nətəmimi kəmotol natimnati min məsotəhrunian məmə Uhgın otol nati kəti lan məsotol əpenə-pənəian. ²⁷ E nian əha, nətəmimi kəməutəuən, mətəmnim, mautol marit, inəha natimnati min rəfin kəmautol e nəmiəgəhiən rəhalah, motətuəuarus=pa nian iətəm Noa tinuvən e nipiəgnəua nēgəu əsoli rəhan. Kəni nuhuən təməfuv naruəh əsoli təmuva kəni maiu mēlərmin rəfin nətəmimi iətəm kəməsəhuvəniən e nēgəu.

17:13 Lev 13:45-46 † **17:14** Nian nimisian leprosi təmol suah kəti, Lou tətəni məmə in tamikmik. Nian nimisian təmikə, in otəkeikei muvən meruh pris kəti məmə in otəni pətəgəm kəm nətəmimi rəfin məmə nimisian təmikə mine namikmikian təmikə. Nian Iesu təməni kəm lah məmə okəhuvən moteruh pris kəti, in təhmen məmə in təməni məmə in otol vivi ilah. **17:14** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4 **17:23** Mak 13:21; Luk 21:8

²⁸ “In tǎhmen=pǎn ǎmǎ e nian rǎha suah kǎha Lot. Nǎtǎmimi kǎmotauǎn, mǎutǎmnmǎ, mǎutos nǎhmtǎ natǎmnmǎtǎ mǎn, mǎutasum, mǎutuvlǎkin nǎmǎ mǎn, inǎha natǎmnmǎtǎ rǎfin kǎmautol e nǎmiǎgǎhǎn rǎhalah. ²⁹ Mǎtǎu e nian iǎtǎm Lot tǎmǎt lan e taun ǎha Sotǎm, kǎni nǎgǎm mǎne kǎpiel mǎn kǎmohuǎu mǎutsǎpǎri e neai motohamu ilah rǎfin ǎpǎha e taun.

³⁰ “Kǎni otǎhmen ǎmǎ e nian iǎu Nǎti Iǎtǎmimi oiǎkuva mǎn lan kǎni, Uhgǎn otol ǎpu iǎu kǎm nǎtǎmimi. ³¹ E nian ǎha, nǎmǎ suah kǎti tǎtǎharǎg ihluǎ e rǎhan nǎmǎ, pǎh in tagǎm mǎsuvǎn mǎniǎn imǎ mǎmǎ in otos rǎhan natǎmnmǎtǎ, kǎni nǎmǎ suah kǎti in ǎpǎha e nasumiǎn, pǎh in otagǎm mǎsuva mǎniǎn lahuǎnu. ³² !Onǎsotaluǎn e pǎtauǎhli rǎha Lot! ³³ In tǎmolkeikei mǎmǎ otaskǎlim rǎhan nǎmiǎgǎhǎn e nǎhue nǎftǎni u mǎsitǎupaǎiǎn iǎu, in otǎsosǎn nǎmiǎgǎhǎn itulin. Mǎtǎu iǎtǎmimi u tǎtǎpǎh natǎmnmǎtǎ rǎha nǎmiǎgǎhǎn e nǎhue nǎftǎni u, kǎni mǎtǎtǎu=pǎ iǎu, in otos nǎmiǎgǎhǎn itulin. ³⁴ Iǎtǎni kǎm tǎmah mǎmǎ, e nian ǎha lapin, iǎtǎmimi keiu okǎtuapǎli e pet kǎtiǎh, kǎni okos rǎkis kǎti, kǎpǎh kǎti. ³⁵⁻³⁶ Pǎtan keiu kǎtuǎharǎg pǎti matuol nauǎniǎn, kǎni okos kǎtiǎh, kǎpǎh kǎti.”[§]

³⁷ Kǎni rǎhan noluk mǎn kǎmotǎni=pǎn kǎm in mǎmǎ, “?Iǎrmǎnǎg, onǎkuva iǎ?”

Kǎni in tǎmǎni=pǎn kǎm lah mǎmǎ, “Onǎkotǎhrun ǎmǎ. Tǎhmen e nian nati miǎgǎh kǎti tǎmǎmǎ mǎtǎmǎhli, kǎni kuverǎ mǎn koteiuaiu mauton pǎti.”*

18

Nǎghatǎn ǎuhlin

rǎha pǎtalǎmis kǎti

iǎtǎm tǎtasǎk o nasiruiǎn

¹ Kǎni Iesu tǎmǎni nǎghatǎn ǎuhlin kǎm lah mǎtǎgǎtun ilah lan mǎmǎ okotǎkeikei mǎutǎfaki nian rǎfin mǎsotǎpǎhǎn, mǎsotolǎn mǎmǎ nǎkilah otǎsǎmeiǎn. ² In tǎmǎni mǎmǎ, “Lahuǎnu kǎti, iǎni kǎti ǎha ikin rǎha nǎlǎhuǎn nǎghatǎn mǎn. Kǎni tǎsǎiǎn Uhgǎn, kǎni tǎsǎiǎi mǎniǎn nǎtǎmimi. ³ Kǎni e lahuǎnu ǎha, pǎtalǎmis kǎti ǎha ikin, kǎni nian rǎfin tǎtuva materuh iǎni u mǎtǎni=pǎn kǎm in mǎmǎ, ‘ǎui. Kǎsi, onǎkasiru lak mǎghati o nǎlǎhu ǎhruǎruǎn nǎrahǎn rǎha tikimǎ rǎhak tatol kǎm iǎu.’ ⁴ Mǎtǎu iǎni u in tǎmǎsuvǎniǎn, kǎni mos nian ǎfǎmǎh mǎmǎ otagǎt mol vi nǎrahǎn ǎha rǎha pǎtalǎmis. Mǎtǎu pǎtan ǎha tǎmǎtǎpuǎh o suah kǎha nian rǎfin matuvǎn matuvǎn, kǎni iǎni nǎkin tǎni mǎmǎ, ‘Nati ǎnpǎnǎn iǎsǎiǎiǎn Uhgǎn, kǎni mǎsǎiǎi mǎniǎn nǎtǎmimi, ⁵ mǎtǎu pǎtan ǎha tǎtǎni mǎtǎni nati kǎtiǎh mǎnatol mǎrǎ iǎu o rǎhan nǎghatǎn, matol matol. Pǎh iǎkǎkeikei muvǎn mǎni-vivi rǎhan nǎrahǎn kǎni mǎlǎhu nǎuviriǎn. Nǎmǎ iǎkǎpǎh, kǎni in otǎtuva ohniǎu matol matol rǎueiu kǎni iǎkǎpǎou lan.’”

⁶ Kǎni nian Iǎrmǎnǎg tǎmǎni rǎkis nǎghatǎn ǎuhlin ǎha, kǎni mǎni mǎmǎ, “Otǎtǎlig-to e nǎghatǎn rǎha iǎni ǎpǎha iǎtǎm in tǎrah tǎhmin. ⁷ ?Mǎtǎu tǎhro e Uhgǎn? In tǎmitǎpin rǎhan mǎn nǎtǎmimi, kǎni ilah kǎutasǎk=pǎn kǎm in nian rǎfin e nǎrauǎi mǎne lapin mǎn rǎfin. ?Kǎni nǎkitǎmah tǎhti mǎmǎ in otǎni=pǎn kǎm lah mǎmǎ, ‘Pǎh pipim’? Kǎpǎ. ?Kǎni nǎkitǎmah tǎhti mǎmǎ in ko tǎsasiruiǎn uǎhai ǎmǎ e rǎhan mǎn? Kǎpǎ. ⁸ Iǎtǎni=pǎnǎ kǎm tǎmah mǎmǎ nǎpǎhrǎniǎn, in otasiruiǎn uǎhai ǎmǎ e rǎhan mǎn, kǎni mol vivi rǎhalah

17:28 Jen 18:20; 19:25   **17:31** Mat 24:17-18   **17:32** Jen 19:26   **17:33** Luk 9:24   **§ 17:35-36**
E kopi ǎuas mǎn nǎuvein rǎha Niutestimin iǎtǎm kǎmǎtei e nǎghatǎn Kris ǎupǎn, kǎmǎlipin nǎghatǎn
mǎn u rǎha fes 36: Iǎtǎmi keiu okǎtuasum, kǎni okos rǎkis kǎti, kǎpǎh kǎti.   * **17:37** Nǎpǎti nǎghatǎn
u mǎmǎ, e nian Iesu in otuva lan, nǎtǎmimi rǎfin okoteruh.   **18:1** Kol 4:2; 1Tas 5:17

nərahian. ?Mətəu nian iəu Nəti İətəmimi oiəkitalig=pa min lan e niftəni, oiəkeh nətəmimi nəuvein nətəm kəutəhatətə e Uhgın, uə kəpə?”

Nəghatian əuhlin

rəha Farəsi mine

iətəm tatos məni rəha takis

⁹ Kəni İesu təməni nəghatian əuhlin kəti kəm nətəmimi nəuvein nətəm nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru motapirəkis nətəmimi rəfin, kəni motəsəl iahu e lah. ¹⁰ In təməni məmə, “Suah mil keiu kəmian əpəha e Nime Rəha Uhgın məmə kuəfaki. Kəti, in Farəsi, kəni kəti in iətəmi tatos məni rəha takis. ¹¹ Kəni Farəsi təməhtul məmə tətəfaki, kəni in mətəni aru əmə in, mətəni məmə, ‘Uhgın, iətəni-vivi ik mətəu-inu nəmol məmə iəkol iətəpəsin lak, mə inəha nətəmimi kotalkeikei pik məni kəni məuteiua məmə kotakləh lan, kəni məutol tərəh, kəni məutakləh e pətan rəha iətəpəsin. Mətəu iəu iəsoliən kəmə ilah. Kəni iəu min iəsoliən kəmə suah kəha iətəm tatos məni rəha takis. ¹² Nian keiu e nəfakiən kətiəh, iətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm ik. Kəni nəmə iəkos natimnati ten, iətos rəkis kətiəh mətəfina kəm ik.’

¹³ “Mətəu suah kəha, iətəmi tatos məni rəha takis, in təməhtul=pən isəu, kəni mətaulis məsəsəl pəriən e negəu e neai kəni məfaki. Kəni nəkin titəgət mətəsək mətəhti mankilahan mətəni məmə, ‘Uhgın, iəu iətəmi tərəh. !Nikim teiuaui ohniəu!’”

¹⁴ Kəni İesu təni məmə, “İətəni kəm təmah. Nian suah mil u okiatəlig=pən lahuənu, iətəmi rəha takis, in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Farəsi, in təsoliən lanəha, mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in, Uhgın otosiahu, mətəu iətəmi tatosiahu aru in, Uhgın otəfəri.”

Kəlkələh min kəməhuva o İesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotos rəhalah min iəpəou mətmətig min məhuva kəm İesu məmə in otələhu=pən nəhlmin e lah kəni məfaki o lah. Mətəu nian rəhan min nətəmimi kəmotəh ilah, kəni mətəniəhu ilah. ¹⁶ Mətəu İesu təməu in e iəpəou min əha mə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm rəhan min natətəlig məmə, “Sotəniəhuiən iəpəou min məmə okəsəhuvauiən ohniəu, pəh ilah okəhuva ohniəu, mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotəhmen e iəpəou min u. ¹⁷ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteuiəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tarmənig lan, ko in təsatig ahgəliən Narmənigian Rəha Uhgın.”

Suah kəti rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kəni iətəmi əsoli kəti təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun, ik iətəmi təuvir. ?Oiakəhro mos nəmiəgəhiən itulin?” ¹⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nətau in lak məmə iəu iətəmi təuvir? Suah kəti tikə in iətəmi təuvir, mətəu Uhgın əmə in təuvir. ²⁰ Ik nəkəhrun nəghatian min e Lou rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Sakləhiən e pətan rəha iətəpəsin, məsohamuiən iətəmimi, məsakləhiən e natimnati, məseiuaən e kot, misiai rəham tatə mine məmə.’”

²¹ Kəni suah u təməni məmə, “Natimnati min rəfin u, iəmol rəfin ilah, nian iəmətəkaku mətəuarus=pa u rəueiu.” ²² Nian İesu təmətəu nəghatian əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin əgin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²³ Mætəu nian təmətəu nəghatian min əha, nikin təməpəou mətəu inko rəhan nautə tepət. ²⁴ Kəni nian Iesu təməsəl=pən meruh məmə nikin nəpəou, kəni təni məmə, “!Ei, tiəkis agin o iətəmi rəhan nautə tepət məmə in otuva matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın! ²⁵ Tiəkis məmə kau otuvən=pən e nıpəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmi rəhan nautə tepət otuva matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın.”*

²⁶ Kəni nətəmimi u kəutətəu nəghatian əha kəmotəni məmə, “?Nəmə tiəkis o iətəmi rəhan nautə tepət, kəni pəh əha in təhmen məmə otos nəmiəgəhiən əha?”

²⁷ Mətəu in təməni məmə, “Nati nak u tiəkis pik agin, mə ko nətəmimi kəsotoliən, mətəu Uhgın in təhrun nolian.”

²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Mətəu təhro e timah? İəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati kəni məhuva məmə iəkəhuərisig lam.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, iətəmi təməpəh rəhan nimə, uə rəhan pətan, uə pian min, uə rəhan tatə mine məmə, uə rəhan kəlkələh min mətəu-inu in tatitəu=pən Narmənigiən Rəha Uhgın, ³⁰ kəni e nəhue niftəni u, in otos natimnati tepət tapirəkis ilah min u təməpəh ilah, kəni uərisig, in otos min nəmiəgəhiən itulin.”

Iesu təməni pətigəm rəhan nimisiən

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan tuələf natətəlig min məmə okohiet e nimənin nətəmimi məhuva kətiəh motuhapumin ilah min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Rəueiu kəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni natimnati min iətəm iəni min rəha Uhgın əupən kəmotəni lak, Nəti İətəmimi, e nauəuə min rəhalah, ilah okəhuva motol nıpəhriən. ³² Nətəmimi okotəgəhan=pən lak e nəhlmi Nanihluə min, kəni nətəmimi okotəghati motaləh əuvsan lak, motol=pən əmə iəu, motagəh əpis nəhmtək, ³³ kəni okalis iəu, kəni kohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan, oikəmiəgəh min.”

³⁴ Mətəu kəsotəhrunian rəhan nəghatian min. In təhmen=pən e nəghatian iətəm nıpətin tətəhluəig, kəni kəsotəhrunian nıpəti nəghatian min əha.

Iesu təmol vi iətəmi kəti nəhmtin tərəh

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nian Iesu təmuva iuəkir o taun əha Jeriko, suah kəti in tətəharəg e nikali suaru nəhmtin tərəh. Nian rəfin in tətəsiə e məni o nətəmimi. ³⁶ Kəni nian iətəmi əha nəhmtin tərəh təmətəu məmə nətəmimi tepət kəutaliuək e suaru, kəni in təmətəpuəh məmə, “?Nati nak əha katol?” ³⁷ Nətəmimi kəmotəni=pən kəm in məmə, “İesu əpəha, iətəm Nəsərit, tətaliuək e suaru.”

³⁸ Kəni təmagət əfəməh məmə, “!İesu! !Mipi kig Tefit! !Asiru lak!”

³⁹ Kəni nətəmimi min u kəutaliuək məutaupən e Iesu, kəmotəgət lan, motəni məmə, “!Səgətian!” Mətəu in təmagət əfəməh təhmın məmə, “!Mipi kig Tefit! ! Asəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁰ Kəni Iesu təməhtul təməni=pən kəm lah məmə okotit məhuva. Kəni nian kəmotit məhuva iuəkir, Iesu tətəpuəh ohni məmə, ⁴¹ “?Nəkölkeikei məmə iəkol nak kəm ik?” Kəni in təməni məmə, “İərmənig, iəkolkeikei məmə oikəair meruh nati.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Air meruh nati. Rəham nəhatətəian tinol vivi ik.” ⁴³ Əmeiko rəueiu agin min, təmair minəteh nati, kəni

* **18:25** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Tiəkis o kaməl otuvən=pən e nıpəg nitil.” Kaməl in nati miəgəh asoli kəti tapirəkis kau. **18:31** Luk 24:44 **18:32** Luk 9:22,44 **18:34** Mak 9:32

mīnatuærīsig e Iesu, mætāni-vivi Uhgīn. Kēni nīan nētāmīmi rāfin kāmoteruh nati əha, ilah kāmūtāni-vivi Uhgīn.

19

Iesu mīne Sakīəs

¹ Kēni Iesu tāmaliuək muvən imə e taun u Jeriko matuvən māmə otiet=pən e nīkalīn nēuветin mīn kēti.

² Kēni e taun əha, suah kēti əha ikīn, nārgīn u Sakīəs. In iətāmi asoli kēti rəha nētām kautos mēni rəha takis, kēni in rəhan nautə tēpət. ³ Kēni in tolkeikei māmə oteh-to māmə Iesu in pəh, mētəu təruru neruhīan mētəu in tēkuəkīr, nētāmīmi kētəhtul pəsīg lan. ⁴ Kēni in tāmāiu aupən muvən mēri e nīgi kēti, nārgīn u sīkəmo, māmə otəhrun neruhīan Iesu nīan in otuva=pa in ikīn.

⁵ Kēni nīan Iesu tāmuvə əhruahru əha ikīn, tāmāsāl-pəri meruh, kēni mēni=pən kām in māmə, “Sakīəs. Eīuāiu uəhai, mētəu rəueiu ko iəkəkeikei muvən mauən əpəha e rəham nīmə.” ⁶ Kēni Sakīəs tāmēiuāiu uəhai əmə, kēni mīt Iesu mīan əpəha iman ikīn imə, kēni nīkin tāmāgīən.

⁷ Mētəu nīan nētāmīmi kāmoteruh natimnati mīn əha, kēni kētasiuən kām lah mīn o nolīən əha mētāni nīkali Iesu māmə, “Suah əha tatuvən e nīmə rəha iol təfagə tərāh.”

⁸ Kēni nīan kīnəhuvən rəkīs e nīpəgnua nīmə rəha Sakīəs, in təhtul mēni kām iərmənīg māmə, “Iərmənīg, ətəlīg-to. Oīəkəuəri rəhak natimnati mol nəhmtīn keiu, kēti rəhak, kēni kēti iəkəfən kām nanrah mīn. Kēni natimnati iətām iəmaklāh lan o suah kēti, oīəkəlpīn mau kuvət.”

⁹ Kēni Iesu tāni=pən kām in māmə, “Rəueiu Uhgīn tīnosmīəgəh ik mīne rəham mīn, mētəu-inu ik mīn, nāməhatətə e Uhgīn, kēni ik nēuanīlouis pəhriən kēti rəha Epraham. ¹⁰ Kēni iəu, Nəti Iətāmīmi, iəmuva māmə iəkəsāl e nētāmīmi iətām kāmotəluei, kēni mosmīəgəh ilah.”

Nəghatīən əuhlin

rəha nētāmīmi nētām kāmotos mēni rəha iərmənīg rəhalah

¹¹ Nīan nētāmīmi kāmūtətəlīg e Iesu, in tāmətəkeikei mētāni nəghatīən əuhlin kām lah mētəu-inu in tīnuva iuəkīr o Jerusīlām, kēni nīkilah tēhti māmə Narmənīgīən Rəha Uhgīn otəsuvəhīən əha rəueiu tuva. ¹² Kēni tāmēni=pən kām lah māmə, “Iərmənīg kēti tolkeikei māmə in otuvən isəu meruh kīg asoli agīn māmə kīg asoli otəfəri in mol kīg lan əpəha iman ikīn, kēni in otəpanītəlīg=pa mīn. ¹³ Kēni in tāmāuīn e rəhan noluk mīn ten, kēni mēuəri mēni asoli kətīəh kətīəh e lah.* Kēni in tāmēni=pən kām lah māmə, ‘Itamah onəkotəkeikei motalkut o mēni u o nolīən nətīn mētəuārus=pən iəu iəkītəlīg=pa mīn.’

¹⁴ “Mētəu nētām iman ikīn kəsotolkeikeiən suah kəha, kēni motahli=pən nētāmīmi nēuvein kotos nəghatīən məhuvən kām kīg asoli agīn māmə, ‘Itimah iəsotolkeikeiən māmə suah u otarmənīg e timah.’ ¹⁵ Mētəu kəmləfəri iərmənīg u kol kīg lan, kēni in tāmītəlīg=pa mīn. Kēni suah u tāmāuīn e rəhan noluk mīn iətām in tāmēuəri rəhan mēni kām lah. In tolkeikei māmə otəhrun māmə ilah kāmotəuārus mēni nak nīan in tāmətātīg əpəha isəu.

¹⁶ “Kēni iətām tāmāupən muva mēni=pən kām in māmə, ‘Iərmənīg, nāmələhu=pa mēni kətīəh e nəhlmək, kēni iəmətəuārus mēni ten mīn.’ ¹⁷ Kēni rəhan iərmənīg tāmēni=pən kām in māmə, ‘Ik ioluək tēuvīr, nəmol nati iətām

19:7 Luk 15:2   **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7   **19:9** Luk 13:16; Uək 16:31   **19:10** Luk 15:4; Jon

3:17; 1Tim 1:15   * **19:13** Kēni iərmənīg tāməfən mēni kətīəh kətīəh kām rəhan ioluək ten, kēni mēni kətīəh in təhmen=pən e uan-hanrit-tausin vatu.

in tæuvir. Mætæu-inu næmol uæk tæuvir o neruh viviæn nati iætəm tækæku, kəni ræueiu əha oiækegəhan lam məmə ik onəkarməniɡ e taun ilah ten.'

18 "Kəni iætəm tætuərisiɡ lan tæmuva məni=pən məmə, 'Iərməniɡ, nəmələhu=pa məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuərus məni faif min.'

19 Kəni iərməniɡ təməni=pən kəm in məmə, 'Ik onəkarməniɡ e taun ilah faif.'

20 "Kəni ioluæk kəti min tæmuva məni=pən kəm in məmə, 'Iərməniɡ, inu rəham məni. Iəməlis-ərain e napən, kəni məhluaig vivi lan. 21 Iəu iəməɡin lam mætæu-inu, iəkəhrun məmə ik iətəmi noliən rəham tiəkis. Ik natos natimnati kəsəniəmə məmə rəham, kəni matos nauəniən e nasumiən min rəha nətəmimi pišin min.'

22 "Kəni iərməniɡ təməni=pən kəm in məmə, 'Ik ioluæk tərah! E rəham əmə nəghatiən, iətakil ik məmə næmol tərah aɡin. Nəmə ik ninəhrun rəkis məmə iəu iətəmi iəkis, kəni iətos natimnati iætəm kəsəniəmə rəhak, kəni matos nauəniən e nasumiən min rəha nətəmimi pišin min, 23 kəni təhro nəməsosien rəhak məni muvən məfən e bank, kəni nian iəkitelig lan, iəkəhrun nosien rəhak məni ilau nətin.'

24 "Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, 'Otos rəkis rəhan məni, kəni motəfən kəm suah u rəhan məni ten.'

25 "Kəni ilah kəmotəni məmə, 'Iərməniɡ, təsəhruahruien mætæu-inu rəhan məni ten rəkis!'

26 "Kəni iərməniɡ təməni=pən kəm lah məmə, 'Iətəni kəm təmāh məmə, iətəmimi iætəm tatos nati kəti, kəmanəfən min nəuvein min kəm in. Mætæu iətəmi rəhan nati kəti tikə, kəpanos rəkis rəhan natimnati rəfin. 27 Kəni ræueiu, rəhak tikimir min iætəm kəmasotolkeikeien iəu məmə iəkuva kig rəhalah, onəkotit ilah məhuva, kəni motuhamu ilah e nəhmtək.'

Iəsu tæmuvən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

28 Kəni nian Iəsu təməghati rəkis, kəni in təmaliuæk maupən matuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni nətəmimi kəmautuərisiɡ lan. 29 Nian kəməhuva iuəkir o lahuənu mil u keiu, Petfas mine Petəni e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni in təməni=pən kəm rəhan mil keiu iətəmimi məmə, 30 "Onəkian əpəha lahuənu ikin kəmotəpən ikin. Ikin əha, onəkueh nəti togki kəti kəsasua əhanəhiən lan. Nəkiatis niləuis lan muasiɡ miəuva u ikinu. 31 Kəni nəmə suah kəti tətəpuəh o təlau məmə, '? Nətiatis togki o nak?' kəni onəkuəni=pən kəm in məmə, 'Iərməniɡ, in tolkeikei məmə otol nati kəti lan.'

32 Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin tol əmə məmə inu Iəsu təməni. 33 Kəni nian kəmətiatis nəti togki, kəni nətəmimi min rəha togki kəmotəpəuəh o lau məmə, '! Ei! ? Nətiatis nəti togki o nak?' 34 Kəni ilau kəmuəni=pən məmə, "Kəpə. Iərməniɡ tolkeikei məmə otol nati kəti lan." 35 Kəni kəmuasiɡ miəuva kəm Iəsu, kəni kəmuəpəɡ rəhalau kəti napən muəhtərain nəmtah nəti togki lan, kəni muasiru e Iəsu təri masua e nəti togki. 36 Nian təmasua lan minatuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpən motəpəɡ rəhalah min kəti napən motəpenə e suaru.†

37 Nian Iəsu tinatuvə iuəkir o Jerusiləm mətasua e togki məteiuaiu e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni nətəmimi min rəfin rəhan nūkilah təmagiən, kəni minatəni-vivi Uhgīn məutəɡət əfəməh o nati əpišpiš min ilah kəmoteruh in təmatol. 38 Kəni ilah məutəni məmə, '!Iərməniɡ Uhgīn tətətiɡ ilau kig u iætəm tətuvə e nərgin!

19:17 Luk 16:10 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 † 19:36 Nian kəmotəpəɡ rəhalah min kəti napən motəpenə e suaru məmə togki otaliuæk lan, inu nəmtətiən rəha nisiəiən rəhalah o Iəsu. 19:38 Sam 118:26

Pəh nəməlinuian otatig əpəha e negəu e neai, kəni əpəha ilis ilis aɡin e negəu e neai, okətəfəri nərgi İərmənig Uhgın!”

³⁹ Kəni Farasi min nəuvein əha kəutatig əha ikin kəmotəni=pən kəm in məmə, “İəgətun. Əniəhu rəham min nətəmimi məmə okəsotagətian.”

⁴⁰ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmi min u kəsotagətian, kəni kəpiəl əpnəpən min u, ilah okotagət əfəməh.”

Iesu təmasək o nətəm Jerusiləm

⁴¹ Kəni nian Iesu təmuva iuəkir meruh taun əha Jerusiləm, in təmasək o nətəmimi min əha ikin əha.

⁴² Kəni in tənə məmə, “Kəsi, iəmolkeikei pik məmə itəmäh min nəmotəhrun natimnati min iətəm okotəfinə nəməlinuian kəm təmah e nian u rəueiu. Mətəu kəpə. Kəni rəueiu, natimnati min əha kəutəhluəig ko nəsoteruhiən. ⁴³ Mətəu e nian min iətəm otuva o təmah, rəhatəmäh tikimir min okəhuva motəhtul titəlau e təmah, okotəl niftəni motətə-pəri motol əpətən rəhatəmäh taun, kəni motəhtipəsəig lan məmə onəsəhiətian. ⁴⁴ Kəni ilah okotərəkin rəfin nimə e taun rəhatəmäh, kəni ko kəpiəl kəti mine rəha nimə min otəsəhtulian. Kəni okotohamu itəmäh rəfin itəmäh kəlkələh min rəhatəmäh. Natimnati rəfin u otuva mətəu-inu itəmäh nəmoteruh mətəu nəməsotəhrunian nian iətəm Uhgın təmuva məmə in otosmiəgəh itəmäh lan.”

Iesu təməhgi pətigəm nətəmimi iətəm kautol makit e Nimə Rəha Uhgın (Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kəni Iesu təmuvən Jerusiləm, kəni muvən e iat rəha Nimə Rəha Uhgın meruh nətəmimi kautol makit ikin, kəni təməhgi pətigəm ilah.[‡] ⁴⁶ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei rəkis e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakiən,’ mətəu itəmäh ninautol tinuva məmə ‘nimə kəti iətəm nakləh min kəutəhluəig ikin.’ ”

⁴⁷ Kəni uərisig lan, e nian min rəfin, Iesu təmətəgətun əpəha imə e Nimə Rəha Uhgın. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm İsrəl, kəmətəsəl e suaru məmə okotuhamu Iesu, ⁴⁸ mətəu kəsotehiən suaru kəti mətəu-inu nətəmimi rəfin kotolkeikei pik məmə okotətəu nəghatian min rəhan, kəni nəghatian rəhan tətəskəlīm vivi rəhalah nətəligiən.

20

Nətapuəhian məmə pəh təmegəhan e Iesu məmə otol uək

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəgətun nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni mətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm nətəmimi. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm İsrəl kəməhuva motəh in, ² kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm timäh məmə natol natimnati min əha e nəpətian əhro? ?Kəni pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha?” ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təuvir əmə. İəu iəkətapuəh min e nəghatian kəti kəm təmah, kəni itəmäh onəkotaupən motuhalpən=pa kəm iəu. ⁴ ?Pəh təmegəhan e nəpətian kəm Jon məmə in otol bəptais e nətəmimi, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

19:44 Luk 21:6 ‡ **19:45** Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın. **19:46** Aes 56:7 **19:46** Jer 7:11 **19:47** Luk 21:37

⁵ Kəni kinəutəni nəghatian u kəm lah min, məutəni məmə, “Nəmə kotəni məmə Uhgın təmegəhan lan, kəni in otəni məmə, ‘?Mətəu təhro nəsotəniən niphərianian e nəghatian rəha Jon?’ ⁶ Mətəu nəmə kitah kotəni məmə nətəmimi əmə kəmotegəhan lan, kəni nətəmi min əha okotəhti itah e kəpiel mətəu-inu ilah kinotəni rəkis niphərianian e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın.” ⁷ Kəni ilah kəmotuhalpın məmə, “Itimah iəsotəhrunian məmə pəh təmegəhan lan.” ⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən məmə pəh təmegəhan e nepətian kəm iəu məmə iəkol natimnati min u.”

Nəghatian əuhlin

e nasumian rəha krep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kəni Iesu təməni nəghatian əuhlin kəti kəm nətəmimi məmə, “Iətəmi asoli kəti təmərfəi nıləuis u krep e nasumian asoli rəhan. Kəni mələhu=pən nasumian u e nəhlmı nətəmimi nəuvein, kəni ilah okəutasum kəni məutəfəl, kəni nian rəha nəuləkiən, kəni ilah okotəfən nəuətin kəm in. Kəni in təmuvən əpəha e nıtəni pisin kəti min, kəni minatig minos nian tərət.

¹⁰ “Kəni nian krep təmol nəuan kəni minatimarəg, iətəmi asoli u təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meruh nətəm kəutasum e rəhan nasumian məmə okotəhli nəua krep, kəni mətəuari mətəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul mətəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig kəni məsotəfəniən nəua krep nəuvein kəm in.

¹¹ Kəni iətəmi asoli təmahli=pən min rəhan kəti ioluək. Kəni ilah kəmotoh min, kəni motol aulis in, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep kəti kəm in mine. ¹² Kəni in təmahli=pən min kəti, kəni ilah kəmotoh mətəfən nıməgim kəm in, kəni mətəraki pətigəm lan.

¹³ “Kəni iətəmi asoli rəha nasumian təni məmə, ‘?Oiəkəhro əha rəueiu? Təuvir məmə iəkahlı=pən nətik əhruahru, iətəm iəkolkeikei pik. Nıki kətəti mətə okotisiai in.’ Kəni in təmahli=pən.

¹⁴ “Mətəu nian nətəmimi min əha kəmoteruh, kəni kəmotəni kəm lah min məmə, ‘Nətə iətəmi asoli əpə tətuvə u nian kəti nasumian tuva mol rəhan lan. Pəh kotohamu, kəni kitah kotos nasumian u rəhan məmə rəhatah.’ ¹⁵ Kəni kəmotəskəlim mətətu pətigəm lan e nasumian, kəni mətəh mətəhamu.

“?Kəni tol lanəha, iətəmi asoli rəha nasumian otol nak e nətəmimi min əha?

¹⁶ In otuvə kəni moh nətəmimi min əha mohamu ilah, kəni in otələhu=pən nasumian asoli əha tuvən e nəhlmı nətəpisin.”*

Kəni nian nətəmimi kəmautətlig lan kəmotətu nəghatian əha, məutəni məmə, “!Təuvir məmə, otəsol əginiən nati əha!”

¹⁷ Mətəu Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “?Mətəu nəghatian u niphətin nak? Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Kəpiel iətəm nətəmimi rəha nuvləkiəniən nımə kəmotəraki lan, in tinuva kəpiel keikei rəha noliən nımə.’

¹⁸ “Nətəmimi rəfin nətəm okotəmei motorin=pən ilah e kəpiel əha, kəni nıki kıliləlah otitəgıt-əgıt. Kəni nəmə kəpiel əha otəmei məhti iətəmi kəti, kəni in otəuvtəuvtə mərah əgin.”

¹⁹ Kəni nəgətin min rəha Lou, mine pris asoli min kəmotəhrun məmə nəghatian əuhlin u rəhan tətəni əmə ilah, kəni tol lanəha, ilah kəutəsal e

---

20:9 Aes 5:1 * **20:16** Nəghatian əuhlin u tətəghati e nətəmimi pisin pisin min tərət. Iətəmi asoli rəha nasumian tətəgətin=pən Uhgın. Kəni nasumian rəha krep tətəgətin=pən nətəmimi rəha Isrel. Nətəm kəutasum tətəgətin=pən nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. Iol əhruin nati rəha iətəmi asoli tətəgətin=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nətə iətəmi asoli tətəgətin=pən Kristo Iesu. **20:17** Sam 118:22 **20:18** Aes 8:14-15

suaru mämə okotaskəlim uəhai əmə, motləfən e kaləpus, mətəu kinotəgin e nətəmimi, kəni motəpəh.

*?Təhruahru mämə nətəmimi okotətəu takis kəm Sisə,
uə kəpə*

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəutəsal vivi o Iesu mämə okotətəu nəghatiən kəti rəhan u təsəhmen əhruahruian. Kəni o nəghatiən u, okotəfən in e nəhlmı iətəm kəti rəha kəpmən rəha Rom. Kəni kəmotahli=pən nətəmimi nəuvein mämə ilah okəhuvən motol kəuit kəsua e Iesu. ²¹ Kəni kəuit kəsua min kəməhuvən motətapuah o Iesu mämə, “İəgətun. İtimah iəkotəhrun natimnati min iətəm nətəni mine natimnati iətəm nətəgətun nətəmimi lan, kotəhruahru vivi. İk onəsolian nolian pisin kəm suah kəti, kəni matig mol pisin min kəm suah kəti. Mətəu onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin. Kəni ik nətəghati əmə e nıpəhriənian mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgın.

²² Kəni tol lanu, əni-to kəm təmah mämə, təhruahru e Lou rəhatah mämə okotətəu takis kəm Kig Sisə u in iətəmi asoli aɡın rəha kəpmən rəha Rom, uə kəpə?”

²³ Mətəu Iesu təməhrun rəkis mämə kəutol kəuit kəsua kəm in, kəni in təməni=pən kəm lah mämə, ²⁴ “Otəgətun-to məni† kəti kəm iəu. ?Narmı pəh u tətətig e məni u? ?Kəni nərgı pəh u tətətig e məni u?” Kəni kəmotəni mämə, “Narmı Sisə, mine nərgı Sisə.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lah mämə, “Kəni ko nəmə natimnati rəha Sisə, əfən kəm Sisə. Kəni natimnati rəha Uhgın, əfən kəm Uhgın.”

²⁶ Kəni e nəhmtı nətəmimi ərəfin, nəghatiən min iətəm kəutətapuah lan, ko kəsələs iəhuiən Iesu lan. Mətəu narmilah təmiuvig pik e nəghatiən iətəm Iesu təmuhalpın, kəni kəməsotəghatiən.

*?Təhro e iətəmi timis
kəni məmiəgəh min?*

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kəni Satusı min nəuvein kəməhuva o Iesu. İlah kəutəni mämə nian iətəmi timis, ko təsəmiəgəh minian. ²⁸ Kəni kəmotətapuah e nəghatiən kəti kəm Iesu mämə, “İəgətun. Mosis təmətei=pən e Lou rəhatah mämə nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsian nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, mämə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nimeı rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁹ “Tol lanəha, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsian nətilau kəti, kəni minimis.

³⁰ Pian iətəm tətuərisig lan, təmit min pətəlimis u, mətəu in min təmimis, kəni kəməsuələsian nətilau kəti. ³¹ Kəni uərisig lan, pialah kəti min təmit min pətəlimis u, mətəu in min təmimis. Kəni pian min əha ilah rəfin səpin kəmotit pətan u, mətəu kəsotələsian nətilah kəti, ilah kəməhmis ərəfin. ³² Kəni uərisig lan, pətəlimis u timis min. ³³ İnəha nətəmimi səpin, ilah pialah min kəmotit pətan əha. ?Mətəu e Naunun Nian, nian nətəmimi okotəmiəgəh min e nimisən, pətan əha in rəha pəh lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah mämə, “E nian u rəueiu e nəhue niftəni u, nəman mine nıpətan kəutol marit. ³⁵ Mətəu e nian rəha natigian vi, otəsoliən lanəha. Nətəmimi nətəm Uhgın nikin tətəgian o lah mämə ilah okotəmiəgəh min e nimisən, kəni in otos ilah məhuvən kotətig e natigian vi. Kəni ko ilah

20:20 Lük 11:54 † **20:24** Məni u in silin kəti rəha Rom, kətəni mämə Tanariəs. Okotəkeikei motətəu takis e məni əha tatuvən kəm Sisə. **20:28** Dut 25:5

okəsotoliän marit, kəni ilah okəsotohtəu-pəniän noliän rəha marit, ³⁶ mətəu-inu ilah kəsohmis minian. Kəni kəsohmis minian mətəu-inu, ilah okotəhmen əmə e nagelo min nətəm kəsohmisan, kəni məsotoliän marit, kəni məsotəməkian e kəlkələh min. Kəni ilah min u nətəm Uhgın təmöl ilah kotəmiəgəh min e nimisian, ilah min nenəti Uhgın. † ³⁷ Kəni kotəhrun məmə inu otuva mol nıpəhrrianian lan mətəu-inu, nauəuə rəha Mosis tətəgətun min məmə nian nətəmimi okohmis, ilah okotəmiəgəh min. E nəniän rəha nigı iətəm nigəm təmatuəu=pən lan, Mosis təmauin e İərməniğ məmə in 'Uhgın rəha Epraham, Uhgın rəha Aisək, mine Uhgın rəha Jekəp,' nati əpnəpin ilahəl kəmlimis rəkis nuvəh nəuvetin. ³⁸ Uhgın u, in Uhgın rəha nətəm kautəmiəgəh, mətəu səniəmə in Uhgın rəha nətəm kəmohmis, mətəu-inu in tateh nətəmimi min rəfin məmə ilah okotəmiəgəh, nati əpnəpin nəmə kəmohmis rəkis uə kautəmiəgəh əhanəh."

³⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou nəuvein kəmotəni=pən kəm İesu məmə, "İəgətun, nəmuhalpin vivi pəhrrian." ⁴⁰ Kəni kəmotəgin o nətapuəh minian nəghatian kəti min tol lanəha.

Kig Tefit mine Kristo
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, "?Təhro nətəmimi kəutəni məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, in mipi Kig Tefit? ⁴² Mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min, § Kig Tefit aru əmə təməni məmə,

'İərməniğ Uhgın təməni=pən kəm rəhak İərməniğ* məmə, "Əharəg u e rəhak maru, İkin ima nəsanəniän mine nisaiän,

⁴³ matəuarus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimır min, məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərməniğ e lah." †

⁴⁴ Kig Tefit əhruahru təməni məmə Kristo in rəhan İərməniğ. ?Kəni nəmə mipi Tefit əhruahru əmə, kəni təhro matol rəhan İərməniğ lan?"

İesu təmagət
e nəgətun min rəha Lou
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nətəmimi kəməutətəlig, kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ⁴⁶ "İtəmah onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniän noliän min rəha nəgətun min rəha Lou. İlah kotolkeikei məmə okəhuvən e napən əfəməh min rəha nəfəriən məmə nətəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nıkilah tətəgiän nian nətəmimi kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiän əpəha e makit. Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian, kotolkeikei məmə okotəharəg əpən əpəha təuvır ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotolkeikei məmə okəhuvən motəharəg əpən ikin nisaiän ikin. ⁴⁷ Kəni ilah kautol tərəh kəni məutəkləh e nimə min rəha pətəlimis min. Kəni ilah kəutəfəki əfəməh məuteiəu əmə məmə nətəmimi okoteruh ilah ohni. Nəpiniän rəha nətəmimi min u in otəskasik məpirəkis."

‡ 20:36 Nətəmimi u kəutatig rəueiu e nəhue niftəni u, kautol marit məmə okotəmək e kəlkələh min. Mətəu nəmə İərman kəti o pətan kəti tatuvən e negəu e neai, kəni kə təsimisian, kəni kə təsoliän marit məmə otəmək. 20:37 Eks 3:6 § 20:42 "Nauəuə Rəha Nəpuən Min" in "Ol Sam" e Bislama Baebol.

* 20:42 Nətəmimi e nian rəha İesu, kotəhrun məmə nəghatian u "İərməniğ" e nəpuən u tətəghati e Masaia iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. † 20:43 Nəghatian Kris əhruahru təməni məmə, "İəkol rəham tikimır min ilah okotəhmen e nati kəti iətəm kətəharəg matəfu-pəri nəhlkəm lan." 20:43 Sam 110:1

21

*Pətalimis kəti təməfən
rəhan məni kəm Uhgın
(Mak 12:41-44)*

¹ Kəni nian İesu təməsal-pəri, materuh vivi nətəmimi mın u rəhalah nautə tətət kəutəfən rəhalah məni e bokis kətəfən məni ikin əpəha e Nımə Rəha Uhgın, ² kəni in təmeruh pətəlimis kəti ianrah tətəfən məni əkəku keiu əmə. *

³ Kəni İesu təni məmə, “Nipəhrıənıən ıətəni kəm təmah məmə, məni ıətəm pətən u təməfən, in tapırəkis rəha nətəmimi rəfin, ⁴ mətəu nətəm rəhalah nautə tətət kəmotəfən məni nəuvein mətəu inko in nati əpnəpın o lah, rəhalah tətət mın əpəha ikin. Mətəu pətəlimis u in ianrah pəhrıən, in təməfən rəfin rəhan məni o nos nəhmtıənıən nauəniən nigın, kəni tikə mın əha ikin.”

*İesu təməğhati e natımnati mın
ıətəm okəhuva*

(Mat 24:1-35,42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kəni İesu təmətəu rəhan mın nəuvein nətəmimi kəutəni Nımə Rəha Uhgın ıətəm rəhan kəpiel asoli mın kotəuvır, mıne natımnati təuvır mın əha ımə ıətəm nətəmimi kəmotəfən kəm Uhgın. Kəni təni məmə, ⁶ “İtəmah nəuteruh natımnati mın əha, mətəu nian otətəva nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel mın rəha nımə əha, kəpiel mın rəfin okotəmei, ko kəti təsəhtullıən əha tətəhtul ikin rəueiu.”

⁷ Kəni kəmotətəpuəh ohni məmə, “İəgətun. ?Natımnati mın əha onəhgın kəhuva? ?Kəni nəmtətiən nak otəgətun məmə otəsəvəhiən natımnati mın əha okəhuva?”

⁸ Kəni İesu təni məmə, “Onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah məmə suah kəti otəsəıuəiən e təmah, mətəu-inu nətəmimi tətət okəhuva motəni məmə, ‘İəu, ıəu Kristo u!’ Kəni nəuvein okotəni məmə, ‘Nian rəha natımnati əha tınuva ıəəkır.’ Mətəu onəsəhuərisigıən e lah. ⁹ Kəni nian onəkotətəu nanusıən məmə nətəmimi kəutəluəgın, uə nətəmimi kəutəməu ılah rəhalah kəpmən, mətəu itəmah onəsotəgıniən. Natımnati mın əha okotaupən məhuva pıpım, mətəu kəsəniə məmə in Naunun Nian.”

¹⁰ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi e nıtəni mın nəuvein okotəluəgın ılah nətəmimi e nıtəni mın nəuvein, kəni kəpmən nəuvein okotəluəgın ılah kəpmən nəuvein. ¹¹ Kəni nəmıg asoli mın okotan, kəni nəumis otan ikin mın tətət e nəhue nıftəni, kəni nımısiən əskasik mın okotan e nəhue nıftəni, kəni əpəha ılis e neai, natımnati mın okəhuva motol niki nətəmimi otəgın, kəni ılah okoteruh nəmtətiən asoli mın e neai.

¹² “Mətəu nian natımnati mın u okəsəhuva pıpım əhanəhiən, nətəmimi okotəkəlim itəmah, kəni motol nərahıən kəm təmah o nəhatətəiən rəhatəmāh, kəni motələs itəmah məhuvən əpəha e nımə rəha nuhapumıniən, mıne e kaləpus, kəni onəkotəhtul e nəhmti kig mın mıne nətəmi asoli mın rəha kəpmən mətəu-inu itəmah nautos nərgək məutəni nıpəhrıənıən lak.

¹³ İnəha nian təuvır əhruahru məmə nəkotəni pətıgəm nanusıən təuvır kəm lah. ¹⁴ Mətəu otol əpenə-penə e nıkitəmah rəueiu məmə e nian əha nıkitəmah təsəhtiən məmə nəğhatiən nak onəkotəni kəm lah, ¹⁵ mətəu-inu ıəu ıəkəfınə nəğhatiən əhruahru kəm təmah kəni məfınə nəhrunıiən kəm təmah, kəni mol rəhatəmāh nəğhatiən təsanən, kəni rəhatəmāh mın tikimır ko kəsotəhalpıniən, kəni ko kəsotanıən məmə nəsotanıən nıpəhrıənıən. ¹⁶ Kəni rəhatəmāh tətə mıne məmə mın, mıne pıatəmāh mın, mıne rəhatəmāh

* 21:2 Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. 21:3 2Kor 8:12 21:6 Luk 19:44 21:14 Luk 12:11-12 21:15 Uək 6:10

nimənin min, mine niəli min okotəfən itəmah e nəhlmi tikimır min. Kəni okotəhamu itəmah nəuvein. ¹⁷ Nətəməmi min rəfin okotəməki e təmah o nərgək. ¹⁸ Mətəu ko nəuanutəmah uəha kəti, ko təsikəiən. ¹⁹ Nian onəutəhtul əskasik məutəhatətə lak e nian iəkis min iətəm okəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni onəkotos nəmiəgəhiən itulin.

²⁰ “Mətəu nian onəkoteruh soldia min okəhuva tēpət motohtəlau e taun u Jerusiləm, kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə otəsuvəhiən kəni kərəkin agin taun əha Jerusiləm. ²¹ Kəni itəmah nəutatig Jutiə, onəkotəkeikei motaiu motagim məhuvən motəhluaig əpəha e ni təuət min. Kəni itəmah nətəm nəutatig e taun əha, onəkotəkeikei mohiet. Kəni itəmah nətəm nəutatig ikinu titəlau e taun əha, onəsəhuvən minian əha imə e taun əha, ²² mətəu-inu nian əha, in nian rəha Uhgın otol nalpinian lan kəm nətəm kautol nolian tərəh, kəni mol əpu nəghatian iətəm kəmətēi=pən e nauəua rəhan tuva matol nipəhrinian lan.

²³ “!Kəsi! Nahməiən asoli o nipətan nətəm kəmotol nərfilah mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməiən, mətəu-inu nərahian asoli otuva e nəhue niftəni, kəni niəməha mine nalpinian rəha Uhgın otuva kəm nətəməmi min u rəha Isrel u kautol nolian tərəh min. ²⁴ Kəni rəhalah tikimır min okagəmu ilah e nau, kəni nian okotəh ilah, kəni okotit ilah məhuvən e nitəni pişin pişin min kəni ilah okəhuva iol əhruin nati min rəhalah. Kəni Nanihluə min okotaliəuk kəni motevig əpevin e Jerusiləm motələs iahu nətəməmi min ikin iətəm kəutatig əhanəh, məutarmənig e lah, mətəuarus=pən rəhalah nian otol naunun.†

²⁵ “Kəni nəmtətiən nəuvein okəhuva e mitigar, mine məuiğ, mine məhau min. Kəni ikinu e nəhue niftəni, nətəməmi rəfin okotəgin e nərkərikian rəha nitəhi mine peau-peau asoli min. ²⁶ Nətəməmi okotəgin pik məutimiseiah e nərahian asoli min iətəm kəutəhuva e nəhue niftəni, mətəu-inu natimnati e neai iətəm kotəskasik pik, mətəu Uhgın otəlauə-əuə e lah. ²⁷ Kəni e nian əha, okoteruh Nəti İətəməmi tətuva e nimali nəpuə kəti e nəsanəniən mine nəpətiən əhagəhag asoli rəhan. ²⁸ Kəni nian natimnati min u kinotətuəuin minəutəhuva minəutul nipəhrinian lan, otəhtul məha-məha motəhrun məmə nati təuvir tinatuva, mətəu-inu otəsuvəhiən Uhgın otosmiəgəh itəmah.”

²⁹ Kəni in təməni nəghatian əuhlin u kəm lah məmə, “Nəkotəhrun-to nigı u fik mine nigı nəuvein min. ³⁰ Nəmə kinotəhaləgləg minəutəpəlpil min, kəni nəkotəhrun məmə in nian rəha nasumiən. ³¹ Təhmen əmə, nəmə nəkotəh natimnati min u kautol lanəha, onəkotəhrun məmə otəsuvəhiən, Narmənigian Rəha Uhgın tuva.

³² “Nipəhrinian iətəni kəm təmah məmə nimənin rəha Isrel‡ otəsikəiən mətəuarus=pən natimnati rəfin əha okotol nipəhrinian. ³³ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatian min rəhak ko kəsəhkəiən.”

³⁴ Kəni İesu tətəni məmə, “Nəkotəkeikei məutətu itəmah. Sotərəkinian rəhatəmah nian min o nolian əmə lafet, məutəpis lan, kəni məutətəlig pik e natimnati rəha niftəni u. Təsəuvirian məmə nian asoli u otuva məs kauit kəm təmah təhmen=pən məmə nəuanikulu təməhtipəsəg e təmah, ³⁵ mətəu-inu nian əha otuva mələs nətəməmi min rəfin e nəhue niftəni. ³⁶ Mətəu nian rəfin

21:16 Mat 10:21-22   **21:22** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7   † **21:24** E nian İesu təmimis lan mətəuarus=pə nu fote, soldia min rəha Rom kəmotəh Jerusiləm motərəkin e nu 70 AD.   **21:24** Sam 79:1; Nəh 11:2

21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nəh 6:12-13   **21:27** Dan 7:13; Mat 26:64; Nəh 1:7 ‡ **21:32** Nətəməmi nəuvein kəutəni məmə nəghatian u tətəghati e nətəməmi iətəm kəutan məmə tətəghati e nimənin min rəfin rəha Isrel tatuvən muvən isəu.

onəkotəkeikei mautəhtul maru, kəni mautəkeikei mautəfaki məmə nəkotos nəsənanian təhmen məmə nəkəutəhtul əskasik əmə e natimnati ərəfin əha okəhuva, kəni ko Nəti İətəmimi otagian o təmah nian onəkotəhtul e nəhmtin.”

³⁷ Kəni nian rəfin İesu tətəgəton nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni lapin min in tiet muvən əpəha Nitəuət Rəha Nigi U Olif mətapılı əha ikin.

³⁸ Kəni nian min rəfin ləplapın ağin, nətəmimi kəutəhuva məmə okotətəlig e rəhan nəghatian əpəha e Nimə Rəha Uhgın.

22

Jutəs təmətuati e İesu

(*Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

¹ Kəni nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinatuvə iuəkir, kəni in tinətuəuin e lafet rəha Pasova. ² Kəni pris asoli min mine nəgəton min rəha Lou kəməutəsəl oneuən e suaru məmə okotohamu İesu lan. Kəməutəsəl oneuən e suaru mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmimi məmə, kəta nımənin nətəmimi okotorgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotohamu İesu.

³ Kəni Setən təmuvən e niki Jutəs, u nərgin kəti min u Iskariot, in kəti e nətəmimi tuələf rəha İesu. ⁴ Kəni in təmuvən meruh pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha soldia rəha Nimə Rəha Uhgın, mətəsəl e suaru məmə otegəhan e İesu tuvən e nəhlmiləh. ⁵ Kəni nıkiləh təmagian, kəni kəmotəniəkis məmə okotəfən məni kəti kəm in. ⁶ Kəni Jutəs təmegəhan lan məmə in otol, kəni mətəsəl e suaru məmə otegəhan e İesu tuvən e nəhlmiləh nian nətəmimi okohkə lan.

İətəmi keiu rəha İesu

kəmuol əpenə-penə

o lafet rəha Pasova

(*Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26*)

⁷ Kəni e nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinuva, kəni e nian əha, nətəmimi okotəkeikei motuh nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova. ⁸ Kəni İesu təmauin e Pitə mine Jon, kəni məni=pən kəm lau məmə, “lan kəni muol əpenə-penə nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə okəhuvən motauən ikin.”

⁹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “?Nəkölkeikei məmə itimlau oiəkian iə muol əpenə-penə e nauəniən ikin?”

¹⁰ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “Uətəlig vivi-to. Nian itəlau onəkian=pən itaun, kəni onəkueh suah kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəmətu=pən nəhu lan. Kəni nəkiauarisig lan mihluvən e nimə kəti iətəm in otuvən ikin. ¹¹ Kəni nəkuəni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə, ?İəgəton təmahli=pa itimlau məmə iəkuva muətapuəh ohnik məmə nəuan u in pəhruvən iətəm in mine rəhan min nətəmimi okəhuva motol nauəniən ikin rəha lafet rəha Pasova? ¹² Kəni in otit itəlau nəkian əpəha e nəuan ilis ikin iətəm kinol vivi rəkis natimnati rəfin rəha nauəniən əha ikin. Kəni nəkuol əpenə-penə nauəniən əha ikin.”

¹³ Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin təhmen=pən əmə məmə inu İesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauəniən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Nauun nauəniən rəha İesu mine rəhan min natətəlig

¹⁴ Kəni e nian rəha nauəniən, İesu təmuvən məharəg e tepil ilah rəhan min aposil min. ¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə “Otəsuvəhian, okol nəhməian kəm iəu. Mətəu nıkiləh tinölkeikei pik məmə okotaupən motun nauəniən rəha lafet rəha Pasova. ¹⁶ İəkolkeikei pik məmə kitah okotauən lanu mətəu-inu,

ko iəsauəniən min e nauəniən rəha Pasova mətəuərus nıpəti lafet u tuva mol nıpəhrıəniən lan e Narməniğian Rəha Uhgın.”

¹⁷ Kəni İesu təmos kap wain məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məni məmə, “Otos itəmah rəfin kəni motəmmim, ¹⁸ mətəu-inu rəueiu iətəni kəm təmah məmə iəsəmmimian wain mətəuərus=pən nian natimnati rəfin okotətig ahğəl Narməniğian Rəha Uhgın.”

¹⁹ Kəni təmos pıret məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni məni məmə, “İnu nıpətik iətəm iətəfinə o təmah. Nian rəfin onəkotəkeiki mautil nati u məmə nıkitəmah tətəhti iəu.”

²⁰ E noliən əhmen min əmə, nian kəmotəuən rəkis, İesu təmos kap wain kəni məni məmə, “Kap wain u tətəgətun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. ²¹ Mətəu onəkotətig vivi-to. Suah kəti u ikinu kəutaunən kitah min e tepil, kəni in otəpanəgəhan=pən lak e nəhlmi rəhak min tikimır. ²² İəu Nəti İətəmimi oikəkeiki mimis məmə inu Uhgın təməni mine. ! Mətəu kəsi, nərahian asoli tatuvən o iətəmi təməgəhan=pən lak e nəhlmi tikimır min!” ²³ Kəni kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kitah pəh otol nati əha?”

²⁴ Kəni nati kəti min, ilah kinəutil nıkilah min məmə pəh u in otəpət məpirəkis nəuvein. ²⁵ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Kig min rəha nıftəni u kəutarməniğ e nətəmimi e rəhalah nəsanəniən, kəni kəutaun aru e lah məmə ilah ‘Nətəmimi rəha Nasiruiən.’ ²⁶ Mətəu itəmah onəsotolıən lanəha. Nəmə itəmah kəti in ilis, in otosiəhu in təhmen=pən e suakaku. Kəni nəmə itəmah kəti tətəhtul əupən, kəni in otuva iol əhrui nati əmə kəti. ²⁷ ?Pəh u in ilis pik, iətəmi in tətəuən e tepil, uə iol əhrui iətəm tatos nauəniən e tepil in ilis tapirəkis? Nəkotəhrun məmə iətəm tətəuən e tepil in ilis tapirəkis. Mətəu iəu, iətəmi asoli rəhatəmah, nian iəmətəliuək kitah min itəmah, iəməhmen=pən e iol əhrui əmə kəti.

²⁸ “İtəmah u, nian rəfin nəutətig iuəkır ohniəu nian iətətig e nian əskasik min. ²⁹ Kəni təhmen əmə məmə Tatə rəhak tətəfəri iəu məmə iəkuva kig, kəni iəu min oikəfəri itəmah məmə nəkəhuva kig min, ³⁰ məmə nəkəhuva mətəharəg kitah min iəu, mətəuən pəti e nian iəkuva mol kig lan. Kəni e nian əha, itəmah min onəkotəharəg e jəə min rəha Kig, kəni itəmah onəkəhuva mətəhtul əupən e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha İsrəl məutakil ilah məutarməniğ e lah.”

³¹ Kəni İesu təni=pən kəm Saimon Pitə məmə, “Kəsi. Saimon. Ətəlig-to lak. Setən tinətapuəh rəkis o Uhgın məmə otegəhan məmə in otuva məfən-əfən kəm təmah mol nərahian kəm təmah məmə otəgətun rəhatəmah nəhatətəiən məmə təskasik lak uə kəpə. ³² Mətəu inəfəki rəkis ohnik məmə rəham nəhatətəiən otəsəməiən. Kəni nian nəkəuhlin rəham nətəliğian titəliğ=pə min, ik onəkəkeiki mol nətəliğian rəha piəm min okotəskasik.”

³³ Mətəu Saimon Pitə təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ. İətəhtul maru məmə iəkuvən kilau min ik e kaləpus, kəni mimis kilau min ik.”

³⁴ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Pitə, iətəni kəm ik məmə, o lapın u məniğ otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruu iəu.”

³⁵ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Əupən, iəmahli pətəiğəm itəmah, nəməsotosiən məni e pauis, mine kətim, mine put. ?Təhrə? ?Rəhatəmah natimnati təsəhmenian, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni məmə, “Kəpə.”

³⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Mətəu rəueiu, nəmə suah kəti tatos rəhan məni e paus uə kətim, otəkeikei mos. Kəni iətəm təsosian nau rəha nəluaginian, pəh otətuati e rəhan kot mos nəhmti rəhan kəti. ³⁷ Iətəni kəm təmah məmə nəghatian u e Nauəuə Rəha Uhgın tətəghati lak, kəni in otəkeikei mol nıphrrianian. In tətəni məmə, ‘Nətəmimi nıkilah təhti məmə in iətəmimi kəti in tətəraki e Lou.’ Əuəh, nəghatian u tatol nıphrrianian əha rəueiu.”

³⁸ Kəni ilah kəmotəni məmə, “Iərmənig, afu-to. Nau rəha nəluaginian keiu u.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Nəhmen. Otəpəh-tə.”

*Iesu təmuvən mətəfaki əpəha e Nitəuat Rəha Nigi U Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kəni Iesu təmiet e taun muvən əpəha e Nitəuat Rəha Nigi U Olif təhmen=pən əmə məmə in tatol nian mın rəfin, kəni rəhan mın nətəmimi kəutohtəu=pən in. ⁴⁰ Kəni nian in təmuvən mətəuarus=pən əha ikin əha, məni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəkeikei mətəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfanian kəm təmah.” ⁴¹ Kəni in təmalıuək mupəh ilah muvən nəuvetin, kəni misin nəulin mətəfaki mətəni məmə, ⁴² “Tətə, okəmə nıkim tagian, kəsi, os rəkis nəhməian mın u okəpanəhuva. Mətəu nəsolian rəhak nətəligian, mətəu ol nati ik əmə nəkolkeikei.” ⁴³ Kəni agelo e neai kəti təmietigəm=pən məfən nəsanənian kəm Iesu. ⁴⁴ Kəni mətəu-inu nıkin tətəhmə pik, kəni rəhan nətəligian təsəməhlian, kəni mətəfaki əskasik pik, kəni nəmnəhagian asoli təmaıu lan mətəhliahli=pən e niftəni təhmen e nıra.*

⁴⁵ Nian mətəfaki rəkis, kəni məhtul mıtəlig=pən o rəhan mın nətəmimi, kəni meruh ilah kinotapili alu rəkis. Kəmotəpəou mətəu-inu nıkilah tətəhmə. ⁴⁶ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutapili? Otair mətəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfanian kəm təmah.”

*Tikimir mın rəha Iesu kəməhuva motos
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, nımənin nətəmimi kəmohiet=pa əha ikin, kəni suah kəha Jutəs, u in iətəmimi kəti e nətəmi tueləf rəha Iesu, in təmit ilah məhuva, in təmuva iuəkir məmə otol nəmtəian kəti rəha nolkeikeian kəm Iesu. ⁴⁸ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Jutəs, iəu Nəti Iətəmimi, mətəu təhro nəmuva məmə onəkol nəmtəian kəti rəha nolkeikeian kəm iəu, kəni e nolian u megəhan=pən lak e nəhlmi rəhak tikimir mın?”

⁴⁹ Kəni nian nətəmimi mın rəha Iesu kəmoteruh natimnati mın əha mınotəhrun məmə nak əha okol, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Iərmənig oıəkotəhro? ?Iəkotəluagin e nau, uə?” ⁵⁰ Əmeiko ilah kəti təmauəh e nau rəha nəluaginian mohatuv rəkis nımatəlgin maru rəha ioluək rəha pris asoli agin.

⁵¹ Mətəu Iesu təni məmə, “!Ei! !Nəhmen, otupəh əmə!” Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e matəlgi suah u, kəni mol vivi mın.

⁵² Kəni Iesu təməghati kəm pris asoli mın, mıne nətəmimi asoli mın rəha soldia rəha Nımə Rəha Uhgın, mıne nətəmi asoli rəha nımənin rəha Isrel, u kəməhuva məmə okotaskəlim Iesu. In təməni=pən kəm lah məmə, “Təhro, nəman? ?Nıkitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iəhuian kəpmən, uə? !Kəpə! ?Kəni nəutəmki nau asoli mın mıne neim mın mətəhuva məmə onəkotaskəlim iəu? ⁵³ ?Nian rəfin iətan kitah mın itəmah e Nımə Rəha Uhgın, mətəu təhro nəsotaskəlimian iəu? Mətəu

^{22:37} Aes 53:12 * ^{22:44} E kopi əuas mın nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris əupən, nəghatian rəha fes 43-44 tika. Tol mə, səniəmə Luk u təmətei fes 43-44, mətəu suah kəti mın in təmətei kopi kəti rəha nauəuə u.

ræueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmāh, kəni nəsanənian rəha napinəpuian in tətarməniḡ.”

*Pitə təmāni məmā
in təruru Iesu*

(*Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27*)

⁵⁴ Kəni kəməhuva motaskəlīm Iesu motələs məhuvən e lahuənu rəha pris asoli aḡin. Kəni Pitə təmuərisiḡ e lah mətəu təməsuvənian iuəkīr o lah. ⁵⁵ Nətəmi min əha kəmotahli niḡəm əpəha e iat rəha pris asoli aḡin, kəni məutəharəḡ titələu e niḡəm. Kəni Pitə tuvən mətəharəḡ ilah min. ⁵⁶ Kəni pətan miṭə kəti u in ioluək rəha pris asoli aḡin, təmuva meruh Pitə tətəharəḡ, kəni nəhagəhagiən rəha niḡəm təmasiəḡəpīn in, kəni pətan əha təmateruh mətiḡ in, kəni məni=pən kəm lah məmā, “Suah u, in min ilau Iesu kəmatuan.” ⁵⁷ Mətəu Pitə təni=pən kəm pətan u məmā, “Iəsəhrunian suah u nətəni.”

⁵⁸ Kəni uərisiḡ lan təsuvəhiən, suah kəti min tuva məni=pən kəm Pitə məmā, “Ei, ik min, ik iətəmi kəti rəhan.” Mətəu Pitə təni məmā, “Ei, səniəmā iəu iətəmimi rəhan.”

⁵⁹ Kəni ko uərisiḡ lan, auə kəti tinuva minuvən rəkis, kəni suah kəti təmāni əskasik kəm lah məmā, “Nipəhriənian məmā suah u təmatuərisiḡ e Iesu, mətəu in iətəm Kaləli!” ⁶⁰ Mətəu Pitə təni məmā, “!Ei! !Iəsəhrun aḡiniən nəghatiən u nətəni!” Kəni nian Pitə təmətəḡhati əhanəh, kəni məniḡ təkəkə. ⁶¹ Kəni Iərməniḡ təmeirair məsal=pən əhruahru meruh Pitə. Kəni Pitə, niḡin təhti nəghatiən rəha Iərməniḡ iətəm təmāni lan məmā, “O lapin əmə u, nian məniḡ otəsəkəkə əhanəhiən, ik onəkəni mau kisil məmā nəkəruru iəu.” ⁶² Kəni Pitə tiet muvən ihluə, təmasək təmasək.

*Nətəmimi kəmotələh əvsan e Iesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Kəni e nian əha, nətəmimi nətəm kəmotaskəlīm Iesu kəmotəḡət əvsan lan, kəni məutoh. ⁶⁴ Ilah kəmotəlis-ərain nəhmtīn kəni motoh, məutəni=pən məmā, “!Ei, iəni! ?Əni-to məmā pəh tatoh ik?” ⁶⁵ Kəni ilah kəmotəni nəghatiən tərəh tətət məutərkīn in lan.

*Kəmiuvi pətiḡəm Iesu
e kaunsil*

(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Kəni ləplapīn aḡin, nətəmi asoli rəha nimənin rəha Isrel kəməhuva motuhapumīn e kaunsil rəhalah, ilah u pris asoli min mine nəḡətun min rəha Lou. Kəni nətəmimi kotos Iesu məhuva təhtul e nəhmti kaunsil əha. ⁶⁷ Kəni nətəmi rəha kaunsil kəmotətəpuəh ohni məmā, “Nəmā ik Kristo in iətəm Uḡin təmāni məmā otahli=pə, əni kəm timah.” Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmā, “Nəmā iəkəni kəm təmah, kəni nəsotənian niḡəhriənian lak. ⁶⁸ Kəni nəmə iəkətapuəh itəmāh, ko nəsotuhəlpiniən. ⁶⁹ Mətəu tətəuvin ræueiu, iəu Nəti Iətəmimi, iəu oikuvən məharəḡ e niḡali Uḡin maru, Uḡin u iətəm rəhan nəsanənian iahḡin aḡin.”

⁷⁰ Kəni ilah rəfin kəmotətəpuəh ohni məmā, “?Təhro? Ik Nəti Uḡin?”

Kəni Iesu təni=pən məmā, “Itəmāh nəutəni məmā iəu u inu.”

⁷¹ Kəni kotəni məmā, “?Təhro kitah kəutəsəl e nəghatiən kəti min məmā otəsiru e rəhatah nəghatiən? Kīnotətəu əhruahru nəghatiən əha e nohlin.”

23

*Iesu tæmæhtul e næhmti Pailæt**(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Kæni nætæmimi ræfin ræha kaunsil kæmotæhtul motit Iesu mæhuvæn kæm Pailæt. ² Kæni motæni pætigæm nipægnæmtin min iætæm otoh Iesu mæmæ, "Iætoteh mæmæ suah u tatit ræhatah nætæmimi min, kæni mol ilah kæutalmæli, kæni mætæuhlin ræhalah nætæligiæn kautol tikimîr ilah kæpmæn ræha Rom, mætahtipæsîg e timah mæmæ iæsotætaouiæn takis tuvæn kæm Sisæ iætæm tætarmanîg e nitæni u. Kæni in mætæni pætigæm mæmæ in Kristo iætæm Uhgîn tæmahli=pa mæmæ in kîg kæti."

³ Kæni Pailæt tæmætæpuæh ohni mæmæ, "?Tæhro? ?Ik kîg ræha nætæm Isrel?" Mætæu Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, "Ik næmæni lanko."

⁴ Kæni Pailæt tæmæni=pæn kæm pris asoli min mine nætæmimi ræfin mæmæ, "Iæsehian nipægnæmtin kæti mine, iætæm tæni mæmæ suah u tæmæxkin Lou."

⁵ Mætæu ilah kæmotagæt æfæmæh mæutæni mæmæ, "Kæpæ. Mætæu suah u tætan æpnæpin mætægætun nætæmimi ræfin ikin min æha Jutiæ tæmætæuuiæn æpæha Kalæli mætuva mætæuærus=pa u ikinu, kæni mol nætæligiæn ræha nætæmimi kæutæluei mæutalmæli."

⁶ Kæni nian Pailæt tæmætæu næghatiæn æha, tætapuæh mæmæ, "?Tæhro? ?Suah u in iætæm Kalæli?" ⁷ Kæni nian tæmætæu mæmæ Iesu tisipæn Kalæli, ikin æha iætæm Herot Antipas tætarmanîg ikin, in tæmahli=pæn Iesu mæmæ otuvæn meruh Herot, mætæu-inu e nian æha, Herot min in tæfatig Jerusilæm.

*Iesu tæmæhtul**e næhmti Herot Antipas*

⁸ Kæni nian Herot Antipas tæmeruh Iesu, nîkin tæmagiæn pik, mætæu-inu nuvæh næuветin in tæmolkeikei mæmæ oteruh. Herot tæmætæu æmæ nænian ræhan, kæni in tæmolkeikei pik mæmæ teruh otol nati apispiis kæti. ⁹ Kæni o natimnati min u, Herot Antipas tæmætæpuæh lan o næghatiæn min tæpæt o Iesu, mætæu Iesu tæmæpnæpin æmæ mæsuhalpinian ræhan næghatiæn. ¹⁰ Kæni pris asoli min mine nægætun min ræha Lou kæmotæhtul motagæt æskasik e nipægnæmtin min ræhalah mautuh Iesu lan. ¹¹ Kæni uærisig lan, Herot Antipas mine ræhan min soldiæ kotagæt æuvsan e Iesu, kæni mæutæuvsan lan. Kæni Herot tæmæni=pæn kæm ræhan min soldiæ mæmæ okæhuvæn=pæn e napæn tæuvîr ræha kîg kæm in, kæni motit min mæhuvæn kæm Pailæt.

¹² Aupæn ikin, Herot Antipas mine Pailæt kæmatuol tikimîr kæm lau min, mætæu e nian æha, ilau kæmiæuva minuolkeikei ilau min.

*Pailæt tæmæni mæmæ Iesu otækeikei mîmîs**(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

¹³ Kæni Pailæt tæmauin e pris asoli min, mine nætæmi asoli ræha nætæm Isrel, mine nætæmimi ræfin, kæni ilah ræfin kæmæhuva kætiæh. ¹⁴ Kæni in tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "Suah u, næmotos mæhuva tæhtul e næhmtæk, kæni næmotæni mæmæ tætuæhlin nætæligiæn ræha nætæmimi ræhatæmah kautol tikimîr kæm kæpmæn. Mætæu iæmakil rækis ræhan nætæligiæn u e næhmtitæmah, kæni mæsehian mæmæ tæmatgæhli lou kæti, kæni nipægnæmtin min iætæm næutæni lan tæsolian nipæhrîniæn. ¹⁵ Kæni Herot Antipas min, in tæmakil meruh mæmæ noliæn rah kæti tææhkul-pæniæn lan. Tol lanæha, in tæhli=pa tuva min kæm tah, kæni tæhruæhru æmæ mæmæ suah u in tæmæsolian nati kæti iætæm tærah mæmæ in

otimis ohni. ¹⁶⁻¹⁷ Kæni o nati æha inæha, ræhak min soldia okotalis æmæ, kæni uærisig kotahli=pæn tatuvæn.”*

¹⁸ Mætæu ilah ræfin kæmotagæt æfæmæh mæutæni mæmæ, “!Otilæfætigæm suah u kæni motohamu! !Mætæu ahli pætigæm Paræpæs tuva meh itæmah!” ¹⁹ (Suah u Paræpæs, kæmlæfæn e kalæpus mætæu-inu tæmæhtul aupæn mæmki nætæmimi mæutæluagin mæ kotælæs iahu kæpmæn ræha Rom e taun æha, kæni in tæmohamu itæmi.)

²⁰ Mætæu Pailæt in tæmolkeikei mæmæ otæhlman e Iesu tatuvæn, kæni in tæmæghati min kæm lah. ²¹ Mætæu ilah kæmotagæt æfæmæh pik mæmæ, “!Ëtu-pæri in e nigî kæmlæuu! !Ëtu-pæri in e nigî kæmlæuu!”

²² Mætæu Pailæt tæmæghati min kæm lah minau kisiil mæmæ, “?O nak? ?Suah u in tæmol nati tærah nak? Iau iæseruhian mæmæ in tæmol nati kæti iætæm tæhruahru mæmæ in otimis ohni. Mætæu ræhak soldia min, ilah okotalis æmæ, mæ kæmanotæhlman lan tatuvæn.”

²³ Mætæu ilah kæmotækeikei mæutagæt æskasik, kæni mæutagæt æfæmæh e Pailæt mæmæ otætu-pæri Iesu e nigî kæmlæuu. Kæni mæutagæt mæutagæt pik, kæni motapirækis Pailæt. ²⁴ Tol lanæha, Pailæt tæmæni mæmæ Iesu otækeikei mimis tæhmen=pæn mæmæ ilah kæutæni mine. ²⁵ Kæni in tæmol nætelligiæn ræhalah, kæni mahli pætigæm Paræpæs u in tæmætætig e kalæpus o næluaginiæn o kæpmæn mine mohamu itæmi. Kæni in megæhan=pæn e Iesu e næhlmi ræhan min soldia mæmæ ilah okotos mæhuvan mohtæu nætelligiæn ræha nimænin nætæmimi.

Kæmit Iesu kan mæmæ otimis

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kæni nian soldia min kæmotit Iesu mohiet e taun, kæni motafu iætæm Sairæni kæti, nærgin u Saimon. Kæni kæmotaskælim motælæhu pæri nigî kæmlæuu ræha Iesu e næuegin mæmæ otælæs, kæni motæni=pæn mæmæ otitæu=pæn Iesu.

²⁷ Kæni nimænin nætæmimi tepæt kæmæutaliuæk mæutuærisig e Iesu e suaru, kæni nipætan min kæmæutæhuærisig e lah, mæutasæk o Iesu kæni mæutæuin lan. ²⁸ Mætæu Iesu tæmeirair mæsal=pæn meruh ilah, kæni mæni=pæn kæm lah mæmæ, “Nipætan Jerusilæm. Sotasækian ohniæu, mætæu otasæk aru o tæmah, mine nenætitæmah min. ²⁹ Otætellig-to lak. Nian tærah min otætuva kæni kæmanæni mæmæ, ‘!Otagiæn itæmah nætæm næsotemækiæn u næsotæfæniæn nah kæm iæpæou!’ ³⁰ E nian æha, nætæmimi okotæni=pæn kæm nitæuæt asoli min mæmæ, ‘Ëui, ohmæærægræg=pa e timah.’ ³¹ Iætæni lanu mætæu nætæmimi min u kautol nati tærah min u kæm iæu ræuei e nian u nigî tætmæ æhanæh. ?Kæni otæpanæhro æhanæh nian nigî tinimætu?”†

Soldia min kæmotætu-pæri Iesu e nigî kæmlæuu

³² Kæni soldia min kæmotælæs suah mil keiu iætæm ilau kæmuatgæhli lou, mæmæ okuhamu ilahal Iesu. ³³ Kæni kæmæhuva ikin kæti, nærgin u Louipil-uipil. Ikin æha, motætu-pæri Iesu e nigî kæmlæuu. Kæni kæmotætu-pæri iatgæhli lou mil æha ikin, kæti e nikali Iesu maru, kæni kæti e nikalin mæuil. ³⁴ Kæni Iesu tæni mæmæ “Tatæ. Alu e ræhalah noliæn tærah min kautol lak, kæni mæsalpinian,

* **23:16-17** E kopi æuas min næuvein ræha Niutestimin iætæm kæmætei e næghatiæn Kris aupæn, katilpin næghatiæn kæti min u ikinu tæni mæmæ, “E nian ræha lafet ræha Pasova, Pailæt in otækeikei mahli pætigæm ræhalah kæti iætæmimi otiet e kalæpus.” **23:29** Luk 21:23 **23:30** Hos 10:8; Næh 6:16 † **23:31** “Nigî tætmæ æhanæh” tætpæsen=pæn Iesu iætæm in tæhruahru agin, mætæu in tatos nalpinian. Kæni “nigî tinimætu” tætpæsen=pæn Isrel. Kæni uærisig lan, nætæm Rom okotol nalpinian asoli kæm lah. Afni Luk 21:20-24.

mätəu-inu kəsotəhrunian nati nak ilah kautol." Kəni kəmotəuri napən rəhan mōturin tais ohni.

³⁵ Kəni nətəmimi min u kəməutəhtul əha ikin, mauteruh natimnati min u, mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəutol əvsan e Iesu mətəni məmə, "I In təmosmiəgəh nətəmimi tepət rəkis. Mətəu nəmə in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, kəni in iətəm Uhgīn Təməni Rəkis, təuvir pəh otosmiəgəh aru in!"

³⁶ Kəni soldiə min, ilah min kəutəghati əvsan e Iesu, kəni məhuva iuəkir ohni mətətapuəh məmə in tolkeikei wain u iətəm tarfu, † ³⁷ mautəni məmə, "I Nəmə ik kig pəhriən rəha Isrel, osmiəgəh aru-to ik əha rəueiu!"

³⁸ Kəni nəghatiən kəti əha ikin kəmətəi kətu-pəri e rəhn-kapə nigī kəməluau, tətəni məmə,

INU KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

³⁹ Kəni iatgəhli lou mil kəti iətəm kətuəhkul-pəri e nigī kəluau, in təməghati rah e Iesu, mətəni məmə, "I E! ?Ik Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, uə kəpə?"

⁴⁰ Mətəu iatgəhli lou əha kəti min təməni=pən kəm in kəti, kəni mahtipəsīg lan məmə, "?Təhro? ?Nəsəginian e Uhgīn, nati əpnəpin onəkimis? Nəlpiniən u rəhatahal in təhmen-əhmen əmə. ⁴¹ Mətəu təməhruahru əmə məmə kilau okiamis o rəhalau nolian tərəh min iətəm kəmuol. Mətəu suah u, in təsolian nati kəti tərəh kəti mine."

⁴² Kəni məni=pən kəm Iesu məmə, "I Iesu, o nian onəkuva mətəl kig lan, kəni nikim otətəhti iəu." ⁴³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, "Nipəhriənian iətəni kəm ik, məmə rəueiu əmə kilau min ik əpəha e nəgəu e neai."

Iesu təmimis

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kəni iuəkir tuələf klok e nərauiə, mitigar təsasiəian, kəni napinəpuian tinan rəfin ikin əha mətəuarus=pən tri klok ləhnaiuv. Kəni napən iətəm tətəhkul pəsīg=pən Ikin Tasim Agin Ikin e Nimə Rəha Uhgīn, təməhapu nəuəvetin keiu. ⁴⁶ Kəni Iesu təmasək əfəməh məmə, "I Tatə. Iatələhu=pən nəmiəgəhian rəhak e nəhlməm!" Nian təməni rəkis nəghatiən əha, kəni rəhan nəhəgian tiet.

⁴⁷ Kəni nian iətəmi asoli rəha soldiə min əha rəha nətəm Rom təmeh natimnati min əha, kəni in təməni-vivi Uhgīn mətəni məmə, "I Nipəhriənian, suah u in təhruahru pəhriən!" ⁴⁸ Kəni nətəmimi min u kəməhuva ikin əha məmə okoteruh, nian kəmoteruh natimnati min əha, kəməutətəu tərəh e nikilah kəni mətəhti-əhti mankilahalah, kəni minəutəhuvən. ⁴⁹ Kəni niəli min rəha Iesu, mine nipətan iətəm kəmotsipən Kaləli motohtəu=pən Iesu məhuva, ilah kəməutəhtul isəu nəuəvetin kəni məuteruh natimnati min əha.

Josip təmitanim Iesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kəni iətəm Aramatia kəti əha ikin, nərgin u Josip. Aramatia in taun kəti rəha Isrel, kəni suah kəha in iətəmimi kəti rəha kaunsil rəha nətəm Isrel. In iətəmi təuvir, rəhan nəmiəgəhian təhruahru, kəni in iətəmi kəti təmətəhtahnin məmə oteruh Narməniəgin Rəha Uhgīn. Kəni in təməsəgəhanian e nəghatiən rəha kaunsil iətəm kəmotegehan e Iesu məmə okuh. ⁵² Kəni in təmuvən meh Pailət mətəpuəh ohni məmə otegehan e nipəti Iesu tos. ⁵³ Kəni Josip təmuvən mosiahu nipəti Iesu e nigī kəməluau, mos muva məuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni mos muvən mələhu=pən e nipəg kəpiəl iətəm kəmətəi

rækis o noliän suvæt ikin, mätäu kəsitənim əhanəhiän suah kəti ikin. ⁵⁴ Inəha e nian rəha nətəm Isrel iətəm kautol əpenə-penə lan o nian rəha Sapət, kəni iuəkir Sapət tətəuin.

⁵⁵ Kəni nīpətan u kəmoṣṣipən Kaləli kəmautuərisig e Iesu, kəməutohtəu=pən suah u, kəməhuvən kəni moteruh nīpəg kəpiel, kəni moteruh noliän iətəm in təmələhu Iesu ikin. ⁵⁶ Kəni uərisig, nīpətan kəmohtəlig=pən lahuənu, kəni mautil əpenə-penə nīmənati mīn nəuvein mine fomət iətəm nəmiəvilah təuvir məmə okotol=pən e nīpəti Iesu. Kəni e nian rəha Sapət, ilah kəmotəmeig məutohtəu=pən nəghatīn rəha Lou.

24

Iesu təməmiəgəh mīn

e nīmisiən

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kəni e Sante ləplapin aɡin, nīpətan kəməhuvən əpəha e suvət, motos natimnati u nəmiəvilah təuvir u kəmotol əpenə-penə rækis lan. ² Nian kəməhuva e suvət, moteruh kəpiel u kətahtipəsīg e nīpəg kəpiel lan, mətäu kəmisuə rækis rækis. ³ E nian kəməhuvən imə e nīpəg kəpiel, mətäu kəsoṣtehiän nīpəti Iərmənīg Iesu. ⁴ Kəni ilah kīnotəruru əfəməh məutətəlig e natimnati mīn əha. Kəni əmeiko kəmotəuit pik e iətəmi keiu kəmiaietīgəm=pa əha ikin məutuəhtul ilah nīpətan, kəmian e napən iətəm tətəraip-oraip. ⁵ Kəni nīpətan kəmotəgin pik, motasiəulin nəuliləh məutəsəl iahu mauteh nīftəni.

Kəni suah mīl kuəmə, “Təhro nəutəsəl e iətəmi tətəmiəgəh u ikinu imə nətəm kəmoħmis? ⁶ In tikə u ikinu. !In tinəmiəgəh mīn! Nīkitəməh təhti nəghatīn in təməni kəm təməh nian in təmətatīg əhanəh əpəha Kaləli məmə, ⁷ ‘Natimnati mīn u okotəkeikei muva motol nīpəhriənīn lan. Okegəhan=pən e Nəti Iətəmiṣi tuvən e nəħlmī iol təfagə tərəh mīn, kəni okətu-pəri e nigī kəmaluau timis, mətäu e nian tatol kisil lan, kəni in otəmiəgəh mīn.’ ” ⁸ Kəni nīkilah tinəhti nəghatīn rəha Iesu.

⁹ Kəni kəmoħiet e suvət məhuvən motəni=pən natimnati mīn əha kəm nətəmi lepīn rəha Iesu, mine rəhan mīn rəfin. ¹⁰ Kəni nīpətan mīn əha u kəmotəni pətīgəm natimnati mīn u kəm aposil mīn, inko Meri Maktələ, Joana, Meri məmə rəha Jemis, mine nīpətan mīn nəuvein iətəm kəməhuvən e suvət. ¹¹ Mətäu aposil mīn kəmotətəu nəghatīn əha təħmen=pən əmə e nəghatīn əlməli kəti iətəm nīpətin tikə, kəni məsotəniän nīpəhriənīn lan.

¹² Mətäu Pitə təməhtul maiu muvən əpəha e suvət, məməhli-əməhli məsal=pən e nīpəg kəpiel kəni meruh əmə napən iətəm kəməuveg nīpəti Iesu lan, mətäu nati mīn kəti tikə əha ikin. Kəni in təməliuək mītəlig mīnatuvən lahuənu, kəni matətəlig pik e natimnati mīn əha.

E suaru tətuvən Emeəs

(Mak 16:12-13)

¹³ E nian əmə əha inəha, suah mīl keiu rəha Iesu kəmətəliuək mətian lahuənu kəti, nərgin u Emeəs. Lahuənu u mətəuarus=pən Jerusiləm, in iuəkir o lepīn kilomitə. ¹⁴ Kəni nian ilau kəmətəliuək mətian, kəni ilau mətuəghati e natimnati mīn u kəmol ilah. ¹⁵ Nian ilau kəmətuəghati lanəha, kəni Iesu təmuva iuəkir o lau, məhləliuək pəti mīhluvən. ¹⁶ Mətäu kəməsuəħrunīn məmə pəh əha ilahal mīn kəməhləliuək mətəu-inu Uħgin təməhtipəsīg e nətəligīn rəhalau.

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mīl. ?Nati nak u nətuəni?”

Kəni əmeiko kəmuəlalı muəhtul, nəhmtılau təməpəou. ¹⁸ Kəni suah mil əha kəti, nərgin u Kleopas, təməni=pən kəm in məmə, “İətəhrun məmə ik əmə u iapıspis kəti u Jerusiləm iətəm nə səhrunian natimnati min kəmol ilah e nian min u kinəhuva minəhuvən rəkis.”

¹⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Natimnati min nak əha?”

Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Natimnati min u kəmol e İesu iətəm Nasərit. In iəni kəti rəha Uhgın, kəni rəhan uək təsənən vivi mine rəhan min nəghatıən kotəfıgəm, kəni niki Uhgın mine niki nətəmimi tətəgiən lan. ²⁰ Mətəu rəhatımah pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotəfən in tuvən e nəhlmi nətəm Rom məmə okotakil məmə in otimis. Kəni kəmotətə-pəri e nigı kəluau tımıs.

²¹ “Mətəu itımah iəmotələhu=pən pau rəhatımah nətəligiən tətətig əskasik lan məmə in otos rəkis itımah nətəm İsrəl e nəhlmi tikimır min rəhatımah. Kəni rəueiu in nian tatol kisil lan. ²² Kəni nati kəti min, nıpətan nəuvein u iəməutan, kəmotol narmitımah təmiuvıg o nəghatıən kəti. Rəueiu ləplapın agın, kəməhuvən əpəha e suvət u kəmitənim İesu ikin, ²³ mətəu kəməsoteruhıən nıpətin. Kəni kəmohtəlig=pa motəni məmə, ‘İəmotəh nati kəti təhmen e nəməhlairıən, agelo mil keiu kətuəni=pa məmə İesu təməmiəgəh.’ ²⁴ Kəni rəhatımah nəuvein nətəmimi kəməhuvən e suvət, kəmotəh natimnati rəfin agın təhruahru təhmen əmə e nəghatıən əha nıpətan min əha kəmotəni, mətəu kəsotehıən İesu.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. !Rəhatələu kapə tikə, nəkotəhro tiəkis agın o təmah o nəniən nıpəhrıənıən e natimnati min u iəni min rəha Uhgın kəmotəni! ²⁶ ?Nəkuəhrun uə kəpə məmə, Kristo, u Uhgın təməni məmə otahlı=pa otəkeikei mos nəhməiən e nıpətin, kəni uərisig lan, in təpanuvən e negau e neai mos nərgin rəha nısiəiən?” ²⁷ Kəni İesu təməni=pən vivi kəm lau Nauəuə Rəha Uhgın u kəutəghati lan, təmətuəuin e nauəuə rəha Mosis kəni muvən mətəuarus=pən nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgın.

²⁸ Kəni kinəhlıuə iuəkir o lahuənu u suah mil u kətian ikin. Kəni kinuafu məmə İesu tınətəliuək minətəpirəkis ilau məsəhtulıən, ²⁹ mətəu ilau kətiəh nıkin məmə, “Ei, təuvır məmə nəkuva kitahal min ik, mətəu tınəpinəpu rəkis, kəni təsuvəhiən rəueiu mitıgar tiuvıg.” Kəni ko tuvən rəhəh ilau məhləharəg.

³⁰ Nian kinəhləharəg məmə okıhləuən, kəni in təmos pıret kəni məni-vivi Uhgın ohni, kəni ko məmkəris məfən kəm lau. ³¹ Kəni əmeiko Uhgın tol kinuəhrun məmə in İesu, kəni əmeiko in tatig mıkə min, kəni kəməsueruhıən min. ³² Kəni kəmuəni=pən kəm lau min məmə, “!Ei! ?Nian in təməni=pa vivi Nauəuə Rəha Uhgın kəm lau e suaru, kəni kəmuətəu təuvır lan nıkilau tətəgiən pik, uə kəpə?”

³³ Kəni rəueiu agın min, kəmuəhtul miəiet ikin əha miətəlig=pən min Jerusiləm. Kəni ikin əha, ilau kəmuəh nətəmimi lepın rəha İesu mine nətəmimi min nəuvein min rəhan kəməhuva motuhəpumin rəkis ilah min məutəharəg, ³⁴ kəni məutəni məmə, “!Nıpəhrıənıən! !İərməniğ təməmiəgəh min, kəni Saimon Pitə* təmeə rəkis!” ³⁵ Kəni ilau kəmuəni=pən rəfin natimnati iətəm kəmol kəm lau e suaru, kəni muəni=pən nian ilau kəmuəhrun İesu lan e nian iətəm in təməgəuvahlı pıret məfən kəm lau.

*Nətəmimi min rəha İesu kəmotəh in
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kəni nian kətuəni əhanəh nəghatıən min əha, İesu təmuva məhtul e nəlugın e lah mətəni kəm lah məmə, “Nəməlinuıən tətətig o təmah.”

24:21 Luk 19:11; Uək 1:6   **24:24** Jon 20:3-10   **24:26** Luk 9:22   **24:27** Sam 22:1-21; Aes 53

* **24:34** Nəghatıən Kris əhruahru tətəni məmə, “Saimon.”   **24:34** 1Kor 15:4-5

³⁷ Mətəu ilah kəmotauit lan kəni minəutəgin, nikilah təhti məmə kinotafu narmin kəti. ³⁸ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “? Təhro rəhatəmah nətəligian tətərah lanko? ? Təhro rəhatəmah nətəligian tətəhtul pəpəpag? ³⁹ Oteh-to nəhlmək mine nəhllək məmə iəu əmə əpə. Otea=pa motek nīpətīk kəni motəhrun məmə iəu. Narmi iətəmini nīpətīn mine nikilkilin tikə, təsəliən məmə inu nauteh iəu, nīpətīk mine nikilkilik əpə ikin.”

⁴⁰ Təməni nəghatiən əha, kəni məgətun nəhlmīn mine nəhllkīn kəm lah. ⁴¹ Kəni narmilah təmiuvig nikilah təmagiən pik kəni motəlu məmə nati u in nīpəhrīəniən. Ilah kəsətəni-vivi əhanəhiən nīpəhrīəniən lan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “? Nauəniən kəti u nəutos, uə?” ⁴² Kəni kəmotos nəmu nəuətēn iətəm kəmuvan rəkis motəfən kəm in, ⁴³ kəni e nəhmtīlah, təmos mun.

⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən ikin, nian iəmətatig əhanəh kitah min itəmah, iəməni nəghatiən u kəm təmah məmə, natimnati rəfin iətəm kəutəghati lak e Nauəuə Rəha Uhgīn, okətəkeikei məhuva mautil nīpəhrīəniən lan, inu nəghatiən min e nauəuə rəha Mosis, mine nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgīn, mine Nauəuə Rəha Nəpuən Min.”

⁴⁵ Kəni in təmerəh e rəhalah nətəligiən məmə okətəhrun nəghatiən min iətəm tətatig e Nauəuə Rəha Uhgīn. ⁴⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən iətəm tətatig e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə nətəmini okotol tərāh e Kristo iətəm Uhgīn təmahli=pa, mautil tətətəu nəhməiən e nīpətīn mətəvən mətəuarus timis, mətəu e nian tatol kisil lan, in otəmiəgəh min e nīmisiən. ⁴⁷ Kəni e nargi Kristo u Uhgīn təmahli=pa, nətəmini okətəkeikei motəni pətīgəm nəghatiən u məmə nətəmini okətəkeikei motəuhlin kəni motəhtəlig e rəhalah təfagə tərāh min, kəni Uhgīn in otəsalpinīən nitai təfagə, kəni malu e rəhalah nollən tərāh min. Nəghatiən u otəkeikei muvən kəm nətəmini min e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, otətuəuin Jerusiləm muvən əpəha ikin min rəfin e nəhue nitəni min. ⁴⁸ Itəmah nəmotəh natimnati min u, kəni onəkotəni pətīgəm əhruahru nəghatiən min lan. ⁴⁹ Kəni iəkəhli=pa suah u iətəm rəhak Tatə təməniəkis məmə in otəhli=pa kəm təmah, inu rəhan Narmīn. Mətəu onəkotəhtəhniən e taun əha motətəuarus=pən nəkotos nəsanəniən rəha Narmīn Rəha Uhgīn, kəni tərīəuəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah.”

Uhgīn təmos Iesu muvən e neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kəni Iesu təmit ilah mohiet e taun məhuvən əha lahuənu Petəni. Kəni məfəri nəhlmīn məfaki o lah. ⁵¹ Kəni nian təmətəfaki o lah, kəni məpəh ilah nian Uhgīn təmos minatəvən əpəha ilis e negəu e neai. ⁵² Kəni kəmotəiəuiəu motəfaki=pən kəm in, kəni uərisig lan, kəmohtəlig=pən Jerusiləm nikilah tətagiən. ⁵³ Kəni nian rəfin, kəutəhuvən e Nīmə Rəha Uhgīn məutəni-vivi Uhgīn.

Jon

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İatəm Jon Təmətəi Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Jon

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Jon təmətəi nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti nətəmimi tueləf rəha İesu, kəni İesu tolkeikei pik in. E nauəuə u, Jon təsənian nərgin mine. Mətəu təməni əmə nati tol lanu məmə “iətəmimi kəti min rəha İesu,” (Jon 18) uə “suah u iətəmi İesu tolkeikei pik,” (Jon 13:23; 20:2; 21:7,20) uə “İətəmi təmiəu-İəu muva İuəkir o İesu e nian kəməutauən e lafet rəha Pasova” (Jon 21:20). In təmətəi nauəuə min u: Nanusian Təuvir İatəm Jon Təmətəi, 1Jon, 2Jon, 3Jon, mine Nəhan-əhanian.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi məmə okotəni nıpəhrıənian e İesu. In tolkeikei məmə otasiru e lah mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik, mətəu-inu rəhalah nəhatətəian təsəskasik əhanəhian.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Jon in iətəmi asoli kəti rəha nıməfaki, kəni nətəmimi rəfin rəha nıməfaki kautisiai in. In tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəhrun vivi rəhan nəgətunian, kəni nian nəgətunian eiə tətan, mətəu nətəmimi kotəhrun nahtıpəsigian e nəghatian eiə min e nəghatian rəha Jon e nauəuə u.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Jon təmətəi nauəuə u mətəni pətigəm vivi məmə İesu in nəti Uhgın, kəni nətəmimi rəfin nətəm okotəhatətə lan, okotos nəmiəgəhian itulin. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm təhruahru məmə İesu in nəti Uhgın, kəni İesu in Uhgın pəhrıən. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm nanusian min nəuvein rəha İesu iətəm nauəuə min rəha Matiu, mine Mak, mine Luk kəmslənian. Kəni tolkeikei məmə otəgəu əhruahru nətəligian min nəuvein iətəm nətəmimi kətəni e İesu.

Nəghatian Rəha Uhgın Təmuva İatəmimi, in İesu

¹ Aupən agin, e nətuəuinian nian, Nəghatian* tinatig rəkis.† Nəghatian u təmətatig ilau Tatə Uhgın, kəni Nəghatian u, in min, in Uhgın. ² E nəukəti nian, in təmətatig rəkis ilau Uhgın, ³ kəni Uhgın təmol natimnati rəfin e Nəghatian u, kəni natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol, nati kəti tikə mine məmə Nəghatian u təsolian.§ ⁴ Inu, in Nəukəti Nəmiəgəhian,* kəni Nəmiəgəhian u, in Nəhagəhagian rəha nətəmimi rəfin.† ⁵ Nəhagəhagian əha, tətəsiəgəpin napinəpuian, kəni napinəpuian ko təsapirəkisian.‡

⁶ İatəmimi kəti iətəm Uhgın təmahli=pa təmuva, nərgin u Jon Bəptais.§ ⁷ Təmuva mətəhtul pətigəm məmə otanus pətigəm Nəhagəhagian əha kəm nətəmimi, pəh ilah rəfin kotəni nıpəhrıənian lan. ⁸ Səniamə Jon Bəptais in Nəhagəhagian əha, mətəu in təmuva əmə məmə otəhtul pətigəm məni pətigəm

* **1:1** Nian Aposil Jon təmətəi “Nəghatian” e japtə 1, tətəghati e İesu Kristo, kəni “Nəghatian” in təhmen e nərgin kəti rəhan. † **1:1** Jen 1:1; 1Jon 1:1; Jon 17:5; Nəh 19:13 ‡ **1:3** Laen e “Nəghatian” mil u kətəni əmə nati kətəh əmə. Mətəu-inu in nolian rəha Jon o nənıən nati kətəh e suaru pisin pisin min. § **1:3** Kol 1:16; 1Kor 8:6; Hip 1:2 * **1:4** Jon 5:26; 11:25; 14:6; Jen 1 † **1:4** Jon japtə 1 tatol məmə kitah kotətəlig e Jənesis japtə 1, nian Uhgın təmol nəhue nıftani mine natimnati rəfin agin. Japtə mil u kuəghati e nəghatian, mine nəhagəhagian, mine nəmiəgəhian. Kəni Jon japtə 1 tətauin e İesu Kristo məmə in Nəghatian rəha Uhgın, mine Nəhagəhagian, mine Nəmiəgəhian. ‡ **1:5** Jon 9:5; 12:46 § **1:6** Aposil Jon in təmətəi nauəuə u. In tətəghati e suah pisin kəti e fes min u, nərgin u Jon Bəptais.

Nəhagəhagiən əha kəm nətəmimi rəfin.* 9 Nəghatiən əha təmətuvə e nəhue niftəni, kəni in Nəhagəhagiən pəhriən, iətəm in tətasiəgəpən nətəmimi rəfin.†

10 Nəti əpnəpən məmə Uhgən təmöl niftəni u e Nəghatiən əha, kəni Nəghatiən u təmətətiğ e nəhue niftəni u, mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəsətəniən niphəriənən məmə in pəh. 11 Təmuva iman ikin, mətəu nətəmiman min kəutəuhlin=pən nəmtahləh kəm in, məsotolkeikeiən. 12 Mətəu nətəmimi nəuvein kəmotos in, kəni ilah rəfin nətəm kəmotos in, nikiləh tagiən ohni, kəni motəhatətə e nərgin, kəni in təməfən nepətiən kəm lah məmə kotəhrun nuvaiən nenəti Uhgən min.‡ 13 Nenəti Uhgən min əha, ilah kəsətəiriən e nolien u iəpəou min kəutair lan, kəni məsəniən min məmə e nətəligiən rəha iətəmimi, təhmen e tatə kəti iətəm tolkeikei in otos iəpəou. Mətəu ilah kəutair vi min e Uhgən, e rəhan əmə nəsanəniən.§

14 Nəghatiən əha, in təmuva iətəmimi, mətətiğ kitəh min u nətəmimi rəha nəhue niftəni. Kəni itimah iəmoteruh rəhan nepətiən, kəni nəsanəniən asoli mine nəhagəhagiən rəhan e nəhmtitimah.* Inu, in nəsanəniən asoli mine nəhagəhagiən rəha Nəuan Kətiəh Əmə, iətəm in təmsipən e Tatə Uhgən. In təriəuəh e nəuviriən iətəm tətətuəti lan kəm təh, kəni məriəuəh min e niphəriənən.†

15 Jon təmətəhtul pətiğəm mətəni əfəməh məmə, “Tətəmi u inu iətəm iəu iəmətəni məmə, ‘Tətəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in təmətətiğ itulin rəkis.’”‡

16 Kəni in təməriəuəh e nəuviriən iətəm in tətətuəti lan kəm təh, kəni e nəuviriən əha rəhan, nian rəfin in tətəfa, mətəfa, mətəfa, kəm təh rəfin. 17 Tol lanəha mətəu-inu Lou iətəm Uhgən təməfa əupən, Mosis in suaru ohni, mətəu İesu Kristo in suaru rəha nətuətiən e nəuviriən əha mine niphəriənən rəha Uhgən kəm təh.§

18 İətəmi kəti təseruhien Uhgən nian kəti mine.* Mətəu Nəuan Kətiəh Əmə, in Uhgən, iətəm in iuəkir o niki Tatə Uhgən, in təmöl əpu Uhgən kəm təh kəni kotəhrun.†

*Jon təməni məmə səniəmə in Kristo iətəm Uhgən təməni məmə otəhlipa
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

19 Kəni nətəmimi asoli min rəha nətəm İsel nətəm kəutətiğ Jerusiləm, kəmotəhli=pən pris min nəuvein mine Lifait min u, nətəm kəutasiru e pris min e Nimə Rəha Uhgən, məmə okəhuva mətəh Jon mətətapuəh ohni, məmə, “?Ik iətəmi pəh ko?” Kəutətapuəh mətəu-inu nətəmimi tətəf kəmətəni məmə Jon in Kristo iətəm Uhgən təməni məmə otəhli=pa. Kəni əmeiko, Jon təməhtul pətiğəm məni pətiğəm in.

20 Nian ilah kəmotətapuəh ohni, in təməsəhluaigien, mətəu təməni=pən əhruahru əmə in kəm lah məmə, “Səniəmə iəu Kristo iətəm Uhgən təməni məmə otəhli=pa.”

21 Kəni ilah kəmotəni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo, kəni ik pəh? ?Ik Elaijə?”‡

Mətəu Jon təni məmə, “Kəpə, səniəmə iəu Elaijə.”

* **1:8** Nətəmimi tətəf kəmətəhtəhnhin Məsaiə iətəm Uhgən təməni məmə otəhli=pa, kəni ilah tətəf, nikiləh təhti məmə Jon Bəptais u in Məsaiə. Jon 1:19-28 † **1:9** 1Jon 2:8; Jen 1:1-5 tətəghati e nəhagəhagiən rəha nian Uhgən təmöl nəhue niftəni, kəni Jon tətəghati e nəhagəhagiən rəha Nəranəniən Rəha Uhgən iətəm tətasiə e niki nətəmimi. ‡ **1:12** Kəl 3:16 § **1:13** Jon 3:5; 1Pitə 1:23 * **1:14** Jon tətəghati e əpəsil min nətəm kəmoteruh rəhan nepətiən, mine nəsanəniən, mine nəhagəhagiən e nəhmtitilah. † **1:14** Fil 2:7; 1Tim 3:16 ‡ **1:15** Jon 1:1 § **1:17** Rom 5:21 * **1:18** Eks 33:20 † **1:18** 2Kor 4:6; Kol 1:19; 2:9; Nəh 22:4 ‡ **1:21** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13

Kəni ilah kəmotətapuah mīn ohni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Elaijə, kəni ik pəh? ?Ik iəni rəha Uhgīn iətəmi kəmətəni aupən məmə otəpanuva?”[§]

Mətəu Jon təni məmə, “Kəpə.”

²² Kəni ilah kəmōtəni məmə, “?Kəni ik pəh? Ik onəkeikei məni pətīgəm ik kəm tīmah, pəh itīmah iəkəhuvən motəni=pən kəm nətəmimi kəmōtahli=pa itīmah iəkəhuva.”

²³ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “Iəu u iətəm iəni rəha Uhgīn Aiseə təməni rəkis aupən məmə, ‘Iəu u nəuia iətəmi kəti tətəuīn əfəmāh əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəni məmə, otol suaru təhruahru rəha Iərmənīg.’”^{*}

²⁴ Nətəmimi nətəm kəmāhli=pa ilah, Fəresi mīn nəuvein əha ikin, ²⁵ kəni ilah kəmōtətapuah o Jon məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, kəni səniəmə ik Elaijə, kəni səniəmə ik iəni iətəm kəmōtəni pətīgəm aupən, kəni təhro natol bəptais e nətəmimi?”

²⁶ Kəni tuhalpīn mətəni məmə, “Iəu iatol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu iətəmi kəti u ikin e nəlugin e təmāh, iətəm itəmāh nəkotəruru in. ²⁷ Iətəmi u tətərisig lak, mətəu in ilis, in tepət məpirəkis iəu, kəni iəu ləhtəni lan, kəni iəsəhmen aginīən məmə iəkol uək əkəku agin kəti rəhan.”[†] ²⁸ Natimnati mīn u, kəmol əpəha e lahuənu kəti, nərgin u Pətəni, in tətətig əpəha e nītəni=pən e nəhu Jotən. Ikin əha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin.

Iesu in təhmen e nətī sipsip rəha Uhgīn.

²⁹ Kəməni lauig lan, Jon təmeruh Iesu tətəliuək mətəuva, kəni in təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! Suah u inu, in Nətī Sipsip rəha Uhgīn o noliən sakrifais lan o noliən tərāh mīn rəha nətəmimi.‡ Kəni in otəpanos rəkis noliən tərāh mīn rəha nītənimtəni mīn. § ³⁰ Iətəmi u inu, iəu iəmōtəni kəm təmāh məmə, ‘Iətəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhīən, in tətətətig itulīn rəkis.’ ³¹ Nian iəu iəmōtəghati lan, kəni iəu mīn iəməruru məmə in iətəmi pəh; mətəu iəmuva matol bəptais e nətəmimi e nəhu məmə iəkol əpu suah u kəm nətəmimi mīn rəha Isrel.”

³²⁻³³ Jon təmōtəhtul pətīgəm mətəni məmə, “Uhgīn təmāhli=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi e nəhu, kəni nian iəmōtəghati lan, iəu mīn iəməruru məmə suah u inu. Mətəu Uhgīn təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Onəkəruh Narmīn Rəhak oteiuaiu matig e iətəmimi kəti. Kəni suah u inu, in otol bəptais e nətəmimi e Narmīn Rəha Uhgīn.’ Kəni əmeiko, uərisig iəmeruh Narmīn Rəha Uhgīn təmsipəri e neai təhmen e mak, muva, meiuaiu məharəg-pəri lan. ³⁴ Iəu əhruahru iəmeruh nati u, kəni iəmōhtul pətīgəm mətəni pətīgəm məmə, ‘Suah u inu, in Nətī Uhgīn pəhriən.’”

Iesu təmətəuūin mətəuūin e rəhan nətəmimi

³⁵ Kəməni lauig lan, Jon tətəhtul əmə əha ləmen kətīəh əmə ilahəl rəhan keiu iətəmimi mil. ³⁶ Kəni nian nəhmti Jon təmōhtul e Iesu tətəliuək mətəuva kəni təni məmə, “!Ei! !Oteruh-to! !Suah u inu, in Nətī Sipsip rəha Uhgīn!”

³⁷ Kəni nian rəhan iətəmimi mil kəmuətəu nəghatīən əha, kəmuəhtul mətiəuərisig e Iesu. ³⁸ Kəni Iesu teirair meruh suah mil u kətīətəu=pən in, kəni in təni məmə, “Ei! !Suah mil! ?Nətəuəsəl lak onak?”

§ 1:21 Dut 18:15 * 1:23 Aes 40:3 † 1:27 Nəghatīən pəhriən iətəm Jon təməni, tol lanu, “Iəu iəsəhmen aginīən məmə iəkos rəkis put rəhan.” Nətəmimi aupən kotəni məmə uək rəha nos rəkisīən put rəha iərmənīg, in uək rəha slef iətəm in ləhtəni agin. ‡ 1:29 Aupən ikin, e nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəuotəhamu nətī sipsip mautol sakrifais lan məmə otəfəl rəkis təfəgə tərāh rəhalah. Afīn-to nəghatīən u “sakrifais” e tiksinəri. Jen 22:8; Aes 53:7; 1Pitə 1:19; Nəh 5:6 § 1:29 Hiprus 9:22,26

Kəni ilau kuəmə, “Rapai. ?Ik nətatig iə?” (Nəghatien u “Rapai,” nɪpətin u “Iəgətuŋ.”)

³⁹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Pəh kihluvən nəkueruh-to.” Kəni ilau kəmiauərisig lan mihluvən kueruh ikin in tətatig ikin. Iuəkir miŋigar tiuvig ləhnaiv, ilau kəmətuan ilahal min mətəuarus tapinəpu.

⁴⁰ Suah mil u kəti iətəm təmətəu Jon kəni muərisig e Iesu, nərgin u Antiru, pian u Saimon Pitə. ⁴¹ Kəni rəueiu agin min, in təmuvən meh pian Saimon, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Ei! !Inotafu rəkis Məsaiə!” (Nəghatien u, Məsaiə, nɪpətin u məmə, “Kristo,” iətəm Uhgɪn təməni məmə otahli=pa.) ⁴² Kəni təmit Saimon muva o Iesu.

Kəni nian nəhmti Iesu təməhtul lan, kəni məni=pən kəm in məmə, “Ik u inu Saimon, nəti Jon, mətəu rəueiu okauin ərəg-rəg lam məmə ‘Kefəs.’ ” (In “Pitə” e nəghatien Kris u nɪpətin məmə “kəpiel.”)^{*†}

Iesu təmauin e Filip mine Nətanial

⁴³ Kəməni lauiŋ lan min, Iesu nikin tinəhti məmə otuvən-to Kaləli.

Təməsal e Filip kəni meruh. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va-to, miətə=pa iəu.” ⁴⁴ Filip u, in iətəm Petsaitə, ima Antiru mine Pitə. ⁴⁵ Kəni in təmuvən məsal meruh Nətanial, kəni təni=pən kəm in məmə, “Itimah inoteruh suah əpələ u, aupən Mosis təmətei rəkis rəhan nəghatien min iətəm tətəghati lan e nauəuə rəha Lou. Kəni iəni min rəha Uhgɪn aupən ilah min kəmətətei rəkis nəghatien min iətəm tətəghati lan. In iətəm Nasərit, in nəti Josip, kəni nərgin u Iesu.”

⁴⁶ Mətəu Nətanial təni məmə, “!Nati nak! ?Nikim təhti məmə nati təuvir kəti otsipən e Nasərit? !Kəpə!”

Kəni Filip təni məmə, “Intəh, təuvir əmə, pəh-to kian nəkeruh-to.”

⁴⁷ Nian Iesu təmeruh Nətanial tətəliuək mətuva, kəni təni məmə, “!Suah u, in iətəm Isrel pəhriən! !Neiuəiən tikə lan!”[‡]

⁴⁸ Kəni əmeiko Nətanial təmauit mətapuəh o Iesu məmə, “? Nəməhra məhrun məmə iəu iətəmi tol lanu?”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nian ik nəmətəharəg e nəukəti nigɪ fik, kəni Filip təsauin əhanəhian lam, mətəu iəu iəmafu rəkis ik.”[§]

⁴⁹ Kəni Nətanial təni məmə, “!Iəgətuŋ! !Ik Nəti Uhgɪn! Ik Kig rəha nətəm Isrel!”

⁵⁰ Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Ik nəməhatətə lak mətəu-inu iəu iəməni əmə məmə iəmeruh rəkis ik nian nəmətəharəg=pən əha e nəukəti nigɪ fik? Ik onəmaneruh nati asoli min tapirəkis inu.” ⁵¹ Kəni məni min məmə, “Nɪpəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, onəpanoteruh negəu e neai otəuag, kəni nagelo min rəha Uhgɪn kəutəri məutəhuvən e neai, kəni

* **1:42** Nətamimi rəha Kris kəutəni kəpiel məmə “pitə.” Kəni nəghatien u pitə tinuva nərgin kəti rəhalah, kətauin e nətamimi lan. Kəmətei nauəuə min rəha Niutestimin e nəghatien rəha Kris. Nətamimi tēpət kəmətəghati e nəghatien rəha Kris, təhmen əmə e nətamimi tēpət e nəhəue niftəni rəueiu kəutəghati e nəghatien mil u rəha Inŋlan uə Franis. “Kefəs” in nəghatien kəti rəha Aram u nɪpətin təni məmə kəpiel. Nətəm Isrel kəmətəghati e nəghatien rəha Aram təhmen e nətəm Vanuatu kəutəghati e nəghatien u Bislama. † **1:42** Mat 16:18 ‡ **1:47** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 Nərgin u “Isrel,” in nərgin kəti min rəha iətəmini u Jekəp. Nərgin u Jekəp nɪpətin təni məmə “iətəmi tətəiua.” Mətəu Uhgɪn təmauin ərəgrəg e nərgin tuva “Isrel” məmə otəgətuŋ nəmiəgəhian vi rəhan. § **1:48** Nigɪ min u fik, ilah nigɪ kəhrun min e nasumien ikin Isrel. Nətamimi kəutun nəualah, kəni məutəharəg əhəl nimaliləh. Kəutəharəg əhəl pik nigɪ fik iuəkir o nimə rəhalah kəni məutəfaki məmə nikiləh otətəhti nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgɪn. Nati iətəm Iesu təməni e fes 47 mine 51 in tətəghati e Nətanial məmə nəmə təhro təmətəharəg əhəl rəhan nigɪ fik, kəni nikin təmətəhti nəmiəgəhian rəha Jekəp.

mæuteiuaiu mæutæhuva e Næti Iætəmimi u tæhmen e suaru tatilpin nuvænian e neai mine næhue niftæni.”*

2

Marit kæti æpæha Kenæ

¹ Kæmæni niæh lan, katol marit kæti æpæha Kenæ, lahuænu kæti e Kalæli. Kæni mamæ ræha Iesu in æpæha ikin.* ² Kæni ilah kotauin=pæn min e Iesu mine ræhan min nætəmimi, mæmæ ilah min okæhuvæn e marit æha. ³ Kautol mautilafet, kæni nætəmimi min kotæmnim ræfin wain, kæni mamæ ræha Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræhalah wain tæmika.”

⁴ Mætæu Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “?Pætauahli, tæhro nætælæhu=pa nati u kæm iæu? Nian ræhak tæsuva æhanæhian.”

⁵ Mætæu ræhan mamæ tæni=pæn kæm noluæk min ræha marit mæmæ, “Itæmah onækotækeikei motol natimnati ræfin iætəm in otæni.”

⁶ Nilosi nati asoli ilah sikis, kæmælin æha ikin æha o næhu, mæmæ nætəm Isrel ilah okoteikuas mætaruætuæh lan e næhmti Uhgîn. Nilosi nati min u, kæmol e kæpiel, kæni kætæh tæhrun nosiæn uan-hanrit litæ næhu.

⁷ Kæni Iesu tæni=pæn kæm nætəm kautol uæk mæmæ, “Otætu=pæn næhu e nilosi nati min u.” Kæni kæmotætu ilah kotæriauah vivi.

⁸ Kæni tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Otætu rækis næhu kæti motos mæhuvæn kæm iætəm tætarænig e marit.” Kæni ilah kæmotol lanæha.

⁹ Kæni nian iætæmi u tæmæmnim askæuvîn, mætæu næhu tinol rækis wain lan. Mætæu iætæmi u in tætarænig e marit u, in tærruru mæmæ kæmos iæ wain u. Nætæmi min æmæ u nætəm kæmotos næhu mæhuva, ilah æmæ kotæhrun. Kæni iætəm tætarænig e marit tæmauin e iætəm tæmol marit, ¹⁰ mæni=pæn mæmæ, “Nian ræfin nætəmimi kotaupæn motæfætigæm wain tæuvir, kæni uærisig nætəmimi kotæmnim tepæt ko, kæni kæpanæfætigæm inu tææuvir pikian. !Mætæu ik, næmaharu kalin iætəm tæuvir mætæuærus=pa u ræueiu!”

¹¹ Kæni inu næmtætian iætəm Iesu tæmætuæuin agin lan mol. Kæni in tæmol ikin Kenæ, lahuænu kæti e Kalæli. E næmtætian æha, in tæmægætun nepætian ræha Uhgîn lan, kæni ræhan nætəmimi min, kæmotæhatææ askasik lan.

Iesu tæmæhgi pætigæm nætəmimi nætəm kautol makit e Nimæ Ræha Uhgîn (Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Uærisig e marit æha, in tæmeiuaiu muvæn e taun asoli æha Kapeniæm æpæha Kalæli ilah ræhan mamæ mine pian min mine ræhan nætəmimi min. Kæni kæmotatig nian næuvein æha ikin æha. ¹³ Kæni tinuva iuækir o nian ræha lafet ræha nætəm Isrel iætəm ketæni mæmæ lafet ræha Pasova.† Kæni Iesu tæmæri muvæn æpæha Jerusilæm.

¹⁴ Ihlua lan e Nimæ Ræha Uhgîn kæutæfaki ikin, Iesu tæmafu nætəmimi kautol sælim e kau, mine sipsip, mine mak min, mæmæ nætəmimi okotos næhmtin o nolian sakrifais lan. Kæni nætəmimi næuvein æha ikin, ilah kautol senis e mæni ræha nætæmi iki pisin pisin min. ¹⁵ Kæni in tos tæulæ næuvein, mætøl o nalisian iætæmi. Kæni in mitæu nætæmi min u ilah kau min mine sipsip min mæmæ okohiet e Nimæ Ræha Uhgîn. Kæni in mauværegin mæni ræha nætæmi min u nætəm kautol senis lan, kæni tæmahuvihin-æhuvihin ræhalah tepil min.‡

¹⁶ Kæni mahi ilah min u nætəm kautol sælim e iæuein mæni=pæn kæm lah mæmæ, “!Otæmki natimnati min u mohiet! !Itæmah mæsolian Nimæ Ræha

* 1:51 Jen 28:12 * 2:1 Næmæ tæhro Josip u iærman ræha Meri, mamæ ræha Iesu, in tinimis rækis. Mætæu Jon u tæmætei nauæu u, tæmæænian mæmæ inæha ikin ilah min ilah. † 2:13 Eks 12; Dut 16:1-6

‡ 2:15 Afin-to e tiksæni “Nimæ Ræha Uhgîn” o næhrunian natimnati nian Iesu tæmuvæn mæhgi pætigæm nætəmimi e Nimæ Ræha Uhgîn.

Tatə rəhak tuva məmə in nimə rəha noliən makit!" 17 Kəni nətəmimi rəhan, nīkilah təməhti nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgīn, iətəm tətəni məmə, "Iəu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nīkik, nīkik pik agin lan."§*

18 Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel nīkilah təmahmə motətapuəh ohni məmə, "Pəh təmol məmə nəkəhrun noliən nati u? !Ol nəmtətīən məmə otəgətuən əhruahru kəm timah!"

19 Mətəu Iesu təni məmə, "Nəmə itəmah nəkotərəkin Nimə u Rəha Uhgīn, kəni nian kisil əmə, iəu iəkuvləkin min təhtul."†

20 Kəni nətəmi asoli min əha kotəni məmə, "Ei, nəman! Nətəmimi kəmotol uək asoli o nu ilah rəfin fote-sikis motuyləkin Nimə u Rəha Uhgīn. !Onəkəhro lanu muvləkin e nian kisil əmə!"

21 Mətəu Nimə əha Rəha Uhgīn iətəm Iesu tətəghati lan, in nīpətīn. 22 Kəni uərisig, nian in tīnimis rəkis, kəni minəmiəgəh min, kəni rəhan nətəmimi min, nīkilah təhti nəghatiən əha rəhan iətəm təməni. Kəni ilah kəmotəhatətə e Nauəuə Rəha Uhgīn, mine nəghatiən iətəm Iesu təməni=pən kəm lah.

Iesu tinəhrun rəkis nətəligiən min rəha nətəmimi

23 Nian əha Iesu təmətatig e Jerusiləm e nian rəha lafet rəha Pasova u, nətəmimi tepət kəmoteruh nəmtətīən min iətəm in təmol, kəni kəmotəhatətə lan. 24 Mətəu Iesu in təməhrun nati iətəm tətətatig e nīkilah, kəni məshəhatətəlan e lah. 25 Ko iətəmi kəti təsəhtul pətigəmiən məghati rəha nətəmimi lan, mətəu-inu Iesu təhrun rəfin nətəligiən rəha nətəmimi.‡

3

Nikotiməs təmuvən meruh Iesu

1 Iətəmi asoli kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, Nikotiməs.* In Fərəsi kəti. 2 Kəni nian kəti lapin, in təmuvən məmə otəghati ilau Iesu. In təməni=pən məmə, "Iəgətuən, itimah iəkotəhrun məmə ik iəgətuən kəti iətəm Uhgīn təmahli=pa ik nəkuva, mətəu-inu iətəmi kəti ko təsoliən nəmtətīən min u ik natol nəmə Uhgīn təsətiğiən ohni."

3 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, "Nīpəhrīəniən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi kəti təsair vivi minian,† ko in təseruhīən Nərmənīgiən Rəha Uhgīn."‡

4 Kəni Nikotiməs, narmīn təmiuvig pik, kəni mətəpuəh ohni məmə, "Iətəmi tīnol iahgin rəkis, otəhro mair mətəmətig min? Ko təsuvən minian e nərfi rəhan məmə kəni mair=pa min!"

5 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, "Nīpəhrīəniən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi təsair viən e nəhu mine Narmīn Rəha Uhgīn, ko təsuvəniən matig əhgəl Nərmənīgiən Rəha Uhgīn.§ 6 Nīpətītəmi təmair əmə e nīrə rəha iətəmi əmə, mətəu Narmīn Rəha Uhgīn əmə u in tatol məmə narmītəmi tətair vi min. 7 Təsəuviriən məmə narməm otiuvig nian iəməni=pinə kəm ik məmə, 'Onəkəkeikei motair vi min.' 8 Təhmen əmə e nīmətəgi u nəseruhīən məmə tatsipən ikin kəti, matelel nati matuvən ikin kəti iətəm in tolkeikei məmə otuvən=pən ikin. Natətəu əmə, mətəu ik nəsoteruhīən məmə təmsipən iə, kəni matuvən iə. Kəni e suaru kətiəh əmə, kitah kəsoteruhīən Narmīn Rəha

§ 2:17 Suaru kəti min o nəuhliniən fes u tol lanu lan: "Iəu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nīkik, nīkik pik agin lan, kəni nətəmimi okotohamu iəu lan." * 2:17 Sam 69:9 † 2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29 ‡ 2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11 * 3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42 † 3:3 Nəghatiən u "nair viən," nīpətīn keiu məmə, "iətəmi tətair vivi min" mine "Uhgīn təmol məmə in tair e nairiən rəha negəu e neal." Nəghatiən u in əha ikin e fes 5 min. ‡ 3:3 Jon 1:13; 1Pitə 1:23; Jem 1:18 § 3:5 Esik 36:25-27; Efəs 5:26; Tait 3:5

Uhgin, mətəu kauteruh əmə rəhan uək e nəmiəgəhiən rəha iətəmi iətəm təmair vi min.”*†

⁹ Kəni əmeiko, Nikotiməs tətəpuəh o Iesu məmə, “?Natimnati min u, otəhro lanu muva?”

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Ik iəgətun asoli rəha nətəm Isrel. ?Təhro nəkəruru natimnati min u? ¹¹ Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatien min u iətəm iətəni ilah, iəu iəkəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iətəni pətigəm, iəu ineruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəiən e nəghatien min rəhatimah.‡

¹² Iəu iəməni natimnati min iətəm katol e nəhue niətəni əmə u, mətəu itəmah nəsotəhatətəiən e rəhak nəghatien. ?Kəni nəmə iəkəni natimnati min iətəm katol e Negəu e Neai, nəkotəhro lanu motəhatətə lan? ¹³ Iətəmi kəti tisuvəniən əpəha ilis e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, mənəni pətigəm nian kəti mine. Mətəu Nəti Iətəmimi əmə, təmsipən iman ikin e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, təhrun nəni pətigəmian.§

¹⁴ “Aupən, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, Mosis təmos narmi simeik kəti, mətəpəri ilis e nigəi əfəməh kəti, kəni miləfəri.* Kəni e nolien əhmen əmə lanəha, okəkeikei kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmimi lanəha,† ¹⁵ məmə nətəmimi min u nətəm okotəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin.

¹⁶ “Tol lanəha, Uhgin təmolkeikei pik nətəmimi e nəhue niətəni, tol=pən in təməfa Nətin Nəuan Kətiəh Əmə, məmə nətəmimi min rəfin u nətəm kəutəhatətə lan, ilah ko kəsəhuvəniən e nigəm itulin, mətəu okotos nəmiəgəhiən itulin.‡ ¹⁷ Uhgin in təməsahli=paiən Nətin tuva e nəhue niətəni u məmə otəni pətigəm nalpinien rəha nolien rəha nətəmimi rəha nəhue niətəni, mətəu in təmahli=pa məmə Nətin otuva in suaru o nosmiəgəhiən nətəmimi e nəhue niətəni.

¹⁸ “Nətəmimi nətəm kəutəhatətə lan, Uhgin otəsəniən nalpinien rəhalah. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhatətəiən lan, Uhgin tinəni rəkis nalpinien rəhalah, mətəu-inu kəsotəhatətəiən e Nəti Uhgin Nəuan Kətiəh Əmə. ¹⁹ Uhgin tətakil nətəmimi e nolien u məmə, Nəhəgəhəgiən tinuva rəkis e nəhue niətəni, mətəu nətəmimi kəsotolkeikeiən Nəhəgəhəgiən, mətəu-inu nian rəfin rəhalah nolien, təsəhruahruian. ²⁰ Nətəmimi nətəm kəutol nolien iətəm təsəhruahruian, ilah kəutəməki e Nəhəgəhəgiən. Kəni ilah kəsəhuvəniən e Nəhəgəhəgiən, mətəu-inu ilah kəutəpəh məmə Nəhəgəhəgiən əha otəsiəgəpin pətigəm rəhalah nolien tərəh min.

²¹ “Mətəu nətəmimi nətəm kəutohtə=pən suaru rəha nipəhriənən ilah okəhuva e Nəhəgəhəgiən, məmə Nəhəgəhəgiən əha, in otəsiəgəpin rəhalah nolien, kəni mətəgətun məmə ilah kəutol nəuia Uhgin e nəsanəniən əmə rəhan.”

Jon təməghati min e Iesu

* **3:8** E nəghatien rəha Kris, nəghatien mil u “nimətəgi” mine “narmin,” ilau nəghatien kətiəh mil əmə.

† **3:8** Esik 37:9 ‡ **3:11** Nəghatien Kris əhruahru rəha fes 11 tətəni məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatien min u iətəm iəutəni ilah, itimah iəkotəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iəutəni pətigəm, itimah inoteruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəiən e nəghatien min rəhatimah.” Nəmə təhro, Iesu təməni məmə, “itimah” e fes u mətəu-inu e fes 2, Nikotiməs təməni məmə “itimah.” Uə nəmə təhro Iesu təgəghati e Uhgin, Narmin Rəhan, mine in; uə nəmə təhro təgəghati e Jon Bəptais mine in. § **3:13** Nian Iesu təməni “Nəti Iətəmimi,” in təməghati aru lan. * **3:14** Erüh min e Namba

21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Jon 8:28; 12:32; 12:24 † **3:14** Nəghatien u “okəkeikei kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmimi lanəha” nipətin keiu u ikinu: məmə nətəmimi okotəfəri Iesu ilis e nigəi kəməluau məmə otimis, kəni mine Uhgin otəfəri min in təri muvən e neai ikin ima nisaiəən. ‡ **3:16** Esik 18:23,32; 37:9; 1Tim 2:4; 4:10; 1Jon 4:9-10

²² Uærisig e natimnati min æha, Iesu mine ræhan min nætæmimi kæmohiet Jerusilæm motan æmæ e nitæni Jutiæ. Tæmatig nuvæh næuветin ilah min ikin æha, kæni matol bæptais e nætæmimi. ²³ Mætæu e nian æha, Jon min, in tatol bæptais e nætæmimi æpæha ikin kæti iuækir æmæ o Salim, nærgin u, Aenon, mætæu-inu, ikin æha, næhu tepæt ikin. Kæni nætæmimi kautæhuvæn ikin æha, mæmæ Jon otol bæptais e lah. ²⁴ E nian æha, kæslæfæn æhanæhian Jon e kalæpus.

²⁵ Kæni nætæmimi næuvein ræha Jon, ilah kæmotorgæhu ilah iætæm kæti u taskælim vivi lou ræha Mosis, o nolian æhruahru iætæm iætæmimi otækeikei maig mæmæ in otæhruahru e næhmti Uhgîn. ²⁶ Kæni ilah kæmæhuvæn moteruh Jon, motæni=pæn kæm in mæmæ, “Iægætun, ik nækæhrun iætæmimi kæti u aupæn itælau min æpæha e nitæni=pæn ikin e næhu Jotæn, kæni ik næmæhtul pætigæm mætæghati lan kæm nætæmimi. Ræueiu æha, in tinatol bæptais e nætæmimi. Kæni ilah ræfin kinæutæhuvæn ohni.”

²⁷ Kæni Jon tæni=pæn mæmæ, “Iætæmimi tæruu nolian nati kætiæh mine, næmæ Uhgîn æpæha e Negæu e Neai tætæfæn uæk æha kæm in. ²⁸ Itæmah u næutæhtul=pa ohniæu. Itæmah nækotæhrun mæmæ iætæni lanu mæmæ, ‘Sæniæmæ iæu Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa.’ Mætæu Uhgîn tæmahli=pa iæu mæmæ iækaupæn muva, kæni Kristo in otæpanuærisig. ²⁹ Iætæm aluæ kæti mæmæ otol marit, in otos pætan vi ræhan. Mætæu iætæmimi u tætasiru e lafet ræha marit u, nikin tagiæn pik mæmæ otæhtul e nikali iætæm aluæ u mætælig lan. Kristo in tæhmen e iætæm aluæ, kæni iæu iækæhmen e iætæm tasiru. Kæni nikik tagiæn mæmæ in tæmuva, kæni nikik tagiæn min mæmæ nætæmimi okotuærisig lan. ³⁰ Kristo æha, in otækeikei muva mæ in ilis tapirækis iæu, kæni ko iæu iækeiuai.”

³¹ Iætæmimi in tæmsipæn ilis e Negæu e Neai, in ilis tapirækis nætæmimi æræfin. Iætæmimi iætæm tætan æmæ e næhue niftæni, in iætæmimi æmæ ræha næhue niftæni, kæni in tæhrun æmæ næniæn natimnati min u e næhue niftæni u. Mætæu, iætæmimi iætæm tatsipæn ilis e neai in ilis tapirækis nætæmimi ræfin. ³² In tætæhtul pætigæm o næni pætigæmian natimnati iætæm in tæmeruh kæni minætæu rækis, mætæu iætæmimi kæti mine tæsæhatætæian e ræhan næghatiæn. ³³ Iætæmimi iætæm tæmos ræhan næghatiæn kæni mætæhatætæ lan, in tætæhtul pætigæm mæmæ næghatiæn iætæm Uhgîn tæmæni, in nipæhræniæn. ³⁴ Tol lanæha mætæu-inu iætæmimi æha iætæm Uhgîn tæmahli=pa tuva, in tætæni pætigæm æmæ næghatiæn min ræha Uhgîn. Kotæhrun mæmæ in tætæni pætigæm æmæ næghatiæn min ræha Uhgîn mætæu-inu Uhgîn tæmæfæn Nærmin Ræhan tæriæuæh lan, ko kæseuviæhliniæn keruh kæni kæsehian naunun lan.

³⁵ Ðuæh, Tatæ Uhgîn in tolkeikei pik Nætæn æha, kæni in tinælæhu=pæn rækis natimnati ræfin e næhlmin. ³⁶ Iætæmimi u iætæm tætæhatætæ e Næti Uhgîn u, in tatos næmiægæhian itulin u, naunun tikæ. Kæni mætæu, iætæmi tætæhti næuia Nætæn u, in ko tæsosian næmiægæhian itulin u nian kæti mine, mætæu-inu iætæmimi iætæm tol lanæha, niæmæha ræha Uhgîn tatuvæn ohni naunun tikæ.

4

Iesu tæmætæghati kæm pætan Sæmeria

¹ Faræsi min kæmotætæu næghatiæn, mæmæ Iesu in tinatiuvi=pa nætæmimi tepæt kinæutæhuva ohni, kæni in tatol bæptais e lah tepæt. Ræhan nætæmimi tepæt e ræha Jon. ² (Mætæu nipæhræniæn sæniæmæ Iesu in tatol bæptais e lah, nætæmimi min æmæ ræhan ilah kautol bæptais e nætæmimi.) ³ Kæni nian Iesu tinæhrun mæmæ Faræsi min kinæutætæu næghatiæn æha, kæni in tæmiet Jutiæ mitælig=pæn æpæha Kalæli.

4 Kəni nian in təmatuvən əha ikin əha, təməni məmə otəkəikei muvən=pən Səmeriə ikin.* 5 Kəni in təmuvən=pən e taun kəti e Səmeriə, nərgin u, Saikar. Taun əha, in iuəkir o nitəni kəti iətəm Jekəp tətətei məfən aupən ikin† kəm nətin u Josip. 6 Kəni wel rəha Jekəp əha ikin. Kəni Iesu tinəpəou agin, mətəu-inu in təmaliuək e suaru əfəmäh, kəni tuva məharəg-pəri iuəkir o wel, mətəmeig. E nian əha, mitigar tinəhtul əhruahru.

7-8 Kəni rəhan min nətəmimi kəmähuvən əpəha itaun, məmə okotos nəhmti nauəniən. Kəni təsuvəhiən, pətan Səmeriə kəti, təmuva məmə otətu nəhu. Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Ei. Əfa-to nəhu nəuan nəuətətin kəm iəu. İəkolkeikei məmə iəkəmnim.”

9 Kəni pətan Səmeriə u, tənı=pən kəm in məmə, “!Ei! İk iətəm İsrəl ko, kəni iəu pətan Səmeriə. ?Təhro nətətapuəh=pa o nəhu kəm iəu?” Təməni=pən lanəha mətəu-inu iətəm Jutiə mine iətəm Səmeriə kəsüəmnim pətian nəhu e kap kətiah.

10 Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “İk nəkəruru nati nak iətəm Uhgın tolkeikei məmə otəfinə kəm ik. Kəni ik məruru min iəu, iəu u, iətətapuəh=pinə o nəhu kəm ik. Nəmə ik nəkəhrun, ik onəkətapuəh o nəhu ohniəu. Kəni iəu oikəfinə nəhu miəgəh.”‡

11 Kəni pətan u, tənı=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, ik rəham pəkıt tikə kəni wel u, in əpəha ləhtəni isəu. ?Nəhu miəgəh u, nətəni məmə onəkətu əhro lanu? 12 Rəhatah kəha Jekəp u aupən, in təməfa wel u kəm tah, kəni in təmatətu nəhu ikin nımın, ilah nənətin min, mine rəhan min kau min. ?Kəni təhro? ?İk nəkapirəkis Jekəp, uə?”

13 Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətəm kəutəmnim nəhu e wel u, ilah okəpanotəuəuə min. 14 Mətəu iətəmimi iətəm otəmnim nəhu iətəm iəu iəkəfən kəm in, ko təsəuəuə minian nian kəti mine.§ Nəhu iətəm iəu oikəfən kəm in, in təhmen e nəhmti nəhu kəti iətəm tətəpuəł-apuəł mətaiu əpəha imə e nikin nian rəfin, mətəfən nəmiəgəhiən itulin kəm in, iətəm otəsoliən naunun.”*

15 Kəni pətan əha tənı=pən kəm in məmə, “!İətəmi asoli, əui! Əfa-to nəhu u kəti kəm iəu, məmə iəu iəsəuəuə minian nian kəti, kəni məsuvaiən min u ikinu, mətu nəhu.”†

16 Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Uvən mauin=pən e rəham iərman, kəni miəuva u ikinu.”

17 Kəni pətan əha tənı=pən kəm in məmə, “M-m-m. İəu rəhak iərman tikə.”

Mətəu Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Nətəni pəhriən məmə rəham iərman tikə. 18 Mətəu-inu ik, nəmıtəu=pən rəkis nəman faif, kəni iərman u iətəm itəlau min nətuətig u rəueiu, səniəmə rəham əhruahru iərman. Nəghatien rəham u rəueiu, in nıpəhriənian.”

19 Kəni pətan u, tənı=pən məmə, “!Ei-i-si! İətəmi asoli, iətəfu məmə ik iəni kəti rəha Uhgın. 20 Tıpitimah min aupən, ilah kəməutəfaki kəm Uhgın əpəha ilis e nitəuət əpəha, mətəu itəmäh nətəm İsrəl, nəutəni məmə Jerusiləm əmə əha, okəkəikei kətan ikin kətəfaki.”

* 4:4 E nian əha, tiəkis o nətəm İsrəl məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah neruhiən, nətəm Səmeriə ilah kotəmikmik e nəhmti Uhgın. Kəni nati əpnəpin kəməutəni min məmə kəmətsipən e Jekəp, mətəu kəutəmaki e lah min. † 4:5 Jen 48:22; Jos 24:32 ‡ 4:10 Pətan u təməsəhrun vivian nıpəti nəghatien iətəm Iesu təməni=pən məmə otəfən nəhu miəgəh. Nəghatien əha, nıpətən əhruahru u nəhmti nəhu kəti iətəm təhlan mətapuəł-apuəł. Mətəu Iesu in tətəghati aru lan, məmə Narmin Rəhan in tətəfin nəhu itulin. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nəh 7:17; 21:6; 22:1,17 § 4:14 Jon 6:35 * 4:14 Sam 42:1-2; 63:1; Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 † 4:15 Jon 6:34

21 Mätəu Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Pətan, ik onəkəkeikei mənī nīpəhrīənīən e rəhak nəghatīən. Nīan əha ikīn tətuvə, məmə itəmāh onəsotəfakī mīnīən kəm Tatə Uhgīn əpəha e nītəuat asolī əha, mīne Jerusīlam mīn. 22 Itəmāh nətəm Səmerīə, itəmāh nəutəfakī kəm Uhgīn mətəu itəmāh nəkotəruru in. Mətəu itīmāh iəutəfakī kəm Uhgīn u, iəkotəhrun in, mətəu-inu suaru rəha Uhgīn o nosmīəghīən nətəmīmī in təmsīpa e tīmāh, nətəm Isrēl.‡ 23 Mətəu otəsuvəhīən, Narmīn rəha Uhgīn in otasīru e nəfakī pəhrīən mīn, mol ilāh məmə ilāh okotəhrun vivī Uhgīn məmə Uhgīn u, in Uhgīn pəhrīən, kəni mol ilāh məmə ilāh okotəfakī kəm in e nīkilāh pəhrīən. Mətəu-inu Tatə Uhgīn in tətəsal e nəfakī mīn nətəm kəutol lanəha. Kəni nīpəhrīənīən məmə nīan əha tīnuvə rəkīs. 24 Uhgīn sənīəmə iətəmīmī. Kəpə. In narmīn. Tol lanəha, kəni nətəmīmī nətəm kəutəfakī kəm in, ilāh kotəkeikei motəfakī kəm Uhgīn məmə Uhgīn u, in Uhgīn pəhrīən, kəni ilāh kotəkeikei motəfakī kəm in e nīkilāh pəhrīən e nəsanənīən rəha Narmīn Rəhan.”

25 Kəni pətan u, təmənī=pən kəm in məmə, “Iəu inəhrun məmə Məsaiə, otəkeikei muvə. Inu, kətəuīn lan məmə Kristo iətəm Uhgīn təmənī məmə otahli=pa. Kəni nīan otuvə, kəni in təhrun nənī pətīgəmīən natīmnatī rəfin kəm tah.”§

26 Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Iəu u inu, iətəghatī kəm ik.”

27 Kəni əmeiko, nətəmīmī rəha Iesu kəmohtəlīg=pa mīn. Kəni narmīlāh təmīuvīg pīk nīan kəmotēh in tətəghatī ilau pətan kətī. Mətəu ilāh kətī təməsətapuəhīən o pətan əha məmə, “?Ik nəkolkeikei nak?” uə kəm Iesu məmə, “?Ik nətəghatī kəm pətan əha o nak?”

28 Kəni pətan u, təməpəh rəhan nīlosī nəhu tətəharəg, mītəlīg muvən əpəha e taun. Təmuvən mətənī=pən kəm nətəmīmī ikīn əha məmə, 29 “!Eī! Əhuvən-to motafu suah kətī əha ikīn əha. In təmənī pətīgəm rəfin natīmnatī mīn iətəm iəu iəmol. ?Nəmə təhro in Kristo iətəm Uhgīn təmənī məmə otahli=pa?” 30 Kəni ilāh kəmohīet e taun əha, mīnautəhuvən məmə okotafu to Iesu.

Iesu təməghatī əuhlin e nauənīən

31 Kəni e nīan əha, nətəmīmī rəha Iesu kəmāutuh nīkin məmə, “Iəgətun, ik əuən kətī.”

32 Mətəu in tənī=pən kəm lah məmə, “Iəu nəgək əpəha nauənīən iətəm itəmāh nəkotəruru.”*

33 Tol lanəha, rəhan mīn nətəmīmī kīnəutətapuəh-ətapuəh o lah mīn məmə, “?Təhro? ?Kəmə təhro iətəmī kətī təməfən nauənīən kətī kəm in, uə?”

34 Mətəu Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Uhgīn təmāhli=pa iəu iəkuvə, kəni nauənīən u nəgək, məmə iatol natīmnatī iətəm in tolkeikei məmə iəkol.† Kəni iəkol rəfin uək mīn iətəm in təməfa məmə iəkol, o nol nauənīən rəhan uək.

35 “Itəmāh nəkotəhrun-to nəghatīən kətī u kətənī məmə, ‘Məuīg kuvət əha ikīn tətətīg məmə okotətəuarus nīan rəha nəuləkīən e nauənīən e nasumīən.’ Mətəu iəu iətənī kəm təmāh, oteruh-to nauənīən u e nasumīən. Rəueiu əha, nīmālīlāh tīnīmətu rəkīs. Nīan rəha nəuləkīən əha rəueiu.‡

‡ 4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 § 4:25 Nətəm Səmerīə kəmotəhrun e nauəuə rəha Dut 18:15-19 məmə Kristo in otənī əpu kəm lah nəlpəkəuīən rəha Uhgīn. * 4:32 Job 23:12; Jon 6:27 † 4:34 Jon 5:30; 8:29 ‡ 4:35 Nīan Iesu tətəghatī e nauənīən e nasumīən iətəm nīmālīlāh tīnīmətu rəkīs, in tətənī əhruahru əmə məmə, “!Oteruh-to! Nətəmīmī kīnotəhtul maru rəkīs. Sotolīən məi məutəpīlī o nənī pətīgəmīən nəghatīən rəha Uhgīn təhmen=pən əmə e nətəm kəutol məi o nəuləkīən, kəni məutənī məmə, ‘Məuīg kuvət əha ikīn, kəni nauənīən təpanīməhtə.’ Kəpə, nətəmīmī kīnautəhtul maru rəkīs o nosīən nəghatīən rəha Uhgīn.”

36 “Iätəmimi rəha nəuləkian tınuva, minətətuəuin minatos rəkis rəhan nətəouiən. Kəni nauəniən u, in təməülək lan o nəmiəgəhiən itulin.[§] E nolian u, iätəmimi iätəm itətasum mine iätəmimi iätəm tətəülək lan mos mətuva, ilau pəti nikilau otəgiən. 37 Nəghatian kəti u kətəni məmə, ‘Iätəmi kəti təmuvən məmə otərfei kəni misuv nati, mətəu iätəmi pisin kəti min otəülək lan mos muva.’ Nəghatian u, in niphəriənian. 38 İəu iamahli=pən itəmah məmə onəkəhuvən motəülək e nasumiən iätəm itəmah nəməsotərfeiən mine məsotisuvian. Nətəpisin min, ilah kəmotasum lan. Kəni itəmah ninəutəhli nəua rəhalah uək.”

Nətəm Səmeriə tēpət kəmotəhatətə e İesu

39 Kəni e taun u, nətəm Səmeriə tēpət, ilah kəmotəhatətə e İesu mətəu-inu pətan əha təməhtul pətigəm mətəni=pən kəm lah məmə, “İesu təməni pətigəm natimnati rəfin iätəm iəu iəmatol.”

40 Kəni nian nətəm Səmeriə kəməhuvən moteh, kəni kəmotəkeikei ohni məmə otuvən motatig ilah min. Kəni İesu təmuvən motatig o nian keiu.

41 Kəni nətəmimi tēpət min kəmotəhatətə lan e rəhan min nəghatian.

42 Kəni məutəni=pən kəm pətan u məmə, “İtimah iəmotəhatətə lan o nəghatian u iätəm ik nəməni=pa, mətəu rəueiu əha, iəkotəhatətə lan mətəu-inu itəmah əhruahru iəmotətəu rəhan nəghatian min, kəni motəhrun pəhriən məmə in İosmiəgəh rəha nəhue niftəni.”*

İesu təmol vivi nətəi iätəmi asoli kəti rəha kig

43 Nian İesu təmatig mos nian keiu rəkis ikin əha, in təmiet muvən Kaləli.

44 Aupən, in təmətəni məmə iəni min rəha Uhgın, nauət imalah min, ilah kəsotisaiəni ilah.[†] 45 Nətəm Kaləli, aupən ilah kəməhuvən Jerusiləm məutol lafet rəha Pasova, kəni e nian əha, ilah kəmotəruh natimnati min iätəm in təmol ikin əha. Kəni nian İesu təmuvən Kaləli, nikilah təmagiən ohni.

46 Kəni İesu təmətəlig=pən min e lahuənu Kenə, əpəha Kaləli. İkin əha aupən, in təmol nəhu tuva mol wain.[‡] Kəni e Kapeniəm iuəkir əmə, iätəmi asoli kəti rəha kig tətətig ikin. Kəni nətən kəti tatimis. 47 Kəni nian suah u təmətəu məmə İesu təmsipən Jutiə minuva rəkis Kaləli, kəni in təmuva meruh İesu. Kəni məni=pən kəm in məmə oteiuaiu muva əpəha Kapeniəm masiru e nətən. Mətəu-inu suakəku otimis rəueiu.

48 Kəni İesu təni=pən kəm suah u məmə, “!Nəman! İtəmah u, nəkotəni məmə onəkoteruh əmə nəmətəniən min mine natimnati min iätəm narmitəmah otaupən miuvig ohni, uərisig ko, nəpanotəhatətə lak. Mətəu nəmə nəpəteruhiən, ko nəkotəhatətəniən lak.”

49 Kəni suah kəha təni məmə, “!İtəmi asoli, əui! !Pəh kian uəhai əmə! ! Otəsuvəhiən rəueiu nətik timis!”

50 Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Uvən; nətəm otəpanəmiəgəh.” Kəni suah u təməhatətə e nəghatian rəha İesu kəni mətəlig.

§ 4:36 Nipəti nəghatian u məmə nətəmimi rəha İesu okotos nətəmimi məhuva o Uhgın təhmen=pən əmə e iätəmimi tatos nauəniən e nasumiən. Nətəmimi min okotos nəmiəgəhiən itulin. * 4:42 1Jon

4:14 † 4:44 Nati əpnəpin İesu təməir lahuənu Petlehem, e niftəni asoli Jutiə, nətəmimi kəuteruh məmə in iätəm Nəsərit əpəha Kaləli, mətəu-inu təmatig nuvəh ikin əha (Jon 7:41; 18:5; 19:19). Nətəmi İsrəl e Jutiə mine Kaləli tēpət kəsotəhatətə pəhriənian lan, rəhalah nəhatətəniən təkəku əmə lan, nian kəuteruh in tatol nati apispis nəuvein (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2,41,66). Mətəu nətəm Səmeriə nətəm kotatig e taun u Saika, ilah kəmotəhatətə pəhriən lan, məmə İesu in Kristo iätəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa (Jon 4:40-42). ‡ 4:46 Jon 2:1-11

⁵¹ Nian in tæmatuvæn æhanæh e suaru, meruh ræhan noluæk min, kæni ilah kotæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræham suakæku tinæmiægæh rækis.”

⁵² Kæni in tæmatapuæh o lah mæmæ, “?Tæmæuvir e nian nak?”

Kæni ilah kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Næniuv læhnaiuv e uan klok ræhan næpiæpiæn tæmikæ.” ⁵³ Kæni suah u, tæmæhrun mæmæ, e nian æhruahru æha inæha, Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræham suakæku otæpanæmiægæh.” Kæni in mine ræhan min, kæmotæhatætæ e Iesu. ⁵⁴ Inu nian tatol keiu lan iætæm Iesu tæmiet Jutia, muva Kalæli kæni mol næmtætæn kæti.

5

Iesu tæmol vivi suah kæti æpæha iuækir e næhu Petseta

¹ Uærisig e nian æha, Iesu tæmæri muvæn e taun u Jerusilæm, mætæu-inu katol lafet kæti ræha nætæm Isrel æha ikin æha.

² E Jerusilæm, noan næhu asoli kæti æpæha ikin, iætæm kætæg lan. E næghatæn ræha nætæm Isrel kætæni nærgin mæmæ Petseta. Kæni nimæ kæti tæhtul iuækir o noan næhu æha. Nimæ u, færantæ lan, faif. In iuækir æmæ o ket u e nikali taun u, nærgin u, Ket ræha Sipsip. ³⁻⁴ Kæni ikin æha e færantæ min, nætæm kautohmis tepæt kætapili æha ikin. Næuvein næhmtilah tærah, kæni næuvein næhklilah tærah, næuvein min nipætilah næuvetin tæmimis.* ⁵ Kæni suah kæti æha ikin tætapili. In tæmatimis minos rækis nu tate-eit. ⁶ Kæni Iesu tæmeruh suah u tætapili, kæni in minæhrun mæmæ suah u tæmimis nuvæh næuvetin, kæni tætapuæh ohni mæmæ, “?Tæhro? ?Nækolkeikei mæmæ onækæuvir?”

⁷ Iætæmi tatimis æha tæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæmi asoli, iætæmi tikæ mæmæ otælæs iæu meiuaiu muvæn e noan næhu æha nian næhu tælaual. Nian ræfin, iæu iætalkut pik mæmæ iækeiuaiu muvæn e næhu, mætæu nætæmimi næuvein ilah kotapirækis iæu moteiuaiu mæhuvæn. Kæni ilah motaupæn motek næhu.”

⁸ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “!Øhtul! Mos ræham nimahan maliuæk matuvæn.” ⁹ Kæni ræueiu agin suah kæha tæmæuvir min. Kæni maiu-aiu ræhan nimahan mos matuvæn.

Nati u kæmol e nian ræha Sapæt,† ¹⁰ kæni nætæmi asoli min ræha Isrel kæmotæhi suah kæha iætæm tinæmiægæh e ræhan nimisæn, motæni mæmæ, “Nian u ræueiu ræha Sapæt; kæni tæshruahruæn e Lou ræhatah mæmæ onækos lanko ræham nimahan.”‡

¹¹ Kæni in tæni=pæn kæm nætæmi min u mæmæ, “Mætæu suah u tæmol vivi iæu, in tæmæni=pa mæmæ iækos ræhak nimahan maliuæk matuvæn.”

¹² Kæni ilah kæmotætapuæh ohni mæmæ, “?Suah pæh ko tæmæni=pæn kæm ik mæmæ onækol nati u?”

¹³ Mætæu suah u tæruu nærgi Iesu, mætæu-inu nætæmimi tepæt ikin æha, kæni Iesu tæmikæ=pæn æmæ æpæha e nikilah.

¹⁴ Kæni uærisig, Iesu tæmeruh suah kæha e Nimæ Ræha Uhgîn, kæni tæni=pæn kæm in mæmæ, “!Ei! !Eruh-to! !Ik ninæuvir rækis! Mætæu onætætæu ik mæmæ næsol minæn tæfagæ tærah min. Næmæ nækol, nærahæn kæti otos min ik, iætæm tærah pik min.”

¹⁵ Kæni suah kæha tæmuvæn mæni pætigæm kæm nætæmi asoli min ræha Isrel mæmæ, “Suah u iætæm tæmol vivi iæu, nærgin ko, Iesu.”

* **5:3-4** E kopi æuas min næuvein ræha Niutestimin iætæm kæmætei e næghatæn Kris aupæn, kæmatu=pæn næghatæn ræha fes 3-4 tol lanu mæmæ, “3b Ilah kætapili ikin æha mæutæhtahnin næuan æha mæmæ otælaual. 4 Mætæu-inu, nian næuvein, agelo kæti ræha Uhgîn tuva, muvæn e noan æha, kæni mol tatælaual. Kæni nian næmæ næhu æha tælaual, iætæmimi iætæm taupæn meiuaiu muvæn e næhu, nati ærnapin tatos nimisæn nak, mætæu ræhan nimisæn otæuvir.” † **5:9** Sapæt – Eruh e tiksineri. ‡ **5:10** Jer 17:21

¹⁶ Kəni tol lanəha, nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kinautohtəu-ohtəu Iesu məmə okotol nərəhian kəm in, mətəu-inu ilah kauteruh in tatol natimnati min tol lanəha e nian rəha Sapət kəni nati u tol ilah kəutəməki lan. ¹⁷ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian rəfin rəhak Tatə in tatol uək, kəni iəu min iətol uək.”[§]

¹⁸ Kəni nəghatian u, tol nətəligian rəhalah təkəsik təhmīn min, məmə okotohamu in timis. Mətəu-inu rəueiu əha, səniəmə məmə tətətgəhli əmə Lou rəha Sapət, mətəu nati asoli agin, in tətəni məmə rəhan Tatə əhruahru Uhgīn, kəni tol lanəha, in matol məmə in təhmen əhruahru e Uhgīn.*

Iesu in tətarməniğ mətəu-inu in Nəti Uhgīn

¹⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah, Nəti Uhgīn təruru noliən nati kəti e rəhan aru əmə nətəligian. Təhrun əmə noliən natimnati min u iətəm tateruh Tatə Uhgīn tatol, mətəu-inu natimnati rəfin u iətəm Tatə Uhgīn tatol, Nətin, in min in tatol.† ²⁰ Nətin təhrun noliən lanəha, mətəu-inu Tatə Uhgīn tolkeikei pik Nətin, kəni in tətəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun min natimnati min kəm in iətəm iəhgīn min kotəpirəkis in min u, məmə otol itəmah narmitəmah tatiuvig pik ohni.

²¹ “Mətəu-inu Tatə Uhgīn tatol nətəm kəmoħmis ilah kotəmiəgəh min, kəni e noliən kətiəh əmə, Nətin təhrun nəfəniən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah.‡ ²² Mətəu-inu səniəmə Tatə Uhgīn iətəm in otakil nətəmimi, mətəu in təmələhu=pən rəfin nakiliən e nəħlmi Nətin,§* ²³ məmə nətəmimi ilah rəfin okotisiai Nətin, təhmen əmə məmə inu kəutisiai lanəha Tatə Uhgīn. Iətəmimi iətəm təsisiaiən Nətin, ko təsisiaiən Tatə Uhgīn u iətəm təmahli=pa Nətin.†

²⁴ “Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tətətu rəhak nəghatian, kəni mətəhatətə e Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in tinatos nəmiəgəhiən itulin. Ko in təsəhtuliən e nəħmtək məmə oiəkəni pətiğəm nalpiniən rəhan. In tinagim rəkis e nimisiən, kəni minuva o nəmiəgəhiən.‡ ²⁵ Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah, məmə o nian kəti iətəm tətəva, nətəmi min u kəmoħmis, ilah okotətəu nəuia Nəti Uhgīn, kəni nətəmi min u ilah kəutətəlig lan, ilah okotos nəmiəgəhiən. Kəni nipəhriənian, nian əha tinuva rəkis. ²⁶ Tatə Uhgīn in Nəukəti Nəmiəgəhiən, kəni e noliən kətiəh əmə, in təmol məmə Nətin in min Nəukəti Nəmiəgəhiən,§ ²⁷ kəni in təmələhu=pən nəsanəniən mine nepətiən e nəħlmi Nətin məmə in otakil noliən min rəha nətəmimi, mətəu-inu in Nəti iətəmimi.

²⁸ “Təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nati u, mətəu-inu nian əha ikin tətəva iətəm nətəm kəmoħmis okotətəu nəuia Nətin, ²⁹ kəni ilah okotəhtul e rəhalah min suvət, ilah min u əupən kəmautol noliən təuvir min okotəkeikei motəhtul min motos min nəmiəgəhiən, mətəu nətəmi min əupən

§ 5:17 Jon 14:10 * 5:18 Jon 10:30,33; 19:7 † 5:19 Jon 14:10 ‡ 5:21 Rom 4:17; Jon 11:25

§ 5:22 Kitah koteruh fes 21-22 kəni məhrun məmə Iesu in otakil itah rəfin o nian kəti, kəni in otəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi min u nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah. Mətəu Jon 3:17 tətəgətun məmə Iesu təməsuvaian e nəhue niftəni o nəni pətiğəmiən nalpiniən rəhatah, mətəu təmuva o nəfəniən nəmiəgəhiən kəm tah. * 5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Uək 10:42 † 5:23 Luk 10:16; 1Jon 2:23 ‡ 5:24 Jon 3:18 § 5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4

ilah kəmautol nolian təräh min, ilah okotəkeikei motəhtul min e nimisian kəni motəhtul e nəhmti Tatə Uhgın məmə Nətin otəni pətigəm rəhalah nalpinian.*

30 “Iəu iəkəruru nol aruian nati kəti e rəhak əmə nəsanəniən. Iəu iətakil nolian min rəha nətəmini min, mətəu iatol əhruahru əmə məmə rəhak Tatə tətəni mine məmə oiəkol. Kəni nian iəkakil nolian rəha nətəmini, iəkəhrun məmə iəkol təkruahru, mətəu-inu oiəsolkeikeiən məmə iəkol əmə e rəhak nətəligian. Iəkəkeikei mol təhmen e nətəligian rəha Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.”†

Nəhtul pətigəmiən o nərūasanian Iesu

31 Nəmə iəu pisin əmə iətəhtul pətigəm mətəghati aru lak, kəni rəhak nəghatian ko təsəhtulian.‡ 32 Mətəu iətəmi kəti min əha ikin in tətəhtul pətigəm kəni matol nəfigəmiən ohniəu, kəni iəu iəkəhrun məmə nəghatian min u rəhan iətəm tətəni lak ilah niəhrrianian.§

33 “Aupən, itəmah nəmotahli=pən rəhatəmah min nətəmini məmə okəhuvən motətəlig e nəghatian rəha Jon, kəni in təmətəhtul pətigəm o niəhrrianian.* 34 Iətəghati lanu lan, mətəu iəsərəriəniən e nəghatian rəha iətəmini əmə kəti məmə təhrun nolian nəfigəmiən ohniəu. Kəpə. Təsəliən lanəha.† Iətəghati e nəghatian rəha Jon lanu mətəu-inu iəkolkeikei məmə Uhgın otosmiəgəh itəmah. 35 Jon u, təhmen e lait kəti. Tatuəu məhəgəhəg vivi, kəni nikitəmah təmagian ohni o nian əkuəkir əmə.

36 “Mətəu rəhak uək min,‡ ilah min kautol nəfigəmiən ohniəu. Kəni ilah kotəsənən motapirəkis nəghatian min u Jon təmatəni. Uək min u, rəhak Tatə təməfa kəm iəu mə iəkol naunun e lah. Kəni uək min u rəhak, ilah kəutəni pətigəm iəu, kəni ilah mautil əpu iəu məmə rəhak Tatə in təmahli=pa iəu.§ 37 Kəni Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu, inəha iətəm tinətəhtul pətigəm ohniəu. In tətəni pətigəm pau iəu, mətəu itəmah nəsotətəu əginian nəuian aupən mətəuarus=pa u rəueiu mine, kəni itəmah nəsoteruhian nəhmtin. 38 Kəni nəghatian rəhan təsatig vivian e nikitəmah, mətəu-inu itəmah nəsotəhatətəian lak, iəu u, iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.

39 “Itəmah nəutafin pik nəghatian min e Nauəuə Rəha Uhgın, kəni motəhatətə e nəghatian min əha məmə itəmah onəkotos nəmiəgəhian iətəm naunun tikə. Mətəu oteruh-to. Nəghatian min əha e Nauəuə Rəha Uhgın,

* 5:29 Nətəmini nətəm kəutəhatətə e Iesu, kəutos nəmiəgəhian itulin. Nətəmini nətəm kəsotəhatətəian lan, ilah okotos nalpinian itulin (Jon 3:36; 5:24; Mak 16:16; Efəs 2:8-10). Natimnati min nətəm nətəmini kautol, okotol əpu nəmə təhro ilah kəutəhatətə pəhrian e Iesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kəl 5:6; Jem 2:17,26). Uhgın tətəfən nəhatətəian kəm nətəmini əpnəpin əmə, kəni matig masiru min e lah məmə əkautol natimnati təuvir min. † 5:30 Jon 8:16 ‡ 5:31 Dut 17:6; 19:15 § 5:32 Jon 8:17-18 * 5:33 Jon 1:19-28 † 5:34 1Jon 5:9 ‡ 5:36 Uək min iətəm Iesu təmol tol lanu lan: in təmol vivi nətəmini u kautohmis; in təmahli pətigəm narmin e nətəmini; in təməgətun nətəmini e Narməngian Rəha Uhgın; in təmaugin nətəmini faif-tausin e piret faif mine nəmu əkəku keiu; in təməniəhu nimətəgi asoli əpəha e nəhu Lek Kaləli. Natimnati min tol lanəha kəutəgətun məmə Uhgın in Tatə rəha Iesu kəni mahli=pa e nəhue niftəni. § 5:36 Jon 10:25; 14:11

ilah kəutəghati lak, məutəni pətīgəm iəu. ⁴⁰ Mətəu itəmah nəutəpəh nuvaiəni ohniəu məmə nəkotos nəmiəgəhiəni ohniəu.*

⁴¹ “Iəsoliəni nati agin e nəni-viviəni rəha nətəmimi. Kəpə. ⁴² Mətəu mə itəmah ko, iəu iəkəhrun vivi itəmah, kəni iəu iəkəhrun vivi məmə nolkeikeiəni rəha Uhgini tikə e nikitəmah. ⁴³ Iəu iəmuva e nərgi Tatə rəhak, mətəu itəmah nəsotosiəni iəu e nikitəmah, nikitəmah təsəgiəniəni ohniəu; mətəu nəmə iətəmi kəti tətuvə e nərgin aru əmə, kəni nikitəmah tos, kəni motəgiəni ohni. ⁴⁴ Nian rəfin itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotos nəni-viviəni rəhatəmah min, mətəu nəsotalkut aginiəni məmə onəkotol nati kəti iətəm Uhgini u, in pisin əmə in Uhgini, otəni-vivi itəmah ohni. ?Onəkotəhatətə əhro lanu lak nian nautol noləni əha?”

⁴⁵ “Təsəuviriəni məmə nikitəmah otəhti məmə, iəu oiəkəni pətīgəm noləni tərəh min rəhatəmah e nəhmti Tatə Uhgini. Kəpə. Mətəu Mosis pəhriəni, nian rəfin itəmah nəutəsəl=pən ohni,† in otəni pətīgəm noləni tərəh min rəhatəmah. ⁴⁶ Mətəu-inu nəmə itəmah nəmotəhatətə pəhriəni e nəghatiəni min rəha Mosis, kəni itəmah onəkotəhatətə min e rəhak nəghatiəni min. Mətəu-inu tətətei nəghatiəni min kəutəghati lak. ⁴⁷ Mətəu itəmah nəsotəhatətəiəni e nəghatiəni min iətəm in tətətei, tol lanəha, suaru tikə agin məmə onəkotəhatətə lak.”

6

Iesu təmaugin nətəmimi tətət

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmuvən əpəha e nitəni=pən e nəhu asoli nərgi u, Lek Kaləli. Kəni nərgin kəti min u, Lek Taipiriəs. ² Kəni nimənin nətəmimi kəmətuərisig lan, mətəu-inu kəutafu nəmtətiəni min rəhan, iətəm tatol nətəmimi kəutohmis kəmotəsənən. ³ Kəni Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuat kəti, kəni mətəharəg ikin ilah rəhan min nətəmimi. ⁴ E nian əha, lafet kəti rəha nətəm Isrel u, kətəni məmə lafet rəha Pasova tinvuva iuəkir.

⁵ Kəni nian Iesu təməsal=pən, kəni meruh nimənin nətəmimi tətət ilah kəməhuva, kəni in tətətapuəh o Filip məmə, “?Okotəhro motos piret tətət təhmen e nətəmimi min u məmə ilah okotun?” ⁶ In tətəni askəuvvin əmə məmə oteruh-to nəhatətəiəni rəha Filip, mətəu in tinvəhrun rəkis nati nak iətəm in otəpanol.

⁷ Kəni Filip təni=pən kəm in məmə, “!Ei! Nəmə okos nəhmti piret məni lan təhmen e tu-hanrit tənariəs pau,* mətəu ko təsəhmeniəni. Nətəmimi min u rəfin ilah okotun əmə təkəku məkəku.”

⁸ Kəni iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Antiru u pia Saimon Pitə, in tətəni=pən kəm Iesu məmə, ⁹ “Suakəku kəti uəha tatos piret faif kəmol e pale, mine nəmu keiu. Mətəu ko təsəhmen aginiəni e nətəmimi min əha.”†

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Otəni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg.” Kəni ikin əha, manuvehli tətət, kəni ilah kəmotəharəg. Kəni nəmpə rəha nəman

* **5:40** E fes min u 31-40, Iesu tətəghati e lou rəha nətəm Isrel u tətəni məmə, nəmə iətəmi keiu u kisi kəutəhtul məutəni pətīgəm nati kəti e iətəmi kəti, nətəmimi okotəhrun məmə nəghatiəni rəhalah in nipəhriəni. Nətəmi asoli rəha Isrel, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, ko təsəhtuləni məghati pətīgəm aru əmə mətəu-inu in pisin əmə (fes 31). Mətəu Iesu təni məmə kəpə, in min Jon Bəptais ilau min (fes 33); mine uək min rəhan tətəl ilah (fes 36); mine Rəhan Tata Uhgini (fes 37); mine nauəu rəha Uhgini (fes 39). Ilah min u kəutəhtul məutəni pətīgəm in. Afin-to Jon 8:17-18. † **5:45** Jon 9:28; Rom 2:17

* **6:7** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). † **6:9** 2King 4:42-44

əmə, təhmen e faif-tausin.‡ 11 Kəni Iesu təmos p̄iret, məni tagkiu kəm Uhḡin ohni, kəni məfən p̄iret u kəm lah rəfin u kəutəharəg, kəni matig mol m̄in nati kətiah əmə e nəmu. Kəni ilah kəmotun təhmen nərfilah tasisi.

12 Kəni nian kinotauən rəkis, nərfilah tasisi, kəni Iesu təni=pən kəm rəhan m̄in nətəmimi məmə, “Əhuvən motəuəri n̄ip̄isp̄isi p̄iret m̄in kəutəmähl-mähl̄i. Təsəuviriən məmə okotərək̄in əmə.” 13 Kəni ilah kəməhuvən motəuəri n̄ip̄isp̄isi p̄iret kəni məhuvəipei=pən e kətim asoli m̄in ilah tuələf kotəriauəh vivi. P̄iret u, in n̄ip̄isp̄isi p̄iret ilah faif kəmol e pale,§ iətəm nətəmimi kəmotun motəpəh.

14 Kəni nian nətəmimi kəmoteruh nəmtət̄iən əha iətəm Iesu təmol, kəni ilah kəmotəni məmə, “N̄ip̄əhr̄iən̄iən. !İəni p̄əhr̄iən u* rəha Uhḡin iətəm əupən kəmatəni məmə in otuva e nəhue n̄iftəni!”† 15 Kəni Iesu təməhrun məmə nətəmimi m̄in u kotəni məmə okəhuva motos in məhuvən motəkeik̄e kəm in məmə in otuva mol kig rəhalah. Kəni in təmagim m̄in, məpəh ilah muvən əpəha e n̄itəuət, mətan in p̄isin əmə.‡

Iesu təmaliuək e nəhue nəhu

(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

16 Nian mitigar təmeiuiəu, nətəmimi rəha Iesu m̄in kəmotəiuiəu məhuvən e lek əha. 17 Kəni tinəpinəpu, mətəu Iesu tikə, təsuva-əhanəhiən. Kəni əmeiko, ilah kəməhuvən motəri e bot kəti, kəni m̄inəutasə lan m̄inəutohapum̄in m̄in e lek, məmə ilah okəhuvən Kapeniəm. 18 Kəni n̄imətəgi asoli kəti təməhtul m̄inatol nəhu tinətərah. 19 Kəni nian ilah kəməutasə mautəhuvən, təhmen e faif uə sikis kilomitə, kəni ilah kəmotafu Iesu taliuək e nəhue nəhu§ mətuva iuək̄ir o rəhalah bot. Kəni ilah kəmotəgin p̄ik, * 20 mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotəgin p̄ikiən, mə iəu əpə.” 21 !Kəni n̄ikilah təmagiən mə kotələs in e bot, mautol əmeiko, rəueiəu agin, mətəu bot tinuvən e nəve nəhu e n̄itəni=pən ikinu kəməutəni məmə okəhuvən ikin!

Nətəmimi kəməutəsəl e Iesu

22 Kəməni lauig lan, nətəmimi m̄in nətəm kəutatig əha e ləven=pən=pa ikin e lek asoli u, ilah kəmoteruh məmə əupən, bot kətiah əmə tətəhtul. Kəni ilah kotəhrun məmə Iesu təsuvəriən e bot u ilah rəhan m̄in nətəmimi, mətəu-inu nian kəməhiet, ilah p̄isin əmə məhuvən. 23 Kəni bot m̄in nəuvein, kəmətisipən e taun u Taipiriəs, ilah kəməhuva. İlah kəməhuvəri iuək̄ir əmə u ikinu iətəm İərmənig təməhtul ikin məfaki mətəni tagkiu o p̄iret, kəni nətəmimi kəmotun. 24 Kəni ilah kəmoteruh məmə Iesu tinikə u ikinu, moteruh məmə rəhan m̄in nətəmimi kinohkə m̄in, kəni tol lanəha, ilah m̄in kəmotəsə m̄in e bot m̄in, məhuvən Kapeniəm, mətəsəl lan.

Iesu in p̄iret rəha nəmiəgəhiən

25 Nian nətəmimi m̄in u kəmoteruh Iesu əpəha nəve nəhu=pən əpəha e lek u, kotətapuəh ohni məmə, “?İəgətun, ik nəmuva u ikinu nəhḡin?”

26 Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “N̄ip̄əhr̄iən̄iən agin iətəni kəm təmah məmə, itəmah n̄əutəsəl lak, səniəmə nəmoteruh nəmtət̄iən m̄in u iətəm iəmol, mətəu itəmah nəmotun əmə p̄iret, nərfitəmah tasisi.

‡ 6:10 Nipətan mine kəlkələh m̄in ilah m̄in e n̄imənin əha, mətəu kəməfin əmə nəman. Noliən rəhalah tol lanəha. !Nəmə təhro, nətəmimi ilah rəfin tuenti-tausin! § 6:13 Pale in nati kəti təhmen e rais uə wit.

* 6:14 Nətəm İsr̄el ilah kəmotəhtahn̄in iəni kəti məmə in otuva təhmen e Mosis (Jon 1:21). E nian rəha Mosis, Uhḡin təməfən p̄iret təmsipəri e neai, nərgin u mana. Kəni ilah kəmauteruh əmə Iesu təmol nati ap̄isp̄is, maugin ilah e p̄iret. Rəhalah nətəligiən təmuvən o nauəniən (fes 26) mine noh rəkis̄iən ilah o nətəm Rom (fes 15). † 6:14 Dut 18:15-19 ‡ 6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 § 6:19 Job 9:8

* 6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

27 Mätəu təsəuviriən məmə itəmah nahgitəmah otikə o nosiən pīret iətəm otəpanəmnəmit mikə.† Itəmah, nahgitəmah otəkeikei mikə o nosiən pīret iətəm tətətig itulin u, pīret rəha nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.‡ Pīret u, inu, Nəti Iətəmi otəpanəfinə kəm təmah; mätəu-inu Tatə Uhgīn, in təməgətun məmə nikin tagiən o Nətin.”§

28 Kəni ilah kəmotəpuah ohni məmə, “?Noliən nak mīn u iətəm Uhgīn tolkeikei məmə itimah oīəkotol?”

29 Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəkeikei motəhatətə lak, məmə Uhgīn təmahli=pa iəu.* Nati u inu Uhgīn in tolkeikei.”

30 Kəni ilah kəmotəpuah mīn ohni məmə, “?Mätəu ik onəkol nəmtətiən nak, məmə itimah iəkoteruh kəni iəkotəhatətə lam? ?Ik onəkol nati nak?”

31 Nian rəhatah kəha mīn u aupən, ilah kəmautan ikin təpiə-məpiə ikin, ilah kəmautun ‘mana.† Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, ‘In təməfən pīret iətəm təmsipən e Negəu e Neai məmə ilah okotun.’”‡

32 Mätəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriən iən agin u iətəni kəm təmah məmə, səniəmə Mosis təməfinə pīret u iətəm tatsipən e Negəu e Neai məmə nəkotun. Mätəu mə rəhak Tatə in təməfinə. Kəni in u tətəfinə pīret pəhriən iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məmə itəmah onəkotun. 33 Mätəu-inu pīret rəha Uhgīn, inu in iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məteiuaiu=pa e nəhue niftəni. § Kəni pīret u tətəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmi e nəhue niftəni.”*

34 Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, kəsi, əfa-to pīret u kəm timah nian rəfin.”†

35 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu u, iəu‡ Pīret iətəm tətəfən nəmiəgəhiən. Iətəmi otuva ohniəu, in nəumis otasus mīniən. Kəni iətəmi iətəm otəhatətə lak, in otəsəuəuə mīniən. §* 36 Mätəu iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah, məmə nati əpnapin nauteruh iəu, mätəu itəmah nəsotəhatətəiən lak. 37 Nətəmi nətəm rəhak Tatə tətəfa ilah kəm iəu, ilah okəhuva ohniəu. Kəni iətəmi iətəm otuva ohniəu, ko iəsahli pətigəmiən.† 38 Mätəu-inu iəu iəmsisipən iən e Negəu e Neai meiuaiu=pa e nəhue niftəni məmə iəkol natimnati mīn u iəu əmə iəkolkeikei. Mätəu iəmuva məmə iəkol natimnati mīn u iətəm rəhak Tatə təmahli=pa iəu iəkuva ohni. 39 Kəni in tolkeikei məmə iəu iəkaskəlīm tiəkis nətəmi mīn u nətəm in təməmki=pa ilah kəm iəu, oīəsəmkarəpən iən e iətəmi kəti mīne. In tolkeikei məmə e naunun nian, iəu iəkol nətəmi mīn u ilah okotəmiəgəh mīn e nīmisiən.‡ 40 Mätəu-inu rəhak Tatə in tolkeikei məmə nətəmi rəfin nətəm kəutəsəl=pən o Nətin, kəni motəhatətə lan, ilah okotəs nəmiəgəhiən itulin. Kəni e naunun nian, iəu oīəkol nətəmi mīn u ilah okotəmiəgəh mīn e nīmisiən.”

41 Kəni o nati u, nətəmi nīkilah tinətuəuin mətəgət, mätəu-inu in tətəni məmə, “Iəu u, Pīret iətəm tatsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni.” 42 Ilah kəutəni məmə, “?Təhro? Suah u in Iesu, nəti Josip, kitah kotəhruən əmə rəhan tatə mīne məmə. ?Təhro in tətəni lanəha məmə, ‘Iəu iəmsipən e Negəu e Neai, mətəva e nəhue niftəni?’”

† 6:27 Aes 55:2 ‡ 6:27 Jon 6:35,48 § 6:27 Aes 55:2 * 6:29 Jon 6:35; 1Təs 1:3; 1Jon 3:23 † 6:31 Nam 11:7-9 ‡ 6:31 Eks 16:4,15; Neh 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 § 6:33 Jon 3:13,31 * 6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4 † 6:34 Mat 6:11; Jon 4:15 ‡ 6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 § 6:35 Jon 4:14; 7:37-39 * 6:35 E nauəuə rəha Jon, Iesu in tətəni in məmə in nati səpin: in Pīret iətəm tətəfən nəmiəgəhiən (6:35); in Nəhəgəhəgəhiən rəha nətəmi u e nəhue niftəni (8:12); in Namtīhluə (10:7,9); in Iətəmi rəha Nəsal Vivīən Sipsip Mīn (10:11,14); in Nəukəti Nair=pə Mīniən e Nīmisiən, kəni in Nəukəti Nəmiəgəhiən (11:25); in Suaru, mīne Nəukəti Nipəhriən iən, mīne Nəukəti Nəmiəgəhiən (14:6); in Nəukəti Nigi Pəhriən (15:1). † 6:37 Jon 17:2 ‡ 6:39 Jon 17:2,12; 18:9

⁴³ Iesu tāmāni=pān kām lah māmā, “Təsəuviriān māmā nəkotəghati lanko.
⁴⁴ Nāmā Tatə Uhgīn iətəm tāmahlī=pa iəu iəkuva, in təsiuvi=paian iətəmimi kəti tuva ohniəu, kəni ko iətəmimi u təsuva aruiān ohniəu māmā iəkol otəmiəgəh min e nimisiān e naunun nian. § ⁴⁵ Nəghatiān iətəm iəni kəti tətətei aupən e Nauəuə rəha Uhgīn, tətəni tol lanu māmā, ‘Uhgīn in otəgətun nətəmimi rəfin.’* Iətəmimi iətəm tətətəlig e nəgətoniān rəha Tatə Uhgīn kəni nos rəhan nətəligiān ikin, in tətəuva ohniəu. ⁴⁶ Iətəmimi kətiāh minə tikə, iətəm təmeruh Tatə Uhgīn. In pišin əmə u iətəm təmsipən lan, təmeruh in.
⁴⁷ Nipəhriāniān agin u iətəni kām tāmāh māmā, iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in tiнос nəmiəgəhliān itulin.

⁴⁸ “Iəu u, Piret rəha nəmiəgəhiān. † ⁴⁹ Nati əpnəpin tipitəmah min aupən, ilah kəmotun piret u ‘manā’ əpəha ikin təpiə-məpia ikin, mətəu ilah kəmoħmis rəkis. ⁵⁰ Mətəu Piret iətəm təmsipən e Negəu e Neai meiuaiu=pa u rəueiu, in tol pišin. Piret u, təmeiuaiu=pa māmā iətəmi iətəm tatun, ko təsimisiān ⁵¹ Iəu u, iəu Piret iətəm tətəmiəgəh, təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. Iətəmi otun Piret u, in otəmiəgəh matuvən əmə lanko naunun tikə; kəni Piret u, iətəm iəu iəkəfinə o nəmiəgəhiān rəha nətəmimi e nəhue niftəni, inu nəhuvegək.”

⁵² Nəghatiān u təmol nətəmimi kinautəhtul minautorgəhu kām lah min, motəni māmā, “?Təħro ?Suah u təħrun nəfaiān nəhuvegin kitah kotun?”

⁵³ Kəni Iesu tāmāni=pān kām lah māmā, “Nipəhriāniān agin u iətəni=piנə kām tāmāh māmā, nāmā itəmah nəsotuniān nəhuvegi Nəti Iətəmimi, kəni məsotənnimiān niran, ko nəsotosiān nəmiəgəhiān itulin. ‡ ⁵⁴ Iətəmimi iətəm tatun əmə nəhuvegək mətəmnim nirak, in otos nəmiəgəhiān itulin, § kəni e naunun nian, iəu oiaċol in otəmiəgəh min e nimisiān.* ⁵⁵ Iəmāni lanəha, mətəu-inu nəhuvegək in piret pəhriān nig nətəmimi. Konu nirak, in nəmnimiān pəhriān nim nətəmimi. ⁵⁶ Iətəmimi iətəm tatun nəhuvegək, kəni mətəmnim nirak, in otatig lak. Kəni iəu iətətig lan. †‡

⁵⁷ “Rəhak Tatə iətəm tāmahlī=pa iəu iəkuva, in nəukəti nəmiəgəhiān. Kəni iəu iatos nəmiəgəhiān ohni. Kəni e nolliān əħmen əmə, iətəmimi iətəm tatun iəu, inu tatos nəmiəgəhiān ohniəu. ⁵⁸ Iəu u piret pəhriān, iətəm təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. In təsəħmeniān e piret u, iətəm tipitəh min aupən kəmutun. Nati əpnəpin māmā ilah kəmotun piret əha, mətəu ilah kənoħmis rəkis. Mətəu iətəmimi iətəm tun piret u, in otos nəmiəgəhiān itulin, iətəm naunun tikə.” § ⁵⁹ Iesu tāmāni pətigəmə nəghatiān min u, nian tətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminiān* e Kapeniān.

§ 6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 * 6:45 Aes 54:13; Jer 31:34 † 6:48 Piret əpnəpin əmə tasiru e nipətitəh māmā kitah okotəmiəgəh kəni məutatig, mətəu Iesu, in Piret rəha nəmiəgəhiān, kəni in nəukəti nəmiəgəhiān itulin, iətəm tətətuəuin u rəueiu. ‡ 6:53 Iesu tətəghati e nəghatiān əhlin əha māmə katun nəhuvegin, kətanim niran. Nipətin u, māmə nətəmimi okotəkeiki e nəghatiān tətəhatətə e rəhan nimisiān kəni motos nəmiəgəhiān itulin. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nati nak in tāmāni tol nikitah təhti nipəti Nauəniān Rəha Nəmtətiān Rəha Iesu; Mat 26:26,28. § 6:54 Fes 54 in suaru kəti min rəha nəniān fes 40. Nipətilau kuəħmen-əħmen e lau min. In təħruəhu əmə māmə nunian nəhuvegi Iesu mine nəmnimiān niran in nəghatiān əhlin o nəhatətəiān rəhatah. * 6:54 Sam 63:5 † 6:56 Nian kitah kəutəni māmə kəutatig e Iesu, uə kəutəpeir=pān e Iesu, nipətin u māmə kitah kəutatig e Iesu məsoħietin, məutsipən lan, məutəhtul=pən lan, kəutos rəfin nəsanəniān rəhatah ohni, məutarəriə lan, kəutilipən kitah min. ‡ 6:56 Jon 15:4-7; 1Jon 3:24; 4:15 § 6:58 Jon 6:41,51 * 6:59 “nimə rəha nuhapuminiān” – Afin-to e tiksənəri.

Nätəmimi min rəha Iesu kəmotəpəh nəhatətəian lan

⁶⁰ Nätəmimi tepət rəha Iesu kəmotətəu nəghatəian u rəhan, kəni ilah kotəni məmə, “!Nəman! !Nəghatəian u tiəkis agin! ?Pəh u təhrun nosiən nəghatəian tol lanəha?”

⁶¹ Kəni Iesu təməhrun aru məmə nätəmimi min rəhan, kinautəni munmun e nəghatəian əha rəhan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhrol əha? ?Nətəligiən rəhatəmāh təmeiuaiu o nati u? ⁶² ?Mətəu nəmə təhro nəkoteruh Nəti İətəmimi təri matuvən min ikin əha, in təmsipən ikin aupən, təhrol u rəueiu?† ⁶³ Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nəfəniən nəmiəgəhiən kəm iətəmimi.‡ Nəsanəniən rəha iətəmimi təruru nolian nati u. Nəghatəian min u iəmatəni kəm təmah, ilah nəghatəian min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfən nəmiəgəhiən kəm nätəmimi. ⁶⁴ Mətəu itəmāh nəuvein u ikinu, itəmāh nəsotəhatətə əhanəhiən lak.” (Iesu təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis e nətuəuinən məmə nətəmi nipəh min u kəsotəhatətəian lan, kəni pəh u in otegəhan=pən e nəhlmi tikimər min rəhan.)§ ⁶⁵ Kəni in təməni məmə, “O nati u inu, İəu iəməni rəkis kəm təmah, məmə ko iətəmimi kəti təsuvaİən ohniəu nəmə Tatə Uhgın təsoliən suaru ohni.”*

⁶⁶ Uərisig e nəghatəian əha, nätəmimi rəhan tepət kəmotəgim, minotəpəh nitəu-pəniən.

Pitə təməni pətigəm məmə in tətəhatətə e Iesu

⁶⁷ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan nätəmimi tuələf məmə, “?Təhro e təmah? ?İtəmāh min nəkotəni məmə nəkotəgim mətəpəh İəu?”

⁶⁸ Kəni Saimon Pitə təməni=pən kəm in məmə, “? İərmənisig, itimāh oiəkəhuvən o pəh? İk əmə u, rəham əmə nəghatəian in tətəfən nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.† ⁶⁹ Kəni itimāh inotəhatətə rəkis lam, kəni itimāh inotəhrun rəkis məmə ik İətəmi Asim rəha Uhgın.”‡

⁷⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmāh u, nətəmi tuələf rəhak. İəu u, iəmitəpən itəmāh, mətəu itəmāh kəti u ikin, in iərmis.”§ ⁷¹ In tətəni Jutəs, nəti Saimon Iskariot, mətəu-inu in min in iətəmi tuələf kəti rəha Iesu, mətəu uərisig ikin, in otəpanegəhan=pən in e nəhlmi rəhan min tikimər.*

7

Iesu təməghati ilah pian min

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təsolkeikeiən məmə otuvən lahuənu min e Jutiə məmə otol rəhan uək əha ikin əha, mətəu-inu, nətəmi asoli rəha nətəm Jutiə kəmotətəi nəniən oneuən kəti ohni məmə okotuhamu in. Kəni titəlig muvən lahuənu min e nitəni Kaləli. ² Mətəu nian tinəkuəkır e nian rəha nolian lafet kəti rəha nətəm İsrəl, nərgin ko lafet rəha Nolian Nimauvlulv.*

³ Kəni pia Iesu min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Təuvir agin konu məmə nəkiət muvən əpəha Jutiə, pəh nätəmimi min rəham əha ikin əha, ilah koteruh nati apispis min rəham iətəm natol. ⁴ Mətəu-inu iətəmimi iətəm tolkeikei məmə nätəmimi okotəhrun in, kəni ko təsəhluaigian e rəhan min uək min. Nəmə natol natimnati min u, uvən mol əpu ik, kəni təuvir agin məmə onəköl pəh nätəmimi min e nəhve niftəni koteruh.” ⁵ Pian agin min pau, ilah min kəsotəhatətəian lan, kəni mol kəutəni lanəha.†

† 6:62 Jon 3:31; 17:5 ‡ 6:63 Jon 6:68; 2Kor 3:6 § 6:64 Jon 2:25 * 6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6

† 6:68 Jon 6:63 ‡ 6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 § 6:70 Jon 13:2,27 * 6:71 Jon 17:12

* 7:2 Lafet rəha Nolian Nimauvlulv – Eruh e tiksınəri. † 7:5 Sam 69:8; Mak 3:21

⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən,[‡] mətəu itəmāh, nian min rəfin əmə təhruahru o təmah. ⁷ Nətəmimi rəha nəhue niftəni u, ilah ko kəsotəməkian e təmah, mətəu iəu, ilah kəutəmaki lak,[§] mətəu-inko iəu iatəni pətīgəm məmə rəhalah nolian təsəhruahruian.* ⁸ Itəmāh onəkautəhuvən e lafet, mətəu ko iəu iəsəupənian muvən e lafet əha mətəu inko, nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən.”†‡ ⁹ In tətətəni nəghatian u, kəni mətətiḡ əpəha Kaləli.

Iesu təmuvən min e lafet rəha Nolian Nimauvluvl

¹⁰ Kəni pia Iesu min kəmotəupən məhuvən e lafet əha, uərisiḡ ko, Iesu təmuvən min. Mətəu nian təmuvən, in tətətən oneuan əmə o nətəmimi məmə okəsotehiən. ¹¹ Kəni e lafet əha, nətəmi asoli rəha nətəm Jerusiləm, kəutəsəl lan məutətəpuəh lan əpnəpin əmə o nətəmimi məmə, “?Suah əpə in iə?”

¹² Kəni ikin əha, nīmənin nətəmimi kəməutasiuən-asiuən lan. Ilah nəuvein kotəni məmə, “In iətəmi təuvir kəti,” mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə, in tətəiua əmə əpəha e nətəmimi.” ¹³ Mətəu ilah kəutəḡin e rəhalah nətəmi asoli,[§] kəni kəti təməsəni pətīgəmian Iesu e niki nətəmimi məmə nətəmimi okotətu.

¹⁴ Lafet əha, kəmol o nəfakian əpiəpiə kəti, kəni e nəlugi lafet u, Iesu in təmuvən əpəha e Nīmə Rəha Uḡin, mətəḡətun nətəmimi. ¹⁵ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, narmiləh təmiuvig pik, kəni kotəni məmə, “?Suah u təməhro məhrun natimnati min u e Nauəuə Rəha Uḡin? Rəhatah kəti iətəmi asoli təsəḡətunian lan mine.” ¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatian min u iətəm iətəḡətun nətəmimi lan, səniəmə rəhak əmə. Ilah kəutsipən e Tata Uḡin iətəm təmāhli=pa iəu iəkuva.

¹⁷ “Kəni nəmə suah kəti rəhan nətəliḡian təskasik məmə otol natimnati min iətəm Uḡin tolkeikei, kəni in təhrun məmə nəghatian min u rəhak, ilah kəutsipən o Uḡin, səniəmə rəhak aru əmə. ¹⁸ Iətəmimi iətəm tətəḡhati aru əmə e rəhan nəpətian, in tətəlkut aru əmə ohni, məmə otiuvi rəkis nətəmimi, kəni kotəfəri nərgin ohni.* Mətəu iətəmimi iətəm tolkeikei məmə nətəmimi okotəfəri nərgi iətəm təmāhli=pa in tuva, in iətəmimi rəha nəniən nīpəhriənian, in səniəmə iətəm tətəiua. ¹⁹ Mosis təməfən Lou kəm təmah, mətəu itəmāh kətiah mine təsəl vivian Lou əha mine. ?Itəmāh nəutəlkut məmə nəkotəhamu iəu o nak?”†

²⁰ Kəni nīmənin nətəmimi kotəni məmə, “!Nəman! !Narmin tərāh kəti u tətətiḡ lam! ?Pəh təni məmə otəh ik mine?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəmol uək kətiah əmə,[‡] kəni itəmāh rəfin, narmitəmāh tatiuvig ohni. ²² Mətəu itəmāh min nautol uək e Sapət, nəutəḡi=pən nəsuəlkələh e nian əha, məutohtəu=pən Lou rəha Mosis.[§] (Nīpəhriənian, səniəmə Mosis əhruahru in tətətuəuin nolian əha, mətəu tīpītəmāh min ilah kəmotətuəuin.)* ²³ Mətəu nian rəfin, itəmāh nəutəḡi=pən nəsuəlkələh e nian rəha Sapət məutol məmə onəsotəḡəhliən

‡ 7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 § 7:7 Jon 15:18-21 * 7:7 Jon 3:19-20 † 7:8 Jon 7:6 ‡ 7:8 Kəpi əuas min nəuvein rəha nauəuə u kəutəni məmə, “O iəu iəsuvənian e lafet əha.” Nīpəti nəghatian u məmə Iesu otəsuvənian e lafet əha mətəu-inu pian min, nikiləh təhti məmə in otəkeikei muvən məmə in otol nati əpispis min, kəni mol narmi nətəmimi okotiuvig ohni. Mətəu Iesu otuvən əmə e lafet e nian əhruahru iətəm Uḡin otəni kəm in. § 7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 * 7:18 Jon 5:41; 8:50,54 † 7:19 Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsəl e suaru o nohamuian Iesu e Jon 5:18 mine 7:25. E Lou rəha Mosis, Uḡin tətəniəhu nohamuian iətəmi (Eks 20:13). ‡ 7:21 Jon 7:23; Jon 5:2-9 § 7:22 Lev 12:3 * 7:22 Jen 17:9-14; 21:4

Lou ræha Mosis.† ?Kæni tæhro niæmæha tatol itæmah mætæu-inu iæu iæmol vivi agin nipæti iætæmimi e nian ræha Sapæt?‡ 24 Otæpæh nakillian noliæn ræhak u iætæm næmoteruh æmæ e næhmtitæmah, mætæu onækotækeikei motætælig e natimnati iætæm næsoteruhian e næhmtitæmah, kæni motakil e nætæligian iætæm tæruahru.”§

Nætæmimi kæmotæghati e Kristo

25 Kæni e nian æha, nætæm Jerusilæm næuvein kotæni mæmæ, “?Tæhrol æha? ? Suah u inu, nætæmi asoli kotæni mæmæ okotuhamu?*” 26 Mætæu oteruh-to. In tinatægætun pætigæm æmæ nætæmimi æpæha e næhmti nætæmimi mætæu suah kæti tæshian ohni. ?Tæhro næmæ nak nætæmi asoli min kinotæhrun rækis mæmæ in Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa? 27 Mætæu kitah kotæhrun ikin suah u tæmsipæn ikin. Mætæu nian Kristo in otuva, ko iætæmi kæti tææhrunian ikin in tatsipæn ikin.”†

28 Kæni e nian æha, Iesu in tætægætun nætæmimi e Nimæ Ræha Uhgîn. Kæni in tæmagæt æfæmæh mætæni pætigæm mæmæ, “Nikitæmah tæhti mæmæ nækotæhrun iæu, kæni motæhrun min ikin iæmsipæn ikin, mætæu itæmah nækotæruru. Iæu, iæmæsuvaian e nætæligian æmæ ræhak. Uhgîn tæmahli=pa iæu iækuva. Kæni Uhgîn, in nipæhræniæn. Itæmah nækotæruru in, 29 mætæu iæu iækæhrun,‡ mætæu-inu iæu iæmsipæn lan. Kæni in tæmahli=pa iæu iækuva.”

30 O nati u, nætæmi asoli min kæmotolkeikei mæmæ soldia min okotaskælim Iesu, mætæu kæti tæmæsea-pæniæn mek, mætæu-inu tæsol æhanæhian nian ræhan. § 31 Mætæu e nimænin nætæmimi ikin æha, ilah tepæt kæmotæhatætæ lan, kæni motæni mæmæ, “Næmæ Kristo tuva, kæni ko in tæsolian næmtætian tepæt tapirækis ilah min u suah u Iesu tatol.”*

Soldia min ræha

Nimæ Ræha Uhgîn kæmæhuva mæmæ okotaskælim Iesu

32 Kæni nian Faræsi min kæmotætæu nimænin nætæmimi kæutasiuæn-asiauæn e Iesu lanæha, ilah mine pris asoli min kæmotahli=pæn soldia min nætæm kæutæhtul o Nimæ Ræha Uhgîn mæmæ okotaskælim Iesu.†

33 Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm nimænin nætæmimi mæmæ, “Iæu iætætig nian tækuækir æmæ kitah min itæmah, kæni uarisig, iækîtælig=pæn min o iætæm tæmahli=pa iæu. 34 E nian u, itæmah onæpanotasal lak, mætæu ko næsotehian iæu; mætæu-inu ikin æha, iæu iatuvæn ikin, ko itæmah næsæhuvaian ikin.”

35 Kæni nætæmi asoli min ræha nætæm Isrel kinæutæpæpuæh-ætapæpuæh o lah min mæmæ, “?In otuvæn iæ æha mæmæ kitah okæsoteruhian in? ?Otuvæn o nætæm Isrel næuvein u nætæm kæutatig e nitæni pisin pisin min ilah Nanihluæ‡ min,

† 7:23 Nætæm Isrel, nætæligian ræhalah tol lanæha. Næmæ lou keiu, kæni kuol pisin e lau min, næmæ natol kæti iætæm tatol ik natægæhli min kæti min, kæni onækeikei mæhrun mæmæ lou nak u in iahgin. Nati æpnarin mæmæ kæsegæhanian noliæn uæk e nian ræha Sapæt, mætæu nætæm Isrel ilah kinotæhrun rækis mæmæ næhgi-pæniæn iætæmi, in iahgin e lou ræha Sapæt. Tol lanæha, næmæ okæhgi=pæn suækæku kæti e nian ræha Sapæt, kæni okækeikei kæhgi=pæn e nian æha, kæni sanæmæ noliæn tarah. Nætæligian ræha Iesu tol lanu mæmæ, næmæ ilah kæutegæhan næhgi-pæniæn næsualkælæh e nian ræha Sapæt, kæni kæutækeikei motegæhan o nol vivian nipæti iætæmimi kæti næmæ nimisian uæ nærahian kæti tætætig lan e nian ræha Sapæt.

‡ 7:23 Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6 § 7:24 Aes 11:1-3; Jon 8:15 * 7:25 Jon 7:1

† 7:27 Nætæmimi kotæhrun mæmæ Iesu tæmpæt æha Nasærit, kæni in ræhan u mæmæ mine tatæ u Josip mine Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Nætæm Isrel næuvein ilah kotæhrun mæmæ Kristo in otsipæn æpæha taun Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), mætæu næuvein, nikilah tæhti mæmæ in otuva æmæ, nætæmimi ilah okotæruru ikin in tæmsipæn ikin. ‡ 7:29 Mat 11:27 § 7:30 Mat 26:18 * 7:31 Jon 2:23; 4:48

† 7:32 Jon 7:45-48 ‡ 7:35 Nanihluæ, Ianihluæ – Afin-to e tiksinari.

məmə otəgətun ilah? ³⁶ In tətəni məmə e nian əha, kitah okotəsal lan, mətəu kəsoteruhian in, mətəu-inu ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvəniən ikin. ?Nəghatian nak u, nipətin tətəni nak?"

Nəhu iətəm tətəfa nəmiəgəhian pəhriən

³⁷ Naunun nian rəha lafet əha, in iağgin tapirəkis e nian min nəuvein rəha lafet. Kəni e nian əha, Iesu təməhtul əpəha e nəhmti nətəmimi magət əfəməh məmə, "İ iətəmimi iətəm tətəuauə, pəh in otuva ohniəu, məmnim!^{§*}
³⁸ İ iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in təhmen e nəghatian rəha Nauəuə Rəha Uğgin u tətəni lanu məmə, 'Nəhu iətəm tətəfən nəmiəgəhian pəhriən, in otsipən e nikin, təhmen e nəhmti nəhu iətəm tətəpuəl-apuəl mətəri mətəiəh pətigəm.'"[†] ³⁹ Iesu təməni nəghatian u, mətəghati e Narmin Rəha Uğgin u uərisig in otəpanəfən kəm nətəmi min u kotəhatətə lan.[‡] Mətəu e nian əha, Narmin Rəha Uğgin, təsuva əhanəhian e nətəmimi, mətəu-inu Uğgin təməsəfəri əhanəhian Iesu.[§]

Nətəmimi kəmotəuəri ilah min o Iesu

⁴⁰ Nian nətəmimi əha ikin kəmotətəu nəghatian u, kəni nəuvein kotəni məmə, "Suah u, in iəni rəha Uğgin u, aupən kəmatəghati lan."

⁴¹ Mətəu nəuvein min ilah kotəni məmə, "Suah u, in Kristo iətəm Uğgin təməni məmə otahli=pa."

Mətəu in pisin min nəuvein kotəni məmə, "?Nikitəmah təhti məmə Kristo iətəm Uğgin təməni məmə otahli=pa təhrun nisipəniən e Kaləli? !Kəpə!"^{*}

⁴² Nauəuə rəha Uğgin tətəni məmə Kristo iətəm Uğgin təməni məmə otahli=pa otəkeikei misipən e nəuaniləuis rəha Tefit, e taun u Petlehəm, ima Tefit aupən."[†] ⁴³ Tol lanəha, kəni nimenin nətəmimi min u, kəmotəuəri ilah min o Iesu. ⁴⁴ Kəni nəuvein kotəni məmə okotaskəlīm in, mətəu iətəmi kəti təməsəpaniən mek.

Nətəmi asoli min rəha nətəm İsrəl kəməsotəhatətəiən e Iesu

⁴⁵ Kəni soldia min kəmohtəlig məhuvən o pris asoli min mine Farəsi min, kəni nətəmi asoli min əha kəmotətəpuəh o lah məmə, "?Təhro nəsotələsiən Iesu məhuva?"

⁴⁶ Kəni soldia min əha kotəni=pən kəm lah məmə, "İ iətəsotələsiən mətəu-inko suah kəti təsəghatian təhmen lan!"

⁴⁷ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm lah məmə, "?Təhro? In tiniuvi=pən nətəligiən rəhatəmah min e rəhan nəghatian eiua? ⁴⁸ ?Nəmoteruh rəkis rəhatah kəti iətəmi asoli uə Farəsi kəti təməhatətə lan? ⁴⁹ Mətəu nətəmi əpnarip min, ilah kotəruru ağın Lou rəha Mosis, tol lanəha, Uğgin otərəkin ilah."

⁵⁰ Kəni Nikotiməs u in Farəsi kəti, inəha ikin ilah min. Suah u inu aupən təmuvən mətəghati kəm Iesu.[‡] Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ⁵¹ "?Təhro? ?Təhruəhru e Lou rəhatah məmə kitah okotəni kətatən pətigəm nalpinian rəha iətəmimi iətəm kitah kəsotaupəniən motəhrun vivi, konu, məsotəh əhruəhruian nati nak iətəm in tatol?"

§ **7:37** "Nəuəuəiən" in nəghatian əhlin tətəgətun məmə kitah kotəkeikei motos Uğgin təhmen e iətəmimi iətəm tətəuəuə takeikei məmnim nəhu. "İ əhuva ohniəu, məmnim!" in nəghatian əhlin iətəm tətəni məmə, "əhatətə lak." * **7:37** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nəh 22:17 † **7:38** Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nəh 7:17 ‡ **7:39** Jon 1:33; Uək 2:17,33 § **7:39** Jon 12:23,32; 13:31,32 * **7:41** Jon 1:46 † **7:42** 2Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 ‡ **7:50** Jon 3:1

⁵² Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? !?Ik u ik iətəm Kaləli, uə!? Uvən-to mafin min Nauəuə Rəha Uhgın. Ik onəkeruh məmə iəni kəti ko təsisipəniən Kaləli.”

⁵³ Kəni nətəmimi kinotohtəlig=pən min məutəhuvən lahuənu min. §

8

¹ Mətəu Iesu təmuvən əpəha e nītəuət u, nərgin u, Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Pətan iətəm təmapili ilau iərman pisin u səniəmə rəhan iərman

² Kəməni lauig, ləplapın aɡın, kəni Iesu təmitəlig=pən min e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nətəmimi tepət kəməhuva, motuhapumın=pən ilah min ohni, kəni Iesu təməharəg kəni minətuəuin mətəgətun ilah.

³ Kəni nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min kəmotələs pətan kəti məhuva ohni. Kəni motol in təhtul aupən e nəhmtilah. Pətan əha, nətəmimi nəuvein kəmoteruh e nəhmtilah məmə tətapili ilau iərman kəti səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İgətun, pətan u nətəmimi kəmoteruh e nəhmtilah məmə in tətapili ilau iərman kəti, mətəu səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁵ E Lou rəhatah, Mosis təmələhu nəghatien kəti tətəni məmə, pətan tol lanu, kitah kotəkeikei motəhti e kəpiel apin motahtimu.* ?Mətəu ik, rəham nətəligiən təhro?” ⁶ İlah kəmotətapuəh lanəha, məmə okotol nətəligiən ekəu-ekəu, pəh ilah moteruh=pən nolien tərəh nəuvein lan, məmə ilah kotəhrun nakilian nolien rəhan.† Mətəu Iesu təpnəpın əmə, məməhli-əməhli mətətəi nati e niftəni e nəuanəhlmin.

⁷ İlah kəmətəhtul məutəhtul məutətapuəh e nəghatien u kəm in, kəni in təhtul, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə itəmah kəti u ikinu, in təsolien nolien tərəh nian kəti mine, pəh in otaupən məhti pətan u.”‡ ⁸ Kəni in məməhli-əməhli min, mətətəi nati e niftəni e nəuanəhlmin. ⁹ Kəni nian ilah kəmotətəu nəghatien rəhan, kinəutan kətiah kətiah, məutəgim. Nauəhli min kotaupən motəgim kətiah kətiah, motəpəh əmə Iesu mine pətan əha.

¹⁰ Kəni Iesu təməhtul əhruahru min lan məni=pən kəm pətan məmə, “?Pətan, nətəmimi min u kəmotəhruvən? ?Kəti təsuvaian məmə otəni pətigəm rəham nalpiniən?”

¹¹ Kəni pətan əha təməni=pən kəm in məmə, “İtəmi asoli, ilah kohkə.”

Kəni Iesu tənı=pən məmə, “İəu min, ko iəsəni pətigəmiən rəham nalpiniən. Mətəu atuvən, mol naunun e nolien tərəh min.”§

Iesu in nəhəgəhəgiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni

¹² Kəni Iesu təmətəghati min kəm lah, mətəni məmə, “İəu u, iəu Nəhəgəhəgiən rəha nətəmimi u e nəhue niftəni.* İtəməmi iətəm tətītəu=pa iəu, ko in təsalıuəkiən e napinəpuian nian kəti mine, mətəu in otos nəhəgəhəgiən e nəmiəgəhiən rəhan.”†

¹³ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ik nətəfu pətigəm ik lanko, mətəu iətəmi kəti təsolien rəhan aru nəfigəmiən, kəni tol lanko, rəham nəghatien ko təsəhtulien!”‡

§ 7:53 E kopi əvas min nəuvein rəha Niütestimin iətəm kəməti e nəghatien Kris aupən, nəghatien u

Jon 7:53-8:11 tikə. * 8:5 E Lou rəha Mosis pətan mine iərman ilau pəti okəkeikei kahtimu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22-24). † 8:6 Nikilah təhti məmə niki Iesu otasəkəhruin pətan əha, konu ilah okoteni

məmə in təsitəu-pəniən Lou rəha Mosis. ‡ 8:7 Dut 17:7; Rom 2:1,22 § 8:11 Jon 3:17; 5:14 * 8:12

Esik 1:26-28; Jon 1:4-5; Hip 1:3 † 8:12 Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Mat

5:14; Nəh 21:23-24 ‡ 8:13 Jon 5:31

14 Kəni Iesu təni=pən məmə, “Əuəh, niyəhriənən məmə iəu aru əmə iətəni pətigəm iəu. Mətəu rəhak nəghatien in tətəhtul pəhriən, mətəu-inko, iəu iəkəhrun ikin iatsipən ikin, kəni məhrun min ikin iatuvən min ikin, § mətəu itəmah nəkotəruru ikin iatuvən ikin, kəni motəruru ikin iatsipən ikin.*

15 “Itəmah u, nəutakil noliən rəha iətəmi e nətəligiən rəha iətəmi əmə. Mətəu iəu iəsakiliən noliən rəha iətəmi lanəha, məsakiliən iətəmi kəti. 16 Mətəu nəmə iəu, iəkakil noliən rəha nətəmi, oiakol e noliən iətəm təhruahru, mətəu-inu səniəmə iətakil e nətəligiən əmə rəhak, mətəu itimlau Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu, rəhatimlau nakiliən in kətiəh əmə. 17 E Lou rəhatəmah, kəmətei məmə, nəmə iətəmi keiu, katuol nəfigəmiən o nəghatien kəti, kəni nəghatien u, in otətəhtul.† 18 Kəni rəueiu əha, iəu iətəni pətigəm iəu, mətəu rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva, in min tatol nəfigəmiən ohniəu.”‡

19 Kəni tol lanəha, ilah kınəutətapuəh ohni məmə, “? Mətəu Tatə in iə rəham?”

Kəni in təni məmə, “Itəmah nəkotəruru iəu, kəni itəmah nəkotəruru min rəhak Tatə. Nəmə itəmah nəkotəhrun mə iəu pəh, kəni nəkotəhrun min rəhak Tatə.”§

20 Iesu təməni nəghatien u e Nīmə Rəha Uhgın əhruahru, nian in təmətəgətuən nətəmi əpəha ikin kəti iətəm kətəfən məni ikin. Mətəu iətəmi kəti təməsuvəniən maskəlim in, mətəu-inu təsol əhanəhiən nian rəhan.

Iesu təmsipən ilis

21 Kəni Iesu təmətəni=pən min kəm lah məmə, “İəu iəpanagim rəkis e təmah, kəni itəmah onəkotəsəl lak. Mətəu itəmah onəkohmis, kəni təfagə tərəh u rəhatəmah* otatig əhanəh e təmah. İkin əha iatuvən ikin, ko itəmah nə səhuvaiən ikin.”

22 Kəni nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, ilah kotəni məmə, “? Nəghatien əha Iesu tətəni məmə, ikin əha in tatuvən ikin, ko kitəh kəsəhuvəniən ikin, niyətən tətəni nak? ? Nəmə təhro in otəhamu aru in, uə?”

23 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İmatəmah u ikinu, mətəu iəu, iəu imək əha ilis ikin əha, kəni iəmsipən ikin, meiuaiu=pa. İtəmah nətəmi rəha nəhue niytəni u. Mətəu iəu, səniəmə iətəmi rəha nəhue niytəni u.† 24 Tol lanəha, iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah onəpanohmis e noliən tərəh min rəhatəmah, mətəu-inu nəmə itəmah nəsətəhatətəiən lak məmə İəu U İnu,‡ kəni itəmah onəkohmis, kəni noliən tərəh min rəhatəmah okotatig agin e təmah.”§

25 Kəni ilah kəmətətapuəh ohni məmə, “!Ei! ?İk pəh konu?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəkəhmen əmə məmə in konu iəmatəni kəm təmah əupən, mətuərus=pa u rəueiu. 26 Nətimnati tətət iətəm iəkəhrun nəniən e təmah, kəni məhrun nakiliən noliən min rəhatəmah ohni, mətəu iətəmi iətəm təmahli=pa iəu, rəhan nəghatien in niyəhriənən əmə.

§ 8:14 Jon 13:3; 16:28 * 8:14 Nəghatien rəha Iesu in niyəhriənən mətəu-inu təmsipən e Uhgın, kəni mətəlig e Uhgın, kəni Uhgın in niyəhriənən. † 8:17 Dut 19:15 ‡ 8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34; Jon 5:31-40 § 8:19 1Jon 2:23 * 8:21 Nian Iesu tətəni “təfagə tərəh u,” nəmə nak in tətəghati e təfagə tərəh iətəm kəsətəhatətəiən lan (Jon 9:41). † 8:23 Jon 3:31 ‡ 8:24 E kopi əuas min rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris əupən, nəghatien u rəha Iesu, “Mə İəu U İnu,” təməni u ikinu mine ikin min tətət e nauəuə u, in təhmen-əhmen əmə e nəghatien kəti iətəm Uhgın təmətəni o nəni aruiən nərgin kəm Mosis, mətəni məmə, “İəu İtatig.” Afin-to e nauəuə rəha Eks 3:14-16. Iesu tətəni nəghatien əha, matol əpu in məmə in Uhgın. Iesu in tətəni məmə in Uhgın. Jon 8:28,58; 13:19; 18:6 § 8:24 Rəueiu Iesu in təsəghatien əmə e noliən tərəh asoli iətəm kəsətəhatətəiən lan, mətəu tətəghati e noliən tərəh min rəfin agin iətəm nətəmi əha kəmətol.

Iəu iətəni pətīgəm əmə natimnati mīn iətəm iəmətəu ohni, məmə nətəmimi rəha nəhə niftəni ilah okotətəu.”

²⁷ Mətəu ilah kasotəhrunian məmə Iesu in tətəgətun Tatə Uhgīn. ²⁸ Tol lanəha, in təni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkotləfəri rəkis Nəti Iətəmimi,* nəpanotəhrun məmə Iəu U Inu.† Kəni onəpanotəhrun mīn məmə iəsol aruiən nati kəti e rəhak nətəligiən. Iətəni əmə natimnati iətəm Tatə Uhgīn tətəgətun iəu lan.‡ ²⁹ Iətəmi təmahlī=pa iəu iəkuva, in tətətig itimlau mīn. In təsəpəhiən iəu iəkan pisin,§ mətəu-inu, nian rəfin, iatol natimnati mīn iətəm nīkin tətəgiən ohni.”*

³⁰ Nian Iesu təmətəni nəghatiən mīn əha, nətəmimi tēpət kəmotəni nīpəhrīənian lan.

Nipəhrīənian təteuvi rəkis itəmi

³¹ Kəni Iesu təmənī=pən kəm nətəm Isrel mīn u kəmotəni nīpəhrīənian lan məmə, “Nəmə nəkotaskəlīm əskasik nəghatiən mīn u rəhak, iətəm iətəni=pinə kəm təmāh, itəmāh əhruahru konu, rəhak nətəmimi mīn.† ³² Kəni itəmāh onəkotəhrun nīpəhrīənian, kəni nīpəhrīənian u, otitis itəmāh məmə nə səhūva mīniən motol slef.”‡

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Itīmāh u namipī Epraham,§ itīmāh u iəsotol agīniən slef* mīn rəha iətəmi kəti. ?Təhro nəmənī nəghatiən u məmə, ?Nīpəhrīənian otitis itəmāh, nəkotəpiə.”?

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nīpəhrīənian agīn u iətəni=pinə kəm təmāh, nətəmimi nətəm kautol nolīən tərāh, kəni nolīən tərāh u, in tətərmənīg e lah, kəni mətəskəlīm matol ilah kəutəhūva rəhan mīn slef.† ³⁵ Kəni slef, rəhan iətəmi asoli təsəghaniən məmə otatig e nīmə rəhan. Mətəu iərmənīg tətəghan lan məmə nətīn tətətig e nīmə rəhan nian rəfin matuvən əmə lanko naunun tikə. ³⁶ !Tol lanəha, nəmə Nəti Uhgīn tatitīs itəmāh, kəni tatitīs pəhrīən agīn itəmāh, kəni itəmāh nə səhūva mīniən motol slef! ³⁷ Iəkəhrun məmə itəmāh namipī Epraham, mətəu nəutəsəl e suaru məmə onəkotohamu iəu, mətəu-inu nəsotolkeikeiən məmə onəkotətəlig e rəhak nəghatiən.‡ ³⁸ Iəu iətəni natimnati mīn u, iətəm iəmeruh rəhak Tatə təmōl. Mətəu itəmāh nautol natimnati mīn u iətəm rəhatəmāh əmə tatə təmənī kəm təmāh.”

³⁹ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Mətəu tatə rəhatīmāh, in Epraham!”

Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Nəmə itəmāh namipī Epraham əhruahru mīn, kəni itəmāh onəkotos rəhan nolīən mīn, təhmen lan təmōl aupən. Mətəu itəmāh səniəmə namipīn əhruahru, mətəu-inu nəsotosiən nolīən mīn rəhan.§ ⁴⁰ Iəu iətəni pətīgəm nəghatiən pəhrīən kəm təmāh iətəm iəmətəu o Uhgīn, mətəu itəmāh nəkotəni məmə onəkotohamu iəu. ?Nīkitəmāh nəhti məmə nolīən rəha Epraham tol lanəha? ⁴¹ Itəmāh nəutohtəu=pən əmə nolīən əmə rəha tatə rəhatəmāh.”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Itīmāh u səniəmə kəlkələh mīn e suaru. Uhgīn əmə in Tatə rəhatīmāh.”

Nənəti Setən

⁴² Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgīn pəhrīən in Tatə rəhatəmāh, kəni itəmāh onəkotolkeikei iəu, mətəu-inu iəu iəmsipən lan, muva

* **8:28** Jon 3:14; 12:32-33 † **8:28** “Iəu u inu” – Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ **8:28** Jon 14:24 § **8:29** Jon 16:32 * **8:29** Jon 4:34; 5:30; 6:38 † **8:31** 2Jon 1:9 ‡ **8:32** Rom 8:2; 2Kor 3:17; Kəl 5:1 § **8:33** Luk 3:8 * **8:33** “slef” – Afin-to e tiksinəri. † **8:34** Rom 6:12-23; 1Jon 3:8-9 ‡ **8:37** Jer 9:25-26; 1Jon 3:10 § **8:39** Rom 2:28-29; 9:7-9

u ikinu.* Mätəu in səniəmə rəhatəmäh Tatə. İəu iəməsuvaian u ikinu e rəhak aru əmə nətəligian, iəmuva mətəu-inu in təmahli=pa iəu.

43 “? Mətəu təhro nəsotəhrunian nipəti nəghatian rəhak? ! Mətəu-inu nəsoltokeikei aginian məmə nəkotətəu rəhak nəghatian! 44 İtmah, rəhatəmäh nolian təhmen əmə e nolian rəha tatə rəhatəmäh, Setən. Kəni nian rəfin itmah nəkotolkeikei nolian nəuan.† Nolian rəhan iətəm təmatol e nətuəuinian,‡ tatol əhanəh, in iətəmi rəha nohamuiəin itəmi. In təməki e nipəhriənian, mətəu-inu nipəhriənian tikə lan. Nian in təteiuə, in tatol əmə rəhan nolian, mətəu-inu in iətəmi rəha neiuəian, kəni in tatə rəha neiuəian min.

45 “Mətəu iəu iətəni nipəhriənian əmə kəm təmah, kəni tol lanəha, itmah nəsoləhatətəian e rəhak nəghatian. 46 ?Təhro? İtmah kəti u ikinu təhrun nəgətunian məmə iəu iəmol nolian tərəh kəti mine? ?Nəmə iəu iətəni nəghatian pəhriən min, kəni təhro itmah nəsoləhatətəian lak? 47 İtəmimi rəha Uhgın, in tatətalig e nəghatian rəha Uhgın, mətəu itmah səniəmə nətəmimi rəha Uhgın. Tol lanəha, nəsolətəligian e nəghatian rəha Uhgın.”

Iesu mine Epraham

48 Kəni nətəmi əsoli rəha nətəm İsrəl kəmotahi İesu motəni məmə, “!Nəman! İtmah inotəruh əhruahru ik! İk iətəm Səmeriə kəti. !İk, narmin tərəh kəti tətətig lam!”

49 Mətəu İesu təni məmə, “Narmin tərəh tikə lak, mətəu iəu iətəfəri nərgi rəhak Tatə, mətəu itmah, nəutəəkən nərgək. 50 İəu iəsalkutian o nərgin əsoli, mətəu iətəmi kəti in tətəlkut ohniəu. Kəni in otəpanakil nətəmimi rəfin. 51 Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tatol nəuiək, ko in təsimisən nian kəti mine.”

52 Kəni nətəmimi min əha kotəni=pən kəm in məmə, “!Rəueiu inotəhrun məmə narmin tərəh kəti tətətig lam! Epraham təmimis, kəni iəni min kəməhmis min, mətəu ik nətəni məmə, iətəmimi iətəm tatol nəuiəm, ko in təsimisən nian kəti. ?Nəghatian nak u? 53 ?İk nəkapirəkis Epraham u tipitimah tənimis rəkis? ?Kəni mine iəni min u kinohmis rəkis? ?Kəni nəkəmə ik iətəmimi nak?”§

54 Kəni İesu təni=pən məmə, “Nəmə iəu əmə iətəfəri aru iəu, kəni rəhak nisaiəin in nati əpnəpən əmə. Mətəu rəhak Tatə u itmah nəutəni məmə in Uhgın rəhatəmäh, inəha in tətəfəri iəu mətəfən nisaiəin kəm iəu. 55 İtmah nəkotəruu in, mətəu iəu iəkəhrun in. Nəmə iəkəni məmə iəkəruu in, kəni in otol iəu məmə iəu iətəmimi rəha neiuəian, təhmen əmə e təmah. Mətəu iəu iəkəhrun in, kəni iəu matol nəuiəin. 56 Tipitəmah u Epraham, nikin təmagian pik məmə in otəpanəh nian rəhak otuva. Kəni nian in təməhrun məmə rəhak nian otəkeikei muva, kəni nikin təmagian-pik.”

57 Kəni nətəmimi min u kəmotahi motəni məmə, “!Nəman! !İk nəsos əhanəhian nu fiiti mine! Nəməhro mafu Epraham?”*

58 Kəni İesu təni məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nian Epraham təməsair əhanəhian, mətəu İəu İətatig.”†‡

* 8:42 1jon 5:1 † 8:44 1jon 3:8 ‡ 8:44 E nauəuə rəha Jen 3:4, koteruh məmə Setən təməpən meiuə e nətuəuinian. In təməni=pən kəm İv məmə, “Ko ik onəsimis aginian.” Mətəu Setən təmətəghati lanu, məuhlin nəghatian iətəm Uhgın təməni e Jen 2:17. § 8:53 Jon 4:12 * 8:57 Epraham təmimis minos rəkis nu tu-tausin, uarisig İesu təpanair=pa. † 8:58 Nian İesu təməni min məmə, “İəu İətatig,” tatos nərgi Uhgın (Eks 3:14), təhmen e “Mə İəu U İnu” (Jon 8:24). Tol lanəha, təhmen=pən əmə məmə in təməni məmə in Uhgın əhruahru. Afın-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:58 Jon 1:1; 17:5; 17:24

59 Kæni æmeiko, ilah kæmotæmki kæpiel apin, motæni mæmæ okotæhti Iesu lan; § mætæu Iesu tæmæhluag, kæni miet e Nimæ Ræha Uhgîn matuvæn.

9

Iesu tæmol vivi næhmti suah kæti

1 Kæni nian kæti, Iesu tæmaliuæk mætæn, kæni meruh suah kæti. Nian tæmair, næhmtin tæpis. 2 Kæni nætæmimi min ræha Iesu kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, "Iægætun, suah u tæmair næhmtin tæpis. ?O nak? ?O nolien tærah ræhan, u nolian tærah ræha tatæ mine mæmæ ræhan?"*

3 Mætæu Iesu tæni mæmæ, "Næhmti suah u tæmærah, mætæu sæniæmæ e nolian tærah ræhan, uæ e nolian tærah ræha tatæ mine mæmæ ræhan. Mætæu, næhmti suah u tæmæpis lanæha mæmæ Uhgîn otægætun ræhan uæk e næmiægæhien ræhan. † 4 Nian tætan æhanæh, § kitah kotækeikei motol uæk ræha Uhgîn, iætæm tæmahli=pa iæu iækuva. Nian lapin otæpanuva, kæni iætæmimi in tærruru nolian uæk. * 5 Nian iæu iætætig æhanæh e næhue niftæni u, iæu Næhægæhægien ræha nætæmimi e næhue niftæni." †

6 Nian Iesu tæmæni rækis næghatien æha, tæmagæh niftæni, kæni, mol næmit lan, kæni mos næmit æha, mol=pæn e næhmti suah kæha. ‡ 7 Kæni Iesu tæni=pæn ohni mæmæ, "Onækuvæn e noan næhu Sailoam, kæni mæueiu næhmtæm." (Nærgin u Sailoam, nipætîn tæni mæmæ, "Kæmahli=pæn.") Kæni suah kæha, tæmuvæn, mæueiu næhmtin. Nian tæmitælig=pa, mætæu næhmtin tinæuvir, kæni minateruh nati. §

8 Kæni nætæmimi iman ikin, mine nætæm min u nætæm kotæhrun in, mæmæ in iætæmimi kæti nian ræfin tæteasæ o mæni o nætæmimi, ilah narmilah tæmiuvig pik ohni. Kæni kinautætapuæh-ætapuæh o lah min mæmæ, "¡Ei! !Oteruh-to! ? Suah u inu, nian ræfin tætæharæg mæteasæ o mæni o nætæmimi?"

9 Kæni nætæmimi næuvein kotæni mæmæ, "Ðuæh, inæha."

Kæni mætæu næuvein kotæni mæmæ, "Kæpæ. Tæhmen æmæ lan, mætæu sæniæmæ in."

Mætæu suah kæha tæni mæmæ, "¡Iæu u inu!"

10 Kæni ilah kæmotætapuæh ohni mæmæ, "?Næhmtæm tæmæhro mæuvir?"

11 Kæni in tæni mæmæ, "Suah u, nærgin u Iesu, in tæmol næmit næuvetîn kæni mol=pæn e næhmtæk, kæni mæni mæmæ, 'Uvæn æpæha Sailoam, mæueiu næhmtæm.' Kæni æmeiko, iæmuvæn. Nian iæmæueiu næhmtæk, mætæu næhmtæk tinæuvir, inateh nati."

12 Kæni ilah kæmotætapuæh ohni mæmæ, "?Mætæu suah tætatig iæ?"

Kæni in tæni mæmæ, "Iæu iækærruru." 13 Kæni nætæmimi kæmotælæs suah u næhmtin tæmærah aupæn, mæhuvæn kæm Faræsi min. 14 Nian u, iætæm Iesu tæmol=pæn næmit e næhmti suah kæha kæni mol vivi, in nian ræha Sapæt.

15 Kæni Faræsi min kæmotætapuæh ohni mæmæ, "?Næmæhro næhmtæm tæuvir?" Kæni suah kæha tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "Iesu tæmol=pæn næmit e næhmtæk, kæni iækuvæn mæueiu rækis, kæni næhmtæk tæuvir; iateruh nati."

16 Kæni Faræsi min næuvein kæmotæni=pæn mæmæ, "Suah ko tæsisipænien o Uhgîn, mætæu-inu, in tæsitæu-pænien lou ræha Sapæt."

§ 8:59 Lev 24:16 * 9:2 Luk 13:2-3 † 9:3 Nætæm Isrel kæutæghati pik o nætæpuæhien min tol lanu, mætæu Iesu in tæmæsvænien pik o næghatien min tol lanu, mætæu in tæmætægætun ilah mæmæ kotæh næsanænien ræha Uhgîn. ‡ 9:3 Jon 11:4 § 9:4 Nian Iesu tætæni mæmæ, "Nian tætan æhanæh," næghatien u tætagætun ræhan næmiægæhien, mætæu-inu in Næhægæhægien (fes 5). Mætæu lapin tætagætun=pæn ræhan nimisien. * 9:4 Jon 12:35-36 † 9:5 Jon 1:4 ‡ 9:6 E nian æha, nætæmimi nikilah tæhti mæmæ næghæn tatol uæk tæhmen e mærsin. Næmæ tæhro, nolian u ræha Iesu tæmasiru e iætæmimi æha mæmæ otæhatæte e næsanænien ræhan. § 9:7 Aes 35:5

Mætəu Farəsi min nəuvein min kotəni məmə, “?Mætəu təhro? Suah kəha səniəmə in tatol noliən tərəh. İətəm tatol noliən tərəh təruru noliən nəmtətəiən kəti lanəha.” Kəni ilah kəmotəuəri ilah min o nəghatəiən u.

¹⁷ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “? Suah kəha təmol vivi nəhmtəm, kəni nikiim təhti məmə in iətəmimi nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “In iəni kəti.”

¹⁸ Mætəu nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl kəsotəniən niphəriənən lan məmə suah u aupən nəhmtin təmərəh, mætəu rəueiu əha, tınətair. Tol lanəha, ilah kəmotəuən=pən e rəhan tatə mine məmə kiəuva, ¹⁹ kəni kəmotətapuəh o lau məmə, “?Təhro? ?Nətitaləu u suah u? ?İtaləu onəkuəni-to məmə nian in təmair=pa, kəni nəhmtin təpis? ?Okəmə niphəriənən, kəni nəhmtin təməhro məuvir?”

²⁰ Kəni rəhan məmə mine tatə kuəmə “İtimlau iəkuəhrun məmə nətitimlau əha, kəni itimlau iəkuəhrun məmə təmair=pa, nəhmtin tərəh. ²¹ Mætəu itimlau iəkuəhrun məmə, rəueiu əha, kəməhro nəhmtin tair. Kəni itimlau iəkuəhrun min məmə iətəmimi pəh təmol nəhmtin təuvir. Təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni. In tınepət rəkis, in təhrun nəniən natimnati min rəfin kəm təmah.” ²² Rəhan tatə mine məmə, kəmuəni lanəha, mætəu-inu ilau kətuəgin e nətəmi asoli min rəha İsrəl, mætəu-inu ilah kinotələhu rəkis nəghatəiən kəti məmə, iətəmimi iətəm tətəni pətigəm məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, kəni ilah okotahli pətigəm e nimə rəha nuhapuminən.*

²³ Tol lanəha, rəhan tatə mine məmə, ilau kəmuəni məmə, “In tınepət rəkis, təuvir məmə itəmah nəkotətapuəh ohni, pəh in təni.”

²⁴ O nati u, ilah kəmotəuən=pən min e suah kəha iətəm nəhmtin təmərəh aupən, məmə otuva məhtul aupən e nəhmtiləh. Kəni kəmotəhi motəni məmə, “Əni niphəriənən kəni məfəri nərgi Uhgın. İtəmah iəkotəhrun məmə suah u, in iol təfagə tərəh.”

²⁵ Mætəu suah u təni məmə, “İəu iəkərru məmə suah u in iol təfagə tərəh, uə kəpə. Nati kətəiəh əmə iətəm iəu iəkəhrun. Aupən nəhmtək təməu, mætəu rəueiu inətair.”

²⁶ Kəni ilah kinəutətapuəh min ohni məmə, “?Təməhro ik? ?Təməhro lanu mol nəhmtəm tair?”

²⁷ Mætəu in təni məmə, “İəməni=pinə rəkis kəm təmah, mætəu itəmah nəotətəligiən lak. ?Təhro nəkotəni məmə iəkəni min? ?İtəmah min nəkotəni məmə rəhan u itəmah!?”

²⁸ Kəni ilah kəmotəhi motəni rah, motəni məmə, “!Ah! !Ik u rəhan iətəmimi! !Mətəu itəmah u, nətəmimi rəha Mosis![†] ²⁹ İtəmah iəkotəhrun vivi məmə Uhgın tətətagəti kəm Mosis, mætəu suah ko, iəkotərru məmə təmsipən iə.”[‡]

³⁰ Kəni suah kəha təni məmə, “!Nəman! !Narmək təmiuvig pik! !Suah u in təmol vivi nəhmtək, mætəu itəmah nəkotərru ikin təmsipən ikin! ³¹ Kitəh kotəhrun məmə Uhgın tətətəligiən e nətəm kautol noliən tərəh. !Mətəu iətəmi tətisiəi Uhgın, kəni matol nəuiən, Uhgın tətətəlig lan![§] ³² E nətuəuiniən nian, mətəuarus=pa u rəueiu, kəsətəu əhanəhiən iətəmi kəti təmol vivi iətəm nəhmtin təməpis kəti iətəm təmair=pa tol lanəha. Mætəu nəhmtək tinəuvir.

* **9:22** Nəmə kotahli pətigəm nətəmimi nəuvein e nimə rəha nuhapuminən, kəni nətəmimi rəfin okoteruh məmə ilah nətəm kotərah. † **9:28** Jon 5:45 ‡ **9:29** Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, təməuvir məmə ilah okotəhrun məmə İesu təmsipən o Uhgın, mætəu-inu Uhgın əmə təhrun nol vivin iəmnəu. Nəuvetin min u, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə nian Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa tuva, kəni in otol vivi iəmnəu min okotəuvir (Aes 29:18; 35:5; 42:7). Mætəu, nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, nəhmtiləh təu o natimnati min rəha Uhgın, kəni kəutəpəh nitəu-pəniən İesu. § **9:31** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2

³³ Nəmә iətәmi kәti tәsisipәniәn e Uhgın, ko tәsol aginiәn nati kәti. Mәtәu tәhruahru әmә mәмә in tatsipән e Uhgın.”*

³⁴ Kәni ilah kәmotahi min motәni mәмә, “!Nәman! Ik iәtәmimi rәha nolian tarah nian min rәfin әmә, tәtuәuin e nian nәmair=pa mәtәuuarus=pa u rәueiu. ?Nәkәhro mәмә nәkәgәtun itimah?” Kәni ilah motәraki pәtigәm lan.†

Nәtәligiәn rәha Farәsi min, tәhmen e iәtәm nәhmtin tәpis

³⁵ Kәni Iesu tәmәtәu nәghatiәn mәмә kәmahli pәtigәm suah u e nimә rәha nuhapuminiәn, kәni in tәmuvән meruh, kәni tәtapuah ohni mәмә, “?Tәhro? ?Ik nәtәhatәtә e Nәti Iәtәmimi?”

³⁶ Kәni suah u tәni mәмә, “?Iәtәmi asoli, iәtәmimi ko in pәh? !Әui! Әni=pa-to, pәh iәu iәkәhatәtә lan.”‡

³⁷ Kәni Iesu tәni=pән kәm in mәмә, “Rәueiu әha, ik nineh rәkis in. Suah u, mә inu iәu, iәtәghati kәm ik u rәueiu.”§

³⁸ Kәni suah u tәni=pән kәm Iesu mәмә, “!әrmanig, iәu inәhatәtә lam әha rәueiu.” Kәni in masiәulin=pән kәm in, kәni mәtәfaki kәm in.*

³⁹ Kәni Iesu tәmәni mәмә, “!әu iәmuva e nәhue niftәni u mәмә iәkakil nәtәmimi mәuәri ilah, kәni tol lanәha, nәtәmi nәhmtilah tәmәpis, okoteh nati, kәni nәtәmi min u kәuteh nati, nәhmtilah otәpis.”†

⁴⁰ Kәni Farәsi min nәuein әha ikin, kәmotәtәu nәghatiәn lan, kәni kotәni=pән kәm in mәмә, “?Tәhro? ?Ik nәtәni mәмә nәhmtitimah min tәpis?”‡

⁴¹ Kәni Iesu tәmәni=pән kәm lah mәмә, “Nәмә nәhmtitәmah tәpis, oiәsәniәn mәмә itәmah nәkotәkeikei motos nalpinian o tәfagә tarah min rәhatәmah. Mәtәu itәmah nәkotәni mәмә nәhmtitәmah tәuvir, nәuteh nati, kәni tol lanәha, tәfagә tarah min rәhatәmah tәtatig әhanәh e tәmah.”§*

10

*Iesu tәmәghati әuhlin
e iәtәmi rәha nәsaliәn e sipsip*

¹ Kәni tәni mәмә, “Nipәhriәniәn agin u iәtәni kәm tәmah mәмә, iәtәmi iәtәm tatuvән imә e nipai rәha sipsip, tәsuvән-pәniәn e namtihluә, mәtәu in tәtәri kәni matiuvigegәu mәмә otuvән imә e nipai rәha sipsip,* in iәklәh mine iohamu itәmi kәti.† ² Mәtәu iәtәmimi iәtәm tatuvән=pән e namtihluә, in iәtәm tәtәsal o sipsip.‡ ³ Iәtәmimi iәtәm tәtәhtul e namtihluә, nian rәfin in taterәh e doә o suah u, kәni sipsip min kotәhrun nәuiәn. Nian rәfin in tәtәuin e nәrgi sipsip min kәtiәh kәtiәh, kәni in matit ilah mautohiet. ⁴ Nian in tatit rәhan min sipsip min mautohiet e nipai, in tәtaupән e lah, kәni sipsip min kautәhuәrisig lan, mәtәu-inu kotәhrun nәuiәn. ⁵ Mәtәu ilah kәsotohtәu-pәniәn iәtәmi kәti u

* 9:33 Jon 3:2 † 9:34 Jon 9:2; Aes 66:5 ‡ 9:36 Rom 10:14 § 9:37 Jon 4:26 * 9:38 Mat 28:9

† 9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 ‡ 9:40 Rom 2:19 § 9:41 Nian Iesu tәtәghati e nolian rәha nehian, tәtәghati e nolian rәha nehian e nәhmti nikitәmi. Farәsi min kәutәni mәмә kotәhrun nehian, kәni nipәtin nati u tәni mәмә kotәhrun Lou rәha Mosis. Lou tәtәgәtun ilah mәмә nolian min nak ilah tәfagә tarah min, kәni mәtәgәtun mәмә Uhgın tәkeikei mol nalpinian kәm lah o tәfagә tarah min rәhalah. Mәtәu ilah kәsotәhatәtәin e Iesu, tol lanәha Uhgın tәsafaliәn tәfagә tarah min rәhalah, mәtәu tәfagә tarah min rәhalah tәtatig әhanәh e lah. * 9:41 Jon 15:22,24; Hip 10:28-31 * 10:1 Nipai rәha sipsip әha, tәhmen e ikin kәti itәm kәtәhgә=pән sipsip min ikin nian rәfin lapin mәмә ilah okәutәmәhli vivi ikin o kuri rarpin min mine laion min. † 10:1 Jon 10:8,10 ‡ 10:2 E fes min u 1-5, namtihluә mine iәtәmi tәtәsal o sipsip, ilau pәti kәtәgәtun=pән Iesu, konu naklәh min kautәgәtun=pән nәtәmi asoli min rәha nәtәm Isrel mine mәsaia eiuә min e nian әha. Konu sipsip min kәutәgәtun=pән nәtәmimi min rәha Uhgın.

iätəm kotəruru, ilah okotəkeikei motagim motəpəh, mətəu-inu ilah kotəruru nəuiän.”

⁶ Iesu təməghati əuhlin lanu, mətəu ilah kotəruru nıpətin məmə tətəni nak.

Iesu in iätəmimi əhruahru rəha nəsalian e sipsip

⁷ Tol lanəha, kəni Iesu təməni=pən min kəm lah məmə, “Nıpəhränian əgin u iätəni kəm təmah məmə, iəu u, Namtihlua rəha sipsip min iätəm kautəhuvən=pən ikin.[§] ⁸ Nətəmi min u nətəm kəmotəupən lak, ilah rəfin nətəmimi rəha nakləhian əmə mine nohamuiən itəmi.* Mətəu sipsip min ko kəsotətəligian e lah. ⁹ Iəu u, iəu Namtihlua u. Iətəmi tətəva=pə iəu ikin, məmə otuvən imə, in otos nəmiəgəhian. In otuva imə, miet muvən ihluə e iəu, kəni mos nimanuvehli əmemtəh təuvir:†† ¹⁰ Mətəu iəkləh, in tətəva əmə o nati kətiah əmə. In tətəva məmə otəkləh kəni mohamu itəmi, kəni mərəkin-ərəkin natimnati rəfin. Mətəu iəu, iəmuva məmə iəkol suaru o nosian nəmiəgəhian,[§] kəni nəmiəgəhian u otol niki nətəmimi tagian vivi.

¹¹ “Iəu u, Iətəmimi rəha Nəsal Vivian Sipsip Min.* Iətəmi təuvir u, iätəm tətəsal vivi o sipsip min, in nikin tagian əmə məmə otəfən nəmiəgəhian rəhan o sipsip min.† ¹² Sipsip min, ilah rəha Iətəmimi rəha Nəsal Vivian e Sipsip Min. Mətəu iätəmimi kəti iätəm kətətəou məmə in otətəsal o sipsip min, in səniəmə iətəmi əhruahru rəha nəsalian o sipsip. Səniəmə in rəhan əha sipsip min. Kəni nəmə tafu kuri arpın kəti tuva məmə otus ilah, kəni in otaiu magim məpəh ilah. Kəni kuri arpın u, tuvən mus sipsip min nəuvein, kəni məhgi atiti ilah kətiah kətiah. ¹³ Iətəmi tol lanəha, in otəgim mətəu-inu kətətəou əmə in o nəsalian o sipsip min, mətəu e nikin, in təsənian nati əgin e sipsip min.

¹⁴⁻¹⁵ “Iəu u inu, iəu Iətəmimi rəha Nəsal Vivian o Sipsip Min. Tatə Uhgın in təhrun iəu, kəni iəu iəkəhrun in,‡ kəni e nolian əhmen əmə, iəu iəkəhrun rəhak sipsip min, kəni rəhak sipsip min ilah kotəhrun iəu. Iəu niki tagian əmə, məmə oiəkəmis o nosmiəgəhian ilah. ¹⁶ Rəhak min nəuvein min sipsip əpəha ikin, iätəm ilah kəsotətəligian e nıpai u, mətəu iəu iəkəkeikei mit min ilah kəhuva. Ilah min, okəpanotəhrun nətəuiən nəuiak. Kəni sipsip min u ilah rəfin u, okəhuva motəhapumın əmə ilah min motol kətiah. Kəni iätəmimi kətiah əmə, in otateruh ilah.^{§*}

¹⁷ “Rəhak Tatə in tolkeikei pik iəu, mətəu-inu niki tagian əmə məmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhian o nətəmimi, məmə uərisig lanko, iəu iəkos min nəmiəgəhian rəhak.† ¹⁸ Iətəmimi kəti tikə məmə otos rəkis nəmiəgəhian rəhak, mətəu iəu aru əmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhian mətəu-inu iəu əmə iəkolkeikei lanəha. Iəu aru əmə iətos nepətian məmə iəkəhlman e rəhak nəmiəgəhian, kəni iəu aru əmə matos min nepətian məmə iəkəskəlīm min rəhak nəmiəgəhian. Nati u inu, iätəm rəhak Tatə təməni=pə kəm iəu məmə iəkəkeikei mol.”‡

¹⁹ Kəni nətəm Isrel u, ilah kəmotəhapu min ilah min. ²⁰ Ilah tepət kəutəni məmə, “!Suah u narmın tərəh kəti tətətig lan! !Rəhn-kəpə tətəlməli! ?Təhro itəmah nəutətəlig lan?”

§ **10:7** Jon 1:51; 14:6 * **10:8** Jer 12:1; Esik 34:2 † **10:9** Sam 118:20,22-24 ‡ **10:9** Dut 28:6

§ **10:10** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 * **10:11** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1Pitə 2:25; 5:2-4; Nəh 7:17; Jon 15:13; 1Jon 3:16 † **10:11** Hip 13:20 ‡ **10:14-15** Mat 11:27

§ **10:16** Fes 16 u, in tətətig=pən e fes min 1-5. Ikin əha, nıpai rəha sipsip tətəgətin nətəm Isrel. Iesu tətəuin e lah məmə rəhan min. Sipsip min iätəm kəutəməhli əhanəh e nıpai kəha, ilah u, nətəm Isrel nətəm kəutəhatə e Iesu. Sipsip min iätəm Iesu tətəni məmə ilah kəsotəməhlian e nıpai u, ilah Nanihluə min. Nian in otəuin e lah, kəni ilah min okotətəlig e nəuiän, kəni ilah rəfin okəhuva motol kətiah, kəni iätəmimi kətiah əmə, inu Iesu, in otətəsal vivi ilah. * **10:16** Aes 56:8; Jon 11:52; Uək 10:34,35; Rom 1:16; Efas 3:6 † **10:17** Aes 53:12 ‡ **10:18** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hip 5:8

²¹ Mätəu nəuvein min, ilah kəutəni məmə, “Nəghatiən u, səniəmə nəghatiən rəha iətəmi narmin tərəh tətətig lan. ?Nikitəmah təhti məmə, narmin tərəh təhrun nol vivian iətəmi nəhmtin təməu, təuvir min?”[§]

*Nətəmini kəmotəməki
e Iesu, mətəu-inu in təməni
məmə in Nəti Uhgın*

²² Tinuva e nian rəha nətəm Isrel iətəm kautol lafet kəti lan əpəha Jerusiləm. Nərgin u, lafet rəha Nol Vivian Min Nimə Rəha Uhgın.* ²³ Inəha e nian rəha nətəpuian. Kəni Iesu təmətaliuək e fərantə kəti e Nimə Rəha Uhgın, nərgin u Fərantə Rəha Kig Solomən. ²⁴ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel nəuvein kəməhuva motəhtul, mohtəlau lan. Kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Onəghin kəni ik nəmanol itimah iəkotəhrun ik? Nəmə ik Kristo pəhriən iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, nəkəni=pa vivi kəm timah.”[†]

²⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah,[‡] mətəu itəmah nəsofəhatətəiən lak. Nəmtətəiən min u iətəm iətol e nərgi rəhak Tatə, ilah kautol nəfigəmiən e nəghatiən rəhak,[§] ²⁶ mətəu itəmah nəsofəhatətəiən lak, mətəu-inko itəmah səniəmə rəhak min sipsip min.*

²⁷ Rəhak sipsip min ilah kəutətəu nəuiək kəni motəhrun. Iəu iəkəhrun vivi ilah, kəni ilah kəutuərisig lak. ²⁸ Kəni iəu iətəfən nəmiəgəhiən itulən u nəunun tikə kəm lah, ilah ko kəsohmisiən nian kəti minə. Kəni iətəmini kəti minə ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmək.[†] ²⁹ Rəhak Tatə iətəm təməfa ilah kəm iəu, in təsanən tapirəkis natimnati min rəfin. Tol lanəha, kəni iətəmi kəti ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmən.[‡] ³⁰ Itimlau rəhak Tatə, itimlau kətiəh əmə.”[§]

³¹ Kəni nətəm Isrel kəmotəməki min kəpiəl apin, məmə okotəhti in lan. ³² Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Iəu inol rəkis nəmtətəiən təuvir min tətəp e nəhmtitəmah. Nəmtətəiən min əha ilah əha, rəhak Tatə təməfa məmə iəu iəköl. ?Mətəu nəmtətəiən əhro u itəmah nəkotəni məmə onəkotəhti iəu ohni e kəpiəl apin?”

³³ Kəni ilah kotəni məmə, “Itimah iəsotəniən məmə iəkotəhti ik e kəpiəl apin o nati apisipis təuvir u ik nətol. Itimah iəkotəni məmə iəkotəhti ik mətəu-inu nətəni rəh Uhgın. Ik iətəmini əmə, mətəu ik nətəni məmə ik Uhgın.”

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei=pən əupən, e rəhatəmah əhruahru Lou, məmə Uhgın təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah uhgin min.’”^{*} ³⁵ Kəni kitah kotəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgın, ko təsəuhliniən, in nīpəhriənəiən əmə. Uhgın təməfa nəghatiən rəhan kəm nətəmini nəuvein. ?Tol lanəha, nəmə Uhgın təmətəghati e nətəmi min u, kəni məni ilah məmə uhgin min, ³⁶ kəni nəkotəhro məutəhi iəu məutəni məmə iəu iətəni rəh Uhgın mətəu

§ 10:21 Eks 4:11 * **10:22** Lafet əha kautol nīkilah tətəhti nian kəti əupən. Nian kəti, tikimīr min rəha Isrel kəməutəluagin məhuvən imə e Nimə Rəha Uhgın, kəni maotos nimə kəha. Kəni konu uərisig lan, kəni nətəm Isrel kəmotəhti kəni motəluagin ilah rəhalah min tikimīr; kəni motəhgi pətigam lah. Kəni konu motəfal vivi min Nimə Rəha Uhgın tuva masim min. Lafet əha, kətəni min məmə lafet rəha Lait Min, mətəu-inu nətəmini kəmotasiəpən e lait min tətəp e rəhalah lahuənu min. † **10:24** Luk 22:67-71

‡ **10:25** Jon 8:58 § **10:25** Jon 5:36; 14:11 * **10:26** Jon 6:44 † **10:28** Jon 6:39; Rom 8:35-39

‡ **10:29** Jon 17:2,6,24 § **10:30** Dut 6:4; Jon 17:21-23 * **10:34** E Sam 82:1-2, Uhgın təmol nəghatiən əuhlin kəti məmə, nətəmi asoli min rəha nətəmini rəhan, ilah kotəhmen e uhgin min, mətəu-inu in təmitəpin ilah məmə ilah okəutəhtul o Uhgın, kəni motəkil rəhan nətəmini min. Kəmotəkil nətəmini lanəha, kəni tol lanəha, kəni təni e lah məmə, “uhgin min.” Mətəu kəsi, məmə ilah kəməsotəkilian suaru əhruahru, kəni Uhgın otəəkīn ilah. Inu e fes u Jon 10:34, Iesu in tatos e nəghatiən u kəmətei əupən e Sam, kəni tətəghati kəm nətəmi asoli min rəueiu.

iätəni məmə iəu Nəti Uhgın? İəu u inu, iätəm Tatə Uhgın in təmələhu=pən iəu məmə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-pənə iəu, məmə otahli=pa iəu iəkuva e nəhue niftəni.

³⁷ “Nəmə iəsoliən nəmtətəiən min iätəm rəhak Tatə tatol, kəni sotəhatətəiən lak. ³⁸ Mətəu nəmə iatol nəmtətəiən min u rəhak Tatə tatol, kəni nati əpnəpin məmə itəmah nəsotəhatətəiən e rəhak nəghatəiən min, mətəu təuvir məmə onəkotəhatətə e nəmtətəiən min rəhak. Kəni tol lanəha, itəmah onəmanotəhrun vivi agin məmə Tatə Uhgın tətətig lak, kəni iətətig e Tatə Uhgın.”† ³⁹ Tol lanəha, e nəghatəiən min u, ilah kəmotolkeikei min məmə okotaskəlīm in, mətəu in təmiet e lah magim.

⁴⁰ In təmohəpumin=pən min e nəve nəhu Jotən, muvən əpəha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin əupən. Kəni mətətig əha ikin əha. ⁴¹ Kəni nətəmimi tēpət kəməhuva ohni, kəni motəni məmə, “Jon təməsoliən nəmtətəiən kəti mine. Mətəu nəghatəiən min iätəm in təmətəni e suah u, ilah rəfin niphəriən iən əmə.”‡ ⁴² Kəni ikin əha, nətəmimi tēpət kəmotəhatətə e İesu.

11

Lasiris təmimis

¹ İtəm Petəni kəti, nərgin u Lasiris, tatimis. Petəni, in lahuənu kəti, ima Meri mine pian Matə.* ² Meri u, inu, uərisig otəpanəueiu nəhlki İərməniğ rəhatah e səntə, kəni mafəl e nəuanun, tasik.† Kəni pətan u, rəhan u kakə Lasiris u tatimis. ³ Tol lanəha, nəvini Lasiris mil kuahli=pən nəghatəiən o İesu məmə, “İtəmi əsoli, ik kəti u iätəm nəkolkeikei pik,‡ in tatimis.”

⁴ Nian İesu təmətəu nəghatəiən u, kəni in təni məmə, “Lasiris tatimis, mətəu rəhan nımisiən əha, ko təsoliən in timis agin. Nımisiən əha rəhan otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Uhgın ohni. Kəni nımisiən əha otol məmə nətəmimi okotəfəri motəni-vivi Nəti Uhgın ohni.”

⁵ İesu tolkeikei pik Matə mine pian, mine rəhalau kakə Lasiris. ⁶ Tol lanəha, nian tətətəu pau məmə Lasiris tatimis, in təmətig mos nian keiu əpəha ikin tətətig ikin. § ⁷ Kəni uərisig, təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh kohtəlig=pən min Jutiə.”

⁸ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni=pən, kəm in məmə, “İəgətuən, rəueiu əmə uəha, nətəmimi əsoli rəha İsrəl əha ikin əha kəmotəni məmə okotəhtimu ik e kəpiəl apin. ?Mətəu ik nəkəni məmə onəkəitəlig=pən min ikin əha?”

⁹ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun məmə tueləf əuə lənian. Nəmə iätəmimi tətəliuək lənian, ko təsoriniən nəhlkin e kəpiəl kəti, mətəu-inu tateruh nati e nəhəgəhəgiən rəha nəhue niftəni.* ¹⁰ Mətəu nəmə in tətəliuək lapin, in təhrun noriniən nəhlkin e kəpiəl kəti, mətəu-inu rəhan nəhəgəhəgiən tikə.” ¹¹ İesu tinəni rəkis nəghatəiən əha, kəni in məni=pən kəm lah məmə, “Kitəh kəti u Lasiris, in tətəpili. Mətəu iəu oiaəuvən əha ikin məhgi-pəri.”†

¹² Kəni rəhan min nətəmimi kotəni=pən kəm in məmə, “İtəmi əsoli, nəmə in tətəpili, kəni rəhan nımisiən otikə. !In otətəu təuvir min!”

† **10:38** Jon 14:10,11,20; 17:21 ‡ **10:41** Jon 1:26-27,30,34 * **11:1** Luk 10:38-42 † **11:2** Jon 12:3 ‡ **11:3** Jon 11:5,36 § **11:6** İesu in tolkeikei Meri mine Matə mine Lasiris, tol lanəha in tətəhtənin məmə Lasiris otaupən mimis, mətəu-inu in otol nəhatətəiən rəhaləhal təskasik min nian in otol Lasiris təmiəgəh min e nımisiən. Afin-to fes 14-15. * **11:9** Jon 8:12; 9:5 † **11:11** E nəghatəiən rəhaləh, “napiliən” niphətin keiu. Kəti məmə napiliən, kəni kəti min məmə nımisiən. Nımisiən rəha nətəm kəutəhatətə e İesu in təhmen əmə məmə kəmotəpili əlu əmə mətəu-inu ilah kəmotos nəmiəgəhiən itulin. Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1Təs 4:13-18

13 E naghatiæn u ræha Iesu, nipætin u mæmæ Lasiris tinimis rækis. Mætau ilah nikilah tæhti mæmæ Lasiris in tætapili æmæ. 14 Kæni Iesu tæmæni=pæn vivi mæmæ, “Lasiris tinimis rækis. 15 Nian nikik tæthæti itæmah, nikik tagian mæmæ iæmæsatiçiæn itimlau min, mætau-inu nati u, otasiru e tæmah mæmæ onækotæhatætæ lak. Mætau tæuvir mæmæ pæh kæhuvæn moteh in.”

16 Kæni Tomæs u, kætæuin lan mæmæ, Mil-Mil, in tæni=pæn kæm nætæmimi næuvein min ræha Iesu mæmæ, “Tæuvir, pæh kitah ræfin kæhuvæn, mæmæ kitah ræfin okohmis æmæ kitah min.”

Iesu in næukæti nairpa minian

e nimisiæn

17 Nian Iesu tæmietiçiæm=pæn Petæni, kæni tæmætæu mæmæ kæmitænim Lasiris tinos nian kuvæt rækis. 18 Lahuænu u, Petæni, in iuækir æmæ o Jerusilæm, næmæ tæhro suaru lan tæhmen e kilomitæ kisil, 19 kæni nætæm Isrel tepæt kæmæhuva mæmæ okoteh Matæ mine Meri o næfæriæn nætæligiæn ræhalau mætau-inu kætæuætæu tærah o ræhalau kakæ tæmimis.

20 Kæni nian Matæ tæmætæu mæmæ Iesu tætuva, in tæmæhtul muvæn mæmæ oteruh. Mætau Meri, in tæmætæharæg æmæ imæ.‡

21 Kæni Matæ tæmæni=pæn kæm Iesu mæmæ, “Iætæmi asoli, næmæ ik næmætætiçi u ikinu, ko ræhak kakæ tæmæsimisiæn. 22 Mætau iæu iækæhrun mæmæ nati nak onækatapuæh lan kæm Uhgîn, kæni Uhgîn otæpanæfiæ kæm ik.”

23 Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræham kakæ otæpanæmiægæh min.”

24 Matæ tæni mæmæ, “Æuæh. Iæu iækæhrun mæmæ Lasiris otæmanæmiægæh min e Naunon Nian, iætæm nætæmimi ræfin kæmohmis okotair=pa min.” §

25 Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Iæu u, iæu Næukæti Nair=pa Minian e Nimisiæn, kæni iæu min, iæu Næukæti Næmiægæhiæn. Iætæmimi iætæm in otæhatætæ lak, nati æpnæpin mæmæ in tæmimis, mætau in otæmiægæh min. 26 Kæni iætæmi iætæm tætæmiægæh kæni mætæhatætæ lak,* in ko tæsimisiæn agin nian kæti mine.† ? Nætæhatætæ e naghatiæn u ræhak?”

27 Matæ tæni=pæn kæm in mæmæ, “Æuæh, Iærmæniçi. Iæu inæhatætæ lam, mæmæ ik Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæhli=pa. Ik Næti Uhgîn. Ik u inu, aupæn kæmæni e Nauæuæ Ræha Uhgîn mæmæ ik onæpanuva e næhue niftæni.”

Iesu tæmasæk

28 Nian Matæ tinæni rækis naghatiæn u, kæni muvæn mæmæ otæni=pæn kæm pian Meri tuva. Tæmuvæn kæni masiuæn=pæn e matælgîn mæmæ, “Iægætun‡ tinuva rækis. Tolkeiki mæmæ oteruh ik.” 29 Kæni nian Meri tæmætæu naghatiæn u, tæmæhtul uæhai æmæ, matuvæn mæmæ oteruh Iesu. 30 Iesu in tæsuvæn æhanæhiæn lahuænu, in tæthæhtul æha ikin Matæ tæmuvæn ikin meh. 31 Kæni nætæm Isrel min u kæmæutæharæg imæ ilah Meri, mæutæfæri ræhan nætæligiæn. Nian kæmoteruh in tæmæhtul uæhai æmæ matuvæn ihluæ, kæni ilah kôhuærisig lan. Nikilah tæhti mæmæ tætuvæn e suvæt, otasæk.

32 Meri tæmietiçiæn=pæn u ikin Iesu tæthæhtul ikin, kæni nian tæmeruh Iesu, in tæmasiæulin mæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæmi asoli, næmæ ik næmætætiçi u ikinu, kæni ko ræhak kakæ tæsimisiæn.”

33 Nian Iesu tæmeruh mæmæ pætæn u mine nætæmimi min u ilah min kæutasæk, in tæmætæu tærah pik, nikin tæfiçiæm. 34 Kæni in tæmætæpuæh o lah mæmæ, “?Næmohtænim iæ?”

Kæni ilah kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæmi asoli, va-to meruh.”

35 Iesu, næhu næhmtin tæmaiæh. § 36 Kæni nætæm Isrel min u, ilah kotæni mæmæ,

‡ 11:20 Luk 10:38-42 § 11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Uak 24:15 * 11:26 Jon 3:15 † 11:26 Mat 25:46 ‡ 11:28 Jon 13:13 § 11:35 Luk 19:41

“Ei, nətəmimi. !In təmolkeikei pik agin suah u tapirəkis!”

³⁷ Mətəu ilah nəuvein min kotəni məmə, “Suah kəha inəha aupən, təmol vivi iətəm nəhmtin təpis. ?Kəni təhro məsəniəhuən Lasiris məmə təsimsiən?”

Iesu təmosmiəgəh min Lasiris

³⁸ Kəni Iesu təmətəu min tərəh pik, kəni in təmuvən əpəha e suvət. Ilah kəmohtənim Lasiris əpəha e nipəg kəpiel kəti, kəni motləfən min kəpiel kəti min motahtipəsīg=pən nipəg kəpiel lan. Inu rəhalah nolian.* ³⁹ Kəni Iesu tənī=pən məmə, “Ofahuvihin rəkis-to kəpiel.”

Kəni Matə u, nəuvini Lasiris, tənī=pən kəm Iesu məmə, “!Mətəu iətəmi asoli, in tinəpien rəkis! Kəmitənim tinos nian kuvət rəkis.”

⁴⁰ Mətəu Iesu tənī=pən kəm in məmə, “? Təhro? ? Ik ninalu məmə iəmənī=pinə rəkis kəm ik məmə nəmə nəkəhatətə lak kəni onəkəh nəsanəniən asoli mine nepətian əhagəhag rəha Uhgīn?” ⁴¹ Tol lanəha, ilah kəmotahuvihin rəkis kəpiel. Kəni Iesu təməsəl-pəri kəni mənī məmə, “Tatə, iəu iətəni tagkiu ohnik mətəu-inu nəmətəu rəkis rəhak nəghatien. ⁴² Kəni iəkəhrun məmə e nian rəfin, natətəu iəu. Mətəu iətəni nəghatien u, o nətəmi min u, nətəm kautəhtul titələu lak, məmə ilah okotəhatətə məmə ik nəmahli=pa iəu.”†

⁴³ Kəni əmeiko, nian Iesu tinəni rəkis nəghatien u, in təmauin əfəməh məmə, “!Lasiris, əhtul miet!” ⁴⁴ !Kəni Lasiris təməhtul miet mətəmēg əmə, napən min u iətəm kəmatu-ərain nəhlmin mine nəhlkin mine nəhmtin mine lan tətətig əhanəh lan!

Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Ohtis rəkis napən min əha, pəh in taliuək.”

Nətəmi asoli min rəha Isrel

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nətəm Isrel nətəm kəməhuva o Meri kəni motəh natimnati min u iətəm Iesu təmol, ilah tēpət kəmotəhatətə lan. ⁴⁶ Mətəu ilah min nəuvein kəməhuvən o Farəsi min, kəni motəni pətīgəm kəm lah natimnati min rəfin iətəm Iesu təmol. ⁴⁷ Kəni o nati u, Farəsi min u mine pris asoli min ilah kəmotaskəlim nuhapuminiən asoli kəti rəhalah, kəni ilah kəmotəni kəm lah min məmə, “? Okotəhro lanu? Suah kəha tinatol nəmtətian tēpət. ⁴⁸ Nəmə kotəpəh əmə, tatol lanəha, kəni nətəmimi rəfin okotəhatətə lan, kəni nətəm Rom ilah okəhuva motərəkin Nimə Rəha Uhgīn mine nitəni rəhatah, kəni motos rəkis ilau e nəhlmitah.”

⁴⁹ Kəni ilah kəti u, nərgin u Kaiəfəs, in pris asoli agin e nu əha. Tol lanəha, in təmənī məmə, “Itəmah nəkotəruru agin nati u. ⁵⁰ ?Təhro itəmah nəsotəhrunian? ?Itəmah nəsotəhrunian məmə təuvir nəuvetin o təmah məmə iətəmi kətiah əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə kəntri apiəpiə otimis?”‡

⁵¹ Nian in tinəni nəghatien u, in təməsəni aruian e nətəligiən əmə rəhan. In pris asoli agin e nu əha, kəni in təmaupən mənī pətīgəm nəghatien iətəm Uhgīn

* **11:38** Nətəm Isrel e nian əha kəsətitənimian iətəmimi e niftəni. Ilah kəuteikuas e nipətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotəl=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nipəg kəpiel, kəni motahtipəsīg=pən nipəg e kəpiel asoli kəti. † **11:42** Jon 3:17 ‡ **11:50** Jon 18:14

təmæfən kəm in. Kəni in təməni məmə Iesu in otimis o nosmiəgəhian nətəm Isrel. §

⁵² Kəni mətəu rəhan nimisiən, səniəmə o nosmiəgəhian nətəm Isrel əmə, mətəu o nosmiəgəh minian nenəti Uhgın min nətəm kəutan atiti e nəhue nitəni min, kəni mol ilah kəhuva motol kətiəh əmə.*

⁵³ Tol lanəha, e nian əha, ilah kəmotegəhan lan məmə okotəkeikei motəsəl e suaru kəti o nuhamuiən Iesu. ⁵⁴ Kəni o nati u, Iesu təsaliuək pətigəmian min ikin min e Jutiə, in təmagim ikinu, muvən əpəha e taun kəti, nərgin u Efraim. Taun u, in iuəkir əmə o ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni in mətətig ikin əha, ilah rəhan min nətəmimi.

*Nətəmimi kəmautol əpenə-penə
o nolian lafet rəha Pasova*

⁵⁵ Tinatuvən iuəkir o nian rəha lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, lafet rəha Pasova. † Kəni nətəmimi tepət kinautohiet ikin pisin pisin min minəutəhuva Jerusiləm məmə okotol natimnati min məmə ilah okotarətuəh‡ e nəhmti Uhgın, uarisig ko, kəmanotətuəuin e lafet əha. ⁵⁶ Kəni nətəmi min əha kinəutsəl e Iesu. Kəni nian kəmotuhapumın e Nimə Rəha Uhgın, kinəutətuəh-ətuəh o lah min məmə, “?Kəruuru mə Iesu otuva e lafet u, uə kəpə?”

⁵⁷ Mətəu e nian əha, pris asoli min mine Farəsi min kəmotələhu nəghatian kəti, məmə nəmə iətəmimi kəti təhrun ikin Iesu tətətig ikin, in otəkeikei muva məni pətigəm kəm lah, pəh soldia min kəhuvən motaskəlim.

12

*Meri təməueiu nəhlki Iesu
e səntə*

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nian sikis əha ikin tətətig əhanəh kəpənan e nian rəha lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinitəlīg=pa min Petəni, ima Lasiris ikin. Suah u inu, Lasiris Iesu in təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ² Kəni nətəmimi ikinu, kəmotol nauəniən kəti rəha Iesu e nimə rəha Matə. Kəni in tos nauəniən, muva.* Kəni Lasiris min əha ikin e nauəniən əha, ilah Iesu mine, kəutəməhli=pən məutəuən. † ³ Kəni Meri təmos səntə kəti təməri e nilosi nati, muva. Səntə u, kəmol e nokı nard. ‡ Səntə əha, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis. Kəni in təməueiu nəhlki Iesu e səntə u, kəni məfəl e nəuanun. Nəmiəvi səntə u, təməriəuəh rəfin e nipəgnəuan nimə. §

§ **11:51** Kaiəfas tolkeikei məmə okuhamu Iesu mətəu-inu təsolkeikeian məmə nətəm Rom okotəəkın kəntri rəha nətəm Isrel. Mətəu, in təmatəni əupən nati kəti iətəm otuva mol nipəhrənian lan. Uhgın təməfən nəghatian u kəm in e nəhlin məmə otəni pətigəm mətəu-inu in Pris Asoli rəhan. Mətəu in təruru nati əha in tətəni. Rəhan nəghatian, nipətin tətəgətan məmə Iesu otəkeikei mimis məmə Uhgın otəsoliən nəlpiniən kəm rəhan nətəmimi o rəhalah təfəgə tərah min. Nipəhrənianəgin əgin məmə nətəmi asoli rəha Isrel kəmotolkeikei məmə kotoh Iesu, nati ənpəpin in təmatol natimnati min təuvir tepət. Nikilah təhti məmə mətə otəmkı nətəmimi min nəuvein motəluəgin ilah nətəm Rom, mətəu ko kəsotolian win. Kəni nəmə nati u otol lanu, kəni okəmki iahu ilah, kəsəhuvaian məmə nətəmi asoli rəha Isrel. Nian Iesu tənimis rəkis nu 30 rəkis, nəluəginian kəti təməhtul kəni nətəm Rom kəmotol win, kəmotəəkın tepət kəni motohamu nətəmimi təusin tepət, kəni motol nətəmimi təusin tepət min kəhuva mol slef e lah kəni kəmkı ilah kəgim. * **11:52** Aes 49:6; Jon 10:16 † **11:55** Eks 12:13,23,27 ‡ **11:55** Okotarətuəh, nipətin u, məmə ilah okotəfal vivi ilah min, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə ilah kotəmiəmik e nəhmti Uhgın. * **12:2** Luk 10:38-42 † **12:2** Nipəhrənianəgin məmə ilah kəsotəharəgian motəuən. Mətəu e nolian rəhalah e nian əha, ilah kotəpili məutisin=pən nəunəlmiləh e tepil, məutəuən. ‡ **12:3** Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi. § **12:3** Mak 14:3

⁴ Mätəu iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, suah u inu uərisig lanko təpanegahan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min, in təmahi ohni. In təməni məmə, ⁵ “?Ik nəkəruu noliən səlim e səntə u, mos məni lan, kəni məfən kəm nanrah min? Səntə, in təhmen e məni u, tri-hanrit tənariəs.”* ⁶ In təməni lanəha, mätəu səniəmə in tatol nati aɡin e nanrah min, mätəu in təməni əmə, mätəu-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalah, kəni nian nəuvein, in tətəkləh lan.

⁷ Mätəu Iesu təni məmə, “Upəh-to pətan u. Səəkiniən rəhan nətəligiən. In təmətələhu vivi səntə u, məmə otəueiu nipətik, o nian əha iətəm okitənim iəu lan.† ⁸ Nanrah min, nian rəfin itəmah min ilah nəutatig.‡ Mätəu iəu, ko iəsətiɡiən nian rəfin kitah min itəmah.”

Pris asoli min kəmətəsal min e suaru o nohamuiən Lasiris

⁹ Kəni nian nimənin nətəm Jutiə kəmətətuə məmə Iesu tətətiɡ lahuənu Pətəni, kəni ilah kinəhuvən ikin. Kəsəhuvaiən əmə məmə okoteh Iesu, mätəu ilah kəməhuva min məmə okoteh-to Lasiris u təmimis, kəni Iesu tol min təmiəgəh.§ ¹⁰ Kəni əmeiko, pris asoli min, kəməteɡəhan lan min məmə okəkeikei kohamu min Lasiris, ¹¹ mätəu-inu nian nətəm Isrel tətət kəməteruh Lasiris təməmiəgəh min, kəni ilah kəmətəhatətə e Iesu, kəni minautəpəh rəhalah nətəmimi asoli min.

Iesu təmuva Jerusiləm

matol əpu in məmə in kig

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kəməni lauig lan, nimənin nətəmimi nətəm kəməhuva Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova, kəmətətuə məmə Iesu tətəliuək minatuvən e taun. ¹³ Kəni tol lanəha, ilah kəməhiet e taun u, mautəmki nati kəti təhmen e nimali nəmil* mautəhuvən məmə okoteruh Iesu. Kəni məutəgət əfəməh mautəni məmə,

“!Hosanə!†

!Iərməniɡ Uhgın tətətiɡ ilau suah u iətəm tətuva e nərgin!

!Iərməniɡ Uhgın tətətiɡ ilau Kig u rəha nətəm Isrel!”‡

¹⁴ Kəni Iesu təmeruh nəti togki§ kəti, kəni tasuə lan maliuək matuvən. Natimməni min u, Nauəuə Raha Uhgın tinəni rəkis məmə,

¹⁵ “Nətəm Jerusiləm,* Itəmah sotəɡiniən.

!Oteruh-to! !Kig rəhatəmah tətuva,

in tətəsuə e nəti togki maliuək tətuva, mətəu!”†

¹⁶ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu ilah kotəruu nipəti nati u. Mätəu uərisig, nian Iesu tinəmiəgəh min e nimisiən, kəni Uhgın tinol əpu rəkis nəpətəni rəha Iesu, kəni nikilah təpanəhti məmə aupən, kəmətei rəkis nəghətiən lan e

* **12:5** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit tausin vatu. † **12:7** Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghəti e noliən rəha nitanimian itəmi. ‡ **12:8** Dut 15:11 § **12:9** Jon 11:43,44 * **12:13** Nimali nəmil u in nəmətəniən rəha niftəni rəhalah məmə ilah kəmətol win e tikimir min rəha nətəm Isrel. Ilah kəmətəfəri nimali nəmil mätəu-inu nikilah təhti məmə Iesu in Kristo, kəni in tinuva məmə otəmki rəkis ilah e narməniɡiən rəha nətəm Rom.

† **12:13** “Hosanə,” nipətən əhruahru məmə, “Asiru, Uhgın, osmiəgəh itimah,” mätəu e nian rəha Iesu, nəghətiən u, ilah kəmətəuəhlin məmə nipətən məmə, “Əni-vivi Uhgın!” Fes u ilah kəutəni təmsipən e Sam 118:25-26. ‡ **12:13** Jon 1:49 § **12:14** Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku, in nəhmtin teiuiəu əmə e əhos. * **12:15** Nəghətiən əhruahru ikinu tətəni “Nətəm Saion.” Saion u, in nərgi Jerusiləm kəti min. Kəmauin e Jerusiləm məmə Saion, mätəu-inu nərgin əha rəha nitəuat kəti iətəm kəmuvləkin-pəri taun lan. † **12:15** Sek 9:9

Nauuəə Rəha Uhgín, konu nətəmimi kınotol nəghatíən mın əha, tınuva mınol nıpəhríaníən lan.

¹⁷ E nian Iesu təmauin e Lasiris, kəni Lasiris tiet e nıpəg kəpiel məmiəgəh mın, nımənin nətəmimi tıpət ilah Iesu e ikın əha e nian əha. Kəni ilah kəməutanus natımmati u in təmol. ¹⁸ Tol lanəha, nətəmimi tıpət kəməhuva məmə okoteruh Iesu, mətəu-inu kəmotətəu məmə in təmol nəmtətíən əha. ¹⁹ Kəni Farəsi mın kınautəni-əni kəm lah mın məmə, “! Oteruh-to, ko ki-tah kəsotol aɡiníən nati kəti. Rəueiu əha, nətəmimi rəfin e nəhue nıftəni kınautəhuərisig lan!”

Nətəm Kris nəuvein kəmotolkeikei məmə okoteruh Iesu

²⁰ Kəni nian nətəmimi kəməhuvən Jerusiləm məmə okotəfaki e nian rəha lafet u, kəni nətəm Kris nəuvein mın əha ikın ilah mın, kəməutəfaki. ²¹ Nətəm Kris mın u kəməhuva motech Filip. Filip in iətəm Petsaitə əpəha Kaləli.† Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “! İətəmi asoli, iəkotolkeikei məmə iəkoteruh Iesu.” ²² Kəni Filip təhtul muvən məni=pən kəm Antiru, kəni ilau kəmian muəni=pən kəm Iesu.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, Nəti İətəmimi, rəhan nian tınuva rəkis, məmə Uhgín otol əpu rəhan nıpətíən. ²⁴ Nıpəhríaníən aɡin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi otəkeikei mıtənim nıkiti nati e nıftəni keruh məmə tımis. Nəmə təsimisíən, ko təsevıəiən kəni məsəuəiən. Mətəu nəmə otımis, kəni otəuə e nəuan tıpət. §* ²⁵ Kəni tol lanu, iətəmi nıkin tətəhti pik rəhan nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u, in otəmkarəpən lan. Mətəu iətəmi iətəm nıkin təsəhti pikian lanəha rəhan nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u, in otaskəlím vivi nəmiəgəhiən rəhan o nəmiəgəhiən itulin.† ²⁶ İətəmi tolkeikei məmə otol uək rəhak, in otəkeikei muərisig lak,‡ kəni nəmə ikın pəhruvən iəu iəkətig ikın, kəni in mın, in otatig ikın. § Kəni iətəmi tatol uək rəhak, Tatə Uhgín otisıai in.”

Iesu təməghati

e nımisíən rəhan

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, nıki kətəhmə pik.* ?Oıəkəhrol lanu? Ko iəsəniən məmə, “Tatə, oh rəkis nəhməiən iətəm tətəva ohniəu.” Nati u inu, iəu iəmuva ohni. ²⁸ Tatə, ik əfəri aru nərgəm.”

Kəni əmeiko, rəueiu aɡin ilah kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsıpəri=pən e neai tətəni məmə, “!əu inəfəri rəkis nərgək, kəni rəueiu əha, oıəkəfəri mın.”

²⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul iuəkır ohni kəmotətəu nəuia iətəmi əha, kəni ilah nəuvein kotəni məmə, “!Nətəmimi! ?Nati nak u? ?Kalueluə kəti, uə?” Mətəu nəuvein kotəni məmə, “Agelo kəti əha tətəghati kəm in.”

³⁰ Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəuia iətəmi u, təməsuvaıən məmə iəu iəkətəu. Mətəu təmuva məmə itəmah onəkotətəu.† ³¹ Rəueiu əha tınol nian iətəm Uhgín otakil nolíən rəha nətəmimi e nəhue nıftəni. Rəueiu əha, in otəh iəhu nəsanəniən rəha Setən,‡ iərməniɡ rəha nəhue nıftəni u. § ³² Nian

‡ **12:21** Jon 1:43-44 § **12:24** Iesu in tətəghati aru lan u ikını, məmə otəkeikei mımis, kəni nəua nımisíən rəhan məmə nətəmimi tıpət okotos nəmiəgəhiən vi nian Uhgín tosmiəgəh ilah. In təmətəghati mın e rəhan mın nətəmimi. Rəhatəh nəmiəgəhiən əuas e təfəgə tərah otəkeikei mımis, kəni ko kotəhrun nolíən nəuatah vi mın tıpət. * **12:24** 1Kor 15:36 † **12:25** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2Kor 5:14-15 ‡ **12:26** Mat 10:38; Luk 14:27 § **12:26** Jon 14:3; 17:24 * **12:27** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 † **12:30** Eks 19:9; Jon 11:42 ‡ **12:31** Nati əpnəpin məmə nımisíən rəha Iesu təmol məmə nəmə təhro Setən təmol win, mətəu nıpəhríaníən məmə in təsolíən win. Afın-to Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1Jon 4:4; Nəh 12:8-9. § **12:31** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2Kor 4:4; Efəs 2:2; 6:12

kətəfəri iəu ilis,* kəni ko iəu oiəkiuvi=pa nətəmimi rəfin kəhuva ohniəu.”† 33 E nəghatiən u, in tinuahpik e nimisiən rəhan məmə otəhro lanu mimis.‡

34 Kəni nətəmimi kəmotəni=pən kəm in motəni məmə, “Itimah iəmotətəu rəkis e Lou rəhatah, məmə nian Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa tuva, in otətətig itulin əmə, mətuvən əmə lanko naunən tikə. § ?Təhro ik nətəni məmə nətəmimi okotəkeikei motəfəri Nəti Iətəmimi?* ?Mətəu Nəti Iətəmimi u, in pəh?”

35 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəhagəhagiən u, tətətig o təmāh o nian əkəku əmə. Kəni nian nəhagəhagiən u, tətətig o təmāh, itəmāh nəkotəkeikei motəliuək lan. Nəmə kəpə, kəni nāpinəpuiən otətəuuarus itəmāh. Kəni iətəmimi iətəm tətəliuək e nāpinəpuiən, in təruru ikin in tatuvən ikin. 36 Nian nəhagəhagiən u tətətig əhanəh o təmāh, itəmāh nəkotəkeikei motəhatətə e nəhagəhagiən u məmə itəmāh nəkəhuva nenəti nəhagəhagiən.”†

Nətəm Isrel ilah kəməsotəhatətəiən e Iesu

Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən u kəm lah, kəni magim məpəh ilah muvən mətəhluəig. 37 Nati əpnəpin məmə in tinol rəkis nəmtətəiən tēpət e nəhmti nətəm Isrel, mətəu ilah kəsotəhatətəiən lan. 38 Iəni rəha Uhgın u Aiseə, təmaupən mətəghati e rəhalah nolliən. Kəni nati u təmuvə məmə otol nəghatiən rəhan tuva mol nīpəhrriənlan lan. In təməni məmə, “?Iərməniğ, pəh otəhatətə e nəghatiən rəhatimah, uə kətiəh əmə mine? ?Iəutəni pətəgəm, kəni pəh otəhatətə lan, uə kətiəh əmə mine? ?Kəni Iərməniğ otol əpu kəm pəh nahgin iətəm təsənən pik o nosmiəgəhiən?”‡

39 Konu ilah kətoruru nəhatətəiən lan mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə Aiseə təməni pətəgəm min əupən məmə,

40 “In təmōl ilah məmə nəhmtiləh otəpis.

Nəmə təsəpisiən, kəni ilah okoteruh nati kəni motəhrun.

Kəni in tinahtipəsəg rəkis e nikiləh.

Nəmə təsoliən, kəni ilah okoteinatig kəni motəhrun nəuhliniən nətəliəiən rəhalah, kəni motəhatətə lak, iəkōl nəmiəgəhiən rəhalah, otuvi min.”§*

41 Iəni rəha Uhgın, Aiseə u əupən, təməni lanu lan mətəu-inu in təmeruh nēpətəiən əhagəhag rəha Iesu, kəni tol lanəha, in tətəghati lan.†

42 Kəni mətəu, nətəmi asoli min tēpət nəuvetin, ilah min kəmotəhatətə e Iesu. Mətəu ilah kəutəgin e nəni pətəgəmiən məmə ilah kəmotəhatətə lan, mətəu-inu kəutəgin e Farəsi min məmə mətə kotahli pətəgəm ilah e nimə rəha nuhapuminiən, 43 mətəu-inu nətəmi asoli min u, ilah kətolkeikei pik məmə nətəmimi okotəni-vivi ilah, tapirəkis məmə Uhgın nikin, otəgiən o lah.

Nəghatiən rəha Iesu təhrun nakiliən nolliən rəha nətəmimi

44 Kəni Iesu təmagət əfəməh məmə, “Iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, səniəmə tətəhatətə pisin əmə lak, mətəu tətəhatətə min e Uhgın iətəm təmāhli=pa iəu.

45 Kəni iətəmimi u iətəm təmeruh iəu, səniəmə təmeruh əmə iəu. In təmeruh

* **12:32** E nauəuə rəha Jon, tətəghati e nəghatiən u “kinatləfəri rəkis iəu ilis” nian tēpət. Kəni in nīpətin kei. Nian tətəni “kinatləfəri rəkis iəu ilis,” nīpətin kəti in tətəghati e nimisiən rəha Iesu e nigī kəməluau. Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Kəni nīpətin kəti min, e nigī kəməluau əha, in tətəgətin nəuviriən asoli min nēpətəiən asoli rəha Iesu. † **12:32** Jon 3:14; 6:44; 7:39; 8:28 ‡ **12:33** Fil 2:8-9; 1Tim 3:16; Hip 1:3 § **12:34** Nətəmimi nikiləh tətəhti fes min əha, təhmen e 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4, Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nikiləh təsəhtiən fes min iətəm kəutəni məmə Kristo in otəupən mimis. * **12:34** “əfəri” – Afin-to futnot əpəha Jon 3:14. † **12:36** Mat 5:14; Efəs 5:8-9; 1Təs 5:5 ‡ **12:38** Aes 53:1; Rom 10:16 § **12:40** Nətəmimi ilah kinotəni rəkis məmə okəsotəhatətəiən, kəni Uhgın təhlman e lah lanəha. Eruh min to Mat 13:13-15; Uək 28:26-27; Rom 11:8. * **12:40** Aes 6:10 † **12:41** Aes 6:1-4

min Uhgín u tãmahli=pa iau.‡ 46 Iau u nãhagãhagian. S Iãmuva e nãhue niftãni u, mãmã iãtãmimi iãtãm otãhatãtã lak, otãsatigian e napinãpuian. 47 Iãtãmimi iãtãm tãtãtãu rãhak nãghatian, mãsolian, ko iãu iãsãni pãtigãmian rãhan nalpinian, mãtãu-inu iãmãsuvaian e nãhue niftãni u mãmã iãkãni pãtigãm nalpinian rãha nãtãmimi. Mãtãu iãmuva mãmã iãkosmiãgãh ilah.* 48 Mãtãu iãtãmimi iãtãm tãtãuhlin=pa nãmtahn kãm iãu, mãsosian rãhak nãghatian, nati kãti ãha ikin tãtatig mãmã in otãni pãtigãm rãhan nalpinian. E Naunun Nian, nãghatian min u rãhak, ilah okotãni pãtigãm nalpinian rãhan.† 49 Tol lanãha mãtãu-inu nãghatian min u, sãniãmã rãhak pisin ãmã, mãtãu Tatã Uhgín u tãmahli=pa iãu, kãni in tãmãni mãmã iãkãkeikei muvãn mãni lanãha, kãni maghati lanãha.‡ 50 Kãni iãu inãhrun rãkis mãmã nãghatian min u, iãtãm in tãmãni=pa kãm iãu, nãmiãgãhian itulin tãtatig lan. Kãni tol lanãha, nãghatian min u iãtãni ilah, Tatã Uhgín tãmãni=pa kãni mãgãtun iãu lan, mãmã iãkãni.”

13

Iesu tãmãueiu

nãhlki rãhan min nãtãmimi

1 Tinuva mãtãuarus nian nãtãm Isrel kotol lafet lan, lafet rãha Pasova, kãni Iesu tinãhrun mãmã rãhan nian tinuva rãkis mãmã otãpãh nãhue niftãni u, muvãn meruh Tatã Uhgín.* Nian rãfin in tãmatolkeikei pik rãhan nãtãmimi u kãutãtig e nãhue niftãni, kãni mãtãu rãueiu in tãtãgãtun ãsas rãhan nolkeikeian kãm lah muvãn mãtãuarus naunun nian rãhan.

2 Tinãhnaiuv, Iesu mãne rãhan min nãtãmimi kãmãutauãn, kãni Setãn tinãfãn rãkis nãtaligian e niki jutã Iskariot, nãti Saimon, mãmã in otãtuati e Iesu tuvãn e nãhlmi rãhan tikimir min. 3 Iesu tãmãhrun mãmã Tatã Uhgín tãmãlãhu=pãn rãkis natimnati rãfin u e nãhlmin,† kãni tinãhrun min mãmã in tãmsipãn e Uhgín, kãni in otãpanitãlig=pãn min o Uhgín. 4 Tol lanãha, in tãmãhtul, kãni mãpãg rãkis rãhan sot asoli, kãni matu in e tauil kãti. 5 Kãni mãlãs pesin kãti, mãtu=pãn nãhu lan, kãni ãmeiko mãtuãuin mãtãueiu nãhlki rãhan min nãtãmimi, kãni mãtafãl e tauil, tauil u iãtãm in tãtãtãuti lan.

6 Tãmol lanãha muvãn e Saimon Pitã, kãni Pitã tãni=pãn kãm in mãmã, “? Iãrmãniã, tãhrõ? Tããuvirian mãmã ik onãkãueiu nãhlkãk.”

7 Mãtãu Iesu tãni=pãn kãm in mãmã, “Rãueiu ik nãkãruu nipãti nati u iãu iãtol, mãtãu uãrisig nãpanãhrun nipãtin.”

8 Kãni Pitã tãni=pãn in mãmã, “Onãkãpãh agin nafãlian nãhlkãk.”

Mãtãu Iesu tãni mãmã, “Nãmã iãsãueiuiãn nãhlkãm, kãni ko ik nãsuvaian mol rãhak iãtãmimi.”

9 Kãni Saimon Pitã tãmãni=pãn kãm in mãmã, “Iãrmãniã, nãmã tol lanãha, kãni onãsãueiu ãmãian nãhlkãk, mãtãu ãueiu min nãhlmãk mãne rãhk-kãpã!”

10 Kãni Iesu tãni=pãn kãm in mãmã, “! Kãpã! Iãtãmimi u tãniãg rãkis, in tinãruãn rãkis, tinãhmen. Tãuvir ãmã mãmã okãsãueiu minian nipãtin; mãtãu iãu oiãkãkeikei mãueiu min ãmã nãhlkin. Itãmãh ninotãruãn rãkis. Mãtãu sãniãmã itãmãh rãfin agin.”‡ 11 Iesu tinãhrun rãkis mãmã ilah pãh u otãgãhan=pãn lan e nãhlmi rãhan min tikimir min. Tol lanãha, kãni in tãni mãmã, “Sãniãmã itãmãh rãfin agin.”

12 Nian Iesu tinãueiu rãkis nãhlki rãhan min nãtãmimi, kãni muvãn min e rãhan napãn, kãni muvãn mãharãg e nimein e tepil. Kãni ãmeiko mãtapuãh o lah mãmã, “?Itãmãh nãkotãhrun nipãti nati u iãmol rãueiu agin e tãmãh? 13 Itãmãh nãutãuin lak mãmã Nãgãtun mãne Iãrmãniã, kãni tãhruahru

‡ 12:45 Jon 14:8-9   § 12:46 Jon 1:4   * 12:47 Jon 3:17   † 12:48 Jon 5:45   ‡ 12:49 Jon 14:31

* 13:1 Jon 16:28   † 13:3 Mat 28:18   ‡ 13:10 Jon 13:18

əmə lanko, mətəu-inu niphəriənən məmə iəu u, rəhatəmah Nəgətun mine rəhatəmah İərmənig.

14 “Mətəu-inu iəu, iəu u rəhatəmah İərmənig mine iəu İəgətun rəhatəmah, konu iəu iəkəueiu nəhlkitəmah, konu itəmah min, onəkotəueiu nəhlkitəmah min. § 15 İəu iəmol məgətun itəmah lan, məmə itəmah onəkotol kəm təmah min.* 16 Niphəriənən əgin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, ioluək kəti, in təsapirəkisian rəhan iətəmi asoli, konu iahli=pən in təsapirəkisian iətəm tətahli. 17 Rəueiu əha, itəmah nəkotəhrun vivi natimnati min u. Kəni o nati u, nəmə onautol lanu, kəni itəmah onəkotos nəuvirən o Uhgın.†

18 “İəu iəsənən itəmah rəfin.‡ İəkəhrun vivi itəmah min u nətəm iəu iəmtəpən itəmah. § Mətəu nəghatən u rəha Nauəuə Rəha Uhgın, otəkeikei muva mol niphəriənən lan. Nəghatən u tətəni məmə, İətəmimi u, auppən itimlau iəmatuəuən pəti e pilet kətəh, mətəu rəueiu, in tinəuhlin rəhan nətəligən, minətəluə nəghatən tərəh ohniəu.*

19 “İəu iətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian okəsəl əhanəhən. Mətəu nian okatol, kəni itəmah onəkotəhatətə lak, məmə İəu U İnu.† 20 Niphəriənən əgin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmimi pəh iətəm tatos iətəmi u iətəhli=pinə, kəni nikin tagiən ohni, təhmen=pən əmə məmə in tatos min iəu, kəni nikin tagiən ohniəu. Konu iətəmimi iətəm tatos vivi iəu, kəni nikin tagiən ohniəu, təhmen=pən əmə məmə in tatos vivi min rəhak Tate, kəni nikin tagiən ohni.”‡

İesu təməni pətigəm məmə Jutəs in oteğəhanpən lan e nəhlmi tikimər min

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Nian İesu tinəni pətigəm rəkis nəghatən əha, kəni nikin təməfigəm pik, kəni in tənə məmə, “Niphəriənən əgin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah kəti u ikinu oteğəhan=pən lak e nəhlmi tikimər min rəhak.”

22 Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəsəl=pən moteruh ilah min, minotəruru əgin məmə in tətəni pəh. 23 Kəni ilah kəti u iətəm İesu in tolkeikei pik, § in tətəməhli* iuəkir əmə o İesu. 24 Kəni Saimon Pitə, in təmasiəuən=pən kəm in məmə, “Ətapuəh-to ohni, məmə iətəmimi pəh kəha in tətəni.”

25 Kəni suah kəha təmiəu-iəu muva iuəkir o İesu, kəni mətapuəh ohni məmə, “İərmənig, pəh u nətəni?”

26 Kəni İesu tənə məmə, “İəu iəkəmkəris piret nəuətin, konu məuveri=pən e sup, kəni məfən kəm in, konu suah u, inko.” Kəni əmeiko, in təməmkəris piret kəti, məuveri=pən e sup, kəni məfən kəm Jutəs, nətə Saimon Iskariot. 27 Kəni Jutəs təmos piret u. Kəni rəueiu əgin, Setən† tinəuəg rəhan nətəligən.

Kəni İesu tənə=pən kəm in məmə, “Nati u nəkəmə natol, uvən uəhai əmə mol.”‡ 28 Nətəmimi min u rəha İesu nətəm kəutəməhli titəluə e tepil məutəuən, ilah kəsotəhrunən məmə İesu təməni=pən nəghatən u kəm in o nak. 29 Jutəs in tətəharu kətim rəha məni rəhalah, kəni ilah nəuəvin nikiəh təhti məmə İesu təməni=pən kəm in məmə otuvən mos nəhmtin nauənən nəuəvin niglah

§ 13:14 1Pitə 5:5 * 13:15 İesu təmol uək rəha slef, kəni molkeikei məmə okotol uək rəha slef kəm kith min nəuein. Suaru min tepət o nasirüən e kith min nəuəvin lanəha. † 13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 ‡ 13:18 Jon 13:10 § 13:18 Jon 15:16 * 13:18 Sam 41:9 † 13:19 “İəu u inu” – Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 13:20 Mat 10:40; Jon 17:18 § 13:23 İətəmimi iətəm nauəuə u tətəni, in Jon u iətəm tətəməhli iuəkir o İesu e tepil. In u, iətəm İesu tolkeikei pik, mətəu in təmətiə nauəuə u, kəni məsənən nərgin. * 13:23 E nolən rəhalah e nian əha, ilah kəutəməhli lanəha məutəuən. † 13:27 Setən – Afin-to e tiksənəri. ‡ 13:27 Luk 22:3

o lafet, uə nəmə təhro tətuvən otəfən məni kəti kəm nanrah min. § 30 Kəni nian Jutəs təmos rəkis pīret u, təməhtul miet uəhai əmə. Kəni tinapinəpu rəkis.*

*Iesu təməni nəghatiən vi kəti
məmə okotol*

31 Nian Jutəs tiniet rəkis, kəni Iesu təni məmə, “Rəueiu əha, Uhgīn tinatəfəri nərgi Nəti İətəmimi, † kəni Nəti İətəmimi tinatəfəri nərgi Uhgīn. 32 Mətəu nian Nəti İətəmimi tinol əpu rəkis nepətiən rəha Uhgīn, kəni Uhgīn aru əmə in otol əpu min nepətiən rəha Nəti İətəmimi. Kəni in otol əmə uəha rəueiu əmə. ‡

33 “Nənətik min, ko iəsatiğiən tuvəh kitah min itəmäh. Kəni itəmäh onəmanotəsəl lak, mətəu iəu iətəni min nəghatiən kətiəh əmə kəm təmah u rəueiu, iətəm iəmənī=pən kəm nətəmi asoli min rəha İsrəl aypən. İətəni=pinə kəm təmah məmə, ikin əha iatuvən ikin, itəmäh nəkotəruru nuvənian ikin. §

34 “İəu iətəni=pinə nəghatiən vi kəti kəm təmah məmə nəkotəkeikei mautil.* İtəmäh nəkotəkeikei motolkeikei itəmäh min. † İəu iəmolkeikei itəmäh, kəni itəmäh nəkotəkeikei motolkeikei itəmäh min təhmen əmə lanəha. ‡ 35 Kəni nəmə nəkolkeikei lanu itəmäh min, kəni nətəmimi rəfin okotəhrun məmə itəmäh rəhak min nətəmimi.” §

*Iesu təməni pətiğəm məmə Pitə otəpanəni məmə
in təruru Iesu*

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Kəni Saimon Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, ik onəkuvən iə?”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İkin əha iəu iatuvən ikin, ik nəkəruru nitəu=paiən iəu rəueiu, mətəu uərisiğ ko, onəpanuva.”* †

37 Kəni Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, oiəsītəu-pənian ik u rəueiu o nək? İəu, nikik tagiən əmə məmə iəkimis ohnik.”

38 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?İk nəkəmə nikim tagiən əmə məmə onəkimis ohniəu? Nipəhriənian ağın u iətəni kəm ik məmə, məniğ otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” †

14

Iesu in suaru o nuvənian o Tatə Uhgīn

1 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmäh təsahməiən. İtəmäh nəkotəkeikei motəhatətə e Uhgīn,* kəni motəhatətə min lak. 2 E nimə rəha Tatə rəhak, nəuan tətəp əha ikin. Nəghatiən u in nipəhriənian. Nəmə təsoliən lanəha, ko inəni=pinə rəkis kəm təmah. Rəueiu əha, iəu iatuvən, iəkol əpenə-penə rəhatəmäh. † 3 Kəni mətəu-inu iəkuvən mol əpenə-penə o təmah, kəni iəu oiəpanitəliğ=pə min mos itəmäh nəkəhuva motatig kitah min iəu, ‡ məmə itəmäh onəkotatig ikinu iətəm iəu min iətətiğ ikin. § 4 İkin əha iatuvən ikin, itəmäh ninotəhrun rəkis suaru rəhan.”

5 Mətəu Toməs təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ, itəmäh iəkotəruru ikin ko natuvən ikin. ?İəkotəhro lanu lan motəhrun suaru tətuvən ikin əha?”

§ 13:29 Jon 12:5-6 * 13:30 Tinapinəpu mətəu-inu lapin, mətəu tinapinəpu min e niki nətəmimi. E Luk 22:53, Iesu təməni kəm pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl məmə, “Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmäh, kəni nəsanənian rəha napinəpuən in tətərməniğ.” † 13:31 Jon 12:23 ‡ 13:32 Jon 17:1-5 § 13:33 Jon 7:33-34 * 13:34 Jon 15:12; 1Jon 2:7-11; 3:11 † 13:34 Lev 19:18; 1Təs 4:9; 1Pitə 1:22 ‡ 13:34 Efəs 5:1-2; 1Jon 4:10-11 § 13:35 1Jon 3:14; 4:20 * 13:36 Jon 14:2 † 13:38 Jon 18:27 * 14:1 Sam 4:5 † 14:2 Hip 11:16 ‡ 14:3 1Təs 4:16-17; 2Kor 5:8; Fil 1:23 § 14:3 Jon 12:26

⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Iəu u, * Suaru ohni.† Kəni iəu u, Nəukəti Nipəhrriənian,‡ kəni iəu u, Nəukəti Nəmiəgəhian.§ İətəmimi kəti ko təsuvəniən o rəhak Tatə nəmə iəu iəsosiən in muvən.* ⁷ Nəmə nəmotəhrun iəu, kəni nəmotəhrun min rəhak Tatə.† Kəni tol lanəha, tətuəuin rəueiu, ninotəhrun rəkis in, kəni minoteruh.”

⁸ Kəni Filip təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ, əui, əgətun-to Tatə Uhgın e tımah. Nati əmə u inu, itımah iəkotolkeikei.”‡

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Filip, iəu iəmatig təfəməh kitah min itəmah. Mətəu ik nəkəruru əhanəh iəu. İətəmimi iətəm tateruh iəu, in tateruh Tatə Uhgın.§ Təhro ik nətəni məmə, ‘Əui, əgətun Tatə Uhgın kəm tımah?’* ¹⁰ ?Ik nəşəhatətəiən məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın iətatig lak?† Nəghatiən min u iəkətəni kəm təmah, səniəmə rəhak əmə. Tatə Uhgın u, nian rəfin, tətətig lak, inu in tatol rəhan min u uək. ¹¹ İtəməh onəkotəkeikei motəhatətə lak nian iəu iətəni məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətig lak. Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nəkotəhatətə lak o nəfiğəmiən rəha uək asoli min iətəm iəmatol.‡ ¹² Nipəhrriənian əgin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in otol nolian uək min u iətəm iəu iəmatol.§ Əuəh, in otol nolian uək təri təhmin min tapirəkis uək min u iətəm iəu iəmol, mətəu-inko iəu oiəkətuven o Tatə Uhgın. ¹³ İəu Nətin, kəni nəmə nəkoteasiə e nati kəti e nərgək, nati əpnəpin nəmə nəkoteasiə e nati nak, iəu iəpanol,* məmə uək u rəha Nətin otəfəri nərgi Tatə Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə onəkoteasiə e nati kəti ohniəu, e nərgək, kəni iəu iəkol.”

Iəsu təməni məmə

Narmin Rəha Uhgın otuva

¹⁵ Kəni Iesu təməghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “Nəmə itəmah nəkotolkeikei iəu, konu itəmah onəkotol nəghatiən rəhak.† ¹⁶ Kəni iəu, oiəkəsiə e Tatə Uhgın məmə in otahli=pa İasiru‡ kəti min o təmah. Kəni in otətətig itulin itəmah min. ¹⁷ Suah u inu, in Narmin rəha Nipəhrriənian.§ Nətəmimi rəha nəhue niftəni u, ko kəsotosiən in e nikilah,* mətəu-inu ilah kəsoteruhian in, motəruru in. Mətəu itəmah, nəkotəhrun in, mətəu-inko in tətətig itəmah min. Kəni in otəpanatig e nikitəmah.

¹⁸ “Nian iəu iəkiet e təmah, ko iəşəpəhian itəmah nəkotətig pisin əmə, təhmen e iətəm kəmiş-ərin. İəu iəpanitəlig=pa min o təmah. ¹⁹ Otəsuvəhian, nətəmimi rəha nəhue niftəni u ilah okəsoteruhian iəu. Mətəu itəmah onəpanoteruh iəu.† Kəni mətəu-inu iəu iəpanəmiəgəh, itəmah min onəpanotəmiəgəh.‡ ²⁰ E nian rəha natimnati min u, kəni itəmah onəkotəhrun məmə iətatig e rəhak Tatə.§ Kəni itəmah nəkotətig lak, konu iəu iətatig e təmah.

²¹ “İətəmimi iətəm təmos vivi nəghatiən rəhak, kəni matol, iətəmimi u inu in tolkeikei iəu. Kəni iətəmimi iətəm tolkeikei iəu, rəhak Tatə in otolkeikei min in.* Kəni iəu min oiəkolkeikei in. Kəni iəu oiəkol əpu iəu kəm in, məmə in otəhrun vivi iəu.”

* **14:6** Jon 6:35 † **14:6** Jon 10:9; Hip 10:20 ‡ **14:6** Jon 1:14 § **14:6** Jon 1:4 * **14:6** Uək 4:12 † **14:7** Jon 1:18; 1Jon 2:23 ‡ **14:8** Eks 33:18 § **14:9** Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2Kor 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3 * **14:9** Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20 † **14:10** Jon 14:20; 10:38; 17:21 ‡ **14:11** Jon 5:36; 10:38 § **14:12** Luk 10:17 * **14:13** Mat 7:7 † **14:15** Dut 11:13; Jon 13:34; 1Jon 2:3-5,24; 5:3; 2Jon 6 ‡ **14:16** Jon 14:26; 15:26; 16:7 § **14:17** Jon 15:26; 16:13; 1Jon 4:6; 5:6 * **14:17** 1Kor 2:14 † **14:19** Jon 16:16 ‡ **14:19** Jon 6:57 § **14:20** Jon 10:38; 17:21 * **14:21** Jon 16:27; 1Jon 2:5

²² Kəni Jutəs u, (səniəmə Jutəs Iskariot, mətəu iahunin kəti u in iətəmi kəti min rəha Iesu), in təmətapuəh ohni məmə, “?Iərməniḡ, ik onəkəhro lanu kəni mol əpu ik kəm timah əmə, mətəu onəsol əpuian ik kəm nətəmimi rəha nəhue niftəni?”†

²³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Iətəmimi iətəm tolkeikei iəu, in otatol nəuiak, kəni rəhak Tatə in otolkeikei in. Konu iəu mine rəhak Tatə, itimlau oiəkəiuvə mətuatig itimahal min. Kəni itimlau iəkuol imatimlau əha ikin.‡ ²⁴ Iətəmimi iətəm təsolkeikeian iəu, in təsolian nəuiak. Nəghatian min u iətəm nəmotətəu iəmatəni, iəməsəni aruiən ilah. Mətəu iəmos ilah o rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.§

²⁵ “Iəu iətəni pətigəm nəghatian min u kəm təmah nian iətətig əhanəh kitah min itəmah. ²⁶ Mətəu Narmin Rəha Uḡin u, in Iasiru, iətəm Tatə Uḡin otahli=pa e nərgək, in otəgətun itəmah e natimnati min rəfin. Kəni in otol itəmah məmə nikitəmah otətəhti natimnati min u iətəm iətəni kəm təmah, məsotaluian lan.*

²⁷ “Rəueiu əha tinuəkir məmə iəu oiəkəpəh itəmah. Iəu iətələhu nəməlinuian rəhak tətətig o təmah.† Konu nəməlinuian u, iətəm iəkəfinə, təsəhmenian e nəməlinuian iətəm nəhue niftəni u tətəfinə. Itəmah, nikitəmah təsəhməian kəni məsotəginian.

²⁸ “Itəmah ninotətəu rəkis rəhak nəghatian, iəməni=pinə kəm təmah məmə, ‘Iəu oiəpanəpəh itəmah, mətəu uərisig, oiəpanitəlig=pa min o təmah.’ Nəmə nəkotolkeikei pəhriən iəu, kəni nikitəmah otəgin əmə məmə nəkotəruh iəu iətuven o rəhak Tatə, mətəu-inu in ilis tapirəkis iəu. ²⁹ Iəu iətəni pətigəm rəkis əmə natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian ilah kəsotol əhanəhian, məmə nian ilah kənəhuva mautil nipəhriənian lan, kəni itəmah onəkotəhatətə lak. ³⁰ Rəueiu əha, ko iəsəghatian təfəməh min kəm təmah, mətəu-inu Setən u iərməniḡ rəha nəhue niftəni u.‡ in tinuva. In təsosian nəsanəniən məmə otol win lak.§ ³¹ Mətəu iəu iətol əhruahru əmə nəuia Tatə Uḡin məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhrun məmə iəu iəkolkeikei in.*

“Intələh, pəh kotəhtul motəgin u ikinu, mautiləhuvən.”

15

Iesu in təhmen e nəukəti niḡi pəhriən

¹ Kəni Iesu tənə məmə, “Iəu u,* iəu iəkəhmen e nəukəti niḡi pəhriən. Kəni rəhak Tatə in təhmen e iətəmimi iətəm tətətəhlin niḡi u.† ² Nəhlmi niḡi min rəfin iətəm kəsotəuəian, in tətətəi rəkis ilah, kəni nəhlmi niḡi rəfin u iətəm kəutəuə, in tətəfəl vivi ilah.‡ məmə ilah okotəuə e nəualah tepət.§ ³ Itəmah nəkotəhmen e nəhlmi niḡi u. Kəni iəu inafəl vivi rəkis itəmah e nəghatian min iətəm iəməni=pinə kəm təmah.* ⁴ Otəhtul=pa lak,† kəni iəu oiəkəhtul=pinə e təmah. Nəhlmi niḡi otəsəuəian nəmə in təsəhtul-pəniən e nəukətin. Təhmen əmə,

† 14:22 Uək 10:41 ‡ 14:23 Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efəs 3:17; 1Jon 4:12,16; Nəh 21:3 § 14:24 Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 * 14:26 Jon 15:26; 16:7,13; 1Jon 2:27 † 14:27 Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 ‡ 14:30 Jon 12:31 § 14:30 Otəsuvəhian kəni nəmə təhro nətəmimi rəha Iesu nikilah otəhti məmə Setən tatol win. Mətəu Iesu təməni nəghatian u məmə otəfəri nətəligian rəhalah məmə nipəhriənian, nətəligian rəha Uḡin tinatuvə. * 14:31 Jon 10:18; 12:49 * 15:1 Jon 6:35 † 15:1 Aes 5:1-7 ‡ 15:2 Hip 12:5-11 § 15:2 Mat 7:20; Kəl 5:22-23; Efəs 5:8-9; Fil 1:11

* 15:3 Jon 1:29; 13:10; Efəs 5:26 † 15:4 Jon 6:56

itamah ko nemiagəhian rəhatəmah təsəuəian e nəuan nəmə nəsotəhtul=paian lak.‡

⁵ “Iəu u, iəu nəukəti nigī. Kəni itamah nəhlmi nigī mīn, nəhlmi nigī mīn iətəm tatilpin=pa vivi lak, mautəhtul=pa. Nəmiagəhian rəha iətəmiimi iətəm tətəhtul=pa lak kəni iətəhtul=pən lan, in otəuə e nəuan tēpət. Mətəu itamah u, nəmə nəsotəhtul=paian lak, ko nəsolian nati kəti.‡ ⁶ Nəmə iətəmiimi təsəhtul=paian lak, in təhmen e nəhlmi nigī kəti, iətəm kinəraki lan kəni tinimətu rəkis. Nəhlmi nigī mīn tol lanəha, kəhrun nəmki-pəniən e nigəm, kuvan əhtuv.* ⁷ Nəmə itamah nəkotəhtul=pa lak, kəni nəghatien rəhak nəmotətəu rəkis tətətig e nikitəmah, nati nak itamah nəkolkeikei, nəkotəhrun neasiəlan lan. Kəni Uhgīn otol kəm təmah.† ⁸ Nian nəmiagəhian rəhatəmah otəuə e nəuan tēpət,‡ nati əha in tətəfəri nərgi rəhak Tətə, kəni e nolian u, tətəgəhun məmə itamah rəhak mīn nətəmiimi.‡

⁹ “Tətə Uhgīn in tolkeikei pik iəu. Təhmen əmə, iəu iəkolkeikei itamah lanəha. Otəhtul e rəhak nolkeikeian. ¹⁰ Nəmə itamah nautol rəhak nəghatien,* kəni onəkotəhtul=pa e rəhak nolkeikeian, təhmen əhruahru əmə məmə inu iəu iəmol nəghatien mīn rəha Tətə Uhgīn, kəni iətəhtul=pən e rəhan nolkeikeian. ¹¹ Iəu iəmətəni pətigəm nəghatien mīn u kəm təmah, məmə nikitəmah otətəgian, təhmen əmə məmə iəu nīkik tətəgian. Konu nikitəmah otəgian magian məriəuəh.†

¹² “Itamah nəkotəkeikei mautol nəghatien u rəhak. Tətəni məmə itamah onəkotolkeikei itamah mīn, təhmen əmə məmə iəu iəkolkeikei itamah lanəha.‡

¹³ Iətəmi kəti tikə iətəm tolkeikei pik in kəti tapirəkis iətəmiimi u iətəm tətəgəhan e rəhan nəmiagəhian məmə otosmiəgəh in mīn nəuvein.‡ ¹⁴ Kəni nəmə itamah nəkotol natimnati mīn u iətəni kəm təmah, tətəgəhun məmə itamah ko, iəu mīn nəuvein.

¹⁵ “Iəu oiasəuin mīnian e təmah məmə noluək mīn rəhak, mətəu-inu iətəm tatol uək, in təruru natimnati mīn iətəm rəhan iətəmi asoli tatol. Mətəu rəueiu əha, iəu iəkauin e təmah, məmə iəu mīn nəuvein, mətəu-inu natimnati mīn rəfin u iətəm iəmətəu o rəhak Tətə, inəni pətigəm rəkis kəm təmah.* ¹⁶ Itamah nəməsotitəpinian iəu, mətəu iəu iəmitəpin itamah.† Kəni iəu iəmələhu=pən itamah məmə itamah onəkəhuən motol uək, kəni uək rəhatəmah otəuə e nəuan.‡ Kəni nəuan u, in otətətig. Tol lanəha, kəni nəmə nəkoteasie e natimnati mīn kəm Tətə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah. ¹⁷ Iətəfinə nəghatien kəti kəm təmah in tol lanu. Itamah onəkotəkeikei motolkeikei itamah mīn.”‡

Nətəmiimi rəha nəhue niftəni, ilah kautəməki e nətəmiimi rəha Iesu

¹⁸ Kəni Iesu tənə=pən məmə, “Okəmə nətəmiimi rəha nəhue niftəni u kautəməki e təmah, nikitəmah otəkeikei məhti məmə aupən, ilah kəmətəməki lak lanəha.* ¹⁹ Okəmə itamah nətəmiimi rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmiimi rəha nəhue niftəni okotolkeikei itamah, mətəu-inu rəhalah u itamah. Mətəu səniəmə itamah nətəmiimi rəha nəhue niftəni u. Iəu iəmitəpin rəkis itamah, kəni nif rəkis itamah o nəhue niftəni. Kəni o nati u inu, nətəmiimi rəha nəhue niftəni, kautəməki e təmah.† ²⁰ Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatien u iəməni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Iəluək əmə kəti, təsapirəkisian rəhan iətəmi asoli.’‡ Kəni mətəu-inu nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah kautol tərəh

‡ 15:4 Afīn-to e futnot əpəha Jon 6:56. § 15:5 Fil 4:13 * 15:6 Mat 3:10 † 15:7 Mat 7:7 ‡ 15:8

Kəl 5:22-23 § 15:8 Jon 8:31 * 15:10 Jon 14:15 † 15:11 1Jon 1:4 ‡ 15:12 Jon 13:34 § 15:13

Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1Jon 3:16 * 15:15 Jon 8:26 † 15:16 Jon 13:18 ‡ 15:16 Jon 15:5 § 15:17

Jon 15:12 * 15:18 Aes 66:5; 1Jon 3:13 † 15:19 Jon 13:16; 17:14 ‡ 15:20 Jon 13:16

agin ohniäu, kəni tol lanəha, ilah okotol nolien kətiəh əmə e təmah. § Nəmə ilah kəmotol rəhak nəghatiən, kəni ilah okotol rəhatəmah nəghatiən. Mətəu ilah kəməsotol aginiən rəhak nəghatiən min. ²¹ Ilah okotol natimnati min lanəha, mətəu-inu itəmah rəhak min nətəmini.* Ilah okotol lanəha, mətəu-inu ilah kotəuru Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu.†

²² “Iəmuva kəni məghati kəm lah. Tol lanəha nəua nəghatiən u, ilah kəmoteruh əsas rəhalah nolien tərəh min. Mətəu kəmotəuhlin matəlgiləh ohniäu motəpəh rəhak nəghatiən. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah nolien tərəh tikə.‡ § ²³ Iətəmini iətəm tətəməki lak, in tətəməki min e rəhak Tatə. ²⁴ Iəmuva mol uək min u e nəhmtilah iətəm ko iətəpisin kəti təməsolien. Tol lanəha, ilah kəmotəhrun məmə pəh u iəu. Kəni nati ənpəpin kəmotəhrun iəu, mətəu kəutəməki lak, kəni tol lanəha məmə kəutəməki min e rəhak Tatə. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah nolien tərəh tikə.* ²⁵ Mətəu natimnati min əha otəkeikei mol lanəha, kəni mol məmə nəghatiən u otuva pəhriən iətəm nətəmini aupən kəmotətəi rəkis e nauəuə rəha Lou. Rəhalah u Lou iətəm kotolkeikei pik tətəghati e lah mətəni məmə, ‘Iəu iəsolien nati kəti e lah, mətəu ilah kotəməki agin lak, mautil timəti kəm iəu.’†

²⁶ “Mətəu nian Iasiru otuva, in otəni pətīgəm iəu. Narmīn rəha Nipəhriən iən u, tatsipən e Tatə Uhgīn.‡ Iəu iəkahlī=pa in tuva o təmah. ²⁷ Konu itəmah min, onəkotəkeikei motəhtul pətīgəm motəni iəu, § mətəu-inu itəmah nautatīg kitah min iəu e nətuəuiniən e uək rəhak muva mətəuərus=pa u rəueiu.

16

¹ Iəu inətəni pətīgəm natimnati min u kəm təmah məmə nəsotəhlmanien e rəhatəmah nəhatətəiən. ² Ilah okəpanotəghi pətīgəm itəmah e nimə min rəha nuhapuminiən rəhalah;* kəni nipəhriən iən agin, nian əha ikin tətəva iətəm nətəmini okotohamu itəmah, kəni nikiləh təhti məmə ilah kəutil uək təuvir kəti rəha Uhgīn.† ³ Ilah okotol natimnati min u, mətəu-inu ilah kotəuru pəhriən Tatə Uhgīn, kəni motəuru pəhriən min iəu.‡ ⁴ Mətəu iəu iəkaupən məni pətīgəm natimnati min u kəm təmah. Kəni nian ilah kīnətətuəuin minautol e təmah, kəni nīkitəmah otəhti məmə iəu iəməni rəkis natimnati min u kəm təmah.”

Uək min iətəm

Narmīn Rəha Uhgīn otəpanol

Kəni Iesu təghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “Iəu iəməsəni pətīgəmiən natimnati min u kəm təmah aupən, mətəu-inu iəmətatīg kitah min itəmah. ⁵ Mətəu rəueiu iəkītəlig=pən min o rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu, mətəu itəmah kəti təsətapuəhien ohniäu məmə, ‘?Ik onəkuvən iə?’ ⁶ Mətəu rəueiu, tol lanu lan məmə iəməni natimnati min u kəm təmah, kəni nīkitəmah təmahmə. ⁷ Mətəu iəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə, otəuvir pik o təmah məmə iəu iəkəgim rəkis e təmah. Mətəu-inu nəmə iəsəgim rəkis iən e təmah, kəni ko Iasiru § təsuva iən matīg itəmah min. Mətəu nəmə iəu iəkəgim muvən,

§ 15:20 2Tim 3:12 * 15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Uək 5:41; 1Pitə 4:14; Nəh 2:3

† 15:21 Jon 16:1-3 ‡ 15:22 Iesu tinuva kəni mol əpu rəhalah nolien tərəh, kəni mol suaru o nitisien ilah e tafəgə tərəh. Mətəu nətəmini rəha nəhue niftəni kəutəməki məmə inko Iesu tatol əpu nolien tərəh min rəhalah. Tol lanəha, ilah kotəpəh in kəni mautohtəu=pən napinəpuian mapirəkis nəhəghəgiən, kəni nati u in tafəgə tərəh asoli. (Jon 3:19-21; 9:39-41) § 15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32

* 15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24 † 15:25 Sam 35:19; 69:4 ‡ 15:26 Jon 14:26 § 15:27 Luk 24:48;

Jon 21:24; 1Jon 1:2; 4:14 * 16:2 Jon 9:22; 12:42 † 16:2 Uək 26:9-10 ‡ 16:3 Jon 15:21; 1Jon 3:1

§ 16:7 Jon 14:16

kəni iəu iəkahlī=pa in tuva matig o təmah.* 8 Kəni nian in otuva, kəni otəgətun nətəmimi rəha nəhue niftəni məmə ilah nol təfagə tərəh, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenian o nolian iətəm təhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni nətəligiən rəhalah təsəhmenian o nakiliən nolian rəha nətəmimi. 9 Narmin u otəgətun ilah məmə ilah nol təfagə tərəh,† mətəu-inu kəsotəhatətəiən lak. 10 Narmin u otəgətun ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenian o rəhalah nəhruahruian e nəhmti Uhgīn,‡ mətəu-inu iəu iəkətəlig=pən min o rəhak Tatə, kəni itəmah onəsoteruhian iəu. 11 Narmin u otəgətun ilah məmə nətəligiən rəhalah in təsəhmenian o nakiliən nolian rəha nətəmimi, mətəu-inu Uhgīn in tinakil rəkis iərməniḡ rəha nəhue niftəni u, Setən.§

12 “Iəu iatos əhanəh natimnati tepət min məmə iəpanəni kəm təmah. Mətəu rəueiu əha, ko nəsotos rəfinian ilah. Tiəkis pik o təmah.* 13 Mətəu nian Narmin rəha Nipəhriənian otuva,† in otit itamah, mol məmə itəmah nəkotəhrun nipəhriənian min rəfin. In ko təsəni aruiən rəhan əmə nəghatiən. In otəni pətigəm əmə natimnati min u in tətətəu o Tatə Uhgīn. Kəni in otəni=pinə min kəm təmah natimnati min u nian kəti okəpanəhuva. 14 In otətəu nəghatiən pəhriən ohniəu kəni mətəni pətigəm kəm təmah. E nolian u, in otəfəri iəu. 15 Natimnati min rəfin rəha Tatə Uhgīn, in rəhak.‡ Tol lanəha, kəni iəu iətəni məmə, Narmin u, in otətəu nəghatiən pəhriən ohniəu kəni matol əpu nipətīn kəm təmah.”

Otasuvəhian koteruh Iesu

16 Kəni Iesu təni=pən məmə, “Otasuvəhian onəsoteruhian iəu, mətəu uərisig ko, təsuvəhian, kəni onəmanoteruh min iəu.”§

17 Kəni nətəmimi min nəuvein rəhan, ilah kəutətapuəh-ətapuəh kəm lah min məmə, “?Nəghatiən u, nipətīn nak? In tətəni kəm təh məmə, ‘Otasuvəhian onəsoteruhian iəu, mətəu uərisig, otəsuvəhian, nəmanoteruh min iəu.’ Kəni in təni məmə, ‘Mətəu-inu iəu iatuvən o Tatə Uhgīn.’ 18 Nəghatiən u, ‘otəsuvəhian’ nipətīn nak? Kitah kotəuru nəghatiən min əha in tətəni.”

19 Kəni Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah kətolkeikei məmə okotətapuəh o nati kəti ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “? Təhro? Iəu iəməni məmə, ‘Otasuvəhian itəmah nəsoteruhian iəu. Mətəu uərisig, təsuvəhian onəmanoteruh min iəu.’ ?Kəni rəueiu nəutətapuəh o təmah min o nipətī nəghatiən u? 20 Nipəhriənian agin u iətəni məmə, itəmah nikitəmah otəhmə, itəmah onəkotasək pik,* mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni, nikilah otəgiən. Itəmah onəkotətəu tərəh pik agin, mətəu nəhməiən rəhatəmah otəuhlin=pa e nəgiənian.† 21 Nian nəmə tinuəkīr məmə pətan kəti otəmək, kəni in otətəu tərəh, mətəu-inu tinol nian rəhan məmə otətəu nəhməiən əha. Mətəu uərisig, nəmə nətīn tinair rəkis, kəni in nikiən təsəhti minian nəhməiən əha. In nikiən tətəgiən pik mətəu-inu nətīn tinair=pa e nəhue niftəni. 22 Kəni təhmen əmə, rəueiu əha itəmah nəutətəu tərəh. Mətəu uərisig, konu iəu iəkəruh min itəmah. Konu nikitəmah otəgiən pik, ko iətəmimi kəti təsol minian itəmah nikitəmah təhmə min. 23 O nian əha, itəmah onəsotətapuəh minian o nati kəti ohniəu. Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah məmə, nəmə itəmah nəkotətapuəh e nati kəti o Tatə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah.‡ 24 Mətəuarus=pa u rəueiu, itəmah nəsotətapuəh əhanəhian e nati kəti e

* 16:7 Jon 7:39 † 16:9 Jon 15:22 ‡ 16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18 § 16:11 Jon 12:31 * 16:12 Mak 4:33 † 16:13 Jon 14:17 ‡ 16:15 Jon 17:10 § 16:16 Jon 14:18 * 16:20 Mak 16:10 † 16:20 Jon 20:20 ‡ 16:23 Mat 7:7

nærgæk. Otætarpuah lan e nærgæk, kæni onækotos, mæmæ nikitæmah otagiæn mæri mæriauæh.”[§]

*Iesu tæmehpahu rækis e natimnati min
ræha næhue niftæni*

²⁵ Kæni Iesu tætghati æhanæh matuvæn mætæni mæmæ, “Iæu iætæni=pinæ natimnati min u e næghatiæn æuhlin, mætæni kæm tæmah. * Mætæu nian æha ikin tætuva, iætæm iæu iæsanæ minian næghatiæn æuhlin lan, mætæu oiækanus=pinæ ræhak Tata kæm tæmah e nolian kæti mæmæ itæmah onækotæhrun vivi in lan. ²⁶ E nian æha, itæmah onækoteasiæ e natimnati kæm ræhak Tata e nærgæk, mætæu iæu iæsanian mæmæ iæu iækuvæn e nærgitæmah measiæ e natimnati ohni[†] ²⁷ mætæu-inu Tata Uhgîn, in æmæ tolkeikei pik itæmah. In tolkeikei itæmah mætæu-inu itæmah nækotolkeikei iæu, kæni itæmah næmotæhatatæ mæmæ iæu iæmsipæn lan. ²⁸ Iæu iæmsipæn e Tata Uhgîn, muva e næhue niftæni u. Konu ræueiu otæsvæhiæn kæni iækæpæh min næhue niftæni u, mitælig=pæn min o Tata Uhgîn.”

²⁹ Kæni nætæmimi min ræhan kætæni mæmæ, “In konu! ! Ræueiu æha ik næsæghati æuhlin minian! Ik nætæni æhruahru æmæ kæm timah. ³⁰ Ræueiu æha inotæhrun mæmæ ik nækæhrun natimnati ræfin agin, kæni nati ærnapin næmæ iætæmi kæti tæsætarpuah æhanæhiæn nati kæti ohnik, mætæu ik nækæhrun nuhalpinian næghatiæn min ræfin iætæm kæsætarpuah æhanæhiæn lan. Kæni nati u, tol kæni itimah iækotæhrun mæmæ ik næmsipæn e Uhgîn.”

³¹ Kæni Iesu tæni=pæn kæm lah mæmæ, “? Nipæhræniæn, itæmah ninotæni nipæhræniæn lak u ræueiu?[‡] ³² Itæmah otætæg-to lan, nian æha ikin tætuva, nipæhræniæn mæmæ nian æha tiniet pætigæm=pa rækis, iætæm nætæmimi okotægæu rækis itæmah, nækotaiu atiti, mæhuvæn imatæmah min ikin, motæpæh iæu, iæu pisin æmæ.[§] Mætæu ko iæu iæsan pisin æmæiæn, mætæu-inu nian ræfin ræhak Tata tætagit itimlau min.*

³³ “Iæu iæmæti pætigæm rækis natimnati min u kæm tæmah, mæmæ otol næmælinuian otatig e nikitæmah mætæu-inu næutatig lak.[†] E næhue niftæni u, nahmæiæn otepæt o tæmah,[‡] mætæu sotæginiæn, motæhtul mæha-mæha,[§] mætæu-inu inehpahu rækis næsanæniæn ræha næhue niftæni.*”

17

Iesu tæmfaki aru ohni

¹ Nian Iesu tæmæghati rækis, kæni mæsal-pæri ilis e neai, kæni mætæfaki mætæni mæmæ,

“Tata, ræhak nian tinuva rækis. Iæu iækolkeikei mæmæ ik onækæfæri nærgi Nætîm, mæmæ in min otæmanæfæri nærgæm,* ² mætæu-inu ik næmæfæn næsanæniæn minæ nepætien kæm in, mæmæ in otarmænig e nætæmimi ræfin,[†] kæni mæhrun min næfæniæn næmiægæhiæn itulin kæm lah min u, nætæm ik næmæfæn min ilah kæm in. ³ Kæni næmiægæhiæn itulin u, nipætîn u mæmæ nætæmimi okotæhrun ik, iætæm ik æmæ u ik Uhgîn pæhræn,[‡] kæni motæhrun min Iesu Krîsto u, ik

§ 16:24 Jon 15:7-8 * 16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 † 16:26 Kitah kotæhrun nuvaiæn o Uhgîn e næfakian, tæhmen æmæ e kælkælæh min kautæhuvæn o ræhalah min tatænætæm kotolkeikei ilah. Iesu tæmfaki o nati kætiah æmæ, inu, mæmæ Uhgîn oteruh itah mæmæ kotæhruahru e næhmtin (Rom 8:34; Hip 7:24-25; 1Jon 2:1-2). Kæni tol lanæha, kitah kotæhrun nuvænian moteasiæ e natimnati o Uhgîn. ‡ 16:31 Jon 4:23 § 16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27 * 16:32 Jon 8:29 † 16:33 Jon 14:27 ‡ 16:33 Jon 15:18-21 § 16:33 Mak 13:9 * 16:33 Rom 8:37; 1Jon 4:4; 5:4; Næh 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7

* 17:1 Jon 12:23; 13:31,32 † 17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1Kor 15:27-28 ‡ 17:3 Jon 17:25,26

nəmahli=pa. § 4 Iəu iəməfəri nərgəm e nəhue niftəni u, * kəni inol rəfin uək iətəm ik nəməfa kəm iəu məmə iəkol. † 5 Tatə, rəueiu əha, tīnol nian rəham məmə onəkös iəu iəkuvnə mətətiḡ kilau min ik. Əfəri iəu məfa nēpətīən əhagəhag kəm iəu, təhmen əmə məmə inu, iəmos aupən kilau min ik e nian niftəni u təmatikə əhanəh. ‡

Iesu təməfaki o rəhan min

6 “Nətəmimi min u nətəm ik nəmos rəkis ilah o nəhue niftəni məfa ilah kəm iəu, iəu iəmatol əpu nərgəm kəm lah, məmə ilah okotəhrun ik. § Aupən, ilah rəham min nətəmimi, mətəu rəueiu ik nəməfa ilah e nəhlmaq, məmə ilah rəhak min nətəmimi. Ilah kəmautohtəu=pən rəham nəghatīən, 7 kəni rəueiu əha, ilah kotəhrun məmə, natimnati min u ik nəməfa kəm iəu, ilah kəutsipən əmə ohnik. 8 Ilah kotəhrun natimnati min u, mətəu-inu ik nəməni=pa rəkis nəghatīən kəm iəu, kəni iəu iəməni=pən kəm lah, kəni ilah kəutos e nīkilah. Kəni ilah motəhrun məmə nīpəhrīənīən aḡin məmə iəu iəmsipinə lam, kəni mətətəhatətə lak məmə ik nəmahli=pa iəu.

9 “Iəu iətəfaki o lah min u. Iəu iəsəfakīən o nətəmimi rəha nəhue niftəni, iətəfaki əmə o nətəmimi min u nətəm ik nəməfa ilah kəm iəu, mətəu-inu ilah u rəham min. 10 Nətəmimi min u iatos, ilah rəfin rəham, konu ilah rəfin u nətəm ik natos, ilah rəhak. * Kəni nətəmimi min u, ik nəmol ilah məmə nəmiəḡəhīən rəhalah tətəfəri nərgək.

11 “Rəueiu əha iətuva ohnik, kəni təsuvəhīən iəu iəsətiḡiən u e nəhue niftəni u. Mətəu nətəmimi min u, ilah okotətiḡ əhanəh e nəhue niftəni u. Tatə, ik nəkəhruahru aḡin. Onəkaskəlīm nətəmimi min u kotətiḡ vivi e nəsanənīən rəha nərgəm u ik nəməfa kəm iəu, məmə ilah okotətiḡ kətīəh əmə, təhmen e lau, kilau kətīəh. † 12 Nian iəu iəmətətiḡ itimah min ilah, kəni mətəpali təuvir‡ o lah, e nəsanənīən e nərgəm əmə iətəm ik nəməfa kəm iəu. Iəu iəmateh vivi ilah, iəməsairəuauīən e kəti. § Kətīəh əmə u iətəm nətī nərəkīnīən, inko Uḡin otəkeikei mahli=pən e Nīḡəm Asoli. * Konu nati əha otol lanəha, məmə otol nəghatīən e Nauəə Rəha Uḡin otuva mol nīpəhrīənīən.

13 “Rəueiu əha, iətuva ohnik, mətəu iətəni nəghatīən min u nian iətətiḡ e nəhue niftəni, məmə ilah min, nīkilah otəḡiən məri məriəuəh, təhmen əmə məmə iəu nīkik tətəḡiən. 14 Iəu iəməni pətīḡəm rəham nəghatīən min kəm lah. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotolkeikeiən ilah, kəutəməki e lah, † mətəu-inu ilah səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni, ‡ təhmen əmə məmə iəu səniəmə iətəmi rəha niftəni u.

15 “Iəu iəsətəpuəhīən ohnik məmə onəkös rəkis ilah e nəhue niftəni u. Mətəu iəkolkeikei məmə ik onəkəhtīpəsīḡ e iətəmi tərāh u Setən, məmə otəsuvaiən mərəkīn ilah. Ik nəkəpali təuvir § o lah. *

16 “Iəu, səniəmə iətəmimi rəha nəhue niftəni u. Kəni tol lanəha, ilah min səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni. 17 Rəham nəghatīən in nīpəhrīənīən rəfin. Onəköl rəham nəghatīən məmə in otol uək e nəmiəḡəhīən rəhalah məmə ilah nətəmimi pəhrīən rəham motasim motəhruahru. † 18 Ik nəmahli=pa iəu, iəkuva e nəhue niftəni u, ‡ kəni təhmen əmə, iəu inətəhli pətīḡəm min ilah,

§ 17:3 Fil 3:8 * 17:4 Jon 13:31 † 17:4 Jon 19:30 ‡ 17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11

§ 17:6 Jon 1:18 * 17:10 Jon 16:15 † 17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 ‡ 17:12

“Mətəpali təuvir,” nīpətīn u, iəmateh vivi məmə nati kəti təsərəkīnīən, məsal vivi o lah. § 17:12 Jon 6:39 * 17:12 Inu Jutəs. Jon 6:70,71 † 17:14 Jon 8:23; 15:19 ‡ 17:14 1Pitə 2:11 § 17:15

“Onəkəpali təuvir,” nīpətīn u, oteh vivi məmə nati kəti təsərəkīnīən ilah. * 17:15 Mat 24:24; Jon 8:44; 1Pitə 5:8 † 17:17 Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1Pitə 1:16 ‡ 17:18 Jon 3:17

kautəhuvən e nəhue niftəni. § 19 Kəni iəu iətəfinə aru iəu məmə iəkasiṃ o nolien nəlpəkauien rəham, * məmə iəkasiṃ e nətəmiṃ min u, məmə ilah min okotasim motəhruahru, kəni ilah nətəmiṃ pəhriən rəham. †

Iesu tətəfaki o nətəm okəpanotəhatətə lan

20 “Iəu iətəfaki əməiən o nətəmiṃ min u, mətəu iətəfaki min o nətəmiṃ min u nətəm okəpanotəhatətə lak e nəghatiən rəha nətəmiṃ min u. 21 Tatə. Iəu iətəfaki o lah, məmə ilah rəfin okəhuva kətiah əmə, təhmen=pən əmə məmə inu kilau kətiah əmə, kəni iətəhtul=pinə lam, kəni ik nətəhtul=pa lak. Iətəfaki məmə ilah okəhuva kətiah əmə kitah min ik, məmə nətəmiṃ rəha nəhue niftəni okotəhatətə məmə ik nəmahli=pa iəu. ‡ 22 Ik ninəfa rəkis nepətiən § kəm iəu, kəni iəu iətəfən pəti nepətiən rəhak kəm lah, məmə ilah okəhuva kətiah əmə təhmen əmə məmə kilau katuol kətiah. * 23 Iətəhtul=pən e nikilah, kəni ik nətəhtul=pa lak. Tol lanəha, iətəfaki məmə, ilah okəhuva kətiah əmə e natimnati min rəfin məmə nətəmiṃ min u rəha nəhue niftəni, ilah okoteruh motəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu, kəni məmə ik nəmolkeikei rəham nətəmiṃ † təhmen əmə məmə inu, ik nəmolkeikei iəu mine.

24 “Tatə, ik nəməfa ilah u e nəhlmək məmə ilah rəhak min, kəni iəu iəkolkeikei məmə ilah okotəhrun nuvaiən ikin kə iətəm iəu min iəkuvən ikin, ‡ məmə ilah okoteruh nepətiən əhagəhag rəhak § iətəm iəu iatos. Nepətiən əhagəhag u, ik nəməfa kəm iəu, mətəu-inu ik nəmolkeikei iəu aupən aḡin nian niftəni u təmatikə əhanəh. *

25 “Tatə, ik nəkəhruahru aḡin. † Nətəmiṃ rəha niftəni u, ilah kotərru ik, ‡ mətəu iəu iəkəhrun ik. Kəni nətəmiṃ min u rəhak min, ilah kotəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu. 26 Iəu iəmol əpu ik kəm lah, məmə ilah okotəhrun vivi ik, § konu iəu, oiəkəikei matol əpu ik lanəha, məmə nolkeikeiən rəham otinpi vivi nikilah, * kəni məmə iəu aru oiəkətig e nikilah. Nolkeikeiən u iətəghati lan, in nolkeikeiən rəham, təhmen məmə inu ik nəkolkeikei iəu lan.” †

18

Tikimir min rəha Iesu kəməhuva motaskəlim in (*Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

1 Nian Iesu təmaupən məfaki rəkis, kəmoḡiet e taun u, kəni motəhəpumin=pən e nitəni=pən e nipəḡ ləuəhtəni kəti, nəḡḡin u, Kitron. Kəni ikin əha, kəmarfei niḡi olif tēpət ikin. Kəni Iesu mine rəhan min nətəmiṃ min kəməhuvən e niki niḡi min əha.

2 Kəni Jutə u, iətəmiṃ u uərisiḡ in otəpanegəhan e Iesu kəm rəham min tikimir, in tinəhrun rəkis ikin əha, mətəu-inu nian nəuvein, Iesu mine rəhan min nətəmiṃ ilah kəutəhəpumin ilah min ikin. * 3 Kəni pris asoli min mine

§ 17:18 Jon 20:21; Mat 28:18-20 * 17:19 Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1Kor 11:24; Dut 15:19,21; Tait 2:14; Hip 9:14 † 17:19 Hip 10:10 ‡ 17:21 Jon 3:17 § 17:22 Jon 1:14 * 17:22 Jon 14:20 † 17:23 Jon 16:27 ‡ 17:24 Jon 12:26 § 17:24 Nətəm kəutəfaki kauteh nepətiən rəha Iesu nəuvin u rəueiu, (Jon 1:14; 2Kor 3:18). Mətəu kitah kotəhrun məmə nəmə otitəlig=pa, kitah okotəhmen lan, mətəu-inu e nian əha, okoteruh əsas rəhan nepətiən əhagəhag e nəhmittah (1Jon 3:2). Nepətiən əhagəhag rəha Iesu iətəm rəhan nətəmiṃ min ilah okoteruh, inu rəhan nepətiən məmə in Uḡin, nepətiən əhagəhag əha iətəm in təmos aupən niftəni tēpanətig. * 17:24 Jon 1:1-3; 1:14; 1Pitə 1:20 † 17:25 Sam 119:137; Rom 3:26 ‡ 17:25 Jon 15:21; 16:3 § 17:26 Jon 17:6 * 17:26 E fes u, nipətin keiu. Kətiah, Iesu tətəfaki məmə Tatə Uḡin otolkeikei rəhan min nətəmiṃ, təhmen əmə məmə in tatolkeikei Iesu. Mətəu in tətəfaki min məmə rəhan nətəmiṃ okotolkeikei ilah min təhmen əmə məmə Tatə Uḡin in tatolkeikei Iesu. † 17:26 Jon 15:9; Rom 5:5 * 18:2 Luk 21:37; 22:39

Faræsi min kəmotahli=pən soldia min nətəm kautəhtul o Nimə Rəha Uhgīn kəhuva mətəh Jutəs. Kəni Jutəs təmit ilah mine soldia min nəuvein rəha nətəm Rom, mit ilah məhuvən e niki nigī olif əha. Ilah kautəmki nəuanisla, mine lait min, mine natimnati rəha nəluaginian.†

4 Iesu tinəhrun rəkis məmə natimnati min u, in otuva tol lanu lan, mətəu in təmalieuək muvən o lah, kəni mətəpuəh o lah məmə, “Itəmah nəutəsəl e pəh u?”

5 Ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Mə Iəu u inu.”‡§ (Kəni Jutəs, suah u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmlah, in tətəhtul ilah min.) 6 Kəni nian Iesu təməni məmə, “Mə Iəu U Inu,”* ilah kəmotan e nəmtahlah mohtəlig, moțeuaiu moțəmei e niftəni.†

7 Kəni Iesu tatig mətəpuəh min o lah məmə, “?Itəmah nəutəsəl e pəh konu?” Kəni ilah kotəni məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.”

8 Kəni Iesu təni=pən məmə, “Inəni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Mə Iəu u inu.’‡§ Nəmə itəmah nəutəsəl lak, kəni təuvir məmə nəkotəpəh nətəmimi min u, kautəhuvən lahuənu.” 9 In təməni lanəha məmə nəghatian u iətəm in tinəni rəkis in otol niphəriənian lan. Nəghatian u təməni məmə, “Tatə, nətəmimi min u nətəm nəmələhu=pən ilah e nəhlmək, ko iəsairəuəuian e kəti.”*

10 Saimon Pitə təmatəlas rəhan kəti nau rəha nəluaginian. Kəni əmeiko, in təmeuvi pətigəm uəhai əmə rəhan nau, mauəh lan mohatuv rəkis nimatəlgī ioluək kəti rəha pris asoli agin, nimatəlgin maru. Nərgi suah kəha, Malkəs.

11 Mətəu Iesu təni=pən kəm Pitə məmə, “Əfan rəham nau e nimein. Ik onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak,† iətəm Tatə Uhgīn in təməfa kəm iəu, kəni iəu iəkəkeikei mətəlig əmə lan, mol.”‡

Ilah kəmotəlas Iesu məhuvən təhtul əupən e nəhmti Anəs

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

12 Kəni soldia min rəha nətəm Rom mine iətəmi asoli rəhalah, mine soldia min rəha nətəm Isrel, kəmotəskəlim Iesu, kəni mətəlis-ərain nəhlmin. 13 Kəni kəmotəpuən mətəlas in məhuvən təhtul e nəhmti Anəs. Anəs u inu, in rəhn-iəuanian Kaiəfəs. Kaiəfəs u inu, in pris asoli agin e nu əha.§ 14 Kəni Kaiəfəs u inu, in əupən təməni kəm nətəm asoli rəha nətəm Isrel məmə təuvir pik məmə iətəmimi kətiah əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə nətəmimi rəfin okohmis.*

† 18:3 Uək 1:16 ‡ 18:5 “Iəu u inu.” – Afin-to futnot e Jon 8:24. § 18:5 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * 18:6 “Iəu U Inu.” – Afin-to futnot e Jon 8:24. † 18:6 Nəh 1:17 ‡ 18:8 “Iəu u inu.” – Afin-to futnot e Jon 8:24. § 18:8 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:6 * 18:9 Jon 6:39; 10:28; 17:12 † 18:11 Nian Iesu təni məmə, “Ik onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak,” nəghatian Kris əhrəuhrə təni məmə, “?Oiaəkəmmim-pən e kap u iətəm rəhak Tatə otəfa kəm iəu?” E nəghatian Kris, “oiaəkəmmim-pən e kap” in nəghatian əuhlin, niphətin u, məmə Iesu tətəgəhan lan məmə in otos nəhməian u iətəm otuva ohni nian Uhgīn otol nalpinian kəm in o noliən tarəh min rəha nətəmimi rəfin. ‡ 18:11 Mat 20:22 § 18:13 E nian rəha Oltestimin, kətəfəri pris asoli agin min kautəhtul mətəuarus nian ilah okohmis. Mətəu e nian Jon tətətei nauətuə u lan, nətəm Rom kəmotəuhlin nətəligian əha, motol məmə iətəmi tatol pris asoli agin, okəkəkeikei kətəfəri nitain, məmə iətəmi kəti in otəsərməngian nian təfəməh. E nu 6 AD, nətəm Rom kəmotəfəri Anəs məmə in otuva pris asoli agin, konu e nu 15 AD, kəmotəsiahu in e rəhan uək, kəni motəfəri Kaiəfəs məmə tatos nimein. Mətəu Anəs in tatos əhanəh narməngian e nətəligian rəha nətəm Isrel, kəni nətəm Isrel kəutəni əhanəh məmə in pris asoli agin. * 18:14 Jon 11:49-51

*Pitə təmāni māmə**in təruru Iesu**(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)*

¹⁵ Kəni Saimon Pitə mine iətamimi kəti mīn rəha Iesu, ilau kəmiauərisig e Iesu. Iətamimi u kəti mīn rəha Iesu, pris asoli aɡin in təhrun vivi. Tol lanəha, in təmitəu=pən Iesu, muvən əpəha imə e iat rəha nimə rəha pris asoli aɡin u. ¹⁶ Mətəu Pitə in təmatahtul əmə e ket. Kəni iətamimi kəti mīn u rəha Iesu, iətam pris asoli aɡin təhrun vivi, in təmiet muva ihluə, kəni mənī=pən kəm pətan u iətam tətəhtul o ket. Kəni in təmit Pitə mian imə. ¹⁷ Kəni əmeiko, pətan miə u iətam tətəhtul o ket, təmafuf Pitə kəni tətapuəh ohni māmə, “?Ei, ik mīn u iətamimi rəha suah kəha?”

Mətəu Pitə tənī māmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətamimi.”

¹⁸ Kəni e nian əha, in nian rəha nətəpuian, kəni noluk mīn rəha pris asoli aɡin, mine soldiə mīn, ilah kəmotahli nigəm e nəmtahli nigəm, kəni mautehtul titəlau lan, məutətogəm. Kəni Pitə mīn, in təmuvən matəhtul, matətogəm e nigəm.

*Pris asoli aɡin təməghati**kəm Iesu**(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)*

¹⁹ Kəni pris asoli aɡin tətətapuəh e natimnati mīn o Iesu. Tətətapuəh o nətəmimi mīn rəhan mine nəghatiən mīn rəhan iətam təmatəni mətəgətun ilah lan.[†]

²⁰ Kəni Iesu tətəni=pən kəm in māmə, “Iəu iəmətəni rəhak nəghatiən mīn e nəhmti nətəmimi. Nian rəfin, iətəgətun nətəmimi lan, əpəha e nimə mīn rəha nuhapuminiən, kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, iətam nətəm Isrel kəutəharəg ikin nian rəfin. Iəu iəsəhluəigian e rəhak nəghatiən mīn. ²¹ ?Təhro nəkətapuəh lanu lan kəm iəu? Təuvir māmə nəkuvən mətapuəh o nətəmimi kəmotətu rəhak nəghatiən mīn. Ilah kotəhrun vivi natimnati mīn u iətam iəmənī.”[‡]

²² Nian Iesu təmatəni nəghatiən əha, kəni soldiə kəti iətam tətəhtul e Nimə Rəha Uhgīn, in tətəhtul əha ikin, təmem nikapin, kəni mənī māmə, “?Nətəni lanko e pris asoli aɡin o nak?”

²³ Kəni Iesu tənī=pən kəm in māmə, “Nəmə iəmənī nəghatiən nəuvein kəsotəhruahruian, təuvir nəkəni pətigəm. ?Mətəu nəmə rəhak nəghatiən mīn kotəhruahru əmə, təhro nəkəm iəu?”

²⁴ Kəni əmeiko Anəs tahli=pən Iesu tuvən o pris asoli aɡin u Kaiəfəs. Mətəu təmatəmki əhanəh niləuis u kəməlis-ərain lan.

*Pitə tinəni mīn māmə**təruru Iesu**(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)*

²⁵ Kəni Saimon Pitə təhtul əhanəh mətətogəm e nigəm. Kəni kautətapuəh ohni māmə, “?Ei, ik mīn u, ik iətamimi rəha iətəmi əha?”

Mətəu Pitə tənī māmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətamimi.”

²⁶ Kəni əmeiko, ioluək kəti rəha pris asoli aɡin, in nəuaniləuis kəti rəha suah u Pitə təməhtuv matəlgin aupən, in təməni māmə, “?Nikik təhti māmə iəmeruh ik itəmah mīn əpəha e niki nigī olif, uə kəpə?”

²⁷ Mətəu Pitə tənī māmə, “!Kəpə! Səniəmə iəu.”

Kəni rəueiu aɡin mīn, mənig kəti təkəkə. §

[†] **18:19** Nati əpnəpin māmə Kaiəfəs in pris asoli aɡin e nu əha (fes 13), mətəu Anəs in tatos əhanəh nəpətiən rəha pris asoli aɡin kəti, mətəu-inu in pris asoli aupən ikin. Kəni fes u təməghati e Anəs. (Jon 18:24; Luk 3:2; Uək 4:5-6). [‡] **18:21** Lou rəha nətəm Isrel tətəni māmə iətamimi kəti ko təməni pətigəm aruian in e kot. Mətəu pris asoli aɡin tətətapuəh o Iesu māmə otəni pətigəm aru in. § **18:27** Jon 13:38

*Iesu in tæmæhtul aupæn
e næhmti Pailæt*

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kæni læplapin agin, kæmotælæs Iesu mohiet e nimæ ræha Kaiæfæs, mæhuvæn e nimæ ræha Pailæt. Pailæt in iætəm Rom, mætæu in tatos narmænigiæn asoli Isrel. Nætəm Isrel kautos nætuakæmian kæti ræhalah, ilah kæsæhuvænian e nimæ ræha lanihluæ kæti. Næmæ okæhuvæn imæ, kæni ilah kæutæni mæmæ ilah kotæmikmik e næhmti Uhgîn, kæni ilah ko kæsotunian nauænian ræha lafet ræha Pasova.* †
²⁹ Nætækæmian u ræhalah, tol kæni Pailæt in tæmiet e ræhan nimæ, muva ihluæ mæmæ oteruh ilah. Kæni in tæmætæpuæh mæmæ, “?Nipægnæmtin nak u itæmah nauteh=pæn e suah u?”

³⁰ Kæni ilah kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “!Næmæ suah u in tæsætghlian lou, kæni iæsotælæsian mæhuva ohnik!”

³¹ Kæni Pailæt tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Tæuvir mæmæ itæmah onækotælæs in mæhuvæn, kæni itæmah motakil, titæu=pæn lou min ræhatæmah.”

Mætæu ilah kotæni=pæn kæm in mæmæ, “Mætæu nætəm Rom æmæ ilah kotegæhan mæmæ kæhrun nohamuian itæmi.” ³² Iesu tæmætæni aupæn mæmæ in otimis lanæha, ‡ kæni natimnati min u kæmol mæmæ næghatien min u ræhan okæhuva motol nipæhrænian.

³³ Kæni æmeiko Pailæt tuvæn min imæ, kæni mauin e Iesu tuva mæhtul aupæn e næhmtin, kæni mætæpuæh ohni mæmæ, “?Tæhro? ?Ik kig ræha nætəm Isrel?” §

³⁴ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “?Ik aru æmæ nætæpuæh lankonu lan, ua nætæpuæh mætæu-inu nætæmimi kæutæni=pinæ iæu kæm ik?”

³⁵ Kæni Pailæt tæni=pæn mæmæ, “?Tæhro? !?Ik nikim tæhti mæmæ iæu iætəm Isrel kæti u!? Nætæmimi imam ikin æmæ mine pris asoli min ræham, ilah kæmotegæhan=pa lam e næhlmæk. ?Ik næmol nati nak?”

³⁶ Kæni Iesu tæni mæmæ, “Iæu, iæsolian kig ræha niftæni u. Næmæ iæu kig kæti tæhmen e kig min ræha næhue niftæni u, kæni ræhak nætæmimi min okotæluagin, motoh nætæmimi min u kotalkeikei mæmæ okotæfan iæu e næhlmæ nætæmi asoli ræha nætəm Isrel. Mætæu iæu sæniæmæ kig kæti ræha næhue niftæni u.”*

³⁷ Kæni Pailæt tæmæni mæmæ, “Pæhræn. ?Ik kig kæti ko.”

Kæni Iesu tæni mæmæ, “Ik næmæni mæmæ iæu kig kæti. Iæu iæmair=pa e næhue niftæni u o nati kætiæh æmæ, mæmæ iætæhtul pætigæm mætæni pætigæm nipæhrænian. † Kæni iætæmimi iætəm nikin tagien mæmæ otitæu=pæn nipæhrænian, kæni in tatælig e ræhak næghatien.” ‡

³⁸ Mætæu Pailæt tæni=pæn kæm in mæmæ, “?Nak u, nipæhrænian?”

*Pailæt tæmakil mæmæ
Iesu tækeikei mimis*

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kæni Pailæt tæmiet min muvæn meh nætæmi asoli min ræha nætəm Isrel, mæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iæu iæseruhian nolian tærah kæti mine e suah u, iætəm tæni mæmæ suah u tæmæækin lou. § ³⁹ Mætæu e nolian ræhatæmah, e nian ræha lafet ræha Pasova, nian ræfin itætis suah kæti mahli pætigæm e kalæpus. ?

* **18:28** E fes u, Jon tætagætun mæmæ nætæmi asoli ræha Isrel ilah kætalkut pik o nitæu-pænian lou ælkælah min ræhalah, mætæu ilah kautol mæmæ ilah kæutohamu iætæmi kæti timis mætæu-inu kæsotolkeikeian in.

† **18:28** Jon 11:55 ‡ **18:32** Iesu tæmæni mæmæ in otimis e nigî kæmæluau (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kæni nætəm Rom, ilah kautohamu nætæmi kautol nærahian, mauteu-pæri ilah e nigî kæluau. Mætæu nætəm Rom kæsotegæhanian mæmæ nætəm Isrel, ilah okotohamu itæmi iætəm tatol nærahian.

§ **18:33** Mat 2:2; Luk 23:2-3 * **18:36** Luk 17:21; Jon 6:51 † **18:37** Jon 3:32 ‡ **18:37**

Jon 8:47 § **18:38** Luk 23:4

Kəni təhro? ?Itəmah nəkolkeikei məmə iəu iəkegəhan lan kəni mītis kig rəha nətəm Isrel?"

⁴⁰ Kəni ilah kotagət əfəməh motəni məmə, "İKəpə! !Itimah iəkotəpəh suah ko, iəkolkeikei Parəpəs!" Parəpəs u, in iakləh kəti, kəni in tətətəluagin mətohamu itəmi məmə otəhgi pətīgəm kəpmən rəha Rom.*

19

¹ Kəni Pailət tətəfən İesu e nəhlmi rəhan mīn soldia mīn, kəni ilah kəmotalis.* ² Kəni kəmotəmki nīləuis iətəm tol nihlin nihlin, motol kəfəfau lan, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motaharu=pən e rəhn-kəpə. Kəni məhuvən=pən e kot əfəməh kəti kəm in, tol nəugī naris lan, təhmen e kot rəha kig. ³ Kəni ilah məhuva ohni, mətəuvsan lan, kəni mətəni məmə, "İk u inu, kig rəha nətəm Isrel. İtimah iəkotəfən nisialən kəm ik." Kəni ilah mətəm=pən əmə nikəpin.

⁴ Kəni Pailət tiet mīn mūvən ihluə, kəni mətəni=pən kəm nətəmimi məmə, "Ei, nətəmimi. İəu iəkahlī pətīgəm mīn suah u tuva ihluə, məmə itəmah onəkoteruh-to məmə iəu iəsehian noliən tərəh lan mīne." ⁵ Kəni İesu tətiet mīn muva ihluə. In tətəfəfau e kəfəfau u kəmol e ləhi iətəm tol nihlin-nihlin, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni matuvən e kot əfəməh tol nəugī naris, təhmen e kot rəha kig, kəni Pailət təni=pən kəm lah məmə, "İNətəmimi! !Oteh-to! Suah u inu!"

⁶ Mətəu nian pris asoli mīn mīne soldia mīn nətəm kəutəhtul o Nīmə Rəha Uhgīn kəmotafu, ilah kəmotagət əfəməh məutəni məmə, "İOkətu-pəri e nigī kəməluau! !Okətu-pəri e nigī kəməluau!"†

Kəni Pailət tətəni=pən kəm lah məmə, "İntələh, itəmah pīsīn əmə, otos məhuvən, motətu-pəri e nigī kəməluau. Mətəu iəu iəsəruhian noliən tərəh kəti mīne lan."

⁷ Mətəu ilah kotəni məmə, "Rəhatimah kəti əha ikin lou tətəni məmə in otəkeikei mīmīs, mətəu-inu in tətəni məmə in Nəti Uhgīn."‡

⁸ Kəni nian Pailət tətətəu nəghatīən u, in tətəgin pik təhmin mīn. ⁹ Kəni in tətətig mūvən mīn imə, mətapuəh o İesu məmə, "İk iətəm iə?"§

Mətəu İesu təsuhəlpinīən rəhan nəghatīən. ¹⁰ Kəni Pailət təni=pən kəm in məmə, "Təhro nəsəni=paiən kəm iəu? ?İk nəsəhrūnīən məmə iəu iətos nəsanəniən məmə iəkahlī pətīgəm ik, kəni matos mīn nəsanəniən məmə okəhti=pən ik e nigī kəməluau?"

¹¹ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, "Nəmə Uhgīn tətəsoliən nati u, ko ik onəsos aginīən nəsanəniən məmə onəkakil iəu.* Tol lanəha, noliən tərəh rəha iətəmi u iətəm tətəfīnə iəu e nəhlməm, in tərəh məpirəkis rəham."†

¹² Kəni tətəuūn e nian əha, Pailət tətəmlkeikei məmə otəhlman e İesu. Mətəu nətəmi asoli mīn rəha nətəm Isrel kəutagət əfəməh məutəni məmə, "Nəmə nəkəhlman e suah u məhli pətīgəm, kəni ik sənīmə iətəmimi rəha Sisə. İətəmi kəti u iətəm tətəni məmə in kig in tikimīr rəha Sisə."

¹³ Kəni nian Pailət tətətəu nəghatīən u, kəni tətīt İesu muva mīn ihluə. Kəni in tətəvən əha ikin kəti, nərgīn u, Lou Kəpiəl Epīn-Epīn, e nəghatīən

* **18:40** Uək 3:14 * **19:1** Aes 50:6; 53:5 † **19:6** Uək 3:13 ‡ **19:7** Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33 § **19:9** Pailət tətətapuəh lanəha o nəhrūnīən məmə nəmə təhro İesu in uhgīn əkaku kəti, uə nəmə təhro nīkīn tətəhti məmə İesu in iətəm e nītəni pīsīn kəti kəni iətu-pīsīn kəti in otakil noliən rəhan (Luk 23:6-7). İesu tīnuhəlpīn rəkis nəghatīən rəhan, mətəu Pailət tətəsənīən nīpəhrīənīən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7). * **19:11** Rom 13:1 † **19:11** Jon 18:30; Uək 3:13

Isrel, in Kapata,‡ kəni mətəharəg-pəri e jeə rəha nakilian. 14 Tɪnuəkɪr mɪtɪgar təhtul əhruahru, e nian əhruahru rəha nol əpenə-pənəiən o noliən lafet rəha Pasova.

Kəni Pailət tənɪ=pən kəm nətəm Isrel məmə, “!Ei, nətəmimi mɪn əpə! !Otafuto! !Suah u in kɪg rəhatəmah!”§

15 Mətəu ilah kəmotagət əfəməh, motənɪ məmə, “!Ohamu! !Ohamu! !Ətu-pəri e nɪgɪ kəməlɪuau!”

Kəni Pailət təmənɪ=pən kəm lah məmə, “? Itəmah nəkotolkeikei mə iəu iəkətu-pəri kɪg rəhatəmah e nɪgɪ kəməlɪuau?”

Mətəu pris asoli mɪn kotənɪ məmə, “!Sisə əmə u, in rəhatiməh kɪg!”

16 Kəni Pailət təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmlilah, məmə soldia mɪn rəha Rom okəhuvən motətu-pəri e nɪgɪ kəməlɪuau.*

Soldia mɪn kəmotətu-pəri Iesu e nɪgɪ kəməlɪuau
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kəni ilah kəmotələs Iesu məhuvən. 17 In tətələs nɪgɪ kəməlɪuau rəhan,† miet matuvən ikɪn kəti mɪn, nərgɪn u, Kolkotə e nəghatɪən rəha nətəm Isrel. Nɪpətɪn u, “Louipɪl-uipɪl.” 18 Kəni ikɪn əha, kəmotətu-pəri Iesu e nɪgɪ kəməlɪuau. Kəni kəmotətig motəhti=pən mɪn iətəmimi mil keiu e nɪgɪ kəməlɪuau keiu mɪn, kəti e nɪkalɪn maru, kəti e nɪkalɪn məuil, kəni Iesu in tətəhkul e nəlugɪn e lau.

19 Kəni Pailət təmənɪ kətɪ rəkis nəghatɪən kəti, kələs kan kəhti=pən e rəhn-kapə nɪgɪ kəməlɪuau. Nəghatɪən u tətənɪ məmə,

IESU

IƏTƏM NƏSƏRɪT

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL‡

20 Kəni nətəm Isrel tepət, ilah kotəfin nəghatɪən u, mətəu-inu ikɪn əha kəmotəhti=pən Iesu ikɪn, in iuəkɪr əmə o taun.§ Kəni nəghatɪən u, kəmətɪ rəkis e nəghatɪən rəha nətəm Isrel, mɪnə nəghatɪən rəha nətəm Rom, mɪnə nəghatɪən rəha nətəm Kris.

21 Kəni pris asoli mɪn rəha nətəm Isrel, kəməhuvən motənɪ=pən kəm Pailət məmə, “Onəsətɪən məmə, ‘Kig rəha nətəm Isrel.’ Təuvir mə onəkətɪ məmə, ‘Suah u in tətənɪ məmə in kɪg rəha nətəm Isrel.’”*

22 Mətəu Pailət tənɪ məmə, “!Kəpə! Nati iətəm iəmətɪ təməhli əmə lanəha.”

Soldia mɪn kəmotəuəri natimnati rəha Iesu

23 Kəni nian soldia mɪn kəmotəhti-pəri rəkis Iesu e nɪgɪ kəməlɪuau, kəni motos rəhan napən, kəni motəuəri nəhmtɪn kuvət, mətəu-inu soldia mɪn ilah kuvət. Mətəu kot əfəməh rəhan, iətəmimi iətəm in təmöl napən, təməsɪlpɪniən napən lan, in təmöl apɪəpɪ əmə napən əha. 24 Kəni soldia mɪn u kɪnotənɪ-əni kəm lah mɪn məmə, “Ei, təsəuvirɪən məmə okotearis nati u. Təuvir məmə okotatu əmə e tais ohni. Kəni iətəmi tol win lan, in tos rəhan u kot.” Nati u təmɪet məmə otol nəghatɪən rəha Nauəuə Rəha Uhgɪn tuva mol nɪpəhrɪənɪən, u təmənɪ məmə,

“Ilah kəmotəmki rəkis rəhak napən. Ilah kəmotəuəri e lah mɪn.

Kəni ilah kəmotatu e tais məmə otəgətun məmə pəh otos napən mɪn əha.”†

Kəni tol lanəha, soldia mɪn kəmotol pəhrɪən lanəha.‡

Iesu mɪnə rəhan məmə

‡ 19:13 Kapata in ikɪn kəti kəməlɪn kəpiəl iətəm tepin-epin mɪn ikɪn, kol təhmen əmə e simen. § 19:14

Jon 19:19,21,22 * 19:16 Pailət in təhrun əmə məmə Iesu nati tərəh tikə lan, mətəu in təhrun mɪn məmə nəmə təsoliən nɪkilah, okotol nərahɪən, kəni Sisə u kɪg rəha Rom təhrun nərahɪən lan e uək rəhan.

† 19:17 Luk 14:27 ‡ 19:19 Jon 19:14,21 § 19:20 Hip 13:12 * 19:21 Jon 19:14 † 19:24 Sam 22:18 ‡ 19:24 Jon 19:28,36,37

²⁵ Kəni iuəkir əmə o nigı kəməluau rəha Iesu, niṗətan kuvət kəmautəhtul əha ikin. Mamə rəha Iesu, mine pia rəhan mamə, mine Meri kəti mın, pətan rəha Klopəs, mine iahunin kəti mın Meri pətan Maktələ. § ²⁶ Kəni nian Iesu təmeruh rəhan mamə mine suah u iətəm in tolkeikei pik* kautəhtul e nikalin, kəni təni=pən kəm rəhan mamə məmə, “!Pətan, nətim kol!”

²⁷ Kəni məni=pən kəm suah u məmə, “Ik rəham u mamə.” Kəni tətəuəin e nian əha, suah u təmit pətan u mian iman ikin, kəni in təməteh vivi in, təhmen e rəhan əhruahru mamə.

Iesu tinimis

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kəni uərisig lan, Iesu təməhrun məmə uək mın iətəm in təmuva məmə otol, tinol naunun rəkis. † Kəni o nolian nəghatien mın e Nauəuə Rəha Uhgın tuva mol niṗəhrionian lan, in təməni məmə “Inəuəu.” ‡

²⁹ Kəni nosinatı əkəku kəti əha ikin tətəharəg, kəmiuvi=pən wain lanu tarfu, məni lan nəhm̄tin teiuiəu. Kəni ilah kəmotələs nati kəti talus-alus təhmen e kotin, kəni motəfən e wain u, kəni motətu=pən e nəhlmi nigı kəti kətəni məmə hisop, kəni motləfəri tuvən iuəkir o nohlı Iesu, məmə otəm̄nim. ³⁰ Kəni nian in təməmnim wain u nəuəvətın, kəni məni məmə, “!Natimnati rəfin tinol naunun!” §

Kəni in təmarəg iahu e rəhn-kapə, mehəg pətigəm e rəhan nəhəgıən tiet, kəni mımis.

Suah kəti təməu nikali Iesu

³¹ Nian əha rəha nol əpenə-penəian, mətəu-inu okəni lauig lan, nian rəha Sapət. (Kəni Sapət u, in Sapət keikei kəti.)* Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotolkeikeian məmə niṗəti suah milahal əha okəhləhkul e nigı kəməluau mətəuərus=pən nian əha. Kəni o nati əha inəha, ilah kəməhuvən motətapuəh o Pailət məmə otahlı=pən rəhan mın nətəmimi, kəhuvən, motəhtihli nəhlkilahal, pəh ilahal okihlimis uəhai əmə. Konu ilah okotələs rəkis niṗətılahal. ³² Kəni soldia mın kəmotəupən motəhtihli nəhlki suah mil u keiu iətəm kəmotəhti=pən ilau e nigı kəməluau ilahal Iesu.

³³ Mətəu nian kəməhuva o Iesu moteruh məmə in tinimis rəkis. Kəni əmeiko, ilah kəsotəhtihlian nəhlkin. ³⁴ Kəni soldia kəti təməu əmə nikalin e rəhan nırəu, † kəni rəueiu əgın, nırə mine nəhu kəmuaiu əhmen-əhmen əmə, ‡ mətəueiuaiu e niṗətın. § ³⁵ (Kəni suah kəti əha ikin tətəhtul,* in təmeh natimnati mın u e nəhm̄tin. Kəni nəghatien mın rəha suah u, in təhruahru, kəni in təhrun məmə in tətəni pəhrion. Kəni in tətəni pətigəm məmə itəmāh mın onəkotəhrun motəhatətə lan.) ³⁶ Natimnati mın u kəməhuva məmə okotol nəghatien e Nauəuə Rəha Uhgın tuva mol niṗəhrionian lan, † u tətəni məmə, “Ko nikilkilin kəti təsitəgıtian.” ‡ ³⁷ Kəni nəghatien kəti mın e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Ilah okoteruh suah u iətəm kəmotəu.” §

§ 19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:26 Jon tətəni aru əmə in məmə, “suah u iətəm in tolkeikei pik” (Jon 13:23). † 19:28 Jon 17:4 ‡ 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29 § 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 * 19:31 Sapət u, in Sapət keikei kəti, mətəu-inu təmuva əhruahru e nian rəha lafet rəha Pasova. † 19:34 Sek 12:10; Nəh 1:7 ‡ 19:34 Nian nırə mine nəhu kəmuaiu tətəgətun məmə Iesu təmimis pəhrion əgın. § 19:34 1Jon 5:6-8 * 19:35 Aposil Jon iətəm təmətəi nauəuə u, in tətəgati aru əmə lan e fes 35 (Jon 19:26; 21:24). † 19:36 Jon 19:24,28,37 ‡ 19:36 Iesu in təhmen e Nati Sipsip rəha lafet rəha Pasova kəni niran otəmsiəgəh nətəmimi rəha Uhgın. (Jon 1:29; 1Kor 5:7; 1Pitə 1:19) Təhmen məmə kəməsatəgihlian nikilkili nenəti sipsip mın iətəm katoh e lafet rəha Pasova (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolian əhmen əmə, nikilkili Iesu kəti, təməsitəgıtian. Sam 34:20. § 19:37 Sek 12:10; Nəh 1:7

Josip mine Nikotiməs, ilau kəmiatənim Iesu

³⁸ Kəni uərisig e natimnati mīn u, iətəm Aramatia kəti, nərgin u, Josip. Josip u, in iətəmimi kəti rəha Iesu, mətəu tətəhluaiḡ e nati u, mətəu-inu tətəgin e natəmi asoli rəha natəm Isrel.* In təmuvən meruh Pailət, kəni tətəpuəh ohni məmə oteḡəhan lan pəh tos rəkis nīpəti Iesu. Kəni əmeiko, Pailət təmeḡəhan lan, kəni in təmuvən mos rəkis. ³⁹ Kəni Nikotiməs, u aupən in təmuvən meruh Iesu lapin,† in təmuvən ilau Josip. In tatitol kətīm kəti, təməriauəh e nati piēn-piēn mīn u mir mine alos. Kətīm u təfigəm təhmen e tate kilo.

⁴⁰ Kəni ilau kəmuos rəkis nīpəti Iesu, muəuveḡ e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni ilau kəmuol=pən mir mine alos e napən u, təhmen əhruahru əmə məmə inu natəm Isrel kəutəuveḡ nīpəti iətəmimi mine lan, mautohtənim.

⁴¹ Kəni ikin əha kəmətu-pəri Iesu ikin e nigī kəməluau, nimai kəti əha ikin, kəni ikin əha, nīpəḡ kəpiel kəti əha ikin, iətəm katitənim itəmi ikin. Kəni ikin əha, kəsitənim=pən əhanəhiən iətəmi kəti ikin.‡ ⁴² Kəni ilau kəmuələhu=pən nīpəti Iesu e nīpəḡ kəpiel u, mətəu-inu nian əha in nian rəha natəm Isrel kautol əpenə-penə lan o Sapət,§ kəni nīpəḡ kəpiel iətəm katitənim itəmi ikin, in iuəkir əmə.

20

Iesu tinəmiəḡəh mīn

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ E Sante, ləplapin aḡin, tətəpinəpu əhanəh, Meri u pətan Maktələ,* təmuvən e nīpəḡ kəpiel. †Kəni meruh məmə kəpiel asoli u kəmahtipəsḡig e nīpəḡ kəpiel lan, kəmisuə rəkis! ² Tol lanəha, kəni in təmaiu mitalig muvən o Saimon Pitə mine iətəmimi u kəti mīn rəha Iesu, u Iesu tolkeikei pik, kəni mənī=pən kəm lau məmə, “Ilah kəmotələs rəkis nīpəti Iərmənig əpəha e nīpəḡ kəpiel. Kəni iəkotəruu məmə kəmotələhu=pən iə nīpətin.”

³ Kəni Pitə mine iətəmimi kəti mīn u rəha Iesu, kəmiaiet mətian məmə okueruh nīpəḡ əha. ⁴ Kəmuaiu əsanən mian, mətəu suah u kəti in təmaiu maupən mapirəkis Pitə, maupən muvən əpəha nīpəḡ u ikin. ⁵ Kəni in təməməhli-əməhli məsal=pən əpəha imə, kəni meruh napən təuvir u linən tətəməhli, mətəu in təməsuvenian imə.

⁶ Kəni Saimon Pitə in təmiet pətḡḡəm=pa mīn, kəni miuvig=pən uəhai əmə imə e nīpəḡ kəpiel u, kəni meruh napən mīn u kautəməhli, ⁷ kəni meruh mīn napən u kəməuveḡ rəhn-kapə Iesu lan aupən. Napən u, in təsəməhli-pənian ilah napən mīn u nəuvein, mətəu in kəmaiu-aiu vivi kələhu pişin. ⁸ Iətəmimi u rəha Iesu iətəm təmaupən, in mīn təmuvən imə e nīpəḡ kəpiel, kəni in təmeruh natimnati mīn u, kəni in təməhatətə məmə Iesu tinəmiəḡəh mīn. ⁹ (Nauəuə Rəha Uḡgin tətəni məmə Iesu otəkeikei məmiəḡəh mīn e nimisian, mətəu ilah kəsotəhrun vivi əhanəhiən nəḡhatian əha.)†

Meri u pətan Maktələ in təmeruh Iesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kəni iətəmimi mil u rəha Iesu kəmiatəlig mətian imalau ikin, ¹¹ mətəu Meri in tətəhtul iuəkir e nīpəḡ kəpiel u mətəsək. Kəni nian in təmətəsək əhanəh, kəni məməhli-əməhli mətəsəl=pən əpəha e nīpəḡ. ¹² Kəni əmeiko mafu aḡelo keiu əpəha imə. Napən rəhalau in tərūən vivi. Ilau kətuəharəḡ əha

* **19:38** Jon 7:13 † **19:39** Jon 3:1-2; 7:50 ‡ **19:41** Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəḡhati e nolian rəha nitənimian itəmi. § **19:42** Afin-to futnot e 19:31. * **20:1** Luk 8:2; Jon 19:25 † **20:9** Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Uək 2:24-28

kəmələhu=pən Iesu ikin. Kətiəh tətəharəg e nimei rəhn-kapə, kəni kətiəh e nimei nəhlkin.

¹³ Kəni ilau kəmuəstarpuəh ohni məmə, “Pətan. ?Ik nətasək o nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “Ilah kəmotələs rəkis nipəti Iərməniḡ rəhak, kəni iəkəruu məmə kəmotələhu=pən iə.”

¹⁴ Nian in tinəni rəkis nəghatiən u, kəni meirair, kəni meruh Iesu tətəhtul, mətəu in təruru məmə Iesu.

¹⁵ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “Pətan. ?Nətasək o nati nak? Ik nətasal e pəh?”

Mətəu pətan u, nikin təhti məmə mətə iətəmi u tətəfəl nati əha ikin əha, kəni in təməni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, nəmə ik nəmələs rəkis nipətin, kəni mələhu=pən ikin kəti, əui, əni=pa-to kəm iəu, pəh iəu iəkuvən mos.”

¹⁶ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Meri.”[‡]

Kəni Meri təmeirair uəhai əmə, məsal=pən meruh, kəni məni məmə, “! Raponi!” (Inu nəghatiən rəha nətəm Isrəl u, nipətin təni məmə, “Rəhak ləḡətu.”)

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Saskəlimiən iəu, mətəu iəu iəsuvən əhanəhiən əpəha ilis o rəhak Tata. Mətəu ik, uvən, meh piak min kəni məni=pən kəm lah məmə iəu inatitəliḡ=pən ilis o rəhak Tata, kəni in min rəhatəmah Tata. In Uḡin rəhak, kəni in Uḡin min rəhatəmah.”

¹⁸ Kəni Meri təmuəvən meruh nətəmi mi min rəha Iesu, kəni təni=pən kəm lah məmə, “!Nəsuaḡ min əpəl! Iəu iəmeruh Iərməniḡ!” Kəni in təməni pətiḡəm nəghatiən min iətəm Iesu in təməni=pən kəm in.

Nətəmi mi rəha Iesu kəmoteruh in

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ E Sante ləhnauiy, nətəmi mi min rəha Iesu kəmotuhapum in ilah min əpəha e nime kəti, kəni motasiḡ e doə motol loklan, mətəu-inu ilah kəutəḡin e nətəmi asoli rəha nətəm Isrəl. Kəni əmeiko, Iesu təmuva məhtul e nəluḡin e lah kəni məni=pən kəm lah məmə, “Pəh nəməlinuiən tətətiḡ o təmah.”[§] ²⁰ Kəni məḡətuən nəhlmin mine nəhlkin kəm lah, kəni nikilah təmagiən pik mətəu-inu kinoteruh Iərməniḡ.*

²¹ Kəni Iesu təni=pən min kəm lah məmə, “Pəh nəməlinuiən tətətiḡ o təmah.[†] Tol mə rəhak Tatə təmahli=pa iəu,[‡] e noliən əhmen əmə, iəu iətəhli=pən itəmah.”[§] ²² Kəni nian in tinəni rəkis nəghatiən u, kəni in təməhəḡ=pən e lah, kəni məni məmə, “Itəmah, otos Nərm in Rəha Uḡin.*” ²³ Nəmə nəkotalu e noliən tərəh rəha iətəmi mi, kəni Uḡin min otəfəl rəkis noliən tərəh rəhan. Mətəu nəmə itəmah nəsotaluiən e noliən tərəh rəha iətəmi mi, kəni Uḡin otəsaluiən lan kəni məsafəl rəkisiən.”[†]

Iesu mine Toməs

²⁴ Kəni iətəmi tuələf u kəti rəha Iesu, nəḡin u Toməs, u kətauin lan məmə, Mil-Mil, in təmikə e nian Iesu təmiət pətiḡəm=pa o lah. ²⁵ Kəni in min nəuvein, ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ei, iəmoteruh rəhataḡ Iərməniḡ!”

Mətəu Toməs təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəruḡ nime nil e nəhlmin mil, konu iəkək e nəuanəhlmək, konu meapən e nime nirəu e nikalin, konu pəh iəkəni nipəhrəniən məmə in pəhrəniən məpanəhatətə lan. Mətəu nəmə iəsehiən, ko iəsəhatətəiən lan.”[‡]

[‡] **20:16** Iesu təmauin e nəḡi Meri e nəghatiən Aram, u nəghatiən əhruahru rəhalau, konu in təhrun məmə Iesu. Mətə ilau kətuəghati e nəghatiən Kris kəm lau min e fes 13-15. **§ 20:19** Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 * **20:20** Jon 16:19-22 † **20:21** Jon 20:19,26 ‡ **20:21** Jon 3:17 **§ 20:21** Mat 28:19; Jon 17:18 * **20:22** Esik 37:9; Jon 7:39; Uək 2:38; 8:15-17; 19:2; Kəl 3:2 † **20:23** Mat 16:19; 18:18 ‡ **20:25** Mak 16:11

26 Kəni tinos nəfakian apiaəpiə kətiəh rəkis, nətəmimi min rəha Iesu kəutəharəg min əpəha imə, e nimə kətiəh əmə, kəni motahtipəsəg e doə, motol lok. Kəni Toməs əha ikin ilah min. Nəti əpnəpən kəmol lok e doə, mətəu Iesu tatig muva min məhtul e nəlugin e lah məni=pən məmə, “Pəh nəməlinuian tətatig o təmah.”[§] 27 Kəni məni=pən kəm Toməs məmə, “Eruh-to nəhlmək. Va mek e nəuanəhlməm. Kəni muahru=pa e nəhlməm kəni meapən e nimei nərəu u e nikalik. Səniən neiuəian lan, mətəu ik onəkəkeikei məhatətə lak.”*

28 Kəni Toməs tənə=pən kəm in məmə, “Ik rəhak İərmənig, kəni ik rəhak Uhgın.”†

29 Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Ik nəməhatətə lak, mətəu-inu nəmeruh iəu.[‡] Mətəu nətəmimi min u kəsoteruhian iəu, kəni ilah kəutəhatətə lak, ilah okotos nəuvirian pəhriən, nikilah tagiən pəhriən.”§

Nauəuə u, kəmətəi məmə nətəmimi okotəhatətə e Iesu

30 Iesu təmol nəmtətiən min tēpət e nəhmti rəhan nətəmimi, iətəm kəsətəi rəkisian e nauəuə u.* 31 Mətəu kəmətəi natimnati min u e nauəuə u məmə itəmah onəkotəhatətə† məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, inu Nəti Uhgın. Kəmətəi lanəha, məmə itəmah onəkotos nəmiəgəhian e nərgin, mətəu-inu itəmah nəutəhatətə lan.[‡]

21

Iesu təmol əpu in kəm rəhan nətəmimi ilah səpin

1 Uərisig e natimnati min u, Iesu təmol əpu min in o rəhan min nətəmimi,* əpəha e nıpəkil e nikali nəhu asoli, kətəni məmə Lek Kaləli.† Kəni təmol əpu in lanu. 2 E nian əha, nətəmimi min u rəha Iesu kəmotəliuək kətiəh: Saimon Pitə, mine Toməs u kətuəin lan məmə Mil-Mil, mine Nətəniəl u iətəm Kaləli iman lahuənu Kenə, mine nəti Səpəti mil,[‡] mine iətəmimi mil keiu min rəha Iesu. 3 Saimon Pitə tənə=pən kəm lah məmə, “İəu inatuvən iəkauəl e nəmu min.”

Kəni ilah kotəni məmə, “İntəh, pəh kitəh rəfin kəhuvən.” Kəni ilah rəfin kəmotəiuaui, məhuvən e bot kəti. Kəni Pitə təməpeg rəhan nəpən o uək. Kəni ilah kəməhuvən, motəraki e net, mətəuarus tian. Mətəu kəsotəsiən nəmu kəti mine.§

4 Kəni tınatian, kəni Iesu tuva mətəhtul ipari, mətəu rəhan min nətəmimi, ilah kotəruru məmə Iesu.*

5 In tətəpuəh o lah məmə, “İNəman! ?Nəsotəsiən nəmu kəti?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Kəpə, nəmu tikə.”

6 Kəni in tənə=pən kəm lah məmə, “İntəh, otəraki=pən-to e net e nəven maru ikin e nikali bot, kəni onəkotiivi nəmu nəuvein.” Kəni əmeiko, kəmotəraki pətigəm e net, əmeiko, minotəruru niuvi-pəriən, mətəu-inu net təri minəri minəriəuəh e nəmu.†

7 Kəni suah u iətəmi Iesu tolkeikei pik, in tənə=pən kəm Pitə məmə, “İE! İərmənig əhruahru əha!” Kəni nian Pitə təmətəu nəghatian u, təmətəuti uəhai əmə e rəhan kot, kəni miuvig pətigəm ləuantəhi, meai muvari. 8 Kəni nətəmimi min u nəuvein rəha Iesu, ilah kəməhuvəri e bot, motiuvu net əpəha təməriəuəh e nəmu, mətəu-inu bot iuəkir əmə o nıpəkil, təhmen əmə o hanrit mitə. 9 Kəni nian ilah kəməhuvəri, moteruh nigəm əkəku kəti əha ikin,

§ 20:26 Jon 14:27; 20:19,21 * 20:27 Luk 24:40 † 20:28 Nəh 4:11 ‡ 20:29 Jon 3:15 § 20:29 1Pitə 1:8-9 * 20:30 Jon 21:25 † 20:31 Jon 3:15 ‡ 20:31 Jon 19:35 * 21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26 † 21:1 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə “nəhu Lek Taipirias,” in nərgi nəhu Lek Kaləli kəti min. ‡ 21:2 Nəti Səpəti mil keiu, ilau u Jemis mine Jon. Jon u inu in təməti nauəuə u. § 21:3 Luk 5:5 * 21:4 Luk 24:16; Jon 20:14 † 21:6 Luk 5:4-7

nəuanəmkeiuv tatuəu əhanəh, kəni nəmu nəuvein əha ikin, kətuvan e nigəm, mine pıret əha ikin.

¹⁰ Kəni İesu tənı=pən kəm lah məmə, “Otos nəmu min ko nəuvein iətəm nəmotos məhuva.”

¹¹ Kəni Saimon Pitə təmuvən min e bot, kəni miuvi kəkan net muvən əpəha ipari. Net u tərıauəh e nəmu asoli min, ilah rəfin uan-hanrit fıftı-trı. Kəni nati əpnarın məmə net u təməriauəh pəu e nəmu, mətəu in təməsəhapuian.

¹² Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuva motauən.” Kəni ilah nıkilah təgin məmə otətapuəh ohni məmə, “?İk pəh u?” mətəu-inu ilah kınotəhrun əsas məmə in İərmənıg. ¹³ Kəni İesu təmos pıret muva məfən kəm lah, kəni məfən min nəmu.

¹⁴ Kəni inu, nian tatol kılil lan, iətəm İesu təmol əpu in o rəhan min nətəmımi uərisıg e nian in təmımis, kəni məmılgəh min.‡

İesu mine Pitə

¹⁵ Nian ilah kınotauən rəkıs, İesu təmətapuəh o Saimon Pitə, məmə, “Saimon Pitə, nəti Jon. ?İk nəkolkeikei iəu tapırəkıs nətəmi min u?”

Pitə tənı=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərmənıg, ik nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei pık ik.”§

Kəni İesu tənı=pən kəm in məmə, “İntəh, ik onəkaugın rəhak nenəti sipsip min.”

¹⁶ Kəni İesu tatıg mətapuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ?İk nəkolkeikei iəu?”

In tənı=pən kəm İesu məmə, “Əuəh İərmənıg, ik nəkəhrun məmə iəkolkeikei ik.”

Kəni İesu tənı=pən kəm in məmə, “İntələh, ik onəkəsəl vıvi o rəhak min sipsip.”*

¹⁷ Kəni mau kılil lan, İesu tatıg mətapuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ?İk nəkolkeikei iəu?”†

Kəni Pitə, nıkin təmahmə, mətəu-inu İesu təmətapuəh ohni mau kılil, məmə, “?İk nəkolkeikei iəu?” Kəni in tənı=pən kəm in məmə, “İərmənıg, ik nəkəhrun rəfin natımnati.‡ Nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei ik.”

Kəni İesu tənı=pən kəm in məmə, “İntəh, ik ətaugın rəhak min sipsip.”§

¹⁸ “Nıpəhrıənıən agın u iətəni kəm ik məmə, əupən, e rəham nətəm aluəiən, nəməteargin aru rəham kətəuti, kəni mətəliuək matuvən ikin min rəfin iətəm nəkolkeikei məmə nəkuvən ikin. Mətəu nian ik onəkəuəhli, onəkəuəhru e nəhlmə, kəni iətə-pısın kəti otəlis-ərain rəham kətəuti, kəni mit ik nəkian ikin ik nəsolkeikeiən məmə nəkuvən ikin.” ¹⁹ E nəghatıən u, İesu təmaupən mətəni pətıgəm rəkıs əmə, nolıən iətəm Pitə otımis, kəni rəhan nımisıən,* in otəfəri nərgi Uhgın.†

Kəni İesu tənı=pən kəm in məmə, “İntəh, uərisıg lak.”‡

İesu mine suah u

iətəm İesu təmolkeikei pık

²⁰ Kəni Pitə teırarik meruh iətəmımi kəti rəha İesu tətəuərisıg e lau, iətəmımi u İesu tolkeikei pık. İətəmi əha inəha, iətəm təmıiəu-iəu muva iuəkir o İesu e nian

‡ 21:14 Jon 20:1,19,26 § 21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 * 21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11;

Uək 20:28; 1Pitə 5:2-3 † 21:17 Jon 13:38 ‡ 21:17 Jon 16:30 § 21:17 Nian İesu tətəni məmə, “onəkaugın rəhak nenəti sipsip min,” mine “onəkəsəl vıvi o rəhak min sipsip,” mine “ətaugın rəhak min sipsip,” kahləni nati kətıəh əmə e suaru pısın pısın e nəghatıən. * 21:19 Kətəni məmə e nu tate min

tətuva, kəni kəpanətu-pəri Pitə e nigı kəməluu. † 21:19 Jon 13:36; 2Pitə 1:14 ‡ 21:19 Mat 4:19; 16:24

kəməutauən e lafet rəha Pasova, kəni mətətapuəh ohni məmə, “?Iərmənig, pəh u otegəhan=pən lam e nəhlmi rəham min tikimīr?”§

²¹ Nian Pitə təmeruh in, kəni tətapuəh o Iesu məmə, “?Iərmənig, mətəu təhro e suah kəha?”

²² Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “? Nəmə iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh muvən mətəuarus nian iəkətəlig=pa min, ik onəkəhrun o nak? Ik u, ik onəkəkeikei muərisig lak.”

²³ Kəni tol lanəha o nati u Iesu təməni, nəghatiən kəti əha ikin kətəni titəlau-təlau e piatah min məmə, “Iətəmimi u rəha Iesu otəsīmisiən,” mətəu Iesu təməsəniən kəm Pitə məmə suah u otəsīmisiən. In təməni əmə məmə, “? Nəmə, iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh mətəuarus=pən iəkətəlig=pa min, ik onəkəhrun o nak?”

²⁴ Iətəmimi u rəha Iesu in iətəmimi kətiəh əmə iətəm tətəni pətigəm natimnati min u,* kəni in mətəi rəkis nəghatiən min u. Kəni itimah iəkotəhrun məmə nəghatiən min u tətəni, in nīpəhrīənīən əmə.†

Naunun nəghatiən

²⁵ Kəni natimnati tēpət min əpəha ikin iətəm Iesu təmol‡ kəni nəmə nətəmimi kəmotətəi rəkis natimnati min u ilah rəfin e nauəuə min, iəu, nīkik təhti məmə nəhue niftəni u təkəku o nəliniən nauəuə min u.

§ **21:20** Jon 13:23,25 * **21:24** Jon 15:27 † **21:24** Nian nəuvein, Jon tətəghati lanəha, mətəni məmə, “itimah,” uə “in,” məsəniən “iəu,” mətəu in tətəni aru əmə in. (19:35; eruh-to 1Jon 1:1-4 mine Nəghatiən əkuəkīr rəha nauəuə u Jon: **?Pəh təmətəi nauəuə u?**). ‡ **21:25** Jon 20:30

Uək Min Uək Min Rəha Aposil Min

Nəghatıən əkuəkır rəha nauəuə u Uək Min

?Pəh təmətəi nauəuə u? Luk təmətəi nauəuə u. Afın e “Nəghatıən əkuəkır rəha nauəuə u Luk” o nəhrunıən məmə Luk in pəh.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Luk təmətəi nauəuə u tatuvən kəm in kəti, nərgin u Teofiləs, iətəm kəfiəh əmə iətəm Luk təmətəi nauəuə u “Nanusıən Təuvır İətəm Luk Təmətəi” tatuvən kəm in. Nərgin u, nıpətın tənı məmə, “İətəmımi iətəm tolkeıkeı UHgin.” Luk təmətəi nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə nətəm İsrəl tətət mınə İanıhlua tətət okotafın mın.

?Natıgıən təhro lanu nıan təmətəi? Nauəuə mın rəha Nanusıən Təuvır kəutəghatı e nəmıəghıən mınə nımısıən rəha İesu. Nauəuə u tətəni pətıgəm məmə nıməfakı təməhro lanu mətuəuın. Nıpılga nauəuə əupən nəuvetın u tətəghatı tətət e uək rəha Pıtə, kəni nıpılga asolı iətəm tətuarısıg lan tətəghatı e nəmıəghıən mınə uək rəha Pol.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Luk təmətəi nauəuə u mətəni məmə nıməfakı təməhro lanu mətuəuın, kəni təməhro mın lanu nıməfakı təmevıə. E nıan əha, nətəm İsrəl tətət kəsotatıgıən e nıtəni İsrəl, mətəu kəutatıg e nıtəni mın iətəm Rom tətarmənıg e lah. Aposil mın ilah rəfın nətəm İsrəl. Nanusıən təuvır əha kəmaupən kəni=pən kəm nətəm İsrəl mınə Nanıhlua* mın u kəutohtəu=pən nəfakıən rəha nətəm İsrəl. Kəni Pıtə mınə Pol mınə ilah mın nəuveın kınautos mınautuvən kəm Nanıhlua mın əpnapın mın. Təmə İərman tolkeıkeı məmə otıtəu=pən nəfakıən rəha nətəm İsrəl, in okəkeıkeı kəhgi=pən kəni mıtəu=pən mın lou əlkələh mın tətət. Mətəu Pol mınə Pıtə rəueıu kınuaħrun məmə nəmə iətəmi tolkeıkeı məmə otəhatətə e İesu, kəni ko nıkın təsəhtıən məmə okəhgi=pən mınə mıtəu=pən lou əlkələh mın əha. Nətəm İsrəl tətət nıan kəmotətəu nətəlıgıən u, ilah kınətəməkı e Pol mınə Pıtə mınə autol nərahıən kəm lau. Mətəu ilau kəmuħalpın=pən nəghatıən rəhalah. Nıan kəmotələs Pol məhuvən e kot, nətəmi asolı rəha Rom kəməsoteruhıən məmə in təmöl natı kəti tarah. E naunun nauəuə u, Pol in tətətıg əpəha e taun asolı u Rom, u iətəmi asolı ađın rəha Rom tətətıg ikın. Kəni Pol təmətəni pətıgəm nanusıən təuvır, iətəmi tıkə məmə otəniəhu.

Uħgin təməni məmə otahlıpa Narmın rəhan

¹ Teofiləs, e rəhak nauəuə iətəm iəmətəi əupən, iəmətəi nolıən mın rəha natımnatı rəfın iətəm İesu təmöl mınə mətəgətun nətəmımi lan. ² Nauəuə əha tətəni pətıgəm nıan İesu təmətuəuın rəhan uək mətəuarus Uħgin təmos rəkıs muvən e Negəu e Neai. Mətəu əupən, nıan təməsuvən əhanəhıən e Negəu e Neai, Narmın Rəha Uħgin təmasırı lan məmə otəgətun rəhan mın aposil[†] mın natı nak in tolkeıkeı məmə okotol. ³ E nıan təməmıəgh mın e nımısıən, nıan tətət tətıva o lah, kəni kotərıh in e nıan kətıəh kətıəh e nıan fote, kəni matol əpu in kəm lah kəni məgətun ilah e nolıən mın tətət məmə in təməmıəgh

* : Nanıhlua, İanıhlua – Afın-to e tıksınarı. **1:1** Luk 1:3 † **1:2** “Aposil” in suah kəti iətəm İesu Kırsto təmahlı=pən o nəni pətıgəmıən rəhan nəghatıən. Nıan nəkotafın nəghatıən əha “aposil” e nauəuə u, nıpətın tətəni məmə nətəmımi tueləf rəha İesu u kəmutalıuək ilah mın. Kəni e nauəuə u, Pol təməni məmə in mın aposil kəti rəha İesu, mətəu in təməsənıən ilah nətəmımi tueləf mın əha. Nauəuə u, in tətəghatı tətət e aposil mil, Pıtə mınə Pol. **1:2** Mak 16:19; Luk 24:49-51

pāhriēn e nīmisiēn. Kēni e nian mīn āha, tēmātəgətun ilah e Narməniġiān Rəha Uhgīn.

⁴ Iesu tēmātətig əhanəh ilah min ilah, kēni nian kəti, nian tēmətəuən ilah min ilah, in tēmāni=pən nəghatiēn kəti kəm lah məmə, “Itəmah onəsotaupənīan mohiet u Jerusiləm. Onəkotəkeikei məutətig motətəuərus onəkotos Narmīn Rəha Uhgīn, u rəhak tata tēmāni əskasik rəkis məmə otəfən kəm tēmah, təhmen lanu məmə iəu iəmāni=pīnə rəkis kəm tēmah. ⁵ Aupən Jon tēmətəl bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu otəsuvhīēn, Uhgīn in otəl bəptais e tēmah e Narmīn Rəhan.”

Əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, Uhgīn təmos Iesu muvən e Neġəu e Neai

⁶ E nian mīn āha, aposil mīn kəmətətig ilah Iesu, kəmətətapuəh ohni məmə, “? Iərməniġ, rəueiu əha tinəuvir məmə ik onəkəl kitah nətəm Isrel okotarməniġ e nitəni mīn rəhatah, uə kəpə?”

⁷ Mətəu Iesu tēni=pən kəm lah məmə, “E nian mīn rəha natimnati mīn āha, Tata Uhgīn tēməhluaig e natimnati o tēmah, məmə ko nəsotəhrunīēn. In pīsīn əmə, tinitəpin rəkis e rəhan nəsanəniēn. ⁸ Mətəu nian Narmīn Rəha Uhgīn otuva mətig e tēmah, itəmah onəkotos nəsanəniēn. Kēni itəmah onəkotəkeikei məhuvən motəni pətigəm rəhak nəghatiēn əpəha Jerusiləm, mīne ikin mīn əpəha Jutā, mīne Səmeriə, kēni mīne ikin mīn rəfin e nitənimtəni mīn.”

⁹ Nian tēmāni rəkis əmə nəghatiēn əha kəm lah, kēni Uhgīn tos rəkis in məri matuvən e neai. Nian ilah kəmauteruh, kēni nəpuə kəti tuva məuveg, kēni ilah kəsoteruhīēn mīn. ¹⁰ Nian kəmətəsəl pəri əhanəh e neai məutəsəl lan, əmeiko suah mil keiu kəmuəfən napən ruən kəmiaiet=pa e nəlugin e lah. ¹¹ Kēni muəni=pən kəm lah məmə, “!Nətəm Kaləli! ?Təhro nəutəhtul u ikinu məutəsəl pəri lan əpətu lan e nəpuə? Iesu əha Uhgīn təmos rəkis o tēmah mos məri matuvən e neai, in otəmanitəlig pa mīn təhmen=pən əmə lanəha, mə tətəri matuvən.”

Aposil mīn

¹² Kēni aposil mīn kəmotsipən e nitəuət u kətəni məmə, Nitəuət Rəha Nigi U Olif, motohtəlig=pən Jerusiləm səniəmə isəu pik, iuəkīr əmə. ¹³ Nian kəmohtig=pən Jerusiləm, məhuvən=pən imə e nəuan nīmə kəti əpəha ilis lan, ikin kəutətig ikin. Aposil mīn āha, nərgiləh u Pitə mīne Jon mīne Jemis mīne Antiru mīne Filip mīne Toməs mīne Patolomiu mīne Matiu mīne Jemis nətī Alfias mīne Saimon Selot‡ mīne Jutəs nətī Jemis. ¹⁴ Nətəmi mīn āha mīne nīpətan mīn, mīne Meri u məmə rəha Iesu, mīne notəha Iesu mīn, ilah kəutəhuva pətī-pətī e nīkilah kətīəh məutəfaki nian rəfin.

Iətəmi u otos nīmēi Jutəs

¹⁵ Kēni nian kəti, nian nətəm kəutəhatətə e Iesu kəmətəharəg, ilah tēpət, təhmen e uan-hanrit-tuenti ilah rəfin. Kēni Pitə tēməhtul mətəghati kəm lah məmə, ¹⁶ “Piak mīn mīne nəuvīnik mīn. Nuvəh aupən Narmīn Rəha Uhgīn tēməfən nəghatiēn kəti kəm Kig Tefit, kēni Kig Tefit tēni pətigəm. Tēmāni məmə suah kəti oteghān e Iesu kəm nətəmimi, kēni ilah okotaskəlīm motəhamu. Nəghatiēn rəha Nauəuə Rəha Uhgīn otəkeikei muva mol nīpəhriēniēn lan, kēni rəueiu nəghatiēn o suah u tinuva mol nīpəhriēniēn rəkis lan. Suah u in Jutəs. ¹⁷ Jutəs, in rəhan əha ikin uək məmə otasiru e tah, in kitah əmə.”

18 (Jutás u inu tamos nǎhmti niftáni kǎti e mǎni u tamos e nolian tǎrah iǎtǎm in tǎmol. E niftáni ǎha, tǎmǎmei morin kǎni nǎrfin tǎhapu nisigan tiet. 19 Kǎni nǎtǎm Jerusilǎm kǎmotǎtǎu nǎghatian ǎha, kǎni ilah kotauin e niftáni ǎha e nǎghatian ǎha ikin mǎmǎ, “Akeltama,” nǎpǎtin u mǎmǎ Niftáni E Nirǎ.)

20 Kǎni Pitǎ tǎmǎni mǎmǎ, “Natimnati iǎtǎm Jutás tǎmol tǎmuva mol nǎpǎhrǎian lan mǎtǎu-inu e Nauuǎ Rǎha Nǎpuǎn Mǎn, nǎghatian kǎti tǎtǎni mǎmǎ, ‘Tǎuvir mǎmǎ rǎhan nimǎ tǎtǎhtul ǎpnǎpin ǎmǎ, pǎh iǎtǎmi kǎti otǎsatigian ikin.’”

“Kǎni nǎghatian kǎti mǎn tǎtǎni lanu mǎmǎ, ‘Tǎuvir mǎmǎ iǎtǎmi pisin kǎti mǎn otuva mos nimein.’”

21-22 “Kǎni tol lanǎha, iǎtǎmi kǎti otǎkeikei mos nimei Jutás mǎtǎni pǎtigǎm kǎm nǎtǎmimi itimah mǎn, mǎmǎ Iǎrmǎnig Iesu tǎmǎmiǎgǎh mǎn e nimisian. Suah u, in suah kǎti iǎtǎm itimah mǎn iǎmautan aupǎn e nian mǎn u iǎtǎm Iǎrmǎnig Iesu tǎmǎtǎliuǎk lan. Suah u in suah kǎti iǎtǎm tǎmǎtǎtig nian Jon tǎmǎtǎni pǎtigǎm nǎghatian rǎha nolian bǎptais e tǎmi, muva mǎtǎuarus=pǎn nian Uhgin tǎmos rǎkis Iesu o tah mos mǎri muvǎn e Negǎu e Neai.”

23 Kǎni ilah kǎmotǎni nǎrgi iǎtǎmi keiu, kǎti nǎrgin u Josip u nian nǎuvein kǎtǎuin lan mǎmǎ Pasapǎs Jǎstǎs, kǎni kǎti mǎn, nǎrgin u Matias. 24 Kǎni ilah kǎmotǎfaki mǎutǎni mǎmǎ, “Iǎrmǎnig ik nǎkǎhrun niki nǎtǎmimi rǎfin. Ik ǎgǎtun e timah mǎmǎ suah mil u, in pǎhruvǎn u ik nǎnitǎpin rǎkis 25 mǎmǎ otǎskǎlim uǎk u rǎha aposil iǎtǎm Jutás tǎmǎpǎh mǎmǎ otuvǎn e suaru iǎtǎm tǎrah, iman ǎhruahru ikin.” 26 Nian ilah kǎmotǎfaki rǎkis, ilah kǎmoturin kǎpiel nǎuvein, kotǎhmen e tais, mǎmǎ otǎgǎtun mǎmǎ pǎh otos uǎk ǎha, kǎni kǎpiel mǎn kǎmotǎgǎtun nǎrgi Matias. Kǎni ilah kotǎfǎn Matias mǎmǎ in aposil kǎti, kǎni rǎueiu tinol mǎn tuelǎf aposil ilah rǎfin.

2

Narmin Rǎha Uhgin tǎmuva e nǎmiǎgǎhian rǎhalah

1 E nian rǎha Pentekos,* lafet kǎti rǎha nǎtǎm Isrel, nǎtǎm u kǎutǎhatǎtǎ e Iesu kǎmǎhuva kǎtiah. 2 Kǎni rǎueiu ǎgin mǎn, kǎmotǎtǎu nati kǎti tǎmsipǎri e neai tǎhmen e nimǎtagi asoli kǎti tǎtǎrkǎrik, kǎni nati kǎha kǎmotǎtǎu tǎmuva mǎri rǎfin e nǎpǎgnǎua nimǎ ǎha kǎutǎharǎg ikin. 3 Kǎni ilah kǎmoteruh nati kǎti tǎhmen e nǎmnami nigǎm tǎtuǎu. Kǎni nǎmnami nigǎm mǎn ǎha, kǎmotiuvig motǎn-ǎhmen nǎtǎmimi rǎfin nǎtǎm kǎutǎharǎg ǎha imǎ. 4 Kǎni ilah rǎfin, Narmin Rǎha Uhgin tǎmuva mǎriauǎh mǎtǎtig e lah, kǎni mǎfǎn nǎsanǎnian kǎm lah, mol ilah kinǎutǎgǎhati e nǎghatian iki pisin mǎn.

5 Kǎni nǎtǎmimi mǎn nǎuvein ǎha ikinu, nǎtǎm Isrel nǎtǎm kǎutǎfaki kǎm Uhgin. Aupǎn, ilah kǎmǎhuvǎn e nitǎni pisin pisin mǎn mǎutǎtig ikin, kǎni rǎueiu kohtǎlig=pa mǎutǎtig Jerusilǎm mǎmǎ okotol lafet rǎha Pasova. 6 Nian ilah kǎmotǎtǎu nǎghatian mǎn ǎha, nǎtǎmimi mǎn tepǎt kǎmǎhuva. Kǎni ilah kǎmotauit pik mǎtǎu-inu kǎmotǎtǎu nǎghatian mǎn rǎhalah nǎtǎmimi mǎn ǎha kǎutǎni. 7 Kǎmotauit pik ǎgin kǎni mǎutǎni mǎmǎ, “!Ei! ?Nǎtǎm Kalǎli mǎn ǎmǎ ǎha kǎutǎgǎhati, uǎ kǎpǎ? 8 ?Tǎhro ǎpǎha kǎti rǎfin kǎutǎtǎu rǎhatah nǎghatian mǎn ilah kǎutǎni? 9-11 Kitah u nǎtǎmimi iki pisin pisin mǎn tepǎt. Ikin u nǎtǎm Patia u ikin, mine nǎtǎm Metia, mine nǎtǎm Elam, mine nǎtǎm Mesopotemia, mine nǎtǎm Jutia, mine nǎtǎm Kapatosa, mine nǎtǎm Pontas,

1:18 Mat 27:3-8   **§** 1:20 Nǎpǎti nǎghatian u mǎmǎ, “pǎh otimis.”   1:20 Sam 69:25; 109:8   1:21-22

Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27   * 2:1 Pentekos – Afín-to e tiksinarǎ.   2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11
2:3 Mat 3:11   2:4 Mak 16:17; Uǎk 4:31; 10:44-46; 19:6

mine nətəm Esia, mine nətəm Fritia, mine nətəm Pamfilia, mine nətəm Ijip, mine nətəm Lipia e nikalin=pən əha Saerin ikin, mine nətəm Rom, nətəm Isrel əhruahru, mine Nanihluu[†] min mətəu kitah kəutəfaki kəm Uhgın, mine nətəm Krit, mine nətəm Arepia. Mətəu kitah rəfin kəmotətəu ilah kəutəghati e nəghatiən iki pisin pisin min rəhatah, məutəni pətigəm nati asoli min iətəm Uhgın təmöl.”¹² Narmilah təmiuviğ pik, kəni kəmotətapuəh o lah min məmə, “!Ei! ?Nak u tol lanu?”

¹³ Mətəu nəuvein kəmotaləh əvsan e lah, məutəni məmə, “Nati kəutapis əpəha.”

Pitə təmuhamteipən nıpəti nati əha

¹⁴ Kəni Pitə təməhtul ilah lepın aposil min, məghati əfəməh məni=pən kəm nətəmimi məmə, “Nətənimak min nətəm Isrel, mine nətəm iki pisin pisin min u nəutatig Jerusiləm, otətəlig vivi-to lak, pəh iəkuhamtei=pinə nıpəti nati əha kəm təmah.”¹⁵ Itəmah nəutəni məmə nətəmi min u kəutapis. Mətəu kəpə, kəsotapisian. Nain klok əmə əha rəueiu ləplapın. ?Kəni ilah kotəhra motapis?[‡]

¹⁶ “Mətəu mə tol lanu lan. İəni rəha Uhgın əupən, nərgin u Joel, təməni rəkis nati u itəmah nəuteruh. İn təməni məmə,

¹⁷ ‘Uhgın təməni məmə,

“E naunun nian min, iəkəfən rəhak Narmın kəm nətəmimi rəfin. İlah rəfin okotos nəsanəniən lan. Nenətitəmah min, nəman mine nıpətan, ilah okotəni pətigəm nəghatiən min rəhak iətəm iəu iəkəfən kəm lah. Nətəm aluə min rəhatəmah, Uhgın otəfən nati kəti təhmen e nəməhlairiən kəm lah. Kəni nauəhli min rəhatəmah okotəməhlair e nəməhlairiən pisin pisin min.

¹⁸ Səniəmə nətəmi asoli min əmə, mətəu nəman mine nıpətan ilah nolua k min əmə rəhak, kəni iəkəfən Narmın rəhak kəm lah e nian min əha. Kəni ilah okotəni pətigəm nəghatiən min rəhak iətəm iəkəfən kəm lah.

¹⁹ Oiəkol nati apispis min əpəha e neai, mine nəmtətiən pisin pisin min e nıtəni min. Onəkoteruh nırə mine nigəm mine nəhniğəm okotəri motol nəpuə lan. ²⁰ Mitigar otaupən mapinəpu lan, kəni məuig otasiə təhmen e nırə. § Kəni ko uərisig, Nian asoli ağin rəha İərməniğ otuva.

²¹ E nian əha, nətəmimi rəfin nətəm okotəuin e Nərgək, iəu oiəkəsmiəgəh ilah.”

²² “Nətəm Isrel, itəmah otətəlig e nəghatiən u. Itəmah nəkotəhrun vivi nati apispis min, mine nəmtətiən pisin pisin min iətəm İesu iətəm Nəsərit təmöl e nəsanəniən rəha Uhgın, u itəmah nəmoteruh. Nətimnati min əha tətəgətuən məmə Uhgın in pisin əmə təmahli=pa İesu tuva. ²³ E nəlpəkəuiən rəha Uhgın u in təmöl rəkis mələhu əupən, in təməfiən suah u e nəhlmitəmah. Kəni itəmah nəmotəhamu in e nian nəmotəgəhan=pən lan tuvən e nəhli nətəm kəsotəfakiən. Kəmotuh u, kəmotətu-pəri e nigı kəməluəu kəni tımis.

²⁴ “Mətəu Uhgın təmitis İesu e nəhməiən rəha nımisiən, kəni mol in təmiəgəh min e nımisiən, mətəu-inu nımisiən, rəhan nəsanəniən tikə o nəskəlimiən in.

²⁵ Təfit təməni lanəha e İesu əupən məmə,

“Nian rəfin iəkəhrun məmə İərməniğ tətətig itimlau min. Ko iəsəğiniən mətəu-inu tətətig e nikalik itimlau min. ²⁶ Kəni tol lanəha, iəu nıki k tətəgiən pik, mətəni-vivi ik e nohlik. Kəni nıki k təməlinu mətəu iəkəhrun məmə Uhgın otəsmiəgəh nıpətik. ²⁷ Kəni ko nəsapəhiən narmək otətətig ima nətəm kəmoħmis ikin. Kəni ko nəsegəhan minian nıpəti rəham İətəmimi Əhruahru

[†] **2:9-11** Nanihluə, İanihluə – Afın-to e tiksınəri.

[‡] **2:15** Nətəmi min əha kəsotəmmimian wain

ləplapın, kəni iətəmi tikə mə tapis ləplapın. § **2:20** İəni min rəha Uhgın kəutəni nəghatiən min lanəha e nətimnati əskasik min otəpanuva e Naunun Nian. **2:21** Joel 2:28-32

məmə otəmnəmit. ²⁸ Ik nəməgətun rəkis suaru rəha nəmiəgəhian kəm iəu, kəni ik onəkol iəu nikik tətəgian pik nian iətətig kilau min ik.' Inu nəghatian Tefit təməni e Iesu aupən.

²⁹ "Piak min. İəkolkeikei məmə iəkəni nati əhruahru kəm təmah. İauəhli u kəha rəhatah aupən, Kig Tefit, in təmimis rəkis, kəni kəmitənim, kəni rəhan suvət tətətig imatah ikin mətuarus=pa u rəueiu. ³⁰ Mətəu in iəni kəti rəha Uhgın, kəni in təhrun məmə Uhgın təmos nonauvil kəti kəm in məniəkis nəghatian kəti kəm in məmə iətəmi kəti e nira rəhan otuərisig lan otəkeikei mol Kig. ³¹ Kig təmafu məmə nati u otəkeikei muva mol nıpəhrıənıən lan. Kəni in təməni məmə Kristo əha, iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, Uhgın otol təmiəgəh min e nımisiən, kəni otəsəpəhian narmin tətətig ima nətəm kəmoħmis ikin, kəni nıpətın ko təsəmnəmitiən. ³² Kəni nəghatian u tətəghati e Iesu u Uhgın təmol rəkis təmiəgəh min e nımisiən. !Kəni itimah iəmotəh e nəħmtitimah! ³³ Iesu, rəhan tatə təmos in məri muvən e nıkalın maru ikin, imə nısiəiən mine nəsanəniən. Kəni təħmen=pən əmə məmə Uhgın təməni rəkis lan aupən, in təməfən Narmin rəhan kəm Iesu məmə Iesu otəfən kəm rəhan min. Kəni natimnati min u, nauteruh, məutətəu, Narmin Rəha Uhgın tatol. ³⁴ Kig Tefit təmasuvəniən e Negəu e Neai təħmen e Iesu. Kəni Tefit təməsəghati aruian lan nian in təməni nəghatian min əha məmə,

'İərməniğ. İk İərməniğ rəħak. Uhgın İərməniğ tani kəm ik məmə, "Əharəg e nıkalik maru, ikin imə nısiəiən mine nəsanəniən, mətəhtəhniin. ³⁵ Oıəkol rəħam min tikimir min məmə okotəħmen e nıməulul iətəm natevig-ərain e nıftəni, kəni ik onəkərməniğ e lah." '

³⁶ Pəh nətəm İsrəl rəfin kotəkeikei motəhrun vivi məmə Iesu əha iətəm itəmah nəmotətu-pəri e niği kəməluau, inəha, Uhgın təmol məmə in İərməniğ mine Kristo – u iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa."

Nətəmi tēpət kəmotəni nıpəhrıənıən e Iesu

³⁷ Nəghatian u rəha Pitə təmek pəhrıən nıkilah kəni nıkilah təpəou. Kəni kəmotətapuəh o Pitə mine aposil min rəfin məmə, "Piatimah min. ?Oıəkotəħro lanu?"

³⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm lah məmə, "Onəkotəkeikei motəuhlin nətəliğian rəhatəmah, kəni kol bəptais e təmah rəfin kətiəh kətiəh e nərgi Iesu Kristo, məmə Uhgın otəfəl rəkis nolıən tərəh min rəhatəmah. Kəni Uhgın otəfınə Narmin u kəm təmah, ³⁹ mətəu Uhgın təməni rəkis nəghatian u o təmah, mine nenətıtəmah min, mine namıpitəmah min iətəm okəpanəhuva. Nəniəskəsıkiən u tətətig o nətəmiimi rəfin min u iətəm İərməniğ Uhgın rəhatah tətəuin e lah."

⁴⁰ Kəni Pitə təməni nəghatian təuvir tēpət məmə otıuvi=pa ilah kəhuva, kəni mətəni kəm lah məmə, "O nəkoħiet rəkis e nətəmi min u, nəpiəh mine u nətəm kotərah məmə, Uhgın otəsəliən nalpıniən kəm təmah min ilah." ⁴¹ Kəni ilah tēpət u kəmotətəu nəghatian rəha Pitə kəmotəni nıpəhrıənıən lan, kəni kəmol bəptais e lah. E nian əha, nətəmiimi tēpət təħmen e tri-təusin kəməhuva məhuərisig e lah u kəutəhatətə e Iesu.

Nalıuəkıən rəha nətəmi min u kəməutəni nıpəhrıənıən e Iesu

⁴² Nian rəfin nətəmiimi min u kəutəni nıpəhrıənıən e Iesu, kəutətəliğ e nəghatian iətəm aposil min kəutəgətun ilah lan. E nalıuəkıən rəhalah kəməhuva kətiəh, e nauəniən mine Nauəniən Rəha Nəmtətıən Rəha Iesu,*

2:28 Sam 16:8-11   2:29 1King 2:10   2:30 2Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11   2:31 Sam 16:10

2:33 Uək 5:32; 7:55-56   2:35 Sam 110:1   2:36 Uək 5:30-31   2:39 Aes 57:19   2:41 Uək 2:47;

4:4 * 2:42 Nauəniən Rəha Nəmtətıən Rəha Iesu – Afın-to e tiksınəri.

mīne nāfakiān. Kāni nian rāfin nīkilah tātāskasik māmā okotākeikei mautil nati āha. ⁴³ Aposil min kāmautil nati apispis mīne nāmētān pisin pisin min e nāsanānīān rāha Uhgīn. Kāni nātāmimi narmīlah tatiuvig pik ohni.

⁴⁴ Nātāmimi mīn u kūtāhatātā e Iesu, nian rāfin kūtāhuva kātiāh mātāfān rāhalah mīn natimnati kām lah mīn; ⁴⁵ kāmā iātāmi kāti rāhan nati kāti tikā, kāni kāti tāfān rāhan natimnati mos māni lan, kāni māuāri mātūati kāni masiru lan. ⁴⁶ Nian rāfin kūtāhuvān mātāfaki pāti e Nīmā Rāha Uhgīn. † Kāni kāmautāhuvān e nīmā pisin pisin mīn mātūuāri nauānīān niglah e nagīānīān mīne nīkilah pāhriān, kāni kāmāutāuān mīn e Nauānīān Rāha Nāmētān Rāha Iesu. ⁴⁷ Kāni nian rāfin kūtāni-vivi Uhgīn, kāni nātāmimi kūtāni-vivi ilah o rāhalah nolīān. Kāni nian rāfin Iārmānīg tatosmiāgāh nātāmimi, kāni ilah kāmautāhuva kātiāh ilah nātām kūtāhatātā e Iesu.

3

Uhgīn tāmōl nati apispis e iātāmi u nāhlkīn tārāh

¹ Nian kāti e tri klok lāhnaiuv, nian rāha nāfakiān, Pitā mīne Jon kāmuāliuāk mātān e Nīmā Rāha Uhgīn. ² Suah kāti iātām tāsaliuākīān e nian tāmair mātūuārus=pa nian āha, kāmlās kāhuva kaharu e namtīhlūā e Nīmā Rāha Uhgīn u kātāni māmā Namtīhlūā Tāvūir. Nian rāfin tātēasiā e māni o nātāmimi kūtāhuvān imā. ³ Nian tāmēruh Pitā mīne Jon kinātian māmā okia imā, in tāmāpūāh o lau māmā okuāfān māni kāti kām in. ⁴ Kāni Pitā mīne Jon nāhmtīlau tāmāhtul lan. Kāni Pitā tēni māmā, “Ēsal=pa meh itimlau.” ⁵ Kāni tāmāsāl=pān meruh ilau, nīkin tāhti māmā otos māni kāti o lau.

⁶ Mātū Pitā tāmāni=pān kām in māmā, “Rāhak māni tikā agin. Mātū nati iātām iāu iātos, iākāfīnā kām ik. !E nārgi Iesu Kristo iātām Nāsārit, iātāni=pīnā kām ik, āhtul māliuāk!” ⁷ Kāni in tāmāsiru lan, mos nāhlmīn maru miuvi-pāri māmā otāhtul. Kāni āmeiko rāueiu agin mīn nāhlkīn mīl kāmuāhruāhru.

⁸ Āmeiko tāmātu-pāri māhtul mīnētāliuāk, mātītātu=pān ilau mīhluvān e Nīmā Rāha Uhgīn, kāni mīnētāliuāk mātiuvig-iuvig-pāri mātāni-vivi Uhgīn. ⁹ Kāni nātāmimi rāfin kāmoteruh in tātāliuāk mātāni-vivi Uhgīn. ¹⁰ Ilah kinotāhru nāmā suah āpālā ināha u iātām tātēasiā o māni nian rāfin e namtīhlūā rāha Nīmā Rāha Uhgīn, kāni kāmotāuit pik, narmīlah tāmīuvig o suah kāha mātū-inu nāhlkīn tināvūir.

Pitā tāmāghati kām nātāmimi āpāha e Nīmā Rāha Uhgīn

¹¹ Nian tāmātāhkul=pān e Pitā mīne Jon, nātāmimi rāfin narmīlah tāmīuvig ohni, kotāiu māhuva māmā okotāfu e lahal āha nāuветin kāti e Nīmā Rāha Uhgīn u kātāni māmā Fārantā rāha Kig Solomān.*

¹² Nian Pitā tāmēruh ilah, kāni tēni=pān kām lah māmā, “Nātām Isrel. ? Tāhro narmītāmah tatiuvig pik o nati apispis u? ? Nāuteruh itimāh nīkitāmāh tāhti māmā itimlau iātāmi āsim mīl keiu iāmōl vi suah u e nāsanānīān āmā rāhatimlau? ! Kāpā! ¹³ Nati apispis u iātām nāmoteruh, Uhgīn rāha Eprāham, mīne Aisāk, mīne Jekāp, mīne tipitāh mīn rāfin, in tāmāfāri nārgi rāhan ioluāk lan, Iesu. Inu iātāmi kātiāh āmā Iesu u nāmōtāfān māmā otuvān o nātāmi āsoli rāha kāpman māmā ilah okotuhamu, kāni nati āpnāpīn Pailēt tāmāni rākis māmā okāsuhāmūiān okāhlman lan, mātū itāmāh nāmōtāni=pān kām Pailēt māmā kāpā, kāni mōtāpāh in. ¹⁴ Itāmāh

2:42 Uok 20:7   **2:44** Uok 4:32-35   † **2:46** Nīmā Rāha Uhgīn – ikin nātām Isrel kūtāhuva mātāfaki ikin kām Uhgīn.   **2:47** Uok 6:7; 11:21   **3:4** Uok 14:9   **3:6** Uok 4:10; 16:18   * **3:11** Fārantā rāha Kig Solomān – ikin kāti imā e Nīmā Rāha Uhgīn. Ikin āha ināha, nian rāfin nātāmi āsoli rāha Isrel kūtāghati e Lou rāha Uhgīn   **3:13** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Uok 2:23

nəmotəpəh İesu u in iol əhruahru mine iətəm təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəmotətəpuəh o Pailət məmə otəhlman e suah kəha iohamu itəmi. ¹⁵ Kəni e noliən əha, itəmah nəmotuhamu İesu, iətəm nəmiəgəhiən rəfin tatsipən ohni. Mətəu Uhgın təmol təmiəgəh min e nimisiən. Kəni itimah iəmoteruh e nəhmtitimah məmə niyəhrin.

¹⁶ “Suah u iətəmi itəmah nəuteruh motəhrun, in təməsanən əmə mətəu-inu itimah iəutəhatətə e İesu mine nəsanəniən rəhan. In nəsanəniən rəha İesu mine nəhatətəiən iətəm təməfa kəm timah təmol vi suah u, kəni itəmah rəfin nəmoteruh.

¹⁷ “Piak min. İəu iəkəhrun məmə nati u nəmotol e İesu itəmah rəhatəmah nətəmi asoli min, itəmah rəfin nəmotol mətəu-inu nəotəhruninən məmə İesu in pəh. ¹⁸ Mətəu suaru u inu rəha Uhgın o noliən rəhan nəghatiən u in təməni əupən, tinuva minol niyəhrinən lan. E nəghatiən rəha iəni min rəhan, in təməni rəkis məmə rəhan Kristo iətəm təməni rəkis əupən məmə otahli=pa, in otəkeiki mətəu nəhməiən e niyətin.

¹⁹ “İntəh, rəueiu əha, onəkotəkeiki motəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni motohtəlig=pa o Uhgın məmə in otəfəl rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məmə İərmənig Uhgın otəfinə nəmeigən mine nəsanəniən vi e nəmiəgəhiən rəhatəmah, ²⁰ kəni məmə in otahli=pa Kristo titəlig=pa min, iətəmi iətəm Uhgın təməni rəkis əupən. Kristo u iətəghati lan, in İesu. ²¹ Mətəu İesu otətiğ pipim e Nəgəu e Neai mətəuarus Uhgın otol vi min natimnati rəfin təhmen=pən e itəmi Uhgın təməni əskasik kəm təmah, iətəm rəhan min iəni min əupən ağin kəmotəni pətigəm.

²² “Kəni iəni asoli Mosis təməni pətigəm məmə, ‘İərmənig Uhgın otəfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak. Onəkotəkeiki mətətəlig e natimnati min rəfin in otəni kəm təmah mautil nəuiən. ²³ Nətəmi min u okotəhti nəuia iəni əha, Uhgın otos rəkis ilah o rəhan min nətəmiimi kəni ilah okohmis.’ ²⁴ Kəni iəni min rəfin kəmotəni əmə nəghatiən kətiəh, nəmətuəuin e iəni u Samuel, muva mətəuarus=pa u rəueiu, kəutəni əhanəh nian əha u rəueiu.

²⁵ “Nəniəskasikiən u iətəm Uhgın təməni=pən kəm rəhan iəni min əupən, in rəhatəmah. Kəni nəniəskasikiən rəha nəsiruiən iətəm Uhgın təməni kəm tipitəmah min əupən, in rəhatəmah min, mətəu-inu Uhgın təməni=pən kəm Epraham məmə, ‘Oiəkol təuvir kəm nətəmiimi rəfin e niyətin, kəni nati kəti iətəm miyim İosmiəgəh otol, otəfən nəuviriən əha kəm nətəmiimi ərəfin.’

²⁶ Nian Uhgın təməfəri rəhan ioluək u İesu İosmiəgəh, təmaupən mahli=pinə kəm təmah məmə in otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni e noliən əha, in otol təuvir kəm təmah.”

4

¹ Nian Pitə mine Jon kəmətuəghati əhanəh kəm nətəmiimi, kəni pris min, mine iətəmi tətərmənig e soldia min u kəutəsəl o Nime Rəha Uhgın, mine Satusi min,* kəməhietigəm=pa. ² Nikilah təmahmə pik mətəu-inu ilau kətuəgətun nətəmiimi məmə İesu təmimis kəni məmiəgəh min. Kəni inu təmol suaru məmə nətəmi min u kəməhmis, Uhgın otosmiəgəh min ilah. ³ Kəni kəmotəskəlim ilau, motləfən əmə ilau e kaləpus mətəu tinəpinəpu rəkis, məmə ilau okuəmähli ikin lapin, kəni olauig lan kəmanuəhtul e kot.† ⁴ Mətəu nətəmiimi min tətət nian kəmotətəu nəghatiən kəmuəni kəmotəni

3:17 Luk 23:34; 1Tim 1:13 3:19 Uək 2:38 3:23 Dut 18:15,18-19 3:25 Jen 22:18 3:26 Uək

13:46 * 4:1 Eruh nəghatiən min əha e tiksiniəri: pris min, mine soldia min u kəutəsəl o Nime Rəha Uhgın, mine Satusi. † 4:3 Okuəmähli ikin muətəuarus=pən olauig mətəu inu Lou təməni məmə suah kəti təsuəniən e kot lapin.

nīpəhrīriənīan lan. Kəni nətəmimi rəfin u kəmotəni nīpəhrīriənīan e Iesu, nəman əmə ilah iuəkir təhmen e faif-tausin.

Pitə mine Jon kəmuəhtul e nəhmti kaunsil

⁵ Kəmāni lauig lan, pris min nəuvein, mine nətəmi asoli rəha Isrel min, mine nəgətu min rəha Lou rəha Mosis,[‡] kəmotuhapumin ilah min əpəha Jerusiləm. ⁶ Kəmotəharəg ilah Anəs u pris asoli agin, mine Kaiəfəs, mine Jon, mine Aleksantə, mine nətəmimi min nəuvein e nəhlin rəha suah u pris asoli agin, kəmotəharəg e kaunsil. ⁷ Motəni Pitə mine Jon kian muəhtul aupən e lah, kəni kotətapuəh o lau məmə, “?Pəh təməfinə nepətīan kəm təlau megəhan e təlau məmə natuol nati u, uə nəmuol e nərgi pəh?”

⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgīn təməriauəh e niki Pitə, kəni Pitə tənī=pən kəm lah məmə, “Itəmah u nətəmi nəutarmənig e nətəm Isrel, mine nətəmi asoli min. ⁹ Itəmah nəutəsəl lan=pa o tīmlau məmə suah u iətəm nəhlnkin təmərəh təmos iə nəuviriən, uə itīmlau iəmuəhro lanu muol vivi nəhlnkin. ¹⁰ Itəmah rəfin u ikinu mine nətəm Isrel min rəfin, onəkotəkeikei motəhru min məmə suah u iətəm nəhlnkin tīnəuvir rəkis tətəhtul aupən e təmāh e nəsanənīan əmə e nərgi Iesu Kristo, iətəm Nasərit. Suah kəha inəha, itəmah nəmotətu-pəri e nigī kəmāluau, in təmimīs. Mətəu Uhgīn təmol təmīəgəh min. ¹¹ Suah kəha inəha, iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn təmāni lan məmə,

‘Kəpiel u iətəm itəmah nətəmimi rəha nolīan nīmə, nəkotəni məmə tərāh kəni motəraki lan, mətəu rəueiu in tīnuva kəpiel təuvir agin iətəm nīmə təhtul-pəri lan.’

¹² Suah kətīəh əmə təhru nosmiəgəhiən nətəmimi, Iesu pišin əmə, kəni iətəmimi kəti min tikə agin e niftəni təhru nosmiəgəhiən nətəmimi.”

¹³ Nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotauit pik nian kəmoteruh məmə kəsueginīan e lah, nati əpnəpīn kəsueliən skul, ilau iətəmimi mil əmə. Kəmotəhru əhrəuəh məmə suah mil əha ilah pəhriən Iesu kəməutaliuək məutan. ¹⁴ Kəni kīnotəruru nuhalpīniən nəghatīan rəhalau mətəu-inu suah u nəhlnkin tīnəuvir rəkis ilahā min ilau.

¹⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm lahal məmə okīhliet mīhluvən ihluə pəh ilah əmə kotəghati pīpim. ¹⁶ Kəni ilah kəmotətapuəh o lah min məmə, “?Okotəhro e suah mil əhā? Nətəmimi rəfin u Jerusiləm kīnotəhru rəkis məmə nati apispis u kəmuol e suah u, in iahgin pik, ko kəsəniapīniən lan. ¹⁷ Mətəu pəh kotəniəhu əskasik ilau məmə okəsūəni pətīgəm minīən nərgi Iesu kəm nətəmimi, kəni nəghatīan e nati apispis əhā otəsiet minīən nətəmimi kotətəu.”

Kaunsil təmegəhan e lau

məmə okiaiet

¹⁸ Kəni kəmotəu in e lahal kihluva imə, kəni motəni=pən kəm Pitə mine Jon məmə okəsūəni pətīgəm minīən nərgi Iesu, kəni məsuegətu minīən nətəmimi lan.

¹⁹ Mətəu ilau kəmuəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah əmə otakil məmə təhrəuəh e nəhmti Uhgīn məmə iəkuol nəuiatəmah uə nəuiə Uhgīn. ²⁰ Mətəu itīmlau ko iəsuakimīən nohliətimalau. Oīəkuəkeikei muəni pətīgəm nati itīmlau iəmuəruh e nəhmtitīmlau kəni muətəu e nīpəgtəlgitīmlau.”

²¹ Kəni kaunsil təmāni=pən min kəm Pitə mine Jon məmə ilah okotol nalpīniən kəti kəm lau nəmə ilau okətəkeikei mətəuəni pətīgəm Iesu kəm nətəmimi, kəni motəhli pətīgəm ilau. Kəmotəhli pətīgəm ilau mətəu-inu kīnotəruru məmə okotəh əhro ilau. Kəmotəhru məmə nətəmimi nikilah

4:4 Uək 2:41   **‡ 4:5** “Lou rəha Mosis” – lou min iətəm Uhgīn təməfən kəm Mosis əpəha e nitəuət Sainai   **4:10** Uək 3:6,13-16   **4:11** Sam 118:22   **4:12** Mat 1:21   **4:18** Uək 5:28   **4:19** Uək 5:29

otahmə nəmə ilah okotol nalpiniən kəm lau, mətəu-inu nətəmimi rəfin kinəutəni-vivi Uhgın o nati apispiş u Uhgın təmol e iətəm u. ²² Kəni suah u, nəhlkin təməpaiu nian təmair mətəuarus=pa əha rəueiu, kəni rəhan nu tapirəkis fote.

Nəfakiən rəha nətəm kəmotəhatətə e Iesu

²³ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotegəhan e Pitə mine Jon məmə okətian, kəmiaiet uəhai əmə mian əpəha nətəm kəutəhatətə e Iesu kəutatig ikin, kəni muəni pətigəm rəfin nəghatian iətəm pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəni=pən kəm lau. ²⁴ Nian kəmotətəu nəghatian əha, ilah rəfin kəməhuva kətiah motəfaki=pən kəm Uhgın, məutəni məmə, “İərməniğ Uhgın Asoli, ik nəmol neai, mine niiftəni, mine nitəhi, mine natimnati ərəfin e lah. ²⁵ Ik nəməghati e nəsanəniən rəha Narmin rəham kəm tipitimah u aupən Kig Tefit, u in rəham ioluək, kəni in təməni pətigəm rəham nəghatian məmə, ‘Təhro nətəmimi e nitəni pişin pişin min nikilah tətahmə pik lanəha? Təhro ilah nikilah tətəhti məmə okotol nərahian min əha. Ko kotol pau ko kəsotoliən nati kəti.

²⁶ Nətəm kəutarməniğ e nitəni min, kəmotol əpenə-penə o nəluəginian, kəni nətəmi asoli min kəutəhuva pəti-pəti, məmə kotəluəgin ilah İərməniğ Uhgın mine İosmiəgəh iətəm in təməni rəkis.’

²⁷ “İərməniğ Uhgın, in niyəhriniən nəghatian iətəm Kig Tefit təməni, tinuva miniet=pa, mətəu-inu Kig Herot Antipas, mine Pontias Pailat, mine nətəm İsel, mine Nanihluə min, ilah rəfin kəməhuva kətiah u ikinu lahuənu Jerusiləm, məutətəi nəghatian ekəu-ekəu məmə okotuhamu Iesu, u in rəham ioluək əhruahru u ik nəmitəpin. ²⁸ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəmautol təmitəu=pən əmə rəham nəghatian iətəm ik nəməni rəkis e nəsanəniən mine nəhruniən rəham aupən. ²⁹ Tol lanəha, İərməniğ, nikim tətəhti nəghatian iətəm ilah kəmotəni məmə okotəh itimah, ol itimah rəham noluək min məmə iəsotəginian məmə iəkotəni pətigəm rəham nəghatian. ³⁰ Uahru=pa e nəhlmə əsanən məmə otol vi nətəmi kəutohmis, kəni mol nati apispiş min mine nəmtətian pişin pişin min e nərgi Iesu, rəham ioluək əhruahru.”

³¹ Nian kəmotəfaki rəkis, kəni nimə təmarigrig, kəni Narmin Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətatig e lah rəfin, kəni kinəutəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın məsotəginian.

Nətəm kəməutəni niyəhriniən e Iesu kəutəuəri nautə rəhalah kəm lah min

³² Nətəmi kəutəni niyəhriniən e Iesu rəhalah nətəligian təmuva kətiah. Kəti təməsəhluaigian e rəhan nautə, mətəu kəməutəuəri nautə rəhalah kəm lah min. ³³ Kəni aposil min kəmosos nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgın kəni məutəni pətigəm məmə İərməniğ Iesu təməmiəgəh min e nimisiən. Kəni e nəuvriən rəha Uhgın, in tətəsiro e lah rəfin nətəm kəutəfaki. ³⁴ Kəni ilah kəti, rəhan kəti nati kəti təməsikəian, mətəu-inu nətəmimi nəuvein nətəm rəhalah niiftəni uə nimə tatig, kəmotol səlim lan, kəni motəfən məni kəm aposil min, ³⁵ kəni ilah kəməutəuəri kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tika.

³⁶ Tol lanəha, suah kəti əha ikin nərgin u Josip, in nəuaniləuis rəha Lifai, iətəm Saiprəs, aposil min kəmotəfən nərgin vi kəti kəm in, nərgin u Panəpas, u niyətin təni məmə, “iətəm tətəsiro mətəfəri nətəligian.” ³⁷ In təmol səlim e rəhan kəti niiftəni, kəni mos məni lan muvən məfən kəm aposil min məmə ilah okotəuəri kəm lah min.

5

Ananaias mine Səfairə

¹ Mətəu suah kəti min əha ikin, nərgin u Ananaiəs, mine rəhan pətan nərgin u Səfairə. Ilau min kəmos məni e niftəni kəti rəhalau. ² In təmaskəlīm oneuən məni nəuветin, kəni rəhan pətan əmə təhrun. Kəni mos əmə nīpılgan muvən məfən kəm aposil min məmə məni rəfin rəha niftəni. ³ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Ananaiəs. ?Təhro nəteğəhan e iərmis u Setən tətəu e nikim? Nəteiuə e Narmın Rəha Uğın kəni mətaskəlīm nīpılga məni nəuветin rəha niftəni məmə rəham. ⁴ Uərisig nəmol səlim e niftəni u, in rəham pisin əmə. Kəni nian nəmol səlim rəkis lan, rəham pisin əmə məni. ?Təhro natol lanəha? !Ik nəseiuəian e iətəmini mətəu nəteiuə e Uğın!”

⁵ Nian Ananaiəs təmətu nəğhatian əha, əmeiko misipəri morin rəhan nehagian tiet. Kəni nətəmini min əha kəmotətəu nati əha, kəmotəgin motərəmrumin. ⁶ Kəni nətəm aluə min kəməhuva motəuveg nīpətin motələs mohiet məhuvən mohtənim.

⁷ İuəkır auə kisil təmuva muvən rəkis, kəni rəhan pətan Səfairə təmiet=pə məruu məmə rəhan iərman tinimis rəkis. ⁸ Kəni Pitə təmətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm iəu məmə məni rəfin əha e niftəni rəhatəlau iətəm kəmos nəhmtin?”

Kəni in təməni məmə, “Əuəh. Nəhmtin rəfin u.”

⁹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nəmuol oneuən nətəligian kəti məmə nəkuəiuə e Narmın Rəha İərməniğ məmə ko təsəhrunian nati u nəmuol? !Ətəu-to! Nətəm kəmohtənim rəham iərman, ilah u e namtihuə kəutəhuva məmə okotələs min ik.”

¹⁰ Kəni əmeiko tisipəri min morin=pən əpəha e nəhlki Pitə ikin, nehagian rəhan tiet kəni timis. Nian nətəm aluə min kəməhuva imə, moteruh nimis rəkis, kəni kotələs mohiet məhuvən mohtənim e nikali rəhan iərman. ¹¹ Nian nətəmini rəha nəfakian mine nətəmi əpnəpin kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik.

*Aposil min kəmotasiru e nətəmini tətət**motol vi rəhalah nimisiən*

¹² Kəni aposil min kəmotol nəmtətiən tətət mine nati apispis min e nəhmti nətəmini. Kəni nətəmini min u kəutəni nīpəhriənian e İesu kəməhuva kətiəh əmə e Fərantə rəha Kig Solomən e Nimə Rəha Uğın.

¹³ Nati əpnəpin nətəmini min u kəsotəniən nīpəhriənian e İesu kəmotisiəi ilah, mətəu kəmotəgin e nuvəniən əha meruh ilah. ¹⁴ Mətəu nian rəfin nətəmini tətət kəutəhuva məutəni nīpəhriənian e İərməniğ İesu, nəman mine nīpətan, kəni ilah tətətət. ¹⁵ Mətəu-inu e nati apispis min iətəm aposil min kəmautol, nətəmini min kəutos rəhalah min nimisiən məutəhuva, kəni məutəlin ilah kəutəpili e rəhalah pet mine niməhan e suaru məmə nian Pitə otaliuək məpikalın e lah, in otek nəuvein, uə nəmə nənīpisiən rəhan əmə tos nəuvein məmə okotəmiəğəh. ¹⁶ Kəni nətəmini tətət tətət kəmotəsiən lahuənu min iuəkır o İerusaləm məhuva. Motos rəhalah min nətəm kəutohmis mine nətəmi min u narmin tərəh tətətiğ e lah məhuva, kəni aposil min kəmotəfaki e lah kəni ilah rəfin kotəuvir.

Nətəmi asoli min kəmotəmkipən aposil min e kaləpus

¹⁷ Kəni suah u pris asoli aɡin mine rəhan min nətəmini Satusi min u, ilah e pati kətiəh, niəməha təmol pik ilah mətəu-inu nətəmini tətət kənəutəpəh ilah minəutəhuvən o aposil min. ¹⁸ Kəni kəmotəuit mətaskəlīm aposil min

motəmki=pən ilah e kaləpus. ¹⁹ Mətəu lapin lan, agelo kəti rəha Iərmənig təmuva merəh e doə e kaləpus mit ilah mohiet. ²⁰ Kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Əhuvən e Nimə Rəha Uhgın motəni pətigəm nəghatīən pəhriən rəha nəmiəgəhīən vi u kəm nətəmimi.”

²¹ Kəni kəmənī lauig lan, kəmotol nəuia agelo kəni mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın minautəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəmimi.

Kəmləfən aposil min e kot

Kəni pris asoli agin mine rəhan min, kəsotəhrun əhanəhīən məmə ilau kəmiaiet rəkis e kaləpus, kəni kəmotauin e nətəmi asoli min rəha nətəm İsel, kəni ilah kəməhuva kətīah məmə ilah okotəharəg e kaunsil* asoli rəha İsel. Kəni motahli=pən nəghatīən kəm nətəm kəutarmənig e kaləpus məmə okotahli=pa aposil min kəhuva e kot əpəha e kaunsil. ²² Mətəu nian soldia min kəməhuvən e kaləpus, mətəu aposil min kohkə. Kəni kohtəlig=pa e kaunsil motəni məmə, ²³ “Nian iəməhuvən e kaləpus, motafu doə tahtipəsīg, lok tətəhkul=pən vi əmə lan, kəni soldia rəha kaləpus kəutəhtul mauteruh vivi əmə namtihlua e kaləpus, mətəu nian iəmoterəh e doə məhuvən imə, mətəu kika-kikə əmə imə.” ²⁴ İətəm tətərmənig e soldia min iətəm kəutəsəl o Nimə Rəha Uhgın, mine pris asoli min kəmotətəu nəghatīən əha, kəni motauit pik, narmi lah təmiuvig, minotəruru əpnarīn əmə məmə nati nak otuva min.

²⁵ Kəni əmeiko iətəmimi kəti tietigəm=pa məmə, “İ Ei, nəman! !Nətəmi min əpələ əpə nəmotəmki=pən ilah e kaləpus, ilah əpəha e Nimə Rəha Uhgın kəutəgətun nətəmimi!” ²⁶ Kəni iətəm tətərmənig e soldia min təmit min soldia min rəhan məhuvən motəmki aposil min məhuva. Mətəu kəməsoteikəpaniən ilah mətəu-inu kīnotəgin məmə nətəmi əpnarīn okotəhti ilah e kəpiəl apin nəmə koteikəpan ilah.

²⁷ Nian kəmotit ilah məhuva imə, kəni motəni məmə ilah okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni pris asoli agin təməni=pən kəm lah məmə, ²⁸ “İəmotəniəhu əskasik agin itəmāh məmə onəsotəgətuniən nətəmimi e nərgi suah kəha İesu. Mətəu nəgətuniən rəhatəmāh tinaiu ərəfin əpəha Jerusiləm. Kəni mautol məmə nətəmimi okotəni məmə itimāh iəmotoh suah kəha İesu.”

²⁹ Mətəu Pitə təməghati rəhalah aposil min lan məmə, “İtimāh iəkotəkeikei mautol nəuia Uhgın, mətəu səniəmə nəuia nətəmimi əmə. ³⁰ İtəmāh nəmotuhamu rəkis İesu motətu-pəri e nigī kəməluau, mətəu Uhgın u rəha tipitah min aupən təmol təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Uhgın u inu təməfəri rəkis İesu məmə otuvən məharəg e nikalin maru, u ima nisīaiən mine nəsanənīən, məmə in İərmənig mine İosmiəgəh. Uhgın təmol nati əha məmə in otol suaru məmə nətəm İsel min kotəhrun nəuhlīniən ilah e rəhalah noliən tərəh min, kəni in otafəl rəkis noliən tərəh min rəhalah. ³² Kəni itimāh Narmīn Rəha Uhgın iəutəni pətigəm natimnati min u, kəni Uhgın tətəfən Narmīn rəhan kəm nətəmimi kautol nəuiən.”

³³ Nian nətəmimi rəha kaunsil kəmotətəu nəghatīən əha, təmiuvi pik rəhalah niəməha, kəni kotolkeikei məmə okotuhamu əmə ilah. ³⁴ Mətəu suah kəti təməhtul, nərgin u Kəmalīel, in Farəsi kəti mine iəgətun kəti rəha Lou, u nətəmimi rəfin kəutisīai. Kəni təmətapuah o soldia min məmə okotit aposil min məhuvən ihluə pipim.

³⁵ Kəni in təməni kəm kaunsil məmə, “Nətənimak min, nətəm İsel. Otətəlig vivi məmə onəkotəhro e nətəmi min u. ³⁶ Vi agin uəha suah kəti nərgin u Teutas, təmietigəm=pa mətəni məmə in iətəmi asoli kəti, kəni

5:19 Uək 12:7-10 * 5:21 “kaunsil” – nətəmi asoli rəha İsel kəutiivi pətigəm nətəmimi ikīn məmə okotəhtul e nəhmtīlah e kot. 5:28 Mat 27:25 5:29 Uək 4:19 5:31 Uək 2:33-34; Efəs 1:20; Hip 2:10; 12:2

iuəkir nətəmimi fo-hanrit kəmotuərisig lan. Mətəu kəmo hamu in, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiah kətiah, kəni rəhan nətəligiən təmuvən mikə.

³⁷ Uərisig lan, nian kəpman təmatafin nətəmimi, suah kəti min u nərgin u Jutəs, iətəm Kaləli, in min təmiuvi nətəmimi kəhuərisig lan. Mətəu nətəmimi nəuvein kəmotohamu min, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiah kətiah.

³⁸ Kəni inu rəhak nətəligiən e nənian u. !Iəkəni kəm təmah, pəh nəkotəpəh əmə ilah motegəhan e lah kohiet! Mətəu nəmə nati kautol, in rəha iətəmimi əmə, otəpanikə. ³⁹ Mətəu nəmə tatsipən o Uhgin, ko nəsotosiən nəsənəniən məmə onəkotəniəhu ilah. Mətə onəkoteruh məmə itəmāh Uhgin onəkotərgəhu.”

⁴⁰ Kəni ilah rəfin kəmotegəhan e rəhan nəghatiən.

Kəni kəmotauin e aposil min məmə okəhuva imə, kəni motəni məmə soldia min okotalis ilah. Kəni motəniəhu əskasik min ilah məmə okəsotəghati minian kəm nətəmimi e nərgi Iesu kəni motəhlman e lah kohiet.

⁴¹ Kəni aposil min kəmo hiet e kaunsil, nikilah təmagiən, mətəu-inu Uhgin nikin təmepət o lah kəni megəhan e lah məmə nətəmimi okotoh ilah mətəu inko kautəhuərisig e Iesu. ⁴² Kəni nian rəfin e Nimə Rəha Uhgin mine nimə min, ilah kəməsotəpəhian məutəkeikei məutəni pətigəm kəni məutəgətun nəghatiən təuvir məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa.

6

Kəməfəri dikon min səpin

¹ Nian nəuvein tinuva rəkis muvən, kəni nətəmi rəha Iesu tinətəri minatəpət. Nəuvein ilah nauəniləuis rəha Isrel kəmotəsipən ikin pisin pisin min, kəni məutəni əmə nəghatiən Kris, məsotəniən nəghatiən rəha Isrel. Kəni tēpət, ilah nətəm Isrel əmə. Mətəu nəfaki min iətəm kəutəni əmə nəghatiən Kris kinəutəni nikali nəfaki min u nətəm Isrel, məutəni məmə nian kəutəuari məni mine nauəniən kəm pətəlimis min, mətəu kəsotəh vivian pətəlimis min rəha nətəmi min u kəutəni nəghatiən Kris.

² Kəni tuələf aposil min kəmotauin e nətəmimi rəha Iesu məmə okəhuva-to. Kəni kəmotəni=pən kəm lah məmə, “Piatimah min. Təsəuvirən məmə itimah iəkotəpəh nəni pətigəmiən mine nəgətuniən nəghatiən rəha Uhgin məmə itimah iəkəhuvnə motəuari məni mine nauəniən kəm pətəlimis min. Inu uək rəha dikon min. ³ Mətəu rəueiu, otəfətigəm-to itəmah səpin, nətəmi min u itəmah nəutisiai ilah, kəni motəhrun nati, mine Narmin Rəha Uhgin tərəiauəh e nəmiəgəhian rəhalah. Kəni itimah iəkotəfən nati u kəm lah məmə ilah okotol. ⁴ Kəni pəh itimah oəkəuteruh əmə nəfakiən kəm Uhgin mine nəni pətigəmiən mine nəgətuniən nəghatiən rəha Uhgin.”

⁵ Kəni ilah rəfin nikilah təmagiən, kəni məutegəhan e nəghatiən əha. Kəni kəmotəfətigəm Stipin u rəhan nəhatətəlan təskasik e Uhgin, kəni Narmin Rəha Uhgin təməriəuəh mətatig lan. Motəfətigəm min Filip, mine Prokorəs, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenəs, mine Nikoləs iətəm Antiok u aupən təməpəh nəfakiən rəha nətəm iman ikin muva mətitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel. ⁶ Kəmotit ilah məhuvən kəm aposil min, kəni aposil min kəmotəluə=pən nəhlmilah e lah motəfaki e lah.

⁷ Kəni nətəmi rəha Iesu kəutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin kəm nətəmimi, kəni nətəmi rəha Iesu u Jerusiləm kinautəpət pik. E nətəmi min əha, pris min tēpət kəmotəhatətə e Iesu.

Kəmotaskəlim Stipin

⁸ Kəni Stipin u iətəm təmərīauəh e nəuviriən mine nəsanəniən rəha Uhgīn, təmōl nətətīən tēpət mine nati apispis min e nəhmti nətəmimi. ⁹ Mətəu nətəmimi nəuvein e nimə rəha nuhapuminian rəha Nətəm Kəmitis İlah,* kəmotəghati ilah Stipin. Nətəmi min u nətəm İsrəl u kəmotəsipən Saerin mine Aleksantriə. Kəni nətəmimi nəuvein min u nətəm İsrəl u kəmotəsipən Silisiə mine Esia, ilah kəməhuva kətiəh, minautorgəhu ilah Stipin. Kəni məmə nəghatiən rəha Stipin təsəhruahruən, mətəu rəhalah təhruahru. ¹⁰ Mətəu Narmīn rəha Uhgīn təmōl Stipin teinatig pik, kəni nian in təghati, rəhan nəghatiən tapirəkis rəhalah.

¹¹ Kəni ilah kəmotəu oneuən nətəmimi nəuvein məmə okotasiru e lah mətəni pətigəm məmə, “İtimah iəmotətəu məmə Stipin təməni rah Mosis mine Uhgīn.”

¹² Kəni rəhalah nəghatiən təmōl niki nətəmimi, mine nətəmi asoli rəha İsrəl, mine nəgətun min rəha Lou, kəmotəməki e Stipin. Kəni kəməhuvən mōtaskəlim mətələs məhuvən məmə otəhtul e nəhmti kaunsil. ¹³ Kəni kəmotəmki nətəmimi nəuvein məhuva məmə okoteiuə e Stipin. Nətəmi min u kəmotəni məmə, “Nian rəfin tətəni nəghatiən tərāh e Nimə Rəha Uhgīn, kəni mətəni rah Lou rəha Mosis. ¹⁴ İtimah iəmotətəu in təməni məmə İesu u iətəm Nasərit, in otələs iahu Nimə Rəha Uhgīn, kəni məuhlin nolīən min u Mosis təməfa kəm tah aupən ikin.”

¹⁵ Kəni nətəmimi rəfin u kəmautəharəg e kaunsil kəmotəsəl=pən əhruahru o Stipin, mōtafu məmə nəhmtin tinəgəhag pəhriən təhmen e rəha agelo.

7

Stipin təməghati e Epraham

¹ Kəni pris asoli agin təmətapuəh o Stipin məmə, “?Təhro? ?Nipəhriənīən e nəghatiən min əha kətətu=pən lam?”

² Kəni Stipin təməni məmə, “Piak min mine tatə min. Otətəlig-to lak. Uhgīn u iətəm in ilis ilis pik, təmietigəm=pa o tipitah Epraham nian in təmətətig əpəha Mesopotemiə, məsuvən əhanəhian əpəha Haran. ³ Uhgīn təməni=pən kəm in məmə, ‘Əpəh rəham min, mine ikin nətətig ikin muvən e ikin kəti iətəm iəu o iəkəgətun lam.’

⁴ “Kəni Epraham təmiet əha Kaltiə muvən mətətig əpəha Haran. Nian təmətətig ikinu kəni rəhan tatə timis, kəni Uhgīn təmos muva u e niftəni u itəmah nəutətig lan rəueiu. ⁵ Mətəu təməsəfən əhanəhian niftəni əkəku agin nəuuetin kəm in məmə rəhan əhruahru. Mətəu Uhgīn təməni əskasik kəm in məmə otəpanəfən rəfin nitəni əha kəm in mine nāmipin min. Kəni nitəni u otuva imalah agin ikin, nati əpnəpin e nian əha Epraham təməsələsian nətin kəti. ⁶ Nəghatiən u Uhgīn təməni kəm in tol lanəha, in təməni məmə, ‘O nian kəti, nəuaniləuis min rəham okəhuvən mōtatig e niftəni pisin kəti rəha nətəmimi pisin, kəni ilah okəhuva iapispis min, kəni nətəm ikin okotol ilah okotəhuva slef min, kəni mautol mirə kəm lah kətəuarus nu fo-hanrit. ⁷ Mətəu iəkol nəlpiniən kəm nətəmimi min əha kəutarməniğ e lah. Kəni uərisig, rəham min nətəmimi okohiet e nitəni əha məhuva mōtəfaki kəm iəu e nitəni u.’

⁸ “Kəni Uhgīn təməni əskasik məmə in oteh vivi Epraham mine nəuaniləuis min rəhan. Kəni məni=pən kəm in məmə in otəhgi=pən nəsuəlkələh məmə

* **6:9** “nimə rəha nuhapuminian rəha Nətəm Kəmitis İlah” – Nətəmi min əha, aupən ilah slef rəha suah kəti, mətəu rəueiu əha kəmitis ilah. **6:10** Luk 21:15 **7:3** Jen 11:31; 12:1 **7:4** Jen 11:31-12:5 **7:5** Jen 12:7; 15:18; 17:8 **7:7** Jen 15:13-14; Eks 12:40 **7:7** Eks 3:12

in nəmtətətiən kəti məmə ilah nətəmimi mīn rəha Uhgīn. Kəni nian Epraham təmələs Aisək, kəni matig məhgi=pən nian təmos nian eit.* Kəni nian Aisək təmələs Jekəp, kəni matig məhgi=pən mīn. Kəni nian Jekəp təməmki nenətin mīn ilah tuələf, kəni məhgi=pən mīn ilah. Ilah tuələf əha, nəukəti nīrətah.”

Tipilah mīn kəmotəpəh Josip

⁹ Kəni Stipin təməni=pən mīn kəm lah məmə, “Kəni nəukəti nīrə mīn u rəhatah kəmautetet notəhalah u Josip, kəni motətuati=pən lan kəm nətəm Ijip, məmə otuva slef rəhalah. Mətəu ilau Uhgīn e nian rəfin, ¹⁰ kəni Uhgīn tos rəkis in e nərəhian rəfin rəhan. Nian təməhtul e nəhmti kig rəha nətəm Ijip, kəni Uhgīn təməfən nəhrunian kəm in, kəni matig mol mīn məmə kig otolkeikei in, kəni mol in tarmənig e nītəni Ijip mīne nətəmimi mīne natimnati rəfin rəhan.

¹¹ “Kəni əmeiko nəumis təman e nītəni əpəha Ijip mīne Kenan mol nauəniən tikə, kəni nəumis natus nətəmimi, kəni tipitah mīn niglah nauəniən təmīkə.

¹² Nian Jekəp tinətəu məmə nauəniən əpəha Ijip, təmahlī=pən nenətin mīn u tipitah mīn əha kəhuvən, kəni inu nətuəniən ilah kəməhuvən Ijip. ¹³ Kəni uərisig, ilah kəməhuvən mīn, kəni in təməni pətīgəm in kəm lah, mətəu ilah kəsətəhrunian məmə in Josip pialah. Kəni kig rəha Ijip təmətəu nəniən o Josip mīne pian mīn. ¹⁴ Kəni Josip təmahlī=pən nəghatiən kəm rəhan tatə Jekəp mīne rəhan mīn, məmə okəhuva motatig ilah mīn. E nətəmimi mīn əha, ilah rəfin səpinte faif.

¹⁵ “Kəni Jekəp mīne rəhan mīn kəməhuvən Ijip, kəni kəməutatig məutatig, kəni Jekəp mīne tipitah mīn kəmohmīs ikin. ¹⁶ Kəni kəməmki ilah kan əpəha Sekəm e nītəni u rəhatah, kəni kitənim ilah ikin e nīpəg kəpiel kəti Epraham təmos rəkis nəhmtin o nətəm Hamor.”

Stipin təməghati e Mosis

¹⁷ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Tinatuva iuəkir məmə Uhgīn otosmiəgəh rəhan mīn nətəmimi u təməni rəkis kəm Epraham, kəni nəuaniləuis mīn rəhatah u kəmautatig Ijip, rəueiu əha tinepət. ¹⁸ Kəni kig kəti mīn rəha Ijip təməhtul, in təsisiai aɡniən Josip. ¹⁹ In təmosiahu tipitah mīn e nətəligiən fərəh mīn rəhan, matol nəhməiən kəm lah. Kəni in təmöl lou kəti məmə okotəmki pətīgəm nenətīlah mīn ləpəou amrərə mīn ihluə məmə okohmīs.

²⁰ “Kəni e nian əha, Mosis təmair, kəni in suakəku təuvir kəti e nəhmti Uhgīn. Rəhan məmə mīne tatə kəmuəhluəig oneuən lan əpəha imə muos məuig kisil.

²¹ Nian kəmləfətīgəm ihluə, nəti kig pətan təmeruh, kəni tələs məmə oteh vivi rəhan. ²² Kəmotəgətun in e neinatigiən rəfin rəha nətəm Ijip, kəni nian in təmepət, in təsanən e nəghatiən mīne noliən nati.

²³ “Nian tinos nu fote, nīkin təhti məmə otuvən-to meruh-to nətəmiman mīn, nətəm Isrel, ²⁴ kəni mafu kəti iətəm Ijip kəti tatoh. Kəni in təmuvən məmə otasiru e in kəti əmeiko mohamu iətəm Ijip əpəha. ²⁵ Kəni Mosis nīkin təməhti məmə məta in mīn, nətəm Isrel, okotəhrun məmə Uhgīn təmahlī=pən in məmə otuvən məmkirəkis ilah e nəhməiən katol e lah. Mətəu ilah kotəruru. ²⁶ Kəni lauig lan tafu mīn iətəm Isrel mīl keiu katuoh ilau mīn, kəni tuvən mə təghati kəm lau məmə otos rəkis ilau, kəni məmə otol ilau kuol vi ilau mīn. Kəni mənī=pən kəm lau məmə, ‘Suah mīl, itələu əmə. ?Təhro natuoh itələu mīn?’

* **7:8** Noliən rəha nətəm Isrel tol lanu, nian suakəku iərman tair, e nian eit, kətəhgi=pən. **7:8** Jen 17:9-14; 21:4 **7:9** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10** Jen 41:37-44 **7:11** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13** Jen 45:1-4,16 **7:14** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:18** Eks 1:7-8 **7:19** Eks 1:11-22 **7:20** Eks 2:2 **7:21** Eks 2:3-10 **7:24** Eks 2:11-15

27 “Mætəu suah u təmaupən mol nəukəti norgəhuiən tətətgi=pən Mosis isəu, kəni mənī=pən kəm in məmə, ‘?Pəh tətəfəri ik məmə onəkarmənig kəni matakil itimah?’ 28 !Iətəhrun məmə nəkolkeikei məmə onəkohamu mīn iəu təhmen e iətəm Ijip u nəmoh nəniuv!’ 29 Nian Mosis tətətəu nəghatiən əha, kəni tətəgin kəni miet Ijip magim muvən əpəha isəu ikin Mitian tətətətig ikin məhmen e iəpispis kəti. Nian tətətətətig tətətətig mit pətan ikin kəti, kəni mələs nətin keiu iərman mil.

30 “Nian tətətətətig Mitian mos nu fote, kəni nian kəti tuvən mətan iuəkir o nitəuət əha Sainai əpəha təpiə-məpiə ikin. Kəni agelo kəti tətəmet=pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nigə əkəku kəti. 31 Nian tətəruh nigəm əha, narmīn tətəiuvig pik ohni, kəni muvən iuəkir məmə oteruh vivi, kəni mətəu Iərmənig Ughin tətəghati kəm in məmə, 32 ‘Iəu Ughin rəha tipim mīn, Ughin rəha Epraham, mīne Aisək, mīne Jəkəp.’ Kəni Mosis tətəgin mīnətərəmrumin mīnatəgin e nəsal-pəniən əha nigəm ikin.

33 “Kəni Iərmənig Ughin tətəni=pən kəm in məmə, ‘Os rəkis rəham put e nəhlkəm mətəu-inu niftəni ko ik nətəhtul ikin in tasim aɡin, mətəu iəu əha ikin. 34 Imeruh nərahien iətəm katol e rəhak nətəmimi əpəha Ijip, iətətəu nəskien rəhalah, kəni mīneiuiəu muva məmə iəkəmkirəkis ilah o nətəm Ijip. Va. Rəueiu əha iəkahlī=pən ik nəkətəlig muvən mīn Ijip.’ ”

Nətəmimi mīn rəha Isrel kəmotəpəh Mosis

35 Kəni Stipin tətətəkeikei mətəni məmə, “Inu iətəm kətiah əmə Mosis iətəm ilah kəmotəpəh nəuiən nian ilah kəmotəni=pən məmə, ‘?Pəh tətəfəri ik məmə onəkarmənig kəni makil itimah?’ Mətəu Ughin pisin əmə tətəhli=pən suah kəha Mosis məmə otərmənig kəni mosmiəgəh ilah. Tətəhli=pən nian agelo tətəmet=pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nigə əkəku kəti. 36 Kəni Mosis tətət ilah mohiet Ijip, kəni in tətəmol nati əpispis mīne nəmətətən tətət, tətəmol əpəha Ijip, mīne nian kəmətəliuək məutəhuvən=pən e nitəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv, mīne nu fote e ikin təpiə-məpiə ikin.

37 “Inu iətəm kətiah əmə Mosis u tətəni=pən kəm nətəm Isrel məmə, ‘Ughin otləfəri iəni kəti mīn e tətəh təhmen lak.’

38 “Inu Mosis iətəm tətəuvin e tipitah mīn məmə okotuhapumīn ilah mīn əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni agelo tətəghati kəm in e Nitəuət Sainai, kəni Mosis u tətəfən nəghatiən mīn u kəm tipitah mīn. Kəni nəghatiən mīn u, ilah nəghatiən keikei mīn iətəm kəutəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi, kəni Mosis tətəhlmān tuva kəm təh.

39 “Mətəu nian in tətətətətig əhanəh əpəha e Nitəuət Sainai, tipitah mīn kəmotəhti nəuiən, mətəpəh nətəligiən, mətəu nikiləh tətəmetəlig=pən o nati Ijip.

40 Kəni kəmotəni=pən kəm Eron məmə, ‘Ol narmi nati nəuvein məmə okəhuva ughin mīn rəhatah mə okotit itah. Mətəu Mosis əha inəha, iətəm tətəmkī itah kohiet Ijip, kīnotəruru məmə in tinəhruvən.’ 41 Kəni e nian əha, ilah kəmotol narmi nati məmə in otuva ughin rəhalah, kəni kəmautol sakrifais e nati miəgəh mīn məmə okotəfaki kəm in. Kəni kəmautol lafet rəha narmi nati kau iətəm ilah əmə kəmotol. 42 Mətəu Ughin tətəuəhlin=pən nəmtəhn kəm lah, kəni megəhan=pən e lah məmə okotəfaki kəm mitəgar mīne məuiɡ mīne məhau mīn e nəpuə. Kəni nati əha tətəgətun əsas əmə nəghatiən rəha Ughin iətəm kəmətei e nauəuə rəha iəni mīn rəha Ughin. Tətəni məmə,

‘!Nətəm Isrel! ?Nian rəfin e nu fote əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, itəmah nəmautoh nati miəgəh mīn mautil sakrifais lan. ?Mətəu nikitəmah təhti

məmə nəmautol kəm iəu? !Kəpə! ⁴³ Mətəu e nikitəmah, itəmah nəmautələs Nima Tapolin rəha uhgin eiua u Molek, mine narmi məhau rəha uhgin eiua u Refan. Nati mil u nəmautol məmə onəkotəfaki kəm lau. O nati əha, iəkahlı pətigəm itəmah nəkəhuvən isəu motapirəkis Papolon. ”

Stipin təməghati e Nima Rəha Uhgin

⁴⁴ Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian tipitah min kəməutatig ikin təpiə-məpiə ikin aupən, ilah kəmotos rəhalah nati kəti, Nima Tapolin rəha Uhgin iətəm tətəgətun məmə Uhgin tətətig ilah min. Kəni Mosis təmöl Nima Tapolin əha tətītəu=pən əmə nətəligiən rəha Uhgin u təməni=pən rəkis kəm in. ⁴⁵ Kəni nu tepət uərisig, Josuə təmit ilah məhuva məmə okotos rəkis nitəni əha o nətəm Kenan, nətəni u Uhgin təməhgirəkis nətəmimi ikin. Kəni ilah kəmotələs Nima Tapolin u məhuvən motətig ilah min motətəuarus=pa e nian rəha Tefit təmöl kig lan. ⁴⁶ Uhgin təmöl təuvir kəm Tefit, kəni Tefit təmətapuah ohni məmə Uhgin otegəhan lan pəh tol nimə kəti iətəm Uhgin otətig ikin. ⁴⁷ Mətəu nimə əha, Kig Tefit təməsolian, mətəu nətın Kig Soloman təmöl.

⁴⁸ “Mətəu Uhgin iətəm ilis agin, təsətigian e nimə iətəm iətəmimi əmə təmöl. Təhmen e nəghatiən rəha Uhgin iətəm iəni rəhan təməni məmə,

⁴⁹ ‘İkin min rəfin e neai təhmen əmə lak məmə iəkəharəg ikin marməniğ, kəni nitəni min rəfin təhmen əmə məmə iəkəfu=pən nəhłkək ikin.

?Mətəu nimə nak iətəm nəkətəhrun nolian məmə otəhmen lak?

?Kəni ikin pəhruvən nəkətəhrun nolian məmə iəkuvən məmeig ikin?

⁵⁰ Otəni-to. ?Pəh təmöl rəfin natimnati min əha?

İəu pişin əmə, iəu Uhgin iəmöl rəfin ilah. ”

Nətəm İsrəl kəmotəpəh iəni min rəfin rəha Uhgin, mine Kristo

⁵¹ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “!İtəmah u! Rəhn-kapə təmah təskasik. Nikitəmah tapinəpu təhmen e rəha Nanihlua min. Matəlgitəmah talu o nətəuiən nəuia Uhgin. !İtəmah nəkətəhmen əmə e tipitəmah min nətəm kəməutəhti nəuia Narmin Rəha Uhgin! ⁵² ?İəni min rəha Uhgin aupən, pəh tipitəmah min kəməsotolian nərahian kəm in? !Tikə! Kəmotol nərahian kəm lah rəfin. Kəmotəhamu min nətəmi min u kəməutəni pətigəm nuvaiən rəha İtəmi Əhruahru. Kəni itəmah nəmotəgəhan=pən e İtəmi Əhruahru u e nəhłmi rəhan min tikimir min kəni kotuhamu. ⁵³ İtəmah nəmotos rəkis Lou rəha Uhgin u aupən nagelo min kəmotos məhuva, mətəu itəmah nəməsotəu=pən aginian Lou əha.”

Kəmotəhtimu Stipin

⁵⁴ Nian kəməutəu nəghatiən min rəha Stipin, nəhmtilah təmapinəpu, nıkilah təmahmə pik, kəni mautigət=pən nəhluvlah kəm in mətəu-inu nıkilah nahmə agin. ⁵⁵ Mətəu Narmin Rəha Uhgin təməriauəh e Stipin, kəni təsal pəri e Negəu e Neai mafu nəhəgəhəgiən iətəm təsanən pik təmiət ima Uhgin ikin, kəni meruh İesu tətəhtul e nıkalı Uhgin maru, ikin ima narməniğian mine nəsanəniən. ⁵⁶ Kəni Stipin təməni=pən kəm lah məmə, “!Ei, nəman! İətəfu Negəu e Neai rəha Uhgin taterəh, kəni Nəti İətəmimi tətəhtul e nıkalı Uhgin maru, ikin ima narməniğian mine nəsanəniən.”

⁵⁷ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotətəu nəghatiən əha, kəmotəmkəsgin matəlgilah min e nəuanəhłmılah, kəni motearəg e Stipin e nəuialah rəfin

motauit motaiu məhuvən moteapən əhmen-əhmen əmə ohni, ⁵⁸ moteikəpan kəni motəraki pətigəm lan e taun. Kəni nətəmimi u kəmotətəu nəghatian rəha Stipin, ilah kəmotəpəg rəhalah sot asoli min, motəlin=pən iuəkir e nəhłki iətəm aluə kəti, nərgin u Sol. Kəni minəutəhti Stipin e kəpiel apin.

⁵⁹ Nian kəmautəhti, kəni Stipin təməfaki məmə, “Tərməniğ İesu, os narmək.”

⁶⁰ Kəni təmeiuaiu misin nəulın kəni masək əfəməh məmə, “Tərməniğ, əfəl noliən tərəh iətəm ilah kautol lak.” Nian təmol naunun e rəhan nəfakiən, kəni rəhan nəhagiən tiet.

8

¹ Kəni Sol in təmatəhtul əmə nıkin tətəgiən məmə ilah kəmotəhtimu Stipin.

Sol təmoh nətəm kəutəfaki

Mətuəuin e nian əha, nərahian asoli kinotol e niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni ilah kəməhiet Jerusiləm motəgim=pən Jutiə mine Səmeriə motəpəh pisin əmə aposil min kəutatig Jerusiləm. ² Nətəmimi nəuvein nətəm kəutəfaki əskasik kəməhuva motələs Stipin məhuvən mohtənım, kəni ilah kəmotəsək pik ohni. ³ Mətəu Sol təmətuəuin minətərəkın-ərəkın niməfaki, matuvən e nimə min mətiuvi pətigəm nəman mine niyətan iətəm kəutəfaki, kəni matəmki=pən ilah e kaləpus.

Filip təməni pətigəm nanusiən təuvir əpəha Səmeriə

⁴ Kəni nətəm kəutəfaki iətəm kəməhiet Jerusiləm motəgim, kəmautəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın ikin min rəfin iətəm ilah kəutəhuvən=pən ikin. ⁵ Filip təmuvən e taun kəti rəha Səmeriə, kəni mətəni pətigəm nanusiən rəha Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahlı=pa. ⁶ Nian nimənin nətəmimi kəmotətəu Filip, kəni motafu nati apispis min iətəm in tatol, ilah rəfin kəməutətəlig vivi lan e nak in tətəni. ⁷ Nətəmimi tēpət narmın tərəh min kəməhiet e lah. Nian narmın tərəh min kəməhiet, kəmotəsək əfəməh. Kəni nətəmimi tēpət iətəm niyətilah təmimis, uə nətəm kəsotaliuəkian, kəmotəuvir min. ⁸ Kəni nətəmimi rəfin e taun əha, ilah rəfin kəmotəgiən.

Saimon u təmol natimnati

e nəsanəniən rəha iərmis min

⁹ Kəni e taun əha, suah kəti nərgin u Saimon, in təmatol nati apispis tēpət e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni nətəmimi rəfin e Səmeriə, narmiləh təmiuvig. Təmol nuvəh nəvetin. In mətəfari aru əmə in məmə in iətəmi asoli kəti. ¹⁰ Kəni nətəmimi rəfin, nətəmi asoli mətuəurus=pa noluək min əmə, kəməutəsəl=pən pik ohni kəni məutəni məmə, “Suah u in iətəmi kəti u in tatol uək e Nəsanəniən Asoli Rəha Uhgın.” ¹¹ Kəməutohtəu=pən in nuvəh nəvetin mətəu-inu narmiləh tatiuvig o natimnati min iətəm in tatol. ¹² Mətəu nian nətəmimi kəmotətəu nəghatian iətəm Filip tətəni pətigəm e nanusiən təuvir rəha Narməniğiən Rəha Uhgın mine nəghatian rəha İesu Kristo, kəmətəni niyəhriənian lan, kəni kəmol bəptais e lah, nəman mine niyətan. ¹³ E nian əha, suah min u Saimon, təməni niyəhriənian e İesu, kəni kol bəptais min lan. Kəni in tətətuə=pən Filip ikin min rəfin. Narmın təmiuvig o nati apispis min mine nəmtətian min iətəm in tateruh Filip tatol.

¹⁴ Nian aposil min əpəha Jerusiləm kəmotətəu məmə nətəm Səmeriə kinotəhatətə e nəghatian rəha Uhgın, kəni kəmotəhli=pən Pitə mine Jon məmə okian o lah. ¹⁵ Nian ilau kəmian miaiet=pən o lah, muəfaki o lah məmə

Narmin Rəha Uhgın otəriauəh mətatig e lah, ¹⁶ mətəu-inu kəmol bəptais əmə e lah e nərği İərmənig İesu, mətəu Narmin Rəha Uhgın təsəriauəh əhanəhiən e nəmiəgəhiən rəhalah. ¹⁷ Kəni Pitə mine Jon kəmuələhu=pən nəhlmiləu e lah muəfaki e lah, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriauəh e lah.

¹⁸ Nian Saimon təməfu məmə Narmin Rəha Uhgın tatuvən e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi nian aposil mil kəmuələhu=pən nəhlmiləu e lah muəfaki e lah, kəni in təfətigəm məni məmə otəfən kəm lau, ¹⁹ kəni məni=pən kəm lau məmə, “Uəfa min nəsanənən u kəm iəu məmə nian iəkələhu=pən nəhlmək e nətəmimi, kəni ilah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uhgın.”

²⁰ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “!Ik mine rəham məni onəkian e nigəm asoli! Mətəu-inu nikim təhti məmə nəkəhrun nos nəhmti nati u iətəm Uhgın tətəfən kəm nətəmimi e məni. ²¹ Ko ik nəsolian uək u nəuətən mine, mətəu-inu rəham nətəligiən təsəhruhruiən e nəhmti Uhgın. ²² Əuhlin ik e rəham nolien tərəh min kəni məfaki=pən kəm İərmənig, məta tafəl rəkis rəham nolien tərəh min iətəm nikim tətəhti ilah. ²³ İateruh məmə nian rəfin netetian təməriauəh e rəham nətəligiən, kəni nolien tərəh min kəmotəlis ik tiəkis.”

²⁴ Kəni Saimon təməni=pən məmə, “!Əui! Uəfaki=pən kəm İərmənig ohniəu məmə nətimnati iətəm itələu nəmuəni, kəti otəsuvaiən ohniəu.”

²⁵ Kəni nian ilau kəmuəni pətigəm rəkis nəghatiən rəha İərmənig mine nətimnati iətəm in təmol, kəni kəmətian Jerusiləm matuəhtul əgməgin e lahuənu min rəha Səmeriə matuəni pətigəm min nənusiən təuvir rəha İərmənig.

Filip təməghati kəm iətəm İtiopiə kəti

²⁶ Kəni əgelo kəti rəha İərmənig təməni=pən kəm Filip məmə, “Əsəu-pesi müvən e suaru tisiəpən Jerusiləm matuvən Kasa.” (Suaru əha tətəmähli əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.) ²⁷ Kəni in təmatuvən əmeiko mafu iətəm İtiopiə kəti e suaru. Suah əha in iətəmi asoli kəti rəha kwın rəha nətəm İtiopiə.* Kəni in təmətərmənig e məni rəha kwın. Suah u təmuvən Jerusiləm məmə otəfaki, ²⁸ kəni minatitəlig matuvən iman ikin. Kəni in təmətəharəg-pəri e nati kəti kətəni məmə, “kat” iətəm hos tatiuvi. Kəni mətafin nauəuə iətəm iəni kəti rəha Uhgın təmətei, nərğin u Aisəə. ²⁹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməni=pən kəm Filip məmə, “Uvən maliuək=pən iuəkir o kat əha.”

³⁰ Kəni Filip təmaiu müvən iuəkir ohni, mətəu suah u tətafin nauəuə iətəm iəni Aisəə təmətei. Kəni təmətapuəh ohni məmə, “?Nəkəhrun niyəti nati u nətafin, uə kəpə?”

³¹ Kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “?İəkəhra məhrun? Mətəu-inu iətəmi kəti tikə mə otuhamtei=pa niyəti nəghatiən u kəm iəu.” Kəni in mətapuəh məmə Filip otəri müvən ilau min muəharəg. ³² In təmətafin nəghatiən u e Nauəuə Rəha Uhgın, tətəni məmə, “Kəmit təhmen e sipsip kan məmə okuhamu.

Kəni təhmen e nəti sipsip, təsəgətiən nian kətətei nimeimein, Kəni in təməpnəpin əmə, məsəghatiən.

³³ Kəmol aulis in, kəni nian kəmakil e kot, kəsakil əhruhruiən. Nian kəmotuhamu, in nəlugi iətəmimi əmə kəti, nətin tikə.”

8:17 Uək 19:6 * **8:27** Nəghatiən Kris əhruhru tətəni məmə in suah kəti iətəm kəmitei. E nian əha, nəmə suah kəti tatol uək nian rəfin iuəkir o kwın kəti, kəni okitei məmə otəsitiən kwın. **8:33** Aes 53:7-8

³⁴ Kəni suah u təmətapuəh o Filip məmə, “?Kərmə Aiseə təmətəghati aru lan, uə iətəpisin kəti?” ³⁵ Kəni Filip təmətuəuin e nəghatian kətiəh əmə iətəm təməfin, mətəni=pən nəniən təuvir rəha Iesu.

³⁶ Nian kəmətian e suaru miəuva ikin kəti nəhu əha ikin, kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “!Afu-to! Nəhu kəti əpəha. ?Təhro? ?Pəh nəkol bəptais lak lan?” Kəni Filip təmegəhan lan.†

³⁸ Kəni təməniahu kat məmə otəhtul, kəni ilau pəti kəmueiuaiu mian e nəhu, kəni Filip tol bəptais lan. ³⁹ Nian kəmuəri e nəhu miəuva ilis, Narmin Rəha İərmənig tələs rəkis Filip. Kəni suah u təməseruh minian, mətəu təmətətəlig matuvən iman ikin e nagianian asoli e nikin. ⁴⁰ Mətəu Filip təməfu məmə tətəhtul əpəha e nitəni pəhav ikin əpəha Astot. Kəni in təmətuəvən, mətəni pətigəm nanusian təuvir rəha Iesu əpəha e taun min rəfin mətəuarus in təmiet=pən əpəha Sisəria.

9

Sol təməfu Iesu e suaru rəha Təmaskis (Uək 22:6-16; 26:12-18)

¹ Kəni e nian əha, Sol təmətəghati əskasik mətəni əskasik məmə otəhamu nətəmimi rəha Iesu. In təmuvən meruh pris asoli agin ² mətəpuəh ohni məmə otətəi nauəuə min kəm nimə min rəha nuhapumian rəha nətəm İsrel əpəha Təmaskis, məmə nəmə oteruh kəti tatitəu=pən Suaru Rəha Iesu, nati əpnəpin iərman uə pətan, otəskəlim ilah məlis ilah məmki ilah muvən e kaləpus əpəha Jerusiləm. Kəni təməfən nauəuə min kəm in.

³ Nian Sol təməuva iuəkir o Təmaskis, əmeiko nəhəgəhəgian kəti təmsipəri e neai tatuəu təhmen e noraipian muva masiəgəpin in mine ikin min titələu lan. ⁴ Kəni in təmsipəri morin e niftəni, kəni mətəu nəuia suah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “!Sol! !Sol! ?Təhro natol nərahian kəm iəu?”

⁵ Kəni Sol tətəpuəh məmə, “?Ik pəh, İərmənig?” Kəni nəuia iətəmi u təməni=pən kəm in məmə, “İəu Iesu iətəm ik natol tərəh lak. ⁶ Mətəu rəueiu əhtul muvən əpəha e taun. İkin əha, suah kəti əha ikin otəpanəni=pinə əmə məmə nati nak onəkol.”

⁷ Kəni nətəmimi nətəm kəutəhuərisig e Sol, kəmotəuit kəni mətəhtul məsotəgətiən. Kəmotətəu əmə nəuia iətəmi u, mətəu kəməsoteruhian iətəmi kəti. ⁸ Kəni Sol təhtul, mətəu nəhmtin tinəuau, tinəuruə neruhian nati. Kəni kəmotos əmə nəhlmin motit məhuvən Təmaskis. ⁹ Təmos nian kisil təməsehian nati, kəni məsauənian kəni məsəmnimian nəhu mine.

¹⁰ Əpəha e Təmaskis, iətəmi kəti rəha Iesu əha ikin, nərgin u Anənaiəs. İərmənig təmauin lan e nati kəti təhmen e nəməhlairin, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Anənaiəs!” Kəni in təmətəm məmə, “İərmənig, iəu əpə.”

¹¹ Kəni İərmənig tənə=pən kəm in məmə, “O nəkuvən əha e nimə rəha Jutəs e suaru asoli iətəm kətəni məmə Təhruəhru, kəni mətəpuəh o iətəmi kəti, iətəm Tasas, nərgin u Sol. In tətəghati rəueiu kəm Uhgən e nəfakian, ¹² kəni Uhgən təməfən nəməhlairian kəti, kəni təmeruh ik, Anənaiəs, nəmuva mələhu=pən nəhlməm lan məmə nəhmtin otair min.”

¹³ Mətəu Anənaiəs tənə məmə, “İərmənig, iətətəu nəghatian tepət e suah kəha e rəhan nolian tərəh min iətəm tatol e nətəm kəutəhatətə lam əpəha Jerusiləm.

† **8:36** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris əupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “³⁷ Kəni Filip təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmə nəkəni nipəhrianian e Iesu e nikim rəfin, iəkəhrun nolian bəptais lam.’ Kəni tənə məmə, ‘İəu iatəni nipəhrianian e Iesu Kristo, məmə in Nəti Uhgən pəhrian.’ ” **8:36** Uək 10:47 **8:40** Uək 21:8 **9:1** Uək 8:3

14 Kəni in təmuva u ikinu e nərgi pris asoli min məmə otaskəlim, mələs nətəm kəutəhatətə lam.”

15 Mətəu İərmənig təməni kəm Anənaiəs məmə, “!Uvən! Mətəu-inu suah u in rəhak iətəmimi iətəm inauin rəkis lan məmə otəni pətigəm nərgək kəm Nanihlua u səniə məmə nətəm İsrəl, mine rəhalah kig min, mine nətəm İsrəl min. 16 Kəni iəu iəpanəgətun in məmə otos nahməiən o nərgək.”

17 Kəni Anənaiəs təmuvən lahuənu muvən imə, kəni mələhu=pən nəhlmin e Sol, məni=pən kəm in məmə, “Piak Sol. İərmənig İesu iətəm təmietetigəm ohnik e suaru nian nəmətuva u ikinu, in təmahli=pa iəu məmə ik onəkəh min nati, kəni Narmin Rəha Uhgın otəriəuəh matig lam.” 18 Əmeiko, nati kəti təhmen e niviligi nəmu təmietet rəkis e nəhmti Sol, kəni tair min minateruh nati. Kəni minəhtul mətəliuək, kəni kol bəptais lan məmə in nəmtətian rəha nəhatətəiən.

19 Kəni nian təmun nauəniən, kəni niyətin tuva məsanən min.

Sol tinətuəuin mətəni pətigəm nərgi İesu əpəha Təmaskis

Kəni Sol təmatig mos nian nəuvein min ilah nətəmimi rəha İesu əpəha Təmaskis. 20 Təmətuəuin min əmə e nian əha, mətəni pətigəm İesu əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl məmə İesu in Nəti Uhgın pəhriən.

21 Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu in, kəmotəuit pik ohni, kəni mətəni məmə, “!Ei! ?Suah u inu təmatol nərahian kəm nətəm kəutəhatətə e İesu əpəha Jerusiləm aypən, uə kəpə? Kəni in təmuva ikinu məmə otaskəlim ilah məmki ilah muvən kəm pris asoli min. ?Mə inəha, uə kəpə?”

22 Kəni nəghatian iətəm Sol tətəni pətigəm, in təsanən pik məpirəkis nəghatian rəha nətəm İsrəl iətəm kəutatig Təmaskis, kəni mətəgətun vivi məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Kəni ilah kəmotəruru məmə okotəhrəni.

23 Nian tēpət təmuva muvən rəkis, kəni nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl kəmotətəi oneuən nəua kəti məmə okotohamu Sol, 24 mətəu Sol təmətəu nəua oneuən rəhalah. Kəni rəueiu e nərauie mine lapin min, nətəm İsrəl kəutəhtul pəsig əpəha e nəmtihluə e niyəi kəmol e kəpiəl məmə okotohamu Sol.* 25 Mətəu in min nəuvein kəmotələs lapin mətəipei e kətim asoli kəti iətəm kəmətu=pən təulə lan, motiləfətigəm motəhlman-əhlman lan e nəmtah niyəi ihluə ikin. Kəni in təmagim muvən Jerusiləm.

Sol əpəha Jerusiləm

26 Nian Sol təmietetigəm=pa Jerusiləm, təmalkut məmə otuvən meruh nətəmi rəha İesu mətəu=pən ilah, mətəu ilah kəutəgin, nikilah təhti məmə təteiuə əmə e lah məmə in iətəmi rəha İesu. 27 Mətəu Panəpəs təmit muvən miti=pən kəm aposil min, məni=pən kəm lah məmə təməhrol lanu Sol təmeruh İərmənig İesu e suaru nian təmətəvən e Təmaskis. Kəni təməni=pən min kəm lah məmə İərmənig təməghati kəm Sol, kəni təhro lan in tinətəni pətigəm nərgi İesu əpəha Təmaskis, məsəginian. 28 Kəni ilah Sol kəmotatig kəni in tatuvən ikin min əpəha Jerusiləm mətəni pətigəm nərgi İərmənig İesu məsəginian. 29 Təməghati ilah nətəm İsrəl nətəm kəutəni nəghatian Kris, kəmotəh ilah min e nəghatian. Kəni kinautol məmə okotohamu Sol. 30 Nian in min nəuvein nətəm kəutəfaki kəmotətəu, kəməhuvən motit Sol məhuvən mətəsəupəh əpəha ləuahtəni iəkir o nitəhi e taun əha Sisəriə, kəni mətahli=pən məmə otəgim muvən əpəha isəu e taun əha Tasəs.

9:15 Uək 26:2,6; 27:24; Rom 1:5   9:16 2Kor 11:23-28   9:21 Uək 8:3   9:22 Uək 18:28   * 9:24 E taun əha Təmaskis, təhmen e taun tēpət, aypən aypən kəmol nikalin asoli e kəpiəl titəlau e taun.   9:25 2Kor 11:32-33   9:26 Kəl 1:17-19   9:27 1Kor 9:1

³¹ Kəni nətəm kəutəhatətə e Iesu əpəha Jutiə, mine Kaləli, mine Səmeria kəmotatig e nəməlinuian, iətəmi tikə məmə otol nəginian kəm lah. Kəni Narmin Rəha Uhgın təmatasiru e lah mol ilah kəutəhtul əskasik, kəni ilah rəfin kəutatig mautisiai İərməniğ. Kəni ilah tinatəpət.

Pitə təmol nəhlki Aeneas

təuvir min

³² Pitə təmaluək muvən ikin min məmə otəsal e nətəm kəutəhatətə e Iesu. E nəliuəkian rəhan, təmuvən materuh nətəmimi rəha İərməniğ əpəha e taun əha Lita əpəha Jutiə. ³³ Təmuvən ikin əha meruh suah kəti nərgin u Aeneas, niyətin təmimis tinos nu eit, təməsaliuəkian mətapili əmə e rəhan pet. ³⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Aeneas. Iesu Kristo təmosmiəğəh ik əha rəueiu e rəham nimisian. Əhtul, maiu-aiu rəham nimahan.” Kəni rəueiu agin min, Aeneas təməuvir min məhtul. ³⁵ Kəni nətəmimi rəfin əha Lita mine ikin min rəfin əpəha Saron kəmoteruh suah u təmaluək mətan, kəni ilah rəfin kəmotəuhlin rəhalah nətəliğin kəni minətəfaki kəm İərməniğ.

Pitə təmol Tokəs təmiəğəh min

³⁶ E taun kəti əha Jopə, pətan kəti əha ikin iətəm in tətəhatətə e Iesu, nərgin u Tapitə.† E nəghatian rəha nətəm Kris, kətəni məmə Tokəs. Pətan u, nian rəfin tətol təuvir kəm nətəmimi kəni mətasiru min e nanrah min.

³⁷ Mətəu e nian əha, nimisian kəti təmol in kəni timis. Kəni ilah kəmotəueiu kəni kəməhuvən=pən e rəhan napən, kəni mətələhu e nəuan nimə əpəha ilis agin. ³⁸ İkin əha Lita in iuəkir əmə o taun əha Jopə. Kəni nian nətəmi rəha Iesu kəmotətəu məmə Pitə əpəha Lita, kəmotəhli=pən suah mil keiu məmə okian muəsəu-pah muəni=pən kəm in məmə, “!Otuva uəhai əmə-to!”

³⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən ilau. Nian kəmhlietigəm=pən lahuənu, kəmotit məhuvən əpəha ilis agin. Mətəu pətəlimis min təriauəh əpəha ikin kəutasək ohni, kəni kəmotəgətatun kəm Pitə rəhalah natimnati iətəm pətan əha təməhli nian in təmatəmiəğəh.

⁴⁰ Kəni Pitə təməhli pətigəm ilah, kəni meiuəiu misin nəulin kəni məfaki. Kəni məsal=pən o pətan əha təmimis məmə, “Tapitə, əhtul.” Kəni pətan əha təməir meruh Pitə, kəni məhtul məharəğ. ⁴¹ Kəni Pitə təapən ohni məskəlim nəhlmin miuvi-pəri məmə otəhtul e nəhlkin mil. Kəni maiuən=pən e nətəm kəutəhatətə e Iesu mine pətəlimis min məmə okəhuva imə, kəni miti=pən pətan əha iətəm tinəməmiəğəh kəm lah. ⁴² Kəni nəghatian e nati əha təməiu mitaləu e taun əha Jopə. Kəni təpət kəmotəni niyəhriənian e İərməniğ Iesu. ⁴³ Kəni Pitə təmatig əha Jopə nəuətətin ilau suah kəti nərgin u Saimon iətəm tətol əpenə-penə e nilosi kau.

10

Uhgın təməğhati kəm Koniliəs

¹ E taun Sisəriə, suah kəti əha ikin nərgin u Koniliəs. In iətəm Rom, kəni in iətəmi əsoli rəha soldie min u ilah rəfin uan-hanrit. Kəni ilah kəutsipən e “Soldie rəha Itali.” ² In iətəmi kəti in tətisiai Uhgın rəha nətəm İsrəl, mətitəu=pən noliən rəha nəfakian rəhalah, in mine rəhan min, mine noluək min rəhan. In tətəfən rəhan məni təpət kəm ianrah min, kəni mətəfaki kəm Uhgın rəha nətəm İsrəl nian rəfin. ³ Nian kəti əmeiko e tri klok ləhnaiuv e nian tətəfaki lan, təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. In təməfu vivi əmə əgelo kəti rəha Uhgın tətuva ohni, kəni maiuən lan məmə, “!Koniliəs!”

† 9:36 Niyətin rəha nərgin u Tapitə tənə məmə, “tia,” u in nati miəğəh kəti.

⁴ Nian nəhmti Koniliəs təməhtul lan, in təməgin kəni məni məmə, “? İərməniğ, təhro?”

Kəni əgelo təməni=pən kəm in məmə, “Uhgın tinətəu rəkis rəham nəfakiən mīneruh nəuvirən iətəm ik natol kəm nanrah mīn, kəni nīkin tinagiən ohni. ⁵ Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə, motos suah kəti məhuvə, nərgin u Saimon Pitə. ⁶ In tətətig ilau suah kəti nərgin u Saimon u tatol əpenə-penə e nīlosi kau. Rəhan nīmə tətəhtul iuəkir o nitəhi.”

⁷ Nian əgelo təməghati rəkis kəm in təmitəlig, kəni Koniliəs təmauin e rəhan ioluək keiu mīne soldia kəti iətəm tatol uək kəm in, kəni in mīn iətəmi rəha nəfakiən. ⁸ In təməni=pən rəfin natimnati iətəm in təmeruh kəm lahal, kəni mahli=pən ilahal məmə okihluvən Jopə.

Uhgın təməghati kəm Pitə e nəməhlairiən

⁹ Kəni kəməni lauig lan, nian mitigar tinalelin, kəni suah milahal əha kəmluva e suaru iuəkir o taun əha Jopə. E nian əha, Pitə in təmuvən əpəha ilis e nəhue nīmə iətəm tepin-epin ikin məmə otəfaki kəm Uhgın.

¹⁰ Mətəu nəumis tinus, kəni nian kəmatol əhanəh nigin nauəniən, in təmair mətəu təmeruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgın təməfən. ¹¹ E nəməhlairiən əha, təmeruh neai təmerəh, kəni nati təhmen e tapolin asoli kətəskəlīm nififin mīn, kəni kəhlman-əhlman teiuaiu=pa e niftəni. ¹² E nīpəg nati əha, təmeruh nati miəgəh pisin pisin mīn əha ikin iətəm kəutaliuək mīne mautəlkəu, mīne məniğ pisin pisin mīn. ¹³ Kəni nəuia iətəmi kəti təməni=pən kəm in məmə, “Pitə, əhtul. Ohamu nəuvein mun.”

¹⁴ Mətəu Pitə təni məmə, “!İərməniğ, kəpə! E rəhak nəmiəgəhiən iətan məsun əhanəhiən nati kəti tol lanu iətəm Lou rəham təməniəhu məmə kəsuniən tamikmik e nəhmtəm.”

¹⁵ Kəni nəuia iətəmi təməghati mīn kəm in məmə, “Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgın iətəni məmə təuvir əmə, təsamikmikən.”

¹⁶ Kəməghati o natimnati mīn əha mau kisil, kəni rəueiu agin mīn, tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

Pitə təmos nīpəti nəməhlairiən

¹⁷ Kəni Pitə nīkin təməhti pik məmə otəhrun nīpəti nati əha təməh e nəməhlairiən u təmeruh. Mətəu suah milahal u iətəm Koniliəs təmahli=pən ilahal, kəmlətapuəh o nīmə rəha Saimon, kəni mīnluva mīnleruh. Kəni mīnluva məhləhtul əpəha e namtihuə. ¹⁸ Kəni məhlauin əfəmən məmə, “! Ei! ?Suah kəti u ikinu nərgin u Saimon Pitə uə?”

¹⁹ Kəni nian Pitə tətəlkut əhanəh məmə otəhrun nīpəti nati əha təməh e nəməhlairiən, kəni Narmīn Rəha Uhgın təməni=pən kəm in məmə, “!Ei, ətəu-to! Suah milahal kisil əpəha kələsal lam. ²⁰ Əhtul uəhai meiuaiu muvən meruh ilahal. Nīkim təsəhtian məmə ko nəsuvenən mītəu=pən ilahal mətəu-inu iəu iəmahli=pa ilahal məmə okiluva.”

²¹ Kəni Pitə təmeiuaiu muvən məni=pən kəm lahal məmə, “Mə iəu u iətəm itəmahal nələsal lan. ?Nəklolkeikei iəu o nah?”

²² Kəni kihləni=pən kəm in məmə, “Əuəh. İətəm tətərməniğ e soldia mīn, u Koniliəs, təmahli=pa itəmahal məmə iəkluva. In suah kəti iətəm tatisiai Uhgın kəni in məhruahru e nəhmtin, kəni nətəm İsrəl kəutisiai pik in. Əgelo kəti rəha İərməniğ təməni=pən kəm in məmə in otəhli=pa itəmahal iəhkluva mīhlit ik kəhuvən iman ikin, məmə ik nəkanus nəghatiən kəm in pəh tətəu.” ²³ Kəni Pitə təmit ilahal məhuvən imə məmə ilah okotapili əha ikin.

*Pitá tæmuvæn
e nimá ræha Koniliás*

Kæni nian kãmæni lauig lan, Pitá tæmitæu=pæn ilahal, kæni næfaki min næuvein æha Jopæ, kæmohtæu=pæn ilah. ²⁴ Kæmæni lauig min lan, kæmohiet=pæn æpæha Sisariæ. Ikin æha Koniliás tæmætæpuæh o ræhan min mine nætæmimi min næuvein mæmæ okæhuva mæutæhtahnin Pitá. ²⁵ Nian Pitá tæmætæuæuin mæmæ tuva imæ, kæni Koniliás tæmeiuæui misin næulin e næhlki; Pitá mæmæ otæfaki kæm in. ²⁶ Mætæu Pitá tæmeapæn kæni miuvi-pæri min kæni mæni=pæn kæm in mæmæ, “Æhtul, iæu iætæmimi æmæ tæhmen lam.”

²⁷ Kæni Pitá tæmætæghati ilau Koniliás kæni mian imæ. Pitá tæmeruh mæmæ nætæmimi tæpæt kinæhuva rækis mæutæharæg. ²⁸ Kæni Pitá tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Itæmah ræfin nækotæhrun vivi mæmæ tasim e Lou ræha nætæm Isrel mæmæ okæhuva motan kætiæh ilah nætæm sæniæ mæmæ nætæm Isrel, uæ okæhuvæn motatig pæti. Mætæu Uhgîn tæmæni kæm iæu e næmæhlairiæn mæmæ iæsæniæn mæmæ suah kæti in tamikmik e næhmtin. ²⁹ Tol=pæn lanæha, nian næmotæhli=pinæ næghatiæn ohniæu, iæmæsæniæn nati kæti, nikik tæmagiæn æmæ mæmæ iækuva. ?Mætæu iækolkeikei mæmæ iækætæpuæh mæmæ næmotæhli=pinæ næghatiæn ohniæu mæmæ iækuva o nak?”

³⁰ Kæni Koniliás tæni mæmæ, “Nian kisil tinuvæn rækis tæhmen æha ræueiu e tri klok læhnaiuv, iæmætæfaki æpæha e ræhak nimæ. Kæni ræueiu agin suah kæti iætæm ræhan næpæn tagæhæg tæhtætul aupæn lak, ³¹ Kæni mæni mæmæ, ‘Koniliás. Uhgîn tæmætæu rækis ræham næfakiæn, kæni mæsæluæiæn e nati tæuvir min iætæm ik natol kæm ianrah min. ³² Ahli=pæn nætæmimi næuvein kæhuvæn æpæha Jopæ o suah kæti æha ikin, nærgin u Saimon Pitá mæmæ otuva. In tætatig e nimæ ræha suah kæti, nærgin u Saimon, u tol æpenæ-penæ e nilosi kau. Ræhan nimæ tæhtætul e nikali nitæhi. ³³ Kæni iækæhli=pinæ uæhai æmæ næghatiæn ohnik. Kæni tæuvir pik mæmæ ik nækuva. Itæmah ræfin u ikinu e næhmti Uhgîn o iækotætelig lam mæmæ onækæni=pa ræfin natimnati iætæm Iærmænig tæmæfinæ mæmæ onækæni=pa kæm timah.”

Pitá tæmæghati

³⁴ Kæni Pitá tæmæghati mæni mæmæ, “Ræueiu inæhrun mæmæ sæniæmæ nætæm Isrel æmæ iætæm Uhgîn nikin tætagiæn matol tæuvir kæm lah, ³⁵ mætæu nikin tagiæn o nætæmimi e ikin min ræfin u kæutisiasi in mine mautil nati iætæm tæhruahru.

³⁶ “Itæmah nækotæhrun rækis næghatiæn iætæm Uhgîn tæmæfæn kæm nætæm Isrel. Tætæni nanusiæn tæuvir ræha næmælinuæin ilah Uhgîn e Iesu Kristo iætæm in Iærmænig ræha nætæmimi æræfin. ³⁷ Itæmah nækotæhrun natimnati min iætæm Iesu iætæm Nasærit tæmol æpæha ikin e Jutiæ tæmætæuæuin e Kalæli. In tæmol natimnati min æha uærisig e uæk ræha Jon Bæptais iætæm tætæni pætigæm kæm nætæmimi mæmæ okækeikei kol bæptais e lah. ³⁸ Iesu æha, Uhgîn tæmitæpin mæfæn Narmîn Ræha Uhgîn mine næsænæniæn kæm in, kæni mætæu-inu Uhgîn tætatig ilau min, in tæmuvæn e ikin min matol nati tæuvir min, kæni matol vivi nætæmimi ræfin iætæm Sætæn tæmælæs ilah.

³⁹ “Itæmah iæmoteruh natimnati iætæm in tæmol æpæha Jerusilæm mine ikin min æpæha Jutiæ. Kæni itæmah iæmoteruh nian nætæmimi kæmotoh motætu-pæri e nigî kæmæluau kæni timis. ⁴⁰ Mætæu Uhgîn tæmol tæmiægæh min e nian iætæm tatol kisil lan, kæni matol æpu in kæm nætæmimi næuvein mæmæ okoteruh mæmæ in tæmæmiægæh min. ⁴¹ Sæniæmæ nætæmimi ræfin kæmoteruh in, mætæu nætæmi

min əmə u iətəm Uhgın təmītəpīn ilah məmə okoteruh, itimah əha iəmotauən kətiəh itimah min nian təmāmīəgəh min e nimisiən.

⁴² “Kəni in təmāni=pa kəm timah məmə iəkotəni Iesu kəm nətəmimi, kəni motəni pətīgəm məmə Uhgın təməfəri rəkis in məmə in otakıl noliən rəha nətəmimi rəfin iətəm kəutəmīəgəh mine iətəm kinohmis rəkis. ⁴³ İəni min rəfin rəha Uhgın aupən kəmutəni pətīgəm in məmə, nətəmimi rəfin iətəm kotəni nīpəhriənīən lan, Uhgın otafəl rəkis rəhalah min nolīən tərəh min e nərgi İesu.”

Narmin Rəha Uhgın təmuva e Nanihluə min u səniəmə nətəm İsrəl

⁴⁴ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, Narmin Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətatig e lah rəfin u nətəm kəutətəu nəghatiən əha. ⁴⁵ Kəni nətəm İsrəl min u kəutəni nīpəhriənīən e İesu iətəm kəmohtəu=pən Pitə əpəha Jopə məhuva, kəmotəuit pik nian kəmoteruh nati əha məmə Uhgın tətətuati min e Narmin Rəhan kəm nətəmi min u səniəmə nətəm İsrəl. ⁴⁶ Kīnotəhrun məmə təməfən Narmin Rəhan kəm lah mətəu-inu kəmotətəu nətəmimi kəutəghati e nəghatiən iki pisin min məutəni-vivi nərgi Uhgın.

Kəni Pitə təni məmə, ⁴⁷ “?Pəh təhrun nəniəhuīən nətəmi min u məmə ko kasoliən bəptais e lah? Mətəu ilah kīnotos rəkis Narmin Rəha Uhgın təhmen e tah.” ⁴⁸ Kəni in təmāni=pən məmə okol bəptais e lah e nərgi İesu Kristo. Kəni ilah kəmotətəpuəh o Pitə məmə otatig nəuvetin ilah min.

11

Pitə təmanus kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm

¹ Kəni aposil min mine nətəm kəutəfaki əpəha ikīn min e nitəni Jutiə kəmotətəu məmə Nanihluə min, ilah min kīnəutəni nīpəhriənīən e nəghatiən rəha Uhgın.

² Kəni nian Pitə təməri muvən Jerusiləm, mətəu nətəmi rəha iəfaki min iətəm kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi, ilah kīnəutəni nīkalīn, ³ məutəni məmə, “?Təhro ik nəmuvən mətatig e nimə rəha nətəmi kəsəhgi-pənīən ilah, mətəuən itimah min ilah?”

⁴ Kəni Pitə tinətuəuin mətəni-vivi kəm lah nanusiən rəha natimnati rəfin əpəha Sisəriə, ⁵ təmətəni kəm lah məmə, “Nian iəmətatig əpəha Jopə mətəfaki meruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nati əha, iəmeruh nati kəti təhmen e tapolin asoli kəti təmeiuaiu e neai kətəskəlīm nififin min kətəhlman-əhlman tətəiuaiu mətuva ohniəu. ⁶ İəməsəl=pən vivi e nīpəgnəua nati əha meruh nati miəgəh pisin pisin min əha ikīn iətəm kəutəliuək, mine məutəlkəu, mine nati arpīn min, mine məniğ pisin pisin min. ⁷ Kəni iəmətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Pitə, əhtul muhamu nəuvein mun.’

⁸ “Mətəu iəkəni=pən kəm in məmə, ‘İərməniğ, kəpə! E rəhak nəmiəgəhiən iəsuniən nati kəti tol lanko iətəm Lou rəham tətəniəhu məmə iəsuniən tamīkmik e nəhmtəm.’

⁹ “İəmətəu min nəuia iətəmi u təmsipən e neai mətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Səniən məmə nati kəti tamīkmik iətəm iəu Uhgın iətəni məmə təuvir əmə təsəmiəkmikīən.’ ¹⁰ İəmuəghati o natimnati min əha muəu kisil, kəni tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

¹¹ “Kəni rəueiu əgin e nian əha, suah milahal kisil kəmlietīgəm=pa e nimə iətəm iəutatig ikīn. İətəm Sisəriə kəti təməhli=pa ilahal məmə okilūva ohniəu, mihlit iəu mihlūva. ¹² Kəni Narmin Rəha Uhgın təni=pa kəm iəu məmə iəkītəu=pən ilahal, nīkik otəsəhtiən məmə ilahal Nanihluə min. Piatah min

sikis u ilah kəmotətəu=pa iəu, iəməhuvən mohiet=pən əpəha e nimə rəha suah əha Koniliəs məhuvən imə. ¹³ Kəni in təməni=pa kəm timah məmə təməhro lanu in təmeruh agelo kəti rəha Uhgın təmuva miət=pən ohni məmə, 'Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti nərgin u Saimon Pitə. ¹⁴ In otəni=pinə nəghatian kəti kəm təmah, kəni nian nəkotətəu nəghatian əha, kəni Uhgın otosmiəgəh itəmah rəfin, ik mine rəham mın, mine rəham mın noluək mın.

¹⁵ "Kəni nian iəmətuəuin mətəghati, Narmin Rəha Uhgın təmeiuiui məriauəh matig e lah, Nanihlua mın, təhmen əmə e inu təmuva e tah, nətəm Isrel, aupən mine. ¹⁶ Kəni niki kətəhti nəghatian iətəm İərməniğ təməni məmə, 'Jon təmol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu otəsuvəhian Uhgın tol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.' ¹⁷ Kəni nəmə Uhgın tətəfən kəm Nanihlua mın Narmin kətiah əmə iətəm təməfa kəm tah nətəm Isrel nian kitah kəmotəni nıpəhrionian e İesu Kristo, iəu iətəmimi əmə u, ko iəsəniəhuiən Uhgın o nati nak iətəm in tolkeiki məmə otol kəm lah."

¹⁸ Nian kəmotətəu nəghatian rəha Pitə, ilah kəməsotagət minian, mətəu kəmotəni-vivi Uhgın mətəni məmə, "Nati əha tol lanəha məmə Uhgın tinol rəkis suaru rəha Nanihlua mın məmə ilah mın okotəuhlin ilah e rəhalah nolian tərəh mın məmə Uhgın otosmiəgəh ilah."

Niməfaki əpəha Antiok

¹⁹ Nian Sol mine rəhan mın kəmotuhamu Stipin, kəmotol tərəh e nətəm kəutəni nıpəhrionian e İesu. Kəni nətəm nəfaki mın əha kəmotəgim məhuvən isəu əpəha ikin mın əpəha Fonisiə mine Saiprəs mine Antiok, məutəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəm Isrel mın əmə u kəutatig əha ikin mın əha. ²⁰ Mətəu nəfaki mın nəuvein, nətəm Saiprəs mine Saerin, kəməhuvən Antiok məutəni pətigəm mın nanusiən təuvir rəha İərməniğ İesu kəm nətəmimi əpnəpın mın əmə u Nanihlua mın, səniəmə nətəm Isrel əmə. ²¹ Kəni İərməniğ təmol natimnati tēpət e rəhan nəsanəniən kəni mətəsiru pik e lah, kəni nətəmimi tēpət tēpət kəmotəuhlin ilah məutəni nıpəhrionian e İərməniğ İesu.

²² Nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm kəmotətəu nanusiən u, kəni ilah kəmotəhli=pən Panəpəs məmə otuvən əpəha Antiok. ²³ Nian təmiət=pən, mēruh məmə Uhgın təmolkeiki pik ilah matol təuvir kəm lah, kəni nətəmimi tēpət kəmotəni nıpəhrionian e İesu, kəni Panəpəs niki n təmagiən masiru e lah məmə ilah okotəhtul əskasik e İərməniğ e niki lah rəfin. ²⁴ Panəpəs in iətəni təuvir kəti iətəm Narmin Rəha Uhgın təriauəh mətətig lan, kəni rəhan nəhatəiən in təskasik e Uhgın. Kəni in təmasiru e nətəmimi tēpət ikin əha məmə ilah okotəni nıpəhrionian e İərməniğ İesu.

²⁵ Kəni Panəpəs təmiət muvən Tasəs mətəsəl e Sol. ²⁶ Nian təmeruh Sol, tit mian əpəha Antiok, kəni muatig ikin o nu əpiəpiə kətiah mətuəfaki ilah nətəmi rəha niməfaki əha mətuəgətun nətəmimi tēpət. İkin əha Antiok kəmətuəuin kauin e nətəmi rəha İesu Kristo məmə "Kristin."*

²⁷ E nian əha, iəni mın nəuvein rəha Uhgın kəməhiet Jerusiləm məhuvən əpəha Antiok. ²⁸ Kəti nərgin u Akapus təməhtol məghati e nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgın nəmə nəumis otan e nitəni mın rəfin iətəm Rom tətərməniğ e lah. (Kəni təmuva mol nıpəhrionian lan. Nəumis təman nian Klotias təmətərməniğ e nətəm Rom.) ²⁹ Kəni nətəmi rəha İesu əpəha Antiok kəmotolkeiki məmə okotasiru e nətəmi rəha İesu əpəha Jutiə. İətəni kəti

11:14 Uək 16:31   **11:15** Uək 10:9-48   **11:15** Uək 2:4   **11:16** Uək 1:5   **11:18** Uək 13:48; 14:27

11:19 Uək 8:1-4   **11:22** Uək 4:36   **11:25** Uək 9:30   * **11:26** E nəghatian Kris, nıpəti nəghatian u "Kristin" tətəni məmə "rəha Kristo."   **11:28** Uək 21:10

təhrun nəfəniən məni nak in təhrun nəfəniən. ³⁰ Kəni kəmotol məni min əha, motəfən kəm Panəpəs mine Sol məmə okuos mian kəm eldə min rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

12

Kig Herot Akripə Uan təmol nərahian kəm niməfaki

¹ E nian əha, nian Panəpəs mine Sol kəmətuəgətun əpəha Antiok, Kig Herot Akripə Uan* təmahli=pən rəhan min soldia min məmə okotaskəlim nətəmimi nəuvein rəha niməfaki əpəha Jerusiləm məmə otol ilah kotətəu nahməiən e niyətilah. ² Təmahli=pən rəhan min nətəmimi kəməhuvən motaskəlim Jemis pia Jon kəni motohamu e rəhalah nau asoli. ³ Nian təmohamu Jemis, meruh məmə nətəm Isrel nikilah təmagiən pik. Kəni in təmatig maskəlim min Pitə. Təmatol nati u e nian kəmatol lafet mil lan Rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian təmaskəlim rəkis Pitə, kəni miləfən əpəha e kaləpus. Kəni Herot təni məmə soldia sikistin okotəhtul pəsig lan, kuvət kuvət e auə min rəfin e nərauiə mine lapin. Kəni Herot tolkeikei məmə otiuvi pətigəm təhtul e nəhmti nətəmimi nian lafet tol naunun.

⁵ Mətəu nian Pitə təmətatig e kaləpus, kəni nətəmi rəha niməfaki kəməutəfaki=pən əskasik ohni kəm Uhgın.

Uhgın təməfatigəm Pitə e kaləpus

⁶ Lapin u mə olauig lan, kəni Herot tiuvi pətigəm, Pitə təmətapili e nəlugin e soldia keiu, kəməlis nəhlmin mil e sen keiu, kətu=pən kəti e soldia kəti, kəni kətu=pən kəti e soldia kəti min. Kəni soldia keiu kətuəhtul matueruh nəmtihluə e kaləpus.

⁷ Rəueiu agin, agelo kəti rəha İərməniğ tiet=pa, kəni təmasiə məgəhag e niyəgnəua kaləpus. Təmek-ek nikali Pitə kəni məhgi pəri. Kəni məni məmə, “!Əhtul uəhai!” Kəni sen mil kuəmtəh aru e nəhlmi Pitə mil.

⁸ Kəni agelo təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham put mine natimnati.” Kəni Pitə tuvən e lah. Kəni təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham kot, kəni mətəu=pa iəu.” ⁹ Kəni Pitə təmətəu=pən miaiet e niyəgnəua kaləpus, mətəu in təsəhrunian məmə natimnati min u agelo tatol lan ilah niyəhriən. Nikin təhti məmə təhmen e nati kəti təhmen e nəməhlairiən. ¹⁰ Kəmuəliuək muəpirəkis soldia kəti iətəm tətəh kaləpus, kəni muəliuək muəpirəkis min soldia kəti min, kəni kəmiəuva e naunun doə iətəm kəmol e aiən. Təuə u tətəuəg=pən e taun asoli. Nian kəmiəuva iuəkir ohni kəni terəh aru kəni kəmiaiet=pən ikin. Nian kəmuəliuək nəuəvetin mian e suaru, kəni əmeiko agelo tikə aru əmə.

¹¹ Kəni Pitə tinəhrun əha rəueiu məmə səniəmə nəməhlairiən, kəni təni məmə, “Rəueiu nəhrun əhruahru məmə İərməniğ təmahli=pa rəhan kəti agelo təmuva mələs rəkis iəu e nətəligiən u iətəm Herot tolkeikei məmə otol lak iətəm nətəm Isrel kəmotolkeikei məmə okoteruh.”

¹² Nian Pitə tinəhrun məmə Uhgın təmələs rəkis in, kəni təmuvən əpəha e nimə rəha Meri, məmə rəha Jon Mak. Nətəm kəutəhatətə e Uhgın tərət kəməhuva pəti məutəfaki=pən kəm Uhgın məmə otasiru lan. ¹³ Kəni Pitə təməhti-əhti doə e iat rəha nimə əha, kəni pətan ioluək kəti, nərgin u Rotə, təmai u muvən məmə kərmə pəh əha tətəhti-əhti doə. ¹⁴ Nian təmətəu nəuia Pitə, kəni təhrun məmə Pitə pəhriən. Kəni nikin təmagiən pik agin kəni talu e

11:30 Uək 12:25 * **12:1** İətəmi keiu e nauəua u Uək Min nərgilau u Kig Herot Akripə. In əupən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Uan, kəni nətin, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Tu. Afın-to “Herot” e tiksınari. **12:10** Uək 5:19

nerähian e doä kəni maiu mitəlig muva meruh nətəmi min u kəutəfaki, kəni mənə məmə, “!Ei, nətəmi, Pitə əpəha ihluə e doä tətəhtul!”

¹⁵ Mətəu kotəni məmə, “Ik ialməli.” Mətəu in tətətakeikei mətəni məmə, “! Kəpə! İatəni pəhriən.” Kəni ilah kotəni, “Nəmə təhro rəhan agelo teh.”

¹⁶ Mətəu Pitə tətəkeikei mətəhti-əhti doä. Kəni kəməhuvən mətərah e doä, kəni nian kəmoteruh in, nīkilah təmāuit pik ohni. ¹⁷ Mətəu Pitə təməfəri nəhlmin mətəniəhu ilah məmə okəsotagətian. Kəni mətəni məmə təməhro lanu İərmənig təmos rəkis in e kaləpus. Kəni mənə=pən kəm lah məmə, “Otəni=pən nəghatian u kəm Jemis notəha İesu† mine piatah min e niməfaki.” Kəni matig mitəlig min magim muvən iki pisin kəti min.

¹⁸ Kəni kəmənə lauig lan, soldia min nətəm kəmauteruh Pitə e kaləpus, kəmotətapuəh o lah min, mətəu kınotəruru əfəməh məmə Pitə təməhruvən.

¹⁹ Kəni nian Herot təmətəu məmə Pitə təmagim, kəni təmahlī=pən soldia min məmə okotəsal lan. Mətəu nian soldia min kəməsoteruhian, kəni Herot təmāuin e soldia min u kəmauteruh kaləpus mətəpuəh o lah məmə Pitə təməhra magim. Mətəu ilah kotəruru, kəni in təmənə məmə okəmki soldia min u kan kəhuamu ilah. Kəni Herot təmiet Jutia muvən e taun kəti Sisəriə matig ikin o nian nəuvein.

Kig Herot Akripə Uan

təmimis

²⁰ E nian əha, Kig Herot Akripə Uan niəməha təməu pik kəni tətəməki e nətəm kəutatig e taun mil əha, Taea mine Saedon. Kəni nətəmi asoli min e taun mil əha kəməhuva pəti kəni məhuvən məmə okoteruh Kig məmə kotol vivi ilah min, mətəu-inu nətəm imalah ikin kəutəhuvən məutos nəhmti nauəniən ima Kig ikin. Mətəu aupən ilah kəməutəhuvən məuteruh Kig, kəmotəghati ilah suah kəti nərgin u Plastus, u in iətəmi asoli kəti rəha Kig Herot, motiuvī=pən məmə otasiru e lah.

²¹ E nian Kig Herot təmos məmə otuvən meruh ilah, kəni təmuvən e rəhan napən təuvir u tətəgətun məmə in tətərmənig. Kəni təmuvə məharəg e tron rəhan,‡ kəni mətəghati kəm nətəmimi. ²² Kəni nətəmimi kəmotəgət əfəməh məmə, “!Suah u tətəghati sənə məmə iətəmimi mətəu uhgin kəti!” ²³ Kəni nian nətəmimi kəmotəfən nənī-vivian kəm Herot, mətəu in tətəfəniən nənī-vivian kəm Uhgin, kəni rəueiu agin min agelo kəti rəha İərmənig təmoh e nīmisiən əskasik kəti, kəni wom min kəmotun nisigan kəni in timis.

²⁴ Kəni e nian əha, nətəm kəutəni nīpəhriənian e İesu kəməutəkeikei məutəni pətigəm nəghatian rəha Uhgin e ikin min tətət, kəni nətəmimi tətət kəməhuva məutəni nīpəhriənian e İesu.

²⁵ Nian Panəpəs mine Sol kəmuol naunun e rəhalau uək əpəha Jerusiləm, kəni miatəlig mian Antiok ilahal Jon Mak.

13

Uhgin təmītəpin Panəpəs mine Sol məmə okuol rəhan uək

¹ E niməfaki əpəha Antiok, iəni min əha ikin mine nəgətatun min. İlah u Panəpəs mine Simion u kətəni məmə iətəmi apin, mine Lusias iətəm Saerin, mine Manaen u tətəpət ilau Herot Antipas u tətərmənig e Kalali aupən, mine Sol. ² E nian kəti ilah kəmotəpəh nauəniən kəni məutəfaki=pən kəm İərmənig, kəni Narmin Rəha Uhgin təmənī=pən kəm lah məmə, “!Əkolkeikei məmə rəueiu əha onəkotəfəri Panəpəs mine Sol məmə ilau okuol uək u iətəm

† 12:17 Jemis notəha İesu, in təmuvə iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. 12:18 Uək 5:22-24

‡ 12:21 “tron” – İkin kig tətəharəg ikin mətərmənig e nətəmimi. 12:23 Dan 5:20 12:24 Aes 55:11 12:25 Uək 11:29-30; 15:37

iæmauin e lau ohni.” ³ Kæni nian kæmotæpæh rækis nauæniæn mæutæfaki, kæni motælæhu=pæn næhlmilæh e ræhn-kapæ lau mæmæ okotæfæri ilau, kæni motæhli=pæn ilau mæmæ okian muol uæk.

*Panæpæs mine Sol kæmuæni pætigæm næghatiæn ræha Uhgîn æpæha Saipræs
(Eruh map ræha naliuækian ræha Pol e nauun nauæu u.)*

⁴ Kæni Narmîn Ræha Uhgîn tæmahli=pæn ilau mæmæ okuol uæk u, kæni ilau kæmian æpæha e taun Selusiæ, kæni ikin æha kæmian e negæu kæti mian æpæha e nitæni kæti Saipræs. ⁵ Nian kæmiaiet=pæn e taun Salæmis, kæmian e nimæ min ræha nuhapuminiæn ræha nætæm Isrel mætuæni pætigæm næghatiæn ræha Uhgîn. Kæni Jon Mak tatitæu=pæn ilau mætæsiru e lau.

⁶ Kæni kæmlaliuæk æmæ mihlitælau agin e nitæni u mætæuarus milietigæm=pæn e taun Pafos. Ikin æha kæmleruh næuanilæuis kæti ræha Isrel iætæm tatol nati æpispis e næsanæniæn ræha iærmis min, kæni in iæni eiua, nærgin u Elimas u nærgin kæti min Patisas. ⁷ Suah u tætalieuæk nian tepæt ilau Setias Polas u kæpmæn asoli ræha nætæm Saipræs. Setias Polas in teinatig, ræhan nætæligiæn tæuvir. Kæni in tæmahli=pæn næghatiæn mæmæ Panæpæs mine Sol okiæuva mueruh in, mætæu-inu tolkeikei mæmæ otætæu næghatiæn ræha Uhgîn. ⁸ Mætæu suah u Elimas tæmætæni rah ilau. (Nipætæi nærgin tæni mæmæ iætæmi tatol nati æpispis e næsanæniæn ræha iærmis min). Kæni mætalkut mæmæ otæuhlin nætæligiæn ræha Setias Polas mæmæ otæsæniæn nipæhriænian e Iesu.

⁹ Kæni Sol u kætæuin lan min mæmæ Pol,* Narmîn Ræha Uhgîn tæmæriæuæh e nikin, kæni tæmæsal=pæn æhruahru o Elimas kæni mæni mæmæ, ¹⁰ “!Ei! Ik næti Setæn. Ik tikimîr ræha natimnati æræfin iætæm kotæhruahru. Ik nækæriæuæh æmæ e neiæniæn mine nærahian. ?Onæhgîn næmanæpæh næni rahian suaru pæhriæn ræha Iærmænig iætæm nætæuhlin? ¹¹ Ræueiu æha Iærmænig otol nalpiniæn kæti kæm ik mæmæ næhmtæm otæpis, onæseruhiæn næhægæhagiæn kæti mine o nian næuvein.”

Kæni ræueiu agin min tæmafu noræuiæn mine napinæpuiæn kæmiæuva muæuveg næhmtin, kæni næhmtin tæmæpis agin. Kæni tæmæhtul mæteapæn æpnæpin æmæ mæmæ suah kæti otæsiru lan mit. ¹² Nian kæpmæn Setias Polas tæmeruh nati æha, tæni nipæhriænian e Iesu mætæu-inu tæmauit magiæn o nægætuniæn ræha suah mil e Iærmænig.

Panæpæs mine Pol kæmian Antiok æpæha ikin Pisitia

¹³ Kæni Pol mine ræhan min nætæmimi kæmohiet Pafos mæhuvæn e negæu kæti mæhuvæn æpæha taun Perka e ikin Pamfilia. Ikin æha Jon Mak tæmæpæh ilah mitælig=pæn Jerusilæm. ¹⁴ Kæni ilah kæmohiet Perka mæhuvæn æpæha taun Antiok æha ikin Pisitia. Kæni e nian ræha Sapæt, kæmæhuvæn imæ e nimæ ræha nuhapuminiæn ræha nætæm Isrel mæutæharæg. ¹⁵ Nian kæmotætæu nafiniæn ræha Lou mine Iæni Min, kæni nætæmi asoli ræha nimæ æha kæmotæhli=pæn næghatiæn kæm Pol mine Panæpæs motæni mæmæ, “Piak min. Okæmæ itæmah kæti tatos næghatiæn tæuvir mæmæ otæni tasiru e nætæmimi, tæhtul mæni pætigæm.”

¹⁶ Kæni Pol tæmæhtul mæfæri næhlmîn mæmæ okæsatogætiæn kæni mæni mæmæ, “Nætæm Isrel mine itæmah Nanihluæ min nætæm næutæfaki=pæn kæm Uhgîn, otætælig-to lak. ¹⁷ Uhgîn ræha nætæm Isrel u tæmitæpin tipitah min aupæn kæni

---

13:2 Uæk 9:15   **13:3** Uæk 6:6   **13:5** Uæk 12:12; 15:39   * **13:9** Nærgin u Sol, in næghatiæn ræha nætæm Isrel u kætæni mæ Hipru. Nærgin u Pol, in næghatiæn ræha nætæm Rom u kætæni mæ Latin. Aupæn e nauæuæ ræha Uæk Min, Luk in tæmætauin e nærgin u Pol mæmæ Sol. Mætæu ræueiu æha tæmauin ærg-ræg lan mætæni mæmæ Pol. Inu nætuæuniæn e uæk ræha Pol tatol mætæni pætigæm nanusiæn tæuvir kæm Nanihluæ min, kæni Luk tætauin lan mæmæ Pol u nærgin ræha Nanihluæ min.   **13:11** Uæk 9:8   **13:13** Uæk 15:38

mol ilah kotepət kəni motəskasik nian ilah kəməutatig əpəha Ijip. Kəni e nəsanəniən asoli rəhan, təmiti pətigəm ilah e nitəni əha. ¹⁸ Kəni mateh vivi ilah nati əpnapin kəmautol nolian tərəh min o nu fote nian kəmautan əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ¹⁹ In təmol nəuaniləuis min rəha nətəm Isrel kəmotoh kəpəm min min rəha nitəni səpin iətəm kəutatig e nitəni Kenan, kəni məfən nitəni əha rəhalah kəm tipitah min məmə rəhalah. ²⁰ Natimnati min əha kəmol nu fo-hanrit-fifti tinuva minuvən rəkis.

“Uərisig e natimnati min əha, Uhgın təməfən kəm nətəm Isrel nətəmi asoli min məmə ilah okotarməng e lah mətuərus=pa e nian rəha iəni rəha Uhgın Samuel. ²¹ Kəni nətəmini kəmotətapuəh kəm Samuel o kig, kəni Uhgın təməfən Sol kəm lah u nətə Kis, təmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Kəni in təmarməng e lah o nu fote. ²² Kəni nian Uhgın təmos rəkis Sol, kəni in təmol Tefit tuva kig. In təməni pətigəm nati kəti təuvir lan məmə, ‘İməruh suah kəti Tefit nətə Jese, in iətəmi əhruahru iətəm nikin tatitəu=pən rəhak nətəligiən. Kəni in otol natimnati rəfin iətəm iəu iəkolkeikei məmə otol.’

²³ “Kəni Uhgın təmol məmə İosmiəgəh kəti, inu İesu, otsipən e nəuaniləuis rəha suah u Kig Tefit, məmə otosmiəgəh nətəm Isrel təhmen=pən əmə məmə in təməni rəkis. ²⁴ Mətəu uərisig İesu tətuəuin rəhan uək, jon təmaupən məni pətigəm kəm nətəm Isrel məmə okotəkeikei motəlali e rəhalah nolian tərəh min kəni kol bəptais e lah. ²⁵ Nian jon təmətuva iuəkir o nolian naunun e rəhan uək, in təməni məmə, ‘Nikitəmah təhti məmə iəu pəh? İəu səniəmə iəu u Uhgın təməni rəkis. İKəpə! In tətuərisig lak iətəm iəu iəsəhmenian məmə iəkəpəg rəkis rəhan put.’”

²⁶ “Piak min iətəm nəmotsipən e nəuaniləuis rəha Epraham, mine itəmah Nanihluə min iətəm nəutəfaki kəm Uhgın, otətəlig vivi, Uhgın təmahli=pa kəm tah nəghatiən u e İesu məmə in otosmiəgəh itah. ²⁷ Kəni nətəm kəutatig Jerusiləm, mine rəhalah nətəmi asoli min kəməsotəhrunian məmə iətəmi əha inəha İesu, Uhgın təmahli=pa məmə otosmiəgəh ilah. Kəni nati əpnapin kəmətafin pətigəm kəm lah e Sapət min rəfin nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın iətəm kəməutəni e İesu, mətəu ilah kəməsotəhrunian. Kəni mətol nəghatiən rəha iəni min tuva mol nipəhriənian lan, mətəu-inu ilah kəmotəni məmə okotuhamu İesu. ²⁸ Nati əpnapin kəməsoteruhian nati kəti məmə otimis ohni, mətəu kəmotətapuəh məmə Pailət otuhamu.

²⁹ “Nian kəmol rəfin natimnati iətəm Nəghatiən rəha Uhgın təməni məmə okol lan, kəni rəhan min nətəmini kəmotələs iəhu e nigı kəməluəu motos məhuvən mohtənim e nipəg kəpiel. ³⁰ Mətəu Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Kəni e nian tēpət tatitəu=pən o rəhan min nətəmini. Nətəmi min əha, ilah İesu kəməutan əupən əpəha Kaləli mətuərus=pa Jerusiləm. Kəni rəueiu əha nətəmi əha kəutəni pətigəm kəm piatah min u nəuaniləuis min rəha Isrel, məmə ilah kəmotəh pəhriən İesu, kəni in təməmiəgəh pəhriən.

³² “Kəni rəueiu əha, itəmah iəutəni=pinə kəm təmah nanusian təuvir əha, məmə nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm tipitah min əupən, ³³ rəueiu əha, tinol rəfin nəghatiən rəhan kəm tah nəuaniləuis min rəhalah nian təmosmiəgəh İesu e nimisiən. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın e Nauəuə Rəha Nəpuən Min keiu tətəni məmə,

‘İk nətik. Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.’

13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20** Jaj 2:16; 1Saml 3:20 **13:21** 1Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22** 1Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20 **13:23** 2Saml 7:12-16 **13:24** Mat 3:1-2 † **13:25** İoluək rəha iətəmi asoli in tatəpəg rəkis put rəha iətəmi asoli rəhan. Uək u in ləhtəni agin. **13:25** Jon 1:20,27 **13:28** Mat 27:22-23 **13:29** Mat 27:59-60 **13:31** Uək 1:3,8 **13:33** Sam 2:7

³⁴ “Uhgın tәмәni әskasik rәkis e rәhan Nauәuә mәмә otәpanosmiәgәh Iesu e nimisiәn, kәni ko tәsimisiәn, kәni nipәtin otәsәmnәmitiәn. Tәtәni mәмә, ‘Nipәhrianiәn, oiәkәfinә nati tәuvir agin min kәm ik iәtәm iәmәni әskasik rәkis kәm Kig Tefit aupән.’

³⁵ “Kәni e iki pisin min kәti min e Nauәuә Rәha Uhgın, Kig Tefit tәмәni kәm Uhgın e Iosmiәgәh mәмә, ‘Kәni onәsegәhaniәn mәмә nipәti Ioluәk Әhruahru rәham otәmnәmit mәpien.’

³⁶ “Nian Tefit tәmatәmiәgәh, tәmol natimnati min iәtәm Uhgın tolkeikei. Uәrisig lan timis, kәni kәnitәnim ilah tipin min, kәni nipәtin tәmәnnәmit. ³⁷ Kәni nәghatiәn әha, tәmәsәghatiәn e Tefit, mәtәu tәmәghati e Iesu mәмә in min tәmimis, mәtәu Uhgın tәmol tәmiәgәh min, kәni nipәtin tәmәsәmnәmitiәn.

³⁸ “Tol lanәha piak min, iәkolkeikei mәмә onәkotәhrun mәмә rәueiu iәtәni=pinә kәm tәmah mәмә e Iesu, Uhgın otos rәkis nolian tәrah min rәhatәmah. ³⁹ Kәni itamah onәkotәkeikei motәhrun mәмә e Iesu pisin әmә, Uhgın tәhrun nos rәkisiәn nolian tәrah rәha nәtәm kәutәhatәtә lan. In otitis ilah e nolian tәrah min rәhalah. Mәtәu suaru rәha nitәu-pәniәn Lou rәha Mosis tәsәhmeniәn o nosmiәgәhiәn iәtәmimi. ⁴⁰ Kәni itamah onәkotәkeikei mәutәtәu itamah mәмә nәghatiәn rәha iәni min rәha Uhgın otәsuva minian e tәmah. ⁴¹ Kәni in tәtәni mәмә,

‘Ei, otәtәlig-to, itamah nәtәm nәutagәt әuvsan mәutәni rah natimnati rәfin. Onәkotәuit kәni mohmis, mәtәu-inu e nian nәutәmiәgәh, oiәkol nati kәti tәrah pik o tәmah iәtәm ko nәsotәniәn nipәhrianiәn lan, nati әpnәpin nәмә iәtәmi kәti otәni әhruahru kәm tәmah.’”

Nәtәmimi kәmotagian o nәniәn tәuvir

⁴² Nian Pol mine Panәpәs kinatiaiәt e nimә rәha nuhapuminiәn, nәtәmimi kәmotәtapuәh o lau mәмә, “Әui, onәkiәuua min e Sapәt u tәtuva, muәni pәtigәm min nәghatiәn әha nәuvein kәm timah.” ⁴³ Kәni nian nәtәmimi kәmohiet e nimә, ilah tәpәt kәmohtәu=pәn Pol mine Panәpәs. Nәtәmi min әha, nәuvein nәuanilәuis min rәha Isrel, kәni nәuvein Nanihluә min kәmotәpәh rәhalah nәhatәtәiәn kәni mәutohtәu=pәn nolian min rәha nәfakiәn rәha nәtәm Isrel.[‡]

Kәni ilau kәmuәghati kәm lah mәtuәni=pәn әskasik kәm lah mәмә, “Onәkotәkeikei motәskәlim nәhatәtәiәn rәhatәmah e Uhgın, mәмә in otolkeikei pik itamah mol tәuvir kәm tәmah.”

⁴⁴ Kәni e Sapәt iәtәm tәtuva, iuәkir nәtәmimi rәfin e taun asoli әha kәmәhuva mәмә okotәtәu nәghatiәn rәha Uhgın. ⁴⁵ Kәni nian nәtәmi asoli rәha nәtәm Isrel u kәsotolkeikeiәn Pol kәmotәruh nimәnin nәtәmimi kәmәhuva o nәghatiәn rәhan, kәni kinәutohtgәrah in o lah, kәni minotәtuәuin mәutәni rah Pol mine nati nak in tәtәni.

⁴⁶ Kәni Pol mine Panәpәs kәmәsuәginian kәmuәni mәмә, “Itimlau oiәkuәkeikei muәni pәtigәm nәghatiәn u rәha Uhgın kәm tәmah muaupән, nәtәm Isrel min. Kәni itamah nәmotәpәh nәghatiәn rәha Uhgın, kәni nәghatiәn aru әmә rәhatәmah tәtәgәtun mәмә itamah nәsotәhmeniәn o nosiәn nәmiәgәhiәn itulin. Kәni rәueiu itimlau inәtiәn mәмә iәkuәni pәtigәm nәniәn tәuvir u kәm Nanihluә min mәtәu sәniәmә nәtәm Isrel, ⁴⁷ kәni inu, inu nәghatiәn iәtәm Iәrmәnig tәmәfa rәkis kәm timlau mәмә iәkuol, in tәtәni e Nauәuә Rәha Uhgın mәмә,

13:34 Aes 55:3   **13:35** Sam 16:10   **13:39** Rom 10:4   **13:41** Hab 1:5   ‡ **13:43** Nanihluә min әha u kәutohtәu=pәn nәfakiәn rәha nәtәm Isrel, kәmәghi=pәn ilah.   **13:46** Uәk 3:26; 18:6

‘Iəu iəmol ik məmə onəkuva ik nəhagəhagiən kəti rəha Nanihluə min, məmə nətəni pətigəm kəm nətəmimi e ikin min rəfin məmə iəkolkeikei məmə iəkosmiəgəh ilah.’ ”

⁴⁸ Nian Nanihluə min kəmotətəu nəghatiən əha, nikilah təmagiən ohni, kəni minəutəni-əni kəm lah min məmə nəghatiən rəha İərməniğ İesu in təvür pik. Kəni nətəmi min Uhgın təmitəpin rəkis e lah məmə okotos nəmiəgəhiən iətəm ko təsikəiən, ilah kəmotəni niphəriənən lan.

⁴⁹ Kəni nəghatiən rəha İərməniğ təmaiū mitəlau e nitəni rəfin əha iuəkir e taun əha.

Nətəm Isrel kəmotəhgi pətigəm Pol mine Panəpəs

⁵⁰ Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəməhuvən moteruh Nanihluə min rəha taun əha, inu nətəmi asoli, mine niphətan asoli min nətəm kəutəfaki məutohtəu=pən noliən rəha nətəm Isrel. Kəni motiūvi=pə məmə okotol niəməha kəm Pol mine Panəpəs. Kəni ilah rəfin kəmotəhgi pətigəm ilau əha imalah ikin. ⁵¹ Mətəu ilau kəmuohrapispis niftəni e nəhlkilau təhmen e nəmtətəiən kəti məmə Uhgın təməuhlin nəmtəhn kəm lah kəni ilau kəmiaiet mian e taun əha İkoniam. ⁵² Mətəu nətəmi rəha İesu əpəha Antiok, Narmın Rəha Uhgın təməriəuəh e lah, kəni ilah nikilah təmagiən pik.

14

Pol mine Panəpəs kəmian İkoniam

¹ E İkoniam kəmian min əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, kəni mətuəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın, kəni nəghatiən rəhalau təvür pik, kəni təmiūvi=pə nətəmimi tēpət məmə ilah kəmotəni niphəriənən e İesu, inu nətəm Isrel tēpət mine İanihluə tēpət min nətəm kəutohtəu=pən noliən rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel. ² Mətəu nətəm Isrel min u kəməsotəniən niphəriənən e rəhalau nəghatiən, kəməhuvən o Nanihluə min, motol ilah kotəməki pik e nətəmi min u kəutəni niphəriənən e İesu, məutol niəməha kəm lah. ³ Mətəu Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh ikin, məsuəgiənən e lah, mətuəkeikei matuəni pətigəm nəghatiən rəha nəviriən rəha Uhgın kəm nətəmimi rəfin. Kəni İərməniğ təmol ilau kuol nati apispis mine nəmtətəiən tēpət məmə nətəmimi okotəhrun məmə rəhalau nəghatiən in nəghatiən pəhriən.

⁴ Kəni nətəm ikin əha, kəmotəhapu ilah min, nəuvein kəutohtəu=pən nətəm Isrel u kəsotəniən niphəriənən e İesu, kəni nəuvein kəutohtəu=pən aposil mil əha, Pol mine Panəpəs. ⁵ Kəni nətəm Isrel mine Nanihluə min, mine nətəmi asoli min rəhalah min, kinautol nəghatiən oneuən kəti məmə okotərəkin ilau, kəni kotahtihmu ilau e kəpiel. ⁶ Mətəu nian kəmuətəu nəghatiən oneuən rəhalah, ilau kəmuagim mian əpəha e profens rəha Likaoniə, kəni mian əpəha e taun mil əha, Listra mine Terpe. Kəni e taun mil əha mine ikin min titəlau e taun mil əha, ⁷ ilau kətuəni pətigəm nanusiən təvür rəha İesu İosmiəgəh.

Pol mine Panəpəs əpəha Listra

⁸ Kəni əha Listra, suah kəti əha ikin. Nian təmair mətəu nəhlkin mil kəmuəpaiu təruru naliuəkian, təmətəharəg əmə, kəni in təmətəharəg əha ikin ⁹ matətəlig e nəghatiən rəha Pol. Pol təməsal=pən əhruahru o suah kəha, minəhrun məmə in tinəhatətə rəkis məmə nəhlkin təhrun nəviriən, ¹⁰ kəni məgət əfəməh lan məmə, “!Ei piak, əhtul!” Kəni əmeiko, suah u təməhtul əhruahru kəni minətaliuək.

¹¹ Nian nīmānīn nātāmīmi kāmoteruh nati āha iētām Pol tāmōl, kāmōtāni āfāmāh e nāghatīān Likaoniā māmā, “!Ei! Otafu-to. Uhgīn mīn rāhatah kinotol nātāmīmi e lah, kēni mīnāhuva imatah ikin.” ¹² Kēni kāmōtauīn arēg-rēg e nārgi Panāpās māmā Sus u nīpētīn tēni māmā in iārmānīg rēha uhgīn mīn rāhalah. Kēni mōtauīn arēg-rēg mīn e nārgi Pol māmā Heremes, nīpētīn u tēni māmā in iētām tātāghatī rēha uhgīn mīn rāhalah. Kāmōtauīn lan lanāha mētāu-inko Pol tātāghatī pik, māpirākīs Panāpās. ¹³ Nīmā rēha narmī nati rēha uhgīn āha Sus, in tātāhtul ihluā e taun āha. Kēni pris rēha uhgīn āha Sus tāmāsīg kau mīn nāuvein iētām tāmātu=pān rākīs nāuginīgi e lah. Kēni māmki ilah muva e namtīhluā rēha lahuānu. Mētāu in mīne nīmānīn nātāmīmi kōtolkeikei māmā kōtol sakrifais kām lau motol nāni-vivīān lan kām Pol mīne Panāpās.

¹⁴ Mētāu nian aposil mīl kāmūētāu nāghatīān e nati āha kēni muāhrun, kāmūāhapu rāhalau nāpān.* Kēni kāmūaiu mīān āpāha e nālugin e lah. Kēni māugāt āfāmāh māmā, ¹⁵ “!Ei, nāman! ?Nākotāni māmā nautol nak u? Itīmlau iētāmīmi āmā tāhmen e tāmāh. Iatuos nānīān tēuvīr mētīāuva kām tāmāh, kēni iākuolkeikei māmā iākuāuhlīn nātālgīān rāhatāmāh māmā nākotāpāh nāfakīān kām uhgīn mīn u iētām rāhalah nāsānānīān tikā. Mētāu onākotāfakī āmā kām Uhgīn iētām tātāmīgāh, mētātīg itulīn. In pīsīn āmā tāmōl neai, nīftāni, nītāhi, mīne natīmnatī rāfīn iētām kēutātīg ikin mīn rāfīn.

¹⁶ “Aupān in tāmēgāhan māmā nātāmīmi ikin mīn rāfīn māmā ilah okōtohtāu=pān aru āmā suaru mīn rāhalah. ¹⁷ Mētāu nian rāfīn in tatol suaru kām lah māmā ilah kōtāhrun neruhīān rāhan nāuvīrīān iētām in tatol. In tatol nuhūān tātāfuv, matol nāuanīān mīn e nasumīān, kēni kautol nīpētīlah e nīān āhrūāhrū rāhalah. In tātāfan nāuanīān kām tāmāh mol itāmāh nāutātāu tēuvīr.” ¹⁸ Mētāu kāmātuāni pau nāghatīān āha kām lah, iuākīr āmā kēni kuāruru nānīāhuīān ilah o nōlīān sakrifais o nāni-vivīān ilau.

¹⁹ Kēni nātāmīmi nāuvein e nāuanīlūis rēha nātām Isrel kāmōtsīpān Antiok āha Pīsītīā mīne Ikoniām mohīet=pā Līstra, kēni kāmōtol nātālgīān rēha nātāmīmi tēpēt māmā okōtāmāki e Pol mīne Panāpās. Kēni kāmōtālas Pol kēni mōtāhti e kēpiel, kēni mōteikāpan māhuvān mōtārakī pētīgām e taun mōtāpāh tātāmāhlī. Nīkilah tāhti māmā tāmīmīs. ²⁰ Mētāu nian nātāmī rēha Iesu kāmāhuva mōtāhtul tālau lan, kēni tāhtul āmeiko muvān mīn āpāha imā e taun. Kēni kāmāni=pā lauīg lan, in mīne Panāpās kāmīāiet mīān Terpe.

Pol mīne Panāpās kāmīātālgīpān Antiok āha Sīrīā

²¹ Kēni Pol mīne Panāpās kāmūāni pētīgām nānīān tēuvīr e taun āha Terpe, kēni kāmīāvi=pā nātāmīmi tēpēt kāhuva o Iesu. Kēni kāmīātālgī mīāuva Līstra, kēni uārisīg mīāiet mīn mīāuva Ikoniām, kēni kīāiet mīn mīāuva Antiok āha Pīsītīā. ²² Kēni ikin āha, kāmātuāfu āskāsik e nātāmī rēha Iesu. Kēni mātūānī māmā, “Kītah okōtatīg e nārāhīān tēpēt nīān kāhuvān e suaru rēha nuvānīān matīg āhgāl Nārmānīgīān Rēha Uhgīn. Mētāu nati āpnāpīn āmā, kītah okōtākeikei mātūāhtul āskāsik.” ²³ Kēni e nīmāfakī mīn ikin mīn rāfīn iētām ilau kētīān ikin, mātūāfēri eldā mīn rāhalah. Kēni mātūāpāh nāuanīān matuol āmā nāfakīān, kēni mātūālēhu e nāhlīmī Iārmānīg nātāmī nātām kinotāni rākīs nīpāhrīānīān lan.

²⁴ Kēni ilau kāmīān=pān Pīsītīā ikin muāsāu-pāh mūeīuāi Pamfīlīā ikin e taun āha Perka, ²⁵ ikin āha ilau kāmūāni pētīgām nānīān tēuvīr ikin. Kēni ilau

14:11 Uok 28:6 * **14:14** “kāmūāhapu rāhalau nāpān” māmā in ko kāmūētāu tarāh pik e nōlīān āha.

14:15 Sam 146:6; Uok 10:26

14:16 Uok 17:30

14:17 Jer 5:24

14:19 Uok 17:13; 2Kor 11:25

14:22 Uok 15:32; 1Tas 3:3

muəsəu-pah mueiuaiu=pa mın e taun kəti mın Atalıə, ²⁶ kəni kəmuos negəu ikin miatəlig=pa Antiok əha Sırıə. Nətəm Antiok əha inəha, aypən ikin ilah kəmotahli=pən Pol mine Panəpəs məmə okian muəni pətigəm nəghatıən rəha Uhgın, kəni motəfaki məmə Uhgın oteh vivi ilau e ikin mın iətəm ilau kətian ikin. Kəni rəueiu kinuol naunun uək rəhalau.

²⁷ Nıan ilau kəmiatəlig=pa mın, kəmuauın e nətəmimi rəha nıməfaki məmə okəhuva kətiah. Kəni ilau kəmuəni pətigəm kəm lah natımnati rəfin iətəm Uhgın təmöl ilau kuol e nəsanəniən rəhan, kəni muəni məmə təməhro lanu Nanihlua mın, ilah kəməhuva motəni nıpəhrıənıən e İesu. ²⁸ Kəni ikin əha, ilau kəmuatıg tuvəh nəuvetın ilah nətəmi rəha İesu.

15

Nəfaki mın nəuvein kəmotəni məmə nətəmimi okotohtəupən lou rəha Mosis

¹ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotıpən Jutiə mohiet=pa Antiok məutəgətun piatah mın məutəni məmə, “Okəmə kəsəhgi-pənıən itəmäh, təhmen e inu iətəm Lou rəha Mosis tətəni, ko Uhgın təsosmiəghıən itəmäh.”* ² Kəni Pol mine Panəpəs ilah nətəmi əha kınəutahi ilah mın o nəghatıən əha, kəni mınəutəgət əfəmäh e nəniən əha. Kəni uərisig, nətəmimi rəha nıməfaki əha Antiok kəmotıtəpın Pol mine Panəpəs mine ilah mın nəuvein məmə okəhuvən Jerusıləm moteruh aposil mın mine eldə mın rəha nıməfaki o nəniən əha.

³ Nətəmimi rəha nıməfaki kəmotahli=pən ilah kəhuvən, kəni nıan ilah kəmohtiet=pən Fonisiə mine Səmeriə, kəmotəni pətigəm məmə təməhro lanu Uhgın tatiuvi=pa Nanihlua mın kəutəhuva rəhan nətəmimi. Kəni nəghatıən əha təmöl piatah mın ikin əha nıkilah tətəgıən pik. ⁴ Nıan kəməhuva Jerusıləm, nətəmimi rəha nıməfaki mine aposil mın mine eldə mın rəha nıməfaki, kəmotəgıən məmə okotos ilah məhuvən imalah mın ikin. Kəni Pol mine nətəmimi əha kəmotəni pətigəm natımnati iətəm Uhgın təməfən nəsanəniən kəm lah məmə okotol. ⁵ Mətəu Fərəsi nəuvein əha ikin iətəm kəutəni nıpəhrıənıən e İesu, kəmotəhtul motəni məmə, “Nanihlua mın, okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni okotəkeikei motəgətun ilah məmə okotohtəu=pən Lou rəha Mosis.”

Aposil mın mine nətəmi asoli mın kəmotəghati əpəha Jerusıləm

⁶ Kəni aposil mın mine eldə mın rəha nıməfaki kəmotəharəg məutəghati e nəniən əha. ⁷ Kəni nıan kəmotəghati nəfəmäh nəuvetın, kəni Pitə təməhtul məni məmə, “Piak mın. Itəmäh nəkotəhrun vivi məmə nuvəh rəkis Uhgın tətıtəpın iəu e nıkitəmäh məmə iəkəni pətigəm nanusıən təuvır rəha İesu kəm Nanihlua mın məmə okotəni nıpəhrıənıən lan. ⁸ Uhgın təhrun nətəligıən rəha nətəmimi, kəni in tınəgətun rəkis məmə nıkin tagıən məmə otosmiəghəh nətəmi mın u kəsəniəmə nətəm İsrel əmə, mətəu-inu təməfa Narmın Rəha Uhgın kəm lah təhmen əmə mə inu təməfa kəm tah. ⁹ In təməsöl pısinıən əmə kəm lah. !Kəpə! In təməfəl rəkis rəhalah nolıən təräh mın mətəu-inu kəutəni nıpəhrıənıən lan təhmen=pən əmə mə inu tınol rəkis kəm tah.

¹⁰ “? Mətəu təhro itəmäh nəutəhuvən e suaru pısin məmə Uhgın nıkin otahmə? ? Təhro itəmäh nınəutətəu=pən Lou e nəhuvegılah məmə in nati figəm kəti iətəm ilah kəutələs? !Kəpə! Itəmäh, oteruh-to. Kitah mine tıpitah mın kitah rəfin kəsotəhmenıən məmə okotələs nati figəm əha. ¹¹ Mətəu kitah

14:26 Uək 13:1-2   **14:27** Uək 15:4,12   * **15:1** Nəhgi-pənıən e Oltestimin in nəmtətıən məmə nətəmimi, ilah nətəmimi rəha Uhgın. Nanihlua mın tepət, kəsəhgi-pənıən ilah. Rəha nətəm Tanna, nəhgi-pənıən in nəmtətıən məmə kətəfən nepətıən rəha kəlkələh mın nəman.   **15:1** Kəl 5:2   **15:2** Kəl 2:1   **15:4** Uək 14:27   **15:7** Uək 10:1-43   **15:8** Uək 10:44; 11:15   **15:10** Mat 11:30; Kəl 3:10

kəutəhatətə məmə İesu in İərməniġ rəhatah, kəni in tatosmiəgəh itah e rəhan nəuviriən əmə, kəni in mətol əmə lanəha kəm lah.”

¹² Nəghatiən əha təmol ilah kotərruru nati okotəni, kəni məutətəlig e Pol mine Panəpəs kinətuanəş pətiġəm nati apispis min mine nəmtətiən pişin pişin min iətəm Uhgın təmol ilau kuol e nəhmti Nanihlua min.

Jemis təmahtipəsigi e nəghatiən

¹³ Nian kəmuol naunun e nəni pətiġəmian uək min rəhalau, kəni Jemis† təhtul məni məmə, “Piak min. Otətəlig vivi-to e rəhak nəghatiən. ¹⁴ Pitə təməni-vivi aġin kəm tah məmə təməhro lanu Uhgın təmaupən miet=pən o Nanihlua min məmkirəkis ilah nəuvein məmə rəhan min. ¹⁵ Kəni nati əha təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm iəni rəha Uhgın təməni iətəm kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın. Uhgın tətəni məmə,

¹⁶ ‘Uərisig e natimnati min əha, oiəkitalig=pa min.

Oiəkol vi nimə rəha narməniġiən rəha Kig Tefit u təmənnəmit aupən.

Nati əpnəpin təmənnəmit, mətəu iəkləfəri mem mafəl mol taskasik min,

¹⁷ məmə nətəmi əpnəpin e niətəni min u Nanihlua min, iətəm iəmitəpin rəkis ilah məmə rəhak nətəmimi min, ilah okotəsal lak.

¹⁸ İəu İərməniġ iətəni lanu, kəni iəmol nətəmimi kotəhrun rəkis nati əha nuvəh aupən.”

¹⁹ Kəni Jemis təməni məmə, “Kəni tol lanəha, iəu iəkəni məmə rəueiu Nanihlua min tərət kinəutəuhlin nətəliġiən rəhalah minəutəhuva o Uhgın. Kəni təsəuviriən məmə rəueiu əha kitah okotol tiəkis pik min o lah. ²⁰ Mətəu pəh okotətəi nauəuə kəti tuvən kəm lah məmə okəsotuniən nauəniən min u kəmol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min, kəni kotamikmik e nəhmti Uhgın. Kəni məsotoliən təfagə e pətan. Kəni məsotuniən nati miəgəh iətəm kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e niyətin. Kəni okəsotuniən nirə. ²¹ Okotəkeikei motəniəhu ilah lanəha o nələhuəiən nəməlinuəin tətətiġ o iəfaki min, nətəm İsrel min Nanihlua min, mətəu-inu nətəmimi kəutisiəi Mosis, kəni təmətuəuin nuvəh rəkis e Sapət min rəfin, nətəmimi kəutəfin Lou rəha Mosis əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrel. Kəni kəutəni pətiġəm nəghatiən min əha e taun min rəfin.”

Kəmətəi nauəuə kəm

nəfaki min u Nanihlua min

²² Kəni aposil min mine eldə min mine nətəmimi rəha niməfaki kəmotegəhan məmə okotahli=pən ilah min nəuvein kotohtəu=pən Pol mine Panəpəs məhuvən Antiok. Kəni kəmotətġi=pən Sailəs mine Jutəs u kətəni məmə Pasapəs. Suah mil əha nətəmimi kəutisiəi ilau. ²³ Kəni kəmotəfən nauəuə kəm lah məmə okotos məhuvən. Nauəuə tətəni məmə,

“İtimah aposil min mine eldə min rəha niməfaki, itimah piatimah u itəmah. İəkotəni təuvir kəm təmah əpəha Antiok, mine Siriə, mine Silisiə u Nanihlua min, mətəu rəueiu ninəhuva piatimah min.

²⁴ İtimah iəmotətəu məmə nətəmimi nəuvein u e nikitimah kəmotol tiəkis pik kəm təmah, kəni itimah nəmotətəu tərəh e nəghatiən rəhalah. Mətəu itimah iəməsotəfəniən nəghatiən məmə okəhuvən motəni lanəha.

²⁵ Tol lanəha kəni itimah iəmotəuin e nəghatiən kəti, kəni motegəhan məmə itimah nəuvein okotos nəghatiən rəhatimah muiətəu=pən Pol mine Panəpəs u itimah iəkotolkeikei pik ilau. ²⁶ İuəkir kiamis o uək u rəha İərməniġ rəhatah, İesu Kristo. ²⁷ Kəni itimah iəutahli=pinə Jutəs mine Sailəs

15:11 Kəl 2:16; Efəs 2:5-8 † **15:13** Jemis u, in notəha İesu, kəni in iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. **15:13** Kəl 2:9 **15:18** Amos 9:11-12 **15:20** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

məmə okiauvnə mueh itəmah. Ilau okuəni əhruahru kəm təmah nəghatən kətiəh əmə iətəm itimah iəmotətəi.

²⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgın nıkin tagiən mine nikitimah tagiən məmə iəsotəfinə minian lou kəti kəm təmah məmə otəfigəm pik o təmah, mətəu in əmə u nəkotəkeikei motol: ²⁹ nəsotuniən nauəniən min u kinol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min; kəni məsotuniən niran; kəni məsotuniən nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipətin; kəni məsotoliən təfagə e pətan. Nəmə nəutohtəu=pən nəghatən min əha, onəkəhuvən e suaru təuvir.

Inu naunun nəghatən rəhatimah.”

³⁰ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotahli=pən nətəmi əha ilah kuvət məmə okəhuvən əpəha Antiok. Nian kəmohtietigəm=pən Antiok, kəmotauin e nətəmimi rəha niməfaki min əha ikin əha, kəni kəhuvə kətiəh, kəni kotəfən nauəuə u kəm lah. ³¹ Kəni nian kəmotafin nauəuə u, nikilah təmagiən mətəu-inu nəghatən əha təməfəri nikilah. ³² Jutəs mine Sailəs ilau iəni mil rəha Uhgın. Kəmuəghati təfəməh kəm piatah min əha mətuəfəri nətəligiən rəhalah mətuol ilah kəutəhtul əskasik. ³³ Ilau kəmuatig təfəməh nəuvetin ikin əha, kəni piatah min kəmotauihruin ilau kəni motətapuəh məmə Uhgın otəfən rəhan nəməlinuən kəm lau, kəni motahli=pən ilau kiətəlig=pən o nətəmi min u kəmotahli=pa ilau. ³⁴⁻³⁵ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh nəuvetin əpəha Antiok, kəni ilah nətəmimi tepət kəmətəni pətigəm nəghatən rəha İərməniğ kəm nətəmimi məutəgətuən ilah lan.

Pol mine Panəpəs kəmuəhəpu ilau min

³⁶ Nian nəuvein uərisig, Pol təməni=pən kəm Panəpəs məmə, “Təuvir məmə kiətəlig min mian mueruh pialau min e taun min rəfin u kəmuəni pətigəm nəghatən ikin rəha İərməniğ kəm lah, mueruh-to məmə kəutəhratig.” ³⁷ Kəni Panəpəs təmegəhan kəni molkeikei məmə otit min Jon Mak. ³⁸ Mətəu Pol təməniəhu əskasik məsolkeikeiən, mətəu-inu Jon Mak təməpəh rəkis ilau əpəha Pamfilie mətəlig məsitəu-pəniən ilau mətuərus kinuol naunun e uək. ³⁹ Kəni kəmuəni təskasik e nian əha, əmeiko məuəuri ilau min. Kəni Panəpəs təmit Mak kəni muos negəu kəti mian əpəha Saiprəs. ⁴⁰ Mətəu Pol təmit Sailəs ilau min. Kəni nətəm kəutəfaki kəmotəfaki məmə İərməniğ oteh vivi ilau e rəhan nəuviriən, kəni motahli pətigəm ilau. ⁴¹ Kəni kəmuəliuək mian=pən Sirie mine Silisie ikin kəni matuem əskasik niməfaki min.

16

Timoti təmitəupən Pol mine Sailəs

¹ Kəni Pol təməliuək min muvən əpəha Terpe mine Listra. Kəni ikin əha, iətəmimi kəti əha ikin rəha İesu, nərgin u Timoti. Məmə rəhan in pətan İsrəl in tatəhatətə e İesu, mətəu rəhan tatə in iətəm Kris. ² Piatah min u kəutəhatətə e İesu əpəha Listra mine İkoniam kəmotəni məmə Timoti in iətəmi təuvir kəti. ³ Kəni Pol tolkeikei məmə otit ilau min. Kəni təməhgi=pən in mətəu-inu təməsolkeikeiən məmə nətəm İsrəl min əha ikin min əha, nikilah otəhti rah mətəu-inu ilah rəfin kotəhrun məmə tatə rəha Timoti in iətəm Kris.*

⁴ Kəni nian ilahal kəmhluvən e taun min, məhləni pətigəm kəm nətəmimi rəha Uhgın nəghatən rəha əposil min mine eldə min iətəm kəmotələhu əpəha Jerusiləm. Kəni məhləgətuən ilah məmə okotəkeikei məutohtəu=pən

15:28 Mat 23:4   15:37 Uək 12:12,25   15:38 Uək 13:13; Kol 4:10   16:1 Uək 14:6; 2Tim 1:5

16:2 Fil 2:19-22   * 16:3 Nətəm Kris ilah Nanihluə min, kəshgi=pən ilah.

nəghatıən mın əha. ⁵ Kəni e nolıən əha, nıməfaki mın kəmotəskasik e rəhalah nəhatətəiən, kəni nıan rəfin nətəmimi tatepət kəməutəhatətə e İesu məutəhuva e nıməfaki.

Pol təmeruh nəməhlairiən kəti rəha Uhgın

⁶ Kəni ilahal kəmhluvən=pən əpəha Fritiə mine Kəlesia ikin, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın təməsegəhanıən e lahal məmə okihluvən=pən Esia məhləni pətigəm nəghatıən əha ikin əha. ⁷ Nıan kəmhluva iuəkır e ikin Misia mine ikin Pitiniə, məhlolkeikei məmə okihluvən Pitiniə. Mətəu Narmin rəha İesu təsegəhanıən məmə okihluvən. ⁸ Kəni kəmhliuək mihluvən=pən Misia ikin, kəni mihleiuaiu=pa e taun əha Troas. ⁹ Kəni lapın lan, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. Təmeruh məmə iətəm Masetoniə kəti tətəhtul mətətapuəh əskasik ohni məmə, “Pale, onəkuvə Masetoniə masıru e timah.” ¹⁰ Nıan Pol tıneruh rəkis əmə nati əha, kəni inautol əpenə-penə məmə iəkəhuvən Masetoniə, mətəu-inu inotəhrun məmə Uhgın tətəuın e timah məmə oləkotəni pətigəm nanusiən təvır rəha İesu kəm nətəmimi əha ikin.†

Litia əpəha Filipai təməni nıpəhriənıən e İesu

¹¹ Kəni iəmotos negəu kəti mohiet əpəha Troas motaiu əhruahru əmə o nıtəni Samotres. Kəni kəməni lauıg lan iəməhuvən məhuvəri e taun Neapolis. ¹² Kəni iəmhohiet ikinu motalıuək əmə məhuvən əpəha e taun əha Filipai, u tətəməhli əupən e nıtəni asoli Masetoniə. Nətəmi ikin əha, nətəm Rom əhruahru. Kəni iəmotatıg nəuветin əha ikin.

¹³ Kəni e Sapət, nıan rəha nəfakiən, iəmhohiet e taun əha kəni məhuvən əpəha ləuahtəni e nəhu kəti iətəm nıkitimah təməhti məmə nətəmimi okəhuva ikin məutəfaki. Kəni iəməhuvən motəharəg məutəghati itimah nıpətan u ilah kəmotəupən məhuva məutəharəg.‡ ¹⁴ Kəni pətan Tuatırə kəti əha ikin tətətəlıg e timah, nərgın u Litia. In pətan kəti tatol napən u nəugi naris, kəni nıan rəfin napən əha nəhmtin tıəkis pik. Pətan əha in İanıhluə kəti mətəu in tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm İsrəl, kəni İərməniğ təmol nıkin timətmətiğ məmə otəni nıpəhriənıən e nəghatıən iətəm Pol tətəni. ¹⁵ Kəni kəmol bəptais lan mine rəhan mın, mine rəhan mın noluək mın. Kəni in təməni=pa kəm timah məmə, “Pale, onəkəhuva imak ikin kotatıg nəuветin mətəu-inu itəmah nınotəhrun rəkis məmə iəu iətəni nıpəhriənıən e İərməniğ.” Kəni in təmətəkeikei kəm timah, kəni iəkəhuvən iman ikin.

Kəmləfən Pol mine Sailəs e kaləpus əpəha Filipai

¹⁶ Kəni nıan kəti, nıan iəməhuvən ikin kətəfaki ikin, kəni pətəkəku kəti təmeruh itimah e suaru. In ioluək rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəmotos nəhmtin. Pətan əha narmin tərəh kəti tatıg lan iətəm in tatol tətəni pətigəm natimnati iətəm otəpanuva. Kəni rəhan nətəmi asoli mın kəmotos məni tətət e pətan əha mətəu-inu nətəmimi kəutətəou ilah məmə ilah okotətəu rəhan nəghatıən. ¹⁷ Kəni in təmatuərisıg e timah Pol, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nətəmi mın u, nətəmimi rəha Uhgın u ilis, ilis pik. Kəutəni=pinə kəm təmah suaru rəha Uhgın məmə in otosmıəgəh nətəmimi lan.”

¹⁸ Təmatol lanəha e timah nıan tətət, mətəuərus nıan kəti Pol tınetəu tərəh o nati əha mınəpəou lan. Kəni in təmeırrair məgət e narmin tərəh əpəha məmə,

16:4 Uək 15:23-29   **16:6** Uək 18:23   † **16:10** Efes 10-17, koteruh nəghatıən rəha Luk u nıpətin tətəni mə “itimah.” Inu tətəni məmə Luk ilah Pol mine e naliuəkıən rəhan. Koteruh mın nati kətıəh e japtə 20 fes 5 matuvan.   ‡ **16:13** Nıan Pol tatuvən e taun kəti, nıan rəfin tatuvən e nımə rəha nuhapumınian rəha nətəm İsrəl. Mətəu nəmə təhro, kəni tıkə e taun u. Kəni tol lanəha, təmuvən əpəha e nəhu asoli, ikin məutəfaki ikin.   **16:17** Mak 1:24

“!E nærgi Iesu Krísto iætáni=pínə kəm ik məmə onəkiet rækis e pətəkəku u!” Kəni rəueiu agin mīn, narmīn tərəh əpəha təmiet e pətəkəku əha.

¹⁹ Kəni nian rəhan nətəmi asoli nətəm kəutarmənīg lan kīnotəhrun məmə narmīn tərəh tīniet rækis lan, kəni rəhalah nətəlīgīən o nosīən mənī lan, in təmiet e lah, kəni kəmotətəu tərəh. Kəni kəmotaskəlīm Pol mīne Sailəs motələs ilau məhuvən əpəha e taun əha kəutol makit ikin. ²⁰ məmə okuəhtul e nəhmti nətəm Rom, nətəmi rəha kot. Kəni ilah kəmotəni məmə, “Suah mil u ilau iətəm Isrel. Ilau katuol nati tərəh tətət, matuol nətəmimi kəutan məhli pik u imatah ikin. ²¹ Ilau kətuəni məmə kītah okotəkeikei motohtəu=pən suaru pīsīn mīn. Mətəu suaru mīn əha kəsotəhtəu-pənīən lou rəhatah. Kītah nətəm Rom. !Ko kītah kəsotolīən lanəha!”

²² Kəni nətəm ikin əha kəməhuvə moteruh ilau mīnəutəni rah ilau. Kəni suah mil u rəha kot kəmuəni=pən kəm soldīə mīn məmə okotəpeg rəhalau napən motəlis ilau e nəuanīgī. ²³ Kəni kəmotəlis ilau motəu tətət, kəni uərisīg motləfən ilau e kaləpus. Kəni motəni=pən kəm iətəm tətəh kaləpus məmə otətəh vivi ilau məmə okəsīəietīən muəgīm. ²⁴ Nian iətəmi rəha neruhīən kaləpus tətətəu nəghatīən əha, təmələs ilau mūvən e nəuan kəti əpəha imə agin, kəni mətəu=pən nīgī e nəhlikilau təhmen e hankap.

Iətəm tətəh kaləpus təmənī nīpəhrīənīən e Iesu

²⁵ Kəni e nəlugī nian lapīn, Pol mīne Sailəs kətuəfakī, kəni ilau mətəuani nəpuən mīn rəha nəni-vīvīən Uhgīn. Kəni nətəmimi mīn e kaləpus kəməutətəlīg e lau. ²⁶ Kəni rəueiu agin mīn, nəmīg asoli kəti təmələuəl e nīftəni kəni mol nīmə kaləpus təmələuəl pik, kəni doə mīn e kaləpus kəmotərəh, kəni sen u kəməlis nətəmimi lan kəmohtis. ²⁷ Kəni nian iətəmi rəha nehīən kaləpus təmair, mafu məmə doə mīn rəha kaləpus kəmotərəh, nīkin təməhti məmə nətəmi kəutəməhli e kaləpus kīnotəgīm rəfīn. Kəni təmləfəri rəhan nau məmə otəgəmu aru in lan. ²⁸ Mətəu Pol təmagət əfəməh məmə, “!Ei! !Sagəmuīən ik! Itimah rəfīn əpə ikin.”

²⁹ Kəni suah kəha təmauīn məmə okələs lait kan, kəni in təmāiu mūvən imə. Kəni mīsīn=pən nəulin əpəha e nəhlikī Pol mīne Sailəs ikin mətərəmrumīn. ³⁰ Kəni mit ilau mīhluvən əpəha ihluə kəni mətəpuəh o lau məmə, “!Suah mil! ?Oīəkəhro lanu məmə Uhgīn otosmīəgəh iəu?” ³¹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeikei mənī nīpəhrīənīən e Iərmənīg Iesu, ik mīne rəham mīn.” ³² Kəni kəmuəni=pən nəghatīən rəha Iərmənīg kəm in mīne nətəmimi u kəutatīg ilah mīn. ³³ Nati ənəpān lapīn agin, mətəu suah kəha təmīt ilau mūvən məueiu mafəl nīməgīm mīn e nīpəti lau iətəm kəmālis ilau ikin. Kəni e nian əmə əha kəmuol bəptais lan mīne rəhan mīn. ³⁴ Kəni in təmīt Pol mīne Sailəs mūvən iman ikin məfən nauənīən kəm lau. Kəni in mīne rəhan mīn ərəfīn nīkilah təmagīən məriauah mətəu-inu kəmotəni nīpəhrīənīən e Uhgīn.

³⁵ Nian təmian, iətəmi rəha kot mil əha kuəni=pən kəm soldīə mīn məmə, “Onəkəhuvən motərəh e suah mil əha kətian.”

³⁶ Kəni suah kəha iətəmi rəha kaləpus təmənī=pən kəm Pol məmə, “Iətəmi rəha kot mil kəmuəni məmə okəsuoł mīnīən nəhməīən kəti kəm təlau, kəni iəkoterəh e təlau nəkətian, kəni iaiet mətian kəni muatīg mətīg.”

³⁷ Mætəu Pol tāmāni=pən kəm soldia min əha māmə, “?Ei, mætəu təhro əha? Mə itimlau iətəm Rom mil.* Kəni iətəmi rəha kot mil əha kəməsueruhian māmə iamuol nati kəti tarah, mætəu e nəhmti nətəmimi kəmotalis itimlau, kəni motləfən itimlau e kaləpus. ?Kəni rəueiu kuolkeikei māmə oiəkiaiet oneuən əmə? !Kəpə! Ilau əmə okuəkeikei miəuva u ikinu kəni muəfətigəm itimlau.”

³⁸ Kəni soldia min əha kəmāhuvən motāni=pən kəm iətəmi rəha kot mil əha. Kəni nian kəmuətəu māmə Pol mine Sailəs ilau iətəm Rom mil, ilau kəmuəgin pik. ³⁹ Kəni kəmian muəni=pən kəm Pol mine Sailəs māmə, “! Pale, kəs! ləmuol tarah e təlau.” Kəni ko miet ilau mohiet e kaləpus, kəni muəni=pən vivi kəm lau māmə okiaiet e taun əha.

⁴⁰ Kəni Pol mine Sailəs, ilau kəmāiaiet e kaləpus mian e nimə rəha Litia. Kəni mueruh piatah min əha ikin əha mine nəuvinitah min rəha niməfaki, kəni muəghati nəuветin kəm lah mətəufəri nikilah. Kəni uərisig lan, kiaiet mətian.

17

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Təsalonaikə

¹ Kəni Pol mine Sailəs kəmāliuək mian=pən əha e taun mil əha Amfipolis mine Apolonā, miəuva miaiet=pa e taun əha Təsalonaikə. Ikin əha, nimə rəha nuhapuminiən kəti əha ikin rəha nətəm Isrel. ² Kəni Pol təmol māmə inu tatol nian min, təmuvən əpəha imə e nimə əha. Kəni e Sapət kisil ilah nətəm Isrel əha ikin kəmotol nəghatiən tətəp o Nauəuə Rəha Uhgīn. ³ In tətəni kəm lah māmə, “Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni-vivi aɡin māmə Kristo iətəm Uhgīn tāmāni māmə otahli=pa, in otəkeikei mīmīs, kəni Uhgīn otosmiəgəh min in e nimisiən. Iesu u iətəm iətəni kəm təmah, in Kristo əha.”

⁴ Ilah nəuvein kəmotāni nīpəhrīniən e nəghatiən əha, kəni kəmohtəu=pən Pol mine Sailəs. Kəni Nanihluə min tətəp nətəm kəutəfaki kəm Uhgīn, mine nīpətan asoli tətəp nətəm kotəpət e nīpətan min, kəmohtəu=pən ilau.

⁵ Mætəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel əha ikin əha, kinəutohtgərah ilau, kəni məhuvən motəmki=pa nətəm kotərah, əpəha e nikali suaru min mine ikin min nəuvein min, kəni minautol nərahian tətəp əpəha e taun əha. Kəni məhuvən e nimə rəha Jeson, minautəhapu doə e nimə, mətəsal e Pol mine Sailəs. Kəmotolkeikei māmə okotləfən ilau e nəhlmi kaunsil əha ikin əha.

⁶ Nian kəməsotehiən ilau, kəni kotaskəlīm Jeson mine piatah min nəuvein motəmki=pən ilah māmə okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni kəmotagət əfəməh mətəni māmə, “Suah mil əha Pol mine Sailəs kətiasuv nəməuiən e ikin min rəfin, kəni miniuəva e taun rəhatah. ⁷ Kəni Jeson təmauin e lau kian iman ikin, mætəu ilah kəutatgəhli lou rəha Sisə iətəm təraməniɡ e nitəni min. Ilah kəutəni māmə Iərməniɡ kəti min əha ikin tətətiɡ, nərgin u Iesu.” ⁸ Nian nətəm Isrel kəmotāni nəghatiən əha, mautol nətəmimi mine nətəmi asoli min əha nikilah tinəpiapē pik. ⁹ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotol Jeson mine piatah min kəmotəfən mēni kəti, māmə in nəniaskasikiən kəti māmə okəsotol minian nati əha, kəni motahli=pən ilah kəutəhuvən.

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Perea

¹⁰ Nian tinapinəpu, kəni piatah min ikin əha kəmotahli=pən Pol mine Sailəs māmə okian e taun əha Perea. Nian kəmāiaiet=pa ikin əha, kəmian e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. ¹¹ Nətəm Isrel əha ikin əha nətəliɡiən rəhalah təuvir, mapirəkis nətəm Təsalonaikə, mætəu-inu kotolkeikei pik māmə

* **16:37** Nəmə suah kəti in iətəm Rom, mætəu katətu=pən nəghatiən kəti lan, kəni lou kəti əha ikin rəhalah māmə aupən kəpmən otol nalpinian kəm in, mætəu in otəkeikei məhtul e kot mēni pətiɡəm nəuветi nəghatiən katətu=pən lan. Afīn e Uək 25:16. **17:7** Luk 23:2; Jon 19:12

okotətəlig e nəghatĭən rəhalau. Kəni nian rəfin, kəutafin vivi e Nauəuə Rəha Uhgĭn, mətəsəl vivi məmə nəghatĭən rəhalau təhruahru uə kəpə. ¹² Mətəu-inu e noliən əha, kəni tēpət kəmotəni nĭpəhrĭənĭən e Iesu. Kəni nĭpətan asoli mĭn Kris tēpət, mĭne nətəm Kris tēpət kəmotəni nĭpəhrĭənĭən e Iesu.

¹³ Mətəu nian nətəm Isrel əpəha Təsalonaiķə kəmotətəu məmə Pol tətəni pətĭgəm mĭn nəghatĭən rəha Uhgĭn əpəha Perea, kəni ilah kəməhuva mĭn əpəha ikĭn mĭnəutəhlili nətəm Perea, mĭnautol ilah məmə kotəhrun nohĭən ilau. ¹⁴ Kəni nian əmə əha, piatah mĭn kəmotahli=pən mĭn Pol tuvən əpəha itəhi muvən e negəu muvən Atens, məpəh əmə Sailəs mĭne Timoti kətuatĭg əpəha Perea. ¹⁵ Kəni nətəm kəmotit Pol məhuvən Atens, kəni Pol təməni=pən kəm lah məmə okotəni=pən kəm Sailəs mĭne Timoti məmə okuauit uəhai əmə mĭan mueruh mĭn in. Kəni kəmohtəlig=pa mĭn Perea.

Pol əpəha Atens

¹⁶ Nian Pol təmətəhtahnĭn Sailəs mĭne Timoti əpəha Atens, in təmətəu tərəh pik mətəu-inu nian tətaliuək mətan ikĭn əha, meruh məmə ikĭn əha tərĭauəh e narmi nati tərəh əpnapĭn mĭn. ¹⁷ Mətəu-inu o nati əha, in təmuvən əpəha e nĭmə rəha nuhapumĭnĭən rəha nətəm Isrel ilah nətəm Isrel, mĭne Nanĭhluə mĭn nətəm ilah kəutəfaki kəm Uhgĭn, mətəghati pik o nati əha mĭne nanusĭən təuvĭr. Kəni nian rəfin in tatuvən ikĭn katol makit ikĭn mətəghati kəm nətəmi əpnapĭn mĭn əmə. ¹⁸ Kəni nəgətun mĭn nəuvein nətəm Kris, kətəni ilah məmə Epikiurĭən mĭne Sitoik,* ilah mĭn kəutəghati. Ilah nəuvein kəutəni məmə, “? Suah əha təmələs əmə nəghatĭən kəti e suar mətəni, kəmə tətəni nak əpəha?”

Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə, “Itĭmah ĭəutətəu məmə tətəghati e uhgĭn mĭn rəha ikĭ pĭsĭn pĭsĭn mĭn.” Kəmotəni lanəha mətəu-inu Pol tətəghati e Iesu, mətəni məmə təmĭmĭs mətəu Uhgĭn təmosmiəgəh mĭn.

¹⁹ Kəni kətauĭn=pən e Pol məmə otuva məhtul e nəhmĭti kaunsil rəha nətəm kəutəharəg e nĭtuət əha Areopakus. Kəni kaunsil əha təməni=pən kəm in məmə, “ĭəkotolkeikei məmə ĭəkotəhrun nĭpətĭ nəghatĭən vi u ĭətəm nətəni. ²⁰ Nəghatĭən mĭn əha nəuvein ĭəmotətəu məmə tol pĭsĭn agĭn, kəni ĭəkotolkeikei məmə ĭəkotəhrun nĭpətĭn.” ²¹ Kəmotəghati lanəha mətəu-inu nətəm Atens mĭne ikĭn pĭsĭn mĭn ĭətəm kəməhuva Atens, kəmotolkeikei məmə okotəharəg əmə motətəlig e nəghatĭən vi mĭn əha, kəni motəuhlin vivi nənĭən lan.

²² Kəni Pol təhtul e nəhmĭti nətəmi rəha kaunsil əha məmə, “Nətəm Atens. ĭəu ĭneruh rəkis məmə nĭkitəmāh tatuvən pik o uhgĭn mĭn. ²³ Nian ĭəu ĭətaliuək u ĭĭnu materuh ikĭn nəutəfaki mĭn ikĭn mĭne narmi nati mĭn, kəni meruh nəghatĭən kəti ĭətəm nəmotətēi=pən rəkis e kəpiel kəti məmə,

INU IKĭN KƏTƏFAKI=PƏN KƏM UHGĭN KƏTI ĭƏTƏM ITĭMAH ĭƏKOTƏRURU. Mətəu uhgĭn ĭətəm itəmah nəutəfaki=pən kəm in, ĭətəm nəkotəruru, Uhgĭn əha ĭnəha ĭətəm ĭəu ĭatəni=pĭnə kəm təmāh.

²⁴ “Uhgĭn əha ĭnəha təmol nĭftəni u, mĭne natĭmnati rəfin u kəutatĭg lan, kəni in tətarmənĭg e neai mĭne nĭftəni, in təsətĭgĭən e nĭməfaki mĭn ĭətəm ĭĭtāh əmə nətəmimi kəmotol. ²⁵ Nati kəti təsĭkəĭən ohni u ĭĭtāh nətəmimi kotəhrun noliən məmə kotəfən kəm in. Mətəu in pĭsĭn əmə tətəfa nəmĭəgəhĭən kəm tah kətĭəh kətĭəh, mətəfa natĭmnati mĭn rəfin kəm tah. ²⁶ Aupən, aupən agĭn, in təmol əmə ĭətəmi kətĭəh əmə, kəni nətəmimi rəfin kəmotəpən əmə e suah kəha, kəni in pĭsĭn əmə təmələhu ilah rəfin e ikĭn mĭn, kəni in pĭsĭn əmə təməni nian

17:17 Uək 18:19 * **17:18** Epikiurĭən mĭne Sitoik – Nəgətun mĭn nəuvein ĭətəm kəutəsəl e nĭpəhrĭənĭən. Ilah Epikiurĭən kəutəni məmə natĭmnati ĭətəm tatol suah kəti nĭkĭn tətəgĭən, ĭnu nəukəti nəmĭəgəhĭən təuvĭr. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvĭr nəmə suah kəti təsətəuĭən nagĭnĭən mĭne nahmĭən e nĭkĭn. **17:25** 1King 8:27; Uək 7:48 **17:25** Sam 50:12

iētəm ilah okotan lan, mīne niftəni mīn rəhalah. ²⁷ Uhgīn əmə təmōl lanəha məmə kitah rəfin okotəkeikei motalkut motəsəl məmə okoteh, təhmen e suah kəti iētəm tətəpən mətəsəl e nati kəti e napinəpuian, mətəu-inu nīkin təhti mətə mətə tələs nati u in tolkeikei. Mətəu nīpəhrīnīan məmə Uhgīn əha, səniəmə in isə u tah. ²⁸ Nīpəhrīnīan mətəu-inu təhmen e iətəmi kəti təməni aupən məmə, 'In əmə tatol məmə kitah rəfin kəutəmīgəh, məutaliuək, mautil natimnati rəfin.' Kəni məhmen e suah kəti rəhatəmāh iētəm təmətēi rəkis nəpuən kəti məmə, 'Kitah mīn, kitah nenətīn mīn.'

²⁹ "Mətəu-inu kitah nenətī Uhgīn, kō kitah kəsətənīan məmə in təhmen e natimnati əpnəpīn əmə iētəm nətəmīmi kəutol ilah e aīən u kol tətōraip-oraip, mīne silfə, mīne kəpiel. In səniə məmə nati kəti iētəm suah kəti təhrun nolīən e nəhlmīn uə e rəhan nəhrunīən. !Kəpə!

³⁰ "E nīan əha aupən nətəmīmi kōtəruru Uhgīn, kəni təhmen e iētəm Uhgīn tēmāhtīpəsīg e nəhmtīn məmə otəsəruhīən nolīən tərāh mīn əha. Mətəu rəueiu tətəni kəm tah rəfin e ikīn mīn rəfin məmə, 'Itəmāh rəfin onəkotəuhlin itəmāh e rəhatəmāh mīn nolīən tərāh mīn.' ³¹ In təməni lanəha, mətəu-inu in tēmītəpīn rəkis nīan in otakil nolīən lan rəha nətəmīmi rəfin, kəni in otol əmə e suaru iētəm təhruahru. Uhgīn tīnītəpīn rəkis iətəmīmi iētəm otakil nolīən mīn rəha nətəmīmi, kəni kīnotəhrun rəkis məmə in pəh, mətəu-inu tīnol rəkis suah kəha tēmīgəh e nīmīsīən."

³² Nīan ilah kəmotətəu nəghatīən məmə Uhgīn təmōl suah kəti tēmīgəh mīn e nīmīsīən, nəuvein kəmotələh-əmu, mətəu nəuvein kōtəni məmə, "Itīmāh iəkotolkeikei məmə iəkotətəu mīn rəham nəghatīən." ³³ Nəghatīən əha tīnol naunūn ikīn əha, kəni Pol tietīgəm e kaunsil. ³⁴ Mətəu nətəmīmi nəuvein kəmāhuvən motəhkul=pən lan, məutəni nīpəhrīnīan e Iesu. Nətəmi əha kəti ikīn nərgīn u Taionīsīas, in iətəmi kəti rəha kaunsil əha, mīne pətān kəti mīn nərgīn u Tamaris, mīne nətəmīmi nəuvein mīn.

18

Pol təmuvən Korən

¹ Uərisīg e natimnati mīn əha, Pol tēmīet əha Atens, muvən e taun pīsīn kəti mīn, nərgīn u Korən. Taun mīl əha kətuatīg e nītəni Akaiə. ² Ikīn əha, təmərūh suah kəti, in iētəm Isrel, nərgīn u Akuilə. Təmair əpəha Pontəs, mətəu təmuvən mətatīg əpəha Itali e taun asolī əha Rom. Uərisīg, kəni iētəm Rom əha, Klotīəs iētəm tətərmənīg e ikīn mīn rəfin rəha Rom, təmōl lou kəti məmə nətəm Isrel mīn əha ikīn okotəkeikei mohiet Rom. Kəni Akuilə mīne rəhan pətān Prīsīlə kəmīaiet mīəuva muatīg əpəha Korən. Kəməsuatīgīən təfəmāh kəni Pol tiet=pa, mēruh Akuilə. Kəni Pol təmuvən imalau ikīn. ³ Uək rəhan rəha nosīən mənī təhmen əmə e uək rəhalau. Ilahāh nətəmi rəha nəhlīən nīma tapolīn. Kəni tēmātīg ilahāh mīn ilau, kəni mahlol pətī uək. ⁴ Kəni e nīan rəfin e Sapət, nīan rəha nəfakīən, Pol mīne nətəm Isrel mīne nətəm Kris kəutol nəghatīən tēpət əpəha e nīmə rəha nuhapumīnīən rəha nətəm Isrel, mətəu-inu Pol tolkeikei məmə otīuvi=pa ilah məmə okotəni nīpəhrīnīan e Iesu.

⁵ Kəni Sailsəs mīne Timoti kəmīaiet Masetonīə, kəni nīan kəmīaiet=pa ikīn əha, Pol tēmāpəh uək rəha nəhlīən tapolīn, kəni mətəni pətīgəm əmə nīan rəfin nanūsīən təuvīr kəm nətəm Isrel əha ikīn məmə Iesu in Kristo iētəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. ⁶ Mətəu ilah kəmotəmāki, kəni məutahi. Kəni Pol tēmōrin-orīn rəhan sōt asolī e nəhmtīlah. In nəmtətīən kəti məmə in otəpəh ilah. Kəni mənī məmə, "Nəmə nəutātīg e nərahīən lan nīan Uhgīn otakil

nætāmimi e Naunun Nian, mætəu rəhatəmah aru, mætəu iəmətəni rəkis mætəu-inu itəmah nəutəpəh. Tətuəuin əha rəueiu, iəkuvən məni pətīgəm nanusiən təuvir kəm Nanihlua min.” ⁷ Kəni in təmiet e lah muvən mətətig e nimə rəha İanihlua kəti mətəu tatitəu=pən nəfakian rəha nətəm İsrəl, nərgin u Titias Jastəs. Rəhan nimə in e nikali nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl. ⁸ Kəni Krispəs u in tətərməniğ e nimə əha, in mine rəhan min, ilah kəmotəhatətə e İərməniğ. Kəni nətəm Korən tepət min kəmotətəu nəghatiən rəha Pol, kəni kəmotəhatətə e İesu, kəni kol bəptəfis e lah.

⁹ Kəni nian kəti lapin, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nəməhlairiən əha, İərməniğ təməghati kəm in məmə, “Səginien. Uvən məni pətīgəm rəhak nəghatiən məsəmeigiən, ¹⁰ mətəu-inu kilau min ik. Nətāmimi ko kəsotərəkinien ik, mətəu-inu nətāmimi tepət e taun əha, ilah rəhak nətāmimi min.” ¹¹ Kəni Pol təmatig ikin əha o nu kətiəh kəni məuiğ sikis, mətəgətun nətāmimi e nəghatiən rəha Uhgın.

Nətəm İsrəl kəmotləfən Pol e kot

¹² Kəni nian Kalio in kəpmən rəha nətəm Akaiə, kəni nətəm İsrəl kəməhuva pəti kəni motaskəlim Pol motələs məhuvən e kot. ¹³ Kəni motəni məmə, “Suah u tətəlkut məmə otuvi=pən nətāmimi məmə okotəfaki kəm Uhgın e noliən kəti iətəm təsəhmenien e Lou.”

¹⁴ Kəni Pol təməhtul məmə otəghati, mətəu Kalio təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəm İsrəl. Otətəlig-to. Okəmə nati u in nati kəti təsəhruahruuiən, u təsitəu-pəniən lou, itəmah ninotəhrun rəkis məmə iəkəkeikei mətəu nəghatiən rəhatəmah. ¹⁵ Mətəu, nəghatiən u in nənikiilinien əmə kəti rəhatəmah e nərgin min mine natimnati min rəha Lou rəhatəmah, kəni tətətig əmə e təmah məmə onəkotəni motələhu vivi. Ko iəu iəsakilian nati tol lanəha e kot.” ¹⁶ Kəni in mahli pətīgəm ilah e kot. ¹⁷ Kəni nian kəməhuvən ihluə, əmeiko kəni motaskəlim Sostənes u iətəmi əsoli rəha nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl. Kəni motəh əpəha e namtihlua e nimə rəha kot. Mətəu Kalio təməsolkeikeien məmə otol nati kəti məmə otəniəhu ilah.

Pol təmitəlig Antiok əpəha Siria

¹⁸ Pol təmatig nian tepət əpəha Korən ilah piatah min. Kəni uərisig təpəh ilah muvən Kegkriə.* Aupən Pol təmol nəniəskasikien kəti kəm Uhgın, kəni ikin əha in təmətei nəuanun matol naunun nəniəskasikien lan rəhan. Kəni in təmos min negəu kəti ikin əha mətəlig=pa Siria. Kəni Prisilə mine Akuilə kəmuıtəu=pən in. ¹⁹⁻²¹ Nian kəməhuva e taun əha Efəsis, ilahal kihluvari. Kəni Pol təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl, kəni məutəni nəghatiən tepət. İlah kəmotətapuəh ohni məmə otətig nəuветin ilah min ilah. Mətəu in təni məmə, “Ei kəsi, kəpə. Ko iəsətiğən.” Mətəu nian in təmiet məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgın tolkeikei məmə iəkuva min, kəni iəpanuva min meruh itəmah.” Kəni in təmos negəu kəti miet Efəsis, mətəu təməpəh Akuilə mine Prisilə kətuətig ikin əha.

²² Nian Pol təmuva e taun əha Sisəria, kəni muvari. Kəni maliuək muvən məmə oteruh nətəmi rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni uərisig, titəlig=pa min əpəha Antiok. ²³ Təmatig nəuветin ikin əha, kəni miet min maliuək muvən=pən əpəha Kəlesia mine Fritia ikin matem əskasik nətəmi rəha İesu.

Apolos təmuvən Efəsis mine Korən

²⁴ Kəni suah kəti təmuva əpəha Efəsis, in iətəm İsrəl kəti, nərgin u Apolos. In təmair əpəha Aleksantria, kəni in iətəm təuvir kəti rəha nəghatiən, kəni

18:6 Uək 13:46,51; Uək 20:26

18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

*

18:18 Kegkriə in pasis rəha Korən.

18:18 Nam 6:18; Uək 21:24

məhrun vivi mīn nəghatīən mīn e Nauəuə Rəha Uhgīn. ²⁵ Kəməgəṭun rəkis in e suaru rəha İərmənīg. Kəni nian rəfīn nigəm tatuəu e nīkin o nəni pətigəmīən nəghatīən rəha Uhgīn. Kəni nəghatīən rəhan e İesu in təhruahru məuvīr. Mətəu nati kətiəh əmə, in təhrun əmə noliən bəptais u Jon təmatol aupən. ²⁶ Kəni in təmətəni əskasik nəghatīən rəha Uhgīn əpəha e nimə rəha nuhapumīniən rəha nətəm İsrəl. Nian Prisilə mīne Akuilə kəmuətəu in, kəmiət mīhluvən əpəha e rəhalau nimə, kəni muəni pətigəm vivi kəm in suaru rəha Uhgīn, kəni təmətəlig vivi.

²⁷ Kəni nian Apolos tolkeikei məmə otuvən əpəha Akaiə, kəni piatah mīn əpəha Efəsis kəmotasīru lan motətei nauəuə kəti tuvən kəm nətəmi rəha İesu əpəha Akaiə, məutətapuəh o lah məmə kotəhrun nosiən Apolos məhuvən əpəha imalah ikin. İlah mīn əha, kəmotəupən rəkis motəhatətə e İesu e nəuvīriən rəha Uhgīn. Kəni Apolos təmiət=pən Korən ikin Akaiə masīru e lah lanəha mətəu-inu in iətəm təuvīr kəti rəha nəghatīən. ²⁸ Kəni mətəni pətigəm vivi e Nauəuə Rəha Uhgīn məmə İesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. Kəni e nəhmti nətəmimi, təmoh rəkis nəghatīən rəha nətəm İsrəl.

19

Pol təmuvən mīn Efəsis

¹ Nian Apolos təmətatīg əhanəh əpəha Korən, taun kəti rəha Akaiə, Pol təmiətəu suaru kəti əpəha ilis ikin e nitəuət mīn miət=pa əpəha Efəsis. İkin əha təmeruh nətəmimi nəuvein rəha İesu. ² Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Təhro? ? Narmīn Rəha Uhgīn tinuva məriəuəh mətatīg e təmah nian nəmotəhatətə e İesu, uə kəpə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtimah iəməsotətəu əginīən məmə nati kəti mīn əha ikin Narmīn Rəha Uhgīn.”

³ Kəni Pol təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu kəmol bəptais əhro lanu e təmah?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Kəmol bəptais e timah e noliən bəptais iətəm Jon təmatol.”

⁴ Kəni Pol təni məmə, “Noliən bəptais iətəm Jon təmatol, katol e nətəmi mīn u kəutəuhlin ilah e rəhalah noliən tərah mīn. Mətəu Jon təmətəni pətigəm məmə nətəmimi okotəkeikei motəhatətə e iətəmimi iətəm otəpanuarisīg lan. Suah u in İesu.” ⁵ Kəni nian nətəmimi kəmotətəu nəghatīən əha, kəni kəmol bəptais e lah e nərgi İərmənīg İesu. ⁶ Kəni nian Pol təmələhu=pən nəhlmīn e rəhn-kapə lah, Narmīn Rəha Uhgīn təmuva məriəuəh mətatīg e lah. Kəni kīnəutəghati e nəghatīən iki pīsīn mīn, kəni məutəni pətigəm nəghatīən iətəm Uhgīn tətəfən kəm lah. ⁷ Kəni nətəmimi mīn əha, nəman ilah rəfīn iuəkīr e tueləf.

⁸ Kəni Pol təmatuvən e nimə rəha nuhapumīniən rəha nətəm İsrəl e məuīg kīsil mətəni pətigəm əskasik nəghatīən e nanusiən təuvīr rəha Uhgīn məsəginīən. Kəni ilah mīn ilah, kəmotol nəghatīən tēpət mətəu-inu in tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah e Narmənīgīən Rəha Uhgīn. ⁹ Mətəu nətəmimi nəuvein, rəhn-kapə lah tiəkis pik məmə okotəni nīpəhriənīən e rəhan nəghatīən. Kəni kəmotəni rah suaru rəha İərmənīg rəhatah e nəhmti nətəmimi rəfīn. Mətəu e noliən mīn əha, kəni Pol təmiət e lah kəni miət nətəm kəutəhatətə e İesu kəhuva məhuərisīg lan. Kəni nian rəfīn ilah nətəmimi kəutəghati əpəha e nimə sikul asoli kəti u suah kəti, nərgin u Tiranəs, təmətəgəṭun ikin aupən. ¹⁰ Kəni Pol təmatol uək əha o nu apīəpiə keiu. Mətəu-inu təmatol lanəha, kəni nətəmimi nətəm kəutatīg ikin əha Əsiə, nətəm İsrəl mīne Nanīhluə mīn, ilah rəfīn kəmotətəu nəghatīən rəha İərmənīg.

Nenāti Skefa mīn

¹¹ Kāni Uhgīn tāmāfān nāsānānīān kān Pol māmā otol nati apispis mīn iātam tol pīsīn agīn. ¹² Natimnati rāha Pol tāhmen e hagkisif mīne napān iātam tāmātvān lan, nātāmīmi kautos māutāhuvān mautek nātām kēutohmīs lan. Kāni nīmīsīān mīn kāmōtauvīr, kāni narmīn tārāh mīn kāmōhiet e lah.

¹³ Kāni nātām Isrel nāuvein kēutāhuvān ikīn pīsīn pīsīn mīn nāuvein, māutāhgi pētīgām narmīn tārāh mīn e nātāmīmi, kāni nātāmīmi mīn āha kāmōtalkūt māmā okotol nati āha e nārgi Iārmānīg Iesu. Kāni kāmōtāni=pān kān narmīn tārāh mīn māmā, “E nārgi Iesu, iātam kātiāh āmā iātam Pol tātāni pētīgām, ohiet.”

¹⁴ Kāni nātām kāmāutol nati āha, sāpīn āha ikīn nenāti suah kāti, nārgīn u Skefa, u in pris asoli kāti rāha Isrel.* ¹⁵ Mātāu narmīn tārāh tāmāni=pān kān lah māmā, “Iākāhrun suah u Iesu, kāni māhrun mīn Pol. ?Mātāu itāmāh nīpāh mīn u?” ¹⁶ Kāni suah u narmīn tārāh tātātīg lan, tāmāhtul māhti ilāh mārākin ilāh, māhāpū-āhāpū rāhalāh napān māpēg rākīs, kāni kotāiu pīāpīā āmā mātagīm e rāhan nīmā mōtāmā-rā-kāmā. ¹⁷ Nīān nātām Isrel āha ikīn mīne Nānīhluā mīn kāmōtātāu nati āha, kāmōtāgīn pīk. Kāni nātāmīmi kāmōtāfāri nārgi Iārmānīg Iesu tārī pīk.

¹⁸ Kāni nātāmīmi tēpēt iātam kēutāhatātā e Iesu, kāmōtāni pētīgām kān nātāmīmi nati tārāh mīn iātam kāmōtol. ¹⁹ Nāuvein nātām kāmāutol nārīk, ilāh mīn kāmōtāmki nauāuā mīn rāhalāh e nati āha māhuva, mōtvuān āhtuv e nāhmti nātāmīmi. Nīān nātāmīmi kāmōtāfīn nāhmti nauāuā mīn āha, tāhmen e fīfti-mīlīān vātū† ilāh rāfīn. ²⁰ Kāni nāghatīān rāha Iārmānīg tāmāiu iāhgīn e nāsānānīān asoli rāha Uhgīn.

Norgāhuīān asoli kāti āpāha nītāni Esīā e taun Efāsīs

²¹ Kāni uārisīg e nati āha, Pol tīnāni e nīkīn māmā otītālīg=pān āpāha Jerusīlām, mātāu otuvān=pān Masetonīā mīne Akāiā ikīn. Kāni in tāni māmā, “Nīān iākuvān rākīs Jerusīlām, iākākeikei muvān mīn Rom.” ²² Kāni in tāmāhli=pān Timōti mīne Erastās iātam kātūāsīru lan, māmā okuāpān mīān āpāha Masetonīā. Mātāu in otātātīg pīpīm nāuveitīn āpāha ikīn Esīā.

²³ Kāni e nīān āha, norgāhuīān asoli kāti tēmārī āpāha Efāsīs o Suaru Rāha Iārmānīg. ²⁴ Suah kāti āha ikīn iātam tātōl natimnati e āiān kātāni māmā silfā, nārgīn u Temetrius. Ikīnu nātāmīmi tēpēt kēutāfāki kān uhgīn kāti pētān, nārgīn u Atemīs. Kāni Temetrius tātōl narmī nīmā ākākū mīn e silfā iātam tāhmen e nīmā rāha narmī nati rāha Atemīs. Kāni nātāmīmi tēpēt kautos nāhmtīn, kāni tātōs māni asoli ilāh rāhan mīn nātāmīmi u kautol pētī uāk.

²⁵ Kāni tāmāuīn e rāhan nātāmīmi mīn mīne nātāpīsīn iātam kautol uāk kātiāh āmā māmā okāhuva kātiāh. Kāni tāni māmā, “Iāu mīn, nākotāhrun rākīs māmā kautos māni asoli e uāk u rāhātāh. ²⁶ Mātāu itāmāh nāmōteruh mīne mōtātāu māmā suah u Pol tētārākin nātāmīmi tēpēt kāni kīnāutohtāu=pān, sōniā Efāsīs āmā, mātāu iuākīr ikīn mīn rāfīn e nītāni āha Esīā. In tātāni pētīgām māmā uhgīn mīn iātam nātāmīmi āmā kāmōtol e nāhlmī lah, sōniāmā uhgīn mīn pāhrīān. ²⁷ Kāni rāueiu āha, iuākīr tīnātārākin suaru rāhātāh o nosīān māni, kāni iuākīr mīn in tātōl māmā nātāmīmi okōteruh rah nīmā rāha Atemīs, u iātam in ilīs pīk. Kāni nāunūn, nāmā tāhro nāghatīān rāhan otārākin nārgīn Atemīs iātam ilīs pīk tuva mol nati āpāpīn āmā lan. Mātāu ikīnu Esīā mīne ikīn mīn rāfīn, nātāmīmi kēutāfāki kān uhgīn u rāhātāh.”

19:11 Uāk 14:3 **19:12** Uāk 5:15 * **19:14** Nātāmi mīn u kotāhrun vi Bāebol, kotāni māmā Skefa in sōniāmā pris āhrūhāru, mātāu in aru āmā in tātōl māmā in pris. **19:17** Uāk 5:11 † **19:19** Enāghatīān āhrūhāru rāha Krīs, tātāni “fīfti-tāusīn kōin māni kāmōl e silfā.” Kāni kōin māni kātiāh tāhmen e 1,000 vātū. **19:21** Uāk 23:11; Rom 1:13 **19:23** 2Kor 1:8

²⁸ Nian kəmotətəu nəghatien əha, nikilah təmahmə pik, kəni əmeiko minautagət əfəməh məmə “!Ure e Artemis u Efəsis!” ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin e taun kinotapis e nalməlian. Kəni nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh məhuvən motəskəlim iətəm Masetoniə mil əha iətəm kətualiuek ilahal Pol, nərgilau u Kəəs mine Aristakəs. Kəni kəməhuvən pəti motiuvipən ilau əpəha ikin nian rəfin kəutuhapumın asoli ikin.

³⁰ Kəni Pol tolkeikei məmə otuvən məghati kəm nətəmimi əha, mətəu nətəmi rəha Iesu kəsotegəhanian. ³¹ Mine nətəmi asoli nəuvein rəha kaunsil asoli əpəha Esia nətəm kotolkeikei Pol, kəmotahli=pən nəghatien kəm in motəniəhu əskasik məmə otəsuvənian əha nətəmi əha ikin.

³² Kəni ikin əha, nətəmimi kautol vilig vilig tepət məutagət əfəməh. Nəuvein kəutəni nati pisin, kəni nəuvein kəutəni nati pisin. Mətəu tepət kotərruru əgin məmə kəməhuva o nati nak. ³³ Kəni nətəm İsrəl min əha ikin kəmotətəgi=pən suah kəti nərgin u Aleksantə məmə otuvən məhtul əupən e lah. Kəni təməfəri nəhlmin məmə kəsotəgətien pəh tənə pətəgəm neruhən rəhan. ³⁴ Mətəu nian nətəmimi kəmotəhrun məmə in iətəm İsrəl kəti, kəmotagət pəti-pəti əfəməh min məmə, “!Ure e Artemis əpəha Efəsis! !Ure e Artemis əpəha Efəsis!” Kəmotagət əfəməh motos əuə keiu.

³⁵ Kəni iətəmi asoli kəti in kəpəmən asoli rəha taun Efəsis, təməhtul məniəhu ilah məmə, “!Sotəgətien-to!” Kəni məni məmə, “Ei, nətəmimi! Artemis u in uəgin rəhatah. Kəni nərgin in ilis. Kəni nətəmi ikin min rəfin kotəhrun məmə in uək rəhatah nətəm Efəsis məmə okoteruh vivi niməfaki rəhan, kəni motəh vivi kəpiel asim rəhan iətəm təmsipən e neai muva. ³⁶ Kəni suah kəti tikə iətəm otəni məmə iətəiuə. Kəni tol lanəha, təuvir məmə nətəligiən rəhatəmah teiuəu. Təsəuviriən məmə nəkotalməli lanko.

³⁷ “Nəmotos suah mil u məhuva ikinu, mətəu ilau kəsuaqləhiən e nati kəti kəni məsuan kəskəsien e nimə rəha narmi nati rəhatah, kəni məsuəghati rəhian e nərgi pətan əha, uəgin rəhatah. ³⁸ Nəmə Temetrius mine rəhan noluək min kəuteruh=pən nəghatien tərəh e suah kəti, nian əha ikin rəha kot mine nətəm rəha kot əha ikin. Təuvir məmə okəhuvən motəni pətəgəm nəghatien tərəh min əha iətəm kəmotətəu kəm lah. ³⁹ Mətəu nəmə nati kəti min əha ikin iətəm nəkotolkeikei, nəkotos məhuvən e nəharəgən əhruahru rəhan. Mətəu nəharəgən u tətəhti lou. ⁴⁰ Timətəg əmə məmə okotəfən kitəh e kot o noliən u, məmə kəmotərgəhu pik u rəueiu. İuəkir kotəməu təpiə əmə ikin. ?Kəni ko kəsotəniən nati kəti məmə kəməhuva ikinu e nəharəgən u rəueiu o nak? Mətəu-inu nəharəgən u, niyətin tikə, kəni təsitəu-pəniən lou.” ⁴¹ Nian təməni rəkis nəghatien əha, kəni məniəhu nəghatien məhli=pən ilah məmə okotəgim min.

20

Pol təmuvən əpəha Masetoniə mine Akaiə

¹ Nian nərahian əha təmol naunun, Pol təmauin e nətəmi rəha Iesu məmə okəhuva kətiəh. Kəni mətəghati kəm lah o nem əskasikiən ilah. Kəni uərisig lan, tauiəhruin ilah miet maliuek muvən əpəha Masetoniə. ² Təmuvən əha ikin tepət ikin kəni mətəfən nəghatien tepət kəm nətəmimi rəha Iesu matem əskasik ilah, kəni miet=pa Kris. ³ Matəg mos məuig kisil ikin əha, kəni uərisig tənə məmə otos nəgəu kəti mitaləg=pa Siria. Mətəu təmətəu məmə nətəm İsrəl min kinəutol nəghatien onəuən kəti məmə okotohamu əpəha e nəgəu. Kəni təməuhlin rəhan nətəligiən, kəni məpəh nəgəu mətəliuek əmə mitaləg=pən Masetoniə. ⁴ Nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən e nian əha, kəti u Sopata nəti

Pirəs iətm Perea, mine Aristakəs, mine Sekantəs, iətm Təsalonaikə mil, mine Kaeəs iətm Terpe, mine Timoti, mine nətəm Esia mil u Tikikəs mine Trofiməs. ⁵ Kəni e Filipai, nətəmi əha kəmotaupən məhuvən məutəhtahnin itimah əpəha taun Troas Esia ikin. ⁶ Nian Lafet rəha Piret U Is Tikə Lan təmol naunun, itimah iəmotos negəu kəti mohiet Filipai motaiu nian faif minəhuvən əpəha Troas, məhuvən moteruh ilah kəni motatig motos wik apiəpiə.

Iutikis təmimis kəni məmiəgəh min əpəha Troas

⁷ E Sarere lapin, iəməhuva kətiəh məmə iəkotəfaki, kəni motauən, kəni maunutun Nauəniən Rəha Nəmtətian Rəha Iesu. Kəni Pol təməghati kəm nətəmimi mətəu-inu təhrun məmə olauig tatuvən mərəh ilah. Kəni təməghati mətəuarus nəlugi nian lapin.

⁸ Nipəgnəua nimə iətm iəutəharəg ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin təri. Kəni kəmasiəpən e lait tēpət əha ikin. ⁹ Kəni iətm aluə kəti, nərgin u Iutikis, tətəharəg e wintə ikin. Nian Pol tətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəni mətəni, kəni Iutikis, napiliən təmos, əmeiko məmei pətigəm e wintə misipəri morin əpəha ləhtəni e niftəni. Kəni nipəg nəua nimə iətm təməmei ikin, in tol kisil lan. Kəni nian kəmotəiuəu məhuvən, mətəu tinimis rəkis. ¹⁰ Kəni Pol təmuvən misin nəulin e nikali iətm aluə əha, kəni mələs məgəu=pa e nəhlmin mil, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsəhməiən. In tinəmiəgəh min.”

¹¹ Kəni Pol təməri min muvən əpəha ilis kəni mol Nauəniən Rəha Nəmtətian Rəha Iesu ilah min ilah, kəni ko motauən pəti. Kəni tətəghati min kəm lah mətəuarus tian, kəni mərəh ilah. ¹² Kəni ilah kəmotit iətm aluə u məhuvən lahuənu. Nikilah tətəgəhən mətəu-inu iətm aluə təməmiəgəh min.

Kəmohtet Troas məhuvən Maelitəs

¹³ Kəni Pol təməni məmə otaliuək əmə muvən əpəha e taun əha Asos, mətəu itimah iəkəhuvən e negəu məhuvən mə iəkotələs əha ikin. Kəni itimah iəkotos negəu motaupən məhuvən əpəha Asos, kəni in tuərisig muva.

¹⁴ Nian təmiet=pa, iəkotit məhuvən e negəu. Kəni itimah rəfin məhuvən əpəha Mitilen. ¹⁵ İəmotiet məhuvən ikin əha, kəni lauig lan iəkəhuva məutəməhli ihluə e nitəni əha Kios. Kəni lauig min iəkəhuva e nitəni əkəku Samos. Kəni lauig min iəpanəhuva Maelitəs kəni məhuvəri ikin. ¹⁶ Pol təməni rəkis məmə iəsotəhtulian Efəsis mətəu-inu təsolkeikeian məmə iəkotan pik əha e nitəni Esia. In təmalkut məmə iəkəhuvən uəhai Jerusiləm məmə in otuvən e lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos.

Pol təmauiəhruin nətəmi asoli min rəha niməfaki əpəha Efəsis

¹⁷ Kəni nian iəməhuvəri əpəha Maelitəs, Pol təmahli=pən nəghatiən əpəha Efəsis məmə eldə min rəha niməfaki mə okəhuva-to moteh in. ¹⁸ Nian kəməhuva, təməghati kəm lah məmə, “İtməh nəkotəhrun rəkis rəhak noliən iətm iətol nian iəmuva apis ikinu Esia mətəuarus=pa u rəueiu. ¹⁹ İəu ioluək əmə rəha İərməniğ. Kəni rəhak nətəligiən in ləhtəni əmə. Kəni nian rəfin nəhu nəhmtək tətəiu o təmah. Kəni nian rəfin iətatig e nian əskasik min, mətəu-inu nətəm İsrəl kətolkeikei məmə okotuhamu iəu.

²⁰ “İtməh nəkotəhrun məmə iəmətəghati kəm təmah mətəgətun itimah e niki nətəmimi natimnati min iətm otasiru e təmah, məsəhluaigian e nati kəti o təmah. İəməni=pinə rəfin e nipəgnəua nimə min kəni ihluə min e nəhmti nətəmimi. ²¹ İətəni=pən əhruahru kəm nətəm İsrəl mine Nanihluə min məmə okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah nəmiəgəhiən məhuva o Uhgın, kəni motəhatətə e rəhatəmah İərməniğ Iesu Kristo.

²² “Kəni rəueiu əha, inatuvən Jerusiləm mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın təməni kəm iəu məmə iəkuvən. İəsəhrunian məmə oiakəhratig əha ikin. ²³ Nati kətiəh əmə iəkəhrun məmə taun min rəfin iətəm iətuvən=pən ikin, Narmin Rəha Uhgın tətəni=pə kəm iəu məmə nian iəkuvən ikin əha, iəkəti g e nərahian kəti kəni müvən e kaləpus. ²⁴ Kəni iəu iəsəginian e natimnati min əha. Nəmiəgəhian rəhak in nati əpnəpin əmə. Mətəu iəkolkeikei pik məmə iəkol naunun e uək u İərməni g İesu təməfa məmə iəkol o nəni pəti gəmiən nanusian təuvir e nəuvirian rəha Uhgın.

²⁵ “Otətəu-to. İəməghati kəm təmah e Nərməni g iən Rəha Uhgın, mətəu rəueiu əha iəkəhrun məmə itəmah rəfin onəsoteruh minian iəu nian kəti. ²⁶ Kəni iətəni=pinə kəm təmah əha rəueiu e nəhmti Uhgın məmə, nəmə itəmah kəti otuvən tərəh ikin, mətəu rəhan aru, səniəmə iəu iəmol. ²⁷ İəməni=pinə natimnati min rəfin kəm təmah iətəm Uhgın tolkeikei məmə onəkotəhrun.

²⁸ “Onəkotətəu vivi itəmah. Kəni nətəmiimi nətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən e nəhlmitəmah, inu niməfaki rəha Uhgın. Kəni onəkotəkeikei məuteh vivi ilah təhmen e iətəmi rəha sipsip min tateh vivi rəhan sipsip min. İlah min əha, Uhgın təmos nəhmti lah e nira nətin nian təmimis e nig i kəməluau.*

²⁹ İnəhrun rəkis məmə nian iəkiet rəkis e təmah, nətəmiimi nəuvein iətəm kotəhmen e kuri arpin min okəhuva məmə okotus itəmah nətəmiimi rəha İesu.

³⁰ İtəmah aru min əmə nəuvein okəpanotəhtul moteiua motəgəu nəghatian pəhrian məmə okotit rəkis nətəmiimi rəha İesu. ³¹ Kəni onəkotətəu vivi itəmah kəni məsotaluian məmə e nu kisil iəməsəpəhian nəni-pinəian nəghatian u kəm təmah e nian min rəfin. Kəni nian nəuvein, iəmətasək o təmah.

³² “Kəni rəueiu əha, iətəfən itəmah e nəhlmi Uhgın mine nəghatian rəha nəuvirian rəhan kəm təmah. Nəghatian u nəsanəniən lanəha ikin məmə otol itəmah nəkotəskasik, kəni məfinə nəuvirian iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəfən kəm rəhan min nətəmiimi.

³³ “İəu səniəmə iətəmiimi iəkolkeikei pik nautə rəha iətəpisin, məni rəhan uə nəpən iətəm katuvən lan. ³⁴ İtəmah nəkotəhrun rəkis məmə iəu aru əmə, iatol uək o nosian natimnati iətəm iəu mine nətəmiimi kəutəhuərisig lak kotolkeikei o natigian. ³⁵ Nian nəmotəh rəhak nolian min, iəməgətun suaru min əha kəm təmah məmə onəkotol lanəha mətasiru e nətəmiimi u kəsotəskasikian. Kəni onəsotaluian e nəghatian rəha İərməni g İesu iətəm təməni məmə, “Təuvir agin o nətəmiimi u nətəm kəutəfən kəm nətəmiimi, məpirəkis in min u ilah kəutəhtahnin əmə məmə okəfən kəm lah.’ ”

³⁶ Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatian, təmeiuaui misin nəulin kəni məfaki ilah min ilah. ³⁷ Kəni kəmotasək pik mətasəkəlm Pol məutəgətun nolkeikeian rəhalah ohni, kəni mətauiəhruin. ³⁸ Kəmotətəu tərəh pik məmə təməni kəm lah məmə okəsotəh minian nəhmtin. Kəni ilah min kəmotəliuək məhuvən əpəha nəgəu ikin.

21

Pol təmuven Jerusiləm

¹ Nian iəmotəuiəhruin rəkis ilah, iəməhuvən e nəgəu kəni məhiet, mətaui əhruahru əmə o nitəni əkəku əha, Kos. Kəni lauig lan iəkəhuva e nitəni əkəku əha, Rotes. Kəni iəməhiet min ikin əha məhuva min e ikin kəti kətəni məmə Patarə, kəni məhuvari ikin.

20:23 Uək 9:16; 21:11   **20:24** Uək 21:13; 2Tim 4:7   * **20:28** Suaru kəti min o nəuhlinian nəghatian u “nira nətin” in tol lanu: “niran aru.”   **20:28** 1Tim 4:16; 1Pitə 5:2-4   **20:29** Mat 7:15; Jon 10:12
20:31 1Təs 2:11   **20:34** 1Kor 9:11-12   **20:34** Uək 18:3; 1Təs 2:9

² İkin əha iəmoteruh negəu kəti, kinatəni məmə otiet muvən əpəha Fonisiə. Kəni iəkotiuvig=pən lan möhiet min. ³ İtimah iəməhuva moteruh nitəni asoli əha Saiprəs, kəni motohtəu=pən e nikalin u pesi ikin kəni motaiu e nitəni Siria. Negəu əha təmuva e taun əha Taea məmə otəmki-pari natimnati ikin. Kəni iəkəhuvəri ikin.

⁴ İkin əha iəməhuvən moteruh nətəmi rəha İesu. Kəni motatig itimah min ilah, motos nəfakiən apəpiə kəti. Kəni Narmın Rəha Uhgın təghati kəm lah, kəni ilah kəmotəni=pən əskasik kəm Pol məmə otəsuvənian Jerusalem. ⁵ Mətəu nian rəhatimah natigian ikinu tinol naunun, kəni iəkohiet minautəhuvən əpəha Jerusalem, kəni nətəmi rəha İesu ikin əha, mine rəhalah nıpətan min, mine nətəlah min kəmohtəu=pən itimah iəkəhuvən əpəha itəhi e nıpəkil. Kəni motisin nəulitimah ikin motafaki, kəni motaiuəhrui itimah min. ⁶ Kəni iəkəhuvən e negəu, kəni ilah kohtəlig=pən imalah min ikin.

⁷ Kəni negəu təmiet Taea maiu o nitəni Toleme. Kəni iəkəhuvəri məhuvən moteruh piatimah min, motos nian kətəh. ⁸ Kəni lauiq lan, iəkohiet min məhuvən məhuvəri əpəha e taun Sisəriə kəni məhuvən məutətig e nimə rəha Filip u iətəm tətuvən ikin min mətəni pətigəm nanusian təuvir. Kəni in tatol səpin lan e nətəmini nətəm kəməfəri ilah aupən o nasiruiən e aposil min. ⁹ Nətən pətan kuvət kəsotohtəu-pəniən iərman. Nıpətan min əha kətəni pətigəm nəghatien iətəm Uhgın tətəfən kəm lah.

¹⁰ İəmotatig nian kisil uə kuvət ikin əha, kəni iəni kəti rəha Uhgın əpəha Jutiə təmuva, nərgin u Akapus. ¹¹ Təmuva meruh itimah kəni mələs rəkis kətəuti rəha Pol, kəni məlis əpumin aru nəhlmin mine nəhlkin lan, kəni mənə pətigəm məmə Narmın Rəha Uhgın təməni kəm in məmə, "Nətəmi asoli nəuvein rəha İsrəl okotəlis lanəha suah kəha rəhan u kətəuti, kəni motəfən e nəhlmi Nanihlua min əpəha Jerusalem."

¹² Nian iəmotətəu nəghatien əha, itimah nətəm ikin əha, iəmotəniəhu əskasik Pol məmə otəsuvənian Jerusalem.

¹³ Mətəu Pol tənə=pa kəm timah məmə, "? Nəutasək onak? Nəkotol məutərəkin nikik o nuvənian ikin əha. İəu iəsəginian o nuvənian e kaləpus o nərgi İərməniq İesu, mətəu iətegəhan min məmə iəkimis ohni əpəha Jerusalem."

¹⁴ Nian iəmoteruh məmə ko Pol təsəuhlinian rəhan nətəligian, kəni iəkotəpəh əmə, məutəni məmə, "Pəh İərməniq otol əmə məmə in tolkeikei mine."

¹⁵ İəmotatig nəuvetin u ikinu, kəni uərisiq iəkotaipəi rəhatimah natimnati, motaliuek əmə məhuvən Jerusalem. ¹⁶ Nətəmini nəuvein rəha İesu əpəha Sisəriə kəmohtəu=pa itimah motit itimah məhuvən e nimə rəha iətəm Saiprəs kəti u in iətəmi rəha İesu nuvəh rəkis mətuarus=pa əha rəueiu, nərgin u Nason. Kəni motapili ikin.

Pol təmuvən meruh Jemis

¹⁷ Nian iəməhuva Jerusalem, piatah min nikilah təmagian pik məmə koteruh itimah. ¹⁸ Kəni lauiq lan Pol mine itimah rəfin iəməhuvən məmə iəkoteruh Jemis. Kəni eldə min rəfin rəha niməfaki kəməhuva. ¹⁹ Pol təməni təuvir kəm lah kəni mənə pətigəm vivi kəm lah natimnati rəfin əgin e rəhan naliuekian iətəm Uhgın təmol kəm Nanihlua min.

²⁰ Nian kəmotətəu nəghatien əha, ilah rəfin nikilah təmagian, kəni motəni-vivi Uhgın.

Kāni motāni=pān kām Pol māmā, “Piak. Ik nīnāhrun rākis māmā rāueiu āha nātām Isrel tāhmen e tausin tēpāt kinotāhrun Iesu, kāni ilah rāfin kautaskālim pik Lou rāha Mosis. ²¹ Ilah kinotātāu rākis nāghatiān nāuvein iātām kātāni māmā nātēgātun nātām Isrel āpāha ikin mīn pīsin pīsin māmā okotāpāh Lou rāha Mosis. Kāni motātāu māmā ik nātāni māmā okāsahgi-pāniān nenātilah mīn, kāni māsotohtāu=pān mīniān kastīm rāhatah.* ²² Rāueiu āha ilah okotātāu māmā ik nīnuva u ikinu mātātig. ?Kāni okotāhro lanu āha rāueiu?”

²³ “Tāuvīr māmā onākol nati u iātām iātāni=pīnā kām ik āha rāueiu. Nāman kuvāt u ikinu kāmotol nāniāskasikīān kāti ilah Uhgīn. ²⁴ Olauig nākākeikei mit ilah māhuvan, kāni mos nāhmti rāhalah nati mīgāh mīn rāha sakrifais, kāni itāmāh mīn ilah motol sakrifais rāha nafāliān iātāmi u Lou rāhatah tātāni. Kāni ilah kotāhrun nākīān rāhn-kapā lah tēpiā. Nīan natol natimnati mīn rāfin āha, kāni nātāmimi okotāhrun māmā kāteiuā lam, mātāu nīpāhrīāniān, ik nātaskālim āhanāh Lou rāha Mosis.

²⁵ “Kāni rāueiu iākāni Nānihlūā mīn nātām kātātātātā e Iesu. Itāmāh iāmotāhli=pān rākis nauāuā kāti kām lah. Nauāuā āha tātāni lanu rāhatāmāh nāghatiān māmā ilah okāsotuniān nīrā, mīne nauāniān u kātōl sakrifais lan kām narmi nati mīn, kāni māsotuniān nati mīgāh u kāmārin nentāui mātāu-inu nīran āpāha ikin e nīpātīn, kāni māsotoliān tēfagā e pētān.” Kāni Pol tāmēgāhan e nāghatiān āha.

²⁶ Kāni lauig lan, Pol mīne nātāmi āha kuvāt kāmāhuvān motol natimnati iātām Lou tātāni. Kāni Pol tāmuvān āpāha e Nīmā Rāha Uhgīn māmā otāni=pān kām pris mīn māmā nīan kuvāh āha ikin tātātig āhanāh māmā Lou tātāni, kāni pris mīn okotol sakrifais kuvāt tāhmen e nātāmi mīn āha.

Nātām Isrel kāmotaskālim Pol āpāha e Nīmā Rāha Uhgīn

²⁷ Nīan tīnuva iuākīr o nīan sēpīn iātām sakrifais rāha nafāliān otol naunūn lan, nātām Isrel nāuvein kāmotsīpān Esīā aupān, kāmotafo Pol āpāha e Nīmā Rāha Uhgīn kāni kīnautos nātāmimi tēpāt āha ikin āha mīnautāhli=pān mīn nīgām e nīkilah, kāni nātāmimi mīn āha kāmotaskālim Pol, ²⁸ mātātagāt āfāmāh lan māmā, “!Ei, nātām Isrel! !Ōhuva motasīru e tīmāh! Suah āpālā in āpā iātām tatuvān ikin mīn rāfin mātēgātun nātāmimi māmā okotāmāki e tah mātāni kām lah mīn māmā Lou rāha Mosis in nati āpnāpīn āmā mīne Nīmā Rāha Uhgīn. Kāni mit Nānihlūā mīn māhuva ikinu imatah pīsin āmā ikin e Nīmā Rāha Uhgīn, kāni nolīān āha tāmātāghli Lou kāni mīnol tīnāmīkmīk u ikinu.”

²⁹ Kāmotāni lanāha mātāu-inu kāmoteruh suah kāha Trofīmās iātām Efāsīs tāmētāliuāk ilāu Pol āpāha i taun. Kāni nīkilah tāhti māmā kātā Pol tāmīt māuāu āha ikin āha e noan rāha nātām Isrel āmā āpāha e Nīmā Rāha Uhgīn.

³⁰ Kāni nātāmimi rāfin e taun kāmotaagāt āfāmāh o nati āha, motāiu māhuvān motaskālim Pol moteikāpan mohiet e Nīmā Rāha Uhgīn. Kāni pris mīn kotāhtīpāsīg uāhāi āmā e dōā e Nīmā Rāha Uhgīn. ³¹ Nīan kāmotalkut māmā okotohamu Pol, kāni iātāmi asoli rāha soldīā mīn rāha Rom āpāha Jerusilām, tāmōs nāghatiān māmā kātōl nati asoli kāti āpāha i taun. ³² Kāni tāmāuit māmki rāhan mīn nāuvein soldīā mīn mīne nātāmi asoli mīn lan motāiu māhuvān āpāha ikin nātāmimi kātōh Pol ikin. Nīan nātāmimi kāmotafo ilah, ilah kotāpāh nohīān Pol, motāhtul motāpnāpīn āmā.

21:20 Uak 15:1,5 * **21:21** Inu nāghatiān eiūā māmā Pol tāmāni kām nātām Isrel māmā ilah okotāpāh nītāu-pāniān Lou, kāni māsotāhgi-pāniān nātāmimi. Mātāu tāmāni kām Nānihlūā mīn māmā nīkilah tāsāhtīān māmā okotākeikei motohtāu=pān Lou mīne kākeikei kāhgi=pān ilah. **21:24** Nam 6:1-20; Uak 18:18 **21:25** Uak 15:29 **21:26** 1Kor 9:20 **21:29** Uak 20:4

³³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmuva o Pol maskəlīm, kəni magət e rəhan min soldia min kəhuva motəlis e sen keiu. Kəni motətapuah o nətəmimi məmə, “?İətəmi pəh u? ?Təmol nati tərəh nak?” ³⁴ Kəni nīmənin nətəmimi nəuvein kəutəni nəghatīən pisin, nəuvein kəutəni nəghatīən pisin. Mətəu kinotəruu əhruahru nəukəti nəghatīən, kəni nəghatīən tinepət. İətəmi asoli rəha soldia min tinəruu məmə kəməhro lanu, kəni magət e rəhan min soldia min məmə okotələs Pol məhuvən e nīmə rəhalah.

³⁵ Nian Pol tinətəpag-əpag pəri məmə otuvən imə, kəni soldia min kəmotəpən ohni kəni motləfəri, mətəu-inu nətəmimi nīkilah tətəhmə pik məmə okotoh. ³⁶ İlah rəfin kəmautəhuərisig məutəni əfəməh məmə, “!Otohamu! !Otohamu!”

Pol təmāni nīpīlgan nəghatīən

³⁷ Nian kəmotələs məhuvən məmə okotevig=pən imə, kəni Pol təni=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min e nəghatīən Kris məmə, “İəkolkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “? Nəkəhrun nəghatīən e nəghatīən Kris? ³⁸ Nīkik təhti məmə ik iətəm İjip u nəmətalkut məmə nəkələs iəhu rəhatimah kəpmən aupən, kəni məmki nətəmimi fo-tausin u Nətəmi Rəha Nuhamuən Nətəmimi, kəni məhuvən məutatig əpəha ikin təpia-məpia ikin. ?İk uə kəpə?”

³⁹ Mətəu Pol təni məmə, “Kəpə. İəu iətəm İsrəl u. İəməir əpəha e nītəni Silisiə e taun asoli Tasəs, kəni iəu iətəmi kəti rəha taun əha. Pale, iəmə nəkegəhan lak pəh iəkəghati-to kəm nətəmi min əha.” ⁴⁰ Kəni tegəhan lan.

Kəni Pol təhtul pəri əpəha kətəgəpag-əgəpag ikin məfəri nəhlmin məmə okəsotəgətīən. Nian kəməsotəgətīən, kəni təghati kəm lah e nəghatīən İsrəl məmə,

22

¹ “Tatə min mine piak min. Otətəlig-to lak. Pəh iəkəni rəhak kəm təmah.”

² Nian kəmotətəu məmə təməghati kəm lah e nəghatīən əhruahru rəhalah, kəni nəgətīən təmikə agin məutətəlig lan.

Kəni təni məmə, ³ “İəu iətəm İsrəl. İəməir əpəha Silisiə e taun əha Tasəs, mətəu iəməpət u Jerusiləm. Kəmalieil təməgətun iəu. Təməgətun vivi iəu e Lou rəha tīpitah min məmə iəkitəu=pən əhruahru. Kəni e nian əha, iəmətəsanən o nolīən natimnati iətəm Uhgīn tolkeikei təhmen e təmah u rəueiu.

⁴ “Aupən iəmatitəu məmə iəkol nərahīən kəm nətəmimi nətəm kau-tohtəu=pən Suaru Rəha İesu. Kəni mətəskəlīm ilah, nəman mine nīpətan, mətəmki=pən ilah e kaləpus kəni mol nəuvein kohmis. ⁵ Nəghatīən min u pris asoli agin mine nətəmi asoli min rəha kaunsil rəhatah kətəhrun nəniən məmə nīpəhrīənīən. E nian əha, iəmos nəniən rəhalah e nauəuə məutegəhan lak məmə iəkuvən o nətəm İsrəl əpəha Təmaskis. İəu iəmuven ikin əha məmə iəkəskəlīm nətəmimi min əha rəha İesu məlis ilah e sen məmki ilah muva məmki=pən ilah e kaləpus əpəha Jerusiləm məmə kol nalpīniən kəm lah.

Pol təmāni pətīgəm məmə təməhro lanu mītəupən İesu

(Uək 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “E nian mītīgər tīnalelin əmə, kəni inuva iuəkīr o Təmaskis, kəni nəgəhagīən kəti tətəuə tərūən vivi, təmsipən e neai, məsiəgəpin iəu. ⁷ Kəni iəksipəri mərin e nīftəni. Mətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərəh lanu lak?’

⁸ “Kēni iākēmā, ‘?Mētəu Iərmənīg ik pəh?’

“Kēni tēni mēmā, ‘Iəu Iesu, iətəm Nəsərit u iətəm ik natol tərəh lan.’

⁹ Nətəm kəmautuərisig lak e suaru kəmoteruh nəhagəhagiən əhə, mətəu kəməsotətəuiən nəuia suah kəhə iətəm təməghati kəm iəu. ¹⁰ Kēni iəkətapuəh ohni mēmā, ‘?Iərmənīg, iəkəhro lanu əhə rəueiu?’

“Kēni Iərmənīg tēni=pa kəm iəu mēmā, ‘Əhtul maliuək muvən əpəhə Təmaskis. Kēni suah kəti əhə ikin əhə, in otəni=pinə kəm ik natimnati rəfin iətəm Uhgīn tīnəni rəkis mēmā ik onəköl.’ ¹¹ Mətəu-inu nəhagəhagiən əhə təsənən pik, kēni mol nəhmtək təpis, kēni nətəmimi nətəm kautəhuərisig lak kotos əmə nəhlmək motit iəu iəkəhuvən Təmaskis.

¹² “Kēni suah kəti əhə ikin əhə, nərgin u Anənaiəs, in suah kəti iətəm tatos vivi Lou rəhatah, kēni nətəm Isrel əhə ikin əhə kautisiai pik. ¹³ In təmuva kēni meruh iəu məhtul=pa iuəkir ohniəu mēmā, ‘Piak Sol, rəueiu əhə nəhmtəm otair min.’ Kēni e nian əmə əhə, nəhmtək təmair min kēni inateruh in. ¹⁴ Kēni tēni=pa kəm iəu mēmā, ‘Uhgīn rəhə tipitah min aupən, in təmitəpin rəkis ik mēmā ik onəkəhrun natimnati iətəm in tolkeikei. Kēni ik onəkəruh iətəm Əhruahru kēni onəkətəu rəhan nəghatiən e nohlin. ¹⁵ Onəkəkeikei mēni pətigəm kəm nətəmimi rəfin natimnati iətəm ik nəmətəu kēni meruh. ¹⁶ ?Kēni rəueiu əhə, nətəhtahnin nak? Əhtul muvən məfaki=pən kəm Iesu, kēni kol bəptais lam, kēni in otafəl rəham nolian tərəh min.’ ”

Uhgīn təmahlipən Pol kəm Nanihluə min

¹⁷ Kēni təmatəni mēmā, “Uərisig e nati u, kēni iəkuvən Jerusiləm. Nian iəmuvən ikin əhə, iəmuvən e Nīmə Rəhə Uhgīn mətəfaki, kēni meruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgīn təməfa. ¹⁸ E nəməhlairiən əhə, iəmeruh Iərmənīg tətəni=pa kəm iəu mēmā, ‘Əhtul uəhai əhə rəueiu agin miet Jerusiləm. Mətəu-inu nətəmi u ikinu ko kəsotətəligiən e rəhak nəghatiən iətəm ik nətəni.’

¹⁹ “Mətəu iākēmā, ‘Iərmənīg, nətəmi min əhə kotəhruən vivi mēmā aupən iəmatuvən e nīmə min rəhə nuhapuminiən mətaskəlīm nətəmi u kautəhatətə lam muva mətəlis ilah mətəmki=pən ilah e kaləpus. ²⁰ Kēni nian nətəmimi kəmotəhtimu Stipin, kēni niran təmaiu mətəu-inu təmatəni pətigəm ik. Mətəu iəu min, iəmatəhtul itimah milah. Kēni nikik tətəgiən mətəu-inu kautəhti Stipin e kəpiel, kēni məteh rəhalah natimnati.’

²¹ “Mətəu Iərmənīg təməni=pa kəm iəu mēmā, ‘Uvən. Mətəu-inu iəu iətəhli=pən ik ikin əhə kəm Nanihluə min mēmā onəkəni pətigəm rəhak nəghatiən kəm lah.’ ”

²² Kēni kəmautətəlig vivi lan mətəuərus tēni nəghatiən əhə. Mətəu nian kəmotətəu nəghatiən əhə, motetet motəgət əfəməh mēmā, “!Otiləfətigəm suah u, kotəhamu! !Təsəvirin mēmā otəmiəgəh mətatig!”

²³ Kəmautəkeikei məutəgət əfəməh motəraiki əpnəpin əmə rəhalah napən, məutəmki nīməulul məutəraiki əpnəpin əmə lan mətəu-inu niəməhə tinoł pik ilah. ²⁴ Kēni iətəm Rom u in tətət e soldia min tēni mēmā okəlas kan əpəhə e nīmə rəhə soldia min. Kēni tēni mēmā okəlis mətəu-inu tolkeikei mēmā Pol otəni kəm in mēmā nətəmimi kotəgət pik lan lanəhə onək.

²⁵ Mətəu nian kəmautiuvu-ərain vivi Pol mēmā okətəlis, kēni tēni=pən kəm nətəmi əsoli min əhə kəti rəhə soldia min u kautəhtul iuəkir ohni mēmā, “!Ei! Iəu iətəm Rom u. ?Təhruahru mēmā onəkətalīs iəu nian iəsuvən əhanəhiən e kot?”

²⁶ Nian iətəmi əsoli rəhə soldia min təmətəu nəghatiən əhə, təmuvən meruh iətəmi əsoli u in tətət e lah mēni=pən kəm in mēmā, “Ei! ?Nak u natol? !Suah u in iətəm Rom!”

²⁷ Kæni iætæmi asoli ræha soldiæ min æha tætapuæh o Pol mæmæ, “!Ei! Æni-vivi-to mæmæ ik iætæm Rom pæhræn uæ kæpæ.”

Kæni Pol tæni mæmæ, “Ðuæh. Iatæni pæhræn.”

²⁸ Kæni iætæmi asoli ræha soldiæ min tæni mæmæ, “!æmætæou mæni asoli o negæhan-pæniæn iæu mæmæ iækuva iæu iætæm Rom.”

Mætæu Pol tæni mæmæ, “!æu iæsætæouian nati kæti. Ræhak tatæ in iætæm Rom. Kæni tol lanæha, iæu iætæm Rom.”

²⁹ Kæni æmeiko soldiæ min nætæm kæmæutæhtul maru mæmæ okotalis Pol kæmotæut motan e næmtæhlah mæhuvæn isæu. Kæni nian iætæmi asoli æha tæmæhrun mæmæ Pol in iætæm Rom, kæni tæmægin mætæu-inu tinælis rækis e sen, kæni inu tætæhti lou ræha Rom.

Pol tæmæhtul aupæn e kaunsil

³⁰ Kæni lauig lan, kæni iætæmi asoli ræha soldiæ min æha tolkeikei mæmæ otæhrun æhræhru mæmæ tæhro nætæm Isrel kautol lanæha e Pol. Kæni mæni kitis rækis sen lan, kæni mauin e pris asoli min mine nætæmi asoli ræha kaunsil ræha nætæm Isrel mæmæ okotæharæg motæghati, kæni muvæn mælæs Pol muva tæhtul aupæn e lah.

23

¹ Kæni Pol tæmæsal=pæn æhræhru æmæ o nætæmimi ræha kaunsil, kæni mæni mæmæ, “Piak min. E ræhak næmiægæhæn aupæn mætæuarus=pa u ræueiu, iæsitæu=pæn aginian e nikik mæmæ iæmol nati tærah kæti e næhmti Uhgîn.” ² Kæni pris asoli agin Ananias tæni=pæn kæm iætæmi kæti tæhtul iuækir ohni mæmæ, “Em=pæn nohlin.” ³ Mætæu Pol tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “!Uhgîn otol min lanko lam! Ik nækæhmen e nimæ iætæm kæmoh pik e al ruæn æmæ ihluæ, mætæu tamikmik æpæha imæ. ?Tæhro nætæharæg u ikinu mætakil iæu e Lou ræhatah, mætæu ik næmæni mæmæ kæti otem iæu? Ik ninatgæhli rækis Lou æha.”

⁴ Nætæm kæmæutæharæg iuækir o Pol kotæni mæmæ, “?Tæhro nætæghati rah e pris asoli agin ræha Uhgîn?”

⁵ Kæni Pol tæni mæmæ, “Piak min. Iæu iæsæhrun aginian mæmæ in pris asoli agin ræha Uhgîn. Mætæu iæu iækæhrun mæmæ Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni lanu mæmæ, ‘Sæghati rahian e nætæm kotepæt lam.’ ”

⁶ Kæni tæmafæ mæmæ nikali kaunsil næuuetin ilah Satusi min, kæni nikalin næuuetin ilah Faræsi min. Kæni in tæmagæt æfæmæh mæmæ, “Piak min. Iæu Faræsi kæti. Ræhak tatæ mine tipik min, ilah Faræsi min. Mætæu nætæmi min u kotalkeikei æmæ mæmæ okotiivi pætigæm iæu e kot mætæu-inu iæmælæhu=pæn ræhak nætæligian e næhatætæian u ræhatah mæmæ iætæmi tæmimis otæpanæmiægæh min.”

⁷ Nian tæmæni rækis æmæ næghatian æha, kæni Faræsi mine Satusi min kæmotagæt asoli e lah min æpæha imæ e kaunsil, kæni minautæhapu ilah min, minautol næniæn keiu. ⁸ Mætæu inko Satusi min kæutæni mæmæ nian iætæmimi timis, ko tææmiægæh minian. Kæni mæutæni mæmæ nagelo min kohkæ, kæni narmîn tikæ. Mætæu Faræsi min kæutæni mæmæ, nati milahal æha, ilahal nîpæhrænian.

⁹ Mætæu-inu o nati æha, ilah kæmotagæt pik ohni. Kæni næghatian ræhalah tæmæri muvæn ilis.

Kæni nægætun min næuvein ræha Lou u Faræsi min, kæmotæni æskasik mæmæ, “!Itæmah iæsoteruh-pæniæn næghatian tærah kæti mine e suah u. Næmæ tæhro nîpæhrænian mæmæ narmîn kæti uæ agelo kæti tæmæghati kæm in.”

¹⁰ Kēni nēghatiēn tēmāskasik pik iuākīr kautoh ilah mīn. Kēni iētāmi asoli rēha soldīa mīn ēha, tēgin mēmā nētāmimi rēha kaunsil okotearis-earis Pol nēmā okotaskəlīm. Kēni tahli=pēn rēhan soldīa mīn mēmā okāhuvēn motəlās rākis Pol mēhuvēn mīn ēpāha imalah ikīn.

¹¹ Kēni lapīn ēmeiko, lārmānig tēmuva o Pol mēni=pēn kēm in mēmā, “Nati ēha, nati ēpnarīn ēmā. Sēginīn. Ik nēmāni pētīgēm rākis iēu u ikīnu Jerusilēm. Kēni onēkol mīn ēpāha Rom.”

Nētām Isrel nēuvein kāmōtēni oneuēn mēmā okotohamu Pol

¹² Kēni lauig lan, nētām Isrel nēuvein kāmōtēharag ē nēghatiēn kēti, kēni motēni oneuēn mēmā okotohamu Pol. Kēni motol nēniāskasikīan kēti mēmā okāsotauēniēn mīne motēmniēn nēhu motētāuarus kotohamu Pol. Kēni nēmā okotatgēhli nēniāskasikīan ēha, pēh Uhgīn otōh ilah kohmīs. ¹³ Ilah tapirākīs fote nētām kāmōtol oneuēn nēghatiēn ēha. ¹⁴ Kēni kāmēhuvēn o pris asoli mīn, mīne nētāmi asoli mīn rēha nētām Isrel, motēni=pēn kēm lah mēmā, “Lēmōtol nēniāskasikīan kēti mēmā iāsotauēniēn mētāuarus iākotohamu Pol. ¹⁵ Kēni itēmāh mīne nētāmi rēha kaunsil onēkotākeikei mōtahli=pēn nēghatiēn kēm iētāmi asoli rēha soldīa mīn rēha Rom motētāpuēh ohni mēmā, otākeikei mēlās Pol muva u ikīnu, kēni motēiuē lan mēmā onēkotēruh o natimnati mīn ēha rēhan. Kēni itīmāh oīkotēhluig ē suaru mētūtāhtāhnīn mēmā okotəlās motēhuva, kēni iākotaskəlīm mōtohamu.”

¹⁶ Mētāu rēhn iēuanīēn Pol kēti iārman, nati nēuvinīn, tēmātāu nēghatiēn ēha, kēni mūvēn ēpāha ima soldīa mīn ikīn mēni pētīgēm kēm Pol.

¹⁷ Kēni Pol taun ē iētāmi asoli kēti rēha soldīa mīn tuva, kēni tēni=pēn kēm in mēmā, “Pale, onēkit iētām aluā u mūvēn tēh iētāmi asoli rēha soldīa mīn. In tatos nēghatiēn kēti mēmā otēni kēm in.”

¹⁸ Kēni soldīa ēha tit mīan o iētāmi asoli ē lah. Kēni mēni=pēn kēm in mēmā, “Suah u Pol iētām tētātīg ē kalēpus, tēmauin lak mēmā oīakit iētām aluā u muva kēm ik. In tatos nēghatiēn kēti mēmā otēni kēm ik.”

¹⁹ Kēni iētāmi asoli rēha soldīa mīn ēha, tos nēhlmi suah u mīan ēpāha ikīn kēti ilāu pīsīn ēmā, kēni mētāpuēh ohni mēmā, “?Nati nak ēha nēmā nēkeh iēu ohni?”

²⁰ Kēni suah u tēni mēmā, “Nētāmi asoli mīn ēpāha Isrel kāmōtēgēhan rākīs mēmā olāuig kēhuva mōtētāpuēh ohnik mēmā onēkit Pol mīan ēpāha ē kaunsil rēhalah. Okoteiuē lam mēmā kaunsil tolkeikei ēmā oteruh vivi mīn-to nēghatiēn mīn rēha suah kēha. ²¹ Mētāu pale, sēgēhanīēn ē lah kotiuvi=pēn ik. Mētāu rēhalah nētāmimi tapirākīs fote okēhuva motēhluig ē suaru mētūtāhtāhnīn. Ilah kāmōtol nēniāskasikīan kēti mēmā okāsotauēniēn mēsotēmniēniēn nēhu mētāuarus okotohamu Pol. Kēni mīnūtāhtul maru ēmā ēha rēueiu mēmā okotol nati ēha, mētūtāhtāhnīn ēmā rēham nēghatiēn.”

²² Kēni iētāmi asoli rēha soldīa mīn ēha tēni mēmā, “Sēni mīniēn kēm suah kēti mēmā nēmāni=pā nēghatiēn u kēm iēu.” Kēni mahli=pēn tatuvēn.

Kāmāhliēn Pol kēm Filiks u kēpmān rēha Rom

²³ Kēni iētāmi asoli rēha soldīa mīn taun ē rēhan iētāmi asoli keiu mēni=pēn kēm lau mēmā, “Okian muēni kēm soldīa mīn ilah rēfīn fo-hanrīt-sēpīnte mēmā okotāhtul maru o nuvēniēn Sisēriā. Kēni tu-hanrīt okotaliuāk ēmā, kēni sēpīnte okotasuā ē hos, kēni tu-hanrīt nētām okotēmki nīrāu okotaliuāk ēmā. Okohiet ē nain klok ēha rēueiu lapīn. ²⁴ Kēni motākeikei kēlās hos nēuvein mēmā Pol otasua ē lah, kēni motəlās mēhuvēn kēm kēpmān ēha Filiks, kēni māuteruh vivi mēmā okāsoliēn nati kēti lan ē suaru.”

²⁵ Kēni iētāmi asoli rēha soldīa mīn tēmātei nauēuā kēti mēfēn kēm lau mēmā okuos mīan muēfēn kēm kēpmān asoli ēha Filiks. Nauēuā u tētēni mēmā,

²⁶ “Filiks. Ik iætəm ilis pik pəhriən. Iəu Klotiəs Lisias iətətəi nauəuə kəm ik iætəm nətərməniɡ e kəpmən, kəni iətəni təuvir kəm ik.

²⁷ Suah u, nətəm Isrel kinotaskəlīm rəkis, kəni iuakir kotohamu. Mətəu iəmətəu məmə in iætəm Rom, kəni iəkuvən itimah rəhak soldiə min motələs rəkis o lah. ²⁸ Iəmolkeikei məmə iəkəruh-to məmə nati nak təmol təsəhruahruian koteruh=pən lan, kəni iəməni məmə rəhak soldiə min okotələs məhuvən e kaunsil rəhalah. ²⁹ Kəni iəmeruh məmə in təsolian nati kəti tərəh mine məmə otimis ohni, uə tuvən e kaləpus ohni. Nəghatiən min əha kəutətu=pən lan, ilah natimnati min əmə e rəhalah əmə Lou.

³⁰ Mətəu uərisig, suah kəti təmuva məni=pa kəm iəu məmə nətəm Isrel kautol oneuən nəghatiən kəti məmə okotohamu, kəni nikik təhti məmə təuvir məmə iəkahli=pinə kəm ik. Inəni=pən rəkis kəm nətəmi min əha kəutəməki lan məmə okəhuvnə motəni=pinə kəm ik nati tərəh min iætəm kəuteh=pən lan.

Inəha naunun rəhak nəghatiən.”

³¹ Kəni soldiə min kəmotol əmə məmə inu mine iətəmi asoli rəhalah təməni. Kəmotələs Pol motəsəu-pah e taun əha Antipatris lapin. ³² Kəni lauig lan, soldiə min iætəm kəmotaiu e hos min, ilah əmə kotos Pol motəsəu-pah min. Kəni soldiə nəuvein min kəmohtəlig=pa imalah ikin. ³³ Soldiə min u kəmotəsəu e hos kəmotələs məhuvən əpəha Sisəriə, kəni motəfən nauəuə kəm iətəmi asoli əha Filiks, kəni motələhu=pən Pol e nəhlmin. ³⁴ Nian kəpmən u təmafın nauəuə, kəni mətəpuəh o Pol məmə, “?Ik iætəm iə?”

Kəni Pol təməni məmə, “Iəu iætəm e profens rəha Silisia.”

³⁵ Kəni kəpmən təməni məmə, “Nian nətəmimi okəhuva motəni pətigəm natimnati kəuteruh=pən əhanəh lam, iəu oiəkəni kot otəharəɡ o nətəligiən u rəham, kəni iəu iəkakil.” Kəni məni=pən kəm rəhan min soldiə min məmə okotəfən Pol e nimə rəha kəpmən rəha Rom iætəm Kig Herot Asoli təmuvləkin aupən, mətaskəlīm əha ikin.

24

Pol təməhtul aupən e Filiks e kot

¹ Nian faif tınuvən rəkis, kəni pris asoli aɡin nərgin u Anənaiəs, təmuvən Sisəriə ilah nətəmi asoli min nəuvein rəha Isrel mine iætəm təhrun vivi lou kəti, nərgin u Tetələs.* Nian kəmohtiet=pa, kəni məhuvən motəhtul e nəhmti Filiks məmə okotəni nəghatiən min iætəm nikilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahruian. ² Kəni kəmotəuən e Pol məmə otuva imə e nəghatiən, kəni Tetələs tətəni=pən nəghatiən min rəhalah kəm Filiks məmə, “Iətəmi asoli. Iautisiai pik ik mətəu-inu ik ilis pəhriən. Kəni nolien rəham e nəmkian itimah in təhruahru vivi. Imatimah ikin təməlinu nuvəh rəkis mətəuarus=pa u rəueiu matuvən əhanəh. E narməniɡiən rəham u ikinu nəmol vivi natimnati tətət məmə otol nəmiəɡəhiən mine natigian rəhatimah təuvir. ³ Kəni nian rəfin kitah kəutətu təuvir e natimnati min əha, kəni iəkotəni-vivi pik ik ohni. ⁴ Iəsolkeikeiən məmə iəkaskəlīm pik ik, mətəu iəkətapuah ohnik məmə onəkəsiru e timah mətəlig vivi-to e nəghatiən əkuəkir u rəhatimah.

⁵ “Itimah inotafu rəkis məmə suah kəha in iətəmi tərəh kəti. In nəukəti nərahian tətət e ikin min e nitəni min. In tatəhlili itimah nətəm Isrel məmə iəkotərəkin kəpmən, kəni iətəmi asoli rəha nətəm kəutuərisig e suah əpələ iætəm Nəsərit. ⁶ Kəni in mətalkut məmə otol Nimə Rəha Uhgın tamikmik e

23:27 Uək 21:30-33; 22:25-27   **23:28** Uək 22:30   * **24:1** Iætəm təhrun vivi lou u in suah kəti iætəm tətəhti e kot.   **24:5** Uək 17:6

nəhmti Uhgīn, kəni iəkotaskəlīm.† 8 Kəni nəmə nəkətapuəh ohni, nəkəhrun nətəuian nəghatiən min u tiet e nohlin iətəm iətəni=pinə kəm ik.”

9 Kəni natəm Isrel kəmotegəhan e nəghatiən rəha louiə əha məutəni məmə, “Nəghatiən min rəfin əha, in nīpəhriənian.”

Pol təmuhalpīn nəghatiən

10 Kəni Filiks torin=pən rəhn-kapə kəm Pol məmə otəghati. Kəni Pol təghati məmə, “Iətəmi asoli Filiks. Iəu iəkəhrun vivi məmə ik nəmətakil e kot nətəmimi u ikinu imatimah ikin o nu tepət rəkis. Kəni tol lanu nīkik tagiən məmə iəkəni pətīgəm nīpīlgan nəghatiən rəhak kəm ik. 11 Iəu iəmuvən Jerusiləm məmə iəkuvən məfaki. Kəni rəueiu əha nian tuələf əmə tinuva minuvən rəkis. Kəni ik nəkəhrun nətəpuəhian o nati u məmə in nīpəhriənian uə neiuəian. 12 Nətəmi min u kəutātu=pa nəghatiən u lak, kəsoteruhian mine məmə iəkuəgəhu itimlau suah kəti əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni məsoteruhian məmə iatol nətəmimi kəutorgəhu əpəha e nīmə rəha nuha-puminiən rəha nətəm Isrel, uə ikin min əpəha i taun. !Kəpə! 13 Kəni ko təsəgətuən əhruahruian kəm ik məmə nəghatiən iətəm kəutəni lak u rəueiu in nīpəhriənian, mətəu-inu in neiuəian.

14 “Mətəu iəkəhrun nəni-pinəian kəm ik məmə nīpəhriənian məmə iatitəu=pən Suaru Rəha Iesu iətəm nətəm Isrel kotəni məmə in nəfakian eiūə. Mətəu iəu iətəfaki kəm Uhgīn rəha tipitimah min, kəni iəu iətəni nīpəhriənian e nəghatiən min iətəm kəmətēi e Lou rəha Mosis mine nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgīn aupən. 15 Iəu iatələhu=pən əmə rəhak nətəligiən kəm Uhgīn məmə in otol kəm nətəmi kəmoħmis məmə okotəmiəgəh min, nətəmi min u kotəhruahru mine nətəm kəsotəhruahruian. Inu nətəligiən kətīəh əmə nīkilah tətəhti. 16 Mətəu-inu tol lanəha, kəni iətəlkut pik məmə iəkol nati iəu iəkəhrun məmə təhruahru e nəhmti Uhgīn mine nətəmimi.

17 “Uərisig e nu nəuvein nian iəmiet u ikinu Jerusiləm, kəni iəmitəlig=pa min məmə iəkos məni muvən kəm nanrah min imak ikin, kəni mol sakrifais min əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn. 18 Kəni nian iəmatol əhanəh nati əha, kəni iənhruahru rəkis e nəhmti Uhgīn, kəmoteruh iəu əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni səniəmə itimah nətəmimi tepət, kəni məsotorgəhu minian. 19 Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəmotəsipən Esia, kəmautəhtul əha ikin e nian əha. Kəni nəmə kəutos nəghatiən kəti tərəh lak, təuvir əmə məmə ilah okəhuva motəhtul e nəhmtəm motəni pətīgəm. 20 Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nətəm Isrel min u kəutəhtul u ikinu, okotəni=pinə əhruahru kəm ik nəghatiən rəha kaunsil rəhalah nian iəməhtul e nəhmtilah. Pəh kotəni məmə nati nak iəmol təsəhmenian. 21 Kəmotəməki lak o nəghatiən kətīəh əmə məmə nian iəməhtul aupən e lah, magət əfəməh e lah məmə, ‘Iətəmah nəutakil iəu u rəueiu mətəu-inu iəu iətəni nīpəhriənian məmə nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh min.’”

22 Suah əha Filiks in təhrun vivi Suaru Rəha Iesu. Kəni təmasisig e nəghatiən əha məmə, “Nian Lisias u iətəm tətərməniḡ e soldia min otiet=pa ikinu, kəni iəmanəfinə nəghatiən e nəharəgiən u rəueiu.” 23 Kəni Filiks təməni=pən kəm iətəmi asoli e soldia min məmə otaskəlīm Pol, mətəu otegəhan lan məmə in

† 24:6 E kopi əvas min nəuvein rəha Nīteustimin iətəm kəmətēi e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpīn nəghatiən u mətəni məmə, “6 Kəni iəmotəni məmə iəkotohtəu=pən nəghatiən kəti lan e kot e nolian rəha Lou rəhatimah. 7 Mətəu Lisias iətəm tətərməniḡ e soldia min, tinətəu nəniən rəhatimah, kəni ilah rəhan min nətəmimi kinautiuvī rəkis əsanəh suah u o timah. 8 Kəni mələhu nəniən kəti məmə nətəmimi iətəm kəuteruh=pən nərahian kəti e suah u, otəkeiki muva məni=pinə kəm ik.” 24:6 Uək 21:28-30 24:15 Jon 5:28-29 24:18 Uək 21:17-28 24:21 Uək 23:6 24:22 Uək 23:26

otol natimnati năuvein. Kəni megəhan e rəhan mın məmə kotəhrun nosiən natimnati iətəm in tolkeikei məhuva kəm in.

Pol təməghati kəm Filiks mine rəhan pətan

²⁴ Kəni uərisig e nian năuvein, Filiks təmit rəhan pətan Trusilə muva u in pətan Isrel kəti. Kəni Filiks təni=pən kəm lah məmə okotit Pol məhuva-to təhtul aupən lan. Kəni nian Pol təmuva, kəni mətəghati kəm lau mətəni=pən noliən mın rəha nəhatətələn e Kristo Iesu. ²⁵ Kəni Pol təməni pətigəm rəhan nıpəgnəmtin mın kəm lau məmə otiuvi rəhalau nətəligiən. Kəni nian in təməghati e noliən rəha nəmiəgəhiən iətəm təhruahru, mine noliən iətəm suah kəti tətarməniğ e rəhan nətəligiən mine noliən mın, mine nian Uhgın otakil nətəmiimi lan, kəni Filiks təməgin pik kəni məni məmə, “Tinəhmen. Iet-tə. Nəmə iəkos nian kəti mın, kəni iəmanauin mın lam.” ²⁶ Kəni nian tēpət tətəni=pən məmə Pol otuva mətəuəghati, mətəu-inu in tolkeikei məmə otətəu Pol, mətəu nati kəti mın, nikin təhti məmə təhro Pol otəfən məni kəti kəm in pəh in tahlı pətigəm.

²⁷ Kəni nian tinos nu keiu, Filiks təmeiuaiu e kəpmən, kəni suah kəti nərgin u Posiəs Festəs təmos nimein. Mətəu Filiks təməpəh Pol tətətig əmə e kaləpus məmə otol niki nətəm Isrel tagiən.

25

Pol təmətapuəh məmə

oteruh Sisə

¹ Nian Festəs təmol kəpmən minos əmə nian kisił, kəni miet Sisəriə muvən əpəha Jerusiləm. ² İkin əha, pris asoli mın mine nətəmi asoli mın rəha Isrel kəmotəni=pən kəm Festəs nakiliən rəhalah e natimnati năuvein iətəm nikiləh təhti məmə Pol təmol təsəhruahruian. ³ Kəmotətapuəh o Festəs mə otəkeikei məsiru e lah mol nəuialah, kəni motolkeikei məmə otahlı=pən Pol titəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətəu-inu ilah kəmotol oneuən nətəligiən məmə okotohamu Pol e suaru. ⁴ Mətəu Festəs təni məmə, “Pol otətətig əmə e kaləpus əpəha Sisəriə. Kəni otəsuvəhiən, iəkətəlig=pən əha ikin. ⁵ Kəni rəhatəmāh năuvein nətəmi asoli okotəkeikei motətəu=pə iəu iəkəhuvən Sisəriə, kəni nəmə Pol təmol nati kəti təsəhmenian, kəni okotətu=pə kəm iəu.”

⁶ Kəni Festəs təmatig mos nian eit uə ten ilah mın ilah, kəni mītəlig muvən əpəha Sisəriə. Kəni kəməni lauig lan, kəni təmuvən məharəg e jəə iətəm iətəmi tətakil nəghatiən tətəharəg ikin. Kəni mahli=pən nəghatiən məmə okotit Pol məhuva, təhtul e kot. ⁷ Nian Pol təmuva imə, nətəm Isrel mın u kəmotəpən Jerusiləm kəmotəhtul mohtəlau lan mətəni pətigəm nəghatiən əskasik năuvein e Pol, mətəu suaru tikə təməgətun rəhalah nəghatiən məmə kəutəni nıpəhrionian.

⁸ Kəni Pol təmuhalpın nəghatiən rəhalah məmə, “İəsoliən nati kəti tərāh e Lou rəha nətəm Isrel, mine Nimə Rəha Uhgın, mine Sisə u tətarməniğ e ikin mın rəfin.”

⁹ Mətəu Festəs tolkeikei məmə otol niki nətəm Isrel tagiən, kəni mətapuəh o Pol məmə, “?Nikim tagiən məmə onəkuvən Jerusiləm? ?Pəh iəkuvnə ikin makil rəham nəghatiən e nənian mın u?”

¹⁰ Kəni Pol təni məmə, “İəu iətəhtul e kot kəti rəha Rom, iətəm rəhan iətəmi asoli in Sisə. Kəni təhruahru məmə rəhak nəghatiən kakil ikin. Kəni ik nəkəhrun rəkis məmə iəsoliən nati kəti tərāh e nətəm Isrel. ¹¹ Nəmə iəmatgəhli lou uə iəmol nati kəti tərāh məmə iəkimis ohni, kəni ko iəsətapuəhiən ohnik məmə, nəkələs rəkis iəu e nati əha. Mətəu nəmə nənian mın əha kəutəni

lak kəsotəhruahruian, kəni suah kəti ko təsəfəniən iəu e nəhlmiləh. Mətəu iəkolkeikei əmə məmə Sisə in otakil nəniən min u iətəm kəutəni lak.”

¹² Kəni Festəs təməghati e nəniən əha nəuveitin ilah rəhan min nətəmimi iətəm kəutakil nəghatiən. Kəni uərisig təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəməni məmə nəkolkeikei məmə onəkuvən meruh Sisə o nəghatiən u rəham. Kəni təuvir əmə. Ik onəkuvən meruh Sisə.”

*Pol təməhtul aupən
e Kig Herot Akripə Tu*

¹³ Nian nəuvein min təmuva muvən, kəni Kig Herot Akripə Tu* mine nəuvinin nərgin u Pernis, ilau kəmuəsəu-pah Sisəriə məmə okueruh Festəs muəni təuvir kəm in. ¹⁴ Kəni nian kəmuatig ikin əha nian nəuvein, kəni Festəs təni=pən kəm kig natimnati nəuvein iətəm kətəni e Pol. In təməni məmə, “Suah kəti u ikinu e kaləpus, iətəm Filiks təmləfən. ¹⁵ Nian iəmuvən Jerusiləm, kəni pris asoli min mine nətəmi asoli rəha Isrel kəmotəni pətigəm niəpəgnəmtin nəuvein lan məmə tatol kəsotəhruahruian motətapuəh məmə iəkəni pətigəm məmə in tətəm rəhan kəni otos nalpiniən ohni.

¹⁶ “Mətəu iəməni=pən kəm lah məmə, ‘Itimah nətəm Rom səniəmə nolien u rəhatimah məmə okotegəhan əmə e iətəmimi tuvən e nəhlmī nətəmimi iətəm kəutəni məmə təmol nati kəti təsəhruahruian. Mətəu təkəikei məhtul aupən e lah muhalpin rəhalah nəghatiən iətəm kətətu=pən lan.’ ¹⁷ Kəni nian nətəm Isrel min əha kəməhuva, iəmsiivi=pən minien, mətəu kəməni lauig əmə, kəni iəkəhuvən motəharəg e nimə kot kəni motauin min e Pol məmə otuva məhtul aupən. ¹⁸ Nian rəhan min tikimir min kəmotəhtul motəghati, mətəu kəsotəniən məmə təmol nati nak tərəh iətəm nikik təmətəhti məmə okotəni. ¹⁹ Ilah kəmotəni pətigəm əmə norgəhuiən kəti rəhalah e nəfakiən rəhalah, kəni məutəni nəniən e iətəmi təmimis kəti, nərgin u Iesu, iətəm Pol tətəni məmə suah kəha təməmiəgəh. ²⁰ E natimnati min əha, iəu iəsəhrun vivien suaru o nəhrunien lan nəuveitin, kəni mol iəkətapuəh o Pol məmə, ‘?Təhro, nikim tagiən məmə nəkuvən Jerusiləm? ?Pəh iəkuvnə ikin makil nəniən min iətəm kətəni lam?’ ²¹ Mətəu Pol təməsegəhanien lan, kəni mətapuəh məmə iəkahlī=pən Rom kəm Sisə, pəh in otakil nəniən min əha iətəm kətəni lan. Kəni iəməni=pən məmə rəhak nətəmimi okotaskəlim vivi mətəuarus iəkəh suaru kəti, kəni mənahli=pən tuvən meruh Sisə.”

²² Kəni Kig Akripə təməni kəm Festəs məmə, “Iəu min iəkolkeikei məmə iəkətəu nəghatiən rəha suah kəha.” Kəni Festəs təni məmə, “Təuvir əmə. Olauig nəkətəu rəhan nəghatiən.”

²³ Kəməni lauig lan, kəni Kig Akripə mine Pernis kəmiəuva e nimə kot, kəni nətəmi asoli min rəha soldia min, mine nətəmi asoli agin min e taun əha Sisəriə kəməhuva, kəni kəmotol nolien asoli min rəha nisaiən. Kəni Festəs tahlī=pən rəhan min soldia min məmə okəhuvən motələs Pol məhuva.

²⁴ Kəni Festəs təni məmə, “Kig Akripə mine itəmah rəfin u nəutəharəg u ikinu rəueiu. Suah u iətəm tətəhtul aupən e təmah, nətəm Isrel u ikinu mine Jerusiləm kəutəghati kəm iəu ohni nian rəfin. Nian rəfin kəutəgət əskasik lak məmə təsəuviriən məmə iəkəgəhan e suah kəha tətətig, mətəu təkəikei mimiis.

²⁵ Mətəu iəsəruhian nati kəti lan mine, mə iəkol nalpiniən kəm in e nimisiən. Mətəu nian in təmətapuəh məmə otuvən meruh Sisə əpəha Rom, kəni nikik təhti məmə iəkəgəhan lan. ²⁶ Mətəu iəsosiən nəghatiən əhruahru kəti mine e nati u məmə iəkətəi nauəuə lan mahli=pən kəm Sisə. Kəni ko, iəkos muva məmə otəhtul aupən e nəhmtəm, Kig Akripə, mine itəmah rəfin. Iəkolkeikei məmə ik, Kig Akripə, u ik iətəm Isrel, onəkəh min-to kəni məhrun natimnati

* 25:13 Afin-to futnot e Uək 12:1 25:14 Uək 24:27

mın əha, kəni nian kilau okuətapuəh ohni mueruh muəhrun natimnati mın əha, kəni pəh iəkətei nauəuə lan kəti mahli=pən kəm Sisə. ²⁷ İəkəhrun məmə təsəhruahruian məmə iəkahlı=pən iətəm tatol kaləpus kəti kəm Sisə, kəni məsəni=pən əhruahruian kəm in məmə nati nak təmol tərəh.”

26

Pol təməghati e nəhm̄ti Kig Akripə

¹ Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəkəhrun nəniən nəuətən nəghatian əha iətəm kətəni lam.” Kəni Pol təməfəri nəhlmin e noliən rəha iətəm tətəghati, kəni muhalpın rəhalah nəghatian məni məmə, ² “Kig Akripə. Nəki tagiən pik agin rəueiu məmə iəkəhtul e nəhm̄təm, kəni məni pətigəm rəfin nəniən mın u nətəm Isrel kəutətu=pa lak. ³ Nəki tagiən mətəu-inu ik nəkəhrun vivi noliən mın e kastim rəha nətəm Isrel e natimnati mın iətəm ilah kəutəghati pik ohni. Kəni onəkətəlig mətig-to e rəhak nəghatian.

⁴ “Nətəm Isrel rəfin kotəhrun natimnati rəfin e rəhak nəmiəghian məmə təhro lanu e rəhak nətigian, nian iəmatəkəku e nətuəuiniən imak ikin e rəhak niftəni, mətəuarus=pa uərisig iəkuvən Jerusiləm. ⁵ Nətəmi mın əha kotəhrun iəu nuvəh rəkis, kəni nəmə nikilah tagiən, kotəhrun nəniən məmə iəu Fərəsi kəti nian iəmatəkəku rəkis mətəuarus=pa u rəueiu. Kəni nətəmi mın əha Fərəsi mın, ilah kəutohtəu=pən vivi agin Lou rəha nəfəkiən rəha nətəm Isrel, məpirəkis nətəmi mın rəfin. ⁶ Kəni rəueiu u, iətahtul ikinu məmə ik onəkəkil rəhak nəghatian mın mətəu-inu iəu iətələhu=pən rəhak nətəligian e nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol əupən ilah tipitimah mın. ⁷ Nəniəskasikiən u kətiəh əmə u rəhatimah tuələf nəuaniləuis mın kəməutəfəki kəm Uhgın lapin mine e nərauə məmə okotos. Kig Akripə, nətəm Isrel mın u kəutəni=pinə nəghatian mın əha lak nati əpnəpin iəu mın, iətələhu=pən nətəligian rəhak e nəniəskasikiən u. ⁸ ?Təhro tiəkis pik o təmah o nəniən niphəriəniən məmə Uhgın təhrun noliən iətəm təmimis təmiəgəh mın?

⁹ “Aupən, iəu aru nəki təməhti məmə iəkəkeikei mol natimnati tēpət pəh mərəkin nərgi suah kəha İesu, iətəm Nəsərit. ¹⁰ Nati əha inəha iəmatol əpəha Jerusiləm. Pris asoli mın kəmotəgəhan lak kəni mətəfa nepətiən. Kəni iəməmki=pən nətəmi tēpət rəha İesu e kaləpus. Kəni nian kəmakil ilah e kot, iəu mın iəməfən rəhak nətəligian məmə okohamu ilah. ¹¹ Nian tēpət iətuvən e nimə mın rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel matol nəlpiniən kəm lah matol məmə ilah okotəni rah İesu. Nəki təmətahmə pik mətəməki e lah, kəni mətəgəu rəkis ilah nian rəfin. Kəni kotəgim məhuvən e taun isəu mın ikin pisin pisin mın, mətəu iəmətəgəu rəkis ilah.”

Pol təməni pətigəm rəhan nuvaiən o İesu (Uək 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian kəti iəmatuvən əpəha Təmaskis məmə iəkol nati əha. Pris asoli mın kəmotəgəhan lak, kəni mətəni əskasik kəm iəu məmə iəkəkeikei mol, kəni mətəhli=pən iəu e nərgilah. ¹³ Kig Akripə, e nəlugi nian, iəmatuvən e suaru, kəni mafu nəhəgəhəgian kəti təmsipən e neai muva məsiəgəpin iəu mine nətəm kəutəhuərisig lak. Nəhəgəhəgian əha, tətəu tapirəkis mitigar. ¹⁴ Kəni itimah rəfin iəmətəmei pətigəm e niftəni, kəni iəu iəmətəu nəuia iətəmi təmsipəri e neai mətəghati kəm iəu e nəghatian Isrel

26:5 Fil 3:5-6 * **26:6** Pol nikin təhti məmə niphəriəniən məmə Uhgın otol nətəmi kəmotəgəh mın e nimisən. Afın e Uək Mın 26:8; 23:6; 24:15. **26:7** Uək 23:6; 28:20 **26:9** Uək 8:3

məmə, 'İsol! İsol! ?Təhro natol tərəh pik kəm iəu lanu? Nolian əha in tətərəkin aru əmə ik. Ik nəkəhmen e kau iətəm kəməu e nigı kəmsıplan tasilə, nian tətatu e nəhlkin, kəni nigı təməha mətəu, kəni matol naməhiən asoli aru əmə kəm in.'

15 "Kəni iəkətapuəh ohni məmə, 'Mətəu İərməniğ, ik pəh u?'

"Kəni İərməniğ təni=pa kəm iəu məmə, 'İəu İəsu iətəm natol tərəh lan.

16 Mətəu əhtul. İəmitəpın rəkis ik məmə ik rəhak iətəmimi mine rəhak ioluək. Kəni onəkəni pətigəm kəm nətəmimi rəfin natimnati iətəm nəmeruh u rəueiu, mine natimnati iətəm iəmanol, ik nəkeruh. 17 Nətəm İsrəl mine Nanihlua min okotol nərahien kəm ik, mətəu iəu oiəkos rəkis ik e nəhlmilah min. İəkəhli=pən ik məmə onəkuvən məni pətigəm iəu kəm lah məmə, 18 onəkərəh e nəhmtilah məmə okotəuhlin ilah mohiet e napinəpuian məhuva e nəhagəhagien. Kəni mohiet e nəsanəniən rəha Setən məhuva o Uhgın. Kəni Uhgın otafəl rəhalah nolian tərəh min, mətəu-inu kəmotəni nıpəhriənien e nəghatien iətəm iatəni. Kəni ilah okəhuva imalah ikin ilah nətəmi u Uhgın tinitəpın rəkis ilah.'"

Pol təməni rəhan uk

19 Kəni Pol təməkeiki mətəni məmə, "Kig, iəu iatol natimnati iətəm Uhgın təməni kəm iəu nian in təməni kəm iəu lanəha. 20 İəu iətəni pətigəm rəhan nəghatien iəmətuəuin əpəha Təmaskis, kəni uərisig u iəkuvən mətəni pətigəm əpəha Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ima nətəm ikin min rəfin u Nanihlua min. Kəni mətəni pətigəm kəm lah məmə okotəkeiki mətəuhlin ilah e rəhalah nolian tərəh min mətəhatətə e Uhgın, kəni motol natimnati iətəm tətəgətun məmə kəmotəuhlin pəhriən ilah. 21 Mətəu nati u inu əmə, kəni nətəm İsrəl kotələs iəu əpəha e Nimə Rəha Uhgın motolkeiki məmə okotohamu iəu.

22 "Mətəu Uhgın tatasiru lak nian rəfin mol iatəhtul ikinu rəueiu mətəni kəm nətəmi əpnəpın min, mine nətəmi kautos narmənigiən, mətəni əmə natimnati iətəm Mosis mine iəni min rəha Uhgın kəmotəni məmə otəpanol lanəha. 23 Kəmotəni məmə Kristo əha iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa, in otətəu nəhməien e nıpətın kəni manimis. Kəni mətəu-inu in iətəmimi təmaupən məmiəgəh min e nimisən, kəni otəgətun nəhagəhagien rəha Uhgın kəm nətəm İsrəl mine Nanihlua min, məmə nəhagəhagien u in suaru iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah lan."

Pol təmkult məmə Kig Akripə otəni nıpəhriənien e İesu

24 Nian Pol tətətəghati əhanəh, Festəs təmagət əfəmah lan məmə, "İPol ik ninətəlməli! Rəham nəhrunien tinəfəməh pik agın, kəni rəueiu əha rəhm-kapə nətələli!"

25 Mətəu Pol təni=pən kəm in məmə, "İtəmi asoli rəhak Festəs, iəu iəsalməliən. Nəghatien min u iatəni, kotəhruahru əmə, kəni ilah nıpəhriənien.

26 İəu iəkəhrun nəghati əhruahruian kəm kig, kəni ko iəsaulisian mətəu-inu iəkəhrun məmə in təhrun rəkis natimnati min u. İəkəhrun məmə in təməs rəfin nəghatien min əha, kəni səniəmə in nati kəti iətəm kəmol oneuən=pən əha nətəmimi kohkə ikin. 27 ?Kig Akripə, təhro? ?Nəkotəni nıpəhriənien e nəghatien iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotətəi? İəkəhrun əmə ik nətəni nıpəhriənien e lah."

28 Mətəu kig təni=pən kəm Pol məmə, "Pol. Nıkim təhti məmə e nian əkuəkır əmə uəha rəueiu, nəkəhrun niuvi=paian iəu məmə iəu iəkuva Kristin kəti?"

29 Mətəu Pol təni məmə, "Nati əpnəpın əmə məmə in nian əkuəkır uə nian əfəməh, iətəfaki=pən kəm Uhgın məmə səniəmə ik pisin əmə, mətəu nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu rəhak nəghatien rəueiu, Uhgın otosmiəgəh

ilah, kəni mol məmə okotəhmen lak – mətəu sen əmə u iətəm kəməlis iəu lan, iəsolkəikeiən məmə okəlis itamah lan.”

³⁰ Kəni Kig təməhtul ilah kəpəmən u Festəs, mine Pernis, mine nətəmimi rəfin u kəutəharəg, ³¹ kəni mohiet, mautəni=pən kəm lah min məmə, “Suah əha təsolian nati kəti tərəh məmə in otimis ohni uə tuvən e kaləpus ohni.”

³² Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Festəs məmə, “Nəkəhrun nahli pətigəmiən suah kəha, mətəu in əmə u, in tinətəpuəh rəkis məmə Sisə otakil nəghatiən rəhan.”

27

Soldiə min kəmotit Pol məhuvən Rom

¹ Nian kəmotegəhan məmə oiəkəhuvən Itali, kəmotələhu=pən Pol mine nətəm kəutol kaləpus nəuvein min e nəhlmi iətəmi asoli kəti rəha soldiə min, nərgin u Julias. In tətərməniğ e soldiə uan-hənrit. In e soldiə u kətəni məmə “Soldiə Rəha Sisə.” ² Kəni negəu kəti təmiet əpəha Atramitiam mətuva, kəni mətiğ minətətəliğ=pən min əpəha Esia, kəni iəkəhuvən lan. Kəni iətəm kəti təmiuvig=pa itimah min, nərgin u Aristakəs, in iətəm Təsalonaikə əpəha e nitəni u Masetoniə. Kəni negəu təmietigəm.

³ Kəni lauig lan iəkohiet=pa Saedon. Kəni Julias təmatol təuvir kəm Pol, kəni megəhan məmə otuvəri muvən meruh rəhan nəuvein nətəmimi iətəm in təhrun ilah. Kəni ilah kəmauteruh vivi Pol.

⁴ Kəni iəmhiet min ikin əha, kəni məutaiu məutou pikin nımətəgi, kəni motohtələu e nikali nitəni əha Səiprəs ikin nımətəgi təsəskasik pikian ikin.

⁵ Kəni iəmotaiu ihluə e Silisia mine Pamfilia, kəni mohiet=pa e taun Maerə əpəha e nitəni u Lisiə. ⁶ İkin əha, iətəmi asoli rəha soldiə min təmuvən meruh negəu kəti rəha taun Aleksantriə əpəha nitəni u İjip, kəni negəu tatuvən Itali. Kəni təkki=pən itimah lan.

⁷ Kəni iəmhiet min, mətəu e nian tətət negəu əha tətaiu mətiğ əmə. İəmotalkut nəuvein məmə iəkotətəuarus taun Nitas, kəni iəməhuva iuəkir, mətəu tiəkis, mətəu-inu iautələs pikin nımətəgi, kəni ko ləstotaiuən məhuvən min. Kəni iəkotaiu e nikalin pesi ikin e nitəni u Krit. İəmotitələu e nıpəgnəmtin nitəni əha kəti nərgin u Salmone. Kəni motohtələu e nəuvei nıftəni əha,

⁸ iəmotaiu ipari ipari əmə, mətəu tiəkis əhanəh. Kəni iəkəhuva mohiet=pa e ikin kəti kətəni məmə, Pəsis Təuvir, iuəkir o taun əha Lasea.

⁹ Mətəu-inu iəmotalkut-ərəkin əmə nian tətət təmuva muvən, kəni nian təuvir o nuvəniən e negəu tinol naunun, kəni otəsuvəhiən əha rəueiu, nian rəha nımətəgi kəni nitəhi tərəh. Nian asoli rəha nətəm İsel u kətəni məmə, Nian Rəha Nəfəliən Təfəgə, tinuva rəkis minuvən e məuiğ Oktopa. Kəni Pol təməghati məmə okotətəu vali ilah, mətəni məmə, ¹⁰ “Piak min. İateruh məmə okotətəg e nərahian tətət e nıliuəkian u rəhatah. Nitəhi otərəkin kako min u, mine negəu u, kəni nəmə təhro kitah min okohmis.”

¹¹ Mətəu iətəmi asoli rəha soldiə min tətətəliğ pik e iətəmi tətələs negəu mine iətəmi u rəhan u negəu. Kəni məsətəliğ pikian e nəghatiən rəha Pol. ¹² Kəni pəsis əha təsəuvir pikian məmə negəu otəhtul ikin e nian rəha nətəpuəh mətəu nian əha, in nian nitəhi tətəsəuəsəu pik lan. Kəni ilah tətət kətəni məmə təuvir məmə okohiet. Nikilah təməhti məmə okəhuvən əpəha e pəsis əha Finiks motəhluaig ikin. Pəsis əha in pəsis kəti əpəha Krit iətəm təmol nohlin keiu, kəti tətəuag=pən e nəven pəhav ikin, kəni kəti tətəuag=pən nəven pesi ikin. Kəni negəu təhrun nəməhliən ikin e nian rəha nəsəsəuən.

Nımətəgi asoli təmoh ilah

¹³ Kēni nīmētagi tēuvir kēti tinatsipesi matelel nati, kēni nētēmimi e negēu, nīkilah tāhti mēmē nīmētagi ēha ināha kotelkeikei mēmē okotaiu lan. Kēni motēni mēmē pēh okohiet. Kēni motiuvī-pēri agke, motiuvī nivān, kēni mohiet. Iēmotaiu ipari ipari ēmē e nītēni ēha Krit. ¹⁴ Mētēu tēsuvehian nīmētagi asoli kēti tinuva mīn, nērgin u, Luētūamlai,* tatsipān e nītēni ēha, ¹⁵ minatālas itimah, minatoh negēu. Kēni negēu tīnēruru naiuian mēlas pīkin nīmētagi. Kēni iakotēpēh naiuian mētētēlig ēmē e nīmētagi tatēlas itimah.

¹⁶ Iēmēhuvā=pa nītēni Kauta ikin e nīkalin pesi ikin. Iēmotēhluaiḡ nēuvehin ēha ikin ēha, kēni motalkut mēmē iakotiuvī-pēri bot ēkēku rēha negēu u koteikēpān. Kēni nētēmi kautol uāk e negēu, kēmotēkeikei motēkeikei, kēni motēlāfari bot e nāhue negēu. ¹⁷ Kēni motēmki=pān tēulē nēuvein lēhtāni e negēu ikin, kēni kiuvī-ērāin tiākis mēmē otaskēlīm negēu mol tēskasik. Ilah kēmotēḡin mētēu-inu ihluā e Lipiā, sēniēmē lokammīm pīk, kēni nīkilah tāhti mēmē negēu otēlas pīkin nīpēkil ikin ēha. Kēni kēmotiuvī iahu nivān rēhalah, kēni motēpēh ēmē nīmētagi tēlas negēu mētān. ¹⁸ Kēmēni lauig lan kēni nīmētagi tatol ēmē lankonu lan, kēni kotēmki pētīgēm kako nēuvein e negēu. ¹⁹ Kēmēni mīn lauig mīn, kotēmki pētīgēm natimnati mīn kautol uāk lan e negēu tēhmen e tēulē mīne nēuvein mīn nati ēpnāpīn nati aḡin mīn rēha negēu. ²⁰ Kēni nīmētagi tēmēhtul o nian tēpēt nēuvehin kēni iēsotehian mītīgār lēnian mīne mēhau mīn lapīn. Kēni nīkitimah tāhti mēmē oīsotēmiāḡēh mīnīan.

²¹ Nian iēmēsotauēnīan o nian tēpēt nēuvehin, kēni Pol tēhtul aupān e tīmah mēni mēmē, “Nēmān. Nēmē nēmōtētēlig lak, ko kēmēsōhietian Krit, kēni ko kēsotatīgīan e nērahian u kēni mēsotērēkinian natimnati tēpēt. ²² Mētēu rēueiu iakēni=pīnē kēm tēmāh mēmē sotēḡinīan. No kitāh kēti u ikinu tēsīmīsian, mētēu negēu ēmē otārah. ²³ Iēu iētēmi kēti rēha Uḡin kēni iatol rēhan uāk. Kēni aḡelo kēti rēhan tēmēni=pa nēḡhatian u kēm iēu lapīn mēmē, ²⁴ ‘Pol. Sēḡinīan. Onākēkeikei muvān mēhtul e nēhmti Sisē āpēha Rom. Mētēu-inu Uḡin tēuvir, kēni nīkin ḡāḡian mēmē otosmiāḡēh nētēmimi mīn u ilah mīn ik nautasū e negēu.’ ²⁵ Kēni Piak mīn, sotēḡinīan. Iēu iētēhatētē e Uḡin mēmē natimnati mīn rēfin otol ēmē mēmē inu mīne aḡelo tēmēni=pa kēm iēu. ²⁶ Mētēu nīmētagi otēlāfari kitāh āpēha e nītēni ēkēku kēti.”

Nītēhi tēmēlāfari negēu

²⁷ Tīnos nian ilah rēfin fotin, kēni lapīn lan nīmētagi tēlas negēu muvān āpēha e nītēhi asoli Metiterenīan. Kēni e nēlugi nian lapīn, nētēm kautol uāk e negēu, nīkilah tāhti mēmē inēhuvā iuākīr o nītēni kēti. ²⁸ Kēni kēmotētū=pān nati fiḡēm kēti āpēha e nīpēḡnēmḡi tēulē kēhlman-ēhlman mēmē lokammīm uē lokipari. Kēni moteruh mēmē tēhmen e nevīgēpāḡian tātē-sēpīn ilah rēfin. Kēni motaiu nēuvehin mīn kēni motēhlman-ēhlman mīn, mētēu tīnēhmen e nevīgēpāḡian ilah rēfin tuenti-eit ēmē. ²⁹ Kēni nētēm kautol uāk e negēu kēmotēḡin mēmē negēu otēlas pīkin kēpiel, kēni motēmki pētīgēm aḡke kuvt āpēha uērisiḡ mētēfaki mēmē otian uēhai ēmē.

³⁰ Kēni nētēm kautol uāk e negēu kēmotalkut mēmē okēhuvāri motāḡim, kēni motēlas iahu bot rēha negēu motēiūā mēmē okēhuvān āpēha e nōhli negēu motēmki pētīgēm mīn aḡke nēuvein. ³¹ Mētēu Pol tēni=pān kēm iētēmi asoli rēha soldīā mīn mēmē, “Nēmē nētēmi mīn ēha okēsūtēharēḡian u e nāhue negēu, kēni nēkohmis.” ³² Kēni soldīā mīn kotōhatuv tēulē, kēni bot tīet=pān itēhi.

* **27:14** E nēḡhatian Kris, nīmētagi u kēni mēmē Eurakulon, u nīpētīn tēni mēmē tatsipān Not Is.

27:24 Uāk 23:11   **27:26** Uāk 28:1

³³ Kəni tinuva iuəkir əmə o nianian, kəni Pol təkəikei mətəni kəm lah məmə okotəkəikei motauən. Təməni məmə, “Nian fotin nəməutəharəg məutəgin nian rəfin mətəu məsotunian nati kəti. ³⁴ Kəni rəueiu əha iətəni=pinə məmə onəkotəkəikei motun nati kəti məmə onəkotəsanən. Kitah rəfin okotəmiəgəh. Iətəni kəti otəsatiəgin e nərahian.” ³⁵ Pol təməmki piret, kəni məhtul aupən e lah məfaki=pən kəm Uhgın, kəni məhapu mun. ³⁶ Kəni ko nıkilah tinəu vir mınautos nauənian mınautun. ³⁷ İtimah rəfin tu-hanrit-səpinte-sikis e negəu. ³⁸ Nian ilah rəfin kəmotauən rəkis, kəni motəmki pətəgəm pak nauənian e negəu məmə otəhvevig.

Negəu təmaləs nıpəkıl

³⁹ Kəni nian təmian, nətəm kəutol uək e negəu kəmotafu məmə inəhuvari iuəkir o nıtəni əkəku kəti, mətəu kotəruru məmə nıtəni nak. Kəni moteruh pasis kəti nıpəkıl kəti əha ikin. Kəni nıkilah təhti məmə okotləfəri negəu əha ikin. ⁴⁰ Kəni kəmotətəhtuv təulə e agke mın motəpəh ilah kotəmmın. Kəni mohtis rəkis təulə mın iətəm kəmälis-ərain nuveia əsoli mın lan ikin katələs negəu ikin. Kəni motiuvı nıvən əpəha aupən məmə nımətəgi otələs negəu muvari. ⁴¹ Mətəu ikin əha lokıparı nəuветin, kəni nohli negəu təməu nıpəkıl, negəu təməruru nəlauələn. Kəni nıtəhi tinətəhapu-əhapu nəusi negəu uərisig.

⁴² Kəni soldia mın kınotəni məmə okohamu nətəm kəutol kaləpus u e negəu tətəmki ilah mətə nəuvein kotəgin. ⁴³ Mətəu Julias u rəhalah iətəni əsoli tolkeikei məmə otosmiəgəh Pol kəni məniəhu məmə okəsotolian nati əha kəutəni. Kəni məni=pən kəm nətəmi mın u kotəhrun neaiən məmə okotaupən motiuvig=pən pətəgəm ləuantəhi moteai pari. ⁴⁴ Kəni məni=pən kəm lah rəfin əha ikin məmə okotəmki nıpıspısi timpə uə nəuветi negəu mın iətəm nıtəhi təməhapu-əhapu moteai lan. İəmotol lanəha kəni məhuvari rəfin, iətəni kəti təsimisian.

28

Pol əpəha e nıtəni Moltə

¹ Nian iəməhuvari, kəni itimah rəfin iəkotəsanən əmə, kəni mınotətəu məmə nıtəni əha, nərgin u Moltə. ² Nətəm ikin əha kəmotəu vir pik o timah, kəni nıkilah təmagian o nosian itimah. Kəni e nian əha nuhuan təmatəfuv, nətəpuian tətəp. Kəni kotahli nıgəm əsoli kəti məmə otəhgi itimah. ³ Kəni Pol təməuəri nıgi mətə nəuvein muva. Kəni nian tətəra ki=pən nıgi nəuvein e nıgəm, əmeiko sineik kəti iətəm tus iətəmi katimis, təgin e nəhgi nıgəm miet matus nəhlmin məhkul=pən lan. ⁴ Nətəm ikin əha kəmoteruh sineik tətəhkul=pən e nəhlmi Pol, kəni mətəni kəm lah mın məmə, “Nıpəhrıanian suah u in iol təfəgə kəti iohamu itəmi. Təməsımısian ləuantəhi, mətəu uhgin u nərgin u Nalpinian otəsəgəhanian məmə otəmiəgəh.”

⁵ Mətəu Pol təmərin=pən sineik əpəha e nıgəm, kəni məsətəu əginian məmə nıpətın kəti təhmə lan. ⁶ Nətəmimi nıkilah təhti məmə nıpətı Pol otasisi, uə otəsuvəhian əha rəueiu, tsıparı morin mımıs. Kəməutəharəg məuteruh mətəu tinuvəh, mətəu təsolian nati kəti mıne. Kəni nıkilah təhti məmə nəmə təhro suah u in uhgin kəti.

⁷ İkin əha sənıəmə isəu o nıtəni rəha suah kəti, nərgin u Puplıas, iətəm tətərmənıg e nətəmi ikin əha. Təməmki itimah iəkəhuvən iman ikin, kəni meruh vivi itimah. Kəni iəkotatıg iman ikin motos nian kisil. ⁸ Kəni tatə rəha suah u Puplıas, in tatımıs matətəpu-ətəpu, kəni mətəiu e nıərə. Kəni Pol tuvən ohni əpəha iman ikin imə, mələhu=pən nəhlmin mil lan, kəni məfaki

lan, kəni nīmisiən rəhan təuvir min. ⁹ Nian nətəmimi kəmotətəu nati əha, kəni ilah rəfin e nitəni u iətəm kautohmis kəməhuva min o Pol. Kəni Pol təkəfi e lah kotəuvir. ¹⁰ Nətəmi ikin əha, kəmotəfa natimnati tēpət kəm timah. Nian inautol əpenə-penə məmə iəkohiet, kəmotəmki=pən rəfin rəhatimah natimnati mine nauənien əpəha e negəu iətəm otasiru e timah e suaru.

Pol təmuvən Rom

¹¹ Iəmotatig ikin əha motos məuig kisil, kəni iəməhuvən e negəu kəti rəha Aleksantriə iətəm təməhluəig e nitəni əha e nian rəha nətəpuən. E nohli negəu əha, kəməfu əpən narmi uhgin mil əha mil-mil mil, nərgi lau u Kasto mine Polakis. ¹² Iəməhuva əha taun Saerakus əpəha nitəni Sisili, kəni motəhtul ikin motos nian kisil. ¹³ Kəni mohiet ikin əha məhuva e taun kəti min, nərgin u Retiam əpəha nitəni Itali. Kəni lauig lan, nimətəgi iasipesi tinatele nati, kəni iəkohiet motaiu o nian keiu, motələs=pən nati əpəha Puteoli. ¹⁴ Ikin əha iəmoteruh piatah min nəuvein əha ikin nətəm kəutəhatətə e Iesu. Kəni kotətapuəh məmə oiəkotatig itimah min ilah o nəfakiən kətiah. Kəni uərisig iəmotaliuək əmə məhuvən əpəha Rom. Kəni inu suaru rəhatimah iətəm iəmotaliuək lan mohiet=pa Rom.

¹⁵ Kəni nian piatah min iətəm kəutəkəfi əpəha Rom kəmotətəu məmə iəməhuvən, kəni kəməhuva məmə okoteruh itimah əpəha e suaru. Kəməhuva məutəharəg əpəha Apias, taun kəti katol makit ikin. Ikin əha, hotel kisil əha ikin. Kəni nian Pol təmeruh ilah, təməni-vivi Uhgīn, kəni nikin təmagiən məri mariauah. ¹⁶ Nian iəmhiet=pa Rom, kəni kəpmən təmegəhan məmə Pol otətətig pisin əmə e nimə kəti, pəh soldiə kəti tateh.

Pol təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgīn əpəha Rom

¹⁷ Tinos nian kisil, kəni Pol tahli=pən nəghatiən kəm nətəmi əsoli min rəha Isrel məmə okəhuva o nəghatiən kəti. Nian kəməhuva, kəni təməni pətigəm kəm lah məmə, “Piak min, iəu iəməsolien nati kəti tarah e nətəm imatah ikin, mine kastim rəhatah iətəm tipitah min kəməatəgətun itah lan əpən. Mətəu nətəm Jerusiləm kəmotəkəlim iəu kləfən iəu kəm nətəm Rom. ¹⁸ Kəni nətəm Rom kəmotətapuəh o nəghatiən tēpət ohniəu. Mətəu kəməsoteruhien nəghatiən kəti mine məmə oiəkimis ohni. Kəni kotalkeikei məmə okotahli pətigəm iəu. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel ikin əha kəsotolkeikeiən. Kəni iəu aru əmə iəkətapuəh məmə iəkuva ikinu Rom məhtul e kot e nəhmti suah u Sisə, mətəu iəsəniən nəghatiən kəti tarah e nətəm imak min.

²⁰ “Mətəu-inu tol lanəha, kəni iəkolkeikei məmə iəkahli=pən nəghatiən o təmāh məmə iəkəruh itəmāh məghati lan nəuvein kəm təmāh. Kəməlis iəu e sen u, mətəu-inu o Iosmiəgəh əmə u, iətəm kitah nətəm Isrel kəutəni məmə otəpanuva.”

²¹ Kəni kəmotəni=pən kəm Pol məmə, “Iəsotosiən nauəuə lan kəti mine iətəm təmsipən Jutiə. Kəni kitah min nəuvein kəsotsipəniən ikin əha motos nəghatiən kəhuva məmə kətəni nəghatiən tərāh nəuvein lam. ²² Mətəu iəkolkeikei məmə iəkətu-to məmə rəham nətəligiən təhro lanu. Mətəu-inu iəkotəhrun məmə kinatəni rah nolien rəha nəfakiən u rəhatəmāh əpəha ikin min rəfin.”

²³ Kəni ilah kəmotələhu nian kəti o nəghatiən. Kəni e nian əha, ilah tēpət min nətəm Isrel kəməhuva əha Pol tətətig ikin. Kəni in təməghati kəm lah e nian apiəpiə əha, mətəni-vivi kəm lah narmanigien Rəha Uhgīn. Kəni mətəni min Lou rəha Mosis mine iəni rəha Uhgīn, məmə otiuvi ilah kəhuva o Iesu. ²⁴ Nəuvein kəmotətəu rəhan nəghatiən, motəni niphəriənien lan. Mətəu

nəuvein kəsotəniən nīpəhrīeniən lan. ²⁵ Kəni mīnautorgəhu ilah min ilah mīnautol məmə okotagim min. Mətəu uərisig kohiet, Pol tənī=pən nəghatīən kəti min kəm lah məmə, “Nəghatīən iətəm Narmin Rəha Uhgīn təməfən kəm iəni rəha Uhgīn u Aiseə məmə otəni pətīgəm kəm tīpītah min aupən, in təhruahru əmə. Uhgīn təməni kəm iəni məmə,

²⁶ ‘Uvən məni pətīgəm kəm nətəmi min əha məmə iəu Uhgīn iətəni məmə, “Onəutətəu məutətəu məutətəu, mətəu ko nəsotəhrunīən nīən kəti mīne.

Kəni onəkoteruh maüteruh maüteruh, mətəu ko nəsotəhrunīən nīən kəti mīne.”

²⁷ In tol lanəha mətəu-inu nīkilah tīniəkis rəkis.

Kəmotasisig e matəlgilah mīne nəhmtīlah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə, okəsoteruhīən e nəhmtīlah, kəni okəsotətəuiən e matəlgilah, kəni nīkilah təruru nəhrunīən.

Kəni məsəhuvaīən ohniəu məmə iəkosiəgəh ilah.’ ”

²⁸ Kəni Pol tənī məmə, “Onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə Uhgīn təmol suaru u rəhan o nosmiəgəhīən nətəmimi. Tīnuvən rəkis o Nanihluə min. Kəni nətəmi min əha okotətəlig e nəghatīən əha kəni motəni nīpəhrīeniən lan.”*

³⁰ Kəni e nu keiu apīəpiə, Pol təmətətig əmə e nīmə əha kəni matol ren lan. Kəni nīkin tətəgiən o nətəmimi min rəfin kəutəhuva məutəh. ³¹ In təməkeikei mətəni pətīgəm narməniəgiən Rəha Uhgīn kəni mətəgətun əskasik ilah e nanusiən təuvir rəha Iərməniəg Iesu Kristo. Kəni suah kəti tikə məmə otəniəhu o nəni pətīgəmiən nəghatīən əha.

28:27 Aes 6:9,10 * **28:28** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatīən Kris aupən, nəghatīən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatīən u mətəni məmə, “29 Nīən Pol təmol naunun e rəhan nəghatīən, kəni kəmhiet, nətəligiən rəhalah təman kətīah kətīah kəni məutorgəhu.”

Rom

Nauæuæ iætəm Pol tәмәtei tuvən kəm nəfaki min ikin Rom

Nəghatiən ækuækir ræha nauæuæ u Rom

?Pəh tәмәtei nauæuæ u? Aposil Pol tәмәtei nauæuæ u.

?Tәмәtei tатuvən kəm pəh? Tәмәtei nauæuæ u tатuvən kəm nəfaki min iætəm ilah kәutatig e taun asoli u Rom.

?Natigian tәhro lanu nian tәмәtei? Pol tәtei mәмә in tolkeikei mәмә otuvən meh nəfaki min әpəha rom, uәrisig in tәpanuvən e kәntri u Spen. Mәtәu aupән ikin, in otәkeikei muvән mos mәni kәti o nəfәniән kәм nanrah min e nimәfaki rәha Jerusilәm. E nimәfaki rәha Rom, Nanihluә* min tәpәt, mәtәu nәtәм Isrel tәpәt min.

?Tәмәtei nauæuæ u o nak? Uәrisig Pol tатuvән Rom, in tolkeikei mәмә ilah okotapұn motәhrun in, kәni inәha, tәмәtei nauæuæ u. Nәtәм Rom kәsotos әhanәhiән nəgәtuniән kәti rәha aposil kәti. Kәni inәha, in tolkeikei mәмә otәni pәtigәm suaru әhruahru rәha Ughin o nosmiәgәhiән nәtәmimi. Kәni in tolkeikei mәмә otәni әhruahru mәмә otәhro lanu, Nanihluә min mine nәtәм Isrel, ilah rәfin okәhuva kәtiәh әmә e nimәfaki rәha Ughin.

Pol tәmәni tәuvir kәм lah

¹ Iәu Pol, u iәu slef rәha Kristo Iesu†. Ughin tәmauin lak mәмә iәu aposil, kәni tәmitәpin mәfәri iәu mәмә iәkәni pәtigәm nanusiән tәuvir rәhan. ² Nanusiән tәuvir u, in tinәni rәkis nuvәh e rәhan iәni min iætәм kәmotәtei-pән e Nauæuæ Rәha Ughin. ³⁻⁴ Nanusiән tәuvir әha tәtәghati e Nәtin, Iesu Kristo rәhatah Iәrmәniг. In tәmuva iәtәmimi kәti, misipән e nәhlin rәha Kig Tefit. In tәmimis, kәni Ughin tәmәgәtun mәмә in Nәtin әhruahru, inәha Nәti Ughin, nian tәmosmiәgәh in e nimisiән e nәsanәniән e uәk rәha Narmin Asim. ⁵ E Kristo, Ughin tәmol tәuvir kәм iәu, mәfa kәм iәu uәk tәuvir mәмә iәu aposil kәti. Tәmәfa uәk u mәмә iәkәuin e nәtәmimi e niki Nanihluә‡ mine e nәuanilәuis min rәfin mәмә okotәni nipәhriәniән lan, kәni tol lanәha, mautol nәuiән. Kәni nian kautol lanәha, otәfәri nәrgi Iesu. ⁶ Kәni itәmah min әpəha Rom, Ughin tәmauin e tәmah mәмә itәmah rәha Iesu Kristo.

⁷ Kәni rәueiu iәkәtei nauæuæ kәм tәmah rәfin. Ughin tolkeikei itәmah, kәni tәmauin e tәmah mәмә rәhan.

Pəh Ughin Tatә rәhatah, mine Iәrmәniг Iesu Kristo okuәtuati e rәhalau nәuviriән mine nәmәlinuiән kәм tәmah.

Pol tәmolkeikei mәмә otuvән meruh nәtәм Rom

⁸ Uәrisig iәpanәghati, iәkәni tagkiu kәм Ughin o tәmah rәfin agin, mәtәu-inu nәtәmimi rәfin e nәhue niftәni kәmotәtәu nanusiән e nәhatәtәiән rәhatәmah. Natimnati iætәм Iesu Kristo tәmol kәм tah tatol tol lanәha mәмә iәkәhrun nәniән tagkiu kәм Ughin. ⁹ Kәni Ughin tәhrun mәмә e nian rәfin iәtәfaki, kәni mәsaluiән e tәmah. Iәtol pik uәk rәhan e nikik әrәfin o nәni pәtigәmiән nanusiән tәuvir rәha Nәtin. ¹⁰ Iәmәtәhtahnin nuvәh mәмә oiәkuvnә meruh itәmah. Kәni iәtәfaki mәмә rәueiu, nәmә in nәtәligiән pәhriән rәha Ughin, in oterәh e suaru kәti mәмә iәkuvnә pәhriән.

* : Nanihluә, lanihluә – Afin-to e tiksinari. † 1:1 Afin-to "Iesu" e tiksinari. 1:1 Uәk 9:15 1:2 Rom 16:25-26 ‡ 1:5 Nәghatiән u "Nanihluә" tәtәghati e nәtәmimi rәfin u sәniәmә nәuanilәuis min rәha Isrel. 1:5 Uәk 26:16-18; Kәl 2:7-9 1:7 Nam 6:25-26 1:10 Uәk 19:21; Rom 15:23

¹¹ Iakolkeikei pik mämə iakuvnä meruh itəmah mämə iəkəfinə kəm təmah nəuviriən kəti rəha Uhgīn mämə otol itəmah nautəhtul əskasik təhmin min, ¹² tol lanu, nəhatətəiən rəhatəmah təhrun nasiruiən lak, kəni rəhak min təhrun nasiruiən e təmah.

¹³ Piak min mine nəuvirik min, təuvir mämə nəkotəhrun mämə nian tepət, rəhak nətəligiən təhti mämə iakuvnä məsal=pən e təmah. Mətəu nian rəfin natimnati tepət tatahtipəsīg lak o nuvniəiən. Iakolkeikei mämə rəhak uək otəuə e nəuan e nəmiəgəhiən rəhatəmah, təhmen e nəmiəgəhiən rəha Nanihluə min ikin pisin pisin min. ¹⁴ Iəkəkeikei məni pətīgəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutatīg ikin min Rom tətarmənīg ikin, mine iki pisin min rəfin, kəni ilah nətəm kəmotol vivi skul, mine ilah nətəm kəsotol viviən skul. Əuəh, iəkəkeikei məni pətīgəm kəm lah rəfin. ¹⁵ Kəni o nati əha, iakolkeikei pik mämə iəkəni pətīgəm nanusiən təuvir kəm təmah min əpəha Rom.

¹⁶ Iətəghati lanu mətəu-inu, iəu iəsaulis əginiən o nanusiən təuvir. Iəsaulisiən mətəu-inu nanusiən təuvir in nəsanəniən rəha Uhgīn o nosmiəgəhiən nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan, təmaupən muva o nətəm Isrel, uərisig ko, o Nanihluə min. ¹⁷ Tol lanəha, e nanusiən təuvir, Uhgīn təmol əpu suaru rəhan mämə Uhgīn tətəfən rəhan əmə nəhruahruia kəm nətəmimi. E nəhatətəiən əmə, Uhgīn tatol mämə nətəmimi kəhuya motəhruahru e nəhmtin. Kəni inu təhmen e Nauəuə rəha Uhgīn iətəm tətəni mämə, “Nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgīn e nəhatətəiən rəhalah, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin.”

Niəməha tatol Uhgīn

o təfagə tərəh rəfin

¹⁸ Mətəu Uhgīn e negəu e neai tətəgətun rəhan niəməha mine nalpiniən o nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən mautil noliiən tərəh min rəhalah. Ilah kəutəhtul pəsīg e niyəhriəniən rəha Uhgīn e noliiən tərəh min rəhalah, ¹⁹ mətəu-inu ilah kotəhrun neruhiən əhruahru natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kotəhrun nəhruniən Uhgīn lan. Tol lanəha mətəu-inu Uhgīn aru təməgətun əhruahru ilah lan. ²⁰ Ko nətəmimi kəsoteruh əhruahruia Uhgīn e nəhmtilah. Mətəu təmətuəuin e nian təmol neai, mine niftəni, mine natimnati rəfin, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun neruhiən e nəhmtilah, natimnati rəfin iətəm in təmol, kəni tol lanəha, kotəhrun neruhiən rəhan nəsanəniən iətəm tatuvən əmə lanko naunun tikə, mine niyəhriəniən mämə in Uhgīn, kəni motəhrun nəhruniən mämə Uhgīn in təhro lanu. O nati əha, iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nəniən mämə in təruru mämə Uhgīn təhro lanu.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu, nati əpnəpīn ilah kəmotəhrun Uhgīn tepət nəuan nəuvetin, mətəu kəmotəpəh nisiəiən mämə in Uhgīn, kəni məsotəniən kəm in mämə nikilah tagiən o natimnati in təmol kəm lah. Mətəu nikilah təmatahti nətəligiən əlməli min mämə Uhgīn təhro lanu, kəni nətəligiən rəhalah təmuva mapinəpu, minotəruru suaru iətəm Uhgīn tolkeikei mämə okotəhrun. ²² Nati əpnəpīn ilah kəutəni mämə ilah koteinatīg, mətəu ilah kəməhuya nalməli min, ²³ kəni kəmotəpəh nəfakiən kəm Uhgīn iətəm rəhan nepətəiən təhəgəhəg, kəni otəsimisiən məmnəmitiən, kəni tətətig itulin. Kəni minəutətuəuin məutəfaki kəm narmī nati min iətəm təhmen e nətəmimi u okotimis motəmnəmit nian kəti, uə təhmen e mənīg min, uə nati miəgəh min kəutaliəuək uə kəutəlkəu.

²⁴ O nati u, Uhgīn təməpəh ilah megəhan e lah mämə okotohtəu=pən əmə noliiən tərəh min nikilah tolkeikei mämə okotol e niyətilah. Tol lanəha, ilah

kəmotol nolian min e nipətilah iətəm tol əmə naulisian. ²⁵ Ilah kəmotəpəh nipəhriənian rəha Uhgīn motaskəlīm neiuəian, kəni məutəfaki mautil uək kəm natimnati tēpət iətəm Uhgīn təmōl, mətəu kəmotəpəh nəfakian kəm Uhgīn. Mətəu pəh kitah kotəni-vivi in nian rəfin naunun tikə. Əuəh.

²⁶ O nolian min əha iətəm nətəmimi kəmotol kəm Uhgīn, təməpəh ilah, megəhan=pən e lah məmə okotohtəu=pən əmə nolian tərəh min iətəm nikilah tolkeikei məmə okotol e nipətilah iətəm tol naulisian əmə. Nati əpnəpīn nipətan min, mətəu ilah kəutəpəh nitəu-pəniən rəhalah nəman, mautil aru ilah min, kəni nati u in nati pisin e inu Uhgīn təmələhu. ²⁷ Kəni e nolian əhmen-əhmen əmə, nəman min, ilah kəutəpəh nitian rəhalah nipətan min, mautilkeikei pik nəman pisin min. Ilah kautit aru ilah min iətəm tol naulisian. Kəni Uhgīn təməfən nalpīnīən əhruahru kəm lah o rəhalah nolian tərəh agin min.

²⁸ Kəni nati kəti min. Mətəu-inu ilah kəsotolkeikeian məmə okotəhruin Uhgīn, in təməpəh ilah megəhan=pən e lah məmə rəhalah nətəligian təsəhruinən məmə nati kəti in təuvir uə nati kəti in tərəh, kəni megəhan=pən məmə okotol nati iətəm təsəhruahruian məmə okotol.

²⁹ Nikilah təməriəuəh e nolian tərəh pisin pisin rəfin, kəni ilah navərəs, kəni ilah kəutəsəl e suaru o nərəkīnīən nətəmimi. Kəni nikilah təməriəuəh e nolian tərəh min əha: ilah kautetet nətəmimi, ilah nohamu itəmi, ilah kautol natimnati iətəm kautiivi=pa niəməha, ilah neiuə, ilah kautol tərəh kəm nətəmimi. Ilah kəutəni nikali nətəmimi, ³⁰ mautil rah nətəmimi, ilah kəutəməki e Uhgīn, ilah nagət-rəkis, ilah nəfəri məutəghati əfəri. Ilah kəutəsəl e suaru o nolian təfəgə tərəh min iətəm nətəmimi kəsotəhruin əhanəhian. Ilah mautil nəuia tatə mine məmə.

³¹ Nikilah təsəhtian nati, ilah nəghati pik, nolkeikeian rəhalah tikə o nətəmimi, kəni nati əpnəpīn ilah aru əmə nəuvein, ko təsətəligian e nasəkian o nasiruian e nətəmimi. ³² Ilah kotəhruin pau nəghatian əhruahru rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə nətəmimi min u kautol nolian min əha, kotəkeikei mohmis. Mətəu ilah kəutəkeikei e nolian min əha, kəni ilah kautol nolian tərəh tapirəkis nati əha, nikilah tagian o nətəmimi min nəuvein min nətəm kautol nolian tərəh min əha, kəni məutəfəri rəhalah nətəligian məmə okotol.

2

Uhgīn otələhu nəghatian o nakilian təfəgə tərəh

¹ Tol lanəha, nati əpnəpīn itəmāh nətəmimi nak, nəmə nəkotakil motələhu nəghatian rəha suah kəti o nolian tərəh kəti rəhan,* mətəu nəkotakil motələhu aru nəghatian rəhatəmāh. Kəni rəhatəmāh nəghatian tikə o nuhalpīnīən, mətəu itəmāh nətəm nautol lanəha, nautol nolian tərəh min təhmen-əhmen əmə e lah.† ² Kəni kitah kotəhruin məmə nian Uhgīn tətakil motələhu nəghatian kəm nətəmimi nətəm kautol nolian min əha iətəm iəmāni rəkis u, rəhan nəghatian in təhruahru əmə.

³ Tol lanəha, nian itəmāh nəutakil məutələhu nəghatian rəha nətəmimi o nərahian rəhalah, mətəu itəmāh nautol nolian əhmen-əhmen əmə, kəni nəkotəkeikei mətəhruin məmə ko nəsotəgimīən nian otakil mələhu nəghatian rəhatəmāh. ⁴ !Nikitəmāh təsəhti pikian nolian rəha Uhgīn! In tatol təuvir pik

1:27 Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9 * **2:1** Nətəm Isrel kəmotəni məmə Nanihlə min, ilah rəfin nətəm kotərah mətəu-inu Nanihlə min kəsotisian Lou rəha Mosis. **2:1** Mat 7:1-2; Jon 8:7 † **2:1** Fes min u e 2:1-3:8, Pol tətəghati əhruahru kəm nətəm Isrel. Tətəghati e nolian rəhalah iətəm nikilah təhti məmə kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu ilah nətəm Isrel, kəni kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis. Kəni nətəligian rəhalah məmə inu əmə təhmen məmə tatol ilah kotəhruahru.

kəm təmah, kəni məsəməki uəhaiən e təmah, kəni rəhan nətəligiən o təmah in təfəmäh. Mətəu itəmah nautol nati əpnapin əmə e noliən təuvir min əha rəhan. Nəkotəhrun uə kəpə, məmə tatol noliən təuvir min kəm təmah məmə onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən təräh min.

⁵ Mətəu rəhn-kapə təmah tiəkis, kəni məsotəuhliniən itəmah e rəhatəmah noliən təräh min. Kəni o nati u, nautoriarun niəməha mine nalpiniən rəha Uhgın o təmah. Kəni nati əpnapin məmə nəsoteruhiən niəməha mine nalpiniən əha rəueiu, mətəu onəkotos niəməha mine nalpiniən rəhan nian Uhgın otol əpu rəhan nələhuiən nəghatiən iətəm təhruahru. ⁶ Kəni Uhgın otəfən kəm nətəmimi kətiəh kətiəh titəu=pən əmə natimnati iətəm kəmotol.

⁷ Uhgın otəfən nəmiəgəhiən itulin kəm nətəmimi nətəm kautəhtul əskasik nian rəfin o noliən nati iətəm təhruahru. Nətəmimi min əha kəutalkut pik o noliən nati təuvir məmə Uhgın otəfən kəm lah nəni-viviən, mine nisiəiən, mine nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə. ⁸ Mətəu in otəfən rəhan niəməha mine nalpiniən kəm nətəmimi nəuvein nətəm kautol əmə nati nikilah əmə tolkeikei, kəni məutəuhlin nəmtəhlah e nipəhriəniən, kəni məutohtəu=pən noliən təräh min. ⁹ Nətəmimi min rəfin nətəm kautol noliən təräh, ilah okotos nərahian mine nian iəkis min. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko Nanihlua min.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min rəfin nətəm kautol noliən təuvir, Uhgın otəfən nəni-viviən, mine nisiəiən, mine nəməlinuiən. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko, kəm Nanihlua min. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin. Nati əpnapin ilah nətəm Isrel uə Nanihlua min, ilah rəfin okotos nati iətəm təhruahru o lah, inu nalpiniən uə nəuviriən.

¹² Uhgın otəfən nalpiniən rəha Nanihlua min o noliən təräh min rəhalah, nati əpnapin kəməsotəsiən Lou u Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni nətəm Isrel, nətəmimi nətəm kəmotos Lou, Uhgın otakil rəhalah noliən təräh min e nəghatiən rəha Lou, kəni məfən nalpiniən rəhalah lan. ¹³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmimi nətəm *kautətu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu nətəmimi nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgın otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin. ¹⁴ Nipəhriəniən, Nanihlua min kəməsotəsiən Lou rəha Mosis. Mətəu nian min nəuvein, kəutohtəu=pən əmə rəhalah nətəligiən mautil nati iətəm təhruahru, təhmen-əhmen əmə e inəha Lou tətəni. Inu tətəgətun məmə lou kəti əha ikin e nikilah, kəni ilah kotəhrun nati əhruahru, mine nati iətəm in təsəhruahruən, nati əpnapin ilah kəsotəsiən Lou rəha Mosis. ¹⁵ Ilah kotəhrun məmə nipəti Lou əha ikin rəha Uhgın e nikilah mətəu-inu nian nəuvein, ilah kautol təuvir, kəni nikilah tətəhti məmə, “noliən u təuvir.” Kəni nian tēpət, kautol noliən təräh, kəni nikilah tətəhti məmə, “noliən u təräh.”

¹⁶ Əuəh, nian kəti otəpanuva pəhriən iətəm Uhgın otəni məmə Iesu Kristo otakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmimi rəfin o noliən min iətəm nətəmimi kotəhrun neruhiən, mine noliən min mine nətəligiən onəuən min. İətəni nəghatiən u kəm nətəmimi nian iətəni pətiğəm nanusiən təuvir.

Nətəm Isrel mine Lou rəha Mosis

¹⁷ Mətəu pəh iəkəghati kəm təmah nətəm Isrel. Nautəni məmə itəmah nətəm Isrel məutəfəri lan, kəni məutəhgəl=pən e Lou məmə in suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhiən itəmah lan, kəni məutəghati əuvsan məmə itəmah əmə nəkotəhrun Uhgın, kəni in təhrun min əmə itəmah. ¹⁸ Kəni nautəni məmə nəkotəhrun rəkis nati nak iətəm Uhgın tolkeikei, kəni itəmah nəkotəhrun suaru iətəm təhruahru vivi mətəu-inu Lou təməgətun itəmah lan. ¹⁹ İtəmah

nautāni pik māmā nautit nātāmi nāhmtilāh tēpis, kēni itāmāh nautasiēgāpin suaru rāha nātāmimi kēutaliuāk tapināpu ikīn, ²⁰ kēni mēutēgētun nanmāli min mine kēlkālāh min.† Nautāni lanāha mētāu-inu itāmāh nautos Lou iētām nāhruān min nīpāhriānīan rāfin kēutatig lan.

²¹ Tēuvir amē nēutēgētun nātāmimi pisin min. ? Mētāu tēhro nēsotēgētun aruiān itāmāh? Itāmāh nēutēgētun māmā nātāmimi okēsotaklēhīan. ? Mētāu tēhro nēutaklēh? ²² Itāmāh nēutēgētun māmā okēsaklēhīan e pētān. ? Mētāu tēhro itāmāh nēutaklēh e pētān? Nautāmāki e narmi nati min kēmātei e nigi. ? Mētāu tēhro nēutaklēh e natimnati e nimāfaki rāha narmi nati min? ²³ Nēutēghati ēfāri e Lou. ? Mētāu tēhro nēutatgēhli Lou mētārēkin nārgi Uhgīn? ²⁴ Inu tēhmen e Lou Rāha Uhgīn iētām tētāni māmā, “! Nētām Isrel! Nanihluā min kēutāni rah nārgi Uhgīn o noliān tērah rēhatāmāh.”

²⁵ Noliān rāha nāhgi-pēniān rāha nētām Isrel in nati tēuvir, mētāu in otēuvir amē nāmā nētītēu=pēn Lou iētām Uhgīn tēmāfān kēm Mosis. Mētāu nāmā nēutatgēhli Lou, kēni tēhmen amē māmā kēsēhgi-pēniān itāmāh. ²⁶ Nāmā Ianihluā kēti u kēsēhgi-pēniān, mētāu tatītēu=pēn Lou, Uhgīn oteruh suah kēha māmā kināhgi=pēn rākis, ināha in rēhan iētāmimi. ²⁷ Kēni nātāmimi nētām kēsēhgi-pēniān ilāh e nīpētīlāh, mētāu kautohtēu=pēn Lou, ilāh okotakīl motūh mōtālēhu nēghatiān rēhatāmāh mētāu-inu, nati ēpnāpin nēmotos pāu Lou iētām kēmātei, kēni kēmāhgi=pēn itāmāh, mētāu nēutēhti Lou.

²⁸ Nāmā iētāmi kēti tēmōl noliān rāha nētām Isrel, tēsoliān māmā in tēmuva iētām Isrel pēhriān. Kēni noliān pēhriān rāha nāhgi-pēniān, sēniāmā nati kēti rāha nīpētīn. ²⁹ Mētāu iētāmi kēti u in iētām Isrel pēhriān, in iētām Isrel e nīkin. Kēni noliān pēhriān rāha nāhgi-pēniān, in nati kēti rāha nīki iētāmimi iētām Narmīn amē Rāha Uhgīn tatol, mētāu Lou tēsoliān. Kēni sēniāmā nātāmimi nētām kautēfāri nārgi iētāmi ēha, mētāu Uhgīn amē tēfāri nārgīn.

3

Nian rāfin Uhgīn tatol rēhan nēghatiān

¹ Kāmā tēhro iētāmi kēti otāni māmā, “? Nāmā nīpēti nāhgi-pēniān suah kēti e noliān rāha nētām Isrel, in sēniāmā nati kēti rāha nīpētīn, kēni tēhro nēutāni māmā nāhgi-pēniān u in nati agīn kēti? ? Kēni o nati nak in nati tēuvir kēti māmā suah kēti in iētām Isrel?” ² ! Kēni iēu iēkēni māmā okēmā suah kēti in iētām Isrel, in nati tēuvir agīn e noliān min rāfin! Nati tētaupēn, Uhgīn tēmālēhu=pēn e nāhlmilāh, nēghatiān ēhruāhru rēhan. ³ In nīpāhriānīan māmā ilāh nēuvein kēsotoliān nēghatiān rāha Uhgīn. Mētāu noliān rēhalāh tēsoliān māmā Uhgīn otēsoliān rēhan nēghatiān. ⁴ ! Kēpē! Nati ēpnāpin nātāmimi rāfin e nāhue nīftāni kauteiūā, mētāu Uhgīn tēsēiūāiān. Tēhmen amē e Nauēuā Rāha Uhgīn, tētēghati e Uhgīn mētāni min lanu māmā, “Nian nākēghati, nēghatiān rāham otēgētun māmā ik nākēhruāhru. Nian nātāmimi okotakīl rēham noliān min, motāni māmā nēmōl noliān tērah min, mētāu ik onakōl win e nēghatiān rēhalāh.”

⁵ Mētāu nāmā tēhro iētāmi kēti otāni e nētēligiān rāha iētāmimi amē tol lānko lanu māmā, “Nātāmimi kauteruh māmā kitāh kautol tēfagē tērah min, kēni uārisig māuteruh māmā Uhgīn in tēhruāhru agīn. Tol lanu lan, tēfagē tērah min rēhatah tētēgētun nēhruāhruān rāha Uhgīn, kēni in nati tēuvir māmā

† 2:20 Nian Pol tētāni “nātāmi nāhmtilāh tēpis,” mine “nanmāli min,” mine “kēlkālāh min,” in tētēghati e Nanihluā min iētām nētām Isrel kēutāni māmā ilāh kautol noliān min ēha. 2:20 2Tim 3:5 2:21 Mat 23:3-4 2:24 Aes 52:5 2:26 Kēl 5:6 2:29 Dut 30:6; Kol 2:11 3:4 Sam 51:4

nətəmimi kəuteruh nəhruahruian rəha Uhgín. Tol lanu, təsəhmenian məmə Uhgín otakil itimah mol nalpinian kəm timah o təfagə tərəh mìn rəhatimah mətəu-inu təfagə tərəh mìn rəhatimah kəutəgətun rəhan nəhruahruian.” ⁶ ! Ei, kəpə, nətəligian u tol lanu in rəha iətəmimi əmə, səniəmə rəha Uhgín. Kəni nətəligian əha in neiuəian! ?Nəmə nətəligian əha in nípəhríanian, kəni Uhgín otəhro mìn lanu makil muh mələhu nəghatian rəha nətəmimi e nəhue niftəni, (kəni kitah kotəhrun məmə in otol)?

⁷ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “? Nəmə iəkeiuə, kəni rəhak neiuəian otəgətun məmə Uhgín tətəni əmə nípəhríanian, kəni nətəmimi kəutəni-vivi in ohni, kəni təhro lanu Uhgín otakil muh mələhu nəghatian rəhak məmə iəmol təfagə tərəh?” ⁸ Mətəu iəu iətəni məmə, nəmə kotohtəu=pən nətəligian alməli mìn lanəha, nətəmimi kotəhrun nənian məmə, “Pəh kətol noliən tərəh mìn məmə rəhatah mìn noliən tərəh mìn okotəuə e nəuvirían.” Mətəu nəghatian u tərəh. Nípəhríanian, nətəmimi nəuvein kəutəni rah nərgək məuteiuə məmə iəu iətəghati mətitəu=pən nətəligian alməli mìn lanəha. Uhgín otakil muh mələhu nəghatian rəhalah, kəni rəhan nəghatian əha in təhruahru əmə.

Iətəmi kəti tikə in təhruahru vivi agin

⁹ ?Kəni təhro? ?Kitah okotəni məmə nak əha rəueiu?* ?Nikitəmah təhti məmə Uhgín otol təuvir kəm nətəm Isrel mapirəkis Nanihluə mìn? !Kəpə! Iəməni rəkis məmə nəsanəniən rəha təfagə tərəh tətərməng e nətəmimi rəfin, nətəm Isrel mine Nanihluə mìn. ¹⁰ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgín iətəm tətəni məmə,

“Iətəmi kəti tikə iətəm təhruahru, kətiəh agin mine uəha tikə;

¹¹ Iətəmi kəti tikə iətəm təhrun,

iətəmi kəti tikə iətəm tətəsal e Uhgín.

¹² Nətəmimi mìn rəfin agin kəmotəuhlin nəmtəlah o Uhgín,

iləh kəsotəhrunian noliən nati kəti o noliən nəuia Uhgín,
iətəmi kəti tikə iətəm in tatol nəuvirían, kətiəh agin mine uəha tikə.”

¹³ “Nəghatian rəhalah təhmen e nəpienian rəha suvət iətəm təməuag,
Narmilah təriəuəh e neiuəian.”

“Poesin rəha sineik tatsipən e nohlilah.”

¹⁴ “Nohlilah təriəuəh e nəuiəkəniən mine nəghatian arfu.”

¹⁵ “Kəutəiu uəhai əmə o nohamuəian itəmi;

¹⁶ ikín mìn rəfin kəutəhuvən=pən ikín, kəutərəkin natimnati, kəni mautol nətəmimi kəutəuə tərəh,

¹⁷ kəni iləh kotərruru agin suaru rəha nəməlinuəian.”

¹⁸ “Iləh kəsotəginian e Uhgín, kəni nisaiən rəhan tikə agin e nətəligian rəhalah.”

¹⁹ Kitah kotəhrun məmə natimnati mìn rəfin iətəm Lou tətəni, in rəha nətəmi mìn u Uhgín təməfan Lou kəm lah. Tol lanəha məmə iətəmi kəti tikə təhrun nuhalpiniən nəghatian iətəm Uhgín otəni. Kəni nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, nətəm Isrel mine Nanihluə mìn, okotəkeikei motəhtul əupən e nəhmti Uhgín məmə in otakil muh mələhu nəghatian rəhalah. ²⁰ Tol lanəha, iətəmimi tikə agin iətəm Uhgín otəni pətigəm məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu

* **3:9** Rəueiu Pol tətəni nəghatian kəti mìn e nətapuəhian rəha fes 1, “?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?” **3:9** Rom 1:18–2:24; 3:23 **3:12** Sam 14:1-3; Sam 53:1-3; Pri 7:20 **3:13** Sam 5:9 **3:13** Sam 140:3 **3:14** Sam 10:7 **3:17** Aes 59:8 **3:18** Sam 36:1

in tæmitæu=pæn Lou. Kəpə, mətæu e Lou, kitah ræfin kotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh.

*Nəhruahruian
e nəhmti Uhgîn tətuvə e nəhatətəian əmə*

²¹ Mətæu ræueiu, Uhgîn tinol pətigəm rækis rəhan suaru məmə nətəmimi okəhuva motəhruahru e nəhmtin. Suaru əha səniamə inu okotohtæu=pæn Lou. Mətæu nəghatian min e Lou, mine nəghatian rəha iəni min aupən, kəutəghati e suaru pisin əha rəha Uhgîn. ²² Uhgîn tatol iətəmi kəti tətəhruahru e nəhmtin nian tətəhatətə e Iesu Krīsto. Kəni Uhgîn otol kəm nətəmimi min ræfin nətəm kəutəhatətə lan. Nətəmimi min ræfin kotəhmen-əhmen əmə, ²³ mətæu-inu nətəmimi ræfin kəmotol təfagə tərəh kəni motəmkarəpən e suaru rəha nəhruahruian rəha Uhgîn iətəm tæuvir məhagəhag, ²⁴ kəni e nəuvirien rəhan, Uhgîn tətəni əmə məmə ilah ræfin nətəm kəmotəhatətə lan, ilah kotəhruahru əmə e nəhmtin, məhuva nətəmimi rəhan, təhmen e nalpəkauian rəhan. Ilah kəsotətəouian nati kəti məsotolian nati kəti məmə okəhuva lanəha, mətæu Krīsto Iesu təmətəou suaru rəhalah, mitis ilah e təfagə tərəh min rəhalah e nimisian rəhan.

²⁵ Uhgîn təmahlī=pa Krīsto məmə in sakrifais iətəm təmos nalpīnian mine niəməha rəhan o təfagə tərəh min, nian nira Krīsto təmāiu. Kəni Uhgîn təmāfəl təfagə tərəh min rəha nətəmimi nian nətəmimi kotəhatətə məmə Krīsto təmimis o lah. Uhgîn təmol suaru əha məmə otəgətun məmə rəhan nolian in təhruahru agin, mətæu-inu e nətəligian əfəməh rəhan, in təsolian nalpīnian o təfagə tərəh min iətəm nətəmimi kəmotol aupən. ²⁶ Təmol lanəha məmə otəgətun ræueiu məmə nolian rəhan in təhruahru. In təməsalu əməian e təfagə tərəh min, mətæu təmahlī=pa Iesu məmə in otos nalpīnian o təfagə tərəh min. Kəni Uhgîn aru əmə tətəni məmə nətəmimi nətəm kotəhatətə e Iesu, ilah okotəhruahru e nəhmtin.

²⁷ ?Tol lanəha, iətəmimi kəti təhrun nəghati əuvsanien o nati kəti iətəm təmol, məmə in təhruahru e nəhmti Uhgîn, uə kəpə? Kəpə, nati tikə. ?Kəni iətəmimi təruru nəghati əuvsanien o nak? Mətæu-inu iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nitəu-pənien Lou məmə tuva məhruahru e nəhmti Uhgîn. Uhgîn tatol iətəmimi təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian əmə rəhan. ²⁸ Tol lanəha mətæu-inu kitah kautaskəlīm əskasik nətəligian məmə iətəmimi tətəhruahru e nəhmti Uhgîn e rəhan nəhatətəian, mətæu səniamə e nitəu-pənien Lou.

²⁹ Uhgîn, in səniamə Uhgîn rəha nətəm Isrel əmə. In Uhgîn min rəha Nanihlua min, ³⁰ mətæu-inu Uhgîn kətəih əmə, iətəm in otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmtin e suaru kətəih əmə, inu nəhatətəian rəhalah. Təhmen-əhmen əmə o nətəm Isrel mine Nanihlua min. ³¹ ?Təhro əha ræueiu e Lou əha? ?Nəhatətəian əha tatol Lou əha in nati əpnəpin? !Kəpə! Mətæu nian kəutəhatətə əmə e Uhgîn, kəni e nolian əha, kautohtæu=pæn əhruahru suaru pəhriən rəha Lou.

4

Uhgîn təmol Epraham təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian

¹ Epraham in nəukəti nəuaniləuis min rəha Isrel aupən.* Otətəlig-to e nati Epraham təmeruh məmə in suaru rəha nəhruahruian e nəhmti Uhgîn.

3:20 Sam 143:2; Rom 7:7; Kəl 2:16   **3:22** Kəl 2:16   **3:24** Rom 5:1   **3:29** Rom 10:12   **3:30** Dut 6:4; Kəl 3:20   **3:31** Mat 5:17   * **4:1** E japtə u, Pol təmətəkeikei mətəghati kəm nətəm Isrel məmə nolian rəha Uhgîn o nolian nətəmimi kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin e nəhatətəian, mətæu kəsənian məmə e natimnati min iətəm ilah kautol. Uhgîn təmāfəri iətəmimi agin mil keiu, Epraham mine Tefit. Uhgîn təmol ilau kuəhruahru e nəhatətəian rəhalau.

2-3 Nauəuə Rəha Uhgín tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgín, kəni Uhgín təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhan.” Tol lanəha, Uhgín təmöl Epraham təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e suaru rəha nolien təuvir min rəha Epraham. Nəmə nolien təuvir min in suaru rəha nəhruahruian, kəni Epraham təhrun nagət əfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgín, ko Epraham təsəfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgín, ko Epraham təsəfəriən o nati kəti.

4 Nian iətəmimi kəti tatol uək o nətəouiən, kəni rəhan iərməniḡ təsəniən məmə rəhan nətəouiən in neaniən kəti kəm in, mətəu iərməniḡ təkəikei məfən nətəouiən o rəhan uək. 5 Mətəu kitah kəsotolian uək məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgín. Kitah kotəhatətə əmə e Uhgín, kəni in tatol məmə kitah kəhuva motəhruahru e rəhatah nəhatətəiən. Uhgín pisin əmə in tatol nətəmimi min u kotərah kəutəhuva mətəhruahru e nəhmtin. 6 Tefit in min təməghati e nati u nian in təməni pətiḡm məmə nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmimi iətəm Uhgín tətəni məmə in təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e nolien təuvir iətəm iətəmi u təmöl. In təməni məmə, 7 “Nəuviriən pəhriən tatuvən o nətəmimi u Uhgín təmafəl rəhalah nolien tərəh, kəni in təmalu e rəhalah təfagə tərəh.

8 Nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi u Iərməniḡ təsaskəlimiən e nikin rəhan təfagə tərəh.”

9 Intəh. Kitah kəmotəḡtati e nolien təuvir min, kəni rəueiu kotəḡhati e nəḡḡ-pəniən.

? Nikitəmah təhti məmə nəuviriən pəhriən əha in rəha nətəmi əmə u kəməḡḡi-pən ilah, nətəm Isrel, uə nəuviriən pəhriən əha, in min rəha nətəmi kəsəḡḡi-pəniən ilah, Nanihluə min? Əuəh, rəha Nanihluə min. Iəmatəni məmə, Uhgín təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu e rəhan nəhatətəiən.

10 ?Kəni mətəu Uhgín təməni e nian pəhruvən məmə Epraham in təhruahru, nian kinəḡḡi-pən rəkis uə nian kəsəḡḡi-pən əhanəhiən? Uhgín *təmaupən* məni lanəha, *uərisiḡ* kəpənəḡḡi-pən.

11 ?Kəni təməḡḡi-pən Epraham o nak? In nəmtətəiən əmə iətəm təməḡətun pəhriən məmə in tinəhruahru rəkis e nəhmti Uhgín e rəhan nəhatətəiən. *Tinəhruahru rəkis*, kəni uərisiḡ kəmanəḡḡi-pən.

Kəni tol lanəha, in tatə rəha nətəmimi rəfin nətəm kəsəḡḡi-pəniən ilah, mətəu kəutəhatətə e Uhgín, kəni in tətəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. 12 Kəni in tatə rəha nətəmimi nəuvein min, ilah nətəm kəməḡḡi-pən ilah, inu nətəm Isrel. Mətəu in *səniəmə* rəhalah tatə mətəu-inu kəməḡḡi-pən ilah, mətəu in rəhalah tatə mətəu-inu ilah min kəutohtəu-pən *suaru rəha nəhatətəiən*. Aupən ikin, rəhalah tatə Epraham təmitəu-pən suaru u nian kəsəḡḡi-pən əhanəhiən.

13 Uhgín təmöl nəniəskasikiən kəm Epraham mine rəhan min nəuaniləuis min məmə niftəni otuva rəhan o nian kəti. Mətəu Lou səniəmə suaru iətəm nəniəskasikiən u otuva mol nipəhriənian lan. In otuva mol nipəhriənian e nəhruahruian iətəm təmsipən e suaru rəha nəhatətəiən. 14 Tol lanəha mətəu-inu nəmə nəniəskasikiən u tətəva matol nipəhriənian o nətəmimi nətəm kəutarəriə əmə e Lou, kəni nikiləh təhti məmə ilah kotəhruahru lan, kəni suaru rəha nəhatətəiən in nati əpnəpən əmə, kəni nəniəskasikiən tol nati əpnəpən əmə lan. 15 Mətəu nəḡhatəiən u, in nipəhriənian: Lou tətəni məmə nalpəniən mine niəməha rəha Uhgín tatuvən o nətəmimi nətəm kəutatḡḡli Lou, kəni ikin min rəfin Lou əha ikin, nətəmimi kəutatḡḡli. Tol lanəha, nolien

rəha nətəu-pəniən Lou rəha nətəm Isrel tatiuvi=pa nalpinian mine niəməha rəha Uhgín, kəni təsəliən məmə nəniəskasikien otuva mol nípəhriənien.

¹⁶ Tol lanəha, nəniəskasikien tətuvə matol nípəhriənien e nəmiəgəhien rəhatah e suaru rəha nəhatətəien məmə nəniəskasikien otuva e nəuviriən iətəm Uhgín tətətuati lan kəm tah, kəni kitah kotəhrun pəhriən məmə rəhan nəniəskasikien in rəha nəuaniləuis min rəfin rəha Epraham†, səniəmə rəha nətəmi min əmə u nətəm Uhgín təməfən Lou kəm lah, mətəu rəha nətəmimi min u, ilah min nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nəhatətəien rəha Epraham. In rəhatah ərəfin tətə. ¹⁷ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgín iətəm tətəni məmə, “Iəmol ik nəkuva tipə nətəmimi tepət.” E nəhmti Uhgín, Epraham in rəhatah tətə. In təməhatətə e Uhgín iətəm tətəfən nəmiəgəhien kəm nətəm kəmoħmis, kəni in təhrun nolien natimnati e nati agin tikə.

¹⁸ Uhgín təməniəkis kəm Epraham məmə in otuva tətə rəha nəuaniləuis min tepət, kəni namipin min okotepət motapirəkis. Kəni Epraham təmələhu=pən rəhan nətəligiən təskasik e Uhgín məhatətə iəkis lan məmə nəghatiən rəhan, in nípəhriənien, nati ənnapin in tiəkis agin məmə nəniəskasikien otuva mol nípəhriənien. ¹⁹ Nəhatətəien rəhan təseiuauiuiən, nati ənnapin in təhrun məmə nípətin tinəuəhli minəhmen əmə o nimisiən mətəu-inu rəhan nu iuakir o uan-hanrit, kəni təhrun məmə Serə tinapirəkis ikin katemək ikin kəni ko təseməkien.

²⁰ Epraham rəhan nəhatətəien təməsauit-əuitiən e nəniəskasikien rəha Uhgín. Nípəhriənien, rəhan nəhatətəien təmeviə muva məskasik təhmin min, kəni mətəfən nəni-viviən kəm Uhgín. ²¹ In təməhrun vivi e nikin məmə Uhgín tatos nəsanəniən o nolien rəhan nəniəskasikien tuva mol nípəhriənien. ²² O nati əha inəha, “Uhgín təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəien rəhan.” ²³ Nəghatiən u iətəm tətəni məmə, “Uhgín təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin,” kəməsətəien məmə rəha Epraham pišin əmə, ²⁴ mətəu kəmətəi min məmə rəhatah, iətəm Uhgín otəni məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin, kitah nətəm kəutəhatətə lan, inu Uhgín u təmosmiəgəh Iesu Iərməniəg rəhatah e nimisiən. ²⁵ Kəmegəhan=pa e Iesu tuva mimiə o təfagə tərəh min rəhatah, kəni Uhgín təmol in təmiəgəh min e nimisiən məmə in otol suaru məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin.

5

Nəməlinuiən mine nagianien

¹ Tol lanəha, Uhgín təməni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəien, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e nati u Iesu Kristo təmol o tah. Kəni rəueiu, kitah Uhgín kəutatig e nəməlinuiən. ² Kitah kəməutəhatətə e Iesu Kristo, kəni in təmos itah kəhuva e nəhmti Uhgín məmə okotos nəuviriən iətəm Uhgín təmətuati lan kəm tah. Kəni nəuviriən əha, kəutatig lanəha rəueiu. Kəni kitah kotəgiən mətəu-inu kitah kotəhrun vivi agin məmə okotos nəpətiən əhəgəhəg rəha Uhgín. ³ Kəni nati kəti min, kitah kəutəgiən əmə nian kəutatig e nian əskasik min mətəu-inu, kitah kotəhrun məmə nian əskasik min kəutasiru e tah məmə okotəhtul əskasik e nərahien. ⁴ Kəni nian kəutəhtul əskasik, Uhgín, nikin tagiən o tah. Kəni nian kotəhrun məmə Uhgín nikin tagiən o tah, kəni kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgín. ⁵ Kəni natimnati iətəm kəutələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgín ohni,

4:15 Rom 3:20; 5:13 † **4:16** Inu nətəm Isrel mine Nanihluə min u nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nəhatətəien. **4:16** Kəl 3:7 **4:17** Jen 17:5 **4:17** Jon 5:21 **4:18** Jen 15:5 **4:19** Jen 17:17 **4:22** Jen 15:6 **4:25** Rom 4:19 **4:25** Aes 53:4-5 **5:3** Jem 1:2-3; 1Pitə 1:5-7

kotàhrun mämə okəhuva motol nìpəhrìaniän mätəu-inu, in təməfa Narmìn Rəhan kəm tah, kəni Narmìn tətəfa nolkeikeiän rəha Uhgìn tərìauəh e nikitah.

⁶ Kəni aupən, rəhatah nəsənaniän təmatikə əhanəh o nosmiəgəh aruiän itah, mätəu e nian əhruahru iätəm Uhgìn təməni, kəni Kristo təmimìs o nosmiəgəhiän itah nətəm kotərah u kəsotisiaiän Uhgìn. ⁷ E rəhak nətəligiän, in nati tiäkis agin mämə iätəmi kəti otegəhan mämə in otimìs o iätəmi kəti mìn nati əpnapìn rəhan nolìän təhruahru. Mätəu nəmə təhro iätəmi kəti otimìs o iätəmi kəti mìn iätəm rəhan nolìän təuvir agin o nətəmimì. ⁸ Mätəu Uhgìn təməgətun rəhan nolkeikeiän asoli kəm tah e nolìän u mämə, nian kitah nətəmi kəmautol əhanəh təfagə tərəh, kəni Kristo timis o tah.

⁹ Tol lanəha, Uhgìn təmöl itah kotəhruahru e nəhmtin e nira Kristo iätəm təmāi nian təmimìs o tah. Kəni mätəu-inu nati u in nìpəhrìaniän, kitah kotəhrun vivi mämə Kristo otosmiəgəh itah e niäməha mine nalpinian rəha Uhgìn e naunun nian. ¹⁰ Nian kəmautol tikimìr kitah Uhgìn, mätəu in təmöl itah kəhuva rəhn-niəli mìn mätəu-inu Nətin təmimìs. Kəni mätəu-inu təmöl itah kəhuva rəhn-niəli mìn, nati kəti iätəm tapirəkis inu mämə kitah kotəhrun vivi mämə Uhgìn otosmiəgəh itah e nalpinian mine niäməha rəhan, mätəu-inu Kristo tətəmiəgəh. ¹¹ Kəni nati kəti mìn, nikitah tagiän mämə kəməhuva kətiəh kitah Uhgìn e lərməniəg rəhatah Iesu Kristo, iätəm Uhgìn təmìuvi=pa itah lan kəhuva rəhn-niəli mìn.

Atəm təmìuviəpa nìmisian, kəni Kristo təmos nəmiəgəhiän

¹² Aupən agin, suah u Atəm, təmöl təfagə tərəh, kəni tol lanəha, iätəmi kətiəh əmə u təmos təfagə tərəh muva e nəhue niftəni. Kəni təfagə tərəh təmələs nìmisian muva ikin. Kəni tol lanəha, nətəmimì rəfin okotəkəikei mohmìs mätəu-inu ilah rəfin kautol təfagə tərəh. ¹³ Nìpəhrìaniän, nətəmimì kəmotol təfagə tərəh uərisig Uhgìn təmənəfa Lou. Uhgìn in təməsakiliän rəhalah nolìän mämə tərəh, kəni məsətəi rəkis-pəniän mämə rəhalah kəti təfagə, mätəu-inu e nian əha lou tikə əhanəh mämə okotətgəhli. ¹⁴ Mätəu nati əpnapìn Uhgìn təməsətəi rəkisiän təfagə tərəh mìn rəhalah, nətəmimì nətəm kəutətig e nian rəha Atəm mətəuarus=pa Mosis, ilah rəfin kəmohmìs. Əuəh, nati əpnapìn nətəmi mìn əha kəməsotoliän təfagə tərəh təhmen e təfagə tərəh rəha Atəm iätəm təməhti nəghatiän pəhriän rəha Uhgìn, mätəu ilah rəfin kəmohmìs.*

E nolìän mìn nəuvein, Atəm in təhmen e Kristo iätəm təmuərisig lan, mätəu-inu nati nak iätəm Atəm təmöl, tatuvən o nətəmimì rəfin, təhmen=pən əmə mämə nati nak Kristo təmöl tatuvən o nətəmimì rəfin. ¹⁵ Mätəu nati nak Uhgìn təməfa tol pisin agin e təfagə tərəh rəha Atəm. Təfagə tərəh rəha suah kətiəh əmə u, Atəm, təmìuvi=pa nìmisian o nətəmimì tepət, kəni inu in nati asoli. Mätəu nati asoli tapirəkis, in nəuviriän asoli rəha Uhgìn iätəm in təməan pik kəm nìmənin nətəmimì tepət lan o nafəliän təfagə tərəh rəhalah, kəni nati əha təmuva e nəuviriän rəha iätəmi kətiəh əmə u, Iesu Kristo.

¹⁶ Iəkəni mìn mämə, nəuviriän asoli rəha Uhgìn iätəm in təmətuati lan kəm nətəmimì, in tol pisin agin e nəua təfagə tərəh rəha iätəmi kətiəh əmə əha. Suah u təmöl təfagə tərəh kətiəh əmə, kəni Uhgìn təmakil muh mələhu nəghatiän lan mämə nətəmimì rəfin otəkəikei motos nalpinian o rəhalah təfagə tərəh mìn. Mätəu uərisig, nati əpnapìn nətəmimì tepət kəmautol təfagə tərəh tepət, aupən muvən mətəuarus rəueiu, kəni Uhgìn təməfa nati təuvir agin kəm

5:8 Jon 3:16; 1Jon 4:10   **5:9** Rom 1:18; 2:5; Efəs 2:3-5   **5:12** Jen 3:6; Rom 6:23   **5:13** Rom 4:15

* **5:14** Təfagə rəha Atəm in nəhtiän nəghatiän əhruahru pəhriän rəha Uhgìn. Uərisig, nətəmimì kautol təfagə tərəh, mätəu Uhgìn təməsəghati əhruahruian kəm lah təhmen e Atəm.   **5:14** Jen 3

tah, kəni təmol məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatah nalpiniən tikə. ¹⁷ Nipəhriənian məmə təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə, Atəm, təmol nimisiən tətarmənig e nətəmimi rəfin, kəni inu nati asoli. Mətəu nati asoli kəti min tapirəkis məmə, nati iətəmi kətiəh əmə təmol, inu Iesu Kristo. Nətəmimi rəfin nətəm kautos nəuviriən rəha Uhgın iətəm in təmətuati əpnəpən əmə lan kəm lah, kəni motəhatətə məmə Uhgın fatol ilah kəutəhruahru e nəhmtin, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin. Kəni ilah Kristo, okotarmənig e natimnati rəfin.

¹⁸ Əuəh, təfagə tərəh kətiəh əmə rəha Atəm təmol məmə Uhgın təmakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmimi rəfin məmə okotəkeikei motos nalpiniən. Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nati əhruahru kətiəh əmə rəha Kristo təmol suaru məmə nətəmimi kotəhrun məhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Kəni nəhruahruian əha, fatol məmə nətəmimi rəfin kotəhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin. ¹⁹ Nətəmimi tēpət kəməhuva nol təfagə tərəh min mətəu-inu iətəmi əha Atəm *təməhti* nəuia Uhgın. Mətəu nətəmimi tēpət okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu iətəmi kəti min, Kristo, *təmol* nəuia Uhgın.

²⁰ Uhgın təməfa Lou məmə təfagə tərəh otəva mol iahgin, kəni məmə nətəmimi okotəhrun noliən tərəh min rəhalah. Mətəu nian təfagə tərəh təmuva mol iahgin, nəuviriən iətəm Uhgın təmətuati əpnəpən əmə lan təmuva iahgin təhmin min mapirəkis, ²¹ məmə nəuviriən otəri mapirəkis təfagə tərəh min. Təfagə tərəh təmətarmənig e nətəmimi rəfin matiuvī=pa nimisiən e lah. Mətəu rəueiu nəuviriən iətəm Uhgın təmətuati lan kəm tah otarmənig, kəni nəuviriən əha otol məmə nətəmimi okotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni motos nəmiəgəhiən itulin e Iesu Kristo rəhatah İərmənig.

6

Nəsanəniən rəha təfagə tərəh ko təsəlis-ərainiən itah

¹ ?Kəni tol lanəha o nati əha, kitah okotəhrəni? Nətəmimi nəuvein okotəni məmə, “Təuvir məmə okotəkeikei əmə e noliən təfagə tərəh mətəu-inu Uhgın otəfa rəhan nəuviriən tēpət min kəm tah lan.” ?Mətəu kitah okotəni nəghatiən təhmen e nati u? * ² !Kəpə, təsəhruahruian! Nian təfagə tərəh tətalkut məmə otīuvi=pən itah tərəh ikin, kəni nikitah təkēikei məhti məmə, təhmen əmə məmə kəməhmis rəkis lan e təfagə tərəh, kəni ko kəsotoliən nəuiən rəueiu. ³ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kəmol bəptais e tah, kəni bəptais əha tətəgətun məmə kitah kəməhuva kətiəh kitah Kristo. Kəni nian Kristo təmimis, təhmen əmə məmə kitah kəməhmis kitah min, u nipətin təni məmə nəmiəgəhiən rəhatah e noliən təfagə tərəh, in təmimis. ⁴ Tol lanəha, nian kəmol bəptais e tah, in təhmen məmə kəməhmis, kəni kitənim itah kitah Kristo. Kəni Uhgın Tətə təmosmiəgəh Kristo e nimisiən e nəsanəniən asoli rəhan. Kəni təhmen-əhmen əmə məmə Kristo təmiəgəh min, kitah kotəhrun nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən vi.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, kəməhuva kətiəh kitah min e nimisiən rəhan, kəni okəhuva min kətiəh kitah min e noliən iətəm Uhgın təmosmiəgəh in lan e nimisiən. ⁶ Kitah kotəhrun məmə nian kəməhti=pən Kristo e nigī kəməluau, kəməhti=pən ilah rəhatah nəmiəgəhiən rəha noliən əuas min məmə, otərəkin noliən əuas rəhatah iətəm tolkeikei pik təfagə tərəh, rəhatah nəmiəgəhiən rəha noliən əuas əha təmimis. Kəni təmol məmə təfagə tərəh otəsarmənig

5:18 1Kor 15:22   **5:19** Aes 53:11   **5:21** Rom 6:23   * **6:1** Inu in nati asoli kəti u nətəm İsrəl kəsotolkeikeiən e nəghatiən rəha Pol. In tətəni məmə Uhgın in tatosmiəgəh iətəmimi e nolkeikeiən rəhan, mətəu səniəmə e natimnati təuvir min nətəmimi kautol. İlah kəutəni məmə nəmə tol lanəha, kəni nətəmimi okotol əpnəpən əmə təfagə tərəh min! Konu, ilah kəutəni məmə nətəligiən rəha Pol təsəhruahruian.   **6:3** Kəl 3:27

minian e tah, ⁷ mätəu-inu iätəmini iätəm təminis, nəsanəniən rəha təfagə tərəh təsarməniğ minian lan.

⁸ Mätəu-inu kəmoħmis kitah Kristo, kəni tol lanəha, kotəhatətə məmə okotəmiəgəh kitah min rəueiu, mine nian iätəm təpanuva. ⁹ Kotəhatətə lanəha mätəu-inu kotəhruən məmə Uħgin təmosmiəgəh Kristo e nimisiən, kəni tol lanəha ko təsimis minian. Nimišian təsarməniğ minian lan. ¹⁰ In təminis mau kətiəh əmə, kəni e nimisiən rəhan təmos rəkis nəsanəniən rəfin rəha təfagə tərəh. Mätəu tətəmiəgəh rəueiu, kəni e nəmiəgəhiən rəhan, in təməmiəgəh məmə otəfəri nərgi Uħgin.

¹¹ Kəni e nolian əhmen əmə əha, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəmoħmis e təfagə tərəh. Təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o niuvi-pəniən itəmah. Mätəu e nəmiəgəhiən rəhatəmah əha rəueiu, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəutəmiəgəh e Uħgin mine nolian vi mätəu-inu nəmautol kətiəh itəmah Kristo Iesu, kəni nolian vi əha otəfəri nərgi Uħgin.

¹² Tol lanəha, sotəgəhaniən məmə təfagə tərəh tətərməniğ e ni-pətətəmah u nautos rəueiu iätəm otəpanimis nian kəti. Sotəgəhaniən məmə onautol nəuia nətəliğin tərəh rəha ni-pətətəmah. ¹³ Kəni sotəgəhan minian e ni-pətətəmah min məmə nautol təfagə tərəh lan. Mätəu otegəhan=pən e nəmiəgəhiən rəhatəmah rəfin kəm Uħgin, mätəu-inu itəmah nətəmini nətəm Uħgin təməmkirəkis itəmah e nimisiən məmki=pən itəmah e nəmiəgəhiən. Kəni otegəhan e ni-pətətəmah min məmə okotol nolian min iätəm kotəhruəhru e nəħmti Uħgin.

¹⁴ Tol lanəha mätəu-inu, təfagə tərəh otəsarməniğin e təmah mätəu-inu, nəsotətiğ əhğəliən Lou iätəm təsasiriən e təmah məmə nəsotoliən təfagə tərəh. Mätəu nəutətiğ əhğəl nəuviəriən iätəm Uħgin tətətuati lan kəm təmah, kəni e nəuviəriən əha, in otəsiru e təmah məmə nəsotoliən təfagə tərəh.

Iol əhruin min rəha nolian əhruəhru

¹⁵ ?Kəni rəueiu iətəni min məmə, kitah okotəhrəni? Nəmə iətəmi kəti otəni məmə, pəh okotol təfagə tərəh mätəu-inu, Lou təsarməniğin e tah, mätəu nəuviəriən əmə rəha Uħgin iätəm tətətuati lan kəm tah tətərməniğ e tah. ! Kəpə, təsəhruəhruən![†] ¹⁶ Nəkotəhruən uə kəpə məmə, nian nəutəgəhan=pən e təmah kəm iətəmi kəti məmə nautol nəuiən, kəni itəmah rəhan nol əhruin min, kəni itəmah nol əhruin min rəha iətəmi u nautol nəuiən. Suaru keiu o ni-təu-pəniən. E suaru kəti, nəutəhuva motəhmen e nol əhruin min rəha təfagə tərəh, kəni suaru u tatuvən o nimisiən. Kəni e suaru kəti min, nəutəhuva motəhmen e nol əhruin min rəha nolian nəuia Uħgin, kəni suaru u tatuvən o nəhruəhruən e nəhmti Uħgin.

¹⁷ Kitah kəutəni-vivi Uħgin məmə nati əpnəpən əupən nəmautol motəhmen e nol əhruin min rəha təfagə tərəh, mätəu uərisig, nəmotəuhlin itəmah məmə onəkotol e nikitəmah rəfin nəgətuniən iätəm iəmətəgətun itəmah lan. ¹⁸ Uħgin təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o narməniğin e təmah. Kəni nəməhuva motəhmen e nol əhruin min rəha nolian min iätəm kotəhruəhru e nəhmti Uħgin.

¹⁹ Iətəghati e nətəliğin min iätəm nətəmini kotəhruən, inu iol əhruin mine iətəmi asoli, mätəu-inu nətəliğin rəhatəmah təsəhmenian o nəhruinən natimnati rəha Uħgin. Əupən ikin, nəmotəgəhan e ni-pətətəmah məmə ilah iol əhruin rəha nolian min iätəm tatol naulisiən əmə, mine iol əhruin rəha nərahian iätəm tətəri tətət. Mätəu rəueiu otegəhan=pən e lah məmə ilah iol əhruin rəha nolian iätəm kotəhruəhru, kəni nəkəhuva nətəmini nətəm Uħgin təmələhu kalin rəkis məmə rəhan min.

²⁰ Nian itamah nēmautol iol əhruin rəha təfagə tərəh, nolian iətəm təhruahru e nəhmti Uhgīn təsarmənīgīən e təmah. ²¹ ?Nəuan nəuvīriən nak nāmotos e nēmiəgəhīən rəhatəmah e nolian tərəh min iətəm nəutaulis ohni əha rəueiu? !Nəuan nolian tərəh min əha, in nīmisiən əmə! ²² Mətəu rəueiu, Uhgīn tēmītis itamah e təfagə tərəh, kəni nēməhuva iol əhruin min rəhan, kəni nəuan nəuvīriən iətəm nəutəhli, tatit itamah mēmə nəkəhuva nətəmimi rəha Uhgīn e nīkitəmah rəfin. Kəni uərisig lan, onautos nēmiəgəhīən itulin. ²³ Tol lanəha, mətəu-inu nətəouiən rəha təfagə tərəh in nīmisiən, mətəu neanīən rəha Uhgīn in nēmiəgəhīən itulin e Kristo Iesu rəhatah Iərmənīg, kəni Uhgīn tətəan ərəfin nēmiəgəhīən itulin u e nīkin agiən.

7

Lou təsarmənīgīən e tah

¹ Piak min mine nəuvīnik min. Itamah nəkotəhrun nolian rəha lou. Lou min kəutarmənīg e nətəmimi nian ilah kəutəmīgəh əmə. ² Təhmen e nati u. Nəmə pətan kəti iətəm təmol marit, lou tətəni mēmə in rəhan əmə əha iərman nian in tətəmīgəh. Mətəu nēmə iərman əha timis, kəni lou rəha marit təsaskəlīm minīən pətan əha, kəni in təhrun nītəu=pən minīən iərman pīsīn kəti. ³ Mətəu nēmə in tatitəu=pən iərman pīsīn kəti nian rəhan iərman tətəmīgəh əhanəh, kətəni mēmə in tətərəkīn rəhan iərman. Mətəu nēmə rəhan iərman tēmīmīs, lou əha rəha marit təsaskəlīm minīən pətan əha, kəni nati ənpapīn tatitəu=pən iərman pīsīn, in təsərəkīniən rəhan iərman aupən.

⁴ Piak min mine nəuvīnik min. E nolian əhmen-əhmen əmə, mətəu-inu nīnotol kətīəh itamah Kristo, təhmen əmə mēmə itamah nēmohmīs itamah min e nīgi kəməluu. Kəni mətəu-inu nēmohmīs, Lou rəha Mosis təsaskəlīm minīən itamah əha rəueiu. Uhgīn tēmītis itamah o nītəu-pəniən əhruahru natimnati rəfin agiən e Lou mēmə Uhgīn otosmīgəh itamah. Kəni itamah nəkotəhmen=pən əmə e pətan kəti iətəm rəhan iərman in tēmīmīs, kəni rəueiu in təsoliən marit, kəni in təhrun nītəu-pəniən iərman pīsīn. Rəhatəmah iərman aupən, in Lou. Mətəu rəueiu, itamah nəutohtəu=pən iətəmi pīsīn u Kristo, iətəm Uhgīn təmosmīgəh e nīmisiən. Kəni nəutohtəu=pən in mēmə nəkotəuə nəuan təuvīr, iətəm in nolian təuvīr min iətəm kəutisiəi Uhgīn.

⁵ Nian nətəlīgīən tərəh rəha iətəmimi* tətərmənīg e tah, nətəlīgīən tərəh min rəhatah kəutiuvī=pən itah mēmə okotol nolian tərəh min e nīpətītah. Kəni nian Lou tətəni mēmə okəsotolīən nolian tərəh min əha, tol mēmə nīkitəh tətəhti pik nolian tərəh min, kəni kəutolkeikei mautil təhmin nolian tərəh min. Tol lanəha, kəmotol təfagə tərəh tēpət. Kəni nəua təfagə tərəh min əha, in nīmisiən əmə. ⁶ Mətəu rəueiu, kitəh kəsotohtəu=pən minīən Lou rəha Mosis mēmə okotos nēmiəgəhīən itulin, mətəu-inu təhmen əmə mēmə kitəh kəmohmīs e Lou əha. Kəni tol lanəha, Lou təsarmənīgīən e tah u rəueiu. Kəni rəueiu, kitəh iol əhruin min rəha Uhgīn, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru əuas o nītəu-pəniən Lou iətəm in nati kəti əmə iətəm kəmətēi rəkīs, mətəu kəutohtəu=pən suaru vi rəha Nərmīn Rəha Uhgīn.

Lou tatol mēmə nətəmimi kəutil təfagə tərəh

⁷ ?Kəni ko, kitəh okotəhrəni? ?Lou in nati tərəh mətəu-inu tatol mēmə kitəh kəutil təfagə tərəh? !Kəpə, təsəhruahruīən! Mətəu pəhriən, iəu iəkəhrun əmə mēmə təfagə tərəh təhrō lanu mətəu-inu Lou tətəgətun iəu lan. Nəmə

6:23 Rom 5:12,15   **7:4** Rom 6:2,11   * **7:5** Nətəmimi rəfin kəutil təfagə tərəh mətəu-inu nətəlīgīən tərəh rəha iətəmimi tatətig e tah rəfin. Nətəlīgīən tərəh əha tatiuvī=pən itah mēmə kəutil təfagə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə mēmə okəsotolīən təfagə tərəh motol nolian təuvīr. Uhgīn əmə təhrun nəfaiən nətəlīgīən vi kəm tah.   **7:6** Rom 8:2; 6:4

Lou in tãmasãnian mãmã iãsolian nolian rãha nolkeikeian nati kãti rãha iãtãmi pisin, kãni ko iãsãhrunian nolian ãha mãmã tãhro lanu.† 8 Mãtãu tãfagã tãrah tãmaskãlim nãghatian rãha Lou, mol rãhan lan ioluak, kãni tãmol mãmã nolian rãha nolkeikeian nati kãti rãha iãtãmi pisin tãmuva tãpõt e nikik. Mãtãu nãmã Lou tãmikã, kãni tãfagã tãrah rãhan nãsanãnian tãmikã lanãha, tãhmen mãmã tãmimis.

9 Aupãn ikin, nian iãmãtãruru ãhanãh Lou, nikik tãsãhtian tãfagã tãrah rãhak, iãmãtatig vivi ãmã. Mãtãu nian iãmãhrun mãmã Lou ãha ikin, kãni nãsanãnian rãha tãfagã tãrah tãmuva mãmã iãgãh mãskasik, kãni inãhrun mãmã inimis rãkis, inãha iãu isãu o Uhgìn. 10 Kãni iãmeruh mãmã Lou ãha iãtãm tãmuva mãmã otol iãtãmimi tãmãgãh, mãtãu nãpãhrìrianian tãmãuvi=pa ãmã nimisian. 11 Tol lanãha mãtãu-inu, tãfagã tãrah tãmaskãlim nãghatian rãha Lou, mol rãhan lan ioluak, kãni tãmãiuã lak. Nikik tãmãhti mãmã nãmã iãmalkut o nitãu-pãnian Lou rãha Mosis, kãni iãkos nãmãgãhian itulin. Mãtãu inãruru nolian, kãni e nãghatian rãha Lou, iãkãkeikei mimis o tãfagã tãrah min rãhak. 12 Tol lanko, iãmãgãtun mãmã Lou tasim tãmãsipãn e Uhgìn, kãni nãghatian min rãha Lou kãmãtãsipãn e Uhgìn motãsim, motãhruahru, motãuvir motãsiru e nãmãmimi.

13 Kãni nãmã tãhro iãtãmi kãti otãni mãmã, “?Tãhro lanu mãmã Lou in nati tãuvir kãti, mãtãu tãmol mãmã iãmimis, inãha iãu isãu o Uhgìn?” !Mãtãu kãpã, tãsãhruahruian! Nian iãmãhrun nãghatian rãha Lou iãtãm in tãuvir, nikik tãmuvãn o nolian tãfagã tãrah, kãni iãu iãmol tãfagã tãrah iãtãm nãuan in nimisian. Tol lanãha, tãfagã tãrah tãmol mãmã iãkãkãmis. Kãni rãueiu iãkãhrun mãmã nolian tãrah min rãhak, ilah tãfagã tãrah pãhrìrian. Kãni nian iãmeruh nãghatian rãha Lou, inãhrun mãmã tãfagã tãrah in nati tãrah agin.

14 Kitãh kotãhrun mãmã Lou tãmãsipãn e Uhgìn. Mãtãu iãu, iãu iãtãmimi ãmã. Kãni kãtuati lak mãmã iãu iol ãhruin kãti, kãni tãfagã tãrah in rãhak iãtãmi asoli. 15 Nian min nãuvein, iãsãhrunian natimnati iãtãm iãtol, mãtãu-inu nati tãuvir min iãtãm iãkolkeikei mãmã iãkol, iãsolian, mãtãu iãtol ãmã nati iãtãm iãsolkeikeian. 16 Iãkãhrun vivi mãmã tãfagã tãrah iãtãm iãtol in nati tãrah, kãni iãsolkeikeian mãmã iãkol. Kãni nian iãtãtãu tãrah e nikik o tãfagã tãrah u, in nãmãtãtãtãn kãti mãmã Lou tãtol rãhan uak, kãni Lou in nati tãuvir kãti. 17 Tol lanãha, sãniamã iãu iãtãm iãtol tãfagã tãrah min, mãtãu nolian rãha tãfagã tãrah iãtãm tãtatig e rãhak nãtãligian nian rãfin, tãtol mãmã iãkol nolian tãrah min. 18 Iãkãhrun mãmã nãtãligian tãrah rãhak otãsegãhanian mãmã iãkol nati tãuvir kãti. Iãkãhrun in nãpãhrìrianian mãtãu-inu iãkolkeikei mãmã iãkol nati iãtãm tãuvir, mãtãu ko iãsolian. 19 Nati nak iãtol sãniamã in nati tãuvir iãtãm iãkolkeikei mãmã iãkol, mãtãu iãtol ãmã tãfagã tãrah iãtãm iãsolkeikeian mãmã iãkol. 20 Kãni nãmã iãkol nati nak iãtãm iãsolkeikeian mãmã iãkol, sãniamã iãu pãhrìrian u iãtol, mãtãu tãfagã tãrah iãtãm tãtatig lak tãtol.

21 Tol lanãha, iãteruh mãmã nolian kãti tãtol uak e nãmãgãhian rãhak nian rãfin. Nolian ãha tol lanãha mãmã, nian iãkolkeikei mãmã iãkol nati tãuvir, mãtãu tãfagã tãrah uãha iãukir ohniãu tãtiuvi=pãn iãu e tãfagã tãrah. 22 E nikik rãfin, iãkolkeikei Lou rãha Uhgìn, 23 mãtãu iãteruh min lou kãti min iãtãm tãtol uak e nãmãgãhian rãhak iãtãm tãtãluagin ilau rãhak nãhrunian, malis iãu, mãtol mãmã iãu iol ãhruin rãha tãfagã tãrah iãtãm tãtol uak e rãhak nãmãgãhian. 24 !Kãsi, iãtãtãu tãrah pik agin! Nãpãtik tolkeikei mãmã iãkol

† 7:7 E nãghatian min rãha fes 7:7-25, nian Pol tãtãni “iãu,” mãtãu nãpãti nãghatian u mãmã in tãtãghati e nãmãmimi rãfin. 7:7 Eks 20:17; Dut 5:21; Jen 3 7:10 Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 7:11 Jen 3:13 7:12 1Tim 1:8 7:15 Kãl 5:17 7:23 Kãl 5:17; 1Pitã 2:11

təfagə tərəh. !Əui! ?Kəmə pəh otitis iəu e nolkeikeiən tərəh mīn əha iətəm tatit iəu e nīmisiən mol iəu iətətig isəu o Uhgīn? ²⁵ !Pəh kotəni-vivi Uhgīn. Iesu Kristo rəhatah İarməniġ in otol!

Kəni tol lanəha, nəmiəgəhiən rəhak tol mīn lanu məmə, iəu iol əhruiñ rəha Lou rəha Uhgīn e rəhak nətəligiən vi, mətəu e nətəligiən tərəh rəhak, iəu iol əhruiñ rəha lou rəha təfagə tərəh.

8

Noliñ rəha nitəu-pəniən Narmin Rəha Uhgīn

¹ Kəni nəua nəghatiən rəfin mīn əha tol mīn lanu lan, məmə Uhgīn tətəni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin mətəu-inu kəutəhatətə e nati iətəm Kristo təmol o tah. Kəni tol lanəha, Uhgīn ko təsuhian, kəni məsələhuiən nəghatiən məsoliən nalpinian kəti rəha nətəmimi mīn u kəməhuva kətiəh ilah Kristo Iesu, ² mətəu-inu nəsanəniən rəha Narmin, iətəm tətəfa nəmiəgəhiən vi kəm tah e Kristo Iesu, in təmitis itah e nəsanəniən rəha təfagə tərəh mine nīmisiən.

³ Lou təruru nitisiən lanəha itah, mol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu, kitah nətəmimi əmə, kəni rəhatah nəsanəniən tikə o noliñ nati iətəm Lou tətəni. !Mətəu nati iətəm Lou təruru noliñ, Uhgīn təmol! Inu, təmahli=pə Nətin əhruahru kəni təmuva iətəmimi məhmen e tah.

Kəni Uhgīn təmakil muh mələhu nəghatiən mol nalpinian o təfagə tərəh iətəm kitah nətəmimi rəfin kəutol. In təmol lanəha nian təmol Nətin təmuva sakrifais o təfagə tərəh mīn rəfin rəhatah. ⁴ Uhgīn təmol lanəha məmə, nəghatiən əhruahru mīn rəha Lou okəhuva motol niyəhrioniən e nəmiəgəhiən rəhatah iətəm kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, mətəu kəutohtəu=pən suaru iətəm Narmin Rəha Uhgīn tətəgətuñ itah lan.

⁵ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm nətəligiən tərəh rəhalah tolkeikei nian rəfin. Mətəu nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən noliñ iətəm Narmin Rəha Uhgīn tolkeikei, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm Narmin Rəha Uhgīn tolkeikei. ⁶ Nəmə nətəligiən tərəh rəha iətəmimi in tətərməniġ lan, kəni iətəmi əha tatitəu=pən əmə suaru rəha nīmisiən. Mətəu nəmə Narmin Rəha Uhgīn tətərməniġ e rəhan nətəligiən, kəni iətəmi əha tatitəu=pən suaru rəha nəmiəgəhiən mine nəməlinuiən. ⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, tatol tikimīr ilau Uhgīn, mətəu-inu təsitəu-pəniən lou mīn rəha Uhgīn, kəni in təruru aġin nitəu-pəniən. ⁸ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, ko kəsotoliən niġi Uhgīn tagiən.

⁹ Mətəu itəmah nəsotohtəu-pəniən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi. Niyəhrioniən məmə Narmin Rəha Uhgīn tətətig e təmah, kəni nəutohtəu=pən noliñ iətəm Narmin Rəha Uhgīn tolkeikei. İətəmimi iətəm Narmin Rəha Kristo təsatigiən lan, in səniəmə iətəmimi rəha Kristo. ¹⁰ Mətəu Kristo tətətig e təmah. Kəni nati əpnəpīn niyətətməh otəkeikei mīmīs o təfagə tərəh, mətəu narmitəmah tətəmiəgəh mətəu-inu itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgīn.

¹¹ Narmin Rəha Uhgīn tətətig e təmah, inu Narmin Rəha Uhgīn u iətəm təmol Kristo Iesu təmiəgəh mīn e nīmisiən. Niyəhrioniən, niyətətməh otimīs nian kəti. Mətəu e Narmin Rəhan, Uhgīn otəfinə mīn nəmiəgəhiən e niyətətməh.

¹² Piak mīn mine nəuviniġ mīn. Mətəu e natimnati mīn əha, kitah kotəkeikei motətig motohtəu=pən nati iətəm Uhgīn tolkeikei, mətəu kəsotətiġiən mohtəu=pən nati iətəm nətəligiən tərəh rəha iətəmimi tolkeikei məmə otol,

¹³ mətəu-inu nəmə nəkotətiġ motohtəu=pən nati iətəm nətəligiən tərəh rəha

iätämimi tolkeikei, näkotäkeikei mohmis. Mätäu nämä e Narmän Raha Uhgän näkotuhamu nolän raha iätämimi, kani onäkotämiägäh, ¹⁴ mätäu-inu nätamimi räfin nätam Narmän Raha Uhgän tatit ilah, ilah nenäti Uhgän min.

¹⁵ Itamah näkotährun mämä inu in nipähränian mätäu-inu Uhgän tämäfina Narmän Rahan käm tämah, kani Narmän täsolian itamah näkotägin min e Uhgän, tähmen e iol ähruin nati kätä tätägin e rahan iätämi asoli. Käpä, mätäu Narmän rahan tämol mämä Uhgän tämähli itamah. Kani Narmän tatol mämä kitah kotährun nänian käm Uhgän mämä, “!Ik rähatimah tatä!” ¹⁶ Kani Narmän aru Raha Uhgän tätäni käm narmitämah mämä kitah nenäti Uhgän min. ¹⁷ Kani mätäu-inu kitah nenätin min, kitah okotos natimnati täuvir min iätäm Uhgän tämälähu kalin mämä rähatah. Kani kitah Kristo okotos natimnati min äha. Kitah kotährun mämä inu nipähränian mätäu-inu kitah kautätäu nahmäian kitah min, kani ko kotährun mämä Uhgän otäfa nisialän käm tah tähmen e iätäm otol e Kristo.

Nepätian ähagähag räha Uhgän iätäm tätuva

¹⁸ Iäkährun mämä nahmäian iätäm kautätig lan u räueiu, okoteruh mämä ilah nati äpnäpin ämä nian Uhgän otol äpu nepätian ähagähag rahan käm tah. ¹⁹ Nipähränian, natimnati räfin iätäm Uhgän tämol, inu niftäni mine natimnati iätäm kauteviä lan, mine neai, mine nati miägäh min, ilah kautähtahnin motolkeikei pik mämä okoteruh nian iätäm Uhgän otol pätigäm mämä nenätin min u nipäh min.

²⁰ Kautäsal=pän lanäha mätäu-inu Uhgän tämol mämä natimnati räfin iätäm in tämol, ilah kautätig e nählmä närahian, motäruru nolän usk täuvir min iätäm rähalah aupän ikin. Ilah käsolkeikeian lanäha, mätäu in Uhgän iätäm tämol lanäha e lah. Kani in tämolkeikei mämä ilah okotälähu=pän rähalah nuhuinän lan, ²¹ mämä in otitis ilah e nämnämätian mine nimisian iätäm ilah kautätig pährän lan. Kani in otitis ilah lanäha mämä in tährun näfanian nepätian ähagähag kätiah ämä käm lah iätäm otäfan käm nenätin min.

²² Kitah kotährun mämä aupän ägin mätäuärus=pa äha räueiu, natimnati räfin iätäm Uhgän tämol, kautäsäk tähmen e pätan kätä iätäm tätääu nahmäian mämä otäläs nätin. ²³ Kani säniämä natimnati min ämä iätäm Uhgän tämol, ilah kautäsäk lanäha. Mätäu kitah min kautäsäk lanäha, nati äpnäpin mämä Uhgän tämäfa räkis nati täuvir käm tah, u Narmän Rahan. Kani Narmän in näuvetin raha natimnati täuvir ägin min iätäm Uhgän otäpanäfa nian kätä. Kani räueiu kautähtahnin e nian ähruahru mämä Uhgän otägahan=pa äräfin käm tah natimnati iätäm tämähli itah ohni. Kani in otitis nipätitah äuas min, mäfa in vi min. ²⁴ Tämtäuäuin e nian Uhgän tämosmiägäh itah, kitah kautälähu=pän äskasik rähatah nuhuinän e natimnati min äha. Pährän, kitah kästos ähanähian natimnati min u. Nämä kinotos räkis, kani kästohuinän ohni. ²⁵ Mätäu kautälähu=pän rähalah nuhuinän e nati kätä iätäm kästos ähanähian, kani motol rähalah nätälgian täfämäh mäutähtahnin mäutähtul äskasik.

²⁶ Kani tähmen mämä nolän raha nuhuinän äha tätasiru e tah, Narmän Raha Uhgän tätasiru e tah e rähatah näpöuian, tähmen lanu mämä, kitah kotäruru mämä nati nak kotäkeikei motäfaki ohni, mätäu Narmän Raha Uhgän tätäni rähatah lan nian kitah kautähkimis e nolän kätä iätäm näghätian tikä lan. ²⁷ Kani Uhgän iätäm in tährun näki nätamimi, in tährun nati Narmän Rahan

tətəni, mətəu-inu Narmin Rəhan tətəfaki e nəfaki min tatitəu=pən nətəliğin rəha Uhgın.

Nətəliğin rəha Uhgın

²⁸ Kitah kotəhrun məmə, Uhgın tatol məmə natimnati rəfin iətəm kəutəhuva, inko nati təuvir min mine natimnati tərəh min, ilah rəfin kəutəhuva o nasiruiən e tah nətəm kotolkeikei Uhgın, inu kitah nətəmimi nətəm in təmauin e tah e nətəliğin rəhan. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, auppən auppən agin, Uhgın tinitəpin rəkis itah, kəni e nian əha, in təməni məmə nolian rəhatah otuva məhmen e Nətin məmə nətəmimi tepət okəhuva pian min mine nəuvinin min, kəni in ilis e tah rəfin. ³⁰ Kəni kitah u in təmauppən məni məmə okəhuva rəhan, in təmauin e tah. Kəni kitah u nətəm təmauin e tah, in təmol itah kotəhruahru e nəhmün. Kəni kitah u nətəm təmol itah kotəhruahru, in otəfəri məfən nisaiən mine nepətian əhagəhag rəhan kəm tah.

Nolkeikeian asoli rəha Uhgın

³¹ Natimnati min rəfin əha kəutəgətun itah məmə, Uhgın in tətəhtul=pa e tah, matol natimnati rəfin məmə ilah natimnati təuvir min e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni nati əppəpin əmə nəmə pəh tatol tikimir kəm tah. ³² In təməsəginian o Nətin əhruahru məmə otimis o tah rəfin, mətəu in təməgəhan əmə lan. Kəni nəmə in təməfa Nətin kəm tah, kəni nati əkəku əmə məmə in otean itah e natimnati min rəfin. ³³ ?Pəh təhrun nətu=pa min nəghatian kəti məmə kitah kəmotol tərəh? İətəmi kəti tikə, mətəu-inu, in Uhgın iətəm təmol itah kotəhruahru, kitah nətəm in təmitəpin. ³⁴ ?Kəni pəh təhrun nələhuiən nəghatian məmə kitah kotəkeikei motos nalpinian? İətəmi kəti tikə, mətəu-inu Kristo İesu təmimis o tah, kəni nati kəti min, Uhgın təmosmiəgəh in e nimisian. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nikali Uhgın maru, İkin ima nisaiən mine nəsanəniən, mətəfaki kəm Uhgın o tah.

³⁵ ? Nak təhrun nələs rəkisian itah e nolkeikeian rəha Kristo o tah? ? Nərahian, uə nian iəkis min, uə nərahian iətəm nətəmimi kəutol kəm tah, uə nəumis, uə rəhatah nəutə tikə, uə İkin tasilə İkin, uə nətəmimi nətəm kəutərkən motohamu kitah? Kəpə. !Nati kəti tikə! ³⁶ Nəmiəgəhiən rəhatah təhmen e nati Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Uhgın. Nian rəfin, nətəmimi kəutolkeikei məmə okotohamu itimah o nərgəm.

İtimah iəkotəhmen e sipsip min iətəm okohamu ilah.”

³⁷ Nipəhrinian, e natimnati min ərəfin əha, Kristo iətəm tolkeikei itah, tatol məmə kitah kotəpirəkis agin. ³⁸ Kəni iəkəhrun vivi agin məmə nati kəti tikə agin təhrun nos rəkisian itah e nolkeikeian rəha Uhgın, inu nimisian, uə nəmiəgəhiən, uə nagelo min, uə İərmis min, uə natimnati iətəm tətəuva əha rəueiu, uə natimnati iətəm otəpanuva, uə nəsanəniən min rəfin, ³⁹ uə natimnati əpəha ilis, uə natimnati ipai agin, uə nati kəti e natimnati rəfin agin iətəm kotatig, ko ilah rəfin kəsotəhrunian nos rəkisian itah e nolkeikeian rəha Uhgın iətəm kəutos e İərmənig rəhatah Kristo İesu.

9

Pol təmolkeikei pik məmə nətəm İsrəl okotəhatətə e Kristo

¹ Kəni rəueiu iəkolkeikei məmə iəkəghati e rəhak min nətəmimi u nətəm İsrəl, məmə ilah tepət kəmotəpəh Kristo.

Iatəni pəhriən mətəu-inu itimlau Kristo kətiah əmə, iəseiuəiən. Rəhak nətəligiən tətəni məmə nati u iətəni in nīpəhriəniən, kəni Narmīn Rəha Uhgīn tətəgəhan lan. ² Nīkik təmitəgīt kəni mətəhmə pik o lah nian rəfin. ³ Nəmə iəu iəkhərun nosiən nalpiniən mine niəməha rəha Uhgīn, kəni inu otasiru e nətəmimək min məmə okotəhatətə e Kristo, kəni nīkik tagiən əmə. Nīpəhriəniən, nīkik tagiən nəmə Uhgīn otos rəkis iəu e Kristo iətəm iəkolkeikei pik, nəmə in otasiru e nətəmimək min məmə okotəhatətə lan. Iəkəni nəghatiən u, “nətəmimək min,” mətəu-inu e nīpətīn, ilah nətəm Isrel təhmen lak. ⁴ Ilah nətəm Isrel, kəni natimnati təuvir min u rəhalah: Uhgīn təməhli ilah məmə nenətīn min, kəni təmol əpu rəhan nepətīən əhagəhag kəm lah, kəni məfən min nəniəskasikiən min rəha nasiruəiən,* kəni məfən min Lou kəm lah, mine nəfakiən əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn, mine nəniəskasikiən min. ⁵ Kəni tīpilah min, ilah nətəmi asoli min rəha Uhgīn əupən, kəni e nīpətīn ikin, Kristo təmsipən e lah, kəni in Uhgīn iətəm in ilis e natimnati rəfin, iətəm okotəni-vivi əmə kətan naunun tikə. Əuəh.†

Suaru iətəm Uhgīn təmitəpīn nətəmimi lan

⁶ Nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Kristo, mətəu nolīən əha təməsoliən məmə nəghatiən rəha Uhgīn təmei.‡ Nətəmimi rəfin nətəm kəutəni məmə Jekəp in kəha tərāh rəhalah, ilah kəutəni məmə ilah nətəm Isrel§. Mətəu səniəmə ilah rəfin u iətəm Uhgīn tətəni məmə ilah nenətīn min, nətəmimi pəhriən rəha Isrel. ⁷ Kəni e nolīən əha inəha, ilah nətəm kəmotəsipən e Epraham, ilah səniəmə nətəmi pəhriən rəha Epraham. Mətəu Uhgīn təməni kəm Epraham məmə, “Namipīn əhruahru otəsipən e nira Aisək.” ⁸ Nīpətī nati u məmə, ilah u kəmotəsipən e Epraham səniəmə ilah rəfin nenətī Uhgīn min. Mətəu nenətī Uhgīn pəhriən, ilah nətəmimi nətəm kəmotair e nəniəskasikiən rəha Uhgīn. Kəni ilah u namipī Epraham pəhriən. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgīn təməni əskasik kəm Epraham lanu, “E nian əhruahru lanu e nu iətəm tətəuva, oiəkətəlig=pa, kəni Serə tinaləs rəkis nətīn kəti iərrman.”

¹⁰ Mətəu nəghatiən təsoliən naunun u ikinu. Nətī Serə u Aisək təmit Rəpekə, kəni in təmələs mil-mil keiu. Rəhaləu tatə u Aisək, kəha tərāh rəha nətəm Isrel. ¹¹ Mətəu nian mil-mil mil u kəməsuair əhanəhiən, kəni məsuol əhanəhiən nati kəti iətəm təuvir uə tərāh, Uhgīn təməni=pən nəghatiən kəti kəm Rəpekə. Kəni nəghatiən u tətəgəhun vivi məmə Uhgīn tətəpīn nətəmimi tətītəu=pən əmə rəhan nətəligiən, ¹² mətəu səniəmə kitah kəmotol nati təuvir kəti uə nati tərāh kəti. Uhgīn təməni kəm Rəpekə məmə, “Nətīm iətəmi asoli, otol əhruiin kəm nətīm in əkəku lan.” ¹³ Kəni inu tətītəu=pən əmə nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə, “Iətəpīn Jekəp, mətəu iəməpəh Iso.”*

¹⁴ ? Okotəhrəni əha rəueiu? ? Okotəni məmə nolīən rəha Uhgīn təəhruahruian? !Kəpə! Kotəhrun məmə in tatol təhruahru. ¹⁵ Uhgīn təməni kəm Mosis məmə,

---

9:3 Eks 32:32   **9:4** Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38   * **9:4** Nəniəskasikiən rəha nasiruəiən nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2Saml 7:5-16; (Isrel – in vi) Jer 31:31-34.   † **9:5** Ikin min tēpət e Niutestimin, Pol tətəni-vivi Uhgīn nian təni məmə tətəuvin min nīkin tətəhti in, təhmen e Rom 7:25; 8:31-39; 11:33-36.   ‡ **9:6** Uhgīn təməniaskasik kəm Epraham, Aisək, mine Jekəp məmə namipin tərāh min rəhalah okotos nəuviriən min rəha Uhgīn. Nəuviriən min əha kəməhuva pəhriən e Iesu Kristo nian nətəmimi kəutəhatətə lan.   § **9:6** Isrel in nərgin kəti min rəha Jekəp.   **9:7** Jen 21:12   **9:8** Kəl 4:23   **9:9** Jen 18:14   **9:12** Jen 25:23   * **9:13** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Imkolkeikei Jekəp, mətəu iəməməki e Iso.” Mətəu nīpətīn məmə Uhgīn tətəpīn Jekəp məmə in otol rəha nəniəskasikiən lan.   **9:13** Mal 1:2-3

“Iau pisin əmə iəkitəpən nətəmimi nətəm oiəkasək əhruin ilah, kəni iəu pisin əmə iəkitəpən nətəmimi nətəm oiəkol nəuviriən kəm lah.”

¹⁶ Kəni toll lanəha, kitah kəsotisian nəniəskasiəkiən rəha Uhgın o nati kəti iətəm kaulot, təhmen məmə kaulolkeikei pik in, uə təhmen məmə kaulot uəkəh oht, kəpə. Kautos əmə e nasəkəhruiniən rəha Uhgın. ¹⁷ E Nauəuə Rəha Uhgın, in tətəni kəm Fero, kig rəha Ijip məmə, “Iəmləfəri ik o nati kətiəh əmə məmə nətəmimi okotafu rəhak nəsanəniən e nəmiəgəhiən rəham, məmə nətəmimi okotəni pətigəm nərgək e nitanimtəni mən rəfin.” ¹⁸ Kəni nupəti nati u məmə, Uhgın rəhan nasəkiən tepət o nətəmimi nəuvein mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha. Kəni in tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha.

¹⁹ Məta nəmə itəmah kəti otətapuəh ohniəu məmə, “Nəmə Uhgın tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən, kəni ilah okotəkeikei motol lanəha. ?Kəni təhro Uhgın tətəni məmə ilah kəmotol təfagə tərəh?” ²⁰ Mətəu pəh iəkəni kəm ik məmə, ik iətəmimi əmə. Təhro nətagət rəkis əsanən e nəghatiən rəha Uhgın. Nikitəmah təhti-to. Nilosi nati kəmol e nəuanəriəpig[†], ko təsəniən kəm iətəmi təmol məmə, “Nəməhro mol iəu məmə iəkol lanu lan?” ²¹ Iətəmimi iətəm təmol natimnati e nəuanəriəpig, in təhrun nəsiən nəuanəriəpig kəti mol nosinati lan keiu, kəti iətəm təuvir rəha noliən lafet, kəni kəti mən rəha uək əpnəpən əmə.

²² Kəni Uhgın təhrun niteu-pəniən noliən əha e nətəmimi. Nəmə in tolkeikei, in təhrun noliən ilah məmə otərəkin ilah. In tolkeikei məmə otol pətigəm məmə niəməha tatol o təfagə tərəh, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kaulot təfagə tərəh. Mətəu nati əpnəpən in tatol lanəha, rəhan nətəligiən təfəmah məsol uəhaiən nalpiniən kəm lah nətəm kaulot məmə nikiən otəhmə.

²³ Rəhan nətəligiən təfəməh lanəha məmə in otol pətigəm nəuviriən asoli rəhan kəm nətəmi mən u nətəm in tolkeikei məmə rəhan nasəkiən otepət o lah. In təmol əpenə-penə ilah auppən auppən agin məmə ilah okotətig e nəuviriən rəha Uhgın əpəha e nəgəu e neai. ²⁴ Inu kitah rəfin nətəm in təmitəpən, kəni səniəmə nətəm Isrel əmə, mətəu Nənihluə mən. ²⁵ Təhmen əmə e nati nak Uhgın təməni e Nauəuə u rəha Hoseə məmə,

“Nətəmi mən əha u səniəmə rəhak mən nətəmimi,

iəkəuin e lah məmə, ‘rəhak mən nətəmimi.’

Kəni nətəmimi nətəm iəməsolkeikeiən ilah auppən,

iəkəuin e lah məmə, ‘nətəmimi nətəm iəkolkeikei.’

²⁶ Kəni ikənu əhruəhru, iətəm iəməni kəm lah məmə, ‘Itəmah səniəmə rəhak mən nətəmimi,’

nətəmimi okotəuin e lah məmə, ‘Ilah nənəti Uhgın iətəm tətəmiəgəh.’”

²⁷ Kəni iəni Aiseə təmətəghati e nətəm Isrel mən e nian tətəni pətigəm məmə, “Nati əpnəpən nəmə nətəm Isrel tepət təhmen e nupəkəl e nikəli nitehi, mətəu Uhgın otosmiəgəh əmə ilah nəuan nəuvein, ²⁸ mətəu-inu Iərməniğ in otol rəfin uəhai əmə rəhan nəghatiən o nəfəniən nalpiniən kəm nətəmimi e nitanimtəni mən.”

²⁹ Kəni təhmen e nəghatiən iətəm iəni Aiseə təməni auppən məmə,

“Nəmə Iərməniğ Əsanən Pik Agin in təsegəhaniən e təh məmə rəhatah kəti nire otəmiəgəh, kəni kitah kəməhuva motəhmen e nətəm Sotəm mine Kəmorə iətəm in təməh-apis lah.”

9:15 Eks 33:19   **9:16** Efas 2:8   **9:17** Eks 9:16   † **9:20** Əpəha Isrel, kəmotol sospən mine pilet mine pətəl mine e nəuanəriəpig.   **9:20** Aes 29:16; 45:9   **9:21** Jer 18:6   **9:25** Hos 2:23   **9:26** Hos 1:10   **9:28** Aes 10:22,23   **9:29** Aes 1:9

Nətəm Isrel kəməsoṭəhatətəian

³⁰ ?Nipəti nəghatian min u nak? Nipətin tol lanu məmə, Nanihlua min nətəm kəsotalkut əskasikien məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın, Uhgın təmol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəian rəhalah. ³¹ Mətəu nətəm Isrel kəmotalkut pik e suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu ilah kəsotəhruahruian. ³² ?O nak? Mətəu-inu ilah kəmotalkut pik məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın e noliən təuvir min rəhalah, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nəhatətəian. Ilah kautoh pikin “Kəpiel Rəha Noh Pikiñiən.” ³³ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə,

“!Oteruh-to! Iəmaharu Kəpiel kəti əpəha Jerusiləm[‡] məmə nətəmimi okotoh pikin,

in Kəpiel iətəm otol ilah kotəmei.

Mətəu iətəmimi iətəm tətəhatətə e Iətəmi əha[§], ko in otəsaulisian nian təhtul e nəhmti Uhgın.”

10

¹ Piak min mine nəuvinik min. Iəkolkeiki pik məmə Uhgın otosmiəgəh nətəm Isrel, kəni nian rəfin iətəfaki ohni. ² Iəu iətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəutalkut pik o noliən natimnati iətəm otol niki Uhgın tagiən. Mətəu noliən rəhalah təsisipəniən e nəhrunian iətəm təhruahru. ³ Ko ilah kəsotohtəu-pəniən suaru rəha Uhgın məmə ilah okəhuva motəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah kotəuru suaru rəhan, kəni motalkut məmə okotohtəu-pəniən rəhalah aru suaru, suaru rəha nitəu-pəniən Lou. ⁴ Lou təmalkut pau məmə tol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu e suaru u təruru noliən. Mətəu Kristo təmol naunun e suaru u. In təmol suaru təuvir məmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə əmə lan, ilah rəfin okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

Nəmiəgəhian iətəm Uhgın tətəfa, in rəha nətəmimi ərəfin.

⁵ Mosis təmətei nəghatian kəti o suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgın. In təməni məmə, “Iətəmimi iətəm tatol natimnati rəfin agin iətəm Lou tətəni, in otos nəmiəgəhian itulın.”

⁶ Mətəu suaru rəha nəhatətəian məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgın təpiə əmə, məmə kitah kəsotolien nati kəti mətəu-inu Kristo tinol rəkis rəfin. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Səniəmə nəkəkeiki muvən e negəu e neai,” məmə onəkəsal e Kristo mələs meiuaiu muva məmə otasiru lam. ⁷ Kəni tətəni min məmə, “Səniəmə nəkəkeiki muvən əpəha ipai ikin ima nətəm kəmoħmis,” məmə nəkəfətigəm Kristo mol təmiəgəh min e nimisian. Nipəhriənian. Uhgın tinol rəkis natimnati min əha. ⁸ ?Mətəu, tətəni min nak? Tətəni məmə, “Nəghatian Rəha Uhgın in iuəkir əmə ohnik. In əpəha e noħlim mine nikiñim.” Nəghatian u in nəghatian rəha nəhatətəian iətəm iəutəni pətigəm.

⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə nəkəni pətigəm e noħlim məmə Iesu in Iərməniğ, kəni nəmə nəkəhatətə e nikiñim məmə Uhgın təmosmiəgəh in e nimisian, kəni Uhgın otosmiəgəh ik. ¹⁰ Kəni inu nipəhriənian lanəha mətəu Uhgın tatol iətəmimi kəti tətəhruahru e nəhmtin nian iətəmi əha tətəhatətə pəhriən lan e nikiñim. Kəni Uhgın tatosmiəgəh iətəmimi kəti nian in tətəni

9:32 Aes 8:14   ‡ **9:33** Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə Saion. “Saion” in nərgin kəti min rəha Jerusiləm.   § **9:33** “Kəpiel” u mine “Iətəmi” kətuəgətun Kristo.   **9:33** Aes 8:14; 28:16   **10:5** Lev 18:5   **10:6** Dut 30:13   **10:7** Dut 30:13   **10:8** Dut 30:14

pätigäm e nohlin mämә Iesu in Iärmänig rəhan. ¹¹ Təhmen e Nauəuə rəha Uhgın iätəm tətəni mämә, “Nätämimi rəfin nätəm kəutəhatətə e iätəmi əha, ilah okəsotaulisian nian okotəhtul e nəhmti Uhgın.”

¹² Nəghatian əha rəha nätämimi rəfin, nati əpnarın nämә ik iätəm Isrel, uə Ianihluə kəti, mətəu-inu Iärmänig kətiəh əmә u tətərmänig e nätämimi rəfin, mətətuati e rəhan nəuvirian kəm nätämimi rəfin nätəm kəutətapuəh ohni.

¹³ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iätəm tətəni mämә, “Nätämimi rəfin nätəm kotauin e nərgi Iärmänig mämә otosmiəgəh ilah, in otosmiəgəh ilah.”

¹⁴ ?Mətəu nätämimi okotəhro motauin e Iärmänig o nosmiəgəhian ilah, nämә kəsotəhatətəian lan? ?Kəni okotəhro motəhatətə lan nämә kəsotətəuian nanusian lan kəti? ?Kəni okotəhro motətəu nanusian nämә iätəmi kəti təsəni pätigəmian kəm lah? ¹⁵ ?Kəni nätämimi okotəhro motəni pätigäm nanusian təuvir nämә Uhgın təsahli-pəniän ilah? Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iätəm tətəni mämә, “!In nati təuvir agin nian iätəmi kəti tətəva o nəni pätigəmian nanusian təuvir!”

¹⁶ Kəni nıpəhrrianian, nätəm Isrel mine Nanihluə min kinotətəu rəkis nanusian u. Mətəu səniəmә nätəm Isrel rəfin nätəm kəmotos e nikilah nanusian təuvir. Təhmen e nəghatian iätəm Aiseə təmətəi mämә, “Iärmänig, nätämimi təkəku əmә kəmotəni nıpəhrrianian e nəghatian rəhatimah.” ¹⁷ Kəni tol lanəha, nəhatətəian tatsıpən e nati iätəm natətəu, kəni nati iätəm natətəu tatsıpən e nanusian iätəm kətəni e Kristo.

¹⁸ ?Mətəu iəkətapuəh min mämә, ilah kəmotətəu uə kəpə? Əuəh, kəmotətəu. Nauəuə rəha Uhgın tətəni mämә,

“Nəghatian təmuvən ikin min rəfin e nitənimtəni min, təmuvən ikin min rəfin agin.”

¹⁹ ?Kəni iəkətapuəh əmә o nati kəti min mämә, nätəm Isrel kəmotəhrun, uə kəpə? Əuəh, kəmotəhrun. Mosis təmaupən məni mämә, “!əkol itəmah nəkotetet nätämimi e nitəni əpnarın əmә iätəm iəkol təuvir kəm lah,

kəni iəkol niəməha töl itəmah mətəu-inu iəkol təuvir kəm nitəni min iätəm kəmotəlməli.”*

²⁰ Kəni uərisig Aiseə təsəginian o nəniän mämә,

“Nätämimi nätəm kəsotəsaliän lak, kəmotəruh iəu;

Nätämimi nätəm kəsotətapuəhian lak, iəmol pätigəm aru iəu kəm lah.”

²¹ Mətəu Aiseə təməni nəghatian rəha Uhgın kəm nätəm Isrel mämә,

“E nian rəfin, nian rəfin, iəmuəhru e nəhlmək mämә iəkəsiro e təmah, itəmah nätəm nautəhti nəuiak mətəuhlin nəmtəhtəmah kəm iəu.”

11

Uhgın təsəkəhruin əhanəh nätəm Isrel

¹ Pəh iəkətapuəh o nəghatian kəti e nätəm Isrel. ? In pəhrrian uə kəpə mämә Uhgın təməuhlin nəmtəhn o rəhan nätämimi? !Kəpə! Oteh-to iəu. In təməsəuhlinian nəmtəhn kəm iəu u iätəm Isrel, iatsıpən e Epraham, nırə rəha Benjəmin. ² Aupən aupən agin, Uhgın təmitəpən nätəm Isrel mämә in otolkeiki ilah, kəni ilah okəhuva rəhan min nätämimi. Kəni in təməsəuhlinian nəmtəhn kəm lah. Nəkotəhrun uə kəpə mämә nati nak Nauəuə

10:11 Aes 28:16   **10:12** Efəs 3:8   **10:13** Joel 2:32   **10:15** Aes 52:7   **10:16** Aes 53:1   **10:18**

Sam 19:4   **10:19** Dut 32:21   * **10:19** Nıpəhrrianian, nätəm Isrel kəmotəhrun nəghatian rəha Uhgın, mətəu ilah kəmasotolkeikeian mämә okotətəlig lan. Kəni tol lanəha, Uhgın təmfan nəghatian kətiəh əmә kəm Nanihluə min mämә in otol nätəm Isrel kotetet ilah ohni.   **10:20** Aes 65:1   **10:21** Aes 65:2

11:1 1Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

Rəha Uhgın tətəni e Elaijə. In tətətapuəh əskasik o Uhgın mətəni pətigəm nərahian iətəm Isrel təmol. ³ In təni məmə, “İərməniğ, kəmotohamu rəham iəni mın motoh-əuaris-əuaris rəham oltə mın. Kəni iəu pisin əmə iətətiğ, kəni məutalkut mın məmə okotohamu iəu.”

⁴ ? Mətəu Uhgın təməni=pən nak kəm in? In təməni məmə, “İətəskəlim nətəmimi səpin-tausin məmə rəhak mın, nətəm kəsotəfakian kəm uhgın eiue u Paal.”

⁵ Kəni təhmen əmə əha rəueiu, nətəm Isrel nəuan nəuvein əha ikın nətəm Uhgın tətətapin ilah e rəhan nəuvirian. ⁶ Kəni mətəu-inu Uhgın tatosmiəğəh ilah e nəuvirian rəhan, kəni təməsolian e natimnati təuvir mın iətəm ilah kautol. Mətəu nəmə təmosmiəğəh ilah mətəu-inu ilah kautol natimnati təuvir mın, kəni nəuvirian iətəm Uhgın tətətuati lan kəm lah, in tikə, təhmen məmə tətətuə əmə ilah o rəhalah uək.

⁷ ? Kəni təhro? Nətəm Isrel tətəpət kəmotəsal pik o suaru rəha nuvaiəh məhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu kəməsotosian. Mətəu ilah Uhgın tətətapin ilah, kəmotos. Mətəu ilah rəfin kəməsotosian, Uhgın təmol ilah məmə kotəpəh nətəuiəh rəhan nəghatian. ⁸ Təhmen əmə e iətəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Kəni mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgın təmol məmə nətəliəian rəhalah tətəpili alu,

kəni mol məmə nəhmtiləh təpis, kəni mol məmə nıpəgtəliəh talu.”

⁹ Kəni Kig Təfit təməni məmə,

“Pəh nauəniəh rəhalah tətəpət otuva məhmen e nəuanikulu kəti, iətəm otoh-ərain ilah, mol ilah kotəni məmə natimnati rəfin təuvir əmə.

Pəh rəhalah natimnati təuvir okəhuva kəpiel kəti rəha noh pikiniəh mıne nəlpiniəh kəm lah.

¹⁰ Pəh nəhmtiləh tapinəpu məmə kəsoteruhiəh nati,

Pəh nəkau e lah təgəu əgin e nərahian rəhalah nian rəfin.”

Suaru rəha Uhgın

o nosmiəğəhiəh Nanihlə mın

¹¹ ? Kəni iəkətapuəh mın məmə, nətəm Isrel kəmotoh pikin motəmei motorin məmə ko kəsotəhtul mınıniəh? ! Kəpə! O rəhalah nəmkarəpəniəh, Uhgın təmol suaru o nosmiəğəhiəh Nanihlə mın məmə otol nətəm Isrel kotetət nətəmimi mın əha, kəni motolkeikei rəhan nəuvirian. ¹² ! Tol lanəha, nəmə Nanihlə mın kəmotos nəuvirian rəha Uhgın mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəpəh nosmiəğəhiəh rəha Uhgın, kəni nətəm Isrel rəfin nətəm Uhgın tətətapin rəkis, nian ilah okotəhatətə e Kristo, nəuvirian rəha Uhgın otuva mətəp!

¹³ Rəueiu iətəghati kəm təmah Nanihlə mın. Mətəu-inu iəu aposil rəhatəmah Nanihlə mın, iəu iətəni-vivi rəhak uək ¹⁴ məmə, iəu iəköl mətə nətəmimək mın nətəm Isrel kotetət Nanihlə mın ohni, kəni e nolian əha Uhgın otosmiəğəh nəuvein. ¹⁵ Nian Uhgın təməuhlin nəmtahn o nətəm Isrel, kəni in məmki=pa Nanihlə mın kəhuva məmə rəhan niəli mın. Mətəu nian in otos nətəm Isrel kəhuva mın ohni, inu in nati asoli kəti, təhmen e nətəm kəməhmis kəmotəmiəğəh mın. ¹⁶ Nəmə nətəmimi kətələhu kalin nəve pıret rəha nauəniəh vi məmə rəha Uhgın, kəni pıret apıəpiə, in mın rəha Uhgın.*

11:3 1King 19:10   **11:4** 1King 19:18   **11:6** Kəl 3:18   **11:8** Dut 29:4; Aes 29:10   **11:10** Sam 69:22,23   **11:11** Uək 13:46   * **11:16** Nəghatian u rəha pıret tatsipən e Oltestimin. In tətəghati e nian kautos nauəniəh vi e nasumiəh. Nətəmimi kautol pıret lan, kəni mottaupən məutəfan nəve pıret nəvetin kəm Uhgın. Kəni in tətəgətun məmə pıret apıəpiə, in mın rəha Uhgın, kəni ilah kotəhrun nunian. Nam 15:20

Kəni e nəghatjən rəha nigj, nəmə nəukətjn rəha Uhgjn, kəni nəhlmjn min, ilah min rəha Uhgjn. Nəghatjən u, njpətjn təni məmə nəmə Epraham mjne mjpin min aupən, ilah rəha Uhgjn, kəni njmənjn min rəhalah, ilah min rəha Uhgjn.

¹⁷ Mətəu nəhlmj nigj min nəuvejn rəha nasumjən lan, Uhgjn təmatgəhli rəkis, inu təhmen e nətəmjmj nəuvejn rəha Isrel. Kəni itəmah Nanihluə min, nəkotəhmen e nəhlmj nigj u olif əpnəpjn min e njkinati. Uhgjn təmjlpjn itəmah e nəukətj nigj məmə nəkotos njmeilah, kəni rəueju nəkotos nəuvjrjən iətəm Uhgjn təmənjəkis kəm Epraham mjne nətjn min u in nəukətj nigj.†

¹⁸ Mətəu itəmah Nanihluə min, nəsotəghati əvsənjən məmə Uhgjn təmjlpjn itəmah e nigj iətəm təmatgəhli rəkis ikjn, u təhmen e nətəm Isrel nəuvejn. Sotalujən məmə nəukətj nigj tətəugjn itəmah, mətəu sənjəmə itəmah nəhlmj nigj nəutaugjn nəukətj nigj.

¹⁹ Kəni nəmə iətəmj kətj otəfəri ohni məni məmə, “Uhgjn təmatgəhli rəkis nəhlmj nigj min nəuvejn məmə otjlpjn iəu iəkos njmeilah.” ²⁰ In njpəhrjənjən, mətəu tətəgəhli rəkis ilah mətəu-inu kəsotəhatətəjən e Uhgjn. Kəni itəmah nəkotəpejr=pən e nəukətj nigj e nəhatətəjən əmə rəhatəmah. Kəni tol lanəha sotəgət-əfərjən ohni, mətəu itəmah nəkotəkeikei motəgjn, ²¹ mətəu-inu Uhgjn təmatgəhli rəkis nəhlmj nigj nəuvejn lanəha, kəni nəmə nəsotəkeikejən o nosjən nəhatətəjən əskasik lan, kəni in otəgəhli rəkis itəmah.

²² Otətəlig e noljən pətj ml rəha Uhgjn kəm nətəmjmj: in tatol təuvjr kəm nəuvejn, kəni mətələhu nəghatjən əskasik kəm nəuvejn min. In təmələhu nəghatjən əskasik o nətəmjmj nətəm kəmotəhtj nəujən, mətəu in tatol təuvjr kəm təmah, nəmə nəkotəkeikei məutəhatətə lan e rəhan nəuvjrjən. Mətəu nəmə nəkotəpəh nəhatətəjən lan, kəni in otəgəhli rəkis min itəmah. ²³ Kəni nəmə nətəm Isrel kohtəlig=pa min məutəhatətə e Uhgjn, kəni in otjlpjn min ilah e nəukətjn, mətəu-inu tatos nəsanənjən o noljən lanəha. ²⁴ Kəni njpətj nəghatjən u məmə, itəmah Nanihluə min, itəmah nəkotəhmen e nəhlmj nigj u olif əpnəpjn e njkinati iətəm Uhgjn təmətej rəkis, kəni mjlpjn=pən e nigj u olif e nasumjən rəhan. Noljən əha sənjəmə noljən əhruahru kətj rəha nigj, o nosjən nəhlmj nigj pjšn kətj mjlpjn=pən e nigj pjšn kətj. Mətəu nətəm Isrel, kotəhmen e nəhlmj nigj u olif əpəha e nasumjən. Kəni rəueju tmətjg məmə Uhgjn otjlpjn min ilah e nəukətjlah əhruahru.

Nəsəkjən rəha Uhgjn tēpət o nətəmjmj rəfn

²⁵ Pjak min mjne nəuvjnjk min. Iəkolkeikei məmə nəkotəhrun nati oneuən u məmə, itəmah nəsotəfəri pjkiən itəmah. Uhgjn təmol məmə nətəm Isrel nəuvejn kəmotəpəh nətəujən rəhan nəghatjən. Mətəu noljən əha otətətig əmə mətəuarus=pa Nanihluə min rəfn nətəm Uhgjn təmjtpjn, ilah okotəhatətə lan. ²⁶ Kəni e noljən əha, Uhgjn otosmjəgəh rəfn nətəm Isrel. Təhmen əmə e nati Nauəuə Rəha Uhgjn tətəni məmə,

“Iətəmj otosmjəgəh nətəmjmj otsjpən e nətəm Isrel;‡
in otos rəkis noljən tərəh rəha nətəm Isrel.

²⁷ Kəni inu nənjəskasikjən rəha nasjrjən rəhak kəm lah məmə iəkəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah.”

²⁸ Nətəm Isrel kəmotəpəh nənusiən təuvjr rəha Iesu Kristo, kəni tol lanəha, ilah kəmahuva tikimjr min rəha Uhgjn. Mətəu nati u in o nəuvjrjən rəhatəmah mətəu-inu rəueju, Uhgjn təməfjnə rəhan nəuvjrjən kəm təmah Nanihluə min. Mətəu Uhgjn tatolkeikei əhanəh nətəm Isrel mətəu-inu in təmjtpjn ilah, kəni

† 11:17 Nəghatjən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni rəueju, nautos nəhu nigj təuvjr rəha nəukətj nigj u olif.” 11:17 Efəs 2:11-19 11:22 Jon 15:2,4 ‡ 11:26 Nəghatjən Kris əhruahru tətəni məmə, “otsjpən Saion.” Saion in nərgjn kətj min rəha Jerusiləm, kəni in tətəgətun=pən nətəm Isrel.

ilah nira rəha Epraham, Aisək, mine Jekəp. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nian Uhgın təmitəpın rəkis nətəmimi kəni mol təuvir kəm lah, ko in təsəuhlin minian e rəhan nətəligiən. ³⁰ Itəmah u Nanihluə min, aypən nəmautəhti nəuia Uhgın. Mətəu rəueiu, Uhgın təmasək o təmah mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəhti nəuiən. ³¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nətəm Isrel kəmotəhti nəuia Uhgın rəueiu, məmə nasəkəhruiən rəha Uhgın təhrun nətətiən o lah. Tol lanəha mətəu-inu rəueiu ilah kəuteruh məmə nasəkian rəha Uhgın tətət o lah, kəni mətə ilah okotolkeiki məmə Uhgın otol min lanəha e lah. ³² Nətəmimi rəfin kəutəhti nəuia Uhgın, kəni in tatol məmə rəhalah noliən tərəh tətəskəlīm ilah. In tətəmol lanəha məmə rəhan nasəkian o tətət o lah ərəfin.

Noliən rəha Uhgın in təuvir agin

³³ !Otafu-to! !Nəuviriən rəha Uhgın o nətəmimi, mine nətəligiən rəhan mine nəhruniən rəhan, ilah rəfin kotepət agin! Kitah kotəruuru agin noliən rəha nətəligiən rəhan, mine rəhan suaru min. Inu təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə,

³⁴ "Iətəmi kəti tikə təhrun natimnati iətəm tətəti e nətəligiən rəha Uhgın. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfəniən nəghatiən kəti məmə otasiru e Uhgın."

³⁵ "Iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfən aruiən nati kəti rəhan kəm Uhgın mətəu-inu, natimnati rəfin agin rəha Uhgın rəkis."

³⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın tətəmol natimnati rəfin, kəni natimnati rəfin kəutəti mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlīm ilah, kəni natimnati rəfin in tətəmol məmə rəhan.

!Pəh kitah kotəfən nəni-viviən kəm in tatuvən matuvən naunun tikə! Əuəh.

12

Sakrifais iətəm nəmiəghian tətəti lan

¹ Piak min mine nəuvirik min. Mətəu-inu nasəkəhruiən rəha Uhgın tətət o tah, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfən nipətətəmah ərəfin kəm Uhgın təhmen e sakrifais kəti iətəm tətəmiəgh, kəni nəkotələhu kalin məmə rəhan, kəni nikin tətəgiən lan. Inu suaru əhruahru iətəm onəkotəfaki kəm Uhgın lan. ² Sotosiən noliən rəha nətəmimi rəha niftəni u, mətəu pəh Uhgın otol nəkotəuiək-to e nətəligiən təuvir rəhatəmah məmə noliən rəhatəmah okəhuva motəuvir. Kəni tol lanəha, itəmah onəkotəhrun nakiliən, mine nəhruniən, kəni nitəpiniən noliən təuvir min iətəm Uhgın tolkeiki, inu noliən min iətəm təuvir, mine noliən min iətəm tatol nikin tətəgiən, mine iətəm təhruahru.

³ Kəni e nəuviriən iətəm Uhgın tətəfə kəm iəu, iətəni=pinə kəm təmah rəfin məmə sotəfəri aruiən itəmah. Mətəu e nətəligiən əhruahru, oteruh nəsanəniən min iətəm Uhgın tətəfinə kəm təmah e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo. Kəni nian nəkotəruh nəsanəniən min əha, oteruh rəhatəmah noliən min, motakil moteruh məmə rəhatəmah noliən min təuvir məhmen motohtəu=pən nəsanəniən min iətəm Uhgın tətəfinə kəm təmah, uə kəpə.

⁴ Nipəti iətəmi, rəhan nəuəli-nəuəlin tətət, kəni nəuəli-nəuəli nipətəni əha, rəhalah əha ikin uək pisin pisin min iətəm kəutol. ⁵ Kəni təhmen=pən əmə e nətəm kəutəhatətə e Kristo. Kitah tətət, mətəu kəutəhuva nipətəni kətiəh əmə lan, kəni motarəriə aru əmə e kitah min.

⁶ Kəni Uhgın tətəfə nəsanəniən o noliən uək pisin pisin min tatitəu=pən nəuviriən rəhan iətəm tətəfə kəm tah. Uhgın tətəfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən o nəni pətəgiəniən nəghatiən rəhan iətəm in tətəfən əhruahru kəm in. Kəni pəh iətəmi u otəni pətəgiəniən nəghatiən min əha titəu=pən nəhatətəiən

rəhan məmə Uhgın təməghati kəm in. ⁷ Nəmә iətəmi kəti tatos nəsanənian o nasiruan, pəh in tasiru; nəmә in tatos nəsanənian o nəgətunian, pəh in təgətun; ⁸ nəmә in tatos nəsanənian o nəfərian nətəligian, pəh in otləfəri; nəmә in tatos nəsanənian o nəfənian məni, pəh in otəfən tərət; nəmә in tatos nəsanənian o nitian niməfaki, pəh in tol e nikin rəfin; nəmә in tatos nəsanənian o nasəkəhruiñian, pəh in tol e nikin aghən.

Suaru rəha nolkeikeian nətəmimi

⁹ Nolian rəha nolkeikeian rəhatəmah o nətəmimi, otəkeikei mol niyəhrinian lan. Otəməki e nolian tərəh mın, kəni motaskəlim əskasik nolian təuvir mın. ¹⁰ Otolkeikei itəmah mın təhmen məmə itəmah piatəmah mın mine nəuvir itəmah mın. Itəmah kətiəh kətiəh nəkotalkut pik məmə onəkotisiai itəmah mın. ¹¹ Otəkeikei nian rəfin o nolian uək rəha Uhgın e nikitəmah rəfin təhmen e nigəm tatuəu, kəni məsotəpəouiən. ¹² Otəgian mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nuhuinian e Uhgın. Kəni nian nərahian tuva, otol rəhatəmah nətəligian tatəfəməh. Kəni motəghati kəm Uhgın e nəfakian nian rəfin. ¹³ Otəfən kəm nətəmimi rəha Uhgın nati nak iətəm rəhalah tikə. Otəkeikei motol təuvir kəm iapispis mın nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.

¹⁴ Otətapuəh o Uhgın məmə otol nəuvirian kəm nətəm kəutol nərahian kəm təmah. Sotəuiakəniən e lah, mətəu otətapuəh o Uhgın məmə otol nəuvirian kəm lah. ¹⁵ Otəgian itəmah nətəm kəutəgian. Kəni otasək itəmah nətəm kəutasək. ¹⁶ Otol rəhatəmah nətəligian təhmen-əhmen əmə e təmah mın rəfin. Nikitəmah təsəhtian məmə itəmah nəuvein ilis, mətəu nikitəmah otəgian əmə məmə nəutan pəti əmə itəmah nətəmi mın u ləhtəni. Nikitəmah təsəhtian məmə nəkotəhrun pik.

¹⁷ Nəmә iətəmi kəti tatol tərəh e təmah, sotəlpinian rəhan nolian. Onəkotolkeikei motalkut məmə nəkotol nolian iətəm nətəmimi rəfin okoteruh məmə təhruahru. ¹⁸ Otol natimnati rəfin iətəm nəkotəhrun nolian məmə itəmah nəkotətig e nəməlinuian itəmah nətəmimi rəfin. ¹⁹ Piak mın mine nəuvirik mın. Sotəlpinian nitai təfəgə rəha iətəmi kəti, mətəu otəpəh əmə məmə Uhgın otəpanələhu nəlpinian mine niəməha kəm in, mətəu-inu e Nauəuə Rəha Uhgın, İərmənig tətəni məmə, “In rəhak pisin əmə uək o nəlpinian nitai təfəgə. İəu iəkol lanəha.” ²⁰ Mətəu itəmah nautol əmə məmə Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Nəmә rəham tikimir nəumis tatus, əfən nauəniən kəm in;

nəmә in tətəuəuə, əfən nati kəti in təmnim.

Nian nautol natimnati mın u, in otəulis pik lan.”

²¹ Sotəgəhaniən məmə nolian tərəh, otəəuarus itəmah mələs iahu itəmah, mətəu otol məmə rəhatəmah nolian təuvir otosiahu nolian tərəh.

13

Narmənigian rəha kəpmən

¹ Pəh kitah rəfin okotəkeikei motətig əhgəl kəpmən, mətəu-inu nəpətiən o narmənigian rəfin tatsipən e Uhgın, kəni kəpmən mın rəfin iətəm kəutətig, Uhgın pisin əmə tətəfəri ilah. ² Kəni tol lanəha, nəmә iətəmi kəti təhti nəuia kəpmən, in tətəhti nəuia nati iətəm Uhgın təmələhu, kəni nətəmimi nətəm kəutol lanəha, kəutiuvı=pa nəlpinian o lah. ³ Tol lanəha mətəu-inu kəpmən iətəm Uhgın təmələhu təsəliən nətəmimi nətəm kəutol nolian təuvir kotəgin, mətəu tatol əmə o nətəm kəutol nolian tərəh. Nəmә nəsotolkeikeian məmə

nəkotəgin e nətəmi asoli min rəha kəpmən, nəkotəkeikei motol nolian təuvir min, kəni ilah okotəfəri itəmah ohni. ⁴ Sotaluian məmə ilah noluək min rəha Uhgın nətəm uək rəhalah məmə ilah okotos nəuvirian məhuva o təmah. Mətəu nəmə nəkotol tərəh, nəkotəkeikei motəgin, mətəu-inu ilah kautos nəsanəniən o nolian nalpinian. Ilah noluək min rəha Uhgın nətəm otol niəmaha mine nalpinian rəha Uhgın kəm nətəm kautol tərəh. ⁵ Tol lanəha, kitah rəfin okotəkeikei motatig ahgəl kəpmən, mətəu-inu kitah kəsotolkeikeian məmə kotos nalpinian. Kəni kitah kotəhrun əmə məmə in nolian əhruahru.

⁶ Kəni o nati kətiah min, otətəou=pən takis kəm kəpmən, mətəu-inu nətəmi asoli rəha kəpmən, ilah noluək rəha Uhgın, kəni inu uək rəhalah. ⁷ Otəfan kəm nətəmimi rəfin, natimnati iətəm təhruahru məmə onəkotəfan. Nəmə takis pişin pişin min, nəkotəkeikei motətəou ilah. Nəmə nisaiəni, otisai ilah. Nəmə iətəmi tatos narməniğin, kəni otatig ahgəl.

Nolkeikeian

⁸ Nəkotəkeikei motətəou rəhatəmah kauin min. Mətəu kauin kətiah əmə tətəkeikei motatig o təmah, inu kauin rəha nolkeikeian iətəm tatuvən kəm təmah min. Kəni nəkotəkeikei mautətəou nian rəfin, naunun tikə, mətəu-inu iətəm tolkeikei in kəti, in tatol pəhriən natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ⁹ Lou tətəni məmə, “Sotakləhian e pətan,” “Sohamuiən itəmi,” “Sotakləhian,” “Nikim təsuvəniən e natimnati rəha iətəmi kəti,” kəni lou nəuvein min əha ikin. Mətəu nəghatian kətiah əmə in nəukətilah rəfin, in tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə natolkeikei aru ik.” ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatolkeikei in kəti, ko təsoliən nərahian kəm in. Kəni tol lanəha, iətəmimi iətəm tatolkeikei nətəmimi, in tatol nipəti Lou rəfin.

Nolian əhruahru o nian rəha naunun nian

¹¹ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun vivi nian kəutatig lanu rəueiu. Nian tinətəuva məmə nəkotəkeikei motair məsotapilian, mətəu-inu nosmiəgəhian rəhatah nian rəfin tinətəuva iuəkir, mapirəkis nian kitah kinotəhatətə. ¹² Napinəpuian otəsuvəhian tikə, kəni nəhagəhagian otəsuvəhian tuva. Kəni tol lanəha, pəh kotəpəh nolian rəha napinəpuian, kəni motəluagin o nolian təuvir min rəha nəhagəhagian təhmen=pən e soldia kəti iətəm tətəskəlim vivi rəhan nau rəha nəluaginian. ¹³ Pəh kitah kotol nolian təuvir min, təhmen e nətəmimi nətəm kəutaliuək e nəhagəhagian kəni nətəmimi okoteruh. Okəsotoliən lafet tərəh min, məsotapisian, məsotit əpnəpinian itəmah min, kəni məsotoliən nolian alməli min, məsotorgəhuiən, məsotetetian itah min. ¹⁴ Mətəu otegəhan əmə məmə lərməniğ İesu otərməniğ e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni sotətəliğin e suaru min o nolian təfəgə tərəh min iətəm nətəliğin tərəh rəhatəmah tolkeikei.

14

Nəghatian rəha nətəmi min u

rəhalah nəhatətəian təsəksasikian

¹ Sotəuhlin-pəniən nəmtəhtəmah o nəfaki min nəuvein nətəm rəhalah nəhatətəian təsəksasikian, kəni motəruu məmə niki Uhgın təsəgiənian uə kəpə e nolian min nəuvein iətəm nətəmimi nəuvein kəutəniəhu. Nəkotos ilah məhuva, mətəu iəsolkeikeian məmə nəkotərgəhu o rəhalah nətəliğin min. ² Iətəmimi kəti, e rəhan nəhatətəian, təuvir məmə in otun nauəniən min rəfin. Mətəu iətəmimi kəti min, rəhan nəhatətəian təsəksasikian, kəni nikin təhti məmə in təhrun nunian nauəniən e nasumiən əmə, məpəh nunian nəhuvəgi nati. ³ Iətəmimi u iətəm təhrun nunian natimnati rəfin, təsəuvirian

məmə in oteh rah iətəmi iətəm təsunian natimnati min rəfin. Kəni iətəmi in təsunian natimnati min rəfin, təsəuviriən məmə in otəni kəm iətəmimi u tatun natimnati min rəfin məmə, in tatol noliən tərəh, mətəu-inu Uhgın nikiŋ tagiən əmə ohni. ⁴ Təsəuviriən məmə ik nətəni məmə ioluək rəha suah kəti min təmol noliən tərəh. Rəhan aru əmə iərməniŋ otəni məmə təmol təuvir uə tərəh.* Kəni Uhgın oteŋəhan lan mətəu-inu Iərməniŋ təhrun nəfəniən nəsanəniən kəm in o noliən nati təuvir min.

⁵ Iətəmi kəti in təni məmə nian kətiəh əmə in rəha Uhgın tapirəkis nian rəfin, mətəu iətəmi kəti min təni məmə nian rəfin kotəhmen-əhmen əmə. Mətəu iətəmimi otəkeikei məhtul əskasik o rəhan nətəligiən o nati u. ⁶ Iətəmimi kəti iətəm tətəni məmə nian kətiəh əmə rəha Uhgın, in tatol o nisaiəŋ Iərməniŋ. Kəni iətəm tatun nəhuvegi nati, tatun o nisaiəŋ Iərməniŋ, mətəu-inu tətəni tagkiu kəm Uhgın o niŋin nauəniən. Kəni iətəm tətəpəh əmə nunian nəhuvegi nati, in min tətəpəh nunian o nisaiəŋ Iərməniŋ, kəni in min tətəni tagkiu kəm Uhgın o niŋin nauəniən. ⁷ Iətəmi kəti təsərməniŋ aruiən e nəmiəŋəhiən rəhan, nati əpnəpən in tətəmiəŋəh uə in təmimis. ⁸ Nəmə kitah kəutəmiəŋəh, kəutəmiəŋəh o nisaiəŋ Iərməniŋ, kəni nəmə kohmis, kəmoħmis o nisaiəŋ Iərməniŋ. Kəni tol lanəha, nəmə kəutəmiəŋəh uə kəmoħmis kitah rəha Iərməniŋ. ⁹ Kristo təmimis matig məmiəŋəh min, məmə in Iərməniŋ rəha nətəmimi kəutəmiəŋəh mine nətəmimi kəmoħmis rəkis.

¹⁰ Kəni təsəuviriən məmə nəkəni nikali nətəm kəutəfaki kəti min məmə təmol noliən tərəh e natimnati min əha. Kəni təsəuviriən məmə nəkeh iəhu piam, mətəu-inu kitah rəfin okotəhtul əupən e nəhmti Uhgın məmə in otakil itah.

¹¹ Təhmen e Iərməniŋ tətəni e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, “Inu niŋəhriəniən, təhmen məmə in niŋəhriəniən məmə iətəmiəŋəh, nətəmimi rəfin okotisiŋ nəulilah kəm iəu, kəni nətəmimi rəfin okotəni pətigəm e noħlilah məmə iəu, iəu Uhgın.”

¹² Kəni tol lanəha, kitah rəfin kətiəh kətiəh okotəhtul e nəhmti Uhgın o nəni pətigəmiən natimnati kəmotol.

¹³ Tol lanəha, pəh kotəpəh noliən rəha nəniən nikali iətəmi kəti məmə rəhan noliən in təfəŋə tərəh kəti. Mətəu pəh kəutəni məmə okəsotoliən nati kəti iətəm otol piatah kəti təmei e rəhan nəmiəŋəhiən. ¹⁴ Iəu iəmuva kətiəh itimlau Iərməniŋ Iəsu, kəni o nati u, iəu iəkəhrun vivi məmə nauəniən rəfin kotəuvir o nunian, kəsotoliən iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti nikiŋ təhti məmə nati kəti tamikmik e nəhmti Uhgın, nati əha tamikmik aru əmə ohni. ¹⁵ Nəmə piam kəti tətətəu tərəh pik o nati kəti iətəm natun, kəni nəmə natun əmə lankə, kəni nəsalieuəkiən e suaru rəha nolkeikeiən. Soliən məmə nati natun tətərekiŋ piam kəti iətəm Kristo təmimis ohni. ¹⁶ Segəhaniən məmə nati kəti iətəm ik nəkəni məmə təuvir, okəni məmə in nati tərəh. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu Nərməniŋ Rəha Uhgın səniəmə nati rəha nauəniən mine nəmnimiən iətəm nati əpnəpən əmə, mətəu in nati rəha nəhruhruiən e nəhmti Uhgın, mine nəməlinuiən, mine nəŋiəniən e Nərmən Rəhan, ¹⁸ mətəu-inu iətəmi kəti iətəm tatol uək kəm Kristo e noliən əha, in tatol niki Uhgın tətagiən, kəni nətəmimi kauteh in məmə in iətəmi təuvir, kəni nikilah tagiən əmə ohni.

¹⁹ Kəni tol lanəha, pəh kitah kotalkut pik o noliən nati iətəm tətələs itah e suaru rəha nəməlinuiən, kəni matəfəri nətəligiən rəhatah rəfin. ²⁰ Sərekiəniən uək rəha Uhgın o nauəniən əmə. Nauəniən rəfin kotəuvir, məsotoliən iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu iətəmi kəti tatol təfəŋə tərəh nian in

* **14:4** Fes 4 u, in eksampil kəti. “Ioluək” tətəŋətun=pən kitah nəfaki min, kəni “iərməniŋ” tətəŋətun=pən Uhgın. Niŋəti nəŋəhatian məmə Uhgın otakil itah, mətəu təsəuviriən məmə kitah okotakil itah min.

tatun nati kəti iətəm tol pian tətəmei lan e rəhan nəmiəgəhian. ²¹ Kəni tol lanəha, təuvir məmə nəsotunian nəhuvegi nati, uə nəsotəmmimian wain, uə nolian nati kəti min iətəm otol piatəmah otəmei e nəmiəgəhian rəhan.

²² Kəni nəmə itəmah nautos nətəligian kəti o natimnati min u, otaskəlim oneuən əmə itəmah Uhgīn. Iətəmi kəti tətətig e nəuvirian pəhrian nian in tatol əmə natimnati iətəm in təhrun məmə təhruahru məmə in otol. ²³ Mətəu iətəmi iətəm rəhan nətəligian tatol keiu o nati iətəm in tatun, məmə in təhruahru o nunian uə kəpə, təuvir məmə in təsunian. Mətəu nəmə in tatun, Uhgīn otəni məmə nolian rəhan in təfagə tərəh, mətəu-inu in tatun, mətəu nikin təsəhtian məmə in nati əhruahru. Kəni nəmə iətəmi kəti tatol nati kəti iətəm nikin təhti məmə in tərəh, in tatol təfagə tərəh.

15

Nəfərian nətəligian rəha nəfaki pisin pisin min

¹ Kitah nəuvein, nəhatətəian rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun məmə nati əlkələh min əha, ilah nati əpnəpin əmə. Mətəu kitah kəsotəkeikei o nolian natimnati min əha iətəm nikitah əmə tətəgian lan. Nikitah təkəikei məhti piatah min mine nəuvinitah min nətəm rəhalah nətəligian keiu e natimnati min əha. ² Kitah okotəkeikei motol nolian iətəm otol niki nətəpisin okotəgian lan, məmə otasiru e lah, mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik. ³ Pəh kotol lanəha mətəu-inu Kristo min, in təməsolian nolian kəti məmə in aru nikin otəgian lan. Mətəu in təmol natimnati rəfin əgin iətəm Uhgīn nikin tolkeikei, kəni natimnati min u, nətəmiimi kəmotəni rah in ohni. Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Nəni rahian min iətəm nətəmiimi pisin pisin min kəutəni lam, tətərakin iəu.” ⁴ Natimnati min əha kəmətei aupən e Nauəuə Rəha Uhgīn, kəmətei min məmə otəgətun itah, məmə okotələhu=pən əskasik nətəligian rəhatah e Uhgīn. Kəni kitah kotəhrun nolian əha mətəu-inu kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni Nauəuə Rəha Uhgīn tətəfəri nətəligian rəhatah.

⁵ Uhgīn pisin əmə tətəsiru e tah məmə kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni in pisin əmə tətəfəri nətəligian rəhatah. Kəni rəueiu, iatətapuəh ohni məmə in otasiru e təmah e nətəligian rəhatəmah məmə otuva mol kətiah əmə, təhmen əmə e nolian rəha Kristo Iesu. ⁶ Kəni iatətapuəh lanəha o təmah rəfin nətəm nautos nətəligian kətiah əmə, məmə nəuiatah təhrun nuvaiən məhmen e nəuia iətəmi kətiah əmə o nəfərian nərgi Uhgīn, iətəm in Uhgīn mine Tatə rəha Iərməniḡ rəhatah Iesu Kristo.

⁷ Otos nətəm kəutəfaki min nəuvein e niki təmah əgian motol təuvir kəm lah təhmen əmə məmə Kristo təmos itəmah e nikin əgian. Otol lanəha məmə nətəmiimi okotəni-vivi Uhgīn lan. ⁸ Sotaluian e nati u məmə, Kristo təmuva məhmen e ioluək rəha nətəm Isrel məmə otəgətun məmə Uhgīn tatol rəhan nəghatian, nəghatian u məmə nəniəskasikian min rəhan kəm tipī nətəm Isrel aupən, ilah kəməhuva motol nīpəhrianian e Kristo. ⁹ Kəni təmuva məmə Nanihlua min okotos nasəkəhruiian rəha Uhgīn motəni-vivi in ohni, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Tol lanəha, oiəkəfəri nərgəm e niki Nanihlua min,
oiəkani nəpuən min məni-vivi nərgəm.”

¹⁰ Kəni tətəni min məmə,

“Otəgian, Nanihlua min, itəmah rəhan min nətəmiimi.”

¹¹ Kəni tətəni min məmə,

“Itəmah Nanihlua min rəfin otəni-vivi Iərməniḡ,

kəni itəmäh rəfin nətəmimi min rəfin rəhä nəuaniləuis min rəfin e nəhue
nitəni min, otəni-vivi in.”

¹² Kəni Aiseə tətəni min məmə,

“Mipi Tefit* aupən otair muva,

kəni Uhgın otəfəri in məmə otarmənig e nətəmimi min rəfin rəhä nəuaniləuis
min rəfin e nəhue nitəni min rəfin.

Kəni Nanihlua min okotələhu=pən əskasik nuhuinian rəhalah lan.”

¹³ Uhgın təmasiru e tah məmə okotələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinian
lan. Pəh in otol məmə nikitəmäh otəri məriaueh e nagianian mine
nəməlinuan nian nəutəhatətə lan məmə, e nəsanənian rəhä Narmin Rəhä
Uhgın, onəkotələhu=pən əskasik pik təhmin rəhatəmäh nuhuinian e Uhgın.

Pol in aposil

rəhä Nanihlua min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. İəkəhrun vivi məmə nəmiəgəhian
rəhatəmäh təməri məriaueh e nəuvirian, kəni nəmotos nəhrunian rəfin,
kəni nəkotəhmen o nəgətunian itəmäh min. ¹⁵ Mətəu e nauəuə u rəhak,
iəməsəhluaiəian e nati kəti, iəməni pətigəm e nikik rəfin natimnati min u kəm
təmäh, kəni molkeikei məmə nikitəmäh otəkeikei məhti nəghatian min əhə.
Təhruahru əmə məmə iətəghati lanəhə, mətəu-inu Uhgın təmasiru lak e rəhan
əmə nəuvirian ¹⁶ məmə iəu iəkuva ioluak rəhä Kristo İesu o nani pətigəmiən
nanusian təuvir kəm Nanihlua min. İəu iəkəhmen e pris kəti iətəm iətəni
pətigəm nanusian təuvir rəhä Uhgın məmə, Nanihlua min nətəm kəutəhatətə
e Kristo, okəhuva neanian təuvir min nətəm Narmin Rəhä Uhgın təmafəl
mələhu kalin məmə rəhä Uhgın, kəni Uhgın nikin tagian o nosian.

¹⁷ Kəni e uək rəfin iətəm iatol o Uhgın, nikik tagian pik lan mətəu-inu in
Kristo İesu əmə iətəm tatol uək. ¹⁸ Ko iəsəghati əfəri əməian o nati kəti min,
iəkəghati əfəri əmə o natimnati təuvir iətəm Kristo təmol nian iəmol rəhan
uək o nosian Nanihlua min kəhuva motol nəuia Uhgın. Kristo təmol uək e
rəhak nəghatian, mine rəhak nolian min, ¹⁹ kəni təmol uək e nəsanənian rəhä
nəmtətiən min mine nati apispis min, kəni təmol ilah rəfin e nəsanənian rəhä
Narmin Rəhä Uhgın. Kəni tol lanəhə, iəməni pətigəm rəfin nanusian təuvir
rəhä Kristo, iəmətuəuin Jerusiləm muvən ikin min rəfin mətəuarus=pən nitəni
u İirikəm iətəm in isəu pahav ikin. ²⁰ Nian rəfin e nətuəuinian rəhak uək
mətəuarus=pa u rəueiu, iəmolkeikei məmə iəkuvən məni pətigəm nanusian
təuvir e ikin min nəuvein iətəm kəsətəu aginian nərgi Kristo ikin. İəsolkeikeian
məmə iəkol uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinuvən rəkis ikin məni pətigəm
nanusian təuvir. ²¹ Mətəu təhmen əmə e Nauəuə Rəhä Uhgın iətəm tətəghati e
Kristo məmə,

“Nətəmimi nətəm kəsəni pətigəmiən nanusian təuvir kəm lah,
ilah okoteruh in,

kəni nətəmimi nətəm kəsətətəu əhanəhian nanusian təuvir, ilah okotəhrun.”

²² Nian tepət, uək u rəhak o nuvənian iki pisin pisin min tətəhtipəsəg lak o
nuvənian meruh itəmäh.

Nətəligian rəhä Pol o nuvənian Rom

²³ Mətəu rəueiu, rəhak uək u ikin tinol naunun, kəni e nu tepət rəkis,
iəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmäh, ²⁴ kəni tol lanəhə, nikik təhti
məmə iəkuvnə meh itəmäh nian iəkuvən əpəhə kəntri u Spen. Kəni nian
iəkuvnə kəni kotatig nian təkuekir əmə, kəni iəkolkeikei məmə nəkotasiru lak
e rəhak naliuəkiən.

* 15:12 Nəghatian əhruahru rəhä Kris tətəni məmə “Mipi Jese.” Jese in tatə rəhä Kig Tefit.

²⁵ Mətəu rəueiu, iatuvən Jerusiləm o nasiruiən e nətəm kəutəfaki ikin, ²⁶ mətəu-inu nətəm kəutəfaki əpəha nitəni mil u Masetoniə mine Akaiə, nīkilah təmagiən o nəfaiən mənī məmə iəkəsiru e nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm.

²⁷ Nīkilah təmagiən əmə o noliən, kəni in təhmen məmə kautətəou kauin kəti iətəm nətəm Isrel kəmotol kəm lah. Tol lanəha mətəu-inu nəmə Nanihlua mīn kəmotos nəuviriən rəha Uhgīn e suaru rəha nətəm Isrel, kəni Nanihlua mīn okotəkeikei motasiru e nətəm Isrel e rəhalah mənī. ²⁸ Oiakos mənī u kəmotafa, muvən məfən kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. Kəni nian iəkol naunun e uək u, kəni oiakiet Jerusiləm muvən əpəha nitəni u Spen, kəni e rəhak naliuəkian oiakuvnə meh itamah.

²⁹ Nian iəkuvnə mītəlau=pa imatəmāh ikin, iəkəhrun məmə iəkos natimnati təuvir tēpət e Kristo məmə iəkəfinə kəm təmah, kəni itəmāh onəkotətəu təuvir lan.

³⁰ Piak mīn mine nəuvinik mīn, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e İərmənig rəhatah İesu Kristo, kəni Narmin Rəha Uhgīn tatol məmə kitah kəutəkeikei itah mīn, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfaki əskasik kəm Uhgīn ohniəu, kəni e noliən əha, nəkotasiru lak e nəluaginian rəhak. ³¹ Otəfaki məmə Uhgīn otasiru lak mahtipəsīg e nətəm Jutiə nətəm kəsotəniən nīpəhriənian e nanusian təuvir məmə, okəsotərəkinian iəu. Kəni otəfaki mīn məmə nian iəkuvnə miet=pən Jerusiləm, nətəmi mīn u kəutəhatətə e Kristo, nīkilah otagiən o rəhak uək. ³² Kəni e noliən əha, nəmə Uhgīn tolkeikei lanəha, iəkuvnə meruh itəmāh e nagianian, kəni kitah rəfin agin, nīkitah otagiən. ³³ Pəh Uhgīn iətəm in nəukəti nəməlinuian tətətig itəmāh mīn. Əuəh.

16

Pol təmauiəhruin in mīn nəuvein

¹ İəu iətəni=pinə kəm təmah məmə nəuvinitah u Fipi, iətəm tatos uək rəha dikon e niməfaki əpəha Kegkriə, in pətan təuvir kəti. ² İəkətapuəh o təmah məmə nian in otuvnə, onəkotagiən əmə ohni e nərgi İərmənig rəhatah, e noliən əhruahru məmə nətəmimi rəha Uhgīn okotol lanəha. Nəmə rəhan nati kəti tikə, təuvir məmə nəkotasiru lan, mətəu-inu in təmasiru lak mine nətəmimi tēpət.

³ Otəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, iətəm itiməhal iəməhlol uək kətiəh rəha Kristo İesu. ⁴ Kəmuəhtul maru məmə okiamis o nasiruiən lak. Səniəmə iəu pisin əmə, mətəu iəu mine Nanihlua mīn rəfin u kəutəfaki, itiməh iəkotəni-vivi Uhgīn o lau.

⁵ Kəni otəni təuvir kəm niməfaki iətəm kəmotuhapumīn e rəhalau nimə. Otəni təuvir kəm iəu kəti u Epaenetəs, u iətəm təmaupən məhatətə e Kristo e profens əpəha Əsiə.

⁶ Otəni təuvir kəm Meri iətəm təmatol pik uək o timəh.

⁷ Otəni təuvir kəm Antronikəs mine Junias, iətənimak mil iətəm itiməhal mīn ilau iəmiəhluvən e kalapus. Aposil mīn kəutisiai pik ilau, kəni ilau kəmuəupən lak muəhatətə e Kristo.

⁸ Otəni təuvir kəm Ampliatəs, iətəm iəkolkeikei e nolkeikeian rəha İərmənig.

⁹ Otəni təuvir kəm Urpanəs, iətəm kitah kəutol uək kətiəh e Kristo, kəni otəni təuvir kəm iəu kəti u Stakis.

¹⁰ Otəni təuvir kəm Apeles iətəm təməhtul əskasik e Kristo e nian iəkis mīn. Otəni təuvir kəm Aristopulus mine rəhan mīn nətəmimi, mine rəhan mīn noluək mīn.

¹¹ Otəni təuvir kəm Herotian, rəhak əhruahru.

Otəni təuvir kəm nətəmimi rəha Nasisəs mine rəhan noluək min nətəm kəutəfaki kəm İərmənig.

12 Otəni təuvir kəm Trifaenə mine Trifosə, pəta mil iətəm katuol pik uək rəha İərmənig.

Otəni təuvir kəm iəu kəti u Persis, pətan kəti iətəm tatol pik uək rəha İərmənig.

13 Otəni təuvir kəm Rufəs, iətəmi kəti rəha İərmənig tətəfaki vivi, mine rəhan mamə iətəm təmatol təuvir kəm iəu təhmen e rəhak əhruahru mamə.

14 Otəni təuvir kəm Asigkritəs, mine Filegon, mine Heremes, mine Patropəs, mine Heremas, mine piatah min nətəm ilah min kəutatig.

15 Otəni təuvir kəm Filolokəs, mine Juliə, mine Nereəs mine nəuvinin, mine Olimpəs, mine nətəm kəutəfaki min rəfin nətəm ilah min kəutatig.

16 Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. Nıməfaki rəfin rəha Kristo kəutəni təuvir kəm təmah.

17 Pıak min mine nəuvinik min. İəkətapuah əskasik o təmah məmə nəkotətəu vivi itəmah o nətəmi kəutol məmə nəkotəhapu itəmah min, kəni kəutəgətun natimnati iətəm kəutol nətəmimi kəutəmkarəpən e nəhatətəian rəhalah, kəni nəgətunian əha tol pisin əgin e nəgətunian iətəm nəmotos rəkis. Otəhtul iəu o lah, 18 mətəu-inu nətəm kotol lanəha, ilah kəsotolian uək rəha İərmənig Kristo, mətəu kəutol uək əmə o nati ilah əmə kəutolkeikei. İlah kəutəni-vivi nəghatian, kəni nəghatian rəhalah tətəhian, kəni ilah kəuteiua, kəni məutərəkin nətəligian rəha nətəmimi tətəp nətəm kotəruu nati.

19 Nətəmimi kinotətəu rəkis nanusian məmə itəmah nəutol nəuia Kristo. Tol lanəha, nikik tagian pik o təmah. Mətəu iəkolkeikei pik məmə nəkoteinatig e nolian əhruahru min, kəni məmə nəsəhuvəniən e nolian tərəh min.

20 Uhgın iətəm nəukəti nəməlinuian, otəsuvəhian in tevig-ərain e Setən, kəni in otatig əmə ləhtəni e nəhlkitəmah.

Pəh nəuvirian rəha İərmənig İesu tətətig itəmah min.

21 Timoti iətəm itimlau min iatuol uək kətiəh, tətəni təuvir kəm təmah. Kəni Lusias, mine Jeson, mine Sosipatə u natimak min, kəhləni min təuvir kəm təmah.

22 İəu Tesias, iətəm iəmətei nəghatian rəha Pol e nauəuə u, iəu iətəni təuvir kəm təmah u kitah kətiəh e İərmənig.*

23-24 Kəəs tətəni təuvir kəm təmah. İəu Pol, iətətig e rəhan nımə, kəni nətəmi rəha nıməfaki kəutəhapumin iman ikin.

Erastəs u iətəm tətərmənig e məni rəha taun əha, mine piatah Kuartəs, ilau min kətuəni təuvir kəm təmah.

25 Pəh kotəni-vivi Uhgın. In təhrun nolian məmə itəmah nəutəhtul əskasik e nəhatətəian rəhatəmah. In otol lanəha e nanusian təuvir rəha İesu Kristo iətəm iətəni pətigəm. Nəghatian u təməhluəig nuvəh rəkis, 26 mətəu rəueiu, təmol əpu in. Kəni in Uhgın u iətəm tətəmiəgəh nian rəfin, kəni in təməni məmə iəkotəni pətigəm nanusian rəha Kristo iətəm iəni min aupən kəmotətei e nauəuə min rəhalah, kəni nətəmimi okotəhrun. İəkotəni pətigəm məmə nətəmimi min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, pəh ilah okotəhatətə e Uhgın, kəni tol lanəha məutol əmə nəuiən. 27 Uhgın pisin əmə in Uhgın, kəni in pisin əmə in teinatig. !Pəh kotəni-vivi Uhgın nian rəfin naunun tikə, o nati iətəm İesu Kristo təmol! Əuəh.

16:17 Mat 7:15; Tait 3:10 * 16:22 Pol təhrun əmə nətəian nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmimi tətəp kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatian min rəhalah. Suah kəti, nərgin u Tesias, təməharəg ilau Pol mətei nəghatian rəhan.

1 Korən

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki mın ikin Korən

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm niməfaki rəha Korən.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Korən in taun asoli kəti. Ikin əha, nətəmimi tepət kotos rəhalah kaku o nolian səlim lan, kəni nətəmimi tepət kəhuva məmə okotos nəhmtin. Nətəmimi nəuvein kəhuva e negəu, nəuvein kotaliuek əmə. In taun kəti təuvir pik e profens rəha Akaia, iətəm tətətig e nitəni asoli u Kris. Mətəu taun u, narmı nati min kəmotəriauəh lan, kəni nolian tərəh min tepət e taun əha. Niməfaki rəha Korən, Nanihluə* mın kotepət lan. Pol təmətəuain niməfaki u e nian rəha naliuəkian iətəm tətöl keiu lan. Mətəu rəueiu əha, nərahian asoli min nəuvein tinatig e niməfaki. Nətəmimi nəuvein kəutöl nolian tərəh min, kəni nəuvein kəutos nətəligian min iətəm kəsotəhruahruən.

?Təmətei nauəuə u o nak? Niməfaki rəha Korən in tətətig e taun kəti iətəm nolian tərəh min rəfin təməriauəh vivi lan. Nolian tərəh min nəuvein kəməhuva imə e niməfaki. Kəmotətapuəh o Pol o natimnati min nəuvein iətəm ilah kəsotəhruən vivian, kəni in təmətei nauəuə u titəu=pən əhruahru əmə rəhalah nətəligian. Pol təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm nolian tərəh min iətəm tətətig e niməfaki, mine nərahian pisin pisin min nəuvein min. Kəni təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru nolian tərəh min iətəm ilah nəuvein kəmautöl. In təməni kəm lah məmə okotəhro min lanu motəkeikei mohtəlig=pa min o Uhgın, kəni nolian nak u təhruahru iətəm iətəmimi otöl nəmə in iətəmimi rəha İesu.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgın təmauin lak kəni mitəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu. İtimlau piatah Sostənes iətuəni təuvir kəm təmah. ² Nauəuə u tətuvnə kəm təmah niməfaki rəha Uhgın əpəha Korən. Uhgın təmələ asim itəmah e Kristo İesu, kəni təmauin e təmah məmə rəhan min, nətəm nəutəliuek e nolian əhruahru itəmah mine nətəmimi e ikin min rəfin nətəm kəutəfaki kəm İərmənig rəhatah İesu Kristo iətəm in İərmənig rəhatah rəfin.

³ Pəh Uhgın Tatə rəhatah mine İərmənig İesu Kristo, okuəfinə nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın e nəfakian

⁴ Nian rəfin iətəni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah e Kristo İesu. ⁵ Təməfinə rəhan nəuvirian u tepət kəm təmah e nolian min rəfin, e nasiruan o nəni pətigəm vivian natimnati min mine neinatigian o nəhrunian nəghatiən rəhan. ⁶ Kəni nolian min əha kəutəgətun məmə nənusiən e Kristo in nıpəhriənian, kəni itəmah nəmoteruh. ⁷ Tol lanəha, nian nəutəhtul maru məutəhtahnin nuvaiən rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, Uhgın təməfinə kəm təmah rəhan nəsanənian e Narmın o nolian uək rəhan, nəsanənian rəfin min əha iətəm kotəhruahru o nəmiəgəhian rəhatəmah. ⁸ Kəni in otöl itəmah nəutəhtul əskasik motətəuarus=pən nəunun nian məmə okəseh-pəniən nolian tərəh kəti e təmah e Nian rəha İərmənig

* : Nanihluə, İanihluə – Afın-to e tiksinəri.

rəhatah Iesu Kristo, iətəm tətuvə min lan. ⁹ Kəni Uhgın otol nati u kəm təmah mətəu-inu nian rəfin in tatol rəhan nəghatiən. In Uhgın iətəm təmauin e təmah nəkəhuva kətiəh itəmah Nətin Iesu Kristo u İərmənig rəhatah.

Nətəmimi rəha niməfaki kəmotəhapu ilah min

¹⁰ İətətapuəh əskasik o təmah, piak min mine nəuvinik min, e nərgi İərmənig Iesu Kristo, məmə itəmah rəfin nəkotətəlig e təmah min, məsotolian məmə nətəligiən kəti otuva məhapu itəmah, kəni mətəu nəkəhuva pəhrin mətol kətiəh e nətəligiən mine nikin kətiəh. ¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iətəni lanəha mətəu-inu nətəmimi nəuvein rəha Kloef† kəmotəni pətigəm kəm iəu məmə itəmah nautorgəhu. ¹² Nipəti nəghatiən iətəm iətəni tol lanu, itəmah nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pol,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Apolos,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pitə,” nəuvein min kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Kristo.” ¹³ Nian nəutəuəri lanko, təhmen e nəhapu-əhapuian Kristo! İəu Pol, iəməsəhkul-pəriən e nigı kəmləuu o təmah! Kəni nian kol bəptais e təmah, kəməsolian e nərgək Pol. !Kəpə! !Mətəu nautol lanko məmə nautəhuərisig lak Pol, uə Apolos, uə Pitə, mətəu itəmah nəsotolian məmə nəutohtəu=pən Kristo!

¹⁴ İəu iəkəni tagkiu kəm Uhgın məmə iəmol bəptais əmə e Krispəs mine Kəəs, mətəu iəməsolian bəptais e təmah kəti min. ¹⁵ Nikik tagiən lanəha mətəu-inu iətəmi kəti ko təsənian məmə kəmol bəptais lan e nərgək məmə otuva rəhak iətəmimi. ¹⁶ Ei əuəh, iəmalu, iəmol bəptais min e Stefənəs mine rəhan min. Uərisig e inəha, iəmalu məmə məta iəmol bəptais min e iətəmi kəti uə kəpə. ¹⁷ Nipəti nəghatiən min u məmə, Kristo təsəhli=paian iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi, təmahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm əmə nənuəsiən təuvir. Kəni iəsəni pətigəm əməsiən e nəghatiən einatig rəha iətəmimi mətəu-inu, iəsəlkeikəin məmə nəghatiən e nimisiən rəha Kristo e nigı kəmləuu in otəhvevig nəsanəniən tikə.

¹⁸ Nipəhrinən, nəghatiən e nimisiən rəha Kristo in təhvevig malməli o nətəmimi u kəutohtəu suaru rəha nuvəniən e nigəm asoli. Mətəu kitah u nətəm Uhgın tatosmiəgəh itah, in nəsanəniən əmə rəha Uhgın. ¹⁹ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəu iəkərkəin əgin nəinatigian rəha nətəm koteinatig, kəni məhtipəsəg e nəhrunian rəha nətəm kotəhrun pik nati.”

²⁰ ?Nətəmimi koteinatig iə? ?Nəgətun min rəha Lou iə? Nətəmimi nətəm kotəhrun vivi suaru rəha nəghatiən iə? Uhgın təmol nəinatigian rəha nəhue nəftəni tinuva rəkis nalməlian əmə. ²¹ Tol lanəha mətəu-inu, e nəinatigian rəha Uhgın, təmol məmə nətəmimi rəha nəhue nəftəni okəsotəhrunian in e nəhrunian əmə rəhalah iətəm kəutəni məmə nəinatigian. Mətəu in təmol məmə nəghatiən əlməli min rəhatimah otosmiəgəh nətəmimi nətəm kəutəni nipəhrinən lan.

²² Nəuaniləuis min rəha İsrel kəutətapuəh e nati apispis min, kəni Nanihlua‡ min kəutəsəl e nəinatigian məmə okotəruh Uhgın, ²³ mətəu kitah kəutəni pətigəm əmə nimisiən rəha Kristo e nigı kəmləuu. Kəni nəghatiən u in təhmen e kəpiel e suaru iətəm tatol nəuaniləuis min rəha İsrel kəutəmei, kəni in təhmen e nalməlian o Nanihlua min. ²⁴ Mətəu nətəmimi min u nətəm

1:8 1Təs 3:13; 5:23   **1:9** 1Təs 5:24; 1Jön 1:3   **1:10** Fil 2:2   † **1:11** Kloef in pətan kəti iətəm rəhan nautə təpət, kəni nətəmimi kəutisiəi in. Pol əpəha Efəsis e nian təmətei nauəuə u, kəni nətəmimi rəha Kloef kəməhuəvən mətəsəl=pən lan. Kəni mətəni kəm in nətəligian min əha e niməfaki Korən.   **1:12** Uək 18:24-28; 1Kor 3:4   **1:14** Uək 18:8; Rom 16:23   **1:16** 1Kor 16:15   **1:19** Aes 29:14   **1:20** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25   **1:21** Mat 11:25   ‡ **1:22** Nanihlua, İanihlua – Afın-to e tiksinəri.   **1:23** Rom 9:32; 1Kor 2:14

Uhgín tæmauin e lah, nœuanilœuis mín ræha Isrel nœuvein mine Nanihluæ mín nœuvein ilau pæti, kœni Kristo in nœsanœniœn ræha Uhgín mine neinatigiœn ræhan. ²⁵ Tol lanæha mœtœu-inu, nolœn u iœtœm nœtœmimi kœutœni mœmœ in nalmœliœn ræha Uhgín, mœtœu nœpœhriœniœn in teinatig tapirœkis neinatigiœn rœfin ræha nœtœmimi, kœni nati u iœtœm nœtœmimi kœutœni mœmœ in nœpœuiœn ræhan, in tœsanœn tapirœkis nœsanœniœn rœfin ræha nœtœmimi.

²⁶ Piak mín mine nœuviniœk mín, níkitœmah otœkeikei mœhti mœmœ itœmah nœtœmi œhro nœn Uhgín tæmauin e tœmah. Itœmah tepœt nœsoteinatigiœn e nœhmti nœtœmimi, kœni mœsotosiœn nœsanœniœn, kœni sœniœmœ itœmah nenœti nœtœmi asoli nœuvein. ²⁷ Mœtœu Uhgín tatitœpin nati almœli mín e nœhue níftœni mœmœ okotol aulis nœtœm kœteinatig, kœni mitœpin nati œpœou mín e nœhue níftœni mœmœ okotol aulis nœtœm kotœsanœn. ²⁸ In tœmitœpin natimnati iœtœm, e nœtœligiœn ræha nœtœmimi, ilah nati œrnapin œmœ, mine iœtœm nœtœmimi kœsotolkeikei pikœn, mine natimnati iœtœm læhtœni agin. Kœni tœmitœpin natimnati mín œha mœmœ ilah suaru mœmœ in tol nati keikei e nœtœligiœn ræha nœtœmimi kœmœhuva nati œrnapin œmœ. ²⁹ Tœmol lanæha mœmœ iœtœmimi tikœ otœghati œfœri e nœhmti Uhgín. ³⁰ Mœtœu-inu e nœuia Uhgín, itœmah nœmœhuva kœtiœh itœmah Kristo Iesu. Kœni Kristo tœmuva o tah mœmœ in rœhatah neinatigiœn ræha Uhgín. Inœha e Kristo, Uhgín tœmol itah kotœhruahru e nœhmtin, kœni mœlœhu kalin itah mœmœ ræhan mín, kœni mosmiœgœh itah. ³¹ Tol lanæha, tœhmen e Nauœuœ Rœha Uhgín tœtœni, “Iœtœmimi iœtœm tœtœghati œfœri, otœghati œfœri œmœ o nati iœtœm Iœrmœnig tœmol lan.”

2

¹ Piak mín mine nœuviniœk mín. Nœn iœmuvnœ o tœmah, iœmœsœni pœtigœmiœn nœghatiœn ræha Uhgín e nœghatiœn iœtœm nœtœmimi kœutœni mœmœ kœteinatig, mine nolœn ræha iœtœmimi iœtœm tœhrun vivi nœghatiœn. ² Kœni nœn iœmœtatig kitah mín itœmah, níkiœk taskasœk mœmœ iœkœni pœtigœm œmœ Iesu Kristo, mine nímisœn ræhan e nígi kœmœluau. ³ Iœmuva o tœmah e nœpœuiœn mine nœginœn mine nœrœmruminiœn asoli. ⁴ Kœni nœn iœmœni pœtigœm rœhak nœghatiœn e nanusiœn tœuvœr, iœmœsœniœn e neinatigiœn ræha nœtœmimi, mine nœghatiœn asoli mín iœtœm otiuvi itœmah, mœtœu nœn iœmœghati, nœmoteruh nœsanœniœn ræha Uhgín mine uœk ræha Nœrmin Rœha Uhgín. ⁵ Iœmol lanæha mœmœ nœhatœtœniœn rœhatœmah otœsœhtul œmœniœn e neinatigiœn ræha nœtœmimi, mœtœu in œtœhtul e nœsanœniœn ræha Uhgín.

Neinatigiœn ræha Nœrmin Rœha Uhgín

⁶ Mœtœu nœpœhriœniœn mœmœ itœmah iœutœni pœtigœm nœghatiœn einatig kœm nœtœm kœteinatig kœni minoteinatig rœkis e nœmiœgœhiœn rœhalah. Mœtœu sœniœmœ neinatigiœn ræha nœtœmimi mín rœueiu, uœ nœtœmimi nœtœm kœutœrmœnig u rœueiu. Ilah okœhuva nati œrnapin mín œmœ. ⁷ Kœpœ. Itimah iœutœghati e neinatigiœn ræha Uhgín aupœn iœtœm tœmœtœmœhli œneuœn, kœni in neinatigiœn iœtœm tœmœtœhluag, kœni Uhgín tœmol nœlpœkauœn aupœn aupœn agin mœmœ, neinatigiœn œha, in otol nœuviriœn kœm tah e nœsanœniœn mine nœhagœhagiœn. ⁸ Nœtœm kœutœrmœnig e níftœni œha rœueiu, ilah kinotœruru nœlpœkauœn œha ræha Uhgín, mœtœu nœmœ ilah kœmotœhrun, ko kœsotœtu-pœriœn Iœrmœnig ræha nœsanœniœn œhagœhag rœfin e nígi kœmœluau tœhmen e iœtœmimi

kæti ærnapin æmæ iætəm tæmærekīn lou. ⁹ Mætəu Nauæuæ Ræha Uhgīn tətəni mæmæ,

“Iætəmi tikæ tətəruh,

iætəmi tikæ tətətəu,

iætəmi tikæ tæhrun,

nati nak iætəm Uhgīn tæmol æpenæ-penæ lan ræha nətəmi mīn u kotalkeikei in.”

¹⁰ Mætəu Uhgīn tæmol æpu nælpækauīan oneuən æha ræhan kəm tah e Narmīn.

Kəni Narmīn tæhrun natimnati ræfin, kəni mæhrun mīn natimnati ræha Uhgīn

iætəm iætəmi kəti ko tæsæhrunīan. ¹¹ ? Tol lanæha, iætəmi pəh tæhrun

nætəligīan ræha iætəmi kəti, mætəu narmīn æmæ? ? E nolīan kətīah æmæ,

iætəmi pəh tæhrun nətəligīan ræha Uhgīn, mætəu Narmīn æmæ? ¹² Uhgīn

tæmæsəfaiən kəm tah nətəligīan ræha nətəmi e nəhue niftəni, mætəu tæmæfa

Narmīn iætəm tatsipən ohni. In tæmæfa kəm tah mæmæ kitah okotæhrun nati

nak iætəm Uhgīn tæmæfa ærnapin æmæ kəm tah. ¹³ Inu nəghatiən iætəm itimah

iəutəni, kəni neinatigīan ræha nətəmi tæsəgətunīan itimah e nəghatiən mīn

æha, mætəu Narmīn Ræha Uhgīn tæmægətun itimah, kəni iəkotəni pətīgəm

natimnati pəhrīan ræha Narmīn Ræha Uhgīn e nəghatiən mīn iætəm tæmsipən

lan.

¹⁴ Iætəmi iætəm Narmīn Ræha Uhgīn tikæ lan, tətəpəh natimnati iætəm

tatsipən e Narmīn Ræha Uhgīn mætəu-inu ilah nati ærnapin mīn æmæ ohni, kəni

ko in tæsæhrunīan ilah mætəu-inu Narmīn Ræha Uhgīn æmæ tæhrun nasiruiən e

nətəmi o nəhrunīan natimnati ræha Uhgīn. ¹⁵ Kitah nətəm kautos Narmīn

Ræha Uhgīn kəmotəh motæhrun motakil natimnati mīn æha, mætəu nətəmi

ærnapin, ko kəsoteruhīan məsotæhrun aginīan mīne məsotakil aginīan itah.

¹⁶ Tol lanæha mætəu-inu Nauæuæ Ræha Uhgīn tətəni mæmæ,

“?Pəh u tæhrun nətəligīan ræha Iərməniɡ

mæmæ in otəgətun in?”

Mætəu kitah kotæhrun nətəligīan ræha Kristo kəni tol lanu lan motæhrun

natimnati mīn æha.

3

Nəhapu-əhapuīan e niməfaki

¹ Piak mīn mīne nəuvīnīk mīn. Nian iætətatīg kitah mīn itəmah,

iætəməghatiən kəm təmah təhmen e nətəmi nətəm kinotəskasīk rəkīs e

nəmiəghīan rəhalah e Narmīn Ræha Uhgīn, kəpə. Iætəghati kəm təmah mæmæ

itəmah nətəmi ræha nəhue niftəni æmæ, kəni iætəghati kəm təmah təhmen

e kəlkələh mīn æmæ e nəmiəghīan vi rəhatəmah e Kristo. ² Nian iætəgətun

itəmah, təhmen mæmæ iætətaugin itəmah e milīk æmæ, iætəməfīnīan nauəniən

əskasīk kəm təmah mætəu-inu itəmah nəməsotəhmenīan o nunīan. Kəni

nīpəhrīanīan, itəmah nəsotəhmen əhanəhīan o nunīan, ³ mætəu-inu nolīan

rəhatəmah təhmen æmæ e ræha nətəmi ræha nəhue niftəni. Tol lanæha

mætəu-inu itəmah nautetet itəmah mīn, kəni mautorgəhu, kəni təhmen æmæ

mæmæ itəmah nətəmi ræha nəhue niftəni æmæ u. Nəkotəhmen e nətəmi

ærnapin mīn. ⁴ Nian iætəmi kəti tətəghati əfəri məni mæmæ, “Iəu ræha Pol,”

kəni kəti təni mæmæ, “Iəu ræha Apolos,” nolīan æha tətəgətun mæmæ itəmah

nətəmi ræha nəhue niftəni æmæ.

⁵ Oteruh-to. ?Apolos in pəh, kəni Pol in pəh? Itimlau iəkuəhmen æmæ e

ioluək iætəm iəmuasīru e təmah o nuvaiən o Iesu. Itimlau iatuol æmæ uək

iætəm Iərməniɡ tæmæfa pīsīn pīsīn kəm tīmlau mæmæ iəkuol. ⁶ Təhmen æmæ

mæmæ iəu iəmərfēi nīkīti nati, kəni Apolos in təueiu e nəhu, mætəu Uhgīn æmæ

tatol tatevið. ⁷ Tol lanæha, iætæmimi iætæm tætarfeî nati, uæ iætæmimi tætaueiu e næhu, in nati æpnæpin æmæ, mætæu Uhgîn pisin æmæ in nati keikei iætæm tatol natimnati kætumiæggh mautevið. ⁸ Iætæm tætarfeî, mine iætæm tætaueiu, ilau kuæhmen-æhmen æmæ mætian æmæ o nati kætiah æmæ. Kæni Uhgîn otætæou ilau kætiah kætiah e ræhalahu uæk pisin pisin min. ⁹ Itimlau ioluæk mil ræha Uhgîn, kæni itæmah nækotæhmen e nasumian ræha Uhgîn, uæ nimæ ræha Uhgîn.

¹⁰ E næuvirian iætæm Uhgîn tæmæfa kæm iæu, iæmuvlækîn vivi næhlki nimæ tæhmen e iætæm tæhrun vivi nuvlækînian nimæ. Kæni iætæmi kæti min tatuvlækîn nimæ næuuetin. Mætæu ilah ræfin okotækeikei mauteh vivi uæk ræhalah ræha nuvlækînian nimæ, ¹¹ Næhlki nimæ kætiah æmæ, inu Iesu Kristo. Iætæmi kæti tikæ tæhrun nuvlækînian næukæti nimæ pisin kæti min. ¹² Næmæ iætæmi kæti tuvlækîn-pæri ræhan nimæ iætæm næhlki nimæ in Iesu Kristo, kæni in tæhrun nuvlækînian nimæ e aian u kol tætoraip-oraip, uæ e silfæ, uæ e kæpiel næhmtin tiækis, uæ e nigî, uæ e niuig, uæ e nimania.* ¹³ Kæni nian kæti nætæmimi okoteruh uæk ræhan, mætæu-inu e nian Iesu tuva min, ræhan uæk otuva e næhagæhagian. Ræhan uæk okælæhu=pæn e nigæm, kæni nigæm otægætun mæmæ ræhan uæk tæuvir uæ tarah. ¹⁴ Næmæ nigæm otæsusian ræhan nimæ, in otos ræhan nætæouian. ¹⁵ Mætæu næmæ nigæm otus ræhan nimæ, kæni ræhan natimnati ræfin tæmikæ. In æmæ, Uhgîn otosmiæggh, mætæu tæhmen-æhmen æmæ e iætæmi kæti iætæm ræhan nimæ nigæm tatus kæni tiuvig pætigæm maiu, kæni nigæm tus nimæ mauæris.

¹⁶ ?Nækotæhrun uæ kæpæ mæmæ, itæmah u Nimæ Ræha Uhgîn, kæni Narmin Ræha Uhgîn tætatig e tæmah? ¹⁷ Næmæ iætæmi kæti tærekîn Nimæ Ræha Uhgîn, kæni Uhgîn otærekîn in, mætæu-inu Nimæ Ræha Uhgîn, in tasim ræhan pisin æmæ. Kæni Nimæ u Ræha Uhgîn, itæmah.

¹⁸ Tæævurian mæmæ iætæmi kæti tæteiuæ aru æmæ lan. Næmæ iætæmi kæti tætakil aru in e nætelligian ræha næhue niftæni, kæni nikin tæhti mæmæ in teinatig u ræueiu, in otækeikei muva ialmæli kæti e næhmtilah mæmæ in otuva ieinatig pæhræan. ¹⁹ Tol lanæha mætæu-inu neinatigian ræha nætæmimi ræha næhue niftæni, in talmæli e næhmti Uhgîn. Tæhmen e Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni mæmæ, "Uhgîn tatol lalig e næghatian ræha iætæmi kæti iætæm tætæni mæmæ in teinatig vivi, kæni Uhgîn taskælim in." ²⁰ Kæni Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni min mæmæ, "Iærmænig tæhrun mæmæ, nætelligian ræha nætæm koteinatig, ilah nati æpnæpin æmæ."

²¹ Kæni tol lanu lan, sotænian mæmæ itæmah ræha suah u uæ ræha suah kæha mæmæ onækotæfæri aru itæmah ohni. Uhgîn tætæfæn itæmah nætæmi asoli min ræfin kæm tæmah mæmæ otasiru e tæmah. ²² Tol lanu sotæfærian itæmah kæni motæni mæmæ ræhatæmah u Pol uæ Apolos uæ Pitæ.† Nipæhræian agin, Uhgîn tinæfinæ natimnati min ræfin e næhue niftæni o nasiruian e tæmah. Kæni næmiægghian uæ nimisian, kæni natimnati min u kætuhuva ræueiu uæ natimnati min u kæmanæhuva nian kæti, natimnati ræfin min æha mine nætæmimi min æha okotasiru e tæmah, tæhmen æmæ ilah ræfin ræhatæmah. ²³ Tol lanu lan, itæmah onækotækeikei motæfæri itæmah o Iesu pisin æmæ, sæniæmæ o nætæmi

---

3:6 Uæk 18:4,11,27-28   **3:9** Mat 16:27; Efæs 2:20-22   **3:11** Aes 28:16; 1Pitæ 2:4-6   * **3:12** Nolian ræha nitæu-pænian Kristo tæhmen e nolian ræha nuvlækînian nimæ. Iætæmi tætitæu=pæn vivi nolian ræha Kristo, in tæhmen e iætæmi kæti tatuvlækîn vivi ræhan nimæ. Nolian tæuvir min ræhan tæhmen e pos min æskasik ræha nimæ, uæ aian u kol uæ aian u silfæ. Iætæmi tætitæu=pæn vivian nolian ræha Kristo, tæhmen e iætæmimi kæti tatuvlækîn rah ræhan nimæ, tæhmen æmæ e nimauvlævl æmæ kæti. Afin-to Mat 6:19-20.
3:13 1Kor 4:5   **3:19** Job 5:13   **3:20** Sam 94:11   † **3:22** Næghatian æhruahru ræha Kris tæni mæmæ, "Pol, uæ Apolos, uæ Kefæs..." Kefæs in nærgin kæti min ræha Pitæ. Kæni e nauæuæ u, e næghatian Kris æhruahru, Pol tætauin lan mæmæ "Kefæs," mætæu kætæni æmæ mæmæ Pitæ.

asoli min rəhatəmah, mətəu-inu səniəmə itəmah rəha iətəmi asoli kəti, mətəu itəmah rəha Kristo, kəni Kristo in rəha Uhgın.

4

Aposil min rəha Kristo

¹ Tol lanəha, nətəmimi okotəkeiki moteh itəmah təhmen e noluək min rəha Kristo iətəm Uhgın təmələhu=pan e nəhlmitimah məmə itimah iəkotol əpu nəlpəkauian oneuən rəha Uhgın. ² Kəni nətəmimi nətəm kauteh natimnati rəha iətəmi asoli kəti, ilah kotəkeiki motol rəhalah uək təuvir e nolian iətəm iətəmi asoli tolkeiki. ³ Nati əpnapin əmə kəm iəu nəmə itəmah, uə nətəpisiñ nəuvein kotəni pətigəm nətəligian rəhalah e rəhak uək. Kəni iəu aru iəsakilian e rəhak uək. ⁴ E rəhak nətəligian, məmə iəmol əmə nati iətəm in təuvir, mətəu nati u təsəniən məmə iəu iəkəhruahru. İərməniğ əmə təhruahru o nəkilian rəhak uək. ⁵ Tol lanəha, sotauit-əuitian o nəkilian natimnati, mətəu nautəhtahnin nian İərməniğ otuva lan. In otəfətigəm=pan e nəhəgəhəgiən natimnati iətəm kəutəluəiğ e nəpinəpuian, kəni in otəni pətigəm nati nak tətətiğ e niki nətəmimi o nolian min rəhalah. E nian əha Uhgın otəni-vivi ilah kətiah kətiah e nolian əhruahru.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. İəməni=pinə nəghatian min əha kəm təmah itimlau Apolos məmə itəmah onəkotos nəhrunian ikin. Kəni nəmə nəkotos nipiəti nəghatian min u, “Nəkotəkeiki motol əmə nəghatian min iətəm kinətei rəkis,” kəni nəsotəfəriən nətəmi asoli nəuvein motosiahu nəuvein. ⁷ ?Təhro? İtamah nəsotəpətiən motapirəkis nətəmimi min rəfin. Uhgın təməfinə kəm təmah natimnati min rəfin nətəm nəmautos. ?Kəni təhro nəutəghati əuvsan o natimnati iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah təhmen əmə məmə inu itəmah əmə nəmotol natimnati min əha?

⁸ Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis natimnati rəha Uhgın. Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis nautə rəha Uhgın. Nolian rəhatəmah təhmen məmə nəməhüva kig min rəha Uhgın, mətəu itimah iəutətiğ ləhtəni əmə. !Mətəu kəpə, səniəmə nipiəhriənian! !Nəman! Nəmə nipiəhriənian məmə itəmah nəməhüva kig min rəha Uhgın, nikitimah otəgiən pik, kəni nəmə tol lanəha, itimah min iəkotol kig kitah min itəmah. Mətəu təsəlian lanəha. ⁹ İtimah aposil min, mətəu nikiğ təhti məmə Uhgın təmələhu itimah əpəha ləhtəni əgin, iəutətiğ təhmen e nətəm kəmakil rəkis məmə okotəkeiki mohmis. Nikitəmah tətəhti lanəha mətəu-inu təhmen məmə itəmah nətəmimi nətəm kəməsotolian win e nəluəginian, kəni məutəhtul e nəhmti nəgelo min mine nətəmimi rəfin məmə ilah okoteruh məmə oiəkohmis.* ¹⁰ !Nətəmimi tətəp kəutəni məmə itimah nanməli min o nərgi Kristo, mətəu nikitəmah təhti məmə itəmah nəkoteinatig vivi e Kristo! Mətəu səniəmə nipiəhriənian. ! Nətəmimi tətəp kəutəni məmə rəhatimah nepətiən tikə, mətəu nəutəghati əfəri məmə rəhatəmah nepətiən iahgin! Mətəu səniəmə nipiəhriənian. Nətəmimi tətəp kəutəni itəmah, mətəu kətəni rah itimah.

¹¹ Mətəu, inu nipiəhriənian. Mətəuarus=pa u rəueiə matuvən, nəumis tatus itimah, kəni məutəuəuə, kəni iəutəhüvən e nəpən əhapu-əhapu, nətəmimi kəutoh itimah, kəni rəhatimah nimə tikə. ¹² İtimah aru əmə iəutol pik uək e

4:2 Luk 12:42   **4:5** 1Kor 3:8   **4:6** Rom 12:3   **4:7** Rom 12:6   * **4:9** Nian kig kəti təmol win e nəluəginian, minətitəliğ matit rəhan soldia min mine rəhan tikimir min. Rəhan soldia min kəutəhərisis lan, kəni tikimir min kəutəhərisis e lah, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun məmə tikimir min okohmis. Nətəmimi kəmotol lafet kəti, kəni nətəmimi rəfin kəutarfu e tikimir min kəutoh aru ilah min, uə nəmə təhro kəutəluəgin ilah nati arpin min təhmen e laion. Kəni Pol tətəni məmə in mine rəhan min nətəmimi kotəhmen e tikimir min nətəm okohmis, kəni nətəmimi rəfin kəuteruh.   **4:11** 2Kor 11:23-27

nəhlmitimah məmə iəkotos məni o nauəniən. Nian okotəni rah itimah, mətəu itimah iəkotəfaki o nəuvirən o lah. Nian nətəmimi kautol nərahian kəm timah, mətəu itimah iəkotəpnəpən əmə. ¹³ Nian nətəmimi kəutəni rah itimah, mətəu itimah iəutəghati vivi əmə kəm lah. Mətəuərus=pa u rəueiu matuvən itimah iəkotəhmen e nimənərik rəha nətəmimi rəfin, uə namikmikian rəha nitəni min rəfin.

Ilah okotəkeikei motohtəupən noliən rəha Pol

¹⁴ İəsətəiən nəghatian u məmə iəkol itəmah nəkotaulis, mətəu mə otəhgi-pəri itəmah, mətəu-inu itəmah nenətik min nətəm iəkolkeikei itəmah.

¹⁵ Rəhatəmah nəgətun min tətət nətəm okotəgətun itəmah e Kristo, kəni nəmə təhro ilah kotəhmen əmə e tatə kalin min ilah ten-tausin, mətəu rəhatəmah tatə əhruahru kətiəh əmə, inu iəu, mətəu-inu e Kristo İesu iəmuva rəhatəmah tatə əhruahru nian iəməni pətigəm nanusian təuvir kəm təmah əupən. ¹⁶ Tol lanəha, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotohtəu=pa rəhak noliən min.

¹⁷ Mətəu-inu o nati u, iətəhli=pinə nətik e Kristo u Timoti iətəm iəkolkeikei. In tətaiu əskasik e İərmənig matol vivi rəhan uək. In otəni min kəm təmah suaru rəha nəmiəgəhian rəhak e Kristo İesu iətəm tətitəu=pən natimnati iətəm iətəgətun e niməfaki min ikin min rəfin.

¹⁸ Kəni itəmah nəuvein nəutəgət əfəri pik o rəhatəmah nəpətian mətəu-inu nikitəmah təhti məmə iəsuvnə minian məsəghati əskasikian kəm təmah o rəhatəmah noliən. ¹⁹ Mətəu otəsuvəhian, iəkəkeikei muvnə meruh itəmah (nəmə İərmənig təgəhan lak.) Kəni oiəkəhrun nəmə nətəm kəutəgət əfəri kautos pəhriən nəsanəniən rəha Uhgın, uə kəpə. ²⁰ Mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgın səniəmə in nati kəti rəha nəghatian, mətəu in nati kəti rəha nəsanəniən. ²¹ ?Kəni nəkotəkeikei nak? ?İəkuvnə malis itəmah, uə iəkuvnə e nolkeikeian u e nikiə teiuiəu əmə?

5

Pian kəti, rəhan noliən tərəh aɡin

¹ Kəməni pətigəm kəm iəu məmə iətəmi kəti u e nikitəmah tətəkləh e pətan kəti, kəni təmol e noliən tərəh kəti iətəm tapirəkis noliən rəha nətəm kəsotəfakian. In tətəkləh e pətan vi rəha rəhan tətə. ² !Kəni itəmah nəutəfəri o nəfakian əskasik rəhatəmah! !Kəsitin min! Mətəu nəfəriən təsəhruahruian, mətəu onəkotəkeikei motətəu tərəh o təfəgə tərəh əha. Kəni nəsotəhli pətigəmian iətəmi kəha iətəu* təmol noliən tərəh əha e nikitəmah. Mətəu onəkotəkeikei motəhli pətigəm.

³ Nati əpnəpən iəsətiəgin kitah min itəmah, mətəu e narmin iətətiəg kitah min itəmah. Kəni təhmen əmə nəmə kitah kəutətiəg, inəni rəkis e nərgi İərmənig İesu məmə təhro in təhruahru məmə kitah okotol e iətəmi kəha.

⁴ Nian nəkəhuva kətiəh, kəni e narmin, iətətiəg kitah min itəmah, kəni nian nəsanəniən rəha İərmənig rəhatəh İesu inəha ikin kitah min, ⁵ kəni otəfən iətəmi u əha rəueiu e nəhlimi Setən məmə otərəkin nipətin. Mətəu İərmənig otosmiəgəh narmin nian in tətəuə min e naunun nian.†

4:12 Mat 5:44; 2Təs 3:8   **4:15** Kəl 4:19   **4:16** Fil 3:17   **4:17** Uək 19:22   **4:20** 1Kor 2:4   **5:1** Lev 18:7-8; Dut 22:30   * **5:2** Məta Pol tətəni u ikinu məmə təsəuvirian məmə ilah okotəgian əmə kəni məutəfəri ilah nian təfəgə tərəh asoli kəti tətətiəg əha ilah ikin e niməfaki.   **5:3** Kol 2:5   **5:5** 1Tim 1:20   † **5:5** Pol tətəni məmə kərəki lan e niməfaki. Kəni ihluə e niməfaki, suah u otuvən e nəhlimi Setən, kəni Setən otərmənig lan kəni mol nalpinian kəm in e nipətin. Kəni məta, suah u təhrun nitəliəg rəkisian e noliən tərəh min rəhan, kəni Uhgın təhrun nosmiəgəhian min in.

⁶ Rəhatəmah nagət əfəriən tərəh. ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, is nəuan nəuветin əmə tinpi rəfin e niki flauə iətəm kəmalkin?† ⁷ Otafəl rəkis is əuas min rəhatəmah, inu təfagə tərəh min e nikitəmah, məmə itəmah flauə vi iətəm kəmalkin u is tikə lan, kəni niphəriənən itəmah nəkotəhmen əhruahru e piret vi əha. Tol lanəha mətəu-inu Kristo iətəm in nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova, təmimis rəkis təhmen e sakrifais o noliən tərəh min rəhatəh. ⁸ Tol lanəha, pəh kotol lafet əha, mətəu kəsotoliən e is əuas, iətəm təhmen e noliən tərəh min u nətəmimi kotolkeikei pik noliən kəm nətəmimi, mine noliən tərəh min rəfin. Mətəu pəh kotol lafet e piret u is tikə lan, təhmen e noliən rəfin iətəm kotol niphəriənən motəhruahru.

⁹ İəmətei rəkis nauəuə kəm təmah məmə nəsotan pətiən itəmah nətəm kəutakləh e niphətan. ¹⁰ İəsəniəhuiən məmə nəsotaniən itəmah nətəm kəsotəfakiən nati əpnəpin noliən rəhalah tol lanəha: ilah kəutakləh e niphətan, ilah nəvərəs, ilah nakləh min e neiuəiən, kəni ilah kəutəfaki kəm narmi nati min. Nətəmimi təpət agin kotol lanu lan u rəueiu e nəhue niftəni. Nəmə nəsotaniən itəmah min ilah, kəni nəkotəkeikei mohiet agin ikinu e nəhue niftəni. ¹¹ Mətəu niphəti nauəuə iətəm iəmətei kəm təmah məmə onəsotan pətiən itəmah iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in piatəmah kəti, mətəu in tətəkləh e pətan, uə in tətəvərəs, uə in tətəfaki kəm narmi nati min, uə in tətəni rah nətəmimi, uə in tətəpis nian təpət, uə in tətəkləh e neiuəiən. Sotoliən nati kəti itəmah min ilah, nati əpnəpin in nati əkəku əmə təhmen e nauəən pətiən.

¹²⁻¹³ Səniəmə in rəhak uə mine rəhatəmah kəti uək məmə okotakil nətəmimi nətəm kəsotəfakiən. Uhgin otakil Nanihluə min. Mətəu in uək rəhatəmah məmə onəkotakil noliən rəha nətəmimi əpəha e niməfaki nətəm kautol təfagə e noliən min u. Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Otahli pətigəm e nikitəmah iətəm tatol noliən tərəh.”

6

Noliən rəha nakiliən itəmi

¹ Nian nəmə itəmah kəti tatorgəhu ilau in kəti, tol naulisiən məmə otələs muvən kəm nətəmimi nətəm kəsotəfakiən məmə okotiuvu pətigəm ilau motakil rəhalau norgəhuiən. Mətəu nəkotəkeikei motos məhuvən kəm nəfaki min. ² ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə nəfaki min, ilah okotakil nətəmimi rəfin e nəhue niftəni? * ?Kəni nəmə itəmah onəkotakil nətəmimi e nəhue niftəni, kəni təhro nikitəmah təhti məmə nəsotəhmeniən o nakiliən rəhatəmah norgəhuiən əlkələh min? ³ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kitah okotakil nagelo min? !Kəni natimnati min rəha nəhue niftəni, ilah kotimətig əmə o nakiliən!

⁴ ?Kəni tol lanəha, nəmə nautorgəhu o nətəligiən min nəuvein, təhro nəutəhuvən o nətəm ihluə məmə okotakil norgəhuiən rəhatəmah? İlah kəsotosiən nisialiən rəha niməfaki. ⁵ İatəni lanəha məmə nəkotaulis lan. ? Təhro? ?İtəmah kəti tikə iətəm teinatig məmə in təhrun nələhuiən nəniən min

‡ **5:6** Təhmen əmə nian kətətei nati miəgəh kəti, nəmə kətarereh kuənkamik lan, otol=pən mərakin rəfin nəhuvəgin. Təhmen əmə nəmə iəfaki kəti e niməfaki tatol təfagə tərəh. Təfagə tərəh u tinpi rəfin niməfaki. **5:6** Kəl 5:9 **5:7** Aes 53:7; 1Pitə 1:19 **5:8** Dut 16:3 **§ 5:9** Nauəuə u Pol tətəghati lan e fes 9 tikə əha rəueiu. Pol təmətei nauəuə kuvət kəni mahli=pən kəm niməfaki Korən. Mətəu nauəuə aupən, mine nauəuə iətəm tatol kisi lan kiakə u rəueiu. Nauəuə iətəm tatol keiu lan, in 1 Korən, kəni nauəuə iətəm tatol kuvət lan, inu 2 Korən. **5:11** 2Təs 3:6; Tait 3:10 **5:12-13** Dut 13:5; 17:7

* **6:2** E Japtə 5 kəutəfin məmə ko kəsotakiliən nətəmimi ihluə e niməfaki, mətəu e fes u tətəni məmə kitah okotakil ilah. Nipətin u təni məmə, RƏUEIU kitah okəsotakiliən nətəm ihluə e niməfaki, mətəu nian Kristo otuva min, nian əha inəha, kitah okotakil ilah. **6:2** Nəh 20:4

əha? ⁶! Mətəu kəpə! Itəmah piatəmah min nəutorgəhu, kəni mautəhuvən o nətəm ihluə məmə ilah okotakil rəhatəmah norgəhuiən min. Kəsi.

⁷ Itəmah nautəhuvən o iətəmi kəti məmə otakil rəhatəmah norgəhuiən. Inu tətəgətun məmə nəmotəmkarəpən agin e suaru rəha Uhgın e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ?Təhro? Nəmə iətəmi kəti tatol tarah kəm ik, təuvir məmə nəkalu əmə lan. Nəmə tətəiuə əmə lam mətəkləh kəm ik, alu min əmə lan. ⁸ Mətəu kəpə. Nautol tərəh pik! Itəmah piatəmah min əmə, mətəu itəmah aru nautol tərəh kəm təmah min, kəni maufəiuə e təmah min mətəkləh kəm təmah min.

⁹ Sotətəligiən e neuəiən. Nəkotəkeikei motəhrun məmə, nətəmi kəutul nərahien, ko kəsəhuvənien e Narmənigiən Rəha Uhgın: ilah nətəm kəutəkləh e pətan, mine nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min, mine nəman nətəm kinotol rəkis marit kəutəkləh e pətan, mine nəman nətəm kəutit aru ilah min, ¹⁰ mine nakləh min, mine navərəs min, mine nətəm kəutəpis e wain, mine nətəm kəutəghati rah e nərgi nətəmini, mine nətəm kəuteiuə mətəkləh kəm nətəmini, ilah min u ko kəsəhuvənien e Narmənigiən Rəha Uhgın. ¹¹ Kəni itəmah nəuvein, nəmautol lanəha. Mətəu, Narmin Rəha Uhgın rəhatah taməfal itəmah, mələhu kalin itəmah məmə rəhan, mol itəmah nəkotəhruahru e nəhmtin e nərgi İərməniğ İesu Kristo.

Noliən rəha nakləhiən e pətan in təfəgə tərəh

¹² Nətəmini nəuvein kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təuvir əmə məmə iəkol.” Mətəu, səniəmə ilah rəfin kotəhrun nasiruiən lak. Kəni, ko iəsegəhanien məmə natimnati nəuvein okotarməniğ e rəhak nəmiəgəhiən.

¹³ Nətəmini nəuvein kəutəni məmə, “Nauəniən mine nərfitəmi, kəmol o lau min,” inu kotəhrun nunien nauəniən min rəfin. Mətəu nauəniən mine nərfitəmi, Uhgın otol naunun e lau pəti, konu, nati mil u səniəmə nati kəti. Kəni nati u in niphəriənien. Mətəu nəghatien u səniəmə e nipətətəmi. Uhgın təməsoliən nipəti tah məmə kitah okotapili əpnəpin kitah nəman uə nipətan min u səniəmə nəman mine nipətan min rəhatah. Nipətətah mine İərməniğ, ilau rəhalau min. Uhgın təmol nipətətah məmə okotissiai İərməniğ, kəni ko otəsoliən naunun e lah, təhmen e nauəniən mine nərfitəmi. ¹⁴ Kitah okohmis. Mətəu o nian kəti e rəhan nəsanəniən, Uhgın otosmiəgəh min itah e nimisiən mol vivi nipətətah. Kəni inu təhmen əhmen əmə məmə nian İərməniğ təmimis, Uhgın təməsomiəgəh in e nimisiən mol vivi nipətin.

¹⁵ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nipətətah, ilah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo? ? Kəni nikitəmah təhti məmə iəkəfən nipətətik iətəm in kətiəh ilau Kristo, kəni mol kuol kətiəh ilau pətan rəha suaru? ! Kəpə! Ko təsoliən lanəha.

¹⁶ Niphəriənien agin məmə iətəm tətən ilau pətan rəha suaru, ilau kətiəuva kətiəh əmə e nipətin. Mətəu-inu nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İlau okiəuva nipətin kətiəh əmə.” ¹⁷ Mətəu iətəmini iətəm tatol kətiəh ilau İərməniğ, tətuva kətiəh ilau min e narmin. Kəni tol lanəha, nipətin tatol kətiəh ilau İərməniğ Kristo məmə rəhan. Kəni tərəh agin nəmə otos rəkis e Kristo məfən kəm pətan kəti rəha suaru.

¹⁸ Otagim rəkis məhuvən isəu e noliən rəha nitəu-pəniən nipətan. Noliən tərəh rəfin iətəm iətəmi kəti tatol iətəm tol pisin e inu, in ihluə e nipətin. Mətəu təfəgə tərəh u, in tatol kəm nipətin aru.† ¹⁹ Nəkotəkeikei motəhrun məmə nipətətəmah in nati asoli, nipətətəmah in nimə kəti rəha Uhgın iətəm Narmin

6:10 Kəl 5:19-21; Efəs 5:5; Nəh 22:15   **6:11** Tait 3:3-7   **6:12** 1Kor 10:23   **6:13** 1Təs 4:3-5
6:14 Rom 8:11; 1Kor 15:20; 2Kor 4:14   **6:15** Efəs 5:30   **6:16** Jen 2:24; Mat 19:5   **6:17** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11   † **6:18** Təfəgə tərəh u, in tatol kəm nipətin aru mətəu-inu tinuva rəkis kətiəh ilau Kristo, tol məmə tatol təfəgə e Kristo.

Ræha Uhgín tətatig ikin, kəni Uhgín təməfinə Narmín kəm təmäh, mətatig e təmäh. Kəni itəmäh səniəmə rəhatəmäh aru u itəmäh. ²⁰Uhgín təmətəou rəkis itəmäh e nətəouian iətəm nəhmtin tiəkis. Tol lanəha, otisiai Uhgín e nolian min rəha nīpətitəmäh.

7

Nəghatiən o marit

¹Rəueiu iəkəni=pinə nəniən e nauəuə rəhatəmäh iətəm nəmotətəi kəm iəu. Əuəh, in təuvir məmə iətəmimi kəti təsoliən marit. ²Mətəu nətəmimi tēpət nətəm kautohtəu=pən nīpətan. Tol lanəha, təuvir məmə iətəmimi otəkeikei mos aru rəhan pətan, kəni pətan tatos rəhan iərman kəni muol marit. ³Nian kuol marit, iərman otəkeikei mətəpili ilau rəhan pətan nəmə pətan tolkeikei, kəni pətan otəkeikei mətəpili ilau rəhan iərman nəmə iərman tolkeikei. ⁴Pətan təsarmənig aruiən e nīpətin, mətəu rəhan iərman tətarmənig lan. Kəni təhmen-əhmen əmə e iərman, in təsarmənig aruiən e nīpətin, mətəu rəhan pətan tətarmənig lan. ⁵Təsəuvirien məmə pətan uə iərman təgin o nīpətin nəmə kəti tolkeikei. Mətəu nəmə ilau pəti kuegəhan məmə təuvir əmə okuəpəh napili pətiən nəmə kəti təni məmə otəfaki o nian nəuvein, kəni təuvir əmə. Mətəu okuəkeikei miəuva min kətiəh. Nəmə kəsuliən, kəni Setən oteh suaru o nəfən-əfəniən kəm lau. Iatəni lanu mətəu-inu itəmäh rəfin nəsotəskasikien.

⁶Nəghatiən əha məmə, “okuəpəh o nəfakien o nian nəuvein,” iətəni məmə iətəgəhan lan, mətəu əsanian məmə in lou kəti. ⁷E rəhak nətəligiən, təuvir məmə nətəmimi rəfin okəsotoliən marit təhmen lak. Mətəu Uhgín tatol suaru pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh, kəni tatol məmə nəuvein kautol marit, kəni nəuvein kəutan əmə.

Nətəm kəmotol marit mine pətəlimis min

⁸Kəni iətəni kəm nətəm kəsotoliən marit mine pətəlimis min məmə, təuvir məmə kəutan əmə məmə iəu mine. ⁹Mətəu nəmə tiəkis o lah nətəm kəsotoliən marit məmə okotaliüək e suaru əhruahru kəti, inəha kasotapiliən e pətan uə iərman kəti, kəni təuvir məmə okotəkeikei motol marit pəh nīkilah təsəhti pikien ilau pətan uə iərman nian min rəfin.

Nətəm kəmotol marit kəsotəhapuiən

¹⁰Itəmäh nətəm nəmotol marit, iəkəni=pinə nəghatiən u kəm təmäh, səniəmə rəhak mətəu rəha iərmənig məmə, pətan otəsəpəhiən rəhan iərman. ¹¹Mətəu nəmə in otol, kəni təuvir məmə otəsitəu=pən minian suah kəti min, uə nəmə təhro, titəlig=pən min əmə o rəhan iərman. Kəni iərman otəsəpəhiən rəhan pətan.

Nəmə ilau kəti təsəfakien

¹²Pəh iəkəni nəghatiən kəti kəm təmäh nətəm rəhatəmäh nəman uə nīpətan kəsotəfakien. Inu rəhak əmə nəghatiən, səniəmə rəha iərmənig əhruahru. Nəmə itəmäh kəti, rəhan pətan təsəfakien, mətəu tolkeikei məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəhiən. ¹³Kəni nəmə itəmäh kəti, rəhan iərman təsəfakien, mətəu tolkeikei məmə ilau okuatig, pətan otəsəpəhiən. ¹⁴Otol lanəha mətəu-inu nian pətan kəti tətəfaki, kəni Uhgín tətələhu kalin min rəhan iərman məmə rəha Uhgín. Kəni nian iərman kəti tətəfaki, kəni Uhgín tətələhu kalin min rəhan pətan məmə rəha Uhgín. Nəmə təsoliən lanu, kəni rəhatəmäh kəlkələh min, ilah rəha nəhue niftəni əmə, mətəu tol lanəha, Uhgín tətələhu kalin ilah məmə rəhan min, mətəu-inu təmələhu kalin rəkis tatə mine məmə.

¹⁵ Mætæu nәмә iәtәmi tәsәfәkiәn tolkeikei mәмә otәpәh rәhan pәtan uә iәрман iәtәm tәtәfәki, otegәhan әmә lan. Iәtәm tәtәfәki, iәрман uә pәtan, Uhgин tәsәskәlimiәn in e marit әha. Mætæu, Uhgин tәmauin e tah mәмә okotatig natig e nәmәlinuиәn. ¹⁶ Pәtan, kәмә tәhro Uhgин otosmiәgәh rәham iәрман e noliәn tәuvir rәham. Kәni iәрман, nәмә tәhro Uhgин otosmiәgәh rәham pәtan e noliәn tәuvir rәham.

*Otagiәn әmә
o rәhatәmah nәmiәgәhiәn*

¹⁷ Mætæu in әmә u, nian Uhgин tәmauin e tәmah, nәmotatig e natigiәn pisin pisin min iәtәm Iәrmәnig tәmәlәhu, kәni tәuvir mәмә nәkotatig әmә lan. Inu rәhak nәghatiәn iәtәlәhu kәm nimәfәki min rәfin. ¹⁸ Nian Uhgин tәmauin e suah kәti, nәмә kәмәhgi=pәn in, kәni otәsәhluaigiәn e nәhgi-pәniәn iәtәm kәmol lan. Kәni nian Uhgин tәmauin e suah kәti min, nәмә kәsәhgi-pәniәn, kәni tәuvir mәмә tәsәlkutiәn mәмә okәhgi=pәn. ¹⁹ In nati әpnapin әmә nәмә kәмәhgi=pәn suah kәti uә kәsәhgi-pәniәn. Nati keikei mәмә kitah kotohtәu=pәn әmә nәghatiәn min rәha Uhgин. ²⁰ Nian Uhgин tәmauin e tәmah, nәmotatig e natigiәn pisin pisin min, kәni tәuvir mәмә nәkotatig әmә e lah.

²¹ ?Nian Uhgин tәmauin lam, ik slef әmә kәti? Nikim tәsәhti pikiaң, (mætæu nәмә nәkәhrun nitәu-pәniәn suaru iәtәm kәmitis slef min lan, itәu=pәn әmә.) ²² Tol lanәha mætæu-inu iәtәmi u slef әmә nian Iәrmәnig tәmauin lan, in iәtәmi rәha Iәrmәnig iәtәm kәmitis rәkis. Kәni tәhmen-әhmen әmә, iәtәmi sәniәmә slef kәti nian Iәrmәnig tәmauin lan, in slef rәha Kristo. ²³ Uhgин tәmәtәou rәkis itәmah e nәtәouiәn iәtәm nәhmtin tiәkis. Sotoliәn mәмә itәmah nәkәhuva slef min rәha nәtәmimi. ²⁴ Piak min mine nәuvinik min, nian Uhgин tәmauin e tәmah, nәmotatig e natigiәn pisin pisin min, kәni tәuvir mәмә nәkotatig әmә e lah itәmah Uhgин.

Nәtәm vi nәtәm nәsotol әhanәhiәn marit

²⁵ Inu nәghatiәn kәti rәhatәmah nәtәm vi nәtәm nәsotol әhanәhiәn marit. Iәsәs әhruahruиәn nәghatiәn kәti o Iәrmәnig, mætæu iәkәni әmә rәhak nәtәligiәn. Mætæu itәmah nәkotәhrun mәмә rәhak nәghatiәn in nipәhriәniәn, mætæu-inu Iәrmәnig tәmәsәkәhruin iәu. ²⁶ Mætæu-inu nәrahian asoli u rәueiu iәtәm nәutatig lan,* rәhak nәtәligiәn tol lanu lan mәмә, nәkotatig әmә lanu lan mәмә nәutatig lan u rәueiu. ²⁷ ?Tәhro? ?Nәmol marit? Sәsaliәn e suaru o nәpәhiәn rәham pәtan. ?Tәhro? ?Nәsoliәn marit? Sәsaliәn o nosiәn rәham kәti pәtan. ²⁸ Mætæu nәмә natol marit, inu sәniәmә tәfagә tәrah. Kәni nәмә pәtan vi tatol marit, in tәsoliәn tәfagә tәrah. Mætæu nәtәm kәmotol marit, okotatig e nәrahian tәpat e rәhalah natigiәn, kәni iәkolkeikei mәмә nәsәhuvәniәn e nәrahian min әha.

²⁹ Piak min mine nәuvinik min, inu nipәti nәghatiәn rәhak. Natigiәn rәha nәtәmimi e nәhue niftәni in tinәkuәkir әmә. Kәni rәueiu mine matuvәn, nәtәm kәmotol marit, tәuvir mәмә okәsotәtәlig pikiaң e noliәn rәha marit rәhalah. ³⁰ Nәмә iәtәmi kәti tәtәsәk, uә tәtagiәn, uә tatos nәhmti nati kәti, kәni tәuvir mәмә otәsegәhaniәn mәмә rәhan nәsәkiәn, uә nagiәniәn, uә rәhan nati vi otәriauәh e rәhan nәtәligiәn. ³¹ Kәni tәuvir mәмә nәtәmimi nәtәm kautol bisnis e nәhue niftәni, ilah okotәtәlig lan mәмә rәhalah bisnis in nati әpnapin әmә, mætæu-inu nәhue niftәni mine nәuviriәn rәhan mine noliәn min rәhan otәpanikә.

³² Iækolkeikei mæmæ nikitæmah tæsæhti pikian nati kæti ræha næhue niftæni u. Tol lanæha, næmæ iætæmi kæti tæsoliæn marit, nikin tæthæti pik uæk ræha Iærmænig mæmæ tæhro lanu mol Iærmænig nikin tagiæn o uæk iætæm in tatol. ³³ Mætæu iætæm tæmol marit, nikin tæhti pik æmæ natimnati ræha næhue niftæni mæmæ otæhro lanu mol niki ræhan pætan tagiæn, ³⁴ kæni ræhan nætæligiæn tatuvæn o nati keiu, ræhan pætan mine uæk ræha Iærmænig. Kæni pætan iætæm tæsoliæn marit, uæ pætan mitæ, nikin tæthæti pik uæk ræha Iærmænig mæmæ tæhro lanu in otætua kæm o Iærmænig e nipætîn mine narmîn. Mætæu pætan iætæm tæmol marit, in tættælig pik æmæ o natimnati ræha næhue niftæni mæmæ otæhro lanu mol ræhan iærman nikin tagiæn.

³⁵ Iætæni=pinæ næghatiæn min u o næuviræn aru æmæ ræhatæmah, sæniæmæ iætæniæhu itæmah, mætæu mæmæ nækotohtæu=pæn suaru ræha næmiægæhiæn iætæm tæhruahru, kæni nikitæmah tæthæti pik uæk ræha Iærmænig.

³⁶ Mætæu e nikalin ræha iærman vi kæti mine pætan vi kæti. Næmæ tol lanu lan mæmæ, kinæniækis mæmæ ilau okuol marit. Uærisig, kæni iærman tæni mæmæ okuæpæh pipim. Mætæu ræueiu, nikin tæhti mæmæ tæsoliæn noliæn æhruahru e pætan æha, kæni iærman nikin tæhti mæmæ tækeikei mol-tæ marit e pætan æha, kæni tæuvir mæmæ, in tæhrun noliæn. In tæsoliæn tæfagæ tarah, mætæu tæuvir mæmæ in otol marit. ³⁷ Kæni e nikalin kæti min e ræha inu. Næmæ keiu min lanæha kuolkeikei mæmæ okuol marit. Mætæu iærman nikin tinæhti rækis mæmæ okuæpæh marit. Kæni nati kæti tikæ mæmæ otækeikei kæm in mæmæ otol marit. Kæni iærman in tætarænig vivi e nikin. Kæni næmæ nikin tinæhti rækis mæmæ otæsoliæn marit e pætan æha, kæni iætæmi æha, in min tatol noliæn æhruahru. ³⁸ Tol lanæha, iærman iætæm tatol marit e pætan vi, in tatol æhruahru, mætæu iærman iætæm tæsoliæn marit, in tatol tæuvir mapirækis agin.

Pætalisim min kotæhrun noliæn marit

³⁹ Pætan otækeikei mætætig ilau ræhan iærman e nian ræfin, mætæu næmæ ræhan iærman timis, in tæhrun noliæn marit e suah kæti min iætæm in tolkeikei, mætæu nati kætiæh æmæ, in tækeikei mol marit e iærman kæti iætæm tættæfaki kæm Uhgîn. ⁴⁰ Mætæu e ræhak nætæligiæn, næmæ in tættætig æmæ lanæha mæsoliæn marit, kæni nikin otagiæn tapirækis næmæ in tatol marit. Kæni nikik tæhti mæmæ Narmîn Ræha Uhgîn tættætig min lak mæfa næghatiæn u kæm iæu.

8

Nauæniæn iætæm katol sakrifais lan kæm narmi nati min

¹ Kæni ræueiu, iækæghati e nauæniæn min iætæm katol=pæn sakrifais lan kæm narmi nati min. Kitah kotæhrun næghatiæn ræha nætæmimi næuvein mæmæ, “Kitah ræfin kautos næhruniæn.” Mætæu “næhruniæn” in nati kæti iætæm iætæmi kæti tættæfari ohni, mætæu nolkeikeiæn tatuvlækin iætæmimi. ² Næmæ iætæmi kæti nikin tæhti mæmæ in tæhrun pik nati, mætæu in tæsæhrun æhanæhiæn natimnati iætæm in otækeikei mæhrun. ³ Mætæu iætæmimi iætæm tolkeikei Uhgîn, Uhgîn tæhrun in misiaien in.

⁴ ?Kæni tol lanæha, tæhro e nauæniæn min iætæm katol=pæn sakrifais lan kæm narmi nati min? Nipæhræniæn, kitah kæutæhrun mæmæ narmi nati in nati æpnæpin æmæ kæti e næhue niftæni, kæni uhgîn ælkælæh min kohkæ, mætæu Uhgîn kætiæh æmæ. ⁵ Kætæni mæmæ, “uhgîn ælkælæh” min mine “iærmænig ælkælæh” min tepæt æha ikin, kæni nipæhræniæn nætæmimi næuvein kautæfaki kæm lah. Mætæu nati æpnæpin næmæ uhgîn ælkælæh min æha ikin, æpæha e neai uæ æpæha læhtæni e næhue niftæni, ⁶ o kitah, Uhgîn kætiæh æmæ pæhriæn, Tatæ Uhgîn. Natimnati ræfin

tæmsipæn lan, kæni tæmæfa næmiægæhian kæm tah mæmæ kitah okotol næuian. Kæni Iærmænig kætiæh æmæ, Iesu Kristo, kæni Uhgîn tæmol natimnati ræfin agin e Kristo, kæni e Kristo kitah kautæmiægæh.

⁷ Mætæu sæniæmæ nætæmimi ræfin kotæhrun næghatian u, kæni nætæmimi næuvein, nikilah tæhti mæmæ narmî nati kæutæmiægæh pæhriæn kæni ilah nati agin min. Aupæn, nætæmimi næuvein kæmotæfaki kæm narmî nati min nian ræfin. Kæni tol lanæha, ræueiu, nian kautun næhuvegi nati iætæm kæmol sakrifais lan kæm narmî nati, nikilah tæhti mæmæ kæutæfaki kæm uhgîn ælkælæh min pæhriæn. Kæni ilah kæutætæu mæmæ kautol tæfagæ tærah mætæu-inu nætæligiæn ræhalah tæsæskasikiæn tæhmen mæmæ natimnati min u ilah nati æpnarþin æmæ.

⁸ Mætæu nauæniæn tæsoliæn itah kæutæhuva iuækir o Uhgîn. Næmæ kæsotuniæn næhuvegi nati æha, uæ kotun næhuvegi nati æha, nætæligiæn ræha Uhgîn o tah in tæhmen æmæ.

⁹ Tæuvir æmæ, nækotæhrun nitæu-pæniæn suaru iætæm nækotolkeikei, mætæu næutætæu itæmah. Sotoliæn nati kæti iætæm nækotolkeikei mætæu nati u otol mæmæ piatæmah kæti uæ næuvinitæmah kæti u nætæligiæn ræhan tæsæskasikiæn tæhmen, otæmei e ræhan næmiægæhian. ¹⁰ Iætæni lanu mætæu-inu næmæ iætæmi kæti iætæm nætæligiæn ræhan tæsæskasikiæn tæhmen, in tateh itæmah nætæm næutæni mæmæ næutos “næhruniæn” æha mæmæ narmî nati min kæsotæmiægæhian, kæni nautæhuvæn e nimæ ræha narmî nati min mæmæ næutæuæn, kæni tæhro? Tol lanæha ræhatæmah nolliæn otuuvî-pæn ræhan nætæligiæn, kæni in min otuvæn mun næhuvegi nati iætæm kæmol sakrifais lan kæm narmî nati min, kæni in tatol tæfagæ tærah kæti mætæu-inu nikin tæhti mæmæ nolliæn æha tætgætun mæmæ in tætfaki kæm narmî nati matol in tamikmik e næhmti Uhgîn. ¹¹ Kæni næhruniæn iætæm nikitæmah tæhti mæmæ nautos, in tæterækin iætæm nætæligiæn ræhan tæsæskasikiæn tæhmen. Mætæu in piatah kæti iætæm Kristo tæmimis ohni.

¹² Nian nautol nolliæn tærah kæm itæmah kæti e nolliæn æha, maütæækin nætæligiæn ræhan u tæsæskasikiæn tæhmen, kæni nautol tæfagæ tærah e Kristo.

¹³ Tol lanæha, næmæ nati kæti æmæ iætæm iatun tol piak tætæmei e ræhan næmiægæhian, kæni tæuvir mæmæ iæsun miniæn næhuvegi nati nian kæti min mæmæ otæsæmeiæn e ræhan næmiægæhian.

9

Pol tæmuhalþin næghatian iætæm kætæni lan.

¹ Nikitæmah tæhti mæmæ iækæhrun nolliæn nati nak iætæm iækolkeikei, uæ kæpæ? !Ðuæh! Iæu aposil kæti, uæ kæpæ? !Ðuæh! ?Iæmeruh Iesu Iærmænig ræhatah e næhmtæk, uæ kæpæ? !Ðuæh! ?Itæmah u næua ræhak uæk e Iærmænig, uæ kæpæ? !Ðuæh! ² Nætæmimi næuvein kæutæni mæmæ sæniæmæ iæu aposil, mætæu niþæhriænian, itæmah næsotæhruniæn næniæn lanæha, mætæu-inu næmiægæhian ræhatæmah e Iærmænig tætgætun mæmæ iæu aposil kæti.

³ Iækuhalþin næghatian ræha nætæmimi næuvein nætæm kæutæni mæmæ iæu sæniæmæ aposil kæti. Kæutæni lanæha mætæu-inu e ræhalah neruhiæn, iæsoliæn nolliæn ræha aposil kæti, inæha itæmah iæsotætapuæhian o nati kæti o tæmah mæmæ inæha aposil min næuvein kautol. ⁴ ?Tæhruahru mæmæ itæmah aposil min oiækotætapuæh o tæmah o nauæniæn mine næmnimiæn, uæ kæpæ? Ðuæh, itæmah nækotæhrun. !Mætæu iæu iæmæsoliæn! ⁵ Aposil min næuvein, mine pia

Iərməniǵ mǵn, mine Pitə,* rəhalah niṗətan nətəm kəutəfaki kautəhuərisig e lah nian ilah kəutaliuək mautil uək rəha Iərməniǵ. ?In təhruahru məmə kitah kotol təhmen-əhmen əmə, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsolian! 6 ?Uə nikitəmah təhti məmə iəu əmə mine Panəpəs, itimlau pišin əmə iəkuəkeikei muol aru uək o nauəniən rəhatimlau?

7 Otətəlig-to, tol lanəha. Pəh tatol uək rəha soldia kəni məsosian nətəouiən lan? ?Uə, pəh tətatum məsunian nauəniən lan? ?Uə, pəh tətaugin nati miəgəh mǵn məsunian kəti mine?

8 ?Nikitəmah təhti məmə natimnati mǵn iətəm iətəghati lan, kautsipən əmə e nətəliǵiən rəha nətəmimi? !Kəpə! Lou tətəni nati kətiəh əmə. 9 Kəmətəi e Lou rəha Mosis məmə, “Nian nəkotəsig kau məhuva məmə otol uək məuigəuig e wit, sotəlisian nohlin. Pəh ton niṗisṗisi wit nəuvein.”† ?Təhro? ?Niki Uhgǵn tətəhti əmə kau mǵn, 10 uə nikin tətəhti mǵn itah? Əuəh, kəməfa lou u o rəhatah nəuṗiriən, mətəu-inu nətəmimi nətəm kəutaupən mautəfəri nati e nasumian, mine nətəm kautəhuərisig mautəulək ikin, ilah rəfin nətəliǵiən rəhalah kətiəh əmə məmə okotos pəti nauəniən e nasumian u.

11 E uək mǵn rəhatimah, təhmen əmə məmə iəmotasum kəti məmə itəmah nəkotəuən ikin, inu nauəniən rəha narmitəmah. ?Kəni təhro, tiəkis o təmah məmə nəkotəfa nauəniən kəti rəha niṗətin kəm timah? 12 Nətəpišin nəuvein kotəhrun nətəpuəhiən o nauəniən o təmah, kəni in təhruahru əmə, mətəu ilah kautol uək rəha Uhgǵn. ?Kəni təhro e timah? !Nətəpuəhiən rəhatimah in təhruahru agin!

Itimah iəsotolkeikeiən məmə oiəkotol nati kəti məmə otəhtul pəsig e nanusiən təuṗir rəha Kristo, tol lanəha iəsotətapuəhiən itəmah o nati kəti, nati əṗnapin itimah iəkotəhrun nolian. Tol lanəha, itimah iəmotos pik nərahian, mətəu iəməsotətapuəhiən itəmah o nati kəti mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə iəkotəhtul pəsig e nanusiən təuṗir rəha Kristo. 13 ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nətəmimi nətəm kautol uək e Nimə Rəha Uhgǵn, kautos niǵlah ikin nauəniən? Kəni nətəmimi nətəm kautol uək e oltə, ikin katol sakrifais ikin, kautos niǵlah ikin nauəniən. 14 E suaru kətiəh əmə, Iərməniǵ təməni əskasik məmə, nətəmimi nətəm kəutəni pətəgəm nanusiən təuṗir, rəhalah natimnati o natigian otəkeikei miṗən ikin.

15 Mətəu iəsətapuəhiən kəm təmah o nati nak iətəm təhruahru əmə kəni iəkəhrun nətəpuəhiən. Kəni iəməsətəiən nauəuə u məmə itəmah nəkotol natimnati mǵn əha nəuvein kəm iəu. Iətəfəri nəuṗetin məmə iətəni pətəgəm nanusiən təuṗir kəsətəouiən iəu lan. Kəni iəsolkeikei aginiən məmə iəkəitəu=pən suaru pišin. !Nimisiən in təuṗir tapirəkis suaru pišin!

16 Mətəu iəsəfəriən iəu məmə iətəni pətəgəm nanusiən təuṗir mətəu-inu, iəkəkeikei mǵni pətəgəm. !Kəsi, nərahian asoli otuva ohniəu nəmə iəsəni pətəgəmiən nanusiən təuṗir. 17 Nəmə iətəni pətəgəm nəghatiən rəha Uhgǵn mətəu-inu iəkəkeikei mol lanu lan, kəni təhruahru məmə iəkəs nətəouiən lan. Mətəu in Uhgǵn əmə iətəm təmitəpin iəu məmə iəkol uək u, kəni tol lanəha, iəkəkeikei mol nati əṗnapin katətəu iəu uə kəpə. 18 ?Kəni rəhak nətəouiən in nati nak? In əmə u, məmə nian iəkəni pətəgəm nanusiən təuṗir, rəhak nətəouiən tikə. Kəni tol lanəha iəsətapuəhiən o nati kəti, nati əṗnapin in təhruahru məmə iəkol.

19 Suah kəti təsarməniǵiən lak, mətəu iəu iəmosiahu aru iəu məmə iəu slef əmə rəha nətəmimi rəfin. Iatol lanu məmə iəkiuṗi=pa tətət kəhuva o

* 9:5 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kefəs” u nərgin kəti mǵn rəha Pitə, kəni ikin pišin mǵn e Niutestimin kətauin e Pita məmə “Kefəs.” † 9:9 “wit” – Afın-to e tiksinarı. 9:9 Dut 25:4; 1Tim 5:18 9:10 2Tim 2:6 9:11 Rom 15:27 9:12 Uək 20:34; 2Kor 11:9 9:13 Dut 18:1-3 9:14 Mat 10:10; Kal 6:6 9:16 Jer 20:9

Kristo. ²⁰ Nian iəmətan itimah nətəm Isrel nətəm kəutohtəu=pən Lou, iəmuva məhmen e nətəm Isrel məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. Kəni nati əpnəpin Lou təsərməniğian lak, nian iəmətan itimah nətəm kəutohtəu=pən Lou, inəha nətəm Isrel, kəni iəmuva məhmen e lah, məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²¹ Nian iəmətan itimah Nanihluə min nətəm kəsotohtəu-pəniən Lou, iəmuva məhmen e lah. (Mətəu iəsərakian Lou rəha Uhgın, kəpə. Lou rəha Kristo tətərməniğ lak.) İəmol lanəha məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²² Nian iəmətan itimah nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasikiən, iəmuva məhmen e lah məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. İəmuva məhmen e nətəmimi rəfin məmə e nolian min rəfin iəkiuvi=pa nəuvein kəhuva o Kristo. ²³ İatol lanəha o nanusiən təuvir məmə iəu min iəkos natimnati təuvir min rəhan.‡

²⁴ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, e naiuiən, nətəmimi rəfin kəutaiu, mətəu kətiəh əmə tatol win? Kəni təuvir məmə nəkotaiu e nolian rəha naiuiən iətəm nəutalkut pik məmə onəkotol win. ²⁵ Nətəmimi nətəm kotalkeikei məmə kəhuvən e naiuiən, kotətuakəm əskasik o rəhalah naiuiən. Kautol məmə okotol win e nati kəti iətəm otəpanikə, mətəu kitah kautol məmə kitah okotol win e nati kəti iətəm tətətiğ itulin. ²⁶ Tol lanəha, təhmen e naiuiən, iəsaiu əpnəpinian, kəni təhmen e boksig, iəsətəhrə-pəniən təhmen e iətəm təhtəti nimagəuəgəu. ²⁷ !Kəpə! İətətuakəm əskasik o niyətik məmə otuva rəhak slef. İatol lanəha məmə, nian iəməni pətəiğəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi tətət rəkis məmə ilah okəhuva e naiuiən əha, kəni iəu iəsuvaiən məhmen e iətəmimi iətəm tətətiğəhli lou rəha naiuiən kəni kəraki lan e naiuiən.

10

Pol təməni pətəiğəm nolian rəha nətəm Isrel aupən

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə nian pətətimah min kəməhiet İjip, ilah rəfin nəpuə tətətəhğəl pəsəiğ e lah, kəni ilah rəfin kəməhuvən=pən itəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv. ² Kəni e nəpuə mine nitəhi, Uhgın təmöl bəptəs e lah rəfin məmə okəhuva nətəmimi rəha Mosis. ³ Kəni ilah rəfin kəmotun nauəniən kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmın Rəha Uhgın, ⁴ kəni motəmnim nəhu kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmın Rəha Uhgın, mətəu-inu kəmotəmnim nəhu e kəpiel iətəm təmsipən e Narmın Rəha Uhgın iətəm tətətan ilah min, kəni kəpiel əha in Kristo. ⁵ Nati əpnəpin ilah kəmotol lanəha, mətəu Uhgın nikin tətəsəgiəniən o lah tətət nəuətəin, kəni ilah tətət kəməhmis əpəha ikin pisin min təpiə-məpiə ikin.

⁶ Kəni Uhgın təmöl natimnati min əha məmə ilah nətətəiən min məmə otəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, kəni kitah okəsotoliən nitai lah motələhu=pən rəhatah nətəliğian e nolian tərəh min təhmen e natimnati iətəm kəmotol aupən. ⁷ Sotohtəu-pəniən nolian rəha nəfakian kəm narmi nati min təhmen e lah nəuvein kəmotol aupən. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmimi kəmotəharəğ məmə okotəuən motəmnim, kəni motəhtul məmə okotol danis u tiuvi=pən ilah tərəh ikin.” ⁸ Tərəh məmə kitah okotit oneuən

9:20 Uək 21:20-26   **9:22** 2Kor 11:29   ‡ **9:23** Pol tətəni min məmə nikin tagiən məmə in otəni pətəiğəm nanusiən təuvir nati əpnəpin kəsətəuian in lan.   **9:25** Fil 3:14; 2Tim 2:4-5; 4:7-8   **9:27** Rom 8:13; 13:14   **10:1** Eks 13:21-22; 14:22   **10:3** Jon 6:31; Eks 16:4,35   **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11   * **10:4** “Kəpiel” u, kəsafinian e Oltestimin. Nətəliğian u təmiet e nəğhatian min rəha nətəm Isrel.   **10:5** Nam 14:29-30   **10:6** Nam 11:4,34; 1Kor 10:11   **10:7** Eks 32:4,6,19

nipətan təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni ilah rəfin tuenti-tri-tausin kəməhmis e nian kətiəh əmə. ⁹ Tərah məmə kitah okotol natimnati iətəm otuvi niəməha rəha İərmənig† təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni sineik tus ilah kohmis. ¹⁰ Tərah məmə nəkotəni nikali Uhgın təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni agelo rəha nimisiən tohamu ilah.

¹¹ Kəni Uhgın təmol natimnati mın əha məmə okəhuva e nəmiəgəhiən rəhalah, məmə ilah nəmtətiən mın, kəni kəmətei ilah məmə okotəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, nətəm kəutatig rəueiu məmə naunun nian tətuvə iuəkir. ¹² Kəni nəmə nikitəmah təhti məmə nəutəhtul əskasik, autətəu vivi itəmah, mətəu-inu itəmah mın nəkotəhrun nəmeiən e noliən tərəh mın əha. ¹³ Nəfeifeiən iətəm tətuvə e nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen əmə e iətəm katol lan e nətəmimi rəfin. Mətəu nian rəfin, kitah kotəhrun nəhatətəiən e Uhgın, kəni otasegəhanian e nəfeifeiən otuvə e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə in təskasik mapirəkis nəsanəniən rəhatəmah. Mətəu nian nəfeifeiən tətuvə e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otol suaru kəti məmə onəkotəhrun nosiən nəhtuliən rəhatəmah, məmə nati əha otəsiuvi-pəniən itəmah e nərahian.

Narmi nati mın mine nəfaki mın

¹⁴ Tol lanəha rəhak mın, otəgim rəkis e noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati mın. ¹⁵ Itəmah nəkotəni məmə nəkoteinatig, kəni otakil aru nəghatiən rəhak məmə in təuvir uə tərəh. ¹⁶ Nian kitah kotəuən e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motəni kəm Uhgın məmə nikitah tagiən o nəmniəniən, kəni məutəmnim nəmniəniən əha, təhmen məmə kitah kəutəhuva mautil kətiəh kitah Kristo e niran. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? Kəni nian kitah kəutun piret iətəm kəməmaris kəuəri, kitah kəutəhuva kətiəh kitah Kristo. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? ¹⁷ Kitah u nətəmimi tepət, mətəu kotəhmen e nipətən kətiəh əmə, mətəu-inu piret kətiəh əmə, kəni kitah rəfin kəutun əmə piret əha.

¹⁸ Nikitəmah təhtəti noliən rəha nətəm İsrel. Nian iətəm tatol sakrifais kəm Uhgın, kəni nətəmimi nəuvein kəutun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan, təhmen əmə məmə ilah rəfin kəməhuva kətiəh ilah Uhgın e sakrifais əha. ?İnu nipəhriənian, uə kəpə? Əuəh, in nipəhriənian.

¹⁹ ?Nipətəni nəghatiən mın rəhak nak? ?Təhro? ?İətəni məmə nəhuvegi nati iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati mın in nati əgin kəti, uə nati əpnəpən əmə? İlah nati əpnəpən əmə. ?Uə təhro? ?İətəni məmə narmi nati mın, ilah nati əgin mın nəuvein, uə ilah nati əpnəpən əmə? İlah nati əpnəpən əmə. ²⁰ Mətəu iətəni məmə nian nətəmimi kəutol sakrifais kəm narmi nati mın, kəutol kəm iərmis mın, kəni nati u in nati kəti, kəni kəsotoliən kəm Uhgın. Kəni iəsolkeikeiən məmə nəkəhuva kətiəh itəmah iərmis mın. ²¹ Itəmah onəsəhuvəniən motos piret mine wain e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motətiəg məhuvən mın e niməfaki rəha narmi nati mın motun sakrifais mine motəmnim wain rəha iərmis mın itəmah nətəm kəutəfaki lan. ²² ?Təhro? ?Nəutol məmə İərmənig otəməki e təmah təhmen e nətəm İsrel? ?Nikitəmah təhti məmə nəsanəniən rəhatəh tepət mapirəkis rəha Uhgın?

²³ Itəmah nəutəni məmə, “Təuvir əmə məmə iəkol natimnati rəfin iətəm iəkolkeikei.” Mətəu iəu iəknim məmə, səniəmə natimnati mın rəfin kətasiru e təmah motəsiru e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁴ Təsəuviriən məmə iətəm kətiəh kəti

---

10:8 Nam 25:1-9 † **10:9** Tətaghati e noliən rəha nətəmimi nətəm kəutol noliən tərəh kəti, nati əpnəpən ilah kotəhrun məmə Uhgın təməni məmə noliən əha in noliən tərəh kəti. **10:9** Eks 17:2; Nam 21:5,6 **10:10** Nam 16:41-50; 17:5,10 **10:16** Mat 26:26-28 **10:17** Rom 12:5 **10:18** Lev 7:6 **10:19** 1Kor 8:4 **10:20** Dut 32:17; Nəh 9:20 **10:21** 2Kor 6:15-16 **10:22** Dut 32:21 **10:23** 1Kor 6:12

tətəsal aru e rəhan nəuvirən, mətəu təkəikei mətəsal min e nəuvirən rəha nətəmimi min nəuvein.

²⁵ Kəni təuvir əmə. Otun əmə nəhuvegi nati min rəfin iətəm katos e makit, kəni məsotətapuəhian e nəghatian lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, uə kəpə. Kəni nihitəmah tətəhti pikian. ²⁶ Noliən əha təuvir əmə mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Niftəni mine natimnati rəfin əha ikin ilah rəha İərməniğ.”

²⁷ Kəni nəmə iətəm tətəfakian kəti tətəpuəh ik məmə nəkuvən e rəhan nimə muauən, kəni nikim tagiən məmə onəkuvən, un əmə nauəniən nak iətəm tətəfinə, məsotəpuəhian məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min uə kəpə. Nikim tətəhti pikian. ²⁸ Mətəu nəmə kəti tənı=pinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e nəhuvegi nati u kəm narmi nati min,” kəni təuvir məmə nəsunian. Nikim otətəhti iətəmi u mətəu-inu e rəhan nətəligiən təmöl, kəni nəsunian. ²⁹ Səniəmə nati tərəh kəti ohnik, mətəu in nati tərəh e nətəligiən əmə rəhan. ?Mətəu təhro nətəligiən rəha iətəmi kəti min otakil rəhak noliən iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, kəni mahtipəsığ lak məmə iəsoliən nati kəti? ³⁰ ? Nəmə iətəni kəm Uhgın məmə nikik tagiən o nauəniən, təhro okəni rah iəu e nati kəti iətəm iəməni rəkis kəm Uhgın məmə nikik tətəgiən ohni?

³¹ Nəukəti nəghatian rəfin əha tol lanəha, nati nak iətəm onəkol, uə nəkauən, uə nəkəmmim, nəkəikei mol ilah rəfin e noliən iətəm otləfəri nərgi Uhgın lan.

³² Soliən məmə iətəmi kəti təmei e rəhan nəmiəghian, nəmə in nəuaniləuis rəha İsrəl, uə İanihluə, uə iətəmi kəti e niməfaki rəha Uhgın. ³³ Otöl noliən əha təhmen e noliən rəhak iətəm iətalkut məmə iəkol niki nətəmimi rəfin kotəgiən e noliən min rəfin. İatöl lanəha mətəu-inu iəsəsal aruiən e rəhak nəuvirən, mətəu rəha nətəmimi tətəp, məmə Uhgın otosmiəgh ilah.

11

¹ Otisikəuvın iəu təhmen məmə iəu iatisikəuvın Kristo.

Noliən rəha nəfakian

² İətəni-vivi itəmah mətəu-inu nihitəmah tətəhti iəu e natimnati rəfin iətəm iəmol kəni mətəgun, kəni nəutəskəlīm nəgəguniən min təhmen əmə məmə iəməgəgun itəmah lan.

³ Mətəu iəkolkeikei məmə itəmah rəfin nəkotəhrun məmə rəhn-kəpə pətən in rəhan iərman iətəm tarməniğ lan, rəhn-kəpə nəman rəfin in Kristo iətəm tarməniğ e lah, kəni rəhn-kəpə Kristo in Uhgın iətəm tarməniğ lan. ⁴ İərman kəti tatöl aulis Kristo nəmə tətəhtərain rəhn-kəpə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakian uə tətəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgın təməfən kəm in. ⁵ Mətəu pətən tatöl aulis rəhan iərman nəmə tətəhtərainiən rəhn-kəpə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakian uə tətəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgın təməfən kəm in. Noliən əha təhmen əmə məmə təkəki rəhn-kəpə. * ⁶ !Nəmə pətən kəti tətəkolkeiən məmə otəhtərain rəhn-kəpə lanəha, təuvir məmə otətəi əmə nəuanun! Mətəu nəmə in tətəulis o nətəiən nəuanun, uə nakian rəhn-kəpə, kəni təuvir məmə otəhtərain rəhn-kəpə. ⁷ Təuvir məmə iərman kəti tətəhtərainiən rəhn-kəpə mətəu-inu nian Uhgın təmöl iətəmimi, iətəmimi

10:24 Rom 15:1-2

10:26 Sam 24:1

10:28 1Kor 8:7

10:30 1Tim 4:4

10:31 Kol 3:17

10:32 Rom 14:13

10:33 1Kor 9:20-22

11:1 1Kor 4:16

11:3 Jen 3:16; Efəs 5:23

* **11:5** Nəmə

pətən kəti təkəki rəhn-kəpə, in nati kəti rəha naułisian. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in nətətətiən kəti məmə katöl nalpinian kəti kəm in, kəni nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in nətətətiən kəti məmə in pətən rəha nəfəriən.

təmos narmi Uhgın, kəni matol pətigəm nəuviriən rəha Uhgın; mətəu pətan tatol pətigəm nəuviriən rəha iərman rəhan.

⁸ Tol lanəha mətəu-inu iərman təsisipəniən e pətan, mətəu pətan təmsipən e iərman, ⁹ kəni Uhgın təməsolian iərman məmə in iasiru rəha pətan, mətəu təmol pətan məmə in iasiru rəha iərman. ¹⁰ Tol lanəha, pətan otəkeikei məhtərain rəhn-kapə iətəm tətəgətun məmə tatisiai rəhan iərman mətəu-inu nagelo min kauteruh.

¹¹ Mətəu kitah u kəməhuva kətiəh kitah İərmənig, pətan otəsətig aru əməiən e iərman, kəni iərman min otəsətig aru əməiən e pətan, ¹² mətəu-inu pətan təmsipən e iərman, kəni təhmen min əmə, pətan təmələs iərman. Mətəu natimnati rəfin kəutsipən e Uhgın.

¹³ Otakil aru nati u. ?Otəhruahru məmə pətan iətəm tətəfaki kəm Uhgın təsəhtərainiən rəhn-kapə, uə kəpə? ¹⁴ Nətəmimi rəfin kotəhrun məmə iərman iətəm nəuanun təfəməh, tatol aulis in. ¹⁵ Mətəu nəmə pətan kəti nəuanun təfəməh, nikin tagiən lan kəni katisiai in lan, mətəu nəuanun əha Uhgın təməfən məmə otəhtərain rəhn-kapə. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə otorgəhu o nati əha, kəni iətəni lanəha məmə nolian kəti min tikə o nati u, kəni niməfaki pisin pisin min rəfin kautol təhmen-əhmen əmə.†

Nauəniən Rəha

Nəmtətiən Rəha İesu

¹⁷ Nəghatiən min iətəm iəkəni kəm təmah əha rəueiu, oiəsəni-viviən itəmah mətəu-inu nəharəg pətiən rəhatəmah təsasiruian, mətəu tətərəkin əmə itəmah. ¹⁸ İəmaupən mətəu məmə nian nəutuhapumın itəmah min məmə nəkotəfaki, kəni məutəhapu-əhapu itəmah min. Kəni niki təhti məmə nəghatiən min əha, nəuvein nipəhriən, ¹⁹ mətəu-inu nəhapu-əhapuian min okotəkeikei məhuva məmə okeruh əhruahru məmə pəh tətəfaki pəhriən.

²⁰ !Nian nəutuhapumın itəmah min, məutəni məmə nautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, mətəu oteruh-to nolian u rəhatəmah! Səniəmə Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, ²¹ mətəu-inu nian nəutauən, itəmah kətiəh kətiəh kautəkeikei əmə, məsotəhtəhniən ilah min nəuvein. Kəti tinəpis rəkis, kəni kəti min nəumis tatus əhanəh. ²² ?Rəhatəmah lahuənu tikə məmə nəkotaupən motauən ikin? ?Uə itəmah nəsotisiaiən niməfaki rəha Uhgın, kəni məutol aulis nanrah min? ?Kəni iəkəni məmə nak kəm təmah? ?İəkəni-vivi itəmah o nolian əha? !Kəpə, tiəkis agin!

²³ Mətəu-inu iəməgətun rəkis itəmah e nəgətuniən min iətəm təmsipən o İərmənig. E nian lapin əha uərisig keğəhan=pən lan e nəhlmi tikimir min rəhan, in təmos piret, ²⁴ kəni məni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu, kəni məni məmə, "Inu nipətik iətəm otitəgət o təmah.‡ Onəkotol lanu lan kəni nikitəmah tətəhti iəu." ²⁵ E nolian əhmen min əmə, nian kinotauən rəkis, in tos kap wain məni məmə, "Kap wain u tətəgətun=pən nəniəskasikiən vi rəha nəsiəruian rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e niraq iətəm otəu o təmah. Nian rəfin nəkotəmnim kap wain u,

11:7 Jen 1:26-27   **11:9** Jen 2:18-23   † **11:16** Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəniən min u o nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəuanutəmi u təfəməh okotəkeikei katol rəueiu. Mətəu nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəpəhiən nəuanutəmi təfəməh, nipəti lau e nian əha rəha Pol kuol pisin e nian u nəueiu.   **11:18** 1Kor 1:10-12   ‡ **11:24** Rəhn-kapə lahuənu otəhapu (mətəu otəsətiən) piret tol nipispisin kəni məfən kəm rəhan min famli. Piret tətəgətun=pən nipəti Kristo, mətəu səniəmə nipətin əhruahru pəhriən. Mine wain tətəgətun=pən niran, mətəu səniəmə niran əhruahru pəhriən.

nikitamah otəhti iəu.” ²⁶ O nati əha, nian rəfin nəkotun pıret u, uə nəkotəmnim kap u, onəkautəni pətigəm nimisiən rəha İərməniğ mətəuarus titəliğ=pa min.

²⁷ Tol lanəha, iətəmini pəh iətəm tatun pıret, uə tətəmnim kap wain u rəha İərməniğ e nolian kəti iətəm təsəhruahruian, in tatol təfagə o nərəkinian nıpətin mine nıra İərməniğ. ²⁸ İətəmini otəkeikei maupən makil rəhan nəmiəğəhian, uərisiğ təpanun pıret mine məmnim kap wain, ²⁹ mətəu-inu iətəmini iətəm tatun mine mətəmnim, mətəu nikin təsəhti vivian pıret mine wain məmə tətəğətun=pən nıpəti İərməniğ, nunian mine nəmnimian iətəm in tatol tatiuvi=pa aru əmə nalpinian kəm in. ³⁰ Mətəu o nati əha, itəmah tərət nəkotəpəu kəni mautohmis, kəni itəmah nəuan nəuvein kinohmis rəkis. ³¹ Mətəu nəmə kitah kotakil aru nolian min rəhatah, İərməniğ təsakilian itah mol nalpinian kəm tah. ³² Nian İərməniğ takil itah mol nalpinian kəm tah, in tatol məmə kitah okotəhruahru, məmə nian in otakil nətəmini e nəhve niftəni məni nalpinian rəhalah məmə okohmis, kəni kitah okəsotosian nalpinian əha kitah min ilah.

³³ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nian nəkəhuva kətiəh məmə nəkotəuən, əutəhtahnin itəmah min. ³⁴ Nəmə iətəmi kəti nəumis tus, təuvir məmə otəuən iman ikin lahuənu, məmə nian nəkotuhapumin, Uğin otəsəfinian nalpinian kəm təmah o nolian min əha rəhatəmah.

Nian iəkuvnə, otəkəfinə suaru e natimnati pisin nəuvein min iətəm nəkotətapuah ohni.

12

Nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uğin

¹ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uğin iətəm tətəfa kəm tah, mətəu-inu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei motəhrun. ² İtəmah nəkotəhrun məmə aıpən, nian nəməsotəfakian kəm Uğin, katiuvi=pən rəhatəmah nətəliğin katit itəmah e suaru o nəfakian kəm narmi nati min iətəm kəsotəğhatian. ³ Tol lanəha, iəkəni kəm təmah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəğhati e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uğin mətəni rah İesu, kəni iətəmi kəti min ko təsanian məmə, “İesu in İərməniğ,” mətəu Narmin Rəha Uğin, in əmə tol iətəmini tətəni.

⁴ Nəkotəkeikei motəhrun vivi nati u məmə, nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uğin iətəm tətəfa kəm tah, mətəu kautsıpən e Narmin Rəha Uğin kətiəh əmə. ⁵ Kitah kəutol uək pisin pisin min tərət o nasiruan e nətəmini, mətəu İərməniğ kətiəh əmə iətəm kitah kəutol uək rəhan. ⁶ Kitah kəutol uək e nolian pisin pisin tərət, mətəu Uğin kətiəh əmə iətəm tatol uək e nəmiəğəhian rəha nətəmini rəfin məmə ilah okəutol uək rəfin min əha.

⁷ Kəni Narmin Rəha Uğin tətəfa rəhan nəsanəniən pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh məmə kitah okotasiru e tah min rəfin. ⁸ İətəmi kəti, Narmin tətəfən nəğhatian rəha neinatigian kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəğhatian rəha nəhrunian nati kəm in. ⁹ Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəhatətəian kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə əha tətəfən nəsanəniən o nol vian nimisiən kəm in. ¹⁰ Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nolian nati apispis min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəğhatian min iətəm Uğin tətəfa kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nakilian narmin pisin pisin min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən rəha nəniən nəğhatian iki

pisin pisin min k m in. * K ni k ti min  ha, t t fan n san n ian o n n ian n p ti nəghatəian iki pisin pisin min  ha k m in. ¹¹ N san n ian min  ha ilah r fin, kautsipən  m  e Narmin k ti h  m , k ni tətəfa k m tah k ti h k ti h e suaru min i t m in  m  tolkeikei.

¹² N p ti i t mimi k ti h  m , m t u nəuəli-n u lin tep t; k ni nati əpnapin nəuəli-n u lin pisin pisin min, ilah kautilpin e n p tin k ti h  m . K ni tol lan ha, t hmen- hmen  m  e Kristo. ¹³ Kitah n uvein, kitah n uanil uis min r ha Isrel, kitah n uvein Nanihlu  min, n uvein slef min  m , n uvein s ni m  slef min, m t u Narmin R ha Uhg n k ti h  m  t mol b ptais e tah r fin agin mol m m  k m huva n p tin k ti h  m , k ni kitah k motos Narmin R ha Uhg n u k ti h  m .

¹⁴ P hri n. N p ti i t mimi k m soli n n u lin k ti h  m , m t u n u lin tep t. ¹⁵ N m  n hlkin t ni m m , “S ni m  i u n hlmin, k ni tol lan ha, s ni m  i u n u li n p tin k ti,” k ni n ghat ian r han t soli n m m  n hlkin in s ni m  n u li n p tin n u vetin. ¹⁶ K ni n m  mat lgin t ni m m , “S ni m  i u n hmtin, k ni tol lan ha, s ni m  i u n u li n p tin k ti,” k ni n ghat ian r han t soli n m m  mat lgin in s ni m  n u li n p tin n u vetin.

¹⁷ ?N m  n p tin in n hmtin r fin  m , k ni ot hra m t u nati? ?K ni n m  n p tin in mat lgin r fin  m , k ni ot hra m mi vin nati. ¹⁸ M t u kap , Uhg n t m u ri n u li-n u li n p tin ilah r fin i t m in tolkeikei m m  ilah okotol lan ha. ¹⁹ N m  n p ti i t mimi k ti in n u li-n u lin  m  k ti, t hmen e n hlkin, m t u s ni m  in n p tin k ti p hri n. ²⁰ M t u n p hri ni n, n u li-n u lin tep t, m t u n p tin k ti h  m .

²¹ N hmtin ko t s ni n k m n hlmin m m , “I u i k p h ik, i u in hmen r kis.” K ni r hn-kap  ko t s ni n k m n hlkin mil m m , “I u i k p h it lau, i u in hmen r kis.” ²² T soli n lan ha. K ni tapir kis inu, n u li-n u li n p titah i t m nikitah t hti m m  ilah kot p ou agin, ilah nati keikei o n p titah. ²³ K ni n u li-n u li n p titah i t m nikitah t hti m m  ilah nati  pnapin  m , kautol nol n r ha nisia n e lah. K ni n u li-n u lin r ha naulisia n, k ti h kauteh vivi ilah. ²⁴ M t u n u li-n u li n p titah i t m t soli n naulisia n, kitah k sotoli n nati agin e lah. M t u Uhg n t muhapumin nəuəli-nəuəli n p titah min, k ni m tisiai nəuəli-n u lin min i t m kitah kauteh=p n  m  ilah. ²⁵ K ni e nol n  ha, nəuəli-nəuəli n p titah ok sot hapu  hapui n ilah min, m t u ilah okoteh vivi r fin ilah min. ²⁶ N m  n u lin nəuəvetin t t t u nahm i n, k ni n u lin min ilah r fin okot t u nahm i n lah min. K ni n m  n u lin nəuəvetin k t fan nisia n k m in, k ni n u lin min r fin okotagi n ilah min.

²⁷ N p ti n ghat ian u m m  it mah n p ti Kristo, k ni it mah r fin k ti h k ti h it mah n u lin min r ha n p ti Kristo. ²⁸ K ni e nim faki, Uhg n t maup n m l hu=p n aposil min, k ni u risig ko, i ni min, k ni u risig ko, n g tun min. K ni t m l hu=p n n t m kautol nati apispis, mine ilah n t m kautol vivi nimisia n min, k ni n t m k utasiru e n t mimi, k ni n t m koteinatig n t m kəutasiru o n n n  r ha nim faki, k ni n t m k ut ghati e nəghatəian ikin pisin min. ²⁹ ?N t mimi r fin aposil min? ?U  n t mimi r fin i ni min? ?U  n t mimi r fin n g tun min? ?U  n t mimi r fin kautol nati apispis min? ³⁰ ?U  n t mimi r fin kautol vivi nimisiaən min? ?U  n t mimi r fin k ut ghati e nəghatəian ikin pisin min? ?U  n t mimi r fin k ut ni

* **12:10** N san n ian r ha n n n  nəghatəian iki pisin pisin min, t t ghati e nəghatəian min i t m i t mi k ti t s hrunian. Afin-to 1Kor 13:1, mine U k 2:4. **12:11** 1Kor 7:7 **12:12** 1Kor 10:17 **12:13** K l 3:28 **12:27** Rom 12:5 **12:28** Ef s 4:11-12

pətiğəm niyəti nəghatiən ikin pişin min? Kəpə, təsoliən lanəha. ³¹ Mətəu təuvir məmə nəkotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatəmäh o nosiən nəsanəniən pişin pişin min iətəm Narmin Rəha Ughin tətəfa, ilah min əha kotəuvir agin.

Mətəu rəueiu iəkəni=pinə suaru təuvir agin.

13

Nolkeikeiən

¹ Nəmə iətəghati e nəghatiən rəha nətəm ikin pişin min, uə nəghatiən rəha nagelo min, mətəu iəsosian nolkeikeiən e nikik, rəhak nəghatiən in nəuiən əpnəpin əmə təhmen e nəuia dirəm uə nəuia bel. ² Nəmə iatos nəsanəniən iətəm Narmin Rəha Ughin tətəfa o nəni pətiğəmiən nəghatiən min iətəm Ughin tətəfa, mətəu iəsosian nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. Kəni nəmə iəkəhrun nati oneuan rəfin mine nəhruniən rəfin, mətəu iəsosian nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. Kəni nəmə rəhak nəhatətəiən təskasik məmə otol nitəuət kəti tiət, mətəu iəsosian nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnəpin əmə. ³ Nəmə iəkəfən rəfin rəhak natimnati kəm nanrah min, uə iəkegəhan e niyətik məmə nigəm otus, mətəu iəsosian nolkeikeiən e nikik, iəsolian win e nati kəti.

⁴ Noliən rəha nolkeikeiən tol lanu: iətəmi kəti rəhan nətəligiən tətəməh, kəni matol təuvir kəm nətəmimi, kəni məsitgərahian e nətəmimi, kəni məsəri pikian, kəni məsəfəri aruiən in, ⁵ kəni məsol-pəniən nətəmimi, məsalkutiən o nərfin, kəni nikin təsəhmə uəhəiən, kəni məsəskəlim pikian nərahian iətəm iətəmi kəti tatol lan. ⁶ Kəni nikin təsəgiənriən o noliən tərəh min, mətəu nikin tagiən əmə o noliən təuvir min rəha niyəhriniən. ⁷ Noliən rəha nolkeikeiən tol lanu: nati əpnəpin suaru rəha iətəmi kəti tiəkis, mətəu nian rəfin iətəmi əha tatitəu=pən əmə, məsəhlmanian e rəhan nəhatətəiən nian kəti, kəni nian rəfin tətələhu=pən əskasik rəhan nətəligiən e Ughin, rəhan nəhatətəiən tətəhtul əmə lanko e nian rəha nərahian.

⁸ Noliən rəha nolkeikeiən naunun tikə. Mətəu rəha nəni pətiğəmiən nəghatiən iətəm Ughin tətəfa, otəpanikə. Rəha nəghatiən iki pişin min, okəpanohkə. Rəha nəhruniən nati, otəpanikə. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəhruniən rəhatah nəuan nəuətəin əmə, kəni kəutəni pətiğəm nəghatiən iətəm Ughin tətəfa mətəu nəghatiən u tatol əpu nəuan nəuətəin əmə. ¹⁰ Mətəu nian İesu Kristo otuva min mol əhruahru natimnati min rəfin, kəni nəsanəniən min iətəm Narmin Rəha Ughin tətəfa rəueiu okohkə. ¹¹ Nian iəmətəkəku, iəmətəghati təhmen e iəpəou, kəni nəhruniən rəhak təhmen e rəha iəpəou, kəni noliən rəha nətəligiən rəhak təhmen e rəha iəpəou. Mətəu nian iəmuva mol iətəmi əsoli lak, iəmələhu noliən min rəha iəpəou e nəmtəhk. ¹² Rəueiu, kitəh kəuteruh nəuan nəuətəin əmə təhmen e iətəmi kəti tətəh narmin e kilas iətəm təuau. Mətəu e nian əha, kitəh okoteruh əhruahru nəhmti Ughin. Rəueiu, iəkəhrun nəuan nəuətəin əmə, mətəu e nian əha, iəpanəhrun əhruahru natimnati rəfin, təhmen məmə Ughin təhrun ərəfin iəu mine əha rəueiu.

¹³ Kəni rəueiu, noliən miləhal u kisil kələhtul: noliən rəha nəhatətəiən, noliən rəha nuhuiniən e Ughin, mine noliən rəha nolkeikeiən. Mətəu iətəm in təuvir pik agin e lahal, in noliən rəha nolkeikeiən.

14

Nəni pətiğəmiən nəghatiən iətəm Ughin tətəfa, mine nəniən nəghatiən ikin pişin min

1 Otalkut æskasik mæmæ nolkeikeian otarmænig e næmiægähian ræhatamah, kani motalkut æskasik mæmæ onækotos nesanænian min iætəm Narmin Ræha Uhgın tətəfa, kani otalkut pik tæhmin min o nesanænian ræha nani pætigæmian næghatien iætəm Uhgın tətəfa. 2 Iækani lanæha mætəu-inu itəmah kəti iætəm tətəghati e næghatien iki pisin min, təsəghatien kəm nətəmimi, mætəu tətəghati əmæ kəm Uhgın. Pəhriən, iətəmi kəti tikə iætəm təhrun næghatien iætəm in tətəni, mætəu in tətəni pætigəm næghatien oneuən min e Narmin Ræha Uhgın. 3 Mætəu nətəmimi rəfin nətəm kəutəni pætigəm næghatien iætəm Uhgın tətəfən e næghatien rəhalah, kəutəni kəm nətəmimi o nol æskasikian ilah, o nəfəriən nətəlīgiən rəhalah, kəni o nasiruiən məfəri nikilah. 4 Iətəmimi iætəm tətəghati e næghatien ikin pisin min, tatol æskasik aru əmæ in, mætəu iətəmimi iætəm tətəni pætigəm næghatien iætəm Uhgın tətəfən e næghatien rəhalah, tatol æskasik niməfaki.

5 Iækolkeikei mæmæ itəmah rəfin agin nəkotəghati e næghatien iki pisin min, mætəu təuvir pik mæmæ nəkotəni pætigəm næghatien iætəm Uhgın tətəfinə. Iətəmimi iætəm tətəni pætigəm næghatien iætəm Uhgın tətəfən, in tətəsiru pik e niməfaki tapirəkis agin iətəmimi iætəm tətəghati e næghatien ikin pisin min mətəuarus in təni nipətın mæmæ otol æskasik niməfaki.

6 Piak min mine nəuvinik min. ?Nəmə iətuva o təmah kəni mətəghati e næghatien iki pisin, təhro lanu iəu iækəuvir o təmah? Mætəu nəmə iətol pætigəm næghatien nəuvein iætəm kəmautəhluaig aupən, uə iətos nəhrunian nəuvein, uə næghatien iætəm Uhgın tətəfa, uə næghatien rəha nəgətunian, kəni oiəkəsiru e təmah. 7 Otətəlig-to e natimnati təhmen e bambu iətəm kətəhli, uə kitar iætəm katoh. Natimnati min əha kəsotəmiægähian, iətəmimi əmæ tatol ilah kəutagət. Mætəu nəmə kəsotagət əhruahruian, kəni itəmah onəkotəruru mæmæ nəpuən nak ilah kəutəni. 8 Kəni nəmə təui təsasək əhruahruian, kəni nətəmimi okotəruru mæmæ kotəkeikei motol əpenə-penə o nəluaginian.*

9 Mætəu təhmen əmæ e təmah. ?Nəmə nəutəghati e næghatien iætəm nətəmimi kotəruru, okotəhro lanu motəhrun nipəti næghatien nəutəni? Itəmah onəkotəghati əmæ kəm niməgəuagəu, mætəu nətəmimi kəsotəsien nipətın. 10 Pəhriən mæmæ næghatien min tətət e nəhue niftəni, mætəu ilah rəfin nipət ilah əha ikin. 11 Kəni nəmə iəsəhrunian nipəti næghatien iætəm iətəmi kəti tətəni-pa kəm iəu, iəu iəpispis ohni, kəni in iəpispis ohniəu. 12 Təhmen əmæ e təmah. Itəmah nəkotolkeikei nesanænian min rəha Narmin Ræha Uhgın, kani tol lanæha, otalkut mæmæ nəkotuvləkin niməfaki e nesanænian min iætəm okotəsiru pik lan.

13 Mætəu-inu o nati əha, okəmə itəmah kəti tətəghati e næghatien ikin pisin min, otəkeikei məfaki min mæmæ Uhgın otəfən nipəti næghatien u mæmæ otəni pætigəm kəm niməfaki. 14 Nəmə iətəfaki e næghatien ikin pisin min, nikik tətəfaki mætəu nətəlīgiən rəhak tətəhtul əpnəpın əmæ. 15 ?Kəni iækəhro? Iækəfaki e nikik, mætəu iækəfaki min e nətəlīgiən rəhak e næghatien iætəm iækəhrun. Kəni iækani nəpuən e nikik, mætəu iəkani min nəpuən e nətəlīgiən rəhak e næghatien iætəm iækəhrun. 16 ?Nəmə nətəni-vivi Uhgın e nikim e næghatien pisin, təhro iətəmi kəti iætəm təruru næghatien u in otəni "Əuəh" e rəham nəfakian, mætəu-inu in təruru nati iætəm nətəni? 17 Nəmə təhro nətəni-vivi pəhriən Uhgın, mætəu nəsasiruiən e iətəmimi pisin kəti min.

14:1 1Kor 12:31; 14:39 * 14:8 E nian rəha Pol, soldia kəti tətəhli nati kəti təhmen e təui nian nərahian tətəva təhmen e nəluaginian. Nəpuən kəti, nipətın təni mæmæ, "Otol əpenə-penə o nəluaginian!" Kəni nian nətəmimi kəutətəu, ilah kotol əpenə-penə o nəluaginian.

18 İatəni tagkiu kəm Uhgın məmə iatəghati e nəghatiən ikin pisin min tapirəkis itəmäh rəfin. 19 Mətəu e niməfaki, nəmə iatəghatun nətəmimi e nəghatiən faif əmə iatəm kotəhrun, inu təuvir mapirəkis agin nəmə iəkəni nəghatiən ten-tausin e nəghatiən pisin iatəm kinotəruru.

20 Piak min mine nəuvinik min. Sotoliən nətəligiən rəhatəmäh təhmen e kəlkələh min. E nəmiəgəhliən rəhatəmäh, təuvir məmə nəkotəhmen e kəlkələh min nətəm kotəruru əhanəh nolian tərəh. Mətəu e nətəligiən rəhatəmäh, təuvir məmə nəkohmətə. 21 Kəmətəi lanəha e Lou rəha Mosis məmə, "İəkol məmə nətəmimi kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min okotəni rəhak nəghatiən kəm rəhak nətəmimi.

Kəni ilah okotətəu nəghatiən min rəha napispis min.

Mətəu nati əpnəpin ilah okotətəu nati əha iatəm tol pisin, ko kəsotətəligiən lak. İərmənig tətəni lanu."

22 Tol lanəha, nəghatiən ikin pisin min, in nəmtətian kəti rəha nətəmimi nətəm kəsotəfakiən, səniəmə nəmtətian kəti rəha nəfaki min. Mətəu nian iatəmimi kəti tətəni pətigəm nəghatiən iatəm Uhgın tətəfən, in rəha nəfaki min, səniəmə rəha nətəm kəsotəfakiən. 23 ?Tol lanəha, nəmə niməfaki apiəpiə tətuhapumin, kəni nətəmimi rəfin kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, kəni ilah nəuvein nətəm kəsotəhruniən, uə nətəm kəsotəfakiən kəhuva imə, ilah okotəni məmə itəmäh nəutalməli, uə kəpə? 24 Mətəu nəmə iatəmi təsəfakiən kəti, uə iatəmi təruru tuva imə nian nətəmimi rəfin kəutəni pətigəm nəghatiən iatəm Uhgın tətəfən, kəni nəghatiən rəhatəmäh otek nikin, kəni in otəhrun məmə in iol təfagə tərəh, kəni nəghatiən min əha okotakil rəhan nolian, 25 kəni rəhan təfagə tərəh min iatəm kəutəhluəig otuva e nəhəgəhəgiən. O nati əha, in otasiəulin e nisialiən məfaki kəm Uhgın, mətəni pətigəm məmə, "İtəmäh pəhruiən Uhgın nəutan!"

Nələhu əhruahruian nolian rəha nəfakiən

26 Piak min mine nəuvinik min. Pəh iəkəni nıpəti rəhak nəghatiən min u rəueiu. Nian itəmäh rəfin nəkəhuva kətiəh e nuhapuminiən o nəfakiən, itəmäh rəfin kətiəh kətiəh rəhatəmäh əha ikin uək o nolian, nəuvein kəutəni nəpuən, nəuvein kəutəghatun ilah, nəuvein kəutol əpu nəghatiən nəuvein u kəmotəhluəig aupən, nəuvein kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, nəuvein kəutəni nıpəti nəghatiən min əha. Onəkotəkeikei məutol natimnati min əha o nuvləkiniən niməfaki təkəsik. 27 Nəmə nətəmimi nəuvein kəutəghati e nəghatiən iki pisin, keiu uə kisiil əmə okotəghati. Kəti otəni rəhan, uərisig kəti, konu kəti min təni rəhan, kəni iatəmi kəti otəkeikei mənə nıpəti nəghatiən min əha. 28 Nəmə iatəmimi tikə o nənəi pətigəmiən nıpəti nəghatiən min əha, iatəmimi iatəm otəghati e nəghatiən pisin, otəkeikei məsəghatiən e niməfaki, kəni məghati oneuən əmə kəm Uhgın.

29 Kəni iəni min, təuvir məmə iəni keiu uə kisiil okotəghati, kəni nətəmimi nəuvein okotakil vivi nəghatiən kəutəni. 30 Kəni nəmə Uhgın tatol əpu nəghatiən kəti iatəm tətəməhluəig aupən tətəva o iatəmi kəti iatəm tətəharəg, təuvir məmə iatəm tətəmaupən mətəghati otəpəh nəghatiən. 31 Tol lanəha, itəmäh nətəm nəutəni pətigəm nəghatiən iatəm Uhgın tətəfina, kəti otəupən məghati, konu kəti min, ko kəti min məmə nəkotəghatun nətəmimi rəfin, motəfəri nətəligiən rəhalah. 32 Sotaluiən məmə iəni min kəutərmənig e nikilah məmə okotəhrun nənəi pətigəmiən nəghatiən rəhalah e nian iatəm in təhruahru o nənian, 33 mətəu-inu Uhgın səniəmə in Uhgın rəha nolian

næruuian e nati, mætæu in Uhgîn ræha nêmalinuiæn, tæhmen e nimæfaki min ræfin.

³⁴ Nian kætæfaki lan, nipætan okotæharæg mohkæ agin, mætæu-inu tæshruahruian mæmæ okotæghati. Mætæu okotækeikei mætætælig e nætæmi asoli ræha nimæfaki, tæhmen æmæ e iætæm Lou tætæni mine. ³⁵ Næmæ kotolkeikei mæmæ kotæhrun nati kæti, okotækeikei motætæpuæh o ræhalah nêman min æpæha lahuænu, mætæu-inu tol naulisian mæmæ pætan otæghati æpæha e nimæfaki.

³⁶ ?Tæhro? ?Nikitæmah tæhti mæmæ næghatian ræha Uhgîn tæmaupæn miet pætigæm o tæmah? ?Uæ nikitæmah tæhti mæmæ næghatian ræha Uhgîn tæmuva æmæ o tæmah? ³⁷ Næmæ itæmah kæti nikin tæhti mæmæ in iæni kæti, uæ Narmîn Ræha Uhgîn tæmæfæn nêsanæniæn kæti kæm in, in otækeikei mæni nipæhriænian e næghatian iætæm iætætei kæm tæmah mæmæ in næuia Iærmænig. ³⁸ Næmæ tæpæh nænian nipæhriænian e næghatian u, okæsæni minian nipæhriænian e ræhan næghatian.

³⁹ Tol lanæha, piak min mine næuvirik min, tæuvir mæmæ nækotækeikei mæmæ nækotæni pætigæm næghatian iætæm Uhgîn tætæfinæ, kæni mæsohtætul pæsigian e nænian næghatian ikin pisin min. ⁴⁰ Mætæu e natimnati ræfin agin iætæm nautol e næfakian, otol e nolian iætæm in tæhruahru o nimæfaki, motohtæu=pæn vivi nolian ræha næfaki æn.

15

Kristo tæmæmiægæh min e nimisian

¹ Piak min mine næuvirik min. Iækolkeikei mæmæ iækæni pætigæm kæm tæmah nanusian tæuvir iætæm iæmatæni pætigæm kæm tæmah aupæn, næmotos e nikitæmah, kæni motos ræhatæmah ikin næhtullian lan. ² Næmæ nækotaskælim æskasik nanusian tæuvir æhruahru iætæm iæu iæmæni pætigæm kæm tæmah, Uhgîn otosmiægæh itæmah lan. Mætæu næmæ nækotæpæh nati æhruahru, motæhatæ e næghatian pisin, kæni næhatætiæn ræhatæmah in nati æpnæpin æmæ.

³ Inæni=pinæ rækis kæm tæmah natimnati agin min iætæm iæmætæu mæmæ, Kristo tæmimis o ræhatæh nolian tærah min tæhmen e Nauæuæ Ræha Uhgîn tæmæni rækis mine, ⁴ kæmitænim, kæni tæmiægæh min e nimisian e nian iætæm tatol kisil lan tæhmen æmæ e Nauæuæ Ræha Uhgîn tæmæni rækis mine, ⁵ kæni tæmaupæn miet pætigæm o Pitæ, uærisig ko, o ræhan min nætæmimi tuælæf ræfin. ⁶ Uærisig kæm, in tæmiet pætigæm min o piatah min tapirækis faif-hanrit e nian kætiah æmæ, u ilah tepæt kautæmiægæh æhanæh, mætæu næuvein kinohmis rækis. ⁷ Kæni uærisig, tiet pætigæm=pæn o pian Jemis,* kæni mine o aposil min ræfin.† ⁸ Kæni uærisig e lah ræfin, in tæmiet pætigæm min ohniæu, nati æpnæpin iæu iækæhmen e iæpæou iætæm iæmair pahi. Iæmuva mæmæ iæu aposil e suaru pisin agin.

⁹ Tol lanæha, iæu læhtæni agin e aposil min ræfin, kæni iæsæhmenian mæmæ nætæmimi okotæuian lak mæmæ iæu aposil kæti, mætæu-inu iæu iæmatol nærahian kæm nimæfaki ræha Uhgîn aupæn. ¹⁰ Mætæu e næuvirian iætæm Uhgîn tæmæfa kæm iæu, iæmuva mæhmen lanu ræueiu, kæni næuvirian æha tæsuva æpnæpinian,

14:34 1Kor 11:3; 1Tim 2:12   **14:37** 1Jon 4:6   **15:3** Aes 53:5-12   **15:4** Mat 12:40; Uæk 2:24-32

15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34   * **15:7** Jemis, in pia Iesu, kæni ræueiu in tæmuva iætæmi asoli ræha nimæfaki æpæha Jerusilæm. † **15:7** Nian Pol tætæni "aposil min," nian næuvein, tætæghati e nætæmimi min tuælæf ræha Iesu, kæni nian næuvein tætæghati e ræhan min nætæmimi tuælæf mine næuvein min.   **15:7** Uæk 1:3-4   **15:8** Uæk 9:3-6   **15:9** Efas 3:8; 1Tim 1:15

mətəu nəuan əha ikin. !Nipəhriənian, iəmol uək tapirəkis rəfin aposil min! Mətəu səniəmə e rəhak əmə nəsanənian, mətəu e nəuvirian əmə iətəm Uhgın təməfa kəm iəu. ¹¹ Nati əpnəpin iəu iəməni pətigəm, uə ilah kəmotəni pətigəm nanusian təuvir kəm təmah, mətəu nəghatian u inu iətəm iətəni pətigəm, nanusian təuvir iətəm nəmotəni nipəhriənian lan.

Nəmiəghian e nimisian rəha nətəm kəmoħmis

¹² İəmətəu məmə itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minian. ? Mətəu nəmə kəmotəni pətigəm məmə Kristo təməmiəgəh min e nimisian, kəni təhro itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minian? ¹³ Mətəu nəmə nəghatian rəhatəmah in nipəhriənian, məmə nətəm kəmoħmis kəsotəmiəgəh minian, kəni ko İesu min təməmiəghian e nimisian. ¹⁴ Kəni nəmə Kristo təməmiəghian e nimisian, kəni uək rəhatiməh o nəni pətigəmiən nanusian təuvir, in nati əpnəpin əmə, təhmen min əmə e nəhatətəian rəhatəmah.

¹⁵ Nati kəti min lanəha, nəmə Kristo təməmiəghian e nimisian, itəmah iəmotəni e Uhgın mətəu-inu iəmotəni pətigəm məmə Uhgın təməmiəgəh Kristo e nimisian. Mətəu nəmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisian, təhmen itəmah nəuvein kəutəni, kəni ko Uhgın təməsəmiəghian Kristo e nimisian! ¹⁶ Mətəu-inu nəmə nətəm kəmoħmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisian, kəni ko Kristo təməmiəgəh minian e nimisian. ¹⁷ Kəni nəmə Kristo təməmiəgəh minian e nimisian, kəni nəhatətəian rəhatəmah nipətin tikə, kəni itəmah nəutatig əhanəh e təfagə tərəh min. ¹⁸ Kəni nətəmiəmi nətəm kəmotəni nipəhriənian e Kristo nətəm kənoħmis rəkis, ilah min kəmotəmkarəpən rəkis e nəmiəghian itulin. ¹⁹ !Nəmə kəutələhu=pən əskasik rəhaləh nətəligiən e Kristo o nəmiəghian əmə rəha nəhue niftəni, kəsi, təuvir əmə məmə nətəmiəmi okotətəu tərəh o təmah tapirəkis əgin nətəmiəmi rəfin mətəu-inu, kəmotəmkəkiəh! Kəni rəhatah nosiən nəhməian o Kristo otol nati əpnəpin əmə lan.

²⁰ !Mətəu kəpə! Nipəhriənian məmə Kristo təməmiəgəh pəhriən min e nimisian. In təməupən e nətəmiəmi rəfin nətəm kəmoħmis kəni məmiəgəh min e nimisian, kəni ko təsəmis minian. † ²¹ Otətəlig lan. Nəmisian tinuva e nəhue niftəni e iətəmiəmi kəti, kəni tol min əmə lanəha, nəmiəgəh minian e nimisian təmuva e iətəmiəmi kəti. ²² Tol lanəha, nətəmiəmi rəfin okoħmis mətəu-inu kəmotəsipən e Atəm, kəni təhmen əmə, nətəmiəmi rəfin nətəm kəməhuva kətiəh ilah Kristo okotəmiəgəh min.

²³ Mətəu ilah min u, okotəmiəgəh min e nian əhruəhru rəhaləh. Kristo in təməupən məmiəgəh min, kəni nian in otuva min, rəhan min okotəmiəgəh min. ²⁴ Kəni nəunun nian otuva. In otərəkin nərmənigiən min rəfin, mine nəpətiən min rəfin, mine nəsanənian min rəfin. Uərisig lan, in otəhlman=pən e nərmənigiən rəhan e nəhlmi Uhgın Tətə.

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, in təkeikei mətərməniəg mətəuarus məmki=pə rəhan tikimir min meviəg-ərain e lah e nəhlkin. ²⁶ Nəunu rəhan tikimir iətəm otərəkin, in ko nimisian. Kəni nimisian otikə min, ²⁷ mətəu-inu "tinəmkə=pə nətimnati rəfin meviəg-ərain lan e nəhlkin." Otətəlig-to lan, nian tətəni məmə nətimnati rəfin əgin tinəteviəg-ərain e nəhlkin, nəkoteruh məmə səniəmə Tətə Uhgın min əha ikin e nəhlkin. In Uhgın iətəm təmələhu=pən nətimnati rəfin əgin ləhtəni e nəhlki Kristo. ²⁸ Nian Uhgın tinol nətimnati min əha, kəni Nətin

15:10 2Kor 11:23 † 15:20 Kristo in təhmen e nəniəskasikiən rəha Uhgın məmə nətəmiəmi rəfin okotəmiəgəh min e nimisian. 15:21 Rom 5:12 15:23 1Təs 4:16; Nəh 20:5 15:25 Mat 22:44 15:26 Nəh 20:14 15:27 Sam 8:6

aru otuva læhtæni e Narmænigiæn Ræha Uhgîn iætæm tæmælæhu=pæn natimnati ræfin e næhlkin, mæmæ Uhgîn æmæ otarmænig e natimnati ræfin.

²⁹ Otætæg-to lan. ?Tæhro e nætæmimi nætæm katol bæptais e lah o nætæm kinohmis rækis? ?Næmæ nætæm kæmohmis kæsotæmiægæh minian nian kæti, kæni tæhro katol bæptais e nætæmimi o lah?[§] ³⁰ ?Kæni tæhmen æmæ e timah, tæhro iautælæs pikin nian askasik min e næmiægæhiæn ræhatimah nian ræfin? ³¹ ! latos nonauvil, piak min mine næuvinik min, mæmæ nætæmimi kotalkut mæmæ okotohamu iæu e nian tepæt! Nækotæhrun mæmæ inu niþæhriænian tæhmen æmæ mæmæ iætæsiru o næhatætæian ræhatæmah e Kristo Iesu Iærmænig ræhatah.

³² ?Næmæ iæmæluagin kæm nati miægæh min iætæm kauton iætæmi æpæha Efæsis* o nætægigæn ræha nætæmimi æmæ, iæmol win e nak? Næmæ nætæm kæmohmis kæsotæmiægæh minian, pæh kotol æmæ tæhmen e næghatiæn u iætæm tætæni mæmæ, "Pæh kotauæn motæmmim, mætæu-inu olauig kohmis."

³³ Sotolian nætæmimi koteiuæ e tæmah. Inu niþæhriænian iætæm iætæmi kæti tæmæni, "Nian nætæmimi ræhalah nolian tæuvir kæutan ilah nætæm kotærah, nætæm kotærah kæuterækin nolian tæuvir ræhalah." ³⁴ Ohtæg=pa min motos æhruahru min nætægigæn ræhatæmah iætæm tæhruahru, kæni motæhlman e tæfagæ tarah min, mætæu-inu itæmah næuvein kotæruu æhanæh Uhgîn, kæni inu nati kæti ræha naulisæin.

Niþæti iætæm tæmimis tæmiægæh min

³⁵ Mætæu næmæ nætæmimi næuvein kotætapuæh mæmæ, "?Nætæm kæmohmis okotæmiægæh æhro lanu? ?Okotos niþæti nak mæhuva?" ³⁶ !Næghatiæn æha talmæli! Nati u tæhmen e nikiti nati iætæm kotæhrun rækis. Nikiti nati iætæm næmarfei, otækeikei maupæn mimis, uærisig tæpanæmiægæh. ³⁷ Nian nækarfei nikiti nati, næsarfeian næukætun iætæm otuva, mætæu nikiti nati æmæ, næmæ nikiti wit uæ nati piæn kæti. ³⁸ Mætæu Uhgîn tol tæteviæ e næukætin iætæm in tolkeikei, kæni nikiti nati ræfin, in æmæ tætafa niþætilah. ³⁹ Niþætilah ræfin kæsotæhmen-æhmenian. Niþæti iætæmimi tol piæn e ræha nati miægæh min, mine mænig min, mine næmu itæhi. ⁴⁰ Æpæha e neai, natimnati æha ikin, kæni e næhue niþtæni natimnati min æha ikin tol piæn. Nian koteruh nati æpæha ilis e neai mæmæ in tæuvir, ræhan næuviriæn in tol piæn e næuviriæn ræha nati æpæha læhtæni e næhue niþtæni. ⁴¹ Kæni næhagæhagiæn ræha mitigar tol piæn e nimihlian ræha mæuig mine nasæian ræha mæhau min. Kæni nasæian ræha mæhau min næuvein, kotol piæn e ræha næuvein min.

⁴² Kæni tæhmen æmæ e niþæti nætæm kæmohmis nætæm kautæmiægæh min. Niþætun iætæm kæmitænim otæmnæmit, mætæu nian otæmiægæh min, otæsmænæmit minian. ⁴³ Nian katitænim, in nati kæti iætæm nætæmimi kæsotolkeikeian, mætæu nian otæmiægæh min, in nati kæti iætæm nætæmimi okoteruh ræha næuviriæn. Nian katitænim, næsanænian ræhan tikæ, mætæu nian otæmiægæh min, tæsanæn. ⁴⁴ Nian katitænim niþætatah, in nati ræha næhue niþtæni, mætæu nian otæmiægæh min, in nati ræha nægæu e neai.

Næmæ niþætun æha ikin ræha næhue niþtæni, ræha nægæu e neai min æha ikin. ⁴⁵ Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni mæmæ, "Iætæmi tæmaupæn agin, Atæm tæmos niþætun miægæh." Kæni naunun Atæm, inu Kristo, tæmuva narmin u tætafa næmiægæhiæn. ⁴⁶ Nati ræha narmin tæmæsaupænian muva, mætæu nati ræha

§ **15:29** Pol tæsæni æhruahruian mæmæ in tolkeikei mæmæ nætæmimi okotol bæptais e lah o nætæmimi nætæm kinohmis rækis, mætæu tæmæni æmæ mæmæ nætæmimi næuvein kæmautol lanæha. Kæni kitah u ræueiu, tiækis o næhrunian niþæti næghatiæn u. **15:30** Rom 8:36 * **15:32** Pol tætgæhati e tikimir min ræhan æpæha Efæsis, mætæu sæniamæ nati miægæh min pæhriæn. **15:32** Aes 22:13 **15:36** Jon 12:24 **15:43** Fil 3:20-21 **15:45** Jen 2:7

nəhue niftəni, uərisig lan nati rəha narmin təpanuva. ⁴⁷ İətəm təmaupən agin, kəmol e nıməulul rəha niftəni, mətəu iətəm təmuərisig u Kristo, təmsipən e negəu e neai. ⁴⁸ Nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, nıpətilah təhmen e nıpəti Atəm, mətəu nətəmimi nətəm okəhuvən e negəu e neai nıpətilah otəhmen e nıpəti Kristo, u təmsipən ikin. ⁴⁹ Rəueiu kitah kotəhmen e Atəm u rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, nian kəti okotəhmen e Kristo u rəha negəu e neai.

⁵⁰ İətəni pətigəm kəm təmah, piak mın mine nəuvinik mın məmə, nıpətin mine nira iətəmimi təruru nuvənian e Nərmənigian Rəha Uhgın, kəni təhmen əmə, nati iətəm otəmnəmit otəsosiən nati iətəm tətətig itulin. ⁵¹ Otətəlig-to, kəni oiəkəni nati oneuən məmə, səniəmə kitah rəfin okohmis, mətəu Uhgın otol nıpətih rəfin okotəuiək vivi, ⁵² in otol uəhai əmə təhmen e noraipian, nian naunu təui rəha Uhgın otasək. Mətəu-inu təui otasək, kəni nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh mın məsoħmis minian, nıpətilah otəuiək. Kəni kitah u kəutəmiəgəh e nian əha, Uhgın otol nıpətih mın təuiək vivi. ⁵³ Tol lanəha mətəu-inu, nati iətəm otəmnəmit, inəha nıpətitəmi, otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmnəmitian, kəni nıpətitəmi iətəm otimis otəkeikei muvən e nati iətəm otəsimisiən mətatig itulin. ⁵⁴ Nian nati u tuva mol nıpəhriənian lan, kəni nəghatian iətəm iəni Aiseə kəmətəi otuva nıpəhriənian, tətəni məmə, “Nəluaginian tinol naunun. Uhgın təmol win agin. Nımisiən tinikə.”

⁵⁵ “!Ei! !Nımisiən! ?Onəkəhro lanu lan mol win e timah?

!Ei! !Nımisiən! ?Onəkəhro lanu lan mus itimah?”

⁵⁶ Rəueiu, təfagə tərəh in təhmen e nati kəti tatus iətəmi kəni mətəu in nımisiən, kəni Lou tatol təfagə tərəh nəsanəniən rəhan tətəpət. ⁵⁷ !Mətəu pəh kotəni-vivi Uhgın! Tatol məmə e İərmənig İesu Kristo, kitah kəutol win.

⁵⁸ Tol lanəha, piak mın mine nəuvinik mın, otəhtul əskasik. Sotəgəhanian məmə nati kəti təlauəl e təmah. Nian rəfin, otol uək rəha İərmənig e nikitəmah rəfin, mətəu-inu nəkotəhrun məmə uək rəha İərmənig iətəm nautol, səniəmə nati əpnəpin əmə mətəu in nati agin.

16

Məni o nasiruiən e nəfaki mın əpəha Jerusiləm

¹ Rəueiu iəkəni məni o nasiruiən e nəfaki mın əpəha Jerusiləm. Otol təhmen əmə məmə iəməni mine kəm nıməfaki mın əpəha profens əha Kəlesia. ² E Sante mın rəfin, itəmah rəfin kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motələhu kalin məni nəuvein. İətəmimi iətəm in tatos məni asoli, otələhu kalin tətəp, kəni iətəmimi iətəm tatos məni əkəku, otələhu kalin nəuan nəuətin əmə. Tol lanəha, nian iəkuvnə, kəni kasalkut minian o noriarunian rəfin məni. ³ Kəni otəfu pətigəm itəmah nəuvein məmə okotos məni məhuvən. Kəni nian iəkuvnə, iəkətəi nauəuə məni pətigəm ilah kəm nətəm Jerusiləm, kəni mahli=pən ilah kotəmkı məni məhuvən əpəha ikin. ⁴ Nəmə iəkəruh məmə təuvir məmə iəu mın iəkuvən, kəni ilah okotohtəu=pa iəu.

Naliuəkian mın rəha nətəmi asoli mın nəuvein

⁵ Uərisig iəmanuvnə məsal=pən e təmah, iəkuvən=pən Masetonia, mətəu-inu iəkaupən muvən məsal=pən e nıməfaki mın əpəha ikin. ⁶ Kəni nəmə təhro iəkətig nəuətin mın kitah mın itəmah, mə kəmə təhro, kotətig əmə motətəuarus nətəpuian tol naunun. Tol lanəha, nəkotəhrun nasiruiən lak e rəhak naliuəkian iətəm iətuvən=pən ikin. ⁷ İəsolkeikeian məmə iəkuvnə

meruh itamah ko miet min uahai ama, matau iakolkeikei mama iakuvna kotatig nauvetin nama Iarmenig tegahan lak. ⁸ Matau iatatisig ama Efasis matauarus nian raha Pentekos, lafet raha Nauenian Vi, ⁹ matau-inu Uhgim tamerah e suaru asoli ohniau mama iakol uak tauvir iatam otaua e nuan tepet, nati apnapin natemimi tepet kautalkut mama kotaiu-epasig lak o nolian uak.

¹⁰ Nama Timoti tuvna meruh itamah, otol tauvir kam in motafan nisiani kam in, sotolian nati keti iatam otol nikan tarah o tamah, matau-inu in tatol uak raha Iarmenig tahmen ama lak. ¹¹ Sotolian mama itamah keti oteh iahu in. Otahli=pa tuva kani motasiru lan e rahan naliuakian mama otitelig=pa ohniau. Iatहतahnin piatah min ilah Timoti mama okahuva moteh iau.

¹² Kani e piatah Apolos, iamtapuah askasik mama in otakeikei mitau=pən piatah min muvna meruh itamah. In tasolkeikei pikian mama otuvna aha raeui, matau in otuvna e nian iatam otahruahru ohni.

¹³ Onakautair, mutahut askasik e nahatetalen rihatamah. Masotaginian, motol nateligian rihatamah taskasik. ¹⁴ Natimnati rəfin agin iatam itamah nautol, otol e nolkeikeian.

¹⁵ Itamah nakotəhrun mama Stefanəs mine rahan min, ilah kamotapupən motani nipəhrinian e Iesu apəha Akaiə, kani ilah kautalkut askasik o nasiruan e nafaki min. Iatani askasik kam tamah piak min mama, ¹⁶ otisiai ilah motol nauialah, mine natemimi rəfin natəm kautol pik uak o niməfaki.

¹⁷ Nikik tamagian nian Stefanəs, mine Fotunətəs, mine Akaekəs kamhliet pətigəm, matau-inu nati apnapin itamah nakohkə, matau nian iameruh ilahal, tahmen ama mama iameruh itamah. ¹⁸ Ilahal kamləfəri pik rəhak nateligian tahmen ama mama kamhlol e tamah. Natəmi kotol lanəha, okəkeikei kisiai ilah.

Naunun nəghatian rəha Pol

¹⁹ Niməfaki min u ikinu e profens apəha Esia kautani tauvir kam tamah. Akuilə mine Prisilə kuolkeikei pik mama okuəni tauvir kam tamah e nərgi Iarmenig ilah nafaki min natəm kamotuhapumin e nimə rəhalau. ²⁰ Piak min rəfin ikinu kautani tauvir kam tamah. Otani tauvir kam tamah min tahmen mama itamah ketiah ama e Kristo.

²¹ Iəu Pol, iatos pen o iatəmi u tatətei nauəuə u, kani matətei ama e nəhlmək nəghatian u rəha nənian tauvir kam tamah.*

²² Nama iatəmi keti tasolkeikeian Iarmenig, pəh nalpinian rəha Uhgim tatuvən ohni.

!Iarmenig rəhatimah, va-tə!

²³ Pəh Iarmenig Iesu təfinə rəhan nəuvirian kam tamah.

²⁴ Iəkahli=pinə rəhak nolkeikeian kam tamah rəfin e Kristo Iesu. Əuah.

16:9 Uak 19:8-10; 2Kor 2:12 **16:10** 1Kor 4:17 **16:11** 1Tim 4:12 **16:12** 1Kor 3:6 **16:15**

1Kor 1:16 **16:19** Uak 18:2,18,26 * **16:21** E nian aha, nian tepet natemimi kotəhmen e Pol kautani rəhalah nəghatian kam iatəmi keti, kani in tətəi rəkis. E fes 21 u, Pol aru tatos pen matətei nəghatian rəhan. **16:22** Kəl 1:8-9; Nəh 22:20

2 Korən

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol tətətei tuvən kəm nəfaki mīn ikin Korən

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Korən

?Pəh tətətei nauəuə u? Aposil Pol tətətei nauəuə u.

?Tətətei tatuvən kəm pəh? Tətətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən, mīne nəfaki mīn rəha Akaiə profens rəfin. Korən in əpəha Akaiə profens.

?Natigian təhro lanu nian tətətei? Pol tətətei rəkis nauəuə kisił mahlı=pən kəm niməfaki rəha Korən. Inu nauəuə iətəm tatol kuvət lan. Mətəu nauəuə iətəm tatol kətiah, mīne nauəuə iətəm tatol kisił, ilau kəmiakə. Nauəuə iətəm tatol keiu, kətəni məmə 1 Korən, kəni e nauəuə u in tətəghati əskasik kəm lah məmə okotəgəu əhruahru nolian tərah mīn rəhalah, kəni in tətəgətun mīn ilah e natimnati pisin mīn nəuvein. İlah tepət e niməfaki kautətəu=pən nətəligiən rəha Pol iətəm tətətei e nauəuə 1 Korən. Mətəu nəuvein əha ikin, ilah kəutəni məmə Pol in səniəmə iətəmi asoli, kəni təşəhruahruian məmə in otəghati lanəha. Kəni ilah kəutəni məmə in tatol uək rəhan o nosiən əmə məni.

?Tətətei nauəuə u o nak? Pol in tətətei nauəuə u mətəgətun məmə in aposil kəti, kəni Uhgīn in tətəfən uək u kəm in, kəni təhruahru əmə məmə in otəghati lanəha kəm lah. Kəni in tolkeikei məmə otəniəhu nəgətuniən eiue mīn iətəm kəutatig Korən.

Pol tətəni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgīn tətətiəpən e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu, iətətei nauəuə u itimlau piətah Timoti. Nauəuə u tatuvnə kəm təmah, niməfaki rəha Uhgīn əpəha Korən, mīne nəfaki mīn ilah rəfin əpəha ikin Akaiə.

² Pəh Uhgīn Tatə rəhatah mīne İərmənig İesu Kristo, okuəfinə nəuviriən mīne nəməlinuən kəm təmah.

Uhgīn iətəm tətəfəri nətəligiən rəha nətəmimi

³ Pəh kotəni-vivi Uhgīn, u in Uhgīn mīne Tatə rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo. In Tatə iətəm in nəukəti nasəkəhruiniən, kəni in Uhgīn iətəm nasiriən rəfin o nəfəriən nətəligiən tatsipən ohni. ⁴ In tətəfəri nətəligiən rəhatah e nərahian rəfin rəhatah məmə kitah kotəhruən nəfəriən nətəligiən rəha nətəmimi e nərahian pisin pisin mīn. Kəni kitah kotəfəri nətəligiən rəhalah e nolian rəha nəfəriən nətəligiən iətəm Uhgīn təmöl kəm tah. ⁵ Təhmen əmə e nahməian iətəm Kristo təmos, təmuva mīn e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni e nolian əhmen əmə, Kristo in suaru məmə nasiriən o nəfəriən nətəligiən rəhatah təmuva pik e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni rəueiu nasiriən rəhatah o nəfəriən nətəligiən tatuvən mīn o nətəmimi pisin pisin mīn.

⁶ Nəmə itimah iəutətəu nahməian, nahməian əha tətəuə o timah nian iəutəni pətigəm nanusiən təuvir, kəni nanusiən təuvir əha tətəfəri nətəligiən rəhatəmah mosmiəgəh itəmah. Nəmə Uhgīn tətəfəri nətəligiən rəhatiməh, tatol məmə itimah iəkotəhruən nəfəriən nətəligiən rəhatəmah. Kəni nəuan rəha nəfəriən nətəligiən əha, tətəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmah, məmə otətəsiuru e təmah məmə onəkotəhtul əskasik əmə lanko nian nəutatig e nahməian kətiah əmə iətəm kitah kəutatig lan. ⁷ İtimah iəmotələhu=pən əskasik rəhatiməh nətəligiən e Uhgīn o təmah məmə onəkotəhtul əskasik. Tol lanəha mətəu-inu

kitah rəfin kəutatig e natigian kətiəh əmə məmə, itəmah nəkotətəu nahməian iətəm iəutatig lan. Kəni təhmen əmə məmə Uhgın otəfəri nətəligian rəhatah, kəni in otəfəri min nətəligian rəhatamah.

⁸ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun vivi nian əskasik min iətəm iəmotatig lan e profens ikin Esia. Nərahian asoli min kəmotəfigəm pik o timah, tapirəkis nəsanənian rəhatimah, təmol nikitimah təhti məmə no-iəkohmis. ⁹ Nipəhriənian, itimah iəmotətəu məmə kəmegəhan rəkis e timah məmə iəkohmis. Mətəu nian əskasik min əha kəməhuva məmə iəsotərəriəlan e timah, mətəu iəutarəriə e Uhgın iətəm tatol iətəmi təmimis təmiəgəh min. ¹⁰ In təmosmiəgəh itimah e nərahian asoli əha iətəm təmatuvən o nimisian, kəni in otosmiəgəh itimah e nərahian iətəm otəmanuva. Iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian lan məmə in otosmiəgəh min itimah. ¹¹ Kəni in otol lanəha nian nəutəfaki o timah məmə, nətəmimi tepət okotəni-vivi Uhgın o natimnati təuvir iətəm in otol kəm təmah mətəu-inu nətəmimi tepət kəmotəfaki o timah.

Pol təməuhlin rəhan nətəligian o rəhan naliuəkiə

¹² Rəueiu iəkəni nəghatian u mətəgian əmə lan. Iəkotəhrun vivi e nikitimah məmə iəsotolian nati kəti tərəh e nolian rəhatimah. E nolian min rəfin iətəm iəmotol, itimah iəmotohtəu=pən suaru iətəm Uhgın təmitəpin məmə iəmotəghati əhruahru əmə mautəni tagəhag nəghatian. Iəmotol nolian əha kəm nətəmi əpnəpin əmə rəha nəhue niftəni, kəni mautol tapirəkis kəm təmah. Iəsotəghatian e nəhrunian əmə rəhatimah rəha nəhue niftəni, mətəu iəmotərəriə əmə e nəuvirian rəha Uhgın. ¹³⁻¹⁴ İatəni lanəha mətəu-inu, iəsotətəian nəghatian kəti iətəm təkəs o təmah o nəfinian, uə nəhrunian nipətən. Rəueiu, nəkotəhrun nipilgan nətəligian rəhatimah, mətəu iəkolkeikei pik məmə nian kəti onəkotəhrun rəfin. Kəni e nolian əha, nian İərməniğ İesu otuva min, itəmah onəkotəgian o timah təhmen min məmə itimah iəutəgian o təmah.

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu inəhrun məmə nəkotəgian o timah, əupən ikin nikiə təhti məmə nian iəkuvən Masetoniə, iəkaupən muvna meruh itəmah, kəni nian iəkitalig Masetoniə, iəkuvna min meruh itəmah. Tol lanəha, nəkotos nəuvirian motau keiu. Kəni uərisig lanko itəmah min, onəkotasiru lak motahli=pən iəu iəkuvən e niftəni Jutiə. ¹⁷ ?Nikitimah təhti məmə, nian iəmol nətəligian min əha, mətəu iəmol əpnəpin əmə? Uə, kəmə təhro nətəligian rəhak təmsipən e nolian rəha nəhue niftəni, təhmen e nətəmimi nətəm kəutəni “əuəh” mine “kəpə” e nəghatian kətiəh əmə?

¹⁸ İtəmah nəkotəhrun məmə Uhgın nian rəfin tatol rəhan nəghatian, kəni iəu min, rəhak nəghatian kəm təmah səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” ¹⁹ mətəu-inu rəhak nəghatian o Nəti Uhgın İesu Kristo, iətəm iəmhələni pətəgəm kəm təmah itimahal Sailəs* mine Timoti, səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” mətəu e Kristo, nian rəfin rəhak nəghatian in “əuəh,” in nipəhriənian. ²⁰ Tollanəha mətəu-inu, nəniəskasikian min rəfin iətəm Uhgın təmol, ilah rəfin kəutəhuva nipəhriənian e Kristo, inu nəghatian “əuəh” rəha Uhgın. Tol lanəha, e Kristo, kitah kəutəni “Amen, Əuəh” kəm Uhgın, kəni mautəfəri nərgin lan. ²¹ Uhgın əmə tatol itimah iəutəhtul əskasik e Kristo kitah min itəmah. In təmitəpin itah, ²² kəni təmol mak e nəmiəgəhian rəhatah məmə kitah rəhan min, kəni təmələhu=pən rəhan

1:8 Uək 19:23; 1Kor 15:32   **1:10** 2Tim 4:18   **1:13-14** 2Kor 5:12; Fil 2:16   **1:15-16** 1Kor 16:5-6

* **1:19** Nəghatian Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.”   **1:19** Uək 18:5   **1:20** Nəh 3:14

Narmin e nikitah mämә kitah okotährun räueiu mämә rәhan nәniәskasikian min, ilah räfin okәhuva nipәhriәniәn e nәmiәgәhian rәhatah o nian kәti.

²³ Uhgин әmә tährun mämә rәhak nәghatian in nipәhriәniәn. Iәmәsuvaian Korәn, mätәu nәмә iәkuvnә, iәkәkeikei mәfinә nәghatian әskasik kәm tәmah o noliәn rәhatamah, kәni iәmәsolkeikeian mämә iәkol lanәha. ²⁴ Iәsotolkeikeian mämә iәkotarmәnig e nәhatәtәlән rәhatamah, kәpә. Mätәu iautol uәk kitah min itәmah o nәgiәniәn rәhatamah, mätәu-inu itәmah ninautәhtul әskasik rәkis e nәhatәtәlән rәhatamah.

2

¹ Tol lanәha, inәni rәkis e nikik mämә ko iәsuvnә minian meruh itәmah mol nikitamah tahmä. ² ?Iәmәni lanәha mätәu-inu, nәмә iәkol nikitamah tahmä, pәh u ikin ko otol iәu nikik tagiәn? Itәmah әmә, nәtәm iәkol nikitamah tahmä.

³ Kәni iәmәtei nauәuә әha, mämә nian iәkuvnә, iәsәtәuiәn tәrah e nikik mätәu-inu nәмә mәta iәkәkeikei mәni nәghatian әskasik kәm tәmah. Iәsolkeikeian mämә nәtәmimi nәtәm okotәkeikei motol nikik tagiәn, ilah okotol mämә iәkәtәu tәrah. Iәmәtei nauәuә kәha e noliәn әha, mätәu-inu inәhrun mämә kitah kәtiәh әmә, kәni nian nikik tagiәn, kәni nikitamah min tagiәn. ⁴ Tol lanәha, nian iәmәtei nauәuә әha kәm tәmah, nikik tәpәou pik o tәmah, kәni nikik titәgit, nәhu nәhmtәk taiәh o tәmah. Iәsәteiәn nauәuә әha mämә otol nikitamah tәpәou. !Kәpә! Mätәu iәmәtei mämә onәkotährun rәhak nolkeikeian asoli o tәmah.

Alu e noliәn tәrah min rәha nol tәfagә

⁵ Iәtәmimi iәtәm tәmol nәrahian, tәmol iәu iәkәtәu tәrah, mätәu tәmol itәmah räfin nәkotәtәu tәrah pik, mätәu iәsolkeikeian mämә nәghatian rәhak e nati u in tәskasik pik.* ⁶ Nalpinian iәtәm itәmah tәpәt nәmotәfән kәm in tinәhmen. ⁷ Mätәu räueiu әha, nәkotәkeikei motalu e rәhan noliәn tәrah kәni motol vivi nikin, mämә nikin otәsәpәou pikian mol tәmei e rәhan nәmiәgәhian. ⁸ Iәtәtapuәh әskasik o tәmah mämә nәkәhuvән motol täuvir kәm in mämә in otәhrun rәhatamah nolkeikeian ohni. ⁹ Iәmәtei nauәuә әha kәm tәmah mämә iәkeruh mämә onәkotol nәuiak e natimnati räfin, uә kәpә. ¹⁰ Nәмә itәmah nәkotalu e noliәn tәrah rәha iәtәmi kәti, iәu min iәkalu e rәhan noliәn. Nәмә iәtәmi kәti әha tәmol nati tәrah nәuvein mämә iәu iәkәkeikei malu e rәhan noliәn, mätәu inalu rәkis e rәhan noliәn e nәhmti Kristo. Iәmol lanәha mämә otasiru e tәmah ¹¹ mämә Setән otәseiuiәn e tah kәni rәhan nәrahian min mämә tәsәrәkinian itah lan, mätәu-inu kitah kotәhrun rәkis rәhan nәtәligiәn o noliәn nәrahian.

Nәtәmimi nәtәm kәutәni pәtigәm nanusiәn täuvir

¹² Nian iәmuvән әpәha Troas o nәni pәtigәmian nanusiәn täuvir rәha Kristo, iәmeruh mämә Iәrmәnig tәmol suaru kәm iәu. ¹³ Mätәu iәsatig әmәlinuiәn e rәhak nәtәligiәn mätәu-inu, iәmәseruhiәn piak Taitәs ikin әha.† Kәni iәmauiәhruin ilah, miet muvән Masetonia.

¹⁴ Pәh kotәni-vivi Uhgин, mätәu-inu in tәmol win e rәhan tikimir min e nәluaginian. Kәni tәhmen e kig kәti iәtәm tәmol win e nәluaginian minitәlig matit rәhan soldia min mine rәhan min tikimir, Uhgин tatit itimah e Kristo. Kәni itimah rәhan min nәtәmimi nәtәm iәutәni pәtigәm neinatigiәn rәha

1:22 2Kor 5:5; Efәs 1:13-14   1:24 1Pitә 5:3   2:1 1Kor 4:21   2:4 Uәk 20:31   * 2:5 Nәмә tähro, Pol tәtәghati e iәtәmi kәti u tәmәni rah in nian in әpәha Korәn. Uә nәмә tähro, tәtәghati e iәtәmi u e 1Kor 5.   2:11 Luk 22:31   2:12 Uәk 14:27; 1Kor 16:9   † 2:13 Aupән ikin, Pol tәmahli-pән Taitәs e Korәn. Nәмә tähro, räueiu Pol tolkeikei mämә Taitәs otos nәghatian kәti rәha Korәn.   2:13 Uәk 20:1

Kristo, kəni neinatigian əha in təhmen e nəmiəvi səntə kəti iətam tatuvən ikin pisin pisin min. ¹⁵ E nəhmti Uhgın, itimah iəmotəhmen e nəmiəvi səntə rəha Kristo kəm nətəmimi rəfin, nətəmimi nətəm Uhgın tatosmiəgəh ilah, mine nətəmimi nətəm okəhuva e nalpinian rəha Uhgın. ¹⁶ Itimah nəmiəvin rəha nimisian kəm nəuvein iətam tətəgətin ilah məmə okohmis. Kəni itimah nəmiəvin rəha nəmiəgəhian kəm nəuvein, iətam tətəgətin ilah məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. ?Kəni pəh u təhrun nolian uək asoli əha? ¹⁷ Mətəu itimah iəsotəhmenian e nətəmi tətəp min, nətəm kəutəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın o nos əməian mənəi. Kəpə, mətəu Uhgın təmahli=pən itimah, kəni e Kristo, itimah iəutəni pətigəm nanusian təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəghatian rəhatimah təmsipən e nikitimah iətam təhruahru əmə.

3

¹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə inəutəfəri itimah* məmə itəmah onəkotəgəhan lan. Nətəmimi nəuvein okotəkeikei motos nauəuə kəti iətam kəmətəi e lah nian kəutəhuvən o nətəm kotəruu ilah. ?Təhro nikitəmah təhti məmə iətam kəti otəkeikei mətəi nauəuə lanəha e timah kəm təmah? ?Uə, təhro itəmah əmə nəkotolkeikei məmə onəkotətei? !Kəpə! ² Itəmah aru əmə nəkotəhmen e nauəuə iətam tatol əpu uək rəhatimah. Nauəuə kəha kəmətəi=pən e nikitimah. Nian nətəmimi kəuteruh itəmah, kəni kəutəfin nauəuə u mautəhrun. ³ Itəmah nəua uək rəhatimah. Kəni nəmiəgəhian rəhatəmah tətəgətin məmə itəmah nauəuə kətəfin iətam Kristo təmətəi. Kristo təmətəi nauəuə kəha e Narmın Rəha Uhgın iətam tətəmiəgəh, mətəu təsətəian e nəhlti iətamimi. Kəni in təməsətəi-pəniən e kəpiel epin-epin, mətəu təmətəi=pən e niki nətəmimi.†

⁴ Itimah iəsotəginian o nəniən lanəha kəm təmah mətəu-inu itimah iəutatig e Kristo, kəni məutəhatətə əskasik e Uhgın. ⁵ Nikitimah təsəhtian məmə itəmah əmə iəkotəhmen o nolian uək u, kəni mauteruh nəuan rəha uək. Mətəu Uhgın əmə tatol məmə itimah iəkotəhrun nolian uək. ⁶ In təmol məmə itimah iəkotəhmen məmə iəkəhuva rəhan noluk min rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən iətam Uhgın təmənəi. Nəniəskasikian vi əha təsisipəniən e Lou iətam kəmətəi, mətəu təmsipən e Narmın Rəha Uhgın. Mətəu-inu Lou iətam kəmətəi tatol məmə nətəmimi kəutəhuvən e nimisian, mətəu Narmın Rəha Uhgın tətəfa nəmiəgəhian.

Nəhəgəhəgian rəha Nəniəskasikian Vi Rəha Nasiruiən

⁷ Otətəlig-to lan. Nian Uhgın təmətəi Lou e kəpiel, məfən kəm Mosis, nəhəgəhəgian əha ikin rəha Uhgın, kəni nəhəgəhəgian əha təmauveg nəhmti Mosis, kəni nətəm Isrel kəməsotəfuiən nəhmtin, nati əpnəpin nəhəgəhəgian tinətəuəu. Kəni uək rəha Lou in suaru iətam tatuvən o nimisian, kəni in təhəgəhəg. ⁸ Mətəu uək rəha Narmın Rəha Uhgın otəhəgəhəg pik. ⁹ ! Nəmə uək iətam tatol nətəmimi məmə okotəkeikei mohmis, in təhəgəhəg, kəni uək iətam tatol nətəmimi kəutəhruahru e nəhmti Uhgın, in təhəgəhəg pik əgin! ¹⁰ Nipəhrəniən, nəniəskasikian əuas rəha nasiruiən iətam təməhəgəhəg aypən, rəueiu in təhəgəhəgian, mətəu-inu nəniəskasikian vi iətam təhəgəhəg pik əgin, tinəpirəkis in aypən. ¹¹ !Kəni nəmə uək rəha Lou

2:16 Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 * **3:1** E fes 1, nian Pol tətəni "itimah," in tətəghati aru əmə lan. **3:1** Uək 18:27; 2Kor 5:12 **3:2** 1Kor 9:2 † **3:3** Nian Pol tətəghati e nəghatian "kəməsətəi-pəniən e kəpiel epin-epin," tətəghati e Lou iətam Uhgın təməfən kəm Mosis, kəni Mosis təmətəi=pən e kəpiel. **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:6** Jer 31:31; Jon 6:63; 1Kor 11:25 **3:7** Eks 34:29 **3:9** Dut 27:26; Rom 1:17

iatəm otəpanikə, tinuva e nəhagəhagiən, kəni uək rəha Narmin Rəha Uhgın iatəm otatig itulin, təhagəhag pik agin pəhriən!

¹² Tol lanəha, mətəu-inu iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən e uək əha rəha Narmin Rəha Uhgın, nətəligiən rəhatimah təkəsik e Uhgın, kəni məsotəginiən o nəni pətigəm rəhan nəghatiən. ¹³ İtimah iəsotəhmenian e Mosis, iatəm tətətəuveg nəhmtin e napən əgeiəgei məmə nətəm İsrəl okəsoteruhiən məmə nıphəriənian, nəhagəhagiən teiuaui muvən mikə.

¹⁴ Mətəu Uhgın təmol nətəligiən rəhalah təkəsik. Kəni mətəuarus=pa əha rəueiu, nati kəti tətəuveg nətəligiən rəhalah nian kotafin Nauəə Rəha Nəniəskasikiən Əuas, kotəhrun nənian məmə napən, təhmen e napən iatəm tətətəuveg nəhmti Mosis.[‡] Napən əha təsiet rəkis əhanəhiən, mətəu-inu tiet rəkis əmə e Kristo. ¹⁵ Əuəh, mətəuarus=pa kəha rəueiu mine, nian kotafin Lou rəha Mosis, napən kəti tətəhtərain əhanəh nıkilah. ¹⁶ Mətəu nəmə iatəmimi pəh təuhlin məsal=pən o İərməniğ, napən əha otiet rəkis.

¹⁷ Otətəlig-to, İərməniğ əha, in Narmin. Kəni ikin Narmin rəha İərməniğ tətətig ikin, in tatitis itah. ¹⁸ Kəni kitah, nətəm kəsotəhtərainian nəhmtitah e napən, kəuteruh nəhagəhagiən asoli rəha İərməniğ, kəni nətəmimi kəuteruh nəhagəhagiən əha e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni in tətəuhlin nəmiəgəhiən rəhatah məmə okəhuva motəhmen lan. Kəni nəhagəhagiən rəha İərməniğ e nəmiəgəhiən rəhatah tətəri mətəri pik isəu. Kəni nəhagəhagiən əha təmsipən o İərməniğ iatəm in Narmin Rəha Uhgın.

4

Nati keikei e kipəhau əuas

¹ Tol lanəha, nıkitəmah təsəpəəuiən o uək mətəu-inu itimah iəmotos e nasəkəhruiniən rəha Uhgın. ² İəsotəliən uək rəha Uhgın təhmen e nətəmimi nəuvein nətəm kəutul e noliən tərah. Mətəu e noliən rəhatimah, iəsotəgəhaniən e noliən iatəm tətəhluəig mine noliən aulis min. Kə iəsotəuiən məsotəuhlinian nəghatiən rəha Uhgın. !Kəpə! Mətəu itimah iəutəni əhruəhrə əmə nıphəriənian, kəni e noliən əha, e nəhmti Uhgın, iəmotol pətigəm e nəhmti nətəmimi rəfin məmə rəhatimah noliən in təhrəhru. ³ Kəni nəmə təhro nənusiən təuvir iatəm iətəni pətigəm in tətəhluəig o nətəmimi nəuvein, mətəu kəpə, tətəhluəig əmə o nətəmimi nətəm kəutohtə=pən suaru o nuvəniən e niğəm asoli. ⁴ İlah kəsotəhatətəiən e Kristo, məutohtəu=pən suaru əha mətəu-inu Setən, u in İərmis iatəm tətərməniğ e nəhue nıftni u, təməuveg nətəligiən rəhalah, məmə kəsoteruhiən nəhagəhagiən təuvir rəha nənusiən təuvir iatəm tatuəu mətəsiəgəpin ilah. Nəhagəhagiən əha təmsipən e Kristo. Kəni nian kitah koteruh Kristo, kəni kitah koteruh məmə Uhgın in təhro lanu.

⁵ İtimah iəsotəni pətigəm aruiən itimah, mətəu iəutəni pətigəm İesu Kristo məmə in İərməniğ, kəni itimah noluək min rəhatəmah o nərgi İesu. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın u təməni məmə, “Pəh nəhagəhagiən tuəu məsiəgəpin ikin tapinəpu ikin,” in təməsiəgəpin nıkitah məmə kitah kotəhrun nəhiən nəpətiən əhagəhag rəha Uhgın, kəni kitah kəuteh natimnati min əha e nəhmti Kristo.

⁷ Mətəu kitah kəutos nati keikei əhanəh e kipəhau əuas, inu nıpətətah.* Tol lanəha məmə otəgətun məmə nəsanəniən təuvir əha tapirəkis, təmsipən e Uhgın, təsisipəniən o təmah. ⁸ Nərahian tətət kəutələs pikin itimah e suaru

3:13 Eks 34:33   ‡ **3:14** “Nauəə Rəha Nəniəskasikiən Əuas” in “Oltestimin.”   **3:16** Eks 34:34
3:17 Jon 8:36; Rom 8:2   **4:2** 2Kor 2:17; 1Təs 2:5   **4:4** Efəs 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3   **4:6** Jen 1:3;

Aes 9:2; 2Kor 3:18   * **4:7** Nəghatiən Kris əhruəhrə tətəni məmə, “kəutos nati u e nilosi nati kəmol e nəriəpiğ.”   **4:7** 2Kor 5:1

min ræfin, mætæu tæsærækinian itimah. Nian nœuvein iækotærruru suaru, mætæu iæstœpæhian nalkutiæn. ⁹ Nætæmimi kautol nærahian kæm timah, mætæu Uhgîn tæsæpæhian itimah. Kautoh itimah, mætæu kæstœrækinian itimah. ¹⁰ Ikin pæhruvæn iæutæhuvæn ikin, katohamu nipætitimah tæhmen e kæmohamu Iesu. Tol lanæha mæmæ, nætæmimi okoteruh næmiægæhian ræha Iesu e nipætintah. ¹¹ Kæni itimah nætæm iæutæmiægæh, nian ræfin iuækir iækohmis o nærgi Iesu. Tol lanæha mæmæ nætæmimi okoteruh ræhan næmiægæhian e nipætintah iætæm otæpanimis nian kæti. ¹² Konu, nian ræfin itimah iæutælæs pikin nimisian mæmæ itæmah œnækotæhrun næmiægæhian itulin.

¹³ Nauæua Ræha Uhgîn tætni mæmæ, "Iæmæhatætæ, kæni tol lanæha iætæghati." Kæni e noliæn kætiæh œmæ ræha næhatætæiæn, itimah min iækotæhatætæ, kæni tol lanæha iætæghati, ¹⁴ mætæu-inu itimah iækotæhrun mæmæ, iætæmi tæmol Iærmænig Iesu tæmiægæh min e nimisian, in otol itimah min itæmah, kitah ræfin kotæmiægæh min e nimisian kitah Iesu, kæni mæfu pætigæm itah e næhmtin. ¹⁵ Natimnati ræfin u o nœuviræh ræhatæmah, kæni nian nœuviræh ræha Uhgîn tatiuvi=pa nætæmimi tæpat tæhmin min okæhuva o Kristo, kæni okotæfæn nænivivian tæpat kæm Uhgîn, kæni okotæfæri nærgin ilis ilis agin.

¹⁶ Tol lanæha, nikitimah tæsæpœuviæn. Nati œpnæpin mæmæ nipætintah tæteiuaiu æha ræueiu, mætæu Uhgîn tatol nikitimah tatiuvi ræueiu matuvæn nian ræfin œmæ. ¹⁷ Tol lanæha mætæu-inu, nærahian iætæm kæutatig lan, ilah nati œpnæpin œmæ, kæstotætiæh tuvæh. Mætæu næualah in næhægæhagien tæuvir iætæm otætatig itulin, kæni in tæuvir mæfigæm tapirækis ilah. ¹⁸ Kæni tol lanæha, næhmtilah kæstœhtulian e nati iætæm kateruh, mætæu kæutæhtul e nati iætæm kæsehian. Mætæu-inu nati iætæm kateruh in nati ræha ræueiu œmæ, otæpanikæ, mætæu nati iætæm kæsehian in naunun tikæ.

5

Nipætîn vi æpæha e negæu e neai

¹ Tol lanæha, kotæhrun mæmæ nipætintah tæhmen e nimæuvlivi* iætæm kitah kæutatig lan u ikinu e næhue niftæni, kæni nian kæti otærah mæmnæmit miæka. Kæni nian nimæuvlivi æha tikæ e næhue niftæni, mætæu æpæha e negæu e neai, ræhatah nimæ vi æha ikin iætæm sœniæmæ iætæmimi tæmol, mætæu Uhgîn œmæ tæmol, nipætintah vi iætæm otætatig itulin. ² Mætæu ræueiu e nipætintah ræha næhue niftæni, kautæhgi nikitah, kæni kotolkeikei pik mæmæ nian otuva iætæm kitah okotos nipætintah vi o negæu e neai, tæhmen mæ kautæhuvæn e napæn vi. ³ Tol lanæha mætæu-inu sœniæmæ kitah okæhuva narmin œmæ nipætîn tikæ, mætæu okotos nipætîn vi ræha negæu e neai. ⁴ Nipætintah iætæm otimis tol itah kæutætæu tærah pik mæutæhgi nikitah e næpœuviæn, mætæu sœniæmæ kautolkeikei œmæ mæmæ okohmis kæni nipætintah otikæ, kæpæ. Mætæu kitah kotolkeikei mæmæ okæhuvæn e nipætintah vi mæmæ næmiægæhian itulin otæuiæk agin e nipætintah ræha næhue niftæni iætæm otimis. ⁵ Kæni Uhgîn pisin œmæ tæmol itah o natimnati min æha, kæni tæmæfa Narmin Ræhan mæmæ otæætun vivi kæm tah mæmæ ræhan næniæskasikian min otuva pæhriæn.

⁶ Kæni tol lanæha, nætæligiæn ræhatah tæskasik, kæni kitah kotæhrun vivi mæmæ nian kæutatig æhanæh u ikinu maotos œmæ nipætîn ræha næhue niftæni u, kitah kautæhtul æhanæh ihluæ ima Iærmænig ikin ræhatah. ⁷ Iateruh nipætik, kæni nian

4:8 2Kor 1:8; 7:5   **4:10** 1Kor 15:31   **4:11** Rom 8:36   **4:13** Sam 116:10   **4:14** 1Kor 6:14

4:16 Efæs 3:16   **4:17** Rom 8:17-18   **4:18** Kol 1:16   * **5:1** Næghatien Kris æhruahru tætni mæmæ, "nipætintah tæhmen e nima tapolin."   **5:1** 2Kor 4:7   **5:2** Rom 8:23   **5:6** Hip 11:13-16

rəfin tətəuəhli kəni mətəpəou təhmen, mətəu rəhak nəhatətəiən in e Uhgīn, kəni iəu iətətig nian mīn rəfin mətəhatətə lan, kəni mətəhatətə məmə in otəfa kəm iəu nīpətīk vi. Rəhatah nəhatətəiən tatit itah e nəmiəgəhian u ikinu e nəhue niftəni, səniəmə natimnati iətəm kauteruh. ⁸ Iətəni məmə nətəligiən rəhatah təkəsik, kəni kotolkeikei məmə kotəpəh nīpətītah məhuvən e nīpətīn vi rəhatah, inəha nīmə vi rəhatah, kitah Iərmənīg. ⁹ Tol lanəha, nəmə kotatīg e nīpətītah u rəha nəhue niftəni u, uə nəmə kotəpəh nīpətītah, kitah kotalkut pik məmə kotol natimnati iətəm kautol nīki Iərmənīg tagiən. ¹⁰ Kotol lanəha mətəu-inu kitah rəfin okotəkeikei motəhtul aupən e Kristo məmə in otakīl rəhatah noliən mīn, kəni kitah kətīah kətīah okotos nətəouiən tītəu=pən natimnati iətəm kəmotol e nəhue niftəni, nəmə nati təuvīr uə nati tərāh.

Iəni əhruiṇ mīn rəha Uhgīn

¹¹ Kəni rəueiu əha, mətəu-inu iəutəgīn məutīsiai Iərmənīg, kəni motalkut məmə iəkotiuvī=pa nətəmimi. Uhgīn təhrun itimah mīne uək rəhatimah, kəni iəkotolkeikei məmə itəmah mīn onəkotəhrun vivi itimah. ¹² Iəsotolkeikeiən məmə iəkotəfəri itəmah e nəhmtitəmah, mətəu iəkotəfinə rəhatimah nətəligiən məmə nəmə təhro nikitəmah otagiən o timah. Kəni rəueiu, nəkotəhrun nuhalpīniən nəghatiən rəha nətəmimi nətəm kəutəfəri o noliən iətəm nətəmimi kauteruh, mətəu nīkilah təsəhtiən nati iətəm tətətig e nīki iətəmimi. ¹³ Nəmə itimah ialməli mīn, mətəu o nərgi Uhgīn. Kəni nəmə rəhatimah nətəligiən təhruahru əmə, in nati kəti iətəm otasiru e təmah.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, nolkeikeiən rəha Kristo tətərmənīg e timah, mətəu-inu itimah iəkotəhrun vivi məmə iətəmi kətīah əmə təmimis o nətəmimi rəfin, kəni tol lanəha, nətəmimi rəfin kīnohmīs. ¹⁵ Kəni təmimis o nətəmimi rəfin məmə ilah nətəm kəutəmiəgəh, okotəpəh noliən natimnati iətəm ilah əmə kotolkeikei, mətəu ilah kotəkeikei motol noliən nati iətəm Iesu tolkeikei, u iətəm təmimis o lah kəni məmiəgəh mīn e nīmīsian.

¹⁶ Tol lanəha, rəueiu mīne, itimah iəsotakiliən nətəmimi e noliən iətəm nətəmimi rəha nəhue niftəni kotakil nətəmimi lan. Nati əpnəpīn nian kəti iəmotakīl Kristo e noliən əha, mətəu rəueiu iəsotolīan. ¹⁷ Tol lanəha, nəmə iətəni kəti təmuva kətīah ilau Kristo, in təmuva iətəmimi vi. !Nati əuas tənikə, kəni nati vi tinuva! ¹⁸ Natimnati rəfin mīn əha tatsipən e Uhgīn. Aupən kitah tikimīr mīn kitah Uhgīn, mətəu e Kristo, in təməmki itah kəhuva iuəkīr ohni, mol itah rəhn-niəli mīn. Kəni təməfa kəm timah uək u rəha niuvi=paīən tikimīr mīn rəha Uhgīn okəhuva rəhn-niəli mīn. ¹⁹ Inu tətəni məmə Uhgīn təmiuvi=pa rəhan tikimīr mīn e nəhue niftəni məmə okəhuva rəhn-niəli mīn e Kristo, kəni məsafin mīniən rəhalah noliən tərāh mīn. Kəni təməfa kəm timah nəghatiən u rəha niuvi=paīən tikimīr mīn rəhan okəhuva rəhn-niəli mīn.

²⁰ Tol lanəha, itimah iəni əhruiṇ mīn rəha Kristo, kəni təhmen məmə Uhgīn tətəuin e nətəmimi e nəuiətimah. Kəni iəutətapuəh əskəsik o təmah e nərgi Kristo məmə nəkotəpəh noliən tikimīr, kəni məhuva niəli mīn rəha Uhgīn. ²¹ Uhgīn təmol iətəmi u rəhan noliən tərāh tikə, məmə in sakrifais rəha noliən tərāh mīn rəhatah, məmə e Iesu, kitah okotəhruahru e nəhmti Uhgīn.

6

¹ Mətəu-inu itimah iəutol uək kətīah itimah Uhgīn, iəkotətapuəh əskəsik o təmah məmə nian Uhgīn tətəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah, nəsotosiən təhmen e nati əpnəpīn əmə, ² mətəu-inu Uhgīn tətəni məmə,

“E nian æhruahru, iæmætæu ik, kæni e nian ræha nosmiægæhian, iæmasiru lam.”
Iækæni kæm tæmah, mæmæ ræueiu, in nian æhruahru ræha Uhgîn, ræueiu in nian ræha nosmiægæhian.

*Nian æskasik min
e næmiægæhian ræha Pol*

³ Iæsolian nati kæti iætæm iætæmi kæti otæmei lan e ræhan næhatætæian, mætæu-inu iæsoltolkeikeian mæmæ okæni rah uæk ræhatimah. ⁴ Mætæu nolian min ræfin e næmiægæhian ræhatimah kautægætun mæmæ itimah noluæk min pæhriæn ræha Uhgîn: itimah iæutæhtul æskasik e nian ræha nærahian, mine nian iækis min, mine nian itimah iækotætæu tærah. ⁵ Nætæmimi kæmotoh itimah, kæni kæmki=pæn itimah e kalæpus, kæni katitæu itimah mæmæ okoh itimah. Iæmotol pik uæk, mæsoþapilian lapin, kæni næumis tus itimah. ⁶ Iæsollian nolian kæti iætæm tatol nikitimah tamikmik, itimah iækoteinatig, nætæligian ræhatimah tæfæmæh, iæutol tæuvir kæm nætæmimi, Narmîn Ræha Uhgîn tæteri e nikitimah, kæni iækotolkeikei nætæmimi e nolkeikeian pæhriæn. ⁷ Iæutæni æmæ nipæhriænian, kæni næsanænian ræha Uhgîn tætatig e timah. Soldia min kæutæmki natimnati min ræha næluaginian o nohian mine nælæhu pæsigian. Mætæu nian kitah kæutohtæu=pæn suaru ræha Uhgîn, nolian æhruahru min ræhatah kotahmen e natimnati min ræha næluaginian nian nætæmimi kæutæni rah næghatian ræha Uhgîn. ⁸ Nætæmimi næuvein kauteh iahu itimah, næuvein kautisiai itimah, næuvein kautæni rah itimah, næuvein kautæni-vivi itimah, næuvein kautæni mæmæ itimah iæuteiuæ mæmæ itimah noluæk min ræha Uhgîn, mætæu itimah noluæk min pæhriæn ræhan. ⁹ Nætæmimi næuvein kæsoþegæhanian mæmæ itimah aposil min pæhriæn, mætæu nætæmimi tæpæt kautæni mæmæ itimah aposil min pæhriæn. Nian ræfin nimisian tætatitæu itimah, mætæu iæutamægæh æhanæh. Katoh itimah, mætæu kæsohamu æhanæhian itimah. ¹⁰ Nikitimah tæpæou, mætæu nian ræfin iæutagian æhanæh. Ræhatimah nautæ tikæ, mætæu itimah iækotol nætæmimi tæpæt ræhalah nautæ tæpæt. Ræhatimah nati kæti tikæ, mætæu iæutos natimnati min ræfin.

¹¹ Piak min æpæha Koræn, iæmotæni ræfin næghatian kæm tæmah mæsoþæpæhian kæti, kæni iækotolkeikei itimah e nikitimah ræfin. ¹² Itimah iæsohtahtipæsigian e nolkeikeian ræhatæmah o timah, mætæu itæmah næutahtipæsig e ræhatæmah o timah. ¹³ Ræueiu æha, iætgæhati kæm tæmah mæmæ itæmah nenætik æhruahru min. Tæhruahru æmæ mæmæ itæmah min, nækotolkeikei itimah e nikitæmah ræfin.

¹⁴ Sotænian kæm nætæm kæsoþæfækian mæmæ nautol uæk kæti itæmah min ilah. ?Nolian æhruahru mine nolian tærah kuæhrun nol pætian nati kæti? ? Uæ, næhagæhagian mine napinæpuiæn kuæhrun niæuvaian muæharæg pæti muæghati? !Kæpæ! ¹⁵ Kæni e nolian kætiæh æmæ, Kristo mine Setæn, ko ilau kæsuænian næghatian kætiæh nian kæti. ?Iæfæki mine iætæmi tææfækian kuæhrun nolian nati e nætæligian kætiæh? Kæpæ! ¹⁶ E Nimæ Ræha Uhgîn, ikin kæti tikæ æha ikin o narmi nati min, mætæu-inu kitah u Nimæ Ræha Uhgîn u iætæm tætamægæh. Kæni Uhgîn tæmæni mæmæ,
“Iækatig itimah min ilah,
kæni maliuæk itimah min ilah,
kæni iækuva iæu Uhgîn ræhalah,
kæni ilah okæhuva ræhak min nætæmimi.”

¹⁷ Kæni Iærmænig tæmæni mæmæ,

“Tol lanæha, ohiet rækis e nætəm kəsotəfakiən, motan isəu o lah. Kəni məsotekiən nati iətəm tamikmik e nəhmti Uhgín, kəni níkik tagiən mə iəkos itəmah.”

¹⁸ “Kəni iəkuva rəhatəmah tatə, kəni itəmah onəkəhuva nenətík mìn.”

Inu nəghatiən rəha lərməniğ iətəm in ilis agin tətəskəlím nəsanəniən mìn rəfin.

7

¹ Rəhk-iəli mìn. Nəniəskasikiən mìn u rəhatah. Kəni tol lanæha, pəh kotəfəl níkitah, motos rækis natimnati mìn rəfin iətəm kautol nípətítah míne narmítah kəutamikmik. Kəni pəh kotələhu kalín itah məmə rəha Uhgín əmə motohtəu=pən rəfin suaru iətəm níkin otagiən lan. Kəni okautol mətəu-inu kətsisiə Uhgín.

Niki Pol təmagiən o lah

² Oterəh e níkitəmah kəm timah. Iəsotoliən tərəh kəm iətəmi kəti, iəsotiuvi-pəniən iətəmi kəti tərəh ikin, iəsotalkutiən məmə iəkotos nati kəti rəhatəmah e nolíən ekəu-ekəu. ³ Iəsəniən nəghatiən u məmə inu nəmotol nolíən tərəh. Iəməni rækis kəm təmah məmə iəkotolkeikei pik itəmah nian rəfin, kəni nati əpnəpín nímisiən uə nəuviriən otuva e nəmiəğəhiən rəhatiməh, mətəu itəmah əpəha imə e níkitiməh. ⁴ Iəu iətəhatətə əskasik e təmah. Iətəfəri o təmah. Itəmah nəmotəfəri pik rəhak nətəligiən. Iəmos nərahíən tepət təmuva e rəhak nəmiəğəhiən, mətəu níkik tagiən məpirəkis o təmah.

⁵ Tol lanæha mətəu-inu, nian iəməhuva Masetoniə, iəsotəmeigiən, mətəu nian rəfin, nərahíən tətələs itiməh təmsipən ikin pisin pisin mìn. E nəmiəğəhiən rəhatiməh, nətəmimi kəmotərgəhu motol nərahíən kəm timəh, kəni itiməh iəkotagin. ⁶ Mətəu Uhgín tatol vivi níki nətəmimi nətəm nətəligiən rəhalah təpəou, kəni təmol vivi níkitiməh e nuvaiən rəha Taitəs u təmsipinə e təmah. ⁷ Kəni səniəmə e nuvaiən əmə rəhan iətəm təmol níkitiməh tagiən, mətəu e nəghatiən təuvir rəha nol viviən iətəm nəmotəni=pən kəm in. In təməni=pə kəm timəh məmə itəmah nəkotolkeikei pik məmə nəkotəruh iəu, kəni məmə níkitəmah tətətəu tərəh o nəghatiən rəhak, kəni məni məmə nəkotolkeikei pik iəu mautəhtul əskasik o nərgək. Nian iəmətəu, nəgiəniən e níkik təməri məriəuəh.

⁸ Nati əpnəpín nəmə rəhak nauəuə aupən təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu iəsətəuiən tərəh ohni. Mətəu aupən, iəmotətəu tərəh ohni, mətəu-inu iəmeruh məmə nauəuə u təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu rəha nian əkuəkír əmə. ⁹ Mətəu rəueiuv, níkik tətəgiən, kəni səniəmə məmə nəmotətəu tərəh, kəpə. Níkik tagiən məmə nian nəmotətəu tərəh, e nian əkuəkír əmə, nəmotəuhlin itəmah e rəhatəmah nolíən tərəh mìn. Nípəhríəniən, Uhgín tolkeikei məmə kíth okotətəu tərəh o nolíən mìn lanu lan. Kəni mətəu-inu nəmotəuhlin itəmah, kəni natimnati iətəm iəmotəni aupən kəm təmah təməsoliən məmə itəmah nəmotəmkarəpən e rəhatəmah nəhatətəiən.

¹⁰ Kəni nian kautətəu tərəh e nolíən iətəm Uhgín tolkeikei, kəni kotəuhlin itəh e rəhatah nolíən tərəh, kəni Uhgín tətəsmiəğəh itəh. Kəni nípəhríəniən níkitah otəsəpəouiən o nolíən əha. Mətəu nian kautətəu tərəh e nolíən rəha nəhue níftəni, kəni nolíən əha təsəuhliniən iətəmi kəti e rəhan nolíən tərəh tətəlig=pən o Uhgín, kəni nolíən əha tatiuvi=pən nətəmimi e nímisiən. ¹¹ Oteruh-to nəmiəğəhiən rəhatəmah nian nəmotətəu tərəh e nolíən iətəm Uhgín tolkeikei. Nolíən əha, nəuan tepət: narmítəmah təmiuviğ

nəmotauit motəgin e noliən tərəh min, kəni motəməki e noliən tərəh min, kəni motalkut əskasik məmə nəkotəgəu əhruahru rəhatamah noliən tərəh min, kəni nəkotolkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən əhruahru. Nəmotolkeikei məmə nəkotəruh min iəu, kəni nəmotolkeikei pik məmə nəkotəhtul əskasik o nərgək. Kəni nəmautəhtul maru məmə nəkotol nalpiniən kəm nətəm kautol noliən tərəh. E noliən min rəfin rəhatamah, nəmotəgətu məmə nəsotolian nati kəti tərəh e natimnati u.

¹² İətəmi kəti e niməfaki rəhatamah təmol noliən tərəh. Kəni iəmətəi nauəuə u kəm təmah. Mətəu iəməsətəiən nauəuə u o iətəmi u iətəm təmol noliən tərəh, kəni iəməsətəiən o iətəmi in təmərəkin.* Kəpə. İəmətəi pəhriən məmə iətəm onəkoteruh əsas e nəhmti Uhgın məmə nautəhtul əskasik o nərgək.

¹³ Natimnati rəfin min əha kautəfəri nətəligiən rəhatimah.

Səniəmə itimah əmə nətəm nəmautəfəri nətəligiən, mətəu nikitimah tagiən pik o Taitəs, mətəu-inu nikin tagiən məmə nəmautəfəri min nətəligiən rəhan.

¹⁴ İəməni=pən kəm in məmə iətəfəri pik o təmah, kəni itəmah nəməsotolian iəu iəkaulis. Natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm təmah, ilah nıpəhriən. Kəni e noliən kətiəh əmə, natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm Taitəs e təmah, kəni motəfəri ohni, ilah min nıpəhriən. ¹⁵ Taitəs, nikin tətəhti əhanəh məmə itəmah rəfin agın nəmotol nəuiən, kəni mautəgin mautəəmrumin nian nəmotəgəhan lan məmə otuva meruh itəmah. Kəni nian nikin tətəhti natimnati min əha, nölkeikeiən rəhan o təmah tətəri təhmin. ¹⁶ Nıkkik tagiən pik mətəu-inu iətəhatətə əskasik e təmah məmə nəkotol nak iətəm təhruahru.

8

Pol təmətapuəh məmə okotəfən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun nəuviəriən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm niməfaki min əpəha Masetoniə. Nəuviəriən rəhan təmol məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmimi nəuvein min. ² İlah kəmotatig e nərahian asoli kəti mine nian əskasik min, kəni nati əpnəpin ilah nanrah, kəni rəhalah nautə tikə agın, mətəu nəmiəgəhiən rəhalah təriəuəh vivi e nagıən. Kəni nanrahian mine nagıən iən kəmuəuə e noliən təuuir. E noliən əha, kəmotəraki e məni tepət motəfən kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm nətəm kəutatig ikin motolkeikei nasiruiən. ³ İətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəmotəfən tepət, tapirəkis iətəm nətəmimi nıkilah tətəhti. Kəni ilah aru kəmotol. ⁴ Kəmotətapuəh pəhriən o timah məmə itəmah iəkotəgəhan pəh ilah kotəsiru e uək rəha nəfəniən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm. ⁵ Kəmotəpən motəfən nəmiəgəhiən rəhalah kəm İərməniğ, kəni uərisig, kəm timah, e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Nıkitimah təməsəhtian məmə okotol tepət lanəha, mətəu kəmotol.

⁶ Kəni tol lanəha, iəmotuh niki Taitəs məmə otitəlig=pinə o təmah. In təmaupən məghati kəm təmah o noliən nati u, kəni tol lanəha, iəmotətapuəh məmə in otəghati kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol naunun e uək təuuir rəha nəfəniən əha iətəm nəmotətuəuin. ⁷ E natimnati rəfin min u, itəmah nəmotol təuuir pik mapirəkis, inu nəhatətəiən rəhatamah, mine nəghatiən rəhatamah, mine nəhruniən rəhatamah, mine noliən iəkolkeikei əskasikiən, mine nolkeikeiən rəhatamah o timah. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə nəkotol uək kəti min e noliən təuuir pik mapirəkis, inu uək təuuir rəha nəfəniən.

* 7:12 İətəmi iətəm suah kəti təmərəkin, in Pol. 8:1 Rom 15:26; 2Kor 9:1-2 8:7 1Kor 16:1-2

⁸ Iæsəniən məmə nəkotəkeikei motol. Mətəu iəmotəgətuŋ itəmah məmə nətəmi pišin pišin min nikilah tagiən o nasiruiən e uək əha. Kəni rəueiu əha, iəkolkeikei məmə iəkəruh vivi məmə nolkeikeiən rəhatəmah in niḡəhriənian təhmen e lah, uə kəpə. ⁹ Itəmah nəkotəhrun vivi nəuəriən rəha Iərməniḡ Iesu Kristo iətəm təməfiŋə kəm təmah, məmə nati əpnəpin rəhan nautə tēpət, mətəu təmol o təmah məmə in rəhan nautə tikə. Kəni mətəu-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kəni mol itəmah rəhatəmah nautə tēpət e narmin e Iesu Kristo.

¹⁰ Kəni inu rəhak nətəligiən e natimnati min u, iətəm otasiru e təmah. Otol naunun e uək rəha nəfəniən rəhatəmah məni iətəm nəmotətuəuin e nu uərisig. E niməfaki min rəfin, nikitəmah təmaupən məhti məmə nəkotol uək əha, kəni itəmah nəmotaupən motətuəuin motol. ¹¹ Tol lanəha, rəueiu otol naunun e uək rəha nəfəniən. Kəni rəhatəmah nətəligiən o noliən uək iətəm nəkotolkeikei pik məmə nəkotol, in otuva niḡəhriənian, kəni itəmah onəkotəfən məni iətəm nəkotəhrun nəfəniən e nahgitəmah. ¹² Nəmə nikitəmah tagiən o nəfəniən, kəni Uḡin niḡin tagiən əmə o nosiən natimnati nautos mətəfən. Kəni in otasətuəuəhiən e natimnati iətəm tikə o təmah.

¹³ Iəsolkeikeiən məmə nəmiəḡəhiən rəha nətəmi nəuəvein otimətiḡ mətəu-inu kəmotos rəhatəmah məni, kəni tol lanu lan, nəmiəḡəhiən rəhatəmah otikis mətəu-inu nəmotasiru e lah. Kəpə. Iəkolkeikei məmə təhmen-əhmen əmə o təmah rəfin. ¹⁴ Rəueiu, itəmah nautos tēpət kəni motəhrun nasiruiən e lah. Kəni o nian min nəuəvein, ilah kotəhrun nəuəriən kəm təmah nəmə rəhatəmah tikə. Kəni itəmah nəkotəhmen-əhmen əmə, ¹⁵ təhmen e iətəm Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmə, “Nətəmi nətəm kəmotəulək tēpət, təhmen əmə, təsapirəkisiən. Kəni nətəmi nətəm kəmotəulək təkəku, rəhan nauəniən təhmen əmə, təsikəiən.”

Taitəs təmuəvən Korən otem əskasik ilah o nəfəniən məni

¹⁶ Iətəni-vivi Uḡin məmə təmələhu=pən e niki Taitəs nətəligiən o nasiruiən e təmah, təhmen-əhmen e rəhak. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməni=pən kəm Taitəs məmə tuəvə meruh itəmah niḡin tagiən. Kəni mətəu niḡin tagiən məpirəkis əgin o nasiruiən e təmah, kəni in rəhan əmə nətəligiən məmə in otuəvə meruh itəmah. ¹⁸ Kəni itəmah iəutəhli=pinə min piatah kəti min tuəvə ilau min. Suah u, nətəmi e niməfaki min kəutisiai o rəhan uək o nani pətiḡəmiən nanusiən təuəvir. ¹⁹ Kəni tapirəkis əgin inu, niməfaki min kəmotitəpin məmə otuva itəmah min o nosiən məni u muəvən əpəha. Kəni itəmah iəkotərməniḡ lan o nəuəriən məmə otəfəri nərgi Iərməniḡ, kəni mətəgətuŋ məmə nikitəmah otəgiən pik o nasiruiən. ²⁰ Itəmah iəsotolkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni rah itəmah o noliən rəha nəuəriən məni asoli əha. ²¹ Tol lanəha, itəmah iətalkut pik məmə iəkotol nati əhruahru, mətəu səniəmə e nəhmti Iərməniḡ əmə, mətəu e nəhmti nətəmi min.

²² Kəni iəutəhli=pinə piatah kəti min ilahal suah mil u. Iətəmi əha, e uək tēpət mīne noliən tēpət, iəmotəruh vivi məmə in tolkeikei pik məmə otasiru. Kəni rəueiu, in tolkeikei pik məmə otasiru mətəu-inu in tətəhatətə pik e təmah məmə onəkotəfən məni tēpət. ²³ Kəni Taitəs, itimlau min iəkuol uək kətiəh əmə, kəni in min tatol uək e nikitəmah o nasiruiən e təmah. Kəni piatah mil u ilahal Taitəs, ilau iəni əhruiŋ mil rəha niməfaki min, kəni noliən təuəvir min e nəmiəḡəhiən rəhalau kətiəsiəi Kristo. ²⁴ Tol lanəha, otəfən tēpət mətəgətuŋ

kəm lahal məmә nəkotolkeikei pəhriən nəfaki mīn. Kəni ilahal okiləhrun məmә nak itimah nikitimah tagiən o təmah, kəni niməfaki mīn okoteruh mīn.

9

¹ Nəmә iəsətēiən nauəuə u kəm təmah, in təuvir əmə mətəu-inu ninotəhrun rəkis uək u rəha nasiruiən e nəfaki mīn əpəha Jerusiləm. ² İatəni lanəha mətəu-inu iəu iəkəhrun məmә nəkotolkeikei məmә onəkotasirui. Kəni iəmətəfəri nolian təuvir rəhatəmah o nətəm Masetoniə, mətəni kəm lah məmә e nu iətəm tīnūvən rəkis, itəmah əpəha Akaiə, nəmautəhtul maru o nəfəniən. Kəni nian kəmoteruh məmә nikitəmah tagiən pik o nasiruiən, təmol mīn ilah tepət kəotolkeikei məmә okotasirui mīn.

³ Mətəu rəueiu, iətəhli=pinə piatah milahal u məmә ilahal okihleruh itəmah məmә itəmah onəkotol nati iətəm nətəni, təhmen əmə məmә iəməni mīne, kəni tol lanəha rəhatimah nəghatiən o nəfəriən nolian təuvir rəhatəmah, səniəmә nati əpnəpin əmə. ⁴ Mətəu nəmә nəstolien, kəni nian iəkuvnə itimah nətəm Masetoniə nəuvein, kəni okoteruh məmә itəmah nəstol əhanəhiən, kəni nolian əha otol itimah iəkotaulis, mətəu-inu itimah inətəfəri rəkis itəmah. Kəni otol itəmah nəkotaulis tapirəkis. ⁵ Tol lanəha, niki kətəti məmә iəkəkeikei mətəpuəh o piatah milahal məmә okihlaupən mihlūvnə rəkis pipim mihleruh itəmah, kəni mihlol naunuh uək o nəmki=paien məni asoli iətəm nətəni-əskasik məmә nəkotəfən. Mətəu iəkolkeikei məmә in nəfəniən kəti iətəm tatsipən aru e nikitəmah, səniəmә iətəmi kəti tətəkeikei kəm təmah məmә nəkotəfən.

Nolian rəha nəfəniən

⁶ Sotaluiən e nati u. İətəm tətərfei nati nəuan nəuvetin, mətəulək e nəuan nəuvetin əmə. Kəni iətəm tətərfei nati tepət, mətəulək lan tepət. ⁷ İtəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motəfən nati nak nəməni e nikim məmә nəkəfən. Nəmә nikim təsəgiənliən ohni, təsəuviriən məmә nəkəfən. Kəni nəmә nəkəfən mətəu-inu iətəmi kəti tətəkeikei kəm ik məmә nəkəfən, in mīn təsəuviriən. İəkəni lanəha mətəu-inu Uhgīn tolkeikei iətəmi u tətəfən e niki pəhriən. ⁸ Kəni Uhgīn təhrun nəfəniən nəuviriən rəfin əgin kəm təmah məmә e nian rəfin e natimnati rəfin, nəkotos natimnati rəfin iətəm təhruhru məmә nəkotəkeikei motos, kəni mautos tepət mīn əha ikin məmә nəkotəuari kəm nətəmi. ⁹ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmә, “In tətəuari rəhan natimnati tepət kəm nanrah mīn, kəni rəhan nolian əhruhru tətətig itulin.”

¹⁰ Kəni Uhgīn iətəm tətəfinə niki nati o iətəm tətərfei, kəni mətəfinə nauəniən o nunian, e suaru kətiəh əmə in otəfinə nati tepət kəm təmah mol in tepət mīn məmә, itəmah nəkotəhrun nasiruiən e nətəmi nəuvein mīn, kəni in otol nəuan tepət iətəm təsəpən e nolian əhruhru rəhatəmah. ¹¹ E natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgīn otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah məmә itəmah nəkotəhrun nəfəniən nian rəfin. Kəni nian iətəuari rəhatəmah nasiruiən, nətəmi okotəni-vivi Uhgīn ohni.

¹² Uək u iətəm itəmah nautol, tətəfən məni o nauəniən kəm nətəmi rəha Uhgīn u nəumis tatus ilah, mətəu tatol nati təuvir kəti mīn tapirəkis, inu nəni-vivi iətəm təmari məriəuəh e niki nətəmi matuvən o Uhgīn. ¹³ Nian nəkotol uək u, natol pətigəm nolian rəhatəmah kəm nətəmi tepət. Kəni ilah okotəfəri nərgi Uhgīn ohni, mətəu-inu itəmah nautol pəhriən nolian rəha nətəmi nətəm kautəni niphəriənliən e nanusiən təuvir rəha Kristo.

Kəni okotəfəri nərgi Uhgın o nəfəniən rəhatəmah məni asoli kəm lah mine nətəmimi rəfin. ¹⁴ Kəni nian kautəfaki o təmah, nikilah tuvən o təmah mətəu-inu Uhgın təməfinə rəhan nəuviriən kəm təmah tapirəkis agin məmə nəmotasiruru pik e lah. ¹⁵ !Pəh kotəni kəm Uhgın məmə nikitah tagiən o Nətin iətəm təməfa kəm tah, u in nati təuvir agin tapirəkis!

10

Pol təmuhalpın nəghatiən rəha nəgətun eiua min e rəhan uək

¹ Kristo, in rəhan nətəligiən ləhtəni, kəni in iətəmi mətig. Kəni nətəmimi nəuvein kautəni məmə nian kitah min itəmah, rəhak noliən in timətig əmə, mətəu nian iəkiet rəkis e təmah, rəhak noliən təskasik pik agin. İəu Pol, iəu aru, iətəkeikei e nati kəti kəm təmah e noliən mətig rəha Kristo. ² İətətapuəh o təmah məmə, onəkotol noliən rəhatəmah təhruahru məmə nian iəkuvnə, məsahi pikian itəmah. Mətəu iəkəhrun məmə iəkahi nətəmimi nəuvein u kautəni məmə iəutohtəu=pən noliən rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu nati əppapın iəutatig e nəhue niftəni u, itəmah iəsotəluaginən e noliən rəha nəhue niftəni u. ⁴ Natimnati rəha nəluaginən iətəm itəmah iəutəluagin lan, səniəmə nati iətəm nəhue niftəni tətəluagin lan. Kəpə, natimnati rəhatimah, ilah kautos nəsanəniən rəha Uhgın o nərəkinən ikin tiəkis o nuvəniən ikin ima tikimır min. ⁵ İtimah iəutosiahu nəghatiən eiua min mine nətəligiən əfəri min, natimnati min u kautəniəhu nətəmimi o nəhruniən Uhgın. Nətəligiən min rəfin u tikimır min rəha Uhgın, itəmah iəutəlis-ərain ilah, mautehpəhu ilah, motol məmə ilah rəfin okotol nəuia Kristo. ⁶ Kəni nian itəmah nəkotohtəu=pən vivi nəuia Kristo, itəmah iəutəhtul maru o noliən nalpiniən kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən.

⁷ İtamah nauteruh nati iətəm ihluə, mətəu nəkotəruru nikilah. Nəmə iətəmi kəti təhrun pəhriən məmə in iətəmi rəha Kristo, kəni in otətəligiə vivi min məmə itəmah min rəha Kristo təhmen lan. ⁸ Nati əppapın iətəghati əfəri nəuvetin o nəpətiən iətəm İərmənig təməfa, ko iəsaulisiən ohni. Təməfa o nuvləkinən itəmah, səniəmə o nələs iəhuiən itəmah. ⁹ İəsolkeikeiən məmə nikitəmah təhti məmə iəkətəi nauəuə min kəm təmah e noliən iətəm nətəmimi nəuvein kautəni, məmə otol itəmah nəkotəgin. ¹⁰ İlah kəutəni rah iəu məmə, “Rəhan nauəuə təfigəm kəni məsilə, mətəu nian tətən kitah min, in səniəmə iətəmi əskasik kəti, kəni rəhan nəghatiən in nati əppapın əmə.” ¹¹ Nətəmimi kotol lanəha kotəkeikei motəhrun məmə, noliən rəhatimah iətəm kəuteruh e nauəuə min iəmotəhli=pinə nian itəmah isəu, mətəu nian iəkəhuvnə, iəkotol rəfin noliən min əha.

¹² İəsotolkeikeiən məmə iəkoteruh əhmen itəmah mine nətəmi pisin nəuvein nətəm kəutəfəri aru ilah. !Kəsi, itəmah iəsotəhmeniən! !Kəpə, iətəuvsən əmə! Nian ilah aru əmə kəuteruh əhmen ilah min, kəni kəutəkil aru əmə ilah min, tol rəhalah nəhruniən talməli. ¹³ Mətəu itəmah, iəsotəghati əfəriən tapirəkis nəpətiən rəhatimah, mətəu iətəghati əfəri e uək iətəm Uhgın təmələhu=pən məmə rəhatimah, kəni uək u, itəmah min əpəha ikin. ¹⁴ Kəni nəghatiən əfəri e nəpətiən rəhatimah o təmah in təhruahru əmə, in təsepərt pikian. Nəmə iəsəhuvnəniən o təmah, ko iəsotəghatiən lanu. Mətəu nəpəhriənən, iəmotəupən məhuva motəəuarus=pa itəmah nian iəməutan mətəni pətəgəm nanusiən təuvir rəha Kristo.*

10:1 1Kor 2:3

10:2 1Kor 4:21

10:4 Efəs 6:13-17

10:8 2Kor 13:10

10:13 Rom 12:3

* **10:14** Pol in təmətəni məmə nəgətun eiua min ilah kəutəgət əfəri o uək u səniəmə rəhalah, nəuvein e ikin min ilah kəshuvənən ikin.

¹⁵ Nætämimi näuvein kätüghati äfäri o uäk iätäm iätämi pisin tämöl. Mätäu iäutäghati äfäri ämä e uäk iätäm Uhgín tämälähu=pän käm timah. Itimah iämotalähu=pän äskasik nätelligiän rähaticah mämä nöhaticälän rähaticah oteviä tähmin min, kəni tol lanəha, rähaticah uäk e nikitəmah otol iahgin mepət, ¹⁶ kəni tol lanəha, iäkotährun nuvəniän motəni pätigəm nanusiän täuvir e ikin min e nikali imatəmah ikin muvən tähmin min. Kəni e nolian əha, itimah iäsotolian uäk e ikin kəti iätäm iätämi kəti tinol rəkis uäk ikin, kəni mäsotäghati äfəriän o uäk rəha iätəpisin, tähmen e nolian rəha nəgətun eiuə min. ¹⁷ Mätäu Nauəuə Rəha Uhgín tətəni mämə, “Pəh iätämimi tətäghati äfəri, in otäghati äfəri ämä e natimnati iätäm Iärmänig tämöl.” ¹⁸ Iätəni lanəha mätəu-inu, kəsisiaian iätämimi iätäm tətəfəri aru in, mätəu kəsisiai ämä iätämimi iätäm Iärmänig tətəfəri.

11

Pol mine aposil eiuə min

¹ Iäkolkeikei mämə näkotəghan lak pəh iäkəni rəhak näuvetin nalməlian kəm təmah. Mätäu pəhriän, nautol rəkis. ² Iateh vivi itəmah, mäsölkeikeian mämə iätämi kəti min otəmki rəkis itəmah e nəhlmək, kəni nolian əha rəhak təmsipən ämä o Uhgín. Iəu tatə rəhatəmah, kəni itəmah näkotəhmen e pətan miätə kəti iätäm kinəni rəkis mämə okos rəhan kətim kan mämə otitəu=pən suah kətiah ämä, nərgin u Kristo. Kəni iateh vivi rəhak pətan miätə əha mämə iäkegəhan=pən lan kəm rəhan iərman, kəni in təruru əhanəh iərman.

³ Mätäu iätəgin mämə onəkotəhmen e pətan u Iv iätäm Setən təmeiuə lan e nəghaticän ətəhlän. Iätəgin mämə iätämi kəti otivi=pən rəhatəmah nätelligiän tuvən ikin pisin, kəni näkotəpəh rəhatəmah nolkeikeian e Kristo, iätäm in təhruahru məpiä vivi. ⁴ Iätəni lanəha mätəu-inu nian iätämi kəti tətüva o təmah mətəni pätigəm Iesu iätäm tol pisin e Iesu iätäm iätəni pätigəm, uə nämə itəmah nautos narmin iätäm tol pisin e Narmin nəmotos rəkis, uə näkotətəu nanusiän täuvir iätäm tol pisin e iätäm nəmotos rəkis, mätäu itəmah ialməli min, näkotəghan ämä lan. ⁵ Aposil min əha nətəm itəmah nütəni mämə ilah “aposil min ilis pik,” mätäu e rəhak nätelligiän, ilah ko kəsotapirəkisian iəu e nati kəti. ⁶ Nämə təhro kəsəgətun vivian iəu e nəghaticän, mätäu iäkəhrun vivi näukəti nanusiän täuvir. Itimah iämotəgətun nati əha kəm təmah e nolian min rəfin nian tēpət.

⁷ Nian iämotəni pätigəm nanusiän täuvir rəha Uhgín kəm təmah, iəsolian mämə näkotətəu nati kəti. Iəu aru ämä iəmosiahu iəu o nəfəriän itəmah. ? Kəni təhro? ?Nolian əha in təfagə təräh kəti? !Kəpə! ⁸ Nian iəmatol uäk kitah min itəmah, niməfaki min ikin pisin kəməutətəu iəu. Iuəkir tähmen mämə iəmakləh kəm lah mämə iəkəsiru e təmah. ⁹ Kəni nian kəməutan, kəni rəhak nati kəti tikə, iəsətapuəhian o iätämi kəti o nasiruiän mätəu-inu piatah min nətəm kəmotipən Masetoniə kəmotəfa natimnati iätäm rəhak tikə. Tol lanəha, iəsətapuəhian o nati kəti o təmah, kəni mäsəfinian uäk äskasik kəm təmah o nehian iəu, kəni iäkol lanəha nian rəfin. ¹⁰ Tähmen e nipəhriänian rəha Kristo tətätig lak, iätəni pəhriän mämə iätämi kəti tikə ikin min rəfin əpəha Akaiə o nəniəhuiän iəu o nəghati äfəriän mämə iäməsətapuəhian o təmah o nasiruiän. ¹¹ ?Kəni təhro iəsətapuəhian o nati kəti o təmah? Nikitəmah təhti mämə iəsölkeikeian itəmah? !Kəpə! Uhgín təhrun mämə iäkolkeikei pik itəmah.

12 Nətəmini nəuvein kotalkeikei məmə nikitəmah təhti ilah məmə kotəhmen e timah e uək iətəm kəutəghati əfəri ohni. Mətəu iətəkeikei o noliən rəha nəsatapuəhian o natimnati məmə rəhalah nəghatien otəmei. 13 Nətəmini kotal lanəha, ilah aposil eiua min, kəni kəuteiua e nətəmini e uək rəhalah. !Kəni ilah kəutan təhmen məmə ilah aposil min pəhriən rəha Kristo, mətəu kəpə! 14 Mətəu kəsotauitien e noliən əha, mətəu-inu Setən aru, tətən təhmen e agelo kəti rəha nəhagəhagian. 15 Kəni səniəmə in nati kəti məmə okotauit lan, nəmə noluək min rəha Setən kotan təhmen məmə ilah noluək min rəha noliən əhruahru. E naunun nian, ilah okotos rəhalah nətəouian titəu=pən əmə noliən rəhalah.

16 İəkisimaru min. Pəh iətəmi kəti tikə nikin təhti məmə iəu ialməli. Mətəu nəmə nikitəmah təhti lanəha, kəni otegəhan lak pəh iəkol noliən rəha ialməli nəuuetin, kəni pəh iəkəghati əfəri nəuuetin. 17 Nəghatien u rəhak səniəmə nati iətəm İərməniğ təməni=pa kəm iəu məmə iəkəni. Mətəu iətəghati əmə təhmen e ialməli kəti. 18 Nətəmini tətət kəutəghati əfəri o noliən min rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, iəu min, iəkəghati əfəri. 19 !E! !Nəkoteinatig vivi, kəni tol lanəha, motegəhan lan məmə nalməli min kotəgətun itəmah! 20 Nəkotegəhan əmə məmə iətəmi əpnəpən kəti tatol itəmah slef, uə nəmə tatos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu, uə tətəfəri aru in, uə tatem=pən nəhmtitəmah. 21 ! İətaulis məmə nətəligian rəhatiməh tətəuəu pik məmə iəsotolian noliən tərəh min əha!

Rəhak nəghatien in talməli, mətəu noliən nak iətəm nətəmini min əha kotəni məmə okotəghati əfəri ohni, iəu min, iəkəghati əfəri ohni. 22 ?Təhro? ?İlah kəutəni məmə ilah nətəm Hipru? İəu min. ?Kəutəni məmə ilah nətəm İsrel? İəu min. Kəutəni məmə ilah namipi Eprəham? İəu min. 23 ?Kəutəni məmə ilah noluək min rəha Kristo? İəu min, mətəu iəkəpirəkis ilah. Kəsi, iətəghati təhmen e ialməli kəti. İəmol pik uək tapirəkis ilah, kəni kləfən iəu e kaləpus nian tətət tapirəkis ilah, kəni kəmalis iəu tapirəkis ilah, kəni iuəkir iəkimis nian tətət.

24 Nian faif, nətəm İsrel kəmotəlis iəu motəu tətə-nain.† 25 Nian kisil, kəmalis iəu e nikilkil. Nian kəti kəməhti iəu e kəpiel apin. Nian kisil iəmuven e negəu kəni negəu tamnim, kəni nian kəti iəmeal əpəha itəhi lokəmmim o nian apirəpi kəti, lapin mine nərauiə. 26 Nian rəfin iətəliuək o noliən uək rəhak. Kəni iuəkir narəuəh əsoli tələs iəu iəkimis, kəni iəmətatig ikin tasilə ikin ima nakləh min, kəni ikin tasilə ikin ima nətənimək min nətəm İsrel, kəni ikin tasilə ikin ima Nanihləuə min, kəni ikin tasilə ikin e taun əsoli, kəni ikin tasilə ikin əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni ikin tasilə ikin əpəha itəhi, kəni ikin tasilə ikin ima piək eiua min. 27 İəmol pik uək, kəni nian tətət iəsəpiliən lapin. Nian min nəuvein, nəumis tus iəu, kəni mətəuəuə, kəni nian tətət nəgək nəuəniən tikə. Kəni nian tətət iətəpəu, kəni rəhak napən təsəhmenien o nətəpuən.

28 Kəni tapirəkis natimnati min əha, nian rəfin nikik təhti pik niməfəki min rəfin. 29 Nəmə iətəmi kəti rəha niməfəki rəhan nəmiəgəhian teiuiəu, kəni iəu min, rəhak nəmiəgəhian teiuiəu. Nəmə iətəmi kəti tatit iətəmi kəti min e təfəgə tərəh, kəni nikik təhmə pik ohni.

30 Nəmə iəkəkeikei məghati əfəri, kəni iəkəghati əfəri o nati iətəm tətəgətun məmə rəhak nəsanəniən tikə. 31 Kəni Uhgin, u in Uhgin mine Tatə rəha

* 11:19 E fes 19-21, Pol tətəghati əuvsan e lah. Nipəhriənian, in tətəniəhu ilah. 11:22 Fil 3:5 11:23 Uək 16:23 † 11:24 Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə kol nalpinian kəm iətəmini kəti məmə okəlis, okəsəlisian motəpirəkis motəu fote. İətem tətəkil iətəmi təsəlkeikeian məmə otəgəhli lou, kəni kol məmə nəmə kalis kəsəpirəkisən kau fote, kotalis kau tətə-nain, nəmə mətə kotəmkəpəən e nəfinian. 11:24 Dut 25:3 11:25 Uək 16:22; 14:19 11:26 Uək 9:23; 14:5

Iærmænig Iesu, iætəm kətəfəri nærgin nian min rəfin naunun tikə, in təhrun məmə iəu, iəseiuəiən. ³² Əpəha Təmaskis, iətəmi asoli rəha Kig Aretəs təməlin rəhan soldia min o neruh vivian namtihlua rəha taun məmə okotəsal lak motəkəlmə iəu motləfən iəu e kaləpus. ³³ Mətəu kəmləfən iəu e kətəm asoli kəti, kətu=pən niləuis lan, kləfən e wintə e nīpai asoli kəmol e kəpiel, kəni kəhlman-əhlman teiuaiu muvən əpəha ləhtəni, kəni inəha suaru iəmagim lan.

12

Nihlin kati mine nati təhmen e nəməhlairiən

¹ Iəkəkeikei mətəghati əfəri, nati əpnəpin təsoliən win e nati kəti ikin, mətəu iəkəkeikei mətəni natimnati min təhmen e nəməhlairiən mine nəghatiən vi min iətəm Iærmænig təmol əpu kəm iəu. ² Iəkəhrun iəfaki kəti iətəm tətəhatətə e Kristo.* E nu fotin tinuvən rəkis, Uhgın təmələs muvən əpəha ilis e negəu e neai ima Uhgın.† Iəkəruu nəmə nīpətin tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. ³ Kəni iəkəni min məmə iəkəruu nəmə nīpətin tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. Mətəu iəkəhrun məmə iətəmi kəha, ⁴ Uhgın təmələs muvən əpəha iman ikin.‡ Kəni in təmətəu nati oneuən min iətəm təsəhruahruən məmə iətəmi rəha nəhue niftəni otəni. ⁵ Iəkəhrun nəghati əfəriən o iətəmi tol lanəha, mətəu iəsəghati əfəri aruiən ohniəu, mətəu iəkəghati əfəri əmə o rəhak noliən min iətəm nəsanəniən tikə e lah. ⁶ Mətəu nəmə iətəghati əfəri, ko iəsalməliən, mətəu-inu iətəghati e nīpəhriən. Mətəu iəsəghati əfəriən lanəha, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm otəfəri iəu ilis tapirəkis nati iətəm təhruahru. Iəkolkeikei məmə oteruh əhmen iəu e nati nak iətəm iəkəni, uə iəkol.

⁷ Uhgın təsəlkeikeiən məmə iətəfəri o nəghatiən vi min iətəm in təmol əpu kəm iəu, kəni nəghatiən min əha kotəuvir motəpirəkis. Kəni tol lanəha təmahlī=pa nərahian kəm iəu təhmen e nihlin kəti tətəu nīpətik. Nərahian əha in iol əhruiən kəti rəha Setən məmə tol nəhməiən e nīpətik, kəni tol lanəha iəsəfəriən. ⁸ Iəmeasiə o Uhgın mau kisil məmə otos rəkis ohniəu. ⁹ Mətəu təni kəm iəu məmə, “Rəhak nəuviriən asoli təhrun naskəlimiən ik, mətəu-inu nian rəham nəsanəniən tikə, nəsanəniən rəhak təhrun nuvaiən mol iahgin e rəham nəmiəgəhiən.” Tol lanəha, iətəgiən pik məmə iəghati əfəri e rəhak nəmiəgəhiən iətəm nəsanəniən tikə, məmə nəsanəniən rəha Kristo otatig e nəmiəgəhiən rəhak. ¹⁰ O nati əha, iətəgiən nian nəsanəniən tikə e nīpətik, kəni iətəgiən nian kətəni rah iəu, kəni iətəgiən e nian iəkis min, kəni iətəgiən nian katol nərahian kəm iəu. Iətəgiən e lah rəfin o nərgi Kristo, mətəu-inu nian rəhak nəsanəniən tikə, kəni iətəsanən.

¹¹ Iəmol noliən rəha ialməli, mətəu itəmah əmə nəmotəkeikei kəm iəu məmə iəkol. Nəməsotəfəriən nərgək, mətəu təməuvir pik nəmə nəmotol, mətəu iəu səniəmə ləhtəni e “aposil min ilis pik min” e nati əkəku əmə kəti, nati əpnəpin iəu iətəmi əpnəpin əmə. ¹² Nian iəmətan kitah min itamah, iəmatol natimnati iətəm tətəgətun iəu məmə iəu aposil pəhriən kəti. Iəmatol nəmtətəiən min, mine nati asoli min iətəm tol narmin nətəmiimi tatiuvig, mine nati apispis min e nikitəmah, kəni iəmol e nətəligiən rəhak təfəməh nati əpnəpin iəmətatig e nian

11:33 Uək 9:23-25 * **12:2** Pol tətəghati aru lan. † **12:2** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “neai tatol kisil lan.” Mətəu nīpətin tətəni məmə, “negəu e neai ima Uhgın.” ‡ **12:4** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Paradais” iətəm nīpətin tətəni məmə “negəu e neai,” ikin iətəm nətəmiimi nətəm kotəhruahru kautəhuvən ikin nian okohmis. **12:7** Job 2:6 **12:9** Fil 4:11-13 **12:11** 2Kor 11:5

iækis min. ¹³ Nati kətiəh əmə iəməsolian e nikitəmah, iəməsətapuəhian e məni kəti o təmah. !Otal e təfagə tərəh u rəhak!^S

¹⁴ Rəueiu iatəhtul maru məmə iəkuvnə məsal=pinə e təmah iətəm otol kisil lan. Kəni iəsətapuəhian o məni kəti o təmah, mətəu-inu iəsolkeikeian rəhatəmah nautə, mətəu iəkolkeikei əmə itəmah. Otətəlig-to. Səniəmə uək rəha iəpəou məmə oteh vivi rəhan tatə mine məmə. Mətəu in uək rəha tata mine məmə okueruh vivi rəhalau iəpəou. ¹⁵ Tol lanəha, nīkik tagian məmə iəkəfinə rəfin rəhak natimnati o təmah, kəni məfinə min rəhak nəmiəgəhian o təmah. Rəhak nolkeikeian o təmah in tepət. Mətəu rəhatəmah ohniəu in təkəku əmə. !Inu təsəhruahruian! ¹⁶ Nəutegəhan məmə iəsətapuəhian e məni o təmah. Mətəu itəmah nəuvein kautəni məmə iəmos natimnati o təmah e nolian ekəu-ekəu. ¹⁷ ?Təhro? ?İəu iəmos natimnati e nolian ekəu-ekəu nian iəmahli=pinə nətəmimi kəm təmah, uə kəpə? !Kəpə! ¹⁸ İəmuh niki Taitəs məmə otuvnə o təmah, kəni məhli=pinə piatah kəti ilau min. ?Taitəs təsosian natimnati o təmah e nolian ekəu-ekəu, uə kəpə? ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, rəhatimlau nətəligian kətiəh əmə, kəni matuol nolian kətiəh əmə?

¹⁹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə e nəghatian min rəfin əha, iəmautalkut e nuhalpiniən nəghatian kəm təmah iətəm iətəmi kəti təməni kəm timah. Kəpə. E nəhmti Ughin, iəmautəghati təhmen e nətəmimi rəha Kristo. Kəni niəli min, natimnati rəfin iətəm kautol, kautol məmə itəmah nəkotəsanən. ²⁰ İətəni lanu mətəu-inu iətəgin məmə nian iəkuvnə, kəni nəmə təhro iəkəruh məmə nəsolian məmə inu iəkolkeikei. (Kəni itəmah min nəkotəruh məmə iəu iəsolian məmə inu nəkotolkeikei.) İətəgin məmə iəkəruh itəmah nəuvein kotərgəhu, nəuvein kautetət, nəuvein kəutəmər it e niəməha, nəuvein kəutəhapu-əhapu ilah min, nəuvein kautəni rah nətəmimi, nəuvein kəutəni nīkali nətəmimi, nəuvein kautəfəri, nəuvein kautol əpnəpən nati.

²¹ İətəgin məmə nian iəkuvnə min, rəhak Ughin otaləs iəhu iəu e nəhmtitəmah, kəni nīkik otitəgit kəni oiəkəsək o təmah nəuvein nətəm nəmotol nolian tərəh əupən, kəni məsotəuhlinian ilah e nolian tərəh min rəhalah iətəm kautol nian rəfin, inu kautol nolian tərəh iətəm tol naulisian o nəniən, kəni nəman mine niyətən kəutan oneuən, kəni kautol lanəha əpnəpən əmə.

13

Nəunun nəghatian rəha Pol

o nəhgi-pəriən ilah.

¹ Inu rəhak naliuəkian iətəm tatol kisil lan o təmah. Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, "Nian iətəmi kəti tətətu=pən nəghatian e iətəmi kəti min, iətəmi keiu uə kisil okotəkeikei motəni nəghatian kətiəh, kəni tol lanəha nətəmimi kotəhrun məmə nəghatian kautətu=pən lan, in niyəhriənian."* ² Nian iəmuvnə o təmah iətəm tatol keiu lan, iəməni pətigəm rəkis nəghatian o nəhgi-pəriən e nətəmimi nətəm kautol təfagə tərəh min mine itəmah rəfin məmə onəkotəpəh təfagə tərəh min. Kəni rəueiu iəkəni min nian iəu əpəha isəu. Nian iəkuvnə min, iəkol nalpiniən kəm lah nətəm kəsotəpəhian təfagə tərəh. ³ İatol lanəha mətəu-inu nikitəmah təhti məmə rəhak nəsanəniən tikə, kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun əsas məmə nian iətəghati, in nəghatian rəha Kristo əmə. In təsəpəouian o nolian uək itəmah min, mətəu rəhan nəsanəniən tepət e nikitəmah. ⁴ Niyəhriənian, nian kəmətu-pəri e nigī kəluəu, rəhan nəsanəniən

12:12 Rom 15:19 **§ 12:13** Pol tatol əuvsan e lah e nəghatian u. **12:13** 2Kor 11:9 **12:18** 2Kor 8:6,16-18 **12:21** 2Kor 13:2 * **13:1** Dut 19:15 Kəmə təhro, Pol tətəni məmə rəhan naliuəkian kisil təhmen e nəghatian rəha iətəmimi keiu uə kisil. **13:1** Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19

tikə e nipətin. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu e nəsanəniən rəha Uhgīn. Kəni e nolien əhmen əmə, rəhatimah nəsanəniən tikə e nipətitimah, mətəu itimah iəutəmiəgəh itimah Kristo e nəsanəniən rəha Uhgīn, kəni nian iəkəhuvnə mətəgəhəti kəm təmah, onəkoteruh nəsanəniən əha.

⁵ Itəmah aru, otakil vivi nəmiəgəhiən rəhatəmah. ?Nəhatətəiən rəhatəmah in pəhriən, uə kəpə? Itəmah aru, nəkoteruh vivi rəhatəmah nolien. ? Nəkotəhrun uə kəpə, məmə Kristo Iesu tətətig e nəmiəgəhiən rəhatəmah? ! Mətəu nəmə rəhatəmah nəmiəgəhiən təsitəu-pəniən nolien rəha nəhatətəiən, kəni Kristo təsatigian e nəmiəgəhiən rəhatəmah! ⁶ Kəni iəmələhu=pən əskasik rəhak nətəligian məmə nian nauteruh mətig nəmiəgəhiən rəhatimah, kəni mətəhrun məmə itimah aposil min pəhriən.

⁷ Kəni rəueiu, iəutəfaki kəm Uhgīn məmə itəmah kəti təsolien nati kəti tərəh. İəsotolkeikeiən lanəha məmə otəgətun məmə rəhatimah uək e nikitəmah in təuvir məhruahru. Mətəu iəkotolkeikei əmə məmə itəmah onautol nolien iətəm təhruahru, nati əpnəpin nətəmimi nəuvein kautəni məmə uək rəhatimah tərəh. ⁸ Tol lanəha mətəu-inu ko itimah iəsotolien nati kəti iətəm tahtipəsig e nipəhriənien, mətəu iəkotəhrun nolien əmə nati iətəm tətəfəri nipəhriənien. ⁹ Nikitimah tagiən nian rəhatimah nəsanəniən tikə, mətəu itəmah nəkotəsanən. Kəni nəfakiən rəhatimah o təmah məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen o nitəu-pəniən suaru əhruahru. ¹⁰ Nian iəu əpəha isəu o təmah, iəkətei lanəha o nati kəti. İərmənig tinəfa rəkis nepətiən kəm iəu, mətəu iəsolkeikeiən məmə nian iəkuvnə o təmah, məkeikei məfinə təfigəm kəm təmah e nepətiən əha. In təməfa nepətiən əha məmə iəkəfəri itəmah, səniəmə məmə iəkərkən itəmah lan.

Naunun nəghatiən

¹¹ Piak min mine nəuvirik min. Inu rəhak naunun nəghatiən. Otəgəniən. Otəuhlin rəhatəmah nolien min. Otətəu rəhak nəghatiən. Əhuva e nətəligian kətiəh. Otətig e nəməlinuiən. Kəni Uhgīn rəha nolkeikeiən mine nəməlinuiən otətig itəmah min.

¹² Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

¹³ Nəfaki min rəfin kautəni təuvir kəm təmah.

¹⁴ Pəh İərmənig Iesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Uhgīn otəfinə rəhan nolkeikeiən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Narmīn Rəha Uhgīn otol nikitəmah rəfin tol kətiəh.

Kəlesia Nauəuə iətəm Pol təmətəi tuvən kəm nəfaki mın ikin Kəlesia Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Kəlesia

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tətuvən kəm pəh? Təmətəi tətuvən kəm niməfaki mın u kəutətiğ pesi ikin e nitəni Kəlesia, inu İkoniam, Listra, mine Terpe. Pol in təmətəuəin niməfaki mın əha nian in təmaupən maliuək e rəhan naliuəkiən mın.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Nərahian asoli kəti e niməfaki e nian əha rəha Pol. Nətəm İanihlua təpət kəmutəni niphəriənian e İesu Kristo. Kəni nətəm İsel təpət kəutəni niphəriənian e İesu. Mətəu nətəm İsel nəuvein kəutəni məmə Nanihlua* mın nətəm kotəni niphəriənian e İesu, okotəkeikei motətəu=pən lou mın rəha Mosis, təhmen e nəhgi-pəniən. İlah kəmutəni məmə Nanihlua mın okəkeikei kəhgi=pən ilah nəmə kotalkeikei məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Nian Pol təmətəi nauəuə u, in tətətəu tərah mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəmotəni rah nərgin, məutəgətun nəghatian eiua mın.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pol in təmətəi nauəuə u, məmə otəgəu əhruahru nətəligian rəha nətəm İsel nətəm kəutəni məmə Nanihlua mın okotəkeikei motətəu=pən lou rəha Mosis nəmə ilah kotalkeikei məmə Uhgın in otosmiəgəh ilah. Pol tolkeikei məmə nəfaki mın okotəhrun məmə nəhatətəian in suaru iətəm Uhgın təmol məmə iətəmimi otəhruahru e nəhmtin, kəni in tatosmiəgəh ilah e nikin agian. Mətəu nolian rəha nəhgi-pəniən, uə nolian rəha uək əskasik mın, uə nolian rəha nitəu-pəniən lou, kəsotosmiəgəhian iətəmimi. Nətəmi asoli rəha niməfaki u nətəm İsel kəmutəharəg əpəha Jerusalem məutəghati e nətəligian mın əha. Kəni məutəni məmə təuvir əmə məmə Nanihlua mın okəsotohtəu-pəniən lou rəha Mosis. Afin e Uək Mın 15:1-35.

Pol təmətəuəin mətəghati kəm lah

¹⁻² Piak mın mine nəuvirəni mın nətəm kəutəfaki lahuənu pisin pisin mın ikin Kəlesia, iəu Pol, iəu aposil kəti rəha Uhgın, iətəm İesu Kristo mine Tatə Uhgın kəmuəfəri iəu məmə iəu rəhalau aposil. Səniəmə iətəmimi əpnəpin əmə kəti təmauin lak kəni məfəri iəu, mətəu Uhgın. Uhgın u, in tətəfəri İesu tair=pa mın e rəhan nimisian. !Tol lanəha, onəkotəkeikei motətəu!

İəkəti nauəuə u, məthli=pinə kəm təmah. İəu mine piatah mın nəuvein nətəm kəutəfaki u ikinu, iəkotalkeikei məmə iəkotəni "təuvir" kəm təmah.

³ Pəh Uhgın, u Tatə rəhatah, mine İesu Kristo, u İərmənig rəhatah, ilau okuəfinə nəuvirən rəhalau kəm təmah, kəni muələhu nəməlinuian tətətiğ o təmah. ⁴ İesu Kristo təmegəhan aru lan məmə in otimis o nolian tərah rəhatah, kəni miuvi rəkis itah e nolian tərah mın mine nətəligian tərah mın rəha nəhue niftəni. In tənimis mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei məmə in otol lanəha. ⁵ Kəni tol lanəha, təuvir məmə kitah okotəni-vivi pik Uhgın u rəhatah, tətuvən, mətəvən, naunun tikə. Əuəh.

Nanusian Təuvir kətiəh əmə

⁶ İəmauit pik o təmah mətəu-inu rəueiu agin uəha Uhgın təmauin pau e təmah e nəuvirən rəha İesu, təməfinə əpnəpin əmə kəm təmah. Mətəu rəueiu itəmah ninotəpəh Uhgın, məutəgim, məutohtəu=pən nəghatian eiua mın.

* : Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksnəri. 1:4 Kəl 2:20

7 Nəghatıən mın əha səniəmə Nanusıən Təuvır rəha Uhgın. Nətəmimi nəuvein kəmotəuhlin Nanusıən Təuvır rəha Uhgın məutəni in pisin, kəni məutəni məmə nanusıən təuvır, kəni məutiuvı kalın itəmäh lan, kəni məutərəkin rəhatəmäh nətəligiən lan. ! Mətəu Nanusıən Təuvır kətiah əmə, kəni kəti mın tikə! 8 Nati əpnəpın nəmə iəu, uə agelo kəti rəha negəu e neai, uə nətəmi əpnəpın kəutanus pətigəm nəghatıən kəti mın, iətəm təsəhmenıən e inu iəmətəni pətigəm rəkis kəm təmah əupən, pəh Uhgın otləfən e nigəm asoli. 9 Kəni iəkisimaru mın, mətəni məmə, nəmə iətəmi kəti otanus pətigəm nəghatıən pisin u, təsəhmenıən e Nanusıən Təuvır iətəm itəmäh nəmotəhrun rəkis, pəh Uhgın otləfən e Nigəm Asoli.

10 Rəhak nəghatıən əha in təskasik, kəni nati əpnəpın əmə nəmə nətəmimi nəuvein kəsotəgiənıən ohniəu ohni. İəkolkeikei əmə məmə niki Uhgın otəgiən o nəghatıən rəhak. Nəmə iətaghati əhanəh məmə nətəmimi nəuvein nikilah otəgiən ohniəu ohni, kəni ko səniəmə iəu ioluək pəhriən kəti rəha Kristo. †

Uhgın təmauin e Pol

11 Piak mın mine nəuvinik mın, iəkolkeikei məmə iəkəni=pinə əhruahru kəm təmah məmə Nanusıən Təuvır iətəm iətəni pətigəm nian rəfin səniəmə nati kəti iətəm təmsipən e nətəligiən rəha iətəmimi əmə. 12 Nanusıən Təuvır u, səniəmə iətəmi kəti təməfa kəm iəu, kəni məgətun iəu lan, mətəu İesu Kristo əmə in təmerəh e rəhk-kapə.

13 İtəmäh ninotəhrun rəkis rəhak nolıən mın iətəm iəmatol əupən e nian iəmətəfaki itəmäh nətəm İsrəl. Kəni iəməni məmə oiəkoh rəfin nətəmimi mın rəha İesu, mərəkin-ərəkin agın nimafaki, kəni matol nalpınıən əskasik kəm lah. 14 E nian əha, iəməhrun tapirəkis iəu mın nəuvein, nətəm iəmotair əhmen. Kəni iəu iəmatəhtul əskasik o nəukəti kastım rəha nətəm İsrəl, iətəm rəhak kəha mın kəmotəgətun iəu lan əupən.

15 Nati əpnəpın iəmətərəkin pau rəhan mın nətəmimi, mətəu Uhgın təmasəkəhruin iəu. In təmitəpın rəkis iəu nian iəmətan əhanəh e nərfi rəhak məmə. Kəni təmuva e nian əhruahru rəhan, in təmauin lak məmə iəkuva iəu, rəhan iətəmimi. 16 Kəni Uhgın təmerəh e rəhk-kapə, məgətun iəu e nətin İesu, məmə oiəkəhrun vivi in, kəni müvən manus pətigəm Nanusıən Təuvır rəhan kəm nətəmimi mın u səniəmə ilah nətəm İsrəl, kətəni ilah məmə Nanihlua‡ mın. E nian əha, iəu iəməsüvənıən meh iətəmi kəti məmə otəgətun iəu e Nanusıən Təuvır əha. 17 Kəni iəu iəməsüvənıən əpəha ilis Jerusiləm məmə oiəkəruh nətəmimi mın u kəmatol aposil əupən. İəməsüvənıən məmə okotəgətun iəu e Nanusıən Təuvır rəha İesu. E nian əha, iəu iəməsəu-pesi=pən əpəha ikin kəti Arepiə§, kəni matig tuvəh nəuvetın konu mıtəlig=pa mın müvən əmə lahuənu kəti, nərgin u Təmaskis.

18 Matuvən, matuvən nu kisil kinluva mınluvən rəkis kəni ko, iəu iəmatig mıtəlig=pən mın Jerusiləm məmə iəkeh Pitə. Kəni iəməsatigıən tuvəh, iəmuatig muos nian fiftin əmə. 19 Kəni e nian əha, iəməh əmə Jemis u, pia İesu, İərmənig rəhatah, mətəu iəməsehıən aposil mın u nəuvein. 20 İətəni pəhriən e nəhmti

1:7 Uək 15:1,24   **1:8** 1Kor 16:22   **1:10** 1Təs 2:4   † **1:10** Nəghatıən rəha Pol u ikinu tətəgətun məmə in tətəhalpın nəghatıən eiua mın nəuvein. Nətəmimi nəuvein kəutəni lan məmə in tətəghati əmə məmə otol nətəmimi kəutətəu təuvır əmə lan.   **1:11** Mat 16:17   **1:13** Uək 8:3   **1:14** Uək 22:3   **1:15** Aes 49:1; Kəl 2:7   ‡ **1:16** Nanihlua, İanihlua – Afın-to e tiksınəri.   § **1:17** Mətə nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Pol təmos əhanəhan nanusıən təuvır o iətəmi pisin kəti, kəni tol lanəha rəhan nəghatıən təsəhruahruin. Mətəu nian təmeruh rəkis İesu, in təmuvən isəu kəti e nitəni Arepiə, kəni nətəmimi kohkə ikin məmə okotəfən nanusıən təuvır kəm in, mətəu Kristo əmə.   **1:18** Uək 9:26-27

Uhgin məmə nəghatiən u, nıpəhrıənıən, səniəmə neıuəıən. İəmos nəghatiən u o Uhgin əmə, mətəu səniəmə o iətəmi kəti.

²¹⁻²² İəməsətıgıən tuvəh əpəha ilis Jerusiləm. Kəni ko uərisig, iəmuvən əpəha nıtəni Sirıə mine Silisiə. Kəni e nıan əha, nətəmimi nətəm kətufəki kəm Kristo lahuənu pisin pisin min e nıtəni Jutiə, (nıtəni asoli rəha Jerusiləm), ilah kəməsoteruh əhanəhıən iəu motəruru nəhmtək. ²³ Mətəu kəmotətəu əmə nanusiən u, nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə, “Suah əpəha in əpəha, rəhatah tıkimir, təmatoh itah o nəfakiən, mətərəkın nəmiəgəhıən rəhatah, kəni mətalkut məmə otərəkın min rəhatah nəhatətəıən. !Mətəu rəueıu əha, in min tinətəni pətıgəm Nanusiən Təuvir rəha İesu!” ²⁴ Kəni ilah kəmotəni-vivi pik Uhgin o natımnati min iətəm in təmol e rəhak nəmiəgəhıən, in təməuhlin iəu iəkol lanu.

2

Aposil min nəuvein kəmotegəhan e uək rəha Pol

¹ Nıan nu fotin təmuva muvən, kəni iəmuvən min əpəha ilis Jerusiləm itımlau Panəpəs, kəni miet Taitəs itimahal min mihluvən. ² İəmuvən mətəu-inu Uhgin təməni=pə rəkis kəm iəu məmə iəkəkeıkei muvən ikin. E nıan iəmhliet=pən kəni iəmotuhapumın itimah nətəmimi əmə nətəm kətəni məmə nətəmi asoli min rəha nıməfaki. Nıan iəmotəharəg e nuhapuminıən əha, iəu iəmətəni=pən vivi nəghatiən min iətəm iəkuvən mətəni pətıgəm kəm Nanihlua min, ilah səniəmə nətəm İsrəl. İəmənı=pən vivi natımnati min rəfin əgin kəm lah mətəu-inu iəməsolkeıkeıən məmə rəhak nəghatiən təsəhruahruıən, kəni uək rəfin rəhak tol nati əpnəpin əmə lan. ³ Kəni e nıan əha, nıkiək təməhti pik məmə kəta kotahi iəu məmə iəkəkeıkei məni=pən kəm Nanihlua min, məmə okəkeıkei kəhgi=pən ilah. Mətəu kəmosotəniən. Kəni iəu kəti u, Taitəs itımlau min, in iətəm Kris, səniəmə iətəm İsrəl, kəsəhgi-pənıən əha. Mətəu ilah kəməsotəniən mə okəkeıkei kəhgi=pən.

⁴ Nəniən rəha nəhgi-pənıən təmsipən e nətəmimi nəuvein kəmauteıuə əmə məmə ilah piatah min. Kəni ilah kəməutasal vivi məmə okoteh to məmə itimah iəutətəu=pən əhanəh Lou, uə kəpə. Mətəu itimah inohiet rəkis minəhuvən o İesu Kristo, kəni minotol kətıəh itimah min, kəni itimah səniəmə slef rəha Lou. Mətəu nətəmimi min əha, nıkilah təməsəgıənıən o rəhatimah nəghatiən min u iətəm tətəni məmə təuvir əmə nəmə iəsıtəu-pənıən Lou, kəni motolkeıkei məmə okotəgəu=pən itah rəfin e Lou mine kastım rəha nəfakiən rəha nətəm İsrəl. Kəni kəmotəni məmə okəkeıkei kəhgi=pən Nanihlua min təhmen e Taitəs. ⁵ Mətəu iəmotəniəhu ilah məsotoliən məmə ko rəhalah nəghatiən otəri məpirəkis rəhatimah. Kəni itimah iəmotəskəlım əskasik nəghatiən pəhriən tətətig e Nanusiən Təuvir, məmə itamah onəkotətəu nəghatiən əhruahru u iətəm nətəmimi kəsotəuhlinıən.

⁶ Kəni nətəmimi min əha, kətəni ilah məmə ilah nətəmi asoli min rəha nıməfaki, (mətəu e nehıən rəhak, iətəmi tatos nərgin asoli, mine iətəm təsosıən nərgin asoli, ilau kuəhmen-əhmen əmə. Kəni e nəhmti Uhgin, in təseruhıən nərgin min əha). Kəni nətəmi min əha kəməsotəgətunıən iəu e nəghatiən vi kəti, məmə iəkuvən manus pətıgəm. ⁷⁻⁸ !Kəpə! Kəməsotoliən, mətəu-inko ilah kəmotəhrun əmə məmə, e nəsanəniən rəha Uhgin, in təməfəri iəu məmə iəu aposil, kəni mətəhli-pənıən iəu məmə iəkuvən məni pətıgəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihlua min. Kəni e nəsanəniən əha, tinəfəri min Pitə lanəha, məmə in min in aposil, kəni otəni pətıgəm Nanusiən Təuvir kəm nətəm İsrəl.

⁹ Kəni Jemis mine Pitə* mine Jon, kətəni ilahal məmə nəukəti niməfaki milahal. Nian kəmle ruh, kəni miləhrun məmə e nəuvirən rəha Uhgın, in təməfa uək u e nəhlmək. Kəni kihluva mihlalofə e tımlau Panəpəs məmə itimah iəkotol əmə kətiah. Kəni iəmotəni məmə iəkotəuri uək min. Itımlau otəkian muanus pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihluə min, kəni ilahal okihluvən məhləni pətigəm kəm nətəm Isrel. ¹⁰ Kəni ilah kəmotəni=pa əskasik nəghatıən kətiah əmə məmə nikiitimlau otəkeikei matahti nanrah min əpəha Jerusiləm məmə iəkuasiru e lah. Mətəu, nıkkik tınagıən rəkis o uək əha.

Pol təmahı Pitə

¹¹ Nian Pitə təmuərisig muva Antiok, iəu iəməhtul e nəhmtin, kəni mahi məniəhu əskasik, mətəu-inu in təməmkarəpən. ¹² Pitə təmətauən ilah nətəm kəutəfaki, mətəu ilah Nanihluə min. Kəni nian nətəmimi min rəha Jemis, nətəm kəmotəpən Jerusiləm mohietigəm=pa, kəni Pitə təpəh nauəniən ilah Nanihluə min mətəu-inu ilah kəmotəhi Pitə, motəni məmə, “Nanihluə min u, okəkeikei kəhgi=pən ilah.” Kəni in təməgin e lah. Kəni nəghatıən u kəməutəni təmərəkin Pitə, mol taulis kəni məgin e nuvən minian mauən ilah nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah. ¹³ Kəni piatah min nəuvein u nətəm Isrel, ilah min kəmotəgin, kəni kəmotol kəuit kəsua məhuərisig lan. Kəni Panəpəs min təmitəu=pən ilah mol kəuit kəsua min.

¹⁴ Mətəu nian imeruh məmə ilah kəsotaliuekiən e suaru əhruahru, titəu=pən Nanusiən Təuvir u, mol iəkağət əskasik e Pitə e nəhmtiləh rəfin. İəməni məmə, “İk iətəm Isrel, mətəu nəmos rəkis noliən rəha İanihluə. İk nəsakəlimiən noliən rəha nətəm Isrel. ?Təhro nətəkeikei kəm piatah min u səniəmə nətəm Isrel məmə okotos noliən rəha nətəm Isrel?”

İətəmi iətəm otəhatə e İesu, Uhgın otasiru lan

¹⁵ Kəni e nian əha, iəu iəməni=pən vivi kəm Pitə məmə nıpəhriənən məmə itımlau iəmiəsipən əhruahru e nətəm Isrel. Itımlau səniəmə İanihluə mil iətəm nətəm Isrel nıkilah tətəhti məmə ilah rəfin nol təfagə mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou. ¹⁶ Mətəu rəueiu iəkuəhrun məmə Uhgın təsəfiniən iətəmi kəti məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in tətətəu=pən əhruahru Lou rəha nətəm Isrel. İətəmi iətəm tətəhatətə pəhriən e İesu Kristo, in əmə u, u təhruahru e nəhmti Uhgın. Nətəligiən əha inəha, tol itimah min nətəm Isrel, iəkotəkeikei motəhatətə əmə e İesu Kristo məmə iəkotəhruahru e nəhmti Uhgın. Uhgın təsəfiniən itimah mətəu-inu iəutohtəu=pən Lou, mətəu in tətəfin əmə itimah mətəu-inu iəutəhatətə e İesu Kristo. Ko iətəmi kəti tikə otəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in tatitəu=pən Lou.

¹⁷ İtimah u nətəm Isrel, kəni iəkotəhatətə e İesu Kristo məmə iəkəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nətəm Isrel nəuvein, nıkilah tətəhti məmə rəueiu itimah nol təfagə mətəu-inu iəsotohtəu-pəniən lou təhmen e nətəm e lah. !Inu təhmen məmə Kristo in tatol məmə itimah nol təfagə! ! Kəpə! Səniəmə tol min lanəha. ¹⁸ Mətəu təfagə pəhriən in tol min lanəha, nəmə iəkıtəu=pən nətəligiən rəhalah mıtəlig=pən min mətitəu=pən lou məmə iəkəhruahru e nəhmti Uhgın. Nəmə iətol min lanəha, kəni iəu iəsəhruahru iən e nəhmti Uhgın. Noliən əha tətəğətun pətigəm əmə məmə iəu iol təfagə tərəh. ¹⁹ Lou təməni məmə iəkəkeikei mımis. Kəni tol lanəha e nıkalın rəha lou, iəu iəmmis rəkis, in əha, iəsalkutiən məmə iətol nəghatıən min rəfin əgin rəhan. Kəni rəueiu, nəmiəgəhiən rəhak in rəha Uhgın, kəni natımnati rəfin iətol, iətol rəhan. ²⁰ Təhmen məmə kəmətu-pəri iəu e nigı kəməluəu itımlau

* **2:9** Nəghatıən Kris əhruahru tətəni nərgi Pitə u ikinu məmə, “Kefəs.” **2:10** Uək 11:29-30 **2:12** Uək 11:3 **2:16** Uək 15:10-11; Rom 3:20-28; Kəl 3:11

Kristo, kəni iəkimis itimlau min. Kəni rəueiu u, səniəmə iəu iatəmiəgəh, mətəu Kristo in tətəmiəgəh e nīkik. Kəni e nəmiəgəhiən rəfin rəhak, iətəhatətə əmə e Nəti Uhgīn, iətəm təmolkəikēi pik iəu, kəni muva mīmīs mos miəgəh iəu. ²¹ Nolkəikēiən u, Uhgīn təməfa kəm tah, in iahgin agin. Kəni ko iəsərəkinian nolkəikēiən əha u Uhgīn təməfa əpnəpin əmə. Mətəu nəmə nəutohtəu=pən nəgətuən eiəə min, motohtəu=pən Lou məmə otol itəmāh nəkotəhrəuəhru e nəhmti Uhgīn, kəni itəmāh nautol nati əpnəpin əmə e nīmisiən rəha Kristo.

3

Nətəm Kəlesiə kəmotəpəh suaru

¹ Nətəm Kəlesiə, itəmāh nīnotalməli pik! ?Pəh təmasig itəmāh nīnautəhuvən e suaru ekəu-ekəu lanko? İəmotəni pətigəm vivi pau kəm təmāh məmə İesu təmos nəhməiən e nīgi kəməluəu məmə otəfəl rəkis təfəgə tərāh min rəhatəmāh. ?Mətəu təhrə? ?Nəmə təhrə iətəmi kəti təmeiəu rəkis e təmāh kəni miuvi rəkis itəmāh mol itəmāh nīnotalməli pik? ² !!Uhgīn təsəfinəiən Nərmīn Rəhan kəm təmāh mətəu-inu itəmāh nəutohtəu=pən Lou!! !!Kəpə!! In təməfinə kəm təmāh mətəu-inu itəmāh nəutəhatətə e Nənusiən Təuvir rəha İesu Kristo. ³ ?Təhrə? ?Nəutalməli pik lan əpətu lan? !İtəmāh nəmotətuəuīn vivi nəmiəgəhiən vi rəhatəmāh e İesu Kristo e nəsiruiən rəha Nərmīn Rəha Uhgīn, kəni mətəu rəueiu, itəmāh nīnəutəlkut məmə onəkotəpəh, kəni məhuva nətəmi əhrəuəhru e rəhatəmāh əmə nəsanəniən! ⁴ Nəməutətəu nəhməiən tēpət mətəu-inu nəmotəhatətə e Nənusiən Təuvir. ? Nəməutətəu nəhməiən əha əpnəpin əmə? !Kəpə! !Nəhməiən əha səniəmə rəha nati əpnəpin əmə! ⁵ Uhgīn təməsəfinəiən Nərmīn Rəhan kəm təmāh mol nati əpispis min kəm təmāh mətəu-inu nəutohtəu=pən Lou. In təmōl mətəu-inu itəmāh nəmotətəu Nənusiən Təuvir rəha İesu Kristo kəni itəmāh nəutəhatətə lan.

Nitəu-pəniən Lou,

mīnə nəhatətəiən e İesu

⁶ Otətəlig-to e tipəth asoli, Epraham. Nauəuə Rəha Uhgīn təməghəti pətigəm rəkis lanu lan məmə:
“Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgīn, kəni tol lanəha, Uhgīn təməni məmə in təhrəuəhru e nəhmtin,”

⁷ Kəni təuvir, məmə itəmāh onəkotəkeikēi mətəhrun məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Uhgīn, ilah min u, in tətəfin ilah məmə nənəti Epraham pəhriən min e nərmīn, mətəu səniəmə ilah nətəm kəutarəriə e Lou.

⁸ Nauəuə Rəha Uhgīn təməni rəkis əupən məmə Uhgīn otos Nənihluə min, kəhuva ohni mol ilah kotəhrəuəhru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. Aupən, Uhgīn təməni pətigəm nənusiən təuvir kəm Epraham məmə:
“İəu oiəkol nəuviriən tisiəpən lam muvən o nəuaniəuəis min rəfin e nəhue nītəni min.”

⁹ Kəni Uhgīn təməfən rəhan nəuviriən kəm Epraham mətəu-inu in təməhatətə əskasik lan. Kəni nətəmimi okotəhatətə pəhriən lan kotos nəuviriən təhmen lan.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min u, nətəm nīkilah təhti məmə ilah okotos nəmiəgəhiən mətəu-inu ilah kəutohtəu=pən rəfin nati nək iətəm Lou tətəni, nətəmimi min əha, ilah kīnotətig rəkis e nəhlmī nərahian. Tol lanəha mətəu-inu, Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə:

“Nətəmimi nətəm kəsotol əhrəuəhriən nətimnəti min rəfin iətəm kəutətig e nauəuə rəha Lou, ilah kīnotətig rəkis e nəhlmī nərahian, kəni okotəkeikēi motos nəlpiniən kəti.”

11 Kæni nati kæti min, tæhlan vivi æmæ o tah mæmæ iætæmi kæti tikæ iætæm tætuva mætæhruahru e næhmti Uhgîn mætæu-inu in tæmitæu=pæn Lou. Mætæu in tæthruahru mætæu-inu Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni min lanæha mæmæ: “Iætæmimi iætæm tæhatætæ e Uhgîn, iætæmimi æha inæha, in tætuva mætæhruahru e næhmtin, kæni in otos næmiægæhiæn pæhriæn.”

12 Næghatiæn æha, tætgæhati e næhatætæiæn ræhatah e Uhgîn. Suaru ræha nitæu-pæniæn Lou, in suaru ræha nolæiæn natimnati, mætæu in tæsæhmen-æhmenæiæn e suaru ræha næhatætæiæn e Uhgîn. Inæha, mætæu-inu suaru ræha nitæu-pæniæn Lou, tæhmen=pæn æmæ lanæha, Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni mæmæ: “Iætæmimi iætæm tolkeikei mæmæ otos næmiægæhiæn pæhriæn mætæu-inu tætitæu=pæn æhruahru Lou, in otækeikei mol natimnati min ræfin ægin iætæm Lou tætæni.”

13 Nætæmimi ræfin ægin kæsotol æhruahruæiæn nati nak iætæm Lou tætæni. Tol lanæha, Lou in tæmælæhu nalpiniæn tætatig o tah ræfin, kæni kitah ræfin kæutatig e næhlmæ nærahæiæn. Mætæu Iesu Kristo tæmimis e nigî kæmæluau, mos nalpiniæn o tah, kæni miuvi rækis itah e næhlmæ nærahæiæn æha. Tæhmen=pæn æmæ e Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni mæmæ, “Iætæmimi kæti, iætæm kæmohamu kætu-pæri e nigî, nolæiæn æha tætgætun=pæn mæmæ Uhgîn in tæmol nalpiniæn kæm in.”

14 Mætæu ræueiu, Iesu tæmimis lanæha mæmæ Nanihluæ min, ilah kotæhrun nosiæn næuviæiæn iætæm Uhgîn tæmæni kæm Epraham mæmæ, in otæfæn kæm næuanilæuis min ræhan. Kæni nati æha tol lanæha mæmæ ræueiu u kitah nætæm kæutæhatætæ e Iesu, kitah kotæhrun nosiæn Narmin Ræha Uhgîn iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otæfæn kæm nætæmimi.

Uhgîn tæmaupæn mol næniæskasikiæn ræhan, mætæu Lou tæmuærisig tæsafæliæn

15-16 Piak min mine næuviæik min, pæh iækæghati e natigæiæn ræhatah ræueiu. Kitah kotæhrun nolæiæn u ræha næniæskasikiæn. Nian iætæmi kæti tatol, ko kæsæpæi rækisæiæn, kæsætu-pæniæn næghatiæn kæti min lan. Tæhmen æmæ lanæha, Uhgîn tæmol næniæskasikiæn kæti kæm Epraham mine ræhan kæti næuanilæuis. Kæni e næghatiæn æha, tæmæsæniæn mæmæ Uhgîn tæmæni kæm nætæmimi tæpæt, mætæu tæmæni æmæ kæm iætæmimi kætiæh æmæ otsipæn lan, iætæmimi u, in Iesu Kristo.

17 Kæni ræhak næghatiæn, nipætæn tol lanu lan mæmæ, aupæn, Uhgîn tæmæniæskasik mæmæ otaskælim næghatiæn ræhalau Epraham, mætæu uærisig nu fo-hanrit-tate tæmuvæn rækis, kæni Lou tæmuva. Mætæu Lou æha, iætæm tæmuærisig e næniæskasikiæn æha, ko tæsærækiniæn næghatiæn iætæm in tæmæni kæm Epraham, ko tæsæpæi rækisæiæn næniæskasikiæn ræhan, ko tæsætu-pæniæn lan. 18 Kæni næmæ nipæhriæniæn mæmæ kitah kæutatig e næuviæiæn ræha Uhgîn mætæu-inko kitah kæutohtæu=pæn Lou u, tætgætun=pæn mæmæ næniæskasikiæn iætæm Uhgîn tæmol aupæn in nati æpnæpin æmæ. Mætæu tæsoliæn lanæha. Mætæu-inu kitah koteruh Epraham in tæmætætig e næuviæiæn min ræha Uhgîn mætæu-inu in tæmaskælim iækis næniæskasikiæn ræha Uhgîn.

Lou ræhan æha ikin uæk

19 Iætæmi kæti otæpanætæpuæh mæmæ, “?Næmæ tol lanæha, kæni konu Uhgîn tæmæfæn Lou o nak?” Kæni iækæhrun næniæn kæm tæmah u ræueiu mæmæ næniæskasikiæn iætæm Uhgîn tæmol kæm Epraham in tæmaupæn matig, mætæu Lou in tæmuærisig lan. Tæmuva mæmæ otægætun æmæ itah nætæmimi mæmæ okotæhrun mæmæ kitah nol tæfægæ tærah. Mætæu Uhgîn tæmælæhu Lou æha mæmæ otætig matuvæn æmæ lanko mætæuarus iætæmimi u otsipæn e Epraham

otair=pa o tah. Kitah kotəhrun məmə Lou əha, rəhan uək təuvir, mətəu nikitah otəkeikei matəhti məmə Lou əha, Uhgın təmaupən məfən kəm nagelo mın, uərisig təmanəfən kəm iətəmimi kəti u Mosis. Mosis, in suaru o nəfaiən mın Lou kəm tah. Mətəu nian Uhgın təmol nəniəskasikiən ilau Epraham, təməsoliən lanəha. ²⁰ Kəni nian Uhgın təməghati kəm Epraham, təsəghatiən e suaru kəti təhmen e nagelo mın uə iətəmi kəti təhmen e Mosis. Mətəu in əhruahru əmə təməghati məni=pən nəniəskasikiən rəhan e nəhmti Epraham əmə.

²¹ Kəni səniəmə Lou əha təmuva mə otərəkin nəniəskasikiən rəha Uhgın. Kəpə, təsoliən lanəha. Nəmə Lou təhrun nəfaiən nəmiəghian vi kəm tah, kəni kitah okotəhrun nəhuvaian motəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu təsoliən lanəha. ²² Mətəu Lou kəti tol lanəha tikə. Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə nolian tərəh təməlis rəfin itah, kəni otəkeikei mol pəhriən lanəha. Tol lanəha məmə, suaru kətiəh əmə məmə kitah okotos nəuviriən mın rəha Uhgın iətəm təməni əskasik rəkis. Kəni suaru u məmə kəutəhatətə e Iesu Kristo.

Nian u rəueiu rəha nəhatətəiən e Iesu Kristo

²³ Aupən, Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, in təmaskəlīm itah tiəkis, təhmen əmə məmə kitah kəmotatig e kaləpus, mətəuarus=pa u rəueiu, Uhgın təmərəh e nəhmtitah koteruh suaru rəha nəhatətəiən. ²⁴ Kəni Lou əha, in təhmen əmə e hedmasta kəti iətəm tətərmənig e tah muva mətəuarus kəutol naunun e skul. Kəni təhmen əmə, Lou təmətərmənig e tah muva mətəuarus=pən nian Kristo təmuva, məmə e nian əha, kitah kinəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu-inu, kitah kəmotəhatətə lan. ²⁵ Mətəu rəueiu əha, Lou ko təsərmənig minian e tah, mətəu-inu nian rəha nəhatətəiən e Iesu Kristo tinuva rəkis.

İtəmah rəfin kətiəh əmə e Iesu

²⁶ Kəni mətəu-inu itəmah nəmotəhatətə e Iesu Kristo, itəmah rəfin nənəti Uhgın mın. ²⁷ Kəni kinol bəptais rəkis e təmah, məmə itəmah nəkəhuva motol kətiəh əmə itəmah mın. Tol lanəha məmə, itəmah ninotos nolian təuvir mın rəha Iesu təhmen əmə məmə nəməhuvən e napən vi. ²⁸ Kəni itəmah rəfin ağin nəməhuva motol əmə kətiəh itəmah Iesu Kristo, kəni itəmah rəfin ninotəhmen əmə. Təuvir məmə kitah kəsotəuəri minian nətəmimi, nati əpnəpin nəmə in iətəm İsrəl uə in İanihlua kəti, in slef kəti uə in səniəmə slef kəti, in iərman kəti uə pətən kəti. ²⁹ İtəmah rəfin nətəmimi rəha Iesu. Tol lanəha, itəmah nəuaniləuis pəhriən rəha Epraham. Kəni e suaru kətiəh əmə, nəuviriən mın iətəm Uhgın təməni rəkis kəm Epraham, itəmah onəkotos motatig lan.

4

Kitah nənəti Uhgın

¹ Rəueiu əha, oikəghati nəuvetın mın e nolian rəhatah. Pəh iəkəghati lan e nəghatiən əuhlin. Nəmə iətəmi kəti in otimis, kəni nətin in otos rəhan nəuviriən mın rəfin, mətəu nəmə nətin tətəkəku əhanəh, kəni ko təsos pipimian nəuviriən rəhan. Nətin təhmen əmə e slef kəti, nati əpnəpin rəhan nəuviriən mın rəfin. ² In otəkeikei mətatig əmə e nəhlmi rəhan mın, mətəuarus=pən nian rəhan tatə təməni in təhrun nosiən natimnati mın iətəm rəhan tatə təmələhu kəm in. ³ Kəni kitah mın kotəhmen=pən əmə lanəha. Aupən kitah

kəmotəhmen əmə e suakəku əha. Kitah slef min rəha nəukəti lou* min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. ⁴ Mətəu tinuva e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni, kəni Uhgın təmahli=pa nətın tuva, pətan kəti təmələs tair=pa e nəhve niftəni, kəni təkəkeikei mətitəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. ⁵ Tollanəha məmə otitis rəkis itah u, Lou təməlis-ərain itah, konu Uhgın otəhli itah, mələs rəkis itah təhmen əmə e nenətın əhruahru min.

⁶ Konu rəueiu əha, Uhgın tolkeikei məmə in otol pəh kitah kotəhrun məmə kitah nenətın min, kəni tol lanəha, təmahli=pa Nərmın rəha Nətın təmuva e nikitah min rəfin, kəni matol itah kəutəuin e Uhgın məmə, “Tatə.” ⁷ Kəni inəha, kitah səniəmə slef min əmə, mətəu nenəti Uhgın pəhriən min. In tətəfa natimnati təuvir min kəm tah, iətəm in təməni rəkis məmə otəfən kəm nenətın min.

Pol nikin tətəhmə

o nətəm Kələsə

⁸ Aupən itəmah nəmotəruru Uhgın. Itəmah nəməutəfaki əmə kəm natimnati min məmə rəhatəmah uhgın min. İlah kəmotəlis-ərain itəmah, mətəu ilah, səniəmə ilah uhgın pəhriən min. ⁹ Mətəu rəueiu əha, ninotəhrun Uhgın. (Uə təuvir pəhriən məmə iəkəni lanəha məmə Uhgın tinəhrun rəkis itəmah.) !?Kəni təhro nautohtəlig=pən o nəukəti lou min o nak!? Rəhalah nəsanənian tikə o nasiruian e təmah, kəni ko kəsotolian nati təuvir kəti kəm təmah nian kəti mine. Təhro nəkotəni məmə ilah okəutəlis min itəmah? ¹⁰ ?Təhro itəmah nautohtəu=pən nətuakəmian rəhalah e nian min rəhalah, mine məuig min rəhalah, mine nian asim min rəhalah, mine nu min rəhalah? ?Nikitəmah təhti məmə ko Uhgın nikin tagiən o təmah ohni? ¹¹ !Kəsi nəman! !İəu iətəgin əgin o təmah! !Nəmə təhro iəmol pik uək e təmah o nati əpnəpın əmə!

¹²⁻¹³ Piak min mine nəuvinik, iəu iətəni əskəsik kəm təmah məmə, aupən itəmah nəməsotətigəin e Lou kəti, kəni nian iəu iəmuva meh natigəin rəhatəmah, iəu iəmos noliən rəhatəmah. İməsəitəu-pəniən Lou. Kəni rəueiu, iəkəkeikei məmə itəmah min onəkotos nolian rəhak, iəsolian məmə Lou otəskəlim pik iəu tiəkis. Otətəlig e nati u məmə, aupən, iəmatimis kəni imətətig kitah min itəmah məmə oikəsanən. Kəni nian iəmətatig, mətəni pətigəm Nanusian Təuvir kəm təmah. Mətəu nati əpnəpın məmə iəu iəmatimis e nian əha, mətəu itəmah nəməsotolian iəu iəkətəu tərah. ¹⁴ Nimişian rəhak təmol mırə itəmah, mətəu nikitəmah təməsəhti rahian iəu, kəni məsotəni rah minian iəu. Itəmah nəmautos vivi iəu məutəhuvən e nimə min rəhatəmah, təhmen əmə məmə iəu əgelo kəti rəha Uhgın, uə iəu, iəu İesu Kristo.

¹⁵ Aupən itəmah nəməutəfəkei pik iəu, kəni mə nəkotəhrun noliən nati əsoli əgin kəti kəm iəu. İəmeruh məmə ko nəmotəhrun noliən nati u,

* **4:3** “Nəukəti lou min” – E nian əha, Nanihlə min nikilah təhti məmə iətəmi kəti təkəikei mītəu=pən suaru kəti mol lou min nəuvein, kəni “nəsanənian min,” ilah okəsotolian nərahian kəm in, mətu okotol nəuvirian kəm in motəfən natimnati təuvir kəm in. “Nəsanənian min” əha təhmen e uhgın min rəhalah, uə iərmis min, uə nati kəti əpəha e neai. Məta noliən təuvir min u iətəm suah kəha təkəikei mol kotəhmen məmə suah kəha təkəikei məfəki kəm narmi nati kəti, uə məta in təkəikei mətuakəm (afin-to fes 10), uə məta in təkəikei mohamu nati miəgəh kəti məfən kəm rəhan uhgın. Nətəligiən rəhalah məmə iətəmi təkəikei mol noliən min tol lanəha, kəni in otos nəuvirian min. Nətəm İsrəl tətəp, rəhalah nətəligiən iəukir əmə e nətəligiən rəha Nanihlə min e nati u. Nikilah təhti məmə kəkəikei məği=pən suah kəti, kəni in təkəikei mītəu=pən lou min rəha Mosis. Kəni nian otitəu=pən noliən min u, kəni Uhgın otosmiəgəh in, mol təuvir kəm in. Kəni lou min əha kəutərməng e nətəmi, motol məmə nətəmi min u slef rəhalah. Nətəmi kəutəkəikei motol natimnati iətəm min min kəutəni. Mətəu Pol təməni məmə nətəm İsrəl u kəutəlkut pik o nitəu-pəniən lou rəha Mosis mine Nanihlə min nətəm kəutəlkut pik o noliən natimnati təuvir min, suaru mil u kəsualian nikitəmi kəti tatuvi min, məsolian məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. **4:3** Kol 2:20 **4:5** Jon 1:14; Rom 1:3 **4:7** Rom 8:15-17

nəmotəlgı rəkis nəhmtitəmäh motəfa. ?Mətəu tinəhrol əha rəueiu? ¹⁶ İəməni nəghatıən pəhriən min kəm təmäh. !? Nati u tatol məmə iətuva tikimır rəhatəmäh!?

¹⁷ Nəgətun eiuə min ko, kəutalkut pik məmə onəkotəuhlin rəhatəmäh nətəligiən mautohtəu=pən ilah. Mətəu ilah kəsotoliən məmə okotasıru e təmäh. Kotolkeikei əmə məmə okotiuvı rəkis itəmäh ohniəu məmə itəmäh onəkotalkut pik o noliən natimnati, mətəu nəkotəkeikei motalkut o nati iətəm təuvır, inu nəgətunlən rəhak, mətəu səniəmə rəhalah! Kəni onəkotəkeikei mautil nian min, nati əpnəpın iətətig kitah min itəmäh, uə iəsətiğiən kitah min itəmäh.

¹⁹ İəu min nəuvein, iəu iətətəu təräh agin min o təmäh, təhmen=pən əmə e pətan iətəm nəmtahn tinətəhmə məmə otemək, matuvən mətəuarus itəmäh nəkotas noliən əhruahru rəha İesu Kristo e rəhatəmäh nəmiəgəhiən.

²⁰ İəkolkeikei pik məmə iətətig kitah min itəmäh u rəueiu mətəu-inu nəmə iətətig, ko iəsagət pikin e təmäh. Mətəu rəueiu iətətig isəu o təmäh lanəha, kəni məruru məmə iəkəhro lanu masıru e təmäh.

Namsu rəha Həkər mine Serə

²¹ Onəkotəuhlin-to rəhak nəghatıən. ? Nipəhriənıən məmə itəmäh nəkotolkeikei pik nitəu-pəniən Lou? !Mətəu itəmäh nəsotəhrunıən nati Lou tətəni! Rəueiu pəh iəkəni kəm təmäh. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə Epraham təmələs nətin iərman keiu. Kəti iətəm slef rəha pətan rəhan təmələs, kəni kəti rəhan pətan əhruahru təmələs, səniəmə in slef mətəu pətan əhanəh rəhan. ²³ Suakəku iətəm pətan slef təmələs in təmair e nətəligiən əmə rəha nətəmimi. Mətəu suakəku iətəm pətan əhruahru əha rəhan təmələs, in təmair mətəu-inu Uhgın in təməni rəkis məmə pətan əha otələs, kəni in təmöl nati apıspis lan.

²⁴⁻²⁵ Kəni kitah kotəhrun nəniən namsu rəha pəta mil əha kəni motəuhlin=pa nipətin e tah. Pəta mil əha ilau kətuəgətun nəniən mil əha iətəm Uhgın təmöl kəm nətəmimi. Pətan u Həkər, in mine nətin min ilah slef mın əmə, okatol mırə ilah. Kəni pətan əha Həkər, in təhmen e nəniən iətəm Uhgın təmöl e nitəuət Sainai əpəha e nitəni asoli Arepia, ikın əha inəha Uhgın təməfən Lou ikın kəm Mosis. Kəni in təhmen min e taun asoli kəti u İerusaləm iətəm nətəm ikın kəutaskəlīm əskasik Lou, kəni ilah kotəhmen e slef mın iətəm Lou tətəlis-ərain ilah. ²⁶ Mətəu İerusaləm kəti mın əpəha ilis e neai, in təhmen e pətan iətəm səniəmə slef, iətəm Lou tətəlis-ərainiən, kəni in məmə rəhatah. ²⁷ Inu nəghatıən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanəha məmə, "İk u inu, nəseməkian. !Agıən!†

İk u inu, nəməsosıən nəhməiən kəti o neməkian. !Agət əfəmäh, mətəu-inu nikim tətəgiən!

İk nəməsələsiən iəpəou nian kəti mine, mətəu rəueiu əha, nənətım mın tinol tepət pik agin, tapirəkis nənəti pətan iətəm tətətig ilau rəhan iərman nian rəfin."

²⁸ Piak mın mine nəuvinik mın, itəmäh nənəti Uhgın mın mətəu-inko təməni əskasik məmə otol. Itəmäh onəkotəhmen e Aisək u əupən, nati Serə. ²⁹ Kəni suakəku u İsməel, nəti Həkər, iətəm təmair e nətəligiən əmə rəha iətəmimi, in təmətərəkın pik suakəku u Aisək iətəm təmair e nəhgin rəha Narmın Rəha Uhgın. Konu rəueiu əha mine, noliən əha tətuvən əmə lanəha, ilah nətəm slef mın rəha Lou kəutərəkın itah nətəm kəmotair vi e Narmın Rəha Uhgın e nəhatətəiən. ³⁰ ?Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə nak? In təməni məmə,

“Ik onəkəkeiki mahli pätigəm pətan u slef mine nətın. İlau kuagim rəkis u ikinu mətəu-inko, nəti pətan əha, in ko təsosiən nəuviriən kəti rəha tatə. Nəuviriən min rəfin rəha tatə otuvən kəm nəti pətan iətəm səniəmə slef.”

³¹ Mətəu kitah u, kitah səniəmə nenəti pətan slef, kitah nenəti pətan iətəm səniəmə slef.

5

Iesu təmitis

rəhan min nətəmimi

¹ Nian Iesu Kristo təmitis rəkis itah, təmol məmə nati kəti tikə təhrun nəlis-rəiniən min itah. O nati əha inəha, itəmah onəkotəkeiki motəhtul əskasik. Sotəhtəu-pəniən Lou, məmə otarməniğ e təmah. Lou əha, tatol mirə itəmah, məmə itəmah onəkəhuvən motol uək min rəhan.

² Otətəlig-to lak. İəu Pol iətəni nəghatiən u kəm təmah. Nəmə itəmah onəkotəgəhan məmə ilah okotəhgi=pən itəmah, konu nati u iətəm Iesu təmol təsəsiriən əgin e təmah. ³ Kəni iəu iətəgət əskasik o təmah məmə iətəmimi iətəm oteğəhan məmə okəhgi=pən* in, in otəfən aru əmə in e nəhlmi Lou. Kəni iətəmimi iətəm tətətig e nəhlmi Lou, otəkeiki mitəu=pən rəfin əgin nətimməti min iətəm Lou tətəni məmə otol. ⁴ İtəmah u, nətəm nəutalkut-alkut o nitəu-pəniən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, itəmah ninotətəi rəkis aru itəmah e Iesu Kristo. İtəmah ninotəuhlin=pən rəkis nəmtəhtəmah o nəuviriən rəha Uhgın. ⁵ Kəni mətəu kitah u, okotələhu=pən əmə rəhatah nətəligiən e Uhgın, pəh in otol itah kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu kitah kəutəhatətə əmə e Iesu Kristo. Narmın Rəha Uhgın, in otol itah kəutəhtul əskasik kəni məutəhtəhniən mətəuarus nati konu otiet pätigəm=pa. ⁶ Nian kitah kəhuva motəhkul=pən e Iesu Kristo, nati əpnəpın nəmə iətəmimi kəməhgi=pən uə kəsəhgi-pəniən, mətəu nati asoli konu, in rəhatah əmə nəhatətəiən e Iesu Kristo. Nəhatətəiən əha, in tol itah kotolkeiki Uhgın, motətig mautil min nolkeikeiən kəm nətəmimi min.

⁷⁻⁸ Aupən, iəmeruh itəmah məhrun məmə itəmah nəutəiu əsanən e suaru əhruahru e nəmiəğəhiən rəhatəmah, məmə nəkotətuərus mak, mətəu rəueiu, nəmohtəlig. Uhgın təmauın rəkis e təmah. ?Tol lanəha, iəkölkeiki məmə iəkətuəh-to məmə, pəh min kəutəiu pəsəig e rəhatəmah suaru, mautilvi kalın itəmah məmə onəkotəhtəu=pən min Lou? !İkəhrun məmə ko Uhgın tisanəhuian itəmah lanəha!

⁹ In təhmen e nəghatiən kəti iətəm kətəni lanəha məmə, “İlah kəmoəhsuv nəuan nigı tərəh kəti, tinateviə, mətərəkın nətəligiən rəfin rəhatəmah.”

¹⁰ Mətəu iəkəhrun məmə niyəhrəniən İərməniğ otol nətəligiən rəhatəmah tuva min mol kətəiəh kitah min iəu. Kəni iəkəhrun vivi məmə iətəmimi u iətəm tətərəkın rəhatəmah nətəligiən lanko, nati əpnəpın in iətəmi asoli uə in iətəmi əhro kəti, mətəu Uhgın otol nəlpiniən kəm in.

¹¹ Piak min mine nəuviniək min, nəghatiən nəuvein kətəni məmə iəu, iətəni pätigəm əhanəh məmə nətəmi kəmotəhatətə e Uhgın okəkeiki kəhgi=pən ilah məmə Uhgın otəsiru e lah. Mətəu nəghatiən əha səniəmə niyəhrəniən. Nəmə iəu iətəni pätigəm lanəha, kəni nətəmimi min u nətəm kəutan itəmah min ilah, nikiləh otəgiən əmə ohniəu. !Mətəu oteruh-to! Nətəm İsrəl nəuvein, kəutərəkın əhanəh iəu, kəutohtəu iəu, mautil iəu, mətəu-inu iəu iətəni pätigəm məmə nimisiən rəha Iesu e nigı kəməluəu, in əmə u, in otosmiəğəh itah. ¹² !E rəhak nətəligiən, nətəmimi min ko nətəm kəutərəkın nətəligiən

* ⁵³ E nauəuə u, nian Pol tətəghati e nolian rəha nəhgi-pəniən, in tətəghati e nolian rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm İsrəl. Nolian rəhalah in tol pisin e nolian rəha nətəm Entəni. Afın-to “əhgi=pən” e tiksınari.

rəhatəmäh mautəni məmə okəkeiki kəhgi=pən itəmäh, təuvir məmə ilah okəhuvən motətəi motərəkin aru ilah min!

¹³ Mətəu piak min mine nəuvinik min, Uhgın təmauin e təmah, kəni mitis rəkis itəmäh, məmə Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis in otəsələsiən itəmäh. ! Onəutətəu vivi itəmäh! Nikitəmäh otəsəhtian məmə, “Təuvir; iəu inagin rəkis e Lou əha. Rəueiu əha, iəu iəkəhrun noliən natimnati rəfin iətəm nikik aupən tolkeikei.” Itəmäh, onəsotəniən lanəha. Mətəu nolkeikeiən rəhatəmäh otəkeikei mol itəmäh nikitəmäh tagiən məmə onəkotasiru e təmah min.

¹⁴ Noliən əha, in tatitəu=pən vivi nəghatian kəti rəha Lou, u iətəm tətəmkərain rəfin nəghatian pisin pisin min rəha Lou, in tətəni məmə, “Ik, onəkölkeikei nətəmimi rəfin, kəni matol təuvir kəm lah, təhmen əmə mə ik natol aru kəm ik.” ¹⁵ Itəmäh onəkötəkeikei motətəu vivi itəmäh. Nəmə itəmäh nautol tərəh kəm təmah min, nəkotəhmen əmə e kəi min, kautus aru əmə ilah min, kəni nəghatian rəhatəmäh otərəkin itəmäh.

Noliən rəha Narmin Rəha Uhgın mine noliən rəha nətəmimi

¹⁶ Iəu, iəkolkeikei mə iəkəni nəghatian kəti kəm təmah. Itəmäh, Narmin Rəha Uhgın otəkeikei matit itəmäh kəni itəmäh nəkotəhtəu=pən, kəni itəmäh məsotələsiən noliən tərəh aupən rəhatəmäh, iətəm nəmotos motair mo-hietigəm=pa. ¹⁷ Noliən tərəh aupən əha, inu u, nautol natimnati tərəh iətəm nətəligiən əuas rəhatəmäh tolkeikei. Mətəu noliən əha, in təməki e noliən rəha Narmin Rəha Uhgın in təsolkeikei minien noliən tərəh aupən kəmotos motair=pa mautol. Noliən mil əha kətuol tikimür kəm lau min, kəni tətöl məmə nəsotəliən noliən təuvir min iətəm nəkotölkeikei məmə onəkotöl. ¹⁸ Sotaluiən e nati u. Nəmə Narmin Rəha Uhgın tatit itəmäh, konu Lou in təsəlis-ərain minien itəmäh.

¹⁹ Kitah kotəhrun əmə noliən tərəh aupən rəha nətəmimi nətəm kəmotos motair=pa mautol. Nipətan mine nəmən mine, kautit onəuən ilah min; kəni ilah kautol noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; rəhalah nətəligiən tatuvən pik o noliən tərəh min əha. ²⁰ Ilah kəutəfəki kəm narmi nati min, məutəmki nərik, mautos təməfə tərəh min, mautol kləpə, mine. Kəni mautol min timəti, məutəməu, məutetət, mautol niəməha, məutəfəri aru əmə ilah, məutəvəri ilah min, kəni nəmə rəhalah nətəligiən tol pisin pisin, kəni ilah kəutahi ilah min. ²¹ Nikilah tətəkləh e natimnati rəha nətəmimi pisin, məutəmnim nəmnimien min məutəpis lan, kəni mautol lafet məutəgiən lan o noliən tərəh min əmə, mautol min natimnati tepət min tol lanəha. ! İətəni min təhmen=pən əmə məmə iəməni aupən məmə, autətəu vivi itəmäh! Mətəu nətəmimi kautol noliən min əha, ko ilah kəsəhuvaian motətig əhgəl narməniğiən Rəha Uhgın iətəm tətöl əpenə-pənə lan.

²² Mətəu nəua Narmin rəha Uhgın iətəm tətəviə e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi rəha Uhgın, in tol lanu lan. Ilah kətolkeikei nətəmimi, kəni nikilah tətəgiən, konu nəməlinuiən tətətig e nikilah, kəni rəhalah nətəligiən təfəmäh, kəni məutasəkəhrin iətəmimi, kəni rəhalah noliən in təuvir pik. Kəni nətəmimi kotəhrun məmə ilah nətəmi əhruahru, kautol nəua. ²³ Kəni ilah nətəmi mətig min. Kəni ilah kəutarməniğ e nətəligiən min mine noliən min rəfin rəhalah. Nəmə nautol noliən min u, kəni nautol natimnati min rəfin əgin iətəm Lou tətəni! ²⁴ Kitah u nətəmimi rəha İesu Kristo, kitah kinotəpəh rəkis noliən tərəh min rəhatəh, u kəmautol natimnati min iətəm nətəligiən tərəh əmə rəhatəh tolkeikei. Təhmen əmə lanəha məmə, kəməhti=pən nətəligiən tərəh min rəhatəh e nigə kəməluau.

²⁵ !Koteruh-to! Narmin Rəha Uhgın in təməfa rəkis nəmiəgəhiən kəti kəm tah, kəni təuvir məmə kitah okotaliuaək e noliən təuvir min rəhan. ²⁶ Tərah məmə kitah okotəfəri kəni motəfəri aru itah, motiuvipəri nərahian, kəni mauteset itah min.

6

Təuvir məmə kotasiru e katipə əfigəm rəhatah min

¹ Piak min mine nəuvinik min, nəmə itəmah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, təuvir məmə itəmah ko, Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, onəkotəkeikei motasiru lan motəgəu əhruahru. Mətəu onəsoğət pikian lan, onəkotəghati mətig əmə kəm in, motol məmə nikitəmah min tətahmə ohni. Mətəu autətəu min itəmah, məmə nati kətiəh əmə iətəm itəmah onəkotəniəhu itəmi ohni, otəsekəu=pa minian o təmah. ² Itəmah onəkotasiru lanəha e təmah min. Onəkotalis pəti nati figəm rəhatəmah min. Nəmə nauotol lanəha, kəni itəmah nəkotətəu=pən vivi nati nak iətəm Lou rəha Kristo tətəni.

³ Təsəuvirian məmə kitah okotəfəri aru itah. Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə "İəu, iəu iətəmi agin kəti," iətəmiimi u, nikin tətəiua lan, mətəu in təruru məseruhiən məmə in nati əpnarın əmə. ⁴⁻⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeikei moteruh vivi-to natimnati iətəm nauotol. Tol lanəha məmə, ko nəsakil aruiən rəham uək mine uək rəha iətəmiimi kəti min. Mətəu nateruh vivi əmə rəham uək. Mətəu-inu, nətəmiimi rəhalah uək min tol pisin pisin. Kəni ilah kautos katipə figəm pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhalah kətiəh kətiəh. Mətəu təuvir məmə nikiim otagiən o rəham uək, nəmə rəham uək təuvir əmə.

⁶ Itəmah u, təuvir məmə itəmah nəkotətəuati e natimnati min nəuvein kəm rəhatəmah nəgətun min, nətəm kəutəgətun itəmah e nəghatian rəha Uhgın.

⁷ Əutətəu itəmah, soteiua aruiən e təmah min məmə itəmah nəkotəhrun noliən nati əpnarın kəti iətəm nikitəmah tərah əupən tolkeikei. Kəni ko nəsolian ialməli e Uhgın. Nikitəmah təsəhtian məmə Uhgın otəsolian nalpinian kəm təmah. İk nəmisuv nəua nigı nak e rəham nasumian, kəni onəkəhli aru min nəuan, mun. ⁸ İətəmiimi iətəm tətəsum e noliən tərah əupən, iətəm kəmosot motair=pa mautil, təhmen e nəua nigı tərah e rəhan nəmiəgəhiən, in otəkeikei məhli nəuan tərah mun, konu nəua nigı u, otəua e nəuan, nipətin u, Nimisian. Mətəu iətəmiimi iətəm tətərfei nəua nigı təuvir, iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən, Narmin Rəha Uhgın otol təua e nəuan təuvir kəti, kəni in otəhli. Nərgi nəua nigı u, in Nəmiəgəhiən Itulin iətəm naunun tikə.

⁹ Sotəpəouiən e noliən iətəm təuvir, mətəu-inu kitah okotəhli nəua nigı təuvir əha, e nian əhruahru rəhan, nəmə kəsotəpəhiən uək. ¹⁰ Kəni tol lanəha, nian min rəfin iətəm kotəhrun noliən, pəh kautol təuvir kəm nətəmiimi rəfin, kəni motatig mautil tepət min kəm nətəmi min u kotəhmen e piatah min mine nəuvin itah min e İesu Kristo.

Naunun nəghatian rəha Pol

¹¹ Oiəkətəi rəkis naunun nəghatian rəhak e nauəua e nəhlmək əmə.* İtəmah onəkoteruh məmə letə min rəhak, ilah iahgin min.

¹² Nətəm İsrəl u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən itəmah, ilah kotolkeikei məmə okəutəfəri əmə e nəhmti ilah min nəuvein o nati u. Mətəu ilah kəutəni lanəha o nati kətiəh əmə. Nəmə kəutəni pətigəm məmə nimisian rəha Kristo

* **6:11** Pol təhrun əmə nətəiən nauəua, mətəu e nian əha, nətəmiimi tepət kəmautos iətəmi kəti min məmə otətətəi nəghatian min rəhalah. Suah kəti təməharag ilau Pol mətei nəghatian rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 11 u.

əmə əpəha e nigı kəməluau təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi, kəni nətəm Isrel nəuvein mın okautol nərəhiən kəm lah. ¹³ Kəni mine nati kəti mın, nətəmi mın əha, kotolkeikei məmə okəhgi=pən itəmah mətəu-inu kəutəfəri əmə məmə okotiuvi kalın nətəligiən rəhatəmah lan. Kəni motiuvi kalın itəmah, nəkotohtəlig məhuvən mın e nəhlmi Lou rəha nətəm Isrel. Mətəu oteruh-to, ilah mın kəsotohtəu=pən vıviən natimnati mın iətəm Lou tətəni.

¹⁴ Mətəu iəu rəhak, iəu iəsəni-vivi aruiən iəu o nati kəti iəu iəmol. Mətəu iəkölkeikei məmə iəkəni-vivi əmə nati nak İərmənig İesu Kristo təmol e nian in təmimis e nigı kəməluau. Nati əha inəha, iəsölkeikei minian nati kəti rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotölkeikeiən məmə kotəhrun iəu. ¹⁵ Nəmə Uhgın otol iətəmi kəti tuva in iətəmimi vi, kəni in otol iətəmi əha təhruahru e nəhmtin, nati əpnəpın nəmə kəməhgi=pən uə kəməsəhgi-pəniən. ¹⁶ Kəni rəueiu, iətəfaki o nətəmimi mın u kəutohtəu=pən vivi nəghatiən u, ilah nəuaniləuis əhruahru mın rəha Uhgın. İətəfaki məmə, pəh nəməlinuian rəha Uhgın mine rəhan nasəkəhruiən otatig o lah.

¹⁷ Rəhak u naunun nəghatiən. İəu iəsölkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni mın nati tərək lak. Mətəu-inkonu iatəmki əhanəh nimei nıməgim iətəm kəməhti iəu e kəpiel apın kəni kəmalis iəu. Nimei nıməgim mın u, tətəgətun məmə iəu, slef rəha İesu.

¹⁸ Piak mın mine nəuvirik mın, iətəfaki məmə İərmənig İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah. Əuəh.

Efəsis

Nauəuə iətəm Pol təmətəi tuvən kəm nəfaki min ikin Efəsis

Nəghatiən əkuəkır rəha nauəuə u Efəsis

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tətuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tətuvən kəm niməfaki əpəha Efəsis, kəni molkeikei məmə ilah okotafin kəni motahli=pən tuvən kəm niməfaki pisin pisin min iuəkır.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Pol təmətəuəuin niməfaki əpəha Efəsis, kəni mətatig ilah min ilah o nu kisil. Kəni in tolkeikei pik ilah, kəni ilah kətolkeikei pik in. Efəsis in taun asoli kəti e nitəni asoli u Esia, kəni in ikin təuvir kəti məmə Pol otəni pətigəm nəghatiən ikin rəha Uhgın.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. In tolkeikei məmə otəni pətigəm nolian əhruahru, mine uək rəha niməfaki, kəni nəghatiən u tətuvən kəm niməfaki e ikin min rəfin.

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə iəu rəhan aposil. İətəni təuvir kəm təmah rəfin nəfaki min əpəha Efəsis iətəm nautaskəlim əskasik nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo İesu.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo, okuətuati e nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəuviriən iətəm Uhgın təməfən e Kristo

³ Nəni-viviən tətuvən o Uhgın u Tatə rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah. E Kristo, in təmətəuati e narmitah nəuviriən rəfin əha iətəm təmsipən e nəgəu e neai.

⁴ Tol lanu, mətəu-inu nian Uhgın təməsol əhanəhiən neai mine niftəni, mətəu in təmitəpin itah məmə kəhuva kətiəh kitah Kristo, kəni məmə e nəhmtin, kitah kotəhruahru kəni kəseh-pəniən nolian tərəh kəti e kitah.

⁵ Mətəu-inu Uhgın tolkeikei pik itah, uərisig in təmol natimnati, mətəu in təmitəpin rəkis itah məmə okəhuva nenətin min e İesu Kristo. Nati əha tatitəu=pən əmə nəuiən mine nati nak iətəm in tolkeikei.

⁶ Təmol lanəha məmə kitah okotəni-vivi Uhgın o rəhan nəuviriən iətəm in təuvir tapirəkis, nəuviriən əha iətəm təmətəuati əpnəpin əmə kəm tah e Nətin iətəm in tolkeikei pik.

⁷ Mətəu-inu nira Kristo təmaui, kitah kəməhuva kətiəh lan, kəni Uhgın təmitis itah e rəhatah nolian tərəh min, inəha təməfəl rəkis nolian tərəh min rəhatah. !Nipəhriənən, nəuviriən rəha Uhgın in iahgın tapirəkis! ⁸ Kəni təməfa nəuviriən əha iətəm təfigəm mapirəkis.

E neinatigian mine nəhruniən min rəfin rəhan, ⁹ nikin tagiən məmə təmol əpu kəm tah nati oneuən e nəlpəkəuiən e rəhan nəghatiən, iətəm in otol e Kristo. ¹⁰ Kəni inu nətəligian rəha nəlpəkəuiən inəha. O nian kəti, e nian əhruahru rəhan, in otəhlman e natimnati rəfin e neai mine niftəni okəhuva mətatig əhgəl e narməniğian rəha Kristo.

¹¹ Uhgın tatol natimnati rəfin tətuva təhmen əmə məmə inu təməni tol lanəha. Aupən aupən agin in təmitəpin itah məmə okəhuva rəhan min nian təmiuvi=pa itah kəhuva motol kətiəh kitah Kristo. ¹² Təmol lanəha məmə itimah nəuaniləuis min rəha İsrel u iəmotəupən motəhatətə e Kristo, itimah

iȧkotoł məmə nətəmimi okotləfəri nərgi Uhg̃in iətəm nəsanənian asoli rəha nəhagəhagian tətətig lan.

¹³ Kəni itəmah Nanihlua* m̃in, nəməhuva kətiah itəmah Kristo nian itəmah m̃in nəmotətəu nəghatian pəhriən, nanusian rəha nosmiəgəhian. Nəmotəhatətə lan, kəni Uhg̃in təfinə Narm̃in Rəhan kəm təmah təhmen e nəmtətiən kəti məmə itəmah rəhan m̃in. ¹⁴ Mətəu-inu kitah kəmos Narm̃in Rəha Uhg̃in, kəni kitah kotəhrun vivi məmə Uhg̃in otəfa natimnati təuvir m̃in kəm tah iətəm in təmənialkis məmə in otol. Kitah okotos natimnati m̃in əha nian Uhg̃in otitis itah u rəhan m̃in. Inu otol məmə nətəmimi okotəni-vivi Uhg̃in mətəu-inu in ilis tapirəkis.

Nəni-vivian mine nəfakian rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu o natimnati m̃in u, iətəfaki o təmah nian rəfin mətəuarus=pə u rəueiu, kəni iətəni tagkiu kəm Uhg̃in o təmah nian rəfin. Nolian əha iəmtəuəuin nian iəmtəu nanusian e rəhatəmah nəhatətəiən e İərmənig İesu, mine rəhatəmah nolkeikeiən o nətəm kəutəfaki m̃in rəfin. ¹⁷ İətəfaki o təmah kəm Uhg̃in iətəm in Uhg̃in rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah, kəni in Tate iətəm kətəni-vivi katisiai pik agin. İətəfaki məmə in otəfinə narm̃in rəha neinatigian mine nəhrunian məmə nəkotəhrun vivi in təhm̃in m̃in.

¹⁸ Kəni iətəfaki m̃in məmə in oterəh e rəhatəmah nətəligian məmə onəkotəhrun nati nak nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian lan, itəmah nətəm Uhg̃in təmauvin e təmah. Kəni iətəfaki m̃in məmə onəkotəhrun məmə Uhg̃in otəfinə nati təuvir tapirəkis kəm təmah u nəutəhatətə e Kristo.†

¹⁹ Kəni iətəfaki m̃in məmə onəkotəhrun nəsanənian rəhan məmə in iahgin pik agin, kəni nəsanənian əha tatol uək e nəmiəgəhian rəhatah nətəm kətəni ñipəhriən e İesu. Kəni nəsanənian əha in təhmen əmə e rəhan nəsanənian asoli ²⁰ iətəm təmol İesu təmiəgəh m̃in e ñimisian, kəni təmol məmə in təmuva mətəharəg e nikali Uhg̃in maru e negəu e neai, ik̃in ima nəsanənian mine ñisiaiən. ²¹ Kəni İesu in ilis e nətəmi asoli m̃in mine nepətiən m̃in rəfin, mine narmənigian m̃in rəfin, mine nəsanənian m̃in rəfin, mine nərgin m̃in rəfin, e nian u rəueiu, mine e nian iətəm otəpanuva. ²² Kəni Uhg̃in təmələhu=pən natimnati rəfin agin kəutatig ahgəl narmənigian rəhan, kəni mol in tuva rəhnkapə natimnati rəfin, kəni inu otasiru e ñiməfaki. ²³ Kəni ñiməfaki in ñipəti İesu, kəni nəlpəkəuiən rəha Uhg̃in e Kristo tətəva ñipəhriənian e ñiməfaki, kəni e nolian m̃in əmə əha, nəlpəkəuiən rəha Uhg̃in o natimnati rəfin tətəva pəhriən e Kristo.

2

Nəmiəgəhian vi e İesu

¹ İtamah u, əupən təhmen əmə məmə nəmohm̃is e narmitəmah mətəu-inu nəmotəhti nəuia Uhg̃in, kəni motol nolian tərəh m̃in. ² Nəmautan mautil nolian tərəh rəha ñiftəni, kəni mautil nəuia iətəmi tətərmənig e nəsanənian rəha nərahian rəha ñiməgəuəgəu, u Setən. In əmə əha narm̃in tərəh iətəm tatol uək rəueiu e nəmiəgəhian rəha nətəmi u kətəhti nəuia Uhg̃in. ³ İtamah m̃in iəmautatig lanəha təhmen əmə e lah nian kəti əupən. Nikitimah tolkeikei nolian tərəh m̃in, kəni itimah iəmautil nərahian əha iətəm kəmotol ñikitimah tagiən. Nati nak iətəm təmsipən e ñikitimah mine nətəligian tərəh m̃in

* **1:13** Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksinəri. **1:14** 2Kor 1:22 **1:17** Kol 1:9 † **1:18** Nati təuvir u tətəghati e nəmiəgəhian itulin itəmah Uhg̃in əpəha e negəu e neai. **1:19** Kol 1:11 **1:20** Sam 110:1; 2Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21** Kol 1:16; 2:10 **1:22** Sam 8:6 **1:23** Rom 12:5; Efəs 4:10,15; Kol 1:18 **2:2** Kol 3:7; Tait 3:3

rəhatımah, mətəu itimah iəmautohtəu=pən əmə ilah. Kəni nian iəmotair, mətəu nolien tərəh tinatig rəkis e nikitəmah, təhmen əmə məmə nolien tərəh tinatig rəkis e nətəmi əpnəpin min. Kəni niki Uhgın tətəhmə o nolien tərəh min rəhatımah, kəni in otəkeikei mol nalpinian kəm timah.

⁴ Mətəu Uhgın, in təriauə e nolkeikeian o tah, kəni rəhan nasəkəhruinian o tah in iağgin pik. ⁵ Kəni nati əpnəpin e nian əha təhmen məmə kəmoħmis e narmitah o nolien tərəh min, mətəu in təmol itah kotəmiəgəh kitah Kristo mətəu-inu in tolkeikei pik itah. (Otətəlig-to lan. E nəuviriən rəhan, in təmosmiəgəh itəmah.) ⁶ Kəni Uhgın təməfəri itah, kitah Kristo, kəni təmol məmə kitah kotəharəg kitah Kristo e negəu e neai.

⁷ Uhgın təmol lanəha məmə e nian iətəm otəpanuva, in otəgətun rəhan nəuviriən iətəm in iağgin tapirəkis ağin, kəni kitah kauteruh rəhan nəuviriən e nolien təuvir rəhan kəm tah e Kristo Iesu. ⁸ E nəuviriən asoli rəha Uhgın iətəm in təmətuati lan kəm təmah, in təmosmiəgəh itəmah e nəhatətəian, kəni natimati min əha, səniəmə itəmah aru nəmotol, mətəu in nati kəti iətəm Uhgın tətəfa əpnəpin əmə kəm təmah, ⁹ səniəmə e uək kəti iətəm itəmah nəmotol, kəni tol lanəha ko iətəmi kəti təsəfəri aruiən in ohni. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu in Uhgın iətəm tatol uək e nəmiəgəhian rəhatəh, kəni in təmol itah e Kristo məmə kitah okotol uək min iətəm kotəuvir. Uək min u, Uhgın tinol openə-penə rəkis lan məmə kitah okotol ilah.

Ilah kəməhuva kətiəh e Kristo

¹¹ Tol lanəha, itəmah onəsotaluiən məmə nian nəmotair, kəni itəmah səniəmə nəuaniləuis rəha Isrel. Kəni nətəm Isrel nətəm kinəhgi=pən rəkis ilah, ilah kəmotəni məmə itəmah Nanihlə min mətəu-inu kəsəhgi-pəniən itəmah. Mətəu nati u, in nati kəti iətəm katol əmə e nipiəti iətəmiimi, mətəu təsekiən nikiləh. ¹² Kəni onəsotaluiən məmə e nian əha, itəmah nəmotəhtul isəu o Kristo, itəmah səniəmə nətəm Isrel əhruahru, mətəu itəmah Nanihlə min əmə, kəni nəniəskasikiən min rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəm Isrel aupən iətəm kəməlis ilah lan e Uhgın, ko təsuvaian məmə rəhatəmah. Nəmiəgəhian rəhatəmah e nəhue niəni u in təmol lanəha məmə, itəmah nəmotəruu ağin Uhgın, kəni rəhatəmah nuhuiniən tikə ağin məmə onəkəhuvən məutətig itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. ¹³ Mətəu itəmah min u aupən nəmotan isəu o Uhgın, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo Iesu, kəni rəueiu nəməhuva pəhriən o Uhgın e nira Kristo.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu Kristo pisin əmə təmələhu nəməlinuiən, təməlis nəuaniləuis rəha Isrel mine Nanihlə min kəhuva kətiəh məmə ilah nətəm kətiəh min əmə. Aupən, Lou rəha nəuaniləuis min rəha Isrel təməuəri ilah mine Nanihlə min matol məmə ilah kautol tikimir, təhmen=pən əmə e nipiəgləuəhtəniəkis kəti tətəuəri nətəmiimi əpəha e nitəuət kəti mine nətəmiimi əpəha e nitəuət kəti min. Mətəu Kristo təmirəuei nipiəgləuəhtəni əha. ¹⁵ Təmol lanəha nian in təmimis e nigə kəməluau, kəni təmol məmə kitah okotəpəh nitəu-pəniən Lou min rəfin rəha nətəm Isrel məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Kristo təmol lanəha məmə in otol nətəm Isrel mine Nanihlə min kəhuva kətiəh lan. Kəni e nolien əha, in təmələhu nəməlinuiən. ¹⁶ Kəni e nimisiən rəhan e nigə kəməluau, Kristo təmos ilah kəhuva kətiəh, kəni mit ilah mohtəlig=pən o Uhgın, kəni mol rəhaləh timəti tamis. ¹⁷ In təmuva mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm təmah u aupən nəməutətig isəu o Uhgın, kəni mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm timah u iəməutətig iuəkir o Uhgın.

¹⁸ Kəni rəueiu e nati nak iətəm Kristo təmōl, kitah rəfin nətəm Isrel mine Nanihluə min, kotəhrun nuvaiən o Tatə Uhgın e Narmın Rəhan kətiah əmə.

¹⁹ Kəni tol lanəha, səniəmə itəmāh iapispis min uə nətəm ihluə, mətəu rəueiu itəmāh natig min e negəu e neai itəmāh nətəm kəutəhatətə e Iesu, kəni itəmāh nenəti Uhgın min. ²⁰ Kitah kotəhmen e nimə kəti rəha Uhgın iətəm nəhlik nimə in Kristo Iesu, kəni aposil min mine iəni min, ilah nəhlmi nimə asoli min, ²¹⁻²² kəni Kristo tatilpin itəmāh Nanihluə min e nimə əha təhmen e nəhlmi nimə min, kəni tatuvlakın nəhlmi nimə min rəfin məmə ilah okəhuva nimə əhruahru rəha nəfakiən kəm İərmənig, iətəm Uhgın tətətig ikın e Narmın Rəhan.

3

Pol təməni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın

¹ İəu Pol, iəməni pətigəm nanusiən rəha Kristo Iesu kəm təmāh Nanihluə min, kəni kəməfa iəu e kaləpus ohni, kəni iətətig ikinu rəueiu.

² Itəmāh nəkotəhrun rəkis məmə Uhgın təməfa uək asoli u kəm iəu məmə iəkəni pətigəm nəuviriən rəhan kəm təmāh. ³ Təhmen e nəghatiən iətəm iəmətəf rəkis kəm təmāh, iətəni məmə Uhgın pisin əmə təmōl əpu nati oneuən rəhan kəm iəu. ⁴ Nian onəkotəfin nəghatiən əha, kəni onəkotəhrun rəhak nəhruniən e nipəti nəghatiən rəha nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. ⁵ Uhgın təməsōl əpu iən nati u kəm nətəm əupən, mətəu rəueiu tənol əpu e Rəhan Narmın kəm rəhan min aposil min mine iəni min iətəm təmifəpin rəkis. ⁶ Nati oneuən əha məmə e nanusiən təuvir əmə, Nanihluə min, ilah min kəməhuva mətəhmen e nətəm Isrel o nosiən nəuviriən rəha Uhgın, kəni ilah kəməhuva kətiah, kəni kautos pəti nəuviriən rəha Uhgın e nəniəskasikiən rəhan e Kristo Iesu.

⁷ E nəuviriən asoli iətəm Uhgın təməfa əpnəpin əmə kəm iəu e nəsanəniən asoli rəhan, in təməfa uək u rəha nəni pətigəmiən nanusiən təuvir əha. ⁸ Nati əpnəpin iəu ləhtəni əgin e nətəmimi rəfin rəha Uhgın, mətəu e nəuviriən rəhan, Uhgın təməfa uək u, məmə iəkəni pətigəm kəm təmāh u Nanihluə min, nəuviriən min rəha Kristo iətəm ko kitah kəsotəhruniən ilah rəfin mətəu-inu ilah tətəp naunun tikə, ⁹ kəni iəkol əpu kəm nətəmimi rəfin nolian iətəm Uhgın təmōl rəhan nəlpəkəuiən oneuən otuva miet pətigəm. Uhgın u təmōl natimnati rəfin, in təmətəhluəig e nəlpəkəuiən əha nuvəh rəkis.

¹⁰ In təmōl lanəha məmə rəueiu in otol pətigəm kəm İərmənig min mine nepətiən min əpəha e magəuagəu rəhan neinatigian iətəm suaru rəhan tətəp tətəp. Kəni ilah okoteruh rəhan neinatigian nian okotəh niməfaki. ¹¹ Inu nəlpəkəuiən rəhan iətəm tətətig itulin, kəni təmuva nipəhrəniən e Kristo Iesu, İərmənig rəhatah. ¹² Kəni mətəu-inu e Kristo mine rəhatah nəhatətəiən lan, kitah kotəhrun nuvaiən nian rəfin otəhtul e nəhmti Uhgın məsotəginian. ¹³ Tol lanəha, iəkətapuəh o təmāh məmə sōtoliən məmə nətəligian rəhatəmāh teiəui e nəhməiən iətəm iətətig lan ikinu. İətətəu nəhməiən o təmāh, kəni in otasiru e rəhatəmāh nəmiəgəhiən.

Nəfakiən rəha Pol

¹⁴ Mətəu e natimnati min əha iətəm iəu iəməni rəkis, kəni iətəsiəulin mətəfaki kəm Uhgın Tatə, ¹⁵ iətəm in təmōl nətəmimi min rəfin e nəhue nitəni min mine əpəha e negəu e neai. ¹⁶ Nəsanəniən mine nolkeikeiən mine

neinatigiän rəha Uhgın in tərət təuvır tapirəkis, kəni iəkətapuəh o Uhgın məmə Narmın Rəhan otol nikitəmah təsanən e nati təuvır mın əha rəhan ¹⁷ məmə e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo, in otatig kətiəh e nikitəmah. Kəni iətəfaki mın məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah oteiuaiu mamnım vivi e nolkeikeiən rəha Uhgın ¹⁸ məmə itəmah nətəmi rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo, onəkoteh vivi nolkeikeiən asoli rəha Kristo iətəm naunun tikə. In teiuaiu tapirəkis lokamnım apın. In təri tapirəkis məhau mın. Suaru rəhan taiu tapirəkis suaru rəha mitigar. In iahgin tapirəkis nəhue niftəni rəfin agin. ¹⁹ Nolkeikeiən əha rəha Kristo, ko kəsotəhrun rəfiniən mətəu-inu in iahgin pik, mətəu iətəfaki məmə onəkotəhrun vivi nolkeikeiən əha məmə Uhgın otəriəuəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah e noliən təuvır mın rəfin rəhan.

²⁰ !Kəni pəh kotəfəri nərği Uhgın! E nəsanəniən rəhan iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah, in təhrun noliən natimnati tapirəkis agin natimnati rəfin iətəm nikitəh tətəhti uə kətətəpuəh ohni. ²¹ Pəh kitəh niməfaki kətol kətiəh kitəh Kristo İesu mautəni-vivi Uhgın nian rəfin matuvən matuvən əmə lanko naunun tikə. !Əuəh!

4

Kitəh kətiəh e Kristo

¹ Uhgın aru təmauin e təmah məmə itəmah nəkəhuva rəhan mın nətəmimi, kəni təmauin itəmah məmə nəkəutəliuək e nəmiəgəhiən iətəm təhruahru agin. Tol lanəha, iəu Pol u iətətig e kaləpus o İərməniğ, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotətig e nəmiəgəhiən təuvır kəti tol lanəha. ² Otosiəhu aru itəmah e natimnati rəfin, kəni məhuva itəmah nətəmi mətig, kəni nətəligiən rəhatəmah otəfəməh, kəni nian suəh kəti otol nati kəti təsəhmenien e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsaħmə uəhaiən ohni e nolkeikeiən rəha Uhgın.

³ Narmın Rəha Uhgın təmuhəpurnin itəmah, tol lanəha onəkotəlkut əskasik məmə nəkotətig kətiəh e nəməlinuiən. ⁴ Kitəh nıpətın kətiəh əmə, kəni Narmın Rəha Uhgın kətiəh əmə, kəni itəmah nəutələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən e nati kətiəh əmə, nəuviriən iətəm Uhgın təmauin e təmah ohni. ⁵ Kəni İərməniğ kətiəh əmə, nəgətuniən kətiəh əmə, bəptəis kətiəh əmə; ⁶ kəni kitəh kəutəfaki kəm Uhgın kətiəh əmə u in rəhatah rəfin Tata. In tətərməniğ rəfin e tah, kəni tatol rəhan uək e nəmiəgəhiən rəfin rəhatah, kəni mətətig e nikitəh rəfin.

⁷ Mətəu Kristo təməuəri rəhan nəsanəniən kəm kitəh rəfin agin kətiəh kətiəh o noliən uək pisin pisin mın. ⁸ Tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian in təməri ilis agin, kəni miti pətigəm rəhan tikimır mın iətəm təməhpəhu ilah. Kəni təməfən nati təuvır kəm nətəmimi.”

⁹ Eruh to nəghatıən əha məmə, “In təməri.” Nıpətın təni məmə, Kristo təməupən meiuaiu ləhtəni agin, ikinu e nəhue niftəni. ¹⁰ Suəh u iətəm təmeiuaiu=pə, in iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməri mın ilis agin məpirəkis nəai məmə in otəriəuəh e ikin mın rəfin. ¹¹ In iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməfən nəsanəniən rəhan kəm nətəmimi pisin pisin mın məmə nəuvein okəhuva aposil mın, nəuvein okəhuva iəni mın, nəuvein okəhuva nətəmimi rəha nəni pətigəmiən nanusil təuvır, nəuvein okəhuva pastə mın mine nəgətun mın. ¹² Kristo təmol lanəha məmə ilah okotasıru motol əpenə-penə e nətəmimi rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəha niməfaki okətol uək rəha Uhgın məmə nıpəti Kristo otəskasik, ¹³ mətəuərus kitəh rəfin kəhuva motol kətiəh

e nəhatətəiən rəhatah, mine nəhruniən e Nəti Uhgın, kəni motepət məhuva motəhmen e Kristo iətəm in təhruahru agın.

¹⁴ Kəni kitah okotəpəh noliən min rəha kəlkələh min u nian rəfin kəutəuhlin rəhalah nətəligiən e nati kinotəhatətə rəkis lan, təhmen e kinu kəti iətəm naiəh tatos. Nətəligiən rəhatəmah tatol lanəha mətəu-inu suah kəti tətəgətun nati pişin, uə suah kəti min tatiuvi rəhatəmah nətəligiən e nəghatiən rəhan iətəm nikitəmah təhti məmə in təuvir, mətəu niphəriənian, suah kəha tətəiuə. ¹⁵ Mətəu kəpə, kitah okəsotoliən lanəha. E nolkeikeiən, okotəni əmə niphəriənian. Kəni e noliən əha, e natimnati rəfin iətəm kəutul, okotəpət məhuva motəhmen e Kristo, iətəm in rəhn-kəpə niməfaki. ¹⁶ Kəni Kristo tatol məmə rəhan min nətəmimi kəhuva kətiəh, təhmen=pən əmə e nəuaniləuis min iətəm kəutilpin niphəti iətəmimi. Nian nəuəli-nəuəli niphətin kəutul vivi uək əhruahru rəhalah e nolkeikeiən, mol niphətin tətəpət mətəskasik.

Noliən vi rəha iəfaki min

¹⁷ E nərgi İərməniğ iətəni əskasik kəm təmah məmə onəsotohtəu=pən minian noliən rəha nətəmi min u kəsotəniən niphəriənian e Uhgın. Nətəligiən rəhalah tol nati əpnəpin lan. ¹⁸ Nəhruniən rəhalah tətən əmə əpəha tapinəpu ikin, kəni məutan isəu o nəmiəgəhiən iətəm Uhgın tətəfa mətəu-inu rəhn-kəpə lah tiəkis kəni kəsotolkeikeiən məmə okotəhrun Uhgın, kəni kinotəruru nati. ¹⁹ Kəni məsotəulisən e rəhalah noliən tərəh min, kəni minotegəhan e noliən tərəh min kəutərməniğ e nəmiəgəhiən rəhalah, təhmen e niəuəin niphətin, mine noliən min lanəha. Kəni nian rəfin kəutulkeikei min məmə okotol təhmən min.

²⁰ !Mətəu nian kəmotəgətun itəmah e Kristo, nəgətuniən əha in tol pişin agın e inəha! ²¹ Kəmətəgətun itəmah e noliən rəha Kristo, kəni itəmah rəhan min, kəni kəgətun itəmah e niphəriənian iətəm tətətig lan. ²² Kəni kəməgətun itəmah məmə onəkotəhlman e rəhatəmah noliən əuas min u kotərəh, təhmen e nati piən kəti. Kəni motəpəh nətəligiən əuas min u kotərəh. Nolkeikeiən tərəh min mine neiuə min koatərəkin noliən min mine nətəligiən min. ²³ Nəmiəgəhiən mine nətəligiən rəhatəmah otəkeikei muva məuvir vivi min. ²⁴ Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuva nətəmimi vi min e noliən min mine nətəligiən min rəhatəmah, iətəm Uhgın təmol məmə okotəhmen lan, inu noliən min iətəm nikin tətəgəh lan, mine noliən min əhruahru pəhriən.

²⁵ Tol lanəha, itəmah rəfin nəkotəkeikei motəpəh noliən rəha neiuəiən, mətəu nəkotəni niphəriənian kəm təmah min, mətəu-inu kitah nəuəli-nəuəli niphəti Kristo. ²⁶ Nian nikim tətəhmə, solian noliən tərəh, kəni alu uəhai əmə məsoliən niəməha tətətig lam mətəuarus mitigar tuvən miuvig, ²⁷ kəni məsəfəniən nəua niməhan kəti kəm Setən. ²⁸ İətəm tətəkləh otəkeikei məhlan e noliən əha, mətəu in aru otəkeikei mol uək kəti e nəhlmin məmə otos məni nəuvein iətəm təhrun nəfəniən nəsiruiən kəm iənrah min.

²⁹ Səniən nəghatiən tərəh e nohlim, mətəu əni əmə nati təuvir iətəm otasiru e nətəmimi nian kotaliuek e suaru pişin pişin min, məmə nəghatiən min əha otasiru e lah. ³⁰ Sotoliən Narmin Rəha Uhgın tətəu nəhməiən o noliən rəhatəmah, mətəu-inu in nəmtətiən rəhatəmah məmə itəmah rəha Uhgın, kəni in otos rəkis itəmah e noliən tərəh min e nian rəha nosmiəgəhiən. ³¹ Kəni əraki rəfin e natimnati min u: nəhməiən e nikitəmah iətəm tətətig tətuvəh o nati kəti tərəh iətəmi təmol e təmah; kəni əraki min e noliən niəməha; mine noliən rəha nəni rahian nətəmimi; mine noliən rəha nikitəmah mine nohlitəmah titatipərəh pik təhmen e kaluəluə; mine noliən rəha norgəhuiən; mine noliən

min rəfin iətəm okotol nərahian kəm nətəmimi. ³² Mətəu otəuvir o təmah min, kəni mətəu nikitəmah timətmətiq o təmah min. Kəni nəmə itəmah kəti otol nati tərəh kəti kəm təmah kəti min, kəni otalu əmə lan, təhmen=pən əmə məmə Uhgın təmalu e rəhatəmah noliən tərəh min mətəu-inu Kristo təmimis o təfagə tərəh min rəhatəmah.

5

Nəmiəgəhian e nəhagəhagian

¹ Tol lanəha, otalkut əskasik məmə onəkotisikəuvin Uhgın mətəu-inu itəmah nənəti Uhgın min iətəm in tolkeikei pik itəmah. ² Kəni otəskəlīm əskasik noliən rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei itah lan kəni muva mimis o tah, kəni nimisiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm kəmuvan e nigəm nəmiəvi nəhigəm təuvir iətəm kətəfən kəm Uhgın mol nikin tagiən lan.*

³ Mətəu-inu itəmah nətəmimi rəha Uhgın iətəm nəkotəhruahru, kəni itəmah onəsotol aginiən noliən nati kəti məmə okəni rah itəmah ohni. İatəni noliən tərəh min təhmen e nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; mine noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; mine nətəmimi min u nəvərəs min. ⁴ Kəni təsəuviriən məmə nəkotəni nəghatiən iətəm taulis o nəniən, uə nəghatiən alməli min, uə nəuvsaniən tərəh, uə nəpəuəiən. Təsəhruahruəni məmə nəkotəni nəghatiən tərəh min əha. Mətəu otəni nəghatiən təuvir min kəm Uhgın, məmə nikitəmah tagiən o natimnati iətəm in təmol o təmah. ⁵ Kəni nəkotəkeikei motəhrun nati u məmə, nətəmimi nətəm kəutohtəu nipətan, uə nətəmimi nətəm kəutol noliən tərəh iətəm tol naulisiən o nəniən, uə nətəm kəutaumis, ilah min əha ko kəsəhuvəniən e negəu rəha Kristo mine Uhgın, (nətəm kəutaumis kotəhmen e nətəmimi kəutəfaki kəm narmi nati min, rəhalah nautə in uhgın rəhalah).

⁶ Sotegəhaniən məmə suah kəti otuvi=pən itəmah e nəghatiən eiəuə nikin rəhan u niphəriən lan tikə. Mətəu-inu o noliən tərəh min əha, Uhgın nikin otərəh kəni tol nalpiniən kəm nətəmimi iətəm kəutəhti nəuiən. ⁷ Tol lanəha, nəsəhuvəniən motən pəti itəmah min ilah mətəu noliən tərəh min iətəm kəutol.

⁸ Nian kəti əupən, napinəpuəiən təmatərmənig e təmah, mətəu rəueiəu itəmah ninəhuva o Kristo kəni nəhagəhagian tinətərmənig e təmah. Tol lanəha, otəni təhmen e nətəmi rəha nəhagəhagian, ⁹ mətəu-inu nəhagəhagian e nəmiəgəhian rəhatəmah tətəuə e nəuviriən, mine nəhruahruəni, mine niphəriəniən. ¹⁰ Kəni otalkut məmə onəkotəsəl motəhrun noliən min iətəm okotol Uhgın nikin tagiən lan. ¹¹ Sotohtəu-pəniən nətəmimi rəha napinəpuəiən mətəu noliən tərəh min itəmah min ilah. Nati təuvir min e noliən min əha tikə. Mətəu otəmki=pa noliən min əha e nəhagəhagian, kəni nətəmimi okotun məmə noliən min əha kotərəh. ¹² Noliən oneuən min rəha nətəmi u nətəm kəutəhti nəuia Uhgın, ilah noliən min rəha naulisiən, kəni naulisiən əsoli o nəni pətigəmiən noliən min əha. ¹³ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəhuva e nəhagəhagian, nətəmimi koteruh vivi məmə ilah kotəhro lanu. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nian nəhagəhagian tətəsiəgəpən nati kəti, kəni nətəmimi kəuteruh əhruahru. O nati u kətəni məmə,
“İtəmah u nəutəpili, otair-tə,
otəmiəgəh e nimisiən,

4:31 Kol 3:8   **4:32** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13
nəghatiən u “sakrifais.”   **5:2** Eks 29:18; Hip 10:10
2:4,8   **5:8** Jon 12:36; Efəs 2:13; Kol 1:13; 1Pitə 2:9

5:1 Mat 5:48   *   **5:2** Uvən meruh e tiksənəri
5:5 1Kor 6:9-10; Kol 3:5   **5:6** Rom 1:18; Kol
5:13 Jon 3:20-21

pæh Kristo otasiægæpin itæmah.”

¹⁵ Kæni æutætæu vivi itæmah o ræhatæmah nolian min, mæsotatigian mæmæ nætæm kæutalmæli mine, mætæu nækotatig e neinatigian, ¹⁶ kæni nian rafin okæmæ nækoteruh suaru o nolian næuvirian kæti, autol, mætæu-inu ræueiu kæutatig e nian ræha narahian tepæt. ¹⁷ Kæni tol lanæha, sotalmælian-tæ, mætæu otækeikei motalkut mæmæ onækotæhrun nati nak iætæm Iærmænig tolkeikei. ¹⁸ Sotapisian e wain mætæu-inu otiuvi=pæn itæmah e nalmælian, mætæu tæuvir mæmæ næmiægæhian ræhatæmah otæriæuæh æmæ e Narmîn Ræha Uhgîn. ¹⁹ Otæghati kæm tæmah min e næpuæn min e Nauæuæ ræha Næpuæn, mine næpuæn min ræha nimæfaki, mine næpuæn min iætæm tatsipæn e Narmîn Ræha Uhgîn. Otani, kæni otani næpuæn min e nikitæmah kæm Iærmænig, ²⁰ kæni nækotækeikei mæutæni kæm Tatæ Uhgîn mæmæ nikitæmah tagian o natimnati ræfin, kæni otæni e nærgi Iærmænig Iesu Kristo.

Nolian ræha nætæm kæmotol marit

²¹ Nian itæmah kæti tætgæhati, sotaskælimian e ræhatæmah æmæ nætæligian, mætæu otætælig-to e næghatian ræhan, kæni motol mætæu-inu nækotisiai Kristo.

²² Itæmah nipætæn nætæm ninotol rækis marit, otætælig kæni motol næghatian ræha næman min ræhatæmah tæhmen mæmæ nautol kæm Iærmænig. ²³ Otol lanæha mætæu-inu iærman in tærmænig e ræhan pætæn tæhmen e Kristo in tærmænig e nimæfaki u nipætîn, kæni in ræhan Iosmiægæh. ²⁴ Nimæfaki tættætælig lan kæni matol næghatian ræha Kristo, kæni tæhmen-æhmen æmæ, nipætæn nætæm kinotol rækis marit okotækeikei mautætælig lan kæni motol næghatian ræha ræhalah min næman e natimnati ræfin.

²⁵ Kæni itæmah næman nætæm ninotol rækis marit, otolkeikei ræhatæmah nipætæn tæhmen æmæ mæmæ Kristo tæmolkeikei nimæfaki, kæni mæfæn ræhan næmiægæhian ohni. ²⁶ Tæmol lanæha mæmæ in otol nimæfaki otæhruahru, kæni tæmeikuas lan e næghatian ræha Uhgîn, tæhmen e næhu tæteikuas e nætæmimi. ²⁷ Tæmol min lanæha mæmæ Kristo tæhrun nosian ræhan nimæfaki muva ohni, kæni nimæfaki u tæhruahru vivi, kæni kæseh-pænian nolian tærah kæti lan, kæni in tæuvir mæhægæhag. Nimæfaki æha in tæhmen e pætæn kæti iætæm kæmol=pæn malæ-malæ kæm in mæmæ otol marit, kæni nati kæti tikæ e nipætîn iætæm tæsæhruahruian.

²⁸ Kæni tæhmen æmæ lanæha, næman okotækeikei motolkeikei ræhalah nipætæn min tæhmen mæmæ kautolkeikei aru æmæ nipætilah. Iætæmi u in tolkeikei pik ræhan pætæn, tolkeikei aru in. ²⁹ Otætælig-to, iætæmi kæti tikæ iætæm tættæmæki aru e nipætîn, mætæu in tætaugin vivi kæni materuh vivi, tæhmen æmæ mæmæ Kristo tatol kæm nimæfaki, ³⁰ mætæu-inu kitah næuvetîn nipætîn. ³¹ Nauæuæ Ræha Uhgîn tættæni mæmæ, “Kæni o nati æha, suah kæti otiet rækis e ræhan tatæ mine mæmæ, kæni mol kætiæh ilau ræhan pætæn, kæni ilau okiæuva matuol kætiæh e nipætîlau mine næmiægæhian ræhalau.” ³² Næghatian æha in næghatian tæuvir kæti iætæm tæfigæm, kæni nipætîn tættæhluæig. Mætæu iætæni mæmæ in næghatian æuhlin kæti mæmæ Kristo mine nimæfaki, ilau kætiæh. ³³ Mætæu næghatian æha tætuva min o tæmah. Kæni itæmah næman kætiæh kætiæh onækotolkeikei ræhatæmah nipætæn min tæhmen e nautolkeikei aru min itæmah. Kæni nipætæn, nækotækeikei motisiai ræhatæmah næman.

6

Nolian ræha kælkælah min mine tatæ mine mæmæ

¹ İtəmah kəlkələh min. Otol nəuia tatə min mine mamə min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha İərmənig, kəni noliən u in təhruahru məmə itəmah onəkotol.

² Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəfən nisiaian kəm rəhatəmah tatə mine mamə.” Nian Uhgın təməni lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Kəni lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikiən tətətig e lah.*

³ Nəmə nəkotol lou əha, nəniəskasikiən əha tətəni lanəha məmə, “natimnati min e nəmiəgəhiən rəhatəmah otaiu təuvir, kəni natigiən rəhatəmah e nəhue niftəni u otəfəmäh.”

⁴ Tatə min. Sotoliən təskasik e nənətitəmah min məmə otol nikiilah təpəou mahmə, mətəu oteh vivi ilah, motəgəu ilah e noliən rəhalah kəni motəgətun ilah e suaru rəha İərmənig.

Noliən rəha slef min mine rəhalah iətəmi asoli min

⁵ Slef min. Onəkotol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah e nəhue niftəni u, onəkotol e nisiaian, mine nəginiən, kəni onəkotol e nikitəmah pəhriəniən təhmen əmə məmə rəhatəmah iətəmi asoli in Kristo. ⁶ Kəni onəkotol nəuialah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kauteruh itəmah lan məmə nikiilah otəgiən o təmah. Mətəu onəkotol nəuialah təhmen məmə itəmah slef min rəha Kristo, kəni mautil noliən min iətəm Uhgın tolkeikei e nikitəmah pəhriən. ⁷ Onəkotol rəhatəmah uək e nikitəmah rəfin, təhmen=pən əmə İərmənig in rəhatəmah iətəmi asoli, səniəmə iətəmi kəti əmə in rəhatəmah iətəmi asoli, ⁸ mətəu-inu nəkotəhrun məmə İərmənig otəfinə nətəouiən kəm nətəmi ərəfin e nati təuvir min iətəm kəmotol, nati əpnəpən nəmə in slef uə in iətəmi əpnəpən əmə kəti.

⁹ Kəni itəmah nətəmi asoli min. Onəkoteh vivi min əmə rəhatəmah slef min lanəha. Məsotəghati əskasikiən kəm lah məmə ilah okotol nəuiatəmah, mətəu-inu nəkotəhrun məmə İətəmi asoli rəhatəmah min ilah kətiəh əmə əpəha e nəgəu e neai, kəni in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

Nuvəniən e natimnati rəha Uhgın o nəluəginiən

¹⁰ Naunun nəghatiən rəhak tol lanu. Otəhtul əskasik e İərmənig mine rəhan nəsanəniən asoli. ¹¹ Əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginiən məmə nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah nian Sətən tatol nəlpəkəuiən eiue o nohiən itəmah. ¹² İətəni lanu mətəu kitah kəsotəluəginiən kitah nətəmi rəha niftəni, mətəu kəutəluəgin kitah nati pisin iətəm kəsotəfuiən, inəha İərmənig min, mine nəpətiən min, mine nati iətəm kəsəsanən e nərahian rəha nəpinəpuiən rəueiu e niftəni, mine İərmis min mine narmin min e nimagəuəgəu. ¹³ Tol lanəha, əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginiən məmə nian nərahian iətəm Sətən tatol otuva, nəkotəhrun nəluəginiən o nərahian əha, kəni nian nəmotol əpenə-penə rəfin o nəluəginiən, nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah.

¹⁴ İKəni, otol əpenə-penə! Nian nəkotəhtul əskasik o nəluəginiən, rəhatəmah natimnati rəha nəluəginiən tol lanu:

Otaskəlim əskasik nəghatiən pəhriən, inu təhmen e kətəuti iətəm nəmotəlis nəlugitəmah lan.

6:1 Kol 3:20 * **6:2** Uhgın təməfən lou tepət, kəni nəuvein nəniəskasikiən tika e lah. Mətəu nian təməni lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Uərisig e lou u, təməni lou min nəuvein iətəm nəniəskasikiən tətətig e lah. Mətəu lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikiən tətətig e lah. **6:3** Dut 5:16 **6:4** Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 **6:5** Kol 3:22-23; Tait 2:9-10; 1Pitə 2:18 **6:8** 2Kor 5:10; Kol 3:24-25 **6:9** Rom 2:11; Kol 4:1 **6:11** Rom 13:12; 2Kor 10:4 **6:12** 1Pitə 5:8-9

Otol nolian rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın e nəhatətəian, inu təhmen e aiən iətəm tatol pəsığ e mankilahatəmi.

¹⁵ Otol rəhatəmah nətəligiən təskasik e nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən, inu təhmen e put əskasik iətəm tətəsiru e təmah o nəhtul əskasikiən.

¹⁶ Kəni mine, nati kəti min, otəhatətə əskasik e Uhgın, inu təhmen e sil u in timpə asoli kəti iətəm təhrun nəuiapisiən nifagə rəha Setən iətəm tatuəu.

¹⁷ Otəni nıpəhrioniən məmə Uhgın təmosmiəgəh itəmah. Inu təhmen məmə natuvən e kəfəfau əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi.

Otəhrun vivi Nauəuə Rəha Uhgın, inu təhmen məmə natos e nau rəha nəluagiən iətəm Narmın Rəha Uhgın tətəfinə kəm təmah.

¹⁸ Kəni oteğəhan=pən məmə Narmın Rəha Uhgın otit itəmah e rəhatəmah nəğhatiən kəm Uhgın e nian rəfin, kəni otəğhati kəm Uhgın e nəfakiən e nolian pisin pisin min mine nətapuəhiən min. Tol lanu, otəsəl vivi, kəni motəfaki nian rəfin o iəfaki min rəfin.

¹⁹ Kəni otəfaki min ohniəu məmə nian rəfin iətəğhati, kəni Uhgın otəfa nəğhatiən kəm iəu, məmə iəkəni pətigəm e nikin əsanən rəfin rəhak nati oneuən rəha nəniən təuvir iətəm Uhgın təmol əpu kəm tah. ²⁰ Kəni rəueiu, iəu iəni əhruiən rəha İesu Kristo, mətəu iətətig əmə e kaləpus kəməlis iəu e sen u aiən, mətəu-inu iətəni pətigəm nəniən təuvir əha. İəkəkeiki məni pətigəm nəniən təuvir əha məsəginian. Kəni otəfaki ohniəu məmə iəköl lanu.

Naunun nəğhatiən rəha Pol

²¹⁻²² İəu iəkölkeiki məmə itəmah nəkotətəu nəniən rəhak, kəni tol lanəha, iəkəhli=pinə Tikikəs tuvnə. In piatah keiki kəti iətəm tətəiu əskasik o uək rəha İərməniğ ikinu. In otəni pətigəm nəniən rəhatimah kəm təmah məmə iəu iətəhratig lanu, kəni nəniən əha otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ Pəh Uhgın Tatə mine İərməniğ İesu Kristo okuəfinə nəməlinuiən, mine nolkeikiən, mine nəhatətəian. ²⁴ Pəh Uhgın otətəuati e nəuviriən rəhan kəm nətəmimi rəfin iətəm kətolkeiki rəhatəh İərməniğ İesu Kristo e nolkeikiən iətəm naunun tikə.

Filipai

Nauəuə iətəm Pol tətətei tuvən kəm nəfaki min ikin Filipai

Nəghatjən əkuəkir rəha nauəuə u Filipai

?Pəh tətətei nauəuə u? Aposil Pol tətətei nauəuə u.

?Tətətei tətuvən kəm pəh? Tətətei tətuvən kəm niməfaki əpəha Filipai.

?Natigjən təhro lanu nian tətətei? Nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah, mətəu Nanihlua* min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Pol in təmem niməfaki əpəha Filipai e rəhan naliuəkijən iətəm tatol keiu lan. Əpəha e niməfaki əpəha Filipai, nətəm Isrel mine Nanihlua min kəutəfaki pəti, nati əpnarjən Nanihlua min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Mətəu e nian əha, nəgətun eiua min nəuvein kəməhuva motəni məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni nəmə kəsotolijən, Uhgjin otəsosmiəghijən ilah.

?Tətətei nauəuə u o nak? 1. Nian Pol tətətətig e kaləpus əpəha Rom, nətəmimi rəha niməfaki əpəha Filipai, kəmotahli=pən Epafrotaetas məmə otəmki məni nəuvein muvən kəm in. Niməfaki əha inəha, əpəha Filipai in təmaupən mahli=pən məni kəm Pol. Pol tətətei nauəuə u məmə otəni tagkiu o niməfaki əpəha Filipai o natimnati iətəm kəmotahli=pən kəm in. 2. E nauəuə u, Pol təmahtipəsig e nəgətun eiua min u kəutəni məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgjin təhrun nosmiəghijən ilah. 3. Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligjən rəhalah, kəni məni=pən kəm lah məmə suaru kətijəh əmə məmə okotəgijən lan. Iesu Kristo pisin əmə təhrun noliən nikilah tagijən, nati əpnarjən məmə kəutatig e nian təuvir uə nian iəkis min.

Pol tətəni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Timoti, slef mil rəha Kristo Iesu, iəutəni təuvir kəm təmah rəfin nətəm kəutəfaki kəm Kristo Iesu əpəha Filipai, mine nətəmi asoli rəha niməfaki, mine dikon min.

² Pəh Uhgjin u Tatə rəhatah, mine İərmənig Iesu Kristo, otətuati e nəuvirijən mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol tətəfaki o nətəm Filipai

³ İəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə nian min rəfin iətəm nikik tətəhti itəmah, iətəni kəm rəhak Uhgjin məmə nikik tagijən o təmah. ⁴ Kəni nian rəfin e rəhak rəfin nəfakijən o təmah rəfin, iətəfaki əmə e nəgijənijən, ⁵ mətəu inko rəhatəmah nasiruiən lak e uək rəha nəni pətigəmiən nanusijən təuvir, e nətuəuinijən, nian nəmotəhatətə e nanusijən təuvir, mətəuərus=pa u rəueiu. ⁶ Tol lanəha iəkəhrun vivi məmə Uhgjin iətəm tətətuəuin uək təuvir e nəmiəghijən rəhatəmah, in otəkeikei matol lanəha, kəni otəpanol naunun lan e nian Kristo Iesu otitəlig=pə min.

⁷ Nian rəfin, iəkolkeikei pik itəmah, kəni iəkəkeikei mətəu nəgijənijən lanu mətəu-inko Uhgjin tətəfa rəhan nəuvirijən nian tətəfa uək u kəm təh. E nian iəmətatig e kaləpus, mine nian iəmətan əmə mətəhtul pətigəm o nanusijən təuvir məmə in nipiəhriənijən, mətəu itəmah nəmotəsiru lak. ⁸ Uhgjin təhrun məmə iətəni pəhrijən məmə iəkolkeikei məmə iəkəruh itəmah, mətəu-inu iəkolkeikei pik itəmah təhmen əmə məmə Iesu Kristo tolkeikei itəmah.

* : Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksənəri. **1:6** 1Kor 1:8

⁹ Kəni inu rəhak nəfakian məmə rəhatəmah nolkeikeian otevia təhmin min e nəhrunian nati mine neinatigian rəfin ¹⁰ məmə itamah onəkotəhrun neruhian nati nak u in təuvir pik agin, kəni məmə onəkotəhruahru vivi, kəseruh-pənian nati tərəh kəti e təmah rəueiu mətəuarus nian iətəm Kristo otuva min lan. ¹¹ Pəh rəhatəmah nəmiəgəhian otəuə e nəuan nəuvirian mine nəhruahruian iətəm Iesu Kristo tatol e nəmiəgəhian rəhatəmah, o nəni-vivian mine nəfərian nərgi Uhgın.

Nian Pol əpəha e kaləpus, nətəmmi kəmotətəu nanusian təuvir

¹² İəu min nəuvein, iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə nati ənpəpin nahməian u kəmol lak, mətəu təmasiru pik o nəni pətigəmiən nanusian təuvir kəm nətəmmi tēpət, ¹³ mətəu-inu tol lanəha, soldie min iətəm kəutol kat o nimə rəha Sisa, mine nətəmi pisin pisin min tēpət, kinotəhrun rəkis məmə iəu iətətig e kaləpus mətəu iəu ioluək rəha Kristo. ¹⁴ Kəni rəhak natigian e kaləpus təmol məmə iəkəfaki min iuəkir ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik təhmin min e İərməniğ, kəni matol nətəligian rəhalah təskasik o nəni pətigəmiən nəghatian rəha Uhgın məsotəginian.

¹⁵ Nipəhriənian, nəuvein kəmotəni pətigəmiən nanusian təuvir rəha Kristo mətəu-inu kəutetət iəu kəni motolkeikei məmə okotepət lak. Mətəu nəuvein kəutəni pətigəmiən əmə nanusian təuvir rəha Kristo e nətəligian əhruahru. ¹⁶ Nətəmi min u nətəligian rəhalah təhruahru əmə, ilah kəutəni pətigəmiən nanusian təuvir mətəu-inu kətolkeikei iəu, kəni motəhrun məmə Uhgın təmələhu-pən iəu ikinu e kaləpus məmə iatəhtul pətigəmiən o nanusian təuvir məmə in nipəhriənian. ¹⁷ Mətəu nəuvein iətəm kəutetət iəu, kəmotəni pətigəmiən Kristo e nikilah pəhriən, mətəu kəutol əmə mətəu-inu kətolkeikei məmə okəfəri aru ilah, kəni nikilah təhti məmə okotol nərahian kəm iəu rəueiu, nian iətətig e kaləpus. ¹⁸ Mətəu nati əha, in nati ənpəpin əmə. Nəmə kəutol e nikilah pəhriən uə kəpə, mətəu nati əsoli məmə kəutəni pətigəmiən nanusian təuvir rəha Kristo, kəni inu tatol nikik tətəgian.

¹⁹ Pəhriən, kəni nikik otəgian min mətəu iəkəhrun məmə e nəua nəfakian rəhatəmah, mine nasiruiən rəha Nərmən rəha Iesu Kristo, in otəmiəgəh iəu e nərahian u, ²⁰ təhmen əmə məmə iəkəhrun vivi kəni matələhu-pən rəhak nətəligian məmə Uhgın otəseghəhanian məmə oiaəkol nati kəti iətəm otol aulis iəu e nəhmti Uhgın, kəni iəkəhrun mə iəu oiaəgəginian o nəni pətigəmiən nanusian təuvir rəha Kristo. Mətəu rəueiu mine nian min rəfin, nikik təskasik məmə, nəmə iətəmiəgəh uə iəkəmis, mətəu iatəsiəi Kristo e nəmiəgəhian rəhak.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu nəmiəgəhian rəhak in Kristo əmə, kəni nəmə iəkəmis, in nati təuvir tapirəkis. ²² Okəmə iətəmiəgəh əhanəh, in təuvir o nolian uək nəuvetən min rəha Uhgın e nəhue nitəni. ?Kəni iəkəitəpin iətəm pəhrvən? ! İəkərru! ²³ Rəueiu əha suaru keiu kətuəməhli əupən lak, mətəu iəkəkolkeikei ilau pəti. İəkəkolkeikei pik məmə iəkəpəh natigian u ikinu muvən meruh Kristo iətəm in təuvir agin məpirəkis natigian u ikinu. ²⁴ Kəni iəkəfə məmə iəkəkeikei matəmiəgəh e nəhue nitəni o u nasiruiən e təmah. ²⁵ Kəni mətəu-inu iəkəhrun məmə inu in nipəhriənian, kəni iəkəhrun məmə oiaəkəmiəgəh o nasiruiən e təmah məmə nəhatətəian rəhatəmah otevia, kəni onəkotəgian e nəhatətəian rəhatəmah. ²⁶ Kəni e nolian əha, nian iəkuva min meruh itəmah, nikitəmah otəgian nəkotəni-vivi Kristo Iesu, mətəu-inu iəu iəmitəlig-pa min o təmah.

Nəhtulian əskasik

²⁷ Kəni nati əsoli, itəmah onəkotəkeikei motol məmə nolian min rəfin e nəmiəgəhian rəhatəmah okotəfən nisaiəin kəm nanusian təuvir rəha Iesu

Kristo. Kəni nati əpnapin nəmə iəkuvnə uə iəsuvnəiən, pəh oiəkətəu məmə nəutalkut əskasik e nətəligiən kətiah əmə, kəni məmə itəmāh rəfin, itəmāh nəutalkut e nətəligiən kətiah əmə o nəhtul əskasikiən o nanusiən təuvir; ²⁸kəni məmə nəsotəginien e rəhatəmāh min tikimir. Inu nəmtətien pəhriən kəti o lah məmə Uhgīn otərəkin ilah, mətəu in otosmiəgəh itəmāh. Uhgīn otol natimnati min əha rəfin. ²⁹Otol lanəha mətəu-inu in təmegəhan məmə onəkotəhatətə e Kristo, kəni nati kəti min, məmə onəkotos min nahməiən ohni. ³⁰Kitah rəfin, nərahien əhmen əmə tatos itah, iətəm itəmāh nəmoteruh e rəhak nəmiəgəhien aupən, kəni rəueiu nətətəu məmə iətətig əhanəh lan.

2

Kotəkeikei məutohtəupən suaru rəha Iesu Kristo

¹?Nikitəmāh təskasik e Kristo mətəu-inu nautol kətiah itəmāh min, uə kəpə? !Əuəh! ?Nəutətəu təuvir e nolkeikeien rəhan, uə kəpə? !Əuəh! ?Məutauilim itəmāh Nərmīn Rəha Uhgīn, uə kəpə? !Əuəh! ?Mautol təuvir kəm təmah min kəni məutasəkəhruin pik itəmāh min, uə kəpə? !Əuəh! ²Təuvir, pəh nətəligiən rəhatəmāh tuva matol kətiah; kəni motolkeikei itəmāh min; kəni mautol pəti uək e nətəligiən kətiah mine nikin təuvir. Konu, nəmə nautol natimnati min əha, in otol nikik tagiən pik agin. ³E nolien kətiah əmə, sotolien nati məmə itəmāh nəkotəuvir motapirəkis itəmāh min nəuvein, kəni sotolien nati kəti məmə nəkotəfəri aru itəmāh lan. Mətəu otosiahu aru itəmāh, kəni otətəlig pik e təmah min nəuvein tapirəkis itəmāh əmə. ⁴Kəni otasiru e təmah min e nəmiəgəhien rəhatəmāh. Təsəuviriən məmə suah kəti tateh aru əmə rəhan nəmiəgəhien.

⁵Rəhatəmāh nətəligiən otəkeikei məhmen e nətəligiən rəha Kristo Iesu iətəm tol lanu lan: ⁶Kristo in təhmen əmə e Uhgīn mətəu in təməsalkutiən məmə in otaskəlim nəpətiən rəha Uhgīn,

⁷mətəu təməpəh rəhan nəpətiən, kəni təmuva məhmen e ioluək əmə kəti, kəni təmair e nəhue niftəni muva iətəmimi əmə kəti.

⁸Kəni nian in iətəmi kəti, nīpətin təhmen əmə e tah, in təmosiahu aru in, mol nəuia Tatə Uhgīn e natimnati rəfin muva mətəuarus mimis. Kəni kəmol aulis in e nimisiən e nigī kəməluau.

⁹Mətəu-inu təmol lanəha, Uhgīn təmləfəri agin in, kəni məfən nərgin kəm in iətəm tapirəkis nərgin min rəfin,

¹⁰məmə e nərgi Iesu, natimnati rəfin iətəm kəutəmiəgəh ikin min rəfin e neai, mine nəhue niftəni, mine niki nitəni ləhtəni u ikin nətəmi kəmoħmis ikin, okotasiəulin motəfən nisaiən kəm in,

¹¹kəni ilah rəfin okotəni pətəgam məmə Iesu Kristo in Iərməniġ. Kəni nolien əha tətəfən nisaiən kəm Tatə Uhgīn.

Itəmāh nəkotəhmen e nəhəgəhagin

¹²Rəhak nətəmimi min iətəm iəkolkeikei pik, nian kitah kəməutan, itəmāh nəmautol nəuiak nian min rəfin. Kəni rəueiu, mətəu-inu iətətig iəsu o təmah, itəmāh aru nəkotəkeikei məutalkut pik təhmīn məmə nəkotol nəuiak e natimnati min u: mətəu-inu ninotəhrun rəkis nolien əha rəha Kristo, otalkut əskasik o nitəu-pəniən suaru rəha nosmiəgəhien. Otitəu=pən suaru əha e nəhmti Uhgīn motərmrumin motəgin. ¹³Kəni otitəu=pən suaru əha mətəu

Uhgîn tatol uæk e nemiægâhian rêhatamah mêmâ onækotolkeikei mêmâ nækotol nœuian, kœni tœtœfinœ nœsanœniœn kœm tœmah mêmâ onækotol pœhriœn nœuian.

14 E natimnati rœfin iœtœm nautol, sotœgahti-œghatiœn ohni, kœni mœsotorgœhuiœn itœmah min ohni 15 mêmâ nemiægâhian rêhatamah otœhruahru vivi, kœni kœseh-pœniœn nœrahian kœti lan, kœni itœmah nenœti Uhgîn nœtœm nolian œkœu-œkœu tikœ e tœmah, nian nœutatig e nœlugi nœtœm kotekœu-œkœu, iœpinœpu min. Kœni itœmah nœkotagœhag tœhmen e mœhau min e nœhue niftœni, 16 nœutaskœlim vivi nœghatiœn e nemiægâhian. Kœni otol natimnati œrœfin mêmâ nian Kristo tuva min, kœni iœkœfœri o tœmah kœni oiœkœhruœn mêmâ iœsœiu œpnœpiniœn, nahgik tœsikœiœn o nati œpnœpin œmœ. 17 Nœliœn rêhatamah rœha nœhatœtœiœn e Uhgîn tœhmen e sakrifais* kœti kœm Uhgîn. Nœmœ iœkœimis, kœni muva mœhmen e sakrifais e wain iœtœm katiuvi=pœn ilau sakrifais rêhatamah. Mœtœu nati œpnœpin œmœ, nikik tagiœn œmœ kitah min itœmah. 18 Kœni e nolian kœtiœh œmœ, nikitœmah tœkeikei magiœn kitah min itœmah.

Timoti mine Epafrotaetœs

19 Nœmœ Iœrmœniœg Iesu tegœhan, iœkolkeikei mêmâ iœkahli=pinœ Timoti tuvna mœruh itœmah mêmâ nian iœkœtœu nanusiœn e tœmah, iœu min, nikik otagiœn.

20 Suah kœti tikœ min u ikinu rœhan nœtœligiœn tœhmen e rœha Timoti, iœtœm nœkin tœhti pik itœmah. 21 Nœtœmi pisin pisin kœutœtœlig œru e uæk min rœhalah, mœsotœtœligiœn e uæk rœha Iesu Kristo.

22 Mœtœu itœmah nœkotœhruœn mêmâ nian rœfin Timoti tatol œhro uæk rœha Uhgîn lanu, kœni rœhan uæk in tœuvir, kœni tœhmen e suakœku tatol uæk ilau rœhan tœtœ, in tœmasiru lak e uæk rœha nanusiœn tœuvir. 23 Mœtœu-inu o nati œha, nikik tœtœhti mêmâ nian oiœkœhruœn mêmâ rœhak natigiœn otœhro lanu, oiœkahli=pinœ uœhai œmœ tuvœn meh itœmah, 24 kœni iœtœhatœtœ e Iœrmœniœg mêmâ otœsuvœhiœn iœu min iœkœuvnœ meh itœmah.

25 Mœtœu nikik tœhti mêmâ oiœkœkeikei mahli=pinœ Epafrotaetœs titœlig=pinœ meh itœmah. In piak iœtœm iœtiœuva kœtiœh matuol uæk kœtiœh, kœni mœtuœluagiœn e nœluagiœniœn kœtiœh rœha Uhgîn. Aupœn, nœmotœhli=pa e nœrgitœmah mêmâ otuva mœni pœtigœm kœm iœu nanusiœn rêhatamah, kœni mêmâ otœsiru lak.

26 Mœtœu rœueiu, in tolkeikei pik mêmâ oteruh rœfin itœmah, kœni mœtœtœu tœrah pik mœtœu-inu itœmah ninotœtœu rœkis mêmâ in tatimis.† 27 Pœhriœn, in tœmatimis pik, iuœkir œmœ timis. Mœtœu Uhgîn tœmasœk œhruœn pik in. Kœni masœk œhruœn min iœu, nian tœmol vivi in e nimisiœn rœhan. Mœtœu nœmœ tœmimis pœhriœn, otol nikik titœgit pik. 28 Mœtœu-inu Uhgîn tœmol vivi in, kœni nikik tagiœn pik o nahli-pinœiœn mêmâ nikitœmah otagiœn nian onœkotœruh, kœni mêmâ iœu iœkalu lan nikik tœsœhti minian nimisiœn œha tœmos. 29 Nikitœmah otœkeikei magiœn mêmâ onœkotœruh min, tœhmen mêmâ in piatœmah kœti e Iœrmœniœg. Kœni otœfœn nisiœiœn kœm nœtœmi kotœhmen œmœ lan, 30 mœtœu-inu iuœkir in timis o uæk rœha Kristo, mœsœginian o rœhan nemiægâhian e nian œskœsik min mêmâ in otœsiru lak nian rêhatœmah suaru tikœ o nasiruiœn.

3

Suaru pœhriœn o nosiœn nolian œhruahru

2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1Tœs 2:19 * 2:17 Nian tepœt nœtœm Isrel kotoh nati miœgœh min mœutuœvan e nigœm œpœha e Nimœ Rœha Uhgîn mêmâ okœtœfœki. Nian nœuvein kautiuvi=pœn wain o nœhu e nati miœgœh iœtœm nigœm tatus tœhmen e nœfanian kœm Uhgîn. 2:18 Fil 3:1; 4:4 2:21 2Tim 4:10 2:25 Fil 4:18 † 2:26 Mœta Epafrotaetœs tœmœtœu tœrah mœtœu-inu tœsolkeikeiœn mêmâ nikilah otœhmœ ohni o rœhan nimisiœn.

¹ Rəhak min nətəmimi iətəm iəkolkeikei pik, pəh iəkəni nīpīlga nəghatiən nəuветin min. Otəgian o İərmənig. Kəni iəkətəi min əmə nəghatiən kətəh iətəm iəmtəi kəm təmah aupən, mətəu səniəmə in nati tiəkis ohniəu, kəni in otasiru e təmah mahtipəsig e təmah o nəghatiən eiūə min.

² Rəueiu, iətəni kəm təmah məmə, ! Onəutətəu itəmah o nətəmi u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgīn! ! Nətəligiən rəhalah tərəh! ! İlah kəutuh məutarəkin əmə nəman! ! İlah kotəhmen e kuri arpin min!* ³ Mətəu kitah u nenəti Uhgīn pəhriən min iətəm in təmtəi rəkis noliən tərəh min e nikitah, kəni Narmīn Rəha Uhgīn tatol məmə kitah kotəhrun nəfakiən kəm Uhgīn e rəhatəh nəmiəgəhiən. Kəni kitah okotəfəri pik itah o Kristo İesu kəni moutarəriə əmə lan, mətəu səniəmə in nati kəti iətəm kitah aru kəmotol e nīpətəh o nosmiəgəhiən itah. ⁴ Mətəu aupən, rəhak natimnati lanəha iətəm iəmtətarəriə lan o nosmiəgəhiən iəu, nətəm İsrəl kəmotakil məmə ilah kotəuvir agin.

Kəni nəmə suah kəti nikin təhti məmə təhrun narəriəlan əmə e natimnati tol lanəha, mətəu rəhak natimnati kotol lanəha tapirəkis agin. ⁵ Tīpik min ilah nətəm İsrəl əhruahru, kəni iəmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Nian iəmos nian eit əhruahru, kəni kəhgi=pən iəu.† Nəmə kətəni nətəm İsrəl əhruahru, mə iəu kəti u! Aupən, iəu Fərəsi kəti, kəni iəmatitəu=pən vivi Lou. ⁶ İəmolkeikei pik məmə nəfakiən kəm Uhgīn in təhruahru agin, tol lanəha, iəmol nərahian kəm nətəm kəutəhatətə e İesu. Mətəu-inu e rəhak nətəligiən, ilah kəmotol nəfakiən kəm Uhgīn tamikmik.‡ Kamaseh=pəiən nati tərəh kəti mine e nəmiəgəhiən rəhak mətəu-inu iəmitəu=pən rəfin lou min rəha nati İsrəl.

⁷ Mətəu natimnati min rəfin əha iətəm iəmtətarəriə e lah aupən, kəni nīkik təhti ilah kotəuvir pik agin, mətəu rəueiu əha iəteruh məmə ilah nati əpnəpin əmə mətəu-inu inəhrun nati iətəm Kristo təmol. ⁸ Mətəu təsolian naunun əha ikin əha. Kəni rəueiu iətakil məmə natimnati rəfin agin, ilah nati əpnəpin əmə mətəu-inu iəteruh nati kəti iətəm in təuvir pik agin, məmə iəkəhrun Kristo İesu, İərmənig rəhak. İəməpəh rəfin ilah o İesu. İətakil ilah təhmen e nīmənəriək məmə iəkəhrun vivi Kristo, ⁹ kəni məmə iəkuol kətəh itəmlau min. Kəni nəmə iəu aru iətalkut məmə iəkitəu=pən Lou, kəni Uhgīn təseruhian iəu məmə iəkəhruahru. Mətəu nəmə iətəhatətə əmə e Kristo, kəni in təteruh iəu məmə iəkəhruahru. Uhgīn tatol əmə iəu iətəmi əhruahru e nəhatətiən rəhak.

¹⁰ İəkolkeikei məmə iəkəhrun təhmīn min Kristo, mine nəsanəniən iətəm Uhgīn təmol in təmiəgəh min e nīmisiən. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva iuəkir ohni nian iəkətəu nəhməiən təhmen e nəhməiən iətəm in təmtətəu. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva məhmen lan e nīmisiən rəhan, ¹¹ kəni e suaru əha, iəkəhrun nələhu-pəniən əskasik rəhak nətəligiən lan məmə, iəu min, Uhgīn otol iəkəmiəgəh min.

Pol təmalkut əskasik məmə in otəhrun təhmīn Kristo

¹² İəsanian məmə inos rəkis natimnati min əha, kəni məmə e nəmiəgəhiən rəhak əha rəueiu, iəu iəkəhruahru vivi. Kəpə. Mətəu iəmitəu mətalkut pik məmə iəkos maskəlīm natimnati min əha rəhak, mətəu-inu Kristo İesu təmitəu

* **3:2** Nətəmimi nəuvein rəha İsrəl kəməutəgətun nīməfaki məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti, kəni in təkəikei mītəu=pən Lou rəha nətəm İsrəl məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgīn. Mətəu Pol təsolkeikeiən ilah mətəu ilah kəuteiəu məutarəkin nəhatətəlan rəha nīməfaki. Nətəmi min əha kotəhmen e kuri arpin min u kəutol nərahian. **3:3** Rom 2:29 **3:4** Uək 22:3 † **3:5** Lou rəha nətəm İsrəl tətəni məmə nian iəpəu iərman tinos nian eit əhruahru, kəni okəkeikei kəhgi=pən in. **3:5** Luk 1:59; Uək 23:6; 2Kor 11:22 ‡ **3:6** Aupən Pol nikin təhti məmə İesu Kristo in iəiəu kəti, kəni tol lanəha, Pol təmol nərahian kəm nīməfaki. Afin-to Uək 8:3; 22:4; 26:9-11. **3:6** Uək 8:3 **3:7** Mat 13:44-46 **3:9** Rom 3:21-22 **3:10** Rom 6:3-5; 8:17

iaü kəni maskəlīm tiəkis. Mol iaü rəhan, məmə iəkos natimnati min əha. ¹³ Piak min, iəsəniən məmə inos rəkis natimnati min əha. Kəpə. Mətəu iaü iəkəhmen e suah kəti tətaiu e naiuiən kəti, kəni nati kətiəh əmə iətəm iətalkut ohni, məmə iəkalu e natimnati e nəmtahk, mətalkut pik matos nəmnəhagiən o nati iətəm tətəmähli aupən lak, ¹⁴ kəni təhmen e suah kəti iətəm tətaiu məmə otaupən mos nətəouiən, kəni iaü iətaiu o nosiən nəua nalkutiən rəhak. Kəni nəua nalkutiən əha in nəmiəgəhiən vi e Kristo Iesu iətəm Uhgün təmauin lak məmə iəkos.

¹⁵ Kəni kitah rəfin nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhiən rəhatah, okotəkeikei motaskəlīm nətəligiən min əha. Mətəu nəmə itəmah nəuvein nətəligiən rəhatəmah tol pisin e nati u, pəh Uhgün otol tagəhag kəm təmah nətəligiən iətəm təhruahru. ¹⁶ Mətəu nati agin ko məmə kotohtəu=pən suaru iətəm kinotəhruən rəkis.

¹⁷ Piak min, əhuva kətiəh məutohtəu=pən nimei nəhlkək, iətəm iaü inol rəkis nəkotəruh, kəni motəruh mətig nətəm kəutohtəu=pən nimei nəhlkitimah. ¹⁸ Otitəu=pən nimei nəhlkitimah mətəu-inu inəni=pinə rəkis kəm təmah nian nənət, kəni rəueiu nəhu nəhmtək tətaiu ohni məmə, nətəmimi tətət rəhalah naliuəkian tətəgətun məmə ilah tikimir min rəha nanusiən təuvir rəha Kristo məmə in təmimis e nigə kəməluau. ¹⁹ Uhgün otərakin ilah. Kautətəlig pik əmə e natimnati min təräh u nikilah tolkeikei. Kəni natimnati min əha, in uhgün rəhalah, kəni mətəfəri ilah o nolian natimnati iətəmi tol naulisiən, kəni motəfəri ilah o natimnati rəha nəhue niftəni.

²⁰ Mətəu kitah nətəmi rəha negəu e neai, kəutəhtahnin Iosmiəgəh iətəm otsipən e negəu e neai, u Iərməniğ Iesu Kristo. ²¹ Kəni in otəuhlin nipətətah əpəou rəha nəhue niftəni u, kəni mol təhmen e rəha Kristo nian təməmiəgəh e nimisiən. In otol lanəha e nəsanəniən rəhan iətəm otələhu=pən natimnati rəfin e rəhan narməniğin.

4

¹ Tol lanəha, rəhak min, otəhtul əskasik lankonu lan e Iərməniğ. Iəkolkeikei itəmah kəni molkeikei pik məmə iəkəruh min itəmah. Rəhak min nətəmimi, nəmiəgəhiən rəhatəmah iətəm təhruahru tatol nikik tətəgiən, kəni itəmah nəua nalkutiən rəhak iətəm təuvir agin.

Pol təməfəri nətəligiən rəhalah

² Iuotia mine Sintike, iəkəni=pinə əskasik kəm təlau məmə nəkuəpəh nolian u məmə nəsuətəligiən e təlau min, mətəu-inu Iərməniğ rəhatəlau pəti.

³ Əuəh, kəni ik min, * iətəm kilau min ik kəmuol uək nuvəh rəkis, iəkolkeikei məmə nəkasiru e pəta mil u, mətəu-inu iəmol pik uək itimahal mil lau. Kəmuasiru lak mətəuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo, itimah Kləmən mine piak min nəuvein min iətəm kəmotasiru e uək. Uhgün təmətei nərgiləh e nauəuə rəha nəmiəgəhiən.

⁴ Otəgiən o Iərməniğ nian rəfin. !Kəni iəkəni min, otəgiən! ⁵ Otol kəm nətəmimi məmə okotəruh məmə itəmah nətəmi rəhatəmah nətəligiən timətig. Kəni məsotaluən məmə otəsuvəhiən Iərməniğ titəlig=pa min. ⁶ Nikitəmah təsəhti pikian natimnati min, nati əpnəpin in nati asoli uə nati əkəku əmə, mətəu e natimnati min rəfin, otəfəki=pən əmə kəm Uhgün o nati itəmah

3:12 1Tim 6:12,19   **3:14** 1Kor 9:24   **3:15** 1Kor 2:6   **3:17** 1Kor 4:16   **3:19** Rom 16:18

3:20 Efəs 2:6,19   **3:21** 1Kor 15:28,42-53   **4:1** 1Təs 2:19-20   *   **4:3** Kəruru məmə iətəmi pəh

u. Məta ioluək əha kəti rəha Pol, təhmen e Timoti uə Sailəs uə Luk uə suah kəti min.   **4:3** Luk 10:20

4:5 Hip 10:25; Jem 5:8-9

nəkotolkeikei. Kəni nian nəkotəfaki motətapuəh ohni, motəni kəm in məmə nikitəmah tagiən o rəhan nəuviriən. ⁷ Kəni Uhgīn otəfinə kəm təmah nəməlinuīən iətəm iahgīn pik tapirəkis nəhrunian rəfin rəha nətəmimi. Kəni nəməlinuīən əha otarməniḡ vivi e nikitəmah mine nətəligiən rəhatəmah mətəu-inu nətəhatətə e Kristo Iesu.

⁸ Kəni rəueiu piak mīn, otətəlig e natimnati mīn iətəm tol nīpəhrīeniən, iətəm tətəskəlīm nīsiāiən, iətəm təhruahru, iətəm nolīən tərāh tikə lan, iətəm kitah kətolkeikei, iətəm nərgilāh kotəuvīr, iətəm kotəuvīr pik, iətəm nətəmimi kəutəni-vivi. Otətəlig e natimnati mīn əha. ⁹ Otol nati nak iətəm iəməḡətun itəmāh lan, iətəm nəmotos e nəmīəḡəhiən rəhatəmah, kəni otol mīn nati nak iətəm iəu iəməni, kəni otol nati nak nəmoteh=pa lak. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgīn iətəm tətəfinə nəməlinuīən kəm təmah, otətan itəmāh mīn e nian mīn rəfin.

Pol nikin tagiən o nasiruiən rəhalah

¹⁰ Nikik tagiən iətəni-vivi Iərməniḡ mətəu-inu nuvəh nəuvetiən nəməsotasiruiən lak, mətəu əha rəueiu nikitəmah təhti mīn iəu. Nīpəhrīeniən nəməutətəlig pik lak, mətəu suaru tikə məmə nəkotasiru lak. ¹¹ Iəsəniən nati u mətəu-inu natimnati iətəm iəu iəkəolkeikei tikə ohniəu, kəpə. Mətəu-inu rəueiu iəkəhrun suaru məmə nikik tagiən əmə nian rəfin, nati əpnəpīn rəhak natīḡiən in təuvīr u tərāh. ¹² Iəkəhrun suaru rəha nəḡiən nəmə rəhak natimnati tikə, uə nəmə rəhak natimnati tēpət. Inəhrun rəkis suaru oneuən əha e nian rəfin, nəmə nəḡək nauəniən tēpət uə təkəku əmə, nəmə rəhak nautə tēpət uə təkəku əmə. ¹³ Mətəu-inu Kristo tətəfa rəhan nəsənəniən kəm iəu, kəni iəkəhrun naliuəkīən e nəuviriən uə nərəhiən.

¹⁴ Mətəu itəmāh nəmətol nolīən təuvīr nian nəmotasiru lak e nərəhiən iətəm iəmatīḡ lan. ¹⁵ Nīpəhrīeniən, itəmāh nətəm Filipai nīnotəhrun rəkis məmə nian nəmotətəuūiən mətətəu nənusiən təuvīr e Iesu Kristo, nian iəmiət imatəmāh ikin Məsətoniə, itəmāh əmə u nəmotasiru lak e məni. Nīməfaki kəti mīn tikə iətəm təməfa natimnati nəuvein kəm iəu. ¹⁶ Kəni nian iəmuvən iuəkīr əmə, e taun Təsəlonaikə, mətətīḡ əpəha ikin, nəmotahli=pa mīn məni kəm iəu, kəni sənīəmə mau kətiəh əmə. ¹⁷ Sənīəmə iətəsəl e məni məmə nəkotəfa kəm iəu, mətəu iəkəolkeikei məmə Uhgīn oteruh nəuviriən əha kəni mətəu itəmāh lan.

¹⁸ Iəmos rəfin məni iətəm nəmotahli=pa kəm iəu, kəni in təhmen məpīrəkis, mətəu nian Epəfrotəetəs təmos natimnati mīn u muva kəm iəu, rəueiu rəhak natimnati rəfin tēpət. Itəmāh nəmotəfən nati kəti kəm Uhgīn təhmen e sakrifais iətəm nəmīəvin təuvīr. In tatos əmə, nikin tətəḡiən ohni.

¹⁹ Kəni Uhgīn rəhak in otəfinə kəm təmah natimnati rəfin iətəm təhruahru o nəmīəḡəhiən rəhatəmah. Kəni rəhan rəfin nəfəniən kəutsipən e rəhan nautə tēpət təuvīr, kəni məutsipən e Kristo Iesu.

²⁰ Pəh nətəmimi rəfin okotisiai Uhgīn Tatə rəhatah tətuvən mətuvən nau-nun tikə. Əuəh.

Naunun nəḡhatiən rəha Pol

²¹ Iətəni təuvīr kəm təmah rəfin iətəm nətəhatətə e Kristo Iesu. Piatah mīn, itəmāh milah u ikinu kəutəni mīn təuvīr kəm təmah. ²² Nətəmimi mīn rəfin iətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, kəutəni=pīnə təuvīr kəm təmah, kəni ilah mīn əpəha e nīmə rəha Sisə kəutəni təuvīr pik kəm təmah.

²³ Pəh Iərməniḡ Iesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

Kolosi

Nauəuə iətəm Pol təmətəi tuvən kəm nəfaki min ikin Kolosi

Nəghatiən əkuəkır rəha nauəuə u Kolosi

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi tatuvən kəm niməfaki əpəha Kolosi, taun asoli kəti əpəha nitəni asoli Esia.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Kətəni məmə nəmə təhro Epafra tətəuəuən niməfaki əha Kolosi. Pol təsuvənian meruh niməfaki əha, mətəu nəgətun eiuə nəuvein kəməhuva e niməfaki. Kəutəni məmə okotəkeikei motəhtəu=pən suaru nəuvein rəha nətuakəmian rəha nauənian mine nəmnimian, kəni motəfaki kəm nagelo min, mautəni məmə Krīsto in səniəmə ilis pik. Kəutəni məmə kəutos nəhrunian nəuvein iətəm kəutəhluəig, mautəni məmə nəhrunian mine nolian rəha iətəmimi in nati kəti iətəm tēpət pik.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pol təmətəi nauəuə u məmə otətəi rəkis nəgətunian eiuə min iətəm kəutatig e niməfaki. Molkeikei məmə otəni pətigəm məmə Krīsto in ilis tapirəkis natimnati rəfin, kəni nəfaki min okəsotarəriə e nəgətunian eiuə min əha, mətəu-inu ilah nati əpnəpin əmə.

Pol tətəuəuən rəhan nəghatiən

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Krīsto İesu, iətəm Uhgın tətəitəpin rəkis iəu. İtimlau piatah Timoti iətuətig, ² kəni nikitimlau tətəgian məmə iəkuəghati kəm təmah e nauəuə u, iətəm iətuətəi mətuəhli=pinə kəm təmah nətəmimi rəha Uhgın əpəha Kolosi, inu piak min mine nəuvinik min e Krīsto iətəm nəutəhatətə əskasik lan. İtimlau iətuəfaki məmə nəuvirian mine nəməlinuian rəha Uhgın Tatə rəhatah in otəkeikei mətatig o təmah.

Pol təmənı-vivi Uhgın o nətəm Kolosi

³ Nian iəkəutəfaki o təmah kəm Uhgın u tatə rəha İərmənig İesu Krīsto, kəni nian rəfin iəutəni tagkiu kəm in o rəhan uək e nəmiəgəhian rəhatəmāh, ⁴ mətəu-inu itimah iəmotətəu məmə rəhatəmāh nəhatətəian təkəsik ohni mine nolkeikeian rəhatəmāh tatuvən o nətəmimi nətəm kəutəfaki. ⁵ Nəhatətəian mine nolkeikeian rəhatəmāh tol lanu lan mətəu itəmah nəkotəhrun vivi e nikitəmah məmə Uhgın otəfinə kəm təmah nati nak iətəm təmol əpenə-penə lan əpəha ilis e negəu e neai. Nəmotətəu rəkis natimnati min əha e nəghatiən pəhrin, inu nanusian təuvir rəha İesu Krīsto.

⁶ İkin min rəfin e nəhue nitəni min, nətəmimi kəutəni pətigəmian nanusian təuvir, kəni tətəuə e nəuan məteviə matol vivi nəmiəgəhian rəha nətəmimi tēpət. Tol əmə məmə inu nian itəmah nəmotətəu mətəhrun nıpəhrinian əha e nəuvirian rəha Uhgın, kəni tətəviə min mətəuə e rəhatəmāh nəmiəgəhian. ⁷ Inu suah u Epafra, tınəni rəkis nəghatiən u kəm təmah. In iətəmimi təuvir kəti iətəm in slef kəti rəha Krīsto itimlau min iətəm tatos rəhatimlau nəghatiən. In iətəmimi kəti tətəhtul əskasik o nolian uək rəha Krīsto, kəni mətasiru e təmah. ⁸ In təmənı kəm tımlau nolkeikeian rəhatəmāh iətəm Nərmın Rəha Uhgın tətəfinə kəm təmah, kəni nautolkeikei nətəmimi lan.

⁹ Tol lanu, nian itimah iəmotətəu nanusian əha, kəni iəutəfaki e nian rəfin o təmah. İəutəpuəh o Uhgın məmə in otətəlmin itəmah e rəhan nətəligian mine neinatigian pəh nəkotəhrun vivi rəfin nəuian.

¹⁰ Iautafaki lanu mämə naliuäkian rəhatəmah otəfən nisaiəñ kəm Uhgın pəh tol nikin tətəgiən ohni, kəni mämə rəhatəmah nəmiəgəhiən otəuə e nəuan iətəm təuvir o uək rəfin rəha Uhgın iətəm nautol. Pəh Uhgın otasiru e təmah mämə nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Iautafaki mämə nəsanəniən asoli rəha Uhgın otol itəmah nəkotəsanən e nian nərahian otuva. Pəh onəutəhtul əskasik kəni nətəligiən rəhatəmah təfəmah, kəni nagəniən tətətig e təmah, ¹² kəni nəkotəni kəm Tatə Uhgın mämə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm təmol. In təmol itəmah nəkotəhruahru, mämə nəkotəhrun nosiən nautə rəha Uhgın iətəm otəpanuva. Onəkotos rəhatəmah nautə təhmen e nətəmimi rəfin iətəm kəutəfaki mautaliuək e nəhəgəhəgiən rəha Uhgın.

¹³ Kəni Uhgın təmol lanəha nian in təmos rəkis itah e narməniəgiən rəha napinəpuian, minol itah kinəhuva e narməniəgiən rəha Nətın iətəm in tolkeikei pik. ¹⁴ Nətın təmos nimeitah, mos nalpinian rəhatah, kəni mitis itah e nalpinian rəha təfagə, inəha təmafəl itah e təfagə tərəh min rəhatah.

Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin

¹⁵ Nəti Uhgın iətəm nətəmimi kəmoteruh, in təhmen=pən əmə e rəhan tatə iətəm nətəmimi kəsotəhiən.

Aupən aupən aɡin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətın, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərməniəg e natimnati min rəfin u. ¹⁶ In ilis mətəu-inu in təmol natimnati min rəfin e nəhue niftəni u, mine neai, natimnati iətəm kateh ilah uə kəsehiən ilah, u nagelo min, mine iərmis min, mine narmin tərəh min, mine iərməniəg min rəfin. Kəni in təmol natimnati min rəfin u mämə rəhan.

¹⁷ Kəni in təmaupən matig rəkis e natimnati min rəfin. Kəni natimnati min rəfin kəutətig mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlim ilah.

¹⁸ Kəni in əmə tətəhtul aupən o niməfaki, kəni niməfaki in tatol uək təhmen=pən e nipətin, kəni in rəhn-kapə.

Kəni in nəukəti niməfaki, inəha in iətəmi iətəm in təmaupən nəmiəgəh itulin e nimisiən.

Tol lanəha, in ilis e natimnati min rəfin.

¹⁹ Uhgın nikin tagiən mämə e nətəligiən rəhan, nəmiəgəhiən mine nəsanəniən rəfin rəhan tətətig əmə e Kristo, kəni tol lanəha Kristo in ilis e natimnati min rəfin.

²⁰ Kəni e Kristo, Uhgın təmələhu nəməlinuian nian nira Kristo təmaiu e nigı kəməluau, kəni nətəmimi, mine nati miəgəh min, mine nagelo min, mine iərmis min, mine natimnati min rəfin kəməhuva motuhapumın ilah min e Narməniəgiən Rəha Uhgın.

E Kristo əmə Uhgın təmol natimnati min əha.

²¹ Aupən ikın, itəmah nəməutan isəu o Uhgın, kəni itəmah tikimır min rəhan e nətəligiən rəhatəmah, kəni nəmautol təfagə tərəh. ²² Mətəu rəueiu əha, Uhgın təmol mämə itəmah nəməhuva motol kətiəh e təmah min e nimisiən rəha Kristo u nipətin təməhkul e nigı kəməluau. Uhgın təmol lanəha mämə otos itəmah nəkəhuva iuəkır ohni, kəni məutəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatəmah nolliən tərəh min tikə, kəni Uhgın otəseruhiən nipəgnəmtin tərəh kəti e təmah mətəu nəkotəpiə. ²³ Natimnati min u tol lanəha nəmə itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən e Iesu. Nəmotətuə nanusiən təuvir iətəm tətəgətuə

natimnati iætəm Uhgín otol kəm təmäh əpəha e negəu e neai, kəni rəhatəmäh nətəligiən otəkeikei matəhtul əskasik e natimnati min əha. Nanusiən təuvir u, iætəm nəmautətəu rəkis, kəmatanus pətigəm ikin min e nitəni min, kəni iəu Pol, Uhgín təmauin lak məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir əha.

Pol tatol uək rəha niməfaki

²⁴ Nikik tagiən məmə iəkətəu nahməiən e nipətik o rəhatəmäh nəhatətəiən. Kristo tətətəu nahməiən e nipətin məmə niməfaki otair. Kəni e suaru kətiəh əmə, iəu min iətətəu nahməiən e nipətik o nipəti Kristo, u inu in niməfaki, məmə oteviə məskasik. Kəni tol lanu, uək iætəm Iesu tətətuəuin, iəkolkeikei məmə iəkəsiru e uək rəha Iesu o niməfaki, kəni mətətəu naməhiən ohni. ²⁵ Uhgín əmə təmləfəri iəu məmə iəkol uək e niməfaki rəhan. Rəueiu əha, iəkəhrun nasiruiən e təmäh e uək iætəm Uhgín təmələhu=pən e nəhlmək. Rəhak uək məmə iətəni pətigəm nəghatiən min rəfin rəha Uhgín pəh nəkotəhrun vivi, ²⁶ nəghatiən əha in nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgín iætəm tətətəhluəig o nətəmimi rəfin aupən ikin, mətəu rəueiu əha Uhgín tinitis nipətin kəm rəhan min nətəmimi.

²⁷ Kəni Uhgín nikin tagiən əmə məmə otəni pətigəm natimnati təuvir min rəha Iesu kəm təmäh, nətəm Nanihluə* min u kəsəniə məmə itəmäh nətəm Isrel, məmə onəkotəhrun min. Nəlpəkəuiən oneuən iætəm təuvir rəha Uhgín, tol lanəha, Kristo tamos nikitəmäh, kəni nəkotəhrun motəhatətə lan məmə onəkotos rəhan nəuviriən iætəm təuvir agin u əpəha e negəu e neai.

²⁸ Kəni itimah iəutəni pətigəm Kristo kəm nətəmimi rəfin. Kəni iəutəni əskasik məutəhgi-pəri nikiləh lan, kəni məutəgətun ilah e neinətiğiən təuvir, məmə ilah kəhuva nəfaki min iætəm kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən e Kristo. ²⁹ Iətol uək əskasik o nati əha, kəni nian rəfin iətol uək əskasik pik e nəsanəniən asoli rəha Kristo iætəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak.

2

Nəkotəkeikei mətəhatətə əskasik e Iesu

¹ Iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə iəu iətol uək əskasik agin o təmäh nətəm Kolosi, mine nətəm Laotisiə, mine nəuvein min nətəm kəutəfaki mətəu iəsehian ilah. ² Iətol uək lanu o nəfəriən nətəligiən rəhatəmäh rəfin, kəni məmə nikitəmäh rəfin otəsanən. Iəkolkeikei məmə itəmäh onəkotolkeikei itəmäh min, kəni tol lanəha, onəkəhuva kətiəh e nətəligiən mine nikin. Iətol uək o təmäh məmə onəkotəhrun vivi motəhrun rəfin nəghatiən pəhriən rəha Uhgín iætəm aupən tətətəhluəig mətəu rəueiu tiniətiğiəm=pa. Kəni nəlpəkəuiən oneuən əha, in Kristo, ³ iætəm Uhgín təmoriarun neinətiğiən mine nəhruniən təuvir min rəfin rəhan tətətiğ lan.

⁴ Iəu iətəghati lanu kəm təmäh o nasisiğiən e nəghatiən eiə min rəha nətəmimi iætəm tətəhiən o niuvi rəkisiən rəhatəmäh nətəligiən. ⁵ Tol mə iətətiğ pau isəu o təmäh, mətəu nikik təhti pik itəmäh. Kəni nikik tagiən pik mətəu-inu iəmətəu məmə rəhatəmäh nətəligiən kətiəh əmə, kəni itəmäh nəutəhatətə əskasik əmə e Kristo.

Rəhatəmäh nəmiəgəhiən otəkeikei mətətiğ əmə e Kristo.

⁶ Mətəu inko itəmäh nəmotos Kristo Iesu məmə in Iərməniğ rəhatəmäh, kəni onəkotəkeikei məutohtəu=pən əskasik in. ⁷ Otəskəlim Kristo tiəkis təhmen e nokı nigı tətəiuaiu mələs niftəni, kəni pəh rəhatəmäh nəmiəgəhiən teviə məskasik lan. Pəh rəhatəmäh nəhatətəiən otəkeikei meviə mətəskasik e

nian rəfin, nəhatətəiən inu kəməgətun itəmah lan aupən. Kəni nian rəfin otəkeikei məutəni kəm Uhgın məmə nikitəmah təməri məriauah e nagəiənən o natimnati iətəm təmol o təmah.

⁸ Otətəu vivi itəmah məmə nətəmimi kəsotaskəlīmīən kəni məsotiuvī minīən itəmah e nəgətunīən eiua min rəhalah. Nəgətun eiua min əha tatitəu=pən nətəlīgīən rəha nətəmimi əmə mine nəukəti lou min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. Nəghatīən min əha tatsipən e nətəlīgīən əuas min rəha nətəmimi, mətəu kəsotsipənīən e Kristo.

⁹ Kəni Kristo in Uhgın. Kəni in təmuva mos nīpəti iətəmimi təhmen e tah, kəni natimnati rəfin rəha Uhgın tətətig lan. ¹⁰ Kəni nian nəmotəhatətə e Kristo, kəni Uhgın in təməfən natimnati rəfin rəha nəuviriən kəm təmah. Kəni Kristo tətərmənīg e nətəmimi mine natimnati rəfin u kəutərmənīg e nəhue niftəni mine neai. ¹¹ Kəni nati kəti min e Kristo. Nian itəmah nəmotəhatətə lan, kəni in təməhgi=pən itəmah. Mətəu səniəmə nəhgi-pənīən rəha nīpətin u nətəmimi kəutol, mətəu nəhgi-pənīən rəha nikitəmah iətəm Iesu təmol. In təmətei rəkis nətəlīgīən mine nolīən tərəh min e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ¹² Kəni e nian kəməueiu itəmah e nəhu, in nəmtətīən kəti məmə nəmiəgəhiən aupən rəha təfagə tərəh rəhatəmah kəutohmīs kəni katitənim ilah Iesu. Kəni Uhgın təməmiəgəh min itəmah e nəmiəgəhiən vi min itəmah Iesu, mətəu-inu nəməutəhatətə e nəsanənīən asoli rəha Uhgın iətəm təmol Iesu təmiəgəh min e nimisiən.

¹³ Aupən ikīn, nian Uhgın təməsətei rəkis əhanəhiən nolīən tərəh min e nikitəmah, kəni e nəhmtīn, təhmen məmə itəmah nəmohmīs rəkis e nolīən tərəh min əha.* Mətəu nian nəməhuva motol kətīh itəmah Iesu, kəni Uhgın təmosmiəgəh min itəmah min. Uhgın təməfəl rəkis nolīən tərəh min rəhatah malu lan. ¹⁴ Nian kitah kəməutol nolīən tərəh, kəni kəməutəhti Lou rəha Mosis iətəm tətəni məmə okohmīs o nolīən tərəh min əha, kəni tatətu=pa nīpəgnəmti nəghatīən min kəm tah. Mətəu Uhgın təməhti=pən nəghatīən min əha e nigī kəməluau, kəni nəsanənīən rəhalah tikə. ¹⁵ E nigī kəməluau əha, Kristo in təməhpahu nəsanənīən rəha iərmənīg min rəfin, kəni təmərəkīn narmənīgīən rəha iərmīs min təhmen=pən məmə in təməhpahu ilah e nəluaginīən asoli kəti. Kəni rəueiu əha, in təmol rəhan tikimīr min kəməhuva nati əpnəpīn əmə e nəhmti nətəmimi.

Iesu tətərmənīg e təmah

¹⁶ Tol min lanəha, nəsotəlīgīən e nəghatīən rəha nətəmimi nətəm kəutələhu pəsig məmə nəsotolīən natimnati nəuvein, məsotunīən nauənīən kəti uə məsotəmmīən nəmmīnīən kəti. Sotətəlīgīən e nəghatīən rəhalah iətəm kəutəni məmə nəkol natimnati min u e nian asim min, uə e nian rəha məuīg vi min, uə e nian rəha Sapət. ¹⁷ Lou min u rəhalah əha kəutəghati lan, kəutəgətun=pən nīpəhrīənīən kəti iətəm tətuva, mətəu nīpəhrīənīən əha, in Kristo pisin əmə.

¹⁸ Nətəmimi nəuvein kəutəfəri pik mətəu-inu ilah kəutəni məmə kinauteruh nəməhlairīən min nəuvein iətəm nīpətīlah tatīg. Ilah kəutəni kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol natimnati nəuvein iətəm tətəgətun məmə rəhatəmah nətəlīgīən teiuau, kəni itəmah onəkotəkeikei məutəfaki kəm nagelo min. Sotohtəu-pənīən nətəlīgīən rəhalah. Nətəlīgīən min əha iətəmimi əmə tatol. Kəni nəmə nəkotohtəu=pən nəghatīən rəhalah, itəmah

2:7 Efəs 3:17   **2:9** Jon 1:14,16   **2:10** Efəs 1:21-22   **2:11** Rom 2:29   **2:12** Rom 6:4   * **2:13**
Nian iətəmimi kəti təsəhatətə əhanəhiən e Iesu Kristo, rəhan təfagə taskəlīm matīg isəu o Uhgın. Rəhan nəmiəgəhiən pəhrīən ilau Uhgın tikə, kəni təhmen məmə narmīn təmīmīs.   **2:13** Efəs 2:1,4-5   **2:14**
Efəs 2:14-16; 1Pitə 2:24   **2:16** Rom 14:1-13   **2:17** Hip 8:5

onəkotəmkarəpən e rəhatəmah nəmiəgəhiən. Mətəu nətəmi min əha kəutəfəri ilah o nati nipətīn tikə. ¹⁹ Nətəmi min əha kəsotəskəlīmīən nəgətunīən pəhriən rəha Kristo tīəkis məsotolīən kətīah ilah Kristo. Mətəu Iesu təhmen=pən məmə in rəhn-kapə niməfaki konu niməfaki in nipətī Kristo. E nolīən kətīah min təhmen=pən e nipətī iətəmimi, u iətəm tatilpīn ikin e nəuaniləuis min tatuvən e nīkilkīlīn, kəni Kristo tatol min nati kətīah e niməfaki rəhan məmə niməfaki otəskasik, kəni mateviə e nəmiəgəhiən vi iətəm Uhgīn tatol tateviə.

Nəmotos nəmiəgəhiən vi mətəu itəmah nəmotol kətīah e Kristo

²⁰ Nian nəmotəhatətə e Kristo, in təhmen məmə nəmohmis itəmah min. Kəni mətəu-inu lou təsuvaīən o iətəmimi iətəm tēmimis, kəni nəukətī lou min iətəm tətəghati e natimnati rəha nəhue niftəni əmə, nəsanəniən rəhalah tikə məmə okotərməniəg e təmah. Tol lanəha, iətətapuah o təmah məmə, təhro itəmah nautohtəu=pən lou min rəha nəhue niftəni mine, inəha nəghatiən əuas min iətəm kəutəni məmə, ²¹ “Səskəlīmīən nati u,” uə “Sun askəuviniən nati u,” uə “Sekiən nati u.” ²² Mətəu nəghatiən min u təmsipən e nətəligiən rəha iətəmimi. Ilah kəutəghati əmə e natimnati rəha nəhue niftəni u, təhmen=pən e nəuanīən nəuvein, mine nəmnimīən nəuvein. Mətəu natimnati min u, ko təsasiruiən, kəni təsərəkinīən nīkitəmah, mətəu-inu e nian onəkotos uə nəkotun, kəni tikə min.

²³ İəkəhrun məmə nian nəuteruh nəghatiən min əha, nəkotəni məmə kəta nəghatiən aɡin min nəuvein. Ilah kəutəni məmə nətəmimi okotəfaki lanu lan uə lanəha lan, kəni ilah kəutəni məmə okotol rəhalah nətəligiən teiuaiu lanu uə lanəha, kəni ilah kəutəni min məmə nətəmimi okotəkeikei məuteruh vivi nipətīlah min lanu uə lanəha e nolīən iətəm in tīəkis o nipətīlah. Mətəu iətəni=pinə kəm təmah məmə nəghatiən min əha, rəhalah nəsanəniən tikə məmə otəhtipəsīəg e nətəligiən tərəh min mine nolīən tərəh min u, nətəmimi kautol e nipətīlah.

3

¹ Mətəu-inu Uhgīn təmosmiəgəh min itəmah min Kristo, kəni tol lanəha, rəueiu əha itəmah onəkotəkeikei mautil nīkitəmah tətətig əskasik e natimnati iətəm tətətig əpəha e negəu rəha Uhgīn, ikin əha Iesu tətəharəg ikin e nīkali Uhgīn maru, ikin əha, ikin ima nəsanəniən mine nisīaiən. ² Itəmah onəkotəkeikei mautil rəhatəmah nətəligiən tətətig əmə e negəu rəha Uhgīn, kəni pəh nətəligiən rəhatəmah otəsətiəni e natimnati rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu itəmah nəmohmis itəmah Kristo, inəha nolīən rəha nəmiəgəhiən əuas rəhatəmah kəmohmis, kəni nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmah kəutəhluaig ilah Kristo iətəm tətətig e negəu e neai ilau Uhgīn. Nəmiəgəhiən vi u, nətəmimi kəsoteruhiən. ⁴ Nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmah in e Kristo əmə. Kəni nian Kristo otitəlig=pə min, kəni Uhgīn otəgətun Kristo kitah min kəm nətəmimi rəfin, kəni ilah okoteruh nəuviriən mine nəsanəniən rəhan.

Suaru əhruahru

⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeikei motəpəh aɡin nolīən tərəh min rəha nəhue niftəni, nolīən tərəh tol min lanu; nipətən mine nəman mine, kautit onəuan ilah min; ilah kautol nolīən tərəh tol naulisiən o nəniən; ilah kotalkeikei pik ilah min o nolīən tərəh; təfagə tərəh tēpət e rəhalah nətəligiən; ilah nəvərəs, kəni nolīən əha təhmen=pən məmə kəutəfaki kəm narmi nati min, inəha, kəutləfəri natimnati min rəha nəhue niftəni ilis tapirəkis Uhgīn. ⁶ Nolīən

tərah min əha tatol niki Uhgın tətahmə, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kautol noliən tərəh min əha. ⁷ Aupən ikın, noliən tərəh min əha kəutarməniğ e rəhatəmah nəmiəğəhiən, nəmautol ilah nian rəfin.

⁸ Mətau rəueiu əha, nəkotəkeikei motos rəkis ilah e rəhatəmah nəmiəğəhiən, kəni otol min lanəha: niəməha təsol minian itəmah; nikitəmah mine nəhlitəmah təsatipahal-atipahal pikian təhmen e kalualua; solian ik kəm nətəmimi; səni rahien nətəmimi; səniə nəghatiən iətəm tol naulisiən o nəniən.

⁹ Soteiuəiən e təmah min mətau-inu itəmah nəmotəpeg rəkis nətəligiən əuas rəhatəmah, kəni motəpəh rəhan noliən tərəh min, ¹⁰ kəni nəməhuvən e nətəligiən vi. Uhgın tətəfinə nəmiəğəhiən vi u kəm təmah, matol məmə itəmah onəkəhuva motol əmə məmə in mine. Kəni pəh nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Mətau e natimnati min əha, in nati ənpərin əmə nəmə ik iətəm İsrel, uə səniəmə ik iətəm İsrel; nəmə kəməhgi=pən ik uə kəsəhgi-pəniən ik; nəmə nəmol vivi skul uə nəsol viviən skul; nəmə ik slef əmə kəti uə ik səniəmə slef kəti. Mətau nati asoli in Kristo, kəni tətətiğ e nəmiəğəhiən rəhatah rəfin u kəutəhatətə lan.

¹² Uhgın təmolkeikei itəmah, kəni miətəpin itəmah məmə rəhan min. Kəni tol min lanu: nikitəmah otəkeikei matitəgit o nətəmimi; mautol təuvir kəm nətəmimi; rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətətiğ ləhtəni; itəmah nətəm mətiğ; kəni nətəligiən rəhatəmah otəfəməh. Otol nəghatiən min əha, təhmen=pən məmə nəutəhuvən e napən vi rəha Uhgın. ¹³ Nian suah kəti otol nati kəti otəsəhmenian e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiən ohni. Nəmə suah kəti tatol tərəh e təmah kəti, pəh nəsotalpiniən motos əmə timis e nikitəmah, mətau nəkotəkeikei məutalu lan kəni mautol təuvir əmə kəm iətəmi u. Sotaskəlim iəkisiən noliən tərəh rəha iətəmimi təmol kəm təmah e nikitəmah, mətau nəkotol təuvir kəm in, təhmen=pən əmə məmə lərməniğ təsaskəlim iəkisiən noliən tərəh rəhatah e nikin, mətau in tatol təuvir əmə kəm təh. ¹⁴ Nati agin u iətəm otəkeikei mətətiğ e nikitəmah, in nolkeikeiən. Otos məhuvən lan təhmen=pən məmə napən təuvir rəha Uhgın. Nian onəkotolkeikei itəmah min, kəni tol itəmah nəkəhuva kətiəh.

¹⁵ Otos nəməlinuian rəha Kristo pəh in tətərməniğ e nikitəmah, mətau inko Uhgın təmauin e təmah məmə nəkəhuva motol kətiəh, kəni məutətiğ əmə e nəməlinuian. Kəni nian rəfin otəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ¹⁶ Otəgətun itəmah min e nəghatiən rəha Kristo, kəni motəni e nətəligiən təuvir kəm təmah min məmə nəkotəkeikei mautol, məsotəpəhiən. Otəni nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfəki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Nərmən Rəha Uhgın. Otəni ilah rəfin təhmen=pən e nəni-viviən kəti iətəm tatsipən e nikitəmah matuvən kəm Uhgın. İnəha e noliən min əha, pəh nəghatiən təuvir rəha Kristo tətətiğ mətəmiəğəh məteviə vivi e nikitəmah e nian min rəfin. ¹⁷ Kitəh u nəhlmi lərməniğ İesu min, kəni tol lanəha, natimnati rəfin u nautol, mine nəghatiən min rəfin u nautəni, mətau nəkotol əmə e nərgi lərməniğ İesu. Kəni nian rəfin itəmah onəkotəkeikei motəni kəm Uhgın, tətə rəhatah, məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm təmah.

Noliən əhruahru rəha tatə, mine məmə, mine kəlkələh min

¹⁸ Nipətan, otisiai nərməniğiən rəha nəman min rəhatəmah, təhmen=pən əmə məmə pətan u in tətəfəki in otəkeikei mol lanəha.

¹⁹ Kəni nəman, otolkeikei rəhatəmah niṗətan, kəni motol təuvir kəm lah, mətəu sotoliən rəhatəmah narməniḡiən məmə nəkotol=pən əmə rəhatəmah niṗətan.

²⁰ Kəlkələh min, otisiai rəhatəmah tatə mine məmə nian rəfin, mətəu-inu İərməniḡ rəhatah nikin otagiən o nolian əha.

²¹ İtəmah tatə min, sotolian nalpinian tapirəkis nərahian iətəm kəlkələh min kautol, məmə nikilah otahmə ohni. Mətəu nəmə nəkotol lanəha e lah, kəni rəhalah nətəliḡiən in oteiuaiu.

Nolian rəha slef mine rəhan İərməniḡ

²² Slef min, nian rəfin onəkotəkeikei motol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kəuteh itəmah lan məmə nikilah otagiən o təmah. Mətəu itəmah onəkotəkeikei motol uək e nikitəmah pəhriən o nəfəniən nisaiən kəm Uhgın. ²³ Uək nak iətəm nautol, otol e nikitəmah rəfin təhmen əmə məmə nautol uək rəha İərməniḡ rəhatah, səniəmə nautol uək rəha iətəmi əmə. ²⁴ Mətəu-inu onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə İərməniḡ rəhatah in otəfinə nətəouiən əhruahru rəha natimnati min iətəm nautol ilah. Nətəouiən əha Uhgın tinəni rəkis məmə otəfinə kəm nenətin min. ?Kəni nəkotəhrun nati u? Nautol uək rəha suah əha İərməniḡ pəhriən rəhatah, in İərməniḡ Kristo. ²⁵ Mətəu iətəmi iətəm tatol tərəh, in otos əhruahru min nəuan nətəouiən rəhan o nolian tərəh, mətəu-inu Uhgın, in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

4

¹ İtəmah nətəmi asoli min u nəutərməniḡ, onəkotəkeikei mautil təhruahru kəni məhmen o rəhatəmah slef min, mətəu-inu itəmah min nəkotəkeikei motəhrun məmə rəhatəmah min İətəmi asoli in tətatiḡ min əpəha e negəu e neal.

Pol təməḡətuən ilah

² İtəmah onəkotəkeikei məutəḡhati=pən kəm Uhgın e nəfakiən e nian rəfin. Kəni nian onətəfaki, rəhatəmah nətəliḡiən otəkeikei mətatig lan, kəni nian rəfin aḡin nəkotəkeikei məutəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tətəḡiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ³ Kəni iəu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei məutəfaki min o təmah min, məmə Uhgın otərəh e suaru məmə iəkotəni pətəḡəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. İəmatəni pətəḡəm nəḡhatian u inu, kəni kahtipəsəḡ=pən lak ohni e kaləpus. ⁴ Otəfaki məmə iətəni pətəḡəm nəḡhatian əha təhruahru kəni məpiə vivi təhmen əmə məmə iəkəkeikei mol lanəha.

⁵ İtəmah nətəm nəutəfaki, pəh nətəm kəsotəfakiən kotəh=pən İesu e nolian min rəhatəmah, kəni e nian rəfin onəkotəkeikei mauteh vivi məmə nolian min mine nəḡhatian min rəhatəmah otuvi Nanihluə min kəhuva o İesu. ⁶ İtəmah nəkotəkeikei məutəḡhati vivi kəm lah e nəḡhatian min əmə u iətəm təuvir kəni mətəhian, kəni pəh ilah okotətəu nəḡhatian min əha məmə kotəuvir. Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun vivi suaru min o nuhalpinian nəḡhatian min rəhalah iətəm kəutətapuəh o rəhatəmah nəhatətəiən e İesu.

Pol təməhliṗən suah mil kətian o lah

⁷⁻⁸ İtəhli=pinə piatah iətəm təuvir, Tikəkəs, in tatuvnə o təmah o nati keiu əmə məmə in otanus nəḡhatian rəfin rəhatiməh kəm təmah, kəni in otəfəri

nətəligiən rəhatəmah. In piatah kəti iətəm iəu iəkolkəikei pik. Nian rəfin in tətəhtul maru o nasiruiən lak e uək rəha İərməniġ. ⁹ In tatuvnə ilau piatah Onesiməs. Nian rəfin in tətəhatətə əskasik e İesu, kəni itimah iəkotolkəikei pik in. In iətəmi kəti rəhatəmah. İlau okuəni kəm təmah nanusiən rəha natimnati rəfin u ikinu.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹⁰ Aristakəs in tətətiġ e kaləpus itimlau min. In tətahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni Mak, in pia Panəpəs, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir rəhan kəm təmah. İtmah nəmotos rəkis rəhak nəghatiən ohni. Nəmə in otuvnə imatəmah ikin, kəni nəkotit məhuvən mauteruh vivi. ¹¹ Kəni Josuə Jastəs, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir rəhan kəm təmah. E nəuaniləuis min rəha İsrəl iətəm kəutəhatətə e İesu, suah milahal əmə əha, ilahal kəhlasiru lak e uək rəha negəu rəha Uhgın. Kəni suah milahal əha, ilahal kəhlasiru pik lak e nian əskasik min iətəm tətəuva e rəhak nəmığəhiən.

¹² Epafras in rəhatəmah kəti iətəmi, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. In iətəmi kəti nian rəfin tatol uək rəha İesu Kristo, kəni e nian rəfin in tətəfaki əskasik o təmah. In tətəpuəh o Uhgın məmə itəmah onəkotəhtul əskasik, kəni mohməhtə motəhrun vivi natimnati rəfin iətəm Uhgın tolkeikei. ¹³ İəkəhrun nəniən kəm təmah məmə suah u in tatol uək əskasik o nasiruiən e təmah, mine nətəm Laotisiə, mine nətəm Hierapolis. ¹⁴ Toktə Luk iətəm kitah kətolkeikei pik, mine suah u Timəs, ilau min kətuahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. ¹⁵ Otahli=pən min rəhak nəghatiən təuvir kəm piatah mine nəuvinitah min əpəha Laotisiə, mine pətan əha Nimfa, mine nətəm kəutəfaki e nian min rəfin əha iman ikin.

¹⁶ Mətəu e nian onəkotəfin rəkis rəhak u nauəuə, kəni motəkeikei motahli=pən kəm nətəm Laotisiə məmə ilah okotəfin min kəm nətəmi rəha niməfaki əha ikin. Kəni e nolien kətiəh min, itəmah onəkotəkeikei motəfin min nauəuə rəha nətəm Laotisiə.

¹⁷ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəni=pən kəm Akipəs məmə in otəkeikei mol rəfin uək iətəm İərməniġ rəhatah in təməfən kəm in məmə otol.

¹⁸ İəu Pol, iatos pen mətətəi əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Sotaluiən məmə kəməfən iəu e kaləpus, kəni kəlis iəu e sen, kəni iətətiġ əhanəh.

Pəh Uhgın otətəuati e rəhan nəuviriən tətətiġ o təmah.

1 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki mın ikin Təsalonaikə

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətuəuin niməfaki əpəha Təsalonaikə e nu keiu o kisi əmə tinuvən rəkis, kəni in niməfaki vi kəti. Nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei moteviə e nəmiəgəhiən rəhalah. İlah nəuvein, kəməhuvən e nian iəkis mın mətəu-inu kəutəhatətə e Kristo. Kəni nəuvein kəsotəhrun vivian nian iətəm İesu otitəlig=pa mın lan e nəhue niftəni. Nəuvein nikilah təhti məmə İesu otuva uəhai mın əmə. Kəni motəruru məmə nətəmimi kəməhmis uərisig e İesu titəlig=pa mın, otəhro e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhalah, kəni mol nəhatətəian rəhalah təskasik. Kəni molkeikei məmə otəfan nəgətunian nəuvein iətəm təhruahru o nitəlig=pa minian rəha İesu Kristo.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs,* mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah mın u niməfaki ikin Təsalonaikə, u itəmah u nətəmimi rəha Tatə Uhgın mine İərməniğ İesu Kristo.

Pəh Uhgın otətuati e rəhan nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

² Nian rəfin, iəhləni=pən kəm Uhgın məmə nikitimahal tətəgiən o təmah rəfin, kəni məhləfaki o təmah e nəfakiən rəhatimahal. ³ Nian iəhləfaki kəm Tatə Uhgın, nikitəmahal təgiən mətəu-inu nian rəfin nikitimahal tətəhti nati kisi, kəti u rəhatəmah uək iətəm tatsipən e nəhatətəian rəhatəmah, mine rəhatəmah uək əskasik o nasiruan e nətəmimi iətəm tatsipən e nolkeikeian rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikiən rəhatəmah e nian iəkis mın iətəm kəutəhuya e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni nəkotol lanəha mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e İərməniğ İesu Kristo.

⁴ Piak mın mine nəuvinik mın iətəm Uhgın tolkeikei itəmah. Nikitimahal təgiən mın o təmah mətəu-inu iəkləhrun məmə Uhgın təmitəpən itəmah. ⁵ Kəni iəkləhrun nati u, mətəu-inu nanusian təuvir iətəm iəməhləni kəm təmah, səniəmə təmuva e nəghatiən əmə, mətəu təmuva mın e nəsanəniən, mine Nərmın Rəha Uhgın, kəni kitah kotəhrun vivi məmə in nəpəhrəniən. Kəni nian kitah kəməutatig, nəkotəhrun məmə noliən rəhatimah in təuvir məmə otasiru e təmah. ⁶ Kəni iəmleruh məmə itəmah nəmotisikəuvin itəmah mine İərməniğ e noliən u: nəmotos pau nəhməian əsoli, mətəu nəmotos nəghatiən e nəkin əgiən iətəm Nərmın Rəha Uhgın təməfin.

⁷ Tol lanəha, e noliən rəhatəmah nəmotəgətun suaru təuvir kəti kəm nəfaki mın əpəha Masetoniə mine Akaiə kotisikəuvin itəmah. ⁸ Nəmotəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın təhmen e təui təmasək kətəu ikin mın rəfin, kəni səniəmə əpəha Masetoniə mine Akaiə əmə, mətəu nətəmimi ikin mın rəfin kinotəhrun rəkis rəhatəmah nəhatətəian. Tol lanəha, iəsləni pətigəmiən nanusian rəha nəhatətəian rəhatəmah, ⁹ mətəu-inu nətəmimi rəha Masetoniə mine Akaiə, ilah aru kəutəni pətigəm məmə nian iəməhuya moteruh itəmah,

* 1:1 E nəghatiən Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus"

nikitəmah tagiən o nətəuiən nəghatiən rəhatimahal. Kəutəni pətigəm məmə itəmah nəmotəuhlin nəmtəhtəmah e narmi nati min u kəmol əmə ilah, kəni mautəhuərisig e Uhgın iətəm tətəmiəgəh, kəni in Uhgın pəhriən, ¹⁰ kəni nəutəhtəhni Nətın məmə otitəlig=pa min e negəu e neai muva min e nəhue niftəni. Nətın u in Iesu, iətəm tətəmiə e nigı kəluau, kəni Uhgın təmosmiəgəh in e nımisiən. Kəni in otosmiəgəh itah e nalpinian mine niəməha rəha Uhgın iətəm tətəva.

2

Uək rəha Pol əpəha Təsalonaike

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nəkotəhrun məmə nian itimahal iəmluva mihleruh itəmah, nuvaiən rəhatimahal, in səniəmə tol nati əpnəpın əmə lan, mətəu təmol nəuan. ² Kəni itəmah nəkotəhrun məmə inəha Filipai, nətəmiə kəmotol tərəh e timahal, kəni motəhi motəni rah itəmahal, mətəu Uhgın rəhatah təmasiru e timahal, kəni itimahal iəsləginian e nəni pətigəmiən rəhan nanusiən təuvir kəm təmah, nati əpnəpın nətəmiə kəmotalkut məmə okotəniəhu itimahal. ³ Tol lanəha mətəu-inu rəhatimahal nəghatiən o ni-uvian rəhatəmah nətəligiən təsisiəniən e nətəligiən tərəh min uə nikin iətəm təəhruahruian, kəni iəslalkutiən o neiuəiən e təmah. ⁴ Kəpə, iəslolien lanəha. Mətəu nian iəhləghati, iəkləhrun məmə Uhgın təməsal=pən rəkis e nikitimahal, kəni məni məmə itimahal iəkləhmen məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, kəni in təmələhu=pən e nəhlmitimahal. Kəni iəsləghatiən məmə nətəmiə nikiləh otəgiən o timahal, mətəu iəhləghati məmə Uhgın nikin otəgiən o timahal, kəni in Uhgın iətəm tətəsal=pən e nikitimahal. ⁵ Nəkotəhrun məmə itimahal iəsluvaian o təmah məmə iəkliuvi nətəligiən rəhatəmah e nəghatiən ətəhiən min. Kəni iəsləni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm təmah məmə iəkləh rəhatəmah məni. Kəni Uhgın, in təhrun nikitimahal məmə nəghatiən u in niəhriənian. ⁶ Itimahal iəsluvaian məmə itəmah kəti uə iətəmiə əpnəpın əmə kəti otəfəri itimahal.

⁷ Kəni nati kəti min, mətəu-inu itimahal aposil miləhal rəha Kristo, iəkləhrun nəniən məmə nəkotəkeikei motisiəi itimahal təhmen e iətəmi əsoli miləhal, mətəu iəməslolien. Nian kəməutatig, nolien rəhatimahal timətig təhmen e məmə kəti iətəm tətəh vivi nənətin min, matol timətig o lah.

⁸ Nikitimahal tagiən məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, mətəu səniəmə məmə iəhləni pətigəm əmə, mətəu iəmhəl natimnati rəfin iətəm iəkləhrun nolien məmə otəsiəu e təmah. In təhmen məmə iəmhələfəni nəmiəgəhiən rəhatimahal, mətəu-inu itimahal iəmhələfəni itəmah, kəni nəməhuva rəhatimahal nətəmiə. ⁹ Piak min mine nəuvinik min. ?Nikitəmah təhti, uə kəpə, uək əskəsik iətəm iəmahləl? Nian itimahal iəməhləni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm təmah, itimahal iəmahləl uək e nəhlmitimahal ləpləpın mətəuərus=pən lapin o nosiən məni məmə iəslətapəhiən o məni o təmah.

¹⁰ Itəmah mine Uhgın, nəmoteruh kəni motəhrun nəni pətigəmiən məmə nian iəməhlətiə kitəh min itəmah nəfəki min, nolien rəhatimahal in təhruahru, kəni Uhgın tətəgiən lan, kəni iətəmiə kəti təsosiən niəpəgnəmtin kəti iətəm tərəh o timahal. ¹¹ Itəmah nəkotəhrun məmə itimahal iəmahləl təuvir kəm təmah rəfin təhmen e tatə kəti tətəh vivi nənətin min. ¹² Kəni e nolien kətəh əmə, iəhləh əskəsik itəmah, kəni məhləfəri rəhatəmah nətəligiən, məhlətapəh əskəsik məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nikin tagiən lan. Uhgın u, tətəuin e təmah məmə nəkəhuva e narməniəgiən mine nəuviriən rəhan.

¹³ Kəni nian rəfin, itimahal iəhləni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu nian nəmotos nəghatıən rəha Uhgın iətəm nəmotətəu o timahal, kəni motos tatig e nikitəmah, kəni nikitəmah təəhtıən məmə in nəghatıən rəha nətəmimi əmə, mətəu nikitəmah təhti məmə in nəghatıən rəha Uhgın, kəni pəhriən in nəghatıən rəhan. Kəni nəghatıən u tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah, u nətəm nəutəni nıpəhriənıən lan. ¹⁴ Kəni piak mın mine nəuvinik mın. Nətəmimi imatəmah əhruahru ikin, kəmotol tərəh e təmah mətəu-inu nəməutəhatətə e Kristo İesu. İtəmah nəkotəhmen e nətəmimi rəha nıməfaki mın rəha Uhgın əpəha ikin Jutiə. İlah nətəm İsrəl əhruahru, mətəu rəhalah aru nətəmi asoli mın kəmotol nərahıən e lah nian kəmotəhatətə e Kristo İesu. ¹⁵ Nətəmi asoli mın u, kəmotuhamu İərmənig İesu, mine iəni mın, kəni motəhgi pətigəm itimah iəkohiet. Noliən rəhalah tatol niki Uhgın təsagıənıən, kəni ilah tikimır mın o nətəmimi rəfin, ¹⁶ mətəu-inu nətəmi asoli mın u kəutalkut məmə okotəniəhu itimah o nəghatıən kəm Nanihluə* mın məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. E noliən əha, ilah kotoriarun rəhalah noliən tərəh mətəuərus təhmen. Mətəu rəueiə əha, niəməha mine nalpıniən rəha Uhgın tinuva o lah.

Pol təmolkeikei məmə oteruh ilah

¹⁷ Piak mın mine nəuvinik mın. Nian iəmhluvən isəu o təmah nian nəuan nəuvetin əmə, mətəu iəmhlokeikei pik məmə iəkləruh mın itəmah. Nıpəhriənıən, nıpətıtah isəu o tah mın mətəu nətəligiən rəhatəh kətiəh. Kəni iəməhlakut pik məmə iəklitəlig mihləruh itəmah, ¹⁸ mətəu-inu iəmhlokeikei məmə iəkluvnə o təmah. İəu, Pol, iəmalluk nian tətət, mətəu Setən təməhtıpəsıg e suaru o timahal. ¹⁹ ?Təhro iəklolkeikei pik məmə iəkləruh mın itəmah? ?Tol lanəha mətəu-inu, nian İərmənig İesu otuva mın, pəh mın u iəmlələhu=pən nətəligiən əskasik rəhatımahal e lah məmə ilah nəua uək təuvır rəhatımahal? ?Kəni nikitimahal otagiən mın o pəh mın? ?Kəni pəh mın u in rəhatımahal nətəuiən iətəm nikitimahal otagiən e lah? ?İtəmah, uə kəpə? Əuəh, itəmah u. ²⁰ Nıpəhriənıən, itimahal iəhlətəu təuvır o təmah, kəni nikitimahal tagiən o təmah.

3

¹ Tol lanəha, nian nikitimahal təməpəu kəni iuəkır nikitimahal titəgit, mətəu-inu itimahal iəkləruru məmə nəutatig təuvır uə kəpə, kəni itimahal iəmhlegəhan məmə iəu mine Sailəs iəkuatig Atens, ² iəmuahli=pinə Timoti məmə in otuvnə meruh itəmah. In piatah kəti iətəm tatol uək rəha Uhgın itimahal mın o nəni pətigəmıən nənusiən təuvır rəha Kristo. In təmuvnə o təmah məmə otasıru e təmah məfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni mol itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən, ³ məmə nərahıən iətəm tətəva o təmah rəueiə, kə təsolıən nikitəmah təhti pik. Nəkotəhrun rəkis məmə in nətəligiən rəha Uhgın məmə nətəmimi okotol tərəh e tah lanəha. ⁴ Nıpəhriənıən, nian iəməhlatig kitah mın itəmah, iəməhləkeikei məhləni kəm təmah məmə okol tərəh e təmah. Kəni itəmah nəkotəhrun vivi məmə tinuva mol nıpəhriən lan təhmen əmə məmə itimahal iəmhləni mine. ⁵ Kəni o nati əha, nian iəməşəruıniən məmə natigiən rəhatəmah təhro, kəni nıki k təməpəu kəni iuəkır nıki k titəgit, kəni iəməhli=pinə Timoti məmə otuvnə meruh-to rəhatəmah nəhatətəiən, məmə tatəskasik əhanəh, uə kəpə. İəməgin məmə e suaru kəti, Setən u iətəmimi rəha nəfən-əfəniən, in təməfən-əfən kəm

2:13 2Təs 2:13   **2:14** Uək 17:5   **2:15** Uək 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19   * **2:16** Nanihluə, İanihluə
– Afın-to e tiksınarı.   **2:19** Fil 2:15-16; 4:1; 2Təs 1:4   **3:1** Uək 17:15   **3:2** Uək 16:1-3   **3:3**
2Tim 3:12

təmah, kəni nəkotəmkarəpən e nəhatətəiən rəhatəmah, kəni uək rəhatimahal in tol nati əpnəpən əmə.

Timoti təməni pətigəm nanusian təuvir

⁶ Kəni rəueiu əha, Timoti təmətəlig=pa mən o tımlau, kəni matos nanusian təuvir e rəhatəmah nəhatətəiən mine nolkeikeiən. Təməni=pa kəm tımlau məmə nikitəmah tətəhti əhanəh itimahal, təhmen əmə məmə itimahal iəklolkeikei məmə iəkləruh itəmah. ⁷ Tol lanəha, piak mən mine nəuvinik mən, nati əpnəpən iəmhlatig e nərahian, kəni mihlətəu nahməiən, mətəu nanusian rəha nəhatətəiən rəhatəmah təməfəri rəhatimahal nətəligiən o təmah. ⁸ Nian iəmləos nanusian məmə nautəhtul əskasik əhanəh o İərməniğ, kəni iəklətəu məmə inhlos mən nəməiğəhiən. ⁹ Nian iəkləhtul e nəhmti Uğin, nəgiəniən rəhatimahal o təmah in iəhgin, kəni iəkləni kəm Uğin məmə nikitimahal tagiən pik o təmah. ¹⁰ E nian rəfin, ləniən mine lapin, iəhləfaki əskasik məmə iəkləruh mən itəmah, kəni mihləgətun itəmah e nati nak nəkotəruru əhanəh məmə rəhatəmah nəhatətəiən oteviə məskasik.

¹¹ Kəni pəh rəhatah Uğin aru, u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu rəhatah, kuol suaru rəhatimahal məmə iəkluvnə mihleh itəmah. ¹² Pəh İərməniğ otol nolkeikeiən rəhatəmah otepət məri məriəuəh o təmah mine nətəmimi rəfin, təhmen e nolkeikeiən rəhatimahal o təmah tepət. ¹³ Pəh in otol nikitəmah otəsanən məmə, nian İərməniğ İesu tətuva mən ilah rəhan mən nətəmimi, kəni nəkotəhtul e nəhmti rəhatah Uğin u Tatə rəhatah, kəni nəkotəhlan kəni nolian tərəh tikə e təmah.

4

Nəməiğəhiən rəhatəmah təkeikei mol Uğin nikin tagiən

¹ Piak mən mine nəuvinik mən, rəueiu iəkəkeikei məğhati e natimnati mən nəuvein. İəmləgətun rəkis itəmah e nolian iətəm nəkotol məmə Uğin nikin otagiən o təmah. Kəni pəhriən, onəkotol lanəha. Kəni rəueiu iəhlətapuəh o təmah kəni məhlətapuəh əskasik e İərməniğ İesu məmə nautol təhmin mən lanko. ² Otol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun suaru iətəm iəmləgətun itəmah lan, kəni İərməniğ İesu təməfa nəpətiən məmə iəkləgətun itəmah lan.

³ Nətəligiən rəha Uğin məmə in təmələhu kalin itəmah məmə rəhan mən məmə nəkotol nati iətəm təhruahru vivi: sotohtəu-pəniən suaru rəha nıpətan mine nəman iətəm kəutit oneuən ilah mən. ⁴ İtəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motərməniğ e nıpətitəmah e nolian iətəm təuvir məhruahru kəni kisai. ⁵ Sotolian nolian rəha nıtəu-pəniən nətəligiən əskasik o nit oneuəniən pətan uə iərman. Nolian əha rəha nətəm kəsotəfakiən motəruru Uğin. ⁶ Kəni e natimnati mən əha, sotolian tərəh e piatəmah mən e nakləhiən e pətan rəha iətəmi pişin. İərməniğ otol nalpiniən kəm nətəmimi mən u iətəm kəutol nolian mən iətəm tol lanəha, kəni inhləni rəkis nati u kəm təmah o nəhgi-pəriən itəmah. ⁷ Tol lanəha mətəu Uğin təməsauniən e təh məmə okotəmiəkmik e nəhmtin, okotətig e nəməiğəhiən iətəm kəmotələhu kalin məmə rəhan. ⁸ Tol lanəha, iətəm tətəuhlin nəmtəhn e nəğhatiən əha, səniəmə tətəuhlin nəmtəhn kəm iətəmimi, mətəu tətəuhlin nəmtəhn kəm Uğin iətəm təməfa Nərmən Rəhan kəm təmah.

⁹ Nəkotəhrun rəkis nolian rəha nolkeikeiən itəmah iəfaki mən, kəni təşəhmenian mən məmə iəkətei e nauəuə, mətəu Uğin tinəgətun rəkis itəmah o nolkeikeiən itəmah mən. ¹⁰ Kəni pəhriən, nəkotolkeikei piatah mən rəfin ikin

Masetoniə. Mətəu, piak min mine nəuvinik min, iəklətapuəh əskasik məmə nəkautol təskasik təhmin lanko lan.

¹¹ İtəmah nəkotəkeikei motalkut o nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən iətəm in təməlinu, kəni motol aru rəhatəmah uək, kəni nəkautol uək e nəhlimətəmah məmə nauəniən rəhatəmah mine natimnati min otəhmen, təhmen əmə məmə iəmhləni mine kəm təmah. ¹² Otol lanəha məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən otuvi=pa nisaiəni rəha nətəm ihluə min, kəni itəmah nəsotarəriəni e suah kəti.

Nuvaiən rəha İərməniğ

¹³ Piak min mine nəuvinik min. İəklolkeikei məmə itəmah onəkotəhrun itəmah min nəuvein u kinohmis rəkis, məmə kinəhro e lah. Kəni iəslolkeikeiən məmə itəmah nəkotasək təhmen e nətəmimi nətəm kəsotələhu-pəniən rəhalah nətəligiən e Uhgın u təhrun nauməhtuliən e nətəmimi e nimisiən. İlah okotəkeikei motasək pik. Mətəu kitah okəsotasək pikiən, mətəu inu ¹⁴ kitah kəutəhatətə məmə İesu təmimis kəni məmiəgəh min, kəni nikitah təhrun məmə nian İesu otuva min, kəni Uhgın otol məmə, nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis e İesu nian kəməhmis, okəhuvə min ilah İesu. ¹⁵ Kəni iəhləni kəm təmah nəghatiən əhruahru rəha İərməniğ məmə, kitah u nətəm kəutəmiəgəh əhanəh məutətiğ mətəuarus nuvaiən rəha İərməniğ, pəhriən kitah okəsotaupəniən e nətəmi min u nətəm kəmətaupən məhmis.

¹⁶ Mətəu İərməniğ əhruahru əmə otsipəri e negəu e neai meiuaiu=pa, kəni məni pətəgəm əfəməh, kəni iətəmi asoli rəha nagelo min otəgət əfəməh, kəni nətəmimi okotətəu təui rəha Uhgın, kəni nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis İesu nian kəməhmis, okotəmiəgəh mətaupən motəri. ¹⁷ Kəni uərisig lan, kitah nətəm kəutəmiəgəh əhanəh, okotəri kitah min ilah e nimali nəpuə məmə okoteruh İərməniğ e məgəuəgəu. Kəni tol lanəha, okotətiğ kitah İərməniğ naunun tikə. ¹⁸ Tol lanəha, otəfəri nətəligiən rəhatəmah min e nəghatiən min u.

5

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təuvir əmə məmə iəsətəiən kəm təmah e nian əhruahru rəha natimnati min əha, ² mətəu-inu itəmah nəkotəhrun rəkis məmə nian iətəm İərməniğ otuva min e nəhue niftəni u təhmen e iəkləh iətəm tətuvə lapin, nian nətəmimi əpnəpin kotəruru məsotəhtul maruiən ohni. ³ Nian nətəmimi kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təməlinu, kəni nərahien tikə,” kəni nalpiniən mine niəməha rəha Uhgın otuva uəhai əmə o lah, kəni ko nətəmimi kəsotəgiəniən, təhmen e pətan iətəm nəmtahn tətəhmə o neməkiən, nəhməiən tətuvə uəhai əmə, kəni ko pətan əha otəsəgiəniən.

⁴ Mətəu piak min mine nəuvinik min, iateruh məmə nəsotəhtuliən e nəpinəpuəniən e natimnati min əha, kəni nuvaiən rəha nian əha otəsoliən itəmah nəkətauit təhmen e nətəmimi u kotəuit nian iəkləh kəti təmuva. ⁵ İtəmah rəfin nenəti nəhəgəhəgiən mine nenəti nianien. Kitah səniəmə nətəmimi rəha lapin mine nəpinəpuəniən. ⁶ Kəni tol lanəha, pəh kəsotoliən təhmen e nətəmi min u kəutəpili, mətəu pəh kotair kəni məuteruh vivi rəhatah nətəligiən mine rəhatah noliən min, ⁷ mətəu nətəmimi min u kəutəpili, ilah kəutəpili lapin, kəni nətəmi min u kəutəpis, ilah kəutəpis lapin. ⁸ Mətəu pəh kitah kotərməniğ e noliən min rəhatah, mətəu-inu kitah nətəmi rəha nianien. Pəh kotəskəlim noliən rəha nəhatətəiən mine nolkeikeiən məmə nəpəliən kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm tətəfən nəpən təhmen e aiən

iətəm tətəmähli pəsıg e nımankilahatəmi məmə nəpəlın kəti. Kəni pəh kotələhu=pən əskasik rəhatah nətəlıgıən e Uhgın məmə nəpəlın kəti, inu təhmen e soldıə kəti iətəm titaharu=pən kəfəfau əskasik kəmol e aıən iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi məmə nəpəlın kəti.

⁹ Pəh kotol lanəha mətəu Uhgın təməsauın rəkisıən e tah məmə niəməha mıne nəlpinıən rəhan otuva o tah, mətəu təmitəpin itah məmə in otosmiəgəh itah e rəhatah İərmənıg İesu Kristo. ¹⁰ Təmımıs o tah məmə kitah kotəhrun natıgıən pəti kitah mın nəmə kautəmiəgəh uə kəmoħmıs. ¹¹ Tol lanəha, onəkotəfəri rəhatəmah mın nətəlıgıən, kəni otasıru e təmah mın məmə nəkotol nəhatətəın rəhatəmah təkəsık. Pəhrıən, inu noliən itəmah nəkotol u rəueıu.

Naunun nəghatıən rəha Pol

¹² Piak mın mıne nəuvınık mın. Rəueıu iəklətapuəh o təmah məmə nəkotısıai nətəmi mın u kautol uək əskasik itəmah mın ilah, kəni məutərmənıg e təmah e İərmənıg, kəni məutəgət asoli e təmah nıan nəkotəmkarəpən motol tərəh. ¹³ Otısıai vivi ilah motolkeıkei ilah o uək iətəm kautol, kəni motatıg e nəməlinuıən kəni məsotetətıən e təmah mın.

¹⁴ Kəni piak mın mıne nəuvınık mın, iəhlətapuəh əskasik məmə nəkotəgət əskasik e nətəmi mın u kəutəlpah məsotoliən nati kəti. Otəfəri nətəlıgıən rəha nətəmi nıkilah təpəou. Otasıru e nətəmi rəhalah nəsanəniən tikə. Otol rəhatəmah nətəlıgıən təfəməh o nətəmimi rəfin. ¹⁵ Nəmə iətəmi kəti otol nati kəti təsəhmenıən e təmah, kəni itəmah nəsotalpınıən nıtai nərahıən, mətəu nıan rəfin, itəmah nəkotəkeıkei motalkut məmə nəkotol təuvır kəm təmah mın mıne nətəpısın pısın mın.

¹⁶ Nıkitəmah otəkeıkei mətagıən nıan rəfin; ¹⁷ kəni motəghati kəm Uhgın e nəfakıən nıan rəfin; ¹⁸ kəni nıan rəfin otəni kəm Uhgın məmə nıkitəmah tagıən, nati əpnəpın nəkotatıg e nəuvırıən, uə nərahıən. Otol nati milahal əha mətəu-inu ilahal nəuıa Uhgın o təmah e Kristo İesu.

¹⁹ Sotalıfu əpısıən nıgəm rəha Nərmın Rəha Uhgın; ²⁰ sotənıən məmə nəghatıən iətəm Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti in tol nati əpnəpın əmə lan. ²¹ Otaupən pıpım moteruh kəni motakil vivi natımnati rəfin, kəni otaskəlım tıəkıs nati iətəm təuvır; ²² kəni motəpəh natımnati rəfin iətəm tərəh.

²³ Pəh Uhgın pısın əmə iətəm in Uhgın rəha nəməlinuıən, otol itəmah məmə rəhan pısın əmə u itəmah. Pəh Uhgın otol məmə nəmiəgəhıən rəfin rəhatəmah okotəhruahru, e nərmıtəmah mıne e nətəlıgıən rəhatəmah mıne e nıpətıtəmah. Kəni nıpəgnəmtın kəti tikə mə otəhkul=pən e təmah, nıan rəhatah İərmənıg İesu Kristo tətuvə mın. ²⁴ İətəm tətəuın e təmah, nıan rəfin tatol rəhan nəghatıən, kəni in otol natımnati mın əha.

²⁵ Piak mın mıne nəuvınık mın. Otəfaki o tımah. ²⁶ Otəni təuvır kəm təmah mın təhmen məmə itəmah kətıəh əmə e Kristo. ²⁷ E nərgi İərmənıg, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotafın nauəuə u kəm piak mın mıne nəuvınık mın rəfin.

²⁸ Pəh rəhatəmah İərmənıg İesu Kristo otətəuati e rəhan nəuvırıən kəm təmah.

2 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətəi tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Təsalonaikə

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Nətəmimi tepət e niməfaki, kautol nəruvian e nuvaian rəha Iesu. Kəutos nian iəkis tepət, kəni nəuvein nikilah təhti məmə inəha nəmtəiən iətəm tətəgətun məmə otəsuvəhian, Iesu titəlig=pa min. Kəsotəhrun vivian nipəti nauəuə aupən rəha Pol (inu 1 Təsalonaikə). Kəni nəuvein kəutəni məmə Iesu otitəlig=pa uəhai əmə, kəni kə kəsotol uək pikian. Mətəu ilah kəuteiuə əmə məutəlpah, məutəpəh nolian rəha uək. Kəni Pol tətəni kəm lah məmə ilah kotəkeikei mautil uək nian kəutəhtahnin nitəlig=paian rəha Iesu.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pol təmətəi nauəuə u məmə otələhu əhruahru nətəligian rəhalah e nitəlig=paian rəha Iesu. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotəhtul əskasik mitəu=pən suaru əhruahru.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs*, mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah u niməfaki ikin Təsalonaikə. İtəmah nəməhuva kətiah o Uhgın rəhatah Tata, mine İərmənig İesu Kristo.

² Pəh Uhgın Tata, mine İərmənig İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəni-vivian mine nəfakian rəha Pol

³ Piak min mine nəuvinik min. Nian rəfin itimahal iəhlətəu məmə iəkləkeikei məhləni kəm Uhgın məmə nikitimahal tagian o təmah. Kəni təhruahru əmə məmə iəklol lanəha, mətəu-inu nian rəfin nəhatətəian rəhatəmah tətuva mətəskasik, kəni nian rəfin itəmah rəfin nautolkeikei pik itəmah min, kəni nolkeikeian mine nəhatətəian əha katuevə mətuəri mətuəskasik. ⁴ Tol lanəha, itimahal iəhləni pətigəm kəm nətəmimi rəha niməfaki rəha Uhgın e ikin min rəfin məmə nikitimahal tagian pik o təmah. İtimahal iəhləni lanəha mətəu-inu nian rəfin, itəmah nautəhtul əskasik e nəmiəgəhian rəhatəmah e Kristo, kəni məutəskəlim əskasik əhanəh nəhatətəian rəhatəmah, nati əpnəpin nətəmi ihluə kautol tərəh e təmah, kəni mol itəmah nəutətəu nəhməian tepət.

⁵ Natimnati min əha tətəgətun məmə nolian rəha Uhgın o nakilian nətəmimi, in təhruahru əmə. Nautos nəhməian o Nərmənigian Rəha Uhgın, kəni nəuan nəhtulian əskasik e nərahian rəhatəmah, okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvəian e Nərmənigian Rəha Uhgın. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu nolian rəha Uhgın in təhruahru, kəni in otol nalpinian kəm nətəmi min u kautol nərahian kəm təmah, ⁷ kəni o nian kəti in otəfinə nəmeigian kəm təmah iətəm nautos nəhməian, kitah min itəmah. Natimnati min əha okəhuva motol nipəhrəian nian Uhgın otol pətigəm İərmənig İesu iətəm otsipən e negəu e neai. In otuva e nigəm iətəm tatuəu pik ilah rəhan nagelo min iətəm kotəsənən. ⁸ In otol nalpinian kəm iətəmi min u kotəruuru Uhgın kəni

* 1:1 E nəghatiən Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus." 1:2 Rom 1:7 1:4 2Kor 7:4; 1Təs 2:19 1:6 Rom 12:19 1:7 1Təs 3:13

məsotohtəu-pəniən nanusiən təuvir rəha İərməniğ İesu rəhatah. ⁹ Uğin otol nalpinian kəm lah e nərahian iətəm naunun tikə. Kəni otahtipəsig itulin ilah e nəhmti İərməniğ mine nəhagəhagiən asoli rəha nəsanəniən asoli rəhan. ¹⁰ Nati u otuva e nian İesu tətuva min. In otos nəni-vivian o natimnati iətəm təmol kəm nəfaki min rəhan, kəni narmiləh otuivig ohni, itəmah min iətəm min ilah mətəu-inu nəmotəhatətə e rəhatimahal nəghatian iətəm iəmhlanı kəm təmah.

¹¹ Kəni o natimnati min u, nian rəfin iəhləfaki o təmah məmə okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəruahru o nuvəniən e Narməniğiən Rəha Uğin. Kəni iəhləfaki məmə Uğin otol uək e nəsanəniən rəhan məmə, nətəliğiən təuvir iətəm nəkotolkeikei məmə nəkotohtəu=pən, mine uək min iətəm tatsipən e nəhatətəiən rəhatəmah, okotol nəuan. ¹² İtimahal iəhləfaki lanəha məmə kəfəri nərgi İərməniğ İesu o natimnati iətəm təmol e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni in otəfəri itəmah. Natimnati min əha otuva e nəuviriən rəha Uğin rəhatah mine İərməniğ İesu Kristo.

2

İətəmi Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin

¹ Piak mine nəuvinik min. Pəh iəkləghati o nian rəha İərməniğ İesu Kristo otuva min lan, kəni Uğin otuhapumin kitah min Kristo lan. ² İəhlətapuəh məmə nəkitəmah təsəhti pikian, kəni məsotauitiən e nəghatian eiüə kəti u nətəmimi nəuvein kətəni məmə Nian Rəha Uğin tinuva rəkis. * Kəpə, neiuəiən əmə. Mətəu kətəni məmə itimahal iəmhlətei nəghatian u e nauəuə kəti, uə məhləni pətiğəm nəghatian kəti rəha Uğin, uə məhləni pətiğəm nanusiən kəti. Mətəu kəpə, nəghatian əha təsisipəniən e timahal. ³⁻⁴ Sotolian iətəmmi kəti teiuə e təmah e nəghatian kəti e Nian Rəha Uğin, mətəu-inu nian əha otəsuvaian mətəuarus nian nətəmmi okəhuva tikimir min rəha Uğin motol nəluaginian ilah min. Kəni Uğin otol pətiğəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin, In otuva tikimir e natimnati min rəfin iətəm nətəmmi kəutəfaki ohni, mine natimnati rəfin iətəm kəutəni məmə rəhalah uğin min. In əmə u otəfəri aru in ilis e natimnati min rəfin. Kəni in otuvən məharəg e Nime Rəha Uğin, kəni məni məmə in Uğin. Mətəu Uğin otərəkin pəhriən tətəu=pən əmə rəhan nəlpəkəuəin əupən rəkis.

⁵ ?Təhro? ?Nəmotəlu məmə nian iəmətatig kitah min itəmah, iəmətəni=pinə natimnati min u? ⁶ Kəni nənotəhrun nati nak iətəm tətahtipəsig e iətəmi əha rəueiu, məmə Uğin otol pətiğəm in e nian əhruahru rəhan. ⁷ Nəsanəniən oneuən rəha Təfagə Tərah Agin tinatol rəkis uək. Mətəu iətəmi iətəm tətahtipəsig e nəsanəniən əha, in otol lanəha mətəuarus=pən Uğin otos rəkis. ⁸ Kəni Uğin otol pətiğəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin. Nian İərməniğ İesu otuva min, in otərəkin suah u e nimətagi e nohlin, kəni mərəkin agin e nəhagəhagiən rəhan. ⁹ İətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin otuva mol uək rəha Setən e nəsanəniən rəhan, kəni in otol nati apispis eiüə min, mine nəmtətiən eiüə min, mine nati eiüə min iətəm otol narmi nətəmmi tiuvig, ¹⁰ mine nərahian pisin pisin min rəfin iətəm kəuteiuə e nətəmi min u kəutəliuək e suaru tatuvən e nalpinian. Uğin otərəkin ilah mətəu-inu kəmotəni əskasik məmə kəsotolkeikeiən nipəhriənian iətəm təhrun nosmiəgəhiən ilah. ¹¹ O nətəliğiən əha, Uğin tahli=pən kəm lah nati kəti

1:8 Aes 66:15   **1:9** Aes 2:10   **1:10** Kol 3:4   **1:11** Kol 1:9; 1Təs 1:2-3   * **2:2** Nian Rəha Uğin, in nian iətəm İərməniğ İesu Kristo otitəlig=pa min lan makil nətəmmi rəfin.   **2:3-4** 1Tim 4:1; 1Jon 2:18; 4:3   **2:3-4** Esik 28:2; Dan 11:36   **2:8** Aes 11:4; Nəh 19:15

təsanən iətəm tatol nətəligiən rəhalah tətəlməli məmə okotəni nıpəhrıənıən e neıuəıən. ¹² Kəni tahlı=pən məmə otəni pətıgəm nalpınıən rəha nətəmımi rəfın nətəm kəsotəniən nıpəhrıənıən e nıpəhrıənıən, mətəu kautətəu təuvır agın e noliən tərəh mın.

Nəfaki mın okotəkeıkeı motəhtul əskasik

¹³ Piak mın mine nəuvınık mın iətəm İərmənıg tolkeıkeı itəmah. Nıan rəfın iəkləkeıkeı məhləni tagkıu kəm Uhgın o təmah, mətəu-inu e nətuəıınıən Uhgın tətıttəpın itəmah məmə otosmiəgəh itəmah. In otol lanəha e uək rəha Nərmın Rəhan iətəm tətələhu kalın itəmah məmə rəhan, kəni otosmiəgəh itəmah e nəhatətəıən rəhatəmah e nıpəhrıənıən. ¹⁴ Uhgın təmauın e təmah o natımnatı mın əha e nanusıən təuvır iətəm iəhləni pətıgəm, məmə kıtah kəhuva kətıəh kıtah rəhatəh İərmənıg İesu Křıto e rəhan nısiəıən, mine nəsanəniən, mine nəhəgəhəgıən. ¹⁵ Tol lanəha, piak mın mine nəuvınık mın, otəhtul əskasik kəni motəskəlım nəgətunıən iətəm iəmhləfınə kəm təmah e nəghatıən iətəm təmıet e nohlıtımahal, mine nəghatıən iətəm nəmotafın e nauəuə iəmlahlı=pınə.

¹⁶ Uhgın rəhatəh Tatə təmolkeıkeı itah, kəni e nəuvırıən rəhan təməfəri nıkıtah naunun tıkə, kəni təmol məmə kıtah okotələhu=pən əskasik rəhatəh nətəligiən lan. Kəni pəh rəhatəh İərmənıg İesu Křıto aru ilau Uhgın Tatə, ¹⁷ okuəfəri nıkıtəmah kəni muol itəmah nəkotəsanən e noliən təuvır mın rəfın iətəm nautol, mine nəghatıən təuvır mın rəfın iətəm nautəni.

3

Pol təmətapuəh o nəfakiən

¹ Piak mın mine nəuvınık mın. Inu naunun nəghatıən. Otəfaki o tımahal məmə nəghatıən rəha İərmənıg otuvən uəhai əmə ikın mın rəfın, kəni nətəmımi okotısiəi motohtəu=pən, təhmen əmə e təmah nətəm nəmotısiəi in məutohtəu=pən. ² Kəni otəfaki o tımahal məmə Uhgın otos rəkis itımahal o nətəm kotərəh, mətəu-inu səniəmə nətəmımi rəfın kəutəhatətə e İərmənıg. ³ Mətəu İərmənıg, nıan rəfın tatol rəhan nəghatıən, kəni in otol itəmah nəkotəsanən, kəni məteh vıvı itəmah o Setən məmə otəsərəkınıən itəmah. ⁴ Kəni kıtah kətəhrun vıvı e İərmənıg məmə rəueıu itəmah nautol natı nək itımahal iəmhləni=pınə kəm təmah, kəni onəkotəkeıkeı mautol lankonu. ⁵ Pəh Uhgın otıt nıkıtəmah e suaru rəha nolkeıkeıən rəha Uhgın mine noliən rəha Křıto o nəhtul əskasikiən nıan nərahıən otuva.

Soliən noliən rəha nəlpahıən

⁶ Piak mın mine nəuvınık mın. E nərgi İərmənıg İesu Křıto, iəhləni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul isəu o piatah mın iətəm kautol noliən rəha nəlpahıən, kəni məsotatıgıən məttıə=pən nəgətunıən iətəm nəmotos o tımahal. ⁷ Itəmah aru nəkotəhrun məmə nəkotəkeıkeı məutohtəu=pən noliən iətəm iəmahlıl. Nıan iəməhlatıg kıtah mın itəmah, iəməsləlpahıən, ⁸ kəni iəmlös nəhmtı nauəniən o nətəmımi, iəməslös ənnəpınıən. Mətəu iəmahlıl uək pik, lapın mine ləniən, iəmahlıl uək e nəhlıtımahal məhlos məni o nauəniən məmə iəsləfınəıən uək əskasik o təmah e nəhiən itəmah. ⁹ Təhruahru o tımahal məmə iəklətapuəh o təmah məmə nəkotəruh itımahal, mətəu itımahal iəməslöliən lanəha mətəu-inu itımahal iəklölkeıkeı məmə iəkləgətun itəmah e noliən iətəm təhruahru məmə nəkotəhtəu=pən. ¹⁰ Kəni

nian iəməhlatig əha kitah min itəmah, iəmhləfinə lou u məmə, “Nəmə iətəmi təlpah, kəni kəsəfəniən nauəniən kəm in.”

¹¹ İəhləni lanu mətəu-inu iəmlətəu məmə nətəmiimi nəuvein ko itəmah min ilah kəutəlpah, ilah kəsotoliən uək kəti, ilah kəutəfən rəhalah kərəsei məmə kotəu rəkis nəghatiən min lan, mətəu kəsotoliən uək. ¹² E nərgi İərmənig İesu Kristo, iəhləni kəni məhləkeikei kəm nətəmiimi iətəm kotol lanəha məmə okotəkeikei motəpəh nəgəsiən motatig mətig əmə, kəni motol uək o nətəouiən nauəniən niglah ¹³ Kəni itəmah piak min mine nəuvirik min, sotəpəouiən e noliən nati əhruahru.

¹⁴ Nəmə nətəmiimi nəuvein kəsotohtəu-pəniən rəhatimahəl nəghatiən e nauəuə u, kəni nəkotəkeikei motol məmə nətəmiimi okotəhrun məmə ilah pəh. Kəni məsotəghatiən ağin kəm lah pəh nəkotol ilah kotaulis o nəlpahiən rəhalah. ¹⁵ Mətəu nəsoteruhiən ilah məmə rəhatəmah tikimir min, mətəu ilah piatəmah min, kəni təuvir məmə nəkotagət asoli e lah məmə okotair asoli e rəhalah nətəligiən.

Naunun nəghatiən

¹⁶ Kəni pəh İərmənig rəha nəməlinuəni, in pisin əmə otəfinə nəməlinuəni nian rəfin e noliən min rəfin. Pəh İərmənig tətətig itəmah min itəmah.

¹⁷ İəu Pol, iatos pen mətətəi əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Kəni e nauəuə min rəfin iəkətəi lanu məmə nəkotəhrun in rəhak nauəuə. İnu noliən rəha nəteien rəhak.

¹⁸ Pəh rəhatah İərmənig İesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

1 Timoti

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm Timoti Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Timoti in iətəm aluə kəti iətəm təmair e taun u Ljistra. Məmə rəhan in nəuaniləuis kəti rəha Isrel, kəni rəhan tatə in Ianihluə* kəti. Timoti in niəli kəti rəha Pol, kəni nian rəfin kətiən əpəha ikin min matuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha İesu Kristo. Pol tolkeikei pik Timoti, tol lanəha kəni in tətəuin e Timoti məmə təhmen e nətin əhruahru.

?Nətiğən təhro lanu nian təmətei? Pol təmətəu məmə nəgətun eiuə nəuvein e niməfaki əpəha Efəsis, kəni mol in tahli=pən Timoti məmə otuvən mələhu əhruahru nəfəuəiən əha. Nəmə təhro, Timoti təmuva təhmen e pastə rəha niməfaki əha Efəsis, nati əpnəpin məmə in iətəm aluə əmə. Nəgətun eiuəiən min əha kəutəgətun məmə nətəmimi okotəkeikei motətəu=pən nətəliğən rəhalah e noliən rəha nətəmimi o nosiən nəmiəgəhiən iətəm nau-nun tikə. Kəutəni məmə nətəmimi okotəkeikei motəhrun nıpəti nəghatiən oneuən min, kəni motol natimnati nəuvein iətəm ilah kəməutəni.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətəni pətigəm nətəliğən nəuvein rəhan kəm Timoti mətəfəri rəhan nətəliğən, kəni məmə otəsiru e niməfaki rəha Efəsis. Pol tətəghati e noliən təuvir min rəha nəfakiən, mine neruh vivian nətəm kəutəfaki. Kəni mətəni pətigəm noliən təuvir min iətəm nətəmi asoli min rəha niməfaki mine nəfaki min u okotohtəu=pən. Kəni naunun nəghatiən iətəm Pol təməni kəm Timoti tətəni məmə, in otəkeikei muva iətəmi təuvir kəti rəha noliən uək rəha İesu Kristo. Kəni rəhan noliən otəkeikei məhruahru vivi.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ Timoti. İəu Pol, iətəni təuvir kəm ik. Kəni iəu aposil kəti rəha Kristo İesu mətəu-inu Uhgın u iətəm təmosmiəgəh itah, mine Kristo İesu iətəm tətəfa nuhuinən, ilau əmə kəmuahli=pa iəu məmə iəköl uək u. ² Rəhalau nəhatətəiən e Kristo təhmen-əhmen əmə, kəni tol lanəha, in təhmen=pən əmə məmə ik nətik pəhriən.

Pəh Uhgın Tatə rəhatah ilau Kristo İesu, İərməniğ rəhatah, okuətuati e rəhalau nəviriən kəm ik, kəni muasəkəhruin ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətiğ ohnik.

Pol təmolkeikei məmə Timoti otahtipəsiz e nəgətun eiuə min

³ Aupən ikin e nian iəmatuvən Masetoniə, kəni iəu iəməni kəm ik məmə iəu iəkölkeikei pik məmə onətətiğ Efəsis, kəni rəhak nətəliğən tatol əmə lankonu lan. Nətəmimi nəuvein əha ikin kəutətiğ nətəm ilah kəutəgəu nəgətuniən pəhriən rəha Uhgın məutəgətun nətəmimi lan. Mətəu ik onakahtipəsiz e lah məmə okəsotoliən noliən əha. ⁴ İlah okotəkeikei motəpəh noliən min əha iətəm kəutəni namsu eiuə min mautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh. Kəni okotəfəri ilah aru lan. Nəghatiən min əha kəutiivi=pa əmə timəti, mətəu inko kəsotasiruiən e nətəmimi məmə ilah okotəhrun nəlpəkəuiən rəha Uhgın inu okotəhatətə əmə lan.

* : Nanihluə, Ianihluə – Afin-to e tiksınəri.

1:2 Uək 16:1-3; Tait 1:4

1:4 1Tim 4:7; Tait 1:14

⁵ Mätəu nəua nəghatian u rəhalau məmə nolkeikeian tətəri e nikitəmah. Nolkeikeian tətəri e niki iətəmi kəti nian nolian tərəh min rəfin iətəm təhrun məmə kəməutatig lan aupən, in təməpəh rəkis ilah, nikin təuvir vivi, kəni tətəhatətə pəhriən əmə e Iesu. ⁶ Nətəmimi nəuvein kinotəpəh nolian əhruahru u, kəni ilah kinotərru rəkis rəhalah suaru, mätəu kəutohtəu=pən nəghatian alməli min əha. ⁷ Ilah kotalkeikei məmə nətəmimi kəutəni məmə ilah koteinatig vivi e Lou rəha Uhgın, mätəu ilah kəsotəhrun aginian nipətə nəghatian iətəm kəutəni, nati əpnəpın nikilah təhti məmə kotəhrun agin.

⁸ Kitah kotəhrun vivi lou rəha Uhgın məmə təuvir nəmə kitah kotəhrun vivi uək rəha Lou kəni mautohtəu=pən e nolian iətəm Uhgın tolkeikei. ⁹ Nian rəfin kitah okotəkeikei motəhrun məmə Lou təməsuvaən o nətəm kotəhruahru, mätəu Lou təmuva məmə otəgətun kəm nətəmimi məmə ilah nətəmimi rəha nol rahian: nətəm kəsotisiaian Uhgın mine nol təfagə tərəh; nətəm rəhalah nolian tekəu-ekəu kəutəuhlin nəmtahlah o nəfakian; nətəm kəmotuhamu rəhalah tatə mine mama; nətəm kəutuhamu əhanəh itəmi; ¹⁰ nəman mine nipətan nətəm kinotol rəkis marit, mätəu kəutan əpnəpın; nəman kəutit aru ilah min kəni nipətan kəutit aru ilah min; nətəmimi kəutələs iətəmi kəti motaskəlim mautil səlimin təhmen e iol əhruin; mine nətəm kəuteiua e nian kəutəghati e kot; mine nətəm kəuteiua əpnəpın əmə; mine nətəm kəutol nolian tərəh pisin min nəuvein. Əuəh, in nipəhriənian məmə Lou in rəha nətəmimi nətəm kəutol natimnati rəfin əha iətəm tətərəkin nəghatian əhruahru min. ¹¹ Nəghatian əhruahru min u, kəutəni pətigəm nanusian təuvir rəha nəsanənian əhəgəhəg rəha Uhgın, Uhgın u iətəm təuvir məhruahru. Nanusian u in təməfa kəm iəu məmə iəkəni pətigəm.

Pol nikin təmagian o Kristo

¹² İəu iətəni tagkiu kək Kristo İesu, İərməniğ rəhatah, iətəm tətəfa nəsanənian kəm iəu o uək u, mätəu-inu in tateh iəu məmə iəkaskəlim vivi rəhan uək məsəpəhian, kəni in təmələhu=pa uək u mətəhli=pa iəu məmə iəkol.

¹³ Aupən iəmətəghati rah e nərgin, kəni iəmatəh nətəm kəutəfaki matol tərəh e İesu. Nati əpnəpın iəu iəmatol pau lanu lan, mätəu in təmasək ohniəu mätəu-inu iəməsəni əhanəhian nipəhriənian lan, kəni iəmərru məmə nati nak iətəm iəu iəmatol in tərəh. ¹⁴ Mätəu nolkeikeian rəha İərməniğ rəhatah in iahgin pik ohniəu, məpirəkis nolian tərəh min rəhak. Kəni tatətəlmın nikik o nəhatətəlan lan mine nolkeikeian iətəm tatsipən e Kristo İesu.

¹⁵ İnu nəghatian tətəni pəhriən, kəni kitah kotəkeikei motəni nipəhriənian lan: Kristo İesu təmuva e nəhue niftəni məmə otosmiəgəh nətəm kotərəh. Kəni iəu iətəni iəkərəh agin məpirəkis rəfin ilah. ¹⁶ Mätəu Uhgın təmasək ohniəu, iətəm iəkərəh agin, təhmen e nəmtətian kəti iətəm tətəgətun məmə nətəligian rəhan təfəməh, naunun tikə, tatuvən o nətəm kotərəh, pəh nətəmimi nəuvein koteruh kəni məhuərisig e suaru kətiah əmə məmə okotəhatətə e İesu kəni in tosmiəgəh ilah məfən nəmiəgəhian itulin kəm lah. ¹⁷ !Kotəni-vivi Uhgın! Pəh kotisiai Uhgın rəhatah. In İərməniğ itulin; in təsimisian; kəsəruhian in; kəni in pisin əmə in Uhgın. Pəh kotəfəri nərgin tatuvən matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

¹⁸ Kəni inəha nətik Timoti. İnu rəhak nəghatian təhmen=pən e nəghatian rəha iəni min nətəm kəmutəni kəm ik aupən. İk onəkəkeikei məskəlim nəghatian min əha pəh tol rəham nətəligian təskasik, kəni ik onəkəluagin

† **1:8** Nəgətun eiua min əha, nian rəfin kəutəghati pik e Lou. Kəni məutəni məmə ilah kəutəhruahru mətəu-inu ilah kotəhrun vivi Lou. Mətəu nol rah nati min, Uhgın təməfən Lou kəm lah məmə Lou otəgətun ilah məmə ilah nətəm kotərəh. **1:8** Rom 7:12,16 **1:12** Uək 9:15; 1Kor 15:9-10; Kəl 1:15-16 **1:13** Uək 8:3; 9:1-5 **1:15** Luk 19:10

vivi e naluaginian rəha nəhatətəian. ¹⁹ Askəlim rəham nəhatətəian təkaskik, kəni ol nolian iətəm ik nəkəhrun məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nətəmimi nəuvein ilah kautol nolian nəuvein iətəm ilah kotəhrun məmə tərəh, kəni kəmotərəkin rəkis rəhalah nəhatətəian, təhmen e iətəmi kəti təmləfən negəu təri e nimas təhapu-əhapu agin mərah. ²⁰ Suah mil u Haemeneəs minə Aleksantə ilau kəmian motol kətiah əmə ilah nətəmi min u. İəu inegəhan=pən rəkis e lau e nəhlmi Setən məmə okuəhrun məmə okuəkeikei məsuəni rahian Uhgın.

2

Nolian rəha nəfakian

¹ Nati aupən iətəm iəkolkeikei məmə iəkəni, in tol lanu lan. İəu iətəni əskasik kəm təmah məmə itəmah nəkotəkeikei motəfaki kəm Uhgın o nətəmimi rəfin, kəni motəni tagkiu kəm Uhgın o natimnati iətəm in təmol ilah. ² Kəni e nian rəfin itəmah onkotəkeikei mautəfaki o nətəm kəutarməniğ minə nətəmi asoli min rəhatah məmə kitah rəfin okotətiğ e nəməlinuian kəni motətiğ mətig, pəh kitah kotisiai vivi Uhgın kəni rəhatah naliuəkian in təhruahru. ³ Nolian rəha nəfakian min u in təuvir pik, kəni in otol Uhgın İosmiəgəh rəhatah nikin otəgiən lan. ⁴ Uhgın u, in tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin, kəni molkeikei məmə ilah okotəhrun motəni nipəhriənian e nəghatian pəhriən rəhan.

⁵ Otəfaki o nətəmimi rəfin məmə ilah okotəhatətə e Uhgın mətəu-inu Uhgın kətiah əmə tətətiğ, kəni suah kətiah əmə tətəhtul in suaru o nosian nətəmimi muvən motol kətiah ilah Uhgın, iətəmimi əha Kristo İesu. ⁶ E nian əhruahru, in əmə təməfa rəhan nəmiəgəhian o nətəuian suaru rəha nətəmimi rəfin məmə otitis ilah e təfagə tərəh rəhalah. Kəni inu tətəgətuən məmə Uhgın tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin. ⁷ Kəni e nəghatien əha, Uhgın təməfəri iəu məmə iəu aposil kəti rəhan o nəni pətigəmiən nanusien təuvir u kəm Nanihluə* min, nətəmimi nətəm kəsəniə məmə nətəm İsrəl, kəni təməfəri iəu məmə iəgətuən kəti rəha nəhatətəian pəhriən. İəu iatəni pəhriən, iəseiuəian.

⁸ Kəni ikin min rəfin, iəkolkeikei məmə nəman okotəghati kəm Uhgın e nəfakian. Kəni nian kautəfəri nəhlmilah məmə okotəfaki kəm Uhgın, iəkolkeikei məmə nəmiəgəhian rəhalah otəhruahru, kəni nikilah təsəhməian, kəni məsotəhian ilah min.

⁹ Kəni iəu iəkolkeikei məmə nipətan u nəfaki min okəhuvən e rəhalah napən iətəm təhruahru kəni mətəhtərain vivi ilah, məsotiuviən nətəligian rəha nəman, kəni məsotolien məmə nətəmimi okotəh o nəfəriən. Kəni ilah kəsotolien nəuanulah məmə okotəfəri ohni. Kəni ilah kəsəhuvəniən e natimnati min o niuvulan nətəligian rəha nətəmimi, iətəni natimnati min təhmen=pən e napən min iətəm nəhmtilah tiəkis, uə nati kəti kəmol e aiən u kol tətəraip-oraiip, uə nati kəti kəmol e pəral inu kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis. ¹⁰ Mətəu iəkolkeikei məmə nipətan u nəfaki min, rəhalah nətəligian otəsuvəniən o malə-malə rəha nipətilah məmə okeruh, mətəu okotol malə-malə e nəmiəgəhian rəhalah, inəha ilah okotol nolian min iətəm otəsiru e nətəmimi, nolian min iətəm təhruahru o nipətan nətəm kəutəni məmə ilah kəutəfaki kəm Uhgın.

¹¹ Nian nəman okotəgətuən e niməfaki, nipətan okotəkeikei mautətəlig məsotəgətiən, kəni motəkeikei motəsiahu ilah, kəni motisiai nəgətuən min,

1:20 1Kor 5:5; 2Tim 4:14-15   2:6 Rom 3:29-30; Kəl 1:4   * 2:7 Nanihluə, İanihluə – Afın-to e tükisnəri.   2:7 Uək 9:15; Kəl 2:7-8; 2Tim 1:11   2:9 1Pitə 3:3-5   2:10 1Tim 5:10

kəni motətəu=pən nəgətun min əha nətəm kəutəgətun. ¹² İəu iəsegəhanian e nıpətan məmə okotəgətun kəni motarmənig e nəman. İlah okotəkeikei məsotagətiən, ¹³ mətəu-inu aupən ikin, Uhgın təmaupən mol Atəm, uərisig ikin təpanol İv. ¹⁴ Kəni səniəmə Atəm u Setən təmeiüə lan aupən kəni tol nəuiən, mətəu İv u təmol nəuia Setən kəni matgəhli lou rəha Uhgın. ¹⁵ Mətəu Uhgın otosmiəgəh nıpətan nian ilah kəutol əhruahru uək rəhalah, inu neməkian mine neh vivian kəlkələh min. Mətəu ilah kotəkeikei məutaskəlim əskasik nolian rəha nəhatətələn, mine nolian rəha nolkeikeian nətəmimi, mine nolian rəha nəmiəgəhian iətəm təhruahru.

3

Nətəmi asoli min rəha niməfaki

¹ İnu nəghatiən tətəni pəhriən məmə, “Nəmə iətəmimi kəti tolkeikei məmə in otuva iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni uək u, in uək təuvir agin kəti iətəm in tolkeikei.”

² Kəni iətəmi asoli tol lanəha:

okəkeikei kəseh-pəniən nolian tərəh kəti lan;

in məsol-pəniən rəhan pətan;

in təhrun nəni aruiən e nikin məmə otəpəh nolian natimnati iətəm tərəh

kəni mol əmə nati iətəm təuvir;

tatol natimnati e nəhruniən;

kətişiai in;

təteh vivi nətəmimi nətəm kəutəhuvən iman ikin;

in iəgətun təuvir kəti;

³ səniəmə iətəmimi kəti rəha nəpisiən uə nəhtiən itəmi;

mətəu in iətəmi mətig;

səniəmə in iətəmi rəhan nəghatiən titatipərəh pik təhmen e kaluəluə;

nikin təsuvən pikian e məni;

⁴ in otəkeikei mətərmənig vivi e rəhan min, kəni mol məmə rəhan kəlkələh

min kəutol nəuiən məutisiəi vivi. ⁵ ? Mətəu nəmə in təruru nərmənig

vivian o rəhan min, kəni in otəhro əhanəh mərmənig e niməfaki rəha Uhgın?

⁶ İətəmimi tətəhatətə vi əmə e İesu, in təsəhmenian məmə otos uək u, məta

in tətəfəri pik in, kəni Uhgın tol nəlpinian kəm in təhmen e inəha təmol e

Setən u iəfəri pik.

⁷ Kəni iətəmi asoli, rəhan nolian otəkeikei məuvir məhruahru məmə

nətəm kəsotəfakian okotəni məmə in iətəmi təuvir. Nəmə təsoliən, məta

nəuanikulu rəha Setən toh pikin, kəni nərgin otərəh.

Dikon min,

nətəm kəutasiru e niməfaki

⁸ E nolian əhmen əmə, dikon min, rəhalah nəmiəgəhian otəkeikei

məhruahru vivi, kəni məutəni əmə nıpəhriənian e nian rəfin. Nətəm kəutəpis

uə kotolkeikei pik məni, kəsotəhmenian o nəskəlimian uək u. ⁹ İlah nətəmimi

nətəm kotəhrun məmə nolian tərəh kəti təsatigian e lah, kəni məutəskəlim

əskasik nəghatiən pəhriən min rəha İesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu.

¹⁰ Nətəmimi kotol lanəha, niməfaki otəkeikei makil vivi rəhalah nəmiəgəhian, nəmə kəseh-pəniən nati kəti tərəh e lah, kəni ilah okotos uək rəha dikon.

¹¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nıpətan rəha dikon mın,* ilah mın okotəkeikei motol rəhalah nəmiəgəhiən təhruahru vivi. Təsəuviriən məmə ilah nıpətan nətəm kəutəni nıkalitəmi, uə nıpətan rəha nıpisiən, mətəu ilah nıpətan nətəm nətəmimi kəutəhatətə e lah e nian rəfin.

¹² Suah kəti iətəm tatos uək rəha dikon, in otəkeikei mos rəhan pətan kətiəh əmə, kəni in otəkeikei mətərmənig vivi e rəhan mın kəlkələh mın mine rəhan lahuənu. ¹³ Nətəmimi nətəm kəutol vivi uək rəha dikon, nərgilah in təuvir lan, kəni rəhalah nətəligiən in otəskasik pik o naskəlimiən nəhatətəiən rəhalah e Kristo Iesu.

Nəukəti nəhatətəiən rəhatah

¹⁴ Rəueiu əha, nian iətətei nauəuə u kəm ik, nıki kətəhti məmə, otəsuvəhiən kəni iəkuvnə meruh ik. ¹⁵ Mətəu nəmə iəsuvnə uəhaiən, kəni nauəuə u in otəni natimnati rəfin iətəm kitah nenəti Uhgın okotohtəu=pən. Inu kitah u nətəm kəutəfaki, kəni Uhgın rəhatah tətəmiəgəh mətatig naunun tikə. Kitah nətəm kəutəfaki u kəutaskəlīm nəghatiən pəhriən, kəni mauteh vivi. ¹⁶ Nıpəhriən, nəghatiən pəhriən rəha Iesu Kristo iətəm Uhgın təmöl əpu, in nati apıspis iətəm in iaħgin, kəni tol lanəha:

Kristo in təmuva iətəmimi kəni nətəmimi kəmoteruh.

Kəni Narmın Rəha Uhgın tətəgətun vivi məmə Iesu təhruahru vivi pik.

Kəni nagelo mın kəmoteruh in.

Kəni nətəmimi kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəhan kəm nətəmimi ikin pisin pisin mın.

Kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəutəhatətə lan.

Kəni Uhgın təmos muvən ilis e neai mətatig ilau mın.

4

Nəgətun eiua mın

¹ Narmın Rəha Uhgın tətəni pətigəm vivi məmə e nian mın uərisig Iesu otəpanuva lan, nətəmimi nəuvein okotəpəh nıtəu-pəniən nolien pəhriən rəha nəhatətəiən e Uhgın. İlah okotohtəu=pən narmın eiua mın kəni motohtəu=pən nəgətuniən rəha iərmis mın. ² Nəgətuniən mın əha kəutsipən e nəgətun mın nətəm kəutəni məmə rəhalah nəghatiən in nıpəhriən, mətəu ilah kəuteiua, kəni məsotolien nati iətəm kəutəni. Nətəmi mın əha, nətəligiən rəhalah tekəu-ekəu aħin, kəni kinotəruru nakilien məmə nəghatiən pəhriən iə, kəni nəghatiən eiua iə. ³ İlah kəutəgətun nətəmimi məutəni məmə okəsotolien marit, kəni məutəgətun ilah məmə okəsotuniən nauəniən mın nəuvein. Mətəu Uhgın təmöl nauəniən mın əha məmə okotun ilah. Kəni kitah u kəutəfaki kotəhrun nıpəhriən, kotəhrun nosiən, motəfaki motəni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni motun, ⁴ mətəu-inu natimnati rəfin iətəm Uhgın təmöl ilah kotəuvir əmə. Nati kəti tikə məmə okəsotuniən. Kitah kotəhrun nuniən natimnati rəfin nəmə kitah kotəfaki motəni tagkiu kəm Uhgın ohni, ⁵ mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə ilah kotəuvir, kəni kitah kəutəfaki ohni. Kəni rəueiu, nauəniən mın əha kotəuvir əmə.

Ioluək təuvir rəha Kristo Iesu

⁶ Nəmə nətəni pətigəm nəghatiən u kəm piatah mın mine nəuvinitah mın, kəni ik ioluək təuvir kəti rəha Kristo Iesu. Kəni tətəgətun məmə ik iətəmimi kəti iətəm natun nəghatiən təuvir mın rəha nəhatətəiən mine nəgətuniən

* **3:11** Suaru keiu o nəuhliniən nəghatiən u "nıpətan" e fes u. 1. Nıpətan rəha dikon mın 2. Nıpətan nətəm kəutos uək rəha dikon. **3:11** Tait 2:3 **3:16** Mak 16:19; Kol 1:23; 1Jon 2:18 **4:3** Jen 9:3; Rom 14:6; 1Kor 10:30-31 **4:4** Jen 1:31

əhruahru, kəni mətəmiəgəh lan, kəni rəham nəmiəgəhiən tatitəu=pən nəghatiən rəfin min əha.

⁷ Əpəh, sətəligiən e nəghatiən eiuə min iətəm nətəligiən rəha Uhgın tikə lan, nəghatiən min təhmen e namsu əpnəpın min iətəm niyətin tikə. Mətəu əgətun aru rəham nəmiəgəhiən məmə tatitəu=pən Nauəuə Rəha Uhgın. ⁸ Noliən rəha neruh viyən niyətin məmə in otəsanən, in təuvir o natimnati min nəuvein, mətəu nəmə natəgətun aru rəham nəmiəgəhiən e noliən rəha Uhgın, kəni in təuvir məmə otasiru e natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəha nəhue niftəni u, mine rəha nəmiəgəhiən itulin.

⁹ Inu nəghatiən tətəni pəhriən, kəni kotəkeiki motəni niyəhriənən lan. ¹⁰ Konu kitah kautol pik uək o nəgətun aruiən rəhatah nəmiəgəhiən e noliən əha, mətəu-inu kinotəhatətə rəkis e Uhgın u tətəmiəgəh kəni mətatig itulin, kəni in Iosmiəgəh mətəhan nəhlmin kəm nətəmimi rəfin, mətəu in tatosmiəgəh əmə nətəmi min u nətəm kəutəhatətə lan.

¹¹ Əgətun natimnati min əha kəm nətəmimi, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeiki mautəhtəu=pən. ¹² Segəhaniən lam məmə nətəmimi okotəh iahu ik mətəu-inu ik iətəm aluə əmə kəti. Mətəu ol rəham nəmiəgəhiən təhruahru viyi məmə nətəmimi okoteruh məmə ik iətəm təmiməhtə, kəni ilah kotəhrun niyəu-pəniən ik e nəghatiən min, mine naliyəkiən, mine nolkeikiən, mine nəhatətəiən, mine nol əhruahruən. ¹³ Ol natimnati min əha, kəni nati kisil min əha ikin. Onəkəkeiki mol viyi ilahal mətəuarus iəkuvnə: afin Nauəuə Rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni məni pətigəm Nauəuə Rəha Uhgın, kəni məgətun Nauəuə Rəha Uhgın. ¹⁴ Timoti. Uhgın təməfinə rəhan nəsanəniən kəm ik o noliən uək rəhan niən eldə min rəha niməfaki kəmotələhu=pən nəhlmilah lam, kəni iəni min nəuvein rəhalah kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməni lam. Səpəhiən nəsanəniən əha, mətəu ol uək rəha Uhgın lan.

¹⁵ Ik onəkəkeiki matol uək min u, kəni rəham nətəligiən otəkeiki mətatig əskasik e natimnati min u pəh nətəmimi kotəhrun nəhiən məmə rəham nəmiəgəhiən mine rəham uək tətəviə viyi. ¹⁶ Ateh viyi noliən min e nəmiəgəhiən rəham, kəni ol rəham nəgətuniən məmə in tətəhruahru e niən rəfin. Onəkəkeiki mətalkut əskasik məmə onəköl natimnati min əha, mətəu-inu nəmə nəkol, kəni onəkosmiəgəh itəmah nətəm kəutətəlig lam.

5

Noliən rəha nisaiən o nəghatiən kəm nətəmimi

¹ Sagət əskasikiən e nauəhli min, mətəu əghati kəm lah e nisaiən məmə nəkiuvi rəhalah nətəligiən, təhmen əmə məmə ilah rəham tatə əhruahru min. E noliən kətəh min əmə, ol təhmen əmə kəm nətəm aluə təhmen əmə məmə ilah piəm əhruahru min. ² Əghati mətig e nisaiən kəm niyətuəhli min təhmen məmə rəham məmə əhruahru min. Rəham nəghatiən mine noliən min kəm niyətan miyə otəkeiki məhruahru əgin, təhmen məmə ilah nəuvinim min.

Noliən rəha neruh viyən niyətəlimis min

³ Niməfaki otəkeiki məteh viyi niyətəlimis min u kəmimis ərin ilah, kəni iətəmi kəti tikə mə otəteruh ilah. ⁴ Mətəu pətəlimis kəti u nənətin min əha ikin uə nəmipiən min əha ikin, ilah okotəkeiki mətəupən motəhrun məmə uək rəha nətəm kəutəfaki, ilah okotəupən mətəh viyi aru rəhalah min. Noliən u

təhmen əmə məmə kəutəfən nitai nati kəm məmə mine tatə mine kəha min, kəni nati u tatol niki Uhgın tətagiən ohni.

⁵ Mətəu pətəlimis iətəm tətətig pisin agin əmə, iətəmimi tikə o neruhian, in tətəluh=pən əskasik rəhan nuhuinian tətətig e Uhgın. Inəha e nian rəfin, lapin mine e narauə, in tətəfaki kəm Uhgın məmə otətəsiru lan. Pətəlimis tol lanəha, təhruahru agin məmə niməfaki otəsiru lan. ⁶ Mətəu pətəlimis u tətətəlig pik e natimnati rəha niftəni o nətəuiən təuvir lan, in tətəmiəgəh, mətəu e narmın in tinimis rəkis. ⁷ Ik onəkeikei məni=pən nəghatian min əha kəm niməfaki məmə ilah okotəkeikei motol pəh nətəmimi kəsotəni rahian ilah. ⁸ Suah kəti otəkeikei meh vivi rəhan min, kəni maupən meh vivi rəhan əhruahru min. Mətəu nəmə in təsolian, tətəgətun məmə təməuhlin nəmtahn e noliən rəha nəfakiən, in tərəh mapirəkis iətəm təsəfakiən.

⁹ Nəmə nəkətəi=pən nərgi pətəlimis kəti e nauəuə rəha nasiruiən məmə niməfaki otəsiru lan, rəhan nu in otəkeikei mos sikiste, pətan u təmətatig vivi ilau rəhan u iərman. ¹⁰ Kəni in pətəuəhli kəti iətəm nətəmimi kəutisai in o rəhan noliən təuvir mine nasiruiən min iətəm in tatol, təhmen məmə in tateh vivi rəhan nəsuəlkələh; kəni nian iapispis min okəhuva iman ikin, tatol təuvir kəm lah; kəni mətəsiəhu aru in mətəsiru e nətəm kəutəfaki,* kəni mətəsiru e ianrah; kəni rəhan nətəligiən təskasik məmə otol uək min iətəm təuvir.

¹¹ Mətəu sətəi-pəniən nərgi pətəlimis min nətəm kəsotəpətəuəhli əhanəhian e nauəuə rəha nasiruiən, mətəu-inu uərisig nəmə nətəligiən rəha nol minian marit tinuva məskasik e nikilah e Kristo, kəni ilah kotəni məmə okotol min marit. ¹² Kəni Uhgın in otakil mol nalpiniən kəm lah mətəu-inu kəmotatgəhli rəhalah nonauvil iətəm kəmotol kəm in aupən.† ¹³ Kəni nati tərəh kəti min, məta ilah kotəlpəh kəni motos noliən rəha nuvəniən e nimə min rəfin məutəni nəghatian iətəm nipətən tikə. Uərisig ilah kəhuva motərəh pik o nosiən musum e nəghatian rəha iətəpisin, kəni ilah kotəni məmə okotəni pik nəghatian rəha nətəpisin, kəni ilah kəutəni nəghatian min nəuvein iətəm təsəhmenian məmə okotəni. ¹⁴ Kəni iəu iətəni kəm nipətan mitə min kəmimis ərin ilah məmə təuvir ilah okotol min marit, kəni motos nətəlah min, kəni mətəh vivi ilah. Kəni nəmə kotol lanəha, kəni məsotəfəniən nəua niməhan kəm tikimir məmə okotəni rah itah. ¹⁵ Mətəu pətəlimis nəuvein kinotələlin ilah e suaru təuvir kəni minautohtəu=pən Setən.

¹⁶ Nipətan min u kəutəfaki okotəkeikei māuteruh vivi pətəlimis min rəhalah, məsotəhlman-pəniən e lah kəm niməfaki məmə oteruh ilah. Kəni niməfaki in otəteruh əmə pətəlimis min u rəhalah nətəmimi kəhkə agin məmə okəuteruh ilah.

Uək rəha nətəmi asoli rəha niməfaki

¹⁷ Eldə min nətəm kəutərmənig vivi e uək rəha niməfaki, niməfaki otəkeikei misiai ilah, kəni motətəou ilah. Kəni nəgətun min mine nətəm kəutəni pətigəm Nauəuə Rəha Uhgın, ilah kəutəhtul aupən məmə okisiai ilah kətəou ilah. ¹⁸ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti tatol

* **5:10** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni tətəikuas e nəhliki nətəmimi rəha Uhgın.” — Noliən əha tətagətun məmə in pətan kəti tətəsiəhu aru in; kəni nikin tagiən o nasiruiən e nətəmimi. † **5:12** E nian əha, pətəlimis min nəuvein kəmotos nonauvil rəhalah kəm Uhgın məmə okəsotəliən marit, kəni ilah okol əmə uək rəha niməfaki. Kəni nəmə pətəlimis kəti tolkeikei məmə in otol min marit, kəni in otəgəhli rəhan nonauvil iətəm təmol kəm Uhgın. **5:13** 2Təs 3:11 **5:14** 1Kor 7:9

rəham uək, kəni nakəkeikei maugin.”* Kəni tətəni min məmə, “Nian iətəmi kəti tatol uək, mətəu okəkeikei kətəu in lan.”

¹⁹ Sətəligian e nəghatian rəha iətəmi katiəh əmə iətəm tətəni məmə eldə kəti rəha niməfaki təmol nolian tərəh, mətəu nəmə iətəmi keiu uə kisił kəhləni, kəni nətətəlig e rəhalahal nəghatian.

²⁰ Kəni nəmə iətəmi asoli kəti rəha niməfaki tatol nati kəti tərəh, kəni nətagət əskasik lan e nəhmti nətəmi rəfin rəha niməfaki, kəni tol lanəha nətəmi okotəgin e nolian nati tərəh min.

²¹ E nəhmti Uhgın, mine Iesu, mine nagelo min iətəm Uhgın təmitəpin rəkis ilah, iəu iətəni əskasik kəm ik məmə ik onəkəkeikei mətətəu=pən nəghatian rəhak e nolian iətəm in təhruahru. Ik onəsoliən nolian kəti kəm iətəmi kəti, kəni matig mol nolian pisin min kəm iətəmi kəti min. Mətəu onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin.

²² Səfəri uəhaiən iətəmi kəti məmə in otos uək kəti rəha niməfaki, inu mə nəkotələhu=pən nəhlmətəmah mətəfaki lan. Mətəu-inu nəmə in iətəmi kəti iətəm rəhan əha ikin nolian tərəh, kəni rəhan nolian tərəh otatig lam, təhmen lanu məmə ik min nəmos rəhan nolian tərəh. Mətəu ol əmə rəham nəmiəghian tətəvir vivi mətəhruahru e nian rəfin.

²³ Səmmim əməlan nəhu. Os wain nəuan nəuvin mol o rəham nimisian, pəh otasiru e nərfəm.

²⁴ Nətəmi nəuvin kitah rəfin kotəhrun məmə ilah nolrah nati, kəni kotəhrun məmə Uhgın otol nalpinian kəm lah. Mətəu nətəmi nəuvin min, rəhalah təfagə tərəh tətəhluəig əhanəh əha rəueiu, mətəu uərisig okəpaneruh.

²⁵ Kəni təhmen-əhmen əmə, nian tətət uək təuvin min, kitah kotəhrun əmə. Mətəu nəuvin əha ikin iətəm kətəhluəig əha rəueiu, mətəu niphəriənian, okəmaneruh ilah.

6

Nolian əhruahru o slef min

¹ Slef min nətəm kətəfaki okotəkeikei motisiai nətəmi asoli min rəhalah. Nolian əha in otəhtipəsəg e nətəmi u kəsotəfakian məmə kəsotəni rahian nargi Uhgın, mine nəgətunian rəhatah. ² Mətəu slef min nətəm rəhalah nətəmi asoli ilah min nəfaki, ilah okəsotolian nolian əha u kotəni məmə, “Ei. Iətəmi asoli əha in piatah əmə kəti,” kəni ilah məsotisiai vivilən. Mətəu ilah okotəkeikei motol əhruiñ pik nati kəm lah e nikilah pəhriən, mətəu-inu rəhalah nətəmi asoli min ilah nəfaki min nətəm noluək min kotolkeikei ilah.

Nəgətunian neiuəian min mine natimnati vivi min pəhriən

Natimnati min u, ik onəkəkeikei mətəgətun nətəmi lan. Kəni e nian rəfin, ik onəkəkeikei mətəghati əskasik kəm lah o nitəu-pəniən.

³ Mətəu nətəmi nəuvin kətəgətun nəghatian nəuvin iətəm tol pisin e nəghatian əha rəhak, kəni ilah kətəni məmə nəgətunian rəha İərmənəg rəhafah Iesu Kristo, in neiuəian, məutəni məmə nəgətunian rəha nolian rəha nəmiəghian iətəm Uhgın tolkeikei, in neiuəian. ⁴ Nətəmi min əha kəutol lanəha ilah kəsotəhrun əginian nati kəti, kəni ilah nətəm kətəfəri pik ilah. İlah kəutalməli o nuvəniən məghati pik o nəghatian min iətəm tatiuvi=pa

* 5:18 Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian kau kəti tatol uək rəham tətevig-əvig e nəua wit, kəni nəmə tolkeikei məmə otun kəti, kəni səlis-ərainian nohlin.” Eruh mafin e tiksınəri e nolian rəha nətəm İsrəl e nolian uək e wit. Pol tətəghati e nati miəgəh, mətəu niphəriənian, nipəti nəghatian tətəghati e nətəmi. 5:18 Dut 25:4; Mat 10:10; 1Kor 9:9 5:19 Dut 17:6; 2Kor 13:1 5:20 Efəs 5:11

niemaha, o nęghatięn min iętam nętamimi kęutęmęki e lah min ohni. Nolięn u in tatol nętamimi kęutęgęrah ilah min, kęni męutęhapu-ęhapu ilah min, kęni męutęghati rah e nęrgilah min, kęni męutętęlig rah e lah min. ⁵ Kęni e nian ręfin ilah kaulol timoti. Inu nolięn ręha nętamimi nętam ręhalah nętęligięn tęrah, ilah kęutęluei e nęghatięn pęhrięn. Ilah, nikilah tęhti męmę nolięn ręha nęhatętęięn e Uhgęn in nolięn kęti o nosięn męni mine nautę min.

⁶ Mętęu nati tęuvir pik sęniemę kitah kautos męni mine nautę. Nati tęuvir pik męmę kitah okotęliuak e nolięn iętam Uhgęn tolkeikei. Kęni męutęgięn ęmę, nati ęnnapin nęmę ręhatah nautę tękęku uę tępęt, ⁷ mętęu-inu nian kitah kęmotęir=pa e nęhue niftęni u, kęni kęmęsotęsian nati kęti męhuva. Kęni e nian okohmis lan, ko kęsotęs minięn nati kęti mohtęlig. ⁸ Mętęu nęmę nigtah nauęnięn mine napęn tęhmen ęmę, kęni kitah kotęgięn.

⁹ Nętamimi nętam kotelkeikei pik męmę ręhalah nautę otepęt, timętig ęmę o lah męmę okotol nolięn tęrah min tępęt. In tęhmen=pęn e nalig kęti iętam otęlęs ilah e nęuan nalmęlięn ręha nęrahięn, kęni ilah kotelkeikei męmę okotol natimnati tępęt ręha nalmęlięn, kęni natimnati tępęt iętam tęrah o lah. Kęni nolkeikeięn ręha natimnati tęrah min ęha okotęrękin-ęrękin nęmięgęhięn ręhalah. ¹⁰ Mętęu-inu nolięn ręha nolkeikei pikięn męni, in nękęti natimnati tęrah tępęt. Kęni nętamimi nęuvein ilah kęutęhtul iękis o nitęu-pęnięn suaru u, kęni ilah kinęhuvęn rękis isęu o nolięn ręha nęhatętęięn, kęni ilah kaulol natimnati min nęuvein iętam tętęrękin aru nikilah, kęni kautos nęrahięn tępęt lan.

Nęghatięn tęuvir ręha Pol tatuvęn kęm Timoti

¹¹ Mętęu ik Timoti, iętęmi ręha Uhgęn, aiu=pęn isęu o nolięn tęrah min ęha. Ik onękękeikei mallkut pik o nitęu-pęnięn nolięn ęhruahru, iętam Uhgęn tolkeikei. Ręham nęhatętęięn otękeikei męskasik, kęni ik onękękeikei molkeikei nętamimi. Askęlim ęmę ręham nęhatętęięn lanko, tatuvęn naunun tikę. Kęni onękękeikei muva ik iętęmi mętig kęti. ¹² Onękęluagin vivi e nęluaginięn ręha nęhatętęięn. Kęni męskęlim vivi nęmięgęhięn itulin iętam Uhgęn tęmauin lam ohni. Aupęn rękis, in tęmauin lam ohni nian nęmęni pętigęm nęhatętęięn ręham e Iesu e nęhmti nętamimi tępęt.

¹³ E nęhmti Uhgęn, iętam tętęfa nęmięgęhięn kęm natimnati ręfin, kęni e nęhmti Kristo Iesu iętam tęmęni pętigęm vivi nęghatięn pęhrięn e nęhmti Pontięs Pailęt, iętęghati ęskęsik kęm ik lanu lan: ¹⁴ Ol natimnati min u, kęni męsępęhięn kęti mętęuarus=pęn Ięrmęnig ręhatah Iesu Kristo otuva ¹⁵ e nian ęhruahru iętam Uhgęn tęmęni. Uhgęn iętam kitah okotękeikei mautęni-vivi e nian ręfin, in pęsin ęmę tęarmęnig e natimnati ręfin. In Kig ręha kig min ręfin, kęni Ięrmęnig ręha ięrmęnig min ręfin. ¹⁶ In ęmę tęsimisian mętatig itulin, ręhan nętuęuinięn tikę, kęni naunun tikę. Ikin tętatig ikin, nęhęgęhęgięn tęsię matitęlau lan, kęni ko kęsanięn iuakir ohni. Suah kęti tęseh ęhanęhięn in, kęni ko iętęmi kęti tęsęhrunięn nehięn nian kęti. Nian ręfin kitah okotękeikei motisiasi in, kęni męutęni pętigęm ręhan nęsanięn mine narmęnigięn mautęhuvęn mautęhuvęn naunun tikę. Tol lanęha lan. Өuęh.

Nęfaki min u ręhalah nautę tępęt

¹⁷ Өghati ęskęsik kęm nętam kęutęfaki nętam ręhalah nautę ręha nęhue niftęni u tępęt. Өni męmę ilah okęsotęfęri pikięn ilah, kęni kęsotęhatętęięn e ręhalah męni u tępęt. Męni in ręha ręueiu ęmę, mętęu olauig mine tikę

min. Ilah okotakeikei motəhatətə əmə e Uhgın iətəm tətəfa natimnati təuvir tepət kəm tah məmə kitah okotətəu təuvir lan. ¹⁸ Əghati əskasik kəm lah məmə rəhalah noliən təuvir min, mine rəhalah nasiruiən təuvir min otepət. Kəni nikilah otəkeikei magiən o nətuatiən kəm nətəmimi. ¹⁹ E noliən əha, in təhmen məmə ilah kautələhu natimnati təuvir min tepət, təhmen=pən əmə məmə kəmotasə təuvir o nəmiəgəhiən iətəm otəpanuva. Kəni ilah kotəhrun nosiən nəmiəgəhiən, iətəm nəmiəgəhiən pəhriən.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onəkəkeikei mateh vivi natimnati min iətəm Uhgın təmələhu=pən rəkis e nəhlməm. Əpəh kəni məhtul isəu o nəghatiən min iətəm niyətilah tikə kəni kəsotəfəniən nisiaiən kəm Uhgın, kəni nəghatiən min iətəm kəsotəhruahruviən e Nauəuə Rəha Uhgın. Nəghatiən min əha kətəni məmə kautəfa nəhruviən, mətəu kəpə, kauteiua. ²¹ Mətəu nətəmimi nəuvein kautəhuərisig e nəghatiən eiua min əha, kəni minotəmkarəpen e suaru rəha nəhatətəiən pəhriən.

Pəh Uhgın otətəuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Timoti

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm Timoti

Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u 2 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Kəni in molkeikei məmə ilah min əpəha e niməfaki rəha Efəsis, məmə okotafin. Afin e “Nəghatian Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Timoti” o nəhrunian məmə Timoti in pəh.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Nian kəpmən rəha Rom tətəskəlim Pol əpəha Rom, in təsatigian e kaləpus, mətəu in tətətətig e rəhan kəti nimə, kəni soldə min kəmautətig ilah min mauteruh vivi məmə in otəşagimian. Naunun japtə rəha Uək Min tətəghati e nian min əha. Kəni əmeiko kəpmən təmahlı pətigəm in, kəni talieuək əmə mətən o nu keiu. Mətəu rəueiu əha, tinuvən min e kaləpus əpəha Rom, kəni kaləpus əha in tərəh pəhrian ikin. Nauəuə rəha Uək Min təsəghatian e nian əha, nauəuə tinol naunun rəkis. Kaləpus əha in tətəpu ikin, kəni tiəkis o nətəmimi o nuvənian məsal=pən lan. Luk əmə ilau min. Pol təmolkeikei məmə Timoti otuva meh mətəu-inu in rəhan niəli təuvir. Kəni in molkeikei məmə Timoti in otəmki nauəuə min rəhan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təməhrun məmə otəşuvəhian kohamu in timis. Tol lanəha, in təmətei nauəuə u o nələhu-pənian niməfaki e nəhlmi nətəmi əsoli pişin min nəuvein təhmen e Timoti. Nian iəkis min kəutəhuva o niməfaki, kəni Pol in tolkeikei məmə Timoti otətəskəlim Nanusian Təuvir; kəni matəhtul əskasik e nəhatətəin rəhan, kəni məsəginian e nəni pətigəmian Nanusian Təuvir; kəni in otəhtul maru o nətəuian nəhməian e nipətin nəmə nərahian otuva.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmītəpin rəkis iəu məmə rəhan, kəni mahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm rəhan nəniəskasikian rəha nəmīgəhian itulin e Kristo İesu. ² İətəni təuvir kəm ik Timoti, nətik iətəm iəkolkeikei pik ik.

Pəh Uhgın Tatə mine Kristo İesu rəhatah İərməniğ okuəfinə rəhalau nəuvirian, mine nasəkəhrunian, mine nəməlinuian kəm ik.

Pol təməfəri nətəligian rəha Timoti

³ Nian rəfin lapin mine lənian, iətəfaki ohnik, kəni mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik. Kəni iatol uək rəhan təhmen=pən əmə e tipik min, kəni iəkəhrun məmə noliən tərəh kəti təsatigian lak. ⁴ Nikik tətəhti nəhu nəhmtəm, kəni iəkolkeikei pik məmə iəkeruh min ik pəh nikik otəgian. ⁵ Nikik tətəhti nəhatətəian pəhrian rəham iətəm təhmen=pən əmə e nəhatətəian iətəm təmaupən mətətig e rəham kəha Lois mine rəham məmə İunis, kəni iəkəhrun pəhrian məmə rəueiu in tinatig lam.

⁶ Kəni tol lanəha, iətəni min kəm ik məmə onəkelel niğəm rəha nəsanənian iətəm Uhgın təməfinə o noliən rəhan uək. Uhgın təməfinə nəsanənian əha nian iəmələhu=pən nəhlmək mətəfaki=pinə lam. ⁷ Ol uək e nəsanənian əha, mətəu-inu Uhgın təsəfaian kəm tah nikin rəha nəginian, mətəu təməfa nikin rəha

nəsanəniən, mine nikin rəha nolkeikeiən, mine nikin iətəm tatol noliən min iətəm in təhrun məmə kotəhruahru.

⁸ Kəni inəha, saulisian o nəni pətgəmiən Iərməniḡ, kəni saulisian lak iətəm iətətiḡ e kaləpus o nəḡin. Iətətəu nahməiən o nanusian təuviḡ; kəni nəmə nian əskasik tətuva ohnik, nəkəkeiki mol məmə iəu mine e nəsanəniən iətəm Uḡin tətəfinə kəm ik. ⁹ Uḡin təmosmiəḡəh itah kəni mauin e tah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmiimi nətəm kotasim, kəni təməsolian o nati kəti iətəm kitah kəmotol, mətəu in təmol e rəhan aru əmə nətəliḡian, mine nəuviḡian. Nian Uḡin təməsol əhanəhiən niftəni mine, mətəu in təmələhu rəkis nəlpəkəuiən məmə in otəfən rəhan nəuviḡian kəm tah e Kristo Iesu, ¹⁰ mətəu rəueiu, in təmol əpu nəuviḡian əha kəm tah e nuvaiən rəha Iosmiəḡəh rəhatah, Kristo Iesu. Kəni Kristo təmohapəs nimirəni mine rəhan nəsanəniən, kəni təmasiəḡəpən mol əpu suaru rəha nəmiəḡəhiən u naunun tikə, kəni kitah kauteh e nanusian təuviḡ əha.

¹¹ Kəni Uḡin təmitəpən iəu məmə iəu iəḡəhati, mine aposil, mine iəḡətun o nanusian təuviḡ əha. ¹² Tol lanəha iətətəu pik nahməiən ohni u ikinu e kaləpus. Mətəu iəsaulisian, mətəu-inu iəkəhrun məmə pəh u iətəhatətə lan, kəni məhrun vivi məmə in təhrun neh vivian nati nak iətəm in təmələhu=pə e nəhlmək o naunun nian.*

¹³ Itəu=pən əmə suaru rəha nəḡətuniən u təhruahru iətəm iəməni kəm ik, kəni ol nati u e nəhatətəiən mine nolkeikeiən e Kristo Iesu. ¹⁴ E nasiruiən rəha Narmin Rəha Uḡin iətəm tatətiḡ e nikitah, kəni ateruh vivi nati təuviḡ iətəm Uḡin təmələhu=pən e nəhlməm.

¹⁵ Nəkəhrun məmə rəhak min nətəmiimi əpəha Esia, ilah Fukeləs mine Hermokenəs, ilah rəfin kəmotəḡim rəkis motəpəh iəu.

¹⁶ Pəh Iərməniḡ otasəkəhrun Onesiforəs mine rəhan min, mətəu-inu nian tətət təmasiru lak mətəfəri rəhak nətəliḡian. Kəni təməsaulisian məmə iəmətətiḡ e kaləpus. ¹⁷ Nipəhriəniən, nian in təmuva Rom, təməsal pik lak mətəuarus meruh iəu. ¹⁸ !Pəh Iərməniḡ otasəkəhrun in e naunun nian! Ik nəkəhrun vivi natimnati təuviḡ min iətəm təmol kəm iəu əpəha Efəsis.

2

Soldia təuviḡ rəha Kristo Iesu

¹ Ik u nətik, pəh Uḡin otol nikim təsanən e nəuviḡian iətəm tatsipən e Kristo Iesu. ² Nəmətəu rəkis natimnati min u iətəm iəməḡətun ik lan e nəhmti nətəmiimi tətət. Kəni os rəhak nəḡhatian mələhu=pən e nəhlti nətəmiimi nəuvein nətəm nətəni nipəhriəniən e lah, kəni ilah okotəhrun nəḡətuniən nətəmiimi nəuvein min lan. ³ Nian nərahian otuva, mətəu əhtul əskasik kitah min ik, təhmen e soldia təuviḡ kəti rəha Kristo Iesu. ⁴ E nian rəha nəluəḡinian, soldia kəti təsolian natimnati rəha nətəmiimi əpnəpən əmə, mətəu tatol əmə uək rəha soldia mətəu-inu, in tolkeikei məmə rəhan iətəmi asoli rəha soldia min, nikin otəḡian lan. ⁵ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, iətəmi tətəiu məmə in otol win, in otəkeikei mitəu=pən lou min rəha nauuiən, mətəu nəmə təsolian, kəni in otəsolian nətəouiən rəha nol winian. ⁶ Təhruahru əmə min lanəha məmə iətəmi tatol pik uək e nasumian, in otəupən məulək lan. ⁷ Ətəliḡ vivi e nati nak iətəni kəm ik. Iərməniḡ otasiru lam o nəhrunian nipəti nəḡhatian min u.

1:7 Rom 8:15   **1:9** Efəs 2:8-9; Tait 3:5   **1:10** Hip 2:14   **1:11** 1Tim 2:7   * **1:12** Suaru pisin o nəuhlinian fes 12b: "kəni məhrun vivi məmə in təhrun neh vivian nati nak iətəm iəu iəmələhu=pən e nəhlməm o naunun nian."   **1:14** 1Tim 6:20   **2:3** 2Tim 1:8   **2:5** 2Tim 4:8   **2:6** 1Kor 9:7

⁸ Өтәтәлиг е Iesu Kristo u нәуаниләуис рәһа Tefit, кәни Uһgin тәмосмиәгәһ in е нимисиән. Кәни inu nanusiән тәувир иәтәни пәтигәм. ⁹ Кәни иәтәтәу nahmәiән о nanusiән тәувир аһа, кәни нипәһриәнiән, кәмәлис иәу е sen тәһмен=пән mәмә иәу iакләһ кәти uә iohamu итәми. Мәтәу кәсәлисиән нәғһатиән рәһа Uһgin. ¹⁰ Tol lanәһа, иәтәһтүл әскәsik е nahmәiән min рәfin рәһак о nasiruiән е нәтәмими нәтәм Uһgin тәмитәпiн ilah, mәмә in otosmiәgәһ ilah е Kristo Iesu, кәни ilah okotatig е нәуviriән әһәгәһәг рәһа Uһgin, иәтәм naunun тiкә.

¹¹ Inu нәғһатиән тәтәни пәһриән mәмә, Okәмә кәһуva кәтиәһ е Kristo е нимисиән рәһан, кәни okotәmiәgәһ min kitah min.

¹² Okәмә kautәһтүл әскәsik е nian әскәsik min, кәни kitah okotarmәniг min kitah min. Okәмә kitah kotәniәpәn lan, кәни in otәniәpәn е tah.

¹³ Okәмә kitah kәsotoliән рәһатаһ nonauvil, мәтәу in tatol рәһан nonauvil, мәтәу-inu Uһgin otәkeikei matol рәһан noliән nian рәfin.

Ioluak тәувир рәһа Uһgin

¹⁴ Natimnati min u, onәkәkeikei мәтәни мәтисимарu lan kәм рәһам min нәтәмими. Әни әскәsik kәм lah lanәһа mәмә, “Iatәni е нәrgi Uһgin mәмә итәmah нәsotorgәһuiән о нipәti нәғһатиән min.” Norgәһuiән lanәһа тәsasiruiән е иәтәми кәти, мәтәу тәтәрәkin әмә нәтәмими нәтәм кәутәтәу.

¹⁵ Alkut әскәsik mәмә onәkuva ioluak тәувир иәтәм nian Uһgin тәтерuh рәһам uәk, in тәһrun нәniән әмә, “Әuәһ, нәmol тәувир;” кәни нәsaulisiән о рәһам uәk, мәтәу-inu нәтәgәtun әһruahru нәғһатиән рәһа нipәһriәнiән.

¹⁶ Мәтәу әпәһ нәғһатиән min u tol tanpән әмә иәтәм kotәрәһ мәsotisiaiән Uһgin, мәтәу-inu нәтәмими нәтәм кәутәғһати lanәһа, нәmiәgәһiән рәһalah тәтүvән matuvән әмә о noliән min иәтәм Uһgin тәмәki lan. ¹⁷ Nәgәtuniән рәһalah in тәһмен=пән әмә е нимәgin pien иәтәм тәтәmahali matәpәt matol iәghin. Suah mil u kuol lanu lan, ilau u Haemeneas mine Filitas, ¹⁸ иәтәм kinәmkarәpән рәkis е suaru рәһа нipәһriәнiән. Katuәni mәмә Uһgin тәmol itah kotәmiәgәһ min рәkis е нимисиән, кәни ko Uһgin тәsәfa miniән нipәtitah vi nian Iesu tuva min. Кәни suah mil u кәтуәрәkin нәһатәтәiән рәһа нәтәмими нәуvеin. ¹⁹ Мәтәу tol pau lanәһа, нимә иәтәм Uһgin тәтүvlәkin тәтәһтүл тiәkis, кәни тәмәtei=пән lan mәмә, “Iәrmәniг тәһrun нәтәми min u рәһан min,” mine, “Nәтәми min u кәутәни mәмә ilah нәтәмими рәһа Iәrmәniг okotәkeikei motәpәһ noliән тәрәһ min.”

²⁰ Өтәлиг-to lan. Е нимә рәһа иәтәми рәһан nautә тәpәt, кәtim pisin pisin min тәpәt. Кәмәу нәуvеin е нимәniвиuv тәувир агin. Кәмәу нәуvеin е нимәsie matu.* Uәk рәһа кәtim vi, in uәk asoli иәтәм кәtisai. Кәни uәk рәһа кәtim әuas, in uәk әpnapәn әмә иәтәм tol naulisiән тәһмен әмә о nosiән нимәnәrik.

²¹ Okәмә иәтәми кәти tatol рәһан нәmiәgәһiән тәтәһlan vivi мәтәpәһ noliән рәһа naulisiән, in тәһrun noliән uәk asoli иәтәм кәtisai, кәни Uһgin otәlahu kalin mәмә рәһан pisin әмә, кәни mol әpenә-penә mәмә otol uәk тәувир min.

²² Aiu муvән isu о noliән тәрәһ min иәтәм тәtevia е niki нәтәм alua. Кәни итәу=пән vivi suaru рәһа natimnati min u: noliән иәтәм тәһruahru, mine

2:8 Rom 1:3; 1Kor 15:4 **2:9** Efәs 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11** 2Kor 4:11 **2:12** Mat 10:33 **2:13** Rom 3:3-4; Tait 1:2 **2:14** 1Tim 6:4; Tait 3:9 **2:15** 1Tim 4:6 **2:16** 1Tim 4:7 **2:17** 1Tim 1:20 **2:19** Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1Kor 8:3 * **2:20** Nәғһатиән әһruahru рәһа Kris тәni mәмә, “E нимә рәһа иәтәми рәһан nautә тәpәt, pilet pisin pisin min тәpәt. Kәmol нәуvеin е aian u kol тәtoraip-oraip, нәуvеin е silfә, нәуvеin е nig, нәуvеin е niftәni.”

nəhatətəiən, mine nolkeikeiən, mine nəməlinuiən. Itəu=pən suaru əha itəmah nətəmi min u nətəm kautətapuəh o nasiruiən rəha İərmənig e nīkilah iətəm təuvir. ²³ Əpəh magim rəkis e nəghatiən alməli min iətəm nīpətīlah tīkə. Nəghatiən min əha kautiuvī=pə əmə norgəhuiən. ²⁴ İoluək rəha İərmənig, ko in təsorgəhuiən, mətəu in otəkeikei matol təuvir kəm nətəmimi rəfin, kəni otəkeikei muva iətəmi rəha nəgətuniən, kəni rəhan nətəligiən təfəməh. ²⁵ Okəmə nətəmimi nəuvein kəutəni rah rəhan nəgətuniən, kəni in otəkeikei məgətun vivi ilah e noliən mətig əmə. Kəni nəmə təhro Uhgīn otegəhan məmə ilah okotəuhlin rəhalah nəmiəgəhiən, məmə ilah okotəhrun nīpəhriənən. ²⁶ Kəni ilah okəhuva min e nətəligiən təuvir, kəni motagim rəkis e lalig rəha Sətən, iətəm təmaskəlim ilah kəni kəutol nəuiən.

3

Noliən tərəh min iuəkir o Naunun Nian

¹ Mətəu onəkəkeikei məhrun nəghatiən u məmə nian əskasik min okəhuva iuəkir o Naunun Nian. ² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi okautətəlig aru əmə e lah min, kəni ilah okotolkeikei pik mənī. Nətəmimi nətəm kəutəni aru əmə nati, məutəfu aru ilah min, məutəni rah nətəmimi mine Uhgīn, məutəhti nəuia tatə mine məmə, məutəpəh nəniən tagkiu e nīkilah, kəni okəsotisiəiən Uhgīn. ³ Rəhalah nolkeikeiən otarfu, məsotaluiən e nərahien kəti okol e lah. Okəsotərmənigien e noliən min rəhalah. Nīkilah otəgiən o nərəkiniən nətəmimi mine nərgiləh. Okotəməki e nati iətəm təuvir. ⁴ İlah kəuit kəsua min, kəni okotol natimnati tərəh nəuvein mətəu kəsotətəligiən məmə nati nak otiet lan. Kəni ilah okotəfəri aru ilah, kəni ilah okotolkeikei pik natimnati o nətəuiən təuvir e nīpətīlah, mətəu ilah okəsotolkeikeiən Uhgīn. ⁵ Okotol noliən min rəha nəfəki min məmə nətəmimi okoteruh, mətəu ilah okəsotolkeikeiən məmə nəsanəniən rəha Uhgīn otəuhlin nīkilah. Uvən isəu o nətəmimi min u.

⁶ Əpəh əmə ilah mətəu-inu nəuvein kauteh suaru o nuvəniən lahuənu min, kəni məutiuvī rəkis nətəligiən rəha nīpətan nətəm rəhalah nətəligiən təsəskasikiən. Təfəgə tərəh min rəha nīpətan min u, in tiəkis pik o lah, kəni noliən tərəh min tēpət iətəm ilah kəutolkeikei, kautiuvī=pən ilah.

⁷ Kəni nīpətan min əha kəutətəlig vivi e nəghatiən min rəfin rəha nətəmi min əha, mətəu ko kəsotəhrunien nəghatiən rəha nīpəhriənən. ⁸ Aupən ikin, Janes mine Jampres kəmətuəməki e Mosis,* kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nətəmimi min əha kəutəhti nəghatiən rəha nīpəhriənən. Nətəmimi min u, rəhalah nətəligiən təriəuəh e noliən tərəh min, kəni noliən rəha nəhatətəiən rəhalah in neiuəiən əmə in əmə. ⁹ Mətəu nəgətuniən eiə rəhalah, ko təsəhtulien tuvəh, mətəu-inu nətəmimi rəfin okoteruh məmə ilah kəsotəhrunien nati iətəm kəutəghati lan, kotəhmen=pən əmə e suah mil əha.

Nəghatiən rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Mətəu ik, Timoti, ik nəmətəu=pən rəhak nəgətuniən, mine noliən rəha nəmiəgəhiən rəhak, mine nati nak iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, mine rəhak nəhatətəiən, mine noliən rəha nətəligiən rəhak iətəm təfəməh, mine rəhak nolkeikeiən, mine nəhtul əskasikiən rəhak, ¹¹ kəni nəkəhrun nian əskasik min iətəm tətuva e rəhak nəmiəgəhiən, mine noliən tərəh min iətəm katol lak. Kəni nəkəhrun noliən əskasik min iətəm kəmol lak əpəha Antiok, mine

2:22 1Tim 6:11   **2:23** 1Tim 4:7   **3:1** 1Tim 4:1   **3:5** Mat 7:15,21; Tait 1:16   * **3:8** Janes mine Jampres, ilau iəmkī narik mil rəha kig rəha İjip. Nərgiləu tīkə e Nauəuə Rəha Uhgīn, mətəu ilau əha ikin e nauəuə pisin min rəha nətəm İsrəl.   **3:8** Eks 7:11

Ikoniam, mine Listra. Mætəu Iərməniġ təmos rəkis iəu e natimnati min rəfin əha. ¹² Nipəhriəniən, nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei məmə okotol noliən iətəm Uhgın tolkeikei, kəni motol e Kristo Iesu, nətəmimi okotol tərəh kəm lah, ¹³ mətəu nian kətiəh min əmə, nol təfagə tərəh min mine nətəmimi rəha neiuəiən,† ilah okotol noliən tərəh məhuvən motol nətəm kotərəh agin. Ilah nətəm kəteiuə e lah,‡ kəni ilah okoteiuə pik agin e nətəmimi.

¹⁴ Mətəu ik, Timoti, onəkeikei mətətəu=pən əmə natimnati təuvir min iətəm kəməgətun ik lan nətəm nəməni əskasik rəkis nipəhriəniən lan, mətəu-inu ik nəkəhrun vivi nətəmimi nətəm kəmotəgətun ik lan. ¹⁵ Kəni nian nəmatəkəku mətəuarus=pa u rəueiu, nəməhrun Nauəə Rəha Uhgın iətəm təhrun nəfinəiən neinatġiən məmə nəkəhrun nosiən nəmiəġhəiən itulın lan o nəhatətəiən e Kristo Iesu. ¹⁶ Nəġhətiən min rəfin e Nauəə Rəha Uhgın, kəmotsipən əmə e nohli Uhgın, kəni kəutasiru e tah. Kəutəgətun itah natimnati tēpət. Mautəni əpu noliən tərəh min rəhatah, mautəgəu əhruahru itah, kəni məutəgətun itah e noliən min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Kautol əpenə-penə itah u nətəmimi rəha Uhgın məmə kitah kəhuva nətəmimi nətəm kotəhrun noliən uək təuvir min rəfin.

4

¹ Timoti, oiəkəni=pinə nəġhətiən keikei kəti kəm ik e nəhmti Uhgın mine Kristo Iesu iətəm otakil noliən rəha nətəmimi rəfin, nətəm kəutəmiəġəh mine nətəm kəmohmis, kəni oiəkəni=pinə nəġhətiən u mətəu-inu in otuva min mətərməniġ. Kəni inəha, iətəkeikei mətəuvahag əskasik mətəni kəm ik məmə, ² əni pətigəm nəġhətiən rəha Uhgın, kəni əhtul maru o nəni pətigəmiən, nati əpnapin məmə otimətiġ əmə, uə tiəkis. Uhalpın nati məgəu əhruahru noliən rəha nətəmimi, əniəhu noliən tərəh rəha nətəmimi, kəni məuvahag məfəri nətəliġiən rəha nətəmimi. Kəni nian nətəh min u, rəham nətəliġiən otəkeikei məfəməh, kəni rəham nəgətuniən otəkeikei mətəhrun vivi məuvir.

³ Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu, nian iətəm tətəva, nətəmimi okəsotolkeikeiən məmə okotətəliġ e nəġhətiən pəhriən. Mətəu nikiləh əmə otit ilah min, kəni ilah okotos iəgətun pişin pişin min motolkeikei məmə nəgətun min okotəhli matəliġiləh mətəgətun nəġhətiən min iətəm ilah əmə kotolkeikei. ⁴ Kəni ilah okotəuhlin nimatəliġiləh o nətəliġiən e nəġhətiən pəhriən, kəni məhuvən məutətəliġ e nonagei eiə min.

⁵ Mətəu ik, ateh vivi rəham nətəliġiən mine rəham noliən min e nian min rəfin, nati əpnapin nati pişin pişin min kəutəhuva e rəham nəmiəġəhəiən, kəni əhtul əskasik nian nərahəiən tətəva, kəni uvən məni pətigəm nanusiən təuvir, kəni ol rəfin uək iətəm Uhgın təməfiənə kəm ik məmə onəkol.

⁶ Timoti, ol natimnati min əha, mətəu-inu otəsuvəhiən, iəu iəkimis. Kəni rəueiu nəmiəġəhəiən rəhak təhmen e wain iətəm kinatiuvi=pən e oltə məmə okol sakrifais lan.* ⁷ E rəhak nəluəiniən təuvir rəha nəhatətəiən, iəmatu vivi e nəhlmək, kəni e rəhak naiuiən, iəu iəmaiıu vivi rəkis mətəuarus=pa

3:11 Uək 13:50; 14:5; 14:19   **3:11** Sam 34:19   **3:12** Mat 16:24; Jon 15:20; Uək 14:22   † **3:13** “nətəmimi rəha neiuəiən” – Nipətin məmə ilah nətəmimi nətəm kəutəni məmə ilah kautol nati kəti məmə okoteiuə e nətəmimi nəuvein. Inu təhmen e nətəmimi nətəm Pol tətəni kəm Timoti. Ilah kəutəni məmə ilah nəgətun min rəha niməfaki, mətəu kəpə, kəuteiuə. Səniəmə rəha niməfaki. Kəutəni əmə rəhalah əmə nətəliġiən min məmə okoteiuə e nətəmimi.   ‡ **3:13** Setan uə nətəmimi pişin min okoteiuə e lah.   **3:16** Rom 15:4   **4:3** 1Tim 4:1   **4:6** Fil 2:17   * **4:6** Nian nəuvein, nian nətəm Isrel kautol naunun e lafet, kəni məutəuvəregin wain məmə kautol sakrifais lan tatuvən kəm Uhgın. Təsuvəhiən nəmiəġəhəiən rəha Pol tol naunun, kəni in təməni məmə nəmiəġəhəiən rəhan təhmen e wain u tatol naunun e lafet lan.

naunun naiuiän, kəni iəu iəmətaskəlīm vivi nolian əhruahru rəha nəhatətəian kəni iəməsəpəhiän uək rəha nəni pətigəmiän nanusiän təuvir. ⁸ Kəni rəueiu, İərmənig iətəm rəhan nakiliän təhruahru vivi, in təmol əpenə-penə e nətəouiän rəhak, inu kəfəfau rəha iətəm tatol win e rəhan naiuiän, kəni in otəfəfau=pa kəm iəu e nian rəha nakiliän mətəu-inu in təmakil iəu məmə rəhak nəmiəgəhiän təhruahru. Kəni səniəmə iəu pišin əmə, mətəu otəfən kəm nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei mautəhtahnin məmə in otuva min.

Pol təməni pətigəm nanusiän rəha in min nəuvein

⁹ Əsal uəhai əmə rəham suaru məmə onəkuva meh iəu, ¹⁰ mətəu-inu Timəs, u tolkeikei pik nati rəha niiftəni u, in tinəpəh iəu minuvən Təsalonaike. Kresens tinuvən rəkis Kəlesia, kəni Taitəs tinuvən rəkis Talmesia. ¹¹ Mətəu Luk pišin əmə itimlau min. Təuvir məmə nian nətuva, onəkit Mak itəlau min, mətəu-inu in təhrun nasiruiän e uək rəhak. ¹² İəmahli=pən rəkis Tikikəs tuvən əpəha Efəsis. ¹³ Kəni nian nəkuva, onəkos rəhak kot iətəm iəmələhu kəm Karpəs əpəha Troas, kəni onəkos min rəhak nauəuə min iətəm kəmaiu-aiu,† kəni iəkolkeikei pik min məmə onəkos nauəuə min u kəmol e niłosi sipsip.

¹⁴ Suah u Aleksantə u iətəmimi rəha nolian uək e aiən, in təmatol tərəh lak. İərmənig otəfən nitai nətəouiän rəhan o natimnati min əha. ¹⁵ Kəni ik min, atətəu ik o suah konu, mətəu-inu tətahtipəsig e nəghatiän min rəhatah.

¹⁶ Nian iəmaupən məhtul e kot məmə iəkəni pətigəm nəghatiän min rəhak, suah kəti təməsəhtul pətigəmiän masiru lak, mətəu nətəmimi rəfin kəmotagim motəpəh iəu. Pəh Uhgın nikin otəsəhtiän natimnati rəfin iətəm ilah kəmotol.

¹⁷ Mətəu İərmənig təməhtul e nıkalik məfa nəsanəniän kəm iəu məmə iəkəni pətigəm vivi nəghatiän rəhan, kəni pəh Nanihlua‡ min okotətəu. Kəni təmləfətigəm iəu e nəhli laion. § ¹⁸ İərmənig otos rəkis iəu e nərahian min rəfin iətəm okol kəm iəu, kəni in otaskəlīm vivi iəu, kəni mos iəu iəkuvən e negəu e neai, ikin tətərmənig ikin. Pəh okətəfəri nərgin tatuvən matuvən naunun tikə. Əuah.

Naunun nəghatiän

¹⁹ İatəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, mine Onesiforəs mine rəhan min. ²⁰ Erastəs təməsitəu=paian iəu, in əpəha Korən. Kəni nian iəmiet Maelitəs, mupəh Trofiməs tətatig mətəu-inu in tatimis. ²¹ Alkut pik məmə nəkuva uəhai əmə u ikinu, uərisig nian rəha nətəpuian. İupuləs tətəni təuvir kəm ik, kəni Putens, mine Linus, mine Klotiə, mine piatah min rəfin u ikinu kəutəni təuvir kəm ik.

²² Pəh İərmənig tətatig itəlau min. Pəh Uhgın otəfinə rəha nəuvirian kəm təmah.

4:7 1Tim 6:12 **4:8** 1Kor 9:24-25 **4:11** Uək 15:37-39; 2Kor 8:23; Kol 4:14 † **4:13** E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos məpepe əfəməh kəti kəmaiu-aiu. **4:13** Uək 20:6 **4:14** Aes 59:18; Rom 2:6 ‡ **4:17** Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksınəri. § **4:17** Nəghatiän min nəuvein e fes min 9-17, təhmen əmə e nəghatiän min nəuvein e Sam 22. **4:19** Uək 18:2; 2Tim 1:16-17 **4:20** Uək 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taitəs

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm Taitəs Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Taitəs

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Pol təmətei nauəuə u tatuvən kəm Taitəs.

Taitəs in Ianihluə* kəti iətəm təməhatətə e Kristo. Pol təmiuvi=pa in o Kristo, kəni Taitəs təmöl uək tətət ilau Pol təhmen əmə e Timoti. Kauteh nərgin nian tətət e Niutestimin.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Pol mine Taitəs kəmian e nitəni u Krit, kəni ilau kəmuətuəuin niməfaki kəti u ikinu. Pol təmiet min, mətəu təməni=pən kəm Taitəs məmə in otətətig mol rəfin uək iətəm tətətig ikin əha. Krit in nitəni kəti iətəm tərəuəh vivi e nolian tərəh min, nətəmimi kauteiəu pik nian rəfin, mətəuən pik, kəni məutəlpəh. Nəuvein kautəhuva e niməfaki kəni məutəni nəghatiən kauteiəu tətət məmə okotos məni lan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otasiru e Taitəs e rəhan min uək əpəha e niməfaki əpəha Krit. Taitəs otəkeikei məfəri nətəmimi məmə okəhuva eldə min o nehian niməfaki. Kəni Pol tətəghati e nolian rəha nəghatiən kəm nətəmimi min u kəsotohtəu-pəniən nətaligian rəha Taitəs. Kəni məfən nəgətunian nəuvein rəha nəhatətəian mine naliuəkian əhruahru. Kəni in təməni məmə Taitəs otasigis vivian e nəgətunian eiəu min. Naunun nəghatiən təməni məmə otahlı=pa iətəmimi kəti tuva masiru e niməfaki, kəni Taitəs in otəkeikei muva min masiru e Pol.

Pol təməni təuvir kəm Taitəs

¹ Taitəs. İəu Pol, iətətei nauəuə u kəm ik. İəu slef kəti rəha Ughin, kəni İəu aposil kəti rəha İesu Kristo. Təmahlı=pa İəu məmə İəkasiru e nətəmimi nətəm Ughin təmītəpin rəkis ilah məmə rəhan min, məfəri nəhatətəian rəhalah, masiru e lah məmə okotəhrun nəgətunian pəhriən. Nian nətəmimi kəutohtəu=pən nəgətunian pəhriən əha, kəni rəhalah nəmiəgəhian otəhruahru kotəhmen=pən e nolian iətəm Ughin tolkeikei. ² Kitah kotəhrun nıpəhriənian əha, kəni motəhatətə lan. Kəni e nolian əha, rəhatah nətaligian tətətig əskasik rəkis məmə okotos nəmiəgəhian itulin. Aupən rəkis agin iətəm Ughin təməsöl əhanəhian natimnati rəfin, mətəu Ughin tinəni rəkis nəmiəgəhian itulin əha, məmə in otol lanəha. Kəni kitah kotəhrun əmə in taseiəuəian nian kəti mine. ³ Kəni e nian əhruahru iətəm Ughin təməni, in təmöl məmə nətəmimi okotəhrun nəghatiən rəhan. İlah kotəhrun mətəu-inu Ughin İosmiəgəh rəhatah təməni mələhu nəghatiən kəti məmə təməfa uək u tətətig e nəhlmak məmə İəu İəkəni pətigəm nəghatiən əha rəha nəmiəgəhian itulin.

⁴ Taitəs, rəhalau nəhatətəian kətiəh, kəni e nolian rəha nəhatətəian, in təhmen əmə məmə ik nətik pəhriən.

Rəhak nəfakian məmə Ughin Tatə rəhatah ilau Kristo İesu, İosmiəgəh rəhatah, pəh okuəfinə rəhalau nəuviriən kəm ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Uək rəha Taitəs əpəha Krit

⁵ E nian İəmiet Krit, kəni İəmələhu ik nətətig məmə onəköl rəfin uək iətəm tətətig, kəni məmə onəkəfəri eldə min rəha niməfaki min, e taun min rəfin e nitəni Krit təhmen əmə mə İnu İəməni mine kəm ik.

* : Nanihluə, Ianihluə – Afin-to e tiksnəri. **1:2** Kol 1:27 **1:4** Rom 1:7; 2Kor 8:23; Kəl 2:3

⁶ Eldə mın rəha niməfaki, nəmiəgəhiən rəhalah otəkeikei məhruahru agin, kəni noliən tərəh kəti tikə lan. Kəni ilah məsotol-pəniən rəhalah mın nıpətan, kəni rəhalah kəlkələh mın okotəkeikei motəhatətə e Uhgın, kəni məsotan əpnəpiniən motol natimnati təsəhmenien, kəni məsotəhian nəuia rəhalah tata mine məmə məmə nətəmimi okotəni rah ilah ohni. ⁷ Nəmiəgəhiən rəha eldə mın rəha niməfaki otəkeikei məhruahru vivi mətəu-inu ilah kautos uək asoli rəha Uhgın. Ilah nətəm kəuteh vivi nətəmimi, okotəkeikei motol lanəha məmə kəsotəfəri aruiən ilah, məutəkeikei kəm nətəmimi məmə okotohtəu=pən nətəligiən rəhan kəni nıkilah təsəmei uəhaiən. Kəni okəsotol uəhaiən niəməha. Səniəmə ilah nətəmimi rəha nəpisiən uə nəməuiən, kəni səniəmə ilah nəumis mın nətəm kautolkeikei pik məni məutaiu e noliən tərəh mın məmə okotos.

⁸ Mətəu nəmiəgəhiən rəhalah in otəkeikei mol mın lanu. Ilah okotəkeikei mauteruh vivi nətəmimi nətəm kəutəhuva imalah ikin. Ilah nətəm kətolkeikei məmə okotol əmə natimnati iətəm təuvir, kəni noliən rəhalah in tətəgətun məmə ilah nətəm mətəh, kəni koteinatig. Ilah nətəmi rəha niətəpəniən nəghatiən rəha Uhgın. Rəhalah nəmiəgəhiən in otəkeikei məhruahru vivi e nəhmti Uhgın. Ilah kotəhrun nəni aruiən e nıkilah məmə okotəpəh noliən natimnati iətəm tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁹ Ilah okotəkeikei motəhatətə əskasik e nəghatiən rəha nanusiən təuvir məmə in nıpəhriənien təhmen=pən məmə kəməgətun ilah lan. Kəni inəha, ilah koteinatig vivi o nəgətunien nətəmimi e nəgətunien pəhriənien iətəm in təhruahru məmə ilah okotohtəu=pən. Kəni nian nətəmimi nəuvein okotəni nəghatiən mın iətəm tol pişin e nəgətunien pəhriən, kəni nətəmi asoli mın rəha niməfaki okotəgətun əhruahru ilah motəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunien in neiuəiən.

¹⁰ İtəghati mın lanu mətəu-inu nətəmimi tepət e niməfaki əpəha Krit kotəməki e nıpəhriənien u. Ilah, nəghatiən rəhalah tətətipərəh pik təhmen e kaluəluə, mətəu nuhuən lan tikə, kəni mautiuvı rəkis nətəmimi nəuvein e nəgətunien eiüə mın rəhalah. Nətəmimi tepət rəha İsrəl nətəm kəutəhatətə e Kristo, ilah kəutəhtul əskasik o Lou rəhalah, məutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. Ilah nəgətun eiüə mın.

¹¹ Ahtipəsığ e nəghatiən rəhalah məmə okəsotəgətunien e niməfaki nəgətunien əha kotərəh iətəm kəsotəhruahruien məmə okotəgətun, mətəu-inu nəgətunien rəhalah tətərəkin-rəkin nəhatəiən rəha nəuaniləuis mın rəfin rəha nətəmimi nəuvein. Ilah kəutəgətun neiuəiən əha mətəu-inu kətolkeikei məmə okotos məni lan, mətəu kəsotəulisien ohni.

¹² İtəəm Krit kəti aıpən, in iəni kəti rəhalah, in mın təməni mın lanu məmə, “Nətəm Krit, ilah nətəmi rəha neiuəiən nian rəfin. Kəni ilah kotəhmen e kuri arpin mın. Kəni ilah nəlpah, nian rəfin ilah kətolkeikei əmə məmə kəutəuən.”

¹³ Mətəu nəghatiən rəha iəni u, in tol əmə nıpəhriənien. Kəni tol lanəha, əhi ilah məni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunien in neiuəiən, pəh ilah okotəhatətə əmə e nəghatiən pəhriən, ¹⁴ kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nonagei rəha nətəm İsrəl mine nəghatiən rəha nətəm kəutəpəh nəghatiən pəhriən.

¹⁵ Kəni nəkotəhrun məmə nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, nati tikə iətəm otol ilah kotəmikmik. Mətəu nətəmimi nətəm kəutamikmik e nəhmti Uhgın mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən e İesu, kəti noliən kəti tikə iətəm otol ilah kotəhruahru. Kəni tol lanəha, nətəligiən mine nıkilah pəti kəsəuhruahruən, kəni ilah kotərru nakiliən nati iətəm təuvir, mine nati iətəm tərəh. ¹⁶ Ilah kəutəni məmə kotəhrun Uhgın, mətəu noliən rəhalah tətəgətun məmə kəuteiüə, ilah kəutəuhlin nəmtəhlah kəm Uhgın. Nətəmimi

mın əha kotərah ağın, motalməli məutəhti nəuia Uhgın, kəni ko ilah kəsotoliən nati təuvir kəti mine.

2

Nəgətuniən iətəm təhruahru

¹ Mətəu ik Taitəs, ik onəkəikei mægətun vivi nətəmimi e nəgətuniən iətəm tətəu=pən nəghatiən əhruahru e Iesu. ² Ik onəkəikei nəgətun nauşli mın məmə e naliuəkian rəhalah, ilah okotan mətig, kəni məsotəmmim pikian wain, kəni noliən rəhalah otəkəikei məhruahru vivi pəh nətəmimi okotisiai ilah, kəni ilah okotəkəikei məutəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautil əmə nati iətəm təuvir. Nəhatəiən rəhalah otəkəikei məmmim vivi e nəghatiən rəha Uhgın. Kəni ilah okotəkəikei motolkekəi nətəmimi. Kəni motəkəikei motəhtul tiəkis e nian iəkis mın u kəutəhuva e rəhalah nəmiəgəhiən.

³ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nəkəkəikei mægətun vivi nıpətauəhli mın məmə ilah okotəkəikei motol noliən iətəm təhruahru məmə otəfən nisaiən kəm Uhgın. Kəni ilah okəsotəniən nikali nətəmimi. Kəni səniəmə nıpətan rəha napisiən. Mətəu ilah okotəkəikei motəgətun nəmiəgəhiən əhruahru.

⁴ İnəha, ilah okotəgətun nıpətan mın e suaru iətəm ilah okotolkekəi rəhalah mın nəman mine nənətilah mın. ⁵ İlah okotəkəikei motəgətun nıpətan məmə ilah nıpətan mətig nətəm kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautil əmə nati iətəm təuvir. Kəni ilah kəsotan əppəriən, kəni məutisiai rəhalah mın nəman, kəni məuteh vivi natimnati mın rəha lahuənu, kəni ilah mautil təuvir kəm nətəmimi. Nian kəutil noliən tol mın lanəha, kəni motəniəhu nətəmimi məmə kəsotəni rəhiən nəgətuniən rəha Uhgın.

⁶ Kəni təhmen əmə mın, otəghati əskasik kəm nətəm aluə məmə ilah kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautil əmə nati iətəm təuvir. ⁷ Kəni ik, e natimnati rəfin, onəkol əmə nati əhruahru mın, pəh ilah okotəu=pən nati nak natol. Nian onəkəgətun, nəmiəgəhiən rəham otəkəikei məhruahru, mol nəghatiən rəham təfigəm.

⁸ İk onəkəkəikei mətəni əmə nəghatiən pəhriən, məmə nətəmimi okəsotəniən nəiuəiən lan. Pəh in otol rəham tikimir mın okotaulis lan mətəu-inu ilah kəsotəpəniən noliən tərəh kəti mine lam, kəni məsotəniən nati tərəh kəti e tah.

⁹ Əgətun vivi slef mın məmə ilah okotol nəuia rəhalah iətəmi asoli mın e natimnati rəfin, məmə nikilah otəgiən o uək rəhalah. Slef mın okəsotəniən nitai nəghatiən rəha nətəmi asoli mın rəhalah, ¹⁰ kəni məsotəkləhiən kəm lah, mətəu nian rəfin ilah okotəkəikei mautil natimnati əhruahru mın, məmə rəhalah nətəmi asoli mın okotəni nıpəhriənən e rəhalah uək. Kəni okəkəikei motəhrun məmə nian rəfin uək rəhalah otəkəikei mətəuvir. E noliən iətəm okotol e natimnati rəfin, otəgətun məmə nəgətuniən rəha Uhgın İosmiəgəh rəhatah, in təhruahru məuvir, kəni nətəmimi okotolkekəi məutohtəu=pən.

¹¹ İk onəkəkəikei mægətun natimnati mın rəfin əha mətəu-inu Uhgın təmerəh rəkis e suaru o nətəmimi rəfin məmə otosmiəgəh ilah lan nian otəfən rəhan nəuviriən kəm lah. ¹² Nəuviriən əha rəha Uhgın tətəgətun məmə nian kitah kəutatig əhanəh e nəhue niftəni, kotəkəikei kotəpəh nitəu-pəniən noliən tərəh mın mine natimnati tərəh mın rəha nəhue niftəni iətəm kəuteviə e nikilah, mətəu okotan mətig, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru vivi motəhmen=pən məmə kitah nətəmimi rəha Uhgın. ¹³ Nəmiəgəhiən rəhatah

in otəkeikei matol min lanu lan nian kitah okautəhtahnin nian Iesu Kristo, rəhatah Uhgın əsanən mine rəhatah İosmiəgəh, in otuva min lan e nepətiən əhagəhag rəhan. Nian əha in təuvir pik agın, kəni kitah kotəhrun məmə otəpanuva, kəni matol nikitah tətəgiən. ¹⁴ Iesu nikin təmagiən məmə otimis o tah, kəni mətəou nəmiəgəhiən rəhatah mos rəkis e nəsanəniən rəha nolien tərəh min rəfin, kəni mafəl vivi itah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmimi nətəm kotolkeikei məmə kautol əmə nati iətəm təuvir.

¹⁵ Natimnati min u, onatəgətun ilah e niməfaki. Əfəri nətəligiən rəhalah məmə okautohtəu=pən lərməniğ, kəni məghati əskasik kəm nətəm kəutohtəu=pən nəghatiən eiua min. Uhgın təməfinə uək əha kəm ik, kəni əghati min lanu lan. Soliən məmə iətəmimi kəti otəni rah ik. Segəhaniən məmə iətəmi kəti otəni məmə rəham nəghatiən in nati əpnəpən əmə. Nətəmimi rəfin okotəkeikei motisiai rəham nəghatiən.

3

Nolien rəha nəfaki min

¹ Taitəs, əni=pən vivi min kəm rəham nətəmimi məmə okotisiai nətəmi asoli mine kəpmən rəhalah. Okotəkeikei mautil nəuialah, kəni mautil maru e nian rəfin o nolien uək iətəm otasiru e nətəmimi. ² Kəni ilah okəsotəghati eiuaən o nərəkiniən nərgi nətəmimi, kəni okəsotolien timəti, mətəu ilah nan mətiğ əmə kəni mautil təuvir kəm nətəmimi, kəni mautil rəhalah nətəligiən mautil nətəmimi rəfin.

³ Kautol min lanu mətəu apən kitah kotərəh kəmotəhmen əmə e lah. Kəni Uhgın təmasiru e tah nian kitah min kəmautil nolien tərəh min əha, kitah ianməli min. Kəməsotolien nəuia Uhgın. Nəfən-əfəniən rəha nərahien təmərəkin itah. Kəni nolien tərəh min rəhatah iətəm kitah kəmautilkeikei, kəmautarməniğ e tah. Kitah kəmautil əmə nəuialah, kəni kəmautil nolien tərəh rəfin. Kəni kəmautilkeikei natimnati min rəha nətəpəsin. Nolien tərəh rəhatah təmol məmə nətəmimi kotəməki e tah, kəni kitah kəmautəməki e tah min.

⁴ Mətəu nian nolkeikeiən mine nəuviriən rəha Uhgın İosmiəgəh rəhatah təmietigəm=pa, ⁵ kəni in təmosmiəgəh itah, mətəu səniəmə təmol mətəu-inu kitah nətəmi əhruahru. !Kəpə! In təmosmiəgəh itah mətəu-inu təməsəkəhruin itah. In təmosmiəgəh itah nian Narmın Rəha Uhgın təmafəl rəkis nolien tərəh min, kəni kotair vi min, kəni Narmın təməuiək e nikitah. ⁶ Iesu Kristo İosmiəgəh rəhatah, in suaru iətəm Uhgın tatətəlmən nikitah tətəri e Narmın Rəhan, kəni tatol e nikin agiən. ⁷ In təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nəuviriən rəhan məmə okotəhatətə e rəhan nəghatiən iətəm təməni kəm tah məmə o nian kəti, kitah kotatiğ itulin kitah min. ⁸ Inu nəghatiən kəti in nəghatiən pəhriən.

Kəni iəu iəkolkeikei məmə onəkəgətun vivi nətəmimi lan məmə okotəhrun vivi. Nəgətuniən min əha okotasiru e nəfaki min məmə rəhalah nətəligiən otətətiğ əskasik əmə e nolien natimnati iətəm təuvir. Nəgətuniən min u ilah kotəuvir kəni okotasiru vivi e nətəmimi. ⁹ Mətəu nəkəpəh nəghatiən əlməli min iətəm nətəmimi kəutəni tol min lanu lan: kautos nərgi lus min apən min ikin mautil məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh, kəni okotəfəri ilah aru lan; kəni mautil ilah min kəni mautiləhu ilah min o nipəti nəghatiən rəha Lou rəha Mosis. Əpəh əmə nəghatiən min u mətəu-inu kə təsasiruən e iətəmi kəti mine, kəni rəhan nəuviriən tikə. ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatol nətəmimi

kəutəuəri ilah min o nəghatiən tol min lanəha, onəkuvən məghati əskasik kəm in kəni mənəihu. Mətəu nəmə tatol min, kəni nəkuvən min mənəihu min. Nəmə nəməniəhu pau mau keiu, mətəu in tatəkeikei e rəhan noliən, kəni otəhtul=pən isəu ohni motəpəh. ¹¹ Mətəu ik nəkəhrun məmə iətəmi kəti tol lanu lan, rəhan nətəligiən tərəh kəni tatol kekəu-ekəu, kəni matol təfagə tərəh e nəhmti Uhgın. Rəhan əmə noliən tətəgətun məmə in iol rah nati.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Oiəkahli=pinə suah mil u kəti, Ateməs uə Tikikəs otuvnə meh ik. Nian otuvnə, ik onəkəkeikei məsal uəhai əmə e suaru mə onəkuvnə meh iəu əpəha taun Nikopolis, mətəu-inu iəu iəmolkeikei məmə iəkuvən matig ikin e nian rəha nətəpuən. ¹³ Kəni iətəmimi keiu, Apolos mine Sinəs u in ieinatig e lou,* ilau katualiuək e rəhalau naliuəkian, mətəu ik onəkasiru e lau məmə natimnati rəfin rəhalau otəkeikei matig.

¹⁴ Rəhatah nətəmimi okotəkeikei motəhrun vivi suaru o noliən uək kəni mautil nati iətəm təuvir məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmimi nəuvein nətəm rəhalah natimnati təsəhmenien. Təsəuvirien məmə ilah kotatig əpnəpin əmə.

¹⁵ Nətəmi min u nətəm itimah iəutatig kəutahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni əni təuvir kəm nəfaki min nətəm kətolkeikei itimah.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirien kəm təmah.

3:10 Mat 18:15-17   **3:12** Efəs 6:21-22; Kol 4:7-8   * **3:13** Ieinatig e lou – Suah kəti iətəm təhrun vivi lou rəha kot, kəni in tətəghati rəha nətəmimi nətəm kautəhuvən e kot.   **3:13** Uək 18:24; 1Kor 3:5-6   **3:14** Efəs 4:28

Filimon

Nauæuæ iætəm Pol tәмәtei tuvən kəm Filimon Nəghatiən ækuækir rəha nauæuæ u Filimon

?Pəh tәмәtei nauæuæ u? Aposil Pol tәмәtei nauæuæ u.

?Tәмәtei tatuvən kəm pəh? Tәмәtei tatuvən kəm Filimon əpəha e niməfaki ikin Kolosi. Ilau niəli tәuvir mil. Filimon in iætəmimi kәti iætəm tatos slef min.

?Natigiən tәhro lanu lan nian tәмәtei? E nian əha, nәtәmimi tәpәt kautos slef. Kәni nәfaki min nәuvein min, ilah min kautos slef min. Filimon, rəhan kәti əha ikin slef, nәrgin u, Onesiməs. Mәtәu Onesiməs, mәta in tәmakläh e mәni nәuvein rəha Filimon, kәni əmeiko, in magim. Nәmә Filimon oteruh Onesiməs, lou rəha Rom tәtәni mәmә Filimon tәhrun nohamuiən timis. Mәtәu Onesiməs tәmeruh Pol əpəha e kalәpus ikin Rom, kәni Pol tәmәni pәtigәm Nanusiәn Tәuvir kәm in, kәni tәmәhatәtә e Iesu Kristo. Kәni Onesiməs in tәmasiru e Pol. Kәni Pol tәmahli=pәn in titәlig=pәn o Filimon. Pol tәmәni kәм Filimon mәmә nati əpnәpәn Onesiməs in slef rəhan, mәtәu rәueiu in pian e Iesu Kristo.

?Tәмәtei nauæuæ u o nak? Pol tәмәtei nauæuæ u mәtәtapuәh o Filimon mәmә otalu e nolian rəha Onesiməs, kәni mos in titәlig=pa min. Nati əpnәpәn mәmә in rəhan slef, mәtәu Pol tolkeikei mәmә Filimon oteruh Onesiməs tәhmen әmә mәmә in pian kәti e Iesu Kristo. Nәtәmimi nәuvein, nikilah tәhti mәmә Apia (fes 2) in pәtan rəha Filimon, kәni Akipәs in nәtin.

¹ Iәu Pol, iætәм iәtatig e kalәpus o Kristo Iesu, itimlau piatah Timoti, iәtuәni tәuvir kәм ik Filimon. Ik iәtәmi keikei iætәм iakuolkeikei pik, kәni kitahal kahlol uәk kәtiәh әmә rəha Iesu. ² Kәni iәtuәni tәuvir kәм nәuvinitah Apia, mine Akipәs iætәм kitah soldiә min kәutәluagin rəha Uhgин, kәni iәtuәni tәuvir kәм nәtәmimi rəha nimәfaki nәtәм kәutәhuva mautәfaki e rəham nima.

³ Pәh Uhgин u Tatә rәhatah, mine Iәrmәnig Iesu Kristo okuәfinә nәuviriәn mine nәmәlinuiәn kәм tәmah.

Nәfakiәn rəha Pol

⁴ E nian min rәfin iætәм iәtәfaki ohnik, mәtәni tagkiu kәм Uhgин ohnik, ⁵ mәtәu-inu iәmәtәu nәhatәtәiәn rəham e Iәrmәnig Iesu, mine nolkeikeiәn rəham iætәм tatuvән o nimәfaki min rәfin. ⁶ Kәni iateruh nolian rəham, mәmә nәtәfәn e nikim agiәn mәtәu-inu e rəham nәhatәtәiәn. Kәni iәtәfaki mәmә nolian əha otasiru lam mәmә onәkәhrun vivi, kәni mos nati vi min rәfin rəha Uhgин iætәм tәtәfa kәм tah e Kristo. ⁷ Piak, iәtәfaki lanu lan mәtәu-inu rəham nolkeikeiәn tәmol niki nәtәм kәutәfaki kotәtәu tәuvir, kәni nian iәmәtәu, iәu min, nikik tәmagiәn kәni tәtәfәri rәhak nәtәligiәn.

Nәtapuәhiәn rəha Pol

⁸ Tol lanәha, e Kristo iәәginiәn o nәniәn kәм ik mәmә onәkol nati kәti iætәм nәkәkeikei mol, ⁹ mәtәu iәsoliәn lanәha. Iәtәtapuәh әmә e nolkeikeiәn. Iәu Pol iәuәhli kәti iәtatig e kalәpus o Kristo Iesu. ¹⁰ Iәtәtapuәh e suah kәti e rәhak nipәhriәniәn mәmә nәkos e nikim agiәn. Iәtәmi əha in tәmuva tәhmen=pәn e nәtik nian iәmәtatig e kalәpus, inu Onesiməs, rəham slef. ¹¹ Aupәn, in tәmәsol viviәn uәk kәм ik, mәtәu rәueiu in tәhrun nol viviәn uәk tәuvir kәм lau pәti.*

¹² Kəni rəueiu, iətahli=pinə min suah u, iətəmiimi iətəm iəkolkəikei pik. ¹³ Nəmə tətətig itimlau min, nikik tagiən ohni, kəni in otatos nimeim matasiru lak nian iətətig u ikinu e kaləpus o nanusiən təuvir. ¹⁴ Mətəu iəsolkəikeiən məmə iəkol nati kəti ik nəsegəhaniən lan. Kəni nəmə natol nati təuvir, iəkolkəikei məmə tatsipən əmə e nikim agiən, mətəu səniəmə nati iəu iətəkəikei kəm ik məmə nəkol.

¹⁵ Iəsəhruniən, nəmə təhro Onesiməs təmagim o nian əkuəkir məmə onəkos min in titəlig=pa min nəutətig agin, ¹⁶ mətəu səniəmə in otol min əmə slef rəham, kəpə. Mətəu rəueiu əha, in iətəmiimi təuvir tapirəkis agin slef kəti, in pialau təuvir. Iəu iəkolkəikei pik in, mətəu ik onəkolkeikei pik in tapirəkis, mətəu-inu in slef rəham, kəni in piəm e Iərməniğ.

¹⁷ Nəmə nateruh iəu məmə kilau kəmiəuva kətiəh e uək mine nolkeikeiən rəha Kristo, kəni tol lanəha, iətətapuəh məmə nian in otuvnə, nəkos in e nikim agiən təhmen=pən əmə lak. ¹⁸ Nəmə təmol nati kəti tərəh lam, uə təmos nati kəti rəham kəni məsətəuiən, pəh nəkələhu=pən tətətig e kauin rəhak. ¹⁹ Kəni inəha rəueiu, Iəu Pol, iətətei e nəhlmək – *pəh iəu iəpanətəou*.† Mətəu təuvir məmə nəsaluiən e rəham kauin asoli agin ohniəu, u tol lanu məmə, iəmasiru lam kəni nəmos rəham nəmiəgəhiən itulin. ²⁰ Piak, iəkolkəikei məmə onəkətuəuin matətəou rəham kauin kəm iəu, kəni ol nati u iətətapuəh ohni e nərgi Iərməniğ, kəni ol nikik tətəu təuvir e Kristo. ²¹ Iətətei nauəuə u kəm ik mətəu-inu iəkəhrun məmə onəkol nəuiak, kəni onəkol tapirəkis nati nak iətəm iətətapuəh ohni.

²² Kəni nati kəti min, ol əpenə-penə rəhak kəti rum mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəligiən e Uhgin məmə in otos iəu iəkətəlig=pinə min o təmah, inu nəua nəfakiən rəhatəmah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²³ Epafra, itimlau min iətuətig e kaləpus o nərgi Kristo Iesu, kəni in tətəni təuvir kəm təmah. ²⁴ Kəni Mak, mine Aristakəs, mine Timəs, mine Luk, nətəm itimah iəutul pəti uək, ilah min kəutəni=pinə təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh Iərməniğ Iesu Kristo otəfiənə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

1:16 1Tim 6:2 † **1:19** Pol təhrun əmə nəteian nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmiimi tepət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 19 u. **1:22** Fil 1:25; 2:24 **1:23** Kol 1:7 **1:24** Kol 4:10-14

Hiprus

Nauəuə iətəm kəmətəi tuvən kəm nətəm Isrel Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Hiprus

?Pəh təmətəi nauəuə u? Kitah kotəruru məmə pəh təmətəi nauəuə u. Iətəm təmətəi nauəuə u təməsənian nərgin e nauəuə. Iətəm təmətəi təməsehian Iesu Kristo. Mətəu təmətəu Nanusian Təuvir o nətəmimi pisin pisin min nətəm kəmoteruh Iesu. Kəni iətəmi u, in təhrun nəghatiən rəha Öltəstimin, mine noliən rəha nətəm Isrel auppən. Kəmə təhro Pənapəs uə Apolos kəti təmətəi nauəuə u mətəu-inu ilau kuəhrun natimnati min əha. Kəni ilau kuepət e niməfaki. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Pol təmətəi, mətəu nikitah təsəhtiən lanəha mətəu-inu e letə tepət rəha Pol, təmələhu=pən nərgin, mətəu nərgin tikə e nauəuə u.

?Təmətəi tətuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, mətəu nəmə təhro nəuvein kəmohltəlig=pən nəuveitin e noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis. Nəmə təhro ilah kəsotəhrun vivian nəukəti Nanusian Təuvir.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? E nian əha, nətəm Isrel kəutərəkən nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo. Nikilah təpəou ohni. Təuvir məmə ilah okotətəu məmə nəhatətəian rəhalah in nipəhrinən, kəni Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

Təmətəi nauəuə u o nak? E nian əha nətəmimi nəuvein e niməfaki, nikilah təhti məmə noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis e Öltəstimin, in ilis tapirəkis noliən rəha nəhatətəian e Iesu Kristo. Mətəu noliən min lanəha rəha Öltəstimin, ilah narmin min əmə rəha natimnati min iətəm Iesu otol. Kəmötətəi nauəuə u məmə nətəmimi okoteruh motəhrun məmə Iesu Kristo in ilis tapirəkis natimnati min rəfin, təhmen e iəni min, mine nagelo min, mine Mosis, mine Eron mine pris min. Noliən rəha nəhatətəian e Iesu Kristo in təuvir pik tapirəkis noliən rəha nitəu-pəniən lou rəha Mosis. Inu, in nipəhrinən mətəu-inu natimnati rəfin rəha Öltəstimin təmuva mol nipəhrinən lan e Iesu Kristo. Kəni nimisian əmə rəhan in təhmen əmə məmə otos rəkis noliən tərəh min rəha nətəmimi.

Kristo təmol əpu Uhgın kəm tah

¹ Auppən ikin, Uhgın təmətəni* nəghatiən rəhan, mətəu təmətəni asoli əmə kəm tipitah min e iəni min e nian tepət mine e suaru pisin pisin min. ² Mətəu rəueiu əha, kinotevig=pən e naunun nian,† kəni tinətəghati əhruahru kəm tah e Nətin, iətəm in təməfəri məmə otarmənig e nautə rəfin rəha tatə rəhan.‡ Kəni e Nətin əha, in təmöl natimnati rəfin e nəhue niftəni.§ ³ Nəti Uhgın in nəhəghəghian rəha nəuvirən mine nəsanənian rəha Uhgın.* In təməru əhruahru əmə rəhan tatə e natimnati rəfin.† In tətəmkərain natimnati rəfin e nəsanənian rəha nəghatiən rəhan.‡ Nian in təmimis rəkis məmə otafəl rəkis rəhatah noliən tərəh min,§ kəni in təməharəg e nəven maru rəha kig, ikin ima rəha nepətiən mine nisialən, e negəu e neai.*

Nəti Uhgın u, in ilis tapirəkis nagelo min

* 1:1 Hip 2:2 † 1:2 1Pitə 1:20 ‡ 1:2 Sam 2:8 § 1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16 * 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4 † 1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2Kor 4:4 ‡ 1:3 Kol 1:17 § 1:3 Tait 2:14 * 1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18.

4 Tol lanəha, Uhgín təməfəri rəkis Nətin u, kəni in ilis tapirəkis nagelo mīn, təhmen=pən məmə nərgin u iətəm Uhgín təməfən kəm in, in ilis pik tapirəkis nərgiləh rəfin.† 5 Uhgín təməsəni aginiən kəm agelo kəti rəhan məmə, “Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”‡

Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu. Kəni Uhgín təməsəni aginiən kəm agelo kəti məmə,

“Iəu tatə rəham,

kəni ik onəkuvə nətik.”

Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu. §

6 Mətəu e nian Uhgín tahlī=pa Nətin iətəm təmaupən mair* tuva e nətuəuinien, kəni in təni məmə,

“Pəh rəhak rəfin nagelo mīn,

nipənəgiləh tek niftəni e nisiaiən, motəni-vivi in.”

7 Nian Uhgín tətəghati e nagelo mīn, in tətəni məmə,

“Iəu iəmol rəhak nagelo mīn

iləh kotəhmen e nimətəgi iətəm tətən ikin mīn rəfin, matol rəhak uək.

Iləh noluk mīn rəhak, təhmen e nigəm.”†‡

8 Mətəu təmətəghati e Nətin kəni mətəni məmə,

“Uhgín, rəham narmənigiən otətətig itulin, naunun tikə.

Nətarmənig maskəlīm neim rəham, kəni rəham narmənigiən in təhruahru agin.

9 Ik nəmolkeikei əmə nəhruahruien

kəni mətəməki e nolian ekəu-ekəu mīn.

Tol lanəha, iəu u, rəham əhruahru Uhgín,

iəu iəmələhu aupən ik, kəni ik ilis e ik mīn nəuvein.

Kəni iəmol=pən kaliku e rəhm-kapə e nisiaiən,

matol nikim tagiən tapirəkis ik mīn nəuvein.”§

10 Kəni Uhgín tətəni=pinə mīn kəm in məmə,

“Tərmənig, e nətuəuinien, ik nəmol natimnati mīn e nəhue niftəni u, mol in təskasik.

Kəni e nəhlməm aru əmə,

ik nəmol natimnati rəfin iətəm kəutətig e neai.

11 Natimnati mīn rəfin u, iləh okəpanohkə,

iləh okotəuas təhmen e napən iətəm təməmnəmit,

mətəu ik nətətig itulin əmə.*

12 Ik onəkaiu-aiu iləh,

təhmen əmə məmə iətəmimi təmaiu-aiu rəhan napən.

Ik onəkəuhlin natimnati mīn u,

təhmen e iətəmimi təmitis rəhan napən,

məmə in otətəuti e in pisin.

Mətəu ik, nətətig itulin əmə lanko,

kəni ko nəsimisən nian kəti.”†

13 Uhgín təməsəni=pən aginiən kəm agelo kəti rəhan məmə,

† 1:4 Efəs 1:20-21; Fil 2:9 ‡ 1:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 5:5; 1Kron 17:13 § 1:5 Mat 3:17 * 1:6

Kətəni məmə in təmaupən mair mətəu-inu tatos nepətiən mine nisiaiən lanəha təhmen e iəpəu iətəm təmaupən mair. Kəni natimnati mīn rəfin, rəhan əmə. Kolosi 1:15 tətəni məmə, “Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati mīn rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətarmənig e natimnati mīn rəfin u.” Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29. † 1:7

Sam 104:4 ‡ 1:7 Nimətəgi mine nigəm kəmiəuva nian Uhgín təməfa Lou. Hip 2:2; 12:18-21. § 1:9

Sam 45:6-7 * 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nəh 6:12-17 † 1:12 Sam 102:25-27

“Ik əharəg e rəhak maru, ikin ima rəha nepətiən mine nisaiəñ, kəni mətəhtahnin.

Pəh iəu iəkosiəhu rəham min tikimir min,

mol ilah kotəhmen e napəñ kəti iətəm nətafəl nəhlkəm lan.”[‡]§

¹⁴ Mətəu nagelo min, ilah noluək min əmə. Nagelo min, ilah narmin min nətəm Uhgın təmahli=pa ilah məmə kəutəsəl o nətəmimi nətəm otosmiəgəh ilah.

2

Nəniəhuian iətəmi

o nuvəniən e naiəh

¹ Iesu in ilis pik. Tol lanəha, təuvir məmə kitah okotətəlig vivi e nati nak iətəm kitah kəmotətəu, * məmə nəghatiən eiua min u otəsələsiən itah təhmen e naiəh rəha nitəhi tatələs nəhlin. ² Nəghatiən rəha Lou[†] iətəm nagelo min kəmautəni pətigəmə[‡] in nıpəhriənian, kəni nətəmimi ilah okotos nalpinian o nəhtiən nıpilga Lou nati ənpapin iahgin uə təkəku agin. ³ ? Tol lanəha, kəni kitah okotəhro lanu motagim nəmə kitah kəutol nati ənpapin əmə e nosmiəgəhian asoli əha rəha Iesu? Nosmiəgəhian u, İərməniğ Iesu təmaupəñ məni pətigəmə, kəni nətəmimi min u nətəm kəmotətəu, ilah kəmotəgətun kəm tah məmə in nıpəhriənian. § ⁴ Uhgın təmatig mol min nəfigəmiən o nəghatiən əha e nolian nəmtətiən min, mine natimnati min iətəm narmi nətəmimi tatiuvig ohni, mine nati apispis min, mine nəfaiən nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgın o nolian uək.*

Iesu təmuva məhmen e pian min

⁵ Nagelo min ko kəsotarməniğian e nəhue niftəni iətəm otəpanuva, iətəm kəutəghati lan.[†] ⁶ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmimi in nati ənpapin əmə, mətəu ik, nıkim tətəhti in, ik nəsaluiən lan, kəni ik nateh vivi nati iətəmimi.[‡]

⁷ Ik nəmosiəhu in, teiuiəu ləhtəni məkəku e nagelo min, konu məfən narməniğian mine nepətiən mine nisaiəñ kəm in.

⁸ Kəni ik məfən nepətiən məmə in otarməniğ e natimnati rəfin.”§*

Rəueiəu əha, tətəni məmə, “natimnati rəfin,” nıpətin u məmə Uhgın təsəpəhian nati kətiəh mine məmə iətəmimi təsarməniğian lan. Mətəu kitah kəsoteh əhanəhian natimnati min əha kəhuva. ⁹ Mətəu nati kətiəh kitah kəuteh, inu Iesu, iətəm “e nian əkuəkir əmə nəmosiəhu in teiuiəu ləhtəni məkəku e nagelo min,” kəni rəueiəu əha “kinəfən nepətiən mine nisaiəñ kəm in” mətəu-inu in təmos nahməiən mimis o tah. Əuəh, e nəuviriən rəha Uhgın, Iesu təmimis o nətəmimi rəfin e nəhue niftəni.[†]

¹⁰ Uhgın təmol natimnati min rəfin mətəu-inu in təmolkeikei lanəha, kəni natimnati rəfin kəutatig=pəñ e nəhlmin.[‡] Tol lanəha, in təuvir

[‡] **1:13** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “iəkol rəham tikimir min ilah kotəhmen e nati kəti iətəm nətəharəg mətəfu-pari nəhlkəm lan,” kəni nıpətin u məmə, “Oiəkol ik ilis agin tapirəkis rəham tikimir min.”

§ **1:13** Sam 110:1 * **2:1** Rom 11:22 † **2:2** Nəghatiən u tətəghati lan, in Lou rəha Mosis. ‡ **2:2** Nətəm İsrəl, ilah kəutəni məmə nagelo min ilah suaru Uhgın təmaiə lan kəni məfən Lou kəm Mosis, kəni məutəni məmə ilah nagelo min ilis pik pəhriən. Tol lanu, kitah koteruh nəghatiən asoli

tətəgətun məmə Iesu in ilis pik agin tapirəkis nagelo min. Uək 7:53. § **2:3** Hip 10:28-29; 12:25 * **2:4** Mak 16:20 † **2:5** Nətəm İsrəl ilah kəutəni məmə nıpəhriənian məmə nagelo min ilah kəutarməniğ

rəueiəu ikin min rəfin e nəhue niftəni. ‡ **2:6** “nəti iətəmimi” – nıpətin keiə: 1. iətəmimi 2. Iesu. § **2:8**

Sam 8:4-6 * **2:8** Jen 1:26; Nəh 20:4,6; 22:5 † **2:9** Fil 2:8-9 ‡ **2:10** Rom 11:36

agin mine mæhruahru mæmæ Uhgîn tæmol mæmæ Iesu otuva suaru o nosmiægæhian nimænin nætæmimi tepæt kæhuva nenæti Uhgîn mæhuva motatig e næhagæhagian ræha næuvirian mine næsanæniæn ræhan. Kæni tæuvir mæhruahru mæmæ e nætæligian ræha Uhgîn, Iesu tækeikei mætæu nahmæian e nimisian mæmæ in otuva iætæmi tæhmen agin mæmæ otosmiægæh ilah. §*

11 Iesu in tatol ræhan nætæmimi kotasim, mæmæ ræha Uhgîn æmæ, kæni mætæfæl ræhalah nolian tærah min. † Kæni Iesu mine ræhan min nætæmimi, ræhalah tatæ kætiah æmæ. Tol lanæha, kæni Iesu in tæsaulisian mæmæ otauin e lah u mæmæ pian min mine næuvinin min. ‡ 12 In tæmæni=pæn kæm Uhgîn mæmæ, “Iæu, oiækæni pætigæm ik mine natimnati min iætæm ik næmol kæm piak min mine næuvinik min.

Oiækæni næpuæn mæni-vivi ik e nuhapuminiæn asoli e næhmtilah.” §

13 In tætæni min mæmæ,

“Iæu oiækælæhu=pæn næhatætæian ræhak e Uhgîn.”*

Kæni mætæni min mæmæ,

“Iæu u, itimah kælkælæh min iætæm Uhgîn tæmæfa kæm iæu.”†

14 Kælkælæh min æha, Iesu tætæghati e lah, ilah nipætilah mine niralah æha ikin. Ilah u nætæmimi agin min. O nati u, Iesu tæmækeikei muva e næhue niftæni mos nipætîn mine niran tæhmen æmæ e lah, mæmæ in otuva pialah pæhriæn. ‡ Tæmol lanæha mæmæ in otimis, kæni nimisian ræhan, in otoharis oharis næsanæniæn ræha Iærmis u Setæn, iætæm tætaskælim næsanæniæn ræha nimisian. § 15 Nætæmimi kæutægîn e nimisian,* næginian ræhalah tætaskælim-ærain ilah nian ræfin, tæhmen æmæ mæmæ ilah slef min. Mætæu Iesu in tæmimis mæmæ otuvi rækis nætæmi min u, mæmæ sæniæmæ ilah slef min. In tæmitis ilah. 16 Kotæhrun æsas mæmæ sæniæmæ in tæmasiru e nagelo min, mætæu in tæmasiru e næuanilæuis min ræha Epraham. †

17 Iesu tækeikei mos nipætîn mine niran lanæha, mæmæ in otuva mol tæhmen e pian min e nolian min ræfin, ‡ mæmæ in tæhrun nasækæhruiniæn § itah, kæni kæutaræriæ lan. In otækeikei muva mol lanæha, tægætun mæmæ in pris asoli agin pæhriæn, tatol uæk ræha Uhgîn, kæni mæmæ in otûlpin niæmæha ræha Uhgîn. 18 Kæni ræueiu æha, nian Setæn tæfæn-æfæn kæm lah, kæni Iesu tæhrun nasiruian e lah, mætæu-inu in min, in tinætæu rækis nahmæian nian Setæn tæmæfæn-æfæn=pæn kæm in.*

3

Iesu in tapirækis Mosis

1 Piak min mine næuvinik min, Uhgîn tæmauin* pæti e tah o nuvæniæn e negæu e neai, kæni mol mæmæ kitah nætæmi asim. Mætæu-inu Iesu tætasiru lanæha e tah, itæmah onækotækeikei motætælig pik e Iesu æha, in aposil† kæni in pris asoli

§ 2:10 Iesu Kristo in otækeikei mos nahmæian mæmæ otægætun mæmæ in tatuærisig e Uhgîn nian ræfin. (Hip 5:8-9) In tæmos nahmæian kæni mine nian iækis, kæni in mimis. Mætæu nian ræfin, in tætatætæ e Uhgîn, kæni matol næuiæn, kæni tæmæni-vivi Uhgîn. In tæmæsæhti aginian næuia Uhgîn nian kæti mine, nian ræfin in tætitæu=pæn æmæ næuia Uhgîn nati æpnæpin in tætatig e nærahian. In tæmuvæn e nærahian asoli tepæt, mætæu in tæmatol nolian tæuvir min æmæ, konu in tæhmen mæmæ otuva Iosmiægæh ræhatah, mine in tæhmen o nitian itah mæmæ kæhuva nenæti Uhgîn æhruahru min, mæmæ kæhuva motol mæmæ in mine. (Hip 8:1-2; 12:2-3) *

2:10 Hip 5:8-9; Luk 24:26; Rom 8:17; 2Tæs 2:14; 1Pitæ 5:1; Hip 2:7; 4:15
 † 2:11 Hip 13:12; Efæs 5:26 ‡ 2:11 Mat 28:10 § 2:12 Sam 22:22 * 2:13 Aes 8:17 † 2:13 Aes 8:18; Jon 10:29 ‡ 2:14 Jon 1:14 § 2:14 Jen 3:15; 1Kor 15:54-57; 2Tim 1:10; 1Jon 3:8 * 2:15 2Tim 1:7 † 2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8 ‡ 2:17 Fil 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9 § 2:17 Hip 5:2 * 2:18 Hip 4:15 * 3:1 Rom 8:28 † 3:1 Eruh nipæti næghatæiu u “aposil” e tiksinari.

agin ræha næfakiæn ræhatah iætəm kitah kautəni pətigəm. ²Uhgīn təməfəri Iesu məmə in otol uək u, kəni in təmōl nəuia Uhgīn e natimnati rəfin, təhmen e Mosis aupən təmōl nəuia Uhgīn e rəhan uək min rəfin, məmə in tateh vivi nimə ræha Uhgīn, inu nətəmimi ræha Uhgīn. ³Ilau pəti katuol nəuia Uhgīn, mətəu iætəmi təmuvləkin nimə, nətəmimi kautəfəri nərgin ohni tapirəkis nimə iætəm in təmōl. Kəni e nolian əhmen əmə, təhruahru məmə Uhgīn otəfəri Iesu tapirəkis Mosis. ⁴Kəni nimə min rəfin, nətəmimi kautuyləkin, mətəu Uhgīn in təmuvləkin natimnati rəfin iætəm tətətig. ⁵Mosis in ioluək kəti e nīpəgnəua nimə ræha Uhgīn, iætəm tatol nəuia Uhgīn, mateh nimə rəhan, inu nətəmimi ræha Uhgīn. Kəni nāmiegəhiæn ræha Mosis tətəgətun=pən natimnati iætəm Uhgīn otəpənəgətun.

⁶Kristo, in min tatol nəuia Uhgīn. Mətəu səniamə in ioluək əmə kəti təhmen e Mosis. In Nətin, kəni tatos nepətian o narmənigian e rəhan nimə. Kəni nəmə kitah kəsotəginian, kəni motalkut məmə okotəhtul əskasikš o nati u iætəm kitah kəmotələhu=pən nətəligian rəhatah lan, kəni motəfəri ohni, kəni nīpəhriənian məmə kitah u, nətəmimi rəhan, kitah rəhan nimə.*

Auteh məha-məha itəmah e nəhatətəian rəhatəmah

⁷Nəghatian u inu, Narmīn Rəha Uhgīn təməni kəm iətəmi u təmətēi e Nauəua Rəha Uhgīn, kəni Uhgīn təməni məmə,
“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei mətətəlig e nəuiak,

⁸məsotolian rəhn-kapə təmah təskasik pik, təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən mətətəhti nəuiak, Uhgīn rəhalah,
nīan ilah kəmautek askəuvin iəu, Uhgīn rəhalah, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.

⁹Ikin əha, tipitəmah min kəmotəkeikei kəm iəu məmə okoteruh rəhak nəsənəniən,

nati əpnəpin ilah kəmoteruh pau natimnati min iætəm iəmatol o nu fote.‡

¹⁰Kəni iəu iəmol nīəməha kəm lah, kəni mətəni məmə,

‘Nīkilah tətən isəu ohniəu nīan rəfin.

Kəni ilah motəpəh nolian nati iætəm iətəni kəm lah.’

¹¹Nīəməha təmōl iəu,

kəni iəmos nouəvil kəti məni məmə,

‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.’ “S*’

¹²Piak min mine nəuvinik min, auteh vivi itəmah min o nati u. Otol məmə nīkitəmah aru otəsərahian kəni kəti təsəpəhiən nəhatətəian, mōl məmə nəkotəuhlin=pən itəmah isəu o Uhgīn iætəm tətəmiəgəh məsənən agin.

¹³Uhgīn təməni “Rəueiu əmə,” kəni nīan u “rəueiu” tətətig əhanəh. Tol lanəha, nəkotəkeikei mətəghati rəueiu kəm təmah min, mauteh məha-məha itəmah min nīan rəfin, məmə nolian tərəh otəseiūsian e təmah kəti mōl rəhn-kapə təskasik o Uhgīn. ¹⁴Mətəu-inu nəmə kitah kotəhtul məha-məha motətəuərus=pən naunun, motəhatətə e Uhgīn təskasik miəkis, təhmen əmə məmə inu kəmotətuəni motəhatətə vi əmə lan, kəni tətəgətun məmə kitah kīnautos pəti natimnati min rəha Kristo. ¹⁵Mətəu sotaluian e nəghatian iætəm kəməni məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiak

məsotolian rəhn-kapə təmah təskasik pik,

təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən

‡ 3:2 Nam 12:7 § 3:6 Hip 3:14; 4:14; Rom 11:22 * 3:6 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5 † 3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5 ‡ 3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Uək 7:36 § 3:11 Nam 14:21-23 * 3:11 Sam 95:7-11

mautæhti nœuiak, Uhgîn ræhatëmah.”†

¹⁶ ? Kæni pæh min u nætëm kæmotætæu pau nœuia Uhgîn, mæsotoliæn? Ilah u Mosis tæmit rækis ilah Ijip.‡ ¹⁷ ? Nîpæh min u kæmotol Uhgîn niãmæha tol o nu fote? Ilah u, nætëm kæmotol nolîæn tærah, kæni motæmei mohmis maütæmæhl-mæhli æpnapîn æmæ æpæha tæpiæ-mæpiæ ikin.§ ¹⁸ ? Kæni nîpæh min u Uhgîn tæmætæghati e lah, matos nonauvil mæmæ ilah okæshuvæniæn mohiet pætîgæm ikin katos næmeigiæn ohni ikin? In tæmætæghati kæm nætæmimi nætëm kæmotæhti nœuiæn.* ¹⁹ Kæni kitah koteruh mæmæ kæmæsegæhaniæn e lah mæmæ okohiet pætîgæm ikin katos næmeigiæn ikin ohni, mætæu-inu ilah kæsotæhatætæiæn lan.

4

Ikin katos næmeigiæn o Uhgîn ikin

¹ Mætæu kitah u, Uhgîn tæmæni-æskasik rækis mæmæ kitah kotæhrun nuvæniæn ima ikin katos næmeigiæn ohni ikin, kæni næniaskasikiæn u, tættæhtul æhanæh, materæh o tah. Tol lanæha, pæh kitah kotætæu itah, kæni motægin mæmæ kitah kæti kol mæta tæsosîæn næmeigiæn æha, ² mætæu-inu kitah kinotætæu rækis nanusiæn tæuvîr mæmæ Uhgîn tæmol æpenæ-penæ ikin kæti o næmeigiæn ræhatah, tæhmen æmæ mæmæ inu nætæmi aupæn kæmotætæu næghatiæn lan. Mætæu næghatiæn æha, tæmæsasîruîæn e lah, mætæu-inu ilah kæmaütætæu æmæ, mæsotæhatætæiæn lan. ³ Kitah nætëm kæmotæhatætæ æmæ lan, kitah kotæhrun nuvæniæn ima, ikin katos næmeigiæn ohni ikin. Mætæu ræha nætæmimi min u nætëm kæsotæhatætæiæn lan, Uhgîn tæmæni mæmæ,

“Niãmæha tæmol iæu, kæni iækos nonauvil kæti, mæni mæmæ,

‘Ilah ko kæshuvæniæn ikin katos næmeigiæn ikin ohniæu ikin.’”*

Tæmæni lanæha, nati æpnapîn mæmæ tinol æpenæ-penæ rækis ikin katos næmeigiæn ohni ikin nian in tæmætæuîn matol næhue niftæni. ⁴ Kitah kotæhrun mæmæ tinol æpenæ-penæ rækis lan, mætæu-inu Nauæuæ Ræha Uhgîn in tætaghati e Sapæt, mætæni mæmæ, “Tæmol næhue niftæni, kæni e nian sæpin lan, Uhgîn tæmæmeig e ræhan uak.”† ⁵ Mætæu ikin min næuvein e Nauæuæ Ræha Uhgîn, Uhgîn tætæni mæmæ, “Ilah ko kæshuvæniæn ikin katos næmeigiæn ohniæu ikin.”‡

⁶ Tol lanæha, ikin katos næmeigiæn o Uhgîn ikin æha, in tætatîg æhanæh mæmæ nætæmimi okæhuvæn ikin. Mætæu nætæmimi min u aupæn nætëm kæmotætæu nanusiæn tæuvîr, ilah kæmotæmkaræpæn e nuvæniæn ikin katos næmeigiæn ohni ikin, mætæu-inu kæmotæhti nœuia Uhgîn. ⁷ Konu, uarisig lan, tol=pæn Uhgîn tæmælæhu min nian kæti min o nuvæniæn ikin katos næmeigiæn ohni ikin. Nian æha, inu ræueiu. Uhgîn tæmæni pætîgæm nati u kæm Tefit mæmæ,

“Ræueiu æmæ, onækotækeikei motætælig e nœuiæn

mæsotoliæn ræhn-kapæ tæmah tæskasik pik.”§

⁸ Nîkitæmah tæhti to suah u Josuæ* aupæn. Næmæ Josuæ tæmæfæn næmeigiæn pæhrîæn kæm lah nian in tæmit ilah mæhuvæn Kenan, konu Uhgîn ko tæsæni minîæn mæmæ otælæhu nian kæti min mæmæ in nian ræha nuvæniæn ima ikin katos næmeigiæn ohni ikin.† ⁹ Kæni tol lanæha, kæni in tæmæni nian pisin kæti min, nian æha ikin tætatîg æhanæh o ræhan nætæmimi mæmæ okæhuvæn motos

† 3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 ‡ 3:16 Nam 14:1-35 § 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:1-13 * 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11 * 4:3 Sam 95:11; Hip 3:11 † 4:4 Jen 2:2 ‡ 4:5 Sam 95:11 § 4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 * 4:8 Josuæ in nærgin kæti e næghatiæn ræha Isrel. Kæni nærgin u Iesu, nærgilau tæhmen-æhmen æmæ e Josuæ e næghatiæn ræha nætëm Kris. Nian Josuæ tæmæfæn næmeigiæn kæm nætëm Isrel æpæha Kenan, næmiægæhîæn ræha Josuæ in tætagætun ræha iætəm Iesu otæpanol, mæfa næmiægæhîæn pæhrîæn kæm tah. † 4:8 Dut 31:7; Jos 22:4

nəmeigian, e nolian kətiəh əmə iətəm Uhgın təməmeig lanəha e rəhan uək min aupən, e nian rəha Sapət. ¹⁰ Mətəu-inu iətəmi tatuvən imə məmə otos nəmeigian u, in otameig e rəhan uək, təhmen əmə e Uhgın iətəm təməmeig e rəhan uək aupən. ‡ ¹¹ O nati u, kitah okotalkut əskasik məmə okəhuvən imə motos nəmeigian u. Təsəuvirian məmə kitah kəti, otitəu=pən nolian rəha nətəm aupən nətəm kəmotəhti nəuia Uhgın, motəmei.

¹² Mətəu-inu Nəghatian Rəha Uhgın, § in tətəmiəgəh məsanən e uək rəhan.* Kəni in təhmen e nau rəha nəluəginian tasilə e nikalın pəti mil. † In təhrun nətarerehian materuh əhruahru nətəligian min mine nikin pisin pisin min e nətəmi, təhmen əmə e nau iətəm tətəfarereh materuh ikin tətəhtərain min ikin e nikilkilitəmi mine nəhu imə ikin. In tətakil nətəligian min mine nolian oneuən min e nikitəmi. ‡ ¹³ Uhgın tateruh natimnati min rəfin e nəhue niftəni tətəməhli pətigəm əmə e nəhmtin. Kəni kitah okotəkeikei motəni pətigəm rəfin əgin natimnati iətəm kəmotol kəm Uhgın u inu. §

Iesu in təmuva pris asoli əgin iətəm təuvir mapirəkis

¹⁴ Tol lanəha, pəh kitah kotaskəlim əskasik nəhatətəian rəhatah iətəm kintəni pətigəm rəkis, mətəu-inu kitah kautos pris asoli əgin kəti rəhatah in iahgin. Inu Iesu, Nəti Uhgın, iətəm tinuvən rəkis imə e negəu e neai.* ¹⁵ Rəhatah pris asoli əgin, in Pris kəti iətəm tətətəu vivi nikitah, mətətəu vivi məmə otəhro itah kəsotəhmenian; mətəu-inu natimnati rəfin iətəm tatek askəuvin itah e nəmiəgəhian rəhatah, natimnati kətiəh min əmə, kintek askəuvin rəkis in e rəhan nəmiəgəhian. Rəhatah pris asoli əgin, in tinəhrun rəkis rəhatah nəpəouian min. † (Mətəu nati kətiəh əmə ko, in təsolian nati tərəh kəti.) ¹⁶ O nati u, pəh kitah kəsotəginian o nuvənian iuəkir o jeə rəha kig u, ‡ tətəfən rəhan nəuvirian kəm tah. Kəni ikin əha, in otasəkəhruin itah, kəni məfa nəuvirian kəm tah e nikin əgin, e nian rəha nərahian otuva o tah. §

5

¹ Kitah kotəhrun məmə nian rəfin Uhgın tatitəpin suah kəti kəni mətəfəri in məmə otuva pris asoli əgin, məmə in suaru rəha nətəmi okəhuvən o Uhgın. In suaru rəhalah o nəfənian natimnati kəm Uhgın, kəni in matol sakrifais o rəhalah nolian tərəh min.* ² Rəueiu əha, pris asoli əgin u, in iətəmi kəti, kəni in təhrun nolian timətig əmə o nətəmi, † nətəm kotəruu əgin nati iətəm təhruahru, ilah kotəgin rəkis e suaru. In təhrun nolian timətig o nətəmi mətəu-inu in min təsəhmenian, mətəu-inu in min təhrun nolian təfagə tərəh. ‡ ³ In tatol təfagə tərəh lanəha, kəni tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkeikei mol sakrifais o rəhan aru təfagə, kəni matig mol min rəha nətəmi min. §

⁴ Iətəmi kəti ko təsənian məmə in otol uək rəha pris asoli əgin, mətəfəri aru in. Kəpə, Uhgın otəkeikei mauin e rəhan kəti iətəmi məmə in otol uək

‡ **4:10** Jen 2:2; Hip 4:4   § **4:12** 1Pitə 1:23; Aes 49:2; Nəh 19:13-15; Jon 12:48   * **4:12** Aes 55:11; Jer

23:29   † **4:12** Efəs 6:17   ‡ **4:12** 1Kor 4:5   § **4:13** Nəh 2:23   * **4:14** Hip 7:25   † **4:15** Hip 2:17

‡ **4:16** Jeə rəha kig u, in Uhgın tətəharəg ikin, kəni mətərməni, mətəu o natimnati min iətəm Iesu təmol, jeə rəha kig u, in tətuva təhmen e Ikin Katilpin Niəməha rəha Uhgın Ikin iətəm Oltestimin tətəghati lan (Onəkafin e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). Ikin əha inəha, iətəm Uhgın tətəsəkəhruin konu mətəhlman e nəuvirian rəhan ikin kəm tah kəni mətəfəl rəkis nolian tərəh min rəhatah. In təhrun nolian e nira Iesu iətəm təmaiu o tah, kəni təmosiahu rəhan niəməha.   § **4:16** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5

* **5:1** Hip 2:17; 7:27; 8:3; 9:9   † **5:2** Hip 2:17-18   ‡ **5:2** Hip 4:15; 7:28   § **5:3** Lev 9:7; 16:6-15; Hip 7:27; 9:7

u, tãhmen əmə məmə inu tãmauin e Eron aupən.^{*†} 5 Tol lanəha, Kristo in tãməsəfəri aruiən in məmə in pris asoli agin. Mətau Uhgın in tãmıtəpın, kəni məni=pən kəm in məmə, “Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”‡

6 Kəni ikın kəti mın e Nauəuə Rəha Uhgın,§ in tətəni məmə

“Ik pris kəti tãhmen e Melkisitek aupən,^{*†}

kəni ik onəkol uək rəha pris nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə.”

7 E nəmiəgəhiən rəha Kristo e nəhue nıftəni u, in tətəfaki kəm Uhgın, mətətapuəh o nasiruiən, mətasək əfəməh, nəhu nəhmtin tətaiəh. Uhgın tatos nəsanəniən o nosmiəgəhiən in e nımisiən. Kəni in təmatisiəi Uhgın, kəni matol nəuiən,‡ kəni o nati u, Uhgın təmətəu in.§ 8 Nati əpnəpın məmə Kristo in Nəti Uhgın, mətau in təmətəu nəhməiən. Tol lanəha, nəhməiən rəha Iesu, təmol in təhrun vivi nıpəti nolıən nəuia Uhgın,^{*} 9 kəni təmuva iətəmi tãhmen agin rəha nolıən uək rəha pris asoli agin rəhatah. Kəni in təmol suaru o nosmiəgəhiən itulin rəhan nətəmimi mın u kautol nəuiən, matos vivi ilah, matuvən matuvən naunun tikə. 10 Kəni Uhgın təməfən nərgin u kəm in, məmə in pris asoli agin tãhmen əmə e suah u Melkisitek aupən.†

11 Itimah iəmotos nəghatiən tēpət məmə iəkotəni=pinə kəm təmah, məmə Iesu in pris asoli agin tãhmen e Melkisitek. Mətau tiəkis pik o nəni-viviən ilah rəfin kəm təmah, mətau-inu itəmah nəutəlpəh pik o nətəuiən nati kəti kəni mətəhrun. 12 Itəmah nəmətəhatətə nuvəh rəkis, kəni təuvır məmə itəmah nınəhuva rəkis nəgətun mın rəha nəghatiən rəha Uhgın. Mətau kəpə, itəmah nautol əmə lanəha. Rəueiu əha, kəkeikei kəgətun mın itəmah, tətəuıin mın, e nəukəti nəghatiən mın rəha Uhgın. Nıpəhrıniən u, itəmah nəsətəhmenıən o nuniən nauəniən əskasik mın, mətau nəkotəhmen əmə məmə nəutəmah əhanəh.‡ 13 Mətau e nətəmimi mın u nətəm kəutəmah əhanəh lanəha, ilah u iəpəu mətmətig mın, kəutəkəku əhanəh, kəsoteinatig vivi əhanəhiən o nəhruniən nəgətuniən mın rəha nolıən əhruahru. 14 Mətau nauəniən əskasik in nig nətəmi rəhalah nəhruniən tiniməhtə rəkis, nətəm kəmətəgətun rəhalah nətəligiən o nəhruniən natimnati pisin pisin mın iətəm təhruahru mine iətəm tərəh, kəni ilah mautol iətəm təuvır,§ in əmə in əmə.

6

1 Tol lanəha, təuvır məmə kitah okəsotəgətun minıən nəukəti^{*} nəgətuniən rəha nəhatətəiən e Kristo, mətau pəh kitah okautəkeikei mautol məmə okohməhtə e Iesu Kristo. Kitah kınətəuhlin rəkis itah e nolıən mın iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nımisiən.† Kitah kınətəhatətə rəkis e Uhgın. Tãhmen əmə məmə kınətəfəl rəkis nımei nımə. Nian əha rəueiu in rəha nuvləkiıniən nımə. 2 Kitah kınətəhrun rəkis nəgətuniən mın rəha nolıən

* 5:4 Hip 5:1-4 kəutəghati əhruahru e uək iətəm pris asoli agin mın kəmətol aupən, muva mətəuarus nian nətəm Rom kəmətərəkin Nımə Rəha Uhgın e nu fote tinuvən rəkis uərisig Iesu təpanimis. † 5:4

Eks 28:1; Nam 18:7 ‡ 5:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 1:5 § 5:6 Sam 110:4 * 5:6 Jen 14:18-20; Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22 † 5:6 Melkisitek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nıpətin u, Nəməlinuıən) kəni in pris rəha Uhgın İlis Pik. In təmətətig e nian rəha Epraham. Kristo in tãhmen e Melkisitek mətau-inu in pris mine in kig mın. Mətau nəuanıləuis rəha Eron mın, ilah pris mın əmə, mətau səniəmə kig mın; Kəni Melkisitek in pris itulin iətəm Uhgın təməfəri aupən agin, uərisig təfəri Eron. Hip 7:2. ‡ 5:7 Luk 22:42 § 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 * 5:8 Fil 2:6-8

† 5:10 Sam 110:4; Hip 5:6 ‡ 5:12 1Pitə 2:2 § 5:14 Rom 16:19 * 6:1 Hip 5:12 † 6:1 Hip 9:14

pisin pisin min rəha nəueiuiən mine nələhu-pəniən nəhlmitəmi e rəhn-kapə iətəmi o nəfakiən lan. Kəni kitah kinotəhrun rəkis məmə kitah okotəuməhtul min e nīmisiən, kəni motəhrun min məmə Uhgīn otakil nətəmi, kəni məfən nalpinien itulin rəhan kəm nətəm kautol təfagə tarah. Natimnati min u, kitah kinotəghati rəkis lan, təsəuviriən məmə kitah kəutisimaru e nəghatiən kətiəh min əmə nian rəfin. ³ Kəni kitah okəhuva nətəmi nətəm kinohmətə rəkis okəmə Uhgīn təmegəhan e tah.

⁴ ? Okotalkut məmə okotol lanu lan, mətəu təhro e nətəmi nətəm kəməhuva o Uhgīn mətəu rəueiu kinotəpəh Uhgīn motəuhlin min nəmtahlah o Kristo? Ilah kəha, ilah nətəm kəmotəh nəhəghəgiən, ‡ kəni kinotun askəuvin rəkis nauəniən e nəgəu e neai iətəm Uhgīn tətəfa, § kəni minautəhrun məmə in təuvir, kəni minautos rəkis o Narmīn Rəha Uhgīn. * ⁵ Kəni ilah u, nətəm kinotəhrun askəuvin rəkis məmə nəghatiən rəha Uhgīn in təuvir, † ilah kinotətu rəkis nəsanəniən rəha Narməniən Rəha Uhgīn iətəm otəsuvəhiən tuva. ⁶ Mətəu nəmə ilah kəmotəuhlin nəmtahlah o Uhgīn, suaru kəti tikə min məmə okotəuhlin=pa min ilah o Uhgīn. ‡ Ilah kəmotərəkīn aru əmə ilah, mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə kinotəhti=pən min əmə Nəti Uhgīn e nigī kəməluau, motəfəri min e nəhmti nətəmi, kəni ilah minəutəuvsan min lan, mətərəkīn.

⁷ Nīkim təhti-to nati u. Niftəni u tatos vivi nuhuan iətəm tətəfuv, in nauəniən tətət lan rəha nətəmi min u kautol uək ikin. Uhgīn nīkin tagiən pik ohni, kəni nəuviriən rəhan tətətig lan. ⁸ Mətəu niftəni iətəm kapili-apili mine manuvəhli tətəviə əmə ikin, in təsəuviriən o nati kəti. Tinətəiu əmə o nərəkiniən. E naunun, nigəm otus natimnati iətəm kəutatig lan.

⁹ Piak min, nati əppapin iəu iətəghati lanu kəm təmah, mətəu iəkəhrun vivi məmə itəmah nəsotəhmenien e niftəni tarah kəha. Iəkəhrun vivi məmə itəmah nautos natimnati min u iətəm təuvir məpirəkis, iətəm Uhgīn təməfinə kəm təmah mətəu-inko in tatosmiəgəh itəmah. ¹⁰ Uhgīn ko təsaluiən e rəhatəmah uək min nəmotol mətəu-inu Uhgīn rəhan nolien təhrəuəru əmə nian rəfin. Kəni ko in təsəliən nati əppapin e nolien təuvir rəha nolkeikeiən iətəm nəmotol kəm in, kəni mautol əhanəh, nian nəmotəsiru e rəhan min nətəmi. § ¹¹ Itimah iəkotolkeikei məmə itəmah rəfin nəkautəkeikei mautos nolkeikeiən iətəm nəkautol, mautol məmə otatuvən e naunun, kəni itəmah nəkotos nati konu iətəm nəmautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən lan. * ¹² Itimah iəsotolkeikeiən məmə nəkotəlpah, mətəu iəkotolkeikei məmə onəkotos nolien † rəha nətəmi min ko nətəm kəmotəiu əupən. Ilah kəmotəhatə əskasik e Uhgīn kəni mautol rəhalah nətəligiən tətəməh. ‡ Mautol lanəha, kəni rəueiu, ilah kinotos rəkis natimnati iətəm Uhgīn təməni əskasik rəkis məmə rəhalah. §

Rəhatah agke tətətig e nəgəu e neai

¹³ Nəniəskasikiən kəti tol lanu, iətəm Uhgīn təməni kəm Epraham əupən. Nian Uhgīn təmol nəniəskasikiən rəhan, kəni nərgin kəti tikə min məmə in otos mol nəniəskasikiən lan rəhan tətəfigəm. Mətəu-inu nərgin in ilis tapirəkis nərgin min rəfin. Tol lanəha, Uhgīn təmos nonəuvil aru əmə e nərgin, mətəni məmə, * ¹⁴ “Iəu oiəkəhlman e rəhak nəuviriən kəm ik, iahgin. Iəu oiəkəl rəham nəuaniləuis otəpət.” † ¹⁵ Mətəu-inu Epraham rəhan nətəligiən tətəməh,

‡ 6:4 Hip 10:32 § 6:4 Efəs 2:8 * 6:4 Kəl 3:2 † 6:5 Sam 34:8 ‡ 6:6 2Pitə 2:21 § 6:10 Mat 10:40,42 * 6:11 Hip 3:6 † 6:12 Hip 13:7 ‡ 6:12 Jem 1:3; Nəh 13:10; 14:12 § 6:12 Hip 10:36 * 6:13 Jen 22:16 † 6:14 Jen 22:17

in tæmætəhtahnin matuvən matuvən, mætəuarus nian in tæmos natimnati min u iætəm Uhgîn tæmæniækis mæmæ otəfən kəm in.‡

16 Nian iætəmimi tatos nonauvil e nærgi iætəmi asoli kəti rəhan,§ kəni nonauvil u rəhan tətəlis rəhan nəghatian təfigəm. Kəni nətəmimi okotəkeikei motəhatətə e rəhan nəghatian, ko kəsorgəhu minian ohni.* 17 Uhgîn tæmos nonauvil e nærgin lanəha, mətəu-inu in tolkeikei mæmæ otol nətəmimi min u nətəm okotos natimnati min iætəm in tæmæniəskasik,† ilah okotəhrun vivi mæmæ rəhan nəlpəkəuiən, ko təsəuhlinian nian kəti.‡ 18 Uhgîn tatos nonauvil lanəha mæmæ otəfəri nətəligian rəhatah u, nətəm kinohiet rəkis motəgim kəni məutarəriə lan. Kəni pəh kitah kotaskəlim əskasik nolian əha iætəm Uhgîn tinəfa rəkis kəm tah, mæmæ kitah okotarəriə əskasik e nəniəskasikian min rəhan. Nati mil u, nəniəskasikian mine nonauvil rəhan, ilau ko kəsəuəhlin minian nian kəti, mətəu-inu Uhgîn, təseiuəian nian kəti.

19 Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligian təskasik o nosian natimnati min əha, tol lanəha, mol mæmæ nuhuinian u, in təhmen e agke kəti iætəm tətəskəlim vivi rəhatah nəhatətəian,§ mæmæ nati kəti otəsəlauəian lan kəni məsiuvi rəkis minian itah. Nuhuinian u tatiti=pən itah kautəhuvən=pən e napən rəha Ikin Tasim Agin Ikin mautəhuvən ikinu ima Uhgîn əpəha ilis e nęəu e neal.* 20 Ikin əha, Iesu tinuvən rəkis ikin rəhatah lan, mæmæ oterəh e suaru rəhatah.† In təmuva rəkis pris asoli agin‡ təhmen əmə e pris u Melkisitek§ aupən, kəni in otatos uək u nian rəfin, naunun tikə.

7

Melkisitek

1 Suah u, Melkisitek,* in kig rəha Salem,† kəni in pris rəha Uhgîn u Ilis Pík Agin. Aupən, nian Epraham təmuven e nəluaginian ilah kig min, kəni in təmol win e lah. Kəni in minitəlig minətuvə. Melkisitek, in təmuven meruh Epraham e suaru, kəni in təməfaki mətapuah=pən kəm Uhgîn mæmæ otəhlmən e nəuvirien kəm Epraham. 2 Kəni Epraham, təmos rəkis tait‡ e rəhan natimnati min iætəm təmol win lan e nəluaginian, kəni məfən kəm Melkisitek. Melkisitek u, nipətə nærgin konu, “Kig rəha Nəhrəuhrūian.” Kəni nærgin kəti min u, kətauin lan mæmæ Kig rəha Salem, nipətin u mæmæ, “Kig rəha Nəməlinuiən.” 3 Nauəuə Rəha Uhgîn təməsəghatian e rəhan tatə mine mæmæ mine nəuaniləuis min. Kəni təsənian nian təmair lan, mine nian iætəm təminis lan. Təhmen əmə mæmæ in təməsimisian, in tatol əhanəh uək rəha pris. Tol lanəha, nəkeruh mæmæ in təhmen nəuətin e Nəti Uhgîn u in pris itulin kəti.§

4 Nikim təhti-to Melkisitek. In iætəmi asoli kəti. Nati əpnəpin mæmæ tipitah u Epraham in iætəmi asoli, mətəu in təmətisai pík Melkisitek, mətəfən rəhan tait kəm in rəha natimnati min iætəm təmol win lan e nəluaginian.* 5 Kitah

‡ 6:15 Jen 21:5 § 6:16 E nolian rəha nəlisian nəghatian təskasik, nəmə kitah kəti tolkeikei mæmæ otol lanəha, kəni in tatos nonauvil e nəmanin uə nəuvinin. Mətəu nətəm Isrel aupən, ilah kəmautos nonauvil e nærgi iætəmi asim kəti, uə nati kəti iætəm tasim, kəni nian nətəmimi nəuvein kəutətəu, kəni ilah kəutəhatətə e nəghatian iætəm kəutəni. Ko kəsotorgəhu minian ohni, mətəu-inu nærgin əha kəmotəni, in tətəlis-ərain nəghatian təskasik. * 6:16 Eks 22:11 † 6:17 Rom 4:16 ‡ 6:17 Nam 23:19; Tait 1:2 § 6:19 Fil 3:12 * 6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7 † 6:20 Hip 4:14 ‡ 6:20 Hip 2:17 § 6:20 Hip 5:16 * 7:1 Jen 14:17-20 † 7:1 Nərgin əha, Salem, in nærgin əuas rəha Jeruslām aupən. Nərgin əha, Salem, nipətin u “nəməlinuiən.” ‡ 7:2 Tait u mæmæ: Nəmə iætəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə məni, kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu mæmæ təfən kəm Uhgîn uə kəm iætəmi kəti, nati kətiəh konu kəutəni mæmæ “tait.” § 7:3 Sam 110:4 * 7:4 Jen 14:20

kotəhrun məmə, e nu min rəfin, nətəm Isrel ilah kotəkeikei mautəfan rəhalah tait kəm nəuaniləuis min rəha Lifai, ilah u pris min, təhmen=pən əmə məmə inu Lou rəha Uhgīn tətəni mine. Nati əpnəpin məmə pris min əha ilah min nəuaniləuis min rəha Epraham, təhmen e nətəmimi min rəfin rəha Isrel, mətəu pialah min u nətəm Isrel, kotəkeikei mautəfan tait kəm lah.

⁶ Melkisitek u, in səniəmə nəuaniləuis kəti rəha Lifai. Mətəu in təmos tait min u rəha natimnati rəha Epraham. Kəni in tətəfaki=pən kəm Uhgīn məmə otəhlman e nəuviriən rəhan[†] kəm Epraham u, Uhgīn tətəfan rəhan nəniəskasikien kəm in. ⁷ Kəni təhrəhru agin məmə iətəmimi iətəm tatos nərgin asoli otəfaki məmə Uhgīn otəhlman e nəuviriən tatuvən e iətəmimi iətəm lahtani əmə lan. ⁸ Kəni pris min nətəm kautos tait u, ilah nətəmimi əmə, nətəm okəmanohmis. Mətəu Melkisitek u, in tatos tait, kətəni məmə in tətəmiəgəh.[‡] ⁹ Epraham tətətəu rəhan tait tatuvən kəm Melkisitek lanəha, kəni kəhrun nəniən məmə Lifai iətəm tatos tait rəha Isrel, in min tətəfan tait kəm Melkisitek mətəu-inu Lifai in mipin tərəh rəha Epraham. ¹⁰ Mətəu-inu nian Melkisitek təmeruh Epraham, Lifai tətəsair əhanəhien. Mətəu nian Epraham tətətəu lanəha tait tuvən kəm Melkisitek, in təhmen əmə məmə rəhan u nəuaniləuis, Lifai, in min tətətəu=pən tait kəm Melkisitek, mətəu-inko in tinətətig rəkis e nipəti rəhan kəha.*

Kristo təhmen e Melkisitek

¹¹ Pris min rəfin rəha Isrel kəmotšipən e nəuaniləuis rəha Lifai. Uhgīn tətəni məmə pris min kəha okautol natimnati pišiq pišiq min. Kəni uək rəhalah, in nəukəti Lou iətəm Uhgīn tətəfan kəm nətəm Isrel. Mətəu uək min rəfin iətəm pris min kəmotol, kəotəhmenien[†] o nolien rəfin natimnati iətəm Uhgīn tolkeike e nətəligien mine niki nətəmimi.[‡] Tol lanəha, pris kəti min təkəikei muva. In tətəšipənien e nəuaniləuis rəha Lifai mine Eron,[§] mətəu-inu uək rəha pris min əha tətəhmenien. Kəpə. Pris pišiq kəti təkəikei muva iətəm in təhmen e Melkisitek. ¹² Nian nolien rəha nitəpinien pris tətəuhlin, kəni Lou okəkeikei kəuhlin min. ¹³ Otəkəikei mol lanu lan mətəu-inu, kitah kəutəghati e Iərməniḡ rəhatah, iətəm tətəšipən e nəuaniləuis pišiq kəti iətəm iətəmi kəti tikə e nəuaniləuis əha tətəmol uək e oltə təhmen e pris kəti. ¹⁴ Kitah kinotəhrun rəkis məmə Iərməniḡ rəhatah in tətəšipən e nəuaniləuis rəha Juta,* kəni nian Lou rəha Mosis tətətəghati e uək rəha pris min, in tətəsəghati aginien e nəuaniləuis u.

¹⁵ Mətəu təuvir əmə, mətəu-inu kitah kinotəhrun məmə pris kəti min tətəmuva rəkis, iətəm təhmen e Melkisitek. ¹⁶ Lou tətəni məmə pris min kotəkeikei motšipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni nati əpnəpin Iesu tətəšipənien e nəuaniləuis əha, mətəu in tətəmuva pris kəti. Kəni in tətəmos uək rəha pris e nati kəti iətəm tətəšanən mapirəkis Lou, mapirəkis nəuaniləuis rəha Lifai. In tətəmos uək rəha pris e nəšanənien rəha nəmiəgəhien u rəhan iətəm naunun tikə. [†] ¹⁷ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

[†] 7:6 Jen 14:19,20   [‡] 7:8 Kətəni məmə Melkisitek tətəmiəgəh mətəu inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəšanien məmə tətəmis nian kəti mine. Hip 7:3   [§] 7:8 Hip 5:6   * 7:10 Nati kisił kəhləgətun məmə Melkisitek in ilis tapirəkis pris min u nəuaniləuis rəha Lifai. Kətəh u, Melkisitek in tətəšimisien, tətəmiəgəh əmə. Keiu u, tipi Lifai u Epraham, in tətətəfan tait rəhan kəm Melkisitek. Kisił u, Melkisitek tətəfaki=pən kəm Uhgīn məmə otəhlman e nəuviriən rəhan kəm Epraham, mətəu səniəmə Epraham tətəfaki=pən rəha Melkisitek.   [†] 7:11 Hip 7:18,19; 8:7   [‡] 7:11 Hip 10:1   [§] 7:11 Nian Uhgīn tətəfan Lou kəm Mosis, tətəni məmə pris min rəfin okohiet e nəuaniləuis rəha Lifai. Eron in tətəšipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni in tətəupən pris asoli agin rəha Isrel.   * 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nəh 5:5   [†] 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek[‡] aupən, kəni ik onatol uək rəha pris nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə.”

¹⁸ Kəmələhu kalin Lou aupən, mətəu-inu rəhan nəsanəniən tikə, in təsasiruian, ko təsolian nati kəti. § ¹⁹ Mətəu-inu Lou əha, təruru nələhu əhruahruian nati kəti.* Kəni rəueiu əha, nolian pisin kəti iətəm təuvir mapirəkis, in tinos nimein, məmə kitah okotaləhu=pən rəhatah nətəligian lan. Kəni in suaru rəhatah u, o nuvəniən iuəkir o Uhgin. †

²⁰ Uhgin təməni əskasik məmə Kristo in otol uək rəha pris matuvən matuvən naunun tikə, kəni təmos nonauvil ohni, məmə rəhan nəghatian otəfigəm. Mətəu təməsosiən nonauvil lanəha o pris min aupən. ²¹ Mətəu Uhgin təmos əmə nonauvil nian Iesu təmuva pris. Nauəə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Iərməniḡ təmos nonauvil kəti, kəni ko otəsəuhlinian nətəligian rəhan. ‡ In tətəni məmə,

‘Ik onəkol uək rəha pris nian rəfin, § matuvən matuvən naunun tikə.’”

²² Uhgin təmos nonauvil lanəha, matol məmə Iesu tuva mol suaru iətəm tatol kitah kotəhrun əsas məmə nəniaskasikian rəha nasiruian in təuvir, mapirəkis nəniaskasikian u aupən.*

²³ Aupən, pris min ilah tətə, mətəu-inu kətiah tol uək matuvən matuvən mimis ko, kəti tos nimein, mol uək matuvən matuvən, mimis mautol əmə lanəha. Ilah kəsotol itulinian uək. ²⁴ Mətəu Iesu, in otos uək rəha pris rəhatah matuvən matuvən naunun tikə, mətəu-inko, in tətətig itulin. ²⁵ Tol lanəha, in təhrun nosmiəgəh itulin aginian itah u, kotilpən itah min məmə kəhuvən o Uhgin, mətəu-inu in tətəmiəgəh itulin mətəghati rəhatah lan kəm Uhgin. †

²⁶ O nati u inu, in pris asoli agin[‡] iətəm in təhmen o nasiruian e tah. In tasim, kəni məhruahru vivi, in təsolian nolian tərəh. In tol pisin agin e nətəm kautol təfagə tərəh, kəni in ilis tapirəkis ilah əpəha e negəu e neai. ²⁷ In tol pisin e pris asoli agin min u aupən. Nian rəfin, e nian ilah kautol sakrifais rəha nian əha, kotəkeiki motaupən mautol sakrifais o nafəl rəkisian təfagə tərəh rəhalah. § Uərisig lanko, ilah kəpanotol min sakrifais kəti min, o nafəl rəkisian təfagə tərəh rəha nətəmini min.* Mətəu nian Iesu tategəhan məmə in otol sakrifais aru e rəhan nəmiəghian, o nolian tərəh min rəha nətəmini, † kəni mau kətiah əmə[‡] in təhmen məuaou. ²⁸ Lou in tətəfəri pris min nətəm kəsotəhmenian. § Mətəu nonauvil rəha Uhgin, iətəm tatuərisig e Lou, in tətəfəri Nətin u,* iətəm təuvir məhmen agin[†] o nolian uək u, matuvən naunun tikə.

8

Iesu in pris asoli agin təuvir mapirəkis

¹ Kitah kəutəghati e nati u,* mətəu nəukətin tol lanu. Kitah kautos pris asoli agin kəti, təhruahru əmə e iətəmi u iəmatəni. † In tinətəharəḡ rəkis[‡] e nikalin

‡ 7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22 § 7:18 Rom 8:3; Kəl 3:21; Hip 9:9; 10:1

* 7:19 Rom 3:20 † 7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8 ‡ 7:21 1Saml 15:29; Mal 3:6 § 7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17 * 7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24 † 7:25 Rom 8:34; 1Jon 2:1 ‡ 7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 § 7:27 Lev 9:8; 16:6, * 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3 † 7:27 Efəs 5:2 ‡ 7:27 Rom 6:10; Hip 9:12,26,28; 10:10; 1Pitə 3:18 § 7:28 Hip 5:1-2 * 7:28 Hip 1:2 † 7:28 Hip 2:10 * 8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 † 8:1 Hip 7:24-28 ‡ 8:1 Afın-to futnot e 1:3

maru ræha Iætæmi asoli æpæha ilis e negæu e neai, ikin ima ræha nepætian mine nisaiæ. ² In tatol uæk æpæha Ikin Tasim Ikin e negæu e neai, inu Nima Tapolin pæhriæn [§] iætæm Uhgîn æmæ tæmiuvi. Sæniæmæ iætæmimi iætæm tæmiuvi Nima Tapolin æha. ^{*†}

³ Kæmæfæri ræfin pris asoli agin min u aupæn, mæmæ okautæfæn natimnati min kæm Uhgîn, kæni mautol sakrifais. E suaru kætiah æmæ, ræhatah u pris asoli agin, in min otækeikei mæfæn sakrifais kæti kæm Uhgîn. [‡] ⁴ Næmæ in tætatig æha e næhue niftæni u, kæni ko sæniæmæ in pris kæti, mætæu-inu pris min æpæha ikin kætatig nætæm kautæfæn natimnati kæm Uhgîn, tæhmen æmæ mæmæ inu Lou tæmæni mine. ⁵ Pris min u, ilah kautol ræhalah uæk e narmî nimæ æmæ iætæm tatisikæuvin [§] natimnati min iætæm tætatig e negæu e neai. Tol lanæha nian Uhgîn tæmæni=pæn kæm Mosis aupæn, mæmæ otem Nima Tapolin Asim, in tæmæni mæmæ,

“Onækækeikei mateh vivi mæmæ onækol natimnati min u tæhruahru tæhmen æmæ e ræhak mak iætæm iæmol mætægætun rækis ik lan æpæha ilis e nitæuat asoli.”*

⁶ Mætæu ræueiu, Iesu, pris asoli agin u ræhatah, in tinos ræhan uæk iætæm tæuvir pik agin mapirækis uæk ræha pris min aupæn. Kæni e nolian kætiah æmæ, Iesu in suaru ræha næniæskasikian vi ræha nasiruiæn u iætæm in tæuvir mapirækis næniæskasikian æuas ræha nasiruiæn, mætæu-inu næniæskasikian vi u, in tætæhtul-pæri e næghatian min iætæm kotæuvir motapirækis. [†]

⁷ Næmæ næniæskasikian æuas tæmæhmen pæhriæn agin, kæni Uhgîn tæmæsæniæn mæmæ næniæskasikian vi otuva mos nimein. Mætæu næniæskasikian u æuas tæsæhmenian, [‡] tol lan æha, næniæskasikian vi tækeikei muva. ⁸ Mætæu Uhgîn tæmeruh nærahian ræha nætæmimi, kæni mæni mæmæ,

“Nian æha ikin otæpanuva,
iætæm iæu, oiækol næniæskasikian vi ræha nasiruiæn ræha næuanilæuis min ræha Isrel mine næuanilæuis min ræha Juta.

⁹ Næniæskasikian ræha nasiruiæn u,
in otol pisin agin e næniæskasikian æuas ræha nasiruiæn,
iætæm iæu iæmol kæm tipilah min aupæn,
e nian u iætæm iæu iæmos næhlmilah matit ilah mohiet rækis Ijip.
Oiaekol næniæskasikian vi ræha nasiruiæn,
mætæu-inu ilah kæmæotaskælimian næniæskasikian u iætæm iæu iæmol kæm lah aupæn,

kæni tol mæmæ iæu iæmæpæh ilah mæuhlin=pæn næmtahk kæm lah. [§]

¹⁰ Kæni iæu, Iærmæg, iætæni pætigæm mæmæ,
e nian iætæm otæpanuva,

iæu oiækol næniæskasikian vi kæti ræha nasiruiæn ^{*} kæm næuanilæuis min ræha Isrel.

Oiaekæfæn ræhak lou min e ræhalah nætæligian,
kæni iækætei rækis=pæn e nikilah, [†]
kæni iæu iækuva mol Uhgîn æhruahru ræhalah,

[§] **8:2** Hip 3:6; 10:21; 1Pitæ 2:5; Næh 13:6   ^{*} **8:2** Nækeruh mæmæ e næuasæ u iætæmi tæmætei in tætasal uærisig=pæn e Nima Tapolin Ræha Uhgîn aupæn, in aupæn e Nimæ Ræha Uhgîn ræha Solomæn. In tætghati nækeruh næmæ inu katol æhanæh sakrifais kætæn lanko, nati ænnapin in tætætei næuasæ uærisig e AD 70, mætæu-inu in tæmitælig=pæn uærisig e nætæligian ræhan e nætuæuinian ræha natimnati min æha.   [†] **8:2** Hip 9:11,24   [‡] **8:3** Hip 9:14   [§] **8:5** Kol 2:17; Hip 9:23   ^{*} **8:5** Eks 25:40   [†] **8:6** Hip 8:8-13; Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24   [‡] **8:7** Hip 7:11,18; 10:1   [§] **8:9** Eks 19:5-6   ^{*} **8:10** Rom 11:27
[†] **8:10** Lou æuas min u, kæmætei=pæn e kæpiel keiu kuepin-epin. 2Kor. 3:3; Hip 10:16

kəni ilah okəhuva motol rəhak əhruahru nətəmimi.‡

11 İlah kəti ko təsuvəniən məgətun nətəm iman ikin məmə,
‘İk onəkəkeiki məhrun İərməniğ u.’

Kəni iətəmimi kəti ko təsuvəniən məni=pən nəghatiən u kəm pian,

mətəu-inu ilah rəfin okotəhrun iəu,§

tətuəuin e nətəmi əpnapin mın

muvən mətəuarus=pən nətəm kautos nərgin asoli mın.

12 Mətəu-inko, iəu, oiəkəsəkəhruin ilah o rəhalah noliən mın iətəm
təsəhruahru aginlən.

Iəu oiəkafəl rəkis təräh mın rəhalah,

kəni iəu oiəkalu e noliən təräh mın rəhalah.”*†

13 Nian Uhgın tətəghati e nəniəskasikiən rəha nasiruiən u, məmə in
nəniəskasikiən vi, in tətəni məmə tateruh nəniəskasikiən rəha nasiruiən
aupən, tinəuas rəkis, məmə ko təsolin mın nati kəti əha rəueiu. Kəni nati u
tinəuas u ko təsol minin nati kəti, otəsuvəhiən təsatig mininlən.

9

İkin Tasim İkin e nəhue niftəni mine İkin Tasim İkin e nəgəu e neai

1 Kəni e nəniəskasikiən rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig, nətəm İsrəl
kəmotəkeiki motohtəu=pən suaru əhruahru mın o nəfakiən. Kəni Nima
Tapolin Asim, in rəha nəhue niftəni əmə u. 2 Nətəmi aupən u, kəmotiuvı Nima
Tapolin Asim u,* mautol nəuan kəti əpəha nəlugin əhruahru, kəmotətihli
nəuan keiu. Nəuan iətəm tətaupən lan, kəutəni məmə İkin Tasim İkin.† E
nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətəharu-pəri lait lan‡ ikin, mine tepil kəti
iətəm kəməlin-pəri pıret asim mın lan.§

3 Kəmiuvı pəsığ=pən napən e nəuan uərisig, kəni nəuan əha, kətəni məmə,
“İkin Tasim Agin İkin.”* 4 İkin əha, nati kəti əha ikin kəmol e aiən u kol
tətəraip-oraip, iətəm katəmki=pən nati pien-pien lan, katuvan. Kəni ikin əha,
Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən† tətəharəg əha ikin. Bokis u kəmol e
niği, kəni kəuveg e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni e nıpəgnəua Bokis əha, pətəl
kəti əha ikin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəmargin=pən pıret u mana,‡
nəuan nəuvetin ikin. Konu kəmələhu=pən mın kasikin rəha Eron e Bokis u,
kasikin u aupən Uhgın təmol teviə mın.§ Kəni kəpiel mil keiu əha ikin, iətəm
kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau.* 5 Kəni ilis e rəhn-kapə
Bokis u, narmı Jerəb rəha Nəhagəhəgiən,† ilau keiu əha ikin. Kətiəuvi pəsığ

‡ 8:10 Esik 11:20 § 8:11 Aes 11:9; Jon 6:45 * 8:12 Aes 43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer
31:31-34 † 8:12 Hip 10:16 * 9:2 Eks 25:8,9 † 9:2 Eks 26:33,34 ‡ 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12;
Nəh 1:20 § 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 * 9:3 Eks 26:31-33 † 9:4 Bokis rəha Nəniəskasikiən
Rəha Nasiruiən u, in “Covenant Box,” uə “Bokis we i Saen blong Promes.” Eks 25:10-22 ‡ 9:4 E nian
rəha Mosis, Uhgın təməfan pıret təmsipən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51. § 9:4
Nam 17:1-10 * 9:4 Eks 31:18 † 9:5 Jerəb mil u ilau, kətəni məmə Jerəb mil rəha Nəhagəhəgiən,
mətəu-inu nəhagəhəgiən asoli rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəha Uhgın tətətig e nəlugin e lau. Nian
nəuvein ilau katuos nəhagəhəgiən rəha Uhgın mətian əha kəti. (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10)

niməlməiləu o İkin Katilpin Niaməha rəha Uhgın İkin. § Mətəu ko iəsənən natimnati min u, mətei əlkələh.

⁶ Nian kəmotəlin vivi rəfin natimnati min u, pris min kotəhrun nuvənən imə miet e nəuan iətəm tətaupən nian ilah kautol uək rəha nəfakiən. * ⁷ Mətəu pris asoli agin, in əmə təhrun nuvənən imə e İkin Tasim Agin İkin. Mətəu ko təsuvənən nian rəfin. † In təhrun nuvənən nian kətiah əmə e nu min rəfin. ‡ Kəni nian in tatuvən, in təkeikei mos nira, kəni mol sakrifais lan o noliən tərəh rəhan, § kəni matig mol min o noliən tərəh rəha nətəmimi, * iətəm ilah kotəruru məmə kautol təfagə tərəh.

⁸ Kəni e natimnati min u, Narmın Rəha Uhgın tətəgəton məmə, nian Nima Tapolin Asim aupən təmətəhtul əhanəh, kəni suaru † tikə əhanəh o tah o nuvənən e İkin Tasim Agin İkin. ⁹ In təhmen əmə e narmi nati kəti ‡ iətəm tətəgəton e nian u iətəm kotatig lan u rəueiu. Natimnati min iətəm pris min kautəfən kəm Uhgın, mautol sakrifais lan kəm in, § natimnati min u, kəsotəhmenən o nələhu əhruahruian niki nətəmimi nətəm kəutəhuva o nəfakiən. ¹⁰ Mətəu-inu nəfakiən əuas aupən, in tətəgəton əmə suaru min iətəm kautəni pik noliən rəha nauənən * mine nəmnimiən † mine neikuasiən. ‡ Natimnati min u, ilah nati rəha nipətitəmi əmə. Mətəu noliən min əha, ilah katipə figəm əmə kəti rəha nətəmimi, matuvən mətəuarus=pən nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min. §

*Nimisiən rəha İesu
in sakrifais kəti iətəm in təuvir mapirəkis agin*

¹¹ Mətəu rəueiu əha, Kristo tinuva rəkis, kəni in pris asoli agin iətəm təməmki natimnati təuvir min, minuva. * Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin Asim iətəm təuvir təhmin min, mapirəkis iətəm təmaupən. † Nimə əha, in səniəmə nati kəti iətəm nətəmimi kəmotol, kəni səniəmə nati kəti rəha nəhue niftəni u. ¹² Nian Kristo təmuvən imə e İkin Tasim Agin İkin, təməsuvənən e nu min rəfin, təhmen e pris asoli agin min aupən kəmautol. In təmol mau kətiah əmə, kəni təhmen, mətəu-inu in təsosian nira nani mine nira kau muvən imə məmə otos rəkis təfagə tərəh. Kəpə, in təmos aru əmə niran, muvən imə, kəni in əmə təmətəou nəhmtitah mētis itah e təfagə tərəh min. ‡

¹³ E noliən rəha nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, kəmol=pən nira nani mine kau, uə nəuanəhmtəu e kau iətəm kəmuvan əhtuv e olta, kol=pən e iətəmi kəti iətəm tamikmik e nəhmti Uhgın məmə nipətin taruətəh, namikmikien tikə lan. ¹⁴ Mətəu nira İesu § in tatos nəsanənən asoli tapirəkis natimnati min u. * Kristo in təmol aru sakrifais lan, e nəsanənən rəha Narmın iətəm tətatig itulin. In sakrifais kəti iətəm təhruahru agin, nərahən

‡ 9:5 İkin Katilpin Niaməha rəha Uhgın İkin, inko, rəhn-kəpə Bökis rəha Nəniəskasikiən ilis İkin. İkin əha, nəhəgəhəgən asoli rəha nəuvirən mine nəsanənən rəha Uhgın tətatig İkin. Nətəmimi kotəruru nuvənən imə İkin Tasim Agin İkin məmə okeruh nati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvənən nian rəfin. Nian kətiah əmə e nu kətiah tatuvən. Pris asoli agin təhrun nuvənən imə İkin Tasim Agin İkin, in təmki nira rəha sakrifais kəni muvən kəni mol nira tələləfəl=pən e rəhn-kəpə bökis u. Noliən əha, in nəmətəin təuvir kəti, iətəm tətəgəton məmə nətəmimi okotəkeikei mohmis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nimisiən rəha sakrifais iətəm nira in nəmətəin lan, in tatilpin niaməha rəha Uhgın. § 9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16 * 9:6 Nam 28:2-4 † 9:7 Lev 16:2 ‡ 9:7 Lev 16:34 § 9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3 * 9:7 Lev 16:15 † 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20 ‡ 9:9 Hip 10:1-2 § 9:9 Hip 5:1; 8:3 * 9:10 Lev 11:2-23 † 9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16 ‡ 9:10 Lev 11:25,28,40 § 9:10 "Nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min" tətəghati e nian Kristo təmimis o noliən tərəh. * 9:11 Hip 10:1 † 9:11 Hip 8:2; 9:24 ‡ 9:12 Rom 3:25 § 9:14 1Pita 1:2,18-19 * 9:14 Hip 10:34

kəti tikə lan. Tol lanəha, kəni niran in tatos nəsanənian, təhmen o nafəlian nikitamah† o nolian min iətəm kotəhrun niti-pənian itəmi e nimisian, məmə itəmah onəkotəfaki əmə kəm Uhgın iətəm tətəmiəgəh.‡

15 O natimnati min u iətəm Iesu təmol, in suaru o nosian nəniəskasikian vi rəha nasiruiən.§ Uhgın təmauin e nətəmimi rəhan, kəni məni əskasik kəm lah məmə natimnati təuvir min u, in rəhalah. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəian nian kəti,* mətəu okəutatig itulin. İlah okotos natimnati min u, mətəu-inu rəueiu nimisian rəha Kristo in tinətəu rəkis nəhmti təfagə tərəh rəha nətəmimi min u nətəm kəmotatgəhli Lou rəha nəniəskasikian rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig.

16 Nəmə Iesu təsimisən lanəha, kəni rəhan nətəmimi okəsotosian natimnati təuvir min iətəm in təməniəkis məmə rəhalah. Mətəu-inu nəmə iətəmi kəti tol nəniəskasikian kəti məmə rəhan natimnati otuvən o iətəmi pisin kəti nian in otimis, kəni iətəmi u in otəkeikei mimis pipim, konu nəniəskasikian rəhan in otətətig mətəmiəgəh. 17 Nəniəskasikian kəti tol lanəha, təsatigian məsəmiəgəhian nian iətəmimi təməni tətətig əhanəh. Rəhan nəniəskasikian in otətətig mətəmiəgəh əmə nian in tinimis rəkis. 18 O natimnati min u, e nəniəskasikian rəha nasiruiən aupən, nira nati miəgəh kəti təkəikei maiəh, təgətu məmə nati kəti təmimis, kəni otol məmə nəniəskasikian in tətəmiəgəh mətatig.

19 Tol lanəha, nian Mosis in təməni pətəgəm rəkis nəghatian min rəfin rəha Lou kəm nətəmimi, kəni uərisig lan, in təmos nimeimei sipsip kəmol tərəruv mine nəhlmi nigı u hisop, məuveri=pən e nira nəti kau mine nira nəni mine nəhu, kəni morarəgrəg=pən nira e nauəuə rəha Lou mine nətəmimi min.†

20 Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İnu nira nati miəgəh kəti iətəm təmimis o nolian nəniəskasikian rəha nasiruiən rəha Uhgın tətətig mətəmiəgəh. Kəni itəmah nəkotəkeikei mautisiai, mautol nəuiən.”‡ 21 E nolian kətiah əmə, Mosis təmol=pən nira e Nima Tapolin Asim mine natimnati min iətəm kəmos o nəfakian. 22 Lou tətəni məmə pris otəkeikei matol=pən nira e natimnati tepət, iuəkir natimnati rəfin, məmə ilah okotasim. Kəni nəmə nira təsaiuiən ohni, kəni Uhgın ko təsafəlian təfagə tərəh.§

23 Tol lanəha, nira rəha nolian sakrifais, in təmaiəh o nolian natimnati min u kotasim. Mətəu Nima Tapolin Asim mine natimnati min rəhan əha ikin, ilah narmı natimnati min əmə* iətəm tətəpsen=pən natimnati iətəm kəutatig e negəu e neai. Mətəu nəfakian o natimnati iətəm tol nipəti nati agin min, iətəm kəutatig e negəu e neai, nira nati miəgəh təsəhmenian o nolian ilah kotasim. Okəkeikei kol sakrifais kəti iətəm təuvir mapirəkis. 24 Iesu in təsuvənian imə e İkin Tasim İkin rəha nəhue niftəni u, iətəm nətəmimi əmə kəmotol. Nima kəha, in narmı nati əmə rəha İkin Tasim İkin pəhrin əpəha ilis e negəu e neai. Mətəu Iesu təmuvən e negəu e neai, kəni rəueiu əha in tətəhtul e nəhmti Uhgın, kəni nimisian rəhan in sakrifais rəhatah matos nimeitah.†

25 Kəni nian Iesu təmol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhian, in rəhan nolian tol pisin e pris asoli agin u aupən. E nəniəskasikian rəha nasiruiən u aupən, pris asoli agin otəkeikei muvən imə e İkin Tasim Agin İkin kəni mos nira nati miəgəh, səniəmə niran aru, mol sakrifais lan. Təkəikei matol lanəha e nu min rəfin. Mətəu Kristo təmuvən e İkin Tasim Agin İkin e negəu e neai, təmos aru niran kəni mol sakrifais lan mau kətiah əmə kəni tinəhmen. 26 Nəmə Kristo təmatol sakrifais lanəha e nu min rəfin, təhmen e pris min u aupən,

† 9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1Jon 1:7 ‡ 9:14 Tait 2:14 § 9:15 Luk 22:20 * 9:15 Hip 10:34

† 9:19 Eks 24:6-8 ‡ 9:20 Eks 24:8; Luk 22:20 § 9:22 Lev 17:11 * 9:23 Hip 8:5 † 9:24 1Jon 2:1; Rom 8:34

in otakeikei mətəu nahməiən nian tepət tətəuvin e nian Uhgīn təmol niftəni. Mətəu rəueiu, kitah kīnotatīg e naunun nian, in təmīet pətīgəm=pa mau kətīah əmə,[‡] məmə otol aru sakrifais e rəhan nəmīəgəhīən o nos rəkīsīən təfagə tərah. Kəni rəhan sakrifais, in naunun.

²⁷ Kitah nətəmīmi, Uhgīn tīnələhu nian əhruahru rəhatah kətīah kətīah məmə okohmīs lan, mau kətīah əmə. Kəni uərisīg lanko, in otakil rəhatah nolīən mīn.[§] ²⁸ Kəni Krīsto təmol aru sakrifais lan, mau kətīah əmə,^{*} məmə in otatīpə e təfagə rəha nətəmīmi tepət.[†] Kəni uərisīg, nian otatītəlīg=pa mīn,[‡] in otəsuvaiən mīn o nos rəkīsīən təfagə tərah. Kəni nətəmīmi nətəm kəutəhtahnīn, nəumis tus ilah ohni, ilah u, Krīsto otəsuvu mīnīən məmə in otakil ilah, mətəu otuva mīn məmə in otosmīəgəh ilah.[§]

10

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kətīah əmə, kəni in tīnəhmen

¹ Natīmna ti mīn rəha Lou, ilah kotəhmen e narmi nati^{*} iətəm otəsuvəhīən kəhuva, mətəu ilah sənīəmə nīpəti nati. E nu kətīah kətīah mīn rəfīn prīs mīn kotəkeikei mautil əmə sakrifais lanko. Mətəu nati əpnapīn məmə ilah kautol sakrifais, mətəu Lou in təruru nolīən nəfaki mīn nətəm kəhuva o Uhgīn kotəhruahru e nəhmīn, mətəu-inu ilah narmi sakrifais agīn əmə, mətəu ilah sənīəmə nīpəti nati. ² Nəmə sakrifais mīn ilah kotəhmen, motəhrun nolīən nətəmīmi kotəhruahru. Kəni nəfaki mīn kotəhrun nələhuīən motəpəh nolīən rəha sakrifais, mətəu-inko nīkilah tīnaruən rəkīs mau kətīah əmə təhmen. Kəni nəmə tīnəfəl rəkīs nīkilah lanəha, kəni ilah kəsotətəu mīnīən tərah o rəhalah nolīən tərah. Mətəu, kəpə, ilah kautətəu əhanəh tərah. ³ Tol lanəha, e nu mīn rəfīn, ilah kautol pau sakrifais, mətəu nati u tatol əmə məmə ilah ko kəsotaluīən e nolīən tərah mīn rəhalah, ⁴ mətəu-inu nīra nəni mīne kau in təruru agīn nos rəkīsīən təfagə tərah.[†]

⁵ Tol lanəha, nian Krīsto tuva e nəhue niftəni, in təmāni=pən kəm Uhgīn məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais mīn mīne natīmna ti mīn kəutəfīnə kəm ik. Mətəu ik nəmol=pən nīpətīk kəti məmə iəkuvən lan.”[‡]

⁶ Kamotuvan əhtuv natīmna ti e oltə təhmen e nəfakīən rəhalah otuvnə ohnik, kəni mautil sakrifais o nəfəl rəkīsīən təfagə.

Mətəu nati əpnapīn kautol lanəha, mətəu kəsotolīən məmə nīkim tagīən o lah.

⁷ Kəni iəu iətəni məmə,

“Kəmətēi nəghatīən kəti tətətīg e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəghati lak məmə, ‘Uhgīn, iəu u, iəmuva o nolīən rəham nətəlīgīən.’”[§]

⁸ E nəghatīən u aupən ikīn, Krīsto təmaupən mənī məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais mīn

mīne natīmna ti mīn iətəm kəutəfīnə kəm ik, mīne natīmna ti mīn iətəm katuvan əhtuv e oltə, mīne sakrifais mīn iətəm katol o nəfəl rəkīsīən təfagə.

Natīmna ti mīn u, ik nəkəpəh, kəni kəsolīən məmə nīkim tagīən o lah,”

(nati əpnapīn məmə ilah kəutəhtəu=pən suaru iətəm Lou təmāni.) ⁹ Kəni uərisīg, Krīsto tətəni mīn məmə, “Iəu u, iəmuva məmə iəkol nətəlīgīən rəham.”

[‡] 9:26 Hip 9:12,28 § 9:27 2Kor 5:10 * 9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10 † 9:28 Aes 53:12 ‡ 9:28

Mat 16:27 § 9:28 2Tim 4:8 * 10:1 Kol 2:17; Hip 8:5 † 10:4 Hip 9:12-14 ‡ 10:5 Hip 2:14;

Sam 40:6-8 § 10:7 Mat 26:39

E nəghatien u rəhan, in tatoh rəkis nəniəskasikien əuas rəha nasiruiən, məmə in otələhu nəniəskasikien vi rəha nasiruiən kəti. ¹⁰ Kəni Iesu Kristo təmol nətəligien rəha Uhgın tol lanu. In təmol sakrifais aru e nipətin, * mau kətiah əmə, † məmə otol kitah kotasim, kitah u rəhan min nətəmimi. ‡

¹¹ Nian rəfin, pris min ilah kəutəhtul mautil uək rəha nəfakien, mautil sakrifais, mautil nati kətiah əmə nian rəfin, o nafəl rəkisən noliən tərəh. Mətəu sakrifais min u, ilah kəsotəhmen aginien o nos rəkisən təfəgə tərəh nian kəti. ¹² Mətəu pris u rəhatah, tinol rəkis rəhan sakrifais mau kətiah əmə, kəni sakrifais əha in təhmen məuaou o nafəl rəkisən noliən tərəh rəha nətəmimi tatuvən matuvən naunun tikə. Kəni nian tinələhu rəkis lanəha rəhan sakrifais, kəni in tinətəharəg§ e nəhlmi Uhgın maru, ikin ima nepətien mine nisialən. ¹³ Kəni ikin əha, in tətəhtahnin əmə məmə Uhgın otol rəhan tikimir min kotəhmen e napən iətəm tətəfəl nəhlkin lan, * ¹⁴ mətəu-inu e noliən sakrifais mau kətiah əmə əha, Kristo təmol məmə rəhan nətəmimi nətəm Uhgın təmələhu məmə rəhan, ilah min u kintəhruahru e nəhmtin, matuvən matuvən, naunun tikə.

¹⁵ Kəni Narmın Rəha Uhgın, in min tətəni-vivi natimnati min u kəm tah. In tətəni məmə,

¹⁶ “Iərməniğ tətəni məmə,

‘Nian iətəm otəpanuva,

oiəköl nəniəskasikien vi rəha nasiruiən kəm rəhak nətəmimi tol lanu lan.

Iəu oiəkəfən lou min rəhak e nikilah,

kəni oiəkətei rəkis=pən e nətəligien rəhalah.’” †

¹⁷ Kəni in tətəni min məmə,

“Iəu oiəkəlu e rəhalah noliən tərəh min,

kəni nikik otəsəhti minien noliən min rəhalah nətəm kəutatgəhli Lou.” ‡

¹⁸ Nian Uhgın tətəfəl rəkis noliən tərəh min rəha iətəmi kəti, kəni tol məmə ko təsəhmenien, məmə in otol min sakrifais tuvən kəm Uhgın ohni.

Pəh kotəhtul əskasik

e rəhatah nəhatətəien

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Tol lanəha, kəni nira Iesu təmol məmə kitah kotəhrun nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məsotəginien. ²⁰ Rəueiu əha, Iesu in tətətei suaru vi kəti, iətəm tətəmiəgəh. In tətəhapu napən iətəm tətəhkulpəsīg Ikin Tasim Agin Ikin, tətəgətun=pən nipətin. Kəni mol suaru vi u rəhatah məmə kitah kotəhrun nuvən-pəniən ikin, məhuyən o Uhgın. § ²¹ Kəni pris asoli agin rəhatah, in iətəmi asoli iətəm tətərməniğ* e nimə rəha Uhgın, inu rəhan nətəmimi. †

²² Tol lanu, pəh kəhuyən iuəkir e nəhmti Uhgın, ‡ e nikitah iətəm tərīauəh e nəhatətəien pəhriən. Mətəu-inu Kristo təmol=pən niran e nikitah məmə kitah okotasim. § Kəni in tətəueiu rəkis nipətitah e nəhu əhlan, in əmə in əmə. * ²³ Kitah kotəni məmə kəmotələhu=pən nətəligien rəhatah e Kristo. Tol lanəha, pəh kotəhtul məha-məha lan, məsotələuəl-auelən, mətəu-inu kitah kotəhrun nəhgəlīən e rəhan nəghatien min iətəm tətəni əskasik rəkis kəm

* **10:10** Hip 2:14 † **10:10** Hip 7:27 ‡ **10:10** Hip 10:14; Efəs 5:26 § **10:12** Pris min, ilah kəutəhtul əmə nian ilah kintöl rəkis sakrifais min rəhalah, mətəu-inko rəhalah sakrifais min ko təsəlīən naunun nian kəti. Mətəu Iesu in tətəharəg, mətəu-inu in, rəhan sakrifais, tatol nian kətiah əmə o nafəlīən rəhatah noliən tərəh min. Rəhan sakrifais in təhmen agin məpirəkis. Kəni Iesu tətəharəg itulin. Eruh min-to-Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14. * **10:13** Afin-to futnot e Hip 1:13 † **10:16** Jer 31:33;

Hip 8:10 ‡ **10:17** Jer 31:34; Hip 8:11 § **10:20** Lev 16:2; Mat 27:51; Efəs 2:18; Hip 9:8 * **10:21** Sek 6:13 † **10:21** Hip 3:6 ‡ **10:22** Hip 7:19; Efəs 3:12 § **10:22** Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24

* **10:22** 1Pitə 3:21

tah. ²⁴ Pəh kotəhgi-pəri nətəligiən rəhatah mīn, məmə kitah okotolkeikei kitah mīn, kəni mautol təuvir agin kəm tah mīn tatuvən təhmīn mīn lanəha. ²⁵ Təsəuviriən məmə okotəhlman e nolīən rəha nuhapumīniən kitah mīn. Nətəmimi nəuvein ilah kautol lanəha, mətəu pəh kitah kautem məha-məha itah mīn nian rəfin.† Kəni rəueiu koteruh məmə nian rəha nuvaien rəha Iesu tətuvə iuəkir, təuvir məmə kitah kautəkeikei e nem əskasikiən itah mīn, mautol tətəri təhmīn mīn.

²⁶ Təuvir məmə kautem əskasik itah mīn lanəha, mətəu-inu nəmə kitah kinotəhrun rəkis pau nīpəhriənīən, mətəu kitah kautohtəpin suaru pišin mautəkeikei e nolīən tərəh, kəni tatol məmə sakrifais kəti mīn tikə agin o nos rəkisiən təfagə tərəh rəhatah.‡ ²⁷ Kəni nəmə sakrifais kəti mīn tikə məmə otos rəkis təfagə tərəh rəhatah lanəha, kəni nati kətiəh əmə əha ikin tətətig. Inko, kitah kautəgin, məutəmmrumīn, mətəu-inko kitah kotəhrun vivi məmə kitah kautəhtahnīn əmə nalpiniən əskasik, mine nigəm asoli rəha niəməha rəha Uhgīn iətəm otəkeikei mus rəhan tikimīr mīn.§

²⁸ E Lou əuas rəha Mosis aupən, nəmə iətəmi kəti tatol nati əpnəpin e Lou matgəhli, kəni iətəmi keiu uə kisil okləni pətīgəm in, kəni iətəmi u təkəikei mīmīs. Ko kəsəginīən ohni.* ²⁹ ?Mətəu təhro e iətəmimi u iətəm tətəvig-ərain Nəti Uhgīn?† Uhgīn təmol nəniəskasikiən rəha nasiruiən kəm tah, kəni nira Kristo təmol nəniəskasikiən u tətətig mətəmiəgəh.‡ Niran əmə u, təhrun nolīən iətəmimi tasim, kəni in iətəmimi rəha Uhgīn.§ ?Mətəu təhro e iətəmimi iətəm tətəh əpnəpin nīrə u, məmə in sənīəmə nati asim kəti? ?Narmīn Rəha Uhgīn in tətəuəri nəuviriən rəhan kəm nətəmimi, mətəu təhro e iətəmimi iətəm tətərakīn əfəməh Narmīn əha, mətəu mətəuhlin=pən nəmtahn lan məpəh nəuviriən rəhan? Iətəmi u, təhruahru agin əmə məmə nalpiniən rəhan in otəskasik mapirəkis nalpiniən rəha iətəm tətətgəhli Lou rəha Mosis.* ³⁰ Mətəu-inu kitah kinotəhrun rəkis Uhgīn u iətəm tətəni məmə,

“Nalpiniən nītai nati, inu uək əmə rəhak.

Kəni iəu oiəkalpīn nītai nolīən rəhalah təhmen əhmen əmə.”†

Kəni in tətəni məmə,

“Iərməniɡ in otakil nolīən rəha nətəmimi rəhan.”‡

³¹ Uhgīn u iətəm tətəmiəgəh mətəsanən agin, tətətig mətətig. Kəni nəmə kitah kotətig əhanəh e təfagə tərəh, kəni in otələs itah e nəhlmīn mol nalpiniən kəm tah. Nati u in nati kəti məmə okəgin pəhriən lan.

³² Təuvir məmə nikitəmah təhti nian u aupən, nian nəhəgəhəgiən tətətasīəgəpin itəmah aupən. E nian u, itəmah nəmotətig e nəluəginīən asoli e nəmiəgəhīən, kəni in nian iəkis kəti, iətəm nəmotətig e nəhməiən asoli.§ Mətəu itəmah nəmautəhtul əskasik. ³³ Nian nəuvein nətəmimi kəutəni rah itəmah e nəhmti nətəmimi,* kəni mautol mīn natimnati tərəh mīn nəuvein e təmah. Nian nəuvein, itəmah nəmotos mautəhtul=pən o nətəmi mīn ko nətəm katol tərəh e lah lanəha. ³⁴ Itəmah nəmotos mautəhtul=pən o lah lanəha, kəni nian kəməhuvən e kaləpus, kəni itəmah nəmotəsiru e lah mətətəu tərəh o lah e nian iəkis mīn rəhalah.† Kəni nian nətəmimi kəmotəkləh e natimnati mīn rəhatəmah, kəni itəmah nikitəmah tətəmagiən əmə, ‡ mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis məmə rəhatəmah natimnati nəuvein əha ikin kəutatig e

† **10:25** Hip 3:13 ‡ **10:26** Hip 6:4-8; 2Pitə 2:20-21 § **10:27** 2Təs 1:7-9; Hip 12:29 * **10:28**

Dut 17:6,7 † **10:29** Hip 6:6 ‡ **10:29** Mat 26:28 § **10:29** Nəh 1:5 * **10:29** Nəmə nətəmimi nəuvein u kəmotəhatətə rəkis e Iesu, konu motətig mohtəlig-pən mīn e nolīən aupən mautol nolīən tərəh, ilah kautol nolīən tərəh e fes u tətəgati lan. † **10:30** Dut 32:35 ‡ **10:30** Dut 32:36; Sam 135:14 § **10:32** Fil 1:29,30 * **10:33** 1Pitə 4:14 † **10:34** Hip 13:3 ‡ **10:34** 1Pitə 4:13

neai, iætəm kotəuvir motapirəkis. Kəni natimnati mīn u, ko kəsəhkəiən nian kəti.[§]

³⁵ Inəha, in nətəouiən asoli rəhatəmāh iætəm Uhgīn otəpanəfinə kəm təmāh. Kəni mətəu-inko o nati təuvir mīn əha iætəm kautəməhli aupən e təmāh, təsəuvirən məmə onəkotəmkarəpən e nəhatətəiən əskasik rəhatəmāh.

³⁶ Itəmāh nəkotəkeikei motol rəhatəmāh nətəligiən təfəmāh,* məmə nəkotol natimnati iætəm Uhgīn tolkeikei. Kəni itəmāh onəpanotos natimnati mīn iætəm in təməni əskasik məmə otəfinə kəm təmāh.† ³⁷ Mətəu tol lanu lan, inko Uhgīn təməni mine məmə,

“Otəsuvəhiən, kəni iətəmi u iætəm tətəva,
in otiet pətigəm=pa, otəsan təlig-təligiən.‡

³⁸ Mətəu rəhak iətəmimi iætəm təhruahru e nəhmtək,
in otətəkeikei e rəhan nəhatətəiən.[§]

Mətəu nəmə iakeruh məmə təpəh iəu,
mīnətan təlig-təlig,
kəni nīkik otəsagīənīən ohni.”

³⁹ Mətəu kitah u, kəsotoliən lanəha. Kitah ko kəsotan təlig-təligiən məmə Uhgīn otərəkin itah. Kəpə. Kitah nətəmimi rəha nəhatətəiən e Uhgīn, məmə kitah kautos nəmiəgəhiən.

11

Nəhatətəiən

¹ ? Nati nak u, in nəhatətəiən? Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən e natimnati mīn u, iætəm otəpanuva, konu nəhatətəiən rəhatah in tatol məmə kitah okotəhrun vivi məmə natimnati mīn u, ilah nīpəhriənīən. Nati əpnapin məmə kəsotehiən* natimnati mīn u, mətəu kitah kotəhrun vivi məmə kitah okotos mətəu-inko nəhatətəiən tətəgətun lanəha kəm tah. ² Kəni Uhgīn təmənī-vivi nətəmi mīn u aupən o rəhalah nəhatətəiən.

³ Nəhatətəiən tatol məmə kitah kotəhrun vivi məmə natimnati rəha nəhue nīftəni u, Uhgīn təməghati əmə, kəni ilah kəmotatig.† Natimnati iætəm kauteruh u rəueiu, in təməsosiən nati kəti iætəm tinatig rəkis mol ilah lan.

⁴ Epil in təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməfən nati kəti kəm Uhgīn iætəm təuvir mapirəkis rəha Ken.‡ Kəni mətəu-inu in təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni Uhgīn təməni pətigəm məmə in iətəmi əhruahru kəti, kəni nīkin tagiən o nosiən rəhan natimnati. Kəni nati əpnapin məmə iətəmi u təmimīs rəkis, mətəu noliən rəha nəhatətəiən rəhan in tətəghati əhanəh kəm tah.[§]

⁵ Kəni Inok təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməsimiəsən. Uhgīn təmos rəkis in e nəhue nīftəni u, məmə otuvən əpəha ilis e negəu e neai. Nətəmimi kəsoteh mīniən, mətəu-inu Uhgīn təmos rəkis in.* Mətəu nian Uhgīn təmos rəkis əhanəhiən, Uhgīn təməgətun kəm in məmə nīkin tagiən ohni.

⁶ Mətəu nəmə iətəmimi təsəhatətəiən e Uhgīn, in təsoliən Uhgīn nīkin tagiən ohni, mətəu-inu nian iətəmi kəti tolkeikei məmə otəva o Uhgīn.† in otəkeikei məhatətə məmə Uhgīn tətətig, kəni mətətəu nətəmimi mīn ko nətəm kotalkut o nəhrunīən in.

⁷ Noa in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, nian Uhgīn təmatəni=pən natimnati mīn kəm in aupən, iætəm nətəmimi kəsoteruh əhanəhiən,‡ Noa

§ 10:34 Hip 11:16; 1Pitə 1:4,5 * 10:36 Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 † 10:36 Hip 6:15; 9:15 ‡ 10:37 Nəh 22:20 § 10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kəl 3:11 * 11:1 2Kor 4:18 † 11:3 Jen 1 ‡ 11:4 Jen 4:4-5 § 11:4 Hip 12:24 * 11:5 Jen 5:21-24 † 11:6 Hip 7:19 ‡ 11:7 Hip 11:1

təmatisiai matol nəuian. Kəni in təmuvləkin negəu asoli kəti[§] məmə otosmiəgəh rəhan min. E rəhan nəhatətəiən, təhmen əmə məmə Noa təmətakil nətəmimi. Kəni e rəhan nəhatətəiən, Uhgın təmol in təhruahru e nəhmtin.*

⁸Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, e nian Uhgın təmauin rəkis lan məmə otuvən e niətəni pişin kəti, in təmol nəuia Uhgın. Niftəni əha, Uhgın təməni əskasik rəkis kəm in məmə otəfən kəm in. Kəni Epraham təmiet, mətəu in təruru məmə tatuvən iə mine. ⁹Təməhatətə əskasik e Uhgın lanəha, kəni mətatig e niftəni u iətəm Uhgın təməni əskasik aypən məmə otəfən kəm in.† Mətəu təmətatig ikin əha e nima tapolin əmə, təhmen e iapispis kəti. Kəni Aisək mine Jekəp iətəm Uhgın təməfən nəniəskasikiən u kəm lahal pəti, ilau min kəmətuatig əmə e nima tapolin.‡ ¹⁰Epraham təmol lanəha, mətəu-inu in tətəhtahnin məmə otuvən e taun kəti[§] iətəm nəukətin tiəkis, otətətatig təfəməh.* Taun u, Uhgın təmol plan ohni, mol mak e nəmein muvləkin mələhu, kəni minol rəkis tətatig.†

¹¹Serə təməhatətə əskasik e Uhgın nati əpnapin məmə in tinəpətauəhli agin, mətəu Uhgın təməfən nəsanəniən kəm in məmə in otemək. In təmələs nətin u, mətəu-inu in təməhatətə lan məmə otol nəniəskasikiən rəhan tuva miet pətigəm.‡ § ¹²Epraham tinəuəhli rəkis təsuvəhiən timis,* mətəu nəuaniləuis min tepət kəmətsipən lan. Nati əpnapin məmə in iətəmimi kətiəh əmə, mətəu nəuaniləuis min əha rəhan, ilah tepət pik, təhmen əmə e məhau min e neai mine nipəkil e nikalkali niətəhi kəruru nəfiniən.†

¹³Nətəmi min u, ilah kəməotəhatətə əskasik e Uhgın, mətəu nian kəməhmis, ilah kəməsotos əhanəhiən natimnati min u iətəm Uhgın təməni əskasik məmə otəfən kəm lah.‡ İlah kəuteruh natimnati min u məmə natimnati min kəutan isəu əhanəh o lah, mətəu nikilah tagiən məmə okoteruh.§ Kəni ilah məutəni pətigəm məmə kəutatig e nəhue niftəni u mətəu ilah kotəhmen əmə e iapispis min əmə.* Nəhue niftəni u, səniəmə in imalah pəhriən ikin. ¹⁴Nian nətəmimi kəutəghati lanəha, in tətəgətun əsas əmə, məmə ilah kəutəsal e imalah əhruahru ikin. ¹⁵Rəhalah nətəligiən təsitəlig-pənəniən e niftəni rəhalah aypən, iətəm kənotəpəh rəkis. Nəmə nikilah təhti lanəha, kotəhrun niətəligiən min, mətəu təsoliən lanəha.† ¹⁶İlah kotolkeikei imalah iki pişin kəti iətəm təuvir məpirəkis, inu e negəu e neai.‡ Kəni o nati u, in təsaulisiən§ məmə okəni məmə in rəhalah Uhgın.* Kəni Uhgın təmol əpenə-pənə rəkis e taun kəti† ikin əha o lah.

¹⁷⁻¹⁸Epraham təməhatətə e nəniəskasikiən min iətəm Uhgın təməni-pən kəm in. Kəni nəghatiən kəti iətəm Uhgın təməniəkis kəm in tol lanu, “Kəni okəni Aisək u məmə in nəuaniləuis əhruahru rəham,‡ kəni e Aisək u, oiəköl rəham nəuaniləuis otepət otepət.” Mətəu e nəhatətəiən rəha Epraham, nian Uhgın təmek askəuvin in, in təməhtul maru əmə məmə tohamu nətin nəuan

§ **11:7** Jen 6:13-22 * **11:7** Jen 6:9 † **11:9** Uək 7:5 ‡ **11:9** Jen 12:1-8 § **11:10** Hip 12:22; 13:14

* **11:10** Nəh 21:2,14 † **11:10** Hip 11:16 ‡ **11:11** Suaru kəti min rəha nəuhliniən nəghatiən u tol lanu. “Epraham təməhatətə əskasik e Uhgın, nati əpnapin Serə tinəpətauəhli rəkis. Mətəu Uhgın təməfən nəsanəniən kəm in məmə otol nəfin. In təmələs nətin u mətəu-inu Epraham təməhatətə e Uhgın məmə in otol rəhan nəniəskasikiən tuva miet pətigəm.” § **11:11** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 * **11:12** Rom 4:19 † **11:12** Jen 22:17 ‡ **11:13** Hip 11:39 § **11:13** Mat 13:17 * **11:13** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1Pitə 1:17; 2:11 † **11:15** Jen 24:6-8 ‡ **11:16** 2Tim 4:18 § **11:16** Mak 8:38 * **11:16** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,15 † **11:16** Hip 11:10; 13:14 ‡ **11:17-18** Jen 21:12; Rom 9:7

kətiəh əməš u Aisək məmə otol sakrifais lan kəm Uhgın.* 19 Mətəu-inu Epraham nikin tətəhti məmə Uhgın təhrun noliən iətəmimi təmiəgəh min e nimisiən.† Kəni in təmos min nətın, iuəkır əmə təhmen məmə in təmiəgəh min e nimisiən.

20 Aisək təməhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha, təməfaki məmə Uhgın otəhlman e nəuviriən rəhan tuvən kəm Jekəp mine Iso, mətəni pətiğəm natimnati min iətəm otəpanuva nian kəti.‡

21 Jekəp təməhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, nian iuəkır əmə in timis, in təməfaki məmə Uhgın otəhlman e nəuviriən kəm nəti Josip mil.§ In təməfu kasikin, məhtul əməhli-əmähli, kəni in mətəni-vivi Uhgın.*

22 Josip təməhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, iuəkır əmə in timis, kəni in təmətəghati e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəpanohiet Ijip. Kəni in təmətəni rəkis əmə kəm lah məmə okotəhro e nikilkilin.†

23 Tətə mine məmə rəha Mosis kəmuəhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, nian Mosis təmair,‡ ilau kəmueruh məmə in suakəku təuvir kəti, kəni ilau kəmətuəhluəig lan o məuig kisil. Kəni ilau kəməsuəgiəniən e natgəhliən nəghatiən rəha kig.§

24 Mosis təməhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, nian in təmol iahgin, kəni təməsolkeikeiən məmə okəni məmə in nəti pətan Ijip kəti u rəhan tətə in Fero, kig rəha Ijip.* 25 In təməsolkeikeiən məmə otətətiğ e nagəniən rəha təfagə tərəh mətəu-inu nagəniən rəha təfagə, in tətətiğ o nian əkuəkır əmə. In nikin təməgiən məmə otuvən məutətiğ ilah nətəmimi rəha Uhgın, məutətəu tərəh ilah min ilah. 26 Nikin təmətəhti məmə nəmə nətəmimi okotaləh əmu† in mətəu-inu in tətəhatətə e Kristo iətəm otəpanuva, kəni in ko təsaulisiən.

In nikin otəgiən təhmin min o nati u tapirəkis əgin məmə otətətəu təuvir e natimnati təuvir min e nəmiəgəhiən əpəha Ijip.‡ In təmatol lanəha mətəu-inu nian rəfin in tətəsəl=pən o nətəouiən iətəm Uhgın otəfən kəm in.§

27 Mosis in təməhatətə əskasik lanəha e Uhgın, kəni təməgin Ijip* məsəgiəniən e kig u iətəm niəməha tatol pik. In təməseirairiən mitalig, in təməkeikei matuvən, təhmen məmə inu tateruh Uhgın u, iətəm iətəmimi təseruhiən e nəhmtin.

28 Təməhatətə əskasik e Uhgın lanəha, kəni in təmətuəuin noliən lafet rəha Pasova. In təməni pətiğəm kəm nəuaniləuis min rəha Isrel məmə okotəkeikei motorin=pən nira sipsip e doə e nimə min rəhalah. Okotol lanəha məmə əgelo iətəm Uhgın otəhli=pa o nuhamuiən iətəmi,† in otəsuhamuiən nenətilah min u nəman,‡ iətəm kəmotəupən motair.

29 Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, ilah kotəhrun nohapuminiən e Nitəhi Ərarəuv, iətəm təməuəri, kəni kotəliuək lan təhmen əmə e nitəni əsik. Mətəu nian nətəm Ijip kəmotalkut o nitəu-pəniən ilah, kəni nitəhi təmələrmin ilah, kəni kotəmmim.§

30 Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha, ilah kotəliuək mohtəlau e nipai asoli e Jeriko. Nipai asoli u, kəmol e kəpiel.

§ 11:17-18 Nati əpnəpin nətın kəti min u Ismael, rəhan slef təmələs, mətəu nətın u Aisək kətəni məmə in nəuan kətiəh əmə mətəu-inu Uhgın təməni rəkis əupən məmə otəfən kəm Epraham, kəni in nəti pətan əhruahru rəhan u Serə. Afin-to e Jon 3:16. * 11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21 † 11:19 Rom 4:21; Jon 5:21 ‡ 11:20 Jen 27:27-29,39,40 § 11:21 Jen 48:1,8-22 * 11:21 Jen 47:31 † 11:22 Josip təməni məmə nian nətəm Isrel okautohiet Ijip, kotos nikilkilin məhuvən e niftəni Uhgın təməniəkis məmə otəfən kəm lah. Inu kətəgatun məmə Ijip səniəmə imalah əhruahru ikin. Jen 50:24,25; Eks 13:19;

Jos 24:32 ‡ 11:23 Eks 2:2 § 11:23 Eks 1:16,22 * 11:24 Eks 2:10 † 11:26 Hip 13:13 ‡ 11:26 Luk 14:33 § 11:26 Hip 10:35 * 11:27 Eks 12:50-51 † 11:28 1Kor 10:10 ‡ 11:28 Eks 12:21-23

§ 11:29 Eks 14:21-31

Ilah kəmautohtəlau, mautohtəlau e nɪpai asoli əha, motətəuarus nian səpin, kəni əmeiko nɪpai asoli u, titəgɪt mɪmərəis-məris.*

³¹ Rehap u, pətan e suaru, təməhatətə əskasik e Uhgɪn. Kəni tol lan əha, nɪkɪn təməgɪən məmə otos suah mil u nəuaniləuis mil rəha Isrel, iətəm kəmiəuva oneuən məmə okueruh kəni muəhrun vivi natimnati ikin. Ila u kəmiəuva e rəhan nɪmə.† Kəni o nati u, nəuaniləuis mɪn rəha Isrel kəməsotohamuən pətan u nian ilah kəmotohamu nətəm ikin əha nətəm kəmotəhti nəuia Uhgɪn.‡

³² Mətəu ko iəsənɪən tuvən təhmɪn. Ko iəsəghatɪən təfəməh mənɪ Kition,§ mɪne Pərak,* mɪne Samsɪn,† mɪne Jefatə,‡ mɪne Tefit,§ mɪne Samuel,* mɪne iənɪ mɪn. ³³ Ilah u kəmotəhatətə əskasik e Uhgɪn, kəni tol lanəha, ilah kəmotol natimnati tepət. Ilah kəmotɪt nəuaniləuis mɪn rəha Isrel məhuvən motəluəgɪn ilah nətəm iki pɪsɪn pɪsɪn mɪn, kəni mautol win e lah.† Ilah kəmautol nolɪən əhruahru mɪn, kəni mautos natimnati təuvɪr mɪn iətəm Uhgɪn təmənɪ-əskasik məmə otəfən kəm lah. Kəmotəhtɪpəsɪg e nohli laion mɪn məmə okəsotunɪən ilah,‡ ³⁴ kəni ilah kəmotohapɪs nɪgəm asoli iətəm tatuəu,§ kəni ilah motəgɪm rəkis e nətəm kotəni məmə okotohamu ilah e nau u nisə rəha nəluəgɪnɪən.* Ilah rəhalah nəsanənɪən tikə, mətəu Uhgɪn təməfən nəsanənɪən kəm lah.† Kəni ilah kautol win e soldɪə mɪn rəha nɪtəni pɪsɪn pɪsɪn mɪn.‡ ³⁵ Nɪpətan nəuevɪn əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgɪn, kəni tol lanəha Uhgɪn tatol nəuevɪlāh kotair=pə mɪn e nɪmɪsɪən.§

Mətəu nətəmɪmɪ nəuevɪn əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgɪn, ilah kotəgəhən e rəhalah tikɪmɪr mɪn kautol nərahɪən mɪne nəhməɪən kəm lah e nɪpətɪlāh, kəni nɪkɪlāh təsəhtɪən nati u. Ilah kəməsotəpəhɪən rəhalah nəhatətəɪən, məmə rəhalah tikɪmɪr mɪn okohtɪs ilah. Ilah kəutəhatətə məmə Uhgɪn in otol ilah kotəməgəh mɪn e nəmɪəgəhɪən kəti iətəm təuvɪr məpɪrəkɪs.

³⁶ Kəni ilah nəuevɪn, nətəmɪmɪ kəutəlāh əvəsan e lah, kəni kautalɪs ilah.* Kəni ilah nəuevɪn, nətəmɪmɪ kəutəlɪs-ərain ilah e sen, kəni mautəmki=pən ilah e kaləpus.† ³⁷ Ilah nəuevɪn, kəmahtɪmu ilah e kəpɪel apɪn,‡ kəni ilah nəuevɪn, nətəmɪmɪ kəmotəatuv ilah e so kohmɪs. Kəni ilah nəuevɪn, kəmətamɪ ilah e nau u nisə rəha nəluəgɪnɪən.§ Kəni ilah nəuevɪn kautəhuvən əmə e nɪlosɪ nəni mɪne sɪpsɪp.* Ilah nənrah mɪn əgɪn, nian rəfɪn nətəmɪmɪ kautərəkɪn ilah, mautol tərəh əgɪn e lah. ³⁸ Ilah, nətəmɪ təuvɪr mɪn. Nəhə nɪftəni u, təsəhmenɪən məmə ilah okotatɪg ikin. Mətəu ilah kəmautatɪg əpnəpɪn əmə, əpəha ikin təpɪə-məpɪə ikin mɪne e nɪtəuət mɪn, mɪne e nɪpəg kəpɪel mɪn,† mɪne nɪpəg mɪn əpəha e nɪftəni.

³⁹ Nətəmɪmɪ mɪn u, ilah rəfɪn kəmotəhatətə əskasik lanəha e Uhgɪn, kəni in təməfən nərgɪn təuvɪr kəm lah.‡ Mətəu ilah kəməsotos əhanəhɪən nati u iətəm Uhgɪn təmənɪ əskasik rəkis məmə otəfən kəm lah,§* ⁴⁰ mətəu-inu in tɪnol rəkis nəlpəkəulən kəti rəhan, məmə in otol təuvɪr məpɪrəkɪs kəm tah. Kəni e

* **11:30** Jos 6:12-20 † **11:31** Jos 2:1-16 ‡ **11:31** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemɪs 2:25 § **11:32** Jaj 6-8 * **11:32** Jaj 4-5 † **11:32** Jaj 13-16 ‡ **11:32** Jaj 11-12 § **11:32** 1Saml 16:1,13 * **11:32** 1Saml 1:20; 3:19-4:1 † **11:33** 2Saml 8:1-3 ‡ **11:33** Dan 6:22 § **11:34** Dan 3:19-27 * **11:34** Eks 18:4 † **11:34** 2King 20:7; Jaj 16:28 ‡ **11:34** Jaj 15:8 § **11:35** 1King 17:22,23; 2King 4:36-37 * **11:36** Jer 20:2; 37:15 † **11:36** Jen 39:20 ‡ **11:37** 2Kron 24:21 § **11:37** 1King 19:10; Jer 26:23 * **11:37** 2King 1:8 † **11:38** 1King 18:4; 19:9 ‡ **11:39** Hip 11:2,4 § **11:39** E fes 33 kɪtah koteruh məmə nətəmɪ mɪn u nəuevɪn kəmautos natimnati təuvɪr mɪn iətəm Uhgɪn təmənɪ əskasik mətəu otəfən kəm lah. Mətəu nənɪəskasɪkɪən kəti əha ikin iətəm kəsotos əhanəhɪən. Ilah kotəsal=pən o nian iətəm Uhgɪn otəhli=pə Kristo tuva, mətəu ilah u, kəməsotəhɪən e rəhalah nəmɪəgəhɪən, * **11:39** Hip 11:13; 10:36

nətaligian rəhan, in tolkeikei məmə otilp'in kitah min ilah u aupən, məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin.^{†‡}

12

Uhg'in tətəgəu əhruahru nenətin min

¹ Kəni nətəmi min u, ilah tēpət pik, kəutatig titələu e tah, kautəhtul pətigəm o Uhg'in, məutəhatətə əskasik lan, kəni rəhalah nəmiəgəhian in tətəfəri nəhatətəian rəhatah. O nati u, pəh kotəlin rəfin nati figəm iətəm otaskəlim-ərain itah məmə kəsotaiu pikian, mine təfagə tərəh iətəm tətəpeir=pən e tah. Kəni pəh kitah kotaiu^{*} məsotəpəouiən[†] e naiuiən iətəm Uhg'in təmələhu aupən e tah. ² Kotəhrun nolian nian nəhmtitah otəhtul=pən əmə e Iesu,[‡] iətəm in nəukəti nəhatətəian rəhatah,[§] kəni inko iətəm otol məmə kitah kotətəuarus mak e nəhatətəian rəhatah. Pəh kitah nəkitah otəhti nolian rəha Iesu, inkonu in rəhan nətaligian təfəməh, nian in təmimis e nigə kəmələuau, kəni mətəu nəhməian.^{*} Mətəu in təmol nati əpnəp'in lan, megəhan e naulisian rəha nīmision e nigə kəmələuau, mətəu-inu təmol rəhan nətaligian təkəsik o nəgianian iətəm in otəpanos. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nəhlmin maru rəha Uhg'in u in Kig,[†] ikin nēpətian mine nisian tətətig ikin. ³ Təuvir məmə nəkitəmah otəhti Iesu, mine rəhan nəhtul əskasikian e nian nol təfagə min kəmotəraki=pən e nəghatian tərəh min kəm in, məmə nəkitəmah otəpəpəouiən[‡] kəni motəpəh nəhatətəian rəhatəmah.

⁴ İəkəhrun məmə itəmah, nəutəluagin o noh rəkision təfagə tərəh e nəmiəgəhian rəhatəmah, mətəu itəmah kəti tikə əhanəh iətəm niran təmai u o nəluaginian u.[§] ⁵ İtəmah nınotalu rəkis e nəghatian iətəm tətəfəri nətaligian rəhatəmah. E nəghatian u, Uhg'in təməghati lanu kəm təmah, təhmen e nenətin əhruahru min, mətəni məmə, “Nətik, nian İərməniğ tətəgəu əhruahru ik, mətəgət pik lam, kəni solian nikim təpəou, məsolian nati əpnəp'in lan.

⁶ Mətəu-inu nəmə İərməniğ tolkeikei pik iətəmi kəti, mos in məmə nətin,^{*} kəni in otəkeikei məgəu əhruahru iətəmi u, məkeikei mətəlis.”[†]

⁷ Tol lanəha, otəhtul məha-məha e nian iəkis min. Uhg'in tətəfa nian əskasik min u o nəgəu əhruahruian itəmah. İtəmah nenəti Uhg'in min, mol məmə in tətəgəu əhruahru lanəha itəmah.[‡] ?Mətəu suakəku nak ko iətəm tətə rəhan in təsəgəu əhruahruian? ⁸ Uhg'in tətəgəu əhruahru rəfin nenətin əhruahru min.[§] Nəmə Uhg'in təsolian lanəha e təmah, kəni nīpət'in u məmə səniəmə itəmah nenətin əhruahru min, itəmah kəlkələh min e suaru. ⁹ Rəhatah tətə min e nəhue niftəni u, kəutəgəu əhruahru itah. Kəni kitah, kautisai ilah. ?Kəni okotəhro lanu lan e tətə rəha narmitəh^{*} iətəm tətətig e nəgəu e neai? Təuvir məmə okotosiahu agin itah, kəni motətig əhgəl.[†] Kəni e nolian

[†] 11:40 Nəh 6:11; Hip 2:10   [‡] 11:40 Suaru kəti min rəha nənian “məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin,” tol lanəha, “məmə kitah min ilah min u, okotətəuarus əhmen əhmen əmə mak e naunun naiuiən.”   ^{*} 12:1 1Kor 9:24   [†] 12:1 Hip 10:36   [‡] 12:2 Sam 25:15   [§] 12:2 Hip 2:15   ^{*} 12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9   [†] 12:2 Mak 16:19   [‡] 12:3 Kal 6:9; Nəh 2:3   [§] 12:4 Hip 10:32-34   ^{*} 12:6 Sam 94:12; 119:75; Nəh 3:19   [†] 12:6 Prov 3:11-12   [‡] 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14; Prov 13:24   [§] 12:8 1Pitə 5:9   ^{*} 12:9 Nam 16:22; 27:16   [†] 12:9 Jem 4:7

əha, kitah okotos nəmiəgəhian.‡ 10 Rəhatah min tatə, kəutəgəu əhruahru itah o nian əkuəkir əmə, e rəhalah əmə nətəligian. Mətəu Uhgın tətəgəu əhruahru itah məmə otasiru e tah, konu otol itah kotasim təhmen lan.§ 11 Nəmə Uhgın tətəgəu əhruahru itah, in təhmen e nati kəti iətəm nian kitah kəmotun, mətəu tisiu, kəni marfu. Mətəu uərisig, nəmə kotegəhan məmə nəgəu əhruahruian əha otiviui asilə e rəhatah nətəligian, kəni in otəuə e nəuan təuvir, inu nəməlinuiən* iətəm tatsipən e nolian əhruahru.

12 Tol lanəha, nati əpnəpin məmə itəmāh nəutətig e nian iəkis, mətəu otləfəri nəhlmitəmāh iətəm təpəou, məmə otəsanən. Mine nəulitəmāh iətəm tətəmərumin, kəni nəkotol məmə təsənən o naviuiən.†

13 “Otol suaru rəhatəmāh təhruahru vivi,‡ məmə pəh u iətəm nəutəliuək pəti, nəhlkin təmimis, nəhlkin ko təsərah aginian, miet rəkis,§ mətəu in otəpanəuvir min.”*

Iətəmi təsəhatətəian e Uhgın, in otəkeikei mos nalpinian

14 Otalkut məmə onəkotətig vivi itəmāh nətəmimi rəfin e nəməlinuiən.† Kəni motalkut məmə nəkotol itəmāh məmə rəhatəmāh nəmiəgəhian tasim.‡ Iətəmimi iətəm təsasimian, ko təsəruhian nəhmti iərmənig nian kəti.§

15 Autətəu vivi itəmāh məmə mətə itəmāh kəti iətəm tətəiu matuvən otəpəou e nəlugi suaru, kəni məsəsiən nəuvirian rəha Uhgın.* Autətəu vivi itəmāh məmə noki nigəi akonə kəti† in otəsuvənian e nəkitəmāh, kəni mevia, mol nəuan tətəp e nəmiəgəhian rəhatəmāh. Kəni nəhuin təhrun nərəkianian nəmiəgəhian rəha nətəmi asim nəuvein min. 16 Autətəu vivi itəmāh məmə iətəmi kəti təsit əpnəpinian iərman uə pətən.‡ Itəmāh kəti otəsəhmenian e Iso u rəhan nəmiəgəhian təsəhruahruian, in tatol nati əpnəpin e Uhgın. In təmaupən mair, mətəu in təmətuati e nəpətian rəha suakəku iətəm təmaupən mair.§ Mətəu nəhmti nati u in təmətuati lan, in nəuənian iətəm təmun mau kətiah əmə. 17 Itəmāh nəkotəhrun məmə uərisig, nikin təmanuvən min e nəpətian rəha suakəku iətəm təmaupən mair. Kəni təmalkut pik məmə rəhan tatə otəfəki məhlman e nəuvirian kəti kəm in. Mətəu nati əpnəpin məmə təmətasək pik pau ohni,* mətəu nati u iətəm təmol, in təruru nəuhlinian mol nati pisin. Kəni rəhan tatə ko təsəfəkiən məhlman e nəuvirian kəm in, məruru məfən kəm in nəpətian rəha suakəku iətəm təmaupən mair.

Lou təhro lanu lan mol pisin e nanusian təuvir

18 Aupən nətəm Isrel kəməhuva e nitəuət asoli Sainai, nitəuət u e nəhue niftəni u iətəm nətəmimi kotəhrun neruhian mine nekian. Kəmoteruh nəmnəmi nigəm tatuəu, napinəpuian, mine norəuiən mine nimətəgi asoli, 19 kəmotətəu təui təmasək əfəməh,† kəni motətəu nəuiən kəti tətəghati kəm lah.‡ Kəni nian kəmotətəlig e rəhan nəghatian min, kəni ilah kəmautəni əskasik məmə ilah kotəpəh agin nətəu minian nəuiən u.§ 20 Kəmotəgin pik e nəghatian u, təməni məmə, “Nəmə nati miəgəh əmə kəti otuvən e nitəuət u, mətəu itəmāh onəkotəkeikei motəhtimu e kəpiəl apin timis.”* 21 Nian Mosis

‡ 12:9 Aes 38:16 § 12:10 2Pitə 1:4 * 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 † 12:12 Aes 35:3 ‡ 12:13 Prov 4:26 § 12:13 Kəl 6:1 * 12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26 † 12:14 Rom 14:19 ‡ 12:14 Rom 6:22 § 12:14 Mat 5:8 * 12:15 Hip 3:12; 4:1 † 12:15 Dut 29:18; Hip 3:12 ‡ 12:16 1Kor 6:18 § 12:16 Jen 25:29-34 * 12:17 Jen 27:30-40 † 12:19 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 ‡ 12:19 Dut 4:12 § 12:19 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 * 12:20 Eks 19:12,13

tæmeruh natimnati min u, in min tæmætəu tærah kəni mæni mæmə, “Iəu inəgin u inəgin, minətærəmrumin.”†

22 Mætəu itəmah nə səhuva minian u ikinu, e nitəuət kəti rəha nəhue niftəni.‡ Itəmah nənəhuva rəkis e nitəuət u Saion,§ mine taun asoli* u imə Uhgīn ikin iətəm tətəmiəgəh, tətətig itulin. Inu Jerusiləm vi əpəha ilis e negəu e neai,† u nagelo min tausin tausin kəmuəpumin ilah ikin o nagianian asoli. 23 Kəni itəmah nəməhuva e nuəpuminian asoli rəha nətəmimi rəha Uhgīn, iətəm kotəhmen e nətəm kəmotəupən motair u rəhan min,‡ nərgilah kəmətei rəkis e negəu e neai.§ Kəni itəmah nəməhuva o Uhgīn, iətəm otəpanakil nətəmimi min rəfin.* Itəmah nəməhuva motol kətiəh itəmah narmu nətəmi əhruahru nətəm kinohmis rəkis, kəni Uhgīn tinol ilah kinotətəuərus mak.†† 24 Itəmah nəməhuva o Iesu u, in suaru rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən u iətəm Uhgīn təmol kəm tah. Kəni nəməhuva o nira Iesu, iətəm in təmol=pən§ mol itəmah nəkotəsim. Nirə əha in tətəni pətigəm natimnati min u iətəm kotəuəvir motəpirəkis natimnati min iətəm nira Epil təməni pətigəm.*†

25 O natimnati min u, autətəu vivi itəmah, mæmə itəmah onəsotəuhlinian nəmtəhtəmah o Uhgīn‡ u tətəghati kəm təmah.§ Kitəh kotəhrun mæmə nətəmi əupən kəməsotətəligian e nəghatian rəha Mosis o nəhgi-pəriən ilah. Kəni nati ənpənin mæmə in iətəmimi əmə rəha nəhue niftəni, mətəu ilah kəməsotəgim rəkisian e nalpinian rəhalah. ?Kəni nəmə tol lanəha, kəni okəhro itəh nəmə kəsotətəligian e nəghatian rəha Uhgīn iətəm təmsipən e negəu e neai muva mæmə otəhgi-pəri itəh? * ?Kitəh okotəgim rəkis əhro lan lanu?

26 Nian əupən, nəuəia Uhgīn təmarigrig e niftəni.† Mætəu rəueiu əha, təməni əskasik kəm tah mæmə, “Nian kəti min əha ikin, iəu iəkarigrig min e nəhue niftəni. Kəni o nian əha, səniəmə nəhue niftəni əmə iəkarigrig lan tarigrig, mətəu neai min otarigrig.”‡ 27 Nian Uhgīn tətəghati mətəu, “Nian kəti min əha ikin,” nīpətin u mæmə in otarigrig§ e natimnati rəha nəhue niftəni əmə iətəm in təmol, mæmə otəh rəkis ilah. Otəh rəkis lanəha natimnati, mæmə natimnati iətəm okəsotəlauəl-əlauəlīən, ilah okotətig, kəni inu, natimnati iətəm okotətig itulin.

28 O nati u, təuəvir mæmə kitəh kotəni tagkiu o Uhgīn, mətəu-inu kitəh kautos negəu rəha Uhgīn u, kəruru nəlauəl-əlauəlīən lan, kəni ko təsietian nian kəti.* Təuəvir mæmə kitəh kotəfaki kəm in, e nolian iətəm nikin tagian lan, mæmə kitəh okotisiai, kəni motəgin min,† 29 mətəu-inu Uhgīn rəhatah, in təhmen e nigəm asoli kəti iətəm tətəuvan əhtuv natimnati rəfin.‡

13

Naunun nəghatian

1 Təuəvir mæmə nəkotəkeikei mautil nolkeikeian kəm təmah min təhmen e piatəmah min.*

† 12:21 Dut 9:19 ‡ 12:22 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 § 12:22 Aes 24:23; 60:14; Nəh 14:1

* 12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16 † 12:22 Kəl 4:26 ‡ 12:23 Eks 4:22 § 12:23 Nəh 20:12

* 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 † 12:23 Fil 3:12 ‡ 12:23 Suaru kəti min o nəuhlinian nəghatian u,

“Uhgīn tinol ilah kinotəhruahru agin.” § 12:24 Hip 9:19; 10:22; 1Pitə 1:2 * 12:24 Jen 4:10; Hip

11:4 † 12:24 Nira Epil in təməni pətigəm mæmə Uhgīn otol nalpinian, mətəu nira Iesu tətəni pətigəm

mæmə Uhgīn otəh rəkis nalpinian. ‡ 12:25 Hip 3:12 § 12:25 Hip 1:1 * 12:25 Hip 2:2,3; 10:29

† 12:26 Eks 19:18 ‡ 12:26 Hag 2:6 § 12:27 Aes 34:4; 54:10; 1Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2Pitə 3:10;

1Jon 2:17 * 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 † 12:28 Mal 2:5; 4:2 ‡ 12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3;

Sam 97:3; Aes 33:14; 2Təs 1:7 * 13:1 Rom 12:10

² Sotaluian e nehian iapispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.† ! Nəmə təhro ilah nagelo min! Nətəmimi nəuvein nətəm kəmautol lanu, ilah kəmauteruh vivi nətəmimi, məsotəhrunian məmə ilah nagelo min.‡

³ Sotaluian e nətəm kəutatig e kaləpus.§ Nikitəmah otətəhti ilah, mətahmə o lah təhmen əmə məmə inu ik min nətətig e kaləpus. Otətə pəti nahməian e nikitəmah, itəmah nətəmi min ko nətəm katol tərəh e lah, təhmen əmə məmə inu ik natətəu nahməian e nipətim aru.

⁴ Pəh nətəmimi rəfin kotisiai natigian rəha marit, məmə in tasim nian rəfin.* Pəh nətəmimi rəfin kotəgin o pet rəhalah min, məsotolian tamikmik. Uhgın otakil iətəm aluə mine pətan mitə iətəm kətuapili pəti, kəni makil min iərman mine pətan iətəm kətuapili pəti, iərman iətəm tətəpili ilah pətan u səniəmə rəhan pətan, mine pətan iətəm tətəpili ilau iərman u səniəmə rəhan əhruahru iərman.†

⁵ Əhtul=pən isəu o nolkeikeian rəha məni.‡ Nikim təkeikei magian əmə o rəham natimnati natos təhmen§ mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “Ko iəsəpəhian ik,

məsəhlmanian lam nian kəti.”*

⁶ Kəni tol lanəha kitah kotəhrun əsas, kəni mautəni məmə, “Iərmanig in iasiru rəhak, tol lanəha iəsəginian.

Oləsəginian e nati kəti iətəm iətəmimi əmə otol kəm iəu.”†

⁷ Nikitəmah otəkeikei matəhti nətəmi asoli min u rəhatəmah‡ nətəm kəmotəupən motəgətun itəmah e nəghatian rəha Uhgın. Otətəlig-to e natimnati təuvir min iətəm təmiet e nəmiəgəhian rəhalah, kəni motəhatətə e Iərmanig təhmen əmə e lah.§

⁸ Iesu Kristo in tatol əmə lankonu lan, nəniuv, mine rəueiu, kəni otəpanatig əmə lankonu lan, naunun tikə.* ⁹ Sotolian məmə nəgətunian vi pisin pisin min tiuvi rəkis itəmah e suaru əhruahru.† Itəmah otəsəl=pən əmə o Uhgın, iətəm tətəsiru e təmah e nikin agian məmə otol rəhatəmah nətəligian təkəsik.‡ Təsəuvirian məmə kitah okotohtəu=pən nətuakəmiən rəha nauənian,§ məmə in otol itah kotəkəsik, mətəu-inu in nipəhrianian, nətuakəmiən əha, ko tətəsiruan e nətəm kəutol.

¹⁰ Rəhatah olta tatig. Mətəu pris min nətəm kəutol uək rəhalah əpəha imə e tapolin rəha oləhue niftəni u,* ilah u, kəsegəhanian e lah məmə okotun† nauənian‡ kəti e olta u rəhatah.§

¹¹ E nolian rəha pris asoli agin, nian in tohamu rəkis nati miəgəh, kəni matos niran kəni muvən əpəha imə e Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məfən kəm Uhgın o nafəl rəkisian təfəgə rəha nətəmimi.* Mətəu uərisig, katiləfətigəm nati miəgəh u əpəha ihluə ikin e nima tapolin min rəhalah, motuvan əhtuv.† ¹² E nolian əhmen əmə, Iesu təmiet rəkis e taun,‡ kəni ikin əha in tətətəu nahməian e nipətin, kəni mimiš ikin əha, məmə niran§ təhrun nafəl rəkisian təfəgə tərəh

† 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ‡ 13:2 Jen 18:1-33 § 13:3 Mat 25:36; Hip 10:34 * 13:4 Mal 2:15 † 13:4 Dut 22:22 ‡ 13:5 1Tim 3:3 § 13:5 Fil 4:11; 1Tim 6:6-8 * 13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5 † 13:6 Sam 118:6,7 ‡ 13:7 Hip 13:17,24; 1Kor 16:16 § 13:7 Hip 6:12 * 13:8 Sam 102:27; Hip 1:12 † 13:9 Efəs 4:14 ‡ 13:9 Kol 2:7 § 13:9 1Kor 8:8; Hip 9:10 * 13:10 Hip 8:5 † 13:10 1Kor 9:13; 10:18 ‡ 13:10 Jon 6:48-58 § 13:10 “Nauənian” iətəm katol sakrifais lan e “rəhatah olta” inu Kristo pisin əmə (Jon 6:48-58). Pris min aupən, ilah kəmotəhrun nunian nəhuvəgi nati miəgəh min e sakrifais min nəuvein ilah kəutol o nəfənian kəm Uhgın. Mətəu kəsegəhanian e lah o “nūnian” Kristo, nipətin u məmə kəsotosian ohni. * 13:11 Lev 16:15 † 13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 ‡ 13:12 Jon 19:17 § 13:12 Rom 3:25

rəha nətəmimi, mol ilah kotəhruahru, motasim, məmə ilah rəha Uhgín.*

¹³ Tol lanəha, pəh kitah kotol məmə inu okohiet ihluə imatah ikín, motol kətiah kitah min əpəha ihluə.†‡ Kəni okotəkeikei motəhtul maru məmə nətəmimi okotol naulisian kəm tah, təhmen əmə mə inu, kəmotol lan.§ ¹⁴ E nəhue niftəni u, rəhatah kəti lahuənu əhruahru imatah ikín tikə, iətəm otətətig itulin.* Mətəu kitah kəutəsəl maru əhanəh o rəhatah lahuənu əhruahru iətəm kotəhrun məmə otəpanuva.†

¹⁵ Tol lanəha, e nasiruiən rəha Iesu, pəh kitah kotəfən sakrifais rəhatah kəm Uhgín nian rəfin.‡ Sakrifais min u rəhatah, inu, okautəfəri nərgi Uhgín nian rəfin, məutəni pətəgəm nərgin.§

¹⁶ Sotaluiən məmə nautol nol əhruiəniən təuvir mīne nətuatiən e natimnati rəhatəmāh kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə,* mətəu-inu in min təhmen e sakrifais† iətəm niki Uhgín tagiən ohni.‡

¹⁷ Otol nəuia nətəmi asoli min e niməfaki,§ kəni motətig ahgəl ilah. Ilah u, kəutəsəl vivi o nəmiəgəhiən rəhatəmāh,* məsotəmeigian, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə okotəkeikei motəni=pən kəm Uhgín məmə ilah kəmotol uək u, təhro lanu lan. Itəmāh nəkotəkeikei motol nikilah tagiən o uək u. Nəmə itəmāh nautol nikilah təsəgəniən ohni, noliən u ko təsasiru aginiən e təmah.

¹⁸ Otəfaki o timah,† mətəu-inu iəkotəhrun əsas məmə rəhatimāh noliən in təhruahru əmə,‡ kəni iəkotolkeikei agin məmə nian rəfin itimāh iautol noliən təuvir əmə. ¹⁹ Iəu iəkolkeikei pik məmə itəmāh onəkotəkeikei motətapuəh o Uhgín, məmə iəu iəkəhrun nitəlig=pa uəhai minian əmə o təmah.

²⁰ Iətəfaki min o təmah min məmə, Uhgín otasiru e təmah. Uhgín u, in nəukəti nəməlinuiən.§ Kəni in təmol rəhatah Iərməniğ Iesu təmiəgəh min e nəmisian,* mətəu-inu niran təmai u o noliən nəniəskasikiən itulin† in tətətig mətəmiəgəh.‡ Iesu əha, in iətəmi təuvir məpirəkis o neh vivian sipsip min rəhan.§ Iətəfaki məmə Uhgín u, ²¹ in otəfinə natimnati təuvir min rəfin kəm təmah, iətəm otol itəmāh nəkotəhmen o noliən nati iətəm in tolkeikei. Kəni iətəfaki məmə, Uhgín otol uək e nəmiəgəhiən rəhatah kətiah kətiah,* kəni e nasiruiən rəha Iesu Kristo, in otol rəhatah noliən təuvir vivi, kəni nikin otəgən pik ohni. Kəni pəh kotəfəri nərgi Kristo ilis nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.†

²² Piak min mīne nəuvirik min. Nauəuə u rəhak təsəfəmāh pikian. Mətəu iəkətapuəh əskasik o təmah məmə, otol-to rəhatəmāh nətəligian təfəmāh min məmə nəkotətəlig e rəhak nəghatiən min iətəm otəfəri nətəligian rəhatəmāh.

²³ Iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə piatah u Timoti, ilah kəmotiləfətigəm e kaləpus. Nəmə in otuva uəhai əmə, kəni itimlau min, iəkiavna.

²⁴ Itəmāh otəni təuvir kəm nətəmi asoli min rəhatəmāh, mīne nəfaki min u imatəmāh ikín. Nətəm Itali kotəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh Uhgín otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Əuəh.

* **13:12** Efəs 5:26 † **13:13** Luk 9:23 ‡ **13:13** Nipəti nati u məmə, pəh kotəpəh nitəu-pəniən noliən rəha sakrifais rəha nətəm Isrel məmə kitah kotəhruahru e nəhmti Uhgín, kəni pəh kəhuvən o Iesu motəhatətə lan motəhatətə məmə nimisian rəhan in sakrifais iətəm tatol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgín. § **13:13** Hip 11:26 * **13:14** Hip 12:27 † **13:14** Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22 ‡ **13:15** 1Pitə 2:5 § **13:15** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 * **13:16** Rom 12:13 † **13:16** Fil 4:18 ‡ **13:16** Sam 50:21-15; Hos 14:2 § **13:17** Hip 13:7,24 * **13:17** Aes 62:6; Uək 20:28 † **13:18** 1Tas 5:25 ‡ **13:18** Uək 23:1 § **13:20** Rom 15:33 * **13:20** Uək 2:24 † **13:20** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ‡ **13:20** Hip 9:20 § **13:20** Jon 10:11 * **13:21** Fil 2:13 † **13:21** Rom 11:36

Jemis

Nauəuə iətəm Jemis təmətēi

Nəghatjən əkuəkir rəha nauəuə u Jemis

?Pəh təmətēi nauəuə u? Jemis, u in nəuətəha Iesu, in təmətēi nauəuə u. In iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

?Təmətēi tatuvən kəm pəh? Jemis təmətēi nauəuə u tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo motatig e nitəni pisin min rəha Nanihluə* min.

?Natigjən təhro lanu nian təmətēi? Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəmotohamu Stipin, uərisig kotal noliən tərəh min e niməfaki min əpəha Jerusiləm. Kəni nətəmi tepət nətəm kəutəhatətə e Iesu kəməhiet əha Jerusiləm məhuvən ikin pisin pisin min. Mətəu kəutatig e nian əskasik min tepət.

?Təmətēi nauəuə u o nak? Jemis təmətēi nauəuə u mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutol nərahjən kəm nətəmimi rəha niməfaki, kəni nəfaki min kəutatig e nian əskasik min. Kəni Jemis tolkeikei məmə otəfəri nətəligjən rəhalah. Kəni nati kəti min, in molkeikei məmə otəgətun ilah e nəukəti nəhatətəiən iətəm təhruahru. Nian iətəmimi kəti tətəhatətə pəhriən e Iesu Kristo, kəni rəhan noliən tərəh min kəutəuhlin məhuva motəuvir. Tətəpəh noliən tərəh min, kəni matol noliən təuvir min.

Jemis təmāni təuvir kəm lah

¹ Iəu Jemis, iəu slef rəha Uhgjn mine Iesu Kristo, Iərmənig rəhatah. Iətəni təuvir kəm təmah nəuaniləuis min rəha Isrel u tueləf nətəm nəutəhatətə e Iesu, nətəm nəməhiet məutatig ikin min rəfin e nəhue niftəni.

Nəhatətəiən mine neinatigjən

² Piak min mine nəuvinik min. Nian nərahjən pisin pisin min kəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhien, kəni oteh natimnati min əha təhmen e natimnati iətəm nikitəmah tətəgijən pik əmə lan. ³ Kəni nikitəmah tətəgijən əmə mətəu-inu, itəmah nəkotəhrun məmə nian nərahjən min kəutələs pikin rəhatəmah nəhatətəiən e Uhgjn, kəni nian nautol win lan, ilah okotal məmə nəkotəhrun nəhtul əskasikien nəuvetin min. ⁴ Kəni nian onəkotəhtul əskasik e nərahjən min əha, kəni onəkəhuva motəskasik e nəhatətəiən, kəni nikitəmah timəhtə, noliən min mine nətəligjən min rəfin rəhatəmah okotəhruahru motəsanən, kəni nəkotəskəlim noliən təuvir min rəfin.

⁵ Nəmə itəmah kəti, rəhan neinatigjən təsəhmenien, kəni tolkeikei məmə in otəhrun natimnati min iətəm Uhgjn tolkeikei məmə otol, pəh in tətəpuəh lan o Uhgjn, kəni Uhgjn otəfən kəm in e nikin agiən. Uhgjn tətəfən natimnati min kəm nətəmimi rəfin e nikin agiən, kəni məsəgət rəkisien e lah o nati kəutətapuəh ohni. ⁶ Nian iətəmi kəti in tətəpuəh o Uhgjn lanəha, in otəkeikei məhatətə lan, kəni rəhan nətəligjən otəsolian keiu. Mətəu iətəmi rəhan nətəligjən keiu, rəhan nətəligjən tətən əpnəpin əmə, in təhmen e peau-peau min əpəha itəhi nimətəgi tatos ilah. ⁷ Nəmə təhro nikin tətəhti məmə Iərmənig otəfən nati kəti kəm in, mətəu kəpə, otəsosian. ⁸ Iətəmimi iətəm tatos nətəligjən keiu lanəha, ko təsəhtul əskasikien e nati kəti iətəm nikin tətəhti məmə otol.

⁹ Piatah kəti uəha in tanpən-tanpən əmə, kəni rəhan nautə tikə, nikin otəkeikei magiən mətəu-inu in iətəmi asoli e nəhmti Uhgjn. ¹⁰ Kəni pəh iətəmi

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksinari.

u rəhan nautə tepət, nikin tagiən min o nati u in təhrun məmə in nɪpəhrɪənɪən, məmə Uhgɪn otosiahu, mətəu-inu in təhmen e nəuginigi iətəm otəpanikə. ¹¹ Nian mitigar tətəri, nəpiapeiən rəhan tepət pik, kəni təhgi nəuginigi taukei məmei, kəni rəhan nəuviriən təmikə. Təhmen əmə e nətəmimi rəhalah nautə tepət. Nian kautol rəhalah uək min mautes nautə tepət lan, kəni ilah min okəpanohkə.

¹² Iətəmimi iətəm tətəhtul əskasik nian nərahien tətuvə e rəhan nəmiəgəhien, in tətətig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu, nian tinol win e nərahien min əha, kəni Uhgɪn otəfən rəhan nətəouien kəm in, inu nəmiəgəhien itulin. Uhgɪn təməni əskasik rəkis məmə nəmiəgəhien itulin u, in rəha nətəmimi nətəm kotalkeikei in.

¹³ Nian nati kəti tatiuvi=pən iətəmi kəti məmə in otol təfagə tərəh, ko in təsəniən məmə Uhgɪn tətəfən-əfən kəm in o nolien təfagə tərəh min, mətəu-inu ko nati kəti təsiuvi-pəniən nətəligiən rəha Uhgɪn məmə in otol təfagə tərəh, kəni Uhgɪn təsəfən-əfəniən təfagə tərəh kəm iətəmimi. ¹⁴ Mətəu nətəligiən tərəh rəha iətəmimi aru əmə, in tətəfən-əfən kəm in, kəni matiuvi=pən in məmə in otatətəlig lan. ¹⁵ Nətəligiən tərəh tətəuə e təfagə tərəh, kəni nian təfagə tərəh tinuva minəpət, kəni tətəuə e nimisiən.

¹⁶ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Sotəgəhanien məmə iətəmi kəti oteiuə e təmah məmə Uhgɪn in iətəmi rəha nəfən-əfəniən kəm nətəmimi o nolien təfagə tərəh. ¹⁷ Natimnati təuvir min rəfin mine natimnati rəfin iətəm kotəhruahru, kautsipən əmə o Uhgɪn. In təsol pisinien kəti. Nian rəfin tatol təuvir kəm tah. In təsəhmenien e nəhəgəhagian min iətəm in təmol əpəha ilis e neai.† İlah kəutaliuək e neai, kəni nian kəti kotasie, nian kəti kəsotasiəien. Mətəu Uhgɪn təhmen əmə nian rəfin. ¹⁸ Kəni e rəhan əmə nətəligiən, Uhgɪn təmitəpin itah məmə kəmhuvə nenətin min nian kəmotəhatətə e nəghatien pəhriən rəhan. In təmol lanəha məmə e nətəmimi rəfin nətəm təmol, kitah kəmotəupən məhuvə rəhan pisin əmə.

Ətəlig lan kəni mol nəghatien rəha Uhgɪn

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatien u. Pəh itəmah kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motətəlig vi nian nətəmimi kəutəghati, mətəu onəsotəuit-əuit pikien o nəghatien, sotolien məmə niəməha tatol uəhai əmə itəmah, ²⁰ mətəu-inu nian niəməha tatol iətəmi kəti, niəməha u, təsəuəien e nəuan iətəm təhruahru Uhgɪn tolkeikei. ²¹ Otərəkin rəkis nolien min rəfin iətəm təmikmik, mine təfagə tərəh min u kotəpət e nəmiəgəhien rəhatəmah. Uhgɪn təmələhu=pən rəhan nəghatien e nikitəmah, kəni nəghatien əha rəhan təhrun nosmiəgəhien itəmah. Kəni təuvir məmə nəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən, kəni motətəlig vivi e nəghatien u.

²² Sotətəligiən əmə e nəghatien rəha Uhgɪn, mətəu otətəlig lan kəni motol nati nak iətəm tətəni. Okəmə nautətəlig məsotolien nəghatien u, kəni nauteiuə aru əmə e təmah məmə nəutəfaki pəhriən. ²³ Iətəm tətətəu kəni məsolien nəghatien u, in təhmen=pən e iətəmimi iətəm tətəsəl=pən vivi e kilas materuh narmin, ²⁴ kəni nian tineruh rəkis magim, malu min uəhai əmə məmə nəhmtin təhro lanu. ²⁵ Mətəu iətəmimi iətəm tətəsəl=pən əskasik e lou iətəm təhruahru əgin u

1:11 Aes 40:6-8 † **1:17** Nəghatien u “nəhəgəhagian min” tətəghati e mitigar, mine məuig, mine məhau min. **1:18** Jon 1:13 **1:20** Pri 7:9 **1:22** Mat 7:24-26; Rom 2:13

tatitís nētámimi,‡ matol e nian mín rəfin, məsaluian nati iətəm təmətəu, mətəu in tatol, in otətətig e nəuviriən pəhriən nian in tatol lanəha.

²⁶ Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in tatitəu=pən vivi noliən mín rəha nəfakiən, mətəu tətəghati=pən əmə, təruru naskəlímian rəhan nəghatiən, kəni rəhan noliən mín rəha nəfakiən in nati əpnəpən əmə. In tətəiüə aru əmə lan məmə rəhan noliən rəha nəfakiən in təuvir əgin. ²⁷ Noliən mín rəha nəfakiən iətəm rəhatah Tatə Ughin tateruh məmə in təhruahru vivi kəni nərahian tikə lanko lanu: iəfaki kəti təkəikei materuh vivi kəlkələh mín u kəmimís ərin mine pətəlimís mín e nərahian rəhalah. Kəni mətəkeikei mateh vivi nəmiəghəhian rəhan məmə noliən tərəh mín rəha nəhüə niftəni otəsoliən məmə in otamíkmik lan.

2

Sotehian nətəmimi nəuvein məmə ilah ilis kotəpərəkis nətəmimi nəuvein

¹ Piak mín mine nəuvirik mín. Itəmah nəutəhatətə e Iesu Kristo, Iərməniğ rəhatah iətəm ilis əgin kəni kətişiai pik in. Tol lanəha, təsəuviriən məmə nəkəuteh iətəmi kəti məmə in ilis, kəni mautol təuvir kəm in; mətəu mauteh iahu iətəmi kəti mín mautol tərəh kəm in. ² Tol mə inu mine. Iətəmi kəti kətiəuva e niməfaki rəhatəmah. Kəti tatuvən e napən təuvir mín u nəhmtilah tiəkis, mine nəuanati mín kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni suah kəti mín tatuvən e napən tərəh mín əmə. ³ Təsəuviriən məmə nəkotəfən nisiaiən kəm iətəmimi iətəm tatuvən e napən təuvir mín, motəni=pən məmə, “Va, məharəğ u ikin təuvir ikin.” Mətəu iətəm tatuvən e napən tərəh mín, nəkotəni=pən kəm in məmə, “Əhtul=pən əpəha,” uə “Əharəğ əmə e niftəni.” ⁴ Nian nautol noliən tol mín lanəha, nauteh nətəmimi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmimi nəuvein mín, kəni nəutakil nətəmimi e rəhatəmah nətəligiən tərəh.

⁵ Piak mín mine nəuvirik mín iətəm iəkolkeikei pik. Otətəlig-to. Ughin təmitəpən rəkis nanrah mín rəha nəhüə niftəni məmə rəhalah nəhatətəiən e Kristo otəpət. Kəni təmitəpən mín ilah məmə okotos Nərməniğiən Rəha Ughin iətəm təməni rəkis məmə rəha nətəmimi nətəm kotolkeikei in. ⁶ Mətəu itəmah nəmotəh iahu nanrah mín. ?Mətəu nətəmimi pəh mín u kautol nəhməiən kəm təmah, kəni mautiüvi=pən itəmah e kot? ?Nətəmi rəhalah nautə tərət, uə kəpə? Əuəh, ilah kəha. ⁷ Kəni nətəmimi mín u kəutəghati rah e nərgin u ilis, nərgi Iesu iətəm rəhan u itəmah.

⁸ Lou rəha Kig iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Ughin tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.” Nəmə nəutətəu=pən pəhriən nəghatiən u, nautol noliən əhruahru. ⁹ Mətəu təfəgə tərəh kəti tol lanu, nəmə nauteh nətəmimi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nətəmimi nəuvein mín. Kəni nəghatiən rəha Lou tətəni məmə nətəmimi kautol lanəha, ilah nətəmi rəha natəghliən Lou. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə iətəmimi kəti tətətgəhli nəghatiən kətiəh əmə rəha Lou, uə nəmə in tətətgəhli nəghatiən mín rəfin əgin rəha Lou, kəni e nəhmti Ughin, in iol təfəgə, ¹¹ mətəu-inu, Ughin u iətəm tətəni məmə, “Səkləhian e pətən,” in Ughin kətiəh əmə iətəm tətəni məmə, “Səhamüiən itəmi.” Kəni nəmə nəsotəkləhian e nipətan, mətəu nəmotəhamu nətəmimi, itəmah nətəmimi nətəm nəmotətgəhli Lou.

‡ 1:25 Nəghatiən u, “lou iətəm təhruahru əgin u tatitís nətəmimi,” tətəghati e suaru rəha nəhatətəiən məmə iətəmi kəti otuva məhruahru e nəhmti Ughin. Kəni nəmə iətəmi kəti tətətəu=pən suaru əha, Ughin tatitís in e nasənanian rəha təfəgə tərəh, kəni tatitís in e nalpinian iətəm in təkəikei mətə. Afin-to Kəl 5:13-14. 1:25 Rom 8:2; Jem 2:12 2:1 Uək 10:34-35; Jem 2:9 2:5 Mat 5:3; Luk 6:20; 1Kor 1:26-28 2:8 Mat 19:19; Kəl 5:14 2:11 Eks 20:13-14; Rom 13:9

¹² Nəghatian mine nolian rəhatəmah otəkeikei mitəu=pən lou iətəm təmitis itəmah. Motol nolian rəha nətəmimi nətəm kotəhrun məmə Uhgın otakil ilah e lou əha. ¹³ Otol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah nəsoasəkəhruiən nətəmimi, kəni Uhgın otasəsəkəhruiən itəmah nian in otakil nətəmimi. Mətəu nəmə itəmah nəutasəkəhrui nətəmimi, kəni Uhgın otasəkəhrui itəmah, kəni mənə=pinə məmə onəsotosian nalpinian e nian in otələhu=pən nəghatian rəha nalpinian kəm nətəmimi.

Nəhatətəian mine uək təuvir min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə iətəmi kəti tətəni məmə tətəhatətə e Iesu Kristo, mətəu in təsolian uək təuvir min, kəni rəhan nəhatətəian tol lanəha, ko təsosmiəgəhian iətəmi kəha. ¹⁵ Tol mə inu mine. Piatah kəti uə nəuvinitah kəti, rəhan napən tikə, kəni nigın nauanian təsəhmenian. ¹⁶ Itəmah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “Atuvən, pəh Uhgın otasiru lam, kəni onəsətpuiən, onəkauən vivi.” ?Mətəu nəmə in təsolian nati kəti məmə otasiru lan, in təmol nati təuvir nak? ¹⁷ E nolian əha inəha, nəmə iətəmi kəti tatos nəhatətəian pisin əmə, mətəu təsolian uək təuvir kəti titəu=pən, kəni rəhan nəhatətəian təmimis, nipətin tikə.

¹⁸ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “Nətəmimi nəuvein kautos nəhatətəian, kəni nətəmimi nəuvein kautol uək təuvir min.”

Mətəu iətəni kəm ik lanu lan məmə, “Nəmə iəsəhian rəham uək təuvir min, kəni iəsəhruiən nəmə rəham nəhatətəian in nipəhruiənian, uə kəpə. Mətəu nian onakeruh uək təuvir min rəhak, kəni tətəgətun məmə nəhatətəian rəhak in nipəhruiənian.”

¹⁹ Nətəni məmə nəhatətəian rəham in nipəhruiənian mətəu-inu nətəni nipəhruiənian e nəghatian u məmə, “Uhgın kətiəh əmə.” !Təuvir ohnik! Mətəu nati əpnəpin iərmis min, ilah min kəutəni nipəhruiənian e nəghatian əha, mətəu ilah kəutərmurmin məutəgin pik mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgın otol nalpinian kəm lah.

²⁰ !Ik rəhm-kəpə tikə! Iətəmimi iətəm tətəhatətə, mətəu təsolian uək təuvir min, rəhan nəhatətəian in nipətin tikə. Pəh iəkəgətun ik e nati kəti iətəm otəni kəm ik məmə inu nipəhruiənian.

²¹ Nikim otəhti tipitah u Epraham. Uhgın təmeruh məmə in təhruahru e nəhmtin e uək iətəm təmol, mətəu-inu təmos nətın u Aisək, muvən mələhu-pəri e oltə. ²² Kəni rəhan nəhatətəian mine rəhan uək min katuol nati kətiəh əmə, kəni rəhan nəhatətəian təməu e nəuan, inu rəhan uək min. ²³ Kəni nəghatian u rəha Nauəuə Rəha Uhgın təmuva mol nipəhruiənian, tətəni məmə, “Epraham təmahatətə e Uhgın, kəni Uhgın təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin o nəhatətəian əha.” Kəni kətəni məmə niəli rəha Uhgın. ²⁴ Kəni rəueiu nəkəhrun nehian məmə, nəhatətəian pisin əmə təsəhmenian məmə otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu nətəmimi kotəkeikei motol min nolian təuvir min, inəha nolian təuvir min iətəm tatsipən e nəhatətəian pəhruiən.*

²⁵ Kəni e nolian əha inəha, Uhgın təmeruh məmə Rehap u, pətan rəha suaru, in təmuva məhruahru e nəhmti Uhgın o uək iətəm təmol, Iətəmimi mil keiu rəha Isrel kəmian oneuən əpəha Jeriko məmə oteruh vivi taun əha. Kəni Rehap u, təmateh vivi ilau, kəni mahli=pən ilau e suaru pisin kiətəlig mətian. ²⁶ Nipəti iətəmimi, nəmə nəmiəgəhian tikə lan, təmimis. Kəni təhmen

2:12 Jem 1:25; 1Pitə 2:16   **2:13** Mat 5:7; 18:21-35   **2:15** 1jon 3:17   **2:18** Kəl 5:6   **2:21** Jen

22:9-12   **2:23** Jen 15:6   * **2:24** Nolian təuvir min iətəm kautsipən e nəhatətəian pəhruiən rəha suah kəti tətəgətun məmə rəhan nəhatətəian in nipəhruiənian.   **2:25** Jos 2; Hip 11:31

amə, kitah kəti iətəm tatos nəhatətəiən, mətəu təsoliən uək təuvir mīn, rəhan nəhatətəiən tāmimis.

3

Namitəmi mine rəhan uək

¹ Piak mīn mine nəuvinik mīn. Təsəuvirien məmə itəmāh tepət nəkəhuva nəgətun mīn rəha niməfaki, mətəu-inu nəkotəhrun məmə Uhgīn in oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhiən rəhatəmāh nəgətun mīn, tapirəkis məmə oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhiən rəha nətəmimi əpnarīn. ² Nipəhrīeniən, kitah rəfin kəutəmei e nəmiəgəhiən rəhatah nian tepət. Mətəu nəmə iətəmi kəti təsəmeiən e rəhan nəghatīən, nati u tətəgətun məmə in iətəmimi tiniməhta, kəni nətəligiən rəhan təhrun neh viviən rəhan mīn noliən mīn rəfin.

³ Tol məmə nati mīn u mine. Kətətu=pən pit e nohli hos məmə otol nəuia iətəmimi, kətəlelin rəhn-kapə, kəni tətəuhlin nipətīn rəfin. ⁴ Kəni negəu, in iahgin, kəni nimətəgi asoli tətərag lan, mətəu stiə in nati əkəku kəti iətəm nian kaptīn tətəlelin, kəni nipətī negəu asoli rəfin tətuvən=pən əha kaptīn tolkeikei məmə okian=pən ikin. ⁵ E noliən əha inəha, namitəmi in nati kəti təkəku, mətəu təhrun niuvi=paian nati asoli mīn. Nīkitəmāh təhti-to, namtəhli nigəm əkəku kəti təhrun nuəuiən mol nəmegəm asoli lan mus nati.

⁶ Kəni nipəhrīeniən, namitəmi in təhmen e nigəm. Namitəmi in nəuəli nipətī iətəmimi iətəm nərahien mīn rəfin rəha nəhue niftəni u kotəriəuəh vivi lan. Kəni nərahien mīn rəhan kəutərəkīn nəmiəgəhiən rəfin rəhatah. Kəni Setən əmə tətəhli=pən nigəm e namitəmi. Kəni namitəmi tətəhli=pən nigəm tərāh e suaru rəfin e nəmiəgəhiən rəhatah.

⁷ Nətəmimi kotəhrun noliən nati rarpīn mīn məmə okəhuva motəpəou, u natimiəgəh mīn, mine mənig mīn, mine natimnati mīn u kəutəlkəu, mine natimnati mīn kəutan ləuantəhi. Nətəmimi kamotol ilah kotəpəou. ⁸ Mətəu iətəmi təruru noliən namitəmi təpəou. In nati rarpīn tatol uaiəl, məriəuəh e nərahien mine nakonəniən rəha nīmisiən.

⁹ E namitah, kəutəni-vivi Iərmənig Tatə Uhgīn rəhatah, kəni e namitah kəutəni rah nətəmimi lan iətəm Uhgīn təmol ilah kotol məmə in mine.

¹⁰ Nohlitəmi kətiəh əmə tətəni pətigəm nəni-viviən mine nəni rahien. Piak mīn mine nəuvinik mīn. Pəh okəsoliən mīn lanəha. ¹¹ Nəhu təuvir mine nəhu arfu, ko kəsiasipənien e nəhmti nəhu kətiəh. ¹² Piak mīn mine nəuvinik mīn. ?Nigi u fik otəuə e nəua olif? ?Kəni nīləuis u krep otəuə e nəua fik? !Kəpə! Kəni nəhmti nəhu arfu təsəfaiən nəhu təuvir.

Neinatigien təuvir iətəm tatsipən o Uhgīn

¹³ ?Iətəmimi kəti əha ikin e nəlugin e təmah iətəm nīkin təhti məmə in teinatig vivi kəni məhrun nati nak iətəm Uhgīn tolkeikei? Təuvir. Kəni pəh in otol uək təuvir mīn e noliən iətəm tatsipən e neinatigien, inəha noliən rəha iətəmimi iətəm rəhan nətəligiən ləhtəni. Kəni noliən əhruahru rəhan otəgətun neinatigien mine nəhruniən rəhan. ¹⁴ Mətəu nəmə nīkitəmāh təhti məmə nəkoteinatig, mətəu nīkitəmāh təriəuəh e netetian, kəni nəutətəlig aru əmə e təmah o nəfəriən itəmāh, tol lanəha, nəuteiə aru əmə e təmah. Sotəghati əfəri pīkiən o neinatigien eiə rəhatəmāh mīn, mətəu-inu səniəmə noliən u rəha iətəmimi u teinatig. ¹⁵ Neinatigien tol lanəha tāsisiəniən e negəu e neai, mətəu rəha nəhue niftəni əmə u, mine nətəligiən rəha iətəmimi, mine rəha Setən. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu nian nətəmimi kautetot motolkeikei məmə

kautəfəri aru ilah, kəni nətəmimi kəutohtəu=pən əmə rəhalah aru nətəligiən mautil nərəhiən, kəni noliən tərəh rəfin kohiet pətigəm.

¹⁷ Mətəu iətəmimi iətəm tatos neinatigiən iətəm tatsipən e negəu e neai, rəhan noliən tol lanu lan. Nati aupən, rəhan nəmiəgəhiən in təhruahru vivi, kəni in tolkeikei pik nəməlinuiən, kəni in iətəmi mətig, in tatisiai nətəligiən rəha nətəmimi pišin pišin min, kəni in təriauəh e nasəkəhruiniən, kəni matəu e nəuan tepət e nəmiəgəhiən rəhan, in tateh nətəmimi məmə kotəhmen-əhmen əmə, kəni nian tətəni nati kəti mə otol, matol əmə. ¹⁸ Nətəmimi rəha nənəiən nəməlinuiən, kotəhmen=pən e nətəmimi nətəm kəmotərfei nikitə nati e nasumiən, kəni tateviə mətəuə e nəuan. Nəmə kotol natimnati min əha motasiru e nətəmimi o nələhuiən nəməlinuiən, kəni ilah okoteruh nəuan məmə in nəhruahruieən.

4

Noliən rəha nuvaiən iuəkir o nəhue niftəni, uə Uhgīn

¹ ?Nak u nəukəti nəməuiən mine norgəhuiən rəhatəmāh? Natimnati min əha kəutəhuva mətəu-inu itəmāh nəkotolkeikei nətəuiən təuvir e nipətītəmāh, kəni nətəligiən min əha rəha nətəuiən təuvir, ilah kəutəluagin e nikitəmāh kətiəh kətiəh məmə okəhuva nətəmi asoli min e nəmiəgəhiən rəhatəmāh.

² Nikitəmāh tatuvən o natimnati rəha iətə-pišin, mətəu nəsotosiən, kəni nau-torgəhu məutəməu ohni. Nautolkeikei natimnati nəuvein, mətəu nəsotosiən. Kəni mətə onəkohamu nətəmimi ohni. Nəsotosiən natimnati mətəu-inu nəsotətapuəhiən lan o Uhgīn. ³ Kəni nian nəkotətapuəh lan, mətəu nəsotosiən, mətəu-inu nəmotətapuəh lan e nətəligiən tərəh məmə otol itəmāh aru əmə nəkotətuə təuvir lan.

⁴ Itəmāh nəmotəpəh Uhgīn kəni mautohətu=pən natimnati rəha nəhue niftəni, təhmen e pətan iətəm təsisiəiən rəhan iərman, məpəh kəni mətītəu=pən əpnəpin əmə nəman. Nəkotəhrun uə kəpə məmə, iətəmimi iətəm tolkeikei pik natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəməki e Uhgīn. Kəni iətəmimi kəti iətəm tətītəpin məmə otolkeikei natimnati rəha nəhue niftəni, in tətuva məmə in tikimir rəha Uhgīn. ⁵ Kəni nəghatiən u rəha Nauəuə Rəha Uhgīn səniəmə nəghatiən əpnəpin əmə. Tətəni məmə, “Uhgīn tolkeikei pik məmə nikitah iətəm in təməfa kəm tah, otolkeikei pik in matuvən əmə ohni.”

⁶ Mətəu Uhgīn tətəfa əuau rəhan nəuviriən tətuva kəm tah məmə otasiru e tah. Kəni tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Uhgīn tətəhtipəsige e nətəmimi min u kəutəfəri,

mətəu tətəfən rəhan nəuviriən kəm nətəmimi min u kautosiahu rəhalah nətəligiən.”

⁷ Kəni tol lanəha, otosiahu itəmāh kəni mautil nəuia Uhgīn. Otəhtul əskasik nian Setən tətuva mətəfən-əfən kəm təməh, kəni in otaiu muvən isəu o təməh. ⁸ Əhuvən iuəkir o Uhgīn, kəni in otuva iuəkir o təməh. Itəmāh u nol təfagə tərəh, otafəl nəhlmitəmāh. Kəni itəmāh u rəhatəmāh nəhtuliən keiu, otol nikitəmāh tuva kətiəh məhruahru. ⁹ Təuvir məmə nikitəmāh otahmə məpəou, kəni nəkotəsək əfəmāh o rəhatəmāh təfagə tərəh. Otəhlin rəhatəmāh nələhiən otuva nasəkiən, kəni rəhatəmāh nəgəniən otuva misiu.

¹⁰ Otosiahu rəhatəmāh nətəligiən tuvən kəm İərməniğ, kəni in otəfəri itəmāh.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəni rahien itəmāh min. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e pian kəti, uə in tətələhu nəghatiən kəti məmə in təmol

təfagə tərəh kəti,* kəni iətəmi kəha, in tətəni rah lou† mətələhu nəghatiən məmə lou təsəhmenien məmə otol rəhan uək, uə lou in nati əpnapin əmə. Kəni nian nəkotələhu=pən lou məmə in təsəhmenien, itəmah nəsohtəu-pəniən lou, mətəu nəmotəri motəharəg-pəri e lou, kəni məsotətig ahgəliən lou. ¹² Uhgın əmə in təməfa lou, kəni in əmə tətakil nətəmiimi mətələhu nəghatiən lan. Kəni in təhrun nosmiəgəhiən, kəni məhrun nərəkiniən. ?Mətəu itəmah, nikitəmah təhti məmə itəmah Uhgın mın, məmə nəkotakil təfagə tərəh mın rəha piatəmah mın motəni pətigəm nalpiniən rəhalah? !Kəpə!

Nəghatiən əfəri

¹³ Otətəlig-to, itəmah nətəmiimi nəutəni məmə, “Rəueiu uə olauig, kəhuvən itaun u uə taun əha, motatig o nu kəti, motol bisnis ikin, kəni motol məni.” ¹⁴ ?Nəkotəhra motəhrun məmə nak otuva olauig? ?Nəmiəgəhiən rəhatəmah in nak? Itəmah nəkotəhmen e nəhnigəm iətəm otəmanikə mın. ¹⁵ Mətəu nəghatiən iətəm təhruahru məmə onəkotəni in tol lanu, nəkotəkeikei motəni məmə, “Nəmə in nəuia İərmənig pəhriən, kəni iəkotatig kəni motol natimnati mın u, uə natimnati mın əha.” ¹⁶ Mətəu rəueiu, nəutagət əfəri məutəfəri pik itəmah. Kəni nəghatiən mın əha iətəm nautəni, ilah rəfin kotərah. ¹⁷ Tol lanəha, in təfagə tərəh kəti nəmə iətəmiimi təhrun nati kəti təuvir iətəm təkeikei mol, mətəu təsəliən.

5

Nəghatiən tatuvən o nətəmiimi rəhalah nautə tepət

¹ Itəmah nətəm rəhatəmah nautə tepət. Otətəlig-to e nəghatiən u. Təuvir məmə nəkotətu tərəh motasək əfəməh o nərahian iətəm tətəva o təmah. ² Rəhatəmah nautə tinəmnəmit rəkis, kəni uvni mın kinəutoarehre rəhatəmah nəpən. ³ Namrəiən tatus rəhatəmah aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə. Kəni namrəiən in otəni pətigəm nolien tərəh mın rəhatəmah kəni motus nıpətəmah təhmen e nigəm. Nian rəha naunun nian tətəva iəkir, mətəu itəmah nəmotəriarun rəhatəmah nautə mın. ⁴ ! Otətəlig-to e nati u! Rəhatəmah noluek mın kəmotəulək e rəhatəmah nasumiən mın, mətəu nəməsotətəouiən e məni nəuvetin rəhalah. Kəni nətəouiən iətəm nəməsotəfəniən kəm lah, kəutəni pətigəm rəhatəmah nolien tərəh mın. İərmənig Əsanə Pik Agin, tinətətu nəsəkien rəha noluek mın rəhatəmah. ⁵ E nəhue niftəni u, itəmah nəmotatig e natigien iətəm timətig əmə, nəmotol nikitəmah tagien o rəhatəmah nautə e nian iətəm otəsuvəhiən Uhgın otakil rəhatəmah nolien mın. Itəmah nəkotəhmen e nati miəgəh mın iətəm kataugin ilah, kəni kotasisi o nian rəha nuhiən ilah. ⁶ Nəmotiuvir pətigəm nətəmiimi nətəm kotəhruahru e kot, kəni motakil ilah motəni nalpiniən rəhalah, kəni mautəhamu ilah, kəni ilah kəməsotəliən nati kəti məmə okotəniəhu itəmah.

Nətəligiən əfəməh e nian rəha nərahien

⁷ Piak mın mine nəuvinik mın. Otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəməh nian nəutəhtəhniən İərmənig otətəlig=pa mın. Nikitəmah tətəhti nolien rəha iətəmi kəti rəha nasumiən. Tətəhtəhniən nian əhruahru rəha nəteien nımai,

* **4:11** Nəghatiən u rəha Jemis nıpətin təsəniən məmə kitah okəsotəgətuənien təfagə tərəh rəha nətəmiimi. Nəghatiən mın tepət e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə kitah kotəkeikei motəgətuən təfagə tərəh rəha nətəmiimi məmə okohiet rəkis lan. Mətəu kotəkeikei motol e nətəligiən təuvir. Kəl 6:1; Luk 17:3; 2Tim 3:16; Jem 5:20; Kəl 5:21; 1Tas 5:14; 2Tas 3:15; Tait 3:10. † **4:11** “lou” e fes u tətəghati e “lou rəha nolkeikeian.” Eruh e Jemis 2:8. **4:12** Rom 2:1; 14:4 **4:14** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17** Luk 12:47 **5:2** Mat 6:19 **5:4** Dut 24:14-15 **5:5** Luk 16:25

kəni mətəhtahnin nian rəha nərfeian, kəni mos rəhan nətəligian təfəməh nian mətəhtahnin mətəuarus=pən timəhtə, kəni matəulək e rəhan nauəniən təuvir agin. ⁸ E noliən əha təhmen əmə, itamah min, otol məmə rəhatəmah nətəligian otəfəməh, kəni motəhtul əskasik, mətəu-inu otəsuvəhian İərməniğ otitəlig=pa min.

⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəghati-əghatian uə nəni rahian itəmah min məmə nikitəmah tasəgəniən o natimnati min nəuvein. Nəmə nautol lanu lan, Uhgın otakil nəghatian o rəhatəmah noliən tərəh min. !Rəueiu əha in tətəhtul maru, kəni otəsuvəhian tuva mol!

¹⁰ Piak min mine nəuvinik min. Nikitəmah tətəhti-to iəni min aupən nətəm kəməutəni pətigəm nəghatian min e nərgi İərməniğ. Rəhalah nəmiəgəhian tətəgətu in itah məmə rəhatah nətəligian otəkeikei məfəməh e nian nərahian tətuva. ¹¹ Kəni nəkotəhrun inu, kətəni məmə nətəmimi nətəm kəutəhtul iəkis e nian nərahian tətuva, ilah kəutatig e nəuvirən pəhriən. Nəmotətu nənusiən rəha Job məmə təməhtul əskasik e nian iəkis min, kəni mətəhrun nəlpəkəuiən təuvir rəha İərməniğ o Job, kəni uərisig e nian tepət rəha nərahian, İərməniğ təmol təuvir agin kəm in. Kəni tol lanəha, sotaluiən məmə niki İərməniğ təməri məriauah e nəsekəhruinian itah, kəni nikin tepət o tah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Nati u in nati keikei, məmə nəsotosian nonauvil. Sotosian nonauvil e nəgəu e neai, uə nəhue niftəni, uə nati kəti min. Nian rəfin, otəni əmə nipiəhriənian. Nian itamah kəti otəni məmə, “Əuah,” kəni rəhan nəghatian otəkeikei mol nipiəhriənian. Kəni nian itəmah kəti otəni məmə, “Kəpə,” kəni rəhan nəghatian otəkeikei mol nipiəhriənian. Nəmə iətəmi kəti təsoliən lanəha, kəni Uhgın otələhu=pən nəghatian rəha nəlpinian kəm in.

Nəfakian iətəm nəuan əha ikin

¹³ Nəmə itəmah kəti tətətig e nərahian, təuvir məmə otəghati kəm Uhgın e nəfakian. Nəmə itəmah kəti nikin tagian, təuvir məmə otəni nəpuən min rəha nəni-vivian. ¹⁴ Nəmə iətəmi kəti tatimis, təuvir məmə otəu in e eldə min rəha nıməfaki məmə okəhuva mətəfaki lan, kəni mətol=pən oiəl e nərgi İərməniğ. ¹⁵ Kəni nian ilah kəutəhatətə məmə Uhgın otol vivi iətəmi əha, kəni mətəfaki lan, rəhalah nəfakian in suaru məmə İərməniğ otol məmə iətəm tatimis otətəu təuvir min. Kəni nəmə in təmol təfagə tərəh kəti iətəm tatiuvi=pa nımisiən, kəni Uhgın otəfəl rəhan təfagə tərəh. ¹⁶ Tol lanəha, təuvir məmə nəkotəni pətigəm rəhatəmah noliən tərəh min kəm təmah min, kəni mətəfaki o təmah min pəh mətəmiəgəh. İətəmi kəti iətəm təhruahru, rəhan nəfakian in təsanən, kəni təu e nəuan.

¹⁷ Inu təhmen e Elaijə u aupən. In iətəmi kəti təhmen əmə e tah. Kəni in təməfaki pik məmə otəsəfuvian, kəni nuhuan təməsəfuvian mos nu kisil mine məuig sikis. ¹⁸ Kəni təməfaki min, kəni Uhgın təmahli=pa nuhuan tuva min, kəni nəsumian rəfin, nauəniən təmatig min e lah.

Iuvipa min nətəmi kəməhuvən isəu e rəhalah nəhatəiən

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə itəmah kəti tətəkəu mətəpəh suaru rəha nipiəhriənian, kəni nəmə iətəmi kəti min tatiuvi=pa min, ²⁰ təuvir məmə nəkotəhrun nati u məmə, iətəmi u iətəm otol iol təfagə otitəlig=pa min e suaru rəha nipiəhriənian, in otəsmiəgəh iol təfagə u e nımisiən, kəni tol suaru məmə Uhgın otəfəl rəkis təfagə tərəh min tepət rəha iətəmi kəha.

1 Pitā

Nauəuə iətəm Pitā təmaupən mətei

Nəghatjən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Pitā

?Pəh təmətei nauəuə u? Pitā təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi rəha Uhgjn nətəm kəutatig ikin pisin pisin min e profens min rəha Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia (1Pitā 1:1). Rəueiu kətəni nərgin nitəni min əha məmə Teki.

?Natigjən təhro lan nian təmətei? E nian əha, iətəmi asoli rəha Rom, nərgin u Niro, təmərəkin pik niməfaki. Təmoh nəfaki min nəuvein kohmis, kəni moh nəuvein. Otəsuvəhian toh Pitā.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pitā tolkeikei məmə otəfəri nətəligjən rəha nəfaki min nətəm kəutatig e nərahjən. In tolkeikei məmə okotəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən kəni mautol nati kəti iətəm təuvir, nati əpnəpin nərahjən tətuva.

Pitā təməni təuvir kəm lah

¹ Iəu Pitā, iəu aposil kəti rəha Iesu Kristo. Iətəni təuvir kəm təmah nətəmi rəha Uhgjn nətəm nəutatig ikin min rəfin e profens min u Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia. Uhgjn təmītəpin rəkis itəmah, kəni imatəmah ikin səniəmə nəhue niftəni u, itəmah napispis min əmə u ikinu. ² Tatə Uhgjn təmītəpin itəmah mətəu-inu, aupən aupən agin, təmol rəhan nəlpəkəuiən mələhu, kəni in təməhrun rəkis suaru min rəfin rəha nəmiəgəhian rəhatəmah. Kəni Nərmən Rəhan tatol itəmah nəutəhtul pisin motasim məmə, nəkotol nəuia Iesu Kristo, kəni niran tafəl itəmah e noljən tərah min rəhatəmah.*

Pəh Uhgjn otəfən rəhan nəuvirjən mine nəməlinuian tepət kəm təmah.

Otəni-vivi Uhgjn
o nəlpəkəuiən rəhan

³!Pəh kotəni-vivi Uhgjn iətəm in Uhgjn mine Tatə rəha Iərmənig Iesu Kristo rəhatah! E nasəkəhruiən asoli rəhan, in təmol məmə kitah kotair=pən e nəmiəgəhian vi, kəni məutələhu=pən əskasik rəhatah nətəligjən lan. Tətuva min lanəha mətəu-inu Iesu Kristo təməmiəgəh min e rəhan nimisjən. ⁴ Kəni e nəmiəgəhian vi u, kitah okotos natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai iətəm Uhgjn təmələhu pisin məmə rəhatah. Kəni nati u ko təsəmnəmitjən, kəni ko təsamikmikian, kəni ko rəhan nəhəgəhəgian təsikələn. ⁵ E nəhatətəiən rəhatəmah, nəsanəniən rəha Uhgjn tətəhtul pəsig e təmah mətəuarus=pa in otosmiəgəh itəmah, kəni Uhgjn otol əpu rəhan nosmiəgəhian e naunun nian.

⁶ Nəkitəmah tətagjən o nati u, nati əpnəpin nəmə nian iəkis pisin pisin min kəhuva pau e rəhatəmah nəmiəgəhian. Mətəu kəhuva o nian əkuəkir əmə.

⁷ Nian iəkis min əha kəutəhuva məmə okotəgətun məmə itəmah nəutəhatətə pəhriən. Aiən u kol tətəraip-oraiip, in nati kəti iətəm nigəm tatus mətafəl rəkis iətəm tərah min lan. Kəni nian iəkis min əha kotəhmen e nigəm iətəm tatus rəhatəmah nəhatətəiən mətafəl rəkis iətəm tərah min lan. Aiən u kol,

* **1:2** Nəghatjən Kris əhrəuhru tətəni məmə, Uhgjn “təmorin=pa nira Iesu tafəl-afəl itah” u nipətin məmə təteikuas e təmah e noljən tərah min. Afim min e nəghatjən min u “təmorin=pa niran tafəl-afəl” mine “niran təteikuas e natəmimi”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1Jon 1:7. **1:4** Kol 1:12

in nati tæuvir, mætæu otæpanikæ min nian kæti. Mætæu ræhatæmah næhatætæian, in nati tæuvir tapirækis aiæn u kol. Kæni e ræhatæmah næhatætæian, Uhgîn otæni-vivi itæmah, mæfari nargitæmah, mæfæn nisaiæn asoli kæm tæmah e nian Iesu Kristo otuva mietigæm=pa lan. ⁸Nati æpnæpin næmæsoteruh pauian Iesu Kristo, mætæu nautolkeikei in. Kæni nati æpnæpin næstohæian u ræueiu, mætæu næutæhatætæ lan. Kæni nikitæmah tæmæri mæriauæh e nagianian iætæm in tæuvir pik agin tapirækis, kæni ko iætæmi kæti tæruru næni æræfinian næuvirian ræha nagianian æha. ⁹Nikitæmah tætagian lanæha mætæu-inu itæmah nautos nati u iætæm næutæhatætæ lan, u mæmæ Uhgîn otosmiægæh ræhatæmah næmiægæhian.

¹⁰Suaru ræha Uhgîn o nosmiægæhian nætæmimi lan, in nati kæti iætæm iæni min aupæn kæmotolkeikei pik mæmæ okotæhrun tuvæn tæhmin min, kæni tol lanæha kæmotæfin motæsal vivi e næghatian min lan. Kæni ilah kæmæutæghati e næuvirian u iætæm otuva o tæmah. ¹¹Narmin ræha Kristo tæmætætig ilah min, kæni mætæghati kæm lah, kæni aupæn ikin mætæni pætigæm nahmæian iætæm otuva e næmiægæhian ræha Iesu, kæni uærisig ilah e næsanæniæn asoli ræhan. Mætæu iæni min kæmotalkut o næhrunian suaru iætæm natimnati min æha okæhuva lan, mine ræhalah nian æhruahru. ¹²Uhgîn tæmol æpu kæm iæni min aupæn mæmæ, næghatian min iætæm ilah kæmotæni, kæmæsotæghatian e nian iætæm ilah kæmotætig lan, mætæu kæmotæghati æmæ e nian ræhatæh. Kæni ræueiu, nætæmimi kinotæni pætigæm næghatian ræha nanusian tæuvir kæm tæmah e næsanæniæn ræha Narmin Ræha Uhgîn iætæm tatsipæn e negæu e neai. Kæni natimnati min u kotæuvir agin mæmæ nagelo min, ilah min kotolkeikei mæmæ okoteruh kæni motæhrun natimnati min ræha nosmiægæhian e Kristo iætæm kæmæhuva.

Nolian ræha næmiægæhian iætæm tæhruahru

¹³Tol lanæha, nækotækeikei motol ræhatæmah nætæligian tæhtul maru o nolian uæk, kæni motægætun vivi ræhatæmah nætæligian. Otælæhu=pæn æskasik ræhatæmah nætæligian e næuvirian iætæm Uhgîn otæfinæ kæm tæmah nian Iesu Kristo otuva min. ¹⁴Otol næuia Uhgîn tæhmen=pæn æmæ mæmæ kælkælæh min nætæm kotæuvir kautol næuia tatæ min. Aupæn rækis, itæmah næmæsotæhrunian nupæhræniæn ræha Uhgîn, kæni næmautol nolian tærah min iætæm nikitæmah æmæ tolkeikei. Mætæu ræueiu, sotegæhanian e nætæligian min æha okotiuvi rækis min itæmah. ¹⁵Uhgîn u iætæm tæmauin e tæmah, in tasim mæhruahru. Kæni ko itæmah min, onækotækeikei motasim motæhruahru e natimnati ræfin iætæm nautol. ¹⁶Nækotækeikei motol lanæha mætæu-inu Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæni mæmæ, “Nækotækeikei motasim motæhruahru mætæu-inu Iæu iækasim mæhruahru.”

¹⁷Itæmah nækotætapuæh e nasiruiæn o Uhgîn u tæhmen mæmæ in ræhatæmah Tætæ, mætæu næsotaluiæn mæmæ Uhgîn tækil nolian min ræha nætæmimi ræfin, kæni in tatol æmæ e nolian iætæm tæhmen-æhmen æmæ. Tol lanæha, næsotaluiæn mæmæ itæmah iapispis min æmæ e næhue niftæni u. Sotohtæu-pæniæn nolian min ræhan. Mætæu nian næutæmiægæh æhanæh e næhue niftæni u, onækotægin motisaii Uhgîn e nolian tæuvir min ræhatæmah. ¹⁸Nækotækeikei motol lanæha mætæu-inu itæmah næmotæhrun rækis nati keikei iætæm Uhgîn tæmætæou rækis itæmah lan. Otætælig-to e nolian ræha næmiægæhian ræhatæmah aupæn iætæm nupætin tikæ u tæmsipæn o tipitæmah min. Mætæu Uhgîn tæmitis rækis itæmah e nolian tærah kæha. Kæni Uhgîn tæmæsosian næhmti næmiægæhian ræhatæmah e nati kæti ræha næhue niftæni iætæm otæpanikæ, tæhmen e silfæ mine aiæn u kol tætoraip-oraip, ¹⁹mætæu in tæmos næhmti tæmah e nira Kristo iætæm in nati keikei tæuvir pik

agin. Kristo in təhmen e nəti sipsip təuvir iətəm nımisiən uə nərahian tikə agin lan.†

²⁰ Aupən aupən agin, nian Uhgın təməsol əhanəhian nəhue niftəni u, təmitəpən rəkis Kristo məmə otol uək əha. Mətəu rəueiu iuəkir o naunun nian, Uhgın təmol əpu in, məmə otuva masiru e təmah. ²¹ Kəni e natimnati min əha İesu təmol, itəmah nəkotəhatətə e Uhgın, iətəm təmosmiəgəh İesu Kristo e nımisiən, kəni məfəri in məfən nəsanənian iətəm təhəgəhəg mine nisialən kəm in. Kəni tol lanəha, nəkotəhatətə e Uhgın, kəni məutələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən lan.

²² Nəməteikuas e rəhatəmah nəmiəgəhian tinuva minivi min rəkis mətəu-inu nəmotətəu=pən nəghatien rəha nıpəhrinən. Kəni o natimnati min u, nəkotos nolkeikeiən pəhrin tətuva o təmah min nəuvein. Kəni tol lanəha, otolkeikei pik itəmah min e nikin pəhrin. ²³ Otol lanəha mətəu-inu, nəmotair vi rəkis min, kəni nəmiəgəhian vi rəhatəmah təmsisipənian o nətəmimi nətəm ilah rəfin okəpanohmis. Mətəu nəmiəgəhian vi u rəhatəmah in otətətig naunun tikə, mətəu-inu təmsipən e nəghatien kəti iətəm tətəmiəgəh mətatig naunun tikə, inu nəghatien rəha Uhgın. ²⁴ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmimi rəfin kotəhmen e nimali nimanuvehli, kəni nəuviriən rəfin rəhalah təhmen əmə e nəuginigi əpəha e nikinati. Nimanuvehli əha tətəukei, kəni nəuginigi min kəutəmei,

²⁵ mətəu nəghatien rəha İərmənig tətətig itulın naunun tikə.”

Kəni inu nəghatien rəha nənusiən təuvir iətəm nətəmimi kəmotəni pətəgəm rəkis kəm təmah.

2

¹ Mətəu-inu o nəghatien min əha, otəraki e noliən min u kohiet rəkis e rəhatəmah nəmiəgəhian: noliən rəfin rəha nəməkiən e nətəmimi kəni matol nərahian kəm lah; noliən rəfin rəha neiuəiən; noliən rəha nətəm kəutəni pik nati, mətəu kəsotolian; noliən rəha netetien; noliən rəfin rəha nəni rahian nətəmimi. ²⁻³ Itəmah nəmotəhrun rəkis məmə İərmənig təmol təuvir kəm təmah. Təhmen=pən məmə nəmotun askəuvin nəua nig iətəm tətəhian. Kəni rəueiu nəkotəkeikei məhuva mətəhmen e iəpəou mətmətəg min u kəutasək o nəmahian. Itəmah nəkotəkeikei motolkeikei pik nauənən mine nəmmimian iətəm təhruahru məuvir məmə nəkotaugin nikitəmah lan. Kəni natimnati min əha okotol nəkotepət e rəhatəmah nəmiəgəhian iətəm Uhgın təmosmiəgəh itəmah lan.

Kəpiel miəgəh e Nımə Rəha Uhgın

⁴ Uhgın tolkeikei məmə otuvləkin rəhan kəti nımə e tah nətəmimi. Kəni təmitəpən Kəpiel kəti iətəm nətəmimi kəmotəpəh, mətəu in kəpiel keikei tətəmiəgəh məmə Uhgın otətəuvin nımə lan. Kəni nian nəkəhuva o kəpiel u Kristo e suaru rəha nəhatətəlan, ⁵ itəmah min, nəkotəhmen e kəpiel miəgəh min iətəm Narmın Rəha Uhgın tatos itəmah matuvləkin Nımə lan Rəha Uhgın. Kəni itəmah pris asim min, nətəm nautəfən sakrifais min kəm Uhgın iətəm nikin tətəgiən ohni mətəu-inu o natimnati iətəm İesu Kristo təmol.

⁶ Təhmen=pən e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanu məmə,

† **1:19** E nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəmautol sakrifais kəm Uhgın o təfəgə tərəh min e nəti sipsip min iətəm nərahian tikə e lah. Afın e Eks 12:5. **1:19** Uək 20:28; Hip 9:12-14 **1:20** 2Tim 1:9-10

1:21 Jon 14:6; Rom 5:1-2 **1:22** Jon 13:34; Rom 12:10 **1:25** Aes 40:6-8 **2:1** Efəs 4:22; Jem 1:21 **2:2-3** Sam 34:8 **2:5** Rom 12:1; Efəs 2:21-22; Nəh 1:6

“Oteruh-to. Iätälähu kəpiel əpəha Jerusiləm,*
inu kəpiel keikei pik aġin iätəm iəu iəmitəpin,
kəpiel u in rəha nətuəuiniən nimə,
kəni iätəmimi iätəm otəhatətə lan,
in otəsaulisiən.”

⁷ Kəpiel u in nati keikei o təmah nətəm nəutəhatətə lan. Mətəu o nətəmimi min
nətəm kəsotəhatətəiən lan, kəpiel u in təhmen=pən e nəghatiən u e Nauəuə
Rəha Uhgın iätəm tətəni məmə,

“Kəpiel u iätəm nətəmimi rəha nuvləkiniən nimə kəmotəraki lan,
mətəu Uhgın təmol tuva kəpiel rəha nətuəuiniən nimə,”

⁸ kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Kəpiel u tatol nətəmimi kautələs pikian,
kəni in kəpiel iätəm tatol məmə nətəmimi kəutapitətəl lan məutəmei.”

İlah kautələs pikin kəpiel u mətəu-inu kautəhti nəuia nəghatiən, kəni inu
nəlpəkəuiən iätəm Uhgın təmol o lah.

⁹ Mətəu Uhgın tinitəpin rəkis itəmah məmə rəhan min, kəni itəmah pris
min rəha Kig, kəni itəmah nətəmimi asim min nətəm Uhgın tətərmənig e təmah,
kəni itəmah nəuaniləuis min kəti iätəm Uhgın təmaskəlīm məni məmə rəhan.
In təmol itəmah lanəha məmə nəkotəhrun nəni pətigəmiən nəni-viviən iätəm
tətəfəri in o rəhan nəuviriən mine natimnati iätəm in təmol. In təmauin rəkis
e təmah məmə onəkohiet e napinəpuian məmə nəkəhuvən e nəhagəhagian
təuvir rəhan. ¹⁰ Aupən rəkis, itəmah nətəmimi ənpəpin min əmə, mətəu
rəueiu, itəmah nauəniləuis min rəha Uhgın. Aupən ikin, nəməsotəhruniən
nasəkəhruniən rəha Uhgın, mətəu rəueiu, nəkotəhrun nasəkəhruniən rəha
Uhgın.

¹¹ Rəhak min nətəmimi, nikitəmah otəkeikei mətəhti məmə nəhue niftəni
u səniəmə imatah əhruahru ikin. Kitah kotəhmen e iəpispis min mine
Nanihluə† min ikinu. Tol lanəha, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul
əskasik isəu o nolian tərəh min iätəm nəteligian rəhatəmah tolkeikei.
Nəteligian min əha, ilah tikimir min rəhatəmah kəni kəutəluagin e nikitəmah.

¹² Nian rəfin kitah kəutətig e nəlugin e nətəmimi nətəm rəhalah nəhatətəiən
tikə. Kəni nəmiəgəhiən rəhatəmah in otəkeikei məhruahru vivi aġin məmə
nati ənpəpin ilah okotətu=pinə nəghatiən tərəh e təmah, mətəu okoteruh
nolian təuvir min rəhatəmah, kəni ilah okotəfən nisaiəiən kəm Uhgın e nian
in otuva min makil nətəmimi lan.

Nisiaiən nətəmi asoli

¹³ Kitah nətəmimi rəha İərmənig, kəni kətolkeikei məmə okotisiai nərgin.
Tol lanəha, nəkotol nəuia nətəmi asoli min rəfin nətəm nətəmimi kəutəfəri ilah
məmə okotərmənig. İətgəhati e nətəmi asoli təhmen e kig, iätəm in iətəmi asoli
aġin, ¹⁴ uə təhmen e rəhan nətəmi asoli min iätəm tətəhli pətigəm ilah o nolian
rəhan uək. İlah okəhuvən motələhu nalpiniən kəm nətəmimi nətəm kəutəhti
lou rəhalah, kəni məutəni-vivi nətəm kəutol nolian təuvir. ¹⁵ Nəutol lanəha
mətəu-inu Uhgın tolkeikei məmə rəhatəmah noliən təuvir min okotəniəhu
nəghatiən əlməli min rəha nətəmimi min u rəhalah nəhruniən tikə kəni tətəni
rah itəmah.‡ ¹⁶ İtəmah səniəmə slef min rəha təfagə tərəh min, mətəu-inu
Uhgın təmitis rəkis itəmah. Tol lanəha, otətu=pən noliən rəha iətəmi kəti
lanəha. Mətəu sotəniən məmə, “Uhgın təmitis rəkis iəu, kəni tol lanəha,

* **2:6** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Saion,” nərgin kəti min rəha Jerusiləm. **2:6** Aes 28:16;
Efəs 2:20 **2:7** Sam 118:22 **2:8** Aes 8:14 **2:9** Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Uək 26:18; Efəs 5:8 † **2:11**
Nanihluə, İanihluə – Afın-to e tiksinəri. **2:11** Kəl 5:17,24 **2:12** Mat 5:16 **2:13** Tait 3:1 ‡ **2:15**
E nian rəha Pite, nətəmimi nəuvein kəmotəməki nətəm kəutəfəki motətu=pən nəghatiən əm e lah məmə
ilah kəmautol nati pisin pisin min iätəm kəməutətgəhli e lou. **2:15** 1Pita 3:16

iākəhrun nolian nati nak iətəm iəkolkeikei, nati əpnəpən in təfagə tərəh.” Kəpə. Itəmah slef min rəha Uhgın, kəni tol lanəha, otətəu=pən nolian min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Otəfən nisiaian iətəm təhruahru kəm nətəmimi rəfin. Otolkeikei nəfaki min, inu nətəmimi min rəha Uhgın, kəni onəkotəgin motisiai Uhgın, kəni otisiai kig.

¹⁸ Itəmah slef min, onəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah nətəmi asoli min, kəni motəfən nisiaian kəm lah. Nəkotol lanəha kəm lah rəfin, nətəm kautol timətig kəni motəuvir o təmah, mine nətəmi min u kautol nolian əskasik min kəm təmah. ¹⁹ Nəmə təhro nautol əmə nati əhruahru min əmə, mətəu rəhatəmah nətəmi asoli min kautol tərəh e təmah kəni nəutətəu tərəh lan. Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nəutos əmə nian iəkis min əha kəutəhuva mautohmis əmə e nikitəmah mətəu-inu nəutəsəl=pən əmə o Uhgın. ²⁰ Mətəu kəsənian məmə itəmah nətəm nəkotəuvir nəmə nautol nolian tərəh kəti, kəni nətəmi asoli kautoh itəmah ohni, kəni nəsotəuiən motəgin. Nəlpinian u, in rəhatəmah aru əmə. Mətəu Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nəutos nəhməian mətəu-inu nautol nati təuvir əmə, kəni məsotəgimian. ²¹ Uhgın təmauin e təmah məmə nautol nolian təuvir u, mətəu-inu Kristo təmos nəhməian o təmah. In təmaupən məgətun nolian əhruahru əha məmə itəmah nəkotohtəu=pən əmə nimei nəhlikin. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “In təməsolian təfagə tərəh kəti, kəni in təməsənian nəghatian eiə min nian kəti mine.”

²³ Nian nətəmimi kəmotəghati rah lan, mətəu in təməsəhian ilah. Nian in təmətəu nəhməian e nipətin, mətəu in təməsənian məmə in otəlpin nitai nərahian. Mətəu in təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlmə Uhgın iətəm nian rəfin rəhan nəkilian in təhruahru əmə. ²⁴ Nian İesu təməhku e nigə kəməluəu, kəni təmos nəlpinian rəha təfagə tərəh min rəfin rəhatah e nipətin. In təmimis məmə təfagə tərəh min okohmis e nəmiəgəhian rəhatah, kəni kitah okotəmiəgəh məmə okotohtəu=pən suaru rəha nəhruahruian. Təmosmiəgəh itah e nəhməian rəha nıməgin e nipətin. ²⁵ Aupən, itəmah nəkotəhmen e sipsip min iətəm kəmotəluel. Mətəu rəueiu, nəmotəuhlin itəmah məhuva o İətəm Tateh Vivi Sipsip, inu İətəm Tateh Vivi nəmiəgəhian rəhatəmah.

3

Nolian təuvir rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

¹ Kəni e nolian əhmen əmə rəha nisiaian İərmənig, itəmah nıpətan nəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah min nəman mətəu-inu o nati u. Nəmə ilah kəsotəhatətəian e nəghatian rəha Uhgın, kəni rəhatəmah nolian təuvir min əmə okotiivi=pən rəhalah nəteligian o Uhgın. Nolian təuvir min rəhatəmah kotəhmen, motəpirəkis nəmə nəutəghati kəm lah. ² Nian ilah koteruh məmə nolian rəhatəmah in təhruahru vivi, kəni kəuteruh nisiaian e nəmiəgəhian rəhatəmah, inu təhmen əmə məmə otivi=pa ilah kəhuva o Uhgın. ³ Pəh malə-malə rəhatəmah in səniəmə rəha nıpətətəmah, təhmen e nolian rəha nəlisian nəuanutəmi, uə nuvənian e natimnati kəmol e aian u kol tətəraip-oraip,* uə nuvənian e napən vi min. ⁴ Mətəu otol malə-malə e nikitəmah iətəm nəuvirian rəhan ko təsikəian. Malə-malə u tol lanu, in nolian əpəou əmə, mine nolian mətig nəməlinuiən əha ikin. Nolian əha in nolian keikei

2:17 Rom 12:10   **2:18** Efəs 6:5   **2:20** 1Pitā 3:14,17   **2:21** Mat 16:24; Jon 13:15   **2:22** Aes 53:9; Jon 8:46; 2Kor 5:21; 1Jon 3:5   **2:23** Aes 53:7; 1Pitā 3:9   **2:24** Aes 53:5-6; Rom 6:11   **2:25** Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21   **3:1** Efəs 5:22   * **3:3** Nati kətəuan kəmol e aian u kol tətəraip-oraip, uə iəring, uə ring, uə nəuanati kətəlis nəhlmətəmi lan.   **3:3** 1Tim 2:9

kotāuvir e nāhmti Uhgīn. ⁵ Inu nolīan rāha nīpātan nāfaki mīn aupān nātām kāmotalāhu=pān āskasik rāhalah nātāligiān e Uhgīn. Ilah kāmōtol nāuia rāhalah mīn nāman, kōni nolīan āha, kāmāutol malā-malā e nīkilah, ⁶ tāhmen e Serā iātām tāmōl nāuia Epraham, kōni mātāuin lan māmā in rāhan iātāmi asoli. Kōni itāmāh nenāti Serā nāmā itāmāh nautol nolīan mīn iātām kotāhruahru, kōni māsoṭāgiān.

⁷ Kōni itāmāh nāman nātām nāmōtol marit, e nolīan āha ināha rāha nīsiaiān Iārmānig, nākōtākeikei motos neinatigiān o neruh viviān rāhatāmāh mīn nīpātan e nāmīāgāhīan rāhatāmāh mātāu-inu, ilah kāsōtosīān nāsānānīan tāhmen e tāmāh. Kōni motīsiai ilah e rāhatāmāh nolīan mīn mātāu-inu ilah mīn okōtos mīn nati tāuvir u, nāmīāgāhīan itulin. Otol lanāha māmā nati kōti oṭāsāsīgiān e rāhatāmāh nāfakiān.

Nāfaki mīn rāfin

⁸ Naunun nāghatiān āha. Itāmāh rāfin nākōtākeikei motol nolīan mīn u: otos nātāligiān kōtiāh, otasākāhruin itāmāh mīn, otolkeikei itāmāh mīn, otol nīkitāmāh tīmātiāg o tāmāh mīn, otosīahū rāhatāmāh nātāligiān. ⁹ Nāmā nātāmīmi kautol tārāh e tāmāh, mātāu nāsōtalpīnīān nītai nārāhīān. Nāmā nātāmīmi kōtāghati rāh e tāmāh, mātāu nāsōtalpīnīān. Mātāu oṭāfaki motāni=pān kām Uhgīn māmā in otol tāuvir kām lah. Nākōtol lanāha mātāu-inu Uhgīn tāmāuin e tāmāh māmā onākōtol nolīan āha, pāh onākōtos nāuvīriān rāhan. ¹⁰ Nauāuā Rāha Uhgīn tātāni māmā, “Iātāmīmi iātām tolkeikei nāmīāgāhīān tāuvīr, kōni molkeikei māmā oṭātāu tāuvīr nīān rāfin, in oṭākeikei māsanīān nāghatiān tārāh mīn, kōni in oṭākeikei māsanīān neiūāiān.

¹¹ In oṭākeikei māuhlin in, mīet rākis e nolīan tārāh mīn, kōni mol āmā natīmīnati mīn iātām kotāuvīr.

In oṭākeikei malkut pik māmā otatig ilah nātāmīmi rāfin e nāmālinūiān.

¹² In oṭākeikei mol lanāha mātāu-inu Iārmānig tateh vivi nātām kotāhruahru, kōni matātālig vivi e rāhalah nāfakiān, mātāu tatol tīkīmīr ilah nātām kautol tāfagā tārāh.”

¹³ ? Nāmā nākōtalkut pik o nolīan natīmīnati mīn iātām kotāuvīr, pāh otol nārāhīān kām tāmāh? ¹⁴ Mātāu nāmā nīpāhriānīān nautātāu nahmāiān o nolīān āhruahru rāhatāmāh, kōni nautatig e nāuvīriān pāhriān. Sōṭāgiān e nārāhīān iātām nātāmīmi kotāhruin nolīān kām tāmāh, kōni pāh nīkitāmāh tāsāhti pikīān. ¹⁵ Mātāu e nīkitāmāh, otīsiai Kriṭō māmā in Iārmānig. Oṭāhtul maru e nīān rāfin o nuhalpīnīān nāghatiān rāha iātāmīmi pāh iātām tātāpūāh o tāmāh māmā tāhro nātālāhu=pān āskasik rāhatāmāh nātāligiān e Iesu. Mātāu oṭāghati mātiāg kām lah e nīsiaiān. ¹⁶ Kōni nīān rāfin nākōtākeikei motāhruin e nātāligiān rāhatāmāh māmā rāhatāmāh nolīān in tāhruahru āmā. Kōni nāmā nātāmīmi kōtāghati rāh e nolīān tāuvīr mīn rāhatāmāh mātāu-inu itāmāh rāha Kriṭō, ilah okōtaulis e nāghatiān tārāh mīn rāhalah.

¹⁷ Nīān nautol nolīān tāuvīr mīn, mātāu nautos nahmāiān lan, kōni nahmāiān u, in nati tāuvīr nāmā nahmāiān u in nātāligiān rāha Uhgīn. Mātāu nāmā nautol nolīān tārāh mīn, in nati tārāh, nati āpnāpīn māmā nautos nahmāiān lan. ¹⁸ Tol lanāha mātāu-inu, Kriṭō tāmīmis o tāfagā tārāh mīn, tāmīmis nīān kōtiāh āmā tīnāhmen, ko tāsīmis mīnīān nīān kōti. In iātāmi in tāhruahru āgin, mātāu tāmīmis o nātām kāsōtāhruahruīān māmā otos itāmāh muvān kām Uhgīn. Kāmōtuhamu in kōni nīpātin tīmīs, mātāu Uhgīn tāmōl māmā in tāmiāgāh mīn e nīmīsiān, e nāmīāgāhīān kōti rāha negāu e

neai. ¹⁹ Kani e nãmiãgãhiã ãha, tãmuvãn mãni pãtigãm nãghatiã rãha Uhgìn kãm narmĩ nãtãm kãmohmis u kãutãtig e kalãpus, [†] ²⁰ ilãh u kãmãutãhti nãuia Uhgìn aupãn aupãn agin nian Uhgìn tãmatos rãhan nãtãligiã ãfãmãh mãtãhtãhniã ilãh e nian suãh u Noa tãmatuvlãkin negãu. E nian ãha rãha nãhu asoli, Uhgìn tãmosmiãgãh nãtãmimi eit ãmã nãtãm ilãh kãmãutãtig e negãu nian negãu tãmuvãn=pãn e nãhu. ²¹ Kani nãhu ãha, in narmi nolian bãptais iãtãm tãtosmiãgãh itãmãh min rãueiu. Nolian bãptais u, nipãtin sãniãmã tãtafãl rãkis nãmit e nipãti iãtãmimi, mãtãu in tãhmen mãmã nãkotãtapuãh o Uhgìn mãmã in otãfa kãm tãmãh nãhruniãn mãmã rãhãtah tãfãgã tãrah min tãmikã. Kani nãsanãniãn asoli iãtãm Uhgìn tãmol Iesu Kristo tãmiãgãh min e nimisiãn lan, in nãsanãniãn iãtãm tãtosmiãgãh itãmãh e nolian bãptais. ²² Kani Iesu Kristo tinuvãn rãkis ãpãha e negãu e neai, kani mãtãtig e nikãli Uhgìn maru, ikin nisiãniãn tãtãtig ikin, mine nãsanãniãn, mine nepãtiãn. Kani Uhgìn tãmol mãmã nagelo min, mine natimnãti rãfin iãtãm kãutos nepãtiãn mine nãsanãniãn, ilãh rãfin kãutãtig ahgãl nãrmãniãniãn rãha Iesu.

4

Suaru rãha nolian nãuia Uhgìn

¹ Tol lanãha natimnãti min ãha, itãmãh onãkotãkeikei motos nãtãligiãn rãha Kristo kani mãutãhtul maru o nãtãuiãn nãhmããn e nipãtiãtãmãh, mãtãu-inu in tãmãtãu nãhmããn asoli e nipãtin. Nãutol lanãha mãtãu-inu nãmã itãmãh ninotãtu tãrah e nipãtiãtãmãh, nãti ãpnãpin nãutol nolian tãuvir min, kani tãtãgãtũn mãmã ninotãpãh nolian rãha tãfãgã tãrah. ² Tol lanãha, nian itãmãh nãutãtig e nãhue niftãni u, nãsotohtãu-pãniãn suaru rãha nolian natimnãti tãrah min iãtãm tãtãtig e rãhatãmãh nãtãligiãn, mãtãu onãkotãhtãu=pãn suaru rãha nolian nãuia Uhgìn. ³ Nãmotãrãkin rãkis nian tepãt o nitãu-pãniãn nolian min rãha nãtãmimi min u kãsotãniãn nipãhriãniãn e Uhgìn. Aupãn, itãmãh nãmãutit ãpnãpin nipãtan; kani nãtãligiãn rãhatãmãh tãmatuvãn o natimnãti tãrah min; kani nãmãutãpis; kani nãmãutol lafet rãha nitãuiãn nipãtan; kani nãmãutãmniãm alikol mãutãpis mãutãlmãli; kani nãmãutãfãki kãm narmĩ nãti min iãtãm in nolian tãrah agin. ⁴ Nãtãmimi min ãha kãsotãniãn nipãhriãniãn e Uhgìn, nãrmilãh tãmiuvig mãtãu-inu itãmãh nãmotãpãh nitãu-pãniãn ilãh mãhuvãn motãmniãm e tãfãgã tãrah rãhalãh iãtãm tãhmen e naruãh asoli iãtãm tãtãiu. Kani ilãh kãutãni rah pik itãmãh ohni.

⁵ Mãtãu ilãh okotãkeikei motãni pãtigãm natimnãti min rãfin e nãmiãgãhiãn rãhalãh kãm Uhgìn iãtãm in tãtãhtul maru mãmã otãkil mãni nãghatiãn rãha nalpiniãn rãha nãtãm kãmohmis, mine nãtãm kãutãmãgãh. ⁶ Tol lanãha, nãtãmimi min u nãtãm kãmohmis rãkis, ilãh kãmotãtãu nãnuisiãn tãuvir*

† **3:19** Nãtãmimi nãtãm kotãhrũn vivi Bãbol, kãutãni mãmã suaru keiu o nãhruniãn fes 19 u. Suaru 1: Aupãn suãh u Noa tãmãtãni pãtigãm nãghatiãn rãha Uhgìn kãm nãtãmimi. Nian in tãmãtãni pãtigãm nãghatiãn tãhmen lanu, tãhmen ãmã mãmã ilãu Iesu kãmãtũan. Kani nãghatiãn rãha Noa in tãhmen ãmã e nãghatiãn rãha Iesu. Mãtu nãtãmimi e nian ãha kãmotãuhlin=pãn nãmtãhlãh e nãghatiãn rãhan, kani rãueiu ãha ilãh kãutãmãhli e kalãpus. Suaru 2: Kãmotãtu-pãri Iesu e nigĩ kamãluãu e Fraide. Kani e Sarere, nian nipãtin tãmãtãmãhli ãhanãh e nipãg, mãtãu nãrmin rãhan tãmuvãn meruh nãtãmimi min u ilãh kãutãmãhli e kalãpus u fes 19 tãtãni. Kani mãghãti kãm lah. In tãmuvãn mãmã tãni=pãn kãm lah mãmã in tãmol win e rãhan uãk. Mãtãu in tãmãsegãhaniãn e lah mãmã okotãuhlin rãhalãh nãtãligiãn kani motãhatãtã lan, mãtãu ilãh kãmotãmãkãrãpãn rãkis. **3:20** Jen 6-7 **4:1** Rom 6:2,7 **4:3** Efãs 2:2-3 **4:5** Uãk 10:42 * **4:6** Nãmã tãhro nãghatiãn u, "Nãtãmimi min u nãtãm kãmohmis rãkis," tãtãghãti e nãtãmimi nãtãm kãmotãhatãtã e Kristo, kani uãrisig lan kohmis. Uã nãmã tãhro tãtãghãti e nãtãmimi nãtãm kãmohmis e nian rãha Noa (eruh-to 3:19).

mämə nati əpnapın kəmoħmıs təħmen e nətəmimi rəfin, mətəu Uħgin təħrun nolıan ilah okotəmiəgəħ mın e narmin, təħmen lan.

⁷ Kitah kəutəhuva iuəkir e nian rəħa naunun natimnati rəfin. Tol lanəħa, otol rəħatəmah nətəligiən otərman-ərman mämə nəkotəħrun nəghatiən kəm Uħgin e nəfakiən iətəm təsanə. ⁸ Kəni nati kəikei in ilis tapirəkis natimnati rəfin mämə, nəkotolkeikei itəmah mın e nikitəmah rəfin mətəu-inu e nian nautol lanəħa, kəni nian rəfin, nəutəhtul maru o naluiən e nolıan tərəħ mın rəħatəmah. ⁹ Kəni nəkotəkeikei motit itəmah mın məħuvən laħuənu mın rəħatəmah mämə nəkotəuən itəmah mın, kəni motəgətun ikin nətəmimi okotəpili ikin. Kəni məsotoliən mämə nikitəmah təsəgiənıən ohni.

¹⁰ Uħgin təməfinə nəsanəniən pisin pisin mın kəm təmah kətiəħ kətiəħ. Təuvir mämə nəkotol uək e nəsanəniən mın əħa məutasıru e təmah mın. Kəni otol uək əħa e nolıan rəħa nolıək mın nətəm kautol uək əħruəħru rəħa Uħgin nian rəfin. Onəkotəuəri nəuviriən rəħan e suaru pisin pisin mın iətəm in tətəfinə. ¹¹ Tol lanu, nəmə Uħgin təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəħa nəni pətigəmiən, kəni təuvir mämə in otəni pətigəm təħmen əmə mämə rəħan nəghatiən in rəħa Uħgin. Nəmə Uħgin təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəħa nasıruən, kəni təuvir mämə in otasıru e nətəmimi e nəsanəniən iətəm Uħgin təməfən mämə, e natimnati rəfin, nətəmimi okotəni-vivi Uħgin o nati iətəm İesu Kristo təmol. Pəħ kitah kəutəni pətigəm rəħan nəuviriən mine nəsanəniən əmə lanko matuvən naunun tikə. Əuəħ.

Nəfaki mın okotos nahməiən e nıpətıləħ

¹² İəu mın nəuvein nətəm iəkölkeikei pik itəmah, iəkəħrun mämə rəueiu nərahıən əskasik tatələs pikin itəmah təħmen e nigəm, kəni nautətəu nahməiən əsoli lan. Mətəu təsəuviriən mämə narmitəmah otıuvig pik o nərahıən mın əħa. Nərahıən mın əħa kəutəhuva o nətəmimi tepət, səniəmə itəmah əmə. ¹³ Mətəu təuvir mämə nikitəmah otətagiən əmə mətəu-inu nəutətəu nahməiən təħmen=pən əmə e Kristo. Kəni nəmə nautol lanəħa, kəni nikitəmah otəgiən pik əgin nian in otol əpu rəħan nəħəgəħagiən əsoli rəħa nəuviriən mine nəsanəniən rəħan. ¹⁴ Nəmə nətəmimi kəutəni rah itəmah o nərgi Kristo, kəni onəkotatig e nəuviriən pəħriən, mətəu-inu nian kəutəni rah itəmah o Kristo, inu tətəgətun mämə Narmin Rəħa Uħgin iətəm təsanə nəħəgəħəg mətatig o təmah. ¹⁵ Tərəħ mämə itəmah kəti otol nolıan rəħa noħamuiən iətəmi, uə nakləħiən, uə natgəħliən lou, uə təfəgə tərəħ əkəku kəti təħmen e nəghati pikıən. Nəmə in tatos nalpiniən mətətəu nahməiən ohni, kəni təħruəħru əmə. ¹⁶ Mətəu nəmə itəmah nautos nahməiən mətəu-inu itəmah Kristin mın, sotaulisıən ohni, mətəu nəkotəkeikei motəni-vivi Uħgin mämə nautos nərgin u Kristin. ¹⁷ Tol lanəħa mətəu-inu nian rəħa nakilıən nətəmimi rəħa Uħgin tinətəuıin. !Kəni nəmə nakilıən əħa tinətəuıin e nətəmimi rəħa Uħgin, kəni okəmanəħro e nətəmimi mın u kəutəhti nanusıən təuvir rəħa Uħgin! ¹⁸ Nauəuə Rəħa Uħgin tətəni mämə, “Nəmə in tiəkis o nətəm kotəħruəħru mämə Uħgin otosmiəgəħ ilah, kəni otıəkis pik o nətəmimi kotəruru Uħgin mautil təfəgə tərəħ mämə in otosmiəgəħ ilah.”

¹⁹ Kəni tol lanəħa, nətəmimi nətəm kautətəu nahməiən mətəu-inu in nətəligiən rəħa Uħgin, təuvir mämə ilah okotələhu=pən nəmiəgəħiən rəħalah e nəħlmi Uħgin iətəm təmol neai mın niftəni mine natimnati rəfin, kəni nian rəfin in tatol rəħan nəghatiən. Kəni təuvir mämə ilah okautəkeikei mautohtəu=pən mın əmə suaru rəħa nolıan təuvir.

5

Nəghatiən tatuvən kəm eldə min mine nətəm aluə

¹ Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə iəkəghati nəuветin kəm təmah eldə min rəha niməfaki. İəu eldə kəti iəkəhmen e təmah, kəni iəu əhruahru iəmeruh nahməiən rəha Kristo, kəni Uhgın otəfa kəm tah rəhan nəuветin nəhəgəhagiən asoli rəha nepətiən mine nəsanəniən rəhan, iətəm in otol əpu. ² İnu rəhak nəghatiən kəm təmah məmə, otol uək rəha neh viviyən nətəmimi rəha Uhgın nətəm kəutatig e nəhlmitəmah, təhmen e iətəmi rəha sipsip iətəm tateh vivi rəhan sipsip min. Kəni otol e nikin agiən mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkotol. İnu nətəligiən iətəm Uhgın tolkeikei. Mətəu təsəuviriən məmə nəkotol nikitəmah təsəgiəniən məmə nəkotol. Kəni sotoliən mətəu-inu nikitəmah təhti məmə onəkotos pik məni lan. Mətəu otol əmə mətəu-inu nikitəmah tətagiən məmə onəkotasiru. ³ Kəni təsəuviriən məmə iətəmah nəkəhuva motəhmen e iətəmi asoli iətəm tatol taskasik kəm rəhan noluek min, mətəu iətəmah onəkotol noliən iətəm in təhruahru məuvir məmə iəfaki min kotəhrun neruhiən kəni motohtəu=pən noliən rəhatəmah. ⁴ İətəmi asoli rəha nətəmi kəutasal vivi o sipsip min otiet pətigəm=pa min, kəni e nian əha, in otəfinə nətəouiyən təuvir rəha nisialiən kəm təmah iətəm ko rəhan nəuviriən təsikəiən.

⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, iətəmah nətəm aluə, otisiai motol nəuia eldə min rəha niməfaki. Kəni iətəmah rəfin agin onəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən teiuaiu mautisiai iətəmah min rəfin. Otol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Uhgın təsəgiəniən e nətəm kəutəfəri mətahtipəsig e lah,

mətəu tətəfən rəhan nəuviriən kəm nətəm kəutosiahu aru ilah.”

⁶ Kəni tol lanəha, otosiahu aru iətəmah motatig ahgəl nəhlmi Uhgın əsanən, məmə in otəfəri iətəmah e nian əhruahru rəhan. ⁷ Kəni otos rəfin natimnati min nəutətəlig lan məhuva motələhu=pən kəm Uhgın mətəu-inu, in tolkeikei iətəmah mateh vivi iətəmah.

⁸ Otair mauteh vivi mətəu-inu rəhatəmah tikimir Setən in təhmen=pən e laion kəti iətəm tətəiu oneuan kəni nikin tətərkərik mətəsal e iətəmiimi məmə otun. ⁹ Otəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah nian Setən tətəvuə o təmah, mətəu-inu iətəmah nəfaki min nəuvein əpəha ikin min rəfin e nəhue niftəni, kəutos əmə nahməiən əhmen əmə.

¹⁰ Mətəu uərisig lan nəmotətəu rəkis nahməiən e nian əkuəkir əmə, kəni Uhgın otol nəkotətəu təuvir min e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni mol nəkotəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən, motəhtul əskasik, kəni nati kəti otəsiuvi rəkisiən iətəmah. Nəuviriən min rəfin tatsipən əmə o Uhgın, kəni in təmauin e təmah nəkəhuva e Kristo məmə nəkəhuvən e nəhəgəhagiən asoli rəha nəuviriən rəhan, mine rəhan nəsanəniən iətəm tətətig itulin. ¹¹ Pəh kotəni pətigəm nəsanəniən rəha narməniğiən rəhan, tatuvən əmə lanko naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən

¹² Sailəs* itimlau min, təmasiru e nauəuə u, kəni iateh məmə in piak təuvir kəti, kəni rəhak nipəhriəniən tətətig lan. İətətəi nauəuə əkuəkir u kəm təmah məmə iəkəfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni iətəni pətigəm məmə natimnati iətəm iətətei rəkis, kəutəghati e nəuviriən pəhriən rəha Uhgın. Otəhtul əskasik lan. ¹³ Piatəmah min mine nəuvinitəmah min e niməfaki u ikinu Rom

5:1 Rom 8:17-18; 2Kor 1:5-7; Efəs 3:13; Fil 1:29 **5:2** Jon 21:15-17; Uək 20:28 **5:3** 2Kor 1:24; Fil 3:17; Tait 2:7 **5:5** Prov 3:34; Efəs 5:21; Jem 4:6 **5:6** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7** Mat 6:25-30 **5:8** 1Təs 5:6 **5:9** Efəs 6:10-18; Jem 4:7 **5:9** Efəs 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12** Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.” **5:12** Uək 12:2,25; 13:13; 15:22,30

kəutəni təuvir kəm təmah.† Uhgın təmıtəpın itəmah min ilah. Kəni nətik u Mak, in min tətəni təuvir kəm təmah. ¹⁴Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kəfiəh əmə e Kristo.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəməlinuian kəm təmah rəfin u nətəmimi rəha Kristo.

---

† **5:13** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Pətan iətəm tətətig Papilon,” mətəu nipətin məmə “niməfaki əpəha Rom.” E nian rəha Oltestimin, Papilon in taun asoli kəti iətəm nepətien mine nəsanəniən rəfin rəha nəhue niftəni tətətig lan, kəni nətəmimi ikin kəutol tikimir kəm nətəmimi min rəha Uhgın. Kəni təhmen=pən əmə e nian rəha Pita, Rom tətərməniğ e lahuənu min rəfin mətəməki e nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. **5:13** Uək 12:2; 2Tim 4:11

2 Pitə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pitə təmətəi Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u 2 Pitə

?Pəh təmətəi nauəuə u? Pitə təmətəi nauəuə u.

? Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi tatuvən kəm nətəmimi rəha niməfaki ikin mın rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Pitə təhrun məmə otəsuvəhian timis, kəni molkeikei məmə otəfən rəhan naunun nəghatian kəm niməfaki.

? Təmətəi nauəuə u o nak? Tolkeikei məmə otəhgi-pəri kəni məgətun nətəmimi rəha niməfaki məmə nəgətun eiua mın okəhuva e nəlugin e lah. Mətəu niməfaki otəkeikei matəhtul əskasik mətitəu=pən əmə nəgətunian iətəm təhruahru. Kəni molkeikei məmə nəhatətəian rəhalah e Iesu otəkeikei muva məskasik, kəni nəhrunian rəhalah e Iesu otəkeikei mevia.

Pitə təməni təuvir kəm lah

(Jut 4-13)

¹ İəu Saimon Pitə, iəu slef mine aposil rəha Iesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəm nəmotos nəhatətəian iətəm in təuvir təhmen e rəhatimah. Nəmotos nəhatətəian əha e suaru rəha Iesu Kristo iətəm təhruahru. In rəhatah Uhgın mine İosmiəgəh.

² Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirian mine nəməlinuian tapirəkis agin kəm təmah nian rəhatəmah nəhrunian rəha Uhgın mine Iesu rəhatah İərmənig tətevia matepət.

Uhgın təmauin e lah məmə rəhan mın nətəmimi

³ E nəsanəniən rəha Uhgın, təməfa kəm tah natimnati rəfin iətəm okotəkeikei motos məmə kitah kautos nəmiəgəhian, kəni məmə kəutaliuək e suaru əhruahru iətəm Uhgın tolkeikei. Tətəfa e nəhrunian rəhatah ohni. In təmauin e tah e rəhan aru əmə nəsanəniən mine nəuvirian. ⁴ Kəni e nəsanəniən mine nəuvirian rəhan, in təməfa rəhan nəniəskasikiən mın iətəm iahgin kəni məuvir pik. Təməfa lanəha məmə e nəniəskasikiən mın əha, nəkotəhrun nuvaiən motol kətiah e noliən rəha Uhgın, kəni motagim rəkis e nərahian rəha nəhue niftəni iətəm təmsipən e nolkeikeian tərəh mın e niki nətəmimi.

⁵ Kəni tol lanəha, nəkotəkeikei motalkut pik məmə noliən rəhatəmah otuva məuvir agin. Rəhatəmah nəhatətəian əha ikin, kəni nəkotəkeikei motol mın noliən mın u: otol təuvir kəm nətəmimi, kəni otos nəhrunian, ⁶ oteh vivi rəhatəmah nəteligian mın, kəni otəhtul əskasik e Uhgın nian nərahian tətuva, kəni otəfən rəhatəmah nəmiəgəhian rəfin kəm Uhgın kəni motol nəuiən, ⁷ kəni otolkeikei nəfaki mın, kəni otolkeikei nətəmimi rəfin. ⁸ Təuvir məmə nəkotol noliən mın əha, mətəu-inu nian nautol mautil mautil ilah, kəni rəhatəmah nəhrunian e rəhatah İərmənig Iesu Kristo otəuə e nəuan tepət mın e nəmiəgəhian rəhatəmah. ⁹ Mətəu nəmə iətəmimi kəti təsolian natimnati mın əha, kəni in təmalu məmə Uhgın təmafəl rəkis noliən tərəh mın rəhan əupən, kəni tətagətun məmə in təhmen e iətəmi kəti iətəm in təruru nəsal-pənian isəu, uə nəmə təhro nəhmtin təpis.

¹⁰ Tol lanəha pik mın mine nəuvinik mın, nəkotəkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən mın əha, kəni ilah okotəgətun məmə nıpəhriənian, Uhgın təmitəpin itəmah, kəni mauin e təmah məmə rəhan nətəmimi. Mətəu-inu

nəmә nəkotol natimnati mın əha, kəni ko nəsotəmeiən nian kəti, ¹¹ kəni Uhgın nikin otagiən məmә oterəh e doə o təmah məmә nəkotəhrun nuvəniən ikin iətəm İesu Kristo, rəhatah İərmənig mine İosmiəgəh, in otərmənig itulin ikin.

¹² Tol lanəha, nian rəfin iəkəkeikei mətəni=pinə natimnati mın u kəm təmah məmә nikitəmah otəhti mın, nati əpnəpin nəkotəhrun ilah, kəni motəhtul tiəkis e nıpəhrıənıən iətəm nəmotos rəkis. ¹³ E nian iətəmiəgəh əhanəh e nəhue nıftəni u, nıkkik təhti məmә təhruahru məmә iəkəni pətigəm mın natimnati mın əha məmә nikitəmah otəhti mın, ¹⁴ mətəu-inu iəkəhrun məmә otəsuvəhiən iəkimis, təhmen məmә rəhatah İərmənig İesu Kristo təmol əpu əhruahru kəm iəu. ¹⁵ Kəni iəkəkeikei malkut pik rəueiu məmә onəsotaluiən natimnati mın u nian oiəkimis rəkis.

¹⁶ Nian iəmotəni pətigəm kəm təmah məmә İesu Kristo otuva mın e nəsanəniən, iəməsəniən namsu mın iətəm iətəmi kəti təmol e rəhan əmə nətəligiən, mətəu itimahal iəmleruh əhruahru e nəhmtitimahal məmә rəhan nəsanəniən mın nəhəgəhagiən in ilis agın. ¹⁷⁻¹⁸ İtimah İesu əpəha ilis e nıtəuət rəha Uhgın nian Uhgın Tatə təməfən nisiaiən kəm in, kəni mol in nəhəgəhagiən tasiə miet e nıpətın, kəni təmətəu nəuia Uhgın u Nəhəgəhagiən Asoli təməni kəm in məmә, “İnu nətik iətəm iəkölkeikei, nıkkik tagiən pik ohni.” İtimahal mın iəmhlətəu nəuiən əha təmsipən e nəgəu e neai.

¹⁹ Natimnati mın əha təmol itimah iəkotəhrun vivi məmә nəghatiən rəha iəni mın əupən in nıpəhrıənıən. Nəghatiən əha təhmen e lait kəti tətasiə e nəpinəpuıən. Kəni təuvır məmә itəmah mın onəkotətəu vivi nəghatiən əha mətəuərus=pən İesu Kristo otuva mın. Kəni İesu Kristo təhmen e fətukai iətəm tətəri, kəni nian rəhan otuva mın lan, təhmen e nəhəgəhagiən rəha nianıən. Kəni nəhəgəhagiən rəhan otasiə e nikitəmah məgətun vivi Uhgın kəm təmah. ²⁰ Kəni nati asoli e natimnati mın u, nəkotəkeikei motəhrun məmә nəghatiən rəha iəni mın e Nauəuə Rəha Uhgın, səniəmә nətəligiən mine nəghatiən əmə rəhalah, * ²¹ mətəu-inu nəghatiən rəha iəni mın təsisipəniən e nətəligiən rəha nətəmiimi əmə, mətəu nətəmiimi kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm təmsipən e Uhgın nian Narmın Rəhan təmek nıkilah masiru e lah o nəghatiən.

2

Nəgətun eiua mın

¹ Mətəu iəni eiua mın əha ikin e niki nətəm İsrel əupən, kəni e nolıən kətiah əmə, nəgətun eiua mın okəhuva mın e nikitəmah. E nolıən oneuən, okotəni pətigəm nəgətuniən eiua mın iətəm otərəkin rəhatəmah nəhatətəiən, kəni tapırəkis nati u, ilah okotəuhlin nəmtahlah e rəhalah İətəmi asoli, nati əpnəpin in təmos nəhmti lah. Kəni otəsuvəhiən, Uhgın otərəkin ilah e nəlpiniən iətəm ilah aru əmə kəutiuvi=pa. ² Kəni nətəmiimi tətət okotəuətə=pən nolıən tərəh mın rəhalah iətəm tol nəulisıən. Kəni tol lanəha, nətəmiimi tətət okotəni rah suaru rəha nıpəhrıənıən. ³ Kəni mətəu-inu ilah kotölkeikei pik məni, kəni okotos rəhatəmah natimnati e nolıən ekəu-ekəu e nəuanagei mın iətəm kəmotəpən əmə e nətəligiən aru əmə rəhalah. Nuvəh agın, Uhgın təməni pətigəm nəlpiniən rəhalah, kəni otəsuvəhiən in otərəkin ilah.

1:14 Jon 21:18-19; 2Kor 5:1   **1:17-18** Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35   **1:19** Nəh 22:19   * **1:20** Suaru kəti mın o nəuhliniən nəghatiən Kris e 1:20 tol lanu: “Kəni nati asoli e natimnati mın u, nəkotəkeikei motəhrun məmә iətəmi kəti tikə məmә, in pisin əmə otəni nıpətı nəghatiən rəha iəni mın iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın,”   **1:21** 2Tim 3:16; 1Pitə 1:11-12   **2:1** Mat 24:11; Jut 4

⁴ Itamah näkotährun mämä in otol nalpinian äha mätäu-inu nämoteruh nolian rahan aupän. Nian nagelo min kämotol tefagä, Uhgün täsaskälüm ämäian rəhalah nalpinian, mätäu täməraki=pän e lah e nipäg asoli teiuaiu agin, ima nätəm kotərah, käni tämälis ilah e sen, käni käutatig e napinəpuian mätəuarus=pa in otəlahu nəghatian o nalpinian rəhalah. ⁵ Käni Uhgün täməsaskälüm ämäian nalpinian rəha nätəmimi aupän nätəm kämutəhti näuian e nian rəha Noa, mätäu təmohamu ilah e naruah asoli iätəm təmaiu. Mätäu Noa tämətəni pätigəm nəghatian rəha nolian iätəm təhruahru e nəhmti Uhgün, käni Uhgün təmosmiägəh in, mine rəhan nätəmimi səpin. ⁶ Käni Uhgün təmol nalpinian o nərahian rəha nätəm Sotəm mine Kəmorə, käni təmuvan taun mil äha e nigəm, kuol nəhmtahu e lau. Inu tətəgətun nati nak iätəm otol käm nätəmimi min u nätəm kautəhti näuian. ⁷ Mätäu in təmosmiägəh iätəmi u Lot. In iätəmi əhruahru e nəhmti Uhgün, käni nikin tətəhmə o nolian tərəh min iätəm tol naulisian rəha nätəmi min äha ikin äha u kämutəhti näuia Uhgün. ⁸ Käni in təmətətig ilah min ilah, käni nian rəfin in təmeruh nolian tərəh min rəhalah, käni mətətäu nəghatian tərəh min rəhalah, käni nian rəfin əmə, nikin iätəm təhruahru əmə, təmahmə pik o nolian tərəh min rəhalah.

⁹ Natimnati min äha tətəgətun mämə İərməniğ Uhgün təhrun nosmiägəhian nätəmimi nätəm kotəhatətə lan, käni təhrun nəmki rəkisian ilah e nərahian iätəm käutatig lan. Mätäu nätəmimi nätəm kəsotəhruahruian, Uhgün təhrun nəskəlümian mol nalpinian käm lah rəueiu muvən mätəuarus nian in otəlahu nəghatian o nalpinian rəha nätəmimi. ¹⁰ Uhgün otol nalpinian käm nätəm kotərəh rəfin, mätäu in otol nalpinian asoli käm nätəmimi nätəm kautol natimnati rəha naulisian iätəm nipətalah tolkeikei mämə okotol, käni natimnati u kautol ilah tamikmik, käni nätəmimi min äha kəsotolkeikeian mämə iätəmimi kəti uə Uhgün otərməniğ e lah.

Nəgətun eiua min äha kəutəfəri məsotəginian nati kəti, käni məsotəginian nəni rahian natimnati e negəu e neai iätəm kəutəmiegəh u ilah ilis pik. ¹¹ Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən käni nahgilah tēpət tapirəkis nätəmimi min äha, mätäu nagelo min kəməsotəhian nəgətun eiua min äha,* məsotəpuəniən nəghatian kəti e lah e nəhmti İərməniğ Uhgün. ¹² Mätäu nəgətun eiua min äha kəutəni rah natimnati min iätəm ilah kəsotəhrunian. İlah kotəhmen e nati arpin min, iätəm rəhalah nətəligian tikə, mätäu kautol əmə nati iätəm nipətalah tolkeikei. Nati arpin min äha kəmotair mämə nätəmimi okotaiu o lah motəhamu ilah. Käni Uhgün otərəkin min nätəm kotərəh min äha təhmen e nätəmimi motərpın käni motəhamu nati rərpın min äha. ¹³ Uhgün otətəou ilah e nərahian mätäu-inu ilah kämotol nərahian käm nätəmimi.

Kəni nəgətun eiua min äha, nikilah tagian mämə okotəuən mine motəmniin pik, səniəmə lapin əmə mätäu e nərauiə. İlah kotəhmen e napinian e napən, uə kotəhmen e niməgin iätəm tatol aulis itəmah, mautərəkin nərgi niməfaki. Kəhuva motəuən itəmah min ilah, mätäu kəuteiuə e təmah, mautol nolian tərəh. ¹⁴ Nian rəfin rəhalah nətəligian tatuvən o nakləhian e nipətan u rəhalah nətəligian timətig əmə. Käni nian rəfin kautol tefagə tərəh məsotəpəhian. Kəutiui kalin rəkis nätəmimi nätəm rəhalah nətəligian təsəskasikian kəutəhuvən o nolian tərəh. İlah kəutəgətun aru ilah e nolian rəha nəvərəsian. Uhgün təməni rəkis nalpinian rəhalah. ¹⁵ İlah kəmotəpəh suaru iätəm təhruahru, käni motəkəu motohtəu=pän suaru rəha Paləm nəti Peor, iätəm təmolkeikei

2:4 Jut 6   2:5 Jen 6-8; 2Pitə 3:6   2:6 Jen 19:24; Jut 7   2:7 Jen 19:1-16   2:10 Jut 7-8,16   * 2:11 Suaru kəti min o nəuhlian fəs u təhmen inu: Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən käni nahgilah tēpət tapirəkis nätəmimi min äha, mätäu nagelo min kəməsotəhian natimnati ilis pik äha.   2:11 Jut 9
2:12 Jut 10

pik nosiən mənə e noliən tərəh. ¹⁶ Mətəu togki kəti təmah i rəhan noliən tərəh min. Kitah kotəhrun məmə togki min kəsotəghatiən, mətəu Uhgın təmol togki rəha Pələm təghati e niki iətəmimi məmə otəniəhu noliən ekəu-ekəu rəha iəni u.

¹⁷ Nəgətun eiua min əha kotəhmen e nəhmti nəhu iətəm təmamir, uə kotəhmen e nəpuə iətəm nimətəgi asoli təməmki rəkis kəni nuhuən tikə lan, mətəu-inu nəgətuniən rəhalah kotərah. Uhgın təmələhu kalın napinapuian asoli məmə okotətig lan. ¹⁸ İlah kəutəgət əfəri e nəghatiən iətəm nipiətən tikə. Kəutəghati e nəghatiən min rəha noliən min iətəm nipiətə nətəmimi kotolkeikei, kəni mauiuvi=pa nətəmimi kəhuva e nərahian iətəm kəmoħiet vi əmə lan. ¹⁹ Kəutəni əskasik məmə nətəmimi kotəhrun nitəu-pəniən natimnati iətəm ilah kotolkeikei, ləu kəti tikə lan. Mətəu ilah aru slef min rəha nolkeikeiən tərəh min rəhalah, mətəu-inu iətəmi kəti in slef rəha nati nak iətəm tətərməniğ lan. ²⁰ Mətəu nəmə kotəgim rəkis e nərahian rəha nəhue niftəni nian kotəhrun İərməniğ mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni uərisig lan kohtəlig e noliən rəha təfəgə tərəh, məhuva slef rəhan, ilah kotətig e nərahian iətəm in tərəh tapirəkis in əupən. ²¹ Nəmə ilah kəmotəru ru agin suaru rəha nol-əhruahruian, kəsi, in nati tərəh nəuətətin o lah. Mətəu tərəh pik agin o lah nəmə ilah kinotəhrun suaru əha rəha nol-əhruahruian, kəni uərisig lan kotəuhlin nəmtəhlah e nəghatiən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm lah. ²² Noliən rəhalah kotəhmen e nəghatiən əuhlin mil u keiu, “Kuri kəti təmətəlig muvən maton nati iətəm in təmeuə rəkis lan,” mine “Pikəh iətəm təməig, kəni mītəlig min muvən mətəig e nəmit.”

3

Nian rəha İərməniğ

¹ Rəhk-İəli min, inu rəhak nauəuə iətəm tatol keiu lan tatuvnə o təmah. İəmətei ilau pəti məmə nikitəmah otəhti min natimnati min əha, kəni məmə okuəhgi-pəri itəmah muol nətəligiən rəhatəmah təhruahru. ² İəkolkeikei məmə onəkotətəlig min e nəghatiən min iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotəni əupən, mine nəghatiən rəha İərməniğ İosmiəgəh rəhatah iətəm rəhatəmah əposil min kəmotəni pətiğəm kəm təmah.

³ Nati kəti iətəm nəkotaupən motəhrun məmə, e nian Naunun Nian tətuva iuəkir, nətəmimi nəuvein okəhuva nətəm kəutətəu=pən əmə nati nipiətəlah tolkeikei məmə okotol, kəni ilah okotəgət əfəri motəni rah nəghatiən rəha Uhgın. ⁴ Okotəni məmə, “?Təhro? ?Təməni-əskasik rəkis məmə otuva min, mətəu in iə? E nian iətəm tipitəh min kəmoħmisk mətəuərus=pa u rəueiu, natimnati rəfin təsol pişiniən kəti tatol əmə lanko. Kəni əupən əupən agin, nian Uhgın təmol niftəni mətəuərus=pa rəueiu, natimnati rəfin kəutol əmə nati kətiəh.” ⁵ Kəutəni lanəha, mətəu ilah kəsotolkeikeiən məmə okotətəlig e nipiəhriəniən u məmə Uhgın təməghati, kəni təmol neai mine niftəni e nəghatiən rəhan. Kəni mol niftəni tiət e nəlugi nəhu, kəni mos nəhu mol ikin min rəfin e nəhue niftəni. ⁶ Kəni təmətig mos min nəhu əha mauiarmin mərəkin niftəni əupən ikin lan. ⁷ Kəni nəghatiən əha rəha Uhgın tətəskəlim neai min niftəni kətuətiğ rəueiu, kəni ilau okuətiğ mətəuərus=pa nian in otuvan ilau e niğəm e nian rəha nakiliən mine nalpinian rəha nətəm kəutəhti nəuia Uhgın.

2:15 Nam 22:7; Jut 11; Nah 2:14

2:16 Nam 22:28-35

2:17 Jut 12-13

2:20 Mat 12:45

2:21

Luk 12:47-48

2:22 Prov 26:11

3:2 Jut 17

3:3 1Tim 4:1; Jut 18

3:5 Jen 1:6-9

3:6 Jen

7:11; 2Pitə 2:5

⁸ Mətəu iəu min nəuvein, sotaluian e nati kətiəh u məmə, e nətəligian rəha İərməniğ Uhgın, nian kətiəh in təhmen e nu uan-tausin, kəni nu uan-tausin in təhmen e nian kətiəh. ⁹ Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Uhgın təpəu o nol uəhaiə nəniaskasikian min rəhan, mətəu səniəmə tol lanəha. Rəhan nətəligian təfəməh o təmah, kəni nikin təsəgianiən məmə in otəkeikei mol nalpinian kəm nətəmimi, mətəu tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəuhlin nəmtahləh e nolian tərəh min rəhaləh mohtəlig=pən ohni.

¹⁰ Mətəu Nian Rəha İərməniğ otuva təhmen e iətəmimi təmuva məmə otakləh, otuva e nian iətəmi təruru. E nian əha, kotətəu nəkərikian asoli, kəni neai otikə. Kəni nigəm otus nəhue niftəni mine natimnati min rəfin kəutatig lan, kohkə agin.

¹¹ Kəni mətəu-inu Uhgın otərəkin rəfin agin natimnati min əha e nolian əha, itəmah nəkotəkeikei motətəlig e nolian rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nəkotəkeikei motohtəu=pən suaru iətəm nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın motasim. ¹² Nikitəmah otəkeikei magian o nian əha iətəm tətəva, kəni motol natimnati iətəm okotol nian əha otuva uəhai əmə. E nian əha, nigəm otus mərəkin neai, kəni nəpiəpəiən otol mitigar, mine məuig, mine məhau min okotaiəh möhkə. ¹³ Mətəu Uhgın təməniəkis məmə otol neai vi mine niftəni vi, ikin rəha nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kəutəhtahnin nati əha o nəniaskasikian əha.

¹⁴ Tol lanəha, iəu min nəuvein. Kəni mətəu-inu nəkəutəhtahnin nian əha iətəm tətəva, otalkut əskasik o nati milahal u məmə, aypən Uhgın otəsehian nəpinian kəti e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni uərisig məmə təfəgə tərəh kəti tikə lan, kəni naunun nəkotatig e nəməlinuian itəmah min. ¹⁵ Nəkotəkeikei motos e rəhatəmah nətəligian nati u məmə, nolian rəha nətəligian əfəməh rəha İərməniğ o tah, tatol məmə in otosmiəgəh nətəmimi nəuvein min. Inu təhmen e nəghatiən iətəm piatah təuvir Pol təmətei kəm təmah e nəinatigian iətəm Uhgın təməfən kəm in. ¹⁶ Tətəghati e natimnati min əha e nauəuə min rəfin rəhan. E nauəuə min əha, natimnati nəuvein əha ikin iətəm tiəkis məmə okotəhrun. Kəni nətəmi kotenəu-enəu məsotəhrunian nati, kəni rəhaləh nətəligian tətəliuək-əliuək, ilah kəutəuhlin nəghatiən min rəha Pol, e nolian kətiəh əmə iətəm kəutəuhlin nəghatiən rəha nauəuə nəuvein min rəha Uhgın. Kəni Uhgın otərəkin ilah ohni.

Naunun nəghatiən

¹⁷ Kəni tol lanəha, iəu min nəuvein. Mətəu-inu nəkotəhrun rəkis nati u, otair məmə nəghatiən əlməli rəha nətəmimi nətəm kəutəhti nəuia Uhgın, okəsotiuvi rəkisian itəmah e ikin rəhatəmah nəhatətəiən təskasik ikin, kəni nəkotəmei e rəhatəmah nəhatətəiən. ¹⁸ Mətəu otol rəhatəmah nəhatətəiən tevə məskasik e nəhrunian rəha İərməniğ mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni tevə min e nəuviriən iətəm təməfinə kəm təmah. !Pəh kotəni-vivi in nian rəfin, rəueiu tətuvən matuvən əmə lanko naunun tikə! Əuəh.

1 Jon

Nauəuə iətəm Jon təmaupən mətei

Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u 1 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti rəha nətəmi tueləf rəha Iesu. Kəni in iətəmi u iətəm Iesu tolkeikei pik. In təmətei nauəuə mīn u: Nanusiən Təuvir İətəm Jon Təmətei, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Nöl Əruian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmi rəha niməfaki mīn ikin mīn rəfin. In tolkeikei məmə nətəmi ikin kətiəh kətiəh okotafin, kəni motahl=pən nauəuə u tatuvən e niməfaki mīn ikin pisin pisin mīn.

?Nətiəh təhro lanu nian təmətei? Nətəmi nəuvein kotəni məmə Iesu Kristo səniəmə in Nəti Ughin pəhriən iətəm təmuva iətəmi pəhriən kəti. Kətəni məmə narmin rəha Kristo təmuva e nipəti suah kəha Iesu nian Jon Bəptais təmol bəptais lan. Kəni narmin rəha Kristo tiet e nipəti Iesu, uərisig timis e nigə kəməluu. Mətəu nəgətunian əha in neiuəian. Kəni mautəgətun məmə nolian tərəh in tikə. İlah nəuvein kotəni məmə təuvir əmə məmə nətəmi okotol əpnəpən əmə nolian tərəh mətəu-inu e rəhalah nəgətunian, nipəti iətəmi in nati əpnəpən əmə. Nərgi nəgətunian mīn əha, kətəni məmə "Nostisisim."

?Təmətei nauəuə u o nak? Təmətei nauəuə u məmə otəgətun mīn nəghatian iətəm təhruahru, kəni məmə otəni pətigəm neiuə mīn rəha nəgətun eiuə mīn. Kəni təməgətun məmə nolkeikeian in nati asoli. Kəni molkeikei məmə otasiru, kəni mol nəhatətəian rəha nəfaki mīn tuva məskasik kəni motəhruvivi məmə Ughin təmosmiəgh pəhriən ilah, kəni ilah mautos nəmiəghian itulin.

Nəghatian Miəgh

¹ Nəghatian iətəm in Nəukəti Nəmiəghian* təmaupən matig e nətuəuinian nian,[†] inu, itimah[‡] iəmotətəu kəni moteruh e nəhmtitimah əhruahru. § İəmotəh, kəni motek e nəhlmitimah əhruahru.* Inu u, in Nəghatian iətəm in Nəukəti Nəmiəghian iətəm iəutəghati lan, məutəni pətigəm. ² Nəukəti Nəmiəghian əha təmietigəm=pa:[†] iəmoteruh kəni mautəhtul pətigəm o nəni pətigəmian,[‡] kəni məutəni=pinə kəm təmah məmə in nəmiəghian itulin, in təmətatig ilau Tatə Ughin kəni təmiet=pa o timah. § ³ İəutəni pətigəm kəm təmah natimnati mīn iətəm iəmotəh kəni motətəu rəkis, məmə itəmah mīn onəkəhuva motol kətiəh kitah mīn itəmah. Okəhuva kətiəh kitah Tatə Ughin mine Nətin, Iesu Kristo.* ⁴ İəutətei natimnati mīn u məmə otol nəgiənian e nikitimah təri məriəuəh.

Okotaliək e nəhəghəghian

⁵ Nəghatian u inu, itimah iəmotətəu ohni kəni iəutəni=pinə kəm təmah, məmə Ughin in nəhəghəghian,[†] kəni napinəruian tikə əgin lan. ⁶ Nəmə kitah

* **1:1** Jon 14:6 † **1:1** Jon 1:1,3 ‡ **1:1** Nauəuə u, Aposil Jon in təmətei. Nati əpnəpən məmə in tətəni pik "itimah," mətəu Jon pisin əmə təmətei. Nian təmətei nəghatian u "itimah," nian nəuvein tətəghati aru əmə lan, kəni nian nəuvein tətəghati aru lan mine aposil mīn nəuvein. § **1:1** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2Pitə 1:16; 1Jon 4:14 * **1:1** Jon 20:27 † **1:2** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 ‡ **1:2** Jon 15:27 § **1:2** Jon 1:1-4 * **1:3** 1Kor 1:9 † **1:5** 1Tim 6:16

kotəni məmə kinautol kətiəh kitah min, mətəu kitah kəutaliuək əhanəh e napinəpuian,‡ kəni kitah kəuteiuə, kəni məsotatigian e nipəhriənian. § 7 Mətəu in tətətig e nəhagəhagian, kəni nəmə kotaliuək e nəhagəhagian təhmen lan,* kəni kitah kautol kətiəh kitah min, kəni nira Nətin, Iesu, tətəruətuəh e tah o noliən tərəh min rəfin.†‡

8 Nəmə kitah kotəni məmə səniəmə kitah nol təfagə tərəh, § kitah kauteiuə aru əmə e tah min, kəni nipəhriənian tikə e tah.* 9 Uhgün in iətəm kitah kotəhrun narəriən lan, kəni rəhan noliən in təhruahru əmə.† Tol lanəha, nəmə kitah kotəni=pən noliən tərəh min rəhatah kəm Uhgün,‡ kəni in otəfəl itah kəni malu e rəhatah noliən tərəh min, kəni maruətuəh rəkis e noliən tərəh min rəfin rəhatah məmə okotəhruahru e nəhmtin. § 10 Mətəu nəmə kitah kotəni məmə kəsotol əginian noliən tərəh, kəni kitah kəutəni məmə Uhgün tateiuə, kəni rəhan nəghatian təsatig əginian e nəmiəgəhian rəhatah.*

2

Iesu Kristo in iətəmi rəha nasiruiən e tah

1 Rəhak min kəlkələh min,* iətətei natimnati min u kəm təmah, mətəniəhu itəmah məmə onəsotolien təfagə tərəh. Mətəu nəmə iətəmi kəti otol təfagə tərəh, rəhatah kəti əha ikin iətəm tətəghati rəhatah lan kəm Tatə Uhgün,† inu Iesu Kristo in Iətəmi Təhruahru. 2 In ko, iətəm təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhian o rəhatah noliən tərəh min, kəni o nati u, niəməha otəsol minian Uhgün. § Kəni təməsolian o rəhatah pisin əmə noliən tərəh min, mətəu rəha nətəmimi min rəfin əgin e nəhue niftəni.*

3 Kitah okotəhrun əsas məmə kotəhrun Uhgün† nəmə kitah kautol nəuiən. § 4 Iətəmi u tətəni məmə “Iəkəhrun Uhgün,”* mətəu təsolian nəuiən, in ieiue, kəni nipəhriənian tikə lan.†‡ 5-6 Mətəu iətəmi u tatol rəhan nəghatian, § nolkeikeian rəha Uhgün təmatig minpi vivi pəhriən e nikin.* Iətəmi u tətəni

‡ 1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efas 5:8; 1Jon 2:11 § 1:6 1Jon 2:4; 4:20 * 1:7 Aes 2:5 † 1:7 Nəmə kəutəhlan vivi e nəhmti Uhgün, okotəni pətigəm əmə təfagə tərəh min kəamautol kəsotəhmenian e nəhmti Uhgün. Mətəu səniəmə təhmen e naruətuəhian iətəm kətaig e nien o nos rəkisian nətuəkəmiən kəti e nipətəti. Nira Iesu otəkeikei maruətuəh e tah, məmə in otos rəkis noliən tərəh min rəhatah. (Nipəti nəghatian u “nira Iesu” tətəni məmə Iesu təmimis təhmen e sakrifais kəti təmol o təfagə tərəh min.) Tol lanəha, kitah kəutəhlan vivi, motəhruahru e nəhmti Uhgün, kəni in təseruhian noliən tərəh rəhatah, mətuə-inu nira Iesu təmafəl rəkis. ‡ 1:7 Hip 9:14; Nəh 7:14 § 1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 * 1:8 1Jon 2:4 † 1:9 Uhgün tətəlu təfagə tərəh min rəha nol təfagə min, mətəu in tatol e nəhruahruian, mətuə-inu nimisian rəha Iesu in təmətəu rəkis noliən tərəh min. Tol lanəha, təhruahru məmə Uhgün otəlu noliən tərəh min rəhatah mətəfəl rəkis. ‡ 1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 § 1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22 * 1:10 Jon 5:38 * 2:1 1Təs 2:11 † 2:1 Rom 8:34; 1Tim 2:5; Hip 7:25

‡ 2:2 Rom 3:25; 1Jon 4:10 § 2:2 Iesu in təmol sakrifais aru e nəmiəgəhian rəhan o rəhatah noliən tərəh min, kəni nati əha, niəməha təsolian minian Uhgün. Iesu in sakrifais, kəni in pris min iətəm təmol sakrifais u. Iesu təsatəpuəhian o Uhgün məmə otəni məmə kitah kəməsotolien noliən tərəh kəti, mətuə təmətəpuəh o Uhgün məmə oteruh itah məmə kitah nətəmimi rəhalah noliən tərəh min kəmotos rəkis nalpinin. Inu nətəlgian min rəfin rəha Uhgün, kəni nati u, in təməhmen. * 2:2 Jon 3:17 † 2:3 1Jon 4:13; 5:2 ‡ 2:3 Noliən nəuiən u, təsolian itah kotəhruahru, mətuə tətagətuən əmə məmə kitah kotəhrun Uhgün. § 2:3 Jon 14:15 * 2:4 Tait 1:16; 1Jon 3:6; 4:7,8 † 2:4 Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən Nostisisim, kəutəni məmə ilah kəutəhrun vivi Uhgün, mətəu noliən rəhalah təsəhruahruian. Afin-to e Nəghatian Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Jon məmə nəkəhrun nətəlgian rəha Nostisisim. ‡ 2:4 1Jon 1:6,8 § 2:5-6 Jon 14:15 * 2:5-6 1Jon 4:12

məmә tətəhtul=pən lan,† otəkeikei mitəu suaru kətiah əmə iətəm Iesu təmitəu.‡
Noliən u tətəgətun əsas§ məmә kitah kautatig lan.*

Kitah kotəkeikei motol nolkeikeiən kəm tah min

7 Nīkik keikei min, iəu iəsətəiən nəghatien vi kəti kəm təmah məmә onəkotol, kəni mətəu iətətei in əuas† iətəm nəmotos rəkis e nətuəuinian, nian nəmotətəu nanusien təuvir;‡ nəghatien əuas u in nəghatien ninotəhrun rəkis məmә nəkotolkeikei itəmah min. 8 Mətəu e neruhien kəti min, nəghatien u iətəm iətətei tatuvnə o təmah məmә onəkotol, in tətəuhlin məmә nəghatien vi,§ mətəu-inu kineruh e suaru vi kəti e nəmiəgəhien rəha Iesu mine rəhatəmah. Mətəu-inu rəueiu, napinəpuian tinətagim,* konu nəhagəhagien pəhriən† tinətasiə rəkis.‡

9 Kəni iətəmi u tətəni məmә in tətətig e nəhagəhagien mətəu tətəməki e pian,§ in tətətig əhanəh e napinəpuian.* 10 Iətəmi u iətəm tolkeikei pian, in tətəhtul e nəhagəhagien,† kəni nati kəti tikə e nīkin məmә otəpitətəl lan, morin.‡ 11 Mətəu iətəmi u iətəm tətəməki e pian, in tətətig e napinəpuian,§ kəni mətən e napinəpuian, kəni məruru ikin tatuvən=pən ikin, mətəu-inu napinəpuian tətəuveg nəhmtin.*

12 Rəhak kəlkələh min, iətətei nauəuə u kəm təmah, mətəu-inu Uhgīn təməfəl rəkis noliən tərəh min rəhatəmah e nati u iətəm Iesu təmol.

13 Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian.† Nətəm aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəmotəhpəhu rəkis‡ iətəmi tərəh, Setən.

14 Kəlkələh min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu nəkotəhrun Tatə Uhgīn. Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian.§ Nətəm-aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəsanən,* kəni nəghatien rəha Uhgīn tətətig e nīkitəmah, kəni nəmotol win e iətəmi tərəh, Setən.†

Sotolkeikeiən natimnati rəha nəhue niftəni

15 Sotolkeikeiən nəhue niftəni‡ uə natimnati min rəha nəhue niftəni. Nəmә iətəmi kəti tatolkeikei nəhue niftəni, kəni nolkeikeiən rəha Tatə Uhgīn təsatigien e nīkin.§ 16 Mətəu-inu natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, kəsotsipənien o Tatə Uhgīn, mətəu kautsipən e nəhue niftəni əmə. Natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, nolkeikei pikien natimnati rəha nəhuvəgin əmə,* kəni nolkeikeiən natimnati iətəm tatiuvirəkis nəhmtitəmi,† mine nəfəriən o rəhalah nautə, mine nepətien. 17 Kəni nəhue niftəni u otəpanikə. Kəni nolkeikei pikien nautə min otəpanikə. Kəni nolkeikei pikien

† 2:5-6 Nian tətəni məmә suah iətəmi kəti tətəhtul=pən e Iesu, nipətin u məmә in tətətig lan məsietien, tatsipən lan, tatos rəfin nəsanəniən rəhan ohni, tətəhgəl lan, tatilpin ilau min. ‡ 2:5-6 Mat 11:29

§ 2:5-6 1Jon 2:3 * 2:5-6 Jon 15 † 2:7 Dut 6:5; Lev 19:18 ‡ 2:7 1Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2Jon 5,6 § 2:8 Jon 13:34 * 2:8 Rom 13:12 † 2:8 Jon 1:9 ‡ 2:8 Efəs 5:8; 1Təs 5:5 § 2:9 1Jon 3:10,15,16; 4:20,21 * 2:9 1Jon 1:5 † 2:10 1Jon 3:14 ‡ 2:10 Sam 119:165 § 2:11 1Jon 1:6 * 2:11 Jon 11:9; 12:35 † 2:13 Jon 1:1 ‡ 2:13 Jon 16:33 § 2:14 Jon 1:1 * 2:14 Efəs 6:10 † 2:14 1Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hip 4:12; 1Jon 1:10 ‡ 2:15 Rom 12:2 § 2:15 Jem 4:4 * 2:16 Jen 3:6; Rom 13:14; Efəs 2:3 † 2:16 Prov 27:20

o nolian min ræha næhue niftæni iætəm kautiuvi nætelligiæn ræha nætəmimi otəpanikæ.‡ Mætəu iætəmimi iætəm tatol nəuia Tatə Uhgín,§ in otətätig itulin.

Tikimír min ræha Kristo kinəhuva rækis

¹⁸ Kælkæləh min, kinotevig=pæn e naunun nian.* Nəmotətəu məmə Tikimír ræha Kristo† otuva.‡ Kəni rəueiu tikimír min ræha Kristo tepət, kinəhuva rækis.§ Tol lanəha, kitah kotəhrun məmə, kinotevig=pæn e naunun nian.

¹⁹ Nətəmi min u, kəmotəpəh rəhatah niməfaki min* mətəu ilah səniəmə rəhatah agin min, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu mine. Nəmə rəhatah agin min, kəməsohietian e tah. Mətəu ilah kəməhiet e tah, kəni tətəgətun məmə ilah səniəmə rəhatah min əhruahru.

²⁰ Mətəu itəmah ko, Iətəmi Əhruahru, in təmaliku=pinə† kəm təmah e Narmin Rəha Uhgín,‡ kəni itəmah rəfin nəkotəhrun nati u. ²¹ Iətətei nati u kəm təmah, səniəmə nəkotərruru nipəhrrianian, mətəu itəmah ninotəhrun rækis nipəhrrianian, kəni motəhrun məmə nipəhrrianian təsəuəian e neiuəian.§ ²² ? Pəh u in iəiuə? Iətəmimi u iætəm tətəni məmə Iəsu səniəmə in Kristo iætəm Uhgín təməni məmə otahli=pa. Iətəmimi u inu, tikimír ræha Kristo. In təsənian nipəhrrianian e Tatə Uhgín mine Nətin.* ²³ Iətəmi təsənian nipəhrrianian e Nətin təruru nosian Tatə. Iətəmi tətəni nipəhrrianian e Nətin, in tatos min Tatə Uhgín.†

²⁴ Otaskəlim tiækis mautil nati nak nəmotətəu e natuəuinian, nian nəmotətəu nanusian təuvir. Nəmə nautol, kəni itəmah onəkotəhtul=pæn e Nətin, mine Tatə Uhgín.‡ ²⁵ Kəni nati u inu, nəmiəgəhian itulin, in təməni askasik məmə otəfa kəm tah.

²⁶ Iətətei nəghatian min u kəm təmah mətəni pətigəm nətəmimi min u nətəm okotiuvi rækis itəmah.§ ²⁷ Mətəu Narmin Rəha Uhgín iætəm nəmotos e Kristo,* in tətätig əhanəh e nikitəmah. ? Tol lanəha, pəh min təhrun nəgətunian nati vi kəti kəm təmah? Narmin Rəha Uhgín tətəgətun natimnati rəfin kəm təmah,† kəni nəgətunian əha rəhan, in nipəhrrianian, səniəmə neiuəian. Tol lanəha, otəhtul=pæn askasik e Kristo,‡ təhmen=pæn əmə məmə Narmin rəhan təməgətun itəmah məmə nəkotol.

²⁸ Kəni rəueiu əha, kælkæləh min, otəhtul=pæn lan, məmə nian in otuva§ kəni kitah kəsotəginian məsotaulisian e nəhmtin* e rəhan nuvaiəian.

²⁹ Nəmə nəkotəhrun məmə in təhruahru,† onəkotəhrun əsas məmə nətəmimi rəfin nətəm kautol nolian əhruahru, ilah u, nenətin min.‡

3

Kitah u nenəti Uhgín min

---

‡ **2:17** Hip 12:27 § **2:17** Mat 12:50 * **2:18** Rom 13:11 † **2:18** Tikimír ræha Kristo in "antichrist" e Inglis. ‡ **2:18** 1Jon 2:22; 4:3; 2Jon 1:7 § **2:18** 1Jon 4:1 * **2:19** Uək 20:30 † **2:20** Nətəm Isrel kəutaliku=pæn e rəhn-kapə pris min e oiel, mautil kəni tətəgətun məmə ilah u, səniəmə nətəmimi əpnəpin əmə, mətəu ilah u, nətəmimi rəha Uhgín əmə, nətəm in təmitəpin o nolian uək u. Kəni e nolian əhmen əmə, Iəsu in tətəfa Narmin Rəha Uhgín kəm nətəmimi min əha nətəm kəutəni nipəhrrianian lan, mətəgətun məmə Kristo təmitəpin ilah məmə rəhan əmə. Nətəmimi min u nətəm kautos nalikuian e Narmin Rəha Uhgín, in təhmen e nəmtətian kəti məmə ilah u, rəhan min nətəmimi. Tətaliku=pæn e Narmin Rəha Uhgín e lah məmə ilah kotəhmen o nolian uək rəhan. ‡ **2:20** 1Jon 2:27; 2Kor 1:21-22 § **2:21** 2Pitə 1:12 * **2:22** 1Jon 4:3; 2Jon 1:7 † **2:23** Jon 8:19; 14:7; 1Jon 4:15; 5:1; 2Jon 1:9 ‡ **2:24** Jon 14:23; 15:4; 1Jon 1:3; 2Jon 9 § **2:26** 1Jon 3:7 * **2:27** 1Jon 2:20 † **2:27** 1Kor 2:12 ‡ **2:27** Jon 15:4 § **2:28** 1Jon 3:2; Kol 3:4 * **2:28** Efəs 3:12 † **2:29** 1Jon 3:7 ‡ **2:29** Jon 1:13

1 !Oteh-to! !Nolkeikeian asoli agin Tatə Uhgın təmolkeikei itah lan,* məmə tətauin e tah məmə nenətin min!† Kəni nıphrıanian məmə kitah əha. Nətəmimi rəha nəhue nıftəni kəsotəhrunian məmə kitah nenətin min,‡ mətəu-inu ilah kotəruru Uhgın.§ 2 Nıkkik min, kitah nenəti Uhgın min u rəueiu. Kitah kəsotəhrunian məmə okotəhro lanu motol pisin nian Kristo otıtəlig=pa. Mətəu kitah kotəhrun məmə nıhan otıtəlig=pa,* kitah okotəhmen lan,† mətəu-inu e nian əha, okoteruh əhruahru məmə in tol lanəha.‡ 3 Kəni iətəmimi iətəm tatuhuın məmə otəhmen e Kristo, in otəkeikei mol nəmiəgəhian rəhan təhlan məuvır§ aru nolian min rəhan,* mətəu-inu Kristo in min in təhruahru vivi agin.

4 Iətəmimi iətəm tatol nolian tərəh, in tətətgəhli min lou rəha Uhgın, mətəu-inu nəghatıan u nolian tərəh, nıpətin u, natgəhlian lou rəha Uhgın. 5 Kəni itəmah nəkotəhrun məmə Kristo təmuva məmə otos rəkis rəhatamah nolian tərəh min,† kəni nolian tərəh tikə lan.‡ 6 Tol lanəha, nəmə kitah kəutəhtul=pən lan, tol=pən ko kəsotəkeikeian e nolian tərəh min. Mətəu nətəmimi min u nətəm kəutəkeikei e nolian tərəh min, tol=pən kotəruru agin in, məsoteruhian in.§

7 Kəlkələh min, sotolian iətəmi kəti teıuə e təmah e nati u. Iətəmi tatol nati əhruahru, nıpətin u məmə in iətəmi əhruahru təhmen e Kristo məmə in iətəmi əhruahru. 8 Mətəu iətəmimi iətəm tətəkeikei əhanəh e nolian tərəh min, tətəgətun məmə in rəha Setən, u iətəm təmatol nolian tərəh e nətuəuinian mətəuarus=pa u rəueiu mine.* Mətəu Nəti Uhgın təmuva o nərəkinian uək min əha rəha Setən.† 9 Nətəmimi min u nətəm kəmotair vi min məhuva nenəti Uhgın min,‡ ilah ko kəsotəkeikeian e nolian tərəh,§ mətəu-inu ilah kəutos nian mıtə rəha Uhgın. Kəni o nati u, ko ilah kəsotəkeikeian e nolian tərəh, mətəu-inu ilah nenəti Uhgın min.* 10 Tol mə, kotəhrun nənian məmə pəh min u nenəti Uhgın,† kəni pəh min u nenəti Setən.‡ Iətəmimi u iətəm təsol əhruahruian, kəni in məsolkeikeian pian kəti,§ in səniəmə nəti Uhgın kəti.

Kitah kotəkeikei motolkeikei itah min

11 Nəghatıan u inu, nəmotətəu e nətuəuinian e nənusiən təuvır,* məmə kitah okotəkeikei motolkeikei itah min.† 12 Sotolian nıtai Ken, iətəm in iətəmimi rəha Setən kəni təhuamu pian.‡ ?Kəni təmohamu pian o nak? Təmohamu mətəu-inu rəhan nolian min tərəh, konu rəha pian, nolian min in təhruahru.§ 13 Piak min, narmıtəmah təsiuvig pikian nəmə nətəmimi rəha nəhue nıftəni u kəutəməki e təmah.* 14 Nəmə kitah kətolkeikei piatah min, tətəgətun məmə kitah kinotəpirəkis rəkis nımisiən, minotevig=pən e nəmiəgəhian.† Mətəu iətəmi u nolkeikeian tikə lan, in tətətig əhanəh e nımisiən.‡ 15 Iətəmimi u iətəm tətəməki e pian§ in təhmen e iətəm tətəhuamu iətəmi,* kəni itəmah

* 3:1 Jon 3:16 † 3:1 Jon 1:12 ‡ 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 § 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 * 3:2 Kol 3:4; 1Jon 2:28 † 3:2 Rom 8:29; 2Pıtə 1:4 ‡ 3:2 Jon 17:24; 2Kor 3:18 § 3:3 Təhlan məuvır, nıpətin u, tətəfəl rəkis. * 3:3 2Kor 7:1; 1Jon 1:7; 2Pıtə 3:13,14 † 3:5 1Jon 3:8 ‡ 3:5 2Kor 5:21 § 3:6 1Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3Jon 1:11 * 3:8 Jon 8:44 † 3:8 Hip 2:14 ‡ 3:9 Jon 1:13 § 3:9 1Jon 5:18 * 3:9 Nikiti nati tətəvıə mətəuə e nəuan. E suaru əhmen əmə, Uhgın tətəluə=pən rəhan nian mıtə e iətəmi kəti, kəni in tətəvıə təhmen e nikiti nati iətəm kəmarfei e nəmiəgəhian rəha iətəmimi u, kəni mətəuə e nəuan e nolian min rəha Uhgın. Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotair vi min motuva nenəti Uhgın min, ilah kəsotəkeikeian e nolian tərəh. † 3:10 1Jon 3:1,2; Jon 1:12 ‡ 3:10 1Jon 3:8 § 3:10 1Jon 2:9; 4:8 * 3:11 1Jon 2:7 † 3:11 Jon 13:34-35; 15:12; 1Jon 4:7,11,21; 2Jon 1:5 ‡ 3:12 Jen 4:8 § 3:12 Prov 29:10 * 3:13 Jon 15:18,19; 17:14 † 3:14 Jon 5:24 ‡ 3:14 1Jon 2:9 § 3:15 1Jon 2:9 * 3:15 Mat 5:21,22; Jon 8:44

nəkotəhrun məmә iətəm tətəhuamu itəmi, in təsosiən nəmiəgəhiən itulin.†

16 Kitah kotəhrun vivi məmә nolkeikeiən in tol lanu, mətəu-inu Iesu təmәfa rəhan nəmiəgəhiən o tah.‡ Kəni təhmen əmə lanəha, təuvir məmә kitah min kotəfən nəmiəgəhiən rəhatah o piatah min.§ 17 ? Nəmә iətəmi kəti rəhan natimnati tepət kəni pian kəti rəhan nati kəti tikə, mətəu in təsolkeikeiən məmә təhrun e pian,* məsolian nati agin lan, nolkeikeiən rəha Uhgın otəhro lanu matig e iətəmi u?† 18 Nənətik min, pəh kitah kəsotəniən nolkeikeiən e nohlitah əmə, mətəu okotol əpu nolkeikeiən pəhriən e nolian min rəhatah.‡ 19 Nolian min rəhatah kautəgətun məmә kitah nətəmimi rəha nıpəhriənian, kəni tol lanəha, nian okotəhtul e nəhmti Uhgın, kəni kəsotəginian. 20 Kəni nati əpnəpin nəmә kotətəu=pən e nikitah məmә okotos nalpinian o natimnati nəuvein, mətəu Uhgın in ilis tapirəkis nikitah, kəni in təhrun natimnati rəfin, kəni otəni məmә kitah kotəhruahru uə kəpə.

21 Piak min, nəmә kotətəu=pən e nikitah məmә okəsotosiən nalpinian, kitah okəsotəginian e nəhmti Uhgın,§ 22 kəni motos natimnati rəfin ohni iətəm kəutətapuəh=pən ohni,* mətəu inu kitah kautol nəuiən† kəni mautil nolian iətəm in tolkeikei.‡ 23 Konu nəghatian u rəhan tətəni məmә kotəkeikei motəhatətə e Nətin,§ Iesu Kristo,* kəni motolkeikei itah min, təhmen məmә inu in təməni kəm tah.† 24 Nətəmimi min u nətəm kautol nəuiən,‡ ilah kautəhtul=pən vivi lan,§ kəni in tətəhtul=pən vivi e lah. Kəni kitah kotəhrun məmә in tətətig e nikitah, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın iətəm in təmәfa, in tətəgətun kəm tah.*

4

Onəkakil meruh matig narmin min

1 Nənik min, nəmә iətəmimi kəti tətəni məmә Narmin rəha Uhgın tətətig lan, matol in tətəni pətigəm rəhan nəghatian, kəni təuvir pik məmә onəkoteruh vivi motakil matig məmә narmin əha tətətig lan, in rəha Uhgın pəhriən, uə səniəmә rəha Uhgın.* Kitah okotəkeikei moteh vivi mətəu-inu iəni eiua min tepət kinohiet rəkis məutəghati e nəhue niftəni.† 2 Tol lanəha, itəmah onəkotəhrun vivi məmә in Narmin Rəha Uhgın iətəm tətətig e iətəmimi kəti, inu, Narmin iətəm tətəni pətigəm məmә Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmә otahli=pa, kəni in təmuvə e nıpətin,‡ narmin əha in Narmin əhruahru rəha Uhgın.§* 3 Mətəu iətəmimi kəti iətəm təsəni pətigəmiən məmә Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmә otahli=pa, narmin rəha iətəmimi əha, səniəmә rəha Uhgın. Inəha, in narmin rəha tikimir rəha Kristo,†† iətəm nəmotətau rəkis məmә in otəpanuva, kəni rəueiu tinətətig rəkis e nəhue niftəni.§

† 3:15 Kəl 5:20,21 ‡ 3:16 Jon 10:11 § 3:16 Jon 15:13; 1Təs 2:8 * 3:17 Dut 15:7,8; Jem 2:15,16

† 3:17 1Jon 4:20 ‡ 3:18 Esik 33:31; Rom 12:9 § 3:21 Efas 3:12; 1Jon 5:14 * 3:22 Mat 7:7

† 3:22 Jon 14:15 ‡ 3:22 Hip 13:21 § 3:23 Jon 6:29 * 3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31 † 3:23

Jon 13:34 ‡ 3:24 1Jon 2:3 § 3:24 1Jon 2:6; 4:15 * 3:24 1Jon 4:13 * 4:1 Jer 29:8 † 4:1

Mat 7:15; 1Jon 2:18 ‡ 4:2 Jon 1:14; 1Jon 2:23 § 4:2 Jon təməni tol lanu mətəu-inu nətəmimi

nətəm kəməutohtəu=pən Nostisisim, nəgətunian rəhalah tətəni məmә Iesu, nıpətin pəhriən tikə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmi iətəmi kəti. Mətəu nıpəhriənian, nıpətin əha ikin. Nıpəhriənian, Iesu Kristo in iətəmimi pəhriən, kəni in min Uhgın pəhriən. * 4:2 1Kor 12:3 † 4:3 1Jon 2:22; 2Jon 1:7

‡ 4:3 E Inglis, kətəni məmә "antichrist," kəni nıpətin u məmә in tikimir rəha Kristo. § 4:3 1Jon 2:18

4 Kalkələh min, itəmah nətəmimi rəha Uhgın min, kəni nəmətəhgi rəkis iəni eiua min əha,* mətəu-inu Narmin iətəm tətətig e nikitəmah in tapirəkis narmin iətəm tətətig e nəhue niftəni u.† 5 İlah nətəmimi rəha nəhue niftəni u,‡ tol lanəha, nəghatən min rəhalah kəutəni, ilah rəha nəhue niftəni əmə, kəni nətəm kəutətəlig e lah, ilah min nətəmi rəha nəhue niftəni u. 6 Mətu itimah rəha Uhgın. Tol lanəha, nətəmimi nətəm kotəhrun Uhgın, ilah kotətəlig e timah. Mətu nətəmimi nətəm ilah səniəmə rəha Uhgın, ilah kəsotətəligən e təmah.§ Kəni tol lanəha rəueiu, kitah okotəhrun əhruahru nətəmimi nətəm Narmin rəha nıpəhriənən tətətig e lah,* mine nətəmimi nətəm narmin rəha neiuəən tətətig e lah.†

Nolkeikeian rəha Uhgın mine rəhatah

7 Nıkk min, pəh kitah kotəkeikei mautolkeikei itah min,‡ mətəu-inu nolkeikeian in tatsipən e Uhgın, kəni iətəm tatol nolkeikeian, in təmair vi min muva nati Uhgın kəti,§ kəni təhrun Uhgın.* 8 Mətu iətəmi u rəhan nolkeikeian tikə, in təruru Uhgın, mətəu-inu Uhgın in nəukəti nolkeikeian. 9 Uhgın təmol əpu rəhan nolkeikeian kəm tah lanu, məmə in təmahli=pa Nətin nəuan kətiəh əmə,† tuva e nəhue niftəni, məmə kitah okotos nəmiəgəhiən ohni.‡ 10 Nati u in nolkeikeian pəhriən, səniəmə kitah kəmotolkeikei Uhgın, mətu in təmolkeikei itah.§ Uhgın təmahli=pa Nətin tuva, kəni in təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhiən o rəhatah nolən tərəh min, məmə niəməha otəsol minian Uhgın.*

11 Piak min, Uhgın təmolkeikei pik itah lanu,† kəni tol lanu lan, kitah min okotəkeikei motol min nolkeikeian əha kəm tah min.‡ 12 İtəmi kəti təsehiən Uhgın nian kəti mine.§ Mətu nəmə kitah kotolkeikei itah min, kəni Uhgın tətig e nikitah, kəni nolkeikeian rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah.*

13 Kitah kotəhrun† məmə kitah kotatig lan, kəni in tətətig e tah, mətəu-inu tinəfa rəkis rəhan Narmin kəm tah.‡ 14 Kəni itimah iəmoteruh rəkis məutəni pətigəm§ məmə Tatə Uhgın in təmahli=pa Nətin məmə in İosmiəgəh rəha nəhue niftəni.* 15 İtəmimi iətəm tətəni pətigəm məmə İesu in Nəti Uhgın, kəni Uhgın tətətig lan, kəni in min tətətig=pən e Uhgın.† 16 Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nolkeikeian rəha Uhgın o tah, kəni məutarəriə lan.

Uhgın in nolkeikeian.‡ İtəmi tətətig e nolkeikeian, tətətig=pən e Uhgın, kəni Uhgın min tətətig lan.§ 17 Nian kəutatig lanəha e Uhgın, kəni nolkeikeian rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah,* məmə kitah kəsotəginian† e nian Uhgın otakil itəmi, mətəu-inu e nəhue niftəni u rəhatah nolən təhmen e Kristo. 18 İtəmi u tərıauah e nolkeikeian, ko təsəginian e Uhgın. Mətu-inu nolkeikeian pəhriən u, iətəm tinətəuə rəkis e nikitah, tətəhgi rəkis nəginian.‡ Nətəligən rəha nosiən nalpinien tatol itah kəutəgin, kəni nati u tətəgətun məmə rəhan nolkeikeian pəhriən təsəuə əhanəhiən e nikitah.

19 Kitah kotolkeikei itah min mine Uhgın mətəu-inu Uhgın təmaupən molkeikei itah. 20 Mətu nəmə iətəmi kəti təni məmə, “İəu iəkolkeikei Uhgın,”

* 4:4 Jon 16:33 † 4:4 2King 6:16; Rom 8:31 ‡ 4:5 Jon 15:19; 17:14,16 § 4:6 Jon 8:47 * 4:6 Jon 14:17 † 4:6 Mak 13:5 ‡ 4:7 1Jon 3:11 § 4:7 Jon 1:15 * 4:7 1Jon 2:4 † 4:9 Jon 1:18 ‡ 4:9 Jon 3:16,17; 1Jon 5:11 § 4:10 Rom 5:8,10 * 4:10 Rom 3:25 † 4:11 Jon 3:16 ‡ 4:11 Jon 15:12; 1Jon 3:11 § 4:12 Jon 1:18 * 4:12 1Jon 4:17; 2:5 † 4:13 1Jon 2:3 ‡ 4:13 1Jon 3:24 § 4:14 Jon 15:27 * 4:14 Luk 2:11; Jon 3:17 † 4:15 1Jon 3:24 ‡ 4:16 1Jon 4:8 § 4:16 1Jon 3:24 * 4:17 1Jon 4:12; 2:5 † 4:17 Efes 3:12 ‡ 4:18 Rom 8:15

mætəu tətəmæki əhanəh e pian u tətəhatətə min e Kristo, § in ieiua,* mætəu-inu iətəmi təsolkəikeiən pian u in tateh e nəhmtin, † ko təsolkəikeiən Uhgín, iətəm in təsehian. ‡ § 21 Kəni in təməfa rəhan nəghatian kəm tah məmə: iətəmiimi pəh tolkeikei Uhgín in otəkeikei molkeikei min pian.*

5

Kitah kautol win mətəu-inu kitah kəutəhatətə e Iesu

1 Iətəmiimi iətəm tətəhatətə* e Iesu məmə in Kristo iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa, iətəmi inu, in nəti Uhgín, † kəni iətəmiimi iətəm in tolkeikei Tatə Uhgín, in tolkeikei min nenətin min. ‡ 2 Kəni nəmə kətolkeikei Uhgín kəni mautil nəuian, § konu kitah kotəhrun məmə kətolkeikei min nenətin min.* 3 Mətəu-inu nəmə kətolkeikei Uhgín, nípətin u məmə, okotol nəuian. † Kəni rəhan nəghatian otəhmen e katipə iətəm təhvevig əmə. ‡ 4 Nətəmi min u ilah nenəti Uhgín min, § ilah kautol win e nolian min rəha nəhue niftəni. Konu nəhatətəian rəhatah in tətəfa nəsanəniən o nolian win e nolian min rəha nəhue niftəni. 5 ?Pəh min u ilah kəutəhtul əskasik motol win e nolian min rəha nəhue niftəni u? Ilah əmə əha, nətəm kəutəhatətə məmə Iesu in Nəti Uhgín.

Iəruəsan kisil kahlol əpu Iesu Kristo kəm tah

6 Iesu Kristo, in iətəmi u iətəm təmuva, kəni nəhu mine niran* katul əpu in kəm tah məmə in Nəti Uhgín. Səniəmə nəhu əmə iətəm tatol əpu in, mətəu nəhu mine niran. Narmin Rəha Uhgín in tətəruəsan nəghatian mił u rəha nəhu mine nira, mətəni pətigəm, kəni rəhan nəghatian in nípəhrəniən mətəu-inu Narmin Rəha Uhgín in nípəhrəniən. 7 Kəni nuhapuminiən kisil kəhləruəsan ilahal min. † 8 Ilahal u, Narmin Rəha Uhgín, mine nəhu, mine nira. Kəni ilahal u, kəhlegəhan lan mahlol əpu nəghatian rəhalahal min. 9 Nian min, kitah kautətə nəghatian min iətəm nətəmiimi kəutəni pətigəm, məutəhatətə e lah. ‡ Mətəu nian Uhgín tətəni pətigəm nati kəti, in iahgín tapirəkis, kəni kitah okotəhrun nəhatətə təhmin min e rəhan nəghatian, mətəu-inu in Uhgín, § kəni in tətəhtul pətigəm o Nətin.

10 Iətəmiimi iətəm tətəhatətə e Nəti Uhgín, in tətəni nípəhrəniən e nikin o nəghatian u rəha Uhgín. Mətəu iətəmiimi iətəm təshatətəian e nəghatian u rəha Uhgín, təhmen əmə məmə in tətəni məmə Uhgín in ieiua əmə,* mətəu-inu Uhgín təməhtul pətigəm o Nətin, məni pətigəm Nətin kəm in, mətəu in təsəniən nípəhrəniən lan. 11 Konu nəghatian iətəm Uhgín təməni pətigəm o Nətin, in tol lanu. Uhgín təməfən nəmiəgəhian itulin † kəm tah, konu nəmiəgəhian u, katos o Nətin. ‡ 12 Iətəm tatos Nəti Uhgín, in tatos nəmiəgəhian. Mətəu iətəm təsəsiən Nəti Uhgín, in təsəsiən nəmiəgəhian. §

Naunun nəghatian

§ 4:20 1Jon 2:9 * 4:20 1Jon 1:6; 2:4 † 4:20 1Jon 3:17 ‡ 4:20 Rəhatah nolian tətəgətun əhruahru nati nak tətətig e nikitah. Nəmə iətəmiimi kəti in tolkeikei pik Uhgín, nolkeikeian rəha Uhgín tatig e nikin, kəni ko in otolkeikei min nətəmiimi, kəni in otol nolian təuvir min əmə kəm lah. Mətəu nəmə kitah kəsotolkeikeian Uhgín, kəni ko kitah kəsotolkeikeian minian nətəmiimi. Kəni nəmə kitah kəsotolkeikeian nətəmiimi, tətəgətun məmə kəsotolkeikeian Uhgín § 4:20 1Jon 4:12; Jon 1:18 * 4:21 1Jon 2:7,9 * 5:1 Jon 3:15 † 5:1 Jon 1:13; 1Jon 2:22; 1Jon 2:23 ‡ 5:1 1Jon 2:23 § 5:2 1Jon 2:3 * 5:2 1Jon 3:14 † 5:3 Jon 14:15 ‡ 5:3 Mat 11:30 § 5:4 Jon 1:13 * 5:6 Jon 19:34,35 † 5:7 Jon 14:17 ‡ 5:9 Jon 5:33,34 § 5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 * 5:10 Jon 3:33; 1Jon 1:10 † 5:11 Mat 25:46 ‡ 5:11 Jon 1:4 § 5:12 Jon 3:15,16,36

¹³ Iätətei nəghatian min u kəm təmah nətəm nəutəhatətə e Nəti Uhgın, məmə onəkotəhrun məmə itəmah nəkotos nəmiəgəhian itulin.* ¹⁴ Pəh kəsotəginian,† mətəu kotəskasik o nətapuahian o nati kəti e nəhmti Uhgın. Nian okotətapuah o nati kəti kəm in iətəm təuvir e rəhan nətəligian, kəni kitah kotəhrun vivi məmə in otətəu rəhatah nəfakian.‡ ¹⁵ Kəni nəmə kotəhrun məmə in otətəu itah, kəni nati nak okoteasiə=pən ohni, kəni kinotəhrun rəkis məmə okotos.§

¹⁶ Nəmə kotəh piatah kəti tatol noliən tərəh, mətəu səniəmə noliən tərəh iətəm təhrun niti-pəniən e nimisian, ik onəkəfaki ohni, kəni Uhgın otəfən nəmiəgəhian kəm iətəmi u.* Mətəu noliən tərəh kəti əha ikin iətəm tatiti=pən iətəmi e nimisian,† kəni iəu iəsəniən məmə onəkotəfaki o nətəmi min iətəm kautol noliən əha.‡ § ¹⁷ Noliən tərəh min rəfin, ilah təfagə tərəh,* kəni mətəu təfagə tərəh min əha ikin iətəm kəsotiti-pəniən iətəmi e nimisian.†

¹⁸ Kitah kotəhrun məmə iətəm tətair e Uhgın‡ təsəkeikeian e təfagə tərəh, mətəu-inu Nəti Uhgın tətəskəlim-ərain vivi in, kəni iətəmi tərəh u Setən, təruru nekian.§ ¹⁹ Kitah kotəhrun məmə kitah nenəti Uhgın min,* mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni rəfin, ilah u kəutatig e nəhlmə Setən.† ²⁰ Kitah kotəhrun min məmə Nəti Uhgın təmuva kəni məfa neinatigian kəm tah,‡ məmə kitah okotəhrun in, u in niphərianian.§ Konu kitah kautəhtul=pən e Uhgın u in niphərianian, mətəu-inu kitah kautəhtul=pən e Nətin Iesu Kristo. In u, in Uhgın pəhrin, kəni in nəukəti nəmiəgəhian itulin.*

²¹ Nənətik min, otəgim rəkis e natimnati min iətəm okotos nimei Uhgın e nikitəmah.†‡

---

* **5:13** 1Jon 5:11 † **5:14** Efəs 3:12; 1Jon 3:21 ‡ **5:14** Mat 7:7 § **5:15** 1King 3:12 * **5:16** Jem 5:15 † **5:16** Hip 6:4-6; 10:26 ‡ **5:16** Jer 7:16; 14:11 § **5:16** E fes u, mine fes 17, Jon tətəghati e təfagə tərəh iətəm tatiti=pən itəmi e nimisian. Jon tətəghati e təfagə tərəh iətəm kətəuhlin nəmtəhtəmi o Kristo. Noliən tərəh əha, tətəgəhun məmə nətəmimi kautol ilah kəsotosən nəmiəgəhian itulin, konu nəuvetin min u məmə narmilah tinimis. Nati u inu, Jon tətəni əhagəhag kəm tah e 1Jon 5:12 mine 1Jon 3:14. E Mat 12:31-32 kitah kəutəfin nəuvetin min e nol təfagə u, nəni rahian Narmin Rəha Uhgın. * **5:17** 1Jon 3:4 † **5:17** 1Jon 5:16; 1Jon 2:1 ‡ **5:18** Jon 1:13 § **5:18** Jon 14:30 * **5:19** 1Jon 4:6 † **5:19** Jon 12:31; 14:30; 17:15 ‡ **5:20** Luk 24:45 § **5:20** Jon 17:3 * **5:20** 1Jon 5:11 † **5:21** 1Kor 10:14; 1Təs 1:9 ‡ **5:21** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, "onəgakim e narmin nati min." Mətəu Jon tətəghati e təfagə tərəh, məmə in təhmen e narmi nati. Nəmə kotolkeikei rəhatah təfagə tərəh, kəni in təhmen e narmi nati. In tatos nimei Uhgın e nikitah.

2 Jon

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Jon təmətēi Nəghatīən əkuəkīr rəha nauəuə u 2 Jon

?Pəh təmətēi nauəuə u? Aposil Jon təmətēi nauəuə u.

?Təmətēi tatuvən kəm pəh? Təmətēi tatuvən kəm pətan kəti rəha niməfaki. Mətəu nəmə təhro nəghatīən u “pətan,” nīpətin təni məmə niməfaki kəti. Kəni “nenətīn mīn,” ilah nətəmimi rəha niməfaki. Jon təmətēi nəghatīən mīn əha, təhmen e nəghatīən kəti tətəhluag. Təsəlkeikeiən məmə otəni pətīgəm nərgīn mətəu-inu, kol mətə nətəmimi nəuvein kotol nolīən tərāh e lah.

?Natīgīən təhro lanu nīan təmətēi? E nīan əha, nəgətun mīn tepət kəutaliuək e ikīn pīsīn pīsīn mīn. Nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatīən rəhalah kīnotəfən nauəniən kəm lah. Kəni motəfən ikīn mīn rəha napīliən, kəni məutasirū e lah. Mətəu nəgətun eiūə mīn kəutəhuvən əpnarīn mīn o niuvi rəkīsīən nətəmimi rəha niməfaki məmə okotəpəh nəghatīən pəhriən.

?Təmətēi nauəuə u o nak? Nīan nəgətun eiūə mīn kəutəhuvə, Jon təni məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e nəghatīən pəhriən rəha Ughīn, okotəkeikei motətipəsīg e nəgətun eiūə mīn əha, kəni motəpəh nolīən mīne nəgətunīən rəhalah, kəni məsotasirūiən e lah. Mətəu Jon tolkeikei məmə nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei motolkeikei nətəmimi pəhriən rəha niməfaki. Inu nəlpəkəuiən rəha Ughīn.

Nətuəuinīən

¹ Nauəuə u rəha eldə tatuvən kəm pətan Ughīn təmītəpīn* mīne nenətīn mīn. Nīpəhriənīən məmə iəkolkeikei pik itəmāh. Mətəu sənīəmə iəu pīsīn əmə iəkolkeikei itəmāh, mətəu nətəmimi mīn rəfīn u nətəm kotəhruən mīn nīpəhriənīən,† kotolkeikei itəmāh. ² Kəni iəkotolkeikei itəmāh, mətəu-inu o nīpəhriənīən iətəm tətātīg e nīkitah‡ kəni otātīg itulīn e nīkitah.

³ Pəh Tatə Ughīn mīne Nətīn Iesu Krīsto okuəfīnə rəhaləu nəuvīriən, mīne nəəkəhruinīən, mīne nəməlinuīən kəm təh nətəm kotəhtəu=pən suaru rəha nīpəhriənīən mīne nolkeikeiən.

Kitah okotəhtəupən nəghatīən pəhriən mīn

⁴ Nīkīk təmagīən asolī nīan iəmeruh nenətīm mīn nəuvein, kəni meruh məmə kəutaliuək e suaru rəha nīpəhriənīən,§ təhmen əmə məmə inu, Tatə Ughīn təmāni kəm təh məmə kotəkeikei motol. ⁵ Kəni rəueiū əha, nəuvīnīk, iəu iəsətēiən nəghatīən vi kəti kəm təmāh, mətəu in əmə u kīnotətəu rəkīs e nətuəuinīən.* Kəni iəkətapuəh məmə okotol əmə nolkeikeiən kəm təh mīn. ⁶ Kəni nolkeikeiən u, nīpətin u nolīən nəuiə Ughīn. Kəni in tətəni məmə kitah okotəkeikei motəhtəu=pən suaru rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə inu nəmotətəu e nətuəuinīən.

⁷ Mətəu-inu nəgətun eiūə mīn tepət kəutan e nəhue nīftəni.† Ilah kəsotəhatətəiən məmə Iesu in Krīsto iətəm Ughīn təmāni məmə otəhli=pa,‡ in təmuva iətəmimi pəhriən, e nīpətin pəhriən.§* Iətəmimi tol lanəha in

* **1:1** 1Pitə 5:13 † **1:1** Jon 8:32 ‡ **1:2** Jon 14:17 § **1:4** 3Jon 1:3,4 * **1:5** 1Jon 2:7 † **1:7** 1Jon 4:1 ‡ **1:7** 1Jon 2:22; 4:2,3 § **1:7** Jon təmāni tol lanu mətəu-inu nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən Nostīsīsīm, nəgətunīən rəhalah tətəni məmə Iesu, rəhan nīpətin pəhriən tīkə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmin iətəmimi kəti. Mətəu nīpəhriənīən, nīpətin əha ikīn. Nīpəhriənīən, Iesu Krīsto in iətəmimi pəhriən, kəni in Ughīn pəhriən e nīan kətīəh əmə. * **1:7** Jon 1:14

ieiuā kēni in tikimīr rēha Kristo.† 8 Tol lanēha, autētəu itəmāh mēmə nəsətəmkarəpənīən e nəua uək asoli rəhatah, pəh itəmāh onəkotos nətəouiən rəfīn lan.‡ 9 Nēmə iətəmi tətətəu=pən aru əmə nəgətuniən kəti rəhan e nəgətuniən rəha Kristo, kəni məsəkeikeiən e nəgətuniən rəha Kristo,§ nolīən rəhan tətəgətun mēmə Uhgīn təsatiɡiən e nīkin. Mətəu iətəmimi pəh iətəm tətatiɡ əskasik e nəgətuniən rəha Kristo, in tatos Tatə Uhgīn mīne Nətīn ilau pəti e nīkin.* 10 Nēmə iətəmi kəti tuva ohnik, kəni məsənīən nəgətuniən əhruahru rəha Kristo, nəsitiən in muvən imam ikin, məsənīən “təuvīr” kəm in.† 11 Mətəu-inu iətəmi tətəni “təuvīr” kəm in, tətəsīru lan matol suaru o rəhan nəgətuniən tərāh.‡

Naunun nəghatiən

12 Iatos nəghatiən tēpət mēmə iəkətei kəm təmāh, mətəu iəsolkēikeiən mēmə iəkətei e nīma nauəuə mīne pēn. Mətəu nīkik tətəhti pik mēmə iəkuva meruh itəmāh kəni məghati əhruahru kəm təmāh e nəhmtitəmāh, pəh nagīniən rəhatah otəriəuəh.§

13 Nenəti piām* nətəm Uhgīn təmitəpīn, ilah kətəni təuvīr kəm ik.

---

† 1:7 1Jon 2:18 ‡ 1:8 1Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26 § 1:9 Jon 8:31 * 1:9 1Jon 2:23 † 1:10 Rom 16:17 ‡ 1:11 1Tim 5:22 § 1:12 Jon 3:29 * 1:13 Pia pətan əha in nīməfaki kəti mīn, Jon in tətatiɡ ikin əha. Kəni nenəti piān u, ilah nīmənīn rəha nīməfaki əha.

3 Jon

Nauəuə iətəm tatol kisil lan iətəm Jon təmətei Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u 3 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Kaeəs u in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni in təhrun Jon.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nəgətun min rəha niməfaki kautəhuvən iki pisin pisin min, kəni məutəgətun. Nətəmimi nətəm kautətəu rəhalah nəgətunian kəutəfən nauənian kəm lah, kəni məutəfən ikin rəha napilian, kəni mətasiru e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? Kaeəs, in iətəmimi kəti iətəm tətəsirə e nəgətun min iətəm kəutaliuək iki pisin pisin min. Jon təmətəu nanusian kəti e noliən təuvir rəha Kaeəs, kəni Jon təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhan.

Nətuəuinian nəghatian

¹ Kaeəs, ik piak keikei kəti. Iəu, eldə* rəha niməfaki, iətətei nauəuə u kəm ik. Nipəhriənian u, məmə iəu iəkəkei pik ik.†

² Piak keikei, iəu inəhrun rəkis məmə nikim təsanən məuvir e nəhmti Uhgın, kəni iətəfaki məmə onəsimsian mətatig vivi əmə, kəni natigian rəfin rəham otəuvir. ³ Nikik təmagian pik nian iəmətəu piatah min nəuvein kəməhuva məutəni məmə nətəhtul əskasik o nipəhriənian, kəni mətəkeikei mətəliuək e nipəhriənian.‡ ⁴ Nian iətətəu məmə nenətik min kəutaliuək e nipəhriənian, kəni nikik tagian pik məriaüh mətapirəkis natimnati min rəfin.

Kaeəs təmol uək təuvir

⁵ Piak ruən, ik nətəhtul əskasik o nati nak iətəm ik natol kəm piatah min nətəm kautəhuvnə, nati əpnəpın məmə ilah nətəm iki pisin.§ ⁶ Ilah kəmotanus rəham nolkeikeian u ikinu e niməfaki. Ik nəmol təuvir kəm lah, masiru e lah. Kəni nian okautəhuvən e rəhalah suaru, təuvir məmə onəkəsiru e lah* e noliən iətəm Uhgın tolkeikei, ⁷ mətəu-inu ilah kəutaliuək o nəni pətigəmiən nəghatian rəha Iesu Kristo, kəni məsotosian nasiruan kəti o nətəm kəsotəfakian. ⁸ Tol lanəha, kəni kitah u, kotəkeikei mətasiru e nətəmi kotol lanəha, məmə kitah okotos nəhlmitah min kətiah o nəni pətigəmiən nipəhriənian.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iətətei nauəuə kəti kəm niməfaki rəham, mətəu Tiotrefes, in tolkeikei pik məmə otəfəri aru in, məmə in iətəmi asoli kəti, kəni in təsətəligian e timah. ¹⁰ Nəmə iəu iəkuvnə, kəni iəu oiəkanus əhruahru natimnati min nəuvein iətəm in tatol, mine nəni onəuənian nikəlitimah iətəm in tətəni. In səniəmə təsitiən əmə piatah min muvən iman ikin, mətəu tətəniəhu min nətəmi min u nətəm kotolkeikei məmə okotit piatah min məhuvən imalah ikin, kəni mətahli pətigəm ilah e niməfaki.

¹¹ Piak ruən, sosian o noliən tərəh rəha nətəmimi, tərəkin ik. Os əmə o iətəmimi iətəm rəhan noliən təuvir. Ətəlig-to lan məmə nətəmimi min u nətəm

* **1:1** 2Jon 1:1 † **1:1** Inu nauəuə rəha aposil Jon, mətəu in təsəni pətigəmiən in, mətəu təmətəhluəig lan, təhmen-pən əmə e noliən kətiah əmə iətəm in təmol e Nanusian Təuvir iətəm Jon Təmətei. ‡ **1:3**

2Jon 1:4 § **1:5** Rom 12:13; Hip 13:2 * **1:6** 1Kor 16:11; 2Kor 1:16

kautol tæuvir, tætgætun mæmæ ilah nenæti Uhgîn min,† mætæu nætæmimi min æha nætæm kautol tærah, tætgætun mæmæ ilah kotærruru Uhgîn. ¹² Mætæu Temetrius, nætæmimi ræfin kætæni-vivi in.‡ Kæni ræhan nolian min u nian ræfin kætætgætun min mæmæ tatitæu=pæn næghatiæn pæhriæn. Kæni itimah min iætæni pætigæm kæm nætæmimi mæmæ in iætæmi tæuvir, kæni nækotæhrun mæmæ itimah iætæni ni pæhriæn. §

Naunun næghatiæn

¹³ Iatos næghatiæn tepæt mæmæ oiækætei mæni=pinæ kæm ik, mætæu iæsolkeikeiæn mæmæ oiækætei e pen, ¹⁴ mætæu-inu nikik tæthti pik mæmæ otæsuvehian iækeruh ik, kæni kilau kuæghati æhruahru kæm lau min.

¹⁵ Iætæfaki mæmæ pæh Uhgîn otæfinæ kæm tæmah ræhan næmælinuian.*

Ik min næuvein kætæni=pinæ “tæuvir” kæm ik. Kæni onakæni=pæn “tæuvir” ræhatimah kæm piatah min næuvein ko ikin ko.

† 1:11 1Jon 2:29   ‡ 1:12 1Tim 3:7   § 1:12 Jon 19:35; 21:24   * 1:15 Rom 1:7; Efæs 6:23

Jut

Nauəuə iətəm Jut təmətēi

Nəghatīən əkuəkīr rəha nauəuə u Jut

?Pəh təmətēi nauəuə u? Jut təmətēi nauəuə u. In pia Jemis mine Iesu. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Jut təmos nauəuə rəha 2 Pitə, kəni mafin nian in təmətēi nauəuə u rəhan.

?Təmətēi tatuvən kəm pəh? Kitah kotəruru əhruahru məmə Jut təmətēi nauəuə u tatuvən kəm pəh. Nəmə təhro təmətēi tatuvən kəm nətəm İsrəl nətəm kəutəni nīpəhrīənīən e Iesu Kristo.

?Natīgīən təhro lanu nian təmətēi? E nian əha, nəgətun eiua mīn nəuvein kəməhuvən motaliuək iki pisin pisin mīn, məutəgətun nətəmimi. Mətəu ilah kəməutəgətun rah ilah, məutəni məmə təuvīr əmə məmə nətəmimi rəha nīməfaki kautol noliən tərəh əpnəpīn mīn. İlah kəutəni məmə təuvīr əmə o noliən lanəha, mətəu-inu nəuvīrīən rəha Uhgīn in iahgīn, kəni ko təsoliən nalpīnīən kəm lah.

?Təmətēi nauəuə u o nak? Jut tolkeikei məmə iəfaki mīn ikīn mīn rəfin okotətəu məmə nəghatīən rəha nəgətun eiua mīn in tərəh, kəni in neiuəiən əmə. Kəni tolkeikei məmə nīməfaki otəhtul əskasik e nəghatīən iətəm in nīpəhrīənīən.

Jut təməni təuvīr kəm lah

¹ İəu Jut, slef rəha Iesu Kristo, kəni iəu pia Jemis, iətəni təuvīr kəm təmah u Uhgīn təmauin e təmah. Uhgīn Tatə tolkeikei pik itəmah, kəni Iesu Kristo taskəlīm vivi itəmah.

² Pəh nasəkəhruiñiən, mine nəməlinuiən, mine nolkeikeiən rəha Uhgīn otəri məriauəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Noliən mīn rəha nətəm kəutəuhlin nəmtahlah e Uhgīn

(2Pitə 2:1-17)

³ İəu mīn nəuvein, əupən, iəmolkeikei pik məmə iəkətēi nauəuə u tuvnə o təmah o nəghatīən e suaru iətəm Uhgīn tatos o nosmiəgəhiən itah. Mətəu rəueiu, iətətəu məmə iəkəkeikei mətēi nəghatīən u tuvnə o təmah məmə iəkol əskasik nikitəmah məmə onəkotəluagin əskasik o naskəlīmīən nəghatīən pəhrīən rəha nəhatətəiən rəhatah. Uhgīn təmələhu=pən nəghatīən u e nəhlmi iəfaki mīn e nian kətīəh əmə, kəni ko təsəuhliniən. ⁴ İatəni lanu mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəməhuva oneuən e nikitəmah. Kəmətēi əupən agin məmə ilah okotos nalpīnīən. İlah kəutəhti nəuia Uhgīn, kəni məutəuhlin nəghatīən pəhrīən rəha nəhatətəiən rəhatah məutəni məmə təteğəhan e nakləhiən e pətan mine noliən əhmen mīn lanu nəuvein. Kəni kəmotəuhlin nəmtahlah e Iesu Kristo iətəm in pisin əmə in Kig mine İərmənīg rəhatah.

⁵ Nəghatīən u, nəkotəhrun rəkis ilah rəfin, mətəu iəkolkeikei məmə iəkəni misimaru mīn kəm təmah məmə İərmənīg təmosmiəgəh rəhan nətəmimi mohiet İjip, mətəu uərisig təmərəkīn ilah u nətəm kəsotəhatətəiən lan. ⁶ Kəni otətəlig-to e nagelo mīn nətəm kəmotəmkarəpən e nəpətīən rəhalah, mətəu kəmotəpəh ikīn əhruahru rəhalah. Uhgīn təmalis ilah e sen iətəm ko təsītəgītīən nian kətī, kəni məhtipəsīg e lah e napinəpuən mətəuarus=pa Nian Asoli iətəm okakil ilah lan, kəni mīl nalpīnīən kəm lah. ⁷ Kəni təhmen əmə

e Sotəm mine Kəmorə mine taun min titəlau e lau. Nətəmimi ikin min əha kəmotəpəh nolian əhruahru mautəhuvən e nolian rəha naklahian e pətan min nolian rəha təmol nəlpinian kəm lah min mine nīpətan kəutit aru ilah min. Kəni Uhgīn tənol nalpinian kəm lah e nigəm iətəm ko təsəpisiən nian kəti mine, məmə nətəmimi okoteruh nəua nolian tərəh min əha kəni məutəgin e nalpinian rəha Uhgīn.

⁸ Nati əpnəpin nətəmimi min əha kotəhrun natimnati min əha, mətəu e nolian kətiəh əmə, ilah kəutəni məmə kəmoteruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən iətəm təmegəhan e nolian tərəh min rəhalah, kəni tol lanəha kotəni məmə təuvir əmə məmə kəutol nolian tərəh e nīpətilah mautəhuvən əmə lanəha, kəni kəutəpəh narmənigiən min rəfin, kəni kəutəni rah nagelo min u ilah ilis pik. ⁹ Mətəu Maikil, nati əpnəpin in iətəmi asoli rəha nagelo min, təməsolian lanəha nian in mine Setən kəmatuorgəhu o nīpəti Mosis. Təməsahian Setən məsətu-pəniən nəghatiən kəti lan, mətəu təməni əmə məmə, “! Pəh İərmənig otəni rəham nalpinian!” ¹⁰ Mətəu nətəmi min əha kəutəni rah nətəmimi nətəm kotəruru. Kəni e nolian rəha nati miəgəh min, ilah kəutol natimnati min iətəm nīpətilah tolkeikei məmə okotol, kəni nolian əha tətərakin ilah.

¹¹ !Kəsi, nərahian asoli o lah! İlah kəutohtəu=pən suaru iətəm nəti Atəm u Ken təmitəu=pən. Kəni ilah kinotəfən rəfin nikilah e nolian tərəh iətəm Paləm təmol əupən mətəu-inu in tolkeikei pik məni. Kəni ilah kəmotol nolian rəha Kora məutəhti nəuia nətəmi asoli min, kəni e nolian əmə əha iətəm Uhgīn tətəmərakin Kora mine rəhan min, Uhgīn otərakin ilah.

¹² Nian nautol lafet təuvir min mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei itəmah min, kəni ilah kəhuva mətəuən pik əpnəpin əmə itəmah min ilah, nikilah təsəhtiən nətəmimi nəuvein, mətəu ilah kotəhmen e nīmas kəti əpəha ihluə iətəm tətəhluaig iətəm negəu təhrun nələs pikinian kəni məhapu. İlah nətəm kəsoteruhian sipsip min, mətəu kəutun pik əmə sipsip min. İlah kotəhmen e nimali nəpuə iətəm nīmətəgi təmələs muva, mətəu ko nuhuan təsəfuvian. İlah kotəhmen e nigī min iətəm tīnuva e nian əhruahru rəhalah məmə okotəuə, mətəu kəsotəuəian, kəni in təhmen əmə məmə kəməhmis, kəni nətəmimi kotiuvī-pəri ilah kəni kohmis əgin. ¹³ Peau-peau ləuantəhi kəutorasilig məutəruən əpnəpin əmə, kəni kitah rəfin kəuteruh əmə. Kəni təhmen əmə, kəuteruh nəulisian rəha nətəmimi əha nətəm kəutol pətigəm əmə nolian tərəh e rəhalah nəmiəgəhian. İlah kotəhmen e məhau min iətəm kəmotəmkarəpən e suaru rəhalah. Tol lanəha, Uhgīn tətəskəlīm imalah ikin əpəha e napinəpuian iətəm nəhəgəhəgin tikə əgin ikin.

¹⁴ Suah u İnok u əupən, in nəuaniləuis iətəm tatol səpin lan e nəuaniləuis min rəha Atəm, təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgīn iətəm təməfən kəm in məmə, “Oteruh-to, İərmənig tətuva ilah rəhan min nagelo min təusin təusin min tətəpəhriən, ¹⁵ tətuva məmə otakil nətəmimi rəfin, kəni otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmimi rəfin min u nətəm kəutəhti nəuiən. In otol nalpinian mətəu-inu kəmotol nərahian tərəh min e nolian tərəh pik, kəni nol təfəgə min əha kəmotəraki e nəghatiən min iətəm tərəh kəm Uhgīn.”

¹⁶ Nian rəfin, nətəmimi min əha kəməutəghati-əghati kəm lah min məmə nikilah təsəgəniən o natimnati, kəni məutəni rah natimnati rəfin. İlah kəutətəu=pən aru nətəligiən tərəh e nikilah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol, kəni məutəghati əuvsan e lah min, kəni kəutəghati e nəghatiən tətəhian məmə okotol nətəmimi okotohtəu=pən rəhalah nətəligiən.

Nəghatiən o nəhgi-pəriən ilah

¹⁷ Mətəu rəhak min nətəmimi, nikitəmah tətəhti nati nak aposil min rəha rəhatah İərmənig İesu Krısto kəmotəni aupən, məmə otuva. ¹⁸ Kəmotəni kəm təmah məmə, “E nian iətəm naunun nian tətəuva iuəkır; nətəmimi nətəm kəutəghati əvsan məutəni rah natimnati rəfin, ilah okotohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən tərəh e nıkilah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol.”

¹⁹ Inu nətəmimi nətəm kəutəhapu itəmah. İlah kəutohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən rəha nəhue nıftəni, kəni Narmin Rəha Uhgın tikə e lah.

²⁰ Mətəu itəmah, rəhak min nətəmimi, otol itəmah motəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən iətəm təhruahru vivi, iətəm təmsipən o Uhgın. Kəni otəghati kəm Uhgın e Narmin Rəhan. ²¹ Kəni motos nolkeikeiən rəha Uhgın tətətig o təmah nian nəutəhtahnin nasəkəhruiniən rəha İərmənig İesu Krısto məmə in otos itəmah nəkəhuvən e nəmiəgəhiən itulin.

²² Onəkotasəkəhruin nətəmimi min u nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasik pikian motəruru nəgətuniən nak in nıpəhriəniən. ²³ Motəmkirəkis uəhai nətəm kəutətig iuəkır o nıgəm asoli motosmiəgəh ilah. Otasəkəhruin nəuvein min, mətəu nəkotəgin pik e nolıən tərəh min rəhalah, iətəm kəutol nəmiəgəhiən rəhalah rəfin tamikmik. Autətəu itəmah məmə nolıən tərəh rəhalah otəsekiən nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Nəfakiən o nəni-viviən Uhgın

²⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın iətəm in təhrun naskəlimiən itəmah məmə onəsotəmeiən, kəni təhrun nolıən itəmah məmə nimei təfagə tərəh tikə agin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, nian otos itəmah nəkəhuvən e nəhagəhagiən rəha nəhmtin, kəni nikitəmah otəgiən pik agin ikin əha. ²⁵ Uhgın kətiəh əmə, kəni in İosmiəgəh rəhatah. Kəni İesu Krısto rəhatah İərmənig in suaru rəhan o nosmiəgəhiən itah. Pəh kotəni məmə nəni-viviən, mine nepətiən, mine nəsanəniən, mine narmənigiən rəfin agin, in rəha Uhgın, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu, matuvən naunun tikə. !Əuəh!

Nəhan-əhanian Nəhan-əhanian natimnati kəm Jon Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Nəhan-əhanian

?Pəh təmətəi nauəuə u? İətəmi kəti nərğin u Jon təmətəi nauəuə u. Məta suah u inu in aposil Jon, uə məta Jon pisin kəti təmətəi. Kəsotəhrun vivian.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? In təmətəi nauəuə u tatuvən kəm niməfaki səpin, ilah kəutatig e nitəni min ikin Esia, (rəueiu, kətəni ikinu məmə Wes Teki – Western Turkey), mine matuvən min kəm niməfaki min ikin min rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Nian u iətəm təmətəi nauəuə lan, kəpmən rəha Rom təməni məmə nətəmimi okotəkeikei motəfaki kəm iətəmi asoli rəha kəpmən təhmen əmə məmə in uhğin rəhalah. Mətəu nətəmimi rəha niməfaki kəmotəni məmə iətəmimi kətiəh əmə in ilis agin, iətəmimi u in İesu Kristo. In əmə u, in İərməniğ. Kəni kəutəni məmə okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom. Tol lanəha, kəpmən rəha Rom tinol nərahian kəm nəfaki min. Kəmotahlipən Jon tuvən isəu e nitəni kəti u, kətəni məmə Patmos, məmə otətətig pisin əmə. Uhğin təfən nəməhlairian təuvir agin kəti kəm Jon məmə oteruh İesu Kristo əpəha e nəgəu e neai. Kəni in mafu min natimnati iətəm otəpanuva, təhmen əmə məmə inu: nolian iətəm Uhğin otol win e Setən mine rəhan min nətəmimi e nəluaginian; mine nolian rəha Uhğin o nakilian nətəmimi e naunun nian.

?Təmətəi nauəuə u o nak? In təmətəi nauəuə u məmə otol əpu məmə İesu Kristo in İərməniğ, konu məgəturən rəhan nəsanəniən. Kəni in tolkeikei məmə otəni kəm nəfaki min məmə okotəhtul əskasik nəmə nian iəkis min okəhuva, konu ilah okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom məmə in Uhğin. Otəsuvəhian konu Setən otol nərahian kəm nəfaki min mətəu ilah okotəkeikei motəhtul əskasik, kəni in tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min mine nətəmimi u ilah kəutatig e nian iəkis min u rəueiu. Nian İesu Kristo otitəligipə min, kəni in otəfəri ilah, mol nəlpinian kəm rəhan tikimər min.

Nəghatian min mine nətəligian min tepət kəutəfin e nauəuə u Nəhan-əhanian kəutsipən e nauəuə min u rəha Oltestimin: İsikial, Daniəl, Aiseə, mine Jerimaiə.

?Okəfin əhro nauəuə u? Nauəuə u, in tol pisin e nauəuə min e Niutestimin mətəu-inu İesu təməgəturən natimnati tepət e Jon u kotol pisin agin. Tol lanəha, in otəkeikei mos narmı nati kəti məghati lan. Nəghatian min u ilah nıpətəlah tətig, təhmen e nəghatian əuhlin. Konu, nian kitah kotəfin nauəuə u, koteruh nəghatian əuhlin min u, təuvir məmə kitah kotətəlig e nıpətəlah min kətiəh kətiəh. Təuvir məmə kotəfin futnot ko ləhtəni e nimali nauəuə o nəhrinian məmə narmı nati min nıpəti lah təni məmə nak. Kəni kotəkeikei motəupən motətəlig e nıpəti nəghatian min u Kristin min e nian əha kəmotəhrun vıvi.

Nauəuə u səniəmə in təhmen e suaru kəti uə kalendə, məmə kotəhrun neruhian məmə nati nak otuva e nu nak, konu nati nak min otuva e nu təm tətəva, mətəva mətəuarus nian İesu otuva min lan. Mətəu e nauəuə u, kotəhrun neruhian nəukəti nətəligian asoli tol lanu lan:

- Uhğin in ilis in tepət pik mine nəsanəniən rəhan tepət, mine rəhan nətəligian təuvir e natimnati min rəfin;
- Setən in tatol nəhməian asoli e nəhue niftəni;
- Kristin min okotəkeikei motəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian məmə okəsotəginian, nati əpnəpin ilah kəutatig e nian rəha nərahian;

- otəsuvəhiən Uhgın otələs iahu Setən kəni məfən nalpiniən kəm Setən mine iərmis min rəhan;
- e Nian Uərisig, Uhgın o tol nalpiniən kəm nətəmimi min kəsotəhatətəiən e Iesu;
- Iesu Kristo otarməniḡ e natimnati min rəfin;
- Iesu otos nətəmimi rəhan məhuvən məutatig e neai, ikin tətətiḡ ikin.

Nətuəuiniən nəghatiən

¹ Nauəuə u, in tətəḡhati e natimnati min iətəm Iesu Kristo təmol əpu.* Natimnati min u, Uhgın təməfən kəm Iesu, məmə in otəḡətun kəm rəhan noləək min natimnati iətəm otəsuvəhiən təkeiki muva. Kristo təməhli=pən rəhan kəti əgelo tuva, kəni məḡətun natimnati min u kəm rəhan ioluək, Jon. ² Jon təməhtul pətigəm o nəni əhruahruian natimnati rəfin iətəm in təmeruh, kəni mətei rəkis ilah e nauəuə u. Natimnati min u iətəm in təmeruh, in nəghatiən rəha Uhgın mine nəni pətigəmiən rəha Iesu Kristo. ³ Iətəmi u iətəm tətəfin pətigəm nəghatiən min u, iətəm Uhgın təməfa, in otətiḡ e nəuviriən pəhriən. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutətəu kəni mautos e nīkilah kəni mautil, okotətiḡ min e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian rəha natimnati min u nauəuə u tətəḡhati e lah, tinuva iuəkir aḡin.

Jon təmətei nauəuə kəm niməfaki min ilah səpin

⁴ Iəu Jon, iətəhli=pinə nauəuə u tatuvnə kəm niməfaki min ilah səpin əpəha e nītəni Eslə.

Pəh Uhgın u iətəm tətətiḡ u rəueiu, təmətətiḡ itulin, kəni otəpanətiḡ itulin min, in otəfinə rəhan nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah. Kəni pəh nərmin ilah səpin† iətəm kəutətiḡ əupən e jəə rəha kig, ilah min okotol lanko e təmah. ⁵ Kəni Iesu Kristo min, in otəfinə min lanko kəm təmah. Kristo ko təməhtul pətigəm əskasik o nīpəhriənian, konu inəha, in iətəmimi iətəm in təmaupən məmiəḡəh itulin e nīmisiən,‡ kəni in tətərməniḡ e kig min rəha nītəni min.§

Pəh nəni-viviən tuvən o Iesu Kristo u, in təmolkeikei itah, kəni niran təməiəh məmə otitis itah e nolian rəha təfəḡə tərəh. ⁶ In Kig rəhatah, kəni təmol məmə kitah kotətiḡ aḡḡəl rəhan narməniḡiən, kəni mol itah kəhuva pris min rəha Uhgın rəhan, kəutil uək rəha Tatə rəhan. !Pəh nəni-viviən o rəhan nəpətiən mine nəsanəniən tuvən o Iesu Kristo, naunun tikə! !Pəh in otərməniḡ itulin! Pəh otol lanu lan. Əuəh. Amen.

⁷ !Oteruh-to! In tətəva e nəpuə, * kəni nətəmimi rəfin okotəsəl=pən moteruh e nəhmtilah əhruahru, kəni nətəmi min əupən u kəmotəni məmə okəu, okoteruh min, kəni nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin e nītəni min, nīkilah otəhmə, motəsək əfəməh mətəu-inu kəmotafu.†

In otəkeikei mol lanu lan. !Əuəh! !Amen!

* **1:1** “Təmol əpu,” nīpətin u, məmə tətəḡətun nati kəti iətəm əupən, nīpətin tətəhluaiḡ. E Bislama, kətəni məmə, “rivilem” uə “soem.” † **1:4** Nərmin ilah səpin iətəm kəutətiḡ əupən e rəhan tron, (Nəh 3:1; 4:4; 5:6), nəmə təhro in suaru rəha nəniən Nərmin Rəha Uhgın; mətəu nəmə təhro ilah nəḡelo səpin u kotəsənən (Nəh 1:20; 8:2) iətəm kəutətiḡ əupən e tron. Nəmpə səpin u, kəməh kau fifti-fo e nauəuə u Nəhan-əhaniən. E Nauəuə Rəha Uhgın, nian nəuvein tətəni “ilah səpin” mətəu nīpətin məmə ilah rəfin aḡin. ‡ **1:5** Kol 1:18; Sam 89:27 § **1:5** Sam 89:27; Nəh 17:14; 19:16 * **1:7** Dan 7:13; Uək 1:9 † **1:7** Sek 12:10

⁸ İərməniğ Uhgın tətəni məmə, “İəu Nəukətın mine Naunun. † İəu u iətatig rəueiu, kəni iəmətatig itulin, kəni iəpənətatig itulin min, kəni iəu u, Nahgik Təpət PİK Agin.”

Jon təmeruh Nəti İətəmi

⁹ İəu Jon, piatəmah u, iətəm kitah kautos pəti nəhlmitah min kətiəh e İesu o nahməiən, mine natigian e narməniğian rəhan, mine nəhtul əskasikian e nian rəha nahməiən. Kəməraki=pən lak e nitəni u Patmos, § mətəu-inu iətəni pətigəm nəghatiən min u iətəm Uhgın təməfa, kəni mətəhtul pətigəm o İesu. ¹⁰ In Nian rəha İərməniğ rəhatah, * kəni iəməriauəh e Narmin Rəha Uhgın, u rəhan nəsanəniən təmol kəm iəu, kəni iəkətəu nəuiən asoli kəti e nəmtahk, təhmen əmə e təui, ¹¹ kəni nəuiən u tətəni məmə, “Ətei rəkis e nauəuə natimnati min rəfin iətəm nateruh, kəni mahli=pən kəm niməfaki səpin. Nauəuə min u okəhuvən kəm Efəsis, kəni Smanə, kəni Perkaməm, kəni Tuatirə, mine Satis, mine Filtelfia, mine Laotisia.”

¹² Kəni əmeiko, iəkeirair məmə iəkeruh-to, məmə pəh tətəghati kəm iəu. Kəni nian iəmeirair, mafu nati kətətu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, ¹³ kəni e nəlugi nati kətəharu-pəri lait min u lan, mafu suah kəti təhmen e Nəti İətəmi, † rəhan napən təfəməh u təfəməh pəhriən. Kəni kəməlis mankilahan e kətəuti, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. † ¹⁴ Rəhn-kəpə mine nəuanun tərueən tərueən təhmen e nəuəui nitəhi, § * kəni nəhmtin təhmen e nəmnamı niğəm. † ¹⁵ Nəhlkin təhmen e prons, ‡ iətəm kəmuvan e niğəm məmə otaiah rəkis e namrəiən, mafəl iətəm təuvir, kəni uərisig ko, kərəpei məmə o təuvir mətəraip-oraip. Kəni nəuiən iahgin təhmen e nitəhi asoli kəti tatitəgit e nimas; ¹⁶ In tatos məhau ilah səpin e nəhlmin maru, konu nau kəti rəha nəluəğiniən in tasilə e nikalin pəti mil, § tatsipən e niyəğnəuan, kəni iətəmi u təhəğəhag mətəsiə, təhmen e miğigar əpə e nərauiə.

¹⁷ Nian iəmafə iətəmi əha, iəmeiəui morin iəu əha e nəhlkin, təhmen əmə məmə iəmimis. * Mətu in təmə=pə mek iəu e rəhan maru kəni məni məmə, “Səğiniən. İəu u, iəu iəmaupən matig, kəni iəu matol naunun əgin. ¹⁸ İəu u, İətəm Tətəmiəğəh. † !İəmimis əupən, kəni mətəu eruh-to, iətəmiəğəh itulin! Kəni iəu iatos ki rəha Nimişian mine ki rəha Nəuan=pən. ‡

¹⁹ “Tol lanəha, ətei rəkis nati nak iətəm nateruh, inu natimnati min rəha rəueiu, mine natimnati nəuvein min iətəm tətəva. ²⁰ Mətəu iəkuəhpik e niyəti nati təməhluəig, u məhau min ilah səpin iətəm nəmeruh iatos e nəhlmək maru, mine nati kətəharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. Məhau min u ilah səpin, niyətin u nagelo min rəha niməfaki səpin. Konu nati kətəharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e kol, niyətin u, niməfaki min u ilah səpin.

‡ **1:8** Nəghatiən əhruahru u rəha İesu tətəni məmə, “İəu u, Alfə mine Oməkə.” Alfə u, in letə tətəhtul əupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə u, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. § **1:9** Nitani u Patmos, in ailən kəti isəu əgin o ima Jon. * **1:10** Nian rəha İərməniğ u, in Sante. † **1:13** Kitah kəuteruh nərgin u “Nəti İətəmi” e nauəuə rəha Daniel (Dan 7:13), mine e nauəuə min rəha Matiu, Mak, Luk, Jon, Uək mine Ol Sam. ‡ **1:13** Napən əha kətəni, in napən rəha pris asoli əgin. İesu in rəhatah pris asoli əgin. § **1:14** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “in tərueən tərueən təhmen e sno.” * **1:14** Dan 7:9 † **1:14** Esik 1:28 ‡ **1:15** Prons, in aiən kəti, kalə rəhan təhmen e kol. § **1:16** Hip 4:12; Jon 12:48 * **1:17** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 † **1:18** Sam 42:2 ‡ **1:18** “İəu iatos ki rəha Nimişian mine ki rəha Nəuan=pən,” niyətin u məmə iatos nəpətiən o nəhtipəsiğian mine nərəhiən e ket rəha İma Nətəm Kəməhmis İkin, kəni mol nətəmi kəməhmis ilah kətəmiəğəh min.

2

*Nəghatiən təmuvən
kəm nəfaki min ikin Efəsis*

¹ “Ətei nauəuə u kəti tuvən o agelo* rəha niməfaki e taun Efəsis, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm tatos məhau səpin e nəhlmin maru† kəni matalıuək e nəlugin e nati kətaharu-pəri lait lan,‡ u iətəm kəmol e aien u kol tətoraip-oraip, kəni ilah səpin.

² İəu iəkəhrun rəhatəmah nolian min. İəkəhrun nalkut pikian o uək min rəhatəmah, kəni məhrun min məmə nautəhtul əskasik. İəkəhrun məmə itəmah nəsotagianiən o nətəm kautol nolian tərəh. Nəmotakil nətəmimi min u nətəm ilah kətəni məmə ilah aposil min, mətəu səniəmə ilah aposil pəhrin min, kəni nəmoteruh rəkis məmə ilah neiuə min. ³ İəkəhrun min məmə itəmah nautos nətəligian əfəməh. Nərahian təmələs pau itəmah, mətəu nautəhtul əskasik o nərgək, məsotəpəouiən.

⁴ Mətəu iateh nipeğnəmtin kəti əha ikin nəmotol, təsəhmenian e nəhmtək. Nəmotəpəh nolkeikeian§ əupən rəhatəmah. ⁵ Nikiətəmah təhti-to nolkeikeian iətəm nəməutətig lan əupən. Otəuhlin itəmah, kəni motol natimnati min u nəmautol əupən. Nəmə nəsotolian, kəni iəkuva, mələs rəkis rəhatəmah nati kətaharu-pəri lait lan e nimein. ⁶ Mətəu nati kətiəh əha ikin, nautol təuvir. İtəmah nəkotəməki e nolian tərəh min rəha nətəmimi rəha Nikoləs,* təhmen əmə lak, təhmen mə inu iatol mine.

⁷ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min. İətəm otol win e nəluagianiən u, iəu iatəgəhan lan məmə in otun nəuanigi rəha nəmiəgəhian iətəm tətəviə e nasumian rəha Uhgın.”†

*Nəghatiən təmuvən
kəm nəfaki min ikin Smanə*

⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Smanə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm təmaupən matig, kəni in otol naunun agin. In təmimis kəni məmiəgəh min,‡ kəni in tətəni məmə,

⁹ Nətəm Smanə, iəkəhrun rəhatəmah nəhməin. İəkəhrun məmə itəmah nanrah min, mətəu səniəmə mənrah min pəhrin. ! İtəmah, rəhatəmah nautə tətə agin! İəkəhrun məmə neiuə min nəuvein nətəm kautəni nəghatiən mautəuvlək e təmah lan, məutəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə.§ Rəhalah nimə rəha nuhapuminiən in nuhapuminiən rəha Setən əmə.* ¹⁰ Sotəgianiən e nəhməian min iətəm otəsuvəhian kəhuva e təmah. İtəni=pinə kəm təmah, məmə Setən otəpanəmki=pən itəmah nəuvein e kaləpus məmə otek askəuvin nəhatətəian rəhatəmah, kəni itəmah

* 2:1 Nian iətəmi u tətəni “agelo,” nəmə təhro tətəghati e agelo pəhrin, uə nəmə təhro tətəghati e pastə rəha niməfaki. † 2:1 Nəh 1:16 ‡ 2:1 Nəh 1:12-13 § 2:4 Jon 13:35; Jer 2:2-5 * 2:6 Nətəmimi rəha Nikoləs min əha, kitah kəsotəhrun vivian natimnati tətə e lah uə rəhalah iətəmi asoli. İlah nətəmimi nəuvein rəha niməfaki, mətəu ilah kautəni məmə kəhrun nəfakian kəm narmi nati min, konu kəhrun nit əpnəpiniən itəmi. İlah kautəni məmə nolian min əha, təsəəkiniən narmitəmi. † 2:7 Jen 2:9; 3:22-24; Luk 23:43; Rom 5:12,18; 6:23; Nəh 22:2 ‡ 2:8 Nəh 1:17-18 § 2:9 ?Nəghatiən u, “məutəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə,” nipeğin nak? In tətəghati əhruahru nətəmi min u nəuaniləuis rəha İsrəl. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm İsrəl pəhrin, nipeğin u məmə nətəmimi pəhrin rəha Uhgın, inu, nətəmi kəutəfaki kəm in, mətəu səniəmə “nəuaniləuis min rəfin rəha İsrəl” u ilah nətəmimi min əhruahru rəha Uhgın. (Kəl 6:15-16). * 2:9 Jon 8:33-47

onəkotatig e nahməian o nian ilah ten.[†] Otəhtul əskasik, nati əpnəpin nəmə itəmah nəuvein okohmis, kəni iəu iəkəfinə rəhatəmah nətəouiən, təhmen=pən əmə məmə kətəfəfau=pən e nati kəti e rəhn-kapə iətəm təmol win e nəuiən, kəni rəhatəmah nətəouiən in nəmiəgəhian itulin.

¹¹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Uhgün tətəni=pinə kəm niməfaki min. Nətəmini okotol win e nəluaginian u, nian nimisian tisimaru min muva, ko kəsəhmis minian. İnəha, okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, inu nimisian tatol kəiu.”[‡]

Nəghatian təmuvən kəm niməfaki min ikin Perkaməm

¹² Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Perkaməm, məni=pən məmə,

Nəghatian u rəhan, iətəm tatos nau rəha nəluaginian kəti iətəm tasilə e nəven pəti mil. §

¹³ İəkəhrun ikin nəutatig ikin. İkin əha, Setən tətəharəg, mətərməniğ ikin.* Mətəu itəmah nəutəhtul iəkis ohniəu. Nəməsotəuhlinian rəhatəmah nəhatətəian lak. İmatəmah Setən tətətatig ikin, kəni kəməhamu rəhak iətəmini Antipas, iətəm təməhtul əskasik o nəni pətigəmiən iəu. Nati əpnəpin məmə nian əha təmiəkis pau o təmah, mətəu itəmah nəmətəhatətə əskasik lak.

¹⁴ Mətəu in əmə ko, iatəh nipeğnəmtin min nəuvein iətəm itəmah nəutol iətəm təsəhrəuhruiən e nəhmtək. İtəmah nəuvein u ko ikin ko, nəutəgətun nətəmini ko ikin ko məmə okotos nəgətunian rəha Paləm. Paləm u, in təmol suaru kəm Kig Palək məmə in otəfən-əfən kəm nətəm İsrəl, kəni pəh ilah kotol noliən tərəh, məutun nauəniən iətəm kəmol sakrifais lan tətuvən kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigı, kəni mətit əpnəpin ilah min.[†]

¹⁵ Kəni e noliən kətiah əmə ilah nətəm İsrəl min əha, itəmah nəuvein u ikin nəutohtəu=pən nəghatian rəha nətəmini rəha Nikoləs.[‡] ¹⁶ !Tol lanəha, onəkotəkəiki motəuhlin uəhai əmə nətəligiən rəhatəmah e noliən tərəh min rəhatəmah! Nəmə nəsotolian, otəsuvəhiən oiəkuvnə o təmah, kəni iakoh nətəmini min ko, kəni mətei ilah e nau rəha nəluaginian iətəm tatsi=pən e nipeğnəuak.

¹⁷ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Uhgün tətəni=pinə kəm niməfaki min. İtəmini iətəm tatol win e nəluaginian, iəu iəkəfən nauəniən oneuan u mana § kəm in. Oiəkəfən min kəpiel ruən kəti kəm in, iətəm kəmətei=pən nərgin vi lan, kəni in pisin əmə kəha iətəm otos, təhrun nərgin.”

Nəghatian təmuvən kəm nəfaki min ikin Tuatirə

¹⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Tuatirə, məni=pən məmə,

Nəghatian u, in nəghatian rəha Nəti Uhgün. Nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm, mine nəhlkin təhmen e prons* iətəm tətəraip-oraip.[†] Tətəni məmə,

[†] **2:10** “Nian ten” nipeğin ko, məmə nian rəha nahməian otəkəiki mol naunun mətəu-inu Uhgün təməni lanəha. [‡] **2:11** Nəh 20:11-15; 21:8 § **2:12** Nəh 1:16 * **2:13** İtəmi asoli rəha Rom, kətəni məmə Empərə, in təhmen e kig asoli kəti. Nətəmini tətət tətət kətəfəfaki kəm in əha Perkaməm. [†] **2:14** Nam 22-24; 25:1-2; 31:16 [‡] **2:15** Afin-to futnot e Nəh 2:6. § **2:17** Jon 6:31-33,35,48,51 * **2:18** Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. [†] **2:18** Dan 10:6; Nəh 1:14-15

19 Inəhrun rəkis nolian min rəhatəmah, nətəm Tuatirə. İəkəhrun rəhatəmah nolkeikeian mine nəhatətəian, mine nasiruian e nətəmimi, kəni İəkəhrun min məmə nətəligian rəhatəmah təfəməh o nəhtul əskasikian. İəkəhrun məmə nolian min rəhatəmah nautol u rəueiu, təuvir mapirəkis ağin nolian min rəhatəmah aupən.

20 Mətəu iateh nıpəgnəmtin kəti əha İkin nautol İətəm təsəhruahruian e nəhmtək. İtamah nauteğəhan e nolian rəha pətan əha İətəm təhmen e pətan aupən u, Jesepel.[‡] In tətəni məmə in İəni kəti, mətəu nəğətunian rəhan tatit rah rəhak min noluək, matol məmə ilah kətit əpnəpin ilah min, kəni mautun nauəniən u İətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati İətəm kəmisikəuvin e nigı. 21 İəmətəhtahnin pətan əha məmə in otəuhlin rəhan nolian rəha nitəu=pən əpnəpinian nəman, mətəu in təpəh. 22 Tol lanəha, rəueiu əha, İəkol in timis pik e rəhan pet. Kəni nətəmimi min u nətəm kəmotit əpnəpin ilah min, ilah Jesepel u, məmə ilah kəsotəuhlinian ilah e nosian nolian rəha pətan əha, oİəkol ilah min kotətəu tərəh pik, kəni misuə e lah e pet u rəha nahməian. 23 Kəni oİəkau kətiəh əmə e nenətin min, moh ilah kohmis.[§] Tol lanəha, kəni niməfaki min rəfin okotəhrun məmə İəu əmə u, İəkəhrun nətəligian min rəha nətəmimi, mine nikilah. Kəni İəu İəkəfinə nətəouian rəhatəmah tətəu=pən əmə rəhatəmah nolian min İətəm nəmautol.*

24 Mətəu İtamah u, nətəm Tuatirə nətəm nəməsotosian o nəğətun min rəha Jesepel əha, İətəğhati kəm təmah rəueiu. İəkəhrun məmə İtamah nəməsotosian natimnati İətəm kətəni məmə nati ağin min rəha Setən İətəm tətəhluaig e nəmtahn. İəsələhu-pəniən nati figəm kəti min kəm təmah, mətəu İəkolkeikei məmə nəkotol nati kətiəh əmə, İnko,²⁵ otəskəlim tiəkis əmə e nati İətəm ninotos rəkis, mətəuərus İəu İəkitəlig=pa.

26-27 İətəm tatol win e nəluəğiniən u, kəni tətəhtul əskasik o nolian nəuiak, matuvən, matuvən mətəuərus naunun, kəni İəu İəkəfən nepətiən u kəm in, İətəm rəhak tətə təməfa kəm İəu, məmə in otarmənig e kəntri pisin pisin min. Kəni in otos rəhan neim İətəm in nəmtətiən rəha nərgin asoli rəhan, kəmol e aian, kəni in otatəğhli-atəğhli nətəm e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə məmə aian İətəm təmohəplis-ohəplis sospən kəmol e nəriəpig. 28 Kəni İəu İəkəfinə min məhau u fətukai kəm in.†

29 İtamah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəğhatian min u İətəm Narmin Rəha Uğin tətəni=pinə kəm niməfaki min.

3

Nəğhatian təmuvən kəm nəfaki min İkin Satis

1 “Ətei nauəuə kəti tuvən o əgelo rəha niməfaki e taun u Satis, məni=pən məmə,

Nəğhatian u rəhan, İətəm tatos narmin rəha Uğin ilah səpin,* kəni matos min məhau səpin.† Nəğhatian u rəhan İətəm tətəni=pinə kəm təmah məmə, İəkəhrun rəhatəmah nolian min. İəkəhrun məmə kətəni məmə İtamah nautəmiəğəh, mətəu kəpə, İtamah ninohmis rəkis. 2 !Otair-tə! Nolian təuvir

‡ 2:20 Jesepel u aupən, in pətan rəha Kig Ehap (1King 21:25-26). In təmit nətəmimi e suaru kəti məmə okotol sakrifais kəm narmin nati min, kəni motohtəu=pən nolian rəha nit əpnəpin nəman mine nıpətan. Pətan kəti rəha Tuatirə təmol nolian əha, kəni Jon tətəni lan məmə Jesepel. Nəmə təhro nolian rəhan təhmen e Nikoləs İətəm təməni e Nəh 2:6,15. § 2:23 Nəğhatian u “nenətin min” tətəğətun nətəmimi u kəutohtəu=pən in. * 2:23 Jer 17:10 † 2:28 Nəh 22:16 * 3:1 Afin-to futnot e Nəh 1:4 † 3:1 Nəh 1:16

min rəhatəmah nəmautol aupən, otəsuvəhian tikə agin. Mətəu itəmah nəkotəkeikei motalkut məmə onəkotəfəri min noliən rəhatəmah, motol tuva maskasik, mətəu-inu rəhatəmah noliən təuvir min iətəm təhruahru e nəhmti Ughin, iəseh əhanəhian kəti iətəm nəmotol məhuvən motol naunun lan. ³ Tol lanaha, nikitəmah təhti nəghatian iətəm nəmotos, kəni maütətu aupən. Otol, kəni motəuhlin itəmah. Mətəu nəmə nəkotapili alu, oiəkiet pəfigəm o təmah təhmen e iəkləh, kəni itəmah ko nəsotəhrunian məmə nian nak iəkuvnə o təmah.

⁴ Mətəu itəmah nəuan nəuvein əmə ko Satis, iətəm kəməsotolian napən rəhalah tamikmik. İlah kotəhruahru, motəhmen o naliuəkiən itəmah min iəu e napən ruən.† ⁵ İətəm in otol win e nəluaginian, in otuvən lanəha e napən ruən. Kəni ko iəsafəl rəksian nərgin e nauəuə rəha nəmiəgəhian, kəni iəu iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə mine rəhan nəgelo min, məmə in rəhak əhruahru iətəmimi.§

⁶ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmın Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatian təmuvən

kəm nəfaki min ikin Filitelfiə

⁷ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Filitelfiə, məni=pən məmə,

Nəghatian u rəhan, İətəm Tasim, kəni in Nipəhrionian. Kəni in tatos ki rəha Tefit u aupən.* Nəmə in terəh e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. Kəni nəmə in tahtipəsig e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təserəhian lan.† Nəghatian u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

⁸ İəkhərun nəhatəmah noliən min, nətəm Filitelfiə. İəkhərun məmə rəhatəmah nəsanəhian in nəuan nəuvetin əmə, mətəu itəmah nəmautol nəuiak məsotəpəhian, kəni məsotəhluaigian məmə rəhak u itəmah. Oteruh-to. İəmerəh e doə o təmah. Ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. ⁹ Oteruh-to. Nətəmimi min ko e Nuhapuminiən rəha Setən, ilah kautəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə. İlah neiüə min.‡ Oteruh-to. Oiəkol ilah kəhuva motasiəulin-pinə e nəhlkilah e nisiaien, kəni okotəni məmə nipəhrionian iəu iəkolkeikei itəmah.§ ¹⁰ İəməni=pinə kəm təmah məmə itəmah onəkotos nətəligiən əfəmah o nəhtul əskasikian, təhmen əmə lak, kəni itəmah nəmautol rəhak nəghatian.* O nati u, iəu oiəkəpali vivi o təmah e nian iətəm nərahian otəsuvəhian tuva e nəhue niftəni min rəfin,† məmə otek askəuvin-to nətəmimi rəha nəhue niftəni.

¹¹ Otəsuvəhian iəkuva. Otəskəlim iəkis natimnati min iətəm itəmah ninotos rəkis, məmə iətəmi kəti otəsosian rəham nətəouiən‡ iətəm ninol win

‡ **3:4** E fes u, “napən” tətəgətun noliən min rəhalah. § **3:5** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26;

1Jon 2:23 * **3:7** “Ki rəha Tefit” u, tətəgətun=pən nepətiən iətəm otos e Jerusiləm vi. In ko, in tatos nepətiən məmə oterəh kəni mahtipəsig e iətəmi kəti iətəm tatuvən imə; Nəh 1:18. † **3:7** Aes 22:22

‡ **3:9** Nəghatian u “kautəni məmə ilah nətəm İsrəl, mətəu kəpə,” in tətəghati əhruahru e nətəmi min u nəuaniləuis rəha İsrəl min. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm İsrəl pəhrion, nipətin ko məmə nətəmimi pəhrion rəha Ughin, inu, nətəm kautəfaki kəm in. Mətəu səniəmə nəuaniləuis rəha İsrəl u ilah nətəmimi min əhruahru rəha Ughin (Kəl 6:15-16). § **3:9** Jon 8:44; Nəh 2:9 * **3:10** Hip 12:1-3 † **3:10** Jon 17:15 ‡ **3:11** “Nətəouiən” əha, tətəghati lan, in kəsfəu kəti kəmol e nimali nig, uə narmi nimali nig kəmol e kol, kəni kətəsfəu=pən e rəhn-kəpə iətəm təmol win e nauiən. Kəni Kristo tətəsfəu=pinə kəsfəu e rəhn-kəpə iətəmimi o rəhan nəhtul əskasikian. İətəmimi u otəkeikei mateh vivi o nətəmi min ko nətəm kəkolkeikei məmə okotos rəkis ohni. Inu, in nəghatian əuhlin məmə ilah okəsotəpəhian nəhtul əskasikian məmə ilah okəsotəmkarəpəiən e nətəouiən rəhalah, inu, nəmiəgəhian itulin ilah Kristo.

rəkis lan. ¹² İətəm otol win e nəluaginian, kəni iəu oiəköl in təhmen e nigı asolı kəti iətəm tətəruəsan Nimə Rəha Uhgın rəhak. Kəni in ko təsietən e Nimə əha nian kəti. Kəni iəu, iəkətei=pən nərgi Uhgın rəhak lan, mine nərgi taun rəha Uhgın rəhak lan. Taun u, in Jerusalem vi, iətəm Uhgın rəhak otahli=pa, otisi=pəri e negəu e neai, meiuaiu=pa. Kəni iəu oiəkətei=pən min nərgək vi e iətəmi u.

¹³ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min."

Nəghatiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Laotisiə

¹⁴ "Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Laotisiə, məni=pən məmə,

! Nəghatiən u rəhan, iətəm kətəni məmə in Nipəhrinian! In ko, in iətəm kəhrun narəriələn lan məmə tətəhtul pətigəm o nəni pətigamiən nipəhrinian əmə, kəni in nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol. ^S * Nəghatiən u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

¹⁵ İəkəhrun rəhatəmah nolien min, nətəm Laotisiə. İəkəhrun məmə nəmiəgəhian rəhatəmah təhmen e nəhu iətəm tareuən əmə. Təuvir məmə onəkotəhtul əmə e kətiah, onəkotəpəu uə onəkotəpiəpei. ¹⁶ İtəmah nəutəhtul əmə e nəlugin, nəkotəruəən əmə — nəsotəpiəpeiən məsotəpəuiən — tol lanəha, oiəkəgəh rəkis e təmah rəueiu, ¹⁷ mətəu-inu itəmah nəkotəni məmə, 'Rəhatimah nautə tēpət, iautos məni asolı, rəhatimah nəmiəgəhian təuvir, natimnati rəfin tatig, kəni nati kəti təsikəien o timah.' Mətəu itəmah nəkotəruəu məmə itəmah ninotatig rəkis e nərahian; nətəmini okotəkəhruin o təmah; rəhatəmah nautə tikə agin; nəhmtitəmah tēpis; kəni nəutaiu piəpiə əmə. [†] ¹⁸ O nati u, iətəni=pinə əhruahru kəm təmah, təuvir məmə onəkotos nəhmti əiən u kol tətəraip-oraip ohniəu, iətəm kəmuən e nigəm tus rəkis namrəian lan, [‡] kəni pəh itəmah, rəhatəmah nautə otepət. Kəni onəkotos nəhmtin min napən ruən o nuvənian lan, məmə onəkotəuveg nipətitəmah ko, iətəm tol naulisian. Kəni mautos nəhmtin min mərsin ohniəu, motol=pən e nəhmtitəmah, məmə nəhmtitəmah otəhlan, nəkotəruh vivi nati lan.

¹⁹ Nətəmini min ko rəfin nətəm iəkölkeikei pik ilah, iəu iətəghati əskasik kəm lah mətəgəu əhruahru ilah. Tol lanəha, təuvir məmə nikitəmah otimis=pa lak, kəni motəuhlin=pa e nolien tarah min rəhatəmah. ²⁰ ! Otətəlig-to! İəu iatəhtul e namtihlua, mətəhti-əhti doə o nuvənian imə. Nəmə iətəmi kəti tətəu nəuiak kəni terəh e doə, kəni iəkuvən imə kəni mauən itimlau min.

²¹ İəu iəmol win e nəluaginian kəni mətəharəg-pəri itimlau rəhak Tatə e rəhan jeə, mətuarmənig. Kəni e nolien kətiah əmə, iətəmi otol win e nəluaginian, iəu iəkegəhan məmə otəharəg itimlau min e rəhak jeə, mətuarmənig itimlau min.

²² İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min."

4

Nəfakian e negəu e neai

^S 3:14 "Nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol," nipətin keiu e nəghatiən Kris. İəsu in Nəukətin, nipətin ko, in təmol natimnati rəfin; kəni in min in İərmənig e natimnati rəfin. * 3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Nəh 1:17 † 3:17 Jon tətəni nəghatiən əuhlin u nipətin təni məmə, e nəhmti Uhgın, nəmiəgəhian rəhalah təəhruahruən məsəhmenian. ‡ 3:18 Job 23:10; Mal 3:2-3; 1Pitə 1:6-9

¹ ! Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əha, kəni mafu doə kəti təmerəh=pən əpəha e neai! Kəni nəuian kətiəh əmə iətəm iəmətəu aupən, inko iətəm in iahgin iahgin təhmen əmə e təui, tinatəghati min kəm iəu, kəni tətəni=pa məmə, “Əri-to muva ikinu, iəkəgətun ik e natimnati min u, iətəm okəpanol.”

² E nian kətiəh əmə, nəsanəniən rəha Narmın Rəha Uhgın təmol kəm iəu, kəni iəkəsal=pən əpəha aupən mafu kig, tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig e nəgəu e neai.* ³ Kəni iətəmi tətəharəg ikin əha, iəmeruh in təuvir matəlu, mətoraip-oraip, təhmen e kəpiel təuvir keiu nərgiləu ko jaspə mine kanilian. Kəni mərai-mərai kəti təmuvən mitaləu e jeə rəhan, kəni mərai-mərai əha tətəsiə təhəgəhəg təhmen e kəpiel təuvir kəti u, emirəl.† ⁴ Kəni mitaləu e jeə asoli rəha kig əha, jeə nəuvein min ilah tuenti-fo, kautəhtul, kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, kəutəharəg-pəri e jeə. Kəməhuvən e napən ruən, kəni motəfəfau e hat min rəha nisaiəni, iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁵ Kəni ikin əha, jeə rəha kig tətətig ikin, tətəraip, kəni kaluəluə tətətipərəh matiet ikin. Aupən e jeə rəha kig, nəuanisiə ilah səpin kautəhuəu. Inəha, narmın rəha Uhgın ilah səpin.‡ ⁶ Kəni ikin əha aupən e jeə rəha kig, nati kəti min əha ikin təhmen e nitəhi, mətəu təhmen e kilas, iətəm tətəlu, mətoraip-oraip.

E nəlugin ikin əha, kəni titələu e jeə rəha kig u, nati nəuvein əha ikin, ilah kuvət, iətəm kautəmiəgəh, kautəhtul. Kəni nəhmtiləh tətət tətət, tətəpeir=pən əmə e nərfiləh mine nəmtəhləh mine. ⁷ In aupən, təhmen e laion, kəni iətəm tol keiu lan, təhmen e kau iərman nahgin tətət, kəni iətəm tətöl kisil lan, rəhn-kapə təhmen e iətəmimi, kəni iətəm tətöl kuvət lan, təhmen e məlikim iətəm tətəuvig. ⁸ Nati min əha iətəm kautəmiəgəh, ilah kuvət, mətəu nəiməlməliəh kətiəh kətiəh ilah sikis, kəni nəhmtiləh tirəuei əpnəpin əmə ilah, muvən əpəha e nəve nəiməlməliəh ləhtəni ikin mine. Nian rəfin ilah kəutəni nəpuən lapin mine ləniən, məsotəmeigian, kəutəni məmə:

“!İərmənig Uhgın Nahgin Tətət Pik Agin
in tasim, tasim, tasim pik agin,
iətəm in tətətig rəueiu,
təmətətig itulin,
otəpanətig itulin!”§

⁹ Kəni nati min kəha u kəutəmiəgəh, kəutəni nəpəhrionən e nəpətian rəha Uhgın, kəni məutəfən nisaiəni kəm in, kəni məutəni tagkiu kəm kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, mətətig itulin, naunun tikə. ¹⁰ Kəni nian nati min kəha u kəutəmiəgəh kautöl lanəha, kəni nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, koteiuəiu məutisin nəuliləh kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, kəni məutəfəki kəm in iətəm tətətig itulin, naunun tikə. İlah kəutisin nəuliləh kəm in, kəni nəpənəgiləh təou niftəni, kəni ilah kautəpəg rəkis rəhaləh kəfəfau min rəha nisaiəni, kəni məutəlin aupən e rəhan jeə, kəni məutəni məmə,

¹¹ “Rəhatiməh İərmənig Uhgın,

İk nəkəhruəhru, məhmen agin məmə onəkos nəni-vivian rəfin,
mine nisaiəni rəfin,
mine nəsanəniən rəfin,
mətəu-inu ik nəmol natimnati rəfin.

* 4:2 Esik 1:26-28 † 4:3 Jaspə nəmə təhro in kəpiel əmehmtə, kəni kanilian nəmə təhro in kəpiel ərəgəuv. Emirəl min əha, kəpiel əmehmtə min. Kitəh kotəruuru əhruəhru kalə rəhaləh iətəm in tətəni, mətəu nati nak iətəm Jon təmeruh, inko, kalə təuvir min, kotəuvir, məutoraip-oraip. ‡ 4:5 Afın-to futnot e Nəh 1:4. § 4:8 Eks 3:14

Ik nəmol ilah mətəu-inu ik nəmolkeikei məmə ilah okotatig.
Kəni mətəu-inu ik nəmolkeikei lanəha lan, ilah kəutatig əhanəh.”

5

Nəti sipsip təmuahru

e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu

¹ Kəni əmeiko, iəmafı kig tətəharəg-pəri e rəhan jeə, kəni matos nauəuə kəti e nəhlmin maru iətəm kəmaiu-aiu, kəni nauəuə ko kəmətəi=pən nati e nikalin pəti mil, kəni kəmaiu-aiu kuvan-ərain kau səpın məmə ofaskəlim tiəkis.* ² Kəni iəmeruh agelo əsanən kəti tətəgat əfəməh mətəni pətigəm məmə, “?Pəh u in təhmen məhruahru məmə otəh rəkis nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə u lan, kəni migaru lan?” ³ Mətəu iətəmimi kəti tikə u ilis e negəu e neai, uə ləhtəni e nəhue niftəni, uə niki niftəni, kəti ko in təsəhruahruian o nigaruian e nauəuə u, mafin. ⁴ Kəni iəmətasək mətasək, mətəu-inu kəsehian iətəmimi kəti iətəm təhmen məhruahru o nigaruian e nauəuə u mafin. ⁵ Kəni eldə asoli min u kəti iəhuitən təni=pa kəm iəu məmə, “!Sasəkiən! Məsal=pən-to meruh, Laion rəha Nəuaniləuis rəha Juta,† in nəukəti Tefit,‡ in tinol win rəkis e nəluaginian rəhan. Tol lanəha, in təhruahru agin o nigaruian e nauəuə kəha, kəni meatuv rəkis nati əha ilah səpın iətəm kəmuvan-ərain lan.”

⁶ Kəni əmeiko iəkafu Nəti Sipsip, tətəhtul əpəha e nəlugin e jeə rəha kig mine nati kuvət u kəutəmiəgəh mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. Nəti Sipsip u, nəkafu məmə kəməhamu rəkis. Kəni rəhnəpati ilah səpın,§ kəni nəhmtin ilah səpın min, ilah kəha, kəutəhtul o narmin rəha Uhgın ilah səpın iətəm təmahli pətigəm ilah kəhuvən e nəhue niftəni. ⁷ Nəti Sipsip əha, təmuvən meapən mos rəkis nauəuə u e rəhn maru kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə. ⁸ Kəni nian in tinaskəlim nauəuə kəha, kəni nati min əha u kəutəmiəgəh ilah kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən ilah tuenti-fo, ilah kəutəsialin nəuliləh o Nəti Sipsip, moteiuaiu, nipənəgiləh tatek niftəni. Ilah rəfin kautos hap* min mine pesin min iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, tərəiauəh e nati pien-pien min iətəm nəmiəvin təuvir. Kəni nati pien-pien u, in təhmen e nəfakiən min rəha nətəmimi rəha Uhgın.†

⁹ Kəni nati min kəha kəutəmiəgəh ilah kuvət mine nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, kəmautani nəpuən vi kəti məmə, “Ik nəkəhruahru, məhmen agin o nələsian nauəuə u, kəni meatuv rəkis nati min iətəm kəmuvan-ərain lan, mətəu-inu kəməhamu ik, kəni məmos nəhmti nətəmimi e niram məmə ilah rəha Uhgın.

Kəni ilah kəmotəi=pən e nəuaniləuis min rəfin,

mine nəghatian min rəfin,

mine nitəni mine rəfin,

mine nətəmi nilosilah tol pisin pisin min,

¹⁰ kəni nəmol ilah kotatig ahgəl rəhan narmənigiən,

kəni ilah rəham pris min,

kautol uək rəha Uhgın rəhatimah.

Ilah okotarməng e nəhue nitəni.”

* 5:1 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmimi əpnəpin əmə okəsotafinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nififin, məmə taskəlim tiəkis mapepe. † 5:5 Jen 49:9-10 ‡ 5:5 Aes 11:1 § 5:6 Afın-to futnot e Nəh 1:4 * 5:8 “Hap,” in nati kəti katəh tətəni nəpuən, təhmen e kitar. † 5:8 Sam 141:2

¹¹ Kəni iəkəsal-pen min mafu, kəni mətəu min nəuia nagelo min tepət tepət, ko kəruru nafiniən. Kəmotəhtul, motitəlau e jeə rəha kig, mine nati min iətəm kəutəmiəgəh, mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. ¹² Kəni ilah kəutani əfəməh nəpuən məmə:

“!Nəti Sipsip iətəm kəmoḥamu,
in təhruahru məhmen agin məmə kotəni-vivi in,
mətəu-inu tatos rəfin nəsanəniən,
mine nautə, mine neinatigian,
mine nahgin, mine nepətiən əhagəhag!
!Təuvir agin məmə kautisiai in!”

¹³ Kəni iəmətəu min natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol e negəu e neai, mine nəhue niftəni, mine Ima Nətəm Kəmoḥmis İkin, mine e niki nitəhi, mine natimnati min rəfin iətəm kautatig e lah, ilah rəfin kautəni məmə:

“Pəh nəni-viviən mine nisaiən tatuvən o kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə mine Nəti Sipsip,
mətəu-inu in tatos nepətiən əhagəhag mine narməniəgian.
!Pəh nəni-viviən mine nisaiən tuvən o lau,
kəni tatuvən, matuvən, matuvən, naunun tikə!”

¹⁴ Kəni nati min kəha ilah kuvət u kəutəmiəgəh, kotəni məmə, “!Əuəh!” kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən kotisin nəulilah ohni, məuteiuaiu, nipiənəgilah tatek niftəni, məutəfaki kəm in.

6

Nəti Sipsip təmatgəhli nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu lan

¹ Kəni iəmeruh Nəti Sipsip nian in təmatgəhli rəkis nati kəti iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə kəmaiu-aiu lan. Kəni əmeiko, nati kəutəmiəgəh u kəti ilah kuvət tagət əfəməh e nəuiən kəti təhmen e kaluəluə, məmə, “!Va-to!”

² İəkəsal-pəri mafu əhos kərueən kəti. İətəm tətəsuə lan tətələs nifagə, kəni kəməfəfau=pən e hat rəha nisaiən kəm in, təhmen e hat rəha iətəm tinol win rəkis e nəluəginian. In təmaiu matuvən təhmen e iətəm təmol win e nəluəginian, kəni matuvən min məmə otol min win.

³ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol keiu lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəmətəu nati miəgəh u iətəm tatol keiu lan təni məmə, “!Va-to!” ⁴ Kəni əhos pisin kəti min iətəm tərəuvarəuv təhmen e nira, təmaiu muva. İətəmi tətəsuə lan, kəməfən nisə asoli rəha nəluəginian kəm in. Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nepətiən məmə otos rəkis nəməlinuiən iətəm tətətig e nəhue niftəni, məmə nətəmiimi kəutəluəgin əmə mautəhamu ohamu ilah min ikin min rəfin.

⁵ Nəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kisil lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kisil lan, təni məmə, “!Va-to!” Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kapin kəti. İətəm tətəsuə lan tətələs skel* kəti. ⁶ Konu iəmətəu nəuiən kəti tatsi=pən e nəlugin e nati kəutəmiəgəh min ilah kuvət, mətəni məmə, “Uvən, kəmegəhan lam məmə nəkəhrun nosiən nəumis e nitəni min, kəni ilah okotəkeikei motərəkini məni asoli o nosiən nauəniən nəuan nəuətin əmə. Mətəu onəsərəkiniən nəukəti nigilə olif min iətəm katol oiel e nəuan, kəni nəsərəkiniən nəukəti niləuis u krep iətəm katol wain lan.”

⁷ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kuvət lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kuvət lan, tətəni məmə, “!Va-to!” ⁸ !Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kəhmtau kəti! İətəm tətəsuə lan,

* 6:5 E nian rəha nəumis, kəni nətəmiimi kotakil natimnati o nəuəriən nauəniən.

nərgin u Nimisiən, ilau iətəmimi kəti, nərgin u, Nəuanpən tatuərisig lan mətian. Kəmuos nepətiən məmə okohamu nətəmimi e nau mine nəumis mine nimisiən mine nati miəgəh arpin min. Kəmuos nepətiən lanəha, təhmen e nəven nəhue niftəni kətiəh, muəpəh əmə nəuветin kisil.

⁹ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol faif iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, iskəsəl=pən əpəha e nəve olta,[†] ləhtani ikin, mafu nətəm kəmo hamu ilah mətəu-inu ilah kəmotəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. ¹⁰ İlah kətauvin əfəməh mautəni=pən kəm Uhgın məmə, “İk nəkarməniğ e natimnati rəfin, ik nəkasim, kəni ik niyəhrəniən. ?O nəhgın mine kəni ik onəkələhu nəghatiən məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni kəmotol tərəh, kəni mol nalpiniən kəm lah o nati iətəm kəmotol e timah? ? Onəhgın nəkalpin nitai niratimah e nətəmi min əha?”

¹¹ Kəmotəni lanəha, kəni kəməfən napən ruən kəm lah rəfin. Mətəu kəməni=pən kəm lah məmə okotəmeig min nəuan nəuветin əmə mətəuərus nəmpə əpiəpiə rəha pialah min mine nəuvinilah min, otuva pipim məhmen. Pialah min mine nəuvinilah min u, nətəmimi min rəha İesu, nətəm okəpanohamu ilah o rəhalah nəhatətəiən.

¹² Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol sikis iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni əmeiko, nəniğ asoli kəti təmələuəl. Mitigar təmapinəpu agin, kəni məuiğ təmərarəuv agin təhmen e nira.[‡] ¹³ Kəni məhau min əpəha ilis e neai kəmotəmei=pən e nəhue niftəni, təhmen e nəua niği iətəm nimətəgi asoli təmarigrig e nəuan pikis timəgrəg. ¹⁴ Kəni neai təmikə təhmen e napən kəmaiu-aiu kələs kəgim.[§] Kəni nitəuət min mine niftəni min kəmotəgim e nimeilah min.

¹⁵ Kəni nətəmimi rəfin agin, inu kig min rəha nəhue niftəni mine iərməniğ min, nətəmi asoli min rəha soldia min, nətəmi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi kautos nepətiən, mine slef min rəfin, mine nətəmi səniəmə slef min, ilah rəfin kəmotəhluəig e niyəg kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel min əpəha e nikalkali nitəuət asoli min.* ¹⁶ Kəni ilah kəmotəsək əfəməh=pən o nitəuət min mine kəpiel asoli min məmə, “Okotəmei, motoh-ərain itimah, motəhluəig e timah o nəhmti kig u iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mine o niəməha rəha Nəti Sipsip,[†] ¹⁷ mətəu-inu nian asoli kəgin agin lan rəha niəməha rəhalau tinuva. ?Kəni pəh u in təhrun nəhtulien?”[‡]

7

144,000 kəmol mak e lah

məmə rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko iəkəfu agelo kuvət kəutəhtul=pən e kaugə ilah kuvət e nəhue niftəni. Kəmotəmkərain rəfin nimətəgi kuvət e kaugə kuvət rəha nəhue niftəni, məmə nimətəgi otikə e nəhue niftəni, mine nitəhi, mine niği min.*

² Kəməfən nəsanəniən kəm lah o nərəkinian niftəni mine nitəhi. Kəni iəkəsəl=pən mafu agelo kəti min tatsi-pah, tatələs nati kəti iətəm Uhgın u iətəm tətəmiəgəh, otos o nolien mak rəhan lan. Kəni in tətəghati əfəməh=pən kəm nagelo min u kuvət, məmə,³ “!Otəpəh pipim! Sotəhlmanian e nimətəgi məmə

[†] 6:9 Olta u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Kəni nətəmi min u, nəmə təhro ilah kotəhmen əhruahru e sakrifais kəti iətəm tatuvən o Uhgın. [‡] 6:12 Joel 2:31;

Uək 2:20 [§] 6:14 Aes 34:4 * 6:15 Aes 2:10,19-22 [†] 6:16 Hos 10:8 [‡] 6:17 Joel 2:11; Mal 3:2 * 7:1 Nimətəgi kuvət əha, ilah nimətəgi rəha nərəkinian təhmen əmə e inəha e Dan 7:2 mine Jer 49:36-38.

otəsərəkinian nəhue niftəni mine nitəhi mine niği min, pəh iəkotol=pən piriim mak rəha Uhgın rəhatah e nıpənəgi noluək min rəhan.”†

4-8 Kəni iəmətəu nəmpə rəha nətəm kəmotos mak u rəha Uhgın. Nətəmiimi 144,000 kəməhiet rəkis e nəuaniləuis min rəha İsrəl, ilah kəmotos mak əha:‡

rəha Juta	12,000
rəha Rupin	12,000
rəha Kat	12,000
rəha Aser	12,000
rəha Naptali	12,000
rəha Mənase	12,000
rəha Simion	12,000
rəha Lifai	12,000
rəha İsəkar	12,000
rəha Sepulun	12,000
rəha Josip	12,000
rəha Benjəmin	12,000

Nimənin nətəmiimi nətəm kəməhuvən e napən ruən

9 Uərisig e natimnati min u, iəməsəl=pən əpəha aupən, mafu nimənin nətəmiimi tepət tepət, ko kəruru nafiniən.§ Ilah kautsi=pən e nitəni min rəfin, mine nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, kəni nilosilah tol pisin pisin min. Ilah kautəhtul aupən e jeə rəha kig, mine Nəti Sipsip. Ilah kautəhuvən e napən ruən min, kəni mautos nimali nəmil e nəhlmilah. 10 Kəni mautagət əfəməh mautəni məmə, “Uhgın rəhatah iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərmənig, ilau Nəti Sipsip, ilau əha kəmuol suaru o nosmiəghian itah.”

11 Nagelo min rəfin ilah kautəhtul motitəlau e jeə rəha kig, kəni mitəlau min e nətəmi asoli min nətəm kəmotos nəhuitən, mine nati kəutəmiəğəh min u, ilah kuvət. Ilah mautisin=pən nəulilah aupən e jeə rəha kig, moteiuaiu, nıpənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın, 12 mautəni məmə: “İəuəh! Amen! Nıpəhrionian! Rəhatah Uhgın təuvir pik, mətəhəgəhəg vivi. İn teinatig teinatig, təsanən, nəhgin tepət! Pəh kotəni-vivi in, motisiai in, kəni motəni tagkiu kəm in mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə! İəuəh!”

13 Kəni əmeiko, nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitən min u kəti tətəpuəh ohniəu məmə, “? Pəh min əha kautəhuvən e napən ruən? ? Kəni ilah kəmotsi=pən iə?”

14 Kəni iəkuhalpın məmə, “İətəmi asoli. İk əmə nəkəhrun.” Kəni in təni məmə, “Nətəmi min əha, ilah kəha kəməhiet rəkis e nəhməiən asoli; ilah kəmotəikuas e rəhalah napən kəni motol təruən e nira Nəti Sipsip.

15 Kəni tol lanəha, ilah kautəhtul aupən e nəhmti Uhgın, iətəm tətəharəg mətərmənig, kəni məutəfaki kəm in e nərauiə mine lapin e Rəhan Nimə; kəni kig u Uhgın iətəm tətəharəg-pəri e jeə, in otahgəl kəm lah min nian rəfin.

† 7:3 2Kor 1:22; Efəs 1:13 ‡ 7:4-8 144,000=12×12×1000. Nəmpə u 12 tətəgətun nətəmiimi rəha Uhgın, təhmen e nəuaniləuis min rəha İsrəl e Oltestimin, mine 12 aposil min e Niutestimin. 1,000=10×10×10. Kəni nəmpə u 10 tətəgətun nətəligian u “təməhmen vivi.” Kəni ko tol lanu məmə 144,000 tətəgətun “nətəmiimi min rəfin rəha Uhgın.” § 7:9 Jen 15:5

¹⁶ İlah, ko nəumis təsus minian ilah,
kəni ko kəsotəuauə minian.

Kəni nərauə təsəhgi minian ilah,
nəpiapeian asoli rəha mitigar otəsəhgi minian ilah,

¹⁷ mətəu-inu, Nəti Sipsip iətəm tətəharəg e nəlugin e jeə rəha kig,
in otateh ilah təhmen e iətəmimi rəha nehian sipsip.

In otit ilah, matuvən o nəhmti nəhu miəgəh,*
kəni Uhgın otafəl rəfin nəhu nəhmtilah.”

8

Pesin rəha nati pien-pien

¹ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni nagətiən təmikə əpəha e negəu e neai o nian əkuəkir kəti, təhmen e uan haf auə.*

² Kəni əmeiko iəkafu nagelo min səpin u kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgın, kəni ilah rəfin kautos təui.†

³ Kəni agelo kəti min, in tatitol pesin kəti iətəm kəmol e aian u kol tətoraip-oraip, kəməmki=pən nati pien-pien lan. Təmitol muva məhtul aupən e olta. Kəməfən nati pien-pien tərət‡ kəm in, məmə otol=pən e nəfakian min rəha nətəmimi rəha Uhgın, kəni məfən ilau kəm Uhgın, muvan əpəha e olta kəmol e aian u kol tətoraip-oraip, iətəm tətəhtul aupən e jeə rəha kig. ⁴ Nəhanigəm rəha nati pien-pien min, mine nəfakian min rəha nətəmimi rəha Uhgın, iətəm agelo tətəmki e nəhlmin, kəmotəri məhuvən o Uhgın. ⁵ Kəni əmeiko agelo təmitol pesin, kəni məmki=pən nigəm lan, iətəm tatəuə e olta, kəni mauvəregin pətigəm e nəhue niftəni. Kəni əmeiko, kaluəluə təmatipərəh, kəni nəmig təməluə.§

Təui min

⁶ Kəni nagelo səpin nətəm kautos təui min, kəmotəhtul maru o nəhlian təui.

⁷ Kəni agelo iətəm tətəupən, təmahli rəhan təui. Kəni əmeiko, nəpispisi ais mine nigəm iətəm kəmol filəh-filəh ilahəl nərə, kəmauvəregin=pən e nəhue niftəni. Təmuəu mus nəuəti niftəni kətiəh, məpəh əmə nəuətin keiu, konu təmuəu mus nigə min nəuətin kətiəh, məpəh əmə nəuətin keiu, kəni təmuəu mus nimanuvehli mitə tuəu rəfin.

⁸ Kəni agelo iətəm tatol keiu lan in təmahli rəhan təui, kəni nati kəti təhmen e nitaət asoli, iətəm tətəuə, kəməraki=pən lan əpəha itəhi. Kəni nəuəti nitiəhi kətiəh təmol nərə, məpəh əmə nəuətin keiu. ⁹ Kəni təməəkən nati miəgəh min iətəm kəutatig itəhi nəuətin kətiəh, məpəh əmə nəuətin keiu, kəni mərəkin min negəu min nəuətin kətiəh, məpəh əmə nəuətin keiu.

¹⁰ Kəni agelo iətəm tatol kisil lan, təmahli rəhan təui. Kəni məhau asoli kəti təmsipəri, matuəu təhmen e nəuanisiə. Təmsipəri əpəha ilis e neai, meiuəu minəgrəg mus nəuəti nəhu min mine nəhmti nəhu min nəuətin kətiəh, məpəh əmə nəuətin keiu. ¹¹ Məhau u, nərgin u Tarfu Tarfu. Kəni əmeiko, nəhu min nəuətin kətiəh kəmotarfu, motarfu, məpəh əmə nəuətin keiu. Kəni nətəmimi tərət nətəm kəmotəmnim nəhu arfu, kəmoħmis.

* **7:17** Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Nəh 22:1,17 * **8:1** Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13

† **8:2** Təui min e Baebol, səniəmə nilosi nati itəhi, mətəu təui əha kəmol e rəhnəpati nati kəti. Mətəu kəruru məmə e negəu e neai kəmol təui e nak. ‡ **8:3** Nati pien-pien təhmen e nigipisi, kəni kətuəvan məmə nəhanigəm lan otos nəmiəvin u iətəm tətəpien vivi muvən o Uhgın. § **8:5** Eks 19:16-18

¹² Agelo iətəm tatol kuvət lan, təmahli rəhan təui. Kəni nati kəti təmoh mitigar, mine məuig mine məhau min, mol nəuveti mitigar kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuvetin keiu kətiəuəu. Kəni nəuveti məuig kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuvetin keiu kətiəuəu, kəni nəuveti məhau min kətiəh kəməhmis, kəni nəuvetin keiu əmə kəuəuəu. E nərauiə, kəni tətərauiə e nəuvetin keiu əmə, məpəh kətiəh. Kəni nian lapin, tatimihli e nəuvetin keiu əmə, məpəh kətiəh.*

¹³ Kəni əmeiko iəməsal=pən, kəni mətəu məlikim kəti tatiuvg ilis e nəpuə, kəni mətasək əfəməh mətəni məmə, “!Əui! !Əui! !Əui! !Mətəu-inko nagelo kisil min əha ikin okəpanəhlahli min rəhalahal təui rəueiu, mənahlol nərahian əsoli okəpanluva e nətəmimi rəha nəhue niftəni!”

9

Agelo iətəm tatol faif lan təmahli təui

¹ Agelo iətəm tatol faif lan, təmahli rəhan təui, kəni iəmafəu məhau kəti iətəm tinsi-pəri e neai məmei=pən e nəhue niftəni. Kəməfən ki kəti kəm məhau kəha, o nərahian e nıpəg əsoli iətəm teuiəuəu agin. ² Nian təmerəh e nıpəg əha, nəhanigəm təməri, təhmen e nəhanigəm rəha iəhuei. Mitigar mine nəpuə kəmuəpinəpu e nəhanigəm rəha nıpəg əsoli.

³ Konu nati kəti təhmen e pitu, ilah tepət agin əha, kəməhiet rəkis e nəhanigəm əha, moteuiəuəu e niftəni, kəni kəməfən nəsanəniən kəm lah o nusian itəmi e nıpikilah kəni tətahmə tətahmə.

⁴ Kəməni=pən kəm pitu min məmə kəsotərəkinian nimanuvehli mine nigə min, mine natimnati iətəm kauteviə e nəhue niftəni, mətəu okotərəkin əmə nətəmi min ko nətəm kəsotosian mak rəha Uhgən e nıpənəgilah. ⁵ Kəni kəmegəhan e nəsanəniən kəm lah məmə okotus nətəmimi motol nahməian kəm lah o məuig faif, mətəu kəsotohamuiən ilah. Kəni nahməian əha, iətəm ilah okotətəu tərah lan, tapirəkis agin nəmə nıpiki veləu tətəi itəmi, kətəhmə.* ⁶ E nian min əha, nətəmimi okotasal e suaru o nimisian, mətəu ko kəsotehian. Okotolkeikei məmə okohmis, mətəu ko kəsohmisian.

⁷ İəmafəu pitu əsoli min əha, ilah kotəhmen e əhos min iətəm kəmotəhtul maru o nəluəginian. İlah kəmətəfəfəu e nati kəti təhmen e kəfəfəu rəha kig iətəm kəmol e aiən u kol tətorəip-oraip, kəni rəhn-kapə lah təhmen e rəha iətəmimi.

⁸ Nəuanulah təfəməh təhmen e nəuanu pətan, kəni nəhlulvah tasilə təhmen e nəhlulv laion. ⁹ Nilosilah tikimkim təhmen e nati katuvən lan o nəluəginian, kəmol e aiən, kəni nıməlməlilah kəutəlipə təhmen e niləkkit-ləkitian rəha əhos min kəutiəuəu jəriot min tepət kəutəuəu e nəluəginian. ¹⁰ Nıpikilah tatus itəmi kətəhmə tapirəkis agin nian veləu tətəi itəmi e nıpikin.† İlah kəutos nəsanəniən e nıpikilah o nolian nahməian kəm nətəmimi o məuig faif. ¹¹ İlah, rəhalah kəti əha ikin iətəmi əsoli, in iərməniəg rəha nıpəg əsoli iətəm teuiəuəu agin. E nəghatian rəha nətəm İsrəl, kətəni nərgin məmə Apaton, nıpətin u İləkin, kəni e nəghatian Kris, kətəni məmə Apolion.

¹² !Əui! Nərahian əupən tinol naunun, mətəu əui, əui, nərahian keiu min əha ikin okəpaniəuva.

¹³ Kəni əmeiko, agelo iətəm tatol sikis lan təmahli rəhan təui. Kəni iəmətəu nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e niki rəhnəpati ilah kuvət rəha olta u kəmol e aiən u kol tətorəip-oraip, kəni tətəhtul əupən e nəhmti Uhgən.‡ ¹⁴ Kəni nəuiən əha təməni=pən kəm agelo iətəm tatol sikis lan u tətələs təui, məmə,

* **8:12** Aes 13:10; Mak 13:24 * **9:5** Nəghatian Kris əhrəuhrə təməsanian nahməian rəha nıpiki veləu. In təməni nahməian rəha “skopion,” in nati kəti tətəu itəmi e nıpikin. † **9:10** Afın-to futnot rəha Nəh 9:5. ‡ **9:13** Olta u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nımə Rəha Uhgən, kəni katol sakrifais min ikin. Rəhnəpati min əpəha e kaugə min.

“Ĥtis nagelo min u ilah kuvĕt iĕtĕm kĕmĕlis ilah kĕmki=pĕn ĕpĕha e nĕhu asoli Iufretis.” ¹⁵ Tol lanĕha, tĕmitis ilah. Nagelo min ĕha, ilah kuvĕt, kĕmĕlin ilah kautĕhtul maru u rĕueiu o auĕ ĕhruahru u, mine nian ĕhruahru u, mine mĕuig ĕhruahru u, mine nu ĕhruahru u, mĕmĕ okotohamu nĕtĕmimi rĕha nĕhue niftĕni nĕuветin kĕtiĕh, motĕpĕh keiu. ¹⁶ Kĕni iĕmĕtĕu nĕmpĕ rĕha sĕldiĕ min rĕhalah, nĕtĕm kĕutasuĕ e ĕhos, kĕni ilah rĕfin tu-hanrit-miliĕn nĕtĕmimi.

¹⁷ Kĕni e nĕmĕhlairiĕn rĕhak, iĕmafuf ĕhos min ĕha mine nĕtĕmimi kĕutasuĕ e lah kotol lanu lan. Rĕhalah aiĕn iĕtĕm tĕtĕuveg nimankilalah, in tĕrĕuvarĕuĕ tĕhmen e nigĕm, mol vivi nĕugi naris, kĕni mauĕih. Rĕhn-kapĕ ĕhos min u, kotĕhmen e rĕhn-kapĕ laion min, kĕni nigĕm mine nĕpieniĕn tĕrah ^S mine nĕhanigĕm kĕhalisi=pĕn e nipĕgnĕualah.

¹⁸ Kĕni nĕrahĕn asoli milahal u iĕtĕm kĕmhliet e nipĕgnĕualah, ilahal kĕmlohamu nĕtĕmimi e nĕhue niftĕni nĕuветin kĕtiĕh, milĕpĕh ĕmĕ nĕuветin keiu. ¹⁹ Nĕsanĕniĕn rĕha ĕhos min ĕha, tatsi=pĕn e nipĕgnĕualah mine nipikilah. Mĕtĕu-inu nipikilah tĕhmen e sineik, iĕtĕm rĕhn-kapĕ tĕtatig e nipikilah. Kĕni ĕhos min ĕha, kautus min nĕtĕmimi e nipikilah.

²⁰ Kĕni nĕtĕmimi min u, nĕrahĕn milahal ĕha kĕmĕsohamuiĕn ilah, ilah kĕmĕsotĕuhliniĕn nĕtĕligiĕn rĕhalah e natimnati min iĕtĕm ilah kautol. Kĕmĕsotĕpĕhiĕn nĕfakiĕn kĕm iĕrmis min mine narmi nati min iĕtĕm kĕmol e aiĕn u kol tĕtoraip-oraip, mine silfĕ, mine prons,* mine kĕpiel, mine nigĕ, nati ĕnnapĕn mĕmĕ, ilah u narmi nati ĕmĕ, iĕtĕm kĕsotafuiĕn nati, mine mĕsotĕtĕuiĕn nati, mine mĕsotaliuĕkiĕn. ²¹ Kĕni ilah kĕmĕsotĕuhliniĕn nĕtĕligiĕn rĕhalah o nohamuiĕn itĕmi, nĕmkĕn nĕrik, nolĕn klĕpĕ, nolĕn masig, nitĕuiĕn iĕrman mine nipĕtan, mine naklĕhiĕn.

10

Agelo iĕtĕm tĕmos nauĕuĕ ĕkĕku

¹ Kĕni ĕmeiko iĕkafu agelo kĕti min nahgin tĕpĕt tatsi-pĕri e negĕu e neai. Tĕtuvĕn e nĕpuĕ tĕhmen e rĕhan napĕn, kĕni mĕrai-mĕrai titĕlau e rĕhn-kapĕ. Kĕni in tĕhagĕhag mĕtasiĕ, tĕhmen e mitĕgĕr, kĕni nĕhlikin tĕhmen e pos asoli mil u kĕtiauĕu e nigĕm. ² In tatos nauĕuĕ ĕkĕku kĕti iĕtĕm kĕneg rĕkis tĕtĕmĕhli=pĕn e nĕhlmĕn. In tĕmĕfu=pĕn nĕhlikin maru e nitĕhi kĕni mĕfu=pĕn nĕhlikin mĕuil e niftĕni, ³ kĕni in tĕmagĕt ĕfĕmĕh, nĕkĕtĕu nĕuiĕn tĕhmen e laion. Nian tĕmagĕt ĕfĕmĕh, kĕni kaluĕluĕ tĕmatĕpĕrĕh mau sĕpin, mĕtuhalpin. ⁴ Kĕni nian kaluĕluĕ tĕmatĕpĕrĕh mau sĕpin mĕtuhalpin rĕhan nĕghatiĕn, kĕni nikik nĕtĕhti mĕmĕ olĕkĕtei rĕkis nĕghatiĕn iĕtĕm in tĕtĕni. Mĕtĕu inĕtĕu nĕuiĕn kĕti tatsi-pĕri e negĕu e neai mĕtĕni mĕmĕ, “Ĥhluaiĕ e nĕghatiĕn u iĕtĕm kaluĕluĕ tĕtĕni, sĕtei rĕkisiĕn.”

⁵ Kĕni ĕmeiko, agelo ĕpĕha iĕtĕm iĕmafuf tĕtĕhtul=pĕn e nitĕhi mine niftĕni, tĕlĕfĕri nĕhlmĕn maru, mĕtĕgĕtun pĕri e negĕu e neai. ⁶ Kĕni matos nonauvil e iĕtĕmi tĕtatig itulin, iĕtĕm tĕmol negĕu e neai mine natimnati rĕfin iĕtĕm kĕutatig lan, mine nitĕhi mine natimnati rĕfin iĕtĕm kautatig lan, kĕni mĕni mĕmĕ, “!Uhgĕn otĕsĕhtahnin minĕn! ⁷ Mĕtĕu nian agelo iĕtĕm tatol sĕpin lan otahli rĕhan tĕui, kĕni nĕlpĕkĕuiĕn oneuan rĕhan Uhgĕn iĕtĕm tĕtĕhluaiĕ lan, in otuva mol nipĕhriĕniĕn lan u rĕueiu. In otiet pĕtigĕm=pa tĕhmen ĕmĕ mĕmĕ in tĕmĕni pĕtigĕm aupĕn kĕm rĕhan nolĕk min u, iĕni min rĕhan.”

^S 9:17 Nĕpieniĕn tĕrah ĕha, in tĕhmen e nĕmiĕvi nĕrauas. * 9:20 Pronsi, in aiĕn kĕti, mĕtĕu rĕhan kalĕ tĕhmen e kol.

⁸ Kəni əmeiko, iəkətəu min nəuian əha təmsi=pən e negəu e neai, mətəni=pa min kəm iəu məmə, “Uvən, mələs nauəuə iətəm kəmeg tətəmähli=pən e nəhlmi agelo iətəm tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni.”

⁹ Kəni əmeiko, iəkuvən mətapuah o agelo məmə otəfa nauəuə əkəku kəm iəu. In təni=pa kəm iəu məmə, “Os mun. Nati u otərəkin nərəkəm, mətəu nian onəkun, tətəhian təhmen e sukəpak.” ¹⁰ Kəni əmeiko iəkələs rəkis e nəhlmi agelo, kəni mun mərgei. İəmün mətəu taurehi taurehi, təhmen e sukəpak, mətəu nian iəmərgei, təmərəkin nərəkək, nərəkək təmərah lan. ¹¹ Kəni kəməni=pa kəm iəu məmə, “İk onəkəkei kəni pətigəm min nəghatian iətəm Uhgın təməfinə kəm ik kəm nətəmimi nilosilah tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nitəni pisin pisin min, mine nətəmimi kəutəni nəghatian pisin pisin min, mine kig min.”

11

İətəmimi mil iətəm kəmuəhtul pətigəm o İesu

¹ Kəni əmeiko kəməfa nəua niuig kəti rəha nosian mak e nati, kəni kəni=pa kəm iəu, məmə “Uvən, mos mak e Nimə Rəha Uhgın, mine oltə, konu mafin rəfin nətəmi kəutəfəki əha imə. ² Sosian mak e iat, mətəu natos əmə mak e nimə. Sosian mak lan mətəu-inko kinəfən rəkis iat əha kəm Nanihluə min. İlah okotevig əpevin e rəhak taun asim mautəhuvən mautəhuvən motos məuig ilah fote-tu.* ³ Kəni iəu iəkəfən nəsanəniən kəm rəhak iətəmimi mil iətəm kətuəhtul pətigəm ohniəu. Kəni okatuos əmə nati apin, matuəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən rəhak nəghatian min o nian uan-tausin tu-hanrit sikiste.”

⁴ İlau u, nəukəti nigı olif mil, mine nati kətəharu-pəri lait mil lan, iətəm kətuəhtul əupən e İərməniğ rəha nəhue niftəni. ⁵ Nəmə iətəmi tətəlkut o nərəkiniən ilau, kəni nəmnami nigəm otisi=pən e nohliləu, kəni mus rəhalau tikimər min.† İətəmimi iətəm tolkei kəni nərəkiniən ilau, in otəkei kəni mimiş lanəha. ⁶ İətəmimi mil u, ilau kətuos nəsanəniən o nahtipəsigiən e nəpuə məmə nuhuan otəsəfuvian nian ilau okatəghati matuəni pətigəm nəghatian min rəha Uhgın.‡ Kəni ilau matuos min nəsanəniən məmə okuəhlin nəhu min kəhuva nira§, konu muəhrun min nərəkiniən nətəmimi rəha nəhue niftəni e nərahian pisin pisin min iətəm ilau kuolkei kəni məmə okuol.*

⁷ Konu nian ilau kinətuəhtul pətigəm rəkis, kinuəni rəkis natimnati rəfin, kəni nati miəğəh† iətəm otəri=pa e nıpəğ teiuəu əgin, məriaueh kəni moh ilau, mol win e lau mohamu ilau. ⁸ Nipətəlu otəmähli əpəha e suaru rəha taun asoli əha, ikin əha kəməhti=pən min rəhalau İərməniğ e nigı kəməluəu‡ ikin, kəməhlin nərgin, məmə Sotəm uə İjip, tətəğətu=pən nolən tərəh ikin əha. ⁹ Kəni nətəmimi nilosilah pisin pisin min, nətəmimi e nəuaniləuis rəfin, mine nətəmimi e nəghatian min rəfin, mine e kəntri min rəfin, okotarfu əmu nıpətəlu, motos nian apıəpiə kışil, kəni mine nıpilgan, kəni okəsotəghaniən məmə kitənim ilau. ¹⁰ Kəni nətəmimi rəfin rəha nəhue niftəni okotol lafet, mətəgiən mətəu-inu ilau kiniamis, kəni məutəfən natimnati kəm lah min, məutəgiən mətəu-inu iəni mil iətəm kəmatuol pik nərahian kəm lah, kiniamis.

* **11:2** “Məuig fote-tu” (11:2; 13:5), in təhmen əmə e “nu kışil mine nıpilgan,” kəni kuəhmen əhmen min e “nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260),” kəni kışləhmen əhmen e “nian kətəh, mine nian keiu min, mine nian nıpilgan” (12:14). Nəmpə u təsəghatian e nəmpə əhrəuhrə əmə kəti, mətuə tətəğətu=pən məmə nian kəti tətəuə o nian rəha nian iəkis min mine nərahian, mətəu otol naunun nian kəti. † **11:5** 2Kınıg 1:10,12 ‡ **11:6** 1Kınıg 17:1 § **11:6** Eks 7:17-21 * **11:6** Suah mil u rəhalau nəsanəniən təhmen e Mosis mine Elaijə. † **11:7** Dan 7 ‡ **11:8** “İkin əha kəməhti=pən min İərməniğ e nigı kəməluəu,” tətəghati e Jerusiləm.

¹¹ Mətəu uərisig e nian apiepiə kisil mine nipilgan tinuvən rəkis, kəni Uhgın təməfən nehagian e nipətılau kəni ilau kəmuəhtul e nəhlkilau. Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmoteruh ilau, nəhmtilah təməpis, narmilah tikə. ¹² Kəni ilah kəmotətəu nəuian asoli kəti təmsipəri e negəu e neai, mətəni=pən kəm lau məmə, “Uəri miəuva u ikin u.” Kəni nəpuə təmələs ilau məri muvən e neai. Kəni rəhalau tikimır min kəmotəhtul məuteruh ilau.

¹³ Kəni e nian əhruahru əha, nəmig asoli kəti təman mərəkin nipilga lahuənu əha kətiah mupəh əmə nain. Nəmig təmohamu nətəmimi ilah rəfin səpin-tausin, kəni nətəmimi rəfin nətəm kəməsohmisiən, kəmotəgin motərəmrumin, kəni motəni nipəhriənən məmə Uhgın e negəu e neai tatos nepətian.

¹⁴!Əuil Nərəhian asoli iətəm tatol nəmpə tu lan, tinol naunun. Mətəu, nərahian iətəm tatol kisil lan otəsuvəhian tuva.

Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli təui

¹⁵ Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli rəhan təui, kəni əmeiko nəuian asoli min kəmotə=pən e negəu e neai motəni məmə,

“Narməniğin e nəhue niftəni rəfin agin tinuva rəha İərməniğ Uhgın rəhatah minə rəha Kristo rəhan. Kəni in otərməniğ itulin, naunun tikə.”

¹⁶ Kəni nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitan min ilah tuenti-fo, nətəm kəutəharəg-pəri e rəhalah jeə min aupən e nəhmti Uhgın, ilah kəmotəsin nəulilah, məuteiuaiu, nipənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın,

¹⁷ motəni məmə,

“İəkotəni tagkiu kəm ik, İərməniğ Uhgın Nahgim Təpət Pik Agin, iətəmi ko ik nətətiğ ko iətəm nətətiğ rəueiu, kəni nəmətətiğ aupən, mətəu-inu ik nəmos rəham nəsanəniən asoli, kəni minətuəuin mətərməniğ.

¹⁸ Kəntri min, kəutol pik niəməha, mətəu ik rəham niəməha asoli tinuva.

Nian tinuva o nəkilian nətəm kəməhmis.

Kəni onəkətəu iəni min u ilah rəham noluək min, kəni mətəu min nətəmimi rəham, mine nətəm kəutisiəi ik, ilah rəfin, nati əpnəpin nəmə ilah kəutos nepətian asoli uə nepətian əkəku.

Kəni nian u rəham, o nərəkinian nətəmi min u kəutərəkin nətəmimi e nəhue niftəni.”

¹⁹ Nian kəmerəh e Nimə Rəha Uhgın əpəha ilis e neai, kəni kəmafı Bokis rəha Nəniəskəsikiən Rəha Nasiruiən[§] tətəharəg əpəha imə. Kəni təmatorəp mətəsiə, kəni kaluəluə təmatətipərəh, kəni iəmətəu nəgətian asoli min, kəni təmatəmiğ, kəni ais təmiməgrəg.

12

Pətan mine ialkitə asoli

¹ Kəni nəmtətiən asoli kəti təmiet e neai. Pətan kəti təmuvən e mitigar təhmen e nəpən, kəni təməharəg məfu-pəri nəhlkin e məuiğ, kəni mətəfafau e hat rəha niəsiəiən kəti, kəmol=pən məhau tuələf lan. ² In tətəsək əfəməh, tətəu nəhməiən mətəu-inko in tinəmki-amki otəsuvəhian temək.

³ Kəni əmeiko nəmtətiən kəti min təmiet min əpəha ilis e neai, iətəm tuhapispiə ohniəu. İnəha, ialkitə asoli kəti, tərəuvarəuv, təhmen e niğəm, rəhn-kəpə təmisim-isim ilah səpin, kəni rəhnəpati ilah ten, kəni kəməfafau=pən hat ilah səpin e rəhn-kəpə min, kəni hat min əha rəha kig asoli agin. ⁴ Nipikin tətəh rəkis məhau min əpəha ilis e neai, mətəmkiahu=pa ilah nipilgan kətiah e nəhue niftəni, məpəh nipilgan keiu. Kəni e nian əha, ialkitə əha təmuva

[§] 11:19 Bokis rəha Nəniəskəsikiən Rəha Nasiruiən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

məhtul aypən e pətan u iətəm otəsuvəhiən temək, məmə nəmə nətin tinair, kəni in ton.*

⁵ Pətan əha təmələs nətin iərman, iətəm in otarmənig e kəntri min rəfin, konu nəmtətiən rəha narmənigiən rəhan təhmen e neim kəti kəmol e aian. Mətəu Uhgın təmiuvi rəkis suakəku u o ialkitə, miələfəri ilis e rəhan jeə, məmə otarmənig. ⁶ Pətan u, təmagim=pən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, iətəm Uhgın təmol əpenə-pənə lan məmə otətətiğ ikin, kəni kəteh, kətəuarus=pən nian uantəsin tu-hanrit sikiste (1,260) tinuva minuvən rəkis.†

⁷ Kəni əmeiko, nəluaginiən kəti tinəhtul əpəha e negəu e neai. Maikil ‡ mine rəhan nagelo min, kinəutəluagin ilah ialkitə, kəni ialkitə mine rəhan min nagelo kinəutəh min ilah. ⁸ Mətəu ialkitə, nəhgın tikə, təsəhmeniən. Kəni əmeiko, Maikil mine kinətol win e lah, kəni kəməhli pətiğəm ilah əpəha e negəu e neai. ⁹ Kəmotələs ialkitə asoli kəha, motəraki iahu=pən e nəhue niftəni. Kəni inu, in sineik nuvəh əha aypən,§ kətəni məmə İərmis, uə Setən, iətəm təmeiua e nəhue niftəni rəfin agin. Kəməraki pətiğəm lan,* tuva e nəhue niftəni, ilah rəfin nagelo min rəhan.

¹⁰ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən asoli kəti əpəha ilis e negəu e neai. Təmə, "İRəueiu əha, Uhgın rəhatah in tinəsmiəgəh itah!

!Rəueiu əha in tinol pətiğəm məmə in tatos nəsanəniən, kəni rəueiu əha, in tinətarmanig!

Kəni rəueiu əha, Kristo rəhan təmol məmə in tatos min nəsanəniən mine nepətiən e natimnati min rəfin.

Tol lanəha mətəu-inu rəueiu əha, kinəraki iahu e Setən e nəhmti Uhgın. Setən u, iətəm tətəni rah piatah min lapin mine ləniən, mətəni pətiğəm niyəgnəmtin min rəhalah mətətu=pən e lah e nəhmti Uhgın.

¹¹ Kəni piatah min kəmotəməu ilah min, kəni motol win rəkis lan e nəsanəniən rəha nimisiən rəha Nəti Sipsip o nosmiəgəhiən nətəmiimi nian niran təmai u nigə kəməluau, motətiğ motol win min lan e nəhtul əskasikiən o nəni pətiğəmiən nəghatiən rəha Nəti Sipsip.

Motol win min lan mətəu-inu nikilah təməsəhti pikieən nəmiəgəhiən rəhalah, mətəu kəmotəhtul maru əmə məmə okohmis.

¹² !Negəu e neai, mine itəmah u nəutətiğ ikin, otəgiən mətəu-inu kinəraki pətiğəm e ialkitə!

!Mətəu əui, kəsi o nəhue niftəni mine nitəhi, mətəu-inu Setən təmeiuaui muvnə ohnik!

In, niəməha təməu pik,

mətəu-inko in təhrun məmə nian rəhan təkuəkir əmə."

¹³ Nian ialkitə asoli u, təmafə minəhrun məmə kinəraki pətiğəm lan tuvən e nəhue niftəni, əmeiko minətitəu pətan u iətəm təmələs nətin iərman. ¹⁴ Kəni kəməfən niməlməli məlikim keiu kəm pətan u, məmə in otos miuviğ lan muvən əpəha ikin kəmol əpenə-pənə rəkis ikin təpiə-məpiə ikin. İkin əha, otətətiğ ikin, kəni in tətagim o sineik, kəni kəteh vivi in o nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian niyəgilan. ¹⁵ Kəni sineik u, təmeuə təhmen e naruah asoli kəti, məmə otelərmin pətan u mələs magim. ¹⁶ Mətəu niftəni təmasiru e pətan u. Niftəni təməuag kəni mərgei rəfin nəhu iətəm ialkitə təmeuə lan e niyəgnəuan.

¹⁷ Kəni əmeiko, ialkitə əpəha, niəməha təmol təmol o pətan u, kəni in tagim muvən məmə otəluagin ilah rəhan min nəuvein nəuaniləuis, ilah u nətəm

* 12:4 Mat 2:13-14 † 12:6 Afin-to futnot rəha Nəh 11:2. ‡ 12:7 Dan 10:13,21; 12:1 § 12:9 Jen

3:1 * 12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

kautol nəuia Uhgın, kəni mautəhtul əskasik o nəni pətiğəmiən məmə ilah nətəmimi rəha İesu Kristo. ¹⁸ Kəni in təməhtul əpəha e nıpəkil itəhi.

13

Nati miəgəh

iətəm təmagərə rə nitəhi məri

¹ Konu iəmafu nati miəgəh asoli kəti təməhapu nitəhi məri. Rəhnəpati ten, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəməfəfau=pən e hat min rəha kig asoli agin e rəhnəpati min. Kəni kəmətei=pən nərgin min e rəhn-kapə lah kətiəh kətiəh, nərgin min u kotəuiakən e Uhgın e rəhn-kapə min. ² Nati miəgəh əha iəmafu, təhmen e pusi asoli agin kəti, lepət, mətəu nəhlkin min kotəhmen e nati miəgəh kəti u, beə. Kəni nıpəgnəuan təhmen e laion. Kəni ialkitə u, təməfən rəhan nəsanəniən mine narmənigiən mine nepətiən asoli kəm nati miəgəh u.

³ Rəhn-kapə nati miəgəh u kəti, nati kəti təmol, kəni nəkafu məmə tinatol pau o nimisiən, mətəu nəuvir min. Kəni əmeiko, nətəmimi rəfin e nəhue niftəni narmiləh təmiuvig pik ohni, kəni mautəhuərisig e nati miəgəh kəha. ⁴ Kəni ilah rəfin kəmotəfaki kəm ialkitə, mətəu-inu təməfən nepətiən rəhan kəm nati miəgəh u. Kəni ilah kəmotəfaki min kəm nati miəgəh u, kəni motəni məmə, “? Pəh in təhmen e nati miəgəh u? ?Pəh təhrun noliən?”

⁵ Kəni kəmegəhan e nati miəgəh u, məmə in otəghati əfəri, mətəuiakən e Uhgın. Kəni kəmegəhan=pən e nepətiən kəm in, məmə təhrun noliən nati nak in tolkeikei o məuig fote-tu.*† ⁶ Kəni in təməni nəghatiən tərəh tepət e Uhgın, mine nərgin,‡ mine nətəmimi nətəm kəutatig e negəu e neai,§ ilah u rəhan niməfaki. ⁷ Kəməfən min nəsanəniən kəm in, məmə otəluagin ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni mol win e lah. Kəni kəməfən min nepətiən kəm in o narmənigiən e nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin, mine nətəmimi nilosiləh tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nəghatiən min rəfin, mine kəntri min rəfin. ⁸ Nətəmimi rəfin rəha nəhue niftəni, okotəfaki kəm nati miəgəh u, inəha, nətəmimi rəfin nətəm kəməsəteiən nərgiləh e Nauəuə rəha Nəmiəgəhiən, nian nəhue niftəni təmatikə əhanəh. Nauəuə u, in nauəuə rəha Nəti Sipsip iətəm kəməhamu.

⁹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.

¹⁰ Nəmə iətəmi kəti otuvən e kaləpus,

pəh in otuvən əmə.

Nəmə okohamu iətəmi kəti e nau,

pəh okohamu əmə e nau.

Nəghatiən u, nıpətin u məmə nətəmimi rəha Uhgın okotəkeikei motol tikuvhuv, kəni motəhatətə əmə e Uhgın.

Nati miəgəh

iətəm təməhapu niftəni məri

¹¹ Kəni əmeiko, iəmafu min nati miəgəh kəti min iətəm təməhapu niftəni məri. Rəhnəpati keiu təhmen e nəti sipsip kəti, mətəu tətəghati, nəuiən təhmen e ialkitə kəti. ¹² Nati miəgəh iətəm rəhn-kapə səpin, tətəfən rəfin rəhan nepətiən kəm in, kəni nian nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə səpin, in tatol nəuiən. Kəni nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətəkeikei kəm nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, məmə ilah okotəfaki kəm nati

* 13:5 Afin-to futnot e Nəh 11:2. † 13:5 2Təs 2:1-12 ‡ 13:6 Dan 8:10-11 § 13:6 Efas 2:6

miəgəh iətəm təmaupən, iətəm rəhn-kapə kəti tınol pau o nimisiən mətəu tınəuvir min. ¹³ Kəni nati miəgəh u iətəm rəhn-kapə keiu, tatol nəmtətian asoli min mine nati apispis min tepət, matig mol min nigəm tatsi-pəri e neai, mətuvə e nəhue niftəni, matol e nəhmti nətəmimi.

¹⁴ Uhgin təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh u iətəm rəhnəpati keiu, məmə təhrun noliən nəmtətian min nian tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin. Kəni in təmateiua e nətəmimi rəha nəhue niftəni e nəmtətian min əha in təmol, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei motətəi narmin iətəm tatisikəuvin nati miəgəh əha iətəm rəhn-kapə səpin, nati miəgəh u, iətəm kəməu pau rəhn-kapə e nisə, mətəu tətəmiəgəh. ¹⁵ Kəni Uhgin təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh iətəm rəhnəpati keiu, məmə otehağ=pən e narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, pəh təghati. Kəni narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə kəha, təməghati, məni əskasik məmə okəkeikei kohamu nətəmimi rəfin nətəm kəsotəfakiən kəm in.

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei kəm nətəmimi rəfin məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipənəgilah. Nətəmimi rəfin agin kotəkeikei motos, ilah u, nətəmimi asoli min, mine nətəmimi əpnəpin əmə, nətəmimi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi rəhalah nautə tikə, slef min, mine nətəmi səniəmə slef min, məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nipənəgilah.

¹⁷ Nəmə iətəmi təsosian mak u, təruru nosiən nəhmti nati kəti, mine nolian səlim mətəuarus in təkeikei mos mak rəhan. Mak u, in nərgi nati miəgəh iətəm rəhn-kapə ilah səpin, uə nəmpə iətəm tətəgətun=pən nərgin.

¹⁸ O nati u, onəkeikei mos neinatigian tepət o nəhruniən nəmpə rəha nati miəgəh u. Kəni nəmə ik nəkeinatig təhmen, kəni nəkəhrun nəniən nipətin. Kəni nəmpə u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis (666), kəni in tətəgətun=pən iətəmimi kəti.*

14

Nəti Sipsip mine nətəmimi 144,000

¹ Kəni əmeiko, iəkəsəl=pən əpəha aupən lak mafu nəti Sipsip tətəhtul-pəri əpəha e Nītəuət Saion, kəni nətəmimi 144,000 kəutəhtul ilah min. Kəni kəmətəi=pən nərgi Nəti Sipsip mine rəhan Tatə e nipənəgilah.*

² Kəni iəkətəu nati kəti əpəha ilis e negəu e neai tətəgət, nəuiən təhmen e nitəhi tatem nəuanaluə, kəni məhmen min e kaluəluə titatiperəh, kəni iəkətəu təhmen min e nəuia hap† tepət, nətəmimi kəutoh. ³ Kəni ilah kəutani nəpuən vi kəti əpəha aupən e jeə rəha kig, mine nati min kəutəmiəgəh kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitən min. Iətəmi kəti təsəhruniən nəpuən əha, nətəmimi min əmə kəha ilah 144,000 nətəm Uhgin təmos nəhmti lah,‡ mos rəkis ilah e nəhue niftəni. Nətəmi min əmə kəha ilah əmə, ilah kotəhrun nəniən nəpuən əha. ⁴ Nətəmi min u ilah u, nətəm kəmotəh vivi rəhalah nəmiəgəhiən, məmə namikmikiən tikə e lah, kəni ilah kəməsotitən pətan, ilah

* **13:18** E nian əha ilah kəməsətəiən nəmpə min u 1, 2, 3, təhmen e tah u rəueiu, mətəu ilah kəmautos əmə letə min rəha nəmpə; kəni ko nərgi nətəmimi rəfin tatos nəfigəmiən rəha nəmpə. Nərgin u Niro in tatos nəfigəmiən rəha sikis-hanrit sikiste sikis (666). Niro u in iətəmi asoli rəha Rom e nian əha. Suah u in təmatol nərahən asoli kəm nətəm kəutəfaki kəm Iesu. * **14:1** Afın-to e futnot rəha Nəh 7:8. In təhmen əmə e inu. Nəmpə u 144,000 tətəgətun “nətəmimi min rəfin rəha Uhgin.” † **14:2** Hap min əha, nati katoh ilah o nəniən nəpuən, təhmen e kitar. ‡ **14:3** 1Pitə 1:19

nətəmi vi.[§] İlah kautəhuərisig e Nəti Sipsip u, mautəhuvən ikən mən rəfin iətəm in tətuvən ikən. Uhgın tinos rəkis nəhmti nətəmimi mən əha. İlah rəha Uhgın əmə, mine Nəti Sipsip u. İlah kotəhmen e nauəniən iətəm kəməfaki vi əmə e nasumiən, iətəm kətəfən kəm Uhgın mine Nəti Sipsip. ⁵ İlah kəsoteiuaən e nian kəti mine, kəni nati əkəku kətiəh mine tikə məmə tol ilah kotəmikmik e nəhmti Uhgın.

Nagelo kisi

⁶ Kəni əmeiko iəkətig mafu mən agelo kəti mən, tatiuvig əpəha ilis e nimagəuagəu. In tətəni pətigəm nanusiən təuvir iətəm otətətig naunun tikə* kəm nətəmimi rəha nəhue niftəni, e kəntri mən rəfin, e nəuaniləuis mən rəfin, mine nəghatiən mən rəfin, mine nətəmimi nilosilah tol pisin pisin mən. ⁷ In tətəni əfəməh məmə, “Otəgin motisiəi Uhgın, kəni motəni nipəhriənən e rəhan nətəni, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva, o nəfəniən nalpinən kəm nətəmimi. Otəfaki kəm in, iətəm təmol natimnati rəfin agin: neai mine niftəni, nitəhi mine nəhmti nəhu mən.”

⁸ Kəni agelo kəti mən, iətəm tatol nəmpə tu lan, tətətu=pən mətəni məmə, “! Papilon təməmei! !Papilon təməmei! !Papilon Əsanəh Nahgin Təpət təməmei, meiuaiu! In təhmen e pətan rəha suaru iətəm təmiuvi=pa nəman e kəntri mən rəfin kəhuva motəmnim wain ilah mən. Wain u nımın, inko, nitəuiən nalpəniən mən, mətəkeikei kəm nətəmimi məmə kautol nolən tərəh ilah mən. Kəni nian nəman kotəmnim wain u, ilah kautiuvi=pa niəməha rəha Uhgın o lah.”

⁹ Kəni agelo kəti mən, iətəm tatol kisi lan, tətərisig e lau, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nəmə iətəmi kəti təfaki kəm nati miəgəh əha rəhn-kəpə səpin, mine narımı nati iətəm kəmisikəuvin e nigə, kəni matos rəhan mak e nıpənəgin uə nəhlmin, ¹⁰ kəni in təkeikei məmnim mən wain u inu, in niəməha rəha Uhgın. Wain u inu, kəməsəgələkləkian e nəhu. In otətəu nahməiən e nigəm mine nəruəs iətəm tətəu okios in əpəha e nəhmti nagelo asim mən mine Nəti Sipsip. ¹¹ Kəni nəhanigəm rəha nigəm iətəm tətəu ilah matol nahməiən kəm lah u, in tətəri nian rəfin, naunun tikə. Nətəmimi mən kəha kətəfaki kəm nati miəgəh rəhn-kəpə ilah səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, kəni motos mak rəha nərgin, ilah okəsotəmeigian e nəruəiə mine lapin.”

¹² Nəghatiən u, nıpətən u məmə nətəmimi rəha Uhgın nətəm kəutohtəu=pən nəuia Uhgın, kəni mətəhatətə e İesu, ilah kotəkeikei mətəhtul əskasik.

¹³ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən kəti təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ətei rəkis nati u: rəueig u mine matuvən, nətəmimi rəha İərməniğ, mətəu nəmə okohmis, ilah okotətiğ e nəuviriən pəhriən.” Kəni Narmin Rəha Uhgın tənə məmə, “!Əuəh! İlah okotəmeig e rəhalah uək, mətəu-inu okotos nəua rəhalah uək mən.”

Nəuləkian e nətəmimi e nəhue niftəni

¹⁴ İəməsal=pən mən əpəha aupən lak mafu nimali nəpuə kəti tərueən, kəni iətəmi kəti tətəharəg-pəri e nimali nəpuə kəha. İətəmi u, təhmen e Nəti İətəmimi. In tətəfəu e hat rəha kig, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni mətələs nau ekəu kəti iətəm tasiyə. ¹⁵ Kəni əmeiko agelo kəti mən təmsipən

§ **14:4** Inu təsəniən məmə nətəmimi mən u kəmotol marit ko kəsəhuvəniən e negəu e neai, kəpə. Inu in nəghatiən əuhlin mən kəti. Inu tətəni məmə, nətəmi kətəfaki okəsotəmikmikian e nolən tərəh mən təhmen nətəmimi nətəm kətəfaki kəm narımı nati mən. Mətəu kətəaskalim məha-məha İesu əmə. İlah kotəhmen e iətəmimi kəti u in təsapilian ilah nıpətan əpnəpin mən, in təhlan əmə. 2Kor 11:2; Efəs 5:25-27; Nəh 21:9

* **14:6** Kətəghati lanəha məmə Nanusiən Təuvir naunun tikə mətəu-inu in tətəghati e nəlpəkəuiən itulin mən rəha Uhgın, kəni mətəu-inu in tətəni nıpəhriənən nian rəfin.

əpəha e Nimə Rəha Uhgın muva, kəni mauin əfəməh e iətəmi u, tətəharəg-pəri e nimali nəpuə məmə, “Os rəham nau ekəu mos muvən məulək, mətəu-inu nian rəha nəuləkian tinuva, kəni nauəniən əpəha e nəhue niftəni tiniməhta.”

¹⁶ Kəni əmeiko iətəmi u iətəm tətəharəg-pəri e nimali nəpuə, təmauəh e nəhue niftəni e rəhan nau ekəu, kəni məulək e nətəmimi e nəhue niftəni, təhmen e nauəniən iətəm tiniməhta o nosiən.

¹⁷ Kəni agelo kəti min təmiet e Nimə Rəha Uhgın əpəha e negəu e neai. In tatələs min rəhan kəti nau ekəu iətəm tasila. ¹⁸ Agelo kəti min, iətəm tatos nepətiən rəha nigəm e oltə, təmsi=pən əpəha e oltə, kəni mauin əfəməh e agelo iətəm tatələs nau ekəu məmə, “Ələs rəham nau ekəu ko, muvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmimi nətəm kotəhmen e nəua krep marəg u nəmiəvin min, əpəha e nəukətin. Nəhue niftəni təhmen e nəukətin.”

¹⁹⁻²⁰ Tol lanəha, agelo kəha təmauəh e rəhan nau ekəu, tuvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmi min əha kotəhmen e nəua krep iətəm tinimarəg rəkis. Kəni in məraki=pən e ikin katevig-evig e nəua krep min ikin, məmə nəhuin otiet. Ikin əha, in ihluə e taun, Uhgın tətəfətigəm rəhan niəməha, kəni matol nalpiniən ikin kəm nətəmimi. Kəni katevig-ərain nətəmimi min u, kəni niralah iətəm tətəiəh mətaiu ikin əha, in təhmen e nəhu asoli kəti nəfəməhiən rəhan təhmen e 1,600 statia,[†] kəni mol lokammnin agin lan. Nəmə əhos kəti tiuvig=pən ikin, nira təhrun nəriən mek nohlin.[‡]§

15

Nətəmimi rəha Uhgın kəmotəni-vivi in

¹ İəməsəl=pən əpəha e negəu e neai mafu min nəmtətiən kəti min iətəm tuhapispis ohniəu. Nagelo ilah səpin kautos nauu nalpiniən min, ilah səpin. Nalpiniən min əha, ilah kautol niəməha apisəpiə rəha Uhgın tol nauun lan.

² Kəni əmeiko, iəmafu nati kəti təhmen e nitəhi, mətəu kəmol e kilas mine nigəm filəh-filəh, kəni nətəmimi nəuvein kautəhtul e nikalkali nitəhi u, ilah kəha nətəm kəmotəluagin ilah nati miəgəh kəha rəhn-kapə səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, kəni kotol win e lau, mine nəmpə iətəm tətəhtul o nərgin. Kəni Uhgın təməfən hap* min kəm lah, ³kəni kautoh, məutani nəpuən rəha Nəti Sipsip mine Mosis u, ioluək rəha Uhgın, kəutani məmə, “İərməniğ Uhgın Nahgim Təpət Pik Agin Rəham noliən min kotuhapispis e timah.

!Kig itulin, noliən min rəham kotəhruahru pəhriən!

⁴?Pəh otəsəginian lam, İərməniğ?[†]

?Kəni pəh otəsəfinəiən nəni-viviən o nərgəm?

Mətəu-inu ik pisin əmə nəkasim.

Nətəmimi e kəntri min rəfin okəhuva

kəni mətəfaki e nəhmtəm,

mətəu-inkonu nəmol pətigəm rəham noliən əhruahru min.”

⁵ Kəmotani rəkis nəpuən əha, iəməsəl-pəri e negəu e neai, mafu kəmerəh=pən İkin Uhgın Tətətig İkin, inu, Nima Tapolnə rəha Uhgın. ⁶ Nagelo min ilah səpin kəmohiət e İkin Uhgın Tətətig İkin, kautos nalpiniən min ilah səpin.

[†] **14:19-20** 1,600 statia təhmen e 300 kilomitə. 1,600=4×4×10×10. Nəmpə u 4 tətəgətin “nəhue niftəni rəfin.” Kitah kotəfin e nauəuə u kaugə 4 rəha nəhue niftəni, mine nimətəgi 4. Nəmpə u 10 tətəgətin “ilah rəfin.” Ko nəghatiən e fes u tətəgətin apisəpiə rəfin nalpiniən rəha Uhgın tatuvən o nətəmimi rəfin ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm ihluə e taun rəha Uhgın. [‡] **14:19-20** Nətəm İsrəl ilah kautevig-evig e nəua krep məmə nəhuin otiet; inu katos nəmtətiən lan məmə tətəgətin nalpiniən rəha nətəm kotarah.

§ **14:19-20** Aes 63:1-6 * **15:2** Hap min kəha, nati katoh ilah o nanian nəpuən, təhmen e kitar.

[†] **15:4** Jer 10:7; Sam 86:9-10

İlah kautəhuvən e napən təuvir u, linən, iətəm tatipitipit, kəni kəməlis nımankilalahal e kətəuti iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip. ⁷ Kəni əmeiko, nati miəgəh mın kəha ilah kuvət kəti təməfən pesin mın iətəm kəmol e aiən u kol ilah səpin, kəm nagelo mın u səpin. Pesin mın u, kotəriauəh e niəməha rəha Uhgın u, iətəm tətətig itulin. ⁸ Kəni nəhanigəm təməriauəh əha İkin Uhgın Tətətig İkin, nəhanigəm in nepətiən əhəgəhəg rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan, kəni ko iətəmi kəti təsuvəniən əha imə e İkin Uhgın Tətətig İkin mətəuarus nalpinian mın ilah səpin iətəm nagelo səpin kautəmki, okotol naunun.

16

Pesin ilah səpin, kəmotəriauəh e niəməha rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko, iəmətəu nəuiən kəti təmagət əfəməh əpəha e İkin Uhgın Tətətig İkin, mətəni=pən kəm nagelo mın u səpin məmə, “Əhuvən, motəuvəregin pətigəm e nəhue niftəni pesin ilah səpin iətəm kəmotəriauəh e niəməha rəha Uhgın.”

² Agelo iətəm tətaupən, təmuvən məuvəregin pətigəm pesin rəhan e niftəni. Kəni əmeiko, nətəmimi nətəm kautos mak rəha nati miəgəh e rəhn-kapə lah səpin, kəni məutəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, nıməgim təməmirəuei nıpətilah.

³ Kəni agelo nəmpə tu, təməuvəregin pətigəm rəhan pesin əpəha itəhi. Kəni nıtihi təmol nırə lan, təhmen e nırə iətəmi təmimis. Kəni nati itəhi mın rəfin kəməhmis.

⁴ Kəni agelo nəmpə tri, təməuvəregin pətigəm rəhan pesin e nəhmti nəhu mın mine nəlugi nəhu mın, kəni ilah kəməhuva motol nırə e lah. ⁵ Kəni əmeiko iəmətəu agelo iətəm tətərmənig e nəhu mın təni məmə,

“İk pisin əmə ik Uhgın, nəkəruahru,

ik ko iətəm nətətig kəni nəmətətig,

kəni təruahru əmə məmə onəköl nalpinian kəm lah lanəha.

⁶ Rəhalah aru əmə,

mətəu-inu ilah kəmotiuvı nırə rəham nətəmimi mın mine iəni mın,

kəni ik nəkəfən nırə nımlah məmə okotəmnim.”

⁷ Kəni iəkətəu oltə tətəghati əfəməh məmə,

“! Əuəh! İərmənig Uhgın Nahgın Təpət Pik Agin, rəham nəghatiən nəməh nətəmimi lan, in təruahru agin, kəni nıpəhriənian.”

⁸ Kəni əmeiko, agelo nəmpə fo, təməuvəregin pətigəm rəhan pesin e mıtigar, kəni kəməfən nəsanəniən kəm mıtigar məmə otiəgi nətəmimi təhmen e nigəm. ⁹ Kəni nəpiəpeiiən təmus ilah, kəni kotəuiəkən e nərgi Uhgın, iətəm in tətərmənig e nalpinian mın u, mətəu ilah kotəpəh nəuhlinian nətəligiən rəhalah, kəni motisiəi rəhan nepətiən.

¹⁰ Kəni agelo nəmpə faif təuvəregin pətigəm rəhan pesin əpəha nati miəgəh tətərmənig ikin, kəni əmeiko, ikin mın rəfin in tətərmənig ikin in təməpinəpu. Kəni nətəmimi kautətu nəhməiən, məutus nəməlah məutəuəhtuv-əuəhtuv.

¹¹ Kəni ilah məutəuiəkən e Uhgın əpəha e nəgəu e neai o nəhməiən mın mine nıməgim mın rəhalah, mətəu ilah kəməsotəuhlinian nətəligiən rəhalah o nati iətəm kəmotol.

[†] 15:7 Təuvir məmə koteruh məmə, nati ilah səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, təui səpin, mine təhro lanu, pesin səpin rəha nalpinian; ilah kəhləgətun məmə nati kətiəh əmə kətsimaru kəni o nolian təhəgəhəg o nəhrunian. İnəha tətəni nalpinian rəha Uhgın.

12 Kəni agelo nəmpə sikis, təmauvəregün rəkis rəhan pesin e nəhu asoli, nərgin u, İufretis, kəni əmeikonu nəhu təmamir mol suaru rəha kig min kotaliuek lan mauntsipah. 13 Kəni əmeiko, iəkəfu min narmin tərəh kisil kihləhmen e firok. Kəti təmiet e nıpəgnəua ialkita, kəti tiet e nıpəgnəua nati miəgəh rəhn-kapə lah səpin, kəni kəti tiet e nıpəgnəua iəni eiua.* 14 İlahal narmi iərmis min, iətəm kətul nəmtətiən min, kəni ilahal kihliet mihluvən o kig min e nəhue niftəni rəfin, məhluhapumın ilah məmə okotəluagin e Nian Asoli rəha Uhgın Nahgin Tepət Pık Agin.

15 Kəni İesu təməni məmə, “!Əsal=pa-to! !İətuva təhmen e iakləh! İətəmi iətəm təsapilən mətair, məsəpegian rəhan napən o napilən məmə in otəsaiu piəpiəiən kəni maulis ohni, in otatig e nəuviriən pəhriən.”†

16 Kəni ilah kəmotoriarun rəfin kig min əpəha ikin kəti, kətəni e nəghatiən rəha nətəm İsrəl, məmə, “Armaketon.”

17 Kəni naunu agelo iətəm in nəmpə səpin, təmauvəregün rəkis=pən rəhan pesin əpəha e nıməgəuagəu, kəni əmeiko əpəha e İkin Uhgın Tətətig İkin, nəuiən asoli kəti tisipən əpəha e jeə rəha kig məmə, “!Tinol naunun!” 18 Kəni əmeiko təmoraip, kəmətəu nəgətiən asoli, kəni kaluəluə təmatiperəh atiperəh, kəni nəmıg asoli təmələuə e niftəni. Nəməg u, in iahgin iahgin, kəseh əhanəhiən nəməg kəti iahgin tol lanəha nian kəti. 19 Kəni taun asoli təməhapu nəuvetin kisil, kəni taun min e kəntri min rəfin kəmohtməgrəg motol nati tikə e lah. Uhgın, nikin təməhti nolien tərəh min rəha Papilon Asoli, kəni təfən kap iətəm təməriəuəh e wain e niəməha rəhan, təməkeikei kəm in məmə otəmnin rəfin agin. 20 Niftəni əlkələh min rəfin kəmotagim, mohkə, kəni niftəuət min kəseh minian ilah. 21 Ais u iətəm təhmen e kəpiel asoli kəutisi=pən e nimali nəpuə, kəmotəmei=pən e nətəmi. Ais u, kətiəh əmə təhmen e fifti kilo, kəni nətəmi kəmotəuiəkən e Uhgın o nahli=paiən ais iətəm təməmei=pən e lah, mətəu-inu nalpiniən u in tərəh tərəh agin.

17

Pəta-ionəhan tərəh agin

1 Kəni əmeiko, agelo min səpin əha kəti u kəutəmki pesin ilah səpin təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətun kəm ik nalpiniən rəha pəta-ionəhan* tərəh agin, iətəm tətəharəg=pən e nəhu tepət. 2 Pətan əha, kig min rəha nəhue niftəni ilah kəmautit, kəni nətəmi rəha nəhue niftəni ilah kəmautəmnin nımın wain, məutəpis ilah min kəni mautilit.”

3 Kəni nəsanəniən rəha Narmın Rəha Uhgın təmol kəm iəu, kəni agelo təmit rəkis iəu iəkian əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni ikin əha, iəmafə pətan əha tətəsüə e nati miəgəh ərarəuəv kəti. Kəmətei=pən nərgin min iətəm tətəni rah Uhgın, tirəuei rəfin nıpətin, kəni rəhn-kapə təmisim ilah səpin, konu rəhnəpati ten. 4 Pətan əha, tatuvən e napən iətəm tol nəugi naris mine mərarəuəv təhmen e kwın kəti, in təmol malə-malə e nıpətin, tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, mine nati kəti təuvir pik u, pəral.† Kəni in tatos kap kəti e nəhlmin, iətəm kəmol e aiən u kol, kəni təriəuəh e nati tərəh min, iətəm kotamıkmik agin e nəhmti Uhgın, kəni ilah

* 16:13 “İəni eiua” u, in nati miəgəh iətəm təməhapu niftəni məri, rəhnəpati keiu, iətəm təməghati lan e Nəh 13:11-18. † 16:15 İnu nəghatiən əuhlin. Noliən rəha nəfəniən napən in tətəgətun məmə iətəmi in tatol noliən təuvir mine mətahtul maru o İesu nian otitəlig=pa. Mətəu noliən rəha nəpegian napən tətəgətun noliən rəha təfəgə tərəh. * 17:1 Pəta-ionəhan, nıpətin pətan rəha suaru. † 17:4 Pəral u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin.

kəha nəua noliən tərəh rəhan. ⁵ Kəni inəha e nıpənəgin, kəmətəi=pən nərgin kəti əha ikin, iətəm nıpətın tətəhluag u, tətəni məmə,

TAUHN ƏSANƏN NAHGIN TEPƏT U PAPIILON.

IN İTİ NİPƏTA-İONƏHAN MİN RƏFIN.

KƏNI IN NƏUKƏTİ NOLİƏN NATI KOTAMİHKMIK AĞIN MİN.

⁶ Kəni iəkafu məmə pətan u, in tinəpis e nıra nətəmimi mın rəha Uhgın, nıra nətəmimi kəmautəhtul pətəgəm o nəni pətəgəmian İesu.

Nian iəmafı, kəni narmək təmiuvig pik pəhriən. ⁷ Kəni əmeiko agelo təmənı=pa kəm iəu məmə, “? Narməm tatiuvig lankonu lan o nak? İəu iəkıtis nəghatıən oneuən e pətan u mıne nati miəgəh iətəm tətəsuə-pəri lan, iətəm rəhn-kapə təmısim ilah səpin kəni rəhnəpati ten. ⁸ Nati miəgəh iətəm nəmeruh, təmətətig, kəni tətətigian rəueiu, kəni otəsuvəhian otəri e nıpəg asoli iətəm teiuaiu agin, kəni tinətaiu matuvən məmə Uhgın otərəkin.

“Kəni nətəmimi rəha nəhue nıftəni nətəm kəməsətəian nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhian, ilah, narmilah otıuvig pik nian okotafu nati miəgəh u, mətəu-inu aupən in təmətəmiəgəh, mətəu tətətigian əha rəueiu, mətəu in otiet pətəgəm mın.

⁹ “İtəmimi otəkeikei mos neinatigian o nəhrunian nıpəti nəghatıən u. Rəhn-kapə nati miəgəh u, ilah səpin, kəutəgətun=pən nıtəuət mın iətəm pətan əha tətəharəg-pəri e lah. ¹⁰ Kəutəgətun=pən mın kig ilah səpin. Kig faif ilah kinohiet rəkis, kətiah tətəmiəgəh rəueiu, kəni kəti mın təsıva əhanəhian. Mətəu nian tuva, in otəkeikei mətətig o nian əkuəkır əmə. ¹¹ Nati miəgəh u iətəm təmətətig, kəni rəueiu in tətətigian, in mın in kig kəti, iətəm tatol nəmpə eit lan, mətəu in mın in kig kəti rəha kig mın u ilah səpin, kəni tinətaiu minatuvən e naunun suaru kəti məmə Uhgın otərəkin mau kətiah lan.

¹² “Rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı ilah, kəutəgətun=pən kig ilah ten, iətəm ilah kəsotos əhanəhian narmənigian rəhalah. Mətəu ilah okəpanotos nıpətian məmə ilah kig mın, motarmənig ilah nati miəgəh, mətəu o nian əkuəkır əmə.

¹³ Nətəligian rəhalah kətiah əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən mıne nıpətian kəm nati miəgəh. ¹⁴ İlah okotəluagin ilah Nəti Sipsip, mətəu Nəti Sipsip otol win e lah, mətəu-inu Nəti Sipsip in İərmənig rəha İərmənig mın, mıne Kig rəha kig mın. Kəni in otıva ilah mın nətəmi mın u təmıtəpin ilah, kəni ilah kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian.”

¹⁵ Kəni əmeikonu, agelo tənı=pa mın kəm iəu məmə, “Nəhu mın u nəmafı, iətəm pəta-ionəhan tətəharəg-pəri e lah, tətəgətun=pən nətəmimi nılosilah tol pısın pısın, nımənın nətəmimi, kəntri mın, mıne nəghatıən pısın pısın mın. ¹⁶ Nati miəgəh mıne rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı, ilah okotəməki e pəta-ionəhan u. Kəni ilah okotərəkin in, motol in taiu piəpiə. İlah okoton nıpətın kəni motıvan aru nıpətın e nigəm. ¹⁷ Okotol lanəha, mətəu-inu Uhgın təmələhu=pən nati u e nıkilah, məmə okotol nətəligian rəhan, kəni mol nıkilah kətiah əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən kəm nati miəgəh, məmə in otarmənig, mətəuarus nəghatıən rəha Uhgın tuva mol nıpəhriənian lan.

¹⁸ “Pətan əha nətəfu, in taun nahgin tepət iətəm tətarmənig e kig mın rəha nəhue nıftəni.”

18

Papilon təməmei

¹ Uərisig e natimnati mın u, iəmafı agelo kəti mın təmıspəri e neai. In tatos nıpətian asoli, kəni in tətəsiəgəpin rəfin nəhue nıftəni e rəhan nəhəgəhəgian.

² Təməmərıt əfəməh e nəııan kəti iətəm iahgin, məmə,

† 17:9 Nətəmimi tepət nıkilah təhti məmə nati u tətəgətun Rom, in kəmuvləkin-pəri e nıtəuət ilah səpin lan.

“!Təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Təpət təməmei!

Iərmis tərəh mın kinəhuva motatig ikin.

In nəuaniprasin rəha narmin tərəh mın.

In nəuaniprasin rəha mənig tərəh mın, kəsuniən,
iətəm kotamikmiki e nəhmti Uhgın.

³ Mətəu-inko kəntri mın rəfin kinotapis e nimir wain u, mautiləu nalməliən,
mautil in.

Kig mın rəha nəhue niftəni kəmotit mın,

kəni nətəmi kətol səlim e natimnati mın e nəhue niftəni,

rəhalah nautə nepət rəkis e rəhan noliən iətəm

tətaumis o natimnati rəhan.”

⁴ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən kəti mın e negəu e neai təni məmə,

“Ohiet rəkis lan, rəhak mın nətəmimi,

məmə rəhan noliən tərəh otəsələs pikiəniən itəmah,

kəni itəmah nəsotosiən rəhan kəti nalpiniən,

⁵ mətəu-inko in təmətoriarun rəhan noliən tərəh təri iuəkir əmə tek neai, mol
Uhgın təsaluəiən e rəhan noliən tərəh mın.

⁶ Otəlpin nitai nati təhmen e iətəm in təmol kəm rəham nətəmimi.

Otəfən rəhan nətəouiən mau keiu.

Otiuvi rəkis nimir wain iətəm in tarfu məskasik,

rəhan nəsanəniən təpət mapirəkis iətəmi ko iətəm in təməfən kəm lah.

⁷ Pətan konu, təmətəfəri aru in, mətəu təuvir e nautə rəhan,

mətəu rəueiu əha, əfən nətəouiən rəhan e nəhməliən mine nasəkiən,

mətəu-inu tətəghati əfəri e nikiən mətəni məmə, ‘ləu kwın kəti. Ikinu iətəharəg,

mətərmənig. Səniəmə iəu pətəlimis. Ko iəsəsəkiən nian kəti.’

⁸ O nəfəriən rəhan, rəhan nalpiniən mın otələs in o nian kətiəh əmə.

In otatimis, mətəu tərəh mətasək.

Kəni in otatig e nian iəkis o nosiən nauəniən,

kəni nigəm otus in,

mətəu-inu Iərmənig Uhgın əha, nahgin təpət,

in tətəfən rəhan nalpiniən.”

⁹ “Kəni nian kig mın rəha nəhue niftəni nətəm kəmautil kəni mautiləu pəti

nautə mın rəhan, koteruh nəhanigəm e nigəm iətəm tatus, kəni ilah okotasək,

mautiləu tərəh ohni. ¹⁰ Rəhan nəhməliən otol ilah kotəgin, kəni motəhtul=pən

əmə isəu məutəni məmə,

‘!Kəsi! !Kəsi o taun asoli!

!Əui, Papilon, taun iətəm təmətəsanən pik! Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau

kətiəh əmə lan, in tinatos rəhan nalpiniən!’

¹¹ “Nətəmimi kətol səlim e natimnati e nəhue niftəni, ilah mın okotasək

motasək o pətan u, mətəu-inu iətəmimi kəti mın tikə o nosiən nəhmti rəhalah

natimnati. ¹² Iətəmi kəti mın otəsosiən nəhmti aiən u kol, mine silfə, mine

kəpiəl təuvir mın, mine perəl* rəhalah, kəni iətəmi kəti otəsosiən nəhmti

napən təuvir u linən, mine napən təuvir u silik, mine napən u iətəm tətərarəuv,

iətəm nəhmtiləh tiəkis agin. Iətəmimi otikə o nosiən nəhmtin nigə pişin pişin

mın iətəm kəutəpien vivi, mine natimnati mın iətəm katol e rəhnəpati eləfən,

mine nigə əskasik mın u nəhmtin tiəkis agin, mine prons,† mine aiən, mine

kəpiəl təuvir kəti u, mapil. ¹³ Iətəmimi otikə o nosiən nəhmti nati nəmiəvilah

tətəpien vivi mın, inu sinəmon, mine sənə, mine insens, mine frankinsens,

mine fomat u mir. Nətəmimi okohkə o nosiən nəhmti wain mine oiəl mine

* **18:12** Perəl u, in kəpiəl təuvir əpəha e niki kəuvin. † **18:12** Prons in aiən kəti, mətəu rəhan kala təhmen e kol.

flauə mine wit rəhalah. Kəni iətəmimi otikə min o nosiən nəhmti kau min, mine sipsip min, mine əhos min, mine kat min, mine slef min rəhalah.

¹⁴ “Kəni nətəmimi rəha noliən səlim e natimnati min, ilah okotasək pik, nīkilah təhmə. İlah okotəni məmə, ‘Nəua uək asoli min rəham iətəm ik rəham nətəligiən təmuvən pik lan, kəni nəmatol, ilah kinotagim mətəpəh ik. Rəham nautə min mine malə-malə min rəham kinotagim, ko nəsos minian ilah.’ ¹⁵ Nətəmimi kautol səlim e natimnati min rəhalah kəm pətan u, mautos nautə asoli min lan, ilah kautəhtul=pən isəu ohni, məutərmurmin o rəhan nahməiən. İlah nīkilah otahmə kəni kotasək motasək əfəməh, ¹⁶ motəni məmə,

‘!Əui, kəsi! Taun əsanən iətəm təmatuvən e napən təuvir min u linən, iətəm tatol nəugi naris min tərəruv mine, kəni matol malə-malə e nīpətin tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel min nəhmtin tiəkis, mine nati təuvir min u perəl mine.

¹⁷ Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, kəmərəkin rəfin nautə asoli min rəhan.

“Kəni əmeikonu nətəmi kautələs negəu min rəfin, nətəmi kəutaliuək e negəu, mine kīru min rəha negəu, mine nətəmimi rəfin iətəm kautos məni rəhalah o natigian e nəhue nītəhi, ilah okotəhtul=pən isəu ohni. ¹⁸ Nian kotafu nəhanigəm lan tatuəu, kəni ilah okotəni məmə, ‘!Kəsehiən taun kəti təsanən təhmen e taun asoli u!’ ¹⁹ Kəni ilah okotatu rəhn-kapə lah e nīməulul, tətəgətun=pən məmə nīkilah tətəhmə, kəni motasək pik məmə, ‘!Əui, kəsi! !Taun asoli u iətəm nətəmimi rəfin iətəm kautos negəu min itəhi, ilah rəhalah nautə təməpət e rəham natimnati!

Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lam, kəmərəkin agin ik.’

²⁰ !Mətəu itəmah e negəu e neai, itəmah nətəmimi rəha Uhgīn, mine aposil min mine iəni min,

itəmah nikitəmah təkeikei magiən, mətəu-inu Uhgīn təmos rəkis neim e təmah mələhu=pən o pətan u!”

²¹ Kəni əmeiko, agelo əsanən kəti təmələs kəpiel asoli kəti, matu=pən e nahgin rəfin əpəha itəhi, kəni məni məmə, “Kəmərəki=pən lanəha Papilon Əsanən Nahgin Təpət əpəha itəhi. Kəni okol in təsəhtul minian.

²² Kəni ko kəsətəu minian nəuia hap‡ mine nəpuən min, mine nəuia nahliən nau mine təui u ikin u.

Iətəmimi rəha nəlpəkəuiən təuvir e natimnati otikə u ikin u, kəni okəsətəu minian nərkərikian rəha kəpiel min iətəm kətəuei əris-əris wit

katol flauə lan. § ²³ Nəhagəhagian rəha lait min ko kəsotasiə minian, kəni ko kəsətəu minian nəuia pətan mine iərman iətəm katuol nəniəskasikian rəhalau e nian rəha marit,

mətəu-inu aupən, nətəmimi u kautol səlim e natimnati rəham,

ilah kautol win e nəhue nīftəni min rəfin,

kəni ik nətaugin asim nətəmimi e kəntri pisin min məmə kəhuva o rəham narməniagian, e noliən masig rəham.

²⁴ Taun asoli u Papilon in təmos nəlpinian

mətəu-inu kəmatiuvu nira iəni min mine nətəmimi min rəhan Uhgīn ikin min rəfin e nəhue nīftəni.

Nīpəhriənian, nira nətəmimi rəfin nətəm kəmoəhamu ilah, in tətatig e taun asoli u.”

‡ **18:22** Hap in nati kəti katoh o nanian nəpuən, təhmen e kitar. § **18:22** Aupən ikin, kəmotos kəpiel keiu, motələhu=pən nīkiti wit e nəlugilau motəuei əris-əris nīkiti wit lan məmə otol nīauin mol flauə lan. Suaru kəti o nəuhlinian fes u məmə, “kəni okəsətəu minian kəkiəh nien.”

19

*Nətəmi ilis e negəu e neai
kəmotəni-vivi Uhgın*

¹ Uərisig e nəghatian rəha agelo kəha, iəkətəu nəuian asoli kəti təhmen e nətəmi tepət tepət kəutagət əfəməh, əpəha e negəu e neai, məutəni məmə, “!Aleluia! !Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

!In Uhgın u, təmosmiəgəh itah!

Nepətian əhagəhag mine nəsanəniən in rəhan pisin əmə,

² mətəu-inu nakilian rəhan in təhruahru pəhriən.

Rəhan nəghatian tinoh rəkis pəta-ionəhan u, iətəm təmit əpnəpən nətəmi, kəni tinətəlpən nira rəhan noluək min.”

³ Kəni kəmotagət əfəməh min motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ Uhgın! Nəhanigəm e nigəm iətəm tatus pətan u, tətəri tətəri naunun tikə.”

⁴ Nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən min ilah tuenti-fo, mine nati miəgəh ilah kuvət, kəmotasiəulin nəulilah kəm Uhgın. İlah kəmotəiuaiu, nipənəgilah tek niftəni, motəfaki kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərməniğ. Kəni ilah motəni məmə,

“!Əuəh! !Pəh Kotəni-vivi İərməniğ!”

Marit rəha Nəti Sipsip

⁵ Kəni əmeiko, nəuian kəti təmsi=pən əpəha e jeə rəha kig, mətəni məmə,

“!Otəni-vivi Uhgın rəhatah!

!İtəmah rəhan noluək min rəfin, otəni-vivi in!

!İtəmah u, nəutisiai, məutəgin e Uhgın, otəni-vivi in!

!Nati əpnəpən nəmə itəmah nautos nepətian asoli min, o nətəmi əpnəpən əmə, mətəu otəni-vivi Uhgın!”

⁶ Kəni əmeiko iəmətəu nəuia nati kəti təhmen e nətəmi tepət kəutagət, kəni məhmen min e nitəhi iətəm tatem nəuanaluəluə, mine kaluəluə tətətipərəh atipərəh motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

Mətəu-inu İərməniğ Uhgın rəhatah, Nahgin Tepət Pik Agin, in tinətərməniğ.

⁷ Pəh nikitah tərəuəh e nəgiəniən,

kəni motəni niphəriəniən e rəhan nepətian,

mətəu-inu tinuəva e nian əhruahru rəha marit rəha Nəti Sipsip.

Kəni rəhan pətan tətəhtul maru mətəhtəhmin əmə.

⁸ Kəni Uhgın təməfən napən təuvir kəm in, məmə otuvən lan.

Napən təuvir u linən, tətəraip-oraip, məruən.”

(Napən təuvir u linən, tətəgətun=pən nolian əhruahru rəha nətəmi rəha Uhgın.)

⁹ Konu agelo u, təni=pa kəm iəu məmə, “Ətei rəkis natimnati min u. ‘Nətəmi min u inu nətəm kəmauin e lah məmə okəhuvən e nauəniən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilah okotətiğ e nəuvirən pəhriən.’”

Kəni matig məni məmə, “Nəghatian min u, ilah nəghatian pəhriən rəha Uhgın.”

¹⁰ Təməni lanəha, kəni iəmisin=pən nəulik e nəhlkin, meiuaiu, nipənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. Mətəu in təni=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik ioluək mil əmə, kitah piəm min nətəm ilah kəutəhtul əskasik o nəni pətiğəmiən nanusian təuvir rəha İesu. Əfaki əmə kəm Uhgın, mətəu-inu nəhtul-pətiğəmiən rəha İesu, in nəukəti nəghatian min rəha iəni min.”

İətəm təmasuə e əhos kəruən

¹¹ Kəni əmeiko iəkəfu negəu e neai təmərəh, kəni mafu əhos kəruən kəti. İətəm tətasuə-pəri lan, nərgin ko, “İətəmi Kəhrun Nəhatətə Əskasikiən Lan,

kəni in Nipəhrinən.” In tətəməu, kəni mətəfən nalpiniən kəm nətəmimi e nolian iətəm təhruahru əmə. ¹² Nəhmtin təhmen e nəmnamı nigəm, kəni kəməfəu=pən kəfəu tepət tepət e rəhn-kapə, kəfəu min u, ilah kəfəu min rəha kig asoli agin. Kəmətei=pən nərgin kəti lan, mətəu iətəmi kəti təshrunian nərgin əha, in pisin əmə təhrun. ¹³ In tatuvən e napən kəti iətəm kəmel e nira,* kəni nərgin kəha, Nəghatien Rəha Uhgın.† ¹⁴ Kəni soldia min rəha negəu e neai kəutəhuərisig lan. Ilah rəfin kəutəharəg e əhos kəruən min, kəni mautəhuvən e napən təuvir u, linən, təruən məuvir. ¹⁵ Iətəmi kəha, rəhan kəti əha ikin nau iətəm tatsipən e nipəgnəuan.‡ Kəni in otətəmu nətəmimi e kəntri min e nau əha. “In otərmənig e lah, kəni nəmtətian rəha nepətian u, in neim iətəm kəmol e aian.”§ In otol təkəsik agin kəm lah, təhmen əmə məmə katol e nəua krep min iətəm nətəmimi kəutevig-evig lan məmə nəhuin otaiəh kəni kol wain lan. Nolian əha inəha, Uhgın Nahgin Tepət Pik Agin tatol pətigəm rəhan niəməha asoli. ¹⁶ Kəmətei=pən nərgin e rəhan napən, mine nuvan, məmə,

KIG RƏHA KIG MİN MİNE İƏRMƏNİG RƏHA İƏRMƏNİG MİN*

¹⁷ Kəni əmeikonu iəkəsal=pən mafu agelo kəti tətəhtul=pən e mitigar, in tətək əfəməh mətəni=pən kəm mənig min iətəm kəutiuvig əpəha e nimagəuagəu, məmə, “Əhuva, motuhapumın itəmah min o nauəniən asoli rəhan Uhgın, ¹⁸ məmə itəmah onəkoton nəhuvegi kig min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi nahgilah tepət, mine əhos min, mine nətəmi kəutasə-pəri e lah, mine nəhuvegi nətəmimi rəfin, nətəmi səniəmə slef, mine slef min, nətəmi kəutos nepətian asoli min, mine nətəmi əpnəpin əmə.”

¹⁹ Kəni əmeikonu, iəkətig mafu min nati miəgəh əpələ, mine kig min rəha nəhue niftəni, mine rəhalah soldia min. Ilah kəmotuhapumın ilah min məmə okotəluagin ilah iətəm tətəsuə e əhos kəruən, mine rəhan soldia min. ²⁰ Mətəu kəmotəskəlim nati miəgəh kəha, mine iəni eiua min iətəm tətəhtul nəmtətian apisipis min nian tətətatig ilau nati miəgəh. In tətəhtul nəmtətian min əha, o neiuəniən e nətəmimi min u nətəm kəutos mak rəha nati miəgəh, kəni mətəufəki kəm narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı. Kəmotərakı=pən ilau pəti kətuəmiəgəh əmə, əpəha e nipəgnəua nəmnamı nigəm asoli iətəm təpiəpei matuəu matəpien. ²¹ Iətəm tətəsuə e əhos kəruən, təmoəhamu kig min mine soldia min rəfin e nau rəha nəluəginian iətəm tatsipən e nipəgnəuan kəni mənig min rəfin kəmoton nipətillah, moton, nərfilah tāsisi vivi.

20

Kristo təmuva mol Kig kəni marmənig e nətəmimi mətəuaruspən nu uan-təusin

¹ Kəni əmeikonu, iəmafəu agelo kəti tatsipəri e negəu e neai, tatos ki rəha nipəg asoli iətəm teiuiəu agin,* mine sen asoli kəti. ² Kəni in tətəskəlim iəlkitə asoli u, sineik nuvəh əpələ əupən, in İərmis, uə Sətən, kəni məlis-ərain o nu uan-təusin. ³ Təmərakı=pən lan e nipəg asoli iətəm teiuiəu agin, kəni məhtipəsəg lan tiəkis, məmə in otəseiua minən e nətəmimi rəha kəntri min mətəuarus=pən nu uan-təusin otol naunən. Nu uan-təusin otol naunən rəkis, okəkeiki kerəh min lan o nian əkuəkir min əmə.

⁴ Kəni əmeiko, iəkəfu jeə rəha kig min nəuvein, kəni nətəmimi nətəm kəutəharəg-pəri e lah. Uhgın tətəfən nepətian kəm lah məmə ilah okotəkil nətəmimi. Kəni iəkəfu min nətəmimi nətəm kəmətəhtuv nentəuilah

* **19:13** Aes 63:1-6 † **19:13** Jon 1:1,14 ‡ **19:15** Aes 49:2; Hip 4:12; Nəh 1:16; 2:12 § **19:15** Sam 2:9 * **19:16** 1Tim 6:15; Nəh 17:14 * **20:1** Nəh 1:18

mətəu kəmotəhtul pətigəm o nəni pətigəmian nanusian təuvir rəha İesu mine nəghatian rəha Uhgın. İlah kəməsotəfakian kəm nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, kəni məsotəsiən rəhan mak e niyənəgilah mine nəhlmilah. Kəni rəueiu ilah kəmotəmiəgəh min, kəni məutarmanig ilah Kristo u nu uan-tausin. ⁵ Nati əha, in nair=pa minian e nimisian iətəm otaupən. Mətəu nətəmimi min nəuvein nətəm kəmoħmis rəkis, ilah kəmotos mak rəha nati miəgəh əpəha, kəməsotəmiəgəh minian mətəuarus nu uan-tausin. ⁶ Nətəmimi min kəha, nətəm kəmaupən kos ilah e nair=pa minian e nimisian, ilah okotatig e nəuvirian pəhriən, mətəu-inu ilah nətəmi asim min rəha Uhgın. İlah okəsəhuvəniən e nəmnamı nigəm asoli, mətəu ilah okəhuva motol pris min rəha Uhgın mine rəha Kristo, kəni ilah okotarmənig ilah min o nu uan-tausin.

Uhgın təmol nalpinian kəm Setən

⁷ Nian nu uan-tausin tinol naunun, okahli pətigəm min Setən e niyəg asoli. ⁸ Kəni in otuvən əpəha e kaugə kuvət rəha nəhue niftəni, o nətəmimi iətəm kətəni məmə Kok mine Makok,[†] məmə oteiuə e lah, kəni mos rəfin ilah məriarun ilah o nəluaginən. İlah rəfin otepət otepət, nəmpə rəhalah in təhmen e niyəkil əpəha e nikali nitəhi. ⁹ İlah kəmotəliuək məhuvən isəu isəu min məhrəuei rəfin nəhue niftəni. Kəni ilah kəmotəhtul məhtəlau e ikin nətəmimi rəha Uhgın okotatig ikin, mine taun asoli u iətəm Uhgın tolkeikei pik.[‡] Mətəu nigəm kəti təmsipəri e negəu e neai, muva mus ilah. ¹⁰ Kəni kəmərakı=pən e İarmis iətəm təmətəfan-əfən kəm lah, kəmərakı=pən əpəha e nəmnamı nigəm asoli iətəm tətəpien. İkin əha, kəmərakı=pən rəkis nati miəgəh mine iəni eiua. İlahal okəhlətəu nəhməiən itulin e nərauiə mine lapin, naunun tika.

Naunun nakilən

¹¹ Kəni əmeiko iəkafu min jeə asoli kəti, təruən. Kəni kig tətəharəg-pəri lan. Nəhue niftəni mine neai kəmuagim e nəhmtin, miakə agin.

¹² Kəni əmeikonu iəkafu nətəmi kəmoħmis, nətəmi kautos nəpətian asoli, mine nətəmi əpnəpin əmə. İlah rəfin kəutəhtul əupən e jeə rəha kig u, kəni kəmeg nauəuə min.[§] Kəni kəmeg min nauəuə kəti, inu nauəuə rəha nəmiəgəhiən. Okeh nakilən rəha nətəm kəmoħmis e nauəuə min u, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹³ Nitəhi təməhlman e nətəmimi kəmoħmis=pən itəhi, kəni Nəmisian mine Nəuanpən kəmuəhlman min lah, ilah kinəhiet rəkis e lau, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹⁴ Kəni kəmələs Nəmisian mine Nəuanpən, kərakı=pən e lau e nəmnamı nigəm asoli. Nəmnamı nigəm asoli u, in nəmisian mau keiu. ¹⁵ Nəmə kəsehiən nərgi iətəmi kəti e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni okərakı=pən lan e nəmnamı nigəm asoli.

21

Jerusiləm vi

¹ Kəni əmeiko iəkafu neai vi mine nəhue niftəni vi, mətəu-inu neai əuas mine nəhue niftəni əuas kiniaək. Kəni nitəhi təmikə min. ² Kəni əmeiko iəkafu taun asim rəha Uhgın, inko Jerusiləm vi, tatsi-pəri o Uhgın e negəu e neai məteuəiu=pa. Kəmol malə-malə lan təhmen e pətan iətəm kəmol malə-malə kəm in məmə otuvən meh rəhan iərman muol marit. ³ Kəni əmeikonu iəkətu nəuian asoli kəti təmsipəri əpəha e jeə rəha kig mətəni məmə, "İAfə-to! Rəueiu

[†] 20:8 Esik 38:2,9,15   [‡] 20:9 "Taun asoli u, iətəm Uhgın tolkeikei pik," in tətəghati e Jerusiləm.

[§] 20:12 Natimnati rəfin iətəm nətəmimi kəmotol, kəmətei rəkis e nauəuə min u.

əha, Uhgın tinol lahuənu rəhan ilah nətəmimi. In otətətiğ ilah min, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmimi. Kəni Uhgın əhruahru otətətiğ ilah min, kəni in rəhalah Uhgın. ⁴ In otəfəl rəkis rəfin nəhu nəhmtilah. Nimişian mine nasəkiən mine nahməiən min okohkə. Natimnati nuvəh min u, ilah kinəhuvən rəkis, ko kəsəhuva minian.”

⁵ Kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, təni məmə, “İatəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motuvi.” Kəni məni məmə, “Ətei rəkis natimnati min u, mətəu-inu nəghatiən min u, kəhrun narəriən e lah məmə niyəhriənian.”

⁶ Kəni matig məni=pa min kəm iəu məmə, “Kinol naunun e natimnati rəfin. İəu Nəukətin mine Naunun.* İəu nətuəuinian, kəni iəu iatol naunun lan. Nətəmimi nətəm kətuəuəuə, iəu oİəkəfən nəhu kəm lah, nətəmimi okotəmmim məsotəsiən nəhmtin. Kəni nəhu u tatsipən e nəhmti nəhu iətəm tətəri mətəfən nəmiəğhiən itulin.† ⁷ İətəmimi iətəm otətəhtul iəkis mol win e nəluəginian rəhan, iəu iəkəfən natimnati iətəm iəməni iəkis rəkis kəm in. İəu iəkuva rəhan Uhgın, kəni in otuva nətik. ⁸ Mətəu nətəmi kəutəgin, nətəmi kəsotəhtul əskasikiən e rəhalah nəhatəsiən məutəpəh iəu, nətəmi kotaməkmik, nətəmi kəutohamu itəmi, nətəmi kəutit onəuən əmə ilah min, nətəmi kəutol kləpə, nətəmi kəutəmkı nərək, nətəmi kəutəfəki kəm narəmi nati min, mine neiuə min rəfin, imalah əhruahru u in nəmnamı nigəm asoli, tətəpien ikin. Nati u, in nəmpə tu nimişian.”

⁹ Kəni əmeikonu, əgelo əupən u kəti tətəğhati kəm iəu. In əgelo səpin min u kəti iətəm kəməutəmkı pesin ilah səpin iətəm kotəriəuah e naunu nəlpiniən ilah səpin iətəm Uhgın otol kəm nətəmimi. In təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəğətuən pətan rəha Nəti Sipsip kəm ik, iətəm okuol marit ilau min.” ¹⁰ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın təmol kəm iəu, əmeiko əgelo tit rəkis iəu iəkian əpəha e niəuət asoli kəti, niəuət kəha, in ilis ilis pəhriən. Kəni in təğətuən kəm iəu Taun Asim rəha Uhgın u, Jerusiləm vi, iətəm təmsipəri o Uhgın əpəha ilis e nəgəu e neai. ¹¹ In təhəğəhəg e nəpətiən rəha Uhgın. Tətiptipit təhmen e kəpiel təuvir kəti u jaspə, iətəm təhlan məhmen e kilas. ¹² Nəkalin təfəməh məri ilis, miələu e taun, ket lan ilah tuələf. Nəgelo min tuələf kəutəhtul o ket min u. Kəmətei=pən nərgi nəuaniləuis rəha nenəti İşrel ilah tuələf e ket min u. ¹³ Ket kisil e nəkalin pəh ikin, ket kisil min e nəkalin pəhəv ikin, ket kisil min e nəkalin pesi ikin, kəni ket kisil min e nəkalin pari ikin. ¹⁴ Nəukəti nəkali taun u kəmotəhtul pəri e kəpiel asoli ilah tuələf. Konu kəmətei rəkis=pən nərgi tuələf əposil rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Əgelo iətəm tətəğhati kəm iəu, in tatos nati kəti kəmol e aiən u kol, o nosiən mak rəha taun əha, mine ket min, mine nəkalin rəhan. ¹⁶ Taun u, kəugə lan kuvət. Mak rəha nəkalin min rəfin kotəhmen əhmen əmə. Taun əha təfəməh, kəni mak rəha nəkalin min rəfin mine nəfəməhiən rəhan, ilah rəfin tuələf-təusin (12,000).‡ ¹⁷ Nəkalin u, tikimkim, mak rəhan nəhlmin uan-hanrit-fote-

* **21:6** Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu u, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul əupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e İnglis. † **21:6** Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 ‡ **21:16** Nəghatiən əhruahru təni məmə “tuələf-təusin (12,000) statia,” təhmen e tu təusin tu-hanrit-tuənti kilomitə (2,220 km). Mak əhruahru rəha nəfəməhiən səniəmə nati kəti, mətəu nəmpə u 12,000, niyətin əha ikin. Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəmpə u tətəğətuən məmə taun u in iəhgin iəhgin kəni təuvir pik əgin, məhruahru əgin. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə nəmpə u tətəğətuən nətəmimi rəfin əgin rəha Uhgın. 12,000=12×1,000=12×10×10×10. Nəmpə min u 12 mine 10, ilau nəmpə kətuəğətuən nati təuvir əhruahru əgin kəti. Afin-to Nəh 7:8.

fo (144).[§] Agelo əha, təmos mak lan e noliən rəha nətəmimi, nətəm ilah kautos mak lanəha e nati. ¹⁸ Nikalın u, kəmol e kəpiel təuvir u jaspə, kəni kəmol taun e aian u kol, in əmə in əmə. Kəni kol u in təuvir, in təhlan məmə kilas. ¹⁹ Kəpiel min iətəm kəmuvləkın nəukəti nikalın lan, kəmol malə-malə e lah e kəpiel təuvir min. Kəmotaupən motəlın=pən kəpiel təuvir min u jaspə; kəni nəmpə tu lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir min u safaiə; kəni nəmpə tri lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir min u akat; kəni nəmpə fo lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir min u emirəl. ²⁰ Nəmpə faif lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u oniks; kəni nəmpə sikis lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u kanlian; kəni nəmpə səpin lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u krisolait; kəni nəmpə eit lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u malakait; nəmpə nain lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u topəs. Kəni nəmpə ten lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u kalsetoni; kəni nəmpə lepın lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u takuoēs; kəni nəmpə tuələf lan, kəmotəlın=pən kəpiel təuvir u ametis.

²¹ Ket asoli min u kəmol e perəl ilah tuələf. Kəmol ket kətiəh kətiəh e perəl* kətiəh kətiəh. Kəni suaru min əpəha imə e taun u, kəmol e aian u kol in əmə in əmə, təhlan vivi, təhmen e kilas.

²² İkin əha, iəmasafuiən nimə kəti okətəfaki ikin kəm Uhgın, mətəu-inu Uhgın əmə, iətəm Nahgin Təpət Pık Agin, mine Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfakiən. ²³ Kəni İkin əha, nikitəmi təsəhtiən mitigar mine məuiğ, mətəu-inu nepətiən əhagəhag rəha Uhgın in tətasiəgəpin rəfin taun u, konu Nəti Sipsip kəha, in lait rəhan.† ²⁴ Kəni kəntri min e nəhue niftəni okotaliuek e nəhagəhagiən rəhan, kəni iərmənig min rəha nəhue niftəni okəhuva, kəni motos rəhalah nautə təuvir min, məhuva e nisialiən motələhu e taun u. ²⁵ Kəsasisigian e rəhan ket min nian kəti, mətəu-inu lapin tikə ikin əha. ²⁶ Nətəmimi e kəntri pisin pisin min e nəhue niftəni, okotos nautə təuvir min rəhalah, ilah okotəmki məhuva o nisialiən, motələhu e taun u. ²⁷ Mətəu natimnati min iətəm kotamıkmik e nəhmti Uhgın, mine nətəmimi nətəm kautol nati iətəm tol naulisian, mine nətəm kauteiua, nətəmi min u ko ilah kəsəhuvəniən imə e taun asoli u. Nətəmi min əmə ko nətəm kəmətei rəkis=pən nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən iətəm Nəti Sipsip tatos, ilah əmə kəha kotəhrun nuvəniən imə.

22

Nəhu miəgəh

¹ Kəni nian agelo təməgətuən rəkis taun vi kəm iəu, kəni təməgətuən min nəhu miəgəh kəm iəu iətəm tətaiu. In təhlan təhlan təhmen e kilas. Tətsi=pən əpəha e jəə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip, ² maiu matuvən mətələs nəlugi suaru asoli rəha taun u. Nigi rəha nəmiəgəhiən tətəhtul u e nikalkalı nəhu u, in tətəuə mətau tuələf e nu min rəfin, e məuiğ min rəfin. Kəni nətəmimi e kəntri min rəfin kautol nimalin o nol viviən nimisian. ³ Nati tikə agin ikin əha iətəm təkeikei mos nalpinian rəha Uhgın. Kəni jəə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip in əha ikin əha, kətuarmənig ikin. Kəni rəhan noluək min okotəfaki kəm in. ⁴ İlah okotafu nəhmtin,* kəni okətei=pən nərgin e nıpənəgilah. ⁵ Nian lapin otikə. Nikilah otəsəhtiən lait kəti o nasipənən lan, kəni nikilah otəsəhtiən min nəhagəhagiən rəha mitigar, mətəu-inu İərmənig Uhgın in lait rəhalah. İlah okotarmənig itulin, naunun tikə.

§ 21:17 Mak u “nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144)” təhmen e sikiste-faif mitə (65 m). “Nəhlmin,” in mak tətuəuin e nəuanəhlmin mətuəurus nikinəhlmin, təhmen e 500 cm. 144=12×12. Nəmpə u 12 tətəgətuən nətəmimi rəha Uhgın. Kəni mine nəmpə u 144 tətəgətuən nətəmimi rəfin agin rəha Uhgın. *

† 21:23 Aes 60:19 * 22:4 Mat 5:8; 2Kor 4:6

6 Kəni agelo təni=pa kəm iəu məmə, “Nəghatien min u inu, kəhrun narəriəiən e lah məmə niphəriəniən. İərməniğ Uhgın təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən natimnati min iətəm okəpanəhuva, kəni in təmahli=pən rəhan agelo məmə otəgətun kəm rəhan noluək min natimnati min iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva.”

7 Kəni əmeiko, İesu təməni məmə, “! Otətəlig-to! ! Otəsuvəhiən iəkiet pətigəm=pinə! Nətəmi min u nətəm kəutaskəlīm mautol nəghatien iətəm Uhgın təməni pətigəm aupən e nauəuə u, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən.”

8 İəu Jon, iəu u iəmətəu kəni mafu natimnati min u. Kəni nian iəmətəu kəni mafu rəkis ilah, kəni iəmisin nəulik e nəhlki agelo iətəm təmit iəu muvən mətəgətun ilah kəm iəu. Kəni iəmeiuaiu, niphənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. 9 Mətəu in tənə=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik u ioluək mil əmə rəha Uhgın, kitah piəm min u iəni min, mine nətəmi min u nətəm kəutaskəlīm nəghatien min e nauəuə u. !Əfaki əmə kəm Uhgın!”

10 Kəni in təməni=pa kəm iəu məmə, “Suvan-ərainiən nati kəti e nauəuə u məmə otaskəlīm tiəkis, mətəu-inu natimnati min u, otəsuvəhiən, kohiet pətigəm=pa. 11 Nətəmi kautol nərahien, pəh ilah kotəkeikei mautol nərahien. Nətəmi rəhalah nətəligiən tamikmik, pəh ilah kotəkeikei e nətəligiən amikmik rəhalah. Mətəu nətəmi kotəuvir, pəh ilah kotəkeikei e noliən əhruahru. Kəni pəh nətəmi asim rəha Uhgın, okotəhruahru nian rəfin, motəkeikei e nasimiən rəhalah.”

12 Kəni İesu tatig məni min kəm iəu, “!Afu-to! !Otəsuvəhiən iəkuvnə! Kəni iatos rəhak nətəouiən təuvir kəni iəkəfən kəm nətəmimi min rəfin u, titəu=pən natimnati min iətəm ilah kəmotol. 13 İəu Nəukətin mine Naunun.† İəu iəmaupən matig, kəni iəu oiəköl naunun agin. İəu nətuəuiniən, kəni iəu iatol naunun lan.

14 “Nətəmimi nətəm koteikuas e rəhalah napən tərueən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, məmə inu, okegəhan e nepətiən kəm lah məmə kotun nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məhuvən=pən e ket min rəha taun u. 15 Mətəu nətəmimi nəuvein min əha ikin nətəm ko kəsəhuvaieən imə. İlah u, nətəm kotamikmik, mine nətəmi min ko nətəm kautol kləpə mine mautəmki narik, mine kautit oneuən ilah min, mine mautohamu itəmi, məutəfaki kəm narmi nati min, mine nətəmi rəfin nətəm kotalkeikei neiuəiən.

16 “İəu İesu, iəmahli=pinə rəhak agelo məmə otəni pətigəm natimnati min u kəm niməfaki min. İəu u, Nəukəti Tefit, mətəu Nəuaniləuis min rəhan. İəu iəkəhmen e məhau u fətukai iətəm tətəsiə vivi.”

17 Narmin Rəha Uhgın ilau Pətan rəha Nəti Sipsip kətuəni məmə, “!Va!” Kəni pəh nətəmi min u kotətəu, ilah min kotəni məmə, “!Va!” İətəmimi pəh iətəm tətəuəuə, pəh in tuva. Kəni iətəmimi pəh iətəm in tolkeikei, pəh in otəmniəm nəhu miəgəh kəsosiən nəhmtin.‡

18 İəu Jon, iətəghati əskasik mətəni kəm nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatien rəha Uhgın iətəm tətətig e nauəuə u. Nəmə iətəmimi kəti tətə=pən aru nəghatien kəti rəhan e nauəuə u, Uhgın otəfən nəlpiniən min u nauəuə u tətəghati, kəni miłpən=pən e nəlpiniən rəha iətəmi u. 19 Nəmə iətəmimi kəti tatəs rəkis nəghatien nəuvein e nauəuə u, Uhgın otəs rəkis nəuviriən min iətəm nauəuə u in tətəghati lan məmə rəha iətəmimi u. Inu, nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məsəgəhaniən məmə otatig e taun asim əha.

20 İətəmimi iətəm tətəni pətigəm natimnati min u, təni məmə, “Əuəh, otəsuvəhiən iəkuvnə.”

† 22:13 Nəghatien əhruahru u rəha İesu, “İəu ko, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatien Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis.

‡ 22:17 Aes 55:1; Jon 7:37

!Əuəh! Va-tə İərməniğ İesu.

²¹ Pəh Uhgın tətəuati e nəuviriən rəha İərməniğ İesu tuvən kəm nətəmimi rəhan. Pəh otol lanəha. Əuəh.

Nauəuə Asim Rəha Uhgın
Nəmtətian Vi
Nauəuə Asim Rəha Uhgın Nəmtətian Vi
White=sands Tanna

TIKSINƏRI

əhgi=pən, nəhgi-pəniən Nəhgi-pəniən in noliən kəti nətəm Isrel kəmautol nuvəh muva mətəuarus=pa u rəueiu. Tol pisin e kastim rəha nətəm Entəni. Aupən agin, Uhgın təmol nəniəskasikiən kəti ilau Epraham məmə in rəhan Uhgın, kəni Epraham mine namipin min ilah nenəti Uhgın min. Uhgın təməni=pən kəm in mine namipin min mine rəhan min noluək min məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Okəkeikei kəhgi=pən ilah kol məmə nəmtətiən kəti məmə ilah kotaskəlīm mautegəhan e nəniəskasikiən əha. Kəni noliən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel, nian rəfin ilah kotaskəlīm əskasik nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol kəm rəhalah kəha tərəh. Nian suakəku iərman kəti tair mos nian eit, kəni kəhgi=pən, katətei katol mak lan tətəgətun məmə in nəuaniləuis kəti rəha Epraham. Kəni in min otaskəlīm nəniəskasikiən əha rəha Uhgın. Kəni kətauin e nərgin. Afin e Jenesis 17.

Nian Iesu Kristo təmuva, natimnati min u təməuhlin. Nəhgi-pəniən təsoliən məmə iətəmi kəti in təhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nian iətəmi kəti tətəhatə e Iesu Kristo, kəni in tətuva iətəmi kəti rəha Uhgın. Mətəu nəfaki min nəuvein u ilah nətəm Isrel, ilah kəmautəni əhanəh məmə Nanihluə min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Aposil Pol təmə, kəpə. Iətəmi kəti tətuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın nian in tətəhatə əmə e Iesu Kristo.

aposil In iətəmi kəti iətəm Uhgın təmahli=pa o nəni pətigəmiən rəhan nəghatən, təhmen e iəni əhruin. (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16) Iesu təmauin e nətəmi min nəuvein məmə ilah okotaliuek ikin pisin pisin min e nəhue niftəni. Uək kisi rəha aposil min: 1. Ilah kəmoteruh e nəhmti ilah məmə Iesu in təmisi məmiəgəh min e nimisiən. 2. Ilah kəmotəni pətigəm Nənuşien Təuvir, kəni kəmotətuəuin niməfaki vi min, kəni nian tərət, ilah kəmotol nati apispis min. 3. Ilah kəməhuva nətəmi asoli min rəha niməfaki, kəni mautəni nəgətuniən əhruahru mine noliən rəha niməfaki.

Nian Iesu təməmiəgəh min e nimisiən, təmuva meruh Pol, kəni mauin lan məmə in otos uək rəha aposil. Nətəmi kətiəh kətiəh min əha ikin təhmen e Pənəpəs iətəm nətəmi kətauin e lah məmə aposil, nati ənpəpin ilah kəməsoteruhiən Iesu Kristo.

aruətəh, naruətəhiən Nətəm Entəni kəutol kaliku e nien məmə okotaruətəh. Mətəu e nian rəha Iesu, nətəmi kətaig e nəhu. Kəni inu nəmtətiən kəti o nətəligiən asoli kəti məmə kətafəl rəkis noliən tərəh min rəhalah.

Bokis Rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən Bokis u, in nəmtətiən rəha nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol kəm nətəm Isrel (Eks 25:10-22; 9:4). Kəmuvləkin e timpə kəni kəhtərain e aiən u kol tətəraip-oraip. Əpəha imə e bokis u, kəməhluəig=pən e kəpiel mil iətəm kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau. Kəni kəməhluəig=pən e piret nəuvein iətəm Uhgın təməfən kəm lah iətəm kəni məmə "mana" (Eks 16:31-33). Kəni kəməhluəig=pən e kasikin rəha Eron (Hip 9:4).

Nian nətəm Isrel kəməhiet ikin kəti məhuvən əpəha ikin kəti min, kəni ilah kəmotələs bokis u. Nian kotatig ikin kəti, kəni kotələhu=pən bokis e Nima Tapolin Asim. Bokis u mine natimnati min əha kəməfən ilah ikin imə, ilah rəfin kotasim mətəu-inu ilah nəmtətiən rəha nəniəskasikiən rəha Uhgın. Nian kəmotuyləkin Nimə Rəha Uhgın əpəha Jerusiləm, kəni bokis u tinətəharəg əpəha Ikin Tasim Agin Ikin e imə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e Hip 9:4, pej #], mine map rəha Nimə Rəha Uhgın.]

dikon Iətəmi tətəsi ru e uək rəha niməfaki (Fil 1:1; 1Tim 3:8,10-12; Rom 16:1).

Epikiuriən mine Sitoik İlah u nətəm Kris. İlah nəgətun min nəuvein nətəm kəutəsəl e nıpəhrıanıən. Nətəm Kris tepət kəməutətəu=pən nəgətunıən rəhalah. İlah Epikiuriən kəutəni məmə nəukəti nəmiəgəhiən təuvır məmə nətəmimi okotəsəl e natimnati iətəm tatol iətəmi kəti nıkin tətəgiən. İlah Sitoik kəutəni məmə təuvır nəmə iətəm kəti tətətəuiən nəgianıən mine nəhməiən e nıkin, nati əpnəpin nəuviriən o nərəhiən tətəva e nəmiəgəhiən rəhan.

Fərantə Rəha Kig Solomən İnu ikın kəti imə e Nımə Rəha Uhgın. İkin əha inəha, nıan rəfin nətəmi asoli rəha nəuanıləuis min rəha İsrəl kəutəghati lan e Lou rəha Uhgın. E nıan rəha İesu, kəmaharu kəpiəl titələu e Nımə Rəha Uhgın. In əha imə kəmol fərantə kəti e nıkalın rəfin. E nıkalın Is ikın, kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən. Kəmol pos tepət e kəpiəl o naskəlım əskasikiən nəhgi fərantə. İkin əha, nətəmimi kəutos nəhmti nati miəgəh min o nohamuiən o sakrifais min. Kəni ikın əha, kəutol jənis e məni ikın. (Luk 9:45-16; Jon 2:14-16) [Eruh-to narmin e Jon 10:23, pej #/.]

Fərəsi Fərəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah nətəmi asoli min İsrəl e nıan rəha İesu. İlah kotəhrun vivi lou min rəfin əgin iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni məutəgətun məmə nətəmimi kotəkeikei məutətəu=pən əskasik ilah rəfin e noliən əhruahru məruahru vivi. Kəni kəməutəgətun noliən min mine lou min nəuvein iətəm kəmotilpin e Lou iətəm Uhgın təməfən. İlah kəutəfəri pik, kəni nıkilah təhti məmə ilah ilis e nətəmimi rəfin. Kəməutəni məmə noliən rəhalah in təuvır, mətəu ilah tepət, nıpəhrıanıən nıkilah tamıkmık, kəni kəmotol təfəgə tərəh tepət. Kəmotəməki e İesu, kəni motolkeikei məmə okotohamu İesu. Afın min nəghatiən u “Satusi” e tiksinəri u.

fik, nigı u fik Nigi fik min, ilah nigı kətu min e nasumiən ikın İsrəl. Nətəmimi kəutun nəualah, kəni məutəharəg əhgəl pik nigı fik iuəkır o nımə rəhalah kəni məutəfaki məmə nıkilah otətəhti nəghatiən rəha Nauəə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p09b).]

fankinsens Nigi kəti katol səntə lan. (Mat 2:11)

hap Hap in nati kəti təhmen e kitar. Katoh o naniən nəpuən.

hat rəha nisaiiən İnu hat kəti kəmol e nımalı nigı uə narmi nımalı nigı kəmol e kol, kəni kətəfəfəu=pən e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən. Hat kəti min, in rəha Kig iətəm kəmol e aiən u kol.

Herot E Niutestimin kətauin e nətəmimi kuvət nərgiləh u Herot.

1. *Herot Asoli* – In kig rəha nıtəni Jutiə nıan İesu təmair. In təmalkut məmə otəhamu İesu nıan in iəpəou (Mat 2:1-22; Luk 1:5)
2. *Herot Antipas in nətı Herot Asoli* – In tətərməniğ e nıtəni u Kaləli nıan İesu təmətəliuək mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın matol nati apispis min. In təmol marit e pətan u Herotiəs, kəni in təmahli=pən soldıə kəti məmə otətəi rəkis rəhn-kəpə Jon Bəptais nıan in təmətəməhli e kaləpus (Mak 6:14-29).
3. *Herot Akripə Uan* – In nətı Aristopulus u in pia Antipas. In təmol nərəhiən kəm nəfaki min nıan İesu tınəmiəgəh rəkis min e nımisian. Təməhamu Jemis u pia Jon (Uək Min 12:23).
4. *Herot Akripə Tu* – In nətı Herot Akripə Uan. Uərisig Pol təmuvən Rom məmə otəhtul e kot rəha Sisə, Herot u təmətəu nəghatiən rəha Pol e kot rəha Festəs (Uək 25:13-26:19,27-32).

hisop Hisop in nigı kəti kətos o narətuəhiən e nəfakiən rəha nətəm İsrəl (Hip 9:19).

hosanə Aupən ikın, nıpətı nəghatiən u “Hosanə” təmə, “Asiru, Uhgın, osmiəgəh itimah,” mətəu e nıan rəha İesu, nəghatiən u, ilah kəməutəuhlin

məmə nİpətİN tətəni məmə, “Əni-vivi UhgİN!”

İƏTƏMI ASOLI RƏHA SOLDIƏ MİN E Nİmə Rəhə UhgİN, soldİə mİN nəuveİN kəuteh vİvİ Nİmə Rəhə UhgİN mətəu-İnu nətəmiMI tepət kəutəhuva mautəhuvən nİan rəfİN. Nəmə İətəmi kəti tatol nətİ tərəh kəti, mətəu İlah kətəhrun nələhu əhruahruİən, kəni mətəmki=pən nətəmiMI nətəm kəutol nətİ tərəh e kaləpus. İətəm tətərmənİg soldİə mİN əhə, İn nəuanİləuİs kəti rəhə prİs mİN rəhə UhgİN.

İanİhlua, Nanİhlua Nanİhlua mİN, İlah nətəmi mİN u səniəmə nəuanİləuİs əhruahru rəhə İsrəl. Nətəm İsrəl kəutəfəri pİK mətəu-İnu UhgİN təmauİN e lah məmə rəhən. Kəni məsotolkeİkeİən Nanİhlua mİN. E nətəlgİəN rəhə nətəm İsrəl, Nanİhlua mİN İlah rəfİN kətərah, mətəu-İnu kəsotəhtəu-pəniən lou rəhə nətəm İsrəl.

İesu Nİpətİ nərgİN u İesu təmə “İosmiəgəh,” uə “UhgİN İn İosmiəgəh rəhatah.” UhgİN təmauİN e nətİ Meri məmə İesu, mətəu-İnu İn otosmiəgəh nətəmiMI e nolİən tərəh mİN rəhalah (Mat 1:21). NərgİN mİN nəuveİN rəhə İesu kətəni məmə: İesu Kristo, Nətİ UhgİN, Nətİ İətəmiMI, Nətİ Tefİt.

İesu Kristo – Nİan nəuveİN e NİuəstəmiN, kəutafİN “İesu Kristo” uə “Kristo İesu.” NərgİN mİL u kətuəghatİ e İətəmiMI kətİəh əmə, İesu, Nətİ UhgİN. Nəmə təhro, İətəmiMI u təmətəİ nauəuə tolkeİkeİ məmə kİtah kətatəlg e nətİ keİu nİan kəutafİN nərgİ İesu. Nİan nəuveİN, nəmə kəutafİN “İesu Kristo,” tolkeİkeİ məmə kətatəlg e İesu təhmen əmə məmə İn İətəmiMI. Nİan nəuveİN, nəmə kəutafİN “Kristo İesu,” tolkeİkeİ məmə kətatəlg e İesu təhmen əmə məmə İn “Kristo,” uə Məsəİə, İətəmiMI İətəm UhgİN təməni məmə otahli=pə.

İkİN KətilpİN Nİəməhə İkİN rəhə UhgİN İkİN KətilpİN Nİəməhə İkİN rəhə UhgİN, İnəhə, rəhN-kəpə Bokİs rəhə Nəniəkİsİən Rəhə Nasİruİən İlİs İkİN. İkİN əhə, nəpətİən əhəgəhəg mİne nəsanəniən rəhə UhgİN tətətg İkİN. NətəmiMI əpnəpİN kə kəsəhuvəniən İmə İkİN Tasİm AgİN İkİN məmə okoteruh natİmnətİ mİN u, mətəu prİs asolİ agİN əmə. Kəni İn təsuvəniən nİan rəfİN. Tatuvən İkİN nİan kətİəh əmə e nu mİN rəfİN. Prİs asolİ agİN təhrun nuvəniən İmə İkİN Tasİm AgİN İkİN, İn tatos nİrə sakrifəİs kəni matuvən, kəni matol=pən nİrə e rəhN-kəpə bokİs u. Nolİən əhə, İn nəmtətİən təuvİr kəti, İətəm tətəgətun məmə nətəmiMI okətəkeİkeİ kİmİs o rəhalah nolİən tərəh mİN. Mətəu e nİrə kəhə rəhə sakrifəİs, İn tətilpİN nİəməhə rəhə UhgİN (Hİp 9:5). Aupən agİN, nətəm İsrəl kəmautol nolİən əhə, mətəu rəueİu, kİtah kəsotəhtəu-pəniən nolİən u mətəu İesu Kristo təmos nİmeİ prİs asolİ, kəni təmos nİmeİ nətİ miəgəh mİN İətəm kəmotəhamu o sakrifəİs.

İkİN təpiə məpiə İkİN Nİan kətəghatİ e İkİN təpiə məpiə İkİN e NİuəstəmiN, nİpətİN təmə İkİN əhə, nətəmiMI kəhkə İkİN, kəni İkİN əhə tasİK İkİN, kəni tol lanəhə, natİmnətİ nəuan nəuveİN əmə tətəvİə İkİN.

İkİN Tasİm AgİN İkİN Nəuan asİm agİN əpəhə e Nİmə Rəhə UhgİN. AfİN “Nİmə Rəhə UhgİN” e tİksİNəri.

İkİN Tasİm İkİN Nəuan kəti e Nİmə Rəhə UhgİN İətəm kətuvan nətİ piən piən tatuvən o UhgİN. AfİN “Nİmə Rəhə UhgİN” e tİksİNəri.

İsrəl Jekəp İn nətİ Aİsək mİne Rəpekə, kəni Aİsək İn nətİ Eprəham. UhgİN təmauİN ərəgrəg e Jekəp mauİN=pən e İsrəl kəm İn. İsrəl u təmələs nətİN nəman İlah tuələf, kəni İlah u tİpi nəuanİləuİs rəhə İsrəl. İkİN İətəm kəutətg İkİN, kətauİN lan məmə İsrəl. Aupən İkİN, nərgİ nİtəni u Kenan, kəni rəueİu nərgİN kəti mİN u Paləstain.

kəməl İnu nətİ miəgəh kəti İətəm kətasuə lan təhmen e əhos, mətəu İn İahgİN mİN e əhos. Təhmen o nalıuəkİən əpəhə təpiə məpiə İkİN. Tətələs nətİ figəm mİN. Katol napən e nİmeİmeİN. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p3, 12).]

kaunsi Kaunsi, İn kət kəti rəhə İsrəl. Nətəmi asolİ səpİnte-uan rəhə İsrəl kəutəharəg lan. İlah nəuveİN, prİs asolİ agİN mİN aupən, kəni İlah nəuveİN nətəmi asolİ rəhə İsrəl, nəuveİN nəgətun mİN rəhə Lou uə Farəsİ mİN uə

Satusi min. Kaunsil in tətəsal vivi o natigian rəha nəuaniləuis min rəha Isrel. Nian nəuvein kəutaghati e noliən rəha nəfakiən, kəni nian nəuvein kəutakil nətəmimi nətəm kəutətgəhli lou. Pris asoli agin in tətərməniq e nuhapuminiən min rəhalah. Kaunsil u inu təməni məmə İesu Kristo otəkəikei niħis, kəni mahli=pən kəm Paillət u in kəpmən rəha Rom, məmə otətu=pəri İesu e nigı kəməluau. (Mat 26:59; Mak 14:55; 15:1; Luk 22:47; Wək Min 4:15; 5:21; 6:12; 22:30; 23:1; 24:20)

lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos Afin “Pentekos” e tiksiniəri. **lafet rəha Noliən Nimaυvlvl** Lafet rəha Noliən Nimaυvlvl in lafet kəti tol nati agin lan o nətəm Isrel. Lafet u, katol əpəha Jerusiləm e niətəni asoli u Jutiə. E lafet əha, nətəm Isrel kəutəhli nəua krep mine nəua olif, məutəfaki lan. Kəni ilah məutəpili e nimaυvlvl mitə mitə min. Kautol məmə nikilah tətəhti rəhalah kəha min nətəm kəməutətig ikin tərpiə məpiə ikin o nu fote (Luv 23:33-36; 39-43; Dut 16:13-16). Nətəm Isrel tətəp kəməhiet məutəhvan Jutiə məutəhvan e tauin u Jerusiləm məmə okotol pəti lafet u. Lafet u katol katos nian eit, kəni katol e məuig iətəm tatol sikis lan, uərisig e lafet rəha Pasova.

lafet rəha Pasova Lafet rəha Pasova in lafet asoli rəha nətəm Isrel. E lafet u, nikilah tətəhti nian əpən ilah slef min əpəha niətəni İjip. E nian əha, Uhgın təməni məmə otitis ilah məhlman pətigəm e lah e niətəni İjip məmə ilah okəhuvən e niətəni kəti rəhalah əmə. Uhgın təməni məmə in otəhli=pən rəhan əgelo məmə otəhamu iərman min nətəm kəmətaupən motair e nimə min rəfin əha İjip, inu kəlkələh min muvən mətəuarus iauəhli min mine nati miəgəh min. Mətəu in təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkəikei motəhamu nəti sipsip min, kəni motos niralah motol=pən e nikali doə min rəhalah, mine ilis ikin. Kəni nian əgelo rəha nimisiən oteruh nira, in otuviqegəu e nimə kəha, məpəh, kəni məsəhamuiən iərman kəti əha ikin. Kəni kəməni=pa lauig lan, nətəm Isrel kəməhiet İjip. Kəni Uhgın təməni məmə ilah okotol lafet kəti e nu min rəfin məmə nikilah otətəhti nian lapin əha. Tol lanəha, e məuig əhruahru rəhan, nətəm Isrel kəutohamu nəti sipsip min, məutuvan, məutun pəti. (Luk 22:7-8; Eks 12:21-30; Dut 16:1-8).

lafet rəha Piret U Is Tikə Lan Inu lafet rəha nətəm Isrel iətəm tətəupən lafet rəha Pasova. Nian nətəm Isrel kəməhiet İjip, kəmotol piret u is tikə lan məmə ilah okotol uəhai əmə məmə okəhiet İjip, mətəu=inu piret u is tikə lan tətəpə uəhai əmə. Nati kəti min, is in nəmtətiən kəti rəha namikmikiən, kəni ilah kəmotəraki rəfin e nimə rəhalah, təhmen e nəmtətiən məmə ilah kəmotəraki rəfin e nərahian e nəmiəgəhian rəhalah. (Mat 26:17; Mak 14:1,12; Luk 22:1,7).

Lek Kaləli, Lek Taipiriəs Inu nəhu asoli əpəha pahav e niətəni u Isrel. Nəfəməhian rəhan təhmen e 22 kilomitə, kəni nəpətiən rəhan təhmen e 12 kilomitə. Nərgin kəti min kətəni məmə Lek Kenesaret e Luk 5:1.

leprosi E Nauəuə Rəha Uhgın, nəghatiən u “leprosi” tətəghati e nimisiən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimişian min u tətərəkın nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nimisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgın. Kəni in təkəikei matig isəu o nətəmimi rəfin. Nəmə nimisiən təmikə lan, in təkəikei muvən meh pris məmə in otəni pətigəm kəm nətəmimi rəfin məmə nimisiən tinikə mine namikmikiən tikə. Afin Levitikas iətəm tətəp 13-14.

Lifait İlah nətəmimi min u kəutasiru e pris min e uək rəhalah, kəni kautol uək pisin pisin min əpəha e Nimə Rəha Uhgın. İlah səniəmə pris min, mətəu ilah kəutsipən e nəuaniləuis rəha Lifai əpən təhmen əmə e pris min.

Lou; Lou rəha Mosis Nəghatiən əha “Lou,” iətəm kəmətei asoli, niətəni u təmə Uhgın təməfən lou min kəmə nətəm Isrel. Nian rəfin kətəni “Lou” məmə nərgi nauəuə faif iətəm tətətig e Oltestimin, nərgilah u, Jənesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nauəuə min u faif, ilah kotəhmen e nəukəti lou

mın rəfin rəha nətəm Isrel.

mastət Mastət in nigı kəti iətəm katol=pən nikitin e nauəniən məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agın (Mat 13:31).

nəghatiən Kris, Aram, Hipru E nian rəha Iesu, nəghatiən Kris təhmen e Bislama rəha nətəmimi mın rəfin ikin mın Rom tətərməniğ lan. Aupən ikin, kəmətei Niutestimin e nəghatiən Kris, kəni nəghatiən kətiah kətiah əmə e Niutestimin kəmətei e nəghatiən Aram (Aramaik). Nətəmimi rəfin e Isrel e nian rəha Iesu kəməutəghati e nəghatiən Aram. Kəmətei Oltestimin e nəghatiən Hipru, iətəm aupən ikin nətəmimi rəha Isrel kəmətəghati lan.

nəghi-pəniən Afin nəghatiən u “əhgi=pən” e tiksınəri.

Nəniəskasikiən rəha Nasiruian Nəniəskasikiən əsli keui e Nauəuə Rəha Uhgın, kəti u kətəni məmə Nəniəskasikiən Əuas (Oltestimin) mine kəti mın u kətəni məmə Nəniəskasikiən Vi (Niutestimin). Uhgın təmol Nəniəskasikiən Əuas əpəha e nitəuat Sainai. In təməni əskasik məmə in otol nətəm Isrel məmə kəhuva ilah rəhan mın nətəmimi nəmə ilah okotətə=pən əhruahru lou mın iətəm in təməni kəm Mosis. Mətəu iətəmimi tikə iətəm təhrun noliən əhruahru ilah rəfin, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm tuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın e noliən rəha nitəu-pəniən lou. Nəniəskasikiən Vi tətəni məmə Iesu Kristo təmimis e nigı kəməluau o noliən tərəh mın rəha nətəmimi. In aru təmos nalpinian rəhatah. Nian iətəmi kəti tətəhatətə e Iesu məmə in təmol lanəha, kəni Uhgın tatol məmə iətəmimi əha in tətəhruahru e nəhmtin, təhmen əmə məmə in təməsoliən noliən tərəh kəti. (Nəniəskasikiən Əuas – Luk 1:72; Uək 3:25; 7:8; Kal 3:17; Hip 9:1. Nəniəskasikiən Vi – Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; Rom 11:27; 1Kor 11:25; 2Kor 3:14; Hip 7:22; 8:6-13; 10:16; 29; 12:24; 12:20). Nəniəskasikiən rəha nasiruian nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Ephrahm) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2 Sam 7:5-16; (Isrel – in vi) Jer 31:31-34.

nətəliğin tərəh rəha iətəmimi Nətəmimi rəfin kətol təfagə tərəh mətəu-inu nətəliğin tərəh rəha iətəmimi tətətig e tah rəfin. Nətəliğin tərəh əha tatiuvi=pən itah məmə kətol təfagə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə kəsotoliən təfagə tərəh motol noliən təuvir. Uhgın əmə təhrun noliən nətəliğin tərəh rəha iətəmimi tuva mətəva vi mın. (Rom 7:5).

Nəti Sipsip rəha Uhgın Jon Bəptais təmauin e Iesu Kristo məmə nəti sipsip rəha Uhgın (Jon 1:29,36). E nian rəha Oltestimin, nətəm Isrel kəmautos nəti sipsip mın məutəhuvən e Nimə Rəha Uhgın məmə pris kəti otətuhamu ilah mətəfən kəm Uhgın. In təmol sakrifais lan məmə Uhgın otafəl noliən tərəh rəhalah mın. Nəti sipsip u təmos nimei iətəm Isrel, mos nalpinian rəhan. Kəni nian nira nəti sipsip təmaiu, kəni nəti sipsip timis, kəni iətəmimi u təmos muva, Uhgın tətəfəl noliən tərəh mın rəhan. Kətəuin e Iesu məmə nəti sipsip mətəu-inu təməfən nəmiəğəhiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm təhruahru vivi, kəni sakrifais u otafəl noliən tərəh mın rəha nətəmimi rəfin nətəm kətəhatətə lan. E nauəuə rəha Nəhan-əhaniən, jəptə 5, Jon təmafə Iesu təhmen e nəti sipsip.

Nənihluə Afin-to “İanihluə” e tiksınəri u.

nard Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi.

Narməniğin Rəha Uhgın Nətəmimi nətəm kətəhatətə e Iesu Kristo kəni məutitəu=pən in, ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni ilah kətəhuva məutəhgəl e narməniğin rəha Uhgın. In kəğ rəhalah. In tətəh vivi ilah, mətəfən natimnati kəm lah rəha nəmiəğəhiən rəhalah, matit ilah e noliən iətəm in təuvir o lah, kəni mətərməniğ e lah. Aupən agın nətəmimi rəfin kətəhtətl isu o Uhgın mətəu-inu ilah rəfin nol təfagə mın. Mətəu nian Iesu təmimis e nigı kəməluau, kəni nəmiəğəh mın e nimisiən, in təmol suaru vi məmə nətəmimi kətəhrun

nitəlig=pa minian o Uhgın. Nian nətəmimi kəutəhatətə e Iesu Kristo, kəni Uhgın tatol məmə ilah kəutəruahru e nəhmtin, matol ilah nenətin min, kəni rəueiu ilah kotəhrun nəghatiən kəm in e nəfakiən, kəni motəhrun nətəuiən nəuian, kəni motəhrun nitəu-pəniən in.

narmi nati min E Bislama, kətəni narmi nati lanu məmə, “aedol.” Narmi nati min nəuvein kəmisikəuvin nati miəgəh min lan təhmen e kau. Kəni nəuvein kəmisikəuvin nətəmimi lan, uə uhgın əlkələh min, uə nati pisin kəti. Narmın nati in nati kəti nətəmimi kəutol e nigı uə aiən kəti. Nətəmimi kəutol, kəni mautəfaki kəm narmi nati min, mautol sakrifais min kəm lah məmə narmi nati otasiru e lah, nati əpnəpin in nigı əmə uə aiən əmə iətəm təsətəuiən nati, kəni rəhan nəsanəniən tikə.

naruətəhiən Afin-to “aruətəh” e tiksınəri u.

nasumian rəha krep Niləuis kəti nərgin u, krep. In niləuis kəti nətəmimi kəməutərfei e nian rəha Bəbol, kəni kətərfei əhanəh kətəuarus=pa u rəueiu. Nəuan tətəhiən kəni təuvir o nunian. Nian nəuvein kətətərauə lan tasik məmə təhrun nəməhlən tuvəh nəuveitin. Kəni katol wain e nəuan. İuəkir nətəmimi e nian əha ilah kəutəmniəm wain. Nian rəha nolien wain, ilah kəutos nəuan nati u tepət, kəni motəuvəregin=pən e nipəg kəmol e kəpiel. Konu motevig-evig lan məmə nəhun otiet. Kəni ko, kotos pətəl min iətəm kəmol e nilosi nəni, uə nilosi nati kəmol e nəriəpig, kəni motətəlmin=pən nəhu nati u lan, konu motəharu məmə otuva mol wain lan. Nian nəuvein, kotol nimə əpəha e nasumian rəha krep. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 5 mitə, kəni nikəlin təhmen e 2 mitə. Konu motol=pən nəhgı nimə. İətəmimi kəti otəkeikei mətəharəg əha ikin mətə nakləh min kotəkləh lan, uə nati miəgəh kəti, uə mənig tuvən imə e nasumian. E Mat 21:33, Mak 12:1, mine Luk 20:9, Iesu təməni nəghatiən əhlin kəti mətəghati e nasumian kəti rəha krep. İətəmi kəti təmol nəsumian kəti lanu, uərisig təhlman=pən lan kəm nətəmimi nəuvein məmə okəutəsəl vivi ohni. Nian nəuan niləuis u timarəg, ilah okotəkeikei mətəfən kəti kəm in mətəu-inu rəhan nasumian, konu motəskəlim rəhalah nipilgan məmə rəhalah nətəouiən. Nian kəti kotəhrun nəfəniən krep, uə wain, uə vatu. [Eruh-to narmın e Mat 21:33, pej #/(PicDict pp 3,7).]

Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu Uərisig Iesu otimis e nigı kəməluau, in təmauin e rəhan nətəmimi kəməhuva motəuən ilah min e Lafet Rəha Pasova. Təmos pıret məgəuvahli, (e nian əha, kəsətəiən e nau, mətəu kətəghali əmə), kəni məni məmə, “İnu təhmen e nipətik.” Pıret u tətəgətin=pən nipəti Iesu iətəm təmimis o tah. Kəni təmos wain, kəni məni məmə, “İnu təhmen e nırak iətəm otaiu o nosmiəgəhiən nətəmimi.” Kəni pıret mine wain, kətuəgətin=pən nimisən rəha Iesu. Kəni təməni məmə nian okotun pıret kəni motəmniəm wain əha, kitəh nətəmimi rəha niməfaki, kitəh nıkitəh otəkeikei mətəhti nimisən rəhan e nigı kəməluau. (Mak 14:12-26; Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; 1Kor 11:23-25). [Eruh-to narmın e Mat 26:20-29, pej #/.]

nauəuə kəmaiu-aiu E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos məpepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmimi əpnəpin əmə okəsotəfinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nıfifin, məmə təskəlim təkıs məpepe.

negəu e neai E Bislama, kətəni məmə “heven.” İnu ikin iətəm kitəh nəfaki min okəhuvən motatig ikin kitəh Uhgın o nian kəti. Negəu e neai səniəmə neai u iətəm kitəh kəutafu məuig mine məhau min lan, kəpə. Negəu e neai in ikin iətəm Uhgın tətatig ikin.

nimə rəha nuhapuminian E təuin kətiəh kətiəh rəha İsrəl, nimə rəha nuhapuminian əha ikin. Kəni nimə min əha, nəuan əha ikin rəha nətəmimi nətəm kəutəhapumin ilah min ikin o nəfakiən kəm Uhgın, kəni məutəfin Nauəuə Rəha Uhgın. İkin əha, kətəghati min o natimnati pisin pisin min, təhmen əmə

e imaim. Nētām Isrel kāmotuvlākin mīn nimā mīn u e tauīn mīn iētām ihluā e nītāni u Isrel, tāhmen e Rom. [Eruh-to narmīn e pej #/(PictDict p2)]

Nimā Raha Uhgīn Inu ikin nētām Isrel kūtāhuva mautāfaki ikin kām Uhgīn. Inu apāha Jerusilām. Iat asoli kēti titālau e Nimā Raha Uhgīn. Nētāmimi rāha kēntri mīn rāfin kotāhrun nuvānīan ikin. Kāni apāha imā agin e iat u, in iat kēti mīn iētām nētām Isrel amā kotāhrun nuvānīan ikin. Kāni apāha imā e iat u, in iat kēti mīn iētām iārman mīn amā kotāhrun nuvānīan ikin. Kāni apāha imā e iat u, in iat kēti mīn iētām pris mīn amā kotāhrun nuvānīan ikin. Ikin āha, kautoh nati miāgāh mīn, māuteikuas e lah, kāni mautol sakrifais lan e oltā. Nimā āhruahru tētātig e iat āha. Nāuan keiu āha ikin, Ikin Tasim Ikin mīne Ikin Tasim Agīn Ikin. Nāuan iētām tētaupān lan, kautāni māmā Ikin Tasim Ikin. E nāuan āha, kāmōtālāhu=pān nati kātāharu-pāri lait lan ikin, mīne tepīl kēti iētām kētālin-pāri pīret asim mīn lan. Kāni kātuvan nati pien-pien ikin. Nāuan iētām tātūarisig lan, kautāni māmā Ikin Tasim Agīn Ikin. Ikin āha, Bokis Rāha Nāniaskasikīan Rāha Nasiruīan tētātig ikin. Pris asoli agin amā tāhrun nuvānīan ikin, kāni tātuvān ikin nīan kētīah amā e nu mīn rāfin, matos nīrā sakrifais kēti o nolīan tārāh mīn rāhan, mīne nolīan tārāh mīn rāha nētām Isrel.

Apāha e iat asoli titālau e Nimā Raha Uhgīn, nētāmimi rāha kēntri mīn rāfin kotāhrun nuvānīan ikin. Mātāu nētām Isrel kāmōtol u ikinu tuva māmā makit kēti, māmā nētāmimi kotāhrun nosīan nāhmti nati miāgāh mīn, oiel, wain, mīne sol o nolīan sakrifais lan. Nētāmimi nētām kāmōtsipān isāu māhuva matos māni pīsīn pīsīn mīn e profens mīn rāhalah. Tol lanāha okōtākeikei motos māni āhruahru rāha Nimā Raha Uhgīn. Konu nētāmimi nāuvein ilah kautol bisnis e nolīan jēnis e māni. Nētāmimi tepāt kautsīpān isāu mātāhuva māmā kotol sakrifais, kāni kautākeikei mautos nāhmti natimnati pīsīn pīsīn mīn. Konu inu ikin u e Nimā Raha Uhgīn tuva māmā ikin tāvīr kēti ikin māmā kol makit ikin, nati apnāpīn māmā ikinu in ikin kēti rāha nētāmimi e nītāni mīn rāfin māmā kotāfaki ikin.

Kitah kūtāfin e Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; mīne Jon 2:13-22 māmā ikin āha, Iesu tāmāgāu pētīgām nētāmimi nētām kāmāutol sālīm e nati miāgāh mīn rāha sakrifais mīne nētām kāmāutaliuvā e māni. Nīan kotol lanu lan, nāghatīan rāha iāni Sākaraea tuva matol nīpāhrīnīan lan. (Sek 14:21. Afīn mīn e Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; mīne Mal 3:1-5).

E nu AD 66, nētām Isrel kāmōtorgāhu e kārman rāha Rom, kāni ami rāha Rom kāmōtol wīn, kāni mōtārākin agīn Nimā Raha Uhgīn. [Eruh-to map rāha Nimā Raha Uhgīn e pej #/.]

nolīan rāha nītānimīan iētāmimi Nētām Isrel e nīan āha kāsōtītānimīan iētāmimi e nīftāni. Ilah kāuteikuas e nīpātīlah, kāni mōtāuveg ilah e napān u kāmōtol=pān nati pien-pien u tētāpien tāvīr (Afīn-to Jon 12:7; 19:39-40), konu mōtāfān e nīpāg kāpiel, kāni mōtāhtīpāsīg=pān nīpāg e kāpiel asoli kēti. [Eruh-to narmīn e Luk 23:53, pej #/, mīne kalā foto rāha nīpāg kāpiel.]

pauis Pauis, in bokis ākaku kēti kāmōl e nīlosi kau. Kāmōtātei rākis ālkālāh nāghatīan nāuvein rāha Nauāuā Raha Uhgīn motuiveipei lan (Eks 13:1-10, 11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nētāmimi kāmōtol lanāha mātāu-inu kotolkeikei māmā okotol nāghatīan iētām tētātig e Dut 6:8 mīne 11:18. Kāni nētām Isrel rāfin u nāman nētām kīnotos rākis nu tātīn, ilah okotol pauis mīn āha nīan tepāt, kāni nīan rāfin e nīan rāha nāfakīan. Kūtālis=pān mīn e nīpānāgilāh mīne nāhlmlāh māuīl. E nāghatīan Ingliš, kētāni pauis āha māmā, “Phylactery.”

Pentekos In lafet kēti rāha nētām Isrel. Ilah kautol lafet asoli āha nīan ilah fīfti uārisig e lafet rāha Pasova. E nīan rāha Iesu, nāuānīan asoli āha, in nīan iētām kētāni-vīvi Uhgīn o nāuānīan vī rāha nāsūmīan. Rāueiu, kitah kautol

lafet rəha Pentekos Sante mətəu-inu e nian əha Narmin Rəha Uhgın təmuva mırəuei nətəmimi rəha Iesu (Uək 2:1-4; 20:16; 1Kor 16:8). [Eruh-to narmin e Uək 2, pej #.]

peral Pəral u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. [Eruh-to narmin e Mat 13:46, pej #.]

pris Nətəmimi u, ilah suaru rəha nətəm Isrel o nuvəniən o Uhgın. Ilah kautos nəfakiən, kəni kautol sakrifais min mautoh nati miəgəh min e Nimə Rəha Uhgın o nəfəniən kəm in. Pris min nəuvein kautol uək pisin min. Nəuvein kəutasiəpən e lait min, nəuvein kəutuvan nati pien pien min.

pris asoli Inu pris kəti iətəm tətərməniğ e pris min nəuvein rəha nətəm Isrel.

pris asoli ağin Inu pris kətiəh əmə iətəm in ilis e pris min rəfin. E nu min rəfin, e nian kətiəh əmə, in tatos nira sakrifais matuvən İkin Tasim Ağin İkin e Nimə Rəha Uhgın məmə otafəl noliən tərəh min rəha nətəm Isrel. [Eruh-to narmin e Hip 9:7, pej #.]

prons Prons, in aian kəti, mətəu rəhan kalə tauiəh təhmen e kol. Nian kəmətəruu əhanəh aian, kəni kəmaupən katol natimnati e prons.

Səmeriə, iətəm Səmeriə Nətəm Isrel kəutəməki e nətəm Səmeriə. E nian əha, tiəkis o nətəm Isrel məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah nəhiən, nətəm Səmeriə ilah kotaməkmik e nəhmti Uhgın. Nəmə okəhuvən imalah ikin, kəni ilah min okotaməkmik.

sakrifais E nian rəha Oltestimin, Uhgın təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkeikei mətəu sakrifais min kəm in. Sakrifais pisin pisin min. Nətəmimi kəmautol sakrifais min nəuvein o nəniən tagkiu o Uhgın o rəhan təuvirən kəm lah. Kəni kautol sakrifais kəti məmə Uhgın otafəl noliən tərəh min. İətəmimi iətəm tatol noliən tərəh, otəkeikei mos nalpinian, kəni nalpinian u in nimisian. Nian Iesu Kristo təməsuva əhanəhiən e nəhve niftəni, nətəm Isrel kəmautos nati miəgəh min mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nati miəgəh u otos nimeilah, kəni pris min okotohamu. Nətəmi əpnəpin əmə kəsotohamuiən nati miəgəh min əha, mətəu pris min əmə. Nati miəgəh min u təhmen e sipsip uə nəni uə kau iətəm təuvir. Nəmə nati miəgəh tatos niməgim uə in tatimis, kəni ko kəsotosian o sakrifais.

Sapət Sapət in nian iətəm nətəm Isrel kəutəfaki lan. Sapət tatətuəuin e 6 klok lapin e Fraide nian mətigar tineiuiəu rəkis, muvən mətəuarus 6 klok lapin e Sarere. E Sapət, nətəmimi kəsotolian uək kəti mine. Ilah kəutəmeig əmə. Nian u, in nian asim rəha nətəm Isrel. Nəghatian u Sapət, e nəghatian rəha nətəm Isrel əupən, niptətin tətəni məmə, “əmeig.” Nian Uhgın təmöl nəhve niftəni əupən, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə in təmöl uək nian sikis, kəni nian tatol səpin lan, rəhan uək təmöl naunun. Kəni in təməmeig. Konu tol u, in təmələhu nian tatol səpin lan e wik, məmə in nian təuvir kəti rəhan. Kəni e Lou min iətəm in təməfən kəm Mosis, in tətəni pətigəm məmə nian tatol səpin lan, in nian asim rəhan, iətəm rəhan nətəmimi min okəsotolian uək kəti lan. Kəni noliən iətəm nətəmimi okotəmeig e nian əha, in tətəgətun rəkis ilah məmə ilah nətəmimi rəha Uhgın.

E Niutestimin, Iesu in təməni pətigəm məmə in Nəti İətəmimi, kəni in tepət mapirəkis nian rəha Sapət. In İərməniğ rəha nian rəha Sapət. Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kautol niəməha kəm in, mətəu in tatol vivi nətəmimi nətəm kəutohmis e nian rəha Sapət, kəni ilah kəmotəni məmə noliən u in uək, kəni uək təmatgəhli lou rəha nəmeigian. Kəni matol min natimnati min nəuvein iətəm nikiilah təhti məmə təsəhruahruian məmə okol e nian u.

Satusi Ilah u nətəmimi nəuvein rəha nətəmi asoli min rəha Isrel. E nian rəha Iesu, pris min tepət, ilah Satusi min. Satusi min, ilah kotol pisin e Farəsi min. E nətəligian rəhalah, kəutəhatətə əmə e Nauəuə Min Rəha Mosis, ilah u,

Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, Dutronome. Kəsotəniən nıpəhrıənıən e nəghatıən məmə nıan kəti nətəmımi rəfın okotəmıəgəh mın e nımısiən, mıne nəghatıən məmə e naunun nıan, Uhgın otol nalpınıən kəm nətəmımi o nolıan tərəh mın rəhalah, kəni otətəou nətəmımi o nolıan təuvır mın. Kəni Satusı mın kəutəni məmə nagelo mın mıne narmin tərəh mın kohka.

Selot Selot in pati kəti rəha nətəm Isrel nətəm kotołkeıkeı məmə otahlı pətıgəm nətəm Rom, kəni Selot mın əha kautol nəluəgıniən lanəha kəm nətəmı Rom.

Setən Nəghatıən u Setən, tatsıpən e nəghatıən Hipru, nəghatıən rəha nətəm Isrel, kəni nıpətın tətəni məmə, “tikimır.” Setən u, aıpən in agelo kəti rəha Uhgın, mətəu Uhgın təmahlı pətıgəm in e Negəu e Neai mətəu-inu in təmətəluəgın ilau Uhgın məmə in otarmənıg e Uhgın. Afın mın Aes 14:12-15; Esik 28:11-19; Mat 13:38-40; Luk 11:15; Jut 6, Nəh 12.

skopion Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti iətəm tətəlkəu e nıftəni. Tatus iətəmi, kəni tətəhmə pik əgın tapırəkıs nilpat uə pıtımar. (Luk 10:19) [Eruh-to narmin e pej #/.]

slef Slef in iətəmımi kəti iətəm iətəmi kəti təmos nəhmtın, kəni mətərmənıg lan. Slef tatol uək kəm rəhan iətəmi asoli, mətəu iətəmi asoli təsətəouıən in. Mətəu slef in otəkeıkeı mol natımnati rəfın iətəm rəhan iətəmi asoli tətəni. Iətəmi asoli rəhan təhrun nolıən səlım lan, uə nohamuıən, təhmen əmə e rəhan kəti nati miəgəh.

soldiə mın nətəm kəutəhtul o Nımə Rəha Uhgın Soldiə mın nəuveın kəutəhtul o nəsal vıvıən o Nımə Rəha Uhgın mətəu-inu nətəmımi tepət kəutəhuva maıtəhuvən nıan rəfın. Nəmə iətəmi kəti tol nati tərəh kəti e Nımə Rəha Uhgın, mətəu ilah kotəhrun nələhu əhruahruıən, kəni motələs iətəmi iətəm tatol nati tərəh mın məhuvən e kaləpus. Iətəmi iətəm tətərmənıg e soldiə mın əha, in nəuanıləuis kəti rəha pris mın rəha Uhgın, kəni in iətəmi asoli kəti.

tənarıəs E nıan rəha İesu, iətəmi kəti tatol uək nıan apıəpiə kətiəh, kəni kətətəou e koin məni kəti, nərgın u “tənarıəs,” təhmen e 1,000 vatu.

tait Tait u tol lanu lan: Iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanıgı uə məni. Kəni tos rəkıs kətiəh e natımnati ten konu məmə təfən kəm Uhgın uə kəm iətəmi kəti. Nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” Tol lanu lan məmə iətəmi kəti tatos 100 vatu, in tətəfən 10 vatu kəm Uhgın. Uə tatos 1,000 vatu, tətəfən 100 vatu kəm Uhgın. Uə tatos 10,000 vatu, tətəfən 1,000 vatu kəm Uhgın.

wit Wit in nati kəti təhmen e rais. Nıan tateviə, təhmen e manuvehli kəti iətəm tatol nəuan ilıs əgın. Nıan tınıməhtə vıvı, kəni nətəmımi kotətəi motəlin məmə otımətu vıvı. Konu motəmki manuvehli məhuvən ikın okəhli nəualah ikın. Nolıən rəha nəhlıən nəua wit tol lanu lan. Kotasıg kau mın kəutalıuək e lah. Kəni nəua wit tiet rəkıs e nıkilın. Kəni kəutəraki pəri e nəua wit məmə nımətəgı otahlıfu rəkıs nılosiləh məpəh nıpətın. Kəni kəhrun nunıən nəuan. Nıan nəuveın, katol flauə lan rəha nolıən pıret. Nıan nəuveın kautuvın e sospən o nolıən sup. [Eruh-to narmin e pej #/.]

Nəukəti nəghatıən mın e Nauəuə Rəha Uhgın

Dick Lloyd mine Ross Webb kəmuətei

Nəghatıən tətəupən

Inu nauəuə tətəni nəukəti nəghatıən pisin-pisin mın kətafin e ikin pisin-pisin mın e Nauəuə Rəha Uhgın. Nəukəti nəghatıən mın nəuvein kəmotispən e nauəuə u *One Hundred Bible Lessons* u Alban Douglas təmətei. Nəuvein mın kəmotispən e nauəuə u *The Topical Bible Concordance* u D M Miller təmətei. Nəuvein mın kəmotispən e nauəuə u *Let's Look in the Bible* u Barbara Arnold təmətei (CBM PNG 1990). Nəuvein mın kəmotispən e nauəuə u *The Treasury of Scripture Knowledge* u kampani Bagster, London təmətei.

Nəukəti nəghatıən mın e Nauəuə Rəha Uhgın

1. Uhgın tol mə nak
Uhgın tətəlig e natimnati, mətətəu nərahıən, kəni mətəghati
Uhgın təhmen e nımətəgi, in nıpətın tikə
Uhgın in kətiəh
2. Nəhgi Uhgın
Uhgın nətuəuinıən lan tikə mine naunun lan tikə
Uhgın in tatol əmə lanko kəni mətətəgi itulın
Uhgın in nəukəti nəhəgəhəgiən mine natimnati ərəfin
Uhgın u ikinu, mine əpəha, mine ikin mın rəfin
Uhgın təhrun vivi əgin natimnati mın rəfin
3. Nəliən mın rəha Uhgın
Nəti nak Uhgın tatol in tatol mətəuei-pən
Uhgın in tasim əgin
Uhgın in təhruahru əgin
Uhgın təsalpınıən nıtai təfəgə rəhatah
Uhgın nıkin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeiən
Nəti nak Uhgın tətəni in otol, in matol əhruahru
4. Kətəni lanu e Uhgın; Tımın, Nətin, Nərmın
In tətətəgi naunun tikə
In nəukəti nəhəgəhəgiən mine nəsanəniən
In nəukəti nəhrunıən rəfin
Inu ikinu, əpəha, mine ikin mın rəfin
In tasim əgin, kəni məhruahru əgin
In nəukəti nəghatıən əhruahru
In nəukəti nəuvırıən
In nəukəti nətiğıən e nıkitəmi (nəməlinuıən)
5. Nəti Uhgın ko Křısto, In iətəmi Uhgın təmitəpın
Aupən aupən əgin Uhgın təməniəskasik məmə otol nati u
Křısto in Uhgın
6. Křısto təmuva iətəmimi
İesu rəhan əha ikin nəuanıləuis mın
İesu təmuva matıg e nıpətın
Nətəmimi kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni İesu təhmen əmə
7. Křısto təmımıs
8. Křısto təməmiəgəh mın e nımısıən
9. Křısto in tətəghati o rəhan mın nətəmimi
Křısto təmegəhan e nıpətın mə tımıs o nosmiəgəhiən rəhan nətəmimi

- Kristo tətəfa nasiruiən pisin pisin min tepət
10. Kristo otuva min
?Onəhgin tuva?
?E nian əha, nati nak otiet=pa?
?Otuva əhruahru əhro lanu?
  11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim
  12. Narmin Asim in Uhgın
Narmin Asim təhmen e nimətagi
Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu
  13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nikalin rəhatah?
  14. ?Kotəhruun nosəhroiən Narmin Asim?
  15. Noliən pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəfəriən nəmiəgəhiən rəhatah
  16. Nəsanəniən Narmin Asim tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh u kitah
kəutəhatətə
  17. Nagelo min
  18. Setən
  19. Nətəmiimi rəha Setən
  20. Nəghatiən rəha Uhgın
  21. Kitah okotəgin motisiai Uhgın əmə
  22. Suaru o noliən təfagə
  23. Nəghatiən o nimisiən rəhatah
  24. Nauməhtuliən min e nimisiən
  25. Nian asoli rəha nosiən nətəouiən o noliən təuvir uə noliən tərəh
  26. Nəmnami nigəm asoli
  27. Negəu e Neal
  28. Nəghatiən o Uhgın in tətəpəh nalpiniən təfagə
Uhgın tətələhu nəməlinuiən o nətəmiimi
?Nian nəməkiən rəhatah min Uhgın otikə, kəni nati nak otuva?
Afin nəghatiən u kəni mol əhruahru nati tətəni.
  29. Nəniən o nitəligiən e noliən tərəh
  30. ?Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəiən e Iesu, kəni nati nak otuva
ohni?
  31. Nəghatiən rəha nian Uhgın təni pətigəm məmə kitah kinotəhruahru
  32. Uhgın otəfən kəm rəhan min nətəmiimi nəhtul əskasikiən
Nəliuəkkiən məha-məha e suaru rəha nəhatətəiən o nəhtul əskasikiən
  33. Nian Uhgın tətəsəl vivi o tah, ko tikimir təsərəkiniən itah
  34. Natigian e nəhatətəiən təhmen e nəluaginiən
  35. ?Nati nak kəutəliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?
  36. Nəghatiən o tah o nəpəhiən nalpiniən təfagə rəha nətəmiimi kəutol e tah
Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhiən nalpiniən rəhalah təfagə
  37. Nəghatiən o nuarisigian e Iesu
  38. Nəghatiən o natigian u tasim
  39. Nimanin min rəha Iesu
  40. Nəghatiən o nəfaki min, nətəm kəutəsəl mine nətəm kəutol uək
  41. Nəpəhiən nətəligiən mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigian u
iətəm in tasim
  42. Nəghatiən o nəliuək kaliniən e təfagə tərəh
  43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?
  44. Nəghatiən o nəgəu əhruahruən iəfaki kəti u rəhan natigian tekəu
  45. Nəfakiən kəm Uhgın
  46. Suaru rəha Uhgın o nitəu-pəniən
  47. Suaru rəha nəuiə Uhgın
Iesu təmol əhruahru nəuiə rəhan tatə
Nətəmiimi kəutəhatətə pəhriən okotol min lanəha

48. Kitah okotolkeikei Uhgın mine Iesu
 49. Suaru rəha nəfəniən məni
 50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən
 Uhgın in nəukəti nəfəniən e nikin agiən
 Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen əmə
 51. Təmə Uhgın təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni
 52. Nikin agiən
 53. Nəghatiən o nəniən tagkiu o Uhgın
 54. Okəsotəginian
 55. Nətəm kəutəhatətə okotos nahməiən o nəhatətəiən rəhalah
 56. Nəgiəniən e nian rəha nərahian
 57. Nimiəniən min
 58. Nəghatiən o nəghatiən iətəm tatsipən e nohlitah
 Nəghatiən təuvir
 Nəghatiən tərəh
 Nəghatiən eiuə
 59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahian motol pik uək
 Nəghatiən o nətəm kəutəlpah
 60. Nəmiəgəhiən o natigiən rəha iərman mine pətan u kəmuol marit
 61. Fəmlı min okotəhratig lanu
 62. Nəghatiən o Uhgın u tətərməniğ kəni mətəsəl vivi o uək
 63. Nəghatiən o noliən o nəpətiən mine natigiən e nisiəiəniən
 64. Nəghatiən o nosiən nətəlig təuvir
 65. Nəghatiən o iəni eiuə min
 66. Nəniəskasikian min nəuvein rəha Uhgın
 Uhgın təseiəniən – nati nak təməni məmə otol, in tatol
 Nəghatiən o nati asoli min nəuvein Uhgın təməni məmə otəpanol
 Natimnati min nəuvein Uhgın təməniəskasik məmə otol kəm tah

Fes min rəha nəukəti nəghatiən min

1. Uhgın tol mə nak

Jen 1:1	Jon 1:18	1Jon 4:12	Eks 33:20
Jon 17:3			

Uhgın tətəlig e natimnati, mətətəu nərahian, kəni mətəghati

Uək 14:15	1Təs 1:9	Sam 94:11	Jer 10:10
-----------	----------	-----------	-----------

Uhgın təhmen e nimətəgi, in nipətin tikə

Jon 14:15	1Tim 1:17	1Tim 6:16	
-----------	-----------	-----------	--

Uhgın in kətiəh

Dut 6:4	Aes 44:6		
---------	----------	--	--

2. Nahgi Uhgın

Uhgın nətuəuniən lan tikə mine naunun lan tikə

Sam 90:2	1Tim 1:17	Jen 1:1	
----------	-----------	---------	--

Uhgin in tatol əmə lanko kəni mətatig itulin

Jem 1:17	1Saml 15:29	Mal 3:6	
----------	-------------	---------	--

Uhgin in nəukəti nəhagəhagiən mine natimnati ərəfin

Jen 1:1	Jen 1:3	Sam 33:9	Hip 11:3
Job 26:7	Job 42:2	Jer 32:27	

Uhgin u ikinu, mine əpəha, mine ikin min rəfin

Sam 139:7-9	Efəs 1:23	Jer 23:23,24	
-------------	-----------	--------------	--

Uhgin təhrun vivi agin natimnati min rəfin

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

3. Noliən min rəha Uhgin
Nati nak Uhgin tatol in tatol mətəuei-pən

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

Uhgin in tasim agin

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3
------------	-----------	-----------	---------

Uhgin in təhruahru agin

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3
------------	-----------	-----------	---------

Uhgin təsalpinian nitai təfagə rəhatah

Sam 103:8	Rom 9:18	1Pitə 1:16	Eks 15:11
1Saml 2:2	Aes 6:3		

Uhgin nikin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeiən

1Jon 4:8-16	Jon 3:16	Jon 16:27	
-------------	----------	-----------	--

Nati nak Uhgin tətəni in otol, in matol əhruahru

1Kor 1:9	2Tim 2:13	Dut 7:9	
----------	-----------	---------	--

4. Kətəni lanu e Uhgin; Timin, Nətin, Narmin

Mat 3:16-17	Mat 28:19	2Kor 13:14	Jen 1:1
Jon 1:1,3	Jen 1:2	Jen 1:26	Efəs 2:18
Efəs 1:13	Hip 9:14		

In tətətig naunun tika

Sam 90:2	Nəh 1:8-17,18		
----------	---------------	--	--

In nəukəti nəhagəhagiən mine nəsanəniən

1Pitə 1:5	2Kor 12:9	Rom 15:19	
-----------	-----------	-----------	--

In nəukəti nəhrunian rəfin

Jer 17:10	Nəh 2:23	1Kor 2:11	
-----------	----------	-----------	--

Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin

Jer 23:24	Mat 18:20	Efəs 1:23	Sam 139:7
-----------	-----------	-----------	-----------

In tasim ağin, kəni məhruahru ağin

Nəh 15:4	Uək 3:14	Luk 1:15	Luk 1:35
----------	----------	----------	----------

In nəukəti nəghatiən əhruahru

Jon 7:28	Nəh 3:7	1Jon 5:6	
----------	---------	----------	--

In nəukəti nəuviriən

Rom 2:4	Efəs 5:25	Uək 10:38	Neh 9:20
---------	-----------	-----------	----------

In nəukəti natigiən e nikitəmi (nəməlinuian)

1Jon 1:3	2Kor 13:14		
----------	------------	--	--

5. Nəti Uhgın ko Kristo, In iətəmi Uhgın təmitəpin
Aupən aupən ağin Uhgın təməniaskasik məməə otol nati u

Hos 11:1	Mat 2:15	Aes 53:4-6	2Kor 5:21
Sek 9:9	Mat 21:2-5	Sam 69:21	Mat 27:34
Sam 34:20	Jon 19:33-36	Eks 12:46	Jon 19:33-36
Sam 22:18	Jon 19:24	Sam 22:1	Mak 15:34
Sam 16:10	Uək 2:31		

Kristo in Uhgın

Jon 1:1	Sam 110:1	Mat 22:41-46	Mak 12:35,36
Luk 20:39-44	Uək 2:34	Aes 7:14	Aes 9:6,9
Jon 10:30	Maeka 5:2	Eks 3:14	Jon 10:9,11
Jon 8:50	Mak 2:5,7	Mat 28:19	2Kor 13:14
Mat 18:20	Jon 1:3	Rom 1:4	

6. Kristo təmuva iətəmiri

1Tim 2:5	Hip 2:17	Kəl 4:4,5	1Kor 15:21
Mat 1:29	Luk 19:10		

Iesu rəhan əha ikın nəuanıləuis mın

Luk 2:7	Uək 13:23	Mat 1:1-16	Luk 3:23-38
---------	-----------	------------	-------------

Iesu təmuva matig e nipətin

Jon 1:14	Hip 2:14	1Jon 4:2	Luk 2:40,52
Hip 5:8	Hip 2:18	Hip 2:10	Mak 6:3
Mat 4:1	Mak 1:13		

Nətəmimi kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni Iesu təhmen əmə

Mat 4:2	Jon 19:28	Jon 4:6	Mat 8:24
Mak 10:21	Mat 9:36	Mak 3:5	Jon 11:33
Jon 11:35	Mat 14:23	Mak 15:37	Hip 4:15

7. Kristo təmimis

Aes 53:8	Dan 9:26	Sek 13:7	Mat 26:31
Mak 14:27	Aes 53:6	Aes 53:10	Uək 2:23
Rom 5:11	1Jon 2:2	Jon 10:11	1Pitə 1:18,19
Rom 5:10	Mat 20:28	Mat 27:35	Mak 15:14
Luk 23:33	Nam 21:8	Jon 3:14	Hip 12:2
Kəl 3:13	Jon 10:18	Rom 6:23	Esik 18:4
1Tim 4:10	Hip 9:22	Mat 16:21	1Pitə 2:24

8. Kristo təməmiəğəh mın e nımisiəh

1Kor 15:16-19	Mat 16:21	Mat 28:6	Luk 24:3
Luk 24:34	1Kor 15:5	Mak 16:9	Jon 20:14
Luk 24:15	Jon 20:28	Jon 20:24-28	Luk 24:39,42
1Kor 15:6	Uək 7:56	Uək 9:5	Uək 1:3
Luk 24:25	Fil 3:21	Rom 6:9	1Kor 15:44
Jon 20:19	Uək 2:24	Jon 10:18	1Pitə 3:18
Rom 1:4	Fil 3:10	Efəs 1:19,20	1Kor 15:55

9. Kristo in tətəghati o rəhan mın nətəmimi

Hip 7:25			
----------	--	--	--

Kristo təmegəhan e nipətin mə timis o nosmiəğəhiəh rəhan nətəmimi

Jon 10:18	Jon 10:11	Hip 9:14	Hip 9:12
Hip 10:12	Hip 7:27	Jon 19:30	Jon 17:4
Hip 5:6	Hip 9:24	Hip 7:24,25	

Kristo tətəfa nasiruiəh pisin pisin mın tepət

2Kor 12:9	Jon 17:11	Jon 17:15	1Jon 1:9
Uək 1:8	Rom 8:29	1Jon 2:1	Hip 4:15,16
Hip 2:17,18	Luk 22:31		

10. Kristo otuva mın

Mak 13:26	Mat 25:31	Luk 17:24,26	Jon 14:3
Uək 1:9-11	Fil 3:20	1Tim 6:14	1Təs 1:10
1Təs 3:13	1Təs 4:14,16,17	1Pitə 1:7	2Pitə 3:13,14
Jem 5:7	Taet 2:13	1Jon 2:28	Nəh 1:7,8

?Onəhgin tuva?

Mat 24:36	Mat 25:13	Mak 13:32	Luk 12:20
Uək 1:7	1Təs 5:2,3	1Tim 6:15	

?E nian əha, nati nak otiet=pa?

Hip 9:28	2Təs 1:10	1Kor 4:5	2Tim 4:1
Nəh 11:15	Jon 14:3	1Kor 15:25,26	

?Otuva əhruahru əhro lanu?

1Təs 5:2	Mat 24:44,50	Mak 13:33	Nəh 1:7
Mat 24:30	1Təs 4:17	Mat 24:30	Mat 16:27
Mat 25:31	1Təs 4:16	1Təs 3:13	Mak 13:36
2Təs 1:7,8	2Tim 3:1-7	Mat 24:5-7	Mat 24:12-38
Rom 11:25,26	Mat 24:14	2Təs 2:3-8	Nəh 22:20

11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim

Jon 15:26	Jon 16:8	Jon 16:13	Jon 16:14
1Kor 12:11	Nəh 9:20	Jon 14:26	Jon 16:12-14
1Kor 2:10-12	Uək 1:8	Rom 15:30	Efəs 4:30
Aes 63:10	Nəh 2:7	Kəl 4:6	Rom 8:26
Jon 15:26	Rom 8:14	Uək 16:6,7	Uək 13:2
Uək 20:28	Jon 14:16	Uək 5:3	Uək 7:51
1Təs 5:19,20	Hip 10:29	Mat 12:31,32	

12. Narmin Asim in Uhgın

Hip 9:14	Sam 139:7-10	1Kor 2:10,11	Luk 11:13
1Jon 5:6	1Kor 6:11	Jon 6:63	2Pitə 1:21
Jon 16:8-11	Jon 16:13,14	Luk 11:13	Jon 3:6
Aes 11:2	Aes 61:1	2Kor 3:3	Rom 8:9
Kəl 4:6	Fil 1:19	Uək 16:7	Rom 1:4
Efəs 1:13	Jon 14:16	Jon 15:26	Jon 16:13
Rom 8:2	Aes 11:2	Hip 10:29	1Pitə 4:14

Narmin Asim təhmen e nımətəgi

Jon 3:8			
---------	--	--	--

Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu

Jon 4:14	Jon 7:38,39		
----------	-------------	--	--

13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nikalin rəhatah?

2Kor 1:22	Rom 8:11	Efəs 1:13,14	Efəs 5:18
Uək 1:4-8	1Pitə 1:2	2Təs 2:13	Jon 14:16
1Kor 2:13	Jon 14:26	Jon 15:26	Jon 16:13,14
Rom 8:2-4	Kəl 5:18	2Kor 3:17	Rom 8:13
Rom 8:26,27	Kəl 5:16,17	Kəl 5:22,23	Efəs 4:30
Jem 4:7	1Kor 12:3	Rom 5:5	Efəs 3:16
Rom 14:17	1Kor 2:1-4	Efəs 2:18	1Kor 12:7-11

14. ?Kotəhrun nosəhroian Narmin Asim?

Uək 2:38	Kəl 4:6	Jon 7:37-39	Kəl 3:13,14
Uək 5:32	Luk 11:9-13	Uək 4:31	Jon 1:12
Jon 3:3-8	Efəs 1:13,14	2Kor 1:22	2Kor 5:5
Efəs 1:13	Rom 8:9	1Kor 12:13	Luk 4:18
2Kor 1:21	1Jon 2:20,27	Uək 2:4	Efəs 5:18

15. Nolian pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəfəriən nəmiəgəhiən rəhatah

Kəl 5:22,23	1Jon 4:16	1Kor 13	Fil 4:4
Kol 3:15	2Tim 2:25	Jon 12:24	Jon 15:2
Luk 13:9	Mat 12:33	Mat 7:16-20	Jem 3:9-12
Jon 15:4	Kol 1:10		

16. Nəsanəniən Narmin Asim tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh u kitah kəutəhatəta

1Kor 12:8-10	1Kor 12:28	Efəs 4:11-16	Rom 12:6-8
1Kor 12:11	Efəs 1:21,22	1Kor 12:7	1Kor 12:31
1Kor 14:1,39	1Kor 7:7	1Tim 4:14	2Tim 1:6
Kol 1:29			

17. Nagelo min

Jen 16:7	Hip 1:14	Sam 104:4	Uək 12:6,7
Uək 5:19	Jaj 13:20	Sam 103:20	2King 19:35
2Saml 24:15,16	Nəh 20:1,2	Jut 9	Dan 10:12,21
Luk 20:35,36	Mat 22:30	Nəh 5:11	Hip 12:22
2King 6:17	Mak 8:38	Luk 9:26	1Tim 5:21
2Pitə 2:4	Jut 6	Mat 25:41	Nəh 5:12
Nəh 8:3,4	Mat 18:10	Uək 8:26	Mat 4:11
Luk 22:43	Luk 16:22	Mat 25:31	Hip 2:2
Mat 22:30	1Kor 6:3	Nəh 22:8,9	Hip 1:4-6

18. Setən

Kol 1:16	Esik 28:12-17	Aes 14:12-17	Job 1:6
Mat 4:1-11	Mat 13:19	2Kor 11:3	Jon 8:44
Nəh 12:9	2Kor 11:13-15	1Pitə 5:8	Efəs 2:2
Kol 1:13	Jon 14:30	2Kor 4:4	Nəh 9:11
1Pitə 5:8	Mat 13:25	Mat 13:30	2Kor 4:4
Nəh 12:10	Luk 22:31	1Kor 5:5	Nəh 12:7
Nəh 12:12	Nəh 20:1-3	Nəh 20:7,8	Nəh 20:9,10
Nəh 12:11	Jem 4:7	Efəs 6:10-18	Rom 13:14
Efəs 4:27	Luk 11:21,22		

19. Nətamimi rəha Setən

Nəh 9:20	Mat 8:16	Mak 1:23,24	Efəs 6:12
Mak 5:10	Mat 10:1	Nəh 12:10	Luk 13:16
Nəh 16:13-16	Nəh 12:4-7	Efəs 6:12	Mat 12:26
Nəh 9:11	Mat 8:29	Mat 25:41	Lev 20:6,27
1Saml 28:7,8	2Kron 33:6	Esik 21:21	Jen 41:8
Aes 47:12,13	Aes 8:19	Kəl 5:20	1Saml 15:23
1Jon 4:3	Nəh 12:11		

20. Nəghatən rəha Ughin

2Tim 3:16	2Pitə 1:21	1Kor 2:13	2Pitə 3:2	Jut 17
Hip 4:12	Jer 23:29	Mat 24:35-109	Mak 13:31	
Luk 21:33	1Pitə 1:23-25	Jem 1:23,25	Jer 20:9	
Sam 119:105	Sam 119	1Pitə 2:2	Hip 5:12-14	
1Kor 3:2	Rom 10:17	Aes 40:8	1Pitə 1:24,25	
2Kor 7:1	1Jon 5:13	1Təs 4:18	Uək 17:11	
Jer 15:16				

21. Kitah okotəgin motisiai Ughin əmə

Jer 7:23	Maeka 6:8	1Jon 5:3	Dut 6:13
Sam 34:9	Sam 128:1	Jer 32:39	Uək 9:31
1Pitə 1:17	Jos 22:5	1Pitə 1:16	Mat 22:37
Mak 12:29	Mak 12:33	Rom 8:28	1Jon 2:15
Hip 12:28	Sam 36:1	Sam 40:3	Sam 64:9
Sam 66:16	Sam 67:7	2Kor 5:11	1Pitə 2:17
Nəh 14:7-19:5			

22. Suaru o nolian təfagə

Aes 14:12-14	Jem 1:14,15	Rom 5:12	Jen 3:1-6
1Jon 3:4	Sam 51:1	Sam 51:9	1Jon 5:17
Rom 3:23	1Tim 1:9	Hip 3:12	1Kor 6:9,10
Rom 1:29-31	1Tim 1:9,10	Kol 3:5-8	Kəl 5:19-21
Mak 7:20-23	Hip 5:12-14	1Kor 3:2	Rom 10:17
Aes 40:8	1Pitə 1:24,25	2Kor 7:1	1Jon 5:13
1Təs 4:18	Uək 17:11		

23. Nəghatən o nimisiən rəhatah

Luk 16:23	Luk 16:22	Luk 23:43	Jen 2:17
Efəs 2:1	Jen 4:8	Jem 1:15	Esik 18:20
Rom 6:23	Hip 9:27	Jon 11:11	1Təs 4:14
Luk 12:20	2Kor 5:1	2Pitə 1:14	Job 16:22
Luk 16:31	Sam 115:17	Luk 23:46	2Təs 1:9
Hip 9:27	Jon 5:24	Hip 2:9	Luk 24:46
1Kor 15:1-4	Sam 116:15	Esik 33:11	Pri 12:7

24. Nauməhtulian min e nimisian

Job 19:26	1Kor 15:20	Jon 11:25	Jon 20:17
Mak 16:1-3	Luk 24:34	1Kor 15:5	Luk 24:16
Luk 24:33,36	Uək 1:23-26	Jon 20:25-28	1Kor 15:5
Jon 21:1	Mat 28:16,17	1Kor 15:6	Luk 24:36-51
Uək 1:8-12	1Kor 15:17,18	1Kor 15:20	Jon 5:28,29
Nəh 20:5	Nəh 20:13	1Kor 15:35	1Kor 15:37
1Kor 15:38	1Jon 3:2	1Kor 15:41,42	1Kor 15:42
1Kor 15:43	1Kor 15:44	Luk 24:39,42,43	1Kor 15:51
1Kor 15:52	1Kor 15:53	1Kor 15:54-57	1Təs 4:13-18
Fil 3:10,11			

25. Nian asoli rəha nosian nətəouiən o noliən təuvir uə noliən tərəh

Mat 25:32-34	Hip 9:27	Uək 10:42	1Kor 6:2
2Kor 5:10	2Tim 4:1,8	1Pitə 5:4	2Pitə 3:7
Luk 14:14	Mat 16:27	Hip 9:27	Hip 10:17
1Jon 1:9	1Kor 3:12,13	Mat 12:36,37	Rom 2:16
Kəl 6:7,8	1Kor 3:14,15	Uək 24:15,16	1Kor 4:5
Pri 12:14	Jon 5:22,28,29	Uək 17:31	Rom 2:5,6,11
Rom 14:10,12	Jut 6,15	Nəh 6:17	Nəh 16:7
Nəh 20:4,12	Hip 2:3	1Pitə 4:5,17	

26. Nəmnami nigəm asoli

2Pitə 2:4	Sam 9:17	2Təs 1:9	Luk 16:23
Esik 32:18	Esik 32:27	Mat 25:41	Aes 5:14
Mat 25:46	Mat 13:42	Nəh 20:10,15	Nəh 14:10
Mat 3:12	Aes 33:14	Mat 13:50	Mak 9:44,46-48
Luk 16:23	Luk 24:27	Rom 6:23	Hip 9:27
Mak 9:42-50	Mat 18:8,9	Mat 18:25-46	Mat 10:15
Mak 6:11	Luk 10:12	Hip 2:3	

27. Negəu e Neai

2Kor 5:1	Jon 14:2	Mat 6:9	Efəs 5:5
Hip 4:9	2Kor 12:3,4	Luk 23:43	Jer 31:37
Aes 57:15	Sam 20:6	Nəh 7:17	Nəh 21:1,2,4
Nəh 21:22,23,27	Nəh 22:3-5,14	Nəh 7:16	Nəh 21:7
Uək 3:21	Mat 18:10,11	Mat 26:53	1Təs 4:14
Nəh 22:1,2			

28. Nəghatiən o Ughin in tətəpəh nalpiniən təfagə

Aes 1:18	Hip 8:12	Jem 31:34	Hip 10:4
Lev 17:11	Hip 9:22	Hip 10:4	Sek 13:1
1Jon 1:7	Dan 9:9	Mak 2:7	1Jon 1:9
Uək 5:31	Mak 2:5	Luk 7:48	Mak 2:9
Luk 1:77	Uək 13:38	Mat 26:28	Rom 3:25
Kol 1:14	1Jon 2:12	Sam 78:38	1Jon 1:9
Efəs 1:7	Aes 43:25	Neh 9:17	Aes 55:7
Rom 5:20	Sam 103:3	Kol 2:13	Mat 12:31
1Jon 2:12	Efəs 1:7	Luk 7:36-50	Rom 4:7
Mat 6:12	Luk 11:4	Jem 5:15	1Jon 5:16
Sam 103:12	Aes 44:22	Sam 32:1,2	Uək 3:19
Maeka 7:19	Rom 4:8	Hip 10:17	Uək 5:31
Uək 2:38	Luk 7:50	Uək 10:43	1Jon 1:9
Sam 32:5	Mat 6:15	Efəs 4:32	Mat 1:21-35
Mak 11:26	Luk 6:37	Jon 8:21,24	Luk 13:2-5
Hip 10:26,27	1Jon 5:16	Luk 18:14	Nəh 21:27

Ughin tətələhu nəməlinuian o nətəmimi

Efəs 2:16	Kol 2:14	2Kor 5:19	Hip 2:17
Rom 5:10	Efəs 2:16	Kol 1:21,22	Efəs 2:13
Kol 1:20	Kol 1:21	Rom 5:10	2Kor 5:18,19
2Kor 5:20			

?Nian nəməkian rəhatah mən Ughin otikə kəni nati nak otuva?

Efəs 2:16,17	Efəs 2:18	Efəs 2:14	Kol 1:20
Efəs 1:10	Rom 5:10		

Afin nəghatiən u kəni mol əhruahru nati tətəni

Mat 5:24-26			
-------------	--	--	--

29. Nəniən o nitəligiən e nolian tərəh

Uək 20:21	Uək 11:18	2Kor 7:10	Hip 12:17
Mat 21:28-32	Mat 4:17	Mak 1:15	Luk 24:47
Uək 3:19	Uək 17:30	Mat 3:1,2	Mak 6:12
Uək 2:38-45	Uək 20:21	2Pitə 3:9	Luk 13:3
2Kor 7:9	1Təs 1:9	Uək 26:18	2Tim 2:25
Rom 2:4	Nəh 3:19	Luk 15:7,10	Aes 55:7
Uək 2:38			

30. ?Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəiən e Iesu, kəni nati nak otuva ohni?

Efəs 2:18	Efəs 3:12	Kəl 4:5	Efəs 1:5
Rom 8:17	Kəl 3:29	Jon 1:12	1Jon 3:1
1Pitə 1:2	Efəs 1:4	Jon 15:16	Fil 3:20
Uək 26:18	2Kor 5:17	Rom 6:22	1Pitə 2:9
1Pitə 2:5	Rom 5:10	Efəs 2:12,13	1Kor 6:11
Uək 26:18	Efəs 1:6	1Kor 12:13	Kəl 3:27
Rom 6:4	Kol 3:3	Jon 17:9	Uək 16:31
Uək 4:12	Nəh 3:20	Jon 14:23	Jon 10:28
1Jon 5:13	Jon 14:27	Fil 4:7	Jon 15:15
Luk 10:20	Fil 4:3	Nəh 13:8	Efəs 2:6
Taet 2:13	1Jon 1:3	Jon 14:2	Jon 3:3,7
Jon 3:5	1Pitə 1:23	1Jon 2:27	Jon 14:26
Jon 16:13	1Kor 6:19	1Kor 12:11	Rom 8:16
Rom 8:9	Efəs 1:13	Luk 7:48	Efəs 1:7
Rom 5:1	Rom 4:5	Nəh 5:9	1Pitə 1:18,19
1Jon 2:1	1Jon 5:4	2Kor 5:20	Efəs 1:3

31. Nəghatıən rəha nıan Uğın təni pətigəm məmə kitah kınotəhruahru

Esik 18:4	Eks 23:7	Aes 5:22,23	Luk 16:15
Rom 2:13	Rom 3:23	Rom 4:3	Rom 4:5
Maeka 7:18,19	Uək 13:38,39	Rom 3:22	Kəl 2:16
Rom 3:26	Rom 4:5	Rom 8:33	Rom 3:24
Rom 5:9	Rom 4:25	Taet 3:7	Jem 2:21,23
Aes 53:11	Rom 5:1	Rom 5:2	Rom 5:3
1Kor 6:9-11			

32. Uğın otəfən kəm rəhan mın nətəmimi nəhtul əskasikıən

Jon 10:28,29	Jon 1:12	Jon 3:16	Jon 3:36
Rom 8:16	Kəl 4:6	1Jon 5:10	1Jon 5:12-13
Jon 5:24	Uək 13:39	Luk 7:48	Rom 10:13
1Jon 3:14	2Kor 5:17	Jon 7:37-39	Efəs 5:18
1Jon 1:9			

Nalıuəkıən məha-məha e suaru rəha nəhatətəıən o nəhtul əskasikıən

Hip 3:6	Hip 3:14	Hip 4:11	Hip 6:11
Hip 10:23	Hip 10:35	Hip 10:39	Mat 10:22
Mat 24:13	Kol 1:22,23	Nəh 2:25	Nəh 3:11
Rom 12:12			

33. Nıan Uğın tətəsəl vıvı o tah, ko tıkimır təsərəkıniən itah

1Pitə 1:5	Jut 24	1Təs 5:23,24	2Təs 3:3
Sam 127:1	Sam 46:1	Dut 31:6	Jon 1:5
Jon 10:28-30	2Kor 12:9	Sam 121:3	Aes 41:10
Aes 50:7	Sam 121:8	1Saml 17:45	2Kron 14:11
Prov 1:33	2Kron 16:9	Sam 14:6	Sam 9:9
Sam 48:3	Sek 2:5	Lev 26:14,15,17	Mat 23:37,38
Sam 145:20	2Tim 4:17	Sam 37:17,23,24	Sam 63:8
1Saml 2:9	Prov 3:25,26	2Təs 3:3	Jut 24
Eks 23:20	Nəh 3:10	Prov 14:26	Aes 4:6
Aes 32:2	Dut 33:27	1Kor 10:13	2Pitə 2:9
Luk 21:16-19	Sam 57:1	Sam 59:16	Sam 91:3-6
Jen 28:15	2Kron 16:9	Sam 3:5	Sam 4:8
Prov 3:24	Sam 23:4	Sam 18:2	Sam 62:2
Sam 17:8	Aes 51:9	Sam 5:11	Dut 32:37,38
Aes 46:7	Sam 146:3	Prov 11:4,28	Sef 1:18
Jos 11:4,6,8	Sam 33:16,17	Prov 21:31	Dut 32:11
Sam 125:1,2	Prov 18:10	Aes 25:4	Aes 31:5
Luk 13:15,16	Jen 15:1	Sam 18:1,2	Dan 6:22
Uək 12:4-7	Uək 18:10	Uək 26:17	

34. Natigian e nahatətaiən təhmen e nəluaginian

2Kor 10:3,4	1Tim 1:18,19	1Tim 6:12	2Kor 2:11
2Kor 4:4	Efəs 6:12	Jem 4:7	1Pitə 5:8
Nəh 12:17	Efəs 4:26,27	Rom 7:23	1Kor 9:25-27
2Kor 12:7	Kəl 5:17	1Pitə 2:11	Sam 38:19
Sam 56:2	Sam 59:1,2	Jon 16:33	1Jon 5:4,5
1Kor 15:26	Hip 2:14,15	Maeka 7:6	Mat 10:35,36
Hip 2:10	Sam 60:4	1Tim 1:18,19	1Kor 16:13
1Pitə 5:9	Hip 10:23	Jut 3	1Pitə 5:8
1Təs 5:6	2Tim 2:3,10	1Kor 9:25-27	Sam 27:1-3
Sam 35:1-3	Efəs 6:18	2Tim 2:4	Fil 1:30
Efəs 6:13,14	1Tim 6:12	Jut 3	Aes 41:11,12
Aes 51:12	Maeka 7:8	1Jon 4:4	Sam 118:13
Aes 41:13,14	Sam 140:7	2Kor 7:5,6	Aes 41:10
2Kor 13:9	2Tim 4:17,18	Rom 7:25	1Kor 15:57
Efəs 6:14	Efəs 6:15	Efəs 6:16	Efəs 6:17
1Təs 5:8	Efəs 6:11	2Kor 6:7	Rom 13:12
2Kor 10:4,5	Efəs 6:13	Rom 13:12,14	Efəs 6:11
2Kor 6:7	2Kor 2:14	1Kor 15:57	Rom 7:25
Nəh 12:11	2Kor 12:9	Hip 11:33-37	1Jon 5:4,5
Rom 16:20	1Jon 2:14	Rom 7:24,25	Kəl 5:24
1Jon 5:4,5	2Kor 10:5	Aes 25:8	Aes 26:19
1Kor 15:54,55	Rom 8:37	2Kor 10:5	Nəh 2:7
Nəh 2:11	Nəh 2:17	Nəh 2:26	Nəh 2:28
Nəh 3:5	Nəh 3:12	Nəh 3:21	Nəh 21:7

35. ?Nati nak kəutaliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?

Sam 25:3,5	Sam 31:24	Sam 33:17-22	Sam 42:5
Rut 1:12	Job 8:13	Job 13:15	Job 27:8
Sam 62:5	Sam 69:6	Sam 130:7	Aes 42:4
Jer 14:22	Mat 12:21	Uək 26:6	Rom 4:18
Rom 5:2,4,5	Rom 8:24	Rom 15:13	1Kor 13:13
2Kor 1:10	Kəl 5:5	Kol 1:5	Kol 1:23
Kol 1:27	1Təs 1:3	1Təs 4:13	1Təs 5:8
2Təs 2:16	1Tim 4:10	1Tim 5:5	1Tim 6:17
Taet 1:2	Taet 2:13	Taet 3:7	Hip 3:6
Hip 6:11,19	Hip 10:23	1Pitə 1:13,21	1Pitə 3:15

36. Nəghatən o tah o nəpəhiən nalpinian təfəgə rəha nətəmimi kautol e tah

Luk 23:34	Mak 11:25	Rom 12:19	Mat 18:22
Luk 17:4	Luk 6:36	Mak 11:25	Efəs 4:32
Kol 3:13	Prov 19:11		

Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhiən nalpinian rəhalah təfəgə

Kol 3:13	Jen 45:5-11	Rom 12:20	Mat 5:44
Mat 6:14	Luk 6:37	Mat 6:15	Jem 2:13
Mat 18:23-25	Uək 7:60	2Tim 4:16	

37. Nəghatən o nuərisigian e Iesu

Mat 4:17,19	Mat 6:24	Mat 7:14,21	Mat 10:37,38
Mat 11:28-30	Mat 16:16	Mat 22:37	Mak 10:43
Luk 5:8	Luk 6:46	Luk 9:61,62	Luk 14:33
Luk 17:10	Luk 22:42	Jon 1:12	Jon 3:7
Jon 6:60,65,66	Jon 8:31	Jon 14:6	Jon 15:5
Rom 8:9,29	Rom 10:17	Rom 12:1,2	1Kor 2:12
1Kor 4:2	1Kor 6:20	2Kor 3:18	Kəl 5:16,22
Efəs 2:10	Efəs 4:13,15	Efəs 6:11	Fil 2:5
Kol 3:16	1Təs 5:17,18	2Tim 3:12	Hip 6:1
Hip 10:24	Hip 12:11	1Pitə 2:21	1Pitə 4:8
1Pitə 5:6	1Jon 2:3	1Jon 5:3	1Jon 5:4
Nəh 12:11			

38. Nəghatən o natigian u tasim

Hip 12:14	1Təs 4:3	2Tim 2:21	1Təs 5:23,24
Efəs 5:26	2Təs 2:13	Jon 17:17	Hip 13:12
Hip 12:10,11	Rom 6:19	2Kor 7:1	1Kor 6:11
1Jon 3:2	Fil 3:12-14	Hip 10:14	Rom 6:22
Jem 4:7	Uək 26:18	1Təs 5:24	

39. Nimənin mən rəha Iesu

1Kor 1:2	1Kor 1:2	1Kor 11:20-34	1Kor 12:1-31
1Kor 15:9	1Təs 5:9-11	2Kor 11:2	Uək 20:28
Uək 1:8	Uək 10:47,48	Uək 2:38-47	Uək 20:7
Uək 22:16	Uək 8:36-40	Kol 1:18	Kol 2:19
Kol 4:15	Efəs 1:22,23	Efəs 1:4-6	Efəs 2:20,21
Efəs 3:8	Efəs 3:21	Efəs 4:11-15	Efəs 5:25
Efəs 5:7	Efəs 5:25-27	Hip 10:25	Hip 10:36
Jon 17	Jon 3:29	Mat 16:16-18	Mat 28:18-20
Mak 16:15,16	Flm 2	Fil 4:3	Fil 3:12-15
Nəh 2:7	Nəh 19:7	Nəh 21:27	

40. Nəghatıən o nəfaki min, nətəm kəutəsəl mine nətəm kəutol uək

1Kor 12:28-29	1Kor 3:7,9	1Kor 4:1	1Kor 9:16,18
1Pitə 5:1-3	1Təs 2:4	1Tim 1:7	1Tim 3:1-12
1Tim 4:16	2Kor 10:8	2Kor 3:6	2Kor 5:20
2Tim 2:2	2Tim 2:24	2Tim 4:2	2Tim 2:5
3Jon 1:1	Uək 14:22	Uək 20:28	Uək 13:2
Uək 20:19-21	Efəs 4:11	Hip 13:7-8	Hip 5:4
Jem 3:1	Kol 1:24-27	Mak 12:38	Mat 20:26
Mat 23:13	Nəh 4:10	Nəh 5:14	Rom 12:8
Rom 1:1	Rom 10:14,17	Taet 1:6-7	

41. Nəpəhiən nətəligiən mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigiən u iətəm in tasim

Dut 18:10	Dut 18:14	1Jon 2:15	1Jon 2:16
Jon 12:1,2	Luk 7:36	Mak 6:31	2Kor 6:14-17
1Kor 7:39	1Tim 6:11	1Tim 1:4	1Tim 4:7
Kəl 3:2	2Jon 9-11	1Pitə 1:16	1Kor 8:13
Rom 14:21	Uək 24:16	Kol 3:17	Jem 4:17
Rom 14:23	Aes 1:18	1Kor 6:19,20	1Pitə 2:21
Rom 12:2	Jem 4:4	Hip 11:25	2Kor 6:17

42. Nəghatıən o naliuək kaliniən e təfagə təräh

1Jon 5:4	Jon 7:37,38	Jon 10:10	Rom 6:14
2Kor 2:14	1Kor 10:13	Rom 8:37	Kəl 5:16
Rom 1:17	Kəl 3:11	Hip 10:38	2Kor 12:9
Rom 6:4-6	Kəl 2:20	Rom 6:8-13	Rom 6:16-18
Kol 1:27	1Jon 1:9	Kəl 2:20	

43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?

Mat 6:13	Jem 1:12	1Kor 10:13	Jem 1:13
Job 1:12	Job 2:6	Mat 4:1	Jem 1:14
1Jon 2:16	Prov 1:10	Mat 16:22,23	Jem 1:2,3
Jen 22:1	Prov 30:9	Nam 22:17	Sam 42:11
1King 19:4	Job 2:9	Mat 4:6,7	Mat 4:9
Dan 4:30	2Tim 4:10	Uək 8:19	Jen 19:17-26
Jos 7:21	2Saml 11:2-4	Jon 12:6	Jon 13:27,28
Jon 18:3	1Tim 6:9	Nəh 3:10	1Kor 1:9
Mat 4:1-11	Luk 22:31,32	Mat 26:41	2Tim 2:22
Jem 4:7	1Jon 1:9		

44. Nəghatən o nəgəu əhruahruən iəfaki kəti u rəhan natigən tekəu

1Kor 6:1-3	Mat 18:15-17	Taet 1:13	1Tim 5:20
1Kor 5:1-5	1Kor 5:13	1Tim 1:20	1Kor 10:12
Mat 7:3-5	1Kor 13:4	Kəl 6:1	Uək 20:28

45. Nəfakien kəm Uhgın

Sam 95:6	Sam 32:5	Fil 4:6	1Tim 2:1
Uək 12:5	Jon 14:13	Efəs 6:18	1Tim 2:8
Mat 6:6	Luk 18:10	Sam 26:12	Luk 18:1
1Təs 5:17	Sam 5:3	Sam 55:17	Sam 86:3
Mat 6:9-13	Jem 5:13-16	1Tim 2:1-4	Aes 38:1-5
Dan 6:18-23	1King 3:5-9	Mat 6:25-34	Rom 1:10
Kol 1:28	Mat 5:38-48	1Təs 5:12,13	Rom 8:26,27
Hip 11:6	Luk 18:1-8	Luk 11:1-13	2Kron 7:14
Rom 8:27	Mat 26:39	Mak 11:24,25	Jem 1:6,7
1Jon 3:22	Jon 15:7	Jut 20	Jon 16:24
Sam 66:18	Jem 4:3	Mak 11:24	Jon 15:7
1Jon 5:14,15	Efəs 3:12,20	Fil 4:19	Fil 4:6
Mat 7:7,8	Luk 11:9-13	Hip 4:16	Aes 65:24
2Kor 12:7-10	Luk 18:13	2Pitə 3:9	Sam 5:3
Luk 6:12	Mat 14:23	Efəs 6:12,13	Sam 46:10
Sam 51:17	Sam 50:15		

46. Suaru rəha Uhgın o nitəu-pəniən

Hip 10:7	Uək 22:14	Sam 32:8	Sam 37:23
Aes 58:11	Aes 30:21	Rom 12:2	Jer 10:23
1Təs 4:3,4	1Təs 5:17,18	1Pitə 2:12-15	1Pitə 4:2
Sam 37:3-5	Sam 37:7	Rom 12:1,2	Rom 16:13
Uək 16:9,10	Efəs 6:6	Mat 7:26	Efəs 5:6-17
Jon 5:30			

47. Suaru rəha nəuia Uhgın

Iesu təmol əhruahru nəuia rəhan tata

Hip 10:5-7	Aes 50:6	Mat 3:15	Jon 4:34
Jon 6:38	Jon 15:10	Fil 2:8	Jon 8:29
Jon 12:49	Jon 14:31		

Nətəmimi kəutəhatətə pəhriən okotol min lanəha

Sam 103:18	Sam 119:4,5	Sam 119:44	Sam 119:57
Sam 119:60	Sam 119:100,101	Sam 119:129	Mat 19:17
Mat 28:20	Mak 1:27	Mak 4:41	Luk 11:28
Jon 14:15	Jon 14:21	Jon 14:23	Jon 14:24
Jon 17:6	Uək 5:29	Uək 5:32	Uək 7:39
Uək 7:53	Rom 1:5	Rom 2:13	Rom 5:19
Rom 6:12	Rom 6:16,17	Rom 15:18	Rom 16:19
Rom 16:26	2Kor 9:13	2Kor 10:5	Kəl 5:7
Efəs 6:1	Efəs 6:5,6	2Təs 1:8	1Tim 3:4
Taet 3:1	Hip 4:2	Hip 5:8,9	Hip 11:8
Hip 13:17	1Pitə 1:2	1Pitə 1:14	1Pitə 1:22
1Pitə 3:6	1Pitə 4:17	1Jon 2:3	1Jon 2:5
1Jon 3:22-24	1Jon 5:3	2Jon 1:6	Nəh 3:3
Nəh 14:12			

48. Kitah okotolkeikei Uhgın mine Iesu

Eks 20:6	Dut 6:5	Dut 30:20	Sam 5:11
Sam 18:1	Sam 116:1	Sam 145:20	Mat 22:37
Mat 24:12	Jon 5:42	Jon 14:21	Jon 15:10
Jon 17:26	Jon 21:15	Rom 8:35	1Kor 2:9
1Pitə 1:8	1Jon 4:18,19	1Jon 5:3	Nəh 2:4

49. Suaru rəha nəfəniən məni

2Kor 8:7	Uək 20:35	Mat 2:1-11	Rom 12:1
1Tim 4:15	1Tim 4:13	Hip 2:1	Uək 6:4
1Təs 5:18	2Kor 8:2-4	1Kor 16:2	2Kor 9:7
Luk 21:1-4	Fil 4:18	Mat 6:20	Mal 3:10
Jem 1:27	Mat 5:42		

50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən
Uhgın in nəukəti nəfəniən e nikin agiən

Efəs 2:7	Efəs 1:7	Efəs 3:8	Eks 33:19
Eks 34:6,7	Sam 51:1	Sam 86:5	Sam 86:15
Sam 103:8	Sam 103:11	Sam 145:8	Aes 55:6,7
Maeka 7:18	Luk 1:78	Rom 2:4	1Tim 1:14
1Pitə 1:3	Dut 7:8	Jer 31:3	Jon 3:16,17
Rom 5:8	Rom 9:15	Taet 3:4	1Jon 4:10,11
1Jon 4:16	1Jon 4:18		

Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen əmə

1Jon 3:16,17	1Jon 3:21	1Jon 3:23	1Jon 4:11
1Jon 4:19	Mat 18:32	Mat 18:33	Jon 13:34
Jon 15:12,13	Efəs 4:32	Efəs 5:1,2	Kəl 3:13
Kəl 6:2	1Jon 2:9,10	1Jon 3:14,15	1Jon 3:18
Lev 19:18	Lev 19:34	Sam 16:3	Sam 119:63
Rom 12:10	1Kor 12:26,27	1Kor 13:4-7	Kəl 5:6
Kəl 5:13,14	Kəl 5:22	Kəl 6:10	Fil 2:2-4
Kəl 3:13	1Təs 3:12	2Təs 1:3	Hip 13:1
Jem 2:8	1Pitə 1:22	1Jon 4:7,8	1Jon 5:1

51. Təmə Uhgın təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni

Luk 3:14	Fil 4:11,12	1Tim 6:6,8,9	Hip 13:5
1Kor 4:11,12	Fil 3:8	Hip 10:34	Mat 6:31-34
Sam 37:3	Sam 55:22	Sam 78:30,31	1Pitə 5:7
Pri 4:8			

52. Nikin ağiən

Sam 2:11	Sam 5:11	Sam 9:2	Sam 9:14
Sam 31:7	Sam 32:11	Sam 33:21	Sam 34:2
Sam 35:9	Sam 64:10	Sam 68:3	Sam 96:11
Sam 97:1	Sam 97:12	Sam 104:34	Sam 105:3
Sam 118:24	Sam 119:14	Sam 119:162	Rom 12:12
Rom 5:2,3	1Təs 5:16-18	Jem 1:2	Fil 3:1
Fil 4:4	2Kor 6:10	Luk 10:20	1Jon 1:4
Jon 16:24	Jon 16:33	Jon 17:13	Rom 15:13
2Kor 1:24	Efəs 5:18	Fil 1:25	1Pitə 1:8

53. Nəghatiən o nəniən tagkiu o Uhgın

Sam 7:17	Sam 28:7	Sam 30:12	Sam 35:18
Sam 69:30	Sam 75:1	Sam 95:2	Sam 100:4
Sam 105:1	Sam 106:1	Sam 107:1	Sam 118:21,28
Sam 147:7	Jona 2:9	Mak 14:23	Luk 2:38
Rom 1:21	Rom 6:17	Rom 7:25	Rom 14:6
1Kor 10:16	1Kor 15:57	2Kor 2:14	2Kor 4:15
2Kor 9:11,12	2Kor 9:15	Efəs 1:16	Efəs 5:4,20
Kol 1:12	Fil 4:6	Kol 3:16,17	1Tim 2:1
1Tim 4:3,4	1Təs 5:18	Nəh 4:9	Nəh 7:12
Nəh 11:17			

54. Okəsotəgiəniən

Jen 15:1	Jen 22:12	Jen 26:24	Eks 14:13
Eks 20:20	Lev 26:6	Dut 1:29	Dut 3:22
Dut 31:8	1Saml 12:20	2King 6:16	Sam 3:6
Sam 23:4	Sam 27:1	Sam 34:4	Sam 46:2
Sam 56:3,11	Aes 44:8-51:12	Mat 10:28	Mat 10:31
Mat 14:27	Mak 4:40	Mak 5:36	Luk 12:4
Luk 12:32	Uək 18:9	Uək 27:24	Rom 8:15
Efəs 6:19,20	Fil 1:14	Hip 2:15	Hip 10:27
1Pitə 3:14	1Jon 4:18	Nəh 2:10	

55. Nətəm kəutəhatətə okotos nahməiən o nəhatətəiən rəhalah

Mak 4:17	Uək 8:1	Uək 11:19	Uək 13:50
1Təs 3:7	Hip 10:33	Nəh 2:10	Luk 6:22
Jon 15:18,19	Jon 17:14	1Jon 3:13	Mat 10:39
Mat 5:11	Jon 15:21	Uək 9:16	2Kor 4:11
Nəh 2:3	Mat 24:13	Nəh 2:10	

56. Nəgianiən e nian rəha nərəhiən

Luk 6:23	Uək 5:41	Uək 16:25	Rom 5:3
2Kor 4:17	Fil 2:17	Kol 1:24	Jem 1:2
1Pitə 4:13	Rom 12:12	Rom 5:3	Jem 1:2-4
1Pitə 4:13			

57. Nimişian min

Jen 3:16	Eks 15:26	Job 2:7; 42:11	Sam 38:3
Sam 41:3	Sam 41:10	Sam 102:23	Sam 103:3
Uək 5:5,10	Uək 12:23	Uək 13:11	1Kor 11:30
2Kor 12:7	2Tim 4:20	Mat 4:24	Mat 8:15
Mat 9:29	Mat 10:1	Mak 1:25	Mak 10:52
Luk 9:42	Luk 11:14	Jon 9:3	Jon 11:4
Uək 5:16	Uək 14:9	Rom 8:23	2Kor 1:4
2Kor 12:9,10	Hip 12:5-11	Jem 5:10,14	1Pitə 1:7

58. Nəghatiən o nəghatiən iətəm tatsipən e nohlitah
Nəghatiən təuvir

Sam 19:14	Sam 141:3	Prov 12:25	Prov 15:23
Prov 24:26	Efəs 4:15,29	Fil 1:4	Kol 3:17
1Təs 5:17	1Tim 4:12	2Tim 4:2	Taet 3:2
Nəh 12:11			

Nəghatiən tərəh

Eks 20:7	Nam 11:1	Sam 5:9	Sam 35:11
Sam 74:10	Prov 21:9	Mat 12:36	Mat 15:8
Mat 26:74	Mak 7:21	Efəs 4:25,29,31	Efəs 5:4,6
Kol 3:8,9	1Tim 1:13,20	1Tim 6:1	Taet 3:2
Jem 3:4	1Jon 3:18	Jut 16,18	Nəh 13:6

Nəghatiən eiüə

Eks 20:6	Sam 52:3	Sam 119:63	Prov 12:17,19
Prov 13:5	Prov 14:5	Prov 30:8	Jer 23:25
Jon 8:44	Uək 5:3,4	Rom 1:25	Efəs 4:25
Kol 3:9	1Tim 4:2	1Jon 1:6	1Jon 2:4
Nəh 2:2	Nəh 21:8	Nəh 2:15	

59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahian motol pik uək

Efəs 4:28	1Təs 4:11	Jen 2:15	Jen 3:17-19
Eks 29:10	Uək 20:34	1Təs 2:9	Uək 20:35
Prov 13:11	Prov 6:6-8	Uək 9:39	Uək 18:3
2Təs 3:6-15	Rom 12:11	Hip 6:12	

Nəghatiən o nətəm kəutəlpah

2Təs 3:10	Prov 12:27	Prov 26:15,16	Prov 10:4
Prov 20:13	Prov 20:4	Prov 19:15	Prov 12:24
Prov 13:4	Pri 10:18	1Tim 5:13	Mat 25:18,26

60. Nəmiəgəhiən o natigian rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

Jen 1:28	Jen 2:18	Jen 2:22-25	Efəs 5:31
Prov 18:22	2Kor 6:14-17	Efəs 5:22	Efəs 5:25
Taet 2:4	Dut 24:5	Eks 20:14	Eks 20:17
Lev 20:10	Eks 21:10	Mat 19:9	1Kor 6:9-10
Kol 3:5	Uək 15:20	Mat 19:8	Mat 19:6
Mat 19:9	Rom 1:26	Rom 1:27	1Təs 4:3-5
Hip 13:4	1Kor 7:3-5	1Kor 7:10	1Kor 7:15
1Kor 7:39	Prov 5:18,19	Sing 2:6,7	

61. Famli min okotəhratig lanu

1Kor 11:7	Efəs 5:23	Efəs 5:25	Luk 14:26
Efəs 5:28,29	Efəs 5:22	1Pitə 3:6	1Tim 2:11-15
1Tim 2:9	1Pitə 3:4,5	Efəs 5:33	Kol 3:18
Efəs 5:22-24	Kol 3:19	Efəs 5:25-33	Sam 127:3
1Təs 2:11	Mat 19:13,14	Prov 22:6	Dut 6:2,7
Prov 22:15	Prov 23:13	Prov 29:15	Efəs 6:4
Kol 3:21	Eks 20:12	Luk 2:51	Prov 17:6
Pri 11:9	Kol 3:20	Efəs 6:1-3	1Tim 5:8
Taet 2:9,10	Kol 3:22-25	Efəs 6:5-8	Kol 4:1
Efəs 6:9			

62. Nəghatian o Uhgün u tətarmənig kəni mətəsal vivi o uək

Mat 12:28	Mat 19:24	Mat 21:31	Mat 21:43
Mak 1:15	Mak 4:11	Mak 4:26	Mak 4:30
Mak 9:1	Mak 9:47	Mak 10:14	Mak 10:15
Mak 10:23,24	Mak 12:34	Mak 14:25	Mak 15:43
Luk 4:43	Luk 6:20	Luk 7:28	Luk 8:1
Luk 9:27	Luk 9:60	Luk 9:62	Luk 10:9
Luk 10:11	Luk 11:20	Luk 13:28	Luk 13:29
Luk 14:15	Luk 16:16	Luk 17:20,21	Luk 18:29
Luk 19:11	Luk 21:31	Jon 3:3	Jon 3:5
Uək 1:3	Uək 8:12	Uək 14:22	Uək 28:23
Rom 14:17	1Kor 4:20	1Kor 6:9,10	1Kor 15:50
Kəl 5:20,21	Kol 4:11	2Təs 1:5	

63. Nəghatian o nolian o nepətian mine natigian e nisaiian

Sam 18:27	Sam 25:9	Sam 45:4	Sam 51:17
Sam 138:6	Sam 147:6	Sam 149:4	Aes 57:15
Mat 5:3,4,5	Mat 11:29	Mat 23:8-12	Mat 25:44
Mat 27:55	Mak 9:35	Mak 10:43,45	Luk 1:51-53
Luk 14:8-11	Luk 18:14	Jon 18:36	Uək 20:19
Rom 15:1	1Kor 13:4,5	Kəl 5:22,23	Kəl 6:2
Efəs 4:2	Fil 2:3	Kol 2:18	Kol 3:12
Taet 3:2	Jem 1:9	Jem 1:21	Jem 3:13,16,17
Jem 4:6,10	1Pitə 3:8-5:6	1Pitə 4:11	1Pitə 5:3,5

64. Nəghatıan o nosıan nətəlig təuvır

Jen 3:6	Dut 4:6	1Kron 3:1	1Kron 3:9
Sam 51:6	Sam 53:2	Sam 111:10	Sam 119:66
Sam 119:104	Sam 119:169	Prov 8:1	Prov 9:1
Prov 9:6	Prov 9:9	Prov 9:10	Prov 9:10
Prov 9:11	Prov 9:12	Aes 9:6	Aes 11:2
Jer 23:5	Dan 12:3	Amos 5:13	Mat 11:19
Luk 2:40	Luk 10:7	Luk 11:31	Luk 12:42
Luk 20:4	Jon 17:22	Uək 6:3	Uək 6:10
Uək 7:10	Uək 7:22	Uək 9:22	Rom 2:19
Rom 8:6	Rom 12:2	Rom 12:2	Rom 14:13
Rom 15:14	1Kor 1:24	1Kor 2:5	1Kor 2:6
1Kor 3:1	1Kor 3:3	1Kor 3:18	1Kor 3:19
1Kor 7:32	1Kor 12:2	2Kor 6:6	Efas 1:17
Efas 5:16	Fil 1:9	Fil 3:15	Kol 1:9
Kol 2:3	Kol 3:16	1Təs 4:7	1Tim 2:15
1Tim 3:2	2Tim 2:22	Hip 10:22	Jem 1:5
Jem 3:17	Jem 4:3	2Pitə 1:3	1Jon 2:27

65. Nəghatıan o iəni eiuə mın

Sam 12:3	Mat 7:15	Mat 18:6	Mat 18:7
Mat 24:11	Mak 9:42	Luk 13:15	Uək 20:29-31
Rom 1:29	1Kor 6:9	2Kor 4:2	2Kor 5:12
2Kor 6:8	2Kor 10:5	2Kor 11:13	Kəl 2:4
Efas 4:14	Kol 2:8	2Təs 2:9	2Təs 2:10
1Tim 4:1-3	2Tim 3:1-9	2Tim 3:13	Taet 1:10-11
Taet 2:7	2Pitə 2:1	2Pitə 2:12,14	2Pitə 2:17,18
1Jon 4:1	1Jon 4:4,5	2Jon 1:7-9	Jut 1:16
Nəh 12:8	Nəh 16:13	Nəh 18:23	Nəh 19:20
Nəh 20:10			

66. Nəniəskasikıan mın nəuvein rəha Uhgın
Uhgın təseiuəıan – nati nak təməni məmə otol, in tatol

Mat 24:35	Rom 3:4	1Kor 1:9	Nəh 3:4
2Tim 2:13	Taet 1:2	1King 8:23,24	Jos 23:14,15
Sam 119:140	Aes 49:7	Aes 55:11	Hip 6:18

Nəghatıan o nati asoli mın nəuvein Uhgın təməni məmə otəpanol

Jen 15:18	Jen 18:19	Jen 21:1	Jen 22:18
Jen 26:3	Jen 28:15	Eks 6:4	Dut 8:15
Dut 30:9	Dut 30:16	Aes 25:8	Aes 45:23
Aes 61:8	Jer 1:8	Jer 23:4	Jer 31:31-34
Jer 33:14-16	Esik 34:15	Esik 34:24	Amos 5:16
Luk 1:71-72	Uək 1:4	Uək 2:30	Uək 2:39
Uək 3:25	Rom 4:16	Rom 4:18	Kəl 3:14
Kəl 3:22	Efas 1:13	Efas 1:18	Efas 3:6
2Tim 1:1	Taet 1:2	Hip 7:21	Hip 8:6
Hip 10:23	Hip 10:36	Hip 11:13	Hip 11:39
Jem 1:12	Jem 2:5	2Pitə 1:4	

Natimnati mın nəuvein Uhgın təməniaskasik məmə otol kəm tah

Sam 23	Sam 33:20	Sam 54:4	Mat 6:25-34
Mat 10:42	Mat 19:29	Mat 28:20	Mak 8:35
Mak 16:16	Jon 1:12	Jon 6:37	Jon 10:28-29
Jon 14:2,3	Rom 8:28-35	Rom 8:32	Rom 10:9
1Kor 2:9,10	1Kor 10:13	2Kor 5:1	Fil 1:6
Fil 2:13	1Təs 4:16,17	1Tim 4:16	Hip 13:5,6
Hip 15:5	Jem 4:7,8	1Pitə 1:5	2Pitə 2:9
2Pitə 3:13	1Jon 2:1	1Jon 5:14,15	1Jon 5:18
Nəh 7:16,17	Nəh 22:5	Nəh 22:12	